Smithsonian Institution
Libraries

CAII PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

CVM

INTERPRETATIONE ET NOTIS INTEGRIS
IOHANNIS HARDVINI

ITEMQVE

CVM

COMMENTARIIS ET ADNOTATIONIBVS
HERMOLAI BARBARI PINTIANI
RHENANI GELENII
DALECHAMPII SCALIGERI SALMASII
IS. VOSSII I. F. GRONOVII
ET VARIORVM

VOLVMEN PRIMVM

RECENSVIT
VARIETATEMQVE LECTIONIS
ADIECIT
IOH. GEORG. FRID. FRANZIVS

LIPSIAE
IMPENSIS GVILIELMI GOTTLOB SOMMERI
A. C. MDCCLXXVIII.

Smithsonian Institution
246458
National Museum

LECTORI
HISTORIAE NATVRALIS
STVDIOSO
S.
IOH. GEORG. FRID. FRANZIVS
AA. M. ET MEDIC. BACCAL.

Ad edendos Plinii hiſtoriae naturalis libros, *Harduini* reliquorumque doctorum virorum animaduerſionibus adiectis, nobis potiſſimum auctor ſuaſorque extitit VIR CELEBERRIMVS ATQVE DOCTISSIMVS IOH. FRID. FISCHERVS, quem ob doctrinae elegantioris copiam amplitudinemque omnes litterarum elegantiorum veraeque eruditionis amantes laudibus celebrant ornantque, et cui nos grauiſſimis de cauſſis nempe ob fidem et praeſtantiam inſtitutionis, qua animum imbuere noſtrum, locupletare ac politiorem reddere permultos ante ſtuduit annos, tum etiam ob fauoris, quo nobis frui licuit et adhuc licet,

integritatem et conſtantiam, obſtrictiſſimos deditiſſimosque nos eſſe ſentimus. Maximopere etiam laetamur noſtrum conſilium VIRO MAGNIFICO AC SVMME VENERABILI IOH. AVGVSTO ERNESTI, praeceptori aeque noſtro venerando non diſplicuiſſe, eumque adeo praefationem addendo maiorem libro conciliare voluiſſe commendationem; cui ſane rei feciſſet ſatis, niſi laborum grauiſſimorum moleſtiae, munerum ampliſſimorum rite atque exacte obeundorum ſtudium, atque ſenilis aetatis infirmitates, laborioſiſſimi quondam vitae generis, quo reipublicae litterariae atque adeo vniuerſo orbi terrarum quam late patet omnem ſuam dicauit operam, comites atque ſociae, grauiſſima ipſi obiecerint impedimenta. Vnde illius prouinciae adminiſtratio nobis inter mercatus autumnalis ſtrepitus ac ſtridores, Muſis infeſtos ac horrendos illos hoſtes conceſſa commiſſaque, vt flagitantibus operis, de finiendo primo volumine iam ſollicitis, reſponderemus foetuique Pliniano in lucem educendo manus admoueremus obſtetricias, vtcunque perferenda erit. Quam quidem rem alacriori ſane omnique ſepoſita formidine aggredi conaremur animo, ſi tantummodo a nobis certiſſima impetrare hoc poſſemus perſuaſione, nos ita hac re eſſe defuncturos, vt nullam aut ſaltem leuem incurriſſe in reprehenſionem, a nobisque remouiſſe ſuſpicionem videamur, illotis quod aiunt manibus, neque ſatis firmo et aduerſus vitupe-

ratio-

rationes armato munitoque animo hoc opus ſuſcipere, tractare, denique peragere auſos fuiſſe. Veniam autem a lectoribus eo magis nos conſecuturos eſſe ſperamus, quo magis et ipſius rei grauitas, cui opponere vires minus pares nos ſentiamus, excuſandos nos eſſe fatetur, et lectorum beneuolentia et humanitas, quarum praeclara iam erga noſtros extant labores documenta, bono nos animo eſſe iubent.

De duabus autem ante omnia rebus exponendum eſt, videlicet de conſilio noſtro editionum *Gronouii* et *Harduini* coniungendarum, deinde de ratione, qua vſi ſumus in adornanda hac ad vſus hiſtoriae naturalis amicorum editione. Ad primum quod attinet, id ſpectauimus potiſſimum, vt his duabus editionibus in vnam conflatis atque coniunctis Plinium paulo perfectiorem quoad interiorem formam, commodiorem vere quoad externam faciem redderemus. Igitur *Harduini* editionem formae maximae in minorem reduximus, pictores quaſi imitando qui ad exemplum maius nitidiſſimam atque minimam deſcribunt imaginem. At ingenue profitemur non hanc editionem ita eſſe comparatam, vt Criticorum promereatur in vniuerſum aſſenſum: ſiquidem veriſſima eſſe intelleximus, quae S. V. Ernesti * ſcribit. „Item et illud clarum eſt, nondum habere nos exemplum, quod plane Criticae artis perfectionem attingat: eſtque omni-

* v. Fabricii Bibl. Lat. Tom. II. L. II. c. 13. p. 200.

no difficile aliquid perfecti praeſtare, in tanto, tamque variae doctrinae, opere, quod etiam ab auctoris ingenio proprias difficultates habeat. Interea legamus ea quae habemus, et inde diſcere, quae poſſumus, curemus. In primis multis ſaepe obfuit et Codd. ſcriptorum et edd. parum diligens vſus." Hoc tamen non obſtante vix exiſtimamus noſtrum qualecunque ſtudium, quod huic dicauimus auctori, prorſus irritum ſuperuacuumque videri poſſe, praeprimis cum comparatis duabus his editionibus et notis ſubiunctis omnibus haud parum praeſidii ad emendandum textum intelligendamque orationis Plinianae ſtructuram, rerumque explicationem curatiorem, inueniſſe nos videamur. Nam, ſi non egregie fallimur, cuilibet editioni ſua laus eſt decernenda, et maiori voluptatis afficimur ſenſu nos in delectu editionum grauiſſimi viri auctoritate atque ductu non fuiſſe infelices.

Age tibi L. B. quaſi in tabula viuidis coloribus deſcribamus, qualis quaeque ſit editio. Optime hoc officio defuncti cenſebimur, ſi tibi ante oculos ponamus quae totam rem conficiunt, neque vlteriore commendatione egere videntur, verba ſcilicet VIRI CEL. ERNESTI * ſic ſcribentis: „Sed hanc quoque ſuperauit quarta, (locutus paulo ante erat de editione *Ioh. de Laet*, quam emendatiſſimam appellauerat) quam *Ioh. Fr. Gronouio* tribuere ſolent,

* v. Fabric. Bibl. Lat. L. II. c. 13. p. 197.

ſolent, quod notis eius maxime nobilitata eſt, quae in hac editione ad ſuperiores acceſſere, inde a L. XX. vſque ad finem; egregiae illae, ſed vt appareat, non hoc egiſſe tum virum doctiſſimum, vt textum accurate excuteret, et interpretem, qui proprie dicitur, egiſſe, ſed quae ipſe antea in margine exempli ſui habuiſſet notata, ea condonaſſe librariis tum, cum iam ad librum vigeſimum veniſſent." De *Harduini* opera ſic: „Apparet in magna illa multitudine editionum et virorum doctorum, qui earum curam ſuſcepiſſent, nullam tamen factam ad id tempus vſque fuiſſe, quae Critico erudito ſatis et ſeuero ſatisfaceret. Talis editionis conſilium cepiſſe videtur *Ioh. Harduinus*, cum editionem Plinii in vſum Delphini pararet, quam abſoluit primum ediditque Pariſiis 1685. 4. Vol. 5. repetita opera tum plenius tum ſplendidius a. 1723. fol. Vol. 2. quod exemplum et Baſileae, ſed minus pulcre et valde vitioſe, repetitum eſt a. 1741. eadem forma. Ad textum conſtituendum quindecim Codd. ſcr. lectionibus vſus eſt, ſed in his tantum octo ab ipſo collatorum: ceterorum lectiones iam ante ab aliis excerptae extabant. Forma operis eſt ea, quae in illo genere in Vſum Delphini inſtituta erat. Notae ſub textu pertinent ad intelligenda verba et res: Criticae ad calcem libri cuiusque ſunt reiectae. Boni vtique multum ineſt, inprimis per comparationem Plinii cum locis ſcriptorum, e quibus profecit atque hauſit ſua, numos multos ad illuſtrandum al-

latos etc." Neque contemnendum eſt iudicium *Ioh. Georgii Graeuii* * affirmantis: „inficiari non poſſum, multa egregia illum (*Harduinum*) cum in Plinio, tum in Geographicis ex numiſmatibus illuſtratis obſeruaſſe, Plinioque illius primas deberi, non ſolum inter Scriptores, in vſum Delphini editos, ſed inter editiones omnes Plinii etc." Nihilo tamen ſecius multi fuere, qui atro notare carbone operam *Harduini* minime veriti fuerint. Noſtrum non eſt copioſius commemorare, quae aduerſus virum doctiſſimum prolata fuere, quaeque vberius in *Fabricio* legi poſſunt, at virum illum propter operis magnitudinem et laboris vtique excuſationem magis, ſi peccauerit vlla in re, mereri, quam ex rigore iuris condemnationem, neque leues quaedam maculae hinc vel illinc aſperſae laudem eius imminuere poterunt. Hae laudes, haecque editionum praeſtantia effecit, vt perſuaſi eſſemus per vnam facile ſuppleri emendarique poſſe, quae alteri deeſſent vel minus recte in ea prodita viderentur. In votis quidem habuimus, vt nobis vti liceret *Diſquiſitionibus Plinianis* auctore ANTONIO IOSEPHO COMITE A TVRRE REZZONICI ** Parmae 1763 fol. Tom. I. et 1767 Tom. II.

* In epiſt. ad Ioh. Clericum data 13. Maii 1687. quam laudat *Cel. Erneſti* ad Fabr. Bibl. Lat. l. c. p. 198.

** Plura de illuſtri *Rezzonico* eiusque Diſq. Plin. v. in Cel. *Ioh. Bernoullii* Additament. ad noua Itineraria Italiae ſecund. ordinem a Volkmanno V. Conſ. in ſuis Relat. de Italia ſeruatum, lingua germanica editis, Lipſ. 1777. p. 113. et 114. vbi ſimul relatum legimus Ill. Com. de

II. vulgatis, elegantiſſimis ſane et omni eruditionis genere refertiſſimis, ſed dolemus huius egregii operis nobis copiam nondum factam fuiſſe; interim tamen non omnem ſpem abiicimus fore, vt in manus noſtras aliquando veniant, quo tandem fiet, vt in emendationibus et Animaduerſionibus vltimo volumini adiiciendis (omnes autem Plinii Libros ſex comprehendi voluminibus poſſe credimus) eas in vſum trahamus et maiorem, vti ſperamus certoque confidimus, operi ipſi conciliamus adiungamusque ſummo annuente numine vtilitatem. Accedent quoque Indices copioſiſſimi, in quibus potiſſimum in eo elaborabimus, vt nomina herbarum rerumque naturalium a Plinio commemoratarum cum Linnaei ſyſtemate comparata lectionem atque intelligentiam huius auctoris maxime iuuent, lectorumque magis magisque alliciant inſtigentque in perſcrutandis Plinianis commentariis diligentiam. Nec ab hac noſtra editione aberunt Index auctorum praecipuorum, qui in Plinianis notis citantur, illuſtrantur, emendantur, et editio-

 num,

de *Rezzonico* tunc temporis harum Diſquiſitionum gratia duas epiſtolas, alteram ad V. S. V. *Erneſti*, alteram ad Vir. Doct. *de la Lande* Pariſiis degentem miſiſſe, quae Parmae quaternis typis exſcriptae ſunt. cf. quoque Viri Conſ. D. I. I. *Volkmanni* Relationes hiſtorico criticas de Italia lingua vernacula conſcriptas Tom. I. p. 379. iterum 1777. recenſitas et inſigniter auctas. At *Bernoullii* et *Volkmanni* commentarii, doctrinae copia referti, quam plurimum et adiuuabunt et oblectabunt quoque Plinii lectores, praeprimis quae ad Geographiam Italiae ſpectant.

num, vt loca laudata facilius inueniri queant, aeque ac Index auctorum qui a Plinio in Indice L. I. vel in ipſa naturali hiſtoria laudantur, quique Tomo I. *Hard.* praemiſſi ſunt. Vnicuique volumini aliquam commentationem praemittemus, quae libris Plinii adiectae ſunt, vt Vol. II. *Pauli Cigalini* de Plinii Patria lectionem primam et de fide et auctoritate lectionem alteram, quae in *Gronouii* editionis Tomi I. limine conſpiciuntur, reliquis *Harduini* diſquiſitionem de ſitu Paradiſi terreſtris ad calcem Libri VI., de numis antiquis Vrbium et Populorum, praeponere animus eſt, quae abeſſe iuſſimus a primo volumine ob citatum mercatus autumnalis aduentum et ne in nimiam excreſceret molem. De editionibus autem Plinii, earum copia ac virtute non eſt vt plura referamus, quin potius noſtros lectores ablegandos eſſe cenſemus ad exquiſitum operoſumque caput XIII. L. II. Bibliothecae Latinae *Fabricii* Tom. II. vbi fuſius diſertiusque ac ſumma cum ἀκριβείᾳ omnes ita commemoratae atque recenſitae ſunt, vt a Viro artis Criticae noſtri ſaeculi peritiſſimo exſpectari poterat. Quo etiam in capite de variis verſionibus, quae non contemnendum adiumentum ad intelligentiam librorum Plinii conferre poterunt, et quas quidam homines noſtro potiſſimum ſeculo, vbi quamplurimi cupiditate vertendi tenentur ac flagrant, auide arripiunt libentiſſimeque euoluunt, iudicium limatiſſimum ac curatiſſimum legere licet.

Verum

Verum enim vero pauca adhuc de altero, poſteaquam noſtrum conſilium propoſuimus, addenda ſunt, vt noſtra potiſſimum conſtet fides, qua vt nos liberemus omnibus enitendum eſt viribus. Textum ipſum curauimus ad exemplum *Harduini*, optime de Plinio meriti, exhiberi, nihilque mutauimus, ne mutilus truncatusque euaderet: at lectionum varietatem cum ex *Harduini* editione ad calcem libri adiecta, tum ex *Gronouii* ad oram paginarum accurate indicata adiectis MSS. et Auctorum nominibus, textui ipſi ſeorſim ſuppoſuimus, vt quilibet perſpicere atque exiſtimare poſſet, quas in diuerſiſſimas interdum abeant ſententias codices exarati, et qua in re *Gronovius* ab *Harduino* diſſentiat. Monendus tamen eſt lector de variis lectt. quibus appoſuimus verba: *Sic ex MSS. em. Hard.* eas depromtas eſſe ex MSS. Vatic. Reg. Colb. Thuan. Pariſ. Lugd. Rigaltii etc. quos in ſubſidium vocatos eſſe ad calcem libri in Emend. aſſerit *Harduinus*. Reliquis voluminibus alias adhuc addere placet humaniſſime nobis a VIRO. EXC. nobisque amiciſſimo. CRIST. FRID. LOESNERO Philolog. S. P. P. et in hac Academia de elegantioribus literis bene merenti, communicatas. Ceterum non auſi ſumus decernere, quaenam ſigillatim ſit praeferenda lectio, potius optioni atque arbitrio lectorum paullo doctiorum, quorum iudicio perplurimum tribuendum confidendumque eſt, hoc relinquendum eſſe cenſuimus: noluimus ſiquidem audaciae ac temeri-

meritatis criticae nos efficere reos, in contemtum, reprehenſionem ac condemnationem apud perplurimos incurſuros.

Animaduerſiones *Dalecampii*, *Pintiani*, *Gelenii*, *Harduini*, aliorumque textui appoſitis nominibus non ſubiunximus ſolum, ſed et criticas obſeruationes ab *Harduino* ad calcem vnius cuiusque libri reiectas et nomine Notarum Emendationumque notatas numeriſque Romanis inſignitas cum iis coniungere tutius commodiuſque nobis viſum eſt, vt videlicet lector, ſi aliqua ipſi in legendo oboriretur dubitatio aut difficultas naſceretur, abſque vlla operoſa taediique plena euolutione ac reuolutione, obſeruationes ſuis quibuſque locis inſertas collocataſque conſulere, earumque dubitationum agmen et difficultatum molem perrumpere et propellere poſſet. Perparum de meo addidi, quoniam, ſi per temporis rationem vitae valetudinisque vires fieri poterit, hoc in fine operis maiori cum otio facere conſtitui, haec autem a me in praeſentia rerum adiecta ſine vlla nominis mentione nude oculis lectorum obuerſari volui.

Haud exiguam quoque varietatem nobis circa capitum diſtinctiones inſcriptionesque animaduertere licuit, quae grauiſſimas ſane difficultates maximaque incommoda producere faſtidiumque procreare ſolent conſulturis Plinium, ſi hunc vel illum librum, hoc vel illud caput ab aliquo auctore laudatum euoluere atque de eo certiores eſſe cupiant. Proſpiciendum

dum itaque nobis quoque fuit, vt et vtilitati inſeruiremus et commoditati lectorum adiumentis praeſidiisque firmioribus conſuleremus. Quare diuerſas diſtinctiones iuxta ſe poſitas cum inſcriptionibus primi libri indici adponendas curauimus, vt eo facilius diuerſae Plinii editiones illisque adaptati loci laudati comparari euolutioque accelerari poſſet. Verum cum hac ratione nondum omnem difficultatem ſublatam cerneremus, nobis viſi ſumus haud leuem ab amicis hiſtoriae naturalis promereri gratiam, ſi et in ipſo hanc diuerſitatem textu notatam indicemus. Quo quidem officio ita ſumus defuncti, vt numerum capitum apud *Harduinum* nudis ſignaremus numeris maiuſculis et quidem ſemper in fronte vniuscuiuſque capitis: e contra capitum diſtinctio in *Gronouii* editione occurrens, vel ab initio capitis numeris maiuſculis, ſed vncinis incluſis, vel in medio eadem ratione ſeruata, notata eſt, exceptis tantummodo capitibus, quibus conſenſio conſpiratioque inter *Gronouium Harduinumque* deprehenditur; ibi enim Gronouianorum capitum notam omiſſam videbis, quod facile ab attento lectiore animaduerſum iri perſuaſſimi ſumus.

Curam praeterea omnem noſtram in eo poſuimus, vt collatis his ambabus editionibus Plinius emendatior correctiorque euaderet. Quam ob rem in lapſibus et erroribus quantum fieri potuit tollendis multi ac fere toti fuimus; quare vt facilius

multo

multo nobis hic labor fieret Exemplo Pariſienſi editionis *Harduini* de A. 1723. (non Baſileenſi tot tantisque inquinatum mendis) vſi ſumus, atque nos felices in multis fuiſſe locis laetamur: quamquam non inficiamur multa adhuc eſſe, quae paulo curatius ſint inquirenda, emendanda atque limatiora reddenda, multo plura quae noſtram attentionem fugerint oculisque noſtris ſeſe penitus ſubduxerint. Quare ſperamus, confidimus, atque rogamus aequos doctoſque lectores, vt benigne ac liberaliter de omni noſtra opera Plinio conſecrata iudicent, peccatiſque noſtris aeque ac operarum ignoſcant, cogitantes nos eſſe homines, nihilque humani a nobis alienum eſſe; ſperentque Plinium multo accuratius poſterioribus temporibus edendum reſeruari, cum ſtudium hiſturiae naturalis in dies maiora incrementa capiat, et amor harum literarum ita augeatur, vt ſane perfectiſſimum opus aliquando ſit exſpectandum. Scripſi Lipſiae in autumnali mercatu, A. R. S. MDCCLXXVII.

Sere-

SERENISSIMO DELPHINO LVDOVICI MAGNI FILIO IOHANNES HARDVINVS

E SOCIETATE IESV

Immenſas rerum naturae opes tibi offero, SERENISSIME DELPHINE: quas cum Veſpaſiani filio maiori natu Plinius Secundus olim dicaret, dignum Imperatoria patris maieſtate, dignum vtriuſque faſtigio donum dediſſe viſus eſt. Credi aliis vtique naturae diuitias nefas omnino eſt, quam quos tutores curandis populorum bonis, locupletandiſque mortalibus, naturae parens ac auctor inſtituit. Quod ſi naſcentem primo hunc Plinii partum dicari potiſſimum idcirco Tito a. oportuit, cuius illa fertur inter Palatinos ſuos vox plena numinis, diem ſe perdidiſſe, quo die neminem beneficio deuinxiſſet: quanto nunc idem eſt potiori iure, cum deterſo ſqualore nitidus iterum, vt olim emergit, tibi, vel Patri nuncupandus b: quorum beneficia, (quod eſſe ſummum poteſt Principis aeque ac ſubditorum votum) et numero tam multa ſunt, vt iis nullus non dies plenus excurrat: et genere ſuo tam illuſtria, vt eadem vbique praeſtita radient? Quid enim aſſerta per patrem magno proborum omnium applauſu religio, qua nihil eſt in omni bonorum genere praeſtantius? quid euerſa in regni viſceribus tot impietatis delubra? quid ſacra tot in oppidis, ſiue ſubiectis, ſiue foederatis, atque in arce ipſa haereſeos, reſtituta? quid nuper remiſſa ſponte ſemel iterumque vectigalium pars haud exigua? quid tot nobilium turmae, hoc eſt, ſpes Gallici nominis ac roboris, ad ſubſidium

a. Suet. in Tito, c. 8. b. Caſſiod. III. ep. II.

dium bellorum, ad pacis ornamentum, regiis largitionibus altae et educatae? Quid inter grauiſſima bella, Batauicum, Belgicum, Germanicum, Sequanicum, Siculum, Hiſpanienſe, Algerianum, Americanum, aliaque ſine vlla offenſione confecta, ſumma interim Galliae tranquillitas? quid felicitas publica de LVDOVICO MAGNO credi aliud ſinit ac iubet, quam etſi is omni regia dote pollet, tum maxime tamen communis omnium parentis Dei vicarium agnoſci, cum et ſe patriae parentem approbat, et in deliciis ſubditos, ceu liberos, habet? Dum tu interim, DELPHINE OPTIME, ingentibus veſtigiis patris inſiſtis: ac triſtes alioqui futuras hac tempeſtate Camenas reſpiciens, fouens, ſuſtentans, vt facis, nos eo veluti proludio ad maiorum etiamnum ſpem rerum excitas, quibus patrem, quantus quantus eſt, tuo pariter ſaeculo repraeſentes. Delicias enimuero generis humani c., literarum alumnum, ac nutritorem bonarum artium, nunc ſi quis appellet: an Titum is indicaſſe magis, quam te, exiſtimetur: cui has appellationes, tot dotes egregiae, tot eximia in orbem vniuerſum promerita aſſerunt? Vt candor ille animi, vt illa ſuauitas morum, tam apte conveniens cum hac Sereniſſimi appellatione, quae tui legitima praefatio eſt, dum Maieſtatis nomen perſeuerat in patre: vt haec inquam, decora atque inſignia, hanc ſempiternam fore, qua veſtro nunc beneficio fruimur, pacem ſerenitatemque, haud dubie adpromittunt! vt palam haec faciunt haud te magis ad Galliae praeſidium, quam terrarum orbi ad amorem, ad delicias, ad venerationem, caeleſti munere ac conceſſu datum! Ecquando iam literae, quando hae pacis artes vel arreptae auidius, vel cultae

c. Suet. in Tito, c. 1. et 3.

cultae laborioſius, vel glorioſius dotatae atque locupletatae, quam cum inſtitutioni tuae ſeruierunt? Teſtes antiqui tot ſcriptores, quos in Palatium ipſe deduxiſti, quos triumphare in purpura voluiſti, poſtquam in puluere diu iacuerant: in quibus verſandis diligens in primis aſſiduusque viſus es: vt deinceps ſorderent priuato nemini, qui Principi placuiſſent. Haec videlicet immortalia beneficia ſunt: non vni conceſſa Galliae, ſed orbi terrarum vniuerſo: nec ad breuem temporis moram, ſed ad perennitatem aeui ſempiterni manſura: quae nullo non die auctorem ſuum ingerent et inculcabunt: in animo ſemper, quia in vſu futura. Atqui nihil in iis voluminibus, quae tibi dicata ante hunc diem ſparſum occurrit propemodum, quod non in iſto praediuite rerum omnium penu, quem in praeſenti ſiſtimus, multo ſit vberius ſplendidiuſque collectum. Siue Latini ſermonis elegantiam, ſiue ſententiarum maieſtatem, ſiue ſtili acumen, ſeu rerum denique vberem copiam deſideres, vnus omnium vicem praeſtare Plinius iure poſſit. Quare quin tibi placeat vehementer, aut quin abs te gratiam impetret, quam reliquis haud conferendis cum eo praeſtitiſti, omnino non diffidimus. Nos vero certe delectet in primis neceſſe eſt argumentum multiplex in quo verſatur: quod tuarum paternarumque virtutum ſuauiſſimam nobis ſubinde ac iucundiſſimam recordationem iniiciat. Quid enim? Sempiterni nos ſtellarum curſus, occultaeque ſiderum vires, primo operis huiuſce limine ad ſui admirationem trahunt? Aufert illico retrahitque animum felix imperii paterni curſus, ac Solis efficientiae veſtra conſimilis in ſubditos benignitas: digredique ſubito cogit caelo haud diſparis in terris miraculi contemplatio. Terrae deinde ipſae luſtrantur: ac

gentium, populorum, vrbium, veluti nomenclatura quaedam cenſuſque peragitur? Occurſat ſubinde veriſſima haec cogitatio, vtrumque tot populis, orbi huic vtrumque regendo parem, ex quo ſub grandi paternarum virtutum magiſterio Delphinus adoleuit. Medendi denique vires percenſentur, quas herbis, frugibus, ſiluiſque ipſis, inenarrabili benignitate natura inſeruit? Ecquis tum non animo reputat, quemadmodum omnibus malis humanis, quod precabatur olim Auguſto Valgius d. vna Principis noſtri medeatur maieſtas? Ecquis non ſimul hanc perſeueraturam in herede filio felicitatem ſpe praecipit, in quem a patre tum virtutes reliquae innumerae, veluti ex montium iugo flumina, profluxerunt: tum ea in primis, quae hic vna dominatur, ceteraſque vna complectitur, beneficentiſſima indoles, caritasque patriae? Vides hinc autem, SERENISSIME DELPHINE, quo inſtructum apparatu, quibus copiis ornatum hoſpitem Plinium ſis excepturus; quem vel eo nomine acceptus tibi, quam iucundus nobis, non eſſe ille omnino non poſſit. Quare dum tuas ille fores pulſat, admiſſionis huius auctorem factum eſſe me vehementer laetor: quod cum mihi muneris aliquid eſſet optandum, quod Societatis noſtrae nomine ac vice offerrem: quae eſt innumeris maximiſque LVDOVICI MAGNI beneuolentiae obſtricta vinculis: Mundus ipſe, quem ſuo Plinius eſt complexus opere, ſua ſponte oblatus eſt: in quo nos mundi alterius cuiusdam, hoc eſt, innumerabilium virtutum veſtrarum ſymbola adumbrataſque effigies: tu laetitiae publicae, ac priuatim noſtrae, argumenta recognoſcas.

d. Plinius, L. XXV. ſ. 11.

PRAE-

PRAEFATIO IOH. HARDVINI. LECTORI.

Feſtiuum illud quidem, ſed et veriſſimum eruditorum effatum eſt, in Plinianum opus cadere illum aptiſſime de naue ac muliere Comici a. vatis iocum:

Negotii ſibi qui volet vim parare,
Nauem ac mulierem, haec duo comparato.
Nam nullae magis res duae plus negotii
Habent, forte ſi occeperis exornare.
Neque vmquam ſatis hae duae res ornantur,
Neque vlla eis ornandi ſatis ſatietas eſt.

Annon enim prodigii ſimile eſt, rem tot tractatam curis ac vigiliis, minimam vſque adhuc conſummationem habuiſſe? vt quamuis priorum interpretum nonnulli terſum ſe et integrum exhibere Plinium iactitarint, Lucinam eos, quod ille ait, inclamaſſe fetu nondum concepto euentus edoceat? nihil vt ad hunc diem opere illo deprauatius, nihil inquinatius in lucem exierit: et in Pliniano adhuc agro.

Interque nitentia culta,
Infelix lolium, et ſteriles dominentur auenae?

Quare Pliniani operis emaculandi, explanandique prouincia depoſita fere ab eruditis eſt, quorum in animis ſcilicet inſedit penitus ea perſuaſio, vel quantacumque diligentia, vel quam longiſſimo aeuo, vel quam diuturnis vigiliis, exhauriri vix vmquam hunc laborem poſſe.

Nos igitur, ſi quod ambuſtum hactenus, truncum, mutilumque exſtitit, nunc id terſum opus omni ex parte ac nitidum, atque integritati ſuae poſt

a. Plaut. in Poenulo.

tot ſecula, poſt tot eruditorum ſudores, veluti poſtliminio reſtitutum: ſi emendatiſſima, quae mendoſa hactenus: ſi explanata omnia, quae tetris adhuc obducta tenebris credebantur, hoc operis huiuſce limine profitemur: quis non arrogantius, ambitioſiuſque dictum, quam verius, putet? Atque id tamen ipſum niſi maxime ex parte ſit praeſtitum, quis non noſtram inaniter collocatam operam, ac ſpem deinde eruditorum deluſam exclamet? Plane vt ſi plura polliceri videar, quam tot ingeniorum lumina videre potuerint, fides: vel ſi minus praeſtem, quam ſit hominum exſpectatio, fama hic noſtra periclitetur, exiſtimatioque operis.

Dicam tamen, nihil reprehenſionem veritus, aut iactantiae notam; quanto ſum illis, qui ante me in hac arena deſudarunt, ingenio induſtriaque inferior, tanto me plus laboris et diuturnae curae, quae in hoc ſtudiorum genere potiſſimum dominatur, tanto plus adeo opis ad operis huius abſolutionem attuliſſe. Facere itaque id ſum adgreſſus, quod ante me nemo, vt ſiluam hanc literariam, quanta quanta eſt, totam percurrerem, luſtra ſcrutarer, monſtraque errorum omnia, quibus ea ſcateret, minora quidem quam Herculea, ſed multis longe partibus plura, profligarem.

Debet huius operis ſuſcipiendi expoliendique conſilium literarum reſpublica Excellentiſſimo Viro CAROLO SANCTAMAVRAEO, Duci Montauſerii, non ciuili modo, militarique prudentia inclyto, qua praeter claritatem generis viam ſibi ad gratiam Principis et ſummos honores fecit: ſed literatae etiam ſapientiae alumno ac patrono: cui ſe ille ſic addixit, vt iam ſtudia et humanitatis artes per ipſum in Gallia patriam, ſanguinem, ſpiritumque receperint: qui cum eſſet ab Chriſtianiſſimo Rege LVDO-

vico magno Sereniſſimi Delphini inſtitutioni praepoſitus, vt ei veterum monumenta omnia pernoſcendi cupiditatem afflauit, ſic priuata illius ſtudia vt in publicam ſimul orbis totius redundarent vtilitatem, auctor fuit. Acceſſit etiam viri illuſtriſſimi iacobi benigni bossvetii, Condomenſis olim, nunc vero Meldenſis Epiſcopi, auctoritas: quem virum cum diuinis pariter humaniſque literis perpolitum inter doctiſſimos eloquentia, inter eloquentiſſimos doctrina excellere toties lvdovicvs magnvs per ſe didiciſſet, quoties e ſacris pulpitis perorantem audierat, Gallia interim vniuerſa non concionibus modo, ſed ſcriptis quoque plurimis ad coercendam haereſim voluminibus applaudente, eum lvdovico filio Praeceptorem adſciuit. Nec minus fouit induſtriam noſtram humanitate ſua. Vir clariſſimus petrvs daniel hvetivs Alnetanus Abbas, quem ſingulare acumen ingenii, mira ſuauitas morum, omne doctrinarum genus, librorum quos publici iuris fecit, copia et eruditio, commendauit orbi, et qui maximum orbis iudicio calculo pondus adiecit, intelligentiſſimo Principi lvdovico magno, a quo vocatus in partem tanti muneris, moderandorum Sereniſſimi Principis ſtudiorum.

Nos igitur tantorum virorum, quibus ſuas publicaſque ſpes lvdovicvs magnvs commiſit, auctoritati paruimus, conſiliis morem geſſimus: vt quantum id oneris eſt in Plinio illuſtrando fidenti animo ſubiremus, et ſpartam hanc, quanta quanta eſt, exornandam aggrederemur.

Non fraudabimus tamen merita laude priores, quorum aliquae fuere in hoc ipſo negotio partes: et quamquam haud tritas ab ipſis orbitae inſiſtimus, ſingulos tamen cum honoris praefatione iuuat hoc

operis aditu appellare: vt quid ab illis primo praeſtitum, quid a nobis deinde ſit adiectum operae, quibus gradibus ad hanc operis abſolutionem perventum ſit, palam fiat. Sunt videlicet veterum ſcriptorum libri, ac Plinii inprimis, eodem quo arua fato: niſi cura verſentur ſaepius diligentium virorum, ſentes alunt et monſtra, quibus tollendis e medio Herles non vnus ſit ſatis. Itaque quid illi primum, quid nos deinde profecerimus, et quibus vſi ſimus adiumentis, breuiter commonſtrandum.

Vt primum diuino munere typis edendi libros ars eſt conceſſa mortalibus, publicandi ſtatim Pliniani operis mentem viris cum nobilitate, tum omni virtutum ac doctrinarum genere clariſſimis Numen iniecit. Quamquam alias nemo tam obſcurus fuit, quin illuſtris eſſe coeperit, poſteaquam huic operi manus admonit. Vulgauit igitur illud omnium primus IOHANNES ANDREAS Alerienſis Antiſtes in Corſica. Hunc ille primus omnium agrum arauit; ſed ſentibus, vt ita dicam, adhuc reliquit, rubiſque pleniſſimum: quos exſtirpare deinde conatus eſt, nec infelici omnino exitu, vir genere, opibus, dignitate, ingenio, eruditione inſignis, HERMOLAVS BARBARVS, Patriarcha Aquileienſis, idemque poſtea in numerum Purpuratorum Patrum adlectus. Is quidem anno MCCCCXCII. primum, iterumque adiectis anno ſubſequente Caſtigationibus ſecundis, lucubratione viginti duorum fere menſium, circiter quinquies mille craſſiora ſanaſſe ſe gloriatur vulnera b. Sed poſt meſſem adeo vberem, praediuiti adhuc et ampliſſimo ſpicilegio locum reliquit, ſi qui ſagacius indagare vellent: et ipſe in iis quae attigit, ſaepe nimium coniecturae, memo-

b. In Epiſt. ad Alex. VI. Pont. Max.

memoriae etiam plus quam hominem deceat, tribuit: vti paulo acerbius eam ob rem inuectus in eum Pintianus olim exprobrauit. Sed conceſſa facile venia μνημονικῶν ἁμαρτημάτων, quod minus mirum ſit memoriam excidere aliquarum rerum, quam conſtare omnium c.[c]: at non venia dignus aeque, cum neglectis veterum exemplarium veſtigiis, et priſcarum ante ſe editionum ſecurus, plurima pro arbitrio, erudite magis quam caute ac vere, mutauit, vel plane peſſumdedit: cum plurima ex iis quae caſtigauit, non errata illa ſint, ſed parum intellecta: Tantum nihilominus auctoritati Barbari ſubſecuta aetas, eruditionique tribuit, vt coniecturas illius, ceu tot idem κυρίας δόξας in contextum inſeruerit, vnde eliminandae a nobis variis argumentis fuere. Senſit iam dudum hanc labem operi Pliniano illatam auctor Epigrammatis alias haud perelegantis, in Commentarios a Stephano Aquaeo editos, de quibus agendum mox erit. Sic enim ille:

Dum facere Hermoleos medicinam Barbarus optat
Non paucis lacero vulneribus Plinio:
Perlaeſum grauius coniecta vulnerat arte:
Nec minus incauta plurima turba manu.
In tantum vt Latio iam deploratus abiret,
Ob multa in Stygias vulnera feſſus aquas: etc.

Felicior aliquanto SIGISMVNDVS GELENIVS, qui vno dumtaxat archetyporum praeſidio, collatis inter ſe exemplaribus, non pauca reſtituit, quae Hermolao latuerant, ediditque caſtigationum volumen haud contemnendum, anno MDXXXV. Vetuſtorum is auctoritati codicum ac fidei tantum tribuit, quantum detrahere iiſdem viſus eſt Hermolaus. Hic enim ſua profert in medium, ductis ex multigena lectio-

c. In obſeru. Plinian. ad L. XXII. c. 2.

ction coniecturis: Pliniana Gelenius ex conditiuis duobus libris reuocata affert, nec multa illa tamen, ſed ſatis proba.

Gelenii methodum ac rationem imitatus deinde anno ſubſequente RHENANVS, cui praenomen BEATO, vel BILDIO fuit. Is e mendis pariter et ruinis veterum exemplarium germanam eruere ſcripturam quibuſdam in locis conatus eſt, hoc eſt, aurum colligere ex ſtercore; atque in Pliniana praefatione, prioribuſque libris quatuordecim, opellam ſuam quantulamcumque paſſim commodauit.

Quadriennio poſt STEPHANVS AQVAEVS (vulgo apud ſuos *De l' Aigue, de Beauvais,*) Biturico Galliae agro oriundus, vir nobilis in primis, ac militia quoque exacta egregie ſordidus, Commentarios ſcripſit in omnes libros: ſed mole magis quam eruditione inſignes. Nec vero emendationes vllas habet, quam quas a Rhenano mutuatus eſt: et ea fere in quibus ſalebrarum eſt aliquid aut ambagis, ſolet is, ceu foueam, ſecurus praetergredi.

Anno MDXLIV. FERDINANDVS NVNNEZ DE GVZMAN, ex perilluſtri Guzmanorum familia, patre Praefecto aerario Regis Hiſpaniarum, PINCIANVS a patria Salmantica ſcilicet, quae et Pincia dicta, cognominatus, Obſeruationibus ſuis, qua MSS. codicum fide, qua veterum auctorum lectione vniverſum Plinii opus, praeter librum poſtremum, reddere limatius aggreſſus eſt; ac ſi Lipſio credimus, *per Plinii ſexcentas ſalebras et aeſtuantia vada peruaſit, felici quodam ingenii et iudicii vento.* Vſus eſt MSS. duobus, Salmanticenſi et Toletano: probatis illis quidem, ſed mutilis magna ex parte, ac truncis. Contulit cum Plinio e priſcis auctoribus aliquos: ſed ita vt neque Graecos ſua lingua conſuluerit, (id quod de Dioſcoride in primis animaduertimus,) et

ad

ad ceterorum mentem Pliniana ſaepe ſcripta torqueat, textumque plane inuertat, cum expedire ſe aliter nequit: nodumque ſcindat, cui ſoluendo ſe non eſſe parem intelligit, audaci magis quam laudando conatu. Fateri tamen illum neceſſe eſt, vel paulo, quam Barbarus fuit, religioſiorem fuiſſe: qui coniecturas ſuas Pliniano operi ſponte non inſeruerit: vel haud aeque inſtructum ab amicis, quibus inuenta ſua ſic probaret, vt ea in contextum adderent.

Fuit modeſtiae aut ſortis non omnino abſimilis IACOBVS DALECAMPIVS, Cadomenſis e Neuſtria, non infimae notae aeuo ſuo medicus: qui cum duplicis generis notas in Plinium ederet, alteras emendandi cauſa, alteras illuſtrandi: priores margine libri coercuit, iuſſitque intra eos fines continere ſeſe, nec irrumpere in contextum. Et ſunt ſane omnes audaciuſculae coniecturae, nec vllae omnino ſunt felices, *Dalecampius*, aiebat olim nonnemo d., *vir alioqui bene doctus, Plinium emendandum et excudendum ſuſcepit: ſed qua eſt audacia, omnia inuertet et corrumpet: quia, quod multi ſolent, ſi hoc illudue non arridet, ſtatim immutat, ac ſaepe in deterius.* Vates fuit, nec pauciores idcirco cum eo fere, quam cum amanuenſibus, qui Plinium corrupere, conſerendae nobis pugnae fuerunt. Animaduertimus etiam poſtmodum quas ille tamquam ex *Vet.* ſeu veteri exemplari, vel ex M. hoc eſt, manuſcripto codice profert varias lectiones, non aliud eas iure videri, quam eruditi cuiuspiam vnius alteriuſue ad oram libri appoſitas coniectationes.

Quod ad poſterioris generis Notas ab eo editas attinet, nec perpetuas illas fecit, nec ſatis argu-

b 5 mento

d. Scaliger in Scaligerianis.

mento accommodatas, et pleraſque etiam plenas inanitatis ac falſitatis. Nam neque Coſmographica omnino, neque Geographica fere attigit, quae pars operis iſtius haud minima, niſi vt corrumperet obiter falſis oppidorum ac regionum interpretationibus. Ex Hadriano Iunio deinde, Caelio Rhodigino, Alexandri ab Alexandro Genialibus diebus, atque iſtiuſmodi ſectae hominibus, vbi ſe vel minima aura offert, multa congerit ac confercit, quae ad eruditionis famam aucupandam valeant aliquid ſane, ſed ſint eadem a Pliniani operis illuſtratione aliena quam maxime. In re deinde herbaria, vir alioqui in eo genere, vt prae ſe tulit, exercitatus, qui volumina duo ingentia hoc de argumento effudit, mirum quot in errores ipſe inciderit, quot Plinio idem obiecerit, quorum expertem eum et immunem eſſe ſuis locis docturi ſumus. Sed incredibile dictu eſt, quot in re medica, hoc eſt, in ea arte in qua excellere potiſſimum illum decuit, σφάλματα admiſerit: ſiue cum medicamenta a Plinio propoſita perperam accipit: ſiue cum allatis variorum codicum lectionibus, incerta ea remedia facit: ſiue cum ex iisdem correcto, vel corrupto potius Plinii contextu, medicamenta falſa pro veris obtrudit: ſiue denique cum praepoſtera interpretatione Pliniana placita ad genus morbi transfert plane diuerſum ab eo quem Plinius intellexit: et interpunctione peruerſa remedia permiſcet permutatque, nimium ſane quam periculoſe. Atque haec tamen opera eſt, in qua ſudaſſe ſe et anhelaſſe, aerumnamque decennalem perpeſſum eſſe, in praefatione operis conteſtatur.

At non omni ex parte nihilominus aſpernandus viri labor. Debemus enim ei antiquiſſimi codicis, qui Chiffletii fuit, medici Veſontini, varias lectiones, quas ſumma fide ac diligentia margini ſuae editio-

ditionis attexuit: alteriuſque, qui Cuiacii fuit. Et ambos vtique, vbi opus erit, in teſtes aduocabimus adſtipulatoreſque Emendationum noſtrarum.

Hi fere ſunt qui totum opus percurare quoquo modo aggreſſi ſunt: ceteri, quorum eſt ingens turba, vel locos dumtaxat aliquos ſaltuatim ex toto opere delibatos, ac veluti in tranſcurſu attigere, vel particulam aliquam ex tam immani corpore reſectam delegere, in qua elaborarent.

Priorum e numero familiam ducit PHILIPPVS BEROALDVS qui notulas breues editioni Parmenſi ſubiunxit, tribus ferme pagellis comprehenſas.

Adnotationum Centurias duas, pauciſſimis quibuſdam librariorum mendis velut in tranſcurſu ſubnotatis, conſcripſit M. ANTONIVS COCCEIVS SABELLICVS, Bibliothecae, quam Venetiis Beſſarion publicarat, Praefectus: in quibus ſunt admodum pauca ſcite animaduerſa: cetera coniecturae omnino infelicis.

ROBERTVS DE VALLE, Rotomagenſis, Compendium, ſiue Excerpta e Plinio et Plinianorum difficilium in Naturalis Hiſtoriae explicationem, ad Renatum Carnotenſem Epiſcopum inſcripſit, anno MD. opus nullius eruditionis, nulliuſque fructus, aut pretii.

Adde his RAPHAELEM VOLATERRANVM, in libris de Geographia: GVILIELMVM BVDAEVM, in libris quos de Pandectis inſcripſit, HADRIANVM TVRNEBVM in Aduerſariis, alioſque Criticos, qui ſuas animaduerſiones, miſcellaneas obſeruationes, racemationeſque, vel vna aliqua in Plinium obiter adiecta nota nobilitari, ſymbolamque ſuam dare in hanc veluti coenam decori ſibi eſſe duxerunt. Adde iterum, ſi lubet, ANTONIVM NEBRISSENSEM, quem in obſcuriora Plinii loca; et IOHANNEM ANDREAM STRANEVM, quem in omnes Plinii libros; et CHRISTOPHORVM LONGOLIVM, quem in vnde-

cim

cim priores exaraſſe Annotationes aiunt: ſed eas hactenus ineditas, vt quidem remur: vti et DIGVILI Grammatici excerpta ex Solino et Plinio, quae in membranis exſtare Salmaſius ait, in Exercit. ad Solin. p. 4. D. DE AYLVA ſimiliter (forte, de Sylua) Friſii medici, Commentarios in Plinium, quos laudat Muntingius, opere ſingulari de herba Britannica, p. 121. nec vidimus, nec vulgatos putamus. Denique Nicolaum Beraldum, ſiue *Beraud*, quem nonnemo nuper prodidit aliquid in Plinium exaraſſe, prorſus nec vidimus, nec nouimus.

Iam qui partem huius operis aliquam ſibi ſumſere, vt in ea potiſſimum elaborarent, hi fere ſunt: *In Praefatione ad Titum.* MARINVS BECICHEMVS Scodrenſis, anno MDXIX. NICOLAVS PEROTTVS Epiſcopus Sipontinus, auctor Cornucopiae: quo opere ea elucubratio continetur, p. 1033. cum CORNELII VITELLII in eamdem Plinii Epiſtolam annotationibus. FRANCISCVS DE VILLALOBOS, Gloſſam Naturalem edidit in Plinii Hiſt. Nat. I. et II. Librum, Compluti, apud Mich. de Equia, MDXXIV. *in folio.* Nec ſcriptoris huius, nec trium ſubſequentium lucubrationes in manus noſtras adhuc peruenere. MARTINVS DE FIGVEREDO, Commentum in Plinii Naturalis Hiſtoriae Prologum, Oliſipone, MDXXIX, *folio.* ANTONIVS FERRARIENSIS, laudatus a Pictorio in ſcholiis ad Marbodei librum de gemmis fol. 38. quem librum Piſtorius edidit, anno MDXXXI. ANTONIVS FLAMINIVS, ſunt qui Lucii praenomen fuiſſe ei velint; in Plinii prooemium Naturalis Hiſtoriae commentariolum ſcripſiſſe perhibetur. HADRIANVS TVRNEBVS, qui ſuas in Praefationem Plinii notas debere ſe viro Cl. Guil. Pellicerio Monſpeſſuli Epiſcopo profitetur. POLYCARPVS PALERMVS

MVS Veronenſis, L. III., De vera C. Plinii Secundi patria; eaque Verona ſcilicet, ſcripſit, ad eum praefationis Plinianae locum, *Catullum conterraneum meum:* quibus Pauli Caligani medici Nouocomenſis, et aliorum, ſententia confutatur. Veronae, MDCVIII. 4.

In librum ſecundum. GEORGIVS VALLA, Venetiis MDII. in 4. Neque huius Commentarium videre adhuc licuit. IACOBVS ZIEGLERVS Bauarus, Baſileae MDXXXI. *in folio.* Addita eodem volumine GEORGII COLLIMITII, et IOACHIMI VADIANI in eumdem librum ſecundum ſcholia quaedam. IACOBVS MILICHIVS, Mathematum Profeſſor, in ſchola Wittenbergenſi, anno MDXXXIV. in 4. RODOLPHVS GOCLENIVS, Marpurgi Cattorum, MDCXII. in 12.

In librum ſeptimum. EDVARDVS FERNANDEZ paraphraſin edidit Hiſpali ad hunc Plinii locum, c. 50. *Atque etiam morbus eſt aliquis per ſapientiam mori.* Et Apologiam deinde pro ſua illa paraphraſi, aduerſus Ioh. de Luna Vega, doctorem medicum. FRANCISCVS XIMENEZ GVILLEN, *Quid ſit per ſapientiam mori* apud Plinium, Hiſpali quoque publicauit, cum Apologia pro ſua expoſitione, aduerſus Iohannem de Luna. IOHANNES DE PINEDA, e Societate Ieſu, *De C. Plinii loco inter eruditos controverſo, Atque etiam morbus eſt aliquis per ſapientiam mori.*

In librum nonum. FRANCISCVS MASSARIVS Venetus, in librum Plinii nonum Naturalis Hiſtoriae, de natura Aquatilium Commentarium edidit. Prodiit Baſileae primum anno MDXXXVII. 4. Scholia in Plinium et Oppianum de Piſcibus CAESARIVS edidit Argentorati, MDXXXIV. 4.

In librum undecimum. NICOLAVS RIGALTIVS, in laudem Card. Barberini, cuius in ſtemmate genti-

tilitio viſuntur apes, huius libri particulam, eam quae de apum natura agit, ad fidem MSS. codicum emendatiorem edidiſſe perhibetur, haud illa tamen adhuc viſa nobis.

In librum decimum tertium. Caput illud quod in papyri Aegyptiacae explicanda natura ac forma eſt, ſingulis commentariis, Melchior gvillandinvs et Iosephvs Scaliger proſecuti ſunt, inter ſe conuitiis etiam digladiantes de vero loci eius intellectu: quem neuter plane eſt aſſecutus, vt ſuo loco dicemus.

In librum decimum nonum et ſubſequentes, de re herbaria. Nicolavs Leonicenvs libellum edidit de falſa quarumdam herbarum inſcriptione a Plinio, Argentorati MDXXXVI. Quo volumine comprehenſa quoque Pandvlphi Collinvtii defenſio aduerſus Nicolaum Leonicenum Pliniomaſtigem.

In librum viceſimum ceteroſque ſubſequentes libros. Iohannes Fridericvs Gronovivs in aliquot poſteriorum librorum loca Notas edidit MDCXLVIII. orſus a libri viceſimi capite decimo ſexto: miſcellaneas quoque fere duodenas animaduerſiones in libros priores. Sunt omnes eae numero quidem paucae, aliquando etiam prolixiores: at pleraeque certe felici coniectura, quibus noſtras eſſe ſimiles vniverſas optamus. Quamquam nec conſuluiſſe fontes Graecos fere is videtur, in quibus ſingulare ſubſidium ineſſe ad hoc opus, lectori non omnino harum rerum rudi palam fore confidimus.

Sed viciſſe omnes exiſtimare voluit vegrandi mole duorum voluminum, quibus Plinianarum Exercitationum in Solinum nomen fecit, Clavdivs Salmasivs. Quo in opere vt ſint quam plurima ſane dicta erudite: quis enim id neget? at ſunt aliena tamen ab inſtituto, hoc eſt, a Plinio illuſtrando pleraque, et quaecumque in Plinio ſunt difficilioris paulo

paulo explicatus, quae ſunt propemodum infinita, praetermiſſa interim ab eo, ac ne leuiter quidem delibata: quicquid demum boni ac probabilis, quod ad Plinium quidem attineat, ea lucubratione continetur, id fere totum ex alienis hortis ſubreptum, quos ſuis locis indicabimus: quidquid de ſuo primum excogitauit ac protulit, quod eodem ſpectet, ei fere oportuit theta nigrum a nobis praefigi: id quod ſine vlla tamen acerbitate facturi ſumus, a quo longiſſime noſtri mores abſunt.

Libellum is praeterea edidit, quem inſcripſit *De Plinio Iudicium*, et *De Homonymis*. vbi Plinio dicam ſcribit, quod ſub diuerſis nominibus easdem omnino plantas diuerſis locis deſcribat: perinde quaſi non idem Galenus vſurparit, libris de facultate ſimplicium medicamentorum inſcriptis, in Aſtere Attico, et Bubonio, aliisque. Sed ſunt et alia eius libri παροράματα, quae ſuis locis notabuntur.

Itaque poſt tot ſummorum virorum lucubrationes, ſi quis roget quid ab iis effectum ſit tot curis, tot vigiliis, tot ſudoribus, quid deinde laboris ſuperſit: Dicam audacter, quod eſt apud eruditos in confeſſo: plus vni mihi deinde ſuperfuiſſe, quam quantum a ſingulis iam exhauſtum ſit, plus etiam quam quantum ab omnibus. Nam et vix partem operis milleſimam attigere vniuerſi: et retractandae nihilominus ſingulorum lucubrationes, diſcrepantes codicum lectiones ſimul excutiendae, vt quae ſincerae forent diiudicaremus, quaeque adulterinae.

Γεωγραφικὰ, vt appellant, hoc eſt, terrarum ſitus, quam in partem maxime negligentia librariorum atque imperitia carnificinam exercuit, reſtituendus ac ſanandus fuit: truncata, diuulſa, confuſa, conflataque nomina, quae tamen fere ceu genuina, Ortelii Lexica ceterorumque admiſere,

ſuo

ſuo primum nitori, ſuoque deinde loco ac ſitui, vnde peruerſa interpunctione exciderunt, reddenda: quod quanti faſtidii fuerit, vix ii intelligent, ad quos nulla pars taedii, ſed operis vtilitas vna perveniet. Hiſtoricas deinde narrationes, placitaque propemodum innumera, in quibus lapſum errore Plinium vulgus credit, idoneis probatiſſimorum ſcriptorum teſtimoniis conſtabilienda: Diſcutiendae item curationes medicae, et ſuis quaeque aptandae morbis, non alienis adſcribendae, quibus praepoſtera interpunctio remedia ſaepe aliena affinxit: Fides denique integerrimo vbique reſtituenda ſcriptori, fama eiusdem et exiſtimatio ſarcienda. Quod quidem quibus adiutus praeſidiis praeſtare ſim conatus, qua tandem via et arte id effecerim, quod ſpondeo; vt non multo emendatior modo prodeat, quam hactenus fuit, ſed et politior, nitidior, integrior, quam ceterorum vllus Latinorum ſcriptorum, nunc tandem aperire operae pretium eſt.

Accurata primum ac diligens MSS. codicum collatio adhibita, et quidem plurimorum. E Bibliotheca primum Regia, cui nunc vir clariſſimus, nobisque coniunctiſſimus amicitia, Thevenotivs praeeſt, duos praeſertim vtendos habuimus: alterum annorum octingentorum, quingentorum alterum, qui fere cum Chiffletiano ſuperius laudato a me codice congruit. E Bibliotheca deinde Viri illuſtriſſimi Iohannis Baptistae Colberti, qui nuper in Suprema Aerarii Regii Praefectura obiit, omnino quatuor: quorum perhumaniter, vt ſolet, copiam nobis fecit Vir Cl. Steph. Balvzivs. In his codicibus quatuor Thuanaeus eſt, quem Salmaſius ſaepe teſtem aduocat in Exercitationibus Plinianis. Itaque vſi ſumus iis exemplaribus, quae tam publici iuris eſſe poſſunt, quam noſtri fuerunt; ne

ne publicae credulitati ignota laudando: nec ſatis certo loco delitentia, imponere videremur.

Vſi praeterea et altero optimae notae codice, quem Pariſienſem nuncupamus, quod ſit is in ea vrbe in qua ſumus, et in Bibliothecae, quam curamus, ſcriniis reconditus.

Aduocauimus interdum in partes Chiffletiani exemplaris fidem, et Fuxenſis, vetuſtique item alterius, quorum diſcrepantem ab aliis ſcripturam Dalecampius in ſua editione exhibuit. Item Toletanum et Salmanticenſem, quos Pintianus laudat. San-Victorinum quoque, etſi nunc amiſſum audio: cuius lectiones variae in libros Plinii aliquot, eruditi cuiuſpiam viri manu exaratae in Bibliotheca noſtra aſſeruantur.

Fecit et amicorum comitas, vt aliorum praeterea exemplarium fidem atque auctoritatem, etſi procul abeſſent, in conſilium adhibuerimus interdum de difficilioribus locis. E ſeptem Vaticanis codicibus ſumta teſtimonia Petro Possino debemus, qui tum Romae agebat, viro e Societate noſtra, editorum operum copia et multiplici doctrina celebratiſſimo. E Lugdunenſi, P. Charonerio, Bibliothecae eius Collegii Praefecto. Ex alio denique, qui olim S. Michaelis fuit, nunc eſt Coenobii Rhedonenſis, P. Mavro Avdrenio, e Benedictina familia.

Contulit praeterea nonnihil opis, etſi perpuſillum, Illuſtriſſimi Viri Gvilielmi Pellicerii Epiſcopi Monſpelienſis, qui literarum aeuo ſuo, et idem ordinis ſui decus et ornamentum fuit, gemina lucubratio, manu ipſius exarata, qua Bibliothecam ipſe noſtram donauit: altera, quae conſtat variantibus, vt aiunt, lectionibus plurimorum codicum, ad oram libri adnotatis: altera prolixior paulo, no-

tis et coniecturis in libros Geographicos, cum ſparſis ſubinde veluti floſculis in librum octauum, qui de animalium natura agit: tum nonnulla quoque ex parte in librum ſeptimum, et nonum, vbi facto demum fine conquieſcit. Verum in Geographicis ille, coniecturis modo et MSS. non vtique probatiſſimis vtitur: Graecum ſcriptorem, qui de ſitu terrarum egerit, laudat ſequiturque neminem: in octauo, Ariſtotelem vnum: Quoties tamen ex eo profecerimus, non ſolum conſitebimur, ſed et praedicabimus: hominem, vt par eſt, cum honoris praefatione appellantes: atque vbi refellere opus erit, id ſalua tanti viri reuerentia ſimiliter facturi ſumus, ſaepe etiam ne de nomine quidem tum appellato.

Poſteriores haſce Pellicerii obſeruationes, marginalesque alias eiusdem manu ſcriptas in decem priores libros, de quibus inferius dicturi ſumus, vidit Nicolavs Rigaltivs, ſelectasque ex iis quamplurimas in oram libri ſui transuexit. Inſpectae illae ſunt enim obiter a nobis et curſim, ante annos quinque, facta vix eius libri quaſi per tranſennam inſpiciendi copia. Vidit et Rondeletius, qui ſuum de Piſcibus librum ex iiſdem annotationibus concinnauit, Thuano teſte, L. XXXVII.

Verum nec vnicum fuit, nec praecipuum in codicibus MSS. vt priſtinam ad ſpeciem nitoremque Plinii ſcripta reuocaremus, ſubſidium praeſidiumque: nedum ad illuſtrandum. Codices manuſcripti, ſiue quos ipſi tractauimus, ſiue vnde ad nos miſſae ſunt variae lectiones, reipſa non excedunt annos ſexcentos. In his malitia deſcribentium notae Chronologicae plurimae ſunt corruptae, nec vna ratione, diſſentientibus inter ſe velut ex compoſito exemplaribus. Non habet hoc opus, vt alia

lia plurima, lacunas, aliquas, quae ſuppleri debeant coniectura: integrum ad nos peruenit: nec detrahendo, ſed addendo potius quaedam, graſſata in eo interpolatorum audacia eſt: at ſunt ea perpauca; et a nobis quidem aut aperte reprehendentur, et certis reiicientur argumentis, aut quibuſdam ſignis appoſitis eſſe ea temere infarta admonebit ipſe orationis contextus.

Euoluenda vero fuere volumina ſexcenta, tum priſca, tum recentia, tum Graece ſcripta, tum Latine: neque euoluenda ſolum, ſed et diligenter conferenda alia cum aliis, cum Plinio ſingula: vt vel ſic ſincera loci emendatio, germanuſque intellectus non pateret modo, ſed et ita communiretur, vt conuelli deinceps non poſſet vlla vi criticaue cenſura. Et illuſtrando quidem Pliniano operi cetera, emendando vero eorum in primis ſcripta profuere, vel per quos profeciſſe ſe Plinius fatetur; qui ſunt numero propemodum infiniti, mole librorum ac difficultate inſignes: vel qui Plinium tranſcripſere ipſi olim: vel denique qui ex iisdem fontibus hauſerunt, vnde ſuos Plinius hortos rigauit.

Hic demum Lydius lapis eſt, haec obruſſa: ad horum ſcripta Plinianae ſcripturae veritas metienda: quid in eo mendoſum tinniat, quid ſubaeratum, quid adulterina forma percuſſum. Nam in vetuſtis exemplaribus haereas modo, cum ipſa inter ſe ſaepe diſſideant, cum ſint inquinata aeque eruditorum coniecturis, atque librariorum inſcitia, cum verbis aliouerſum acceptis pro genuino auctoris ſenſu falſam ac deprauatam interpretis ſententiam recipere ſaepe cogamur: quis demum litium finis eſt futurus, niſi probatiſſimis codicibus adſtipulatorem quempiam e grauiſſimis auctoribus adhibeas, cal-

 culum-

culumque eius adiungas, cuius ope ſua demum orationi Plinianae ſententia integritasque conſtet?

Horum nos teſtimonia ſi proferimus ſaepe in medium, ſi conſenſum proponimus antiquitatis totius cum Plinio, ſi rempublicam ingeniorum vadem pro eo ſiſtimus: vt minus iucundum id nonnullis eſſe videatur, quis vtile inficietur? aut quis iure ſuccenſeat, cum iuſti commentarii vice ea ipſa loca ſint, quibus Plinii ſententia emendatur, defenditur, intelligitur? Emendatur porro ſic, vt nullus deinde ſuperſit alteri coniecturae locus: ita defenditur, vt tot ſuffragiis auctorum communitus nihil iam extimeſcat, ſed ſit extra maledicentiae tela poſitus: ſic demum intelligitur, vt ne noſtrae quidem interpretationis lucem fere deſideret. Sed quantae praeter haec voluptatis fore putandum eſt, deprehendi ſtatim, quae et vnde mutua Plinius acceperit, expreſſis indicatisue locis, quae ſecutus ſit? Eiusdem ſimul errata coargui, ſi quae ſunt, iisdem inter ſe collatis? Interdum in Dioſcoridis concedere ſententiam, (placet enim in hoc exemplum ſtatuere) ne mentitus: abire nonnunquam diuerſum, ne mutuatus ab eo quae affert, exiſtimetur. Potuiſſe enim equidem non diffiteor eum appellare inter ceteros per quos profecit, (ſi tamen; quod multi verius negant, vetuſtior Plinio Dioſcorides fuit:) noluiſſe autem, tum quod ipſos prae manibus auctores haberet, ex quibus ſuam Dioſcorides epitomen conſarcinauit: tum quod iure aſpernari potuit Dioſcoridem Plinius, hoc eſt, homo Romanus externum hominem, quem ſui quoque populares vel inſcitiae ſaepe coarguant, vt is, qui poſt annos aliquos vixit, vir iudicii in eo genere limatiſſimi Galenus e.: ac deinde

e. Galen. L. VII. de facult. ſimpl. medic. p. 194. et L. XI. p. 301.

deinde Photius f.: vel certe negligunt, vt Athenaeus: qui cum in Graecis auctoribus appellandis minime alias parcus ſit, Dioſcoridem ne ſemel quidem laudarit.

Haec igitur ſubſidia, haec laboris noſtri adiumenta fuerunt: quibus in ſingulis conquirendis quantum laboris inſumtum ſit, facile ii aeſtimaturi ſunt, qui hoc genus ſtudiorum quam ſit faſtidii taediique plenum per ſe ipſi norunt. *Veneficia mea, Quirites, haec ſunt*, inquiebat ille, g. qui cum in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis: *Nec poſſum*, adiecit idem, *vobis oſtendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigilias, et ſudores.*

Ne vero inaniter noſtra collocata opera exiſtimetur, ſcito bis mille amplius a nobis ſublata flagitia, propter quae eximium opus non pauci tanquam ſenticetum, aut peſtilens lemuribuſque infame domicilium deuitabant. Horum praecipua tum ex eorum indice intelliges, tum ex Emendationibus fuſioribuſque Notis, quas Lipſium imitatus ad Tacitum in calcem cuiuſque libri conieci: vbi plenis velis vectus omnia latius inflatiuſque exponerem, totoſque, vt ita dicam, rudentes laxarem, ac ſtilo liberius indulgerem. Quod in multis fieri fuit neceſſe: nam et Emendationum ratio pluribus verbis reddenda, et altercationes dirimendae, et innumera vberius explicanda, quae vel difficultatem haberent, vel nouitatem. Fuit illud interim ſimplicis ingenii: quod menda multa ſine vllo verborum fuco expunximus,

f. Phot. cod. 178.

g. Apud Plin. L. XVIII. c. 8.

ximus, procul omni pompa ac venditatione, praefationibus ſummotis omnibus, diſſimulatoque etiam in pleriſque rebus inueniendis labore, ne mirari noſtra videremur, ac legentem defatigare prius, quam paſcere.

A noſtris procul eſt omnis veſica libellis:
Muſa nec inſano ſyrmate noſtra tumet. h.

Iuuabit interim ſcriptorum veterum menda plurima, quae nos primi ſuſtulimus, animaduertere: recentium vero, qui de ſitu terrarum (Geographos appellant) quique de animalium, piſcium, auiumque natura, et qui de re herbaria medicaque, volumina concinnarunt, errata non pauca, quae nos indicabimus, intelligere. Neque enim nos diffitemur ab Ortelio, Holſtenio, Aldrouando, Bellonio, aliiſque, a Lexicographis quoque ipſis ſaepenumero diffidere, in locorum, et animalium, herbarumque vernaculis nominibus ſignandis: ſed grauiſſima fuere diſſentiendi argumenta, ingenteſque cauſae, de quibus iudicium faciet omnis eruditorum Senatus.

In Geographicis quidem vetuſtos auctores, Tabulas nauticas, Itineraria veterum recentiumue ſcriptorum, Inſcriptiones antiquas, Notitias eccleſiaſticas Graecas pariter ac Latinas, veteres nummos, aliaque ſimilia adiumenta adhibuimus, quae prioribus aut latuere omnino, aut difficiliora viſa ſunt explicatus, moleſtique faſtidii. Sed et viros praeterea, qui loca ea luſtrarunt, Aſiae maxime Graeciaeque, Syriae ac Meſopotamiae, in hac parte, indices locorum habuimus, et operis adiutores.

In animantium deinde natura explicanda, quantum eſt auctorum veterum ac recentium, qui ſunt in eo argumento verſati, adſciuimus. In re herba-

h. Martial. L. IV. ep. 49.

herbaria, non eos modo qui de ea commentati ſunt, ſed et eam, quae hic maxime ac prope ſola dominatur αὐτοψίαν: quod et Plinius in ſuo hoc opere concinnando feciſſe gloriatur. Paucae ſunt enim ex herbis iis, quas Plinius attigit, quae non fuerint a nobis in Horto Regio animaduerſae diligenter; tum maxime cum ſingulari cura is coleretur, totidem fere herbarum genera reapſe exhiberet, quod in indice typis edito, anno MDCLXV. continentur. Sunt ſingulae, inquam, ibi praeſertim, aliisque in hortulis, a nobis exploratae, omnibusque fere notis congruere cum Pliniana delineatione deprehenſae.

Denique in re medica, et eos diligenter cum Plinio ſcriptores contulimus, a quibus ille mutuum accepit, et qui ab eodem deinde pariter mutuati. Horum autem omnium, vbi res poſcit, verba proferimus: iisdem interdum, breuitatis ſtudio, ſuperſedemus: deſignari locum ſatis eſſe rati; tamquam ſi non doceamus ibi, ſed admoneamus docturos.

Vt multa vero ſint ea animaduerſuri ſumus in Notis, non eſt verendum tamen, vti remur, ne prolixiores videamur iis, qui nihil de faece, quod aiunt, haurire nos facile paterentur. Neque enim trita aut ante pedes poſita afferemus: non congeremus fere praemiſſa a ceteris, nec hortum quem colimus, alienis irrigabimus riuulis: nec denique, quod noſter monet, diligentiam affectabimus in ſuperuacuis. Quamobrem ſi diffuſum id nimis opus cuipiam nihilominus videatur, id reſponſi feret, quod repoſuiſſe acute Plinius i. alter perhibetur, cum villam aliquam perelegantem particulatim ami-

i. Plin. L. V. ep. 6.

co depingeret: *Non epiſtolam quae deſcribit, ſed villam quae deſcribitur, magnam eſſe, qui facit quod inſtituit: ſi materiae immoratur, non eſſe longum: non excurſum hunc, ſed opus ipſum eſſe.*

Ac frontem quidem ipſam Pliniani operis multo politiorem nitidioremque, quam fuit hactenus, exhibemus: priore libro integro, qui ceterorum index eſt, quem priorum editorum negligentia abdicarat, ad fidem MSS. codicum, Reg. 1. 2. Colb. 2. et Thuanaei, nunc primum in lucem prolato: ablegato interim altero, quem imperiti audaculique viri ex officina ſua, et ex lemmatibus capitum, quae confinxerant ipſi quoque pro arbitratu, pro vero ac genuino, concinnatum obtruſerant. At vbi nihilominus in eo ipſo quem repraeſentamus, qui nec Plinium ipſum fortaſſis auctorem ſapit, excidiſſe quidpiam licuit ſuſpicari, lacunam ibi ex coniectura ſuppleuimus: diuerſoque, hoc eſt, Italico pingendi charactere edi curauimus. Additi denique numeri, qui ſectionibus reſponderent, in quas ſingulorum librorum poſtea eſſet ſubſecanda materia.

Subiunximus deinde Auctorum Syllabum, qui toto opere a Plinio appellantur. Horum plerisque non ſua modo nomina, detrita ante, truncata, corrupta, ignota, ſed et famam quoque ſuam reſtituimus: vt iam et ipſi qui ſint, et quae aetas, quae patria, quae ſcripta denique, non omnia quidem, id enim nec noſtri eſt inſtituti perſequi, et eſt infiniti laboris: ſed ea modo per quae profeciſſe videri Plinius noſter poſſit, manifeſta ſint. Quoties autem appelletur eorum quisque a Plinio, ex Indice ſingulari, quem in calce operis ſubtexemus, nullo negotio ſtatim conſtabit.

E re-

E reliquo opere titulos ſeu lemmata capitum plane ſuſtulimus: et quod Plinium ea non habent auctorem, et quod nihil inſulſius dici aut videri poteſt, quam praepoſterus plurimorum lemmatum ſitus, vt ſuis locis commonſtraturi ſumus. Quid quod et recepta hactenus capitum ſectio, qua totum Plinii opus diuiſum ac diſſectum eſt, in antiquioribus paulo ac melioris notae libris nulla eſt: et alia in peruetuſtis editionibus, in ſequentibus alia: in vtrisque ſaepe digna riſu, vbi multa perperam diſtracta a ſuperioribus, quibuscum ea cohaerere oportuit: diuulſaeque ſaepenumero ſententiae integrae, parte ſua praecedenti capiti haereant, altera faciant ſubſequentis initium? Atqui veterum quicumque lectos a ſe Plinii libros commemorant, Tertullianus, Auguſtinus, Gellius, Macrobius, aliique, librum quidem ii indigitant, deſignantque: minutias capitulorum, nemo. Singulis enim libris continuata rerum ſeries continetur, quamobrem et hiſtoria vocitatur: ſic vt aliae res nexae ex aliis, narrationis ſerie copulatae, et omnes inter ſe aptae colligataeque ſint: nullum vt pateat interſtitium, fallente tranſitu, vt in hiſtoriarum Herodoti, Thucydidis, et Liuii libris. Nos nihilominus in totidem particulas ſecuimus, quas ſectiones eam ob cauſam libuit appellare, quod ſignatas ab ipſo Plinio in indice intelligere licuit: et priſcos tamen numeros capitum, qui fuere in vſu hactenus, aſſeruari in margine voluimus, vt citata in libris ad hunc diem Plinii loca per capita in hac quoque editione noſtra vel ſic occurrant.

Indicis denique facta acceſſio, non qualis primum a Iohanne Camerte e ſacra Minorum familia viro religioſo et erudito, concinnatus eſt olim Viennae Pannoniae, anno MDXIV. etſi is deinceps in

omnibus fere Plinii editionibus eſt adoptatus: ſed verborum plane ſingulorum: quoniam bona pars Latinae linguae hoc vno continetur opere, in quo et vocum occurrit propemodum copia infinita, et ſignificatio ſingularis.

Hanc porro rationem in explanando tam erudito tamque diffuſo opere ſecuti ſumus, vt ne ſaepius a nobis eadem dicerentur: vt ſemel tantum, propter inſtitutam rationem breuitatis, abſtruſiores paulo voces, et propriae locorum, animalium, agricolationis, vindemiae, morborum, herbarum, ceterorumque eiusmodi, explanarentur: quo autem loco, intelligendum ex indice: priore enim fere loco ac numero res ea deciditur: de qua, ſi quoties occurrit ea, diſceptandum foret, in ingentem molem Commentariorum iſtud volumen excreſceret. Sic tamen interim habeto, nullam a nobis eſſe praetermiſſam voculam, cui difficultatis aliquid ſubeſſe ſuſpicio foret: nullam intentatam, indictamue: ſic vt cum paucae quaedam incerti nobis ſignificatus eſſent, quas in tanta rerum bonarum copia praeterire, non modo ſine vllo famae diſpendio liceret, ſed etiam tutum eſſet: vel dictante prouerbio, *Quae dubites, ne feceris:* maluerimus tamen id ingenue profiteri, ac minus callidi in nos exiſtimationemque noſtram, minusque aſtuti videri, quam minus ingenui ac ſimplices.

Quanta nihilominus rei litterariae ex hiſce noſtris lucubrationibus vtilitas acceſſura ſit, aliis aeſtimandum relinquimus: quanta vero ex hoc ſingulari opere, nunc ſcilicet ad amuſſim emendato caſtigatoque, emolumenta ſperanda ſint, fecere iam pridem iudicium eruditi viri. In infinita prope veterum librorum non iactura, ſed naufragio, non clade, ſed interitu, *non ſumus omnino ſuperis odioſi*, inquie-

inquiebat olim Hermolaus ad Picum Mirandulae Comitem, *quando ſuperſtes eſt Plinius. Suſtentat ille nos vtcumque mutilus, decurtatus, lacer. Niſi exſtaret, actum eſſet, tunderemus aquam omnes: ſi eadem, quae ceteros, ademiſſet eum nobis calamitas, profligata ſpes omnis eſſet Latinae rei conſtituendae. Nunc eo duce, quamquam ſemianimi et exſangui, viuimus: et niſi ipſe mihi blandior, videtur in dies proficere, habetur in manibus, celebratur, colitur. Cenſetur indoctus, qui Plinium non legit: indoctior, qui lectum contemnit: indoctiſſimus, cui non ſapit. Debet aetati noſtrae plus, quam ſuae, Plinius: ſed nos ei magis, qui per illum maxime ſubſiſtimus. Alii rem Latinam iuuerunt, ille ipſe nobis Latium.* Atqui id eo aeuo pronunciare ſi vere licuit, ſi in vno hoc libro Latinae rei puppis et prora verſari merito exiſtimata eſt, cum tot adhuc ſalebris horreret, tot mendis ſcateret, ſeu verius monſtris: quid iis feliciter profligatis, quid deterſo eo opere, pergurgatoque iam, vti confidimus, ac reſplendeſcente, ſentiendum, aut quid omnino non ſperandum putemus?

Eſt operis certe per ſe ipſius ſuſceptio, diſpoſitio, conformatioque, grandis et capacis ingenii opus: idque eo grandius et magnificentius exiſtimari par eſt, quod nemo vmquam ex omni aeuo praeter eum repertus eſt, ne apud Graeculos illos quidem loquaces et otioſos, qui vniuerſam Naturae hiſtoriam vnius laboris et operis monumento conſignarit. Ex orbe doctrinae, quem ἐγκυκλοπαιδείαν vocant, quam ſibi quisque particulam delegerit, Auctorum Index, quem ſubtexemus, priori libro declarabit. Nemo vnus attigit vniuerſam. Nemo, vt noſter, theſaurum, vel mundum verius rerum omnium cognitu dignarum, ſpirans ingenii ſui monumentum, reliquit. Quare Plinium haud immerito, etſi nouo

more

more loquendi', *Naturae Bibliothecarium* Langius: Heinſius *Primum omnium Secundum, et ſecundum nemini*, appellarunt: ceteri eruditi opus hoc vnum ceterorum e Latio ſcriptorum, ſi ita neceſſe ſit, iactura emendum pronunciarunt: ciuitates ipſae nobiliſſimae, Brixienſis Iohanni Taberio anno MDVIII. Salmanticenſis Pintiano, aliaeque aliis, Plinii in publico Gymnaſio interpretandi prouinciam impoſuerunt, ſalario etiamnum largiſſime ex aerario perſoluto. Vt iam ſuae petulantiae pudere neceſſe ſit eos, qui puerili παρωνυμίᾳ Plinium Planium hactenus appellarunt, (quod viri nomen eſt apud Ciceronem, Lib. IX. Famil. Epiſt. 13.) planum, hoc eſt, mendacem volentes intelligi.

Nam quod multa Plinium attuliſſe in medium criminantur aliqui, quae falſa ſint, quae commenta ſapiant, Magorumque vanitates, nihil id vtique habet iuſtae reprehenſionis. Nam quo eum argumento mendacii arguas, qui nihil comminiſcatur, nihil afferat quod haberi pro certo ac confeſſo velit, quin ſit illud idem ab aliis ſcriptoribus, extra omnem mendacii ſuſpicionem poſitis, quos quidem ſuis locis appellaturi ſumus, proditum ſimiliter? qui dubia ſe ſuis reddere profiteatur auctoribus, quorum ad fidem prouocat, ac legentes ablegat? qui denique Magorum commenta eo recitat, quod prae ſe fert ipſe haud obſcure paſſim, vt eorumdem obiter coarguat vanitatem: quae ſub Nerone Principe, quod k. is hanc exercuerat artem, videri poterat in ipſa Vrbe auctoritatem accepiſſe?

Fuit auctori praenomen Caivs, nomen Plinivs, cognomen Secvndvs: *Plinius* ex patre; *Secundus*, ex matre: quam ob rem Pomponius Secundus

k. L. XXVII. ſ. 14. et alibi paſſim.

dus vates affinis ei fuit, natus ſimiliter ex Pomponio patre, et matre Secunda, Plinii Secundi matertera. Et ea cauſa fuit, cur Plinius Pomponii Secundi vitam retulerit, vt ipſe prodidit, L. XIV. ſ. 6. Patria Pliniae genti proinde, vt Pomponiae, Roma fuit. Enimuero ſe ipſe Romanum vbique fere profitetur, *Vrbemque noſtram* Romam, *Leges noſtras*, quae ſunt XII. Tabularum, *Annales noſtros*, quos Romani ſcripſere, *Conditores noſtros* Romulum Remumque; *auos maioresque noſtros*, *et magiſtratus noſtros*, paſſim Romanos appellitat: et *noſtrum mare*, quod Campaniam alluit. Nec temere ſane in Campania villam ei fuiſſe ex eo colligas, quod L. XV. ſ. 30. *Duracena ceraſa Campaniam* dicit *Pliniana* appellare. Denique L. XXII. ſ. 19. *Nos iſta*, inquit, *Romana grauitate non vt medici*, *ſed vt iudices ſalutis humanae*, *diligenter diſtinguemus*. Et L. XXV. ſ. 105. *Nos eam Romanis experimentis digeremus*. Alibi etiam, *noſter Sulpicius*, *Seneca apud nos*, *apud nos Cicero*. Quid eſt Romanum ſe profiteri, ſi hoc non eſt? Nouocomenſem quidem eum Hieronymus facit, ſed a ſcriptore vitae Plinianae impulſus in fraudem, quem Tranquillum eſſe Suetonium vulgus, ſed falſo, putat. Ex eadem Pliniorum gente fuit is, qui Byzantii Scriba fuit, temporibus Seueri Alexandri Imp. teſte nummo antiquo, qui fuit in Cimelio D. Fovcavlt, hac epigraphe: ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ ΓΡ. ΠΛΙΝ. СΕΚΟΥΝΔΟΥ. Γραμματέως Πλινίου τοῦ Σεκούνδου, Byzantiorum nummus ſub *Scriba Plinio Secundo*.

Fuit et alter c. plinivs secvndvs caecilivs, ſcriptor epiſtolarum et Panegyrici Traiano dicti. Ex geminis vnicum viri alias eruditi conflarunt: Euſebius in Chronico, Hieronymus in Iſaiam et Ezechielem: Vincentius Bellouacenſis, et Antoninus. Quin

Quin et tertium ab vtroque, vel cum ſeniore certe perperam nonnulli confundunt, qui de re medica volumen ſcripſit, quinque omnino libris comprehenſum, cui cognomen Valeriani fuit, patria Comum, vti vetuſtae aliquot inſcriptiones docent. Sed is multo recentior exſtitit, quippe qui Galenum alioſque laudet inferioris aeui. De reliquo genere vitae eius, et obitus, de ſcriptis ab eo voluminibus, quae ſcire licet, ea cognoſces ex vnius Plinii iunioris epiſtolis duabus, quas huc praefationi ſubtexemus, cum Notis.

Vir fuit hic noſter ſane magni laboris ac ſtudii, quod eius opera arguunt: ſed magiſter idem *ἀϑεότητος*, coecitate ingenti, quod mirere, cum fuerit is, vt ſcripta teſtantur, caſtis integerrimiſque moribus: dum penitius Naturae ſcrutatur arcana, Naturae ipſius auctoris obitus.

PRAE-

PRAEFATIO TYPOGRAPHI EDITIONI GRONOVII PRAEFIXA

CANDIDO LECTORI.

Quum iam ab aliquot annis, Benigne Lector, apud nos depoſitae eſſent quaedam in C. Plinivm Secvndvm lucubrationes Clariſſ. p. m. Viri, Corn. Schreuelii, qui multa nobis et rei literariae vtiliter praeſtitit; idemque, fato functus, ſui nobis deſiderium reliquiſſet: diu multumque dubii haeſimus, vtrum in lucem auctorem hunc praeſtantiſſimum ederemus, an vero tenebris eum damnaremus, quod non temere tanti operis magnitudo, et difficultas haud vulgaris, tanquam grauis quaedam aduerſaria, ſeſe nobis obiiceret. Vicit tandem potior ſententia, ſuaſitque alacri opus animo aggredi; idque in detexenda tela feliciter prouenit. Exegimus igitur, Benigne Lector, praeclarum hoc opus, quod vides ita nitidum et elaboratum, vt maiorem ab homine diligentiam repetere bono iure nemo debeat. Quid vero in hac editione a nobis praeſtitum ſit, paucis habe. Verba Plinii, quae in pleriſque Edd. (praeſertim Francof. A. mdcviii. a Manio) adeo diſtorta, deprauata, et hiulca vidimus, vt nihil ſupra, omni ratione, et cum optimae fidei Editionibus inſtituta collatione, emendauimus, reſtituimus, concinnauimus.

Dalecampii Commentarios, verum longe emendatiores, damus integros, paſſim inſertis ſuo loco Doctiſſimorum noſtri ſeculi Virorum annotationibus, ex Italis *Hermolai Barbari*, ex Hiſpanis *Pintiani*,

ni, ex Germanis *Gelenii*, ex Gallis *Turnebi*, *Scaligeri*, *Cl. Salmaſii*, et aliorum; (vt latius ex ſerie Auctorum huic Tomo praefixa patet) nec non Clariſſimi Celeberrimique Viri, non ſine honoris praefatione nominandi, *Ioh. Friderici Gronouii*, I. C. Graecae Linguae et Hiſtor. Profeſſoris meritiſſimi, qui nos pro ingenuo animi condore, vacillantes, et alioqui oneri ferundo impares, conſilio, et re iuuare haud dedignatus eſt, et exquiſitiſſimae eruditionis Notas in aliquot libros calci Operis adiecit. Et ne quid, Benigne Lector, Operi deeſſet, quod inveſtigantibus moleſtiam pareret, de nouo vnicuique Tomo tres accuratiſſimos et locupletiſſimos ſubiecimus Indices: Primus continet Res et verba memorabilia: alter ad Geopraphiam pertinentia; tertius denique memoratu digna, quae in Commentariis occurrunt. De Chartae nitore, Typorum elegantia, quae omnium oculis conſpicua, aliquid addere, ſuperuacaneum iudicamus, vtpote de quibus (hac noſtra Editione cum aliis collata) aequus Lector, ſepoſito partium ſtudio, facile iudicare poterit. Haec ad te praefari viſum fuit, Candide Lector, nec moramur diutius, niſi, vt haec eadem fronte, qua noſtra omnia, accipias, et indies plura molientibus nobis faueas, oremus. Vale.

IACO-

IACOBI DALECAMPII PRAEFATIO AD CANDIDVM LECTOREM.

Permultos equidem miraturos proſpicio, in medicina facienda mihi occupatiſſimo quid venerit in mentem, Plinium vt tractare vellem, ſcriptorem, ob rerum quas mandauit literis varietatem ac obſcuritatem, paucis familiarem, opera mea vt is emendatior prodeat, et quae ad poſteros tranſmiſit, ductu meo cunctis ſint clariora et faciliora: praeſertim cum iam plures inſignes eloquentia, doctrina, iudicio, ex Italis Barbarus, ex Hiſpanis Pintianus, Gelenius ex Germanis, Turnebus ex noſtratibus laborem ſuſceperint, illoque ſtrenue ac feliciter defuncti ſint. Inceptum profecto meum vel prorſus abrumpere, vel tardare ſaltem et labefactare debuit tantorum hominum, qui ſuo tempore ſumma cum laude floruerunt, propoſitum exemplum. Ab illis enim ſperanda omnia fuerant, quae in hac commentationum et ſtudiorum ratione optare ac expectare conſueuimus, vt de iis merito dici queat, quod olim de Commentariis Caeſaris iactatum eſt, omnibus illum ſcribendi cupiditatem excitaſſe, facultatem vero cunctis praeripuiſſe. Ego me Hercule quamuis ſtultiſſimum foret cum illis aeui noſtri luminibus, vel ingenio vel eruditione me conferre, non ideo tamen diſcedendum ab eo putaui quod deſtinaram, multis de cauſis non ſolum adductus, verum etiam accenſus, quas hic commemorare, be-

nigne Lector, non abſurdum erit, mihi vt aequior ſis, et intelligant omnes non gloriae ſtimulis et auiditate me percitum, laborioſiſſimum hoc onus ſubiiſſe, ac toleraſſe per decennium, ſed vt quocumque modo liceret prodeſſe reipublicae literariae, erga quam animatus ſemper optime fui, et ne me mortuo lucubrationes hae qualeſcumque ſint, intercidant, ſi bene auguror non futurae iis inutiles, qui nobiliſſimi huius auctoris lectione delectantur, et vberrimum capere fructum ex ea poſſunt. Primum igitur, ex quo ſtudia humaniora deguſtaui, ea mihi fuit ingenita mentis propenſio, vt quae ad rerum cognitionem faciunt, iis anteponerem, quae ad ornatum et copiam orationis quaeruntur, ac comparantur, quod arbitrarer, interiorum literarum ſcientiam homini cordato magis conuenire, quam dicendi vim, ac facundam venuſtatem. Itaque cum inter Graecos Athenaeus, Plinius inter Latinos, editis libris ea prodiderint, quae aliis intacta vel primariis auctoribus, ignota nobis eſſent, horum ſcripta niſi ſupereſſent ac extarent, in Athenaeo quidem optima fide vertendo, in Plinio corrigendo ac explicando noctes dieſque ſudare, anhelare, fatiſcere non recuſaui, vt quae ex aerumna decennali mea peruentura eſſet ad nepotes vtilitas, aliqua ex parte nobis imputaretur, et quam aſſidua ſollicitudine reipublicae commodis ſeruiam etiam hac aetate peſſima, et ferme decrepita, omnibus teſtatum eſſet. Addo quod cum praeter libros ſex ordine priores, nihil a Plinio traditum ſit, quod medicorum artem et ſupellectilem non augeat, et non locupletet, ſiue de homine et reliquis animantibus terreſtribus, aquaticis, volucribus diſſerat, ſiue de omnifariis ſtirpibus ſermonem habeat, ſiue aquarum quae

medi-

medicatae ſunt naturam expendat, ſiue de metallis agat et gemmis, vt nihil medico futurum ſit conducibilius, quam quae Plinius conſignauit literis, euoluere tam ſaepe, verſare, perlegere, vt penitus infixa haereant ac inſideant animo; idque propterea curioſius, quod auctores ab eo primo libro citati, quorum teſtimonio fidem ſcriptorum ſuorum fulciuit, temporum vetuſtas et caries nobis inuiderit. Ad eum vero conatum cum valde iam proclivis eſſem, nihil me vehementius impulit, quam quod propitia fortuna, exaratos penna ſex codices nactus ſum, et inter eos antiquiſſimum ac saniſſimum Vezontinum, e Chiffletii bibliotheca, medici doctiſſimi ac probiſſimi: cuius beneficio mihi conceſſum eſt per annum totum examinare ſingula in impreſſis codicibus ſuſpecta, proſpero, niſi fallor, ſucceſſu, quod innumeris locis ea reſtituta ſint, quae deplorata credebantur. Attulit quoque multum opis D. Cuiacii non ſine praefatione laudis et honoris appellandi, liber manuſcriptus, e puluerulentis coenobii cuiuſdam tablinis erutus, poſt Chiffletianum prae aliis integer ac incorruptus, quo me pro ſua ingenti munificentia donauit. His adiutus ſubſidiis, magni profecto momenti, alacrius et audentius Plinium ita ſum aggreſſus, vt dies ac noctes quantum valetudo et priuata negotia permiſerunt, manum a tabula nunquam remouerim. Fuere ſane quidam, qui me ſic attentum et pertinacem obiurgarent, inanem meum laborem futurum admonentes: ideoque expedire magis, vt caſſas illas meas, futiles, abortiuas obſeruationes ſupprimerem, quam iis publicatis exiſtimatio mea traduceretur, et faſtidioſae moroſaeque cenſurae nepotum carpenda et vellenda obiiceretur. Eorum ſententiae nec obſe-

 qui,

qui, nec parere libuit, quod mea, qualiacunque ſint (hoc citra τὴν φιλαυτίαν dictum eſto) poſteris non vana et infructuoſa fore mihi perſuadeam: et quamuis non tantum praeſtem, quantum fortaſſis de me ſibi literatorum ſenatus et conſeſſus promittit: in illis tamen ſaepiuſcule feſtinatis meis perſcriptionibus, emendationibus, adnotationibus reor aliquid fore, quod etiam delicatorum palato et auribus placeat, hoc meo foetu maturiore ac ſeriore; ſed mihi ſi dexter Apollo vocatus adſit, ceteris meis omnibus magis vitali. Vale.

TESTIMONIA SELECTA VETERVM DE C. PLINIO SECVNDO.

C. PLINII CAECILII IVNIORIS EPISTOLAE II.

In quibus de Vita Plinii auunculi ſui diſſerit.

LIB. III. EPIST. V.

C. PLINIVS CAECILIVS MACRO 1 SVO S.

Pergratum eſt mihi, quod tam diligenter libros auunculi mei lectitas, vt habere omnes velis, quaeraſque qui ſint. Fungar indicis partibus: atque etiam, quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim haec quoque ſtudioſis non iniucunda cognitio. a. De 2 iaculatione equeſtri, vnus. Hunc, cum praefectus b. alae militaret, pari ingenio, curaque compoſuit. De c. vita Q. Pomponii Secundi duo, a quo ſingulariter amatus, hoc memoriae amici, quaſi debitum munus, exſoluit. Bellorum d. Ger-

1. *Marco. Gr. et Al.* 2. *Librorum Plinianorum catalogus.*

a. *De iaculatione)* Laudatur id opus ab ipſo Plinio ſeniore, L. VIII. ſ. 65. H.

b. *Praefectus alae)* Equitum ordinibus, quibus ab alarum ſimilitudine nomen inditum eſt, quod circum legiones dextra ſiniſtraque locabantur. Hinc apud Liuium cohortes alariae, Equites alarii. H.

c. *De vita Q. Pomponii)* Meminit eius operis ipſemet Plinius, L. XIV. ſ. 6. H.

d. *Bellorum Germaniae viginti)* Tacit. Annal. L. I. p. 32. *Tradit C. Plinius Germanicorum bellorum ſcriptor, ſtetiſſe*, Agrippinam, etc. Symmachus, L. IV. ep. 18. iam aetate ſua id opus minime obuium fuiſſe innuit: *Enitar, inquit, ſi fors votum iuuet, etiam Plinii Secundi bella conquirere.* Spectauit illud et Tranquillus in Caio Caligula, c. 8. Illud eſſe ſuſpicor, cuius

Germaniae viginti, quibus omnia quae cum Germanis geſſimus bella, collegit. Inchoauit, cum in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim ei quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniae latiſſime [1] victor ibi periit. Commendabat memoriam ſuam, orabatque, vt ſe ab iniuria obliuionis aſſereret. Studioſi e. tres, in ſex volumina propter amplitudinem diuiſi, quibus Oratorem ab incunabulis inſtituit, et perficit. Dubii f. ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſſimis annis, cum omne ſtudiorum genus paulo liberius et erectius, g. periculoſum

1. *Latiſſimae. Gr.*

cuius mentio in indice librorum nondum editorum, confecto a Scipione Tettio Neapolitano quem Labbeus noſter edidit in Noua Bibliotheca librorum MSS. p. 167. hoc lemmate: *Plinii ſenioris hiſtoriarum* L. XX. H.

e. *Studioſi tres)* Hoc eſt, de Studioſo, ſiue de Oratore, libros tres condidit. Quo nomine inter oratoriae artis Magiſtros a Quinctiliano cenſetur, L. III. c. 1. Studioſorum libros inſcriptos fuiſſe Gellius ait, L. IX. c. 16. H.

f. *Dubii ſermonis)* Siue de Grammatica, quibus in verbis ineſſet loquendi ambiguitas. Laudant hoc Plinii opus ſaepiſſime Priſcianus ac Diomedes, inſcribuntque modo *Artium*, modo *Artis Grammaticae*, modo *de dubio ſermone*. Eiusdem mentio eſt in praefatione ad Titum. Iohannes Aretinus Tortellius, qui grande ſcripſit de Orthographia volumen, vixitque anno fere 1450. aſſeuerat fragmenta eius operis ad ſe perueniſſe. H.

g. *Periculoſum ſeruitus feciſſet)* Quod Nerone Principe ſuſpecta erant praeclara ingenia, non auſus eſt tum eiuſdem vel ſuorum temporum hiſtoriam publicare, aut vitas conſignare virorum praeſtantium, aliudue eiusmodi, quod libero erectoque ingenio dignum foret: ſed ad Grammaticum opus ſe demiſit: explicuitque libris octo ea, de quibus inter homines etiam doctiſſimos quaeri ſoleret hocne an illo modo loqui aut ſcribere oporteret. Simile eſt illud Phaedri in Prooemio L. III. — — *Seruitus obnoxia Quia quae volebat, non audebat dicere, etc.* H.

loſum ſeruitus feciſſet. A h. fine Aufidii Baſſi, XXXI. i. Naturae [1] hiſtoriarum XXXVII. opus diffuſum, eruditum, nec minus varium, quam ipſa Natura. Miraris, quod tot volumnia, multaque in iis tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſoluerit? Magis miraberis, ſi ſcieris illum aliquandiu cauſas actitaſſe, deceſſiſſe k. anno VI. et L. medium tempus diſtentum [2] impeditumque qua officiis maximis, qua amicitia principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare l. a Vul-

d 4

1. *Naturalium.* 2. *Diſtrictum. Gr.*

h. *A fine Aufidii)* Ab iis temporibus orſus hiſtoriam, in quibus Aufidius Baſſus deſierat. His libris Veſpaſianorum res geſtas complexus, vt quidem dicitur in Praefatione ad Titum. *Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus, opere iuſto, temporum noſtrorum hiſtoriam orſi a fine Aufidii Baſſi.* Etiam et Neronis, ſupremi imperii annis. L. II. ſ. 85. *Non minus mirum oſtentum et noſtra cognouit aetas, anno Neronis Principis ſupremo, ſicut in rebus eius expoſuimus.* Et ſect. 106. *Amnes retro fluere, et noſtra vidit aetas, Neronis principis annis ſupremis, ſicut in rebus eius retulimus.* H.

i. *Naturae hiſtoriarum)* Illud ipſum quod habemus prae manibus. Eius epitome a Raynaldo quodam ſcripta exſtare Oxonii dicitur, in Bibliotheca Collegii Ballionenſis, ita referente Voſſio, L. I. de hiſt. Lat. c. 29. H.

k. *Deceſiſſe anno VI. et L.)* Poſt annum, quam libros publicauit Hiſtoriae Naturalis: quod factum a ſe anno poſt V. C. DCCCXXX. plurimis locis ipſe teſtatur, vt in decurſu operis indicaturi ſumus. Incidit igitur natalis eius in annum A. V. C. DCCLXXIV. Tiberio imperante, poſt Chriſtum natum anno viceſimo. Obitus in annum, vt videtur, Vrbis DCCCXXXI. Errat Serenus Samonicus, apud Macrob. Satur. L. II. c. 12. qui vſque ad Traiani Principis tempora vixiſſe eum affeuerat. H.

l. *Lucubrare)* Cum hieme (verbis Mureti vtor, L. XVIII. Var. Lect. c. 13.) propter longitudinem noctium, homines ſtudiis dediti, et veſpe-

a Vulcanalibus [1] incipiebat, non auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi, ſtatim a nocte multa: hieme vero ab hora ſeptima, vel cum tardiſſime, octaua, ſaepe ſexta. Erat m.) ſane ſomni parciſſimi, nonnumquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, et deſerentis. Ante lucem ibat ab Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoque noctibus vtebatur: inde ad delegatum ſibi offi-

1. *a. d.* VI. *Kal. Sept. vti habent omnes faſti vet. non autem* X. *vt notarum ignorantia perperam putat* Catanaeus.

veſperi lucubrare et mane, multo ante auroram radiorum ardentum indicem, librum cum lumine poſcere ſoleant: aeſtate tamen non multi reperiuntur, qui non illas breues et contractas noctes integras dormiant. Idem veteres videlicet factitabant: neque antelucanam lucubrationem fere incipiebant, niſi ſub finem autumni. Iuuenalis: — — *At nunc Poſt finem autumni media de nocte ſupinum. Clamoſus iuuenem pater excitat: Accipe ceras, Scribe puer.* Erat quidem in conſuetudine poſitum, vt de menſe Auguſto, Vulcanalibus lucubrare inciperent: ſed id tantum ἀφοσιώσεως χάριν plerique faciebant: eodem plane modo, quo Kalendis Ianuariis ſuas quiſque artes modice attingebant, auſpicandi cauſa: Ouidius: *Quiſque ſuas artes ob idem delibat agendo: Nec plus quam ſolitum teſtificatur opus.* Columella, L. XI. c. 2. *Per hos quoque dies* (ineuntis Ianuarii) *abſtinent terrenis operibus religioſiores agricolae: ita tamen vt ipſis Calendis Ianuariis auſpicandi cauſa omne genus operis inſtaurent: ceterum differant terrenam molitionem vſque in proximas Idus.* Ita Plinius iunior illum parciſſimum temporis diſpenſatorem, auidiſſimum librorum helluonem, auunculum ſuum laudans, *Lucubrare,* inquit, *a Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi.* Negat eum ita feciſſe, vt ceteri ſolebant. qui tunc dicis tantum cauſa, incipiebant lucubrare: ac deinde id differebant ad finem autumni cum *Iam Phoebus breuiore via contraxerat ortum Lucis, et obſcuri creſcebant tempora ſomni.* At illum vere ac ſerio a Vulcanalibus incipere ſolitum affeuerat. H.

m. *Erat ſane ſomni)* Praefatio ad Titum: *Cum ſomno valetudinem computamus.* H.

officium. Reuerſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſaepe, quem interdiu leuem et facilem veterum more ſumebat, aeſtate, ſi quid otii, iacebat in Sole: liber legebatur, adnotabat, excerpebatque. Nihil enim vnquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, vt[1] non aliqua ex parte prodeſſet. Poſt Solem plerumque frigida lauabatur. Deinde guſtabat, dormiebatque minimum. Mox quaſi alio die, ſtudebat in coenae tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, et quidem curſim. Memini quemdam ex amicis; cum lector quaedam pronuntiaſſet perperam, reuocaſſe, et repeti coegiſſe: huic auunculum meum dixiſſe, Intellexeras nempe? quum ille annuiſſet, Cur ergo reuocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat n. aeſtate a coena luce, hieme inter primam noctis, ſed tamquam aliqua lege cogente. Haec inter medios labores vrbiſque fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus o loquor. Nam dum diſtringitur, tergiturque, audiebat aliquid aut dictabat. In itinere, quaſi ſolutus ceteris curis, huic vni vacabat. Ad latus notarius cum libro et pugillaribus: cuius manus hieme manicis muniebantur, vt ne caeli quidem aſperitas vllum ſtudiis tempus eriperet. Qua ex cauſa Romae quoque ſella vehebatur. Repeto me correptum ab

 eo

1. *Qui.*

n. *Surgebat aeſtate)* Aeſtiuis diebus finem coenae faciebat adhuc lucente die: hibernis, intra primam noctis horam, coenam abſoluerat. H.

o. *De interioribus loquor)* De locis balinei ſecretioribus. H.

eo, cum ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit: p. electorumque [1] commentarios CLX. mihi reliquit, opiſthographos q. quidem, et minutiſſime ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, cum r. procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios. Lartio [2] Licinio CCCC. t. millibus nummum, et tunc aliquanto pauciores erant. Nonne videtur tibi recordanti quantum legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis vllis, nec in amicitia Principum [3] fuiſſe? Rurſus cum audis quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis, nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illae occupationes impedire, aut haec inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere, cum me quidam ſtudioſum vocant: qui, ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantum, quem [4] partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? [5] Quis ex iſtis qui tota vita

1. *Electa.* 2. *Al. Laertio. Largio. G.* 3. *principis.* 4. *quantum.* 5. *non abundant, (tantum vaco.)*

p. *Electorumque commentarios)* Hoc eſt, ex variis auctoribus, quae Graecis ἐκλογαὶ, *collectiones*, appellantur. H.

q. *Opiſthographos)* Ὀπισθογράφους, a tergo ſcriptos, ἀπὸ τοῦ ὄπισθεν καὶ γράφω. De hac voce multa erudite congeſſit in Lexico Robertus Conſtantinus, quem conſule. H.

r. *Cum procuraret)* Cum eſſet Caeſaris in Hiſpania procurator. Fuiſſe et in Africa, haud dubie cum ſimili praefectura, aut militari imperio, ipſe prodit, L. XVII. ſ. 3. H.

s. *Lartio Licinio)* Dicemus de eo L. XIX. ſ. 11. H.

t. *CCCC millibus nummum)* Siue ſeſtertiorum. Aeſtimatione Gallicae monetae, librae ſunt, vt aiunt, ſiue floreni 40000. H.

vita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno et inertiae deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamuis [6] hoc ſolum, quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos ſcilicet libros reliquiſſet. Confido tamen haec quoque tibi non minus grata, quam ipſos libros, futura, quae te non tantum ad legendos eos, verum etiam ad ſimile aliquid elaborandum, poſſunt aemulationis ſtimulis excitare. Vale

6. *quam.*

LIB.

LIB. VI. EPIST. XVI.

C. PLINIVS TACITO SVO S.

Petis vt tibi auunculi mei exitum ſcribam, quo verius tradere poſteris poſſis. Gratias ago. Nam video morti eius, ſi celebretur a te, immortalem gloriam eſſe propoſitam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, vt populi, vt vrbes, memorabili caſu, quaſi ſemper victurus occiderit, quamuis ipſe plurima ſcripſerit, plura tamen perpetuitati eius ſcriptorum tuorum aeternitas addet. Equidem beatos puto, quibus Deorum munere datum eſt, aut facere ſcribenda, aut ſcribere legenda: beatiſſimos vero, quibus vtrumque. Horum in numero auunculus meus et ſuis libris et tuis erit. Quo libentius ſuſcipio, depoſco etiam, quod iniungis. Erat [1] Miſeni, claſſemque imperio praeſens regebat: Cal. u. Nouemb. hora fere ſeptima, mater mea indicat ei apparere nubem inuſitata et magnitudine, et ſpecie. Surgit ille, vt [2] e Sole ſolebat, frigida guſtata: iacens enim ſtudebat. Popoſcit [3] ſoleas, aſcendit locum, ex quo maxime miraculum illud conſpici poterat. Nubes incertum procul intuentibus ex quo monte (Veſuuium [4] fuiſſe poſtea cognitum eſt) oriebatur: cuius ſimilitudinem et formam non alia magis arbor, quam pinus expreſſerit. Nam longiſſimo velut trunco efflata in altum, quibuſdam ramis diffundebatur. Credo, quia recenti ſpiritu eue𝔠ta, dein ſeneſcente eo

1. *Plinii ſenioris acta vltima.* 2. *e ſole vt.* 3. *poſcit.* 4. *Veſenum: al. Veſubium.*

u. *Cal. Noubr.)* Codicum hic mira inconſtantia, Palermo teſte, L. I. c. 1. aliis VIII. *Cal. Septemb.* aliis, III. *Non. Nouembr.* praeferentibus. H.

eo deſtituta, aut etiam pondere ſuo victa, in latitudinem [1] vaneſcebat, candida interdum, interdum ſordida et maculoſa, prout terram cineremue ſuſtulerat. Magnum id, propiuſque noſcendum, vt eruditiſſimo viro, viſum eſt. Iubet liburnicam aptari: mihi, ſi venire vna vellem, facit copiam. Reſpondi ſtudere me malle: et forte ipſe, quod ſcriberem dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos. x. Retinae [2] claſſiarii, imminente periculo exterriti. (nam villa [3] ea ſubiacebat: nec vlla, niſi nauibus, fuga:) Vt ſe tanto diſcrimini eriperet, orabant. [4] Vertit ille conſilium, et quod ſtudioſo animo inchoauerat, obit maximo. Deduxit quadriremes, aſcendit ipſe, non Retinae modo, ſed multis (erat enim frequens amoenitas orae) laturus auxilium: properat illuc, vnde alii territi fugiunt, rectumque curſum, rectaque gubernacula in periculum tenet: adeo ſolutus metu, vt omnes illius mali motus, omnes figuras vt deprehenderat oculis, dictaret, enotaretque. Iam nauibus cinis inciderat; quo propius accederet, calidior et denſior: iam pumices etiam, nigrique et ambuſti et fracti igne lapides: iam vadum ſubitum, ruinaque montis litora obſtantia. Cunctatus [5] paulum, an retro flecteret, mox gubernatori vt ita faceret monenti, Fortes, inquit, fortuna iuuat: Pomponianum y. pete. Stabiis

1. *Altitudinem.* 2. *Retinere amici, imminenti periculo exterrere.* 3. *eius. Verba haec non ſunt vncinis incluſa in edit. Gr.* 4. *orabat. Gr.* 5. *Cunctantique.*

x. *Retinae claſſiarii)* Retina villae nomen eſt. Claſſiarii milites comparati ad tutandam claſſem. Vſus hac voce Tacitus: Pliniuſque ſenior L. VII, ſ. 35. *Bello Siculo Gabienus Caeſaris claſſiarius*, etc. H.

y. *Pomponianum pete)* Plinio ex intimis familiaribus, qui tum Stabiis morabatur. De Stabiis, L. III, ſ. 9. H

biis [1] erat, diremtus [2] ſinu medio. Nam ſenſim circumactis curuatisque litoribus mare infunditur. Ibi quamquam nondum periculo appropinquante, conſpicuo tamen, et cum creſceret, proximo ſarcinas contulerat in naues, certus fugae, ſi contrarius ventus reſediſſet. Quo tunc auunculus meus ſecundiſſimo inuectus complectitur trepidantem, conſolatur, hortatur: vtque timorem eius ſua ſecuritate leniret, deferri ſe in balineum iubet: lotus accubat [3], coenat, atque hilaris: aut quod aeque [4] magnum eſt, ſimilis hilari. Interim e Veſuuio monte pluribus locis latiſſimae flammae atque incendia relucebant, quorum fulgor et claritas tenebras noctis excipiebat [5]. Ille agreſtium trepidatione igni relictas deſertasque villas per ſolitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat. Tum ſe quieti dedit, et quieuit veriſſimo quidem ſomno. Nam meatus animae, qui illi propter amplitudinem corporis grauior et ſonantior erat, ab iis, qui limini obſeruabant [6], audiebatur. Sed area, ex qua diaeta adibatur, ita iam cinere mixtisque [7] pumicibus oppleta ſurrexerat, vt ſi longior in cubiculo mora eſſet, exitus negaretur. Excitatus procedit, ſeque Pomponiano, ceterisque qui peruigilarant, reddit. In commune conſultant, intra tectane ſubſiſtant, an in aperto vagentur: nam crebris vaſtisque tremoribus tecta nutabant, et quaſi emota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri videbantur. Sub dio rurſus, quamquam leuium exeſorumque pumicum caſus metuebatur [8]: quod tamen malorum [9] collatio elegit. Et apud illum qui-

1. *Iuxta hic erat:* 2. *perueneratque. Gr.* 3. *diſcumbit.* 4. *e. ae. m.* 5. *pellebat.* 6. *obuerſabantur. Gr.* 7. *miſſisque.* 8. *metuebant.* 9. *periculorum.*

quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Ceruicalia capitibus impoſita linteis conſtringunt. Id munimentum aduerſus incendia [1] fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus nigrior denſiorque: quam tamen faces multa variaque lumina ſolvebant. Placuit egredi in litus, et ex proximo adſpicere quid iam mare admitteret, quod adhuc vaſtum et aduerſum permanebat. Ibi ſuper adiectum linteum recubans ſedit, atque iterum frigidam popoſcit, hauſitque. Deinde flammae, flammarumque praenuntius odor ſulphuris, alios in fugam vertunt: excitant illum, qui innixus ſeruis [2] duobus aſſurrexit et ſtatim concidit (vt ego coniecto [3]) craſſiore caligine ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, qui illi natura inualidus, et anguſtus, et frequenter intus aeſtuans erat. Vbi dies redditus is, ab eo, quem nouiſſime viderat, tertius, corpus inuentum integrum, illaeſum, opertumque vt fuerat indutus. Habitus corporis quieſcenti, quam defuncto, ſimilior. Interim Miſeni ego et mater. Sed nihil ad hiſtoriam. Nec tu aliud, quam de exitu eius, ſcire voluiſti: finem ergo faciam. Vnum adiiciam: omnia me, quibus interfueram, quaeque ſtatim, cum maxime vera memorantur, audieram, perſecutum. Tu potiſſima excerpes. Aliud eſt enim epiſtolam, aliud hiſtoriam, aliud amico, aliud omnibus ſcribere. Vale.

1. *incidentia. Gr.* 2. *innitens, Plinii ſenioris interitus.* 3. *colligo.*

DE VITA PLINII

HAEC IN EDITIONE HARDVINI LEGVNTVR.

C. PLINII VITA

INCERTO AVCTORE.

C. *Plinius Secundus* Veronenſis, natus ſub Tiberio, patre Celere, matre Marcella, omnibus liberalibus diſciplinis operam dedit: vnus omnium mirifice ſtudioſiſſimus. Nam perire omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur. Opera edidit, in quibus multa ſcrupuloſa abſoluit: et nihilominus cauſas aliquando actitauit. Augur fuit: officia publica adminiſtrauit: etiam Procurator in Hiſpania. Floruit maxime ſub Impp. Veſpaſianis, Tito non mediocriter carus, cui Libros Naturalis hiſtoriae dicauit: opus diffuſum, eruditum, varium, ſtilo duriuſculum. Fuit opinioni Epicureae nonnumquam adſtipulator: vbique tamen vitiorum acerrimus inſectator. Periit ſub Tito, anno aetatis ſexto et quinquageſimo, Kal. Nouembr. cum Miſeni claſſem imperio regeret, ſpiritu obſtructo, clauſoque ſtomacho, (inualidus enim illi et anguſtus erat:) ex caligine nubis ortae e Veſuuio monte, et ad quam noſcendam propius acceſſerat.

CAII PLINII VITA
EX SVETONII, VT VVLGO CREDITVR
LIBRO
DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

Plinius Secundus, *Nouocomenſis*,* equeſtribus militiis induſtrie functus, procurationes quoque ſplendidiſſimas atque continuas, ſumma integritate adminiſtrauit: et tamen liberalibus ſtudiis tantam operam dedit, vt non temere quis plura in otio ſcripſerit. Itaque bella omnia, quae vmquam cum Germanis geſta ſunt, viginti voluminibus comprehendit. Item Naturalis Hiſtoriae triginta ſeptem libros abſoluit. Periit clade Campaniae. Nam cum Miſenenſi claſſi praeeſſet, et flagrante Veſeuo, ad explorandas propius cauſas, Liburnicas praetendiſſet: neque, aduerſantibus ventis, remeare poſſet: vi pulueris ac fauillae oppreſſus eſt; vel, vt quidam exiſtimant, a ſeruo ſuo occiſus: quem deficiens aeſtu, vt necem ſibi maturaret, orauerat.

A GELLIVS
Noctium Atticar. L. III. c. 10.

Viſum eſt non praetereundum, quod in *Plinii Secundi* libro ſeptimo Naturalis Hiſtoriae legimus. Id autem quia extra fidem eſſe videri poteſt, verba ipſius Plinii poſuimus: Maſurius auctor eſt, etc. *Nempe e L. VII. ſect. 4. et 5.*

Idem,

* In veris codicibus vox ea *Nouocomenſis* abeſt, et abeſſe vtique debet.

Idem, L. IX. c. 4.

Libitum tamen eſt in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod *Plinius Secundus*, vir in temporibus aetatis ſuae, ingenii dignitatiſque gratia, auctoritate magna praeditus, non audiſſe, neque legiſſe, nec ſcire ſeſe atque vidiſſe, in libro Naturalis Hiſtoriae ſeptimo ſcripſit: etc. *ſect. 3. ſcil.*

Idem, c. 16. libri proxime appellati.

Plinius Secundus exiſtimatus eſt eſſe aetatis ſuae doctiſſimus. Is libros reliquit, quos Studioſorum inſcripſit, haud medius fidius vſquequaque aſpernandos. In his libris multa varie ad oblectandas eruditorum hominum aures ponit. Refert etiam pleraſque ſententias, quas in declamandis controuerſiis, lepide arguteque dictas putat: etc.

Idem, L. X. c. 12.

Librum eſſe Democriti nobiliſſimi Philoſophorum de vi et Natura chamaeleonis, eumque ſe legiſſe *Plinius Secundus* in Naturalis Hiſtoriae viceſimo octauo refert: etc. *Et poſt pauca:* His portentis atque praeſtigiis a *Plinio Secundo* ſcriptis non dignum eſſe cognomen Democriti puto, etc.

Idem, L. XVII. c. 15.

Sed elleborum ſumi poſſe tutiſſime in inſula Anticyra *Plinius Secundus*, in libris Naturalis Hiſtoriae ſcripſit, etc. L. XXV. ſ. 21. *et* 25.

AVGVSTINVS

de Ciuit. Dei L. XV. c. 9.

Plinius Secundus, doctiſſimus homo, quanto magis magiſque praeterit ſaeculi excurſus, minora corpora Naturam ferre teſtatur. L. VII. ſ. 16.

ALCVI-

ALCVINVS,

Epiſtola V. ad Dauid regem, hoc eſt, ad Carolum Magnum.

Quid acutius, nam quod *Naturalium rerum deuotiſſimus inuentor Plinius Secundus* de caeleſtium ſiderum ratione expoſuit, inueſtigari valet?

Plinius Secundus, idem Orator et Philoſophus, in libro ſecundo Naturalis Hiſtoriae: *Sol autem*, inquit, *ipſe quatuor differentias habet*, etc.

PETRVS QVIQVERANVS

Epiſcopus Senecenſis, L. I. de laudibus Prouinciae.

C. Solinus laborum ſuorum iactura, otioque ſuo iam olim abuſus, nobis aliisque quibus *C. Plinii* copia eſt, importunus illudit. Nec id vnum, cum *Plinium* quoque, per quem totus profecit, ne nominis quidem mentione dignetur, etc. *Et mox paucis interiectis.* Hic deprehendere eſt quorumdam medicorum procacitatem, qui tabifico liuore pertacti, C. Pliniique maieſtatem ſugillare aggreſſi, (licet enim viri manibus de mortalium republica bene meriti paucula haec verba dare:) Dioſcoridis auctoritatem, veluti Pythagorici ſuum αὐτὸς ἔφα, nude obtendunt: vt interim non ignotum docto aeſtimatori ſit, vnum ex eorum numero praeſtantiſſimum Leonicenum, arguente Nemeſi Dea, ſub finem libri ſui teſtatum, lites illas ſuas furore animi (quod facile fidem facit) ſe ſuſcitaſſe. Nam niſi C. Plinium lippitudine laboraſſe, vt pleraque alia, mentiantur vel coeco fit manifeſtum, illum non paulo tranquillius, atque exin diligentius ſtirpium lineamenta deſpexiſſe, moxque fidelius nomina prodidiſſe, adiuuante in ea opera Antonio Caſtore, viro in eo prudentiae genere ſummo, quem Anazar-

beum iſtum vagum, turbidum, merentem hinc inde ſtipendia, etc. *Iterumque poſt pauca:* Nec deſunt qui Grammaticum vocitent, rhetorem alii, hi hiſtoricum: omnia non citra imperitiam, multo liuore, maiore impudentia, et quod mirere, cuncta vere. Nam et in Grammatica lex ipſa, oratione inimitabilis: in omnifaria hiſtoria, rite donatus. De Mathematicis vero iudicium an quiquam ei viro denegabit, tam multa arduaque tam breuibus comprehendenti? - - - Iam quiuis modo non medicellus non abſtulerit ſtirpium cognitionem accuratam, quarum figuram tanto otio, tam rara tranquillitate, tanto ſub iudice rimari licuerit? Magna hic medicinae fundamenta. Ceterum quae ad eiuſdem perfectiorem curam faciunt, ſi non intolerabili aegrotantium paedore vſque perferendo addidicit: at e probatioribus, certioribuſque veterum medicorum monumentis excerpſit, additis inſuper, ſi quae poſtea probata ſciret experimentis, ne non etiam candore commendetur. De metallica hic Romanorum ſolus. De agricultura neſcio quid mirere magis, adeo in tanta breuitate nihil omiſſum. Porro in Coſmographia, animalibus, rerum miraculis, vt nihil ornatius, luculentius, ita et venia digniſſima ſunt, ſi quae ex huiusce aetatis nauigationum certiſſima fide ſecus in iis prodita deprehendantur. Qua in re mihi ſane fidem eiurare certum eſt: nam cum credulitatem meam obſtrinxerim, cum ſuam ille tradendo non obſtringat? cum fidem in auctores releget? famaeque velut famam ſuam impingat? In ſumma, ea eſt viri auctoritas, vt a doctioribus concuti potuerit, conuelli nuſquam: ea maieſtas, vt quam decentiſſimum foret, non citra acerbiſſima flagra ab huiuſmodi nebulonum genere ſubpungi: ea denique in omni doctrinarum cumulo eminentia,

vt

vt multo minore cum riſu hunc audias artes omnes a Minerua edoctum, quam Ciceronem. Quare impudenter omnino tentata *C. Plinii* amplitudo ab eo hominum grege, qui nec viuentis ſplendorem probe tuliſſent oculis, etc.

TERTVLLIANVS
et alii.

Tertullianus *praeterea multa tranſcripſit a Plinio, diſſimulato eius nomine, vt in operis decurſu ſuis locis indicaturi ſumus.*

Hieronymus *in Ieremiam Plinium cum Theophraſto et Ariſtotele, quod memoriae ii prodiderint*, hanc perdicis eſſe naturam, vt oua alterius perdicis, id eſt, aliena furetur et eis incubet, foueatque: cumque fetus adoleuerit, auolare ab eo et alienum parentem relinquere. *Sed memoria lapſum neceſſe eſt: cum apud veteres omnes rerum Naturalium ſcriptores nihil tale occurrat, et eſſe id falſiſſimum multis conſtet argumentis: de quibus Bochartum conſule, part. 2. lib. I. de animal. c.12. p. 85. et ſeq.*

Similis et Seruii error in Notis ad librum primum Georgicorum Maronis: Plinius, *inquit*, in Naturali hiſtoria dicit coruos obliuioſos eſſe, et plerumque minime ad nidos ſuos reuerti, etc. *Fallit autem Seruius, aut fallitur: cum neque apud Plinium, neque apud vllum, qui Seruium aetate praeceſſerit, dignum fide ſcriptorem, ſimile quidquam legatur.*

Verſum pariter Maronis explicans idem, e libro Aeneidos. III.

Et iuncti currum dominae ſubiere leones.

Fabulam de Hippomene et Atalanta recitat, quae omnibus nota eſt, ſubiicitque iſta deinde: Vnde irata Dea, *(Deum mater)* in leones eos conuertit, et ſuo

 cur-

currui ſubiugauit, et praecepit ne ſecum vnquam leones coirent. Nam et *Plinius* in Hiſtoria Naturali dicit leonem cum parda, et pardum cum leaena concumbere. *Quibus verbis non ſolum rem falſiſſimam pro vera affert, ſed etiam a Plinio proditam mentitur.*

Codices Manuſcripti, quibus vſus eſt Harduinus in Plinio perpurgando.

E Regis Chriſtianiſſimi Bibliotheca codex primus annorum amplius DCCC. aetate Caroli Calui exaratus, vt aiunt, *Numero. 74. R.* vel *R. 1.*

Regius codex alter, quingentorum fere annorum, Numero 191. *R. vel Reg. 2.*

Ex Bibliotheca Viri Illuſtriſſimi D. *Iohannis Baptiſtae Colberti*, Supremi nuper Aerarii Regii Moderatoris, codices tres: primus annorum amplius quadringentorum, *Num. 45.* alter quadringentorum, *Num. 29.* quingentorum tertius, *Num.* 2417. *Colb. I. 2. 3.*

Thuanaeae olim, nunc Colbertinae proxime laudatae Bibliothecae codex, octingentorum annorum, vt creditur, *Th.* vel *Thuan.*

Pariſienſis, in Bibliotheca Collegii noſtri huius Pariſienſis aſſeruatus codex annorum circiter 600. *Par.*

Chiffletianus, ſatis probatae notae, cuius diſcrepantia a libris vulgatis loca notauit in margine editionis ſuae Iac. Dalecampius. *Chiffl.*

Fuxenſis, et alter Vetus, quorum pariter variantes, vt vocant, lectiones idem Dalecampius adnotauit. *Fux. et Vet. Dalec.*

E Lugdunenſi Bibliotheca Collegii Societatis Ieſu. *Lugd.*

E Vaticana ſeptem, *num.* 1950. 1951. 1952. 1953. 1954. 3533. 9939. *Vatic.* 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

E Bi-

E Bibliotheca ſ. Victoris, in ſuburbio Pariſienſi. *Victor.*

E Coenobio Rhedonenſi, Ordinis S. Benedicti, qui codex olim Monaſterii fuit S. Michaelis fuit.

EDITIONES PLINIANAE PRAECIPVAE
quarum collatione Harduini editio emendatior prodiit.

Romana, accurante Ioh. Andr. Alerienſi Epiſcopo, MCCCCLXX. *in folio.*

Veneta, eiuſdem, MCCCCLXXII. *in folio.*

Parmenſis, MCCCCLXXVI. *in folio.*

Taruiſana, MCCCCLXXIX. *in folio.*

Parmenſis altera, MCCCCLXXXI. *in folio.*

Veneta altera, MCCCCLXXXIII. *in folio.*

Brixienſis, MCCCCXCVIII. *in folio*, e caſtigationibus Hermolai Barbari, cum notulis quibuſdam marginalibus manu Guil. Pellicerii, Epiſc. Monſpelienſis paſſim exaratis, in decem fere priores libros.

Veneta tertia, MDXIX. *in folio.*

Baſileenſis 1. MDXXXV. *in folio*, cum annotationibus Sig. Gelenii, et notis marginalibus Guil. Pellicerii Ep. Monſpelienſis manuſcriptis, quam vidit et citat Carol. Dati, libro conſcripto Italice, De vitis Pictorum.

Veneta 4. apud Ald. Manutium *in octauo*, *voluminibus quatuor*, MDXXXVI.

Baſileenſis 3. *in folio*, MDXXXIX.

Pariſienſis, *in folio*, MDXLIII.

Baſileenſis 4. accurante Frobenio, MDXLV, *in folio.*

Veneta 5. a Paulo Manutio emendata, cum caſtigationibus Sig. Gelenii MDLIX. *in folio.*

Lugdunenſis, opera Iuntarum, *in 16.* MDLXI.

Lugdunenſis altera, *in folio*, MDLXIII.

Leydenſis, Petri Santandreani typis, MDLXXXII.

Lugdu-

Lugdunenſis 3. apud Honoratum, ex recognitione Iac. Dalecampii, Medici Cadomenſis, cum eiuſdem caſtigationibus, et variis lectionibus, *in folio* MDLXXXVII.

Francofordienſis, *in folio*, MDXCIX cum annotatiunculis nonnullis ad Dalecampii notas adiectis ab incerto auctore.

Leydenſis altera, Elzeuirii typis, e Salmaſii caſtigationibus, accurante Iohanne Latio, ſiue *De Laet*, *in 24.* tribus voluminibus MDCXXXV.

Leydenſis tertia, cum Variorum vt aiunt, commentariis, ſeu verius cum Dalecampii et Pintiani notis, *in octauo*, volumine triplici, MDCLXIX.

Plinianae verſiones, quae in Harduini manus venere.

Italica Hiſtoria naturale volganzata da Chriſtoforo Landino, Venetiis MCCCCLXXVI. *in folio.*

Gallica. *Hiſtoire Naturelle de Pline traduite par Antoine du Pinet, Seigneur du Noroy*, Lugd. MDLXII. *in folio.*

Germanica, *Hiſtoriae naturalis libri decem priores.* Francof. MCLXXI. *in folio.*

Hiſpanica, *Hiſtoria natural traducida per Geron. de Huerta, con eſcolios y annotaciones*, Matriti, MDCXXIV. *in folio.*

Anglice quoque redditam accepimus a Ph. Hollando Medico, in quem illud exſtat Oweni Epigramma:

Plinius eſt longus, quia multa: breuis quia multum
Scripſit: at Hollandus a. *longior, et* b. *breuior*

Acceſſere Emendationes partim ex MSS. codicum fide, Vatic. Reg. Colb. Thuan. Pariſ. Lugd. Rigalt. Chiffl. Dalec. Tolet. et Salmantic. partim ex vett. auctorum collatione, qui ſunt in eodem argumento verſati: partim ex certiſſima coniectura, vt ſuis Hard. oſtendit locis.

a. quia plenior. b. quia planior.

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

LIBER I.

PRAEFATIO.

C. Plinius Secundus [1] Veſpaſiano a) ſuo S.

Libros b) Naturalis Hiſtoriae, nouitium [2] Camoenis Quiritium tuorum opus [3], natum apud me proxima fetura [4], licentiore epiſtola [5] narrare c) conſtitui tibi, iucundiſſime Imperator d): (ſit enim e) haec tui praefatio veriſſima,

1 D. Tito Veſpaſ. Alii. 2 *Quirit. tuor. op. Camoe. nat. Dal.* 3 *natos. M.* 4 *Gron. dat, foetura.* 5 *Sacrare. Alii. nuncupare. Vet.*

a. *Veſpaſiano*) T. Veſpaſiani F. Vide Notas et Emend. inferius poſitas, ad praefationis huius calcem num. III. *Hard.* in noſtra edit. *not. t.*

b. *Nouitium*) A nemine Romanorum adhuc tentatum. *Hard.*

c. *Narrare*) Hiſtoricae narrationis filo contexere, ſine vllis dicendi oratoriis ornamentis. Qui *nuncupare* hoc loco ſubſtituunt, genuinam lectionem, nullo ſuffragante codice, de ſuo marte interpolant. *Idem.*

d. *Imperator*) Vide Notas et Emend. N. IV. *Hard.* in noſtra ed. not. h.

e. *Sit enim*) Vna opera patri ac filio adulatur: ceteras quaslibet, ſiue Optimi, ſiue Maximi, ſiue Fortiſſimi appellationes,

riſſima, dum [1] maximo f) conſeneſcit in patre). g) Namque tu ſolebas [2] meas h) eſſe aliquid putare nugas,

1 *Maxime. Alii. Herm. maximo. Alii. quibuscum conſentit Hard. maximi. Gron.* 2 *Noſtras. Vet.*

nes, vtrique eorum communes eſſe indicans, dum iucunditatis tantummodo praefationem, vt propriam Tito adſcribit: quae quidem naturae lege florentis aetatis eſt, non ſeneſcentis. Simul et ad Titi cognomen alludit, *Amor ac deliciae generis humani*, vulgo dicti, vt eſt apud *Tranquillum*. Veriſſima porro praefatio dicitur, appellatio homini conuenientiſſima. Nam praeter communem ſignificatum huius vocis, *verum*, eſt et alter a communi paulo remotior, pro eo quod rectum et aequum eſt. Vt apud *Ciceron. pro Muraena* num. 74. *de Catone: Negat verum eſſe allici beneuolentiam cibo. Virgil.* L. XII. *Aen.* —— *Me verius vnum Pro vobis foedus luere, et decernere ferro.* Apud *Horat.* L. I. Ep. *I.* ad Maecen. *Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede verum eſt. Hard.*

f. *Dum maximo*) Ita veteres editiones omnes, quas et *Turnebus* probat. *Plinius*, L. II. ſect. 5. *Hac nunc caeleſti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis aeui rector Veſpaſianus Auguſtus. Idem.*

g. *Conſeneſcit*) Aptari, ſeu accommodari patri tuo iam deſiit, ob aetatis maieſtatiſque reuerentiam. Ea voce vſus *Cicero*, L. II. *ad Attic.* Ep. 13. *Quanto in odio noſter amicus Magnus? cuius cognomen vna cum Craſſi Diuitis cognomine conſeneſcit.* Hic *conſeneſcit*, vt palam eſt, idem valet atque *vſurpari deſiit, deſiit eſſe fere in ore ac ſermone vulgi.* Vt vel inde liqueat, ſi proxime antea, *dum Maximi conſeneſcit in patre*, ſcripſiſſet auctor, (quod aliqui libris inuitis omnibus conditiuis volunt,) quam inepte Tito adularetur, cuius patrem appellari Maximum deſinere tum diceret! quam ſecum ipſe pugnaret, qui maximum aeui rectorem, vt diximus, Veſpaſianum appellat, idque eximii, vt eſt, praeconii loco! *Idem.*

h. *Namque tu ſolebas meas, etc.*) In Catullo eſt, *Cui dono lepidum meum libellum, Arida modo pumice expolitum? Corneli, tibi. namque tu ſolebas Meas eſſe aliquid putare nugas.* Viſus autem legere *Plinius*, *Corneli, tibi. tu putare namque* (vel, *namque tu putare*) *Nugas eſſe aliquid meas ſolebas.* quod profecto durius et aſperius fuit. *Dalec.*

h. *Namque tu*) Rogas autem, inquit, quae me cauſa impulerit, vt licentiore epiſtola tibi libros meos dicarem? Ea in promptu eſt. Nam cum tu ſoleas meas eſſe aliquid

aliquid putare nugas, induxi animum Catullum imitari: cuius ego quidem exemplum, (vt verbo caſtrenſi vtar, quod tu probe agnoſces,) obiicere moliar, hoc eſt, veluti pro ſcuto opponere, ſi cui confidentia noſtra reprehendenda videatur. Ille enim, vt ſcis, in ſetabis ſuis, ſiue ſudariis, ſcite venditandis paſſim iactantior, atque in repetendis duriuſculus videri haud veritus eſt, cum permutatis illis atque ſublatis, ſuppoſita eſſent viliora. Quid enim? Erantne illa tanti per ſe? minime ſane: ſed aeſtimari ea volebat ex Veranii et Fabulli beneuolentia et aeſtimatione, a quibus ea dono acceperat. *Marrucine Aſini*, inquiebat ille carmine 12. — — — *manu ſiniſtra Non belle vteris in ioco atque vino: Tollis lintea negligentiorum . . . Quare aut hendecaſyllabos trecentos Exſpecta, aut mihi linteum remitte: Quod me non mouet aeſtimatione, Verum eſt μνημόσυνον mei ſodalis. Nam ſudaria ſetaba ex Iberis Miſerunt mihi muneri Fabullus. Et Veraniolus: hoc amem neceſſe eſt, Vt Veraniolum meum et Fabullum.* Et carmine 25. *Remitte pallium meum mibi, quod incolaſti, Sudariumque ſetabum . . . Inepte, quae palam ſoles habere, tanquam auita,* etc. Catulli igitur exemplo, ſi libros meos tanti nunc eſſe duco, vt tibi offerri putem poſſe epiſtola paulo licentiore, deſine id porro mirari: pretium iiſdem iudicio tuo ac voluntate ipſe feciſti. Simul et hac mea petulantia fiet. etc. Vide Notas et Emendat. N. I. (quas hoc loco exhibemus.) Torſit hic locus eruditorum ingenia, neque ſe ex eo expedire ſatis feliciter potuerunt. In libris hactenus editis ſic legitur: *Vt obiter emolliam Catullum conterraneum meum. Agnoſcis et hoc caſtrenſe verbum. Ille enim, vt ſcis, permutatis prioribus ſyllabis duriuſculum ſe fecit, quam volebat exiſtimari a Veraniolis et Fabullis.* Quam lectionem ſecuti ſunt *Turnebus*, *Dalecampius*, et *Pelicerius* in notis MSS. inducti ſcilicet in fraudem a *Sigiſmundo Gelenio*, qui vetere neglecta ſcriptura, *vt obiicere moliar*, quam et codices manu exarati, et veteres editiones, Parm. Venet. 1. 2. Brix. Venet. 3. atque adeo *Hermolaus* ipſe retinuit, nouam hanc excudit, inſigni licentia. Atque illi deinde, vt ſuo quiſque inſeruiit ingenio, in varias, vt emendarent ea, quae antecedunt, abiere partes. *Dalecampius* Catullum ſcripſiſſe ſic autumat: *Tu putare namque Nugas eſſe aliquid meas ſolebas. Turnebus* contra *Plinium* ſic emendat: *Nugas eſſe aliquid meas putare. Pelicerius*: *Putare eſſe aliquid meas nugas*, ſecutus editionem Venetam 1519. et Brix. Alii denique; *Noſtras eſſe aliquid putare nugas.*

gas, vt [1] obiicere i) moliar Catullum conterraneum meum k). Agnoſcis et hoc caſtrenſe verbum

1 Obiicere moliar. Vet. ſic quoque Hard. obice remolliam. Turn. Obiter emolliam Gron.

gas. Vt vel reſoluto ſcilicet carmine, vel ſic immutato, Catullum emolliat, qui duriuſculus alioqui videtur: quod in prima ſede eius verſiculi, contra Phaleuciorum leges, (ſic enim ſtatuunt) obſtrepat iambus: Atque id aiunt eſſe, ſyllabas permutari; quod vereor, vt ſatis Latine dicatur, permutari ſyllabas, cum pes pro pede ponitur, aut ſyllaba pro longa breuis. Pedes enim, aut tempora, non ſyllabam, mutari tum dicimus. Sed et Catullum ita ſcripſiſſe, vti hodie legitur, neque obſtrepere in prima ſede poſitum iambum, diſcere ex *Terentiano* illi potuere, lib. *de metris*, p. 2440. *Nec peccat*, inquit, *pede natus ex Iambo*, etc. atque ex ipſo Catullo, qui iambos carmini multos praefigit, Epigr. 3. et 33. et 36. etc. At ſunt qui mutatas carminis huiuſce leges poſt Catullum ſomnient, Martialis ac Domitiani aeuo. An igitur, et Veſpaſiani patris? Quo vero id argumento probent? Sed vt vt eſt, miror id ſane *Terentiani Mauri*, Grammatici in primis accurati, qui longe poſt tempora ea vixit, fugiſſe diligentiam, quod noſtri illi acutiores viderint. Adde his, rogari merito interpretes poſſe, ſi prioribus in ſyllabis duriuſculum ſe *Catullus* fecit, cur has tandem velint eſſe priores, *Meas eſſe aliquid*? occurrunt enim illae legenti prius, *Namque tu ſolebas*. In his igitur vitium omne, ſi quod eſt, latere neceſſe eſt, non in illis: in quibus tamen vnis obſtinato omnes fere animo haerent. Sed *ſetabis* certe, non *ſyllabis Plinius* ſcripſit, vt ex *Catulli* locis duobus a nobis allatis perſpicuum eſt: Nam quae ille ſetaba priore carmine, nempe duodecimo, a Veranio et Fabullo data, ab Aſinio furtim permutata repetit, haec *priora ſetaba* Auctor recte nuncupat: quod ea vtique poſteriora intelligeret, quae carmine altero, hoc eſt, quinto et viceſimo, idem repoſcit a Thallo ſublata. Neque vero ita ſui, neque ita decori oblitus eſt, cum haec ſcriberet, vt in primo ſtatim epiſtolae limine, in ipſo ſalutationis aditu, Grammaticum ageret, in eoque eſſe ibi vellet, vt duriuſculum emendaret verſiculum, et ad normam legeſque reduceret, ac in nugis eiuſcemodi principem detineret. *Hard.*

i. *Vt obiicere*) Vt factum meum defendam exemplo Catulli. *Idem.*

k. *Conterraneum*) Ex eadem terra

bum l): Ille enim, vt ſcis, permutatis prioribus ſetabis, 1 m), duriuſculum ſe fecit n), 2 quoniam volebat o) aeſtimari ea a 3 Veraniolis 4 ſuis 5 et Fabullis p). Simul

A 3 vt

1 Gron. edidit ſyllabis. 2 Quam Gron. 3 Magis quam. Dal. 4 Vernaculis tuis et famulis. M. Veraniis ſuis et Fabullis. Gron. Fabulis. 5 Tuis. Turn.

terra et patria. Veronenſem fuiſſe *Plinium* colligunt ex hoc verbo, *Polycarpus Palermus*, ſingulari opere de *Plinii patria*, et *Scaliger* in *Euſeb. Chron.* p. 190. Sed iiſdem tamen haud aſſentior, neque *Turnebo*, *Pellicerio*, *Paſſeratio*, aliiſque, qui ſecuti *Camertis* indiculum Plinianum, re haud ſane ſatis expenſa, pronunciant illud *Conterraneum*, eſſe quod *Plinius* vocet caſtrenſe verbum. Tum nouitas autem vocis illius, aliarumque ſimilium, tum vero multo magis ingens ac manifeſta ſtili ingeniique diſparitas, et ſat frequens pugna ſententiarum cum ipſo corpore Hiſtoriae Naturalis, etiamnum ſuadent, quod iam olim affirmauimus, non eſſe hanc Praefationem vere *Plinii* fetum, ſed ſuppoſitum; aeque atque adtextum ei Indicem ſubſequentem, de quo id ipſum in priori ipſa iamdudum probauimus editione. *Hard.*

l. *Agnoſcis — verbum*) Haec verba vncinis incluſa in ed. *Harduini* ſunt.

m. *Setabis*) Setaba, ſudaria ſunt e lino ſetabo, quod a Setabi Hiſpaniae oppido nomen accepit, vt dicemus L. XIX. *ſect.* 2. Setaba auctor ſimpliciter appellat, quae Catullus ſudaria ſetaba. Vt Cadurcum dixere *Iuuenalis*, et alii, pro *Cadurca culcita*. *Hard.*

n. *Duriuſculum ſe fecit*) Subiratus, offenſus, amarioris ingenii voluit videri. *Plinius alter*, L. I. *Ep.* 16. de *Pompeio Saturnino*: *Praeterea facit verſus, quales Catullus meus aut Caluus. Quantum illis leporis, dulcedinis, amaritudinis, amoris inſerit? Sane, ſed data opera molliuſculos, leuiuſculoſque, duriuſculos quoſdam; et hoc quaſi Catullus meus, aut Caluus.* Vt vocem eam *duriuſculum*, non ad numeros, vt viſum eſt hactenus eruditis, ſed ad acerbitatem carminis et acrimoniam pertinere manifeſtum ſit. *Hard.*

o. *Quoniam volebat*) Ita repoſuimus ex veſtigiis veterum codicum, cum in editis prius legeretur, *quam volebat*. *Dalecampius* adiungi cupiebat, *magis quam* volebat. In Colb. 3. *quia volebat*. *Hard.*

p. *Veraniolis ſuis et Fabullis.*) Catullus ſaepe ſcribit ad amicos et familiares ſuos Fabullum et Veranium, quem ὑποκοριστικῶς blandiens nonnunquam vocat Veraniolum, vt hoc verſu, *Et Veraniolum meum, et Fabullum.* *Dalec.*

A Ve-

vt hac mea petulantia fiat, quod proxime non fieri queſtus es in alia procaci epiſtola noſtra, [1] vt in quaedam acta [2] exeant q), ſciantque omnes quam ex aequo r) tecum viuat [3] imperium ſ). Triumphalis t) et Cenſorius tu, [4] ſexieſque Conſul, ac Tribuniciae

1 *Vt in acta quidem exeat.* 2 *Exeant. et ſic Hard. M. exeam. Vet.* 3 *Imperium triumphale et cenſorium. Turn.* 4 *Sextumque. Vet. ſeptimumque. Vet. Chalderin.*

A Veraniolis) Propter Veraniolum et Fabullum, *quos diligebat, a quibus ea acceperat. Hard.*

q. *Acta exeant)* Exeant in acta libri Naturalis Hiſtoriae. Altera haec ratio eſt, qua permotum ſe *Plinius* ait, vt Tito hos libros dicaret: exiſtimatio ſcilicet ac pretium illud, quod eis ex tam inſigni nuncupatione acceſſurum intelligeret: quandoquidem quae Principi nuncupata exeunt, publica et ipſa quodammodo fieri, et quandam actorum publicorum prae ſe ferre ſpeciem videntur: ideoque non ſimpliciter *vt in acta exeant* dixit, ſed *vt in quaedam acta.* Ceterum non videtur conqueſtus fuiſſe Titus, hos libros non in acta exire, ſed minime ad ſe mitti, hoc eſt, dicari. At quae dicantur, pro actis haberi videntur publicis. Ita fere *Pellicerius.* Similis iſti loquendi formulae haec eſt *Plinii* genuini, L. XI. ſect. 36. *Ne ſemina exeant in fruges e terra. Hard.*

r. *Ex aequo)* Quam aequo nobiſcum iure viuas, cum te nihil magiſtratus, nihil honores efferant. Tamen *Solinus* c. 55. p. 86. *Concorditer vivere Parthos cum Scythis* ait. *Plinius* ex quo *Solinus* hauſit, L. VI. ſect. 29. *ex aequo degere. Imperium* autem pro iis accipe qui ſubſunt imperio. Sic *Plinius alter* in *Panegyrico* num. 20. *Aſſueſcat Imperator cum imperio calculum ponere,* etc. *Id.*

ſ. *Sciantque omnes quam ex aequo, etc.)* Sic legend. *Sciantque omnes quam ex aequo tecum vivat Imperium, Triumphali, et Cenſorio ſexieſque Conſule, ac Tribuniciae poteſtatis participe, et quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter, et equeſtri ordini praeſtas Praefecto praetorio eius, omniaque haec Reipublicae. Et nobis quidem qualis in Caſtrenſi contubernio. Imperium* vocat *Plinius* homines qui ſub Imperio ſunt. Vt ſciant, inquit, omnes, quam ex aequo viuat Imperium, id eſt, illi qui tibi ſubiecti ſunt, quam pari iure tecum viuant, qui Triumphalis es, et cenſorius, et ſexies Conſul. Vide *Salmaſ.* 1197. b. et 1198. a.

t. *Triumphalis etc.)* Ex bello Iu-

niciae poteſtatis particeps: et quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter, et equeſtri ordini u) praeſtas, Praefectus praetorio eius: omniaque haec x) Reipublicae: et nobis quidem qualis in caſtrenſi contubernio. Nec quicquam in te mutauit fortunae amplitudo, niſi vt prodeſſe tantundem poſſes [1],

A 4 vt

[1] *Vt. M. et Gron. quantum. Chald. ac Alii.*

lo Iudaico. Vide Notas et Emendationes n. III. (quas hic exhibemus) Quot verba, tot argumenta ſunt, quibus vulgo creditur, Titum Imperatorem deſignari, et in titulo intelligi; non vt quidam opinati ſunt, Domitianum fratrem. Nam de Tito eadem omnino *Suetonius* in *Eius* vita cap. 6. p. 107. *Non deſtitit participem*, inquit, *imperii agere: Triumphauit cum patre, Cenſuramque geſſit vna: eidem collega, et in Tribunicia poteſtate, et in ſeptem Conſulatibus fuit: Praefecturam quoque Praetorii ſuſcepit, nunquam ad id tempus niſi ab Equite Rom. adminiſtratam.* Adde, ſi lubet, Parmenſem, et alias editiones veteres, Ven. 1. et 2. quae diſerte ſic inſcriptum exhibent huius praefationis titulum T. VESPASIANO SVO S. ſatis ſane familiariter: Nam cur non ſaltem CAESARI? Mitto feſtiuam lectionem codicis Regii 4763. *Plinius Secundus Diuo Veſpaſiano Auguſto Salutem*: et iſtam editionis Romanae, anni 1470. *C. Plinius Secundus Nouocomenſis Domitiano ſuo ſalutem.* Quinque porro Conſulatus ordinarios geſſerat Titus, cum Plinius haec commentaretur: ſextum nondum inierat: Domitianus quatuor tantum. In hoc contextu omnia *Salmaſius* immutat p. 1197. et 1198. ſed eum nihil in praeſenti moror, cum omnes ei aduerſentur libri, et MSS. codices: nobis omnia ſuffragentur. *Cenſorius* autem cur alteruter Veſpaſianus, pater filiuſue dicitur, qui Cenſuram adhuc gerebat? Nam id muneris ex quo accepit vterque, non depoſuit. *Cenſorius* autem, vt Conſularis, is eſt, qui magiſtratu abierit, quo fuerit perfunctus. *Hard.*

u. *Equeſtri ordini*) Ordinem ornaſti, cum ordinis magiſtratum decoraſti: Antea Equitum tantum erat Praefectura Praetorii: tu ius illius ordinis, et Magiſtratus dignitatem aſſumendo auxiſti. v. Notas et Emend. n. III. *Hard.* in hac ed. anteced. obſeru.

x. *Omniaque haec*) Omnia haec, inquit, Reipublicae praeſtas: nobis vero nunc talis es, qualis in caſtrenſi contubernio fuiſti. Germanico enim bello ſub Tito Plinius militarat. *Plinius Iunior* ep. 5. L. III. *Hard.*

vt velles y). Itaque cum ceteris in [1] venerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia ſola ſupereſt. Hanc igitur tibi imputabis, et in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciem z), nec tamen profeci: [2] quoniam alia via occurris ingens, et longius etiam [3] ſubmoues ingenii faſcibus. Fulgurat in nullo vnquam verius dicta vis eloquentiae a), Tribuniciae poteſtatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? [4] quanto fratris amas b)? quantus in poëtica es? O magna fecunditas

[1] *Veneratione. M.* [2] *Quoniam M. quoque, quando Gron.* [3] *Summoves. M.* [4] *Quantum fratrem. M.*

y. *Vt Velles)* Hoc eſt, quantum velles. *Plinius Iun.* in *Panegyrico* p. 71. *Vt enim felicitatis eſt, quantum velis poſſe: ſic magnitudinis, velle quantum poſſis.* Sic apud *Tertullianum* Chriſtiani carmen olim Chriſto ceciniſſe dicuntur, *et Deo.* Vbi iam pridem eruditi viri legi *vt Deo* oportere, ex *Plinii* epiſtola ad *Traianum* intellexere: *Euſebio* pariter ſcribente: Χρίϛον Θεοῦ δίκην ὑμνεῖν. *Hard.*

z. *Perfricui.)* Perfricare faciem, in prouerbium abiit, quo pudorem depulſum ſignificamus: de quo *Eraſmus* eſt conſulendus. *Seneca,* L. V. *ep.* 40. *Perfrices frontem oportet. Cicero,* L. III. *Tuſc. Cum os perfricuiſti.* Translata item eſt altera illa oratio, *ingenii faſcibus,* a lictoribus nimirum, qui ante magiſtratum incedentes, turbam ſubmouent. Si faſces, inquit, magiſtratuum et honorum tuorum nihil me terrent, nec ſubmouent: at ſubmouet ingenium et eloquentia. *Hard.*

a. *Vis eloquentiae.)* *Suetonio* Titus Latinae Graecaeque linguae, vel in orando vel in fingendis poematibus promptus et facilis fuit, vel vſque ad extemporalitatem. *Dalec.*

b. *Quanto fratris)* Quanto, inquit, ſtudio fratris tui laudes aemularis, quem poetica arte (ſcimus eſſe eximium)? Domitianum enim in condendis verſibus exercuiſſe ſeſe, teſtantur *Suetonius* in *Eius Vita* c. 2. *Silius, Martialis,* aliique: *Valerius Flaccus* in primis, ſcribens ad Veſpaſianum Imperatorem L. I. Argon. v. 21. — *Verſam proles tua pandit Idumen, Namque poteſt, Solymo nigrantem pulvere fratrem, Iactantemque faces, et in omni turre furentem.* Titum vero etiam in fingendis poematis promtum et facilem fuiſſe, vel vſque ad extemporalitatem, idem *Tranquillus* eſt auctor. *Hard.*

ditas animi: quemadmodum [1] fratrem quoque imitareris, excogitaſti. Sed haec quis poſſit intrepidus aeſtimare, ſubiturus ingenii tui iudicium, praeſertim laceſſitum? Neque enim ſimilis eſt conditio publicantium, et nominatim tibi dicantium. Tum poſſem c) dicere, quid iſta legis Imperator? Humili vulgo ſcripta ſunt, agricolarum, opificum turbae, denique [2] ſtudiorum otioſis d): quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem, [3] non eras in hoc albo e). Maiorem te ſciebam, quam vt deſcenſurum huc putarem. Praeterea eſt quaedam publica etiam eruditorum reiectio f). Vtitur illa et M. Tullius, extra omnem ingenii aleam poſitus, et (quod miremur) per aduocatum g) [4] defenditur. [5] Nec doctiſſimis h): [6] Manium Perſium haec legere nolo, Iunium

[1] *Frater quoque imitaretur.* [2] *Studioſorum. Alii, otii ſtudioſis. Alii.* [3] *Quam hanc operam cum dicerem, naenias in hoc albo. Turn. haud ſatis feliciter.* [4] *Defenſus. Alii.* [5] *Nec doctiſſimis: Manium Perſium legere nolo (ſic et M.) Iunium Congium volo. Turn. legit, et Hard. et Iunium Congium. Herm. Nec doctiſſimum Perſium legere nolo, Laelium Decimum volo. Gron.* [6] *Omnium Perſ. M.*

c. *Tum poſſem)* Si publicaſſem, et edidiſſem tantum, nec tibi nominatim dicaſſem, reiicerem te lectorem ac iudicem: atque haec a me tibi ſcripta pernegarem. *Hard.*

d. *Studiorum otioſis)* Iis qui vacant a ſtudiis. *Idem.*

Studiorum ot.) Hoc eſt eis, qui ſemoti ſunt a ſtudiis, propter negotia, quibus diſtinentur: non tibi, Imperator, qui licet negotiis maximis et operoſis implicatus, abundare tamen otio et ſtudio videris: ita, vt tuam, ante ceteros, reuereri cenſuram oporteat. *Idem.*

e. *In hoc albo)* Non eras in eo numero et concilio iudicum, a quibus aequo ferrem animo mea ſcripta lectitari ac diiudicari. Legit hoc loco *Turnebus, cum dicerem naenias in hoc albo,* haud ſatis ſane feliciter. *Idem.*

f. *Reiectio)* Hoc ſumtum eſt a iudicum reiectione, quorum reus iudicium reformidat. Hunc reiectionem in iudiciis ſubſequebatur olim aliorum iudicum dicta ſubſortitio. *Idem.*

g. *Per aduocatum.)* Defenſorem aduocat Lucilium *Cicero,* qui ſua aduocatione et patrocinio ſolitus eſt alios defendere. *Idem.*

h. *Nec doctiſſimis.)* Hoc eſt, nec

nium Congum volo. Quod ſi hoc Lucilius, qui primus condidit ſtili naſum i), dicendum ſibi putavit:

nec a doctiſſimis ſua Licinius legi volebat, nec ab indoctiſſimis: ſed a non doctiſſimis. Vide Notas et Emend. n. IV. *Hard.* (in hac ed. not. proxime ſequ.)

Nec doctiſ.) Habent aliter libri typis excuſi: ſic nimirum: *Haec doctiſſimum Perſium legere nolo, Laelium Decimum volo.* Nos ſecuti ſumus veterum codicum fidem, quos *Barbarus, Rhenanus, Turnebus, Dalecampius* et quos ipſi vidimus, Reg. 1. et 2. etc. Videntur porro haec afferri ex praefatione *Ciceronis* in libros ſuos *de Republica*, quos ſcriptor huius praefationis reſpicere ſe plane mox ſignificat. Inde Luciliani verſus, qui trochaicus eſt, finis citatur, *Nec doctiſſimis*, vt ſubintelligatur, haec ſcribo: quem alter trochaicus integer mox ſequatur, *Manium Perſium haec legere nolo, Iunium Congum volo.* Vbi metri cauſa in *Manio Perſioque* iota coit. Idem fere *Tullius*, L. II. de Orat. p. 347. rurſum ex Lucilio recitat: ſed pro Iunio Congo Laelium Decimum ponit. *Nam vt C. Lucilius*, inquit, homo *doctus et perurbanus, dicere ſolebat, ea quae ſcriberet, neque ab indoctiſſimis, neque ab doctiſſimis legi velle: quod alteri nihil intelligerent: alteri plus fortaſſe, quam ipſe de ſe: quo etiam ſcripſit: Perſium non curo legere: (hic enim fuit, vt noramus, omnium fere noſtrorum hominum doctiſſimus:) Laelium Decimum volo, quem cognouimus virum bonum, et non illiteratum, ſed nihil ad Perſium*, etc. Atque ex hoc quidem Tullii loco, auſi ſunt editores, contra codicum omnium auctoritatem hunc locum refingere: ac pro Iunio Congo, quem illi conſpirante conſenſu exhibent, Laelium Decimum ſubſtituere. Perinde quaſi hac ſemel duntaxat vſus ſit Lucilius forma loquendi, ac de Laelio Decimo vno cogitarit is, quem ex eodem *Tullio* ſcimus, L. I. *de Finibus* num. 7. nec Laelium, nec Iunium adduxiſſe alias in exemplum hominum non doctiſſimorum, ſed Coſentinos populos, ac Tarentinos. *Nec vero*, inquit, *vt noſter Lucilius, recuſabo quominus omnes mea legant: Vtinam eſſet ille Perſius: Scipio vero et Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis ait ſe et Coſentinis, et Siculis ſcribere. Facete is quidem, ſicut alias*, etc. *Hard.*

i. *Stili naſum.*) Qui primus apud Latinos ſatyrae mordacis et pungentis reprehenſionem, irriſionemque condidit: qui primus ſtilum acrem in homines diſtrinxit *Martialis* L. I. Epigr. 42. *Non cuicumque datum eſt habere naſum.*

Hoc

vit: ſi Cicero mutuandum, praeſertim cum de Republica ſcriberet: quanto nos k) cauſatius ab aliquo iudice [1] defendimus l)? Sed haec ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione, quoniam plurimum [2] refert, ſortiatur aliquis iudicem, an eligat: multumque apparatus intereſt m) apud invitatum hoſpitem, et oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hoſtem, et repulſis tanquam honoribus [3] ineptis n) gaudentem, flagrantibus o) comitiis

1 *Defendimur M. et Vet. defendimus, diffidimus. Gronov.* 2 *Refert. M. et Hard. Gron. intereſt.* 3 *Inemptis V. ineptis. Turn. indeptis. Gron.*

Hoc eſt, dicacitatem. De Lucilio *Quintilianus* L. X. Inſtitut. c. 1. p. 748. *Satyra quidem tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius,* etc. Hoc ipſum teſtatur *Horatius,* L. I. *Sat.* 10. v. 48. *Hard.*

k. *Quanto nos.*) Quanto meliore cauſa ab aliquo iudice nos defendimus, ne de nobis noſtriſque iudicet? *Idem.*

l. *Defendimus.*) Vett. codices omnes, editique libri, vel *defendimus* exhibent, vel vti nos edimus, ex Reg. 1. 2. Colb. 2. *defendimus.* Recens eſt confictaque lectio, *diffidimus.* Codex Palatinus habet, referente nobis *Iohanne Georgio Graeuio, Quanto nos excuſatius? Idem.*

m. *Apparatus intereſt.*) Differt ab apparatu conuiuii apparatus. Hoſpes forte oblatus parabilem ac vilem cibum aequi boni ſolet conſulere: inuitatus, niſi laute et opipare accipiatur, conqueri merito ſolet. *Idem.*

n. *Honoribus ineptis.*) Ita R. 1. et 2. Colb. 2. et vetuſtae editiones omnes: quas et *Turnebus* ſequitur. Senſus eſt, Catonem repulſis gauiſum, tanquam honores inepti eſſent, ac contemnendi. Simile illud eſt, quod de eodem Catone, nempe Vticenſi, *Seneca* tradit *Lib. de Conſolat. ad Helu.* c. 13. *Quis ignominiam putet M. Catonis fuiſſe duplicem in petitione Praeturae et Conſulatus repulſam? Ignominia illa Praeturae et Conſulatus fuit, quibus ex Catone honor habebatur.* Fuit aliquando tamen cum *inemptis* ſcribendum putarem, hoc eſt, non ſuffragiorum corruptione emptis: Vel *indeptis* retinendum, quod libri recens excuſi praeferunt: vt ſenſus eſſet, repulſis populi plebiſque ventoſae gauiſum perinde Catonem, ac ſi honores ipſos, quos ſequi videbatur, eſſet adeptus. *Idem.*

o. *Flagrantibus.*) Cum magna contentione peteretur, magno-

tiis pecunias deponerent p) candidati, hoc ſe facere pro innocentia q) (quod in rebus humanis ſummum eſſet) profitebantur. Inde illa nobilis M. Ciceronis ſuſpiratio: O te felicem, M. Porci, a quo rem improbam petere nemo audet! Cum Tribunos appellaret L. Scipio Aſiaticus r), inter quos erat Gracchus:

magnoque ambitu. Simile eſt illud *Ciceronis: Sequere me in campum: ardet ambitus.* Et *Martialis* iſtud, L. II. Epigr. 64. *Fora litibus omnia feruent.* Et illud etiam *Tullii, Calent iudicia. Hard.*

p. *Pecunias deponerent candidati.*) Qui honores a populo petebant, ſolebant coram captandae gratiae cauſa per centurias certam pecuniae ſummam pronunciare, eamque praeſentem apud aliquem virum grauem deponere, ne clanculum furtiua largitione populum corrupiſſe ſuffragiaque emiſſe crederentur. Vide *Sueton. in Iulio* cap. 19. *Operas campeſtres Cicero* pro *Plancio* ſequeſtros eos vocat. Deponebantur vero apud illos a candidatis pecuniae, vt iis multarentur, ſi ambitus aut corruptorum ſuffragiorum conuicti damnatique fuiſſent, quia in Campo Martio ad honores petendos deferendoſque deſtinato coiret populus. *Dalec.*

Pecunias.) Vti declararent innocentiam ſuam, Catonem iudicem eligendo, cuius iudicio nullus vnquam nocens eſt abſolutus. Vel vti ſe eius tantum arbitratu petere teſtarentur: qui contra faceret, pecunia, quantam depoſuerat, multaretur. Hanc rem narrat *Cicero* L. II. *Epiſt. vlt.* ad Q. *Fratrem* p. 625. *Res ardet inuidia: Tribunicii candidati compromiſerunt* HS. D. *in ſingulos apud M. Catonem depoſitis, petere eius arbitratu, vt qui contra feciſſet, ab eo damnaretur. Quae quidem comitia, gratuita ſi fuerint, vt putantur, plus vnus Cato fuerit, quam omnes leges terrae. Hard.*

q. *Pro innocentia.*) Seneca Epiſtol. 3. lib. I. *candidatos* omnes publico nomine bonos viros appellari ſcribit. *Dalec.*

r. *L. Scipio Aſiaticus.*) L. Scipio Aſiaticus deuicto Antiocho repetundarum accuſatus, cum a Senatus judicio ſibi timeret, Tribunos plebis appellauit, tametſi Gracchum, qui tum eum magiſtratum gerebat, inimiciſſimum eſſe ſibi cognoſceret ac infenſiſſimum. Nec ſpe falſus eſt. Prohibuit enim Gracchus ne in carcerem et vincula traheretur. *Eutropius.*

L. Scipio.) Florus in epitome *Liuii* L. XXXVIII. *L. Scipio Aſiaticus frater Africani, eodem peculatus crimine accuſatus damnatuſque, cum in vincula et carcerem duceretur, Tiberius*

chus: hoc atteſtabatur, vel inimico ſ) iudici ſe [1] probari poſſe. Adeo ſummum quiſque cauſae ſuae iudicem facit quemcunque, [2] cum eligit t), vnde prouocatio appellatur. Te quidem in excelſiſſimo humani generis faſtigio poſitum, ſumma eloquentia, ſumma eruditione praeditum, religioſe adiri etiam a ſalutantibus ſcio. [3] Et ideo ſubit cura, vt quae tibi dicantur, te digna ſint. Verum [4] et diis lacte ruſtici multaeque gentes ſupplicant, et mola tantum u) ſalſa litant, qui non habent thura: nec vlli

1 *Gron. ſic: Se vel inimico iudici approbari poſſe. probari M.*
2 *Iudicem fecit, quemcunque elegit. Gron. eligit M.*
3 *Et ideo curaui vt quae, etc. Et ideo curaui, quae tibi dicantur, condigna ſint. Vet. et ideo immenſa praeter caeteras ſubit cura. Gronou.* 4 *Et, in M. d. et mox, ſupplicant.*

berius Sempronius Graecchus Trib. pl. qui antea Scipionibus inimicus erat, interceſſit: et ob id beneficium Africani filiam duxit. Hard.

ſ. *Vel inimico.*) Etiam Graccho. Adeo magna vis eſt veritatis. *Idem.*

t. *Cum eligit.*) Vide Notas et Emend. N. V. (hic ſubiunctas.) Ita Reg. 1. 2. Vulgo in editis, *quemcunque elegit.* Sic paulo ante, *ſic probari poſſe*, ex iiſdem codd. et antiquis editionibus, Parm. Venet. 1. 2. etc. At paulo infra, *Et ideo ſubit cura*, ex iiſdem MSS. et Colbert. ac vet. Dal. et Tolet. etiam ac Murbac. teſte *Schotto* L. V. in quibus tria illa verba abſunt, *immenſa praeter ceteras*, quae his adiunxerant editores, nos expunximus. Sed illud maioris eſt momenti, quod recte mihi conieciſſe *Schottus* videtur loco cit. haec verba, *vnde vocatio appellatur*, aſſutum purpurae pannum videri, et ex ora in ſeriem irrepſiſſe: aut certe rectius ſcriptum iri, *vnde prouocatio expellatur.* Verum conſentientibus MSS. omnibus, editiſque libris, quidquam inducere vel immutare, nobis religio eſt. *Idem.*

u. *Mola tantum.*) Sic far toſtum aſperſum ſale vocabatur, quod eo molito hoſtiae adſpergebantur. Lacte vero non vni Deo ſupplicatum olim. Nam teſte *Horatio* L. II. Ep. I. *Syluanum lacte piabant. Naſone* L. IV. *Faſtorum. Siluicolam tepido lacte precare Palem. Feſto: Sobrium vicum Romae dictum putant . . . . quod in eo Mercurio lacte, non vino, ſupplicabatur. Idem.*

vlli fuit vitio deos colere, quoquo modo poſſet. Meae quidem temeritati acceſſit hoc quoque, quod leuioris operae hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenii ſunt capaces, quod alioquin nobis perquam mediocre erat: nec admittunt exceſſus aut orationes, ſermoneſue, aut [1] caſus mirabiles, vel euentus varios, non alia iucunda dictu, [2] aut legentibus blanda, ſterili materia x) Rerum natura, hoc eſt, vita narratur y), et haec ſordidiſſima ſui parte, [3] vt plurimarum rerum aut ruſticis vocabulis aut externis, imo barbaris, etiam cum honoris praefatione ponendis. Praeterea iter eſt, non trita z) auctoribus via, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos, qui idem tentauerit; nemo apud Graecos, qui vnus omnia ea [4] tractauerit. Magna pars ſtudiorum amoenitates quaerimus. Quae vero tractata ab aliis dicuntur immenſae ſubtilitatis, obſcuris rerum tenebris premuntur. Iam omnia attingenda, quae Graeci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας a) vocant, et tamen ignota, aut incerta ingeniis facta. Alia vero ita multis prodita, vt in faſtidium ſint adducta.

1 *Cauſas. M.* 2 *Ac leg. M. Gron. ſic interpungit: aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, etc.* 3 *Vt, in M. d. vt plurimum.* 4 *Tract. inuenitur. Vet.*

x. *Sterili materia.*) Eſt, inquit, haec, vt ait *Mela Pomponius*, in *praef. operis ſui*, p. 1. *Facundiae minime capax, et longa magis quam benigna materia. Hard.*

y. *Vita narratur.*) Quia omnia, inquit *Turnebus*, in rerum natura ad aliquem hominum vſum et commodum referuntur, et ex omnibus homines in vita aliquid capiunt vtilitatis, idcirco vitam dixit rerum naturam. *Idem.*

z. *Non trita.*) Simile eſt illud *Lucretii* L. I. v. 924. *Auia Pieridum peragro loca, nullius ante Trita ſolo. Idem.*

a. ἐγκυκλοπαιδείας) Orbem doctrinae ſic Graeci vocant. Ad Encyclopaediam pertinent omnes artes liberales et ingenuae. *Idem.*

ducta. Res ardua, vetuſtis nouitatem dare, nouis auctoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus vero naturam, et naturae ſuae [1] omnia. Itaque etiam non aſſecutis, voluiſſe, abunde pulchrum atque [2] magnificum eſt. Equidem ita ſentio; peculiarem in ſtudiis cauſam eorum eſſe, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi praetulerunt gratiae placendi: idque iam et in aliis operibus ipſe feci: et profiteor mirari me T. Liuium, auctorem celeberrimum, in hiſtoriarum ſuarum, quas repetit ab origine Vrbis, quodam volumine b) ſic orſum: Satis iam ſibi gloriae quaeſitum: et [3] potuiſſe ſe deſinere, ni animus inquies paſceretur opere. Profecto enim populi gentium victoris, et Romani nominis gloriae, non ſuae compoſuiſſe illa decuit. Maius meritum eſſet, operis amore, non animi cauſa perſeueraſſe: et hoc populo Romano praeſtitiſſe, non ſibi. Viginti millia rerum dignarum cura, ([4] quoniam, vt ait Domitius Piſo, theſauros oportet eſſe, non libros) ex lectione voluminum circiter duum millium, quorum pauca admodum ſtudioſi attingunt, propter ſecretum materiae, ex exquiſitis auctoribus centum, incluſimus triginta [5] ſex c) voluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerant priores, aut poſtea inuenerat vita. Nec dubitamus, multa eſſe, quae

1 *Vim. M.* 2 *Magnum Vet.* 3 *Potius ſe deſiderare vt animus inquiete M. potuiſſe deſiderare. Turn.* 4 *Quarum. Alii.* 5 *Septem. Alii.*

b. *Quodam volumine.*) Non exſtat. An vero Latinum, aut Plinianum eſt, *auctorem* pro ſcriptore dici; quod in iſta praefatione ter legitur; et in ſequente Indice ad ſingulos libros? *Hard.*

c. *Triginta ſex*) Quem nunc primum Hiſtoriae Plinianae librum vocamus, hic non numeratur: quod ſit operis index. *Hard.*

quae et nos praeterierint. Homines enim ſumus et occupati officiis: [4]ſubciſiuiſque d) temporibus iſta curamus, id eſt, nocturnis, [5]ne quis veſtrum putet his ceſſatum horis e). Dies vobis impendimus: cum ſomno valetudinem f) computamus: vel hoc ſolo praemio contenti, quod dum iſta (vt ait M. Varro) [1]muſinamur g), pluribus horis viuimus. Profecto enim vita vigilia eſt. Quibus de cauſis h) atque

1 *Sic quoque Turneb. ſucciſiuiſque Gron.* 2 *Sic M. ne quid noſtris. Vet. ne quid veſtris putetis ceſſatum horis.* 3 *Muſſitamus. V. Apud Cicer. lib. 16. Epiſt. ad Attic. quae incipit, Nonis muginamur. Ex hoc loco ille corrigendus, vel ex illo hic Chifl. muginamur. Feſtus, nugamur, et tarde conamur.*

d. *Subciſiuiſque*) ſic ea vox ſcribenda, vt eſt in vtroque Cod. Reg. et Colb. 2. et in vet. inſcriptione apud *Grut.* p. 1081. *Hard.*

e. *Ne quid veſtris putetis ceſſatum horis.*) Nouerat *Plinius* a *Theophraſto* dictum χρόνον εἶναι πολυτελὲς ἀνάλωμα: praeterea breuem acutamque hanc ſententiam, fuiſſe hominum ſapientum, χρόνȣ φείδȣ. *Victorius* cap. 19. 11. *Dal.*

His ceſſatum horis.) Hoc eſt, nocturnis. At *Turnebus* aliter: Ne quis veſtrum, inquit, putet me his horis quibus haec ſcripſi, ceſſaſſe, et officio meo defuiſſe. Satis et illud appoſite. In editis prius legebatur, *Ne quid veſtris putetis ceſſatum horis. Cicero* L. II. *ad Attic.* ep. 7. p. 50. *Denique aliquid exſtabit, ne tibi plane ceſſaſſe videamur. Hard.*

f. *Valetudinem*) Somnum valetudine metimur. *Idem.*

Valetudinem) Quaſi ſubducto calculo cum ſomno, tantum dormio, quantum eſt valetudini ſatis. Vel, tantum abeſt, vt interdiu quidquam officiis detrahamus, vt ne valetudini quidem niſi noctu ſeruiamus: itaque eam cum ſomno computamus. *Idem.*

g. *Muſinamur*) Commentamur otioſe. *Idem.*

Muſinamur) Commentamur lente, otioſe ſcribimus: verbo, inquit *Turnebus*, a Muſis deducto. Ita quidem ſcribitur in Colb. 2. At apud *Feſtum*, et *Nonium*, c. II n. 543. *Muginamur*, *Feſtus*: *Muginari, eſt nugari, et quaſi tarde conari.* Et *Cicero* L. XVI. *ad Attic.* ep. 12. p. 506. *De Ocella, dum tu muginaris, nec quicquam reſcribis, cepi conſilium domeſticum. Idem.*

h. *Quibus de cauſis.*) Cum ipſe de me, inquit, promittere

que difficultatibus nihil auſo promittere, hoc ipſum tu praeſtas quod ad te ſcribimus. [1] Nec fiducia operis haec eſt, ſed indicatura i). Multa valde pretioſa ideo videntur, quia ſunt templis [2] dicata. Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iuſto, temporum noſtrorum hiſtoriam orſi a fine Aufidii Baſſi. Vbi ſit ea quaeres? iam pridem [3] peracta ſarcitur k): et alioquin ſtatutum erat haeredi [4] mandare, ne quid ambitioni l) dediſſe vita iudicaretur. [5] Proinde occupantibus locum faveo

1 *Haec fid. op. eſt, haec ind. V. Herm.* 2 *Dicatura. V.* 3 *Pacta V. peracta ſancitur. Gr.* 4. *Mand. vt publicaret, ne quid amb. ſtuduiſſe vi. iud.* 5. *Perinde vero occupantib. V. Chal. Perinde vero vt occup. loc. ego faueo, ſic et poſt.*

re nihil auſim, tu ſhoc ipſum praeſtas, vt multa promittam, quia ad te ſcribo: Cum enim homines cenſeant nihil tibi dicari, niſi perfectum opere et omnibus partibus abſolutum, hoc ipſo quod tibi haec nuncupo, magna quaedam edere ac polliceri videor. *Hard.*

i. *Indicatura.*) Indicium pretii et aeſtimationis. *Idem.*

Sed indicatura.) Nota, aeſtimatio, pretium. Sic. L. XXXVII. Sect. 7. *Nec eſt hodie murrhini alterius praeſtantior indicatura*, hoc eſt, nota. Non certa, inquit, operis noſtri fiducia nitimur: ſed nuncupatione, et hac nominis tui inſcriptione opus commendatum, et pluris aeſtimatum iri intelligimus. De hac voce, *indicatura*, dicemus plura opportunius, L. XXIX. ſect. 8. *Idem.*

k. *Peracta ſarcitur.*) Hoc eſt, accuratius elimatur, caſtigatur. V. Notas et Emend. Num. VI. (hic ſubiunctas) Hoc eſt reuocatur, retractatur, accuratius elimatur, ad polituram ſarcitur: vti de araneae tela *Plinius* ipſe loquitus, L. XI. Sect. 28. Prius in editis legebatur, *ſancitur*: quae vox impeditam habet, violentamque ſententiam. Nos literulae vnius immutatione planam fecimus. Meminit porro huius operis, libris vno et XXX. comprehenſi, hiſtoriarum a fine Aufidii Baſſi, *Plinius Iunior*, L. III. ep. 5. Laudat et *Tacitus* paſſim, vt L. XIII. *Annal.* p. 204. etc. Librorum Aufidii Baſſi, de bello Germanico, mentio apud *Quintilianum* L. X. c. 1. p. 750. *Idem.*

l. *Ambitioni.*) Magis quam veritati ſeruiiſſe. *Idem.*

veo m): ego vero et poſteris, quos ſcio nobiſcum decertaturos, ſicut ipſi fecimus cum prioribus. Argumentum huius ſtomachi n) mei habebis, quod in his voluminibus auctorum nomina praetexui. Eſt enim benignum (vt arbitror) et plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris: non, vt plerique ex iis, quos attigi, fecerunt. Scito enim conferentem auctores me deprehendiſſe a iuratiſſimis o) et proximis veteres tranſcriptos ad verbum, neque nominatos: non illa Virgiliana p) virtute, vt certarent: non Ciceroniana ſimplicitate, qui in libris de Republica Platonis ſe comitem profitetur: [1] in Conſolatione filiae, Crantorem q), inquit, ſequor: item Panaetium [2] de Officiis: quae volumina eius ediſcenda, non modo in manibus quotidie habenda, noſti. Obnoxii r) profecto animi, et infelicis ingenii eſt,

1 *Et in. Turn.* 2 *In Offic.*

m. *Fauco.*) Neque iis inuideo, qui eiuſdem argumenti hiſtoriam edere ante me occupabunt. *Hard.*

n. *Stomachi.*) Candoris, indolis, ingenuique animi. *Idem.*

o. *A iuratiſſimis*) Ab iis qui ſua ſe ſcribere quouis ſacramento iurarent, nec aliena ſe pro ſuis venditare praedicarent: quos religioſiſſimos et ſanctiſſimos putes. Rhenanus legit, *a furaciſſimis*, hoc eſt, ab iis qui nomine auctoris ſuppreſſo, furati ſunt opera: vt Graecinus fecit, qui ad verbum omnia ſumſit ex Celſo, vt *Plinius* refert L. XIV. *ſect.* 4. vt Macrobius ex Gellio multa, Solinus ex Plinio. Sed abſit vt coniecturae faueam, cui codex nullus probatae fidei fauet. *Idem.*

p. *Virgiliana.*) Bucolica mutuatus eſt Maro a Theocrito: ab Heſiodo Georgica: ab Homero, Ennioque, Aeneida: ſed ita tamen, vt cum iis certaret: non diſſimularet furtum, ſed agnoſceret mutuum. *Idem.*

q. *Crantorem.*) Librum *de Conſolatione* ſcripſerat, vt auctor eſt *Cicero* L. I. *Tuſc.* p. 336. vel vt potius reor, inſcriptum, *περὶ πένθους*, vt ait *Laertius in Eius Vita* p. 103. de luctu minuendo, *Cicero* dixit L. XII. *ad Atticum ep.* 21. An vero Plinius diceret, *conſolationem filiae*, pro conſolatione de obitu filiae? *Idem.*

r. *Obnoxii.*) Hoc eſt, imbecilli, abiecti, ieiuni, ſeruilis ac

eſt, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere ſ), cum praeſertim ſors fiat t) ex vſura u). [1] Inſcriptionis apud Graecos mira felicitas x): κηρίον y) inſcripſere, quod volebant intelligi fauum: alii κέρας z) ἀμαλθείας, quod Copiae cornu: vt vel a) lactis

B 2

1 *Inſcriptionum.*

ac ſibi diffidentis: qui vbi quod aliis debitum eſt, tribuit, ſuum illud eſſe damnum aliquod interpretetur. Vide quae de hac voce dicturi ſumus abunde, L. XIV. ſect. 4. *Hard.*

ſ. *Mutuum reddere.*) Reddit enim mutuum in ſcriptis, qui quod mutuatus eſt, a quo id acceperit, fatetur, eum nominando. Sic enim ſuum non facit: ſed quod accepit, hoc reddere ipſum auctori ſuo ſe profitetur. *Idem.*

t. *Sors fiat.*) Cum ſors ipſa acquiratur, ſoluto eo quod vſurae ac fenoris nomine exigitur. *Idem.*

Sors fiat) Praeſertim, inquit, cum vtendo ſcriptis alienis arbitratu ſuo, ſi candide atque ingenue mutuum agnoſcis, ſcriptoris (a quo acceperis, nomine appellato, id quod vnum a te, fenoris et vſurae nomine exigitur; iam ſors ipſa, ac ſumma rei tua tum fiat, contexto ac conſarcinato, ſine vllo reprehenſionis metu, ex alienis operibus tuo. *Idem.*

u. *Cum praeſertim ſors fiat ex vſura.*) Cum praeſertim libris alienis vtendo non ſolum nihil nobis depereat, aut detrimenti accedat, vt iis qui pecuniam ad vſuram et foenus ſumpſerunt, ſed etiam lucri multum adquiratur. *Dalec.*

x. *Mira felicitas.*) Forte ſcribendum, *feſtiuitas*, *Gellius* enim ex Plinio colorem hunc mutuatus, in praefatione, *feſtiuitates inſcriptionum* dixit. *Hard.*

y. Κηρίον) *Gellius* in praefatione, κηρία, fauos. *Idem.*

z. *Alii* κέρας) Vide Notas et Emend. N. VII. (hic ſubiunctas) Cornu copiae, in quo videlicet omnis generis doctrinae arteſque tractarentur. *Gellius* L. I. c. 8. p. 135. *Sotion*, inquit, *ex Peripatetica diſciplina haud ſane ignobilis vir fuit. Is librum multae variaeque hiſtoriae refertum compoſuit: eumque inſcripſit*, Κέρας Ἀμαλθείας: *ea vox hoc ferme valet, tanquam ſi dicas, Cornucopiae.* Phocion Φωκίων Peripateticus ἐν τῷ κέρατι τῆς Ἀμαλθείας laudatur a *Scholiaſte Ariſtophanis in Pluto*, p. 16. vbi eandem hiſtoriam ex Phocione recitat, de Laide et Demoſthene, quam *Gellius* ex Sotione. Vt ex eo Gellius ſit emendandus, apud quem temere *Henr. Stephanus*, *Sotium* pro *Phocion* repoſuit, cum in priore edit. Lugdun. Gryph. 1539. recte Phocion legatur. *Hd.*

a. *Lactis gallinacei.*) *Lac gallinaceum* de ſumma felicitate

lactis gallinacei [1] ſperare poſſis in volumine hauſtum. [2] Iam Muſae b), πανδέκται c), [3] ἐγχειρίδιον d), λει-

1 Spectare. Turn. 2 Iam iam nos. Turn. 3 Encheiridia. M.

tate olim vſurpabatur. *Strabo* lib. XIV. eos, qui Sami foecunditatem laudabant, ei prouerbium accommodaſſe tradit, quo aiunt φέρειν ὀρνίθων γάλα. *Dalec.*

a. *Lactis gallinacei.*) Prouerbium de re ſingulari, et admodum rara. *Petronius in fragm.* p. 130. *Omnia domi naſcuntur, lana, creta, piper: lac gallinaceum, ſi quaeſieris, inuenies.* Vide *Suidam* p. 589. Γάλα ὀρνίθων. Meminit huius adagii *Mneſimachus* Comicus apud *Athen.* L. IX. p. 387. Vide etiam *Eraſmum, Chiliad.* I. *cent.* 6. *adag.* 3. p. 179. Legi hic etiam commode poteſt, *velut lactis gallinacei* etc. Ita *Lucianus*, in *Dramate de mercede conductis* p. 243. Καὶ ἕξοις τὸ τῆς Ἀμαλθείας κέρας, καὶ ἀμέλξεις ὀρνίθων γάλα. *Hard.*

b. *Iam Muſae.*) Suos libros *Muſas* et *Prata* veteres inſcripſiſſe teſtatur etiam *Aul. Gellius.* *Dalec.*

Iam Muſae.) Opus ſuum inſcripſit *Herodotus* apud Graecos, nouem Muſaram nominibus: apud Latinos, *P. Aurelius Opilius*, vti ex *Suetonio*, L. *de illuſtr. Gram.* c. 6. p. 120. *Gellioque* conſtat L. I. c. 25. Bion quoque Rhetor, apud *Laertium* in *Bione* aliique. Vide Notas et Emend. N. VIII. (Iam ſequentes) Regii codicis 2. et veterum editionum lectio eſt, quam et *Barbarus* probat, *Iam iam Muſae*: In Colbert. 3. *Iam iam nos*: vnde fortaſſis ſincera emendatio fuerit, *Iam ἴα*, Μοῦσαι, πανδέκται, etc. Sic enim erant omnes inſcriptiones Graece ſcriptae. Sunt autem ἴα violae: accommodatus ſane titulus florum ſuauium referto operi. Ἀνθηρῶν *floridorum* inſcriptionem refert *Gellius* in *praefat.* *Hard.*

c. Πανδέκται) Quaſi rerum omnium receptacula. *Tullius Tiro*, de variis quaeſtionibus libros compoſuit, quos πανδέκτας inſcripſit, teſte Gellio, vti dicemus in Auctorum indice. *Dorothei Pandectae* citantur a *Clemente Alex.* L. I. *Strom.* p. 334. Horum exemplo veteres Iuriſconſulti volumen legum, Pandectarum nomine vocauere. *Hard.*

d. Ἐγχειρίδιον) Manuale, quod in promtu, paratumque foret. *Gellius* in praef. ἐγχειρίδια dixit. Sic *Epicteti* liber inſcribitur. Gloſſae *Iſidori*: *Manuale liber ad gerendum aptus, qui Enchiridion dicitur.* *Auguſt. in Enchir. ad Laur.* c. 5. *Tu autem Enchiridion*

λειμὼν e), πίναξ f), σχέδιον g), inſcriptiones propter quas vadimonium h) deſeri poſſit. At cum intraveris, dii deaeque, quam nihil in medio inue-
B 3 nies!

ridion a nobis poſtulas, id eſt, quod manibus poſſit adſtringi, quod armaria poſſit onerare. Idem.

e. Λειμὼν) *Gellius* λειμῶνας *prata* ſcripſit. *Pamphilus* Alex. Grammaticus, apud *Suidam* Tom. II. p. 415. hunc libro ſuo titulum praefixit, quaſi variarum rerum collectanea, varios pratorum flores referentia: ἔγραψε λειμῶνα. ἔςι δε ποικίλων περιοχή. *Idem.*

f. Πίναξ.) Ita reſtituimus ex Reg. 2. cod. cum prius legeretur, πινακίδιον. Quanquam et ea vox tolerari hoc quoque loco poteſt: cum apud *Theodorum Studitam, Catecheſi* XLIII. e maioribus codicillos pugillares ſonet: qua forma et μειρακίδιον Graeci pro prima adoleſcentia, auctore *Feſto*, dixere. Proſtat eo nomine Κέβητος πίναξ, *Tabula Cebetis*, eius, qui Socratis diſcipulus fuit, qua humanae vitae pictura proponitur. Inſolentiore certe ſignificatione acceptam hanc vocem oportuit ab illis ſcriptoribus, quos auctor hic ſuggillat. Cum enim libri tantum indicem ſignificat, in quo rerum multarum capita continentur, vel nomina: quo ſignificatu hoc loco accipi a *Plinio Salmaſius* putat, in *Proleg. ad Solin.* p. 27. nihil habet ea vox alienum, aut affectatum, nihil accerſiti fucatique decoris, quod reprehendi queat. *Aurelii Opilii* Πίναξ a *Suetonio* etiam laudatur, *Lib. de illuſtr. Gramm.* c. 6. p. 120. Nihilo minus πινακίδιον nunc magis placet, quae accepta vox etiam a *Iulio Firmico*, in indice capitum operis ſui; vt et Elenchi vox, pro librorum ſyllabo. *Hard.*

Πίναξ.) Πίναξ, nauium aſſamentum: tabula cerata, pugillar, in quo ſtylis ſcribitur: vas cui cibus ac potus imponitur: operis alicuius et libri index, qua ſignificatione hic vſurpatur. *Guillandinus.*

g. Σχέδιον.) Haec vox modo telum ſignificat, haſtamue, qua cominus pugnatur: modo tumultuarium, et ſubitarium, ac veluti extemporale opus. Opuſculum ſic inſcripſit *Himerius Sophiſta*, apud *Photium*, in *Biblioth.* cod. CLXV. *Hard.*

h. *Vadimonium.)* Tam multa pollicentur inſcriptiones huiuſcemodi, vt ad librorum lectionem fruendam vel vadimonium ipſum deſerere, in quo de fortunis ageretur, in lucro ponas. At cum intraueris, etc. *Idem.*

nies! Noſtri craſſiores i), Antiquitatum, Exemplorum, [1] Artiumque k): [2] Facetiſſimi, Lucubrationem l), vt qui Bibaculus m) erat et vocabatur: Paulo

1 *Artiumque. Facetiſſimi lucubrationem, puto, quia, vt baculus erat, et vocabatur paulo minus Aſſ. etc. M. Lego, artiumque. Facetiſſimus Bibaculus paulo minus. Lucubrationum, qui, puto, vt erat, vocabatur, etc. Artiumque quam facetiſſimi. Lucubrationem, puto, qui Antias ciuis erat et vocabatur, Valerius primus aſſerit: Varro in Satyris ſuis Seſculixem et Flexibulas. Gron.* 2 *Facundiſſimi. Alii.*

i. *Noſtri craſſiores.*) Qui craſſiore Minerua e Latinis egerunt, libros ſuos inſcripſerunt modeſto plane, ſimplicique titulo: *Antiquitatum*, vt *Varro*: *Exemplorum*, vt *Valerius Maximus*: *Artium*, vt alii. Qui autem feſtiuiores videri voluerunt, haud lepidiorem titulum captarunt, quam vt *Lucubrationem* appellarent: quod *Furius* ille fecit, qui Bibaculus et reapſe erat, et cognominabatur. Quam titulorum facetiam *Varro* quoque viſus eſt aliquando conſectari: atque ea re paululum quiddam de priore modeſtia, de ingenii ſui morumque grauitate remittere. Satyras tum ſcribebat ſcilicet, quibus inſcripſit haec nomina feſtiuiora, *Seſquiulyſſem*, et *Flextabula*. Ita gradatim, triplici quaſi paſſu Pliniana procedit oratio: a craſſioribus, Varrone, Valerio, aliiſque, ad facetiſſimos: ab his deinde, ad Varronem quidem ipſum, ſed iam paulo minus quam antea ſerio agentem. *Hard.*

k. *Artiumque.*) Vt Muſica, Grammatica, etc. *Dalec.*

l. *Lucubrationem.*) *Nonius* Attam citat in *Lucubratione*, c. 7. num. 748. *Hard.*

m. *Vt qui Bibaculus.*) Grammaticum fuiſſe Furium Bibaculum ſignificat, *Lib. de illuſtr. Gram.* c. 4. p. 120. Hunc inter Catulli et Horatii aeuum *Quintilianus* collocat, L. X. Inſtit. c. 1. p. 748. Ciceronis aliorumque veterum iocos et dicta ab eo collecta teſtatur *Macrobius*, L. II. Saturn. c. 1. p. 321. Laudat *Chariſius*, c. 1. p. 102. Denique *Hieronymus in Chronic.* ad Olymp. 169. an. 3. *M. Furius poeta, cognomine Bibaculus, Cremonae naſcitur.* Carmina eius aliquot *Petr. Pithoeus* colligit, Epigrammata, poematiaque varia, p. 36. Vide Notas et Emend. n. IX. (hic adnexas) Hanc lectionem nos ita primi in integrum reſtituimus, ex veſtigiis veterum exemplarium, praeſertim Reg. 2. et vet. Dalec. qui ſic habent: *Artiumque facetiſſimi lucubrationem puto*

Paulo minus ſerio, Varro in Satyris ſuis Seſculyſſem n) et Flextabula. Apud Graecos deſiit nugari Diodorus, et *βιβλιοθήκης* hiſtoriam ſuam inſcripſit. Apion o) quidem Grammaticus, hic quem Tiberius Caeſar cymbalum mundi vocabat, quum publicae famae tympanum potius videri poſſet, immorta-

 litate

puto quia vinaculus erat, et vocabatur paulo minus aſſerit Varro in Satyris ſuis ſuſtulit et flaxtabula. Quam lectionem agnoſcit et *Hermolaus* in ſuis MSS. et ante illum editiones veteres. Donec *Rhenanus* excogitauit hanc nouam, *Lucubrationem puto, qui Antias ciuis erat et vocabatur, Valerius primus aſſerit: Varro in Satyris*, etc. Quas emendationum nugas mirari ſatis non poſſum adeo temere inexplorata re ab editoribus Plinianis ſtatim arreptas, contra omnium exemplarium fidem. Non poſſum etiam admirabilem de hoc loco *Salmaſii* coniecturam praeterire ſilentio, qui in *Prolegom. ad Solin.* p. 17. locum hunc ita corrigit, an corrumpit? *Facetiſſimi lucubrationum, a lucubro, qui vt facula cerata, et vocatur panos vel phanos: Aſſerit Varro in Satyris Seſquiulyſſe, et Flaxtabulis.* Et hac emendatione nihil certius eſſe pronunciat: Lucuber videri dixiſſe *Plinium* pro lucubrum, vt candelaber pro candelabrum; φανὸς et πανὸς Graecis antiquis faculam eſſe: denique vocem illam *Lucubrationum*, quia obſcurior eſſet, verbis illis Graecanicis, Latiniſque obſoletis, exponere *Plinium* ſategiſſe. Cui, amabo, quidquam horum emunctae naris viro probauerit? *Idem.*

n. *Seſculiſſem et Flextabula.*) Flexabulas et Seſquiulyſſem Nonius multis locis legit. *Dalec.*

Seſculyſſem.) Quaſi Seſqui-Vlyſſem, ſiue Vlyſſem vnum integrum, et dimidium: pro ſumme aſtuto, ac veteratore plane expolito. Seſqui-Vlyſſem Varronis citat *Nonius*, c. 2. n. 481. et alibi ſaepe. Eumdem in Flextabulis laudat, c. 1. n. 109. et 113. et c. 3. n. 171. Inde feſtiuum illud apud Gallos adagium. *A trompeur, trompeur et demi:* quod ſic latine reddas haud inconcinne: Suus Vlyſſi ſeſqui-Vlyſſes opponetur. *Hard.*

o. *Apion quidem Grammaticus.*) Πληςονίκης, vel πλειςονίκης, et πολυίςωρ, infra cap. 5. L. XXXVII. Vt ait *Seneca Epiſt.* 89. tota circumlatus Graecia ſub C. Caeſare. *Dalec.*

Apion.) De eo dicemus in Auctorum ſyllabo. *Hard.*

litate donari a ſe ſcripſit, ad quos aliqua componebat. Me non poenitet nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum. Et ne in totum videar Graecos inſectari, ex illis [1] nos velim intelligi pingendi fingendique p) conditoribus, quos [2] in libellis his inuenies, abſoluta opera, et illa quoque quae mirando non ſatiamur, pendenti titulo q) inſcripſiſſe: [3] vt Apelles faciebat r), aut Polycletus: tanquam inchoata ſemper arte et imperfecta: vt contra iudiciorum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ſ) ad veniam, velut emendaturo quicquid [4] deſideraretur, ſi non eſſet interceptus t). Quare plenum verecundiae illud eſt, quod omnia opera tanquam nouiſſima inſcripſere, [5] et tanquam ſingulis fato adempti. Tria non amplius, vt opinor, [6] abſolute traduntur inſcripta, [7] Ille fecit u), quae ſuis locis reddam: quo apparuit,

1 *Mox vel intel. pingique condit. Turn.* 2 *In tabulis ſuis inuen.* 3 *Aut.* 4 *Deſideraretur. V.* 5 *Tanquam aliquid ſingul. fato ſit ademptum. M. V.* 6 *Traduntur, quae abſolute inſcripta ille fecit. M.* 7 *Apelles fecit.*

p. *Pingendi fingendique.*) Pictoribus, qualis Apelles fuit: et ſtatuariis, qualis Polycletus. *Turnebus* hunc locum corrigendo deprauat, cum ait legi oportere, *Ex illis nos velim intelligi pingique conditoribus.* *Quintilianus*, L. XII. c. 10. p. 894. Euphranorem laudat, quod pingendi fingendique idem mirus artifex fuit. *Hard.*

q. *Pendenti titulo inſcripſiſſe.*) Dubio et ambiguo: vel pendulo, ſuſpenſo, affixo. *Dalec.*

Pendenti titulo.) Non dubio, vel pendulo, vt Dalecampius interpretatur: ſed qui nondum abſolutum opus ſignificaret, verum adhuc pendere, velut imperfectum: vt *Maro* cecinit: *Pendent opera interrupta. Hard.*

r. *Vt Apelles faciebat.*) Vide *Politianum* cap. 47. *Miſcel. Dalec.*

ſ. *Regreſſus.*) Vt ſi quid peccaſſet, id corrigeret, velut opere nondum perfecto. *Hard.*

t. *Interceptus.*) Fato. Sic paulo poſt: *tamquam ſingulis fato adempti*, hoc eſt, tanquam fato praerepti abſoluere non potuerint. *Idem.*

u. *Ille fecit.*) Non Apellem intelligit, vt plurimi ante nos cenſuere: ſed alios pictura inſignes, quorum modo nomina

ruit, [1] ſummam artis ſecuritatem auctori placuiſſe, et ob id magna invidia fuere omnia ea. Ego plane meis adiici poſſe multa confiteor: nec his ſolis, ſed et omnibus [2] quae edidi: vt ob id x) caueam iſtos Homeromaſtigas y): Ita enim verius dixerim z): [3] quoniam audio et Stoicos a), et Dialecticos, Epicureos quoque (nam de Grammaticis [4] ſemper expectaui) parturire aduerſus libellos, quos de Grammatica edidi b), et ſubinde abortus facere iam

B 5 decem

1 Summa artis ſecuritate. *2 Quos.* *M.* *3 Quam.* *Alii.* *Nam. M. quam Stoic. et Dialecticos, Epicureos quoque. Nam Grammaticos audio, quodque ſemper expectaui, etc.* *4 Id ſemper. Alii.*

na reticet. Hoc illud eſt quod barbari ſic efferre ſolent, *Talis fecit.* Ac prior illa quidem loquendi ratio in Formulis Veterum perquam eſt vſitata: qualis eſt illa *Marculfi* IX. p. 19. *Glorioſo illi Regi in Dei nomine ille Rex.* Quae vero opera tria ſic inſcripta, ILLE FECIT, ſuis loci reddenda auctor recipit, ea ipſa libro quinto ac triceſimo reddit, exſoluitque fidem, ſectione 10. et 39. vt iis locis dicturi ſumus. *Idem.*

x. *Vt ob id.*) Quia multa meis operibus deeſſe intelligo, id vltro confitendo, depellam a me inuidos reprehenſores. Forte legi hoc loco ſatius, *vt obiter. Idem.*

y. *Homeromaſtigas.*) Qualis Zoilus Amphipolites fuit. *Idem.*

Homeromaſtigas.) Zoili Macedonis poetae Homeromaſtigis ſcitu dignam hiſtoriam, vide apud *Vitruuium* praefat. lib. VII. Dalec.

z. *Ita dixerim.*) Haec verba in Edit. *Hard.* vncinis incluſa ſunt.

a. *Stoicos.*) Recte Stoicos a Dialecticis diuerſos facit, vti et *Priſcianus*, L. I. c. *de Oratione* p. 574. *Partes orationis ſunt ſecundum Dialecticos duae, ſecundum Stoicos vero quinque ſunt.* Cicero tamen Dialecticos et Stoicos pro iiſdem ſaepenumero videtur accipere: quod nimirum Stoici, et quicumque alii Dialecticarum captionum amantes, Dialecticorum etiam plerumque appellatione cenſebantur: quanquam ſecta Dialectica fuit, propria ac peculiari nomenclatione appellata, cuius Clitomachus Carthaginienſis princeps exſtitit, vt auctor eſt *Laertius* in prooem. p. 5. *Hard.*

b. *De Grammatica.*) Quos *Dubii ſermonis* inſcripſerat, libros

decem annis, cum celerius etiam elephanti pariant. Ceu vero [1] neſciam, aduerſus Theophraſtum c) hominem in eloquentia tantum, vt nomen diuinum inde inuenerit, ſcripſiſſe etiam feminam d), et prouerbium inde natum, ſuſpendio arborem [2] eligendi e). Non queo mihi temperare, [3] quo minus ad hoc pertinentia ipſa Cenſorii Catonis verba ponam: vt inde appareat etiam Catoni de militari f) diſciplina [4] commentanti, qui ſub Africano, immo vero et ſub Hannibale didiciſſet militare, et ne Africanum g) quidem ferre potuiſſet, qui Imperator tri-

1 *Seu vero. Gron.* 2 *Eligendum. M.* 3 *Quin ad hoc. M.* 4 *Comminanti. Turn.*

libros octo, nouiſſimis Neronis temporibus exaratos, vt ait *Plin. Iun.* L. III. ep. 5. quae huic eſt praefixa operi. *Idem.*

c. *Theophraſtum.*) *Cicero* L. I. *de Nat. Deor.* p. 40. *Iſtiſne fidentes ſomniis, non modo Epicurus, et Metrodorus, et Hermachus, contra Pythagoram, Platonem, Empedoclemque dixerunt: ſed meretricula etiam Leontium contra Theophraſtum ſcribere auſa ſit? ſcito illa quidem ſermone, et Attico: ſed tamen tantum Epicuri hortus habuit licentiae,* etc. *Idem.*

d. *Feminam.*) Leontium meretriculam. *Dalec.*

e. *Suſpendio arborem eligendi.*) De re vehementer indigna, nec vllo pacto toleranda. Vide *Eraſmi* Chiliades. Veteris legis carmine arbor infelix dicebatur e qua ſuſpendio ſtrangulatus aliquis fuiſſet. *Rhodig. cap.* 7. 10. *Hard.*

Suſpendio.) Suſpendio iam quaerere mortem oportere homines vitaeque renunciare, cum tantum licentiae, vel feminae, vel imperiti homines ſumant, vt in doctiſſimos ſcribant. *Idem.*

f. *De militari.*) Libros *de militari diſciplina* ſcripſiſſe *Catonem* hunc *Maiorem* ſiue *Cenſorium*, auctores ſunt praeterea *Fl. Vegetius*, L. I. c. 8. p. 10. et *Priſcianus* L. VII. p. 760. Non eſt igitur *Turnebus* audiendus, qui hoc loco legit, *De militari diſciplina comminanti*: libris praeſertim omnibus praeferentibus, *commentanti. Idem.*

g. *Ne Africanum.*) Liuius L. XXXVIII. p. 485. *Morte Africani creuere inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui viuo quoque eo allatrare eius magnitudini ſolitus erat. Idem.*

triumphum reportaſſet h), paratos fuiſſe iſtos, qui obtrectatione alienae ſcientiae famam ſibi aucupantur. Quid enim [1]ait in eo volumine? *Scio ego quae ſcripta ſunt, ſi palam proferantur, multos fore [2]qui vitilitigent: ſed ii potiſſimum, qui verae laudis expertes ſunt. Eorum ego orationes [3]ſino praeterfluere.* Nec Plancus i) illepide, cum diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quae ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: *Cum mortuis non niſi laruas luctari* k). Quo dicto ſic repercuſſit illas, vt apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Ergo ſecuri etiam contra vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitiis et litigatoribus compoſuit, (quid enim illi aliud quam litigant, aut litem quaerunt?) [4]exſequemur reliqua propoſiti. [5]Quia occupationibus tuis publico bono parcendum erat, quid ſingulis [6]contineatur libris huic epiſtolae ſubiunxi: ſummaque cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc et aliis praeſtabis ne perlegant: ſed vt quiſque [7]deſideraverit aliquid, id tantum quaerat et ſciat quo loco inue-

1 *At te in eo. Turn.* 2 *Qui ita re probent vt eligant. Turn.* 'M. *vt vellicent. Rhenanus.* 3 *Sibi praetereo. Turn. M. ibi. Alii. ſilentio praetereo. Alii.* 4 *Exequamur, M.* 5 *Quia viro occup. M. et V.* 6 *contineretur. M.* 7 *deſiderabit. M.*

h. *Reportaſſet.*) Vide *Liuium*, L. XXXIV. p. 417. *Idem.*

i. *Nec Plancus.*) L. Munatius Plancus, orator, et idem Ciceronis auditor, qui cum Caeſare in Gallia militauit. De *Aſinio Pollione* dicemus inferius in Auctorum Indice. *Idem.*

k. *Cum mortuis non niſi laruas luctari.*) Apud *Rhodig.* c. 32. 21. Philoſtratus Aeliano Sophiſtae mortui Ginnidis accuſationem paranti, miraturum ſe dixit ſi viuum accuſaſſet. *Dalec.*

inueniat. Hoc ante me fecit in literis noſtris l) Valerius Soranus m), in libris, quos ἐποπτίδων inſcripſit.

l. *In literis noſtris.*) Apud Latinos. Fuit huic Valerio Sorano praenomen Quintus. De eo *Gellius*, L. II. c. 10. p. 135. *Epoptides* ſcripſerat, hoc eſt, vt *Turnebus* quidem interpretatur, de Grammatica libros: tanquam de myſteriis literarum et doctrinae. Erant enim ἐπόπται, qui ad inſpicienda ſacra occulta admittebantur. Q. et D. Valerios Soranos, familiares ſuos, doctos et Graecis literis et Latinis appellat *Cicero*, L. *de Claris Orator.* p. 564. *Hard.*

m. *Valerius Soranus.*) Q. Valer. de quo *Varro IV.* de Ling. Lat. et poſthac lib. III. cap. 5. *Idem.*

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI ELENCHOS, a)

LIBRORVM OMNIVM TRIGINTA SEPTEM LIBER VNVS,

QVI PRIMVS

Summatim haec inſunt Libris ſingulis.

1 Primo, Praefatio operis ad Titum Veſpaſianum Caeſarem. Item auctorum nomina, ex quibus deſumpſit ea, quae perſequitur libris ſex et triginta, capita rerum ſingularum attingens, *Libros.*
Secundo de mundo, et elementis et ſideribus, *Mundum.*
Tertio, primus et ſecundus Europae ſinus, *Hactenus.*
Quarto, tertius Europae ſinus, *Tertius.*
Quinto, deſcribitur Africa, *Africam.*
Sexto, Aſiae deſcriptio continetur, *Pontus.*
Septimo, de homine, et rebus ab homine inventis, *Mundus.*
Octauo, terreſtrium animalium genera, *Ad reliqua.*
Nono, aquatilia, *Animalium.*
Decimo, volucrum genera, *Sequitur.*
Vndecimo, inſecta animalia, *Reſtant.*
Duodecimo, plantae odoratorum, *Animalium.*
Decimo tertio, plantae arborum peregrinarum, *Hactenus.*
Decimo quarto, plantae vitium, *Externa.*
Decimo quinto, plantae arborum frugiferarum, *Oleam.*
Decimo ſexto, plantae arborum ſilueſtrium, *Pomiferas.*
Decimo ſeptimo, plantae ſatiuarum, *Natura.*
Decimo octauo, natura frugum et cerealium, ac ſtudia agricolatoris. *Sequitur.*

Deci-

1 *Quae hinc ſequuntur ad vſque lib. 2. in M. d. neque in Hard. leguntur editione.*

a. *Elenchos.*) Index iſte in nullo exemplari manuſcripto eſt integer: et qui locupletiſſimus ex iis repertus eſt, a nobis nihilominus augendus multis locis fuit, id quod Italico charactere fecimus. Ex eo autem indicio apparet, inre non videri eſſe hunc *Plinii*, hoc eſt, ſcriptoris perquam accurati fetum. *Hard.*

Decimo nono, linum, ſpartum, et hortenſia,	*Siderum.*
Viceſimo, quae cibis et medicinae in plantis ſatiuis conueniant,	*Maximum.*
Viceſimo primo, flores et coronamenta,	*In hortis.*
Viceſimo ſecundo, coronae et medicinae ex herbis,	*Compleſſe.*
Viceſimo tertio, medicinae ex vino et arboribus vrbanis,	*Peracta.*
Viceſimo quarto, medicinae ex arboribus ſilueſtribus,	*Ne ſiluae.*
Viceſimo quinto, medicinae herbarum ſponte naſcentium,	*Ipſa quae.*
Viceſimo ſexto, noui morbi, et medicinae quarundam herbarum per morbos,	*Senſit.*
Viceſimo ſeptimo, herbae aliae quaedam et medicinae,	*Creſcit.*
Viceſimo octauo, medicinae ex homine et animalibus magnis,	*Dictae erant.*
Viceſimo nono, de medicinae auctoribus, et medicinae ex reliquis animalibus,	*Natura.*
Triceſimo, magia, et medicinae quaedam per membra,	*Magicas.*
Triceſimo primo, medicinae ex aquatilibus,	*Aquatilium.*
Triceſimo ſecundo, reliqua ex aquatilibus,	*Ventum.*
Triceſimo tertio, metalla auri et argenti,	*Metalla.*
Triceſimo quarto, metalla aeris et plumbi, et artifices aerarii,	*Proxime.*
Triceſimo quinto, pictura, coloreſque et pictores,	*Metallorum.*
Triceſimo ſexto, marmora, et lapides,	*Lapidum.*
Triceſimo ſeptimo, gemmae,	*Vt nihil.*

LIBRO II.

Continetur [1] de mundo et [2] elementis.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap ap. Gron.*
I. An finitus mundus et an vnus.	I. An finitus [3] ſit mundus et an vnus.
II. De forma eius.	II. De forma eius.
III. De motu. Cur mundus dicatur.	III. De motu eius.
IV. De elementis, et planetis.	IV. Cur mundus dicatur.
V. De Deo.	V. De quatuor elementis.

VI. De

1 *In M. deſunt.* 2 *De mundo et coeleſtibus, et terreſtribus, et aeriis. Gron.* 3 *Infinitus M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
VI. De ſiderum natura. *De planetarum motu.*	VI. De ſeptem planetis.
VII. De Lunae et Solis defectibus.	VII. De Deo.
VIII. De magnitudine ſiderum.	VIII. De natura ſiderum errantium, et eorum ambitu.
IX. Quae quis inuenerit in obſeruatione coeleſti.	IX. De natura Lunae 1.
X. Quando recurrant Solis et Lunae defectus.	X. De defectu 2 ſolis, et Lunae et de nocte.
XI. De Lunae motu.	XI. De ſiderum magnitudine.
XII. Errantium motus, et luminum canonica.	XII. Quae quis inuenerit in obſeruatione coeleſti.
XIII. Quare eadem altiora, alias propiora videantur	XIII. De defectibus.
XIV. Cur motus diſſimiles eadem habeant.	XIV. De Lunae motu.
XV. Catholica ſiderum.	XV. Errantium motus, et luminum canonica.
XVI. Quae ratio colores eorum mutet.	XVI Quare eadem alias altiora, alias inferiora videantur.
XVII. Solis motus, et dierum inaequalitatis ratio.	XVII. Catholica ſiderum errantium.
XVIII. Quare fulmina Ioui aſſignentur.	XVIII. Quae ratio colores eorum mutet.
XIX. Interualla ſiderum.	XIX. Solis motus, et dierum inaequalitatis ratio.
XX. De ſideribus, Muſica.	XX. Quare Ioui fulmina aſſignentur.
I. De mundo, Geometrica.	I. Interualla ſiderum.
II. De repentinis ſideribus, ſeu cometis.	II. De ſiderum Muſica.
III. Natura, et ſitus, et genera eorum.	III. De mundi Geometria.
IV. Hipparchea, de ſideribus.	IV. De repentinis ſideribus.

XXV. De

1 *De Lunae natura M.* 2 *Defectibus. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.		*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*	
XXV.	De coeleſtibus prodigiis, per exempla hiſtorica. Faces, lampades, bolides.	XXV.	De cometis [1], et coeleſtibus prodigiis, natura et ſitu [2], et generibus eorum.
VI.	Trabes coeleſtes, chaſma coeli.	VI.	Hipparchea [3] de ſideribus, per exempla hiſtorica, faces, lampades, [4] trabes, bolides, et chaſma coeli.
VII.	De coeli coloribus et flamma coeleſti.	VII.	De coeli coloribus.
VIII.	De coronis coeleſtibus.	VIII.	De flamma coeli.
IX.	De circulis repentinis.	IX.	De coronis coeleſtibus.
XXX.	Solis defectus longiores.	XXX.	De circulis repentinis.
I.	Plures Soles.	I.	Plures Soles.
II.	Plures Lunae.	II.	Plures Lunae.
III.	Dierum lux noctibus.	III.	Dierum lux nocte.
IV.	Clypei ardentes.	IV.	Clypei ardentes.
V.	Oſtentum coeli ſemel notatum.	V.	Oſtentum coeli.
VI.	De diſcurſu ſtellarum.	VI.	De diſcurſu ſtellarum.
VII.	De ſtellis, quae in terris, marique exiſtunt.	VII.	De ſtellis Caſtoribus.
VIII.	De aere.	VIII.	De aere.
IX.	De ſtatis tempeſtatibus.	IX.	De ſtatis tempeſtatibus.
XL.	De Caniculae ortu.	XL.	De vi [5] Caniculae.
I.	Vis temporum anni ſtata.	I.	Sidera [6] in aliis ſignorum partibus et temporibus alias influere.
II.	De incertis tempeſtatibus et imbribus, et quare lapidibus pluat.	II.	Imbrium, ventorum et nubium cauſae.
III.	De tonitribus et fulgetris.	III.	De tonitruis et fulguribus.
IV.	Ventorum origo.	IV.	Qua ratione echo reddatur.

XLV

1 *Et de coeleſt. M.* 2 *Generatim M.* 3 *Hipparchi M.* 4 *Et coeleſtes lamp. trab: et bol. M.* 5 *De Caniculae exortu. M.* 6 *Pro his in M. leguntur haec; Vis temporum anni ſtatuta. De incertis tempeſtatibus. De Imbribus. Quare lapides pluunt. De tonitr. etc.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XLV. Ventorum obſeruationes diuerſae.	XLV. De ventis iterum.
VI. Ventorum genera.	VI. Naturae et obſeruationes ventorum.
VII. *Ventorum tempora.*	VII. Ventorum genera.
VIII. Naturae ventorum.	VIII. De repentinis flatibus.
IX. Ecnephias et Typhon.	IX. Alia prodigioſa genera tempeſtatum.
L. Turbines, preſteres, vortices, et alia prodigioſa genera tempeſtatum.	L. *Quibus in terris fulmina non cadant.
I. De fulminibus: quibus in terris non cadant, et quare.	I. Fulgurum genera et miracula.
II. Genera fulgurum, et miracula.	II. De 1 obſeruationibus.
III. Etruſca obſeruatio in his, et Romana.	III. De fulminibus euocandis.
IV. De fulminibus euocandis.	IV. Catholica fulgurum.
V. Catholica fulgurum.	V. Quae non feriantur fulmine.
VI. Quae nunquam feriantur.	VI. De prodigioſis pluuiis, lacte, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis.
VII. Lacte pluiſſe, ſanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis.	VII. De crepitu armorum et tubarum de coelo audito.
VIII. Armorum crepitum, et tubae ſonitum de coelo auditum.	VIII. De lapidibus e coelo cadentibus.
IX. De lapidibus coelo cadentibus. Anaxagorea de his.	IX. De arcu coeleſti.
LX. Arcus coeleſtis.	LX. De grandine, niue, pruina, nebula, rore.
I. Natura grandinis, niuis, pruinae, nebulae, roris nubium.	I. De nubium imaginibus.

LXII.

1 *Obſeruatione Thuſcorum.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
LXII. Proprietates coeli in locis.	LXII. De proprietatibus coeli in locis.
III. Natura terrae.	III. De natura terrae.
IV. De forma eius.	IV. De forma terrae.
V. An ſint Antipodes.	V. De antipodibus an ſint, et aquae rotunditate.
VI. Quomodo aqua terrae innexa.	VI. Quomodo ſit aqua terrae innexa.
VII. An circumdatus terrae Oceanus.	VII. De nauigatione maris et flum.
VIII. Quae portio terrae habitetur.	VIII. Quae portio terrae habitetur.
IX. Mediam eſſe mundi terram.	IX. Mediam eſſe mundi terram.
LXX. De obliquitate Zonarum.	LXX. De ſiderum ortus inaequalitate, et de eclipſi, et vbi, et quare.
I. De inaequalitate climatum.	I. Quae ratio diurnae lucis in terris.
II. Vbi eclipſes non appareant, et quare.	II. Gnomonica de eadem re, et horologio primo.
III. Quae ratio diurnae lucis in terris.	III. Vbi et quando nullae vmbrae.
IV. Canonica de eadem re.	IV. Vbi bis anno vmbrae, et vbi in contrarium.
V. Vbi et quando nullae vmbrae.	V. Vbi longiſſimus dies, et vbi breuiſſimus.
VI. Vbi bis anno; vbi in contrarium vmbrae ferantur	VI. Item de horologio.
VII. Vbi longiſſimi dies, vbi breuiſſimi.	VII. Quomodo dies 1 obſeruentur.
VIII. De primo horologio.	VIII. Differentiae gentium 2 ratio.
IX. Quomodo obſeruentur dies.	IX. De motu terrae.
LXXX. Differentia gentium ad rationem mundi.	LXXX. De terrae hiatibus.
I. De terrae motibus.	I. Signa motus futuri.
II. De terrae hiatibus.	II. Auxilia contra motus futuros.

LXXXIII.

1 *Obſeruantur. M.* 2 *Et rat. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
LXXXIII. Signa motus futuri.	LXXXIII. Portenta terrarum ſemel viſa.
IV. Auxilia contra motus futuros.	IV. Miracula terrae motus.
V. Portenta terrarum ſemel tradita.	V. Quibus locis maria [1] receſſerint.
VI. Miracula terrae motus.	VI. Ratio inſularum enaſcentium.
VII. Quibus locis maria receſſerint.	VII. Quae et quibus temporibus enatae ſunt.
VIII. Inſularum enaſcentium ratio.	VIII. Quas terras interruperint maria.
IX. Quae et quibus temporibus enatae ſint.	IX. Quae inſulae continenti adiunctae.
XC. Quas terras interruperint maria.	C. Quae terrae in totum mari permutatae.
I. Quae inſulae continenti adiunctae ſint.	I. Quae terrae ipſae ſe ſorbuerunt.
II. Quae terrae in totum mari permutatae.	II. Quae vrbes hauſtae ſunt a mari.
III. Quae terrae ipſae ſe ſorbuerunt.	III. De miraculis terrarum.
IV. Vrbes hauſtae mari.	IV. De terris ſemper trementibus.
V. De ſpiraculis terrarum.	V. De inſulis ſemper fluctuantibus.
VI. De terris ſemper trementibus: et de fluctuantibus inſulis.	VI. Quibus in terris non pluat, et aceruata terrarum miracula, et ceterorum elementorum.
VII. Quibus locis non impluat.	VII. Qua ratione aeſtus maris accedant et recedant, et vbi aeſtus extra rationem.
VIII. Aceruata terrarum miracula.	VIII. Miracula maris.
IX. Qua ratione aeſtus maris accedant et recedant.	IX. [2] Poteſtas Lunae terrena et marina.
C. Vbi aeſtus extra rationem idem faciant.	C Quae Solis et quare ſalſum mare.

1 *Receſſerunt. M.* 2 *Quae poteſtas. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
CI. Miracula maris.	CI. Item de natura Lunae.
II. Quae potentia Lunae ad terrena, et maria.	II. Vbi altiſſimum mare.
III. Quae Solis.	III. Miracula aquarum, fontium et fluminum.
IV. Quare ſalſum mare.	IV. [1] Ignium et aquarum iuncta miracula, et de maltha.
V. Vbi altiſſimum mare.	V. De naphtha.
VI. Mirabilia fontium et fluminum.	VI De ſemper ardentibus locis.
VII. Ignium et aquarum iuncta miracula.	VII. Ignium per ſe miracula.
VIII. De maltha.	VIII. Terrae vniuerſae menſura, longitudo et latitudo.
IX. De naphtha.	IX. Harmonica mundi ratio.
X. Quae loca ſemper ardeant.	Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes [2] CCCCXVII.
XI. Ignium per ſe miracula.	
XII. Terrae vniuerſae menſura.	
XIII. Harmonica mundi ratio.	

Ex Auctoribus:

M. Varrone, Sulpicio Gallo, Tito Caeſare Imperatore, a) Q. Tuberone, Tullio Tirone b), L. Piſone, T. Liuio, Cor. Nepote,

[1] *De Maltha. M.* [2] *Quadringentae decem et ſeptem. M. CCCCXVIII. Gron.*

a. *T. Caeſare.*) In cod. MSS. *T. Caeſare Imp.* quod imperiti de Tiberio acceperunt, atque ita in libris ediderunt, qui hactenus ſunt typis impreſſi. Vide quae dicturi ſumus L. II. ſect. 22. In veteribus nummis et inſcriptionibus, T. Titum, Ti. Tiberium ſignificat. *Hard.*

b. *Tullio Tirone.*) Ita quidem MSS. quos vidi. At Parmenſis editio, aliaeque vett. *Tullio Cicerone*: id quod fortaſſis ſincerius eſt; Plurima certe quidem in Tullianis libris ſimilia eſſe hoc operis Pliniani ſecundo volumine, ſumus oſtenſuri ſaepiſſime: quid a Tirone acceperit, difficile eſt coniicere, praeter locum fortaſſis vnum, quem Sect. 39. huius libri indicaturi ſumus. *Hard.*

Nepote, Statio Seboſo, Caelio Antipatro, Fabiano, Antiate, Muciano, Caecina qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, [1] Tarquitio qui item, [2] Iul. Aquila qui item, Sergio Paulo.

Externis:

Platone, Hipparcho, [3] Timaeo, Soſigene, Petoſiri, Necepſo, Pythagoricis, Poſidonio, Anaximandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Coerano [4] Philoſopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Thraſyllo, Serapione, Dicaearcho, Archimede, Oneſicrito, Eratoſthene, Pythea, Herodoto, Ariſtotele, Cteſia, Artemidoro Epheſio, Iſidoro Characeno, Theopompo.

LIBRO III.

Continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſurae, populi qui ſunt aut fuerunt.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. *Europae in vniuerſum fines ac ſitus praemittuntur.*	I. De Europa.
II. *Tum Hiſpaniae totius.*	II. Baeticae longitudo, et latitudo.
III. Baeticae.	III. Hiſpania citerior.
IV. Hiſpaniae citerioris.	IV. Narbonenſis prouincia.
V. Narbonenſis prouinciae.	V. Italia, Tiberis, Roma, Campania.
VI. Italiae.	VI. [5] De Corſica.
VII. *Nona Italiae regio.*	VII. De Sardinia.
VIII. *Septima Italiae regio.*	VIII. De Sicilia.
IX. *Prima Italiae regio*: Tiberis, Roma.	IX. De Lipara.
X. *Tertia Italiae regio.*	X. De Locris Italiae fronte.
XI. Inſularum LXIV. In his, Balearium.	XI. Secundus Europae ſinus.
XII. Corſicae.	XII. Regio Italiae quarta.
XIII. Sardiniae.	XIII. Quinta regio.
XIV. Siciliae.	XIV. Sexta regio.

1 *Tarquinio Macrob. lib. 3. vlt. Saturn. ſed perperam monente Bet. Pithaeo aduerſar. 1. c. 20. Verba qui item. omiſit Gron.* 2 *L. Iulio Aquilaque, item Sergio Paulo. M L. Aqu. Gr.* 3 *Timarcho M.* 4 *Cerano Gr.* 5 *Corſica, Ebuſus. Colubraria. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XV. *Magna Graecia.* A Locris.
XVI. *Secunda Italiae regio.*
XVII. *Quarta Italiae regio.*
XVIII. *Quinta Italiae regio.*
IX. *Sexta Italiae regio.*
XX. *Octaua Italiae regio*: De Pado.
I. *Vndecima Italiae regio*: Italia trans Padum.
II. *Decima Italiae regio.*
III. Iſtriae ſitus et populi.
IV. Alpium, et gentium Alpinarum.
V. Liburniae, et Illyrici.
VI. Dalmatiae.
VII. Noricorum.
VIII. Pannoniae.
IX. Moeſiae.
XXX. Inſularum Ionii, et Adriatici maris.
Summa: Oppida et gentes: Flumina clara: Montes clari: Inſulae: Quae intercidere oppida aut gentes a).

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

XV. Octaua regio.
XVI. De Pado flumine.
XVII. De Italia 1 tranſpadana, regio XI.
XVIII. Venetia decima regio.
XIX. De Iſtria.
XX. De Alpibus et gentibus Alpinis.
I. Illyricum.
II. Liburnia.
III. Macedonia.
IV. Norici.
V. Pannonia, Dalmatia.
VI. Moeſia.

Inſularum Ionii et Adriatici Summa: Oppida 2 Gentes XXVI, Flumina clara. Montes praeclari. Summae inſulae. Quae intercidere, oppida et gentes.
Summa res, et hiſtoriae, et obſeruationes CCCXXVI.

Ex Auctoribus:

3 Turannio Gracile, Cor. Nepote, T. Liuio, Catone Cenſorio, M. Agrippa, M. Varrone, Diuo Auguſto, Varrone Atacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Caelio, Arruntio, Seboſo, Licinio Muciano, Fabricio Tuſco 4, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Piſone, C. Gelliano b), Valeriano.

Exter-

1 *Trans Padum. M.* 2 *Et gentes:* 3 *Terrannio Gracculo. M. Gracculo Gron.* 4 *Thuſco. Idem. Sic vbique hoc nomen.*

a Deeſt numerus in omnibus MSS. *Hard.*

b. *Gelliano.*) In libris editis hactenus perperam legebatur, *C. Aeliano:* In Regio 1 et 2 *Celliano.* Citatur Gellianus Sect. 17. Vide Auctorum Indicem, ſub libri huius calcem additum. *Hard.* (In hac edit. ſub finem Operum.)

Externis:

Artemidoro, Alexandro Polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro, Theopompo, Metrodoro Sceplio, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano c), Calliphane, Timagene.

LIBRO IV.

Continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus d), montes, flumina, menſurae, populi qui ſunt aut fuerunt.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Epiri.	I. Epirus.
II. *Acarnaniae*	II. Aetolia.
III. *Aetoliae.*	III. Locri.
IV. *Locridis, et Phocidis.*	IV. Peloponneſus.
V. *Peloponneſi.*	V. Achaia.
VI. Achaiae.	VI. Arcadia.
VII. *Meſſeniae.*	VII. Graecia et Attica.
VIII. *Laconiae.*	VIII. Theſſalia.
IX. *Argolidis.*	IX. Magneſia.
X. *Arcadiae.*	X. Macedonia.
XI. Atticae.	XI. Thracia.
XII. *Boeotiae.*	XII. Inſulae inter eas terras, inter quas Creta, Euboea, Cyclades, Sporades [1] Hellesponti, Ponti, Maeotidis, Daciae, Sarmatiae, Scythiae.
XIII. *Doridis.*	XIII. Inſulae Ponti.
XIV. *Phthiotidis.*	XIV. Germaniae.
XV. Theſſaliae.	XV. Inſulae in Gallico Oceano.
XVI. Magneſiae.	XVI. Britannia, et Hibernia.
XVII. Macedoniae.	XVII. Gallia.
XVIII. Thraciae. *Aegaei maris.*	XVIII. Lugdunenſis Gallia.
XIX. Inſularum ante eas terras: inter quas.	XIX. Aquitania.
XX. Cretae.	XX. Citerior Hiſpania.
I. Euboeae.	I. Luſitania.

[1] *Moeotis, Helleſpontus. M.*

c. Gron. addit Nymphodoro.

d. montes, portus *Gron.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXII. Cycladum.
III. Sporadum.
IV. Helleſponti, Maeotidis.
V. Daciae, Sarmatiae.
VI. Scythiae.
VII. Inſularum Ponti: *Inſularum Oceani Septentrionalis.*
VIII. Germaniae.
IX. Inſulae in Gallico Oceano XCVI. quas inter,
XXX. Britanniae.
I. Belgicae Galliae.
II. Lugdunenſis Galliae.
III. *Aquitanicae Galliae.*
IV. Citerioris Hiſpaniae, ab Oceano Gallico.
V. Luſitaniae.
VI. Inſularum in mari Atlantico.
VII. Vniuerſae Europae menſura.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

XXII. Inſulae in Oceano.
III. VniuerſaeEuropae menſura.

Summa: Oppida et gentes. Flumina clara: Montium e) clari, Inſulae, Quae intercidere, oppida et gentes 1.

Res, hiſtoriae, et obſeruationes.

Ex Auctoribus:

M. Varrone, Catone Cenſorio, M. Agrippa, Diuo Auguſto, Varrone Atacino, Cor. Nepote, Hygino, L. [Vetere, Pomponio Mela, Licinio Muciano, Fabricio] Tuſco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis:

Polybio, Hecataeo, Hellanico, 2 Damaſte, Eudoxo, Dicaearcho, Timoſthene, Ephoro, Cratete Grammatico, SerapioneAntiochenſe, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Timaeo Siculo, Myrſilo f), Alexandro Polyhiſtore, Thucydide, Doſiade, Anaximandro, Philiſtide Mallote g), Dionyſio,

1 *Numerus deeſt in omnibus MSS. Hard.* 2 *Damaſceno.*

e. Clara Gron.

f *Eumacho.*) in editis hactenus legebatur, *Eumache Siculo Muſico.* In R. 1. 2. *Timaeo Siculo Muſſeio.* In Colb. 2. *Timaeo Siculo Murſilo.* Vnde nos ſinceram lectionem eruimus. Vide Indicem Auctorum. *Hard. Gron.* Eumacho Siculo Muſico.

g. Gron. Philiſtide, Mallote, diuiſis nominibus tanquam diuerſis auctoribus.

ſio, Ariſtide, Callidemo, Menaechmo, Agloſthene h), Anticlide, Heraclide, Philemone, Xenophonte i), Pythea k), Iſidoro, Philonide Xenagora, Aſtynomo, Staphylo l), Metrodoro, Cleobulo, Poſidonio.

LIBRO V.

Continentur ſitus, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, menſurae; populi, qui ſunt aut fuerunt.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Mauritaniarum.	I. De Mauritania.
II. Numidiae.	II. Tingitana prouincia.
III. Africae.	III. Numidia.
IV. Syrtium.	IV. Africa.
V. Cyrenaicae.	V. Cyrene.
VI. *Libyae Mareotidis.*	VI. Libya Mareotis.
VII. Inſularum circa Africam.	VII. Inſulae circa Africam, et ex aduerſo Africae.
VIII. Auerſorum Africae.	VIII. Aethiopes
IX. Aegypti et Thebaidis.	IX. De Aſia.
X. Nili.	X. Alexandria.
XI. *Vrbium in Aegypto.*	XI. Arabia.
XII. Arabiae, quae eſt ad mare Aegyptium.	XII. Syria, Palaeſtina, Phoenice.
XIII. Syriae.	XIII. Idumaea, Syria, Palaeſtina, Samaria.
XIV. Idumaeae, Palaeſtinae, Samariae.	XIV. Iudaea, Galilaea.
XV. Iudaeae.	XV. Iordanis.
XVI. *Decapoleos.*	XVI. Aſphaltites.
XVII. Phoenices.	XVII. Gens Eſſenorum.
XVIII. Syriae Antiochiae.	XVIII. Decapolis.
XIX. *Reliquae Syriae.*	XIX. Tyrus et Sidon.
XX. Euphratis.	XX. Mons Libanus.

h. *Agloſthene.*) Ita reſtituimus, cum prius legeretur *Aedoſthene.* Vide Ind. Auct. *Hard.* Aedoſthene ed. Gron.

i. *Xenophonte.*) Lampſaceno ſcilicet, cuius mentio apud *Plinium* libri huius Sect. 27. et in Indice priors et ſubſequentis libri. In editis hactenus corrupte legitur, *Menephonte. Hard.* Menophonte quoque *Gron.*

k. Pythia, Gron.

l. Ariſtocrito addit Gron.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXI. *Syriae ad Euphratem.*	XXI. Syria Antiochena.
II. Ciliciae, et adiunctae gentes.	II. Caſius mons.
III. Iſauricae, et Homonadum.	III. Coele Syria.
IV. Piſidiae.	IV. Euphrates.
V. Lycaoniae.	V. Palmyra.
VI. Pamphyliae.	VI. Hierapolis.
VII. Tauri montis.	VII. Cilicia, et adiunctae gentes, Pamphylia, Iſauria, Homonadum, Piſidia, Lycaonia, Taurus mons, Licia.
VIII. Lyciae.	VIII. Indus fluuius.
IX. Cariae.	IX. Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus.
XXX. *Lydiae.*	XXX. Aeolis Troas, Pergamus.
I. *Ioniae.*	I. Inſulae ante Aſiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius.
II. Aeolidis.	II. Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia, Nicea, Bythinia, Boſphorus.
III. Troadis, et adiunctae gentes.	
IV. Inſularum ante Aſiam CCXII. In his,	Summa: Oppida et gentes: Flumina clara: Montium[1] clari:[2] Inſulae CXVIII. Quae intercidere oppida a) aut gentes.[3]
V. Cypri,	
VI. Rhodi,	
VII. Sami,	
VIII. Chii,	
IX. Leſbi.	
XL. Helleſpontus; et Myſia.	
I. Phrygia.	
II. Galatia, et adiunctae gentes.	Res, hiſtoriae, et obſeruationes.
III. Bithynia.	
IV. *Inſulae in Propontide.*	

Ex

1 *Clara. Gron.* 2 *CXVIII. M. CXVII. Gron.* 3 *Deſunt ap. Gron.*

a) Numerus deeſt in omnibus MSS. Numerus inſularum CXVIII. manifeſto in mendo cubat. Forte CCCXVIII. *Hard.*

Ex Auctoribus:

Agrippa, Suetoio 1 in Paulino, M. Varrone 2, Varrone Atacino, Corn. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Cl. Caeſare, Arruntio, 3 Liuio filio, Sebcſo, Actis triumphorum.

Externis:

Iuba rege, Hecataeo, Hellanico, Damaſte, Dicaearcho, Baetone a), Timoſthene, Philonide, Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtotele, Dionyſio, Ariſtocrito, Ephoro, Eratoſthene, Hipparcho, Panaetio, Serapione Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timaeo Mathematico, Herodoto, Myrſilo, Alexandro Polyhiſtore, Metrodoro, Poſidonio qui περίπλουν aut περιήγησιν, Sotade, Periandro, Ariſtarcho Sicyonio 4, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphane 5, Artemidoro, Megaſthene, Iſidoro, Cleobulo, Ariſtocreonte.

LIBRO VI.

Continentur ſitus, gentes, maria, 6 oppida, portus, montes, flumina, menſurae, populi qui ſunt aut fuerunt.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Ponti et Maryandinorum:	I. Pontus Euxinus, antea Axenos.
II. Paphlagonum:	II. Gens Paphlagonum et Cappadocum.
III. Cappadocum.	III. Cappadocia.
IV. Themiſcyrena regio, et in ea gentes.	IV. Themiſcyrae regionis gentes.

V.

1 *Suetonio Paulino diſtinctis nominibus ed. Gron.* 2 *Deeſt ap. Gron.* 3 *Aruntio Gron.* 4 *Ariſtarcho Sicyonio diſtinxit Gron.* 5 *Calliphone Gron.* 6 *Deeſt apud Gron.*

a. *Baetone)* Ita reſtituimus ex R. 1. 2. et Colb. 2. pro *Bione*. In Indice libri ſeq. rurſum Dicaearcho, vt hic, Baeto ſubiungitur. *Hard.* *Bione* legitur quoque ap. *Gron.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
V. Regio Colchica, et gentes Achaeorum, et ceterae eodem tractu gentes.	V. Regio Colchica, Achaei et ceteri eodem tractu.
VI. Boſphorus Cimmerius.	VI. Boſphorus Cimmericus, Maeotis.
VII. Maeotis, et gentes circa Maeotim.	VII. Gentes circa Maeotin.
VIII. *Cappadociae ſitus.*	VIII. Armeniae duae.
IX. Armenia maior et minor.	IX. Armenia maior.
X. Cyrus fluuius et Araxes.	X. Albania, Iberia.
XI. Albania, Iberia et iunctae gentes.	XI. Portae Caucaſiae.
XII. Portae Caucaſiae.	XII. Inſulae in Ponto.
XIII. Inſulae in Ponto.	XIII. Gentes in Scythico Oceano.
XIV. Gentes a Scythico Oceano.	XIV. Media, Caſpiae portae.
XV. Caſpium et Hyrcanum mare.	XV. Gentes circa Hyrcanum mare.
XVI. Adiabene.	XVI. Item aliae gentes.
XVII. Media, et Portae Caſpiae.	XVII. Scytharum gentes.
XVIII. Gentes circa Hyrcanum mare.	XVIII. Fluuius Ganges.
XIX. Scytharum gentes, et ſitus ab Oceano Eoo.	XIX. Gentes Indiae.
XX. Seres.	XX. Indus fluuius.
I. Indi.	I. Arii, et iunctae gentes.
II. Ganges.	II. Taprobane 1 inſula.
III. Indus.	III. Capiſſene, 2 Carmania.
IV. Taprobane.	IV. Sinus Perſicus et Arabicus.
V. *Gedroſi et adiunctae ſatrapiae.*	V. Caſcandrus inſula, Parthorum regna.
VI. Nauigationes in Indiam.	VI. Media, Meſopotamia, Babylon, Seleucia.
VII. Carmania.	VII. Flumen Tigris.
VIII. Sinus Perſicus, et Arabicus.	VIII. Arabia, Nomades, Nabathaei, Omani, Tylos et Ogyris inſulae.

1 *Inſula: nauigationes in eam inſulam. M.* 2 *Dariaene, Carm. M.*

Ordo et inſc.r cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXIX Parthorum regna.	XXIX. Sinus maris Rubri, Troglodytici, et Aethiopici.
XXX. Meſopotamia.	XXX. Multiformes et mirae hominum effigies.
I. Tigris.	I. Iuſulae Aethiopici maris.
II. Arabia.	II. De fortunatis inſulis.
III. Sinus maris Rubri.	III. Terrae per menſuras computatae digeſtio.
IV. Troglodytice.	IV. Digeſtio terrarum in parallelos et vmbras pares.
V. Aethiopia.	
VI. Inſulae Aethiopici maris.	
VII. De Inſulis Fortunatis.	
VIII. Terrae per menſuras comparatae.	
IX. Digeſtio terrarum in parallelos, et vmbras pares.	

Summa 1: oppida, MCXCV. 2 Gentes, DLXXVI. 3 Flumina clara, CXV, 4 Montes clari, XXXVIII. Inſulae, CVIII. Quae intercidere oppida aut gentes XCV. 5 Res hiſtoriae, et obſeruationes M MCC XIV. 6

Ex Auctoribus.

M. Agrippa, M. Varrone 7, Varrone Atacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Muciano, Claudio Caeſare, Arruntio, Seboſo, Fabricio Tuſco, Tito Liuio, Seneca, Nigidio.

Externis.

Iuba rege a), Hecataeo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicaearcho, Baetone, Timoſthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratoſthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panaetio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro,

1 *Summa, ſemel tantum toto hoc commate legitur in M.* 2 *CXCV. Gron.* 3 *DLXVI. Idem.* 4 *CXC. Idem CXV. M.* 5 *XCV. Id.* 6 *MCCXIV. Gr. et M.* 7 *Deeſt ap. Gron.*

a. *Iuba)* Ita R. 1. 2. In editis hactenus libris, *Polybio, Hecataeo*: male, cum Polybius iterum inferius repetatur. *Hard.* Polybio quoque *Gron.*

ro, Agathocle, Polybio, Eumacho b) Timaeo Siculo c), Alexandro Polyhiſtore, Iſidoro, Amometo, Metrodoro, Poſidonio, Oneſicrito, Nearcho, Megaſthene, Diogneto, Ariſtocreonte, Bione, Dalione d), Simonide minore, Baſile, Xenophonte Lampſaceno.

LIBRO VII.

Continetur hominum generatio et inſtitutio, atque inuentio artium e)

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. *De homine.*	I. Gentium mirabiles figurae.
II. Gentium mirabiles figurae.	II. De Scythis, et aliarum diuerſitate gentium.
III. Prodigioſi partus.	III. De prodigioſis partubus.
IV. De homine generando: pariendi tempora perilluſtria: Exempla a menſibus VII. ad XIII.	IV. De mutatione ſexus, et geminis partubus.
V. Signa ſexus in grauidis pertinentia ante partum.	V. De homine generando et pariendi 1 tempore per illuſtria exempla a menſibus VII. ad XI.
VI. Monſtroſi partus.	VI. De conceptibus, et ſigna ſexus in grauidis 2 praeuenientia partum.
VII. Exciſi vtero.	VII. De conceptu hominum et generatione.
VIII. Qui ſint vopiſci.	VIII. De Agrippis.
IX. De conceptu hominum et generatione.	IX. Monſtroſi partus exciſi vtero.
X. Similitudinum exempla.	X. Qui ſint Vopiſci.

IX.

1 *Tempora. M.* 2 *Pertinentia ante partum. M.*

b. *Eumacho)* Timaeum Siculum rurſus ſuo loco reddidimus ex iiſdem codicibus, cum in vulgatis editionibus legeretur, *Eumacho Siculo. Hard.* Eumacho Siculo retinuit *Gron.*

c. Deeſt ap. Gron.

d. *Dalione)* Ita nos emendauimus, pro *Dialdone*. Laudatur *Dalion* ſect. 35. libri huius. *Hard.* Ap. *Gron. Dialdone.*

e. Continentur gentium mirabiles figurae. *Gron.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XI. Ad quos hominum generatio. Numeroſiſſimae ſobolis exempla.	XI. Exempla numeroſae ſobolis.
XII. Ad quos annos generatio.	XII. Exempla ſimilitudinum.
XIII. Menſium in feminis miracula.	XIII. Quae ſit generandi ratio.
XIV. Quae ratio generandi.	XIV. Item de eodem multiplicius.
XV. Hiſtorica circa dentes. Hiſtorica circa infantes.	XV. De menſtruis mulierum.
XVI. Magnitudinum exempla.	XVI. Item de ratione partuum.
XVII. Praepropere infantes.	XVII. Inſignia corporum.
XVIII. Inſignia corporum.	XVIII. Exempla variarum figurarum.
XIX. Vires eximiae.	XIX. Diuerſorum morum exempla.
XX. Velocitas praecipua.	XX. De fortitudine et velocitate.
I. Viſus eximii.	I. De viſu.
II. Auditus miraculum.	II. De auditu.
III. Patientia corporis.	III. Exempla patientiae.
IV. Memoria.	IV. Memoriae exempla.
V. Vigor animi.	V. Laus C. Iulii Caeſaris.
VI. Clementia, et animi magnitudo.	VI. Laus Pompeii Magni.
VII. Rerum geſtarum claritas ſumma.	VII. Laus Catonis primi.
VIII. Tres ſummae virtutes in eodem, et innocentia ſumma.	VIII. Item de fortitudine.
IX. Fortitudo ſumma.	IX. [1] De ingeniis, ſiue laudibus quorundam ab ingeniis.
XXX. Ingenia praecipua.	XXX. De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, et M. Cicerone.
I. Qui ſapientiſſimi.	I. De morum maieſtate.
II. Praecepta vitae vtiliſſima.	II. De auctoritate.

III.

[1] *Diuerſae laudes plurimorum. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXXIII De diuinatione.	XXXIII. De diuinitate.
IV. Vir optimus iudicatus.	IV. De Naſica.
V. Matronae pudiciſſimae.	V. De pudicitia.
VI. Summae pietatis exempla.	VI. De pietate.
VII. Artibus excellentes: Aſtrologia, Grammatica, Medicina.	VII. De artium plurimarum excellentia, Aſtrologia, Grammatica, 1 Geometria.
VIII. Geometria, et Architectura.	VIII. Item mira opera 2 artificis.
IX. Pictura, marmoraria, eboraria, caelatura.	IX. De ſeruitiis.
XL. Pretia hominum inſignia.	XL De praeſtantia gentium.
I. De felicitate ſumma.	I. De felicitate ſumma.
II. Raritas continuationis in familiis.	II. Varia exempla fortunae.
III. Varietatis exempla mirabilia.	III. De bis proſcriptis, L. Sylla, Q. Metello.
IV. Honorum exempla mirabilia.	IV. De altero Metello.
V. Decem res in vno feliciſſimae.	V. De Diuo Auguſto.
VI. Diui Auguſti aduerſa.	VI. Quos beatiſſimos dii iudicauerunt.
VII. Quos dii feliciſſimos iudicauerint.	VII. Quem viuentem, vt deum, coli iuſſerunt.
VIII. Quem viuentem vt Deum coli iuſſerint.	VIII. De ſpatiis vitae longiſſimis.
IX. De ſpatiis vitae longiſſimis.	IX. De varietate naſcendi.
L. De varietate naſcendi.	L. In morbis varia exempla.
I. In morbis exempla varia.	I. De ſignis mortis.
II. De morte.	II. De his qui elati reuixerunt.
III. Qui elati reuixerint.	III. De mortibus repentinis.

LIV.

1 Medicina, Architectura, Geom. M. 2 Artificum. M.

	Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.		*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
LIV.	Subitae mortis exempla.	LIV.	De ſepultura.
V.	De ſepultura.	V.	De anima, vel de manibus.
VI.	De manibus: De anima.	VI.	Quae quis inuenerit in vita.
VII.	Quae quis in vita invenerit.	VII.	In quo primus gentium conſenſus.
VIII.	In quibus rebus primi gentium conſenſus. De antiquis literis.	VIII.	De literis antiquis.
IX.	Quando primum tonſores.	IX.	Quando primum tonſores Romae.
LX.	Quando primum horologia.	LX.	Quando primum horologia.

Summa, Res, 1 Hiſtoriae, et Obſeruationes DCCXLVII.

Ex Auctoribus:

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Muciano, 2 Maſſurio Sabino, 3 Agrippina Claudii, a) M. Cicerone, Aſinio Pollione, Meſſala, Rufo, Corn. Nepote, Virgilio, Liuio, Cordo, Meliſſo, Seboſo, Corn. Celſo, Maximo Valerio, Trogo, NigidioFigulo, Pomponio Attico, Pediano Aſconio, b) Fabiano, 4 Catone Cenſorio, Actis, 5 c) Fabio Veſtale. 6

Externis:

Herodoto, Ariſtea, Baetone, Iſigono, Cratete, Agatharchide, Calliphane, Ariſtotele, Nymphodoro, Apollonide, Phylarcho, Damone, Megaſthene, Cteſia, Taurone, Eudoxo, Oneſicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate me-

1. *Gron. inſerit et.* 2. *Gron. addit Mutio.* 3. *Sic quoque Sabinio omittit Gron.* 4. Sabino *Gr.* 5. *deeſt ap. Gr.* 6. *Veſt. Corn. Celſo M.*

a. *Claudii)* Ita editi omnes et Colb. 2. Perperam emendant *Claudio Caeſare.* Laudatur Agrippina Claudii, ſect. 6. libri huius. Paulo antea, poſt *Muciano*, *Mucio* expunximus, natum ex prioris vocis repetitione, ſecuti eundem cod. Colb. 2.

b. *Fabiano)* Prius in editis *Sabino.* Nos ita repoſuimus ex R. 2. cum Sabinus habere locum in hoc libro nullus queat, praeter Maſſurium Sabinum, iam antea in hoc ipſo Indice laudatum.

c. *Actis)* Hanc vocem addidimus ex R. 1, 2, Colb. 2.

te medico, Aſclepiade medico, Heſiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaſte, Ephoro, Epigene, Beroſo, Petoſiri, Necepſo, Alexandro Polyhiſtore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, d) Diyllo hiſtorico, 1 Stratone, qui contra Ephori f) εὑϱήματα 2 ſcripſit, Heraclite Pontico, Aſclepiade qui τϱαγῳδούμενα Philoſtephano, Hegeſia, Archimacho, Thucydide, Mneſigitone, Xenagora, Metrodoro Scepſio, Anticlide, Critodemo.

LIBRO VIII.

Continentur animalium terreſtrium naturae f)

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De Elephantis. De ſenſu eorum.	I. De animalibus terreſtribus, 4 elephantorum commendatio, et de ſenſu eorum. 5
II. Quando primum iuncti.	II Quando primum iuncti.
III. De docilitate eorum.	III. De docilitate eorum.
IV. Mirabilia in factis eorum.	IV. De clementia eorum, et quod pericula ſua intelligant, et de tigridis truculentia.
V. De natura ferarum ad pericula ſua intelligenda.	V. De intellectu et memoria eorum.
VI. Quando primum in Italia viſi Elephanti.	VI. Quando primum in Italia.
VII. Pugnae eorum.	VII. Pugnae eorum.
VIII. Quibus modis capiantur.	VIII. Quomodo capiantur.
IX. Quibus domentur.	IX. Quomodo domentur.
X. De partu eorum, et reliqua natura.	X. De partu eorum et reliqua natura.

XI.

1. *Duillio Polyhiſtore Gron.* 2. *theoremata Gron.* 3. *In M. d. haec vltima clauſula.* 4. *De Elephantis; et ſenſu eorum. M.* 5. *In M. d.*

d) *Diyllo*) Prius *Duillio, Polyhiſtore hiſtorico*: male, Vide Auctorum ſyllabum. Expunximus et hanc vocem *Polyhiſtore*: ex ſuperiori verſu a librariis imprudenter iterum huc reuocatam.

e) Ephori) Hunc locum ita correximus, cum antea legeretur, *contra Ephori theoremata.* Vide ſyllabum Auctorum.

f) Gron. addit pedatim gradientium. 3.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XI. Vbi naſcantur: Diſcordia eorum et draconum.	XI. Vbi naſcuntur, et de diſcordia eorum et draconum.
II. De ſolertia animalium.	II. De ſolertia animalium.
III. De draconibus.	III. De draconibus.
IV. Mirae magnitudinis ſerpentes.	IV. De ſerpentibus maximis et bois.
V. De Scythicis animalibus: de biſontibus.	V. De Scythicis animalibus, et Septentrionalibus.
VI. De ſeptentrionalibus: Alce: achli: bonaſo.	VI. De leonibus.
VII. De leonibus. Quomodo gignantur.	VII. De pantheris.
VIII. Quae genera eorum.	VIII. De tigridis natura, et camelis, et camelopardali, et quando primum Romae viſa.
IX. Quae propriae naturae.	IX. De chao et cepho.
XX. Quis primus leontomachiam Romae: Quis plurimos in ea leones donavit.	XX. De rhinocerote.
I. Mirabilia in leonum factis.	I. De lyncibus et ſphingibus, et crocutis, cercopithecis, Indicis bobus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiae, mantichora, monocerote, catoblepa, baſiliſco.
II. A dracone agnitus aut ſeruatus.	II. De lupis.
III. De Pantheris.	III. De ſerpentibus.
IV. Senatuſconſultum et leges de Africanis. Quis primus Romae Africanas: quis plurimas.	IV. De ichneumone.
V. De tigribus. Quando primum Romae viſa tigris. De natura earum.	V. De crocodilo I et hippopotamo.
VI. De camelis. Genera eorum.	VI. Quis primus Romae hippopotamum et crocodilos

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	oſtendit: et medicinae ab animalibus repertae.
XXVII De camelopardali. Quando primum Romae viſa.	XXVII. Quae animalia quas herbas,[1] oſtenderunt, cervi, lacerti, hirundines, teſtudines, muſtela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, vrſi, cerui, palumbes, columbae, grues, coruus.
VIII De Chao: de cephis.	VIII. Prognoſtica animalium.
IX. De rhinocerote.	IX. Ciuitates et gentes a minutis animalibus[2] deletae.
XXX. De lynce, et ſphingibus. De crocotis. De cercopithecis.	XXX. De hiaena, et crocuta, et mantichora, et fibris et lutris.
I. Indiae terreſtria animalia.	I. De ranis et vitulis marinis, et ſtellionibus.
II. Item Aethiopiae. Beſtia viſu interficiens.	II. De ceruis.
III. De Baſiliſcis ſerpentibus.	III. De tragelapho, et chamaeleonte, et reliquis colorem mutantibus.
IV. De lupis. Vnde fabula verſipellis.	IV. De tarando, et lycaone, et thoë.
V. Serpentium genera.	V. De hyſtrice.
VI. De ichneumone.	VI. De vrſis et foetibus eorum.
VII. De crocodilo.	VII. De muribus Ponticis et Alpinis et herinaceis.
VIII. De ſcinco.	VIII. De leontophono, lynce, melibus et ſciuris.
IX. De Hippopotamo.	IV. De vipera, cochleis et lacertis.
XL. Quis primus oſtenderit eum Romae, et crocodilum.	XL. De canibus.
I. Medicinae ab animalibus repertae.	I. Ad canis rabidi morſum.

XLII.

1. *Oſtenderint M.* 2. *del. et ſuffoſae. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XLII. Prognoſtica periculorum ex animalibus.
III. Gentes ab animalibus ſublatae.
IV. De Hyaenis.
V. De corocottis. De manticoris.
VI. De onagris.
VII. De caſtoreo. De aquaticis, et iisdem terreſtribus. De lutris.
VIII. De ranis rubetis.
IX. De vitulo marino. De fibris. De ſtellionibus.
L. De ceruis.
I. De chamaeleonte.
II. De reliquis colorem mutantibus, tarando, lycaone, thoe.
III. De hyſtrice.
IV. De vrſis: de fetu eorum.
V. De muribus Ponticis, et Alpinis.
VI. De herinaceis.
VII. De leontophono: de lynce.
VIII. Meles: ſciuri.
IX. De viperis, et cochleis.
LX. De lacertis.
I. Canum naturae. Exempla eorum circa dominos: qui praeliorum cauſa canes habuerint.
II. De generatione eorum.
III. Contra rabiem remedia.
IV. Equorum natura.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

XLII. De natura equorum.
III. De aſinis.
IV. De mulis.
V. De bubus.
VI. De api boue.
VII. De natura 1 pecorum, 2 et generatione eorum.
VIII. De generibus lanarum et veſtium.
IX. De muſmone.
L. De capris et generatione earum.
I. De ſuibus, et natura earum.
II. De viuariis beſtiarum.
III. De ſemiferis animalibus.
IV. De ſimiis.
V. De leporibus, 3 et cuniculis.
VI. De ſemiferis.
VII. De muribus et gliribus.
VIII. Quae animalia quibus locis non ſint.
IX. Quae aduenis noceant.

Summa: Res, et hiſtoriae, et obſeruationes DCCLXXXVII. 4

Ex auctoribus:

Muciano, Procilio, Verrio Flacco, L. Piſone, Cor. Valeriano, Catone Cenſorio, Fe-
LXV.

1. *Pecudum M.* 2. *in M. d.* 3. *in M. d.* 4. *DCCLXXXVIII. Gron.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXV. De ingeniis equorum. Mirabilia quadrigarum.
VI. Generatio equorum.
VII. Vento concipientes.
VIII. De aſinis: Generatio in his.
IX. Mularum natura, et reliquorum iumentorum: Generatio in his.
LXX. De bubus, et generatio eorum.
I. Apis in Aegypto.
II. Pecorum natura, et generatio eorum.
III. Genera lanae et colorum.
IV. Genera veſtium.
V. *De pecorum forma, et de muſmone.*
VI. Caprarum natura, et generatio.
VII. Suum item.
VIII. De feris ſubus. Quis primus viuaria beſtiarum inſtituit.

neſtella, Trogo, a) Actis, 1 Columella, Virgilio, Varrone, Lucilio, b) Metello Scipione, 2 Corn. Celſo, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Mamilio c) Sura. 3

Externis:

Iuba 4 rege, Polybio, 5 Herodoto, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio, Phyſico, Democrito, Theophraſto, Euanthe, Agrippa qui Ὀλυμπιονίκας, Hierone rege, Attalo, Philometore item, 6, Cteſia, Duride, Philiſto, Archyta, Phylarcho, Amphilocho Athenaeo, Anaxipoli, Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymaco, 7 Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenaeo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chaerea Athenaeo, Diodoro Prienaeo, Dione Colophonio, Epigene

LXXIX.

1. *Actio Gron.* 2. *L. Metello Sc. Id.* 3. *Manlio Sura Gron.* 4. *ap. Gron. deeſt rege, Iuba rege. M. De quo Onuph. Panuin. Imp. Rom. pag.* 800. 5. *poſt Polyb. Gron. inſerit Oneſicrito, deeſt Herodoto.* 6. *tranſpoſitis nominibus ſic edidit Gron. Hierone, Attalo rege, Philometore item.* 7. *Cynaeo. Alii a Cyno urbe Locrorum.*

a. *Actis*) Ita R. 1. 4. Colb. 2. vt in ſuperiorum librorum Indice: in editis *Actio*, mendoſe. *Hard.*

b. *Lucilio*) Ita reſtituimus ex R. 1. 2. cum antea perperam legeretur, *L. Metello Scipione. Idem.*

c. *Mamilio*) Ex iisdem Codd. tum hoc loco, tum in Indice L.X. antea *Manilio* male. *Idem.*

d. Ὀλυμπίον) Qui de victoribus Olympiorum ſcripſit. *Idem.*

b. *Attalo*) Vide Auctorum Indicem: locum hunc a nobis emendatum intelliges. *Idem.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
LXXIX. De ſemiferis.
LXXX. De ſimiis.
I. De luporum generibus.
II. De nec placidis, nec feris animalibus.
III. Quae quibus in locis animalia non ſint.
IV. Vbi et quae aduenis tantum noceant: Vbi et quae indigenis tantum.

Rhodio, Euagone Thaſio [1], Euphronio Athenaeo, Hegeſia Maroneo, Menandris, Prienaeo et Heracleote, Menecrate Poëta, Androtione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, [2]Lyſimacho a) qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

LIBRO IX.

Continetur animalium aquaticorum [3] natura. [4]

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Quare maxima in mari animalia.	I. De aquatilium natura.
II. Indici maris belluae.	II. Quare maxima in mari animalia.
III. Quae in quoque Oceano maximae.	III. De Indici maris belluis.
IV. De Tritonum et Nereidum figuris. De elephantorum marinorum figuris.	IV. Quae in quoque Oceano maxima.
V. De balaenis: De orcis.	V. De Tritonum, et Nereidum, et elephantorum marinorum figuris.
VI. An ſpirent piſces: an dormiant.	VI. De balaenis et orcis.
VII. De Delphinis.	VII. An ſpirent piſces an dormiant.
VIII. Quos amauerint.	VIII. De Delphinis, [5] et eorum natura mirabili.
IX. Quibus in locis ſocietate b) cum hominibus piſcentur.	IX. De turſionibus.

1. *ThaſſioGr.* 2. *Lyſim. q. it. deeſt ap. Gr.* 3. *in M. deſunt.* 4. *continentur animalium aquaticorum hiſt. et nat. Gr.* 5. *in M. deſunt.*

a) *Lyſimacho*) Hunc addidimus ex iisdem MSS. *Idem.*

b) *Piſcentur*) Ita recte Colb. etſi alii legant *miſcentur*. Sic in indice libri ſequentis, *quibus in locis ſocietate accipitres et homines aucupantur*. Et ſane quam diligentem ac fidam piſcatoribus operam delphini nauarent in captura mugilum, deſcribitur a Plinio hoc libro, ſect. 9. Id.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.		*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*	
X.	Alia circa eos mira.	X.	De teſtudinibus, [1] et quomodo capiantur.
I.	De turſionibus.	XI.	Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit.
II.	De teſtudinibus. Quae genera aquatilium teſtudinum, et quomodo capiantur.	XII.	Tegmenta [2] aquatilium.
III.	Quis primus teſtudinem ſecare inſtituerit.	XIII.	De vitulo marino.
IV.	Digeſtio aquatilium per ſpecies.	IV.	De piſcibus pilo carentibus, et quomodo pariant, et quot eorum genera.
V.	Quae pilo veſtiantur, aut careant: et quomodo pariant. De vitulis marinis, ſiue phocis.	V.	De nominibus et naturis multorum piſcium.
VI.	Quot genera piſcium.	VI.	De auguriis et diuerſitate piſcium.
VII.	Qui maximi piſces.	VII.	De mugili et aliis piſcibus, et quod non iidem vbique placeant.
VIII.	Thynni, cordylae, pelamides. Membratim ex his ſalſura: Melandrya, apolecti, cybia.	VIII.	De mullo, et coracino, ſalpa, ſalmone.
IX.	Amiae: Scombri.	IX.	De exocoeto, muribus, polypis et muraenis.
XX.	Qui non ſint piſces in Ponto: qui intrent, et qui alias redeant.	XX.	Digeſtio piſcium in figuras corporum.
I.	Quare piſces extra aquam exſiliant.	I.	De anguillis.
II.	Eſſe auguria ex piſcibus.	II.	De captura earum in lacu Benaco.
III.	In quo genere piſcium mares non ſint.	III.	De muraenae [3] natura.
IV.	Qui calculum in capite habeant: qui lateant hieme: et qui hieme non capiantur, niſi ſtatis diebus.	IV.	De planis piſcibus.

XXV.

1. *aquatilibus, et M.* 2. *Digeſtio aquat. M.* 3. *Muraena. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXV. Qui aeſtate lateant: qui ſiderentur piſces.	XXV. De echeneide, eiusque natura mirabili.
VI. De mugile.	VI. De varietate naturae piſcium.
VII. De acipenſere.	VII. De lucerna piſce, et dracone [1] marino.
VIII. De lupo: de aſello.	VIII. De piſcibus ſanguine carentibus.
IX. De ſcaro: de muſtela.	IX. De loligine, et ſepiis, et polypis, et nautilis.
XXX. Mullorum genera: et de Sargo comite.	XXX. De ocaena, nauplio, et locuſtis.
I. Mirabilia piſcium pretia.	I. De cancris, echinis, et echinometris.
II. Non vbique eadem genera placere.	II. De cochleis.
III. De branchiis: de ſquamis.	III. De pectinibus, murice, et concharum generibus.
IV. Vocales, et ſine branchiis piſces.	IV. De diuitiis marinis.
V. Qui in terram exeant. Tempora capturae.	V. Quomodo naſcantur, et vbi, et quomodo [2] inueniantur margaritae.
VI. Digeſtio piſcium in figuras corporis. Rhomborum et paſſerum differentia. De longis piſcibus.	VI. De natura purpurae et muricis.
VII. De piſcium pinnis, et natandi ratione.	VII. Quot ſint genera.
VIII. Anguillae.	VIII. Quomodo capiantur.
IX. Muraenae.	IX. Romae quando vſus purpurae.
XL. Planorum piſcium genera.	XL. De pretio earum.
I. Echeneis, et veneficia eius.	I. De tingendo amethyſtino, [3] et cocco, et hyſgino.
II. Qui piſces colorem mutent.	II. De pinna, et pinnothere, et aquatilium ſenſu.
III. Qui volitent extra aquam: De hirundine: De piſce qui noctibus lucet:	III. De ſcolopendris, [4] vulpibus et glanis.

1. *Milno. M.* 2. *inueniuntur. M.* 3. *et Tyrio, et M.* 4. *in M. deſunt.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
De cornuto: De dracone marino.	
XLIV. De piſcibus ſanguine carentibus: Qui piſcium molles appellentur.	XLIV. De ariete piſce.
V. De ſepia, de loligine, de pectunculis.	V. De his, quae tertiam naturam habent, non animalium neque fruticum, et de vrticis, et ſpongiis.
VI. De polypis.	VI. De caniculis marinis.
VII. De nauigatore polypo.	VII. De his, quae ſilicea teſta includuntur, et quae ſine vllo ſenſu, et de reliquis ſordidis animalibus.
VIII. *Polyporum genera: ſolertia.*	VIII. De venenatis marinis.
IX. De nauigatore nauplio.	IX. De morbis piſcium.
L. Cruſta intecti: De locuſtis.	L. De generatione eorum 1 mira.
I. Cancrorum genera: De pinnothere, echinis, cochleis, pectinibus.	I. Item de generatione, et qui piſces oua pariant.
II. Concharum genera.	II. De vuluis piſcium.
III. Quanta luxuriae materia ſit in mari.	III. De longiſſima vita piſcium.
IV. De margaritis, quomodo naſcantur, et vbi.	IV. De vivariis oſtreorum, et quis ea primus 2 inuenerit.
V. Quomodo inueniantur.	V. Quis primus muraenarum viuaria fecerit.
VI. Quae genera vnionum.	VI. De cochlearum viuariis, et quis primus 3 inſtituit.
VII. Quae obſeruanda in his. Quae natura eorum.	VII. De piſcibus terrenis.
VIII. Exempla circa eos.	VIII. De muribus Nili.
IX. Quando primum in vſum venerint Romae.	IX. De anthia piſce, et quomodo capiatur.
LX. Muricum naturae et purpurarum.	LX. De ſtellis marinis.
I. Quae nationes a) purpurae.	I. De dactylis, eorumque miraculis.

LXII.

1. *in M. d.* 2. *inuenit. M.* 3. *inſtituerit. M.*

a) *Quae nationes*) Libentius agnouerim, *quae rationes. Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXII. Quomodo ex his lanae tingantur.
III. Quando purpurae vſus Romae: quando lati clavi, et praetextae.
IV. De conchyliatis veſtibus.
V. De amethiſto tingendo: de hyſgino, de cocco.
VI. De pinna et pinnotere.
VII. De ſenſu aquatilium: Torpedo, paſtinaca, ſcolopendrae, glanis: De ariete piſce.
VIII. De his quae tertiam naturam habent animalium et fruticum. De vrticis.
IX. De ſpongiis: quae genera earum, et vbi naſcantur: animal eſſe eas.
LXX. De caniculis.
I. De his, quae ſilicea teſta clauduntur. Quae ſine ſenſu vllo in mari. De reliquis ſordium animalibus.
II. De venenatis marinis.
III. De morbis piſcium.
IV. De generatione eorum.
V. Qui intra ſe oua pariant, et animal.
VI. Quorum in partu rumpatur venter, dein coeat.
VII. Qui vuluas habeant: qui ſe ipſi ineant.
VIII. Quae longiſſima vita piſcium.
IX. Quis primus viuaria oſtrearum inuenerit.
LXXX. Quis primus reliquorum piſcium viuaria inſtituerit.

LXXXI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

LXII De inimicitiis et amicitiis inter ſe aquatilium.

Summa, Res, et Hiſtoriae et obſeruationes DCL.

Ex Auctoribus:

Turranio Gracile, 1 Trogo, Maecenate, Alfio Flauio, 2 Corn. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Feneſtella, Muciano, Aelio Stilone, Statio Seboſo 3, Meliſſo, Seneca, Cicerone, Macro Aemilio 4, Meſſala Corvino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis:

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Thraſyllo, 5 Hegeſidemo Cythnio, Alexandro Polyhiſtore.

1. *Turanio Gracula Gr.* 2. *Albino Flauio. M.* 3. *Gron. diuiſit.* 4. *Macro Aemilio, diſtinguit Gr.* 5. *Aegeſtdemo Cydnio. V.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
LXXXI. Quis muraenarum viuaria inſtituerit.	V. Quomodo capiantur anthiae piſces.
II. Quis primus cochlearum viuaria inſtituerit.	VI. De ſtellis marinis. VII. De Dactylorum miraculis.
III. Piſces terreni.	VIII. De inimicitiis inter ſe aquatilium, et amicitiis.
IV. De muribus in Nilo.	

LIBRO X.

Continentur [1] volucrum naturae. a)

I. De ſtruthiocamelo.	I. De natura auium.
II. De phoenice.	II. De phoenice.
III. Aquilarum genera.	III. De aquilis. [2]
IV. Natura earum.	IV. Quando legionum ſigna eſſe coeperint [3] et cum quibus ſit aquilis bellum.
V. Quando legionum ſigna eſſe ceperint.	V. Mirum de aquila.
VI. De aquila, quae in rogum virginis ſe miſit.	VI. De vulturibus.
VII. De vulture.	VII. De ſangale.
VIII. Sangualis auis, et immuſſulus.	VIII. De accipitribus.
IX. Accipitres: buteo.	IX. De coccyce, quae a ſuo genere interimitur.
X. In quibus locis ſocietate accipitres et homines aucupentur.	X. De miluis.
I. Quee auis ſola a ſuo genere interimatur; quae auis ſingula oua pariat.	I. Digeſtio auium per genera.
II. Milui.	II. De inauſpicatis auibus, cornice, coruis, bubone.
III. Digeſtio auium per genera.	III. De incendiaria [4] aue.
IV. Cornices: inauſpicatae aues.	IV. De cliuina.

XV.

1. *In M. d.* 2. *Aquilis genera ſex.* 3. *in M. deſunt.* 4. *in M. d.*

a) Gron. add. et hiſtoriae animalium volatilium.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XV. De coruis.	XV. De auibus incognitis.
VI. De bubone.	VI. De auibus nocturnis.
VII. Aues quarum vita aut notitia intercidit.	VII. De noctuis
VIII. Quae a cauda naſcantur.	VIII. De pico Martio.
IX. De noctuis.	IV. De vncos vngues habentibus et digitos.
XX. De pico Martio.	XX. De pauonibus, et quis eos primus cibi cauſa [1] occiderit.
I. De his, qui vncos vngues habent.	I. De gallis, et quomodo caſtrentur, et de gallinaceo locuto.
II. De pauonibus.	II. De anſeribus, et quis [2] primus iecur anſerinum comederit, et de adipe [3] anſerino Comageno.
III. Quis primum pauonem cibi cauſa occiderit. Quis farcire inſtituerit.	III. De gruibus, ciconiis, oloribus, et peregrinis auibus, et coturnicibus, et de glotte.
IV. De gallinaceis.	IV. De hirundinibus, et merulis, turdis, et ſturnis, turturibus, et palumbis.
V. Quomodo caſtrentur. De gallinaceo locuto.	V. Quae auium perennes, quae ſemeſtres, quae trimeſtres.
VI. De anſere.	VI. De auibus mira.
VII. Quis primum iecur anſerinum inſtituit.	VII. De auibus Seleucidibus.
VIII. De Commageno.	VIII. De Ibi.
IX. Chenalopeces, chenerotes, tetraones, otides.	IX. Quae aues in quibus locis non ſunt, et quae mutant colorem, et vocem, et de luſciniis.
XXX. Grues.	XXX. De merulis.
I. De ciconiis.	I. Tempus auium geniturae.

XXXII.

1. *Comederit.* M. 2. *primum.* M. 3. *anſerum.* M.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXXII. De oloribus.	II. De halcyonibus, et 1 de diebus earum nauigabilibus, et gauiis 2 et mergis.
III. De auibus peregrinis, quae veniunt: Coturnices, glottides, cychramus, otus.	III. 3 De auium ſolertia in nidificando, hirundine, argatili, cinnamologis et perdicibus.
IV. Hirundines.	IV. De 4 columbis.
V. De auibus noſtris, quae diſcedant, et quo abeant: tardi, merulae, ſturni. De auibus, quae plumas amittunt in occultatione: turtur, palumbes. Sturnorum, et hirundinum volatus.	V. De palumbis.
VI. Quae auium perennes, quae ſemeſtres, quae trimeſtres: galguli, vpupae.	VI. De paſſeribus.
VII. Memnonides.	VII. De tinnunculo.
VIII. Meleagrides,	VIII. De volatu et inceſſu auium.
IX. Seleucides.	IX. De apodibus.
XL. Ibis.	XL. De caprimulgis, et plateis.
I. Quae quibus locis aues non ſint.	I. De ingeniis auium.
II. De oſcinum generibus, et quae mutant colorem, et vocem.	II. De carduele et pſittaco, et auibus quae loquuntur.
III. De luſciniis.	III. De coruorum intelligentia.
IV. De melancoryphis, erithacis, phoenicuris.	IV. De Diomedeis auibus.
V. Oenanthe; chlorio: merulae: ibis.	V. Quae animalia nihil diſcant.

XLVI.

1. In M. d. 2. reliquo aquaticarum genere. M. 3. de diverſitate nidificantium auium. M. 4. col. et differentiae columbarum. M.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XLVI. Tempus auium geniturae.	VI. De potu auium.
VII. Halcyones: dies earum nauigabiles.	VII. De himantopode, et onocrotalis, et de peregrinis auibus.
VIII. De reliquo aquaticarum genere.	VIII. De multarum auium nominibus et natura.
IX. De ſolertia auium in nidis. Hirundinum opera mira. Ripariae.	IX. De nouis auibus et fabuloſis.
L. Acanthyllis, etc.	L. Quis gallinas farcire inſtituerit, de auiariis, et quis ea primus inſtituerit.
I. Merops. De perdicibus.	I. De Aeſopi patina.
II. De columbis.	II. De generatione auium, et praeter aues, quae quadrupedes oua pariant.
III. Opera earum mirabilia, et pretia.	III. De ouorum generatione, incubatu auium, et coitu.
IV. Differentiae volatus, et inceſſus.	IV. De vitiis et remediis incubantium.
V. Apodes, ſiue cypſeli.	V. De auguriis ouorum.
VI. De paſtu auium. Caprimulgi: platea.	VI. Quae gallinae optimae.
VII. De ingeniis auium. Carduelis, taurus, anthus.	VII. De morbis earum et remediis.
VIII. De auibus quae loquuntur: Pſittaci.	VIII. De conceptu et numero foetus auium.
IX. Picae glandares.	IX. De pauone, et anſeribus.
LX. Propter coruum loquentem ſeditio Populi Romani.	LX. De ardeolis et quo modo ſeruentur optime oua.
I. Diomedeae.	I. Quae volucrum ſola animal pariat, et lacte nutriat.
II. Quae animalia nihil diſcant.	II. De conceptu viperae et partu, et quae terreſtrium oua pariant.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
LXIII. De potu auium: De porphyrione.	LXIII. De generatione terreſtrium.
IV. Haematopodes.	IV. De varia generatione animalium.
V. De paſtu auium.	V. De murium foetu.
VI. Onocrotali.	VI. De ſpina hominis anguem naſci.
VII. De peregrinis auibus: Phalerides, phaſianae, Numidicae.	VII. De ſalamandra.
VIII. Phoenicopteri, attagenae, phalacrocoraces, pyrrhocoraces, lagopodes.	VIII. De iis quae naſcuntur ex non genitis, et quae nata nihil gignunt.
IX. De nouis auibus: Bibiones.	IX. De ſenſibus animalium.
LXX. De fabuloſis auibus.	LXX. [1] Auditum et olfactum eſſe piſcibus.
I. Quis gallinas farcire inſtituerit: quique hoc primi Cenſores vetuerunt.	I. Tactum communem eſſe omnibus.
II. Quis primus auiaria inſtituerit. De Aeſopi patina.	II. Quae venenis viuant, et quae terra.
III. Generatio auium: Quae praeter aues oua gignant.	III. De cibo et potu quorundam.
IV. Ouorum genera, et naturae.	IV. Quae inter ſe diffideant, et quae inter ſe conueniant.
V. Vitia, et remedia incubantium.	V. De ſomno animalium.
VI. Auguſtae ex ouis augurium.	
VII. Quales gallinae optimae.	
VIII. Morbi earum et remedia.	
IX. *Quando aues, et quot oua* pariant.	

Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes DCCXXIV.

Ex Auctoribus.

Manilio, Cornelio Valeriano, Actis, Vmbricio Meliore, Maſſurio Sabino, Anti-

LXX.

1. *Audire et olfacere piſces. M.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
LXXX. Quae oua hypenemia: quae cynoſura: quomodo optime ſeruentur oua.
I. Quae volucrum ſola animal pariat, et lacte nutriat.
II. Quae terreſtrium oua pariant. Serpentium genera.
III. Terreſtrium omnium generatio.
IV. Quae ſint animalium in vteris porrecta.
V. Quorum animalium origo adhuc incerta ſit.
VI. De Salamandris.
VII. Quae naſcantur ex non genitis. Quae nata nihil gignant: In quibus neuter ſexus ſit.
VIII. De ſenſibus animalium. Quibus viſus praecipuus: quibus odoratus: quibus auditus: de talpis. An oſtreis auditus.

ſtio Labeone, 1 Trogo, Cremutio 2, M. Varrone, Macro Aemilio, Meliſſo, Muciano, Nepote, Fabio Pictore, T. Lucretio, Corn. Celſo, Horatio, a. D. Eculeone, 3., Hygino, Saſernis 4., b. Nigidio, Mamilio Sura. 5

Externis:

Homero, Phemonoe, Philemone 6, Boeo, c. qui ὀρνιθογονίαν; Hyla, qui de auguriis, Ariſtotele, Theophraſto, Callimacho, Aeſchylo, Hierone rege 7, Philometore rege, Archyta, Tarentino 8, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymaeo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro d. Athenienſe 9 Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chaerea Athenienſe, Diodoro Prienaeo, Dione Colo-

LXXXIX.

1. *Antiſt. Lab. Gron. diſtinctis nominibus edidit.* 2. *Trogo Cremutio, Gron. coniunctim edid.* 3. *Deſulone Gron.* 4 *Saſſernis, Id. et. Sarſenis.* 5. *Gron. Manlio Sura.* 6. *Boetho Gron.* 7. *rege deeſt ap. Gron.* 8. *Tarentino deeſt ap. Gron.* 9. *Athenaeo. Id.*

a. D. *Eculene)* Ita correximus, pro *Deſulone*, quae vox nihil eſt. Vide ſyllabum Auctorum. *Hard.*

b. *Saſernis)* Male antea Sarſenis. Vide ſyllabum Auctorum. *Idem.*

c. *Boeo)* Nos ita emendavimus, cum prius *Boeto* et *Boetho* legeretur. Vide ſyllabum Auctorum. *Idem.*

d. *Athenienſe)* *Plinius Athenienſi* diceret. *Idem.*

E

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXXXIX. Qui ex piſcibus clariſſime audiant.
XC. Qui ex piſcibus maxime odorentur.
I. Diuerſitas animalium in paſtu.
II. Quae venenis viuant.
III. Quae terra: Quae fame aut ſiti non intereant.
V. De diuerſitate potus.
V. Quae inter ſe diſſideant. Amicitiam animalium eſſe: et affectus animalium.
VI. Exempla affectus ſerpentium.
VII. De ſomno animalium.
VIII. Quae ſomnient.

phonio, Democrito; Diophane Nicaeenſe, Epigene Rhodio 10, Euagone c. Thaſio, Euphronio Athenaeo, Iuba, Androtione qui de agricultura, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item 11, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio Epitomen fecit, Nicandro, Oneſicrito, Phylarcho, Heſiodo.

LIBRO X.

Continentur inſectorum animalium genera. d.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I. Subtilitas in his rebus naturae.
II. An ſpirent, an habeant ſanguinem.
III. De corpore eorum.
IV. De apibus.
V. Qui ordo in opere earum.
VI. Quid ſit in eo commoſis, piſſoceros, propolis.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

I. De inſectorum genere.
II. De ſubtilitate naturae in his.
III. Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinem.
IV. De corpore eorum.
V. De apibus.
VI. Qui ordo naturae in eis.

VII.

10. *Euagora Gron.* 11. *Lyſimacho qui item deſunt ap. Gron.*

c. *Euagone)* In editis prius *Euagora*, male. Nos *Euagone*, ex R. 1. 2. Colb. 2. et Th. *Idem.*

d. Continentur inſectorum hiſtoriae et naturae parvorum animalium, et reptilium. *Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Grou.*
VII. Quid erithace, ſiue ſandarace, ſiue cerinthos.	VII. De vocabulis operis.
VIII. Ex quibus floribus opera fiant.	VIII. Ex quibus floribus opera fiant.
IX. Apium ſtudio capti.	IX. De amatoribus earum.
X. Ratio operis.	X. Ratio operis.
I. De fucis.	I. De fucis.
II. Quae natura mellis.	II. Quae natura mellis
III. Quae optima mella.	III. Quae optima mella.
IV. Quae genera mellis in ſingulis locis.	IV. Quae genera mellis in ſingulis.
V. Quomodo probentur. De erice, ſiue tetradice ſiue ſiſyro.	V. Quomodo probentur mella.
VI. Quomodo apes generent.	VI. De tertio genere mellis, et quomodo apes probentur.
VII. Quae regiminis ratio.	VII. Quae regiminis ratio.
VIII. Aliquando et laetum omen eſſe examinum.	VIII. De genere apum, et quae inimica apibus.
IX. Genera apium.	IX. De morbis apum.
XX. De morbis apium.	XX. De continendis apibus, et quomodo reparentur.
I. Quae inimica apibus.	I. De veſpis et crabronibus.
II. De continendis apibus.	II. De bombycibus et bombyli, et necydalo, et quis primus bombycinam veſtem inuenerit.
III. De reparandis.	III. De bombyce Coa.
IV. De veſpis et crabronibus. Quae animalia ex alieno ſuum faciant.	IV. De araneis, et generatione earum.
V. De bombyce Aſſyria.	V. De ſcorpionibus.
VI. De bombylis necydalis. Quis primum inuenerit bombycinam veſtem.	VI. De ſtellionibus et cicadis.
VII. De bombyce Coa. Quomodo conficiatur Coa veſtis.	VII. Cicadae vbi non ſint, et vbi mutae.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXVIII. De araneis: Qui ex his texant: quae materiae natura ad texendum.	XXVIII. De pennis inſectorum, et ſcarabaeis, et ſcarabaeorum generibus.
IX. Generatio aranearum.	IX. De locuſtis.
XXX. De ſcorpionibus.	XXX. De formicis noſtratibus.
I. De ſtellionibus.	I. De Indicis.
II. De cicadis: ſine ore eſſe, ſine exitu cibi.	II. De diuerſitate inſectorum.
III. De pinnis inſectorum.	III. De animalibus in ligno et ex ligno naſcentibus.
IV. De ſcarabaeis. Lampyrides. Reliqua ſcarabaeorum genera.	IV. De animali cui cibi exitus non eſt.
V. De locuſtis.	V. De tineis, et culicibus.
VI. De formicis.	VI. De pyrali, ſiue pyrauſta.
VII. Chryſallides.	VII. Hiſtoria naturae animalium per ſingula membra.
VIII. De his animalibus, quae ex ligno, aut in ligno naſcuntur.	VIII. De ſanguine et quorum celerrime ſiccetur, quorum non coëat, quorum grauiſſimus, vel tenuiſſimus, vel quorum nullus.
IX. Sordium hominis animalia. Quod animal minimum: Etiam in cera animalia.	IX. An in ſanguine principatus, et de tergore, et pilis, et mammis.
XL. Animal cui cibi exitus non eſt.	XL. Notabilia animalia quae mammis.
I. Tineae, cantharides, culices. Niuis animal.	I. De lacte, et vnde caſeus non fiat.
II. Ignium animal: pyralis, ſiue pyrauſtes.	II. De diuerſitate caſeorum.
III. Hemerobion.	III. Differentia membrorum hominis a ceteris animalibus.
IV. Animalium omnium per ſingula membra, naturae et hiſtoriae. Quae	IV. De ſimiarum ſimilitudine.

apices

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
apices habent, quae criſtas.	
XLV. Cornuum genera. Quibus mobilia.	XLV. De vnguibus.
VI. De capitibus, et quibus nulla.	VI. De vngulis.
VII. De capillo.	VII. De pedibus auium et vnguibus.
VIII. De oſſibus capitis.	VIII. De pedibus inſectorum a binis ad c.
IX. De cerebro.	IX. De pumilionibus et genitalibus.
L. De auribus: Quae ſine auribus et foraminibus audiant.	L. De caudis.
I. De facie, de fronte, et de ſuperciliis.	I. De vocibus.
II. De oculis: Quae ſine oculis animalia: quae ſingulos oculos tantum habeant.	II. De agnaſcentibus membris, et dicta Ariſtotelis de vita hominis.
III. De diuerſitate oculorum.	III. De anima, et de halitu animalium, et quae guſtata interimant, et de victu hominis, et quibus de cauſis non coquatur.
IV. Quae ratio viſus. Noctu videntes.	IV. De corpulentia augenda vel minuenda, et quae guſtu famem ac ſitim ſedant.
V. De natura pupillae. Quae non conniueant.a.	
VI. De palpebris, et quibus non ſint: quibus ab altera tantum parte.	
VII. Quibus genae non ſint.	
VIII. De malis.	
IX. De naribus.	
LX. De buccis, labris, mentis, maxillis.	

Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes MMCCLXX.

Ex Auctoribus.

Marco Varrone, Hygino, Scropha, Saſerna 1, Celſo Cornelio, Aemilio Macro,

1. *Saſſerna Ch. et Sarſena Gr.*

a. *Conniueant)* MSS. *colluceant*, male. *Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXI. De dentibus: quae genera eorum: quibus non vtraque parte ſint: quibus caui.

II. De ſerpentium dentibus: de veneno eorum. Cui volucri dentes.

III. Mirabilia dentium.

IV. Aetas animantium a. ab his.

V. De lingua, et quae ſine ea: de ranarum ſono. De palato.

VI. De tonſillis. Vua, epigloſſis, arteriae, gula.

VII. Ceruix, collum, ſpina.

VIII. Guttur, fauces, ſtomachus.

IX. De corde, ſanguine, animo.

LXX. Quibus maxima corda: quibus minima: quibus bina.

I Quando in extis aſpici coepta.

Virgilio, Columella, Iulio Aquila, qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio qui item, Vmbricio 1 qui item, Catone Cenſorio, Domitio Caluino, Troio, Meliſſo 2, Fabiano b., c. Muciano, Nigidio 3, Mamilio 4, Oppio. d.

Externis:

Ariſtotele, Democrito, Neoptolemo, qui μελιτουργικὰ e), Ariſtomacho qui item, Philiſto 5 qui item, Nicandro, Menecrate, Dionyſio qui Magonem transtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro qui de beſtiis venenatis, Hippocrate 6, Herophilo, f. Eraſiſtrato, 7 Aſclepiade g., Themiſone, Poſidonio Stoico, Menandris, Prienenſe et Heracleote, Euphronio Athenaeo, Theophraſto, Heſiodo, Philometore rege.

LXXII.

1. *Vmbritio metiore qui item Ch.* 2. *Gr. addit Fauonio.* 3. *ſic quoque Ch. Manilio Gr.* 4. *ſic quoque Ch. Opio Gr.* 5. *Philico Ch.* 6. *Eriphilo Gr.* 7. *Aſclepio Id.*

a. *Animantium)* Ita emendauimus, cum in MSS. perperam *ruminantium* legatur. *Id.*

b. *Fabiano)* Vulgo in editis, *Fauonio Fabiano:* voce vna ſcilicet eademque bis poſita, et ex vnico auctore duobus confictis. *Id.*

c. *Manilio)* Nempe Mamilio Sura, qui cum Nigidio in ſuperiore indice pariter iungitur. Ita Chifl. Cod. R. 1. 2. In editis *Manilio*, male. *Id.*

d. *Oppio)* Ita Chifl. Reg. 1. 2. Colb. 2. Prius *Opio*, male. Nota gens Oppia. *Id.*

e. *Μελιτουργικὰ)* De ratione mellis parandi. *Id.*

f. *Herophilo)* Ita emendavimus, cum prius legeretur, *Eriphilo*. Reg. 1. 2. *Erophylo*. Vide auctorum ſyllabum. *Id.*

g. *Aſclepiade)* In editis *Aſclepio:* ſed mendoſe. Is eſt Aſclepiades Medicus, de quo in ſequentibus indicibus mentio: nos de eo in ſyllabo auctorum dicemus. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXXII. De pulmone: et quibus maximus, quibus minimus; quibus nihil aliud quam pulmo intus: quae cauſa velocitatis animalium.
III. De iocinere, et quibus animalibus, et in quibus locis bina iocinora. a.
IV. De felle: vbi et in quibus geminum. Quibus animalium non ſit: et quibus alibi quam in iocinere.
V. Quae vis eius.
VI. Quibus creſcat cum luna et decreſcat iecur. Haruſpicum circa ea obſeruationes, et prodigia mira.
VII. Praecordia. Riſus natura.
VIII. De ventre, et quibus nullus. Quae ſola vomant.
IV. Lactes, hillae, aluus, colon. Quare quaedam inſatiabilia animalia.
LXXX. De omento, et de ſplene, et quibus animalium non ſit.
I. De renibus, et vbi quaterni animalibus: quibus nulli.
II. Pectus: coſtae.
III. Veſica: et quibus animalibus non ſit.
IV. De vuluis: de ſuum vulva: de ſumine.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

V. Quae ſeuum habeant, quae non pigueſcant.
VI. De medullis, et quibus non ſint.
VII. De oſſibus et ſpinis. Quibus nec oſſa, nec ſpina. Cartilagines.
VIII. De neruis. Quae ſine neruis.
IX. Arteriae, venae: quae nec venas, nec arterias habent: de ſanguine et ſudore.
XC. Quorum celerrime ſanguis ſpiſſetur; quorum non coeat: quibus craſſiſſimus, quibus tenuiſſimus, quibus nullus.
I. Quibus certis temporibus anni nullus.
II. An in ſanguine principatus.
III. De tergore.
IV. De pilis et veſtitu tergoris.
V. De mammis, et quae volucrum mammas habeant. Notabilia animalium in vberibus.
VI. De lacte, de coloſtris, de caſeis: ex quibus non fiat: de coagulo. Genera alimenti ex lacte.
VII. Genera caſeorum.
VIII. Differentiae membrorum hominum a reliquis animalibus.
IX. De digitis: de brachiis,
C. De ſimiarum ſimilitudine.

 CI.

a. *Iocinera)* Plinius *iecinora* ſcribit, non *iocinera. Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

CI. De vnguibus.
II. De genibus, et poplitibus.
III. In quibus membris corporis humani ſacra religio.
IV. Varices.
V. De greſſu, et pedibus, et cruribus.
VI. De vngulis.
VII. Volucrum pedes.
VIII. Pedes animalium, a binis ad centenos. De pumilionibus.
IX. De genitalibus: de hermaphroditis.
X. De teſtibus. Trium generum ſemiuiri.
I. De caudis.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

II. De vocibus animalium.
III. De agnaſcentibus membris.
IV. Vitalitatis et morum notae, ex membris hominum.
V. De anima et victu.
VI. Quae veneno paſta ipſa non pereunt, et guſtata necant.
VII. Quibus de cauſis homo non concoquat. De remediis cruditatum.
VIII. Quemadmodum corpulentia contingat: quomodo minuatur.
IX. Quae guſtu famem, ſitimque ſedant.

LIBRO XII.

Continentur arborum naturae. a.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. et II. Honor earum.	I. De arborum honore, et quando platanus primum in Italia, et de natura earum.
	II. De chamaeplatano, et quis primus totonderit viridaria.
III. De peregrinis arboribus. Platanus quando primum in Italia, et vnde.	III. De peregrinis arboribus, et malo Aſſyria.
IV. Natura earum.	IV. De Indiae arboribus, et quando primum Romae ebenus.
V. Miracula ex his.	V. De ſpina et ficu Indicis.

VI.

a. Continetur de arboribus Gr.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
VI. Chamaeplatani. Quis primum viridaria tondere inſtituerit.	VI. De arbore pala, et arboribus Indicis ſine nominibus, et laniferis.
VII. Malum aſſyrium quomodo ſeratur.	VII. De piperis arboribus, et garyophyllo, et aliis pluribus.
VIII. Indiae arbores.	VIII. De macir, et ſaccaro, et arboribus Arianae gentis.
IX. Quando primum Romae viſa ebenus. Quae genera eius.	IX. De bdellio et arboribus Perſici maris.
X. Spina Indica.	X. De arboribus Perſicae inſulae, et lanigeris arboribus.
I. Ficus Indica.	I. De goſſampinis, et arboribus ex quibus veſtes fiunt et quibus modis conſtent arborum fructus.
II. Arbor pala: pomum Ariana.	II. De coſto et nardo, et differentiis nardi.
III. Indicarum arborum formae ſine nominibus. Liniferae Indiae arbores.	III. De aſaro, amomo, amomide, et cardamomo.
IV. Piperis arbores. Genera piperis: Brecma. Zingiberi, ſiue Zimpiberi.	IV. De thure, et arboribus thuris.
V. Caryophyllon. Lycium, ſiue pyxacanthum Chironium.	V. De myrrha, et arboribus myrrhae.
VI. Macir.	VI. De generibus myrrhae, et natura, et pretio eius.
VII. Saccharon.	VII. De maſtiche, ladano, et bruta, enhaemo, et ſtrobo, et ſtyrace.
VIII. Arbores Arianae gentis. Item Gedroſiae: item Hyrcaniae.	VIII. De felicitate Arabiae.
IX. Item Bactriae. Bdellium, ſiue brochon, ſiue malacham, ſiue malodacum.	IX. De cinnamomo, et xylocinnamomo, et caſia.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

Scordacti. In omnibus odoribus aut condimentis dicuntur adulterationes, experimenta, pretia.

XX. Perſidis arbores.

I. Perſici maris inſularum arbores. Goſſypinum arbores.

II. Chynas arbor. Ex quibus arboribus lina in Oriente fiant.

III. Quo in loco arborum nulla folia decidant.

IV. Quibus modis conſtent arborum fructus.

V. De coſto.

VI. De nardo. Differentiae eius XII.

VII. Aſaron.

VIII. Amomum: Amomis.

IX. Cardamomum.

XXX. De thurifera regione.

I. Quae arbores thus ferant.

II. Quae natura thuris, et quae genera.

III. De myrrha.

IV. De arboribus quae ferunt eam.

V. Natura et genera myrrhae.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

XX. De iſocinnamomo, et cancamo, ac taro.

I. De ſerichato, et gabalio, et de myrobalano.

II. De phoenicobalano et calamo odorato.

III. De ammoniaco et ſphagno.

IV. De cypro, et aſpalatho, et maro.

V. De balſamo, et opobalſamo, xylobalſamo, et ſtyrace, et galbano.

VI. De panace, et ſpondylio, et malobathro.

VII. De oleo omphacio.

VIII. De bryo, et oenanthe, et de elate arbore, et cinnamo caryopo.

Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes DCCCCLXXIV.

Ex auctoribus:

M. Varrone, Muciano, Virgilio, Fabiano Seboſo, Pomponio Mela, a. Flauio, Procilio 1, Trogo, Hygino, Clau-

XXXVI.

1. *Proculo Gron.*

a. *Flauio)* Is eſt Alfius Flavius, de quo in Auctorum Indice. Alter Procilius, de quo ibi etiam dicturi ſumus. Nos ita edidimus ex vtroque Regio cod. Hactenus in editis, *Flauio Proculo* legebatur, duorum ſcriptorum nominibus in vnum procuſis. Hard.

Ordo et inſc. cap. ap. Hard.
XXXVI. De maſtiche.
VII. De ladano, et ſtobolo.
VIII. Enhaemon.
IX. Bratus arbor.
XL. Stobrum arbor.
I. De felicitate Arabiae.
II. De cinnamo. De xylocinnamo.
III. Caſia.
IV. Cancamum Taron.
V. Serichatum. Gabalium.
VI. Myrobalanus.
VII. Phoenicobalanus.
VIII. De calamo odorato: de iunco odorato.
IX. Hammoniacum.
L. Sphagnos.
I. Cypros.
II. Aſpalathos, ſiue eryſiſceptum.
III. Maron.
IV. De balſamo, opobalſamo, xylobalſamo.
V. Styrax.
VI. Galbanum.

dio Caeſare, Corn. Nepote, Sextio Nigro qui Graece de Medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

Externis:

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, 1 Iſigono b., Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito, Polycrito, Olympiodoro, Diogneto, Nicobulo, Anticlide, Charete c. Mitylenaeo 2, Menaechmo, Dorotheo d. Athenaeo 3. Lyco, Antaeo, Ephippo, Chaerea, Demoacle, Ptolemaeo Lago, Marſya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Ariſtomacho, Alexandro, Polyhiſtore 4, Iuba, Apollodoro, qui de odoribus ſcripſit, Heraclide Medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democede 5 item, e. Euphrono item 6, Mneſide f.

LVII.

1. *conſentit Ch. Iſidoro Gr.* 2. *Charace Mit. Gr.* 3. *Paulo aliter Gr. ſic: Dorotheo, Xenia Athenaeo, etc.* 4. *Alexandro Polyhiſtore Gr. non diſtinxit.* 5. *Democede Gr.* 6. *Euphrone Id.*

b. *Iſigono)* In vulg. edit. *Iſidoro.* At ſecuti ſumus R. 1. 2. Chifl. Colb. 2. *Hard.*

c. *Charetc)* Ita emendauimus, pro *Charace*, ex Colb. 2. Vide et Auctorum ſyllabum. *Id.*

d. *Dorotheo)* Ita codices laudati, in quibus abeſt vox *Xenia*, quam libri impreſſi habent: haud graui iactura, cum nusquam in toto opere appelletur a Plinio. *Id.*

e. *Democede)* Vulgatae editiones, *Democlide*, graui errore. Vide Auctorum Indicem. Item *Euphronio* pro *Euphrone* emendamus, ex iisdem codd. *Id.*

f. *Mneſide)* Ita reponimus ex R. 2. et ex Priſciano Grammatico. In vulg. editt. *Obſenide*, abſurde. Ex indice librorum ſequentium error deprehenditur. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LVII. De panace.
VIII. Spondylion.
IX. De malobathro.
LX. De omphacio.
I. Bryon, oenanthe, maſſaris.
II. Elate, vel ſpathe.
III. Cinnamum, Comacum.

item 7, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate g. Epheſio 8, Eratoſthene.

Libro XIII.

Continentur hiſtoriae de peregrinis arboribus et vnguentis. h.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De vnguentis: quando coeperint.	I. De vnguentis, et quando primum ſunt cognita nobis, et de compoſitione.
II. Genera eorum, et compoſitiones XII.	II. Quod vnguentum regale vocetur, et quae diapaſmata, et qualiter ſeruentur.
III. Diapaſmata, magmata: et probatio vnguenti.	III. Quanta in vnguentis luxuria, et quando primum Romanis in vſu.
IV. Quanta in vnguentis luxuria.	IV. De palmis et natura earum, et generibus.
V. Quando primum Romanis in vſu.	V. De Syriae generibus.
VI. De palmis.	VI. De terebintho.
VII. De natura earum.	VII. De ficu Aegyptia, et Cypria.
VIII. Quomodo ſerantur.	VIII. De ceraunia ſiliqua.
IX. Genera earum et inſignia.	IX. De Perſica Aegypti, et ſpina Aegyptia.

X.

7. *Obſenide Gr.* 8. *Xenocrito Idem.*

g. *Xenocrate)* Ita codd. Reg. 1. 2. Colb. 2. habent, tum hoc loco, tum in ſequenti Indice: non vt libri editi, *Xenocrito. Hard.*

h. Continetur de vnguentis et arboribus maritimis Gr.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
X, Syriae arbores: Piſtacia cottana, Damaſcena, myxa.	X, De pruno et arboribus circa Memphin.
I. Cedrus. Quae arbores trium annorum fructum pariter habeant.	I. De gummi generibus, et papyro.
II. Terebinthus.	II. De generibus chartarum et quomodo chartae fiant, et de chartarum probatione et vitiis, et glutino earum.
III. Rhus.	III. De libris Numae.
IV. Aegypti arbores: Ficus Alexandrina.	IV. De arboribus Aethiopiae.
V. Ficus Cypria.	V. De Atlantis arboribus, et citreis, et quae in his laudentur, et quae vituperentur.
VI. Siliqua ceraunia.	VI. De arbore thya.
VII. Perſica arbor: et quibus arboribus ſubnaſcantur fructus.	VII. De arbore loto.
VIII. Cuci.	VIII. De ſcapo ipſo et radice loti.
IX. Spina Aegyptia.	IX. De Paliuro, et Punico malo, et de flore Punici mali.
XX. Gummium genera IX. Sarcocolla.	XX. De Aſiae et Graeciae fruticibus.
I. De papyro, de chartae vſu, quando coeperit.	I. De thymelaea, ſiue chamelaea, et tragacanthe, et de tragio, ſiue ſcorpione, et myrice, et brya, et galla.
II. Quomodo fiat.	II. De euonymo, adrachne et coggygria, et thapſia.
III. Genera eius IX.	III. De cappari, ſiue cynosbato aut opheoſtaphyle et de ſari.
IV. Probatio chartarum.	IV. De ſpina Babyl. regia, et de cytiſo.

XXV.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXV. Vitia chartarum.
VI. De glutino chartarum.
VII. De libris Numae.
VIII. Aethiopiae arbores.
IX. Atlantica arbor. De citri arbore, et de citreis menſis.
XXX. Quae probentur, aut vituperentur in his.
I. Malum citreum.
II. Lotos.
III. Cyrenaicae arbores; Palineus.
IV. Punici mali genera IX. Balauſtium.
V. Aſiae et Graeciae arbores: Epicactis, erice, grauum Cnidium, ſiue thymelaea, ſiue chamelaea, ſiue pyroſachne, ſiue cneſtrum, ſiue cneorum.
VI. Tragion, Tragacantha.
VII. Tragos ſiue ſcorpio: myrice ſiue brya, oſtrys.
VIII. Euonymus.
IX. Eon arbor.
XL. Andracide.
I. Coccygia: apharce.
II. Ferula.
III. Thapſia.
IV. Capparis, ſiue cynosbaton, ſiue ophioſtaphylon.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

XXV. De fruticibus et arboribus noſtri maris, atque rubri, et Indici.

Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes. CCCCLXVIII.[1]

Ex auctoribus:

M. Varrone, Muciano, Virgilio, Fabiano, Seboſo, Pomponio Mela, Fabio a., Hygino, Trogo, Procilio[2], Cl. Caeſare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui Graece de Medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone, Tuditano, Antiate.

Externis:

Theophraſto, Herodoto, Calliſthene, b. Iſigono[3], Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Oneſicrito, Polycrito[4], Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Charete Mitylenaeo[5], Menaechmo[6], Dorotheo Athenienſe, Lyco, Antaeo, Ephippo, Dione, Adimanto[7], Ptolemaeo Lago, Marſia Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho; Alexandro Polyhiſtore, Ariſtoma-

XLIV.

1. *CCCCLVIII. Gron.* 2. *Proculo, Id. Alii.* 3. *Iſidoro Id.* 4. *deeſt Polycrito ap. Gron.* 5. *Charace M. Gr. et alii.* 6. *Menaechmodoro Ath. Alii.* 7. *Adimantho Gr.*

a. *Fabio)* Eſt is Fabius Pictor, vt ex indice libri ſequentis plane apparet. *Hard.*

b. *Iſigono)* Sic MSS omnes, *Iſidoro*, vt habent editi. Iterum in hoc Indice emendamus, vti ſupra *Charete*, *Democede*, *Euphronio*, *Charace*, *Democlide*, *Euphrone. Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XLV. Saripha.
VI. Spina regia.
VII. Cytiſus.
VIII. Arbores et frutices in mari noſtro: Phycos, ſive praſon, ſiue Zoſter.
IX. Bryon marinum.
L. In mari rubro.
I. Item in Indico.
II. Item Troglodytico: Iſidis plocamos: Charitoblepharon.

cho, Iuba rege, Apollodoro 1 qui de odoribus ſcripſit, Heraclide Medico, Botrye Medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democede 2 item, Euphronio 3 item, Mneſide 4 item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate 5, Epheſio.

LIBRO XIV.

Continentur fructiferae arbores. 6)

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. et II. Vitium natura: quibus modis ferant.	I. De vitium natura et quibus modis ferant.
	II. De generibus vitium.
III. De vuarum natura, et cura vitium.	III. Item de vitium generibus, ſecundum locorum et regionum proprietatem.
IV. Earum genera XCI.	IV. Inſignia culturae vinearum.
V. Inſignia culturae vinearum.	V. De natura vini.
VI. *Quae vina antiquiſſima.*	VI. Vina generoſa.
VII. De natura vini.	VII. Vina transmarina.
VIII. Vina generoſa L.	VIII. De vino, quod vocatur biaeon, genera ſeptem.
IX. Vina transmarina XXXVIII.	IX. De dulcium generibus XIV.
X. Vini falſi genera VII.	X. De deuteriis et ſecundariis; vini genera tria.
I. Dulcium genera XVIII. De paſſo, et hepſemate.	I. Quae nuper in Italia vina generoſa eſſe coeperunt.

XII.

1. *Apollonio. Alii.* 2. *Democlide. Gr.* 3. *Euphrone. Id.* 4. *Mneſicle. Id.* 5. *Xenocrito. Id.* 6. *Continetur de vitibus et vineis. Gr.*

Ordo et iuſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XII. Secundarii vini genera III.	XII. De vini obſeruatione a Romulo rege poſita.
III. Quam nuper coeperint vina generoſa in Italia.	III. Qui vini vſus antiquis, et de vinis antiquorum.
IV. De vini obſeruatione a Romulo rege poſita.	IV. De apothecis, et de vino Opimiano.
V. Quibus vinis vſi antiqui.	V. De liberalitate Caeſaris in vino, et quando primum quatuor genera vini poſita.
VI. Notabilia circa apothecas. De vino Opimiano.	VI. De vinis ficticiis.
VII. Quando primum vini quatuor genera poſita.	VII. De hydromeli et oxymeli.
VIII. Ex labruſca vſus: et quis frigidiſſimus natura ſuccus.	VIII. Prodigioſa genera vini.
IX. Vini fictitii genera LXVI.	IX. Quibus vinis ad ſacra vti ſas non ſit, et quibus generibus muſta condiantur.
XX. Hydromeli, ſiue melicraton.	XX. De picis generibus, et reſinis, et muſtis condiendis, et de aceto, et de faece.
I. Oxymeli.	I. De cellis vinariis.
II. Vini prodigioſi genera XII.	II. De vitanda ebrietate.
III. Quibus vinis ad ſacra vti non ſit fas.	Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes DX.
IV. Quibus generibus muſta condiant.	
V. De pice, reſinis.	
VI. De aceto: de faece.	
VII. De vaſis vinariis: de cellis.	
VIII. De ebrietate.	
IX. Ex aqua et frugibus vini vim fieri.	

Ex Auctoribus:

Corn. Valeriano, Virgilio, Celſo, Catone Cenſorio, Saſernis 1 patre et filio, Scropha, Varrone, D. Silano 2, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Graecino, a. Iulio Attico 3, Columella, Maſſurio Sabino 4, Feneſtella, Tergilla, M. Accio Plauto, Flauio, b. Doſſeno 5, Scaeuola, Aelio, Atteio Capitone, Cotta Meſſalino, L. Piſone, Pompeio Lenaeo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Rufo 6.

Externis.

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Attalo, Philometore rege, Hierone rege 7, Archyta, Xenophonte, Amphilocho, Athenaeo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymaeo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenaeo, Botrye item, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chaerea Athenienſe, Chaeriſto item 8, Diodoro Prienaeo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone 9 Thaſio, c. Euphronio Athenaeo 10, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit: Aſclepiade Medico, Oneſicrito, Iuba rege.

LIBRO XV.

Continentur naturae frugiferarum arborum. 11

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De olea, quamdiu apud Graecos tantum fuerit. Quando primum in Italia, Hiſpania, Africa, eſſe coeperit.	I. Natura frugiferarum arborum. II.

1. *Sarſennis, Gr. et Alii.* 2. *Syllano, Gr.* 3. *Graecino Iulio, Actio. Idem.* 4. *Maſſurio, Sabino, diſtincte Gr.* 5. *Fabio Dorſeno, Id.* 6. *Ruffino, Alii.* 7. *Paulo aliter Gr. Attalo rege, Philometore rege.* 8. *Cheriſto. Gr.* 9. *Euagora Thaſio. Id.* 10. *Euphrone Ath. Id.* 11 *addit Gr. et cultarum.*

a. *Iulio Attico)* Sic emendamus ex R. 1. 2. Colb. 2. et Th. cum prius corrupte legeretur, *Graecino Iulio, Actio. Hard.*

b. *Doſenno)* In vulg. Dorſeno. *Id.*

c. *Euphronio)* Ita codd. omnes ſupra laudati. Male in editis hactenus libris, *Euphrone. Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
II. Quae naturae oliuae, et olei incipientis.	II. De oleo.
III. De oleo: Nationes, et bonitates olei.	III. De natura oliuae, et oleae incipientis.
IV. Oliuarum genera XV.	IV. De natura olei.
V. De natura olei.	V. De cultura oliuarum.
VI. Cultura olearum: de ſeruandis oliuis. Quomodo faciendum ſit oleum.	VI. De ſeruandis oliuis, et quomodo faciendum oleum.
VII. Olei fictitii genera XLVIII.	VII. De oleo factitio.
VIII. De amurca.	VIII. De amurca.
IX. Genera pomorum, et naturae. Nucum pinearum genera IV.	IX. Pomorum omnium genera et naturae.
X. Cotoneorum genera IV. Struthiorum genera IV.	X. Nucum pinearum genera quatuor.
I. Perſicorum genera IV.	I. De malo cotoneo.
II. Prunorum genera XII.	II. De Perſico genera quatuor.
III. De perſea.	III. De pruno genera vndecim.
IV. Malorum genera XXX. Quo quaeque tempore externa poma venerint in Italiam, et vnde.	IV. De diuerſis generibus malorum, genera viginti nouem.
V. Quae nouiſſime.	V. De pyris et inſitorum varietate.
VI. Pyrorum genera XLI.	VI. De pomis ſeruandis.
VII. De inſitorum varietate, et fulgurum expiatione	VII. De cotoneis, punicis, pyris et ſorbis, et vuis ſeruandis.
VIII. De pomis ſeruandis, et vuis.	VIII. De ficis genera XXIX.
IX. Ficorum genera XXIX.	IX. De caprifico et caprificatione.
XX. De ficis hiſtorica.	XX. De meſpilis, et eorum generibus tribus.
I. De caprificatione.	I. De ſorbis genera quatuor.
II. Meſpilorum genera III.	II. De nuce iuglande.

XXIII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXIII. Sorborum genera IV.	III. De caſtaneis genera octo.
IV. Nucum genera XI.	IV. De ſiliquis, et carnoſis pomis, et moris, et de acinis, et baccis.
V. Caſtanearum genera XVIII.	V. De ceraſis genera octo.
VI. Siliquae.	VI. De corno, et lentiſco.
VII. De carnoſis pomis. De moris.	VII. De generibus ſuccorum, et de odore.
VIII. De Vnedone.	VIII. De ſuccis fructuum et arborum, et coloribus, et odoribus, et natura pomorum, et de commendatione fructuum.
IX. Acinorum naturae.	IX. De myrto, genera eius XI.
XXX. Ceraſorum genera IX.	XXX. De lauro genera tredecim.
I. Corna: lentiſci.	Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes DXX.
II. Succorum differentiae XIII.	
III. *De colore ſucci, et odore.*	
IV. *Pomorum naturae diuerſae.*	
V. Myrtus.	
VI. Hiſtorica de myrto.	
VII. Genera eius XI.	
VIII. *Vſus Romae in ouatione.*	
IX. Laurus: genera eius XIII.	
XL. *Hiſtorica de lauro.*	

Ex auctoribus:

Feneſtella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celſo, Catone Cenſorio, Saſernis 1 patre et filio, Scropha, M. Varrone, D. Silano 2, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Graecino, Attico Iulio, Maſſurio Sabino 3, Tergilla, Cotta Meſſalino, Columella, L. Piſone, Pompeio Lenaeo, M. Accio Plauto, Flauio, Doſſeno 4, Scaeuola, Aelio, Atteio Capitone, Sextio Nigro, Vibio Rufo.

1. *Sarſennis.* Gr. 2. *Syllano.* Id. 3. *Sic diſtinxit* Gr. *Attico, Iulio, Sabino, omiſſo Maſſurio.* 4. *Fabio, Dorſeno.* Gr.

Externis:

Heſiodo, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Archyta, Attalo Philometore rege 1, Xenophonte, Amphilochio Athenaeo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymaeo, Agathocle Chio, Apollonio a. Pergameno 2, Ariſtandro Athenaeo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chaerea 3. Athenaeo, Chaeriſto item, Diodoro Prienaeo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone 4, Thaſio, Euphronio Athenaeo, Androtione qui de agricultura ſcripſit, Aeſcrione qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade medico, Eraſiſtrato item, Comiade qui de conditura vini, Ariſtomacho qui item, Hiceſio qui item, Themiſone medico, Oneſicrito, Iuba rege.

LIBRO XVI.

Continentur ſilueſtrium arborum naturae.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.		*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*	
I.	Gentes ſine arbore.	I.	Gentes ſine arbore, et miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus.
II.	Miracula in ſeptentrionali regione arborum.	II.	De Hercyniae ſiluae magnitudine.
III.	De glandiferis: De ciuica corona.	III.	De glandiferis.
IV.	De coronarum origine.	IV.	De ciuica corona, et qui frondea corona donati.
V.	Qui frondea corona donati.	V.	De glande genera tredecim.
VI.	Glandium genera XIII.	VI.	De fagina glande, reliquis glandibus, et carbone, et paſtu porcorum.
VII.	De Fago.	VII.	De galla et quam multa praeter glandem eaedem ferant arbores.
VIII.	De reliquis glandibus: de carbone.	VIII.	De cachrye, et cocco grano, et agarico, et ſubere.

IX.

1. *Philometore rege, Attalo rege Id.* 2. *Apollodoro Pergameno, Gr.* 3. *Cheraeo Arb. Id.* 4. *Euagora, Id. et Al.*

a. *Apollonio*) Ita reſtituimus ex codd. R. 1. 2. Colb. 2. et ex Indice libri ſuperioris, ac libri XVII. pro *Apollodoro*, quem vitioſe libri impreſſi exhibent. *Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
IX. De galla.	IX. Quarum ſint iu vſu cortices.
X. Quam multa praeter glandem ferant eaedem arbores.	X. De ſcandulis, et pinu, pinaſtro, abiete, piceaque, larice, taeda, taxo.
I. Cachrys.	I. Quibus modis fiant genera picis, et quo modo fiat cedrium, et de ſpiſſa pice, quomodo fiat, et quibus modis reſina coquatur
II. Coccum.	II. De zopiſſa, et ſapio, et quarum arborum materia in pretio.
III. Agaricum.	III. De fraxino, genera eius quatuor.
IV. Quarum arborum cortices in vſu.	IV. De tilia, genera eius duo.
V. De ſcandulis.	V. De aceris generibus decem.
VI. De pino.	VI. De bruſco, et molluſco, et ſtaphylodendro, et buxo, genera tria.
VII. De pinaſtro.	VII. De vlmo, genera quatuor.
VIII. Picea: abiete.	VIII. De arborum natura per ſitus.
IX. Larice: taeda.	IX. Diuiſio generum.
XX. De taxo.	XX. Quibus folia non decidant, et de rhododendro.
I. Quibus modis fiat pix liquida. Quomodo cedrium fiat.	I. Item quibus folia non decidant, et quibus non omnia folia cadant, et quibus locis nulli arborum.
II. Quibus modis ſpiſſa pix fiat.	II. De natura foliorum cadentium, et quibus foliorum varii colores.
III. Quibus reſina Zopiſſa.	III. De populo, tria genera et quorum foliorum figura mutetur.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXIV. Quarum arborum materiae in pretio. Fraxini genera IV.	IV. Quae folia verſentur omnibus annis, quae foliorum e palmis cura et vſus et foliorum mirabilia.
V. Tiliae genera X.	V. De ordine naturae in ſatis et de flore arborum, et conceptu, et germinatione, et partu, et quo ordine floreant.
VI. Aceris genera X.	VI. De corno, et quo tempore quaeque ferant, et quae fructum non ferant, et quae infelices exiſtimentur, et quae facillime fructum perdunt, quibus fructus, antequam folium, naſcantur.
VII Bruſcum, molluſcum, Staphylodendron.	VII. De biferis et triferis, et quae celerrime ſeneſcant, et de aetatibus earum.
VIII. Buxi genera III.	VIII. De moro.
IX. Vlmorum genera IV.	IX. De ſilueſtribus.
XXX. Arborum natura per ſitus: Quae montanae: quae campeſtres.	XXX. De buxo, et faba Graeca, ſiue loto.
I. Quae ſiccaneae: quae aquaticae: quae communes.	I. De ramis et cortice, et radicibus arborum.
II. Diuiſio generum.	II. De prodigioſis arboribus, et quibus modis ſponte naſcantur, et quae non omnia vbique, et quae non alibi naſcantur arbores.
III. Quibus folia non decidant. De rhododendro. Quibus non omnia folia cadant. Quibus in locis nulli arborum.	III. De cupreſſo, et quod ex terra noua aliqua ſaepe naſcantur, quae in ea ante non fuerunt.
IV. De natura foliorum cadentium.	IV. De edera.
V. Quibus foliorum varii colores: quorum foliorum	V. De edera, quae vocatur ſmilax.

figurae

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
figurae mutentur. Populorum genera III.	
VI. Quae folia verſentur omnibus annis.	VI. De aquaticis calamis et fruticibus.
VII. Foliorum e palmis cura, et vſus.	VII. De ſalice, genera eius octo, et quae praeter ſalicem ſint vtilia ligaturis, et de rubis.
VIII. Foliorum mirabilia.	VIII. De ſuccis arborum, et natura materiarum, et de caedendis arboribus.
IX. Ordo naturae in ſatis.	IX. De larice, et abiete, et ſapino, et ceteris huiusmodi arboribus caedendis.
XL. Quae arbores nunquam floreant. De iuniperis.	XL. De materiis, de magnitudine arborum, et quae cariem et ruinam non ſentiunt, et de perpetuitate materiarum.
I. De conceptu arborum. De germinatione: de partu.	I. De teredinibus.
II. Quo ordine floreant.	II. De materiis architecti, et quae materies ad quid vtilis; et quae firmior materia in tectum.
III. Quo quaeque tempore ferant. De cornu.	III. De glutinanda materia, et lignis ſectilibus.
IV. Anniferae. In triennium ferentes.	IV. De arborum aetate, et quae genera arborum minime durant, ſimiliter de viſco et Druidis.
V. Quae fructum non ferant: quae infelices exiſtimentur.	
VI. Quae facillime perdant fructum, aut florem.	Summa res, et hiſtoriae, et obſeruationes MCCXXXV. 1
VII. Quae vbi non ferant.	
VIII. Quomodo ferant.	
IX. Quibus fructus, antequam folia, naſcantur.	
L. Biferae: triferae.	

1. *Gron. edidit CXXXV.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LI. Quae celerrime ſeneſcant, quae tardiſſime.
II. In quibus plura rerum genera gignantur. Crategum.
III. Differentiae arborum per corpora et ramos.
IV. De ramis.
V. De cortice.
VI. De radicibus.
VII. Arbores quae ſponte reſurrexerint.
VIII. Quibus modis ſponte naſcuntur arbores. Naturae differentiae, non omni vbique generantis.
IX. Vbi quae non naſcantur.
LX. De cupreſſis.
I. Naſci ſaepe ex terra, quae antea nata non ſint.
II. De edera, genera eius XX.
III. Smilax.
IV. De aquaticis: De calamis: Arundinum genera XXVIII.
V. De ſagittariis, et ſcriptoriis calamis.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

VI. De fiſtulatoriis. De Orchomenia arundine, et aucupatoria, et piſcatoria.
VII. De vinitoria arundine.
VIII. De ſalice: genera eius VII.
IX. Quae, praeter ſalicem, alligando vtilia.
LXX. De ſcirpis, candelis, cannis, tegulis.
I. De ſabucis, de rubis.
II. De arborum ſuccis.
III. *De arborum venis et pulpis.*
IV. De arboribus caedendis.
V. *Catonis ea de re placita.*
VI. De magnitudine arborum. De natura materiarum.
VII. Igniaria e ligno.
VIII. Quae cariem non ſentiant: quae rimam. a.
IX. Hiſtorica, de perpetuitate materiarum.
LXXX. Teredinum genera.
I. De materiis, architectonica.
II. De materiis, fabrilia.
III. De glutinanda materia.
LXXXIV.

Ex auctoribus:

M Varrone, Fetiale 1, Nigidio, Cornelio Nepote, Hygino, Maſſurio, Catone, Muciano 2, L. Piſone, Trogo, Calpurnio 3 Baſſo, Cremutio, Sextio Nigro, Corn. Bocchio, Vitruuio 4, Graecino.

Externis:

Alexandro Polyhiſtore, Heſiodo, Theophraſto, Democrito, Homero, Timaeo Mathematico.

1. *Foeciale Gr.* 2. *Mutiano vbique Id.* 3. *Calphurnio vbique Id.* 4. *Corn. Boetho Vitruuio, non diſtinxit Gron.*

a. *Rimam)* Prius in editis, *ruinam*, male. *Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
LXXXIV. De laminis ſectilibus.	tae. Arbor antiquior quam Athenae.
V. Arborum durantium vetuſtas. Ab Africano priore ſata. In Vrbe Roma D. annorum arbor.	XC. Quae genera arborum minime durent.
VI. Ab Vrbe condita arbores.	I. Arbores ex euentu nobiles.
VII. Vetuſtiores Vrbe in ſubvrbanis.	II. Quae ſedem naſcendi ſuam non habeant. Quae in arboribus viuant, et in terra naſci poſſint. Genera earum IX. Cadytas: polypodion, phaunos: hippophaeſton.
VIII. Ab Agamemnone ſatae: Arbores a primo anno belli Troiani: Ab Ilii appellatione: Arbores apud Troiam antiquiores bello Troiano.	III. Viſci tria genera. De viſci et ſimilium natura.
IX. Item Argis ab Hercule ſatae. Ab Apolline ſa-	IV. De viſco faciendo.
	V. *De viſco, hiſtorica.*

LIBRO XVII.

Continentur ſatiuarum arborum [1] naturae.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Arborum pretia mirabilia.	I. Arborum pretia mirabilia.
II. Coeli natura ad arbores. Quam partem coeli ſpectare debeant vineae.	II. De natura coeli ad arbores, et quam partem coeli ſpectare debeant.
III. Qualis terra optima.	III. De ſocietate coeli et terrae ad arbores.
IV. De terris quas Graeciae et Galliae iactant: genera VIII.	IV. De qualitate regionum.
V. De cineris vſu.	V. Genera terrarum.
VI. De fimo.	VI. De terra, quam Britania et Gallia amat.
VII. Quae ſata vberiorem terram faciant: quae vrant.	VII. De Graecorum circa hanc doctrina.

1. *Continentur ſatiuarum et cultarum arborum naturae Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
VIII. Quibus modis fimo vtendum.	VIII. De terrarum generibus.
IX. Quibus modis arbores ferant.	IX. De cineris vſu, et de fimo, et quae ſata vberiorem terram faciant, et quae vrant.
X. Semine naſcentia.	X. De ſatione arborum, et quod auulſione naſcuntur arbores.
I. Quae nunquam degenerent.	I. De transferendis ſeminariis, et vlmis ſerendis, et ſcrobibus.
II. Plantis naſcentia.	II. De interuallis plantandarum arborum, et vmbris, et ſtillicidiis, et vbi plantari debeant.
III. Auulſione naſcentia: a ſurculo.	III. Quae arbores tarde creſcant, et quae celeriter, et de ſabina.
IV. De ſeminariis.	IV. De ſatione arborum, et inſitione, et quomodo inuenta ſit tenera inſerendi emplaſtratio.
V. De vlmis ſerendis.	V. De vite inſerenda.
VI. De ſcrobibus.	VI. De emplaſtratione.
VII. De interuallis arborum.	VII. Exemplum huius rei.
VIII. De vmbra.	VIII. De cultura olearum, et quibus temporibus inſitio fiat.
IX. De ſtillicidiis.	IX. Quae arbores ſocietate gaudeant, et de diſciplina ablaqueandi et accumulandi.
XX. Quae tarde creſcant: quae celeriter.	XX. De ſalicto et harundineto, et caeteris caeduis ad perticas, palos.
I. Propagine naſcentia.	I. De culturis et diſciplina excolendarum vinearum.
II. De inſitione, quomodo inuenta ſit.	II. De ſulco et vinearum putatione.
III. Inoculatio.	III. Ratio arbuſtorum.

XXIV.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XXIV. Genera inſitionum.	IV. De ſeruandis vuis, et morbis arborum.
V. De vite inſerenda.	V. De variis prodigiis ſiue oſtentis in arboribus, deque olíueto publicam viam transgreſſo.
VI. Emplaſtratio.	VI. De remediis morborum arborum.
VII. Ramo naſcentia.	VII. De caprificatione, et ſtercoratione.
VIII. Quae taleis: et quomodo ſerantur.	VIII. De diuerſis medicamentis arborum contra venenata animalia, et contra formicas et contra noxia animalia.
IX. Olearum cultura.	
XXX. Operum ſurcularium per tempora anni digeſtio.	
I. De ablaqueandis, et accumulandis.	Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes MCCCLXXX. 1
II. De ſalicto.	
III. Arundineta.	
IV. De ceteris ad perticas et palos caeduis.	
V. Vinearum ratio et arbuſtorum.	
VI. Ne vuae ab animalibus infeſtentur.	
VII. Morbi arborum.	
VIII. Prodigia ex arboribus.	
IX. Medicinae arborum.	
XL. Quomodo rigandum.	
I. Mirabilia de riguis.	
II. Caſtrario arborum. a.	
III. *Alia arborum remedia.*	
IV. Caprificatio, *et de ficis.*	
V. Quae putationis vitia.	
VI. De ſtercoratione.	
VII. Arboribus medicamenta.	

Ex

1. *Gr. DLXXXI.*

a. *Caſtratio)* Rectius, *ſcarificatio. Hard.*

Ex Auctoribus.

Cor. Nepote, Catone Cenſorio, M. Varrone, Celſo, Virgilio, Hygino, Saſernis 1 patre et filio, Scropha, Calpurnio Baſſo, Trogo, Aemilio Macro, Graecino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Mamilio 2, Doſſeno Mundo 3, C. a. Epidio 4, L. Piſone.

Externis:

b. Heſiodo 5, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Theopompo, Hierone rege, Attalo Philometore rege 6, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio 7, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymaeo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe 8, Chaerea Athenienſe, Chaeriſto item, Diodoro Prienaeo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio, Euphronio 9, Athenaeo, Androtione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Ariſtandro qui de portentis.

LIBRO XVIII.

Continentur naturae frugum. 10

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Antiquorum ſtudium in agricultura.	I. Quod antiquis maximum ſtudium agriculturae fuit, et de hortorum ſingulari diligentia.
II. Quae prima Romae coronea ſpicea.	II. Quae corona prima Romae.
III. De iugero.	III. De iugere, et actu, et legibus circa pecora, et

IV.

1. *Sarſennis vbique Gr.* 2. *Sura Manlio vbique Id.* 3. *Dorſeno, vbique Id.* 4. *C. Epidico Id.* 5. *Iſidoro Gr. Alii omittunt.* 6. *Attalo rege, Philometore rege, Gr.* 7. *Anaxipoli Thraſio Gr. et Alii.* 8. *Solenſe d. ap. Gr. et Al.* 9. *Euphrone, Id.* 10. *Continetur de agricultura Gr.*

a. *C. Epidio)* Ita reſtituimus ex R. 2. et Th. Vide Auctorum ſyllabum. *Hard.*

b. *Heſiodo)* In ediits prius *Iſidoro*, legebatur. Nos ſecuti ſumus R. 1. 2. Colb. 2 Th. ac libri ſequentis Indicem. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	quoties, et quibus temporibus fuit ſumma vilitas annonae, et qui agricultura illuſtres.
IV. Quoties et quibus temporibus fuerit ſumma vilitas annonae.	IV. Ratio de agricultura.
V. Quis illuſtres de agricultura praeceperint.	V. Laus agricolarum, et quae obſeruanda in agro parando.
VI. Quae obſeruanda in agro parando.	VI. De villarum poſitione, et praecepta antiquorum de agro colendo.
VII. De villarum poſitione.	VII. De frugum generibus et natura.
VIII. Praecepta antiquorum de agro colendo.	VIII. Non omnia frumenti genera vbique naſci, et de reliquis in Oriente generibus.
IX. Genera frugum.	IX. De piſtoriis, et molitura, et farina.
X. Naturae, per genera: Frumenti:	X. De ſimilagine, ſiligine, et aliis generibus et de piſtura.
I. De farre.	I. De fermentis, et panis faciendi ratio, et genera, et quando primum piſtores Romae, et de cribris, et alica.
II. De tritico.	II. De leguminibus.
III. Hordeo, oryza:	III. De rapis et napis amiterninis.
IV. Polenta:	IV. De lupino.
V. Ptiſana:	V. De vicia et eruo.
VI. Trago:	VI. De foenograeco, et farragine, et de ocymo, et Medica, et cytiſo.
VII. Amylo:	VII. De vitiis frugum, et remediis, et quid in quoque terrae genere debeat ſeri.

XVIII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XVIII. *Hordei natura.*	XVIII. De prodigiis frugum, et arandi diſciplina, et vomerum generibus.
IX. De arinca, et reliquis in Oriente generibus.	IX. De temporibus arandi et iunctione boum.
XX. De ſiligine: de ſimilagine.	XX. De occando, et quodam arationis genere, et de iteratione, et refectione.
I. *De fertilitate tritici in Africa.*	I. De cultura terrae.
II. De ſeſama: de eryſimo, ſiue irione: de hormino.	II. Exempla diuerſarum terrarum, et ſumma fertilitate, et bifera vite, et aquarum differentia.
III. De piſturis.	III. De qualitate terrae, et ſtercoratione.
IV. De milio.	IV. De bonitate ſeminum, et diſciplina ſeminandi, et quantum ex quoque genere frumenti in iugero ſerendum, et temporibus ſerendi.
V. De panico.	V. Digeſtio ſiderum in noctes et dies.
VI. De fermentis.	VI. Replicatio totius culturae, et quid quoque menſe in agro fieri oporteat.
VII. Panis faciendi ratio, et origo.	VII. Ne agricolae aſpiciant ſtellas, ſed magis tempora ſerendae frugis, et ortus occaſusque ſideris in quibusdam herbis, et de ſtellarum ortu, et occaſu.
VIII. Quando piſtorum initium Romae.	VIII. De pratis et reparatione prati, et cotibus, et falcibus, et deſcriptio frugum et ſiderum.
IX. *De alica.*	IX. De tempeſtatibus vtriusque temporis, et remediis ſterilitatum.

XXX.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXX. De leguminibus: Faba.
I. Lente: Piſo.
II. Ciceris genera.
III. Faſeoli.
IV. De rapis.
V. De napis.
VI. De lupino.
VII. Vicia.
VIII. Eruum.
IX. Silicia.
XL. Secale, ſiue aſia.
I. Farrago: cracca.
II. De ocymo: eruilia.
III. Medica.
IV. Morbi frugum: de auena.
V. Remedia.
VI. Quod in quoque terrae genere debeat ſeri.
VII. Diuerſitas gentium in ſationibus.
VIII. Vomerum genera.
IX. Ratio arandi.
L. De occando, runcando, ſarriendo: per genera frugum. De cratitione.
I. De ſumma fertilitate ſoli.
II. Ratio ſaepius anno ſerendi.
III. Stercoratio.
IV. Seminum probatio.
V. Quantum ex quoque genere frumenti in iugero ſerendum.
VI. De temporibus ſerendi.
VII. Digeſtio ſiderum in dies et noctes terreſtres.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

XXX. De meſſe, et tritico, et palea, et frumento ſeruando.
I. De vindemia et autumni temporibus.
II. De lunari ratione.
III. De ventorum ratione.
IV. De limitatione agrorum.
V. Prognoſtica tempeſtatum.

Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes MMLX.

Ex auctoribus:

Maſſurio Sabino, Caſſio Hemina, Verrio Flacco, L. Piſone, Corn. Celſo, Turranio Gracile 1, D. Silano 2, M. Varrone, Catone Cenſorio, Scrofa, Saſernis patre et filio, Domitio Caluino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ouidio, Graecino, Columella, Tuberone, L. Tarutio 3, qui Graece de aſtris ſcripſit, Caeſare Dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino Fabiano, M. Cicerone, Calpurnio Baſſo, Atteio Capitone, 4 Mamilio Sura, Accio qui Praxidica.

Externis:

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Attalo 5 Philometore rege, Archelao rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenaeo, Anaxipoli Thaſio, Ariſtophane Mileſio, Apollodoro Lemnio, LVIII.

1. Turannio Gracculo Gr. et Al. 2. Syllano. Id. 3. L. Aruntio, Gr. 4. Manilio Surra, Attico qui V. Manlio Actio Gr. 5. Gr. addit rege.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
LVIII. *Exortus, occaſusque ſiderum.*
IX. *Cardines temporum.*
LX. *Quae ſementis hibernae tempora.*
I. *Quae leguminum, et papaueris ſerendi.*
II. Rerum in agro agendarum, et quid quoque menſe fieri in agro oporteat.
III. *Quid bruma.*
IV. *Quid a bruma in Fauonium.*
V. *Quid a Fauonio in aequi noctium vernum.*
VI. *Quid ab aequinoctio.*
VII. *Quid a Vergiliarum exortu. De feno.*
VIII. *Solſtitium.*
IX. Cauſae ſterilitatum.
LXX. Remedia.
I. *Quid a ſolſtitio fieri oporteat.*
II. De meſſibus.
III. De frumento ſeruando.
IV. De vindemia, et autumni operibus.
V. Lunaris ratio.
VI. Ventorum ratio.
VII. Limitatio agrorum.
VIII. Prognoſtica: a Sole.
IX. A luna.
LXX. A ſtellis.
I. Tonitribus.
II. Nubibus.
III. Nebulis.

Antigono Cymaeo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenaeo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chaerea Athenienſe, Chaeriſto item, Diodoro Prienaeo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio 1, Euphronio Athenaeo, Androtione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem transtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Callippo, Doſitheo, Parmeniſco, 2 Metone a, Critone, Oenopide, Zenone, Euctemone, Harpalo, Hecataeo, Anaximandro, Soſigene, Hipparcho, Arato, Zoroaſtre, Archibio.

LXXIV.

1. *Euagora Thaſio. Gr.* 2. *Melitone Gr. et Alii.*

a. *Metone)* Sic emendavimus. *Melitone* prius mendoſe legebatur. *Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
LXXXIV. Ignibus terreſtribus.	VII. Ab animalibus: Ab aquatilibus: a volucribus.
V. Aquis.	VIII. A quadrupedibus.
VI. Ab ipſis tempeſtatibus.	IX. et XC. Ab herbis: A cibis.

LIBRO XIX.

Continentur lini natura et cultus hortenſiorum. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Lini natura et miracula.	I. De lini ſatione, et generibus eius, et quomodo perficiatur, et de mappis, et lino non ardente, et quando primum in theatris vela.
II. Quomodo ſeratur, et genera eius excellentia XXVII.	II. De ſparti natura, et quando primum vſus eius, et quomodo perficiatur, et quae ſine radice naſcantur et viuant.
III. Quomodo perficiatur.	III. De miſy et tuberibus, et de fungis pezicis, laſerpitio et magydari, et rubia, et radicula
IV. *De lino aſbeſtino.*	IV. De hortorum cura, et digeſtio terrae naſcentium praeter fruges et frutices.
V. *Quando linum tingi coeptum.*	V. Natura et genera vt et hiſtoria naſcentium in hortis rerum.
VI. Quando primum in theatris vela.	VI. De hortenſium herbarum radicibus, foliis, floribus, coloribus.
VII. De ſparti natura.	VII. Quoto die quaeque herbae naſcantur ſatae, et VIII.

1. *Continetur lini natura et mirabilia Gr.*

G

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	quomodo quaeque formentur, vel digerantur, et quorum ſingula genera ſint, et quorum plura.
VIII. Quomodo perficiatur.	VIII. Natura, et genera et hiſtoriae ad condimenta in horto ſatarum rerum XLVI.
IX. Quando primus vſus eius.	IX. De foeniculo et cannabe.
X. De eriophoro bulbo.	X. De morbis hortorum, et remedia circa formicas, erucas, et culices.
I. Quae ſine radice naſcantur et viuant: quae naſcantur, et ſeri non poſſint.	I. Quae magis ſint fortia vel minus et quibus ſalſae aquae proſint.
II. Miſy, iton, geranion.	II. Ratio rigandorum hortorum, et quae translata meliora fiant, et de ſuccis hortenſiorum, et ſaporibus.
III. De tuberibus.	Summa, res, et hiſtoriae, et obſeruationes. MCXLIV 1
IV. Pezicae.	
V. De laſerpitio, et laſere. Maſpetum.	
VI. Magydaris.	
VII. De rubia.	
VIII. De radicula.	
IX. Hortorum gratia.	
XX. Digeſtio terrae.	
I. Naſcentium, praeter fruges, et frutices.	
II. Natura, et genera, et hiſtoriae naſcentium in hortis rerum XX. In omnibus dicitur quomodo quaeque ſerantur.	
III. *Quae cartilaginei generis: cucumeres: Pepones.*	
IV. *Cucurbita.*	
V. *De rapis: napis.*	
VI. *De raphanis:*	

1. *MCXLIII. Gr.*

XXVII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
XXVII. *Paſtinaca:*
VIII. *Siſere:*
IX. *Inula:*
XXX. *Bulbis, ſcilla, aro.*
I. De omnium earum radicibus, floribus, foliis. Quibus hortenſiorum folia cadant.
II. *Caeparum genera.*
III. *De porro.*
IV. *De allio.*
V. Quoto quaeque die naſcantur.
VI. Seminum natura.
VII. Quorum ſingula genera, quorum plura ſint.
VIII. Natura, et genera, et hiſtoriae in horto ſatarum rerum XXIII. *De lactuca: genera eius.*
IX. *De intubis.*
XL. *De beta, genera IV.*
I. *De Braſſica, genera eius.*
II. *De aſparagis: de corruda.*
III. *De carduis.*
IV. *De reliquis in horto ſatis.* *Ocimum. Eruca. Naſturtium.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
V. *De ruta.*
VI. *De apio.*
VII. *Menta.*
VIII. *Oluſatrum.*
IX. *Careum.*
L. *Liguſticum.*
I. *Lepidium.*
II. *Gith.*
III. *Papauer.*
IV. *Reliqua ſatiua aequinoctio autumni.*
V. *Serpyllum, et ſiſymbrium.*
VI. Ferulacea genera quatuor. Cannabis.
VII. Morbi hortenſiorum.
VIII. Remedia. Quibus modis formicae necentur. Contra erucas remedia, contra calices.
IX. Quibus falſae aquae proſint.
XL. Ratio rigandi hortos.
I. De ſuccis et ſaporibus hortenſiorum.
II. De piperitide, et libanotide, et ſmyrnio.

Ex auctoribus:

M. Accio Plauto, M. Varrone, D. Silano, Catone Cenſorio, Hygino, Virgilio, Muciano, Celſo, Columella, Calpurnio Baſſo, Mamilio Sura, Sabino Tirone 1, Licinio Macro, a. Q. Hirtio 2, Vibio Rufo, Caeſennio qui κηπουρικὰ b. ſcripſit, Caſtritio item, Firmo item c., d. Petricho 3.

Externis:

Herodoto, Theophraſto, Democrito, Ariſtomacho, Menandro qui Βιόχρηστα d. ſcripſit, Anaxilao.

1. *Tyrone Gr.* 2. *Hirrio, Alii.* 3. *Petreio Gr. et Alii.*

a. *Q. Hirtio)* In Th. et Colb. 2. Q. Hirrio: *Hard.*

b. Κηπουρικὰ) Hoc eſt, de rebus hortenſibus. *Id.*

c. *Petricho)* In editis *Petreio.* Nos *Petricho* emendavimus. Vide Auctorum ſyllabum. *Id.*

d. Βιόχρηστα) Vitae et victui vtilia. *Id.*

LIBRO XX.

Continentur medicinae ex his quae ſeruntur in hortis. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. et II. Cucumere ſilueſtri, XXVI.	I. De cucumere ſilueſtri et elaterio.
	II. De anguino cucumere ſiue erratico, et de ſatiuo, et de pepone.
III. Elaterio, XXVII.	III. De cucurbita ſilueſtri, et rapo.
IV. Anguino cucumere, ſiue erratico, V.	IV. De naporum differentiis, et raphano ſilueſtri et de raphano ſatiuo et paſtinaca.
V. Cucumere ſatiuo, IX.	V. De ſtaphylino ſiue paſtinaca, et gingidio, et ſeſeli, et inula, et de caepe.
VI. Pepone, XI.	VI. De porro ſectiuo, et capitato, et de allio.
VII. Cucurbita, XVII.	VII. De lactuca ſiluatica ſiue caprina, et eſopo, et iſati, et lactuca ſatiua.
VIII. Colocynthide, X.	III. De generibus betae, et intubis, cichorio, et ſeri.
IX Rapis, IX.	IX. De braſſica, et lapſana, et de braſſica marina, et ſcilla, de bulbis et bulbine.
X. Rapo ſilueſtri, I.	X. De aſparagis et corruda, et libyco et orminio.
I. Napis, ſiue bunio, ſiue buniade, V.	I. De apio et apiaſtro et oleoſelino, et oreoſelino.
II. Raphanis et armoracia.	II. De petroſelino et ocymo.

XII.

1. *Transpoſitis verbis ſic Gr. Continentur medicinae ex his quae in hortis ſeruntur.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XIII. Raphano ſatiuo.	III. De ſilueſtri ocimo, et eruca, et naſturtio, et ruta.
IV. Paſtinaca, V. Hibiſco, ſiue moloche agria, ſiue piſtolochia, XI.	IV. De mentaſtro, et menta, et pulegio, et nepeta, et de cumino.
V. Staphylino, ſiue paſtinaca erratica, XXII.	V. De cumino Aethiopico, quod vrinam ſtringit et de cappari, et de Liguſtico, ſiue panace, et cunila bubula.
VI. Gingidio.	VI. Item de cunila bubula, gallinacea ſiue origano Heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila ſatiua et montana.
VII. Siſere, XI.	VII. De piperiti, et origano, et oniti praſio, et tragorigano, et heraclio, et lepidio et de gith, ſiue melanthio, et aniſo.
VIII. Sile, XII.	VIII. De anetho et ſacopenio, ſagapeno, et de papauere albo et nigro, et quomodo ſuccus herbarum colligendus eſt, et de opio.
IX. Inula, XI.	IX. De erratico et ceratiti, et glaucio ſiue paralio et heracleo, ſiue aphro, et de diacodio, tithymalo.
XX. Caepis, XXXVII.	XX. De portulaca ſiue peplio, coriandro, et atriplici.
I. Porro ſectiuo, XXXII.	I. De malua, malope, et althaea, et lapatho, et oxylapatho, et hydrolapatho, et hippolapatho, et bulapatho.
II. Porro capitato, XXXIX.	II. De ſinapis tribus generibus, et marrubio, et

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	ſerpyllo, et ſiſymbrio, ſiue tymbraeo, et de lini ſemine, et blito.
XXIII. Allio, LXI.	III. De meu, et foeniculo, et hippomarathro, vel myrſineo, et cannabi, et de ferula, et carduis.
IV. Lactuca, XLII. Caprina, IV.	IV. Confectio theriacae, compoſitio medicaminis Antiochi.
V. Caeſapo, I. Iſati, I. Lactuca ſiluatica, VII.	Summa, res I, et hiſtoriae, et obſeruationes MDCLX. 2
VI. Hieracia, XVII.	
VII. Beta, XXIV.	
	XXVIII.

Ex auctoribus:

Catone Cenſorio, M. Varrone, Pompeio Lenaeo, a. C. Valgio 3, Hygino, Sextio Nigro; qui Graece ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Celſo, Antonio Caſtore,

Externis:

Democrito, Theophraſto, 4 Orpheo, Menandro, qui Βιόχρηςα ſcripſit, Pythagora.

Medicis:

Hippocrate 5, Nicandro, Chryſippo, Diocle, b. Ophelione 7, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Citienſe, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, c. Philiſtione 8 Aſclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea,

1. *Medicinae, deeſt et Gr.* 2. *MDCVII. Gr.* 3. *Gallione, Gr. et Al.* 4. *Gr. addit Nicandro.* 5. *Transpoſitis nominibus ſic Gr. Nicandro, Hippocrate.* 6. *Ophione Gr. et Al. Opinione ex Athen. et L. XXII.* 7. *Pliſtione Gr. et Al.* 8. *Mneſicle Id.*

a. C. *Valgio)* Ita emendauimus tum ex R. 2. Colb. 2. et Th. tum ex indicibus librorum ſequentium: cum prius in editis legeretur, *Gallione. Hard.*

b. *Ophelione)* In editis, *Ophione*, R. 1. 2. et Colb. 2. *Ophlone*. Nos inde *Ophelione* coniecimus, de quo in Auctorum ſyllabo. *Id.*

c. *Philiſtione)* Vulgo libri praeferunt *Pliſtione.* Sinceram lectionem firmatam vidimus auctoritate MSS. R. 1. 2. Colb. 2. et Th. et ex L. XX. ſ. 40. *Id.*

Ordo et inſc. cap. ap. Hard.

XXVIII. Limonio, ſiue neuroide, III.
IX. Intubo, III.
XXX. Cichorio, ſiue chreſto, ſiue pancratio, quae ambubaia, XII.
I. Hedypnoide, IV.
II. Seris genera, III. Medicinae, VIII.
III. Braſſica, LXXXVIII. *Catonis placita.*
IV. *Graecorum placita.*
V. Cyma.
VI. Braſſica ſilueſtris, XXVII.
VII. Lapſana, I.
VIII. Marina braſſica, I.
IX. Scilla, XXIII.
XL. Bulbis, XXX.
I. De bulbine: de bulbo vomitorio.
II. De aſparagis.
III. Do corruda, ſiue Libyco, ſiue hormino, XXIV.
IV. De apio, XVII.
V. De apiaſtro, ſiue meliſſophyllo.
VI. De oluſatro, ſiue hippoſelino, XI. Oreoſelino, II. Heleoſelino, I.
VII. Petroſelino, I. Buſelino, I.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XLVIII. De ocimo, XXXV.
IX. Eruca, XII.
L. Naſturtio, XLII.
I. Ruta, LXXXIV.
II. Mentaſtro, XX.
III. Menta, XLI.
IV. Pulegio, XXV.
V. Pulegio ſilueſtri, XVII.
VI. Nepeta, LX.
VII. Cumino, XLVIII.
VIII. De ammi, X.
IX. De cappari, XVII.
LX. Liguſtico, ſiue panace, IV.
I. Cunila bubula, V.
II. Cunila gallinacea, ſiue origano, V.
III. Cunilagine, VIII.
IV. Cunila molli, III. Cunila libanotide, III.
V. Cunila ſatiua, III. Cunila montana, VII.
VI. Piperitide, ſiue ſiliquaſtro, V.
VII. De origano oniti, ſiue praſio, V.
VIII. Tragorigano, IX.
IX. Origano heraclio: genera, III. Medicinae, XXXIII.
LXX. Lepidio, III.

drea. Mneſide 9, Epicharmo, Damione, Dalione, Soſimene, Tlepolemo, d. Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, e. Philino 10, Petricho, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

9. *Phyllino.* Id. 10. *Petreio Mictione.* Id.

d. *Tlepolemo)* Ita praedicti codices: non, vt in libris, *Theopolemo.* Id. Gron. quoque Theopolemo.

e. *Philino)* Tria haec nomina ſanauimus foede corrupta, quae prius ita legebantur, *Phyllino, Petreio Mictione.* Vide Auctorum ſyllabum Id.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXXI. Gith, ſiue melanthio, XXIII.
II. Aneſo, ſiue Aniceto, LXI.
III. *Vbi optimum, et reliquae medicinae ex eo.*
IV. Anetho, IX.
V. Sacopenio, ſiue ſagapeno, XIII.
VI. Papauere albo, III. Papauere nigro, VIII. De ſopore: De opio, I. Contra potiones quas ἀνωδύνους et ληξιπυρέτους, et πεπτικὰς, et κοιλιακὰς vocant. De meconio, I.
VII. Papauere rhoea, II.
VIII. Papauere ſilueſtri; ceratiti, ſiue glaucio, ſiue paralio, VI.
IX. Papauere ſilueſtri heraclio, ſiue aphro, IV. Diacodion.
LXXX. Papauer tithymalum, ſiue paralium, III.
I. De porcilaca, quae et peplis, XLV.
II. De coriandro, XXI.
III. De atriplice, XIV.
IV. Malua malope, XIII, Malua malache, I. Malva Althaea, ſiue pliſtolocia, LVIII.
V. Lapatho ſilueſtri, ſiue oxalide, ſiue lapatho cantherino, ſiue rumice, I. ſiue hydrolapatho, II. Hippolapatho, VI. Oxylapatho, IV.
VI. De lapatho ſatiuo. XXI. Bulapatho, I.
VII. Sinapi, genera III. Medicinae, XLIV.
VIII. De adarca, XLVIII.
IX. De marrubio, ſiue praſio, ſiue linoſtropho, ſiue philopaede, ſiue philochare, XXVIII.
XC. Serpyllo, XVIII.
I. Siſymbrio, ſiue thymbraeo, XXIII.
II. Lini ſemine, XXX.
III. Blito, VI.
IV. De Meo: de Athamantico, VII.
V. Foeniculo, XXII.
VI. Hippomarathro, ſiue myrſineo, V.
VII. De cannabi, VIII.
VIII. De ferula, VIII.
IX. De carduo, ſiue ſcolymo, VI.
C. Theriacae compoſitio.

LIBRO XXI.

Continentur naturae florum et coronamentorum. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I. et II. De ſtrophiolis: ſerta.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

I. De natura florum et coronamentorum, de mira florum varietate.
II. De ſtrophiolo ſerto et III.

1 *Tranſp. v. ſ. Gr. Continentur florum et coronamentorum naturae.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	qui primum flores miſcere coeperint, et quando primum corolla inventa, vel appellata, et quare.
III. Qui inuenerint miſcere flores, et quando primum corollae appellatae, et quare.	III. Quis primum coronam foliis aureis et argenteis dedit, et de honore coronarum apud antiquos, et de Scipionis honore, et de pactilibus coronis, et Cleopatrae reginae facto.
IV. Quis primus coronas foliis argenteis et aureis dederit. Quare corollaria dicta. De lemniſcis. Quis primum caelauerit eos.	IV. De roſa in coronis, et de generibus eius, et vbi ſeratur.
V. Quantus honor coronarum apud antiquos fuerit.	V. De lilio tria genera, et ratione ea inſerendi.
VI. Seueritas antiquorum in coronis.	VI. De violis, et caltha, et baccare, combreto, aſaro, et croco.
VII. Quem floribus coronaverit populus Romanus.	VII. De floribus antiquis, et de odoramentorum diverſitate, ſaliunca, et polio.
VIII. Pactiles coronae. De ſutilibus coronis: de nardinis: de ſericis.	VIII. De veſtium aemulatione cum floribus, et amarantho, et chryſocome ſiue chryſiti.
IX. *De floribus qui ſcripſerint.* Cleopatrae reginae factum in coronis.	IX. De honore coronarum, et cyclamino, et meliloto, et trifolio, tria genera eius.
X. De roſa: Genera eius XII.	X. De origano et thymo, et melle Attico, et coniza, et Iouis flore, et helenio, et abrotono, et leucanthemo.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XI. Lilii genera, IV.	XI. De amaraco vel ſampſucho, et nyctegreto, et meliloto, et viola alba, et codiamino, et de ſilveſtribus bulbis, et heliochryſo, et lychni, et de herbis citra mare.
II. Narciſſi genera, III.	II. De cura apum, et pabulo, et morbis earum et remediis.
III. Quantum ſemen tinguatur, vt infecta naſcantur.	III. De venenato melle, et de remediis mellis venenati, et mellis inſani.
IV. Quemadmodum quaeque naſcantur, ſerantur, colantur, ſub ſingulis generibus. Violae colores, III. Luteae genera, V.	IV. De melle, quod muſcae non attingunt, et alueariis, et cura eorum, ſi famem ſentiunt apes: et quomodo cera fiat.
V. De caltha: Regius flos.	V. De herbis ſponte naſcentibus, et aculeatis.
VI. De baccharo. De combreto. De aſaro.	VI. De carduo, ac helxine, et tribulo, et anchuſa.
VII. De croco: vbi optime floret: Qui flores Troianis temporibus.	VII. De differentia herbarum per folia, et quae herbae toto anno floreant, et haſtula regia, et piſtana, et de gladiolo.
VIII. De natura odorum.	VIII. De iunco genera ſex, et de cypero et de medicamentis eorum, et de cypiro, et odorato iunco.
IX. Iris.	IX. Ex roſa medicinae, et de lilio, et de narciſſo, et ex viola, et de bacchare, et combreto, et aſaro.
XX. De ſaliunca.	XX. De nardo Gallico, et de croco medicinae, et de crocomagmate, et ſaliunca, et polio, et iri, XXI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	et holochryſo, et chryſocome, et meliloto.
XXI. Polium, ſiue theuthrion.	XXI. De trifolio, et thymo, et hemerocalle, de helanio, et abrotono.
II. Veſtium aemulatio cum floribus.	II. Ex leucanthemo, et ſampſucho medicinae.
III. De amaranto.	III. De anemona medicinae.
IV. Cyanos: holochryſos.	IV. Ex oenanthe medicinae.
V. De petilio; bellio.	V. Ex heliochryſo medicinae.
VI. De chryſocome, ſiue chryſiti.	VI. Ex hyacintho medicinae.
VII. Qui frutices flore coronent.	VII. Ex vincaperuinca medicinae, ruſco, bati, et acino.
VIII. Qui folio.	VIII. Ex colocaſia medicinae.
IX. Melothron, ſpiraea, origanum, cneoron ſiue caſia, genera duo: Meliſſophyllum ſiue Melittaena. Melilotos, quae ſertula Campana.	IX. Ex anthalio Medicinae.
XXX. De trifolio, genera III.	XXX. De parthenio medicinae.
I. Thymi genera III. Flore naſcentia, non ſemine.	I. De ſtrychno medicinae.
II. Conyza.	II. De corchoro et cnico.
III. Iouis flos: hemerocalles. De helenio. Phlox. Quae ramis et folio odorata.	III. De perſoluta.
IV. De abrotono. Adonium, genera II. Ipſa ſe propagantia. Leucanthemum.	IV. De menſuris et ponderibus.
V. Amaraci genera duo.	
VI. Nyctegretum, ſiue chenomycos, ſiue nyctalops.	

Summa, medicinae, et I hiſtoriae, et obſeruationes DCCXXX.

1. et d. ap. Gr.

XXXVII.

XXXVII. Melilotos.
VIII. Quo ordine temporum flores naſcantur. *Verni flores: Viola:* Anemone coronaria: oenanthe, herba: Melanthium: heliochryſos: gladiolus: hyacinthus.

XXXIX.

Ex Auctoribus:

Catone Cenſorio, M. Varrone, Maſſurio, Antiate, Caepione, a. Veſtino 1, Vibio Rufino, Hygino, Pomponio Mela, Pomponio Lenaeo, Corn. Celſo, Calpurnio Baſſo, b. C. Valgio 2, Licinio Macro, Sextio Nigro 3 qui Graece ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore.

Externis.

Theophraſto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Βιόχρηςα ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſaeo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis:

c. Mneſitheo 4 qui de coronis, Callimacho qui item, Phania phyſico, Simo, Timariſto d., Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophelione 5, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Citienſe, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico, e. Medio 6, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſide, Damione, Dalione, Soſimene, Tlepolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Philino, Petricho, Mictone, Glaucia, Xenocrate.

1. *C. Helio, Veſtino Gr. et Al.* 2. *P. Largio, Id.* 3. *Nigro deeſt ap. Gr.* 4. *Mneſtheo Gr.* 5. *Ophelione Gr. et Al.* 6. *Pliſtonico Medico Id.*

a. *Caepione)* Male in editis, *C. Helio Veſtino.* In R. 1. 2. Colb. *Caelione.* Nos inde Caepionem expreſſimus, qui laudatur a Plinio, Sect. 10 libri huius. *Hard.*

b. *C. Valgio)* Ex veſtigiis codicum, R. 1. 2. in quibus legitur, *Vargio,* veram lectionem eruimus, pro *P. Largio,* quem exemplaria hactenus impreſſa exhibent. Iuuant et aliorum librorum indices, in quibus idem fere obſeruatur ordo nomenclaturae ſcriptorum. *Id.*

c. *Mneſitheo)* Editi libri *Mneſtheo.* Vide ſyllabum Auctorum. *Id.*

d. *Timariſto)* Forte *Timareto,* vt in Colb. 2. *Id.*

e. *Medio)* Ita nos reſtituimus, cum prius legeretur, *Pliſtonico Medico:* etſi hanc lectionem incautus approbet Reineſius, L. II. Var. lect. c. 6. Vide Indicem Auctorum. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXXIX. Aeſtiui flores: Lychnis: tiphyon: amaracus Phrygius. Pothi genera duo. Vincaperuinca, ſiue chamaedaphne. Quae ſemper vireat herba.

XL. Quam longa cuique florum vita.

I. Quae propter apes ſerenda inter flores. Cerinthe.

II. De morbis earum, et remediis.

III. De pabulo apum.

IV. De venenato melle, et remediis eius.

V. De melle inſano.

VI. De melle quod muſcae non attingunt.

VII. De aluis, et cura earum.

VIII. Si famem apes ſentiant.

IX. De cera facienda. Quae optima eius genera. De cera Punica.

L. Sponte naſcentium herbarum in quibusque gentibus vſus, naturae, miracula. Fraga tamnum, ruſcum. Batis: genera tuo. Paſtinaca pratenſis: lupus ſalictarius.

I. Colocaſia.

II. De cichorio. Anthalium oetum, arachidna, aracos, candryala, hypochoeris, caucalis, anthriſcum, ſcandix, parthenium, ſtrychnum, corchorus: Aphace, acynopos, epipetron. Quae

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

nunquam floreant, quae ſemper.

III. Cneci genera IV.

IV. Aculeati generis herbae: Eryngion, glycyrrhiza, tribulus, ononis, pheos ſiue ſtoebe, hippophaes.

V. Vrticae genera IV. Lamium, ſcorpio.

VI. Carduus, Acorna, ſiue phonos, Leucacanthos. Chalceos, cnecos, polyacanthos, onopyxos, helxine, Scolymos. Chamaeleon, tetralix, acanthice maſtiche.

VII. Ectacus, ſiue cactus, Pternix, pappus, aſcalia.

VIII. Tribulus: ononis.

IX. Herbarum genera per caules. Coronopus: anchuſa, anthemis, phyllanthes, crepis, lothos.

LX. Differentiae herbarum per folia. Quae particulatim floreant: Quibus folia non decidant, Heliotropium, adiantum.

I. Spicatarum genera: ſtanyopos, alopecuros, ſtelephuros, ſiue ortyx, ſiue plantago. Thryallis.

II. Perdicium. Ornithogale.

III. Poſt annum naſcentes: A ſummo florentes: item ab imo.

IV. Lappa herba quae intra ſe parit. Opuntia, e folio radicem faciens.

V. Iaſione, condrylla, picris, quae toto anno floret.

LXVI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXVI. Quibus flos, antequam caules exeant: quibus caulis, antequam flos exeat: quae floreant.
VII. Cypiros, medicinae VIII. Theſion.
VIII. Aſphodelus, ſiue haſtula regia. Anthericus.
IX. Iunci genera, VI. medicinae IV.
LXX. Cyperus: medicinae, XIV. Cyperis, cypira.
I. Holoſchoenos.
II. Medicinae ex iunco odorato, ſiue teuchite, X.
III. Medicinae ex ſupradictis floribus: Ex roſa, XXII.
IV. Lilio, XVI.
V. Narciſſo, XXVIII.
VI. Violis, XXVIII.
VII. Bacchare, XVII. Combreto, I.
VIII. Aſaro, VIII.
IX. Nardo Gallico, VIII.
LXXX. Herba, quam phu vocant, IV.
I. Croco, XX.
II. Syrium crocomagma: Medic. II.
III. Medicinae ex iride, XLI. Saliunca, III.
IV. Polio, XIX.
V. Holochryſo, III. Chryſocome, VI.
VI. Meliſſophyllo, XIII.
VII. Meliloto, XIII.
VIII. Trifolio, IV.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXXXIX. Thymo, XXIX.
XC. Hemerocalles, medicinae, IV.
I. Helenium, medicinae, V.
II. Abrotonum, medicinae, XXII.
II. Leucanthemum, I. Amaracum, IX.
IV. Anemone, ſiue phrenion, medic. X.
V. Oenanthe, medic. VI.
VI. Heliochryſum, medic. XI.
VII. Hyacinthus, medic. VIII.
VIII. Lychnis, medic. VII.
IX. Vincaperuinca, medic. IV.
C. Rurſum, medicinae, III.
I. Batis, medicinae, II.
II. Colocaſia, medicinae, II.
III. Anthyllium, ſiue Anthyllum, medicinae, VI.
IV. Parthenium, ſiue Leucanthes, ſiue amnacum, medic. VIII.
V. Trychnon ſiue ſtrychnon, ſiue halicacabum, ſiue calliada, ſiue dorycnion, ſiue manicon, ſiue peritton, ſiue neuras, ſiue morion, ſiue moly, medicinae VIII.
VI. Corchorus, medic. VI.
VII. Cnecos, medic. III.
VIII Perſoluta, medic. I.
IX. Graecorum nominum in ponderibus et menſuris interpretatio.

LIBRO XXII.

Continetur auctoritas herbarum et frugum. [1]

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. et II. Gentes herbis formae gratia vti.	I. De gentibus herbis formae gratia vtentibus.
	II. Quod herbis veſtes inficiantur.
III. Herbis infici veſtes. Item de ſagminibus, de verbenis, de clarigatione.	III. De corona graminea.
IV. De corona graminea: de raritate eius.	IV. De raritate eius.
V. Qui ſoli corona donati.	V. Qui ſoli corona ea donati.
VI. Qui ſolus centurio.	VI. Qui ſolus Centurio coronatus.
VII. Medicinae ex reliquis coronamentis.	VII. Medicina ex reliquis coronamentis, et eringe.
VIII. De erynge, ſiue eryngio.	VIII. De herba quam centum capita vocant.
IX. De centumcapite, XXX.	IX. De acano et glycyrrhiza.
X. De acano, I.	X. De tribulo, et generibus eius, et medicinis.
I. Glycyrrhiza, ſiue adipſo, XV.	I. De ſtoebe, et medicinis eius.
II, Tribuli genera II. Medicinae XII.	II. De hippophye, hippope, et medicinis earum.
III. Stoebe.	III. De vrtica et medicinis eius.
IV. Hippophyes, genera II. medic. II.	IV. De lamio, et medicinis eius.
V. Vrtica, medic. LXI.	V. De ſcorpione, generibusque ac medicinis eius.
VI. Lamnium, VII.	VI. Dn leucacantha, et medicinis eius.
VII. Scorpionis genera II. medic. I.	VII. De helxine, perdicio, parthenio, ſideriti et medicinis eius.
VIII. Leucacantha, ſiue phyllos, ſiue Iſchias, ſiue polygonatos, IV.	VIII. De chamaeleone, generibus ac medicinis eius.

XIX.

1. *Continentur de auctoritate herbarum Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XIX. Helxine, XII.	XIX. De coronopo et medicinis eius.
XX. Perdicium, ſiue parthenium, quae vrceolaris, ſiue acercum, a. XI.	XX. De anchuſa, et pſeudanchuſa, et medicinis earum.
I. Chamaeleon, ſiue ixias, ſiue vlophyton, ſiue cynozolon: genera eius II. medic. XII.	I. De onocheli, anthemi, lotho et lotometra heliotropio, tricocco, et adianto ſiue callitricho.
II. Coronopus.	II. De picride, theſio, aſphodelo, halimo, acantho, et bupreſti, elaphoboſco, ſcandice, iaſione, et de caucalide, ſio, ſilybo, ſcolymo, ſiue limonio, ſoncho, condrillo ſiue condrilli, et boletis.
III. Anchuſa, XIV.	III. De fungis et ſilphio, et de laſere.
IV. Pſeudoanchuſa, ſiue echis, ſiue doris, III.	IV. De natura mellis, et aqua mulſa, et quare genere ciborum mores immutentur, et de melitide, et cera: et contra compoſitiones medicorum.
V. Onochilon, ſiue archebion, ſiue onocheli, ſirhequia, ſiue enchryſa, XXX.	V. Medicinae ex frugibus.
VI. De anthemide, ſiue leucanthemide, ſiue chamaemelo, ſiue melanthio, genera III. Medicinae XI.	Summa medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes DCCCCVI.
VII. Lotos herba, IV.	*Ex auctoribus:*
VIII. Lotometra, II.	Iisdem, quibus priore libro, et praeter eos, Chryſermo, Eratoſthene, Alcaeo.
IX. Heliotropion, genera II. Helioſcopion, XIII. Tricoccon,	

a. Acercum) Forte, *aſtericum*, vel *altercum*. *Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

coccon, ſiue ſcorpiurum, XIV.
XXX. De callitricho, ſiue adianto, ſiue trichomane, ſiue polytricho, ſiue ſaxifraga: genera II. medicinae XXVIII.
I. De picride, I. Theſium, I
II. Aſphodelum, LI.
III. Alimon, XIV.
IV. Acanthos, ſiue paederos, ſiue melamphyllos, V.
V. Bupleuron, V.
VI. Bupreſtis, I.
VII. Elaphoboſcon, IX.
VIII. Scandix, IX. Anthriſcus.
IX. Iaſione, IV.
XL. Caucalis, XII.
I. Sium, XI.
II. Silybum.
III. Scolymon, ſiue limonion, V.
IV. Sonchos, genera II. medicinae XV.
V. Chondrillon, ſiue chondrille, III.
VI. De boletis: Proprietates eorum in naſcendo.
VII. De fungis: Notae venenatorum. Medicinae ex his, IX.
VIII. Silphium, VII.
IX. Laſer, XXXIX.
L. De melle. Propolis, V. Mellis, XVI.
I. Quo genere ciborum mores quoque mutentur.
II. De aqua mulſa, XVIII.
III. Mulſum, VI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

IV. Melitites, III.
V. Cera, VIII.
VI. Contra compoſitiones medicorum.
VII. Medicinae ex frugibus: Siligine, I. Tritico, I. Palea, II. Farre, I. Olyra arinca.
VIII. Farina per genera. Medicinae, XXVIII.
IX. Polenta, VIII.
LX. Polline, V. Pulte, I. Farina chartaria, I.
I. Alica, VI.
II. Milio, VI.
III. Panico, IV.
IV. Seſama, VII. Seſamoide, III. Anticyrico, III.
V. Hordeo, IX. Hordeo murino, III.
VI. Ptiſana, IV.
VII. Amylo, VIII. Auena, I.
VIII. Pane, XXI.
IX. Faba, LV.
LXX. Lente, XVII.
I. Eleliſphaco, ſiue ſphaco, quae ſaluia, XIII.
II. De cicere, et cicercula, XXIII.
III. Eruo, XX.
IV. Lupino, XXXV.
V. Irione, ſiue Eryſimo, quod Galli velam, XV.
VI. Hormino, VI.
VII. Lolio, V.
VIII. Miliaria herba, I.
IX. Bromo, I.
LXXX. Orobanche, ſiue cynomorio, I.
I. De leguminum beſtiolis.
II. De Zytho et cereuiſia.

LIBRO XXIII.

Continentur medicinae ex arboribus cultis. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. et II. De vitibus, XX.	I. De medicinis vuarum recentium, et de ſarmentis vuarum, et vinaceis, et de vua theriace, et de vua paſſa et aſtaphide, et aſtaphide agria, pituitaria, et labruſca, et de vite alba, et nigra, et de muſtis, et vini generibus, et aceto.
	II. De aceto ſcillino, et oxymelite, et ſapa et faece vini, aceti, et ſapae.
III. De foliis vitium, et pampino, VII.	III. De oleis et foliis oleae, flore et cinere, et de oliva alba et nigra et de amurca.
IV. De omphacio vitium, XIV.	IV. De foliis oleaſtri, et oenanthino oleo, et ciciono, et amygdalino, et laurino, et myrteo, chamaemyrſino, et cupreſſino, et citreo, et caryino.
V. De oenanthe, XXI.	V. De myrobalano palma, et de palma elate.
VI. De vuis maturis, recentibus.	VI. Medicinae ex ſingulorum generum flore, foliis, fructu, ramis, cortice, ligno, ſucco, radice, cinere.
VII. De vuis conditis, medic. XI.	VII. De pyris, et eorum obſeruationibus, et de ficorum obſeruatione, et caprifico erineo et alliorum generibus medicinae.
VIII. De ſarmentis vuarum, I.	VIII. De pineis, et amygdalis, IX.

1. *Continetur de cultis arboribus Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	et nuce auellana, et de nuce iuglande, et de piſtaciis, et caſtaneis, ſiliquis, cornu, et vnedone, et lauro.
IX. De nucleis acinorum, VI.	IX. De myrto ſatiua, et myrtidano, et myrto ſilueſtri.
X. De vinaceis, VIII.	
I. Vua theriace, IV.	
II. Vua paſſa, ſiue aſtaphis, XIV.	Summa, Medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes MCCCCXVIII. r
III. Aſtaphis agria, ſiue ſtaphis, ſiue labruſca, ſiue pituitaria, XII.	
IV. Labruſca, XII.	
V. De ſalicaſtro, XII.	*Ex auctoribus:*
VI. De vite alba, ſiue ampeloleuce, ſiue ſtaphyle, ſiue melothron, ſiue archezoſtis, ſiue cedron, ſiue madon, XXXV.	C. Valgio, Pompeio Lenaeo, Sextio Nigro, qui Graece ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore, M. Varrone, Cornelio Celſo, Fabiano.
VII. De vite nigra, ſiue brionya, ſiue chironia, ſiue gynaecanthe, ſiue apronia, XXXV.	
VIII. De muſto, XV.	
IX. De vino.	*Externis, et Medicis:*
XX. De Surrentino, III. Albano, II. Falerno, VI.	Iisdem quibus, L. XXI.
I. Setino, I. Statano, I. Signino, I.	
II. De reliquis vinis, LXIV.	
III. Obſeruationes circa vina, LXI.	
IV. Quibus aegris danda, et quando danda.	
V. Quomodo danda. Obſeruationes circa ea.	
VI. De vinis fictitiis.	
VII. De aceto, XXVII.	
VIII. Aceto ſcillino, XVI.	
IX. Oxymelite, VII.	
XXX. De ſapa, VII.	
I. De faece vini, XII.	r. *MCCCCXIX. Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXXII. De faece aceti, xvii.
III. De faece ſapae, iv.
IV. De foliis oleae, xxiii.
V. De flore, iv. De olea ipſa, vi.
VI. De oliuis albis, iv. nigris, iii.
VII. Amurca, xxi.
VIII. De foliis oleaſtri, xvi.
IX. De omphacio, iii.
XL. De oenanthino, et de omni oleo, xxviii.
I. De cicino oleo, xvi.
II. Amygdalino, xvi.
III Laurino, ix.
IV. Myrteo, xx.
V. Chamaemyrſinae, ſiue oxymyrſinae: Cupreſſino, citreo, caryino, Gnidio, lentiſcino, balanino.
VI. De cypro, et cyprino, xvi. Gleucino, I.
VII. De balſamino, xiii.
VIII. Malobathro, viii.
IX. Hyoſcyamino, ii. Thermino, i. Narciſſino, i. Raphanino, v. Seſamino, iii. Lirino, i. Selgitico, i. Iguuino, i.
L. De elaeomeli, ii. De piſſino, ii.
I. De palmis, ix.
II. De palma myrobalano, iii.
III. Palmae elatae, viii.
IV. Medicinae ex ſingulorum generum flore, foliis, fructu, ramis, cortice, ſucco, ligno, radice, cinere. Malorum obſeruationes, vi. Cotoneorum, xxii. Struthiorum. i.
V. Dulcium malorum, vi. Auſterorum, iv.
VI. Citreorum, v.
VII. Punicorum, xxvi.
VIII. Stomatice, xiv.
IX. Cytino, viii.
LX. Balauſtio, xii.
I. Punico ſilueſtri.
II. Pirorum obſeruationes, cii.
III. Ficorum, cxi.
IV. Caprificorum, xlii.
V. Erineo herba, iii.
VI. Prunis, iv.
VII. De Perſicis, ii.
VIII. De pruno ſilueſtri, ii.
IX. De limo, ſiue lichene arborum, ii.
L. De moris, xxxviii.
I. Stomatice, ſiue arteriace, ſiue panchreſtos, iv.
II. De ceraſis, v.
III. De meſpilis, ii. Sorbis, ii.
IV. De nucibus pineis, xiii.
V. Amygdalis, xxix.
VI. Nucibus Graecis, i.
VII. Iuglandibus, xxiv.
VIII. Auellanis, iii. Piſtaciis.
IX. De ſiliquis, v. De corno, i. De vnedone.
LXXX. De lauris, xlix.
I. De myrto, xl.
II. Myrtidano, xii.
III. Myrto ſilueſtri, ſiue oxymyrſine, ſiue chamaemyrſine, ſiue ruſco, vi.

LIBER

LIBRO XXIV.

Continentur medicinae ex arboribus ſilueſtribus.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. *Diſcordiae in arboribus et herbis atque concordia.*	I. Medicinae ex arboribus ſilueſtribus.
II. Medicinae ex loco Italica. VI.	II. Lotos.
III. Glandibus, XIII.	III. Glans.
IV. Cocco ilicis, III.	IV. De cocco ilicis, galla, et viſco, pilulis, glande, et de cerri radice, et ſubere.
V. Galla, XXIII.	V. De fago et cupreſſo, et cedro magna et de cedride, galbano.
VI. Viſco, XI.	VI, De ammoniaco, et ſtyrace, et ſpondylio, et ſphagno, et terebintho, chamaepity, et pityuſa, et reſinis, et picea, et lentiſco.
VII. Pillulis: Cerro, VIII.	VII. De pice ſpiſſa, et liquida, et palimpiſſa, et piſſaphalto, et zopiſſa, et teda, et lentiſco.
VIII. Subere, II.	VIII. De platano, et fraxino et acere, et alba populo, et vlmo, et tilia, et ſambuco, et iunipero.
IX. Fago, IV.	IX. De ſalice, et amerina, et vitilibus et erice.
X. Cupreſſo, XXIII.	X. De virga ſanguinea, et ſilere, et liguſtro, et alno, et edera, et ciſto, et ciſſo, et erythrano, et chamaeciſſo, et ſmilace, et de clematide.
I, Cedro, XIII.	I. De harundine, et papyro, ebeno, et rhododendro, de rhue erythro, et erythrodano,

XII,

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	alyſſo, et radicula, et apocyno, et roremarino, et cachry, et ſabina, et ſelagine, et ſamulo, et gummi medicinis.
XII. Cedride, X.	II. De ſpina Arabica, et ſpina alba et acanthio, et acacia.
III. Galbano, XXIII.	III. De vulgari ſpina, et ſilveſtri, et de eryſiſceptro, et de appendice ſpina, et pyxacantho, et paliuro, aquifolia, et taxo, et rubis medicinae.
IV. Hammoniaco, XXIV.	IV. De cynosbaty, et Idaeo rubo, et rhamno, et lycio, et ſarcocolla, et de oporice medicinae.
V. Styrace, X.	V. De chamaedrye, et chamaedaphne, et chamelaea, et chamaeſyce, et chamaeciſſo, et chamaeleuce, et chamaecypariſſo, et ampelopraſo, et ſtachye, et clinopodio, et centunculo, et clematide Aegyptia medicinae.
VI. Spondylio, XVII.	V. De aro, et dracunculo, dracuntio, et ari, et millefolio, et herba eiusdem nominis, et pſeudobunio, et myrrhi, et onobrychi medicinae.
VII. Spagno, ſiue ſphaco, ſiue bryo, V.	VII. De coriaceſia et callicia, et menaide, et aliis viginti tribus, et medicinis earum, quas quidam magicas eſſe dicunt, et de conſidia, et de aproxi, et recidiuis amorum.

XVIII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XVIII. Terebintho, VI.	VIII. De eriphia, et lanaria, et ſtratioti medicinae.
IX. De picea, et larice, VIII.	IX. De herba quae naſcitur in capite ſtatuae, et de herba e fluminibus, et herba lingua, et cribro, et fimetis et Rhodota, et impia, et Veneris pectine, et nodia, et philanthropo, et canaria lappa, et tordile, et de gramine, et dactylo, et foenograeco medicinae.
XX. Chamaepity, X.	
I. De pityuſa, VI.	
II. Reſinis, XXII.	
III. Pice, XXXIV.	
IV. Piſſelaeo, ſiue palimpiſſa, XVI.	
V. Piſſaſphalto, II.	
VI. Zopiſſa, I.	
VII. Taeda, I.	
VIII. Lentiſco, XXII.	
IX. Platano, XXV.	
XXX. Fraxino, V.	Summa, medicinae et hiſtoriae, et obſeruationes MCLXXVI. I
I. Acere, I.	
II. Populo, VIII.	
III. Vlmo, XVI.	
IV. Tilia, V. Oleaſtro. I.	
V. Sambuco, XV.	*Ex auctoribus:*
VI. Iunipero, XXI.	
VII. Salice, XIV. Amerina. I.	Iisdem, quibus anteriore libro.
VIII. Vitice, XXXIII.	
IX. Erice, I.	
XL. Geniſta, V.	
I. Myrice, ſiue tamarice, LXV.	
II. Brya, XXIX.	
III. Virga ſanguinea, I.	
IV. Silere, III.	
V. Liguſtro, VIII.	
VI. Alno, I.	
VII. Ederis, XXXVIII.	
VIII. Ciſtho, V.	
IX. Ciſſo erythrano, II. Chamaeciſſo, II. Smilace, III. Clematide, XVIII.	
L. Arundine, XIX.	
I. Charta, II.	
II. Ebeno, V.	r. *MCCCCXVIII. Gr.*

LIII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LIII. Rhododendro, I.
IV. Rhu, genera, II. medicinae, VIII. ſtomatice, I.
V. Rhue erythro, IX.
VI. Erythrodano, XI.
VII. Alyſſo, II.
VIII. Struthio, ſiue radicula, XIII. Apocyno, II.
IX. Rore marino, XVIII.
LX. Cachry.
I. Sabina herba, VII.
II. Selagine, II.
III. Samolo, II.
IV. Gummi, XI.
V. Spina Aegyptia, ſiue Arabica, IV.
VI. Spina alba, II. Acanthio, I.
VII. Acacia, VIII.
VIII. Aſpalatho, I.
IX Eryſiſceptro, ſiue adipſatheo, ſiue diatiron, VIII.
LXX. Appendice ſpina, II. Pyrachantha, I.
I. Paliuro, X.
II. *Agrifolio.* Aquifolia, X. Taxo, I.
III. Rubis, II.
IV. Cynosbato, III.
V. Rubo Idaeo.
VI. Rhamni genera, II. Medic. V.
VII. De Lycio, XVIII.
VIII. Sarcocolla, II.
IX. Oporice, II.
LXXX. Trixagine, ſiue chamaedrye, ſiue chamaerope, ſiue Teucria, XVI.
I. Chamaedaphne, V.
II. Chamelaea, VI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXXXIII. Chamaeſyce, VIII.
IV. Chamaeciſſo herba, I.
V. Chamaeleuce, ſiue farfaro, ſiue farfugio, I.
VI. Chamaepeuce, X. Chamaecypariſſo. Ampeloprasſo, VI. Stachye, I.
VII. Clinopodio, III.
VIII. Centunculo, I.
IX. Clematide, ſiue echite, ſiue ſcammonia.
XC. Clematide Aegyptia, ſive daphnoide, ſiue polygonoide
I. De dracontiolis.
II. De aro, XIII.
III. De dracunculo, II.
IV. De ari, III.
V. Millefolio, ſiue myriophyllo, VII.
VI. Pſeudobunio, IV.
VII. Myrrhide, ſiue myrrha, ſiue myriza, VII.
VIII. Onobrychi, III.
IX. De magicis herbis, Coraceſia, et callicia.
C. Minyade, ſiue coryſidia, I.
I. Aproxi, VI.
II. *A Democrito fabuloſe ſcripta.* De aglaophotide, ſiue marmaritide: Achaemenide, ſiue hippophobade: theombrotio, ſiue ſemnio, adamandite, arianide, therionarca, Aethiopide, ſiue Meroide: ophiuſa, thalaſſegle, ſiue potamucyde, theangelide; gelotophyllide, ſtiatoride, caſſignete, helian-

CIII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
thide; hermeſiade: aeſchynomene, crocide, oenotheride, anacampſerote.	CX. Herba de fimetis.
III. Eriphia.	I. Herba a ſcanum vrina.
IV. Herba lanaria, I. Lactoris, I. Militaris. I.	II. Rhodora. a.
V. Stratiotis.	III. Impia, II.
VI. Herba de capite ſtatuae. I.	IV. Veneris pectine, I.
VII. Herba in fluminibus, I.	V. Exedum, ſiue nodia, II.
VIII. Herba lingua, I.	VI. Philanthropo, I.
IX. Herba de cribro, I.	VII. Tordylon, ſiue ſyreon, III.
	VIII. De gramine, XVII.
	IX. Dactylo, V.
	CXX. Feno Graeco, quae ſilicia, XXXI.

LIBRO XXV.

Continentur naturae herbarum ſponte naſcentium, et auctoritas. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De origine vſus earum.	I. Naturae herbarum ſponte naſcentium.
II. Qui Latine vſus earum ſcripſerint.	II. Qui latine vſus herbarum ſcripſerint, et quando ad Romanos notitia earum peruenerit, et qui primi Graecorum de his compoſuerint, et de herbarum inuentione, et antiqua medicina, et quare minus exerceantur eorum remedia, et de cynorrhodo, et de dracunculo medicinae.
III. Quando ad Romanos ea notitia peruenerit.	III. De quodam peſtifero fonte Germaniae, et de Britannica, et maximis morborum doloribus.

1. *Continentur naturae herbarum ſponte naſcentium; auctoritas herbarum, et de origine vſus earum.*

a. Colb. 2. Rodarum. Hard.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

IV. De Graecis auctoribus qui herbas pinxerunt.

V. Qui primi Graecorum de his ſcripſerint.

VI. Herbae mirabiliter inventae: et quare minus exerceantur ea remedia. Exempla de cynorrhodo, medicinae, II. De dracunculo caule, I. De Britannica, V.

VII. Nobilium herbarum inventores.

I. VIII. De moly, III.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

IV. De moly et dodecatheo et paeonia, vel pentorobo, vel glycyſide, et panace, vel aſclepio, et heraclio, et panace Chironio, et panace centaureo, vel pharnaceo, et heraclio ſiderio, et hyoſciamo, vel apollinari ſiue altercangeno.

V. De linozoſte, parthenio, hermupoa ſiue potius mercuriali, et achilleo, et panace heracleo, ſideriti, millefolio, et de ſcopa regia, et hemionio, teucrio, ſplenio, de melampodio, ſiue elleboro, quotue eorum genera, et de nigro elleboro, et albo medicinae, et quando detur, et quomodo ſumendum, et quibus non dandum, et quod mures necat.

VI. De mithridatio, et ſcordoti, ſiue ſcordio, et polemonia vel philetaeria, vel chiliodynama, et eupatoria, et centaurea ſiue chironio, et de lepto centaureo libadio, felle terrae, triorche medicinae.

VII. De clymeno, et gentiana, et lyſimachia, et parthenide, et artemiſia et ambroſia, et nymphaea, et heraclio, et euphorbia medicinae.

VIII. De plantagine, et bugloſſa, et cynogloſſa, et

2. IX.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	buphthalmo, et Scythica, et hippice, et de iſchaemone, et de betonica, et Cantabrica, et conſiligine, et hiberide, et chelidonia, et canaria, et elaphoboſco, et dictamno, et ariſtolochia, et quod eius delectatione aduolent piſces, et ſtatim capiantur, et medicinae contra ſerpentium ictus ex herbis quas ſuperius nominavit.
2. IX. Dodecatheo, I.	IX. De argemonia, et agarico, et echio, et hyoſcyamo, et hierobotane, et blattaria, et lemonia, et quinquefolio, et dauco, et perſolata, et arcio, et cyclamino, et peucedano, omnia ad ſerpentium ictus.
3. X. Poeonia, quae pentorobo, ſiue glycyſide, I.	X. De ebulo, et verbaſco, et thelyphono, et contra ſcorpionum ictus, et rubetarum et canum morſus, et generaliter contra omne venenum.
4. I. Panace, ſiue Aſclepio, II.	I. Remedia ad capitis vitia.
5. II. Panace Heraclio, III.	II. De centaureo, et chelidonia, et panace, et hyoſcyamo et euphorbio ad oculorum vitia.
6. III. Panace Chironio, IV.	III. De anagallide ſiue corchoro, et mandragora ſiue circeio, et cicuta, et crethmoagrio, et molybdena, et capno, et acoro, et iride, et cotyledone, acizoo, et an-

7. IV.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

7. IV. Panace centaureo, ſiue Pharnaceo, III.
8. V. Heracleo, ſiue ſiderio, IV.
9. VI. Ampelo chironia, I.
10. VII. Hyoſcyamo, ſiue Apollinari, ſiue alterco, genera II. medic. III.
11. VIII. Linozoſti, ſiue parthenio, ſiue Hermupoea, quae Mercurialis: genera II. medic. XXII.
12. IX. Achillea ſideriti, ſiue millefolio, ſiue panace heracleo, ſiue ſcopa regia, VI.
13. XX. Teucria, ſiue hemionio, ſiue ſplenio, II.
14. I. Melampodio, ſiue elleboro, quod veratrum, genera III. Quomodo colligatur, quomodo probetur.
II. Medicinae ex nigro, XXIV. Quomodo ſumendum.
III. Item in albo: medicinae ex eo, XXIII.
IV. Obſeruationes circa vtrumque genus, LXXXVIII.
V. Quibus non dandum.
15. VI. De Mitridatia, II.
16. VII. Scordoti, ſiue ſcordio, IV.
17. VIII. Polemonia, ſiue Philetaeria, ſiue chiliodynama, VI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

drachne, et erigero, et de ephemero, et de labro Veneris. et de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, oriſque vitia medicinae,

Summa medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes MCCXCII.

Ex auctoribus:

Iisdem quibus ſupra, et praeter eos Xantho. I.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

18. IX. Eupatoria, I.
19. XXX. Centaurio, ſiue chironio, XX.
20. I. Centaureo lepto, ſiue libadio, quod fel terrae, XXII.
21. II. Centaureo triorche, II.
22. III. Clymeno, II.
23. IV. Gentiana, XIII.
24. V. Lyſimachia, VIII.
25. VI. Artemiſia, ſiue parthenide, ſiue botry, ſive ambroſia, V.
26. VII. Nymphaea, ſiue heraclio, ſiue rhopalo, ſive mado, genera duo, medicinae, XIV,
27. VIII. Euphorbia, genera II. medic. IV.
28. IX. Plantaginis genera II. medicinae, XXVI.
29. XL. Bugloſſos, III.
30. I. Cynogloſſos, III.

XLII.

1. *Gr. C. Valgii loco habet Sext. Gallico, et poſt Antonio Caſtori inſerit M. Varrone. et in Medicorum catalogo omiſit Petronio, Diodoto.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

31. XLII. Bupthalmos, ſiue cachlam.
32. III. Herbae quas inuenerunt gentes: Scythice, III.
33. IV. De hippace, III.
34. V. Iſchaemone, II.
35. VI. Vettonica, XLVIII.
36. VII. Cantabrica, II.
37. VIII. Conſiligine, I.
38. IX. Iberide, VII.
39. L. Herbae ab animalibus repertae: Chelidonia, VII.
40. I. Canaria, I.
41. II. *Elaphoboſcos: Seſeli.*
42. III. Dictamnus, VIII. Pſeudodictamnus. Quibus locis potentiſſimae herbae: Propter herbas in Arcadia lac potari.
43. IV. Ariſtolochia, ſiue clematitis, ſiue Cretica, ſiue pliſtolochia, ſiue lochia polyrrhizos, quae malum terrae, XXII.

V. Vſus herbarum contra ſerpentium ictus.

1. VI. De argemonia, IV.
2. VII. Agaricum, XXXIII.
3. VIII. Echios, genera II.
4. IX. Hierabotane, ſiue periſtereon, quae verbenaca, genera II. medic. X.
5. LX. Blattaria, I.
6. I. Lemonium, I.
7. II. Pentapetes, ſiue pentaphyllon, ſiue chamaezelon, quae quinquefolium, medicinae: XXXIII.

Ordo et inſcr cap. ap. Hard.

8. III. Sparganion, I.
9. IV. Dauci genera, IV. medicinae, XVIII.
10. V. Therionarca, II.
11. VI. Perſolata, ſiue arcion, VIII.
12. VII. De cyclamino, quae tuber terrae, XII.
13. VIII. Cyclamino ciſſanthemo, IV.
14. IX. Cyclamino chamaeciſſo, III.
15. LXX. Peucedano, XXVIII.
16. I. Ebulo, VI.
17. II. Polemonia, I.
18. III. Verbaſco, XV.
19. IV. Phlomide, I.
20. V. Thelyphono, I.
21. VI. Phrynio, ſiue neurade, ſiue poterio, I.
22. VII Aliſma, ſiue damaſonium, ſiue lyron, XVII.
23. VIII. Periſtereos, VI.

IX. *Remedia aduerſus venena.*

1. LXXX De Antirrhino, ſiue anarrhino, ſiue lychnide agria, III.
2. I. Euplea, I.
3. II. Pericarpo, genera II. medic. II.
1. III. Remedia ad vitia capitis, I. Nymphaea Heraclia, II.
2. IV. Lingulaca, I.
3. V. Cacalia, ſiue leontice, III.
4. VI. Callitrix, XX.
5. VII. Hyſſopum, X.
6. VIII. Lonchitis, IV.

LXXXIX.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

7. LXXXIX. Xiphion, ſiue phaſganion, IV.

8. XC. Pſyllion, ſiue cynoides, ſiue chryſallion, ſiue ſicelicon, ſiue cynomyia, I.

I. Remedia oculorum.

1. II. Anagallis, ſiue corchoron, et quae ferus oculus, genera, II. medic. III.

2. III. Aegilops, II.

3. IV. Mandragoras, ſiue circaeon, ſiue morion, ſiue hippophlomon: genera II. medicinae, XXIV.

4. V. Cicuta, XIII.

5. VI. Chrethmos agrios, I.

6. VII. Molybdaena, I.

7. VIII. Capnos prima, quae pedes gallinacei, I.

8. IX. Capnos fruticoſa, III.

9. C. Acoron, ſiue agrion, XIV.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

10. I. Coryledon, genera II. medic: LXI.

11. II. Aeizoum maius, ſiue buphthalmon, ſiue Zoophtalmon, ſiue ſtergethron, ſiue amerimnon, quae ſedum magnum, aut oculus. aut digitellus: medic. XXXI. Aeizoum minus, XXXII.

12. III. Andrachle agria, quae illecebra, XXXII.

IV. *Remedia ad narium vitia.*

V. *Remedia ad dentium dolores.*

1. VI. Erigeron, ſiue pappos, ſiue acanthis, quae ſenecio, VIII.

2. VII. Ephemeron, II.

3. VIII. Labrum Venereum, I.

4. IX. Batrachion, quae ranunculus, ſiue ſtrumos, genera IV. med. XIV.

CX. Stomatice, ad foetorem.

LIBRO XXVI.

Continentur reliquae ex herbis per genera morborum medicinae. [1]

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De nouis morbis.	I. Reliqnae per morborum genera medicinae, et nouis morbis, et de lichene quid ſit, et quando primum in Italia coeperint, et de carbunculo, elephantiaſi et colo.
II. Quid ſint lichenes.	II. Laus Hippocratis.

III.

1. *Continentur reliquae per morborum genera medicinae.* Gr.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
III. Quando primum in Italia coeperint.	III. De noua medicina, et Aſclepiade Medico, et qua ratione veterem medicinam mutauerit.
IV. Item carbunculus.	IV. Irriſio magicae artis, et de lichene, eiusque remedio, et faucium.
V. Item elephantiaſis.	V. Ad ſtrumas, et ad digitos, et ad pectus, et ad tuſſim medicinae.
VI. Item colum.	VI. De verbaſco, et cacalia vel tuſſilagine, bechio, et ſaluia ad tuſſim.
VII. De noua medicina. De Aſclepiade medico.	VII. Ad lateris dolores et pectoris et ad orthopnoeas, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, vrinae, tuſſi, pectori, hulceribus, renibus, hepaticis, ad vomitionem, et ſingultus, pleureticis, lateri.
VIII. Qua ratione medicinam veteres mutauerunt.	VIII. De omnibus vitiis ventris et remediis, et eorum quae circa vel intra ſunt, et de aluo ſiſtenda, vel ſoluenda.
IX. Contra Magos.	IX. De pulegio et argemone.
X. Lichenis remedia. Lichen herba: medic.	X. De nymphaea, et abſtinentia et appetentia Veneris, et de ſatyrio erythraico, et crategi, et ſideriti.
I. *Anginae.*	I. Medicinae generales de pedibus, talis, articulis, neruis et remedia contra morbos qui totum corpus occupant, et de merthryda, et vigiliis, paralyſi, et de febribus frigidis, et febre iumentorum, et phreneticis, XII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XII. *Strumis.*	et chamaeacta et aizoo, et igne ſacro.
	II. Ad luxata membra, et contra morbum regium et contra furunculos, et fiſtulas, et inflationes, et ambuſtionem, et contra alios morbos, ad neruos, et ſanguinem.
1. III. Bellis, II.	III De herba equiſeto, nymphaea, peucedano, ſiderite, aliisque pluribus ad ſanguinem ſiſtendum vtilibus, et ſtephanomeli, et eriſithale, et contra vermes.
2. IV. Condurdum, I.	IV. Ad hulcera et plagas, et ad verrucas tollendas, et de polycnemo.
V. *Tuſſi.*	V. De pluribus experimentis ad mulierum menſes, et vuluae morbos, et partus eiiciendos et continendos, et cutis in facie vitia, et capillum tingendum et tollendum quadrupedum ſcabiem.
1. VI. Bechion, ſiue chamaeleuce: IV.	Summa, Medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes MCXXVIII. 1
2. VII. Saluia.	
VIII. *Lateris et pectoris, ac ſtomachi doloribus.*	*Ex auctoribus:*
1. IX. Molon, ſiue ſyron: amomon, III.	Iisdem quibus anteriore libro.
2. XX. Ephedra, ſiue anabaſis, III.	
3. I. Geum, III.	
II. *Hepati, renibus, vomitioni,* I. Tripolium, III.	
2. III. Gromphaena.	
3. IV. Malundrum, II.	
4. V. Chalcetum, II.	
5. Molemonium. I.	
6. VI. Halus, ſiue cotonea, V.	
7. VII. Chamaerops, I.	
8. Stoechas, I.	
VIII. *Alui remedia.*	
1. IX. Aſtragalus, III.	
2. XXX. Ladanum.	

1. *MCCXCII. Gr.*

XXXI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
3.XXXI.Chondris, ſiue pſeudodictamnum, I.
4. Hypociſthis.
5. II. Lauer, ſiue ſion, II.
6. III. Potamogeton, VIII.
7. Statice, III.
8. IV. Ceratia, II.
9. Leontopodion, ſiue leuceoron, ſiue doribethron, ſiue thorybethron.
10. Lagopus, III.
11. V. Epithymon, ſiue hippopheos: VIII.
12. VI. Pycnocomon, IV.
13. VII. Polypodion, III.
14. VIII. Scammonia, VIII.
15. IX. *Tithymalos characias.*
16. XI. Tithymalos myrtites, ſiue caryites, XXI.
17. I. *Tithymalos paralius.*
18. II. *Tithymalos helioſcopios.*
19. III. Tithymalos cypariſſias, XIX.
20. IV. Tithymalos platyphyllos, ſiue corymbites, ſiue amygdalites. III.
21. V. Tithymalos dendroides, ſiue cobios, ſiue leptophyllos, XVIII.
22. VI. Apios iſchas, ſiue raphanos agria, II.
VII. *Torminibus medendis.*
VIII. *Lieni ſanando.*
IX. *Calculis et veſicae.*
1. L. Crethmon, XI. Cachrys.
2. I. Anthyllion, II. Anthyllis, II.
3. II. Cepaea, I.
4. III. Hypericon, ſiue chamaepitys, ſiue coriſon, IX.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
5. IV. Caros, ſiue hypericon, X.
6. V. Callithrix, I.
7. Perpreſſa, I.
8. Chryſanthemum, I.
9. Anthemis, I.
10 VI. Silaus.
11. VII. Herba Fuluiana.
VIII. *Teſtium ac ſedis vitiis.*
1. IX. Inguinalis, ſiue Argemo.
LX. *Ad panos.* Chryſippeos, I.
I. *Ad venerem.*
1. II. Orchis, ſiue ſerapia, V.
2. III. Satyrion, ſiue Erythraicon, IV.
IV. *Ad podagram, et morbos pedum.*
1. V. Lappago, ſiue mollugo, I.
2. Aſperugo, I.
3. VI. Phycos, quod fucus marinus, genera III.
4. Lappa boaria.
VII. Ad mala quae totis corporibus graſſantur.
1. VIII. Geranion, ſiue myrrha, ſiue myrtis: genera III. medic. VI.
2. IX. Onothera, ſiue onuris, III.
LXX. *Ad comitiales.*
I. *Ad febres.*
II. *Ad phreneſim, lethargum, carbunculos.*
III. *Ad hydropicos,*
1. Acte, ſiue ebulum.
2. Chamaeacte.
IV. *Ad ignem ſacrum medendum.*
V. *Ad luxata ſananda.*

Ordo et inſc. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
LXXVI. *Ad morbum regium.*	VI. *Ad phthiriaſin.*
VII. *Ad furunculos.*	VII. *Ad hulcera et vulnera.*
VIII. *Ad fiſtulas ſanandas.*	1. VIII. Polycnemon, 1.
IX. *Ad collectiones, et duritias.*	IX. *Ad verrucas tollendas, et cicatrices ſanandas.*
LXXX. *Ad ambuſta.*	XC. *Ad mulierum morbos.*
I. *Ad neruos et articulos.*	1. I. Arſenogonon, et thelygonon.
II. *Ad ſanguinis profluuium.*	2. II. Maſtos.
1. III. Hippuris, ſiue ephedron, ſiue anabaſis, quae equiſetum, genera II. medic. XVIII.	III. *Ad capillos.*
2. IV. Stephanomelis.	1. Lyſimachia.
V. *Ad rupta et conuulſa.*	2. Ophrys. 1

LIBRO XXVII.

Continentur reliqua herbarum genera. 2

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. *Antiquorum circa haec cura.*	I. et II. De aconito, et panthera quae extinguitur aconito.
II. Aconitum, ſiue thelyphonon, ſiue cammoron, ſiue pardalianches, ſiue ſcorpion. Medicinae, IV.	
III. Aethiopis, IV.	III. Quod omnium creaturarum conditor ſit Deus.
IV. Agearton, IV.	IV. De Aethiopide, et agerato et aloe, et alcea, et alypo, et alſina, et androſace, et androſaemo, et ambroſia, et anoni, et anagyro, et anonymo.
V. Aloe, XXIX.	V. De aparine, et arctio, et aſpleno, et aſclepiade, et aſtere vel bubonio, et aſcyro vel aſcyroide, et aphace, et de alcibio, et alectorolopho.

VI.

1. *In MS. Orbris Hard.* 2. *Gron. addit et medicinae.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
VI. Alcea, XXIX.	VI. De alo.
VII. Alypon, I.	VII. De alga, et actaea, et de ampelo agria, et abſinthio.
VIII. Alſine, ad eadem quae helxine, V.	VIII. De ballote, et botrye fruticoſa, et brabyla, et bryo, bupleuro, et catanance, calla, et circeia, et cirſio et crategono et theligono, et crocodilio, et cynoſorchi, et chryſolachano, et cucubalo, et conferua.
IX. Androſaces, VI.	IX. De cocco Gnidio, et dipſaco, et dryopteri, et dryophono, et elatine, et empetro ſiue calcifraga, et epipacti vel elleborine, et epimedio, et enneaphyllo, et filice, et de femore bubulo, et galeopſide ſiue galeobdolo, et clauce ſiue eugalacto
X. Androſaemon, ſiue aſcyron, VI.	X. De glaucio, et glyciſide, et gnaphalio ſiue chamaezelo, et galedrago, et holco, et hyoſiri, et holoſteo, et hypophaeſto.
I. Ambroſia, ſiue botrys, ſiue artemiſia, III.	I. De hypogloſſa et hypecoo Idaea, iſopyro, lathyri, leontopetalo, lycopſide, et aliis quibusdam
II. Anonis, ſiue ononis, V.	II. De medio, et myoſota, et myagro, et natrice, et othonne, et onoſma, et onopordo, et oſyri, et oxye, et batrachio, et polygono, et leucanthemo, et phyteuma,

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XIII. Anagyros, ſiue acopon, LXI.
IV. Anonymos, II.
V. Aparine, ſiue omphacocarpos, ſiue philanthropos, III.
VI. Arction, ſiue Arcturum, V.
VII. Aſplenon, ſiue hemionios, II.
VIII. Aſclepias, II.
IX. Aſter, ſiue bubonion, III.
XX. Aſcyron, ſiue aſcyroides, III.
I. Alfacate, a. III.
II. Alcibium, I.
III. Alectorophus, quae criſta, II.
IV. Alon, quod ſymphyton petraeum, XIV.
V. Alga rufa, I.
VI. Actaea, I.
VII. Ampelos agria, IV.
VIII. Abſinthium, genera IV. med. XLVIII.
IX. Abſinthium marinum, ſive Seriphium.
XXX. Ballotes, ſiue porrum nigrum, III.
I. Botrys, ſiue ambroſia, ſiue artemiſia, I.
II. Brabyla, I.
III. Bryon marinum, V.
IV. Bupleuron, I.
V. Catanance, I. Cemos, I.
VI. Calſa, III.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

et phyllo, et phellandrio, et phalari, et polyrrhizo et proſerpinaca, et de rachoma, et de reſeda, et ſtoechade.
III. De ſolano, et ſmyrnio, et telephio, et trichomane, et thalietro, et thlaſpe, et tragonia, et tragoni, et tragopogo, et ſpondyli: et quod quidam morbi in quibusdam non ſunt gentibus.

Summa medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes DCCLII. [1]

Ex auctoribus:

Pompeio Lenaeo, Sextio Nigro, qui Graece ſcripſit, Iulio Baſſo, qui item, Antonio Caſtore, Cornelio Celſo.

Externis:

Theophraſto, Apollodoro Citienſe, Democrito, Ariſtogitone, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui *βιόχρηστα* ſcripſit, Niccandro.

Medicis:

Mneſitheo [2] et caeteris iisdem quibus in priore libro.

1. DCCII. Gr. 2. *Mneſtheo*, *Gr.*

a. *Alfacate)* In R. 1. et Colb. 2. *Aplica:* forte *Aphaca. Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXXVII. Calſa altera, ſiue anchuſa; ſiue rhinochiſia, II.
VIII. Circaea, III.
IX. Cirſion, I.
XL. Crataeogonon, genera III. medic. VIII.
I. Crocodilion, II.
II. Cynoſorchis, ſiue orchis, IV.
III. Chryſolachanum, genera II. medic. III.
Coagulum terrae, II.
IV. Culicus, ſiue ſtrumus, ſiue ſtrychnos, VI.
V. Conferua, II.
VI. Coccum Gnidium, II.
VII. Dipſacos, III.
VIII. Dryopteris, III.
IX. Dryophonon, I.
L. Elatine, II.
I. Empetros, quae calcifraga, IX.
II. Epipactis, elleborine, II.
III. Epimedion, III.
IV. Enneaphyllon, III.
V. Filicis genera duo, quam Graeci pterin, alii blachnon, item theiypterin, nymphaeam pterin vocant.
VI. Femur bubulum.
VII. Galeopſis, ſiue galeopdolon, ſiue gallio, VI.
VIII. Glaux, I.
IX. Glaucion, III. Collyrion, II.
LX. Glycyſide, ſiue paeonia, ſiue pentorobon, XX.
I. Gnaphalium, ſiue chamaezelon, VI.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

II. Gallidraga, I.
III. Holcus, I.
IV. Hyoſiris, I.
V. Holoſteon, III.
VI. Hippophaeſton, VIII.
VII. Hypogloſſa, I.
VIII. Hypecoon.
IX. Idaea, IV.
LXX. Iſopyron, II.
I. Lathyris, II.
II. Lentopetalon, II.
III. Lycapſos, II.
IV. Lithoſpermon, ſiue aegonychon, ſiue diopſyron, ſiue heracleos, II.
V. Lapidis muſcus.
VI. Limeum, I.
VII. Leuce, ſiue meſoleuce, et leucas. III.
VIII. Leucographis, V.
IX. Medion, III.
LXXX. Myoſotha, ſiue Myoſotis, III.
I. Myagros, I.
II. Nyma, I.
III. Natrix, I.
IV. Odontitis, I.
V. Othonna, I.
VI. Onoſma, I.
VII. Onopordon, V.
VIII. Oſyris, IV.
IX. Oxys, II.
XC. Polyanthemum, ſiue batrachios, III.
I. Polygonum, ſiue thalaſſias, ſiue carcinethron, ſiue clema, ſiue myrtopetalos, quae ſanguinaria, ſiue oreos: genera IV. medic. XL.
II. Pancratium, XII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XCIII. Peplis, ſiue ſyce, ſiue meconion aphrodes, III.
IV. Periclymenon, V.
V. Pelecinum, I.
VI. Polygala, I.
VII. Poterion, ſiue phrynion, ſiue neuras, IV.
VIII. Phalangites, ſiue phalangion, ſiue leucacanthon, IV.
IX. Phyteuma, I.
C. Phyllon, I.
I. Phellandrion, II.
II. Phalaris, II.
III. Polyrrhizon, V.
IV. Proſerpinaca, V.
V. Rhacoma, XXXVI.
VI. Reſeda, II.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

VII. Stoechas, III.
VIII. Solanum, quam Graeci ſtrychnon, II.
IX. Smyrnium, XXXII. Sinon, II.
CX. Telephium, IV.
I. Trichomanes, V.
II. Thalitruum.
III. Thlaſpi, IV.
IV. Trachinia, I.
V. Tragonis, I.
VI. Tragos, ſiue ſcorpio, IV.
VII. Tragopogon, I.
VIII. De aetatibus herbarum.
IX. Quomodo cuiusque vires efficaciores.
CXX. Gentium vitia diuerſa.

LIBRO XXVIII.

Continentur medicinae ex animalibus.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I. et II. Ex homine remedia.
III. An ſit in medendo verborum vis aliqua.
IV. Oſtenta et ſanciri, et depelli
V. *Varii mores.*
VI. Ex viro medicinae, et obſeruationes, CCXXVI.
VII. *Ex ſaliua.*
VIII. *Ex ſordibus aurium.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

II. An ſit in medendo aliqua vis verborum: oſtenta et ſanciri et depelli.
III. Remedia ex homine contra Magos.
IV. De quibusdam ſortilegiis, et ſaliua hominis.
V. De obſeruatione victus.
VI. De ſternutamento, et Venere, et ceteris remediis.
VII. De remediis muliebribus.
VIII. Medicinae ex animalibus peregrinis, et elephanto, et leone, et de camelo, et hyena, et crocodilo, et chamae-

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	leonte, et ſcinco, et hippopotamo, et lyncibus.
IX. *Ex capillo, dente, etc.*	IX. Medicinae communes ex feris animalibus aut eiusdem generis placidis, lactis vſus, et obſeruationes et de caſeis, butyro, et adipe.
X. *Ex ſanguine, Venere, etc.*	X. Medicinae de apro, et capris, et equis feris, et remedia ex beſtiis contra omnes morbos.
I. *Ex mortuis.*	I. De remediis ad morborum multa genera ex animalibus.
II. *Magorum commenta varia.*	II. Ad faciei vitia, ceruicis et pectoris morbos.
III. *Ex ſordibus hominis.*	III. Ad ſtomachi, lumborum, et renum vitia.
IV. *Ab animo hominis pendentes medicinae.*	IV. Ad aluum ſiſtendam, coeliacos, et dyſentericos, inflationes alui, rupta, teneſmon, et taenias, et colum.
V. *Ex ſternutamento.*	V. Ad veſicae cruciatus, et calculos, de genitalium et ſedis vitiis, et inguinum remediis.
VI. *Ex Venere.*	VI. Ad podagras, morbum comitialem, ſideratos, oſſaque fracta remedia.
VII. *Promiſcua remedia.*	VII. Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ignem ſacrum, et ad dolores neruorum remedia.
VIII. *De vrina.*	VIII. Ad ſanguinem ſiſtendum, et contra hulcera, et carcinomata, et ſcabiem remedia.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XIX. *Auguria valetudinis ex vrina*, I.	IX. Ad muliebria mala medicinae.
XX. Ex muliere, medicinae XLI.	XX. Mira de animalibus.
I. *Ex lacte mulieris.*	Summa medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes MDCLXXXII. I.
II. *Ex ſaliua mulieris.*	
III. *Ex menſibus.*	
IV. Ex peregrinis animalibus: Elephanto, VIII.	
V. Leone, X.	
VI. Camelo, X.	
VII. Hyaena, LXXIX.	
VIII. Crocodilo, XIX. Crocodilea, XI.	
IX. *Chamaeleone.*	
XXX. Scinco, IV.	
I. Hippopotamo, VII.	
II. Lynce, V.	
III. Medicinae communes ex animalibus feris, aut eiusdem generis placidis. Lactis vſus, et obſeruationes, LIV.	
IV. De caſeis, XII.	
V. Butyro, XXV.	
VI. Oxygala, I.	
VII. Adipis vſus, et obſeruationes, LII.	

Ex Auctoribus:

M. Varrone, L. Piſone, Fabiano, a. Valerio Antiate 2, Flacco, Catone Cenſorio, Servio Sulpitio, Licinio Macro, Celſo, Maſſurio, Sextio Nigro, qui Graece ſcripſit, Bytho Dyrracheno, b. Opilio 3, Medico, Granio Medico.

Externis:

Democrito, Apollonio qui c. Μύρωσιν 4, Mileto, Artemone, Sextilio, Antaeo 5, Homero, Theophraſto, Lyſimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo qui d. Διφυεῖς 6, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide 7, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo Thebano 8, Iolla, Mictone 9 Smyrnaeo, Aeſchi-

XXXVI.

1. *CLXXXV.* Gr. 2. *Verre, Antiate.* Gr. *et Al.* 3. *Ophilio Iid.* 4. *Myrſin Iid.* 5. *Sextilio Antaeo, coniunctim Gr.* 6. *Diophios Gr. et Al.* 7. *Sotira Laide, non diſtincte Gr.* 8. *Thebano deeſt ap. Gr.* 9. *Mictione.*

a. *Valerio Antiate)* Ex noſtra id emendatione, cum prius legeretur, *Verre Antiate. Hard.*

b. *Opilio)* Male prius *Ophilio* libri editi praeferebant. *Id.*

c. Μύρωσιν) Pro monſtroſa voce *Myrſin*, ſic emendavimus. Vide ſyllabum Auctorum. *Id.*

d. Διφυεῖς) Hactenus *Diophios* in omnibus libris. Ita, vti emendauimus, ſcribi oportere, docturi ſumus in Auctorum ſyllabo. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXXVIII. De ſeuo.
IX. De medulla.
XL. Felle.
I. Sanguine.
II. Priuatae ex animalibus medicinae digeſtae in morbos. *Contra ſerpentes.*
1. De ceruis, III.
2. Hinnuleo.
3. Ophione.
4. Apro, XII.
5. Capris, et hoedis, CXVI.
6. Aſino, LXXVI.
III. *Contra canis rabidi morſus.*
1. Ex vitulo, LVIII.
IV. *Contra veneficia.*
V. *Contra venena.*
VI. *Ad caput, et alopecias.*
VII. *Ad oculorum vitia.*
VIII. *Ad aurium dolores et vitia.*
IX. *Ad dentium dolores.*
L. *Ad faciei vitia.*
I. *Ad tonſillas et ſtrumas.*
II. *Ad ceruicum dolores.*
III. *Ad tuſſim, et ſanguinis exſcreationes.*
IV. *Ad ſtomachi dolores.*
V. *Ad iocinoris dolores, et ſuſpiria.*
VI. *Ad lumborum dolores.*
VII. *Ad lienem ſanandum.*
VIII. *Ad aluum.*
IX. *Ad teneſmum, tineas, colum.*
LX. *Ad veſicam et calculos.*

ne Medico, Hippocrate, Ariſtotele, Metrodoro, e. Iceti-da 10 Medico, Heſiodo, Dalione 11, Caecilio, Bione 12, qui f. περὶ δυνάμεων, Anaxilao, Iuba rege.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I. *Ad genitalium et ſedis vitia.*
II. *Ad podagram et pedum dolores.*
III. *Ad comitialem morbum.*
IV. *Ad morbum regium.*
V. *Ad oſſa fracta.*
VI. *Ad febres.*
VII. *Ad melancholicos, lethargicos, phthiſicos.*
VIII. *Ad hydropicos.*
IX. *Ad ignem ſacrum, et eruptiones pituitae.*
LXX. *Ad luxata, ad duritias, et furunculos.*
I. *Ad ambuſta.* De glutino taurino probando, et medicinae ex eo, VIII.
II. *Ad neruorum dolores et contuſa.*
III. *Ad ſanguinem ſiſtendum.*
IV. *Ad hulcera et carcinomata.*
V. *Ad ſcabiem.*
VI. *Ad extrahenda quae ſunt infixa corpori, et ad cicatrices ſanandas.*
VII. *Ad muliebria mala.*
VIII. *Ad infantium morbos.*

LXXIX.

10. Icacida Gr. et Al. 11. Dialcone Gr. 12. Caecilio Bione coniunctim edidit Gron.

e. *Icetida)* Prius *Icacida* male. In R. 1. 2. Colb. 2. *Ichatida. Id.*

f. Περὶ δυνάμεων) De virtutibus herbarum. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LXXIX. *Ad ſomnum et ſudorem.*

LXXX. *Ad Venerem et ebrietatem.*

I. *Mira de animalibus.* Sunt medicinae ex apro, VII. Sue, LX. Ceruo, III. Lupo, XXVII. Vrſo. XXIV. Onagro, XII. Aſino, LXXVI. Polea, III. Equifero, XI. Equulei coagulo, I. Equo, XLII. Hippace, I. Bubus feris, II. Boue, LXXXI. Tauro, LIII. Vitulo, LIX. Lepore, LXIV. Vulpe, XX. Mele, II Fele, V. Capra, CXVI. Hirco, XXXI. Hoedo, XXI.

LIBRO XXIX.

Continentur medicinae ex reliquis animalibus, quae aut placida non ſunt, aut fera. a.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De origine medicinae.	I. De origine medicinae et quando primum clinice, et quando primum iatraleptice, et de Chryſippo, et Eraſiſtrato, et empirice, et Herophilo, et reliquis illuſtribus medicis, et quoties ratio medicinae mutata ſit, et qui primus Romae medicus, et quando, et quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, et vitia medicinae.
II. De Hippocrate: quando primum clinice, quando primum iatraliptice.	II. De medicinis lanarum.
III. De Chryſippo, et Eraſiſtrato.	III. De ouorum natura.
IV. De Empirice.	IV. Remedia de cane, et ex animalibus quae placida non ſunt, ſed fera, et ex volucribus, et con-

V.

1. *Gr. Continentur medicinae ex animalibus.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	tra morſus phalangiorum.
V. De Herophilo, et reliquis illuſtribus medicis: Quoties ratio medicinae mutata ſit.	V. De ſeuo camelino, et cane rabido, et lacerta, et anſeribus, et columbis, et muſtelis remedia.
VI. Quis primus Romae medicus, et quando.	VI. Ad alopecias tollendas, et ad pilos reddendos, et ad lentes tollendos, et ad palpebras, et ad glaucomata, et ad oculos et parotidas remedia.
VII. Quid de medicis antiquis Romani iudicauerint.	
VIII. Vitia medicinae.	
IX. Remedia ex lanis, XXXV.	Summa medicinae, et obſeruationes. DCCCLIV. 1
X. De oeſypo, XXXII.	
I. Ouis, XXI.	
II. De ſerpentium ouis.	*Ex auctoribus:*
III. De Comageno conficiendo. Medicinae ex eo, IV.	M. Varrone, L. Piſone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Caſſio Hemina, Cicerone, Plauto, Celſo, Sextio Nigro qui Graece ſcripſit, Caecilio Medico, Metello Scipione, Ouidio Poëta, Licinio Macro.
IV. *Remedia ex cane.*	
V. *Remedia per morbos corporis digeſta. Aduerſus ſerpentium ictus.*	
1. *Ex mure.*	
2 VI. *Ex muſtela.*	
3. VII. *Ex cimicibus.*	*Externis:*
4. VIII. *De aſpidibus.*	Philopatore, Homero, Ariſtotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.
5. IX. *Ex baſiliſco.*	
6. XX. *Ex dracone.*	
7. I. *Ex vipera.*	
8. II. *Ex reliquis ſerpentibus.*	*Medicis:*
9. III. *De ſalamandra.*	Botrye, Apollodoro, Archidemo, a. Ariſtogene 2, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo Philoſopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanaeo.
10. IV. *Ex volucribus, aduerſus ſerpentes.*	
1. *Ex vulture.*	
2. V. *Ex gallinaceis.*	
3. VI. *Ex reliquis auibus.*	
	11. VII,

1. *DXXI. Gr.* 2. *Anaxilao, Ariſtone, Gr. et Al.*

a. *Ariſtogene)* Ita nos edi curauimus, ex R. 1. 2. Colb. 2. cum prius *Ariſtone* mendoſe legeretur. *Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

11. XXVII. *Ex phalangiis. Eorum genera, et araneorum.*
12. VIII. *Ex ſtellione.*
13. IX. *Ex diuerſis inſectis.*
14. XXX. *Ex cantharidibus.*
I. *Contra venena aliqua.*
II. *Contra canis rabidi morſus.*
III. *Contra reliqua venena.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

IV. *Ad alopecias.*
V. *Ad lentes et porrigines.*
VI. *Ad dolores, et vulnera capitis.*
VII. *Ad palpebras.*
VIII. *Ad oculorum vitia.*
IX. *Ad aurium dolores.*
LX. *Ad parotidas.*

LIBRO XXX.

Continentur medicinae ex animalibus reliquae. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De origine Magices.	I. De origine Magicae artis, quando et a quibus coeperit, et a quibus celebrata fuerit, et reliquae ex animalibus medicinae.
II. Quando et a quo coeperit: a quibus celebrata ſit.	II. De ſpeciebus Magiae, Neroniſque et Magorum deteſtatio.
III. An exercuerit eam Italia: quando primum Senatus vetuerit hominem immolari.	III. De talpis, et reliquae medicinae per morbos digeſtae in animalibus, quorum genera placida ſunt aut fera.
IV. De Galliarum Druidis.	IV. Quomodo commendetur os, et contra maculas faciei, et ad faucium vitia.
V. De generibus Magices.	V. Ad ſtrumas exhulceratas, ad humerorum et praecordiorum dolores.
VI. Magorum praeſagia.	VI. De pulmonum vitiis, et iecoris, et ſanguinis reiectionibus.

VII.

1. *Prioris libri addit Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
VII. De talpis opinio Magorum, Medicinae, v.	VII. Ad dyſentericos, et ventris mala remedia.
VIII. *Ad dentium dolores.*	VIII. Ad calculos et veſicae dolores, teſtiumque et inguinum tumores, et ad panos.
IX. *Ad oris ſaporem et hulcera.*	IX. Ad Podagras, et articulorum dolores.
X. *Ad faciei maculas.*	X. Remedia aduerſus morbos toti corpori.
I. *Ad vitia faucium.*	I. Contra morbum regium, et phreneticos, et contra febres et hydropicos.
II. *Ad anginas et ſtrumas.*	II. Ad ignem ſacrum, ad carbunculos, furunculos, ambuſta, neruorumque contractiones.
III. *Ad humerorum dolores.*	III. Ad ſanguinem ſiſtendum et tumores vulnerum, et hulcera, vulnera, et alia mala ex animalibus remedia.
IV. *Ad praecordiorum dolores.*	IV. Ad muliebria mala medenda, et conceptus maturandos.
V. *Ad ſtomachi dolores.*	V. Promiſcuae medicinae.
VI. *Ad iocineris dolores, et reiectiones ſanguinis.*	VI. De miraculis quarundam beſtiarum.
VII. *Ad lienem.*	
VIII. *Ad lateris et lumborum dolores.*	Summa medicinae, et obſeruationes DCCCLIV.
IX. *Ad dyſentericos.*	
XX. *Ad ileon, et reliqua ventris vitia.*	

XXI.

Ex auctoribus:

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sextio Nigro qui Graece ſcripſit, Licinio Macro.

Externis.

Eudoxo, Ariſtotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medi-

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXI. *Ad calculos, et veſicam.*
II. *Ad ſedis et verendorum vitia.*
III. *Ad podagras et morbos pedum.*
IV. *Ad mala, quae totis corporibus metuenda ſunt.*
V. *Ad perfrictiones.*
VI. *Ad paralyſin.*
VII. *Ad morbum comitialem.*
VIII. *Ad morbum regium.*
IX. *Ad phreneſin.*
XXX. *Ad febres.*
I. *Ad hydropiſin.*
II. *Ad ignem ſacrum.*
III. *Ad carbunculos.*
IV. *Ad furunculos.*
V. *Ad ambuſta.*
VI. *Ad neruorum dolores.*
VII. *Ad vnguium et digitorum vitia.*

Ordo et inſcr cap. ap. Hard.

VIII. *Ad ſanguinem ſiſtendum.*
IX. *Ad hulcera et vulnera.*
XL. *Ad oſſa fracta.*
I. *Ad cicatrices, et vitiligines.*
II. *Ad ea quae extrahenda ſunt corpori.*
III. *Ad muliebria mala.*
IV. *Ad partum iuuandum.*
V. *Ad mammas ſeruandas.*
VI. *Ad pilos tollendos.*
VII. *Ad morbos infantium.*
VIII. *Ad ſomnos.*
IX. *Ad Venerem.*
L. *Ad phthiriaſin, et alia nonnulla promiſcua.*
I. *Ad ebrietatem.*
II. *Notabilia animalium.*
III. *Reliqua mirabilia.*

Medicis:

Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, a. Archidemo 1, Ariſtogene, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo, Nicandro, Apollonio Pitanaeo.

LIBRO XXXI.

Continentur medicinae ex aquatilibus. 2

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Aquarum mirabilia.	I. Aquarum mirabilia.
II. Aquarum differentiae.	II. De differentia aquarum, medicinis et obſeruationibus CCLXVI.
III. Aquarum medicinae.	III. De qualitate aquarum, inſalubritate et commoditate earum.
	IV.

1. *Archimede Gr. Archidemo, Ariſtogene, Al.* 2. *Gron. addit, et aquarum mirabilia.*

(a. *Archidemo)* Archidemum et Ariſtogenem, tum ex R. 2. codice, tum ex indice ſuperioris libri, pro *Archimede* et *Ariſtone* hic reſtituimus. Hard.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
IV. Quales fecunditatem faciant, quales inſaniae medeantur.	IV. Aquarum ſubito naſcentium aut deſinentium ratio.
V. Quales calculoſis.	V. Obſeruatio hiſtorica.
VI. Quales vulneribus.	VI. Ratio aquae ducendae, et quomodo medicatis vtendum, et quid proſit nauigatio, et medicinae aquae marinae.
VII. Quales partum cuſtodiant.	VII. De generibus ſalis et coniecturis, et medicinis, et obſeruationibus.
VIII. Quales vitiliginem tollant.	VIII. De ſcombro piſce, et muria, et alece.
IX. Quae colorem lanis faciant.	IX. De natura ſalis, et eius medicinis.
X. Quae hominibus.	X. De nitri generibus et confecturis, et medicinis, et obſeruationibus.
I. Quae memoriam, quae obliuionem.	I. De ſpongiarum natura.
II. Quae ſenſus ſubtilitatem: quae tarditatem: quae canoram vocem.	Summa medicinae, hiſtoriae, et obſeruationes DCCCCXXIV.

XIII.

Ex Auctoribus.

M. Varrone, Caſſio Parmenſe, Cicerone, a. Muciano 1, b. Caelio 2, Celſo, Trogo, Ouidio, Polybio, Sornatio.

Externis:

Callimacho, c. Cteſia, Eudico, Theophraſto, Eudoxo, Theopompo, Polyclyto, d. Iuba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thraſyllo, Nicandro, Menan-

1. *Mucio Gr. et Alii.* 2. *Corn. Celſo Iid.*

a. *Muciano)* Laudatur is a Plinio, ſect. 13. libri huius. Quare perperam libri hactenus editi *Mutio* legunt. *Hard.*

b. *Caelio)* In editis, *Cornelio Celſo*, At R. 1. 2. Colb. 2. *Caelio, Celſo:* quae lectio ſincera eſt. Caelius, libri huius ſect. 18. citatur a Plinio. *Id.*

c. *Cteſia)* Vterque codex Regius, *Callimacho*, *Caecilio*, *Cteſia. Id.*

d. *Polyclyto)* An *Polycrito* potius? Vide, quae dicturi ſumus in Auctorum ſyllabo. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XIII. Quae vini taedium faciant: quae inebrient.
IV. Quae olei vicem praeſtent.
V. Quae ſalſae et amarae.
VI. Quae ſaxa egerant: quae riſum et ploratum faciant: quae amorem ſanare dicantur.
VII. Per triduum calentes hauſtu.
VIII. Aquarum miracula. In quibus omnia mergantur: in quibus nihil.
IX. Aquae necantes: piſces venenati.
XX. Quae lapideae fiant, aut lapidem faciant.
I. De ſalubritate aquarum.
II. De vitiis aquarum.
III. Probatio aquarum.
IV. De aqua Marcia.
V. De aqua Virgine.
VI. Aquas inueniendi ratio.
VII. Signa aquarum.
VIII. Differentiae aquarum per genera terrae.
IX. Ratio aquarum per tempora anni.
XXX. Aquarum ſubito naſcentium, aut deſinentium obſeruatio hiſtorica.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I. Ratio aquae ducendae.
II. Quomodo medicatis vtendum.
III. Item marinis. Quid proſit nauigatio.
IV. Quomodo marina aqua in mediterraneo fieri poſſit.
V. Quomodo thalaſſomeli.
VI. Quomodo hydromeli.
VII. Remedium contra peregrinas aquas.
VIII. Ex muſco, medicinae VI. Medicinae ex arenis.
IX. De ſalis generibus, et confecturis, et medicinis, obſeruationes, CCIV.
XL. De muria.
I. De ſalis auctoritate, hiſtorica, CXX.
II. Flos ſalis, XX. Salſugo, II.
III. De gaſo, XV.
IV. De alece, VIII.
V. De natura ſalis: de ſpuma ſalis.
VI. De nitri generibus, et confecturis, et medicinis, obſeruationes, CCXXI.
VII. De ſpongiis, medicinae, et obſeruationes, XCII.

LIBER.

nandro e. Comico 3, Attalo, f. Salluſtio Dionyſio 4, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

3. *Comoedo, Iid.* 4. *Salluſtio, Dionyſio, diſtinctis nominibus Gr. et Al.*

e. *Comoedo)* Ita exemplaria MSS. ante laudata. Libri editi, *Comico. Id.*

f. *Salluſtio Dionyſio)* Haec duo nomina coniunctim legenda ſunt, quae prius erant in libris editis perperam diuulſa et diſtracta. *Id.*

LIBRO XXXII.

Continentur medicinae [1] ex aquatilibus.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. De echeneide.	I. De echeneide piſce, et mirabili eius proprietate, de torpedine, et marino lepore, et mirabilia rubri maris.
II. De torpedine, VII.	II. De ingeniis et manſuetudine quorundam piſcium, et vbi ex manu edant, et vbi reſponſa dentur ex piſcibus.
III. De lepore marino, V.	III. De his quibus in terris et in aquis victus eſt, et de caſtoreis medicinae et obſeruationes.
IV. Mirabilia Rubri maris.	IV. De teſtudine, et multorum piſcium medicinae et obſeruationes.
V. De ingeniis piſcium.	V. De aquatilibus, quomodo remedia in morbos digeſta ſunt, et primum contra venena, et venenata animalia.
VI. Proprietates piſcium mirabiles.	VI. De oſtreis, et purpuris, alga, et eorum remedia.
VII. Vbi edant e manu.	VII. Ad alopecias et capillos, et oculorum, et aurium, et dentium, et faciei vitia.
VIII. Vbi vocem agnoſcant, et vbi reſponſa dentur ex piſcibus.	VIII. Promiſcuae medicinae.
IX. Vbi amari ſint piſces, vbi ſalſi, vbi dulces.	IX. Ad iocineris vitia, laterumque, ad ſtomachi, alui, et alia, promiſcuae medicinae.
X. Quando marini piſces in	X. Ad febres omnium geſu

1. *Gr. inſerit, reliquae.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

vſu primum eſſe coeperunt. Numae regis conſtitutio de piſcibus.

XI. De curalio, medicinae et obſeruationes, XLIX.

II. Eſſe et locorum ſympathiam, et antipathiam, et de diſcordia inter ſe marinorum. De galeo, mullo, et paſtinaca.

III. De his, quibus in terra, et in aqua victus eſt. De caſtoreis, medicinae et obſeruationes, LVI.

IV. De teſtudine, medic. VII. Obſeruationes, LXVI.

V. *Remedia ex aquatilibus in morbos digeſta.*

VI. *Contra venena, et veneficia.*

1. Ex aurata.
2. Ex ſtella marina.

VII. *Contra ſerpentium ictus, et canum morſus, et venenata.*

1. Ex dracone marino.
2. Ex ſalſamentis.
3. Ex ſardis.
4. Ex cybio.
5. VIII. Rana marina.
6. Fluuiatilis.
7. Rana rubeta. Obſeruationes circa eas. XXXV.
8. IX. Enhydris, VI.
9. Cancri fluuiatiles. VII.
10. Cochleae fluuiatiles, VII.
11. Porcelli, ſiue porci.
12. XX. Vitulus marinus.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

nerum et contra diuerſas infirmitates.

XI. Animalium omnium in mari viuentium centum ſexaginta ſex genera eſſe.

Summa, medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes DCCCCXC. 1

Ex auctoribus:

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sextio Nigro, qui Graece ſcripſit, Ouidio Poeta, Caſſio Hemina, Maecenate, L. Atteio.

Externis:

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thaſio, Thraſyllo, Nicandro.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

13. Muraena.
14. Echini.
15. I. Oſtreorum genera, et obſeruationes, ac medicinae, IX.
16. II. Alga marina. II.

III. *Ad alopecias, et capillos et capitis hulcera.*

1. Hippocampus.
2. Mus marinus.
3. Scorpio marinus.
4. Sanguiſugae.
5. Murices.
6. Conchylia, etc.

IV. *Ad oculos et palpebras.* 1. Piſcium adeps. 2. Callionymus, 3. Coracini fel. 4. Sepiae. Ichtyocolla, etc.

XXV.

1. DCCCCXXVIII. Gr.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXV. *Ad aurium vitia.* 1. Batia. 2. Bacchus ſiue myxon. 3. Marini pediculi, etc.

VI. *Ad dentium dolores.* 1. Canicula etc.

VII. *Ad lichenas et faciei maculas.* 1. Delphinus. 2. Colytia, ſiue Corytia. 3. Halcyoneum. 4. Thynnus, etc.

VIII. *Ad ſtrumas, parotidas, anginas, et faucium vitia.* 1. Maenae. 2. Scolopendra. 3. Saurus. 4. Conchae. 5. Silurus, etc.

IX. Ad tuſſim et pectoris vitia.

XXX. *Ad iocinoris et lateris dolores.* 1. Strombus, ſiue concha longa. 2. Tethea, etc.

I. *Ad alui vitia.* 1. Olus marinum. 2. Myaces. 3. Mituli. 4. Pelorides. 5. Seriphium. 6. Maenae. 7. Erythinus, etc.

II. *Ad lienem, calculos, ac veſicae vitia.* 1. Solea piſcis. 2. Rhombus. 3. Blendea. 4. Vrtica marina. 5. Pulmo marinus. 6. Onyches, etc.

III. *Ad enterocelas, et ſedis vitia.* 1. Ex colubro aquatico. 2. Ex hydro. 3. Mugile. 4. Pelamide etc.

IV. *Ad panos, et verendorum vitia.* 1. Sciaena. 2. Perca. 3. Squatinae. 4. Smarides etc.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

V. *Ad vrinae incontinentiam.* 1. Ophidion, etc.

VI. *Ad podagras, et pedum dolores.* 1. Ex fibro. 2. Bryon, etc.

VII. *Ad comitiales.*

VIII. *Ad febres.* 1. Ex aſello piſce. 2. Ex pagro. 3. Ex balaena, etc.

IX. *Ad lethargicos, cachecticos, hydropicos.*

XL. *Ad ambuſta, et ignes ſacros.*

I. *Ad neruorum vitia.*

II. *Ad ſiſtendum ſanguinem, et ad extrahendum.* 1. Ex polypo. 2. Ex ſanguiſugis, etc.

III. *Ad extrahenda corpori inhaerentia.*

IV. *Ad hulcera, carcinomata, et carbunculos.*

V. *Ad verrucas, et vnguium ſcabritiem.* 1. Ex glano, etc.

VI. *Ad mulierum morbos.* 1. Ex glauciſco, etc.

VII. *Ad pilos tollendos, pſilothra.*

VIII. *Ad infantium morbos.*

IX. *Ad ebrietatem arcendam.* 1. Rubellio. 2. Anguilla. 3. Vua marina.

L. *Ad Venerem inhibendam, vel concitandam.* 1. Hippopotamia. 2 Dens crocodili, etc.

I. *Ad animalium morbos.*

II. *De reliquis aquatilibus.* Adarca, ſiue calamochnus. Calamus. *Sepiae atramentum*, etc.

III. Animalium omnium in mari

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
mari viuentium nomina. CLXXVI.	*mina.*
IV. *Apud Ouidium poſita nomina.*	V. Piſces a nullo auctore nominati.

LIBRO XXXIII.

Continentur metallorum naturae. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap ap. Gron.*
I. *De metallis.*	I. Quae prima commendatio metallorum auri, et de origine anulorum aureorum, et modo auri apud antiquos, et equeſtri ordine, et de iure anulorum aureorum.
II. De auro.	II. De curiis iudicum, et quoties nomina equeſtris ordinis immutata et donis militaribus, et quando primum corona aurea.
III. Quae prima commendatio eius.	III. De reliquo vſu auri in viris et mulieribus, et de nummo aureo, et quando primum ſignatum eſt aes, argentum et aurum, et antequam ſignaretur qui mos in aere, et quae maxima pecunia primo cenſu et quoties et quibus temporibus auctoritas auri.
IV. De anulorum aureorum origine.	IV. Ratio naturalis auri inueniendi, et quando primum aurea ſtatua, et medicinae ex auro.
V. De modo auri apud antiquos.	V. De chryſocolla, et medicinae ex chryſocolla ſex, et mirabilis natura eius glutinandis inter ſe perficiendisque metallis.
VI. De iure anulorum aureorum.	VI. De argento, et argento viuo, et ſtibio ſiue

VII

1. *Naturae metallorum, Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	alabaſtro, et ſcoria argenti, et de ſpuma argenti.
VII. De decuriis iudicum.	VII. De minio, quantae auctoritatis fuerit apud Romanos, et inuentione eius, et cinnabaris ratione in picturis, et medicinae: de generibus minii, et ratione eius in picturis.
VIII. De equeſtri ordine.	VIII. De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus et experimentis.
IX. Quoties nomen equeſtris ordinis immutatum.	IX. De ſpeculis et Aegyptio argento.
X. De donis militaribus, aureis, et argenteis.	X. De immodica pecunia, et quorum maximae opes fuerint, et quando primum populus Romanus ſtipem ſparſerit.
I. Quando primum corona aurea data.	I. De luxuria, et frugalitate in vaſis, et lectis argenteis, quando lances immodicae factae.
II. De reliquo vſu auri feminarum.	II. De ſtatuis argenteis et caelatura argenti, et caeteris quibusdam.
III. De nummo aureo. Quando primum ſignatum eſt aurum et argentum. Antequam ea ſignarentut, quis mos in aere: et quae prima maxima pecunia primo cenſu. Quoties et quibus temporibus auctoritas aereis nummis ſigatis.	III. De ſile, et caeruleo, et neſtoriano et caelo, et quod non omni anno aequaliter ſpecies vendantur.
	Summa medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes MCXXV. 1.

1. *MCCXV. Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
XIV. Aeſtimatio de cupiditate auri.	li Romani auri et argenti fuerit.
V. Qui plurimum auri et argenti poſſederint	VIII. Quando primum lacunaria inaurata.
VI. Quando primum argenti apparatus in arena. Quando in ſcena.	IX. Quibus de cauſis praecipua auctoritas auro.
VII. Quibus temporibus plurimum in aerario Popu-	XX. Ratio inaurandi.
	I. De inueniendo auro.
	II. De auripigmento.
	XXIII.

Ex Auctoribus.

a. L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Meſſala, Iunio Gracchano, Attico Pomponio, Muciano, Caluo Licinio, Cornelio Nepote, Boccho, Fetiale, Feneſtella, Valerio Maximo, Iulio Baſſo 1, qui de medicina Graece ſcripſit, Sextio Nigro qui item, Marſo Poeta. 2.

Externis:

Democrito 3, Theophraſto, Iuba, Timaeo hiſtorico, qui de medicina metallica ſcripſit, Heraclide, Andrea, Diagora b, Botrye 4. Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene, Democle, Mneſide, Attalo Medico, Xenocrate item, Theomneſto, Nymphodoro, Iolla, Apollodoro, Paſitele qui mirabilia opera ſcripſit, Antigono qui de toreutice, Menaechmo qui item, Xenocrate qui item, Duride qui item, Menandro qui de toreutis, Heliodoro qui de Athenienſium anathematis, Metrodoro Scepſio.

1. *Gron. aliter poſt Meſſala: Rufo, Marſo Poeta, Butho, Iulio B. etc.* 2. *Fabio Veſtale Id.* 3. *Totum hunc catalogum ſic exhibet Gron. Democrito, Metrodoro Scepſio, Menaechmo qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro qui de Athenienſium anathematis, Paſitele qui admirabilia opera ſcripſit, Nymphodoro Timaeo qui de medicina metallica ſcripſit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Democrito, Mneſicle, Attalo Medico, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.* 4. *Diagora Botryenſe. Al.*

a. Totum hunc auctorum indicem ex MSS. refinximus, praeſertim ex Regio. *Hard.*

b. *Diagora)* In editis vulgo, *Diagora Botryenſe,* mendoſe. *Id.*

Ordo et inſc. cap. ap. Hard.

XXIII. De electro.
IV. Primae aureae ſtatuae.
V. Medicinae ex auro, VIII.
VI. De chryſocolla.
VII. Ratio eius in picturis.
VIII. Ex chryſocolla, medicinae, VI.
IX. De aurificum chryſocolla, ſiue ſaterna.
XXX. Mirabilia naturae, glutinandis inter ſe, et perficiendis metallicis rebus.
I. De argento.
II. De argento viuo.
III. De ſtimi, ſiue ſtibi, ſiue alabaſtro, ſiue lithaſi, ſiue larbaſo, ſiue platyophthalmo.
IV. Ex eo medicinae, VII.
V. De ſcoria argenti. Medicinae ex ea.
VI. De minio. Quam religioſum apud antiquos fuerit.
VII. De inuentione eius et origine.
VIII. De cinnabari.
IX. Ratio cinnabaris, et minii in picturis.
XL. Genera minii.
I. De hydrargyro.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

II. De argento inaurando.
III. De coticulis aurariis.
IV. Argenti genera, et experimenta.
V. De ſpeculis.
VI De Aegyptio argento.
VII. De immodica pecunia: Quorum maximae opes fuerint.
VIII. Quando primum Populus Romanus ſtipem ſparſerit.
IX. De luxuria in vaſis argenteis.
L. Frugalitatis antiquae in argento exempla.
I. Quando primum in lectis argentum additum.
II. Quando lances immodicae factae. Quando primum tympana facta.
III. Immodica argenti pecunia.
IV. De ſtatuis argenti.
V. Nobilitates operum, et artificum in argento.
VI. De ſile, et qui primi ſile pinxerint, et qua ratione.
VII. De caeruleo.
VIII. Medicinae ex caeruleo.

LIBRO XXXIV.

Continentur aeris metalla. [1]

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I Aeris metalla.
II. Genera aeris.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

I. et II. Genera aeris quae Corinthia, quae Deliaca, quae Aeginetica.

1. *Gr. addit: et ferri, et plumbi, et ſtanni.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
III. Quae Corinthia.	III. De candelabris, et templorum ornamentis.
IV. Quae Deliaca.	IV. Quando primum ſimulachrum Romae factum, et de origine ſtatuarum, et honore ſtatuarum, et generibus et figuris.
V. Quae Aeginetica.	V. De ſtatuis togatis, et quibusdam aliis, et quibus primum in columna, et quando roſtra, et quando primum publice, et quae primum ſtatuae Romae.
VI. De candelabris.	VI. De ſtatuis, ſine tunicis, et quibusdam aliis, et quae prima Romae ſtatua equeſtris, et quando omnes ſtatuae privatim et publice ſublatae, et quibus Romae mulieribus, et quae primae ab exteris publice poſitae.
VII. De templorum ornamentis ex aere.	VII. De antiquis ſtatuariis, et pretiis ſignorum immodicis, et coloſſis in vrbe celeberrimis.
VIII. De tricliniis aereis.	VIII. Nobilitates ex aere operum et artificum CCCLXVI.
IX. Quod primum Dei ſimulacrum Romae ex aere factum. De originibus ſtatuarum, et honore.	IX. Differentiae aeris et mixturae, et de ſeruando aere.
X. Statuarum genera et figurae.	X. De cadmia medicinae.
I. Quibus primum publice poſitae: quibus primum in columna: quando roſtra.	I. De ſcoria, et flore et ſquama aeris, et ſtomomate, et aerugine, et hieracio.

XII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XII. Quibus externis Romae publice poſitae.	II. De ſcolecia, et chalciti, et miſy, et ſori, et chalcantho.
III. Quae prima Romae ſtatua equeſtris poſita publice, et quibus Romae mulieribus in publico poſitae.	III. De pompholyge, et ſpodio, et antiſpodio, et diphryge, et triente Seruilio.
IV. Quando omnes priuatim et publice ſtatuae ex publico[1] ſublatae.	IV. De ferro, et ferreis metallis, et differentiae ferri.
V. Quae prima ab externis publice poſita.	V. De temperatura ferri, et medicinae ex ferro et aerugine, et rubigine, et ſquama ferri, et hygremplaſtro.
VI. Fuiſſe antiquitus in Italia ſtatuarios.	VI. De plumbi metallis, et albo plumbo, et nigro.
VII. De pretiis ſignorum immodicis.	VII. De ſtanno et plumbo argentario, et quibusdam aliis.
VIII. De coloſſis in Vrbe celeberrimis.	VIII. Medicinae de plumbo, et ſcoria plumbi, de molybdena ſiue galena, de pſimmythio et ſandaracha.
IX. Nobilitates ex aere operum, et artificum, CCCLXVI.	Summa Medic. et hiſtoriae, et obſeruationes DCCCCXV.
XX. Differentiae aeris et mixturae. De pyropo. De Campano aere.	*Ex auctoribus:*
I. De ſeruando aere.	Iisdem quibus anteriore
II. De cadmia.	Libro. I

1. *Gr. ſic: L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Meſſala, Ruſo, Marſo Poeta, Butho, Iulio Baſſo qui de medicina Graece ſcripſit, Sextio Nigro, qui item, Fabio Veſtale. (Externis:) Democrito, Metrodoro Scepſio, Menaechmo, qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro qui Athenienſium anathemata ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Iolla, Apollodoro, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Diomede, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXIII. Medicinae ex ea, xv.
IV. De ſcoria aeris.
V. De ſtomomate aeris: Medicinae ex his, xlvii.
VI. Aerugo. Medicinae ex ea, xvii.
VII. Hieracium.
VIII. Scolex aeris: medicinae ex eo, xvii.
IX. De chalciti. Medicinae ex ea, vii.
XXX. Sory. Medicinae ex eo, xiII.
I. Miſy. Medicinae ex eo, xiv.
II. Chalcanthum, ſiue atramentum ſutorium. Medicinae ex eo, xvi.
III. Pompholyx.
IV. Spodium: Medicinae ex his, vi.
V. Antiſpodii genera, xv.
VI. Spegma.
VII. De diphryge.
VIII. De triente Seruilio.
IX. De ferri metallis.
XL. Simulacra ex ferro. Caelaturae ex ferro.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I. Differentiae ferri, et temperatura.
II. De ferro quod viuum appellant.
III. Rubiginis remedia.
IV. Medicinae ex ferro, ix.
V. Medicinae ex rubigine, v.
VI. Medicinae ex ſquama ferri, xvii. Hygremplaſtrum.
VII. De plumbi metallis: De plumbo albo: de nigri origine duplici.
VIII. De ſtanno: de argentario.
IX. De plumbo nigro.
L. Ex plumbo, medicinae, xv.
I. Ex ſcoria plumbi, medicinae, xvi.
II. Spodium ex plumbo.
III. De molybdaena. Medicinae ex ea, xv.
IV. De pſimmythio, ſiue ceruſſa, medicinae, vi.
V. Sandaracha. Medicinae ex ea, xi. Arſenicum.

LIBRO XXXV.

Continetur de pictura et coloribus. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

I. Honos picturae.
II. Honos imaginum.
III. Quando primum clypei imaginum inſtituti: et quando primum in publico poſiti.

Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.

I. Honos picturae.
II. Honos imaginum.
III. Quando primum clypei imaginum publice, et quando in domibus poſiti, et de picturae ini-

IV.

1. *Continetur honos picturae Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	tiis, et monochramato, et primis pictoribus, et antiquitate pictorum in Italia.
IV. Quando in domibus.	IV. De pictoribus Romanis, et quando primum dignitas picturae, et qui victorias ſuas pictura propoſuerunt, et quando externis picturis dignitas Romae.
V. De picturae initiis: De monochromatis picturis: De primis pictoribus.	V. Ratio pingendi, de pigmentis.
VI. Antiquitas picturarum in Italia.	VI. De coloribus natiuis et factitiis.
VII. De pictoribus Romanis.	VII. Qui colores vdo non inducantur, et quibus coloribus antiqui pinxerunt, et quando primum gladiatorum pugnae propoſitae ſunt.
VIII. Quando primum externis picturis dignitas Romae.	VIII. De aetate picturae, operum et artificum indicatura, nobilitates CCCV.
IX. Quando primum dignitas picturae, et quibus publice Romae.	IX. Primum picturae certamen, et qui primi penicillo pinxerunt.
X. Qui victorias ſuas pictas propoſuerunt.	X. De auibus per picturam deceptis, et quid difficillimum in pictura.
I. Ratio pingendi.	I De auium cantu compeſcendo, et quis encauſto et penicillo primus lacunaria et cameras pinxerit, ſparſimque pretia mirabilia picturarum.
II. De coloribus natiuis, et de coloribus factitiis, et de pigmentis, praeter metallica.	II. Plaſtices primi inuentores, de ſimulacris et vaſis fictilibus, et pretio eorum.

XIII.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
XIII. De ſinopide: medicinae ex ea, XI.	III. Terrae varietates, et de puluere Puteolano, et aliis terrae generibus, quae in lapidem vertuntur.
IV. De rubrica: de terra Lemnia, Medic. ex ea, XI.	IV. De parietibus fornaceis et lateritiis, et eorum ratione.
V. De Aegyptia terra.	V. De ſulphure, et alumine, et generibus eorum, et medicinae.
VI. De ochra.	VI. De terra Samia, et Eretria, et Chia, et Selenuſia, pnigiti, et ampeliti medicinae.
VII. Leucophorum.	II. Cretae genera ad veſtium vſus, Cimolia, Sarda, Vmbrica, ſaxum, argentaria.
VIII. Paraetonium.	VIII. Qui, et quorum liberti praepoſiti.
IX. Melinum. Medicinae ex eo, VI.	IX. De terra ex Galatha, et terra Clupea, terra Balearica, terra Ebuſitana.
XX. Ceruſſa vſta.	Summa medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes DCCCCLVI.
I. Eretria terra. Medicinae ex ea, VI.	
II. Sandaracha.	

XXIII.

Ex auctoribus:

Meſſala oratore, Meſſala ſene, Feneſtella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Meliſſo, Vitruuio, Caſſio Seuero Longulano 1, Fabio Veſtale qui de pictura ſcripſit.

Externis:

Paſitele, Apelle, Melanthio, Aſclepiodoro, Euphranore, Parrhaſio, Heliodoro, qui *ἀναθήματα* ſcripſit Athenis, Metrodoro qui de architectonice ſcripſit, Democrito, Theophraſto, Apione Grammatico, qui de metallica diſciplina 2 ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollodoro, Diagora, Botrye 3, Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene,

gene,

1. *Caſſio, Seuero, Longulano, diſtinxit Gr.* 2. *Medicina Gr.* 3. *Diagora Botryenſe Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
XXIII. Sandyx.	I. De encauſto.
IV. Syricum.	II. *De veſtium pictura.*
V. Atramentum.	III. Plaſtices primi inuentores.
VI. Purpuriſſum.	IV. Quis primum ex facie, et de ſignis imaginem expreſſerit.
VII. Indicum: medicinae ex eo, IV.	V. Nobilitates artificum in plaſtice.
VIII. Armenium: medicinae ex eo, I.	VI. De figlinis operibus.
IX. Viride Appianum.	VII. Terrae varietates: De puluere Puteolano: Quae in lapidem vertitur.
XXX. Anulare.	VIII. De parietibus formaceis.
I. Qui colores vdo non inducantur.	IX. De lateritiis, et de laterum ratione.
II. Quibus coloribus antiqui pinxerint.	L. De ſulphure, et generibus eius: medicinae XIV.
III. Quando primum gladiatorum pugnae, et picturae propoſitae ſint.	I. De bitumine. et generibus eius: medicinae, XXVII.
IV. De aetate picturae: Nobilitates operum, et artificum in pictura, CCCV.	II. De alumine, et generibus eius: medicinae ex his, XXXIX.
V. Picturae primum certamen.	III. De terra Samia: medic. ex ea, III.
VI. Qui penicillo pinxerint, et quae quis primus inuenerit in pictura, et quid difficillimum in ea.	IV. Eretriae terrae genera.
VII. De generibus picturae.	V. De terra ad medicinas lauanda.
VIII. De auium cantu compeſcendo.	VI. De Chia terra: medicinae ex ea, III. De Selinuſia: medicinae ex ea, III. De pnigtide: LVII.
IX. Qui encauſto et penicillo pinxerint.	
XL. Qui primus lacunaria pinxerit: quando primum camerae pictae. Pretia mirabilia picturarum.	

gene, a. Democle 4, Mneſide 5, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

4. *Demane Id.* 5. *Mneſicle, Al.*

a. *Democle)* Olim *Demane*, *Mneſicle*, mendoſe. Conſtat emendatio ex ſuperiorum librorum indice. *Hard.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
medicinae ex ea, IX. De ampelitide: medicinae ex ea, IV.	VIII. Argentaria. Qua liberti praepotentes notati.
LVII. Cretae ad veſtium vſus. Cimolia: medicinae ex ea, VIII. Sarda: Vmbrica: ſaxum.	IX. Terra Galata, Clupea, Balearica, Ebuſitana. Medicinae ex his, IV.

LIBRO XXXVI.

Continentur lapidum naturae. [5]

I. Luxuria in marmoribus.	I. et II. Quis primus marmor in publicis operibus oſtenderit.
II. Quis primum in publicis operibus marmor oſtenderit.	
III. Qui primus peregrino marmore columnas Romae habuerit.	III. Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romae.
IV. Qui primum laudati in marmore ſcalpendo, et quibus temporibus. Nobilitates operum, et artificum in marmoribus, CCXXV.	IV. Qui primum laudati marmore ſcalpendo, et quibus temporibus.
V. Quando primum marmorum in aedificiis vſus.	V. Nobilitates operum et artificum in marmore CXXVI. de marmore Pario et Mauſoleo.
VI. Qui primi marmora ſecuerint, et quando.	VI. Quando primum marmorum in aedificiis vſus, et quis primus Romae cruſtauerit parietes, et quibus aetatibus quaeque marmora in vſum venerint, et quis primus marmora ſecuerit, et ratio ſecandi: de harena.
VII. Qui primus Romae cruſtauerit parietes.	VII. De Naxio et Armenio, et de generibus marmorum.

VIII.

5. *Continentur naturae lapidum, et luxuriae marmorum, Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
VIII. Quibus aetatibus quaeque marmora in vſu Romae venerint.	VIII. De alabaſtrite et Lydino, et Alabandico.
IX. Ratio ſecandi marmora. De arenis quibus ſecantur.	IX. De obeliſco Thebaico, Alexandrino, et de illo qui eſt in Circo magno.
X. De Naxio, de Armenio.	X. De illo, qui eſt in campo Martio pro gnomone.
I. De Alexandrinis marmoribus.	I. De tertio obeliſco Romae in Vaticano.
II. De onyche, de alabaſtrite. Medicinae ex his, VI.	II. De pyramidibus Aegyptiis et ſphinge.
III. De Lygdino: Corallico: Alabandico: Thebaico: Syenite.	III. De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, et Italico.
IV. De obeliſcis.	IV. De penſili horto et oppido, et templo Dianae Epheſiae.
V. De eo qui pro gnomone in campo Martio.	V. De delubro Cyzici, et lapide fugitiuo, et de echo ſepties reſonante, et aedificio ſine clauo, et mirabilia aedificiorum Romae.
VI. Opera mirabilia in iis terris. Pyramides.	VI. De magnetis generibus, et medicinis.
VII. Sphinx Aegyptia.	VII. De lapidibus, qui cito abſumunt corpora in eis condita, et de his qui diu ſeruant, et de Aſſio lapide, et medicinis eius.
VIII. Pharos.	VIII. De ebore foſſili, et lapidibus oſſeis, et palmatis, et aliorum generibus.
IX. Labyrinthi.	IX. De corallio, vel pyrite et medicinis eius, et oſtracite, de amianto lapide, et medicinis eius, et de melitide lapide et viribus eius, de gagate

XX.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	lapide, et medicinis eius, de ſpongiis et Phrygio lapide, et natura eius.
XX. Penſiles horti: penſile oppidum.	XX. De haematite et quinque generibus eius et ſchiſto.
I. De templo Epheſiae Dianae.	I. De quatuor generibus aetitis, et calamo, et Samio, et Arabo, et pumicibus.
II. Aliorum templorum admirabilia.	II. De lapidibus mortariorum medicinalium, et mollibus lapidibus, et ſpeculari lapide, et ſilicibus, et phengite, et cotibus, et reliquis ad ſtructuram lapidibus, igni et tempeſtatibus reſiſtentibus.
III. De lapide fugitiuo. Echo ſepties reſonans Cyzici. Sine clauo aedificia: et Romae.	III. De ciſternis, et calce, et harenae generibus, et miſtura calcis et harenae, et vitiis ſtructurae, et tectoriis, et columnis.
IV. Romae operum miracula, XVIII.	IV. De medicinis calcis, et maltha et gypſo.
V. De magnete lapide, medic. VI.	V. De pauimentis, et quando primum Romae, et ſubdialibus pauimentis, et Graecanicis, et quando primum camerae.
VI. Scyrius lapis.	VI. De origine vitri, et ratione faciendi, et de obſidiano vitro, et generibus multiformibus vitri.
VII. De ſarcophago, medic. X.	VII. Ignium miracula, medicinae prodigia.
VIII. De chernite, de poro.	Summa medicinae, et hiſtoriae, et obſeruationes DXXIII.
IX. De lapidibus oſſeis: de	

palma-

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.*
palmatis: de Taenariis: de nigris marmoribus.	Arabicus: Miltites, ſive elatites. Anthracites.
XXX. De molaribus lapidibus. Pyrites: medic. ex eo, VII.	IX. Aetites. Taphiuſius. Callimus.
I. Oſtracites: medic. ex eo, II.	XL. Samius. Medicinae ex eo, VIII.
II. Gaeodes: med. ex eo, III.	I. Arabus. Medic. ex eo, II.
III. Melitites: med. ex eo, VI.	II. De pumice: medic. ex eo, IX.
IV. Gagates: medic. ex eo, VI.	III. De mortariis medicinalibus, et aliis. Eteſius lapis, Thebaicus, chalazius.
V. Spongites: medic. ex eo VI.	IV. Siphnius. Lapides molles.
VI. Phrygius.	V. Lapis ſpecularis.
VII. Haematites. Medic. ex eo, V. Schiſtos. Medicinae ex eo, VII.	VI. Phengites.
	VII. De cotibus.
	VIII. De tophis.
	IX. De ſilicum naturis.
VIII. *Aethiopicus.* Androdamas, medic. ex eo, II.	L. De reliquis ad ſtructuras lapidibus.
	LI.

Ex Auctoribus:

M Varrone, Caelio, Galba, C. Ictio, Mutiano, Nepote Cornelio, L. Piſone, Tuberone I, Seneca, Fabio Veſtale, Annio Fetiale, Fabiano, Catone Cenſorio, Vitruuio.

Externis:

Theophraſto, a. Paſitele 2, Iuba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Pliſtonico, Duride, Herodoto, Euhemero, Ariſtagora, Dionyſio, Artemidoro b., Butorida 3, Antiſthene, c. Demetrio 4, Demotele, Lycea.

a. *Paſitele)* Ita nos correximus ex R. I. 2. et ex ſect. 4. num 12. libri huius. Antea *Praxitele* legebatur. *Hard.*

b. *Butorida)* Ex iisdem codd. et ſect. 17. libri huius pro *Bucorida. Id.*

c. *Demetrio)* Ita codices antea laudati: non vt eſt in editis *Domocrito.* Stabilitur haec emendatio ex ſect. 17. libri huius *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

LI. Genera ſtructurae.
II. De ciſternis.
III. De calce.
IV. Arenae genera. Arenae et calcis mixturae.
V. Vitia ſtructurae. De tectoriis.
VI. De columnis. Genera columnarum.
VII. Medicinae ex calce, v.
VIII. De maltha.
IX. De gypſo.
LX. De pauimentis: de aſoroto oeco.
I. Quando primum pauimentum Romae.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

II. De ſubdialibus pauimentis.
III. Graecanica pauimenta.
IV. Quando primum lithoſtrotum: Quando primum camerae vitreae.
V. Origo vitri.
VI. Genera eius, et ratio faciendi.
VII. De Obſidianis.
VIII. Miracula ignium.
IX. Ex igni et cinere, medic. III.
LXX. Prodigia foci.

LIBRO XXXVII.

Gemmae continentur. 1

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
I. Origo gemmarum.	I. De gemma Polycratis tyranni, et Pyrrhi regis, et qui ſculptores optimi, et nobilitates artificum, et quis primus dactyliothecam Romae habuit.
II. De Polycratis tyranni gemma.	II. De gemmis translatis in triumpho Pompeii, et natura cryſtalli, et medicinis, et luxuria circa eam, et quando primum inuenta myrrhina, et luxuria circa ea, et natura myrrhinorum, et quae mentiti ſunt auctores de ſuccino.
III. De Pyrrhi gemmis.	III. De ortu, et medicinis, IV.

1. *Continetur origo gemmarum Gr.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.	*Ordo et inſcr. cap. ap. Gron.*
	et generibus, et luxuria ſuccinorum, et lyncurio, et medicinae.
IV. Qui ſcalptores optimi. Nobilitates ſcalpturae.	IV. De adamantis generibus, et medicinis, et margaritis.
V. Quae prima Romae dactyliotheca.	V. De ſmaragdi generibus, et gemmis viridibus translucidis.
VI. Gemmae in Pompeii Magni triumpho translatae.	VI. De opali generibus, et vitiis et experimentis, et variis gemmis.
VII. Quando primum inuenta murrhina. Luxuria circa ea.	VII. De generibus carbunculorum, et vitiis, et experimentis, et gemmis ardentibus.
VIII. Natura murrhinorum.	VIII. De generibus topazii, et callaide, et de gemmis viridibus non translucentibus.
IX. Natura cryſtalli, medicinae ex ea.	IX. De iaſpidum generibus.
X. Luxuria in cryſtallo.	X. De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem.
I. De ſuccino: Qui inuenti ſunt auctores de eo.	I. De gemmis, quae a membris hominum cognominantur, et quae ab animalibus, et de his quae a caeteris rebus.
II. Genera ſuccinorum, VI. Medicinae ex his.	II. De gemmis naſcentibus, et factitiis, et figuris gemmarum.
III. Lyngurium, med. II.	III. De ratione probandarum gemmarum.
IV. De gemmis per genera colorum principalium.	
V. Genera adamantis, VI. Medic. II.	Summa res, et hiſtoriae, et obſeruationes MCCC.
VI. De ſmaragdis.	
VII. Genera eorum.	
VIII. Vitia eorum.	

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XIX. Tanos. Chalcoſmaragdos.
XX. De beryllis: genera eorum VIII. Vitia eorum.
I. De opalis: genera eorum VII.
II. Vitia et experimenta eorum.
III. De ſardonyche.
IV. De onyche: genera eius.
V. De carbunculis: genera eorum, XII.
VI. Vitia eorum, et experimenta.
VII. Anthracitis.
VIII. Sandraſtos, ſiue ſandareſus.
IX. Lychnites. genera eius IV.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XXX. Carchedonius.
I. Sarda: genera eius V.
II. De topazio: genera eius II.
III. De callaina.
IV. De praſio: genera eius III.
V. Nilion.
VI. Molochites.
VII. De iaſpide: genera eius XIV. Vitia eorum.
VIII. De cyano, genera eius.
IX. Sapphiros.
XL. Amethyſtus. Genera eius V.
I. Hyacinthus.
II. Chryſolithus; genera eius VII.
III. De chryſelectro.

XLIV.

Ex auctoribus:

M. Varrone, Actis triumphorum, Mecaenate, Iaccho, Cornelio Boccho.

Externis.

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Aeſchylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theophraſto, Charete 1, Philemone a, Demoſtrato 2, Zenotemi 3, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timaeo Siculo, Nicia, Theochreſto, Aſaruba, Mnaſea, Theomene, Cteſia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Calliſtrato, Democrito, Iſmenia, b. Olympico, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Horo, Zoroaſtre, c. Zachalia 4.

1. *Theophraſto Carete Gr.* 2. *Democrate Gr. et Al.* 2. *Xenotimo Iid.* 4. *Zactalia Iid.*

a. *Philemone)* Ex ſect. XI. 23 et 51. huius libri reſcripſimus *Philemone, Demoſtrato, Zenothemi*, pro *Philomene, Democrate, Xenotimo.* In Reg. cod. 1. *Demoſtrato legitur,* et ſect. XI. ac 23. huius libri *Hard.*

b. *Olympico)* Forte, *Olympiaco.* Vide Auctorum ſyllabum. *Id.*

c. *Zachalia)* Ita ſcribitur ſect. 60. num. 10. huius libri. In indice hactenus edito, *Zactalia* perperam. *Id.*

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.

XLIV. Leucochryſos: genera eius IV.
V. Melichryſi: Xanthi.
VI. Paederos, ſiue ſagenon, ſiue Tenites.
VII. Aſteria.
VIII. Aſtrios.
IX. Aſtroites.
L. Aſtrobolon.
I. Ceraunia: genera eius IV: Betuli.
II. Iris: genera eius II.
III. Lepor.
IV. De gemmis literarum ordine. 1. Achates. 2. Acopos: medicinae ex ea. 3. Alabaſtrites: medicinae ex ea. 4. Alectoriae. 5. Androdamas, Argyrodamas. 6. Antipathes. 7. Arabica. 8. Aromatites. 9. Aſbeſtos. 10. Aſpiſatis. 11. Atizone. 12. Augitis. 13. Aphidane, ſiue chryſocolla. 14. Aphrodiſiaca. 15. Apſyctos. 16. Aegypulla. a
V. 1. Balanitae. 2. Batrachites. 3. Baptes. 4. Beli oculus. 5. Belus. 6. Baroptenus, ſiue Baripe. 7. Botryites. 8. Boſtrychites. 9. Bucardia. 10. Bronte. 11. Boloe.
VI. 1. Cadmitis b. 2. Callais. 3. Capnitis. 4. Cappadocia. 5. Callaica. 6. Catochitis. 7. Catopyritis. 8. Cepitis, ſiue cepolatitis. 9. Ceramitis. 10. Cinaediae. 11. Ceritis. 12. Circos. 13. Corſoides. 14. Coralloachates. 15. Corallis. 16. Crateritis. 17. Crocallis. 18. Cytis. 19. Chalcophonos. 20. Chelidoniae. 21. Chelonia. 22. Chelonitis. 23. Chloritis. 24. Choaſpitis. 25. Chryſolampis. 26. Chryſopis. 27. Cepionides. c.
VII. 1. Daphnia. 2. Diadochos. 3. Diphyes. 4. Dionyſias. 5. Dracontites.
VIII. 1. Encardia, ſiue ariſte. 2. Enorchis. 3. Exebenus. 4. Eryſtalis. d. 5. Erotillos, ſiue amphicome, ſiue hieromnemon. 6. Eumeces. 7. Eumithres. 8. Eupetalos. 9. Euneus. 10. Eurotias 11. Euſebes. 12. Epimelas.
IX. 1. Galaxias. 2. Galactites, ſiue leucogeus, ſiue leucographias, ſiue ſynophitis. 3. Gallaica. 4. Gaſſidiana. 5. Gloſſopetra. 6. Gorgonia. 7. Goniaea.
LX. Heliotropion. 2. Hephaeſtitis. 3. Hermuredina. e. 4. Hexecontalithos. 5. Hieracitis. 6. Hammitis. 7. Ham-

a. In R. 2. Agiſtilla.
b. In R. 2. Calamitis.
c. In R. 2. Ceponides.
d. In R. 2. Eryſtallis.
e. In R. 2. Hermeodes; forte Horminodes.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
7. Hammonis cornu. 8. Hormiſion. 9. Hyaeniae.
LXI. 1. Idaei Dactyli. 2. Icterias. 3. Iouis gemma. 4. Indica. 5. Ion.
II. 1. Lepidotis. 2. Lesbias 3. Leucophthalmos. 4. Leucopoecilos. 5, Libanochrus. 6. Limoniatis. 7. Lipare. 8. Lyſimachos. 9. Leucochryſos.
III. Memnonia. 2. Medea 3. Meconitis. 4. Mithrax. 5. Morochites. 6. Morion, ſiue pramnium, ſiue Alexandrinum. 7. Myrrhytis. 8. Myrmecias. 9. Myrſinitis. 10. Meſoleucos. 11. Meſomelas.
IV. 1. Naſamonitis. 2. Nebritis. 3. Nympharena.
V. 1. Olca. 2. Ombria, ſiue notia. 3. Oritis; ſiue ſideritis. 4. Oſtracias, ſiue oſtracitis. 5. Ophicardelos. 6. Obſidiana.
VI. 1. Panchrus. 2. Pangonius. 3. Paneros, ſiue paederaſtos. 4. Ponticarum genera IV. 5. Phloginos, ſiue chryſitis. 6. Phoenicitis. 7. Phycitis. 8. Perileucos. 9. Paeantides, ſiue gaeanides.
VII. 1. Solis gemma. 2. Sagda. 3. Samothracia. 4. Sauritis. 5. Sarcitis. 6. Selenitis. 7. Sideritis. 8. Sideropoecilos. 9. Spongitis. 10. Synodontitis. 11. Syrtitis. 12. Syringtis.

Ordo et inſcr. cap. ap. Hard.
VIII. 1. *Trichrus.* 2. *Telirrhizos.* 3. Telicardios, ſiue muchul. 4. Thracia, genera III. 5. *Tephritis.* 6. Tecolithos.
IX. 1. Veneris crines. 2. *Veientana.*
LXX. 1. *Zanthene.* 2. *Zmilampis.* 3. Zoramea. a.
I. De gemmis quae a membris corporis habent nomina. Hepatitis. *Steatitis.* Adadunephros. Adaduophthalmos. Adadudactylos. Triophthalmos.
II. De gemmis quae ab animalibus habent nomina: Carcina, echitis, ſcorpitis, ſcaritis, triglitis, aegophthalmos, geranitis, aetitis, myrmecitis, cantharias, lycophthalmos, taos.
III. *Quae a caeteris rebus.* Ammochryſos, cenchritis, dryitis, ciſſitis, narciſſitis, cyamea, pyren, chalazias, pyritis, polyzonos, aſtrapias, polytrichos, leontios, pardalios, melichrus, melichloros, polias, ſpartopolia, rhoditis, melitis, chalcitis, ſycitis, borſicitis, gemitis, ananchitis, ſynochitis, dendritis, etc.
IV. De gemmis repente novis, ac ſine nominibus: cochlides.
V. De figuris gemmarum.
VI. Ratio probandarum.
VII. Comparatio naturae per terras. Laus Italiae et Hiſpaniae.

C. PLI-

a. In R. 2. Zoroniſceos. *Hard.*

C. PLINII SECVNDI
NATVRALIS HISTORIAE
LIBER II.

Mundum a, et hoc 1 quod nomine alio caelum b. appellare 2 libuit, cuius c. circumflexu 3 te-

L 4 gun-

1. *Hoc quodcunque nomine, etc. M. quocunque V.* 2. *appellari. M. V.* 3. *degunt. M. dicunt cuncta contineri. CH.*

a. *Mundum et hoc quod alio nomine caelum, etc.)* Duo ſcripta exemplaria, alterum ſemiuetus bibliothecae Salmanticenſis Academiae, alterum antiquiſſimum nuper ad nos allatum e templo Diuae Mariae Toletanae, aliter hunc locum legunt, *Mundum et hoc quodcunque caelum appellare libuit.* Cui lectioni ſubſcribit Mela in initio ſuae Geographiae. *Omne*, inquit, *hoc (quicquid id eſt) cui mundi caelique nomen indidimus, vnum id eſt.* Horum exemplarium fide, in his quae ſequentur, vſuro, admonere lectorem in ipſis initiis libuit. *Pintian.*

Mundum) Mundum primum appellat, orbem hunc adſpectabilem, earumque rerum vniuerſitatem, quae caeli ambitu continentur: Deinde caelum aliquando ipſum ea mundi appellatione pariter cenſeri nos admonet: id demum quod ex vtroque exiſtit, numen eſſe credi vult, etc. De hoc gemino *Mundi* ſignificatu dicemus in Notis et emend. in calcem huius libri reiectis num. 1. (hic ſubiunctis †) Mela L. I. Geogr. c. 1. *Omne igitur*, inquit, *hoc quicquid eſt, cui caeli mundique nomen indidimus, vnum id eſt, atque vno ambitu ſe cunctaque complectitur* etc. Accepit Mela fortaſſis ex Timaeo Platonis, p. 1047. Ὁ δὴ πᾶς οὐρανὸς, ἢ κόσμος, ἢ καὶ ἄλλο ὅ, τι ποτὲ ὀνομαζόμενος μάλιςʼ ἂν δέχοιτο, τοῦθʼ ἡμῖν ὠνομάσθω. Sed multo certior auctor vetus interpres Eccleſiaſtici; et idem ipſius Eccleſiaſtici nepos, c. LXIII. 10. „Species caeli gloria ſſtellarum, mundum (hoc eſt caelum) illuminans in excelſis dominus.“

† Caelum ipſum mundi appellatione cenſeri, apud Latinos ſcriptores, tralatitium eſt. Apud ipſum Ciceronem legimus L. III. de Vniuerſ. *Omne igitur caelum, ſiue mundus, ſiue quo alio vocabu-*

guntur cuncta, d. numen eſſe credi e. par eſt, aeternum,

cabulo gaudet, hoc a nobis nuncupatum ſit. Et Manilius, L. I. Aſtron. dum Auguſtum praedicat caelo dignum, quo iam pater Iulius receptus poſt mortem putabatur, ita cecinit: *Conceſſumque Patri mundum Deus ipſe mereris.* Nulla magis Plinio noſtro familiaris locutio, toto praeſertim hoc libro. Et pariter κόσμον pluribus modis Graeci accipiunt: tum vt ſit collectum quiddam e caelo, atque terra, et naturis vtroque comprehenſis: tum vt ſit ſola fixarum ſtellarum ſphaera: vt diſerte docet Laertius in Zenone L. VII. et Diodorus apud Achill. Tatium in Phaenom. c. 5. p. 129. Quod vt veriſſimum ſit, atque exploratum, haud tamen aſſentior viri docti coniecturae, exiſtimantis ob id hanc Pliniani operis frontem ita refingendam: *Mundum, hoc eſt, quod alio nomine caelum appellare libuit:* Neque enim de caelo vno duntaxat, ſed de vniverſa rerum omnium complexione, toto hoc capite, atque adeo conſequentibus, eſt inſtituta diſputatio: neque reclamantibus libris omnibus quidquam in eo genere temere eſt audendum. *Hard.*

b. *Caelum)* Vetuſtiſſimi Romani caelum *cohum* appellauerunt. Ennius, — *pilam vix Sol mediam, complere cohum terroribus audet.* Dalec.

c. *Cuius circumflexu)* Horum nonnulla ex Ariſt. lib. I. de coelo. vide num Plato aliter ſenſerit. *Dalec.*

d. *Teguntur)* Vide Notas et Emend. Num. II. (hic additas) Placet quibusdam legi, *cuius circumflexu reguntur cuncta:* quod caelum inferioribus rebus ſic dominari veteres crederent, in primisque Stoici, vt quod ratio et mens eſt homini, id caelum toti mundo velut quandam caeleſtem rationem, mentemque diuinam, eſſe vellent. Quos Manilius ſecutus L. I. v. 27. caelum appellat, *Mundum, quo cuncta reguntur:* Sed aliena eſt a Plinii cogitationibus haec emendatio: Tum enim ille dixiſſet, cuius motu, nutu, ſapientia reguntur cuncta, potius quam circumflexu. Haud ita vehementer abhorret a mente ſcriptoris ea lectio, quam Regius vterque codex praefert, et vetus Dalec. *cuius circumflexu degunt cuncta:* hoc eſt, intra cuius conuexitatem degunt cuncta. Omnium ſinceriſſima eſt recepta iam lectio, quam defendit hoc verſiculo Ouidius, L. I. Metam. v. 5 *Et quod tegit omnia coelum. H.*

e. *Numen eſſe)* Hoc Pythagorei, hoc Stoici docuerunt,

num, immenſum, neque genitum, neque interiturum vnquam. Huius extera indagare f., nec intereſt hominum, nec capit humanae coniectura mentis. Sacer eſt, aeternus g., immenſus, totus in toto h., imo vero ipſe totum i.; [1] finitus k., et infinito ſimi-

L 5 lis,

1. *Infinitus ac finito ſimilis.* M.

runt, teſte Epiphanio, L. I. adu. haer. haer. 7. p. 21. et in Anaceph. p. 132. Quae ſcholae veteris deliramenta, de diuinitate, atque aeternitate mundi, refutare verboſius, neque eſt otii, neque inſtituti noſtri. *H.*

f. *Huius extera)* Quae ſunt extra mundum poſita. *H.*

g. *Aeternus)* Demonſtrabit vir omni ſcientiarum genere eximie eruditus e ſocietate noſtra P. Ioh. Matthaeus *Ma Houdeau* ex Kalendario Iudaico, quod Moſem, vel Adamum, habet auctorem, creatum eſſe mundum a Deo, anno ante Chriſtum 4008. d. 4. Nouembris Iul. eademque die 1. Octobris Greg. ab antecedente veſpera, die quae nobis eſt Dominica, litera Dom. Iul. G. Greg. A. Quoniam ita ſtatui cogunt notati a Moſe in diluuio et in Exodo dies, quod ex eiusdem Kalendarii legibus per quam accurate adſignauit, in inſigni opere nondum edito de Kalendario Iudaico. *H.*

h. *Totus in toto)* Hoc eſt, extra quod nihil eſt, nec motus, nec tempus. *Dalec.*

Totus in toto) Nec corpus vllum, naturam quidem rerum, quod attinet. Quid ibi agatur de ſententia Peripateticorum docet Scalig. adverſ. Card. exercit. 365. n. 5. Aliorum autem opiniones recenſet Stat. ſuper Arat. p. 86. *G.*

Totus in toto) *ſic* totum in ſe toto, *complexus, nihil vt extra ſit. H.*

i. *Ipſe totum) Omnia quae in notitiam noſtram cadere poſſunt, mundus complectitur,* inquit Seneca L. II. Natur. Qu. c. 3. Hoc eſt omnium rerum genera. *Id.*

k. *Finitus)* Finitum eſſe ingenioſis rationibus probat Rhodig. l. II. c. 19. *Dalec.*

Finitus et infinito ſimilis) Praedicta exemplaria, et impreſſa, non Romana tantum, ſed caetera omnia, quae ante Hermolai caſtigationes excuſa ſunt, e contrario hunc locum legunt, *Infinitus ac finito ſimilis.* Hermolaus, quia Ariſtoteles et reliqui Peripatetici Mundum finitum eſſe coarguunt, antiquam lectionem inuertit. quaſi vero neſciamus, libere Plinium diſſentire ſolitum, et ab Ariſtotele

lis a. omnium rerum b. certus c., et ſimilis incerto, extra, intra d., cuncta complexus in ſe: idemque rerum naturae opus e., et rerum ipſa natura. Furor

tele et a reliqua Philoſophorum caterua, non modo in altioribus naturae myſteriis, ſed in ipſa etiam animalium natura ac proprietate, vt infra conſtabit: et non fuerint Philoſophi, qui mundum infinitum eſſe tradiderint, vt Seleucus, et alii, nec magnitudine tantum, ſed numero quoque infinitos prodiderint, vt fuerunt Democritus, Epicurus, et eorum diſcipulus Metrodorus. Nec Hermolaum quicquam iuuerint verba, quae ſtatim ſequuntur: *Omnium rerum certus, et ſimilis incerto*, ſi recte percipiantur. Nihil itaque exiſtimo ex vetere lectione immutandum. *Pintian.*

a. *Et infinito ſimilis)* Quoniam ſi quis rerum omnium, quas mundus complectitur, contemplationem perſequi velit, quantumcunque ille profecerit, reſtare ſibi ſemper maximam partem intelliget, quae adiici ad cumulum poſſit. *H.*

b. *Omnium rerum)* Res omnes certis efficit *et continet legibus: credas* tamen incerto *motu rapi. H.*

c. *Certus)* Habet certos motus, ac ratos, conſtantes ſiderum ortus et occaſus, certas vices occultantium ſeſe, emergentiumque ſtellarum: ea tamen eſt varietas, diſſimilitudoque motuum, vt homini non attente ſingula contemplanti, rapi omnia incerto motu, rotatuque temerario circumagi videantur. *Id.*

d. *Extra, intra)* Cuncta complexus in ſe, *partim* extra, *et ante oculos poſita, partim* intra ſe *abdita. Id.*

Extra, intra) Cuncta, inquit, in ſe complexus: quorum pars quaedam eſt extra poſita, atque oculis noſtris patet: pars altera interior eſt, quae latet, eſtque abdita, ſiue terrae viſceribus, ſiue caeli ipſius adytis. Simili vſus forma loquendi, L. VI. ſect. 38. abſoluta terrarum, mariumque ac litorum deſcriptione: *Abunde*, inquit, *orbe terrarum extra, intra indicata*, etc. *Id.*

e. *Naturae opus)* Haec antitheſis conatur probare mundum nec coepiſſe, nec deſiturum eſſe, ſed ſibi eſſe cauſam aeternam. *Dalec.*

Itemque rerum) Pergit eo acumine id profiteri, quod nunc piorum exhorreſcant aures: mundum eſſe factum a nemine, ſed ſibi eſſe ipſum ſui cauſam aeternam: nec opus, vt par erat, a factore diſtinguit, vt ait Auguſtin. L. VII. de Ciuit. Dei, c. 28. vbi

ror eſt a., menſuram eius animo quosdam agitaſſe, atque prodere auſos: alios rurſus occaſione hinc ſumpta, aut his 1 data b., innumerabiles c. tradidiſſe

1. *Hinc M.* vbi hanc impietatem redarguit. *H.*

a. *Furor eſt)* *Mirum eſt,* inquit ipſe, ſect. 21. *quo procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata ſucceſſu — auſique diuinare ſolis ad terram ſpatia: eadem ad caelum agunt, quoniam ſit medius ſol: vt protinus mundi quoque ipſius menſura veniat ad digitos:* hoc eſt, caeli ipſius vaſtitas, immenſitasque deſcribatur. *H.*

b. *Aut his data)* Aut his *altercationibus vlterius inueſtigandi* occaſione data. *H.*

Aut his data) His nimium curioſis indagationibus: altera enim opinio alteri occaſio fuit. Nam qui mundi prodidere menſuram, cum expedire non poſſent, ecquid rerum extra eum vndequaque exiſteret, innumerabiles deinde mundos ſomniarunt, ne inibi nihil eſſet: rati cum Metrodoro Epicuri praeceptore, Democrito, aliisque abſurdum eſſe vnicam in ingenti campo ſpicam produci, vnum in ſpatio infinito mundum. Vide auctorem libri de hiſtor. Phil. apud Galen. Tom. II. cap. 7. p. 29. Quibus hodie placet Solem mundi huius centrum obtinere, terramque, quamuis Deo mundi opifice ſtabilem eam eſſe in ſacris literis ſaepiuſcule affirmante, propria rotari vertigine: coguntur iidem aſſerere, aut mundos eſſe extra iſtum innumerabiles; aut chaos certe iisdem aliquando fingendis aptum infinite extenſum, vti de iſto prius extitiſſe ex iis nonnulli impie ſtatuunt. Enimuero ita poni neceſſe eſt, vt moles mundi huius aſpectabilis in ſuo orbe conſiſtat: quem niſi infinita vndequaque materia coerceatur, fluitare oportet, et nunc illuc ferri, nunc iſtuc, aut totum circumagi; cum, quamlibet ſit immenſus, tamen comparate ad infinitum ſpatium, inſtar puncti ſit: nec aliquod eſſe poſſit in infinito centrum, in quo aliquid conquieſcat. *H.*

c. *Innumerabiles etc.)* Ea fuit Democriti opinio apud Ariſtot. et Valer. Max. et Aeliani Var. hiſt. lib. V. cap. vlt. Atque adeo et Metrodori apud Plutarch. de plac. phil. lib. I. cap. 5. et lib. II. cap. 1. et Epicuri teſte Laert. ex eius epiſt. ad Pythoc. mihi p. 414. ſectatorumque ipſius, Lucr. de nat. rer. lib. II. refutata

diſſe mundos, vt 1 totidem a. rerum naturas credi 2 oporteret: 3 aut, ſi vna omnes b. incubaret, totidem c. tamen Soles, totidemque Lunas, et cetera, vt iam 4 in vno et immenſa et innumerabilia ſidera: 5 quaſi non d. eadem quaeſtione ſemper in termino e. cogitationis occurſura, deſiderio finis alicuius: aut,

1. *Ac ſi. Alii.* 2. *oporteat. Vet.* 3. *aut, ſi vna omnes incubarent. M. aut ſi vni. V.* 4. *Gron. et Hard. et alii, vt iam, auctoritate MSS. nixi, dant, vulgo, etiam.* 5. *quaſi non eaedem quaeſtiones ſemper in termino cogitationis ſint occurſurae, ſi deerit finis aliquis. M.*

futata ab S. Auguſt. de ciu. Dei lib. XII. cap. 11. *Dalec.*

a. *Vt totidem)* Vt totidem naturas rerum effectrices credi oporteret, *quot mundi forent:* aut ſi vna *eademque mundos* omnes natura contineret etc. *H.*

b. *Incubaret) Incubare* hoc loco *producere* eſt, *fouere, continere.* Mundum proxime ante dixit eſſe naturae opus: nunc preſſius agens, dari ſibi poſtulat eiusdemne, an alterius naturae fetus, partus, opus futura ſit illa mundorum infinitas. Non video cui placere poſſit Turnebiana loci huius emendatio, interpretatioque: „Quod ſi, vnam omnes incubarent, hoc eſt, poſſiderent,“ inquit ille L. XIV. Aduerſ. p. 835. *H.*

c. *Totidem tamen)* Ab abſurdo monſtrat non plures eſſe mundos ex Ariſt. *Dalec.*

d. *Quaſi non)* Perinde quaſi ea cogitatio et cura noſcendi quid extra mundum ſit, quae cauſa fuit innumerabiles mundos comminiſcendi, non eadem rurſus occurſura ſit, et ſolicitatura perinde animum, poſteaquam tot mundos finxerit, vt expiſcetur adhuc, quid extra illos innumerabiles mundos ſit poſitum: cum mens noſtra ſcire deſideret qua tandem re mundus poſtremus finiatur, ſeu continuetur. Nam, vt acute Tullius vidit, L. I. de Nat. Deor. p. 25. in immenſam magnitudinem ſe iniiciens animus et intendens vt longe peregrinetur, nullam tamen oram vltimi videt, in qua poſſit inſiſtere: ſed vlterius ſemper inquirit: ita tamen vt magis magisque inquirendo deſideret ſemper finem aliquem cogitationis ſuae, in quo acquieſcat, et vltra quem prouehi poſſit ac velit: nec offendat tamen. *H.*

e. *Termino)* Senſus eſt, ſi plures ſint mundi, fore vt nunquam ſciri poſſit, vbi ſit pri-

aut, ſi haec a. infinitas naturae omnium artifici poſſit aſſignari, non illud idem in vno facilius ſit intelligi, tanto praeſertim opere. Furor eſt, profecto furor, egredi ex eo, et tanquam interna eius cuncta plane iam ſint nota, ita ſcrutari extera: b. *quaſi vero menſuram vllius rei* c. *poſſit agere, qui ſui neſciat:* [1] aut mens hominis d. videre, quae mundus ipſe non capiat.

II. Formam e. eius in ſpeciem orbis abſoluti globatam[2] eſſe, nomen in primis, et conſenſus in eo mortalium, orbem appellantium, ſed et argumenta f. rerum, docent: non ſolum quia talis figura omnibus ſui partibus g. vergit in ſeſe, ac ſibi[3] ipſa toleranda

1. *Aut mereantur homines videre, etc* M. *Aut homines poſſint videre.* CH. 2. *globoſam.* V. 3. *ipſi tolerandae fert: terram* ἀτάλαντον *ait Arat. phaenom. vſ.* 22. *hanc vt puto ob cauſam in medio conſiſtere.* S. M.

primus, nec diſputationis ac quaeſtionis finem vnquam futurum. *Dalec.*

a. Aut ſi haec) Quod ſi infinitas illa mundorum eam ob rem excogitatur, quod ea infinitum artificem, naturam nimirum decet: an non illa ipſa artificis infinitas intelligi ac deprehendi facile poteſt vel ex imo hoc mundo: tanto ac tam admirabili videlicet opere, quod vniverſa in ſe rerum genera comprehendit? *H.*

b. *Quaſi vero, etc.)* Corpus nullum extra mundum per naturam eſſe docet Ariſtoteles lib. 3. phyſ. cap. 5. et lib. 1. de coelo cap. 9. Scalig. contra Card. exercit. 365. num. 5. *Dalec.*

c. *Vllius rei)* Forte, illius rei, hoc eſt ſpatii illius immenſi, quod extra mundum late diffunditur, quodque mundus ipſe non capit, cum extra mundum ſit. Sed nihil immutandum verius arbitramur. *H.*

d. *Aut mens hominis)* MSS. Reg. 1. 2. et Colb. *aut miror homines videre. H.*

e. *Formam eius in ſpeciem)* De forma mundi vide Ariſtotelem de Mundo c. 2. Phyſ. lib. VIII. de Caelo lib. II. et Ptolem. μεγαλ. συνταξ. lib. I. cap. 2. et Papp. Alexandr coll. lib. V. prop. 17. *Dalec.*

f. *Argumenta rerum)* Argumenta ex ipſis rebus petita. Hard.

g. *Vergit in ſeſe)* Hoc eſt, vt

randa eſt, ſeque includit, et continet, nullarum egens compaginum, nec finem a., aut initium vllis ſui partibus ſentiens: nec quia ad motum, quo ſubinde verti[1] debeat, [2] vt mox apparebit, talis aptiſſima eſt: ſed oculorum quoque [3] probatione: quod convexus b., mediuſque, quacumque cernatur: quum id accidere in alia non poſſit figura.

III. Hanc ergo formam eius aeterno, et irrequieto ambitu, inenarrabili celeritate, viginti quatuor hora-

1. *Verti mox apparebit. M.* 2. *vt mox apparebit, haec verba vncinis incluſit Gron.* 3. *probatione hoc declaratur. M.*

vt Tullius ait, L. II. de Nat. Deor. p. 97. quia globi ſeu ſphaerae *partes omnes vndique medium locum capeſſentes nituntur aequaliter. Id.*

a. *Finem, etc.)* Apud Philonem Byblium Sanchuniates Berytius antiquiſſimus rerum Phoeniciae ſcriptor, mundum ὅμοιον τῷ τοῦ ᾠοῦ σχήματι eſſe vult. Quam opinionem in caeteris quoque refert tacito auctoris nomine Plutarch. de plac. phil. lib. II. cap. 2. Itaque Initiis et Orgiis ſacris Liberi patris, ouum, tanquam imago mundi, religioſiſſime colebatur, auctore Macrobio cap. 17. VII. Saturn. et Plutarcho in Sympoſ. Apud Probum grammaticum Varro in Logiſtorico, Caelum eſt teſta: item vitellum, terra: inter illa duo humor quaſi in ſinum concluſus aeris, in quo calor. Quidam mundum figura literae ω eſſe volunt, in qua extremum lineamentum Oceanum repraeſentat, ζωστῆρα κόσμου, vt ait idem Probus, itemque Cyrillus. ὠκεανός τ', ᾧ πᾶσα περίῤῥυτος ἐνδέδεται χθών. Had. Iun. cap. 4. 3. Ad formam vero hemiſphaericam, aut vt ipſe ait πνιγέως ſuffocatorii, a Socrate traditum ſuo more calumniatur Ariſtoph. Pluto. Quem tamen poſtea errorem aperte ſecuti ſunt Lactantius et Auguſtinus, elegantiſſimi alioquin ſcriptores eccleſiaſtici, vti apud hunc de Ciu. Dei lib. XVII. cap. 9. videre eſt. Conicam quoque a nonnullis mundo affictam figuram: ſuis vero mundis ab Epicuro varias tribui, licet non omnes, notat Plut. de placit. Phil. lib. II. cap. 2. et Diogen. Laert. in vita ipſius pag. 409. *Dalec.*

b. *Conuexus)* Homerus ideo terram ἀπείρονα vocat, propter globoſam, orbiculatam, rotundamque figuram, fine carentem ac initio. *Idem.*

horarum ſpatio circumagi, ſolis exortus et occaſus haud dubium reliquere. [1] An ſit immenſus, et ideo ſenſum aurium [2] excedens a., tantae molis rotatae [3] vertigine aſſidua [4] ſonitus, non equidem facile dixerim; non hercle magis, quam circumactorum ſimul tinnitus ſiderum, ſuosque voluentium orbes: [5] an b. dulcis quidam et incredibili ſuauitate concentus. No-

1. *An autem ſit. M.* 2. *Gr. addit vocem, facile.* 3. *rotata. Vet.* 4. *aſſiduus. M.* 5. *an dulci quidem, etc. Gr. concentu, nobis qui intus agimus, iuxta diebus noctibusque tacitus labatur mundus. Alii. Harduini lectionem etiam habet Ch.*

a. *Excedens)* Haec fuit ſententia Pythagoricorum: de qua re vide Somn. Scipionis ex Plat. Vide item Ariſt. Phyſ. 8. G.

Excedens) Vide Macr. ſuper Somn. Scip. lib. II. cap. 1. paulo tamen aliter Manuel Bryen. harmon. lib. I. ſect. 1. ad 7. nimirum planetarum ſphaeras octaua fixarum adiecta: collataque ea Pythagorae octo chordarum lyra, cum heptachordo Mercurii: Adeatur et Boeth. muſ. lib. I. cap. 27. Cenſorin. de die nat. cap. 3. auctor ipſe infra cap. 22. Erroris autem huius cauſſa attingitur ab Ariſt. metaphyſ. lib. I. cap. 5. *Dalec.*

b. *An dulcis quidam)* Harmonici caelorum motus auctores fuere Pythagorei, inquit Achilles Tatius in Phaenom. c. 6. p. 130. Ridet eorum ſententiam Ariſtoteles L. I. de caelo, c. 9. p. 462. Explicat Cenſorinus a nobis laudandus in Not. et Emendat. N. III. (hic ſubiunctis) *An dulcis quidam)* Sic Reg. 1. 2. Colb. 2. Chifl. etc. Id vero ipſa ſententia poſtulabat. Non equidem facile dixerim, inquit, an ſit immenſo a nobis diſſitus interuallo rotatae caeli molis ſonitus ingens, tinnitusque ſiderum: an dulcis quidam ſuauiorque concentus: Nobis certe, etc. Minus commode prius legebatur, *an dulci quidem*, etc. Adiuuat emendationem Cenſorinus c. 13. p. 81. *Ad haec accedit*, inquit, *quod Pythagoras prodidit, hunc totum mundum muſica factum ratione: ſeptemque ſtellas, inter caelum et terram vagas, quae mortalium geneſes, moderantur, motum habere εὔρυθμον, et interualla muſicis diaſtematis congruam ſonitusque varios reddere, pro ſua quamque altitudine, ita concordes, vt dulciſſimam quidem conci-*

Nobis qui intus agimus, iuxta diebus noctibusque tacitus labitur mundus. Eſſe a. innumeras ei effigies animalium, rerumque cunctarum impreſſas, nec 1 vt in volucrum notamus ouis, laeuitate continua lubricum corpus, quod b. clariſſimi auctores dixere, rerum

1. *Verba, vt in — ouis, vncinis incluſa leguntur apud Gron.*

concinant melodiam, ſed nobis inaudibilem etc. Hard.

a. *Eſſe innumeras)* Error puerilis notatusque iam olim ab Achille ſuper Arat. pag. 105. et Sex. Empir. aduerſus mathemat. cap. 21. pag. 105. et Theone ſuper Arat. pag. 110. *Dalec.*

b. *Quod clariſſimi auctores)* Martianus, Capella globoſum ac tenerum corpus vocat, ſuperni roris leuitate compactum inſtar ſpeculi praenitentis. Plato in Timaeo, leuem eſſe mundum ait, extrinſecus vndique politum et cum aequalitate ſumma tornatum. Cicero, *Qui terram tenero circumiectu amplectitur.* Euripides, ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις. ὑγρὸν molle ac tenerum eſt, quod hic Plinius vocat leuitate lubricum Virg. — *et ipſe tener mundi concreuerit orbis. Idem.*

Quod clariſſimi) Tullius L. II de Nat. Deor. p. 70. agens de figura mundi, ſiue cali: *Quid enim,* inquit, *pulcrius ea figura, quae ſola omnes alias figuras complexa continet, quaeque nihil aſperitatis habere, nihil offenſionis poteſt, nihil inciſum angulis, nihil aufractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum.* Et Plato, a quo Tullius hunc colorem eſt mutuatus, in Timaeo mundum affirmat eſſe factum λεῖον καὶ ὁμαλὸν πανταχῇ, laeuem atque omnino complanatum. Plinius contra negat eſſe leue, lubricum, inoffenſum, vt ſunt ouorum teſtae: ſed vti vaſa ſunt pleraque, ſignis aſperum, caelatum imaginibus. Vide Not. et Emend. N. IV. (hic adiectas) *Quod clariſſ.)* Ita reſtituimus ſecuti Pintianum: adductique familiari huic auctori noſtro loquendi formula, qua etiam capite priore vſus eſt: *Argumenta,* inquit, *rerum docent:* quam et apud Tertullianum memini me legere. Plinius iterum L. XII. ſect 20. *Apparetque rerum argumentis aſperitate aquarum illas ali.* In editis vulgo, *quod clariſſimi auctores dixere tenerum, argumentis indicatur.* Quam lectionem vti defendat Dalechampius, gemino vtitur teſtimonio: Tullii altero, L. II. de Nat. Deor. vbi de aere loquens, *Qui terram tenero,*

[1] rerum a. argumentis indicatur: quoniam b. inde deciduis rerum omnium ſeminibus innumerae, in mari praecipue, ac plerumque confuſis, monſtrificae [2] gignantur effigies. Praeterea viſus probatione, alibi plauſtri, alibi vrſi, tauri alibi, [3] alibi c. literae figura, candidiore medio [4] per d. verticem circulo.

1. *Tenerum argumentis indicatur. Gr. quod clariſſimum auctores dixere terrenorum argumentis iudicatur.* CH. 2. *Generantur. Vet.* 3. *alibi Δ literae. Vet.* 4. *cum Hard. conſentit M. ſuper verticem Gr.*

ro, inquit, *circumiectu amplectitur.* Altero Virgilii, eo verſiculo. *Et ipſe tener mundi concreuerit orbis.* Quae duo nemo non videt aliorſum ſpectare, quam ad propoſitum Plinianum. *Hard.*

a. *Rerum argumentis indicatur)* Scribendum reor contra omnia exemplaria, *Rerum argumentis indicatur.* ex familiari huic auctori loquendi modo, quo etiam proximo capite vſus eſt, *Sed et rerum argumenta docent.* Nec *ſuper verticem* agnoſcit ſcripta lectio; ſed *per verticem. Pintian.*

b. *Quoniam inde)* Fuit illa veterum quorundam opinio, aſtrorum efficientiam omnem in res ſubiectas, effluuio quodam contineri corporum minutorum, quae ex ipſis deciderent: cuiusmodi fere ſunt ea quae a magnete exſiſtere, ac ſeſe in ferrum inſinuare creduntur: haec eſſe rerum omnium ſemina credebant. Germina ſtellarum vocat Apuleius, L. IV. Aſin. aur. p. 369. Varro L. I. de re ruſt. c. 40. *Primum,* inquit, *ſemen, quod eſt principium genendi, id duplex: vnum quod latet noſtrum ſenſum: alterum quod apertum. Latet, ſi ſunt ſemina in aere, vt ait Phyſicus Anaxagoras* etc. Eadem habet Theophr. L. I. de cauſſis, c. 5. At illa aſtrorum ἀπόῤῥοια explosa iam dudum eſt ab eruditis: neque ſi vera foret, id eo argumento effici neceſſe eſſet, quod tam vehementer Plinius pugnat euincere tales in caelis eſſe oportere effigies, ac figuras, quales in terris gignuntur. *Hard.*

c. *Litterae figura)* Deltoton intelligit, notum aſtronomis ſidus, in ſeptentrionali parte Signiferi, ſub emerſum procedens Arietis. De quo Cicero in Arat. — *Deltoton dicere Graii Quod ſoliti, ſimili quia forma littera claret. Id.*

d. *Per verticem)* Supra verticem noſtrum, ac ſuperne.

culo. (IV.) Equidem et conſenſu gentium moveor. Nam quem κόσμον a. Graeci, nomine ornamenti appellauerunt [1], eum nos a perfecta abſolutaque elegantia, mundum. Caelum b. quidem haud dubie caelati c. argumento diximus [2], vt interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo, deſcripto circulo

1. *Appellauere. M.* 2. *dicimus. M.*

ne. Quo ſenſu Virgilius L. II. Georg. v. 310. — *Praeſertim ſi tempeſtas a vertice ſuavis Incubuit. Hard.*

a. Κόσμον) Varro in ſatyra Dolio. *Mundus domus eſt maxima omnium: Quam quinque altitonae fragmine zonae cingunt. Per quem limbus pictus bis ſex ſignis Stellimicantibus, altus in obliquo aethere Lunae Bigas acceptat poſthumi, cui ſeplaſia foetet.* Vocatur a caelatura caelum: Graece ab ornatu, κόσμος Ariſtoteles ὠνόμασε τὸν κόσμον ἐκ τῆς τῶν ἀςέρων τάξεως. Latine a puritie mundus dicitur. Vide Popmae frag. Varr. vbi quaedam aliter legit, et Platonem in Gorgia et Plutarch. de placit. phil. lib. II. cap. I. et Achil. ſuper Arat. p. 86. *Dalec.*

b. *Caelum quidem, etc.* Acrem etiam olim vocarunt τὸ χάος Graeci, vt *inane* Latini. Euripides in Cadmo apud Probum, ἐρανὸς ὑπὲρ ἡμᾶς κενὸς φωτῶν ἕδος δαιμονίων. τὸ δὲ ἐν μέσῳ ἐρανῦ τε καὶ χθονὸς, οἱ μὲν ὀνομάζεσι χάος. Ariſtophanes in Auibus, διὰ τῆς πόλιος τῆς ἀλλοτρίας καὶ τῦ χάεος. Theoc. ἐν πτέρυξιν. ἅπαντα ὅσα ἕρπει δι' αἰθέρας χάεος τε. Inde etiam fortaſſis veteres *cohum* caelum dixerunt. Vide annot. c. I. *Idem.*

Caelum quidam) Varro L. IV. de ling. lat. p. 9 *Caelum dictum ſcribit Aelius Gallus, quod eſt caelatum,* hoc eſt, ſideribus diſtinctum, ac veluti inſculptum. Et in Satyra Menippea, cui titulum fecit *Dolium*, p. 13. *Mundus domus eſt maxima homulli, et appellatur a caelatura caelum, Graece ab ornatu κόσμος, Latine a puritie mundus.* Alii tamen παρὰ τοῦ κοίλου ἢ τῆς κοιλότητος a concauitate, caelum dici rectius et ſcribi putant. *Hard.*

c. *Caelati argumento)* Imo vero παρὰ τῦ κοίλε ἢ τῆς κοιλότητος. Vnde et priſci Rom. *Coïlum* ſcripſere: quod religioſe obſeruat in ſuo Ennio doctiſſ. Merula. De auctoris tamen deriuatione nonnihil et Varro lib. IV. de ling. lat. *Dal.*

culo, qui Signifer vocatur, in duodecim animalium effigies: et per illas Solis[3] curſus d. congruens tot ſeculis ratio.

IV. (V.) Nec de e. elementis video dubitari, quatuor ea eſſe. [4] Ignium f. ſummum: inde tot ſtellarum col-

3. *Solis curſui congruens tot circulorum ratio. M.* 4. *ignem. M. ignium ſummo. CH.*

d. *Solis curſu)* Exemplar Tolet. *curſus* legit, ſed *curſui* rectius puto. *Pint.*

e. *De elementis)* De elementorum ratione vide Ariſtotelem lib. II. de generatione et corruptione, et de caelo lib. IV. cap. 5. et P. Merulam ſuper Enn. pag. 119. et ſqq. et Sex. Empir. Pyrrhon. hypot. lib. III. cap. 4. Cenſorin. de die nat. cap. 3. Muret. var. 7 cap. 17. Nomen a Platone inuentum monet Simplic. ſuper phyſ. *Dalec.*

f. *Ignium ſummum)* Falſo Plinius putat eandem eſſe materiam ignis et caeli, Epicureos ſecutus. *G.*

Ignium ſummum) Imo vero aſtra tantum ignea putarunt Epicurei. Lucr. lib. V.
— *Per rara foramina terrae Partibus erumpens primus ſe ſuſtulit aether Signifer, et multos ſecum leuis abſtulit ignes.* Et paulo poſt aetherem cognominat igniferum. Platonem autem in Epinomide Timaeoque caelum ignem dixiſſe notat Theupol. Academ. contempl, lib. VIII. cap. 1. Vide et Plutarch. de plac. phil. lib. II. cap. 11. Et Achill. ſuper Arat. pag. 84. in fin. et Hieron. Mag. de mundi exuſt. l. I. c. 13. vbi Anaxagorae eam opinionem adſcribit: qui eam ob cauſam aetherem παρὰ τοῦ αἴθειν dictum voluerit. Ex Ariſtot. Meteor. lib. I. cap. 3. Parmenidi, Heraclito, Stratoni et Zenoni vero Stob. eclog. lib. I. cap. 25. pag. 53. *Dal.*

Ignium) Aetheris ac ſiderum. Vide Notas et Emend. N. V. (hic adnexas) *Ignium ſummum)* Alii *ignem*, *ignitum* alii fruſtra reponunt: alii probabilius, *igneum*. De quatuor elementis, illud quod ſummum eſt, contineri ait ſtellis ac ſideribus, tum iis, quae vaga ſunt, tum quae fixa dicuntur: haec eſſe natura flammea, hos aeternos ignes, vt vates ait, L. II. Aeneid. Praeter hos autem aſtrorum ignes, et aetheris in quo ea voluuntur, elementarem quem vocant ignem alium nullum agnoſcit. Stoicorum haec opinio fuit, et Anaxagorae: de qua Plutarchus. L. II. de placitis Philoſoph. c. 13. p. 888. Fuit adeo

lucentium illos oculos. Proximum ſpiritus [1], quem a. Graeci noſtrique eodem vocabulo aera b. appellant. Vitalem hunc, et per c. cuncta rerum meabilem, totoque d. conſertum [2]; huius [3] vi ſuſpenſam, cum quarto aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem. Ita mutuo e. complexu diuerſitatis f. effici nexum, et leuia ponderibus inhiberi, quo minus euolent: contraque grauia, ne ruant, ſuſpendi, leuibus in ſublime tendentibus. Sic g. pari in diuerſa niſu,

1. *Spiritum. M.* 2. *conſertum. M.* 3. *cuius. V.*

et Ciceronis ipſius L. II. de Nat. Deor. p. 87. vbi de aere: *Hunc*, inquit, rurſus *amplectitur immenſus aether, qui conſtat ex altiſſimis ignibus* etc. *Hard.*

a. *Quem Graeci)* Cicero L. II. de Nat. Deor. p. 87. *Hac animabili*, inquit, *ſpirabilique natura, cui nomen eſt aer: Graecum illud quidem, ſed receptum iam tamen vſu a noſtris: tritum eſt enim pro Latino. Hard.*

b. *Aera appellant)* Hunc αἰθέρα Graeci vocant. Euripides ὁρᾷς τὸν ὕψου τὸν δὲ ἄπειρον αἰθέρα, καὶ γῆν πέριξ ἔχονθ᾽ ὑγραῖς ἐν ἀγκάλαις; τοῦτον νόμιζε ζῆνα, τόν δ᾽ ἡγοῦ θεόν. Hos verſus ſic Latinos fecit Cic. II. de Nat. Deor. *Vides ſublime fuſum immoderatum aethera, Qui terram tenero circumiectu amplectitur? Hunc ſummum habeto diuum, hunc perhibeto Iovem. Dalec.*

c. *Per cuncta rerum meabilem)* Seneca qu. Nat. lib. II. c. 9. *Spiritus non aperta tantum intendens, ſed etiam abdita et incluſa. G.*

d. *Totoque)* Toto inſertum, *intextumque* mundo. H.

e. *Mutuo complexu)* Late hac de re Achill. ſup. Arat. p. 83. et Manil. Aſtron. verſ. 168. lib. I. *Dalec.*

f. *Diuerſitatis)* Naturae diſſimilis: terrae, cui grauitas propria: et aeris, cui leuitatis plurimum ineſt. *Hard.*

g. *Sic pari)* Hoc vero ſimilitudine haud penitus aſpernanda explicant Archimedis diſcipuli apud Tatium in Phaenom. 4. p. 126. *Ideo*, inquiunt, interprete Petauio, *aquae terraeque globi conſiſtunt in medio, quod ſi quis omnium grauiſſima corpora, puta plumbum, nec non alia leviſſima velut ſuber, ad pondus aequale capiat, et inuicem alliget, illud accidet, neutrum vt ab altero trahi poſſit. Vt ſi quis in mare iſta proiiciat, neque ſuber in profundum deprimatur a plumbo, neque plumbum*

niſu, vi ſua[4] quaeque conſiſtere, irrequieto mundi h. ipſius conſtricta circuitu: quo ſemper in ſe currente, imam atque mediam in toto eſſe terram, eandemque[5] vniuerſi i. cardine ſtare pendentem, [6] librantem k. per quae pendeat: ita ſolam immobilem circa[7] eam volubili vniuerſitate, eandem ex[8] omnibus l. necti, eidemque omnia inniti. (VI.) Inter hanc caelumque, eodem m. ſpiritu pendent, certis diſcreta

4. *in ſuo quaeque conſiſtere. M. noſtram lectionem ex MSS. laudat Hard.* 5. *Vniuerſo. M.* 6. *librantemque. M. Vet.* 7. *circa eam volubilem vniuerſitatem. M.* 8. *ex omnibus necti, et eidem omnia innecti. Turn. c. 4. 22. Advbum ad ſummam aquam a ſubere poſſit attolli, ſed ex aequo vtrimque tracta, ſuber et plumbum, ſummam inter aquam fundumque ſuſpenſa teneantur. Quamobrem cum ſint elementa quatuor, accidit vt ignis et aer, quae ſunt leuiſſima, ſurſum ſuapte ſponte, naturaeque impetu ferantur*, etc. *Hard.*

h. *Mundi ipſius)* Caeli. Si ſpargeretur in ſublime aer, nullo fine coercitus, ipſa amplitudine ſpatii redderetur infirmior. Nunc vero conſtrictus includente mundo, hoc eſt caelo, cogitur in iuſtum robur, quod ſufficiat terrae innatanti ferendae. *Idem:*

i. *Vniuerſi cardine)* Cum ſit ipſa terra veluti vniuerſi cardo, vt dicetur ſect. 64. *Hard.*

k. *Librantem)* Hoc eſt, continentem circum ſe fuſa corpora, ne ob innatam leuitatem ſurſum abeant: dum per eadem interim ſuſtinetur ipſa viciſſim, ne ruat, ob inſitam grauitatem. Ita Lucanus L. I. v. 88. *Dum terra fretum, terramque leuabit aer.* Lucretius L. V. *Aſt alium ſubter, contra qui ſubuehat orbem.* Vbi Lambinus: *Hoc eſt alium eſſe aerem ſub pedibus noſtris, qui caelum extrinſecus ſubuehat, et ſuſtollat: quemadmodum videmus a fluuiis rotas et hauſtra ſubleuari et circumuerſari. Hard.*

l. *Ex omnibus necti)* Aeris et aquae natura terram permeante. *Id.*

m. *Eodem ſpiritu)* Hoc eſt, in aere, ſiue, vt Cicero ait, in aethere, quod et conſuetudo loquendi, et olim Pacuuius caelum interpretabatur, apud eundem Tullium L. II. De Nat. Deor. p. 88. *Hoc quod memoro, noſtri caelum, Graii perhibent aethera.* Ac Tullius ipſe p. 91. *Reſtat vltimus, et a domiciliis noſtris altiſſi-*

ſcreta ſpatiis, ſeptem ſidera, quae ab inceſſu vocamus errantia, quum errent nulla a. minus illis. Eorum medius b. Sol fertur, ampliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo, terrarumque, ſed ſiderum etiam ipſorum, caelique rector. Hunc c. mundi

altiſſimus omnia cingens et coercens caeli complexus, qui idem aether vocatur, extrema ora et determinatio mundi, in quo cum admirabilitate maxima igneae formae curſus ordinatos definiunt: ex quibus Sol, etc. At caelum nunc Plinius peculiarem eſſe appellationem putat, domicilii inerrantium ſtellarum. Quam vere de planetarum ſitu ac motu ſenſerit Plinius, dicemus corollarii vice in Notis et Emend. N. VI. hic ſequentibus. *Hard.*

Eodem ſpiritu) Quaecunque demum veterum opinio fuit, de caelorum, in quibus planetae voluuntur, ſoliditate, ac concretione, ſi tamen vlla fuit eiuscemodi: id enim excutere diligentius neque eſt otii, neque inſtituti noſtri: ſed ſi fuit illa cuiusquam, ab ea certe abeſt longiſſime Plinius: neque conſiſtentes re ipſa ſiderum errantium orbes informauit animo, quibus illa inter ſtatos continerentur curſus, non ſecus atque in ſtadio ſepta, atque in Circenſibus adduntur euripi, vt coerceantur equi et quadrigae intra finem certum. Nam ſi *ſpiritus* ſpatium totum illud eſt, in quo feruntur, non certe concretioris cuiuspiam naturae eſt. *Si in eo ſpiritu pendent,* propria haec ſeptem ſidera virtute niti oportet, non aliena fulciri. *Si certis diſcreta ſpatiis,* non ea orbibus tanquam clauſtris ſeiuncta ac ſecluſa mutuo, aut intellexit ipſe, aut vero intelligenda ſunt. *Id.*

a. *Quum errent)* Tullius L. II. de Nat. Deor. p. 71. *Maxime vero*, inquit, *admirabiles ſunt motus earum quinque ſtellarum, quae falſo vocantur errantes. Nihil enim errat quod in omni aeternitate conſeruat progreſſus, et regreſſus, reliquosque motus conſtanter, et ratos. Id.*

b. *Medius Sol fertur)* Chaldaei errantia ſidera ad hunc numerum redegerunt: Ptolemaeus vero ac Theon Solem et Lunam inter errantia non recenſent. De Planetarum numero, motu, et ſitu, vide Ariſt. lib. de Mundo, cap. 2. *Dalec.*

c. *Hunc mundi — animum)* Animum, quod rebus hiſce inferioribus per radios, ceu ſpiritus quosdam, vitam impertiat: Mentem, quod conſilio

mundi eſſe totius a. animum, ac planius [1] mentem: hunc principale naturae regimen, ac numen credere decet, opera eius aeſtimantes. Hic lucem rebus miniſtrat, aufertque tenebras: hic b. reliqua ſidera occultat [2], illuſtrat: hic vices temporum, annumque ſemper renaſcentem ex vſu naturae temperat: hic caeli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat: hic ſuum lumen caeteris c. quo-

1. *Plane, Quidam.* 2. *occultat, illuſtrat. M. laudat ex MSS. hanc lectionem Hard. inluſtrat. CH. illuſtrat deeſt ap. Gr.*

filio, et ſapientia, et rata lege coeleſtia terrenaque regere ac moderari videatur. *Hard.*

a. *Totius animum)* Elegantiſſimi hac de re Orphei verſus, Κλῦθι μάκαρ, πανδερκὲς ἔχων αἰώνιον ὄμμα, Τιτὰν χρυσαυγὴς, ὑπερίων, οὐράνιον φῶς. Et paulo poſt: Ὄμμα δικαιοσύνης, ζωῆς φῶς, ὦ ἐλάσιππε, Μάστιγι λιγυρῇ ἅρμα διώκων. Caeteras laudes videbis in Neandri phyſ. pag. 32. *Dalec.*

b. *Hic reliqua ſidera occultat)* Adde, *illuſtrat*, ex Cod. Tolet. vt ſit, *Hic reliqua ſidera occultat, illuſtrat.* Nec accipio, *illuſtrat*, quia reliquis ſideribus lumen impertiat: hoc enim infra dicet: ſed quia praeſens obſcuret ſidera, abſens illuſtret. *Pintian.*

Occultat) Vide Notas et Emend. N. VII. (hic loci exhibitas) *Occultat, illuſtrat.)* Hanc poſteriorem vocem addidimus ex Reg. 1. 2. Chifl. etc. ſenſusque eſt, non reliquis ſideribus a Sole lumen impertiri, hoc enim mox dicendum eſt: ſed quemadmodum vices temporum ex vſu naturae temperat, vt ſtatim ſubiungit, ſic vices dierum alternat, et noctium: cum ſidera praeſens occultat, illuſtrat abſens. Hinc porro liquet, quam praua ſit huius loci lectio, quam Rigaltius in Tertullianum affert, p. 122. *Hic reliqua ſidera oculat. Hard.*

c. *Caeteris, quoque etc.)* Imo vero ſoli Lunae. Caetera namque ſidera de ſuo lucent, monente Scal. aduerſ. Card. exerc. 64. *Dalec.*

Hic ſuum lumen) Ceteris nimirum ſtellis errantibus de ſuo lumine quiddam accommodat. Vide Not. et Emend. N. VIII. (hic inſertas.) *Hic ſuum lumen)* Hoc loco Plinium Dalechampius arguit: ac cetera, ait, praeter Lunam, ſidera, de ſuo lucere, ita motum

quoque ſideribus foenerat. Praeclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, vt principi literarum Homero d. placuiſſe in vno 3 eo video.

V. (VII.) Quapropter effigiem Dei formamque quaerere, imbecillitatis humanae reor. Quisquis eſt Deus, ſi 4 modo eſt alius e., et quacunque in parte,

3. *Dictio, eo, redundat.* 4. *Si mundo eſt alius aliquis. M. forte ſi a mundo Dal. Si modo eſt alius, haec verba vncinis incluſa ſunt ap. Gr.*

nente Scaligero aduerſus Cardanum Exerc. 64. At certum eſt omnibus Aſtronomorum ſententiis, ſidera omnia, quae vaga dicuntur et errantia, mutuato a Sole lumine, et vt aiunt, reflexo ſplendeſcere. Vide L. V. Aſtron. P. Claud. Dechales p. 469. Ea vero ſidera quae affixa caelo ſunt, negat a ſeipſis habere lumen Metrodorus ap. Plut. L. II. de plac. Philoſ. c. 17. p. 889. cui ſententiae ſuffragari Plinius videtur. Affirmat contra Macrobius, L. I. in Somn. Scip. c. 19. p. 94. cui adſtipulatur e recentiore ſchola vir extra omnem aleam ingenii et eruditionis poſitus, Ricciolus. Neque vero id modo tanti viri auctoritate, ſed et rerum argumentis euincitur, ex incredibili Solis a ſtellis diſtantia petitis: quae dilucide explicat laudatus antea P. Dechales, loc. cit. *H.*

d. *Homero)* In ſolo, inquit, Homero id lego; nec quisquam poſtea adnotauit ita Homerum ſenſiſſe. Solem animatum eſſe tum ibi ſenſit Homerus, tum vero maxime Odyſſ. μ'. 323. in fabula de bobus Solis. Iliad. III. v. 277. Ἠέλιός θ', ὃ ς' πάντ' ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις. Quod Maro tamen imitatus videtur, L. IV. Aeneid. v. 606. *Sol qui terrarum flammis opera omnia luſtras. H.*

d. *Effigiem Dei etc.)* Veterum opiniones de Deo vide apud Ariſt. de Mundo c. 7. et Stob. eclog. in princ. et Plutarch. de placit. phil. lib. I. c. 7. et Neandr. phyſ. et Sex. Empir. Pyrrhon. hypot. l. III. c. 1. et Henr. Steph. phil. poet. et αὐτοσχ. lib. III. ſched. 5. et ſeq. et Iuſt. Martyr. ἐπιτρεπτ. et Lactant. divin. Inſt. lib. I cap. 5. et ſq. *Dal.*

e. *Si modo eſt alius)* Deus ſit, necne: ac ſi dandum eſt eſſe aliquem, num ille in Sole, num in alia quacunque mundi parte ſedem habeat, ambigit. Deum ratus mundi

te, totus eſt ſenſus, totus[5] viſus, totus auditus, totus f. animae, totus animi, totus ſui. Innumeros quidem credere[6], atque etiam ex virtutibus vitiisque g. hominum, vt Pudicitiam, Concordiam, h. Mentem,

M 5

5. *In Ch. deſunt haec adusque, totus animi.* 6. *tamque ex virtutibus hominum quam vitiis M. atque tam ex virtutibus quam ex vitiis. CH. ex vitiis Pint. atqui haec eſt vera lectio.*

di animam eſſe oportere, de eo id putat inquirendum, quod de hominis anima veteres Philoſophi ſciſcitati ſunt, quanam illa in parte, in cerebrone, an in corde potius, ſedem haberet, vnde tanquam ex arce reliquum corpus moderaretur ac diſpenſaret. Diſcedere aperte non audet a popularium ſuorum Romanorum religione, quae Solem in primis colebat: vt ille, praeter alia, nummus Imp. Aureliani docet, inſcriptus: SOL DOMINVS IMPERI ROMANI. In parte auerſa, AVRELIANVS CONS. *Aurelianus Conſeruator*, eiusdem Romani ſcilicet Imperii. Et alter Fl. Claudii Iuliani Aug. GENIO ANTIOCHENI APOLLONI SANCTO SMN. Sententia eſt: GENIO A. (hoc eſt, *primae*) *Narbonenſis*, *Tutatori Imperii*, *Odio CHriſtianorum Etiam Nobis Irato*, *APOLlini Libamentum Obtulit*, *Numini Iuliani* SANCTO: (hoc eſt Numini ſancto Iuliani Conſeruatori:) *Societas Mercatorum Narbonenſium. H.*

f. *Totus animae)* Animae, ψυχῆς, quae omnibus vita praeditis eam praebet: animi, τοῦ νοῦ, qui quae in vniuerſo fiunt omnia, admirabili ſapientia regit et adminiſtrat. D. Auguſtino *anima* vitae eſt. *animus* conſilii. Animam Virg. VI. Aeneid. *ſpiritum* vocat. *Dalec.*

Totus animae) Idem vitae, idem mentis, conſilii, rationisque pleniſſimus; idem totus iuris ſui: vt felicitatis ſuae a ſe vno ſuſpenſas habeat rationes, neque aliunde pendeat. Anima eſt, qua viuimus: animus, quo ſapimus: hoc bruta carent: de quibus Iuuenalis, Sat. 15. v. 148. *Communis conditor illis. Tantum animas: nobis animum quoque. Totus ſui* autem idem eſt, atque propriae qualitatis, ac ſui generis. *H.*

g. *Vitiisque)* Impudentiae fanum, et Contumeliae Athenis factum Cicero ait, Lib. II. Legib. p. 333. *H.*

h. *Concordiam)* Tullius L. II.

tem, Spem, Honorem, Clementiam, Fidem a, aut (vt Democrito placuit) duos omnino, Poenam et Beneficium; maiorem ad ſocordiam accedit. Fragilis et laborioſa mortalitas in partes iſta digeſſit, infirmitatis ſuae memor, vt portionibus coleret quisque [1], quo maxime indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus, et numina in iisdem innumerabilia [2] reperimus: inferis b. quoque [3] in genera deſcriptis, mor-

1. *Sic quoque M. quisquis coleret. Gr.* 2. *inuenimus. M. CH.* 3. *in genera deorum deſcriptis. M.*

II. de Nat. Deor. p. 75. *Tum autem res ipſa*, inquit, *in qua vis ineſt maior aliqua ſic appellatur, vt ea ipſa vis nominetur Deus: vt Fides, vt Mens; quas in Capitolio dedicatas videmus, proxime a M. Aemilio Scauro: ante autem ab Atilio Calatino erat Fides conſecrata. Vides Virtutis templum, vides Honoris a M. Marcello renovatum, quod multis ante annis, erat bello Liguſtico a Q. Maximo dedicatum*, etc. Plenius autem adhuc in eodem argumento verſatur idem Cicero L. III. p. 141. vbi Spem, Victoriam, Concordiamque, hoc loco praetermiſſas enumerat. De Mente Ouid. L. VI. Faſt. v. 241. *Mens quoque Numen habet, Menti delubra videmus*, etc. De Clementia inſignis eſt nummus inſcriptus, CLEMENTIAE CAESARIS, cum templo. Argenteus eſt in Theſauro Regio, et apud Patinum in Famil. p. 131. 6. Caue autem hic continenter legas, *Clementiae Caeſaris*. Legendum eſt enim CLEMENTIAE *Primus Aedem* CAESAR *Imperator ſacrauit*: vt plenius oſtendimus in Tractatu de nummis Caeſaris Dictatoriis, nondum edito. Inter Deos Spem quoque Plautus commemorat, Bacchid. Act. IV. Sc. VIII. v. 52. De diis quibusdam aliis, idem in Amphitr. Prol. v. 40. vbi ſic Mercurius: *Meruimus et ego et pater de vobis et republica. Nam quid ego memorem, vt alios in tragoediis Vidi, Neptunum, Virtutem, Victoriam, Martem, Bellonam, commemorare quae bona Vobis feciſſent: queis benefactis meus pater Deorum regnator, architectus omnibus. H.*

a. *Fidem)* Plaut. in Aul. *Vt te auferam Aula in Fidei fanum, ibi abſtrudam probe. Dal.*

b. *Inferis quoque)* Huc pertinent inſcriptiones apud Gruterum poſitae variis locis: DIIS INFERIS. DIIS STYGIIS. DIIS MANIBVS.

morbisque a. et multis etiam peſtibus, dum eſſe placatas 4 trepido metu cupimus. Ideoque b. etiam publice

4. *placata. M.*

BVS. ORCO. PEREGRINO. PLVTONI. SVMMANO, etc. Et apud Ciceronem, L. III. de Nat. Deor. p. 135. Eumenides, et furiae ſpeculatrices, vindiceſque ſcelerum inter Deas recenſitae. *H.*

a. *Morbisque)* De Febri quidem mox dicetur: De Scabie teſtatur Prudentius, in Αμαρτ. *Par furor illorum, quos tradit fama dicatis Conſecraſſe Deas Febrem, Scabiemque ſacellis. H.*

b. *Ideoque etiam publice Febri fanum, etc.)* Febrem in vrbe cultam fuiſſe, conſtat tum apud Auguſtin. lib. IV. de C. D. cap. 15. tum etiam apud Ciceronem III. de Nat. Deorum, cuius verba mox ſubiiciam. De Mala Fortuna eodem etiam loco Cicero. Caeterum de Orbona dea, et apud hos quos dixi ſcriptores, et apud reliquos, quos legerim, altum ſilentium. Quae cauſa varie coniectandi materiam ſubminiſtrauit his, qui ante me in Plinium Annotationes compoſuerunt. Et Hermolaus quidem rem intactam omiſit. Georgius Valla in commentariolo, quem in hunc ſecundum lib. compoſuit, fraudata prima ſyllaba dictione, pro *Orbonae* ſubſtituit *Bonae:* et de Bona Dea Plinium locutum cenſuit. Sabellicus Macrobii verba ſecutus, rationem coniecturamque iniit quandam, haud mihi ſatis probatam: quum interim neque apud ipſum, quem citat, Macrobium, vlla ſuaſit Orbonae vel minima ſuſpicio: neque alium proferat auctorem, qui Orbonae meminerit. Crinitus *Orbonam* et ipſa agnoſcit, ſine auctore tamen, deprauata Plinii lectione deceptus. Quamobrem, cum egregia haec Dea Orbona, orba ſit ſcriptore aliquo, qui eam celebret, nullibique omnino compareat, praeterquam hoc Plinio loco, ſitque in comperto apud omnes, numeroſiſſimas in Plinio dictiones, et interdum verſus ſuperfluere, quae diuinare non ſit, vnde in eius libros irrepſerint: ſic in animum induxi, vt exploſis omnium ſententiis, Orbonam hanc tanquam adulterinam et ſuppoſititiam deam, exterminandam e Plinianis finibus putem: vt verba, quae ſequuntur, permutato tantum coniunctionis loco, legantur hoc pacto: *Ideoque etiam publice Febri fanum in Palatio dicatum eſt ad aedem Larium, et ara Malae Fortu-*

blice [5] Febri a. fanum in palatio dicatum eſt, b. Orbonae ad aedem Larium c, et ara [6] Malae Fortunae Exquiliis.

5. *Sic et CH. Febri. Gr. Febri fanum in Palatio dicatum eſt ad aedem Larium, et ara Malae Fortunae Exquiliis. ex Cicerone de Nat. Deor.* 6. *Et ara Malae Fortunae,etc. Had.Iun.animadu. lib. III. cap. 1. et ex MSS.laudat Hard. Ara et malae Fortunae Gr.*

Fortunae Aeſquiliis. Quod ex Cicerone manifeſte deſumptum eſt loco citato. Verba eius ſubiunxi: *Eos enim qui dii appellantur, rerum naturas eſſe, non figuras deorum. Qui tantus error fuit, vt pernicioſis etiam rebus non nomen ſolum tribueretur deorum, ſed etiam ſacra conſtituerentur. Febris enim fanum in palatio ad aedem Larium, et aram Malae Fortunae Aeſquiliis conſecratam videmus.* Hactenus Cicero: a quo in II. etiam de Legg. eadem reperiuntur. *Pintian.*

a. *Febri fanum)* Pauorem Hoſtilius atque Pallorem coluit, mox a neſcio quo Febris dedicata. Minutius Felix. Idem D. Cyprianus lib. de idolorum vanitate. Arnobius lib.IV. aduerſus Gent. *Ab erroribus viarum dea Vibialia liberat; in tutela ſunt Orbonae, orbati liberis parentes; in Naeniae, quibus extrema tempora.* Cic.III. deNat.Deor. *Febris enim fanum in Palatio, et aedem Larium et aram malae Fortunae Exquiliis conſecratam videmus.* Febris fana tria Romae fuerunt, vnum in capite vici longi, alterum in Palatio, tertium iuxta monumenta Mariana. Huic, et Malae fortunae, Poſtuertae, Prorſae, Veioui, Timori, Pallori, Robigo, Auerrunco; apud Lacedaemonios Morti et Timori; apud Gades Paupertati, et Senectae aedes, araeque poſitae ſunt: non vt opem ferant, aut quidquam iuuent, ſed ne quicquam obſint, aut noceant. Vnde ἀποτρόπαιοι a Graecis, *auerrunci* ab Latinis dicti. *Dalec.*

Febri) Ναὼν καὶ βωμὸν. Febri templum et aram collocatam ait in Palatio Aelianus L. XII. Var. c. 11. Vide et Val. Max. L. II. c. 5. n. 6. p. 102. *H.*

b. *Orbonae)* Orbona eſt orbitatis Dea: Quae vocis originatio miror quemadmodum Pintiano, Vallae, Sabellico, Hermolaoque latuerit. Arnobius L. IV. contra gentes: *In tutela ſunt Orbonae orbati liberis parentes.* Tertull. L. II. ad Nation. c. 14. *Orbona Dea, quae in orbitatem ſemina extinguat. H.*

c. *Et ara)* Vide Tullium L. III. de Nat. Deor. p. 142. *H.*

quiliis. a. Quamobrem maior caelitum populus etiam quam hominum intelligi poteſt, cum ſinguli quoque ex ſemetipſis totidem Deos faciant, Iunones b. Geniosque c. adoptando [1] ſibi: Gentes d. vero quaedam animalia [2] et aliqua [3] etiam obſcoena e., pro

1. *Adoptando. Vet.* 2. *Sic quoque M. ſed MSS. Hard. firmant lect. qui coniicit legendum quoque: alia etiam obſcena.* 3. *et aliqua obſ. Alii.*

a. *Exquiliis)* Mons eſt et vicus Romae, vbi olim arx et excubiae Tulli Regis, vnde nomen. Vide Ouid. L. I. Faſtor. *H.*

b. *Iunones)* Appoſitos ſibi ſtatim ab ortu cuſtodes credebant, quos viri Genios: Iunones feminae vocabant. De vtrisque Tibullus: *Magne Geni, cape thura libens.* Et *Natalis Iuno ſanctos, cape thuris honores.* Et Seneca ep. 110. *Singulis aut Genium, aut Iunonem dederunt. H.*

c. *Geniosque adoptando)* Natalis Deus Genius virorum: ſic natalis mulierum Iuno. Tibullus, *Natalis Iuno ſanctos cape thuris aceruos.* Plaut. in Menaechm. *Teneo dextra genium meum.* Idem in Mercatore, *I hac mecum, vt videas ſimul tuam Alcumenam pellicem Iuno mea.* Minutius Felix praeſtites vocat Genios, quod praeſint hominum actionibus: hominum cuſtodes Heſiodus: manes Seruius. Ammianus lib. XII. ex Menandro, ſtatim in lucem editis hominibus nomina ſociata ſic vocat, quae vitae curſum regunt, admodum paucis viſa inſigni virtute viris. Menandri verſus ſunt: Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίςατε Εὐθὺς γενομένῳ μυςαγωγός τοῦ βίου. *Dalec.*

Geniosque) Cenſorinus, L. de die natali c. 3. p. 16. *Genius eſt Deus, cuius in tutela, vt quisque natus eſt, viuit. Hic ſiue quod vt genamur, curat: ſiue quod vna genitur nobiscum: ſiue etiam quod nos genitos ſuſcipit ac tuetur, certe a genendo Genius appellatur ... Nonnulli binos Genios, in iis duntaxat domibus, quae eſſent maritae, colendos putauerunt,* etc. H.

d. *Gentes vero quaedam animalia etiam aliqua obſcoena)* Commutandus rurſus coniunctionis locus, ſcribendumque, *animalia etiam et aliqua obſcoena*, ex vetere lectione. *Pintian.*

e. *Obſcena)* Cotta apud Cicer. L. III. de Nat Deor. p. 132. *Omne fere genus beſtiarum Aegyptii conſecrauerunt.*

pro diis habeant[1], ac multa dictu magis pudenda, per a. foetidos cibos, et[2] alia ſimilia iurantes. Matrimonia quidem inter Deos credi, tantoque aeuo, ex his neminem naſci: et alios eſſe grandaeuos[3] ſemperque b. canos, alios iuuenes atque pueros, [4] atri coloris c., aligeros, claudos, ouo editos, et alternis diebus viventes morientesque, puerilium prope deliramentorum eſt. Sed d. ſuper omnem impudentiam, adulteria

1. *Habeant.* CH. 2. *alia et ſimilia.* Vet. *per foetidas cepas, allia, et ſimilia.* CH. 3. *grandaeuos ſemper canosque.* M. 4. *Conſentit* M. *atricolores.* Gr.

runt. Et p. 136. *Cur barbarorum Deos repudiemus? Bovos igitur, et equos, ibes, accipitres, aſpidas, crocodilos, piſces, canes, lupos, feles, multas praeterea belluas in deorum numero reponemus.* Addis ſcarabaeos Arnobius L. I. adu. Gent. num. 19. H.

a. *Per foeditos cibos)* Allia, porrum, cepas Aegyptii. Vide Alex. ab Alex. c. 10. l. V. *Dalec.*

Per foeditos) Idem Plinius, L. XIX. ſect. 32. *Allium,* inquit, *cepaſque inter Deos in iureiurando habet Aegyptus.* Vide quae ibi dicturi ſumus. H.

b. *Grandaeuos)* Academici dictum apud Cicer. L. I. de Nat. Deor. p. 36 *Iſto enim modo dicere licebit Iouem ſemper barbatum, Apollinem ſemper imberbem, caeſios oculos Mineruae, caeruleos eſſe Neptuni. — Claudum igitur habebimus Deum, quoniam de Vulcano ſic accepimus, etc.* H.

c. *Atri coloris)* Plutarchus teſtatur Mortem albi fuiſſe coloris, Oſirim ſubnigri, Typhona flaui. *Dalec.*

Atri coloris) Sic omnes MSS. non *atricolores.* Erebum, Noctemque ſignificat. Vt cum aligeros dicit, Mercurium: ouo editos, Caſtorem et Pollucem. Vide Hyginum in Aſtron. H.

d. *Sed ſuper)* Sic etiam Tullius L. I. de Nat. Deor. p. 21. *Nec enim multo abſurdiora ſunt ea, quae poetarum vocibus fuſa, ipſa ſuauitate nocuerunt: qui et ira inflammatos, et libidine furentes induxerunt deos; feceruntque, vt eorum bella, pugnas, praelia, vulnera videremus: odia praeterea, diſſidia, diſcordias, ortus, interitus, querelas, lamentationes, effuſas in omni intemperantia libidines, adulteria, vincula, cum humano genere concubitus, mortalesque ex immortali procreatos.* Hoc loco Plinius Homerum, quem non

vlteria inter ipſos fingi: mox iurgia et odia, atque etiam furtorum a. eſſe, et ſcelerum b. numina [1], *Deus* c., *eſt mortali iuuare* d. *mortalem*, *et* [2] *haec ad aeternam gloriam via.* Hac proceres iere Romani: hac nunc caeleſti paſſu cum liberis ſuis vadit maximus omnis aeui rector Veſpaſianus Auguſtus feſſis rebus ſubueniens. Hic e. eſt vetuſtiſſimus referendi benemerentibus gratiam mos, vt tales numinibus adſcribant[3]. Quippe et [4] omnium aliorum nomina Deorum, et quae ſupra retuli ſiderum, ex hominum nata ſunt meritis. Iouem quidem aut Mercurium, aliterue alios inter ſe vocari, et eſſe caeleſtem

1. *Numina, At ſi deus eſt. M.* 2. *deeſt in M.* 3. *Sic etiam M. et CH. adſcribantur*, *Gr.* 4. *in M. non legitur, nec in CH.*

non intelligit, deridendum propinat. Vide Tractatum, quem Gallice nuper ſcripſimus, de Iliadis argumento, et Diis Homericis, In hiſtoria naturali et ciuili, omnium profanorum ſcriptorum digniſſimus, cui fides habeatur, Plinius certe eſt habendus: at poeſin coluiſſe, artemue Poeticam calluiſſe, idem omnino non videtur. H.

a. *Furtorum)* Vt Mercurium, quem idcirco κλέπτην Phurnutus, κλῶπα Suidas appellatum dicunt: Alii δόλιον, hoc eſt, doli ac fraudum artificem. H.

b. *Et ſcelerum) Quo ex genere;* inquit Tullius L. II. de N. D. p. 75. *Cupidinis, et voluptatis, et Lubentinae Veneris vocabula conſecrata ſunt, vitioſarum rerum, neque naturalium.* H.

c. *Deus eſt)* Hinc nata paroemia, *Homo homini Deus*, Ἄνθρωπος ἀνθρώπου δαιμόνιον. H.

d. *Iuuare mortalem)* Cicero pro Ligario ſcribit homines ad Deos nulla re propius accedere, quam ſalutem hominibus dando: id quod Strabo lib. X. εὖ γὰρ εἴρηται καὶ τοῦτ', ἀνθρώπους μάλιστα μιμεῖσθαι θεοὺς, ὅταν εὐεργετῶσιν. *Dal.*

e. *Hic eſt)* Tullius L. II. de Nat. Deor. 76. *Suſcepit autem vita hominum*, inquit, *conſuetudoque communis, vt beneficiis excellentes viros in caelum fama ac voluntate tollerent. Hinc Hercules, hinc Caſtor et Pollux, hinc Aeſculapius — Hinc etiam Romulus, quem quidam eundem eſſe Quirinum putant*, etc. H.

ſtem [1] nomenclaturam, quis a. non interpretatione b. naturae c. fateatur? Irridendum d. vero agere curam rerum humanarum illud quibquid eſt ſummum. Anne tam triſti atque multiplici miniſterio non pollui credamus [2] dubitemusue? Vix prope eſt iudicare, vtrum magis conducat generi humano, quando aliis nullus eſt deorum reſpectus, aliis pudendus. Externis e. famulantur ſacris f.; ac digitis

1. *caeleſtium nomenclaturam.* V. *eſſe caeleſtes nomenclaturas.* M. *caeleſtis nomenclatura quis non interpretationis etc.* Pint. *forte caeleſtes nomenclaturas.* Dal. 2. *dubitemusue.* Ne *vix prope eſt iudicari.* CH.

a *Quis non interpretatione naturae fateatur)* Mallem legeres accuſandi caſu, *interpretationem.* Senſus enim horum verborum peti debet ab illis Ciceronianis; *Eos enim qui dii appellantur, rerum naturas eſſe, non figuras deorum.* Pintian.

Quis non) Quis non ad ſignificandas res naturales fingi haec nomina caelitum fateatur? H.

b. *Interpretatione)* Vel *interpretationem.* Vocabulorum, inquit, quae Diis ſunt impoſita, ſi quis voluerit, vim ac notionem diligentius perſcrutari, an non ſentiet longe ſecus ſe rem habere, atque hominum opinio eſt? Intelliget eos profecto, qui Dii appellantur, rerum naturas eſſe, hoc eſt, res eſſe mere naturales, non figuras Deorum, ſiue Deos: rebusque inanimatis atque mutis per quamdam ſignificationem, vt loquitur Cicero, haec tributa nomina. Sic aerem appellatum Iouem, aut Iunonem: mare, Neptunum: terram, eam quae Ceres diceretur. Sic Mercurium dicit mercaturae ac negotiationis Deum, etc. Ita fere Tullius L. I. de N. D. p. 22. H.

c. *Naturae)* Cicero enim ait eos, qui Dii appellantur, rerum naturas eſſe, non figuras Deorum. *Dalec.*

d. *Irridendum, etc.)* Hic ſibi caueant veri ac pii Chriſtiani, legantque Lactant. Inſtit. d. lib. I. cap. 2. H.

Irridendum) Sapiunt iſta Epicuri haram: cuius haec *κυρία δόξα*, apud Tullium L. I de N. D. p. 37. *Quod beatum et immortale eſt, id nec habet, nec exhibet cuiquam negotium.* H.

e. *Externis)* Qualia ſunt Phrygia ſacra Cybeles, Bacchi orgia, Iſiaca, Eleuſinia, etc. H.

f. *Sacris)*. Magica intelligit,

tis a. deos geſtant: monſtra quoque, quae colunt [1] damnant b. et excogitant c. cibos [2]: imperia dira in ipſos, ne ſomno quidem quieto, irrogant [3]. Non matrimonia, non liberos, non denique quidquam aliud, niſi [4] iuuantibus ſacris, deligunt. Alii in Capitolio d. fallunt, ac fulminantem peierant Iouem: et hos inuant ſcelera, illos e. ſacra ſua [5] poenis agunt. Inue-

1. *Ex MSS laudat hanc lect. Hard. Et monſtra quoque colunt Gron. et Al.* 2. *globos. M.* 3. *inrogant. CH.* 4. *Ex MSS. hanc laudat Hard. niſi iubentibus ſacris, diligunt, M. CH. et Gr.* 5. *ſacramenta. Vet. illis ſacramenta ſua poenas agunt. Alii.*

git, quos noſtri *exorciſmos* vocant, et annulos magica arte formatos oblique ſugillat, quibus vim magnam tribuebant veteres, iis maxime in quibus Cynocephali, vel Harpocratis imago ſculpta eſſet. *Dal.*

a. *Ac digitis)* Anulis, quibus onuſti ornatique digiti. H.

b. *Damnant)* Enecant, vt de api boue dicetur L. VIII. ſ. 71. H.

c. *Cibos)* Quibus Deos ſuos alant: alicam, carnes anſerinas, aliasque maioris pretii ac ſumptus epulas, de quibus videndus eſt Diodorus L. I. p. 76. Herodotus L. II. p. 114. et Euſeb. Lib. II. de Praepar. p. 51. Hoc vero inter genera pudendi cultus merito reponitur: vt quos Deorum loco habeas, hos per te cibis ſuſtentare vitam putes oportere. Gallicus Plinii interpres, peruerſa huius loci interpunctione deluſus, haec retulit ad delectum ciborum, quem adhiberent in menſis ſuis ſuperſtitioſi cultores deorum. H.

d. *Capitolio)* Vt ſanctiora eſſent pacta et conuenta, cum iurisiurandi religio interpoſita eſſet, in ipſo Capitolio nonnunquam fiebant, velut praeſente et audiente Deo, qui triſulcum in periuros telum gerere cenſebatur. Plaut. in Curcul. COQ. *Namque incubitare ſatius te fuerat Ioui, Tibi qui auxilio in iureiurando fuit.* CAP. *Siquidem incubare velint qui peierauerint, Locus non praeberi potis eſt in Capitolio.* *Dal.*

e. *Illos ſacra)* Periuris bene eſt: religioſis, male. Illi ſcelere ſuo perfruuntur, rebus ad votum animique ſententiam praeclare cadentibus; illi poſt ſacra rite peracta, infortuniis aguntur atque aerumnis: quamuis nihil

Inuenit tamen inter has vtrasque ſententias medium ſibi ipſa mortalitas numen, quo minus etiam plana de Deo coniectatio eſſet. Toto quippe mundo, et locis [1] omnibus, omnibusque horis omnium vocibus Fortuna a. ſola inuocatur [2]: vna nominatur, vna accuſatur, vna agitur rea, vna [3] cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, et cum conuiciis colitur: volubilis, a plerisque vero [4] et caeca etiam exiſtimata, vaga, inconſtans, incerta, varia, indignorumque [5] fautrix. Huic [6] omnia feruntur accepta: et in tota ratione mortalium, b. ſola [7] vtramque paginam facit. Adeoque c. obnoxiae [8] ſumus ſortis [9], vt Sors

1. Omnibus locis. M. 2. inuocatur, ac nominatur, vna accuſatur, cum conuitiis colitur. M. 3. vna cogitatur, in Tol. d. 4. et caeca etiam, in CH. d. etiam, in aliis. 5. indignorumque. M. 6. Huic omnia expenſa, huic etc. Gr. 7. ſola eſt ea, quae vtramque pugnam facit. M. 8. obnoxii ſumus ſorti. Alii. 9. ſortis, vt pro ſe ipſa ſola pro Deo ſit. M. CH.

hil niſi iuuantibus ſacris delegerint. H.

a. *Fortuna)* Fortunae varia cognomina vide apud Alex. ab Alex. c. 13. 1. et Plaut. in Pſeud. *Centum doctum hominum conſilia haec deuincit dea Fortuna: atque hoc verum eſt, Perinde vt quisque fortuna vtitur, ita praecellit, atque exinde ſapere eum dicimus.* In Rhetoricis ad Herennium leguntur Pacuuii verſus graues et ſententioſi: *Fortunam inſanam eſſe, et caecam et brutam perhibent Philoſophi. Dal.*

b. *Sola vtramque)* Vtraque *lucri ac damni* pagina Fortunae tribuitur H.

Sola vtramque) Quicquid accipimus, Fortunae acceptum referri: quidquid amittimus, id ei pariter expenſum ferri ſolet. Cedunt res feliciter? Laudatur. Secus? inceſſitur ac vituperatur. Translatio ducta eſt a mercatorum libris, ſeu codicillis rationalibus, quos ita complicabant, vt ad ſingulas apertiones duae paginae viderentur: quarum in altera, accepta lucraque; expenſa in altera damnaque paterent. H.

c. *Adeoque obnoxiae)* Eo nati fato infelici ſumus, vt vel Sortem ipſam numinis loco habeamus: quae ſi in Deorum albo ponitur, iam verus

Sors a. ipſa pro Deo ſit, qua Deus probatur incertus. Pars b. alia et hanc pellit, aſtroque ſuo euentus c. aſſignat, naſcendi [1] legibus: [2] ſemelque d. in

 omnes

1. *Gron. inſerit partic. et.* 2. *ſemelque in omnes futuros, Dei decreto: in reliquum vero otio dato M.*

verus ſit necne Deus aliquis, iure ambigitur. Quod fortito obtingit, inquit, id Deo adſcribimus, id Dei alicuius nutu factum dicimus: quod ipſummet dictum facit ambigere, an Deus ſit aliquis. Non fuit apud Romanos Dea Sors: quamuis id nonnulli colligunt ex nummo argenteo vetere, qui eſt apud Patinum, in Famil. p. 209. Parte priore Concordiae caput exhibet: poſteriore, M. PLAETOR. CEST. SC. *Marcus Plaetorius Ceſtianus Senatusconſulto.* Deae effigies pectore tenus, impoſita tabellae, in qua ſcriptum eſt, SORS. At effigies prudentiam potius, quam ſortem, refert. Ac ſi ſors ibi intelligenda eſſet, SORTI, non SORS, ſcriberetur. Nos ſic interpretamur, *Salus Orbis Romana ſapientia:* iuxta illud Sapientiae VI, 26. *Multitudo ſapientium ſanitas eſt orbis terrarum.* M. Plaetorii Ceſtiani nomen, ſub Auguſto Caeſare cuſum hunc nummum fuiſſe ſuadet. H.

a. *Sors ipſa pro Deo ſit)* In denario vetuſto Romano percuſſo a quodam Plaetoriae gentis, qui eius templum vel dedicauerat, vel refecerat, Sortis imago impreſſa eſt cum his literis, SORS. M. PLAETOR. CEST. S. C. *Dal.*

b. *Pars alia)* Alia ſententia. Prouidentia e medio ſublata, alterutrum horum ſequebatur: vel fortuna vel ſorte res humanas contingere: vel fatali neceſſitati aſſignandos euentus. Quamobrem datum ab aliquibus Deo eſt, vt ſemel in omnes vnquam naſcituros homines decerneret: conceſſum in reliquum per totam deinde aeternitatem otium. H.

c. *Euentus aſſignat)* Ex opinione Poetarum id ſumptum, qui ſingula nobis attributa ſidera ſcribunt. Papinius, *perpetuis frenis atque vni ſeruiet aſtro:* et alibi, *locum ceruix dabit omnibus aſtris. Dalec.*

d. *Semelque in omnes futuros vnquam Deo decretum)* Sincerior lectio Salmanticenſis codicis, *dei decreto:* vt tres dandi caſus inter ſe conueniant, *Aſtro ſuo, Naſcendi legibus, Dei decreto. Pint.*

omnes futuros vnquam Deo decretum: in reliquum vero otium datum. Sedere e. coepit ſententia haec: pariterque[3] et eruditum vulgus et rude in eam curſu vadit. Ecce[4] fulgurum monitus, oraculorum praeſcita, aruſpicum praedicta, atque etiam parua f. dictu, in auguriis ſternutamenta, et offenſiones pedum. Diuus g. Auguſtus laeuum prodidit ſibi calceum praepoſtere h. inductum[5], quo die ſeditione militari prope afflictus eſt. Quae ſingula improuidam mortalitatem inuoluunt, ſolum vt inter iſta certum ſit, nihil eſſe certi, *nec miſerius quicquam homine, aut ſuperbius.* Caeteris quippe animantium ſola victus cura eſt, in quo ſponte naturae benignitas ſufficit; vno i. quidem vel praeferendo[6] cunctis bonis, quod de gloria, de pecunia, ambitione, ſuperque de morte non cogitant. Verum in his Deos agere curam rerum humanarum credi, ex vſu vitae eſt: poenasque maleficiis aliquando ſeras occupato Deo in tanta mole, nunquam autem irritas eſſe, *nec ideo proximum illi genitum hominem, vt vilitate iuxta belluas eſſet.* Imperfectae vero in homi-

3. *pariterque et eruditi et rude vulgus.* CH. 4. *Sed ecce.* M. 5. *indutum.* V. 6. *praeferenda.* M. et. CH.

e. *Sedere)* Vigere, inſidere hominum animis. H.

f. *Parua dictu)* Hoc eſt, humilia, vilia, ſpernenda. Hac phraſi vtitur Fabius: *Auidas longe fugare volucres, et paſcere parua dictu animalia.* Eadem ſignificatione vſurpat auctor infra c. 53. VII. lib. *friuolum dictu.* Dalec. Haec verba vncinis incluſa ſunt in edit. Gron.

g. *Diuus Auguſtus)* Suetonius in Auguſto c. 92. p. 35. *Auſpicia quaedam et omina pro certiſſimis obſeruabat: ſi mane ſibi calceus perperam, ac ſiniſter pro dextero induceretur, vt dirum: etc.* H.

h. *Praepoſtere)* Dexterum pro ſiniſtro indutum. H.

i. *Vno quidem)* *Maxime* quidem *cum vel illud* vnum dedit, quod cunctis bonis anteponendum eſt, etc. H.

Vno quidem vel praeferenda cunctis bonis) Lego, repugnantibus cunctis exemplaribus, praeferendo, non *praeferenda.* *Pintian.*

homine naturae praecipua ſolatia, ne a. Deum quidem poſſe omnia. Namque b. nec ſibi poteſt mortem conſciſcere, ſi velit, quod homini dedit optimum in tantis vitae poenis; nec c. mortales [1] aeternitate donare, aut d. reuocare defunctos: nec e. facere,

 vt

1. *Mortalia. Alii,*

a. *Ne Deum quidem poſſe omnia)* Agatho dilaudante Ariſt. Eth. Nicom. l. VI. c. 2. μόνȣ γὰρ αὐτȣ̃ καὶ θεὸς ςερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν ὅσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα. Et Plutarch. Conſolat. ad Apol. mihi pag. 199. ſub fin. τὸ μὲν γὰρ γεγεννημένον ȣ̓δὲ θεὸν δυνατόν ἐςι ποιεῖν ἀγέννητον. Et ne nimium longi ſimus, Theognis verſ. 583. Et Sophoc. Trachin. Et Pind Olymp. od. 2. Et Sen. de breuit. vitae mihi p. 133. Et Horat. lib. III. od. 29. Et S. Aug. de ciuit. Dei lib. V. c. 10. etc. *Dalec.*

b. *Namque nec)* Stolidum ac nefarium adſciſcit argumentum. Neque enim id potentia eſt, ſed impotentia, vt probat Anſelmus, in Proſologii c. 7. *Quia qui hoc poteſt, quanto magis poteſt, tanto magis aduerſitas et perverſitas poſſunt in illum, et ipſe minus contra illas:* etc. H.

c. *Nec mortales)* Hoc vero geminum caput de communicanda immortalitate, de reuocandis ad vitam fato functis, Chriſtiana nos fides Scripturis, ac certiſſimis armata teſtimoniis, futile ac falſum eſſe perdocet: nec diſputari de eo patitur. Vetat interim dictum illud Plinii credi Romanos adeo deſipuiſſe, in primis viuos Principes, aeternos ſe vt exiſtimarent eſſe vel fore, ſuo adſtrictos corpori: vetat idem igitur etiam illud colligi ex nummo Diocletiani Auguſti, in quo ſic ſcriptum eſt: D. N. DIOCLETIANO AETER AVG. Capite laureato. GENIO POP. ROM. *Genio Populi Romani.* Infra PLC *Primae Lugdunenſis Ciuitates.* Sunt enim re ipſa hae litterae tres totidem vocum primae, titulique haec integra ſententia; *Domino noſtro* DIOCLETIANO, *Arcum* erexit Triumphalem Edua, *Reſtitutori* A*VGuſto.* In ciuitatibus primae Lugdunenſis ſecundum locum obtinet Edua Auguſta, *Autun.* Eſt hic nummus perpulcher ex aere mediocri, apud P. ALBARET, e Societate noſtra, Turnoni. H.

d. *Aut reuocare defunctos)* Hier. Mag. de exuſt. mund. lib. V. cap. 1. *Dalec.*

e. *Nec facere)* Perinde quaſi id Deum arguat facere non

vt qui vixit, non vixerit: qui honores geſſit, non geſſerit: nullumque habere in praeterita ius, praeterquam obliuionis: (atque vt f. facetis quoque argumentis ſocietas haec cum Deo copuletur) vt bis dena, viginti non ſint, ac multa ſimiliter efficere non poſſe: per quae declaratur haud dubie naturae potentia [1], idque eſſe quod g. Deum vocamus. In haec diuer-

1. *Potentiam id eſſe quod.* Vet.

non poſſe omnia, quod quae facta ſunt, infecta reddere nequeat. At certe alterum ex altero non recte colligi vidit Hieronymus in Epiſt. *Audacter loquar*, inquit: *Cum omnia poſſit Deus, ſuſcitare virginem non poteſt poſt ruinam: Valet quidem liberare de poena, ſed non valet ſuſcitare corruptam*, etc. Mox in fine huius ſectionis, codex vnus MS. habet, *propter vulgatam aſſidue*, etc. H.

f. *Vt facetis quoque, etc.)* Ita ſcil. iudicat de his diuiniſſimis ſcientiis hoc hominum genus. Quanto vero rectius doctiſſ. Muret. var. lect. lib. VI. cap. 1. *Dalec.*

g. *Quod Deum vocamus)* Omnem igitur vim diuinam, vt olim Strato phyſicus, de quo Cicero L. I. de N. D. p 19. in natura ſitam eſſe cenſet, quae cauſas gignendi, augendi, minuendiue habeat. Par Senecae impietas L. IV. de Beneficiis, c. 8. *Ergo nihil agis, ingratiſſime mortalium, qui te negas Deo debere, ſed* NATVRAE: *quia nec Natura ſine Deo eſt, nec Deus ſine Natura: ſed* IDEM EST VTRVMQVE, *nec diſtat. Officium ſi quod a Seneca accepiſſes, Annaeo te diceres debere, vel Lucio; non creditorem mutares, ſed nomen; quoniam ſiue praenomen eius, ſiue nomen dixiſſes, ſiue cognomen, idem tamen ille eſſet. Sic hunc* NATVRAM *voca,* FATVM, FORTVNAM: *omnia eiuſdem Dei nomina ſunt, varie vtentis ſua poteſtate.* Et L. II. Natur. Quu. 45. *Eumdem quem nos Iouem* (ſapientiſſimi viri) *intelligunt, cuſtodem rectoremque vniuerſi, animum ac ſpiritum, mundani huius operis dominum et artificem, cui nomen omne conuenit. Vis illum* FATVM *vocare? Non errabis. Hic eſt, ex quo ſuſpenſa ſunt omnia: Cauſa Cauſarum. Vis illum prouidentiam dicere? Recte dices. Eſt enim cuius conſilio huic mundo prouidetur, vt inconcuſſus eat, et actus ſuos explicet. Vis illum* NATVRAM *vocare? Non peccabis. Eſt enim ex quo* NATA

diuertiſſe non fuerit alienum, vulgata ² propter aſſiduam quaeſtionem de Deo.

VI. (VIII.) Hinc redeamus ad reliqua naturae. Sidera, quae affixa diximus mundo, non h. illa, vt exiſtimat vulgus, ſingulis i. attributa nobis, et clara

N 4 diui-

2. *Propter vulgatam aſſidue. M.*

TA *ſunt omnia, cuius ſpiritu viuimus. Vis illum vocare* MVNDVM? *Non falleris. Ipſe enim* TOTVM QVOD VIDES, *totus* SVIS PARTIBVS INDITVS, *et ſe ſuſtinens.* Benigni interpretis eget officio Lactantius, L. de ira Dei, c. 10. *Natura, quam veluti matrem eſſe rerum putant, ſi mentem non habet, nihil efficiet vnquam, nihil molietur. Vbi enim non eſt cogitatio, nec motus eſt vllus, nec efficacia. Si autem conſilio ſuo vtitur ad incipiendum aliquid, ratione ad diſponendum, arte ad efficiendum, virtute ad conſummandum, poteſtate ad regendum et continendum, cur natura potius quam Deus nominetur?* Deum Catholici vocant, non Naturam, ſiue naturatam, vt vocant, ſiue naturantem, ſed ſpiritum infinitum, conſilio, ratione, arte, ac poteſtate praeditum infinita, ad producendum quidlibet pro arbitrio, vel e natura rerum euellendum: qui ſit vniuerſi huius cauſa efficiens extrinſeca, aeque ab opere illo ſuo diſtincta ac diuerſa, quam differt a domo qui domus eſt effector. H.

h. *Mundo)* Caelo. H.

i. *Singulis attributa nobis)* Confutat hic Epicureos, qui ſingulis hominibus ſingulas tributas eſſe ſtellas credebant. In eadem opinione fuit et Manilius poeta. *Dal.*

Singulis attributa nobis) Imo vero et Manilius communem aſtrologorum ſecutus eſt ſententiam, horoſcopum ſeu poſitum ſiderum natalium tempore ſuam cuique homini diſtribuere ſortem lib. III. v. 38. et Epicurus omnia atomorum concurſu regi, nilque ab huiusmodi cauſis pendere ad animi tranquillitatem facere proculdubio putauit: aut ſi Stobaeo credimus, qui eclog. lib. I. cap. 25. pag. 54. de hac quoque re mentionem facit: τῶ ἐνδεχομένω ἧχε Quamobrem me ſuaſore Plinio credimus, vulgi has fuiſſe ſuperſtitiones: cuiusmodi et aliae olim multae et vtinam nunc omnes deſitae. Caeterum de ſtellarum caſu vide Hier. Mag. de exuſt. mundi lib. III. cap. 3. et 7. et

diuitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, a. ac pro ſorte cuiusque lucentia, adnumerata [1] mortalibus: quia [2] nec cum [3] ſuo quaeque homine orta moriuntur, nec, aliquem extingui, decidua ſignificant. Non b. tanta caelo ſocietas nobiscum eſt, vt noſtro fato mortalis ſit ibi c. quoque [4] ſiderum fulgor. Illa d. nimio e. alimento tracti humoris [5] ignea

1. Ad munera. Vet. 2. M. ſic, quia, deeſt ap. G. 3. cum ſuo homine oriuntur. Longol. 4. lectionem hanc firmat M. ille quoque Gr. 5. humoris cum abundantiam reddunt, tunc decidere creduntur. M. humoris igneam vim abundantia Gr. noſtram ex MSS. laudat Hard.

et Laert. lib. X. p. 423. vbi Epicuri ea de re opinionem refert. G.

a. *Defectis)* Senio confectis. Sic Columella in Praef. L. I. *defectiſſimum quemque annis et viribus* dixit. H.

b. *Non tanta caelo ſocietas nobiſcum eſt vt noſtro fato mortalis ſit ille quoque ſiderum fulgor)* Non, *ille*, habet exemplar Toletan. ſed *ibi*, venuſtiore proculdubio ſenſu. *Pintian.*

c. *Ibi quoque)* Hoc eſt, in caelo. H.

d. *Ibi nimio)* Epicuri et Zenonis haec ſententia fuit, ſidera marinis terrenisque humoribus longo interuallo extenuatis ali: de qua re Cicero L. II. d. N. D. pag. 68. Ex ipſis cum redundat alimentum, vt in lucernis oleum, ſcintillas quasdam decidere: hasque ſtellas eſſe quas labi caelo putamus. Ex ea opinione Manilius cecinit L. I Aſtron. p. 26. *Praecipites ſtella paſſimque volare videntur. Quum vaga per liquidum ſcintillant lumina mundum. Et tenues longis iaculantur crinibus ignes.* Ridet hanc opinionem merito Seneca L. II. Nat. Quu. c. 14. p. 851. Et vero cauſa eſt alia ſtellarum diſcurrentium, alia natura. Propius terram hae incenduntur, videnturque diſcurrere, quod aer viſcoſo plenus ſit halitu, qui vbi eſt accenſus, pabuli ſui venam ſequitur: vti apud nos quoque, inquit Seneca L. I. Nat. Quu. c. 1. p. 832. ſtramenta ſulphure aſperſa, ignem ex interuallo trahunt. Interim velut igne continuo totum iter ſignant: quia viſus non ſubſequitur momenta currentis: ſed videt ſimul vnde exierit, non ſubſequitur momenta currentis: ſed videt ſimul vnde exierit, et quo peruenerit: vt fit in titione circum-

ignea vi abundantiam reddunt, cum decidere f. creduntur: vt apud nos quoque id, luminibus [1] accenſis, liquore olei notamus accidere. Caeterum g. aeterna eſt caeleſtibus natura, intexentibus mundum,

1. *Lucernis. Aliis.*

cumacto, qui ſpeciem ignei circuli praebet. Adde his ea quae dicturi ſumus ſect. 36. H.

e. *Nimio alimento etc.)* Cleomedes libris κυκλικῆς θεωρίας, ſidera, ſtellas, aſtra, oceani, terraeque vaporibus ali credidit, quoniam alimento priuatus ignis ſtatim extinguitur. Virg. *Conuexa polus dum ſidera paſcet.* λίμνην enim τὴν θάλατταν etiam Homerus vocat. Zeno apud Laertium, ait: τὰ ἄςρα ἔμπυρα τρέφεσθαι, τὸν μὲν ἥλιον ἐκ μεγάλης θαλάττης, τὴν δὲ σελήνην ἐκ ποταμίων ὑδάτων, τὰ δ᾽ ἄλλα ἀπὸ τῆς γῆς. Cuius ſententiae et alios auctores adducit Hier. Mag. de mundi exuſt. lib. I. c. 13. et 16. et ſeq. et Theon. ſuper Arat. pag. 108. ἰςέον δ᾽ ὅτι ἡ τοῦ οὐρανοῦ κίνησις γίνεται ἐκ τινων ἀναθυμιάσεων καὶ τὸν Φυσικὸν, αἱ τινες ἀναθυμιάσεις ῥυθμῷ τινες αὐτὸν κινοῦσι. Error ortus ex optices ignorantia, generatimque accuratae Philoſophiae. Totum porro hunc locum Plinii lubenter ita legerim: *Hinc redeamus ad reliqua ſidera, quae affixa diximus mundo, non illa, vt exiſtimat vulgus, ſingulis attributa nobis, adnumerataque mortalibus, et clara diuitibus, minora pauperibus, obſcura defectis, ac pro ſorte cuiusque lucentia, nec cum ſuo, etc.* Dalec.

f. *Decidere creduntur)* *Saepe etiam ſtellas vento impellente videbis Praecipites caelo labi, noctisque per vmbras Flammarum longos a tergo albeſcere tractus.* Ptolemaeus διαθέειν, ſtellas diſcurrere dixit. Paulo poſt cap. 36. traiectiones eas et emicationes auctor vocat, *diſcurſus.* Ammianus Marcellinus eum fulgorem appellat δίφρου ὁλκὴν, quaſi currus orbitam. Transuerſas ſtellas et cadentes, quae praeteruolant et ſecant aera, Seneca vocat: ἀποῤῥοίας eſſe ſtellarum Graeci putant. G.

Creduntur) Caute omnino: neque enim ſtella labitur, ſed vt Naſo canit, L. II. Metam. v. 322. opinione quidem vulgi, *Et ſi non cecidit, potuit cecidiſſe videri.* H.

g. *Caeterum)* Caeterum aeternum eſt ſideribus natura, quae caelum, *vt venae corpus* intexunt: et quoniam ita intexunt, idcirco concretioris ſunt naturae. H.

dum, intextuque [1] concretis; potentia [2] autem ad terram magnopere eorum pertinens: quae propter effectus, claritatemque, et magnitudinem, in tanta ſubtilitate [3] noſci potuerunt, ſicut ſuo a. demonſtrabimus loco. Circulorum quoque caeli ratio b. in terrae mentione aptius dicetur, quando c. ad eam tota pertinet, Signiferi d. modo inuentionibus [4] non dilatis. Obliquitatem e. eius intellexiſſe, hoc eſt, rerum

1. *Intextuque diſcretis. Alii.* 2. *autem eorum ad ter. mag. pertinet. Dal.* 3. *ſublimitate. Vet.* 4. *inuentoribus.* C.

a. *Suo demonſtrabimus loco)* Vide locum ſub finem huius libri. G.

Sicut ſuo) In libris de Agricultura, operis huiusce XVII. et XVIII. H.

b. *In terrae mentione)* Hoc eſt, in libris Geographicis, nempe ſub finem libri ſexti. Vide notas et Emend. N. IX. (hic inſertas) *In terrae mentione aptius dicetur)* Quid ſi legas, *in terrae menſione,* hoc eſt menſura? Subiicitur enim ſtatim poſt aequorum ac terrarum menſuram, in calce libri ſexti, haec quam modo pollicetur, circulorum ſphaeralium, ſiue parallelorum explicatio. Et eſt latine recepta *menſio* pro dimenſione, ac Tulliano ore conſecrata vox. Tamen *in caeli mentione* dixit idem L. III. ſect. 6. Itaque nihil moueo. H.

c. *Quando ad eam tota pertinet, Signiferi modo inuentionibus non dilatis)* Sic Vett. codd. leg. ita vt *tota* referatur ad *ratio,* non ad *modulatio,* quae vox in MSS. non eſt: et ſenſus ſit; De vno ſignifero circulo hic ſe dictu- rum, quod circa eum primi Anaximander et Cleoſtratus obſeruauerint, caeterorum circulorum mentionem cum mentione terrae aptius coniungendam; quod facit in fine libri. *Gelenius.*

d. *Signiferi)* Zodiaci inventoribus nunc ſtatim appellatis. H.

e. *Obliquitatem)* Excogitata quidem multo ante Anaximandrum Sphaera eſt ab Atlante, vt mox dicetur: at ſine obliqui deſcriptione circuli, ſiue ſigniferi, quem Zodiacum vocant. Informata erat circulis parallelis, quos diebus ſingulis in ſuo curſu Sol efficit, inter Tropicos et Aequatorem. Anaximander deinde his tribus limitibus animaduerſis, Aequatore ac duobus Tropicis, per haec tria puncta circulum duxit, quem non potuit non obliquum facere, et appellare. H.

rum [5] f. fores aperuiſſe, Anaximander g. Mileſius traditur

5. *Rerum fortiſſimas fores. M. in eo Mileſius Anaximander.*

f. *Rerum fores)* Aſtronomicae ſcientiae fores. H.

Rerum fores) Hoc eſt, ad totius Aſtronomiae perceptionem aditum feciſſe, viam monſtraſſe. Hac loquendi forma vſus iterum, L. XXXV. ſect. 36. de pictura: *Artis fores*, inquit, *apertas ab Apollodoro Zeuxis intrauit.* Excogitata ſcilicet obliquitate ſigniferi, Cleoſtrato occaſio ea fuit, ſigna in eum circulum transferendi, quorum emerſu et occultatione praedictiones tempeſtatum, aliaque eiusmodi multa ducerentur. Vide Not. et Emend. N. X. (hic adiectas) *Rerum fores aperuiſſe)* Ita Reg. 1. 2. ac vetuſtae editiones omnes: Latius in ſua, ſeu Elzeuiriana, ex veſtigiis Rigaltiani cod. *ſiderum ortus fores* edi curauit; quibus verbis quae ſatis idonea huic loco ſubeſſe ſententia poſſit, fateor me non ſatis intelligere. Eadem emendandi cupiditate paulo poſt legi iubet, *Sphaeram ipſo pandente mundo Atlas*, ſane frigide, vt verbo leuiſſimo vtar. Alio nomine Plinium hoc eodem loco Dalecampius in ius vocat, quaſi μνημονικῷ ἁμαρτήματι, quod Atlanti modo adſcribit, illud ipſum Anaximandro adiudicet, L. VII. ſect. 57. dum ait: *Aſtrologiam Atlas — Sphaeram* in eo *Mileſius Anaximander.* At hoc poſteriore loco ſphaerae appellatione cenſeri puto non caeleſtem globum, vt aiunt; ſed terreſtrem, in quo ſitus gentium deſcribuntur. Auctor ita coniiciendi Laertius in Anaximandro, ipſo libri II. initio: Καὶ γῆς, καὶ θαλάττης, inquit, περίμετρον πρῶτος ἔγραψεν, ἀλλὰ καὶ σφαῖραν κατεσκέυασε. *Terrae et maris ambitum primus deſcripſit, et terrenae molis ſimilitudinem globo facto expreſſit:* deſcriptis ſcilicet, atque additis in eo, vti nunc mos eſt, iisdem circulis, qui in caeleſti globo pingi peculiariter ſolent. Primus certe omnium orbem terrarum deſcripſit in tabula, teſte Agathemero, Lib. I. Geogr. c. 1. Ἀναξίμανδρος ὁ Μιλήσιος, ἀκουστὴς Θάλεω, πρῶτος ἐτόλμησε τὴν οἰκουμένην ἐν πίνακι γράψαι. H.

g. *Anaximander)* Pythagorae alii, alii Oenopidae Chio, inuentum hoc aſſignant, vt ſcribit Auctor libri de hiſtor. Philoſ. apud Galenum Tom. II. c. 12. p. 35. De Anaximandro diximus in Auctorum Indice. Erat autem is anno ſecundo huius Olympiadis LVIII. natus annos quatuor et LX. vt refert Laertius, ſtatim initio libri ſecundi. H.

ditur primus, Olympiade quinquageſima octaua. Signa deinde in eo Cleoſtratus, a. et prima Arietis ac Sagittarii. Sphaeram b. ipſam ante multo Atlas. Nunc relicto mundi c. ipſius corpore, reliqua inter caelum terrasque tractentur. Summum eſſe, quod vocant Saturni d. ſidus, ideoque minimum videri, et maximo ambire circulo, ac trigeſimo anno [1] ad breviſſima ſedis e. ſuae principia regredi, certum eſt. Omnium

[1]. *Anno, cum breuiſſime ad ſedis. Vet.*

a. *Cleoſtratus)* Tenedius Mathematicus, auctor ὀκταετηρίδος, de qua Petauius L. II. de Doctr. Temp. c. 3. Refert Hyginus L. II. Aſtron. Poet. c. de Heniocho, fol. 64. hunc Cleoſtratum hoedos primum omnium inter ſidera oſtendiſſe. H.

b. *Sphaeram ipſam, etc.)* Eam Anaximandri inuentum quoque tradit c. 56. l. VII. G.

Sphaeram ipſam ante multo Atlas) Lege: *Sphaeram ipſo pandente mundo Atlas.* mundus ipſe, hoc eſt, caelum, ſphaericum et plane ſphaeram ſeſe eſſe fatetur, et pandit, ipſo igitur pandente mundo ſphaeram inuenit Atlas, qui primus intellexit caelum vel mundum ſphaeram eſſe. Sequitur, quod ſic legendum: *hoc eſt ſiderum ortus foris aperuiſſe.* Vide *Salmaſ.* p. 832. a. b. G.

Sphaeram) Ita Diodorus Siculus L. III. Bibl. p. 192. et L. IV. p. 233. Vide Not. et Emend. N. X. h. l. p. 203. f. H.

c. *Mundi ipſius)* Caeli *vltimi, cui affixa ſunt ſidera.* H.

d. *Saturni ſidus)* Saturnus lingua Syriaca ſiue Aramaea, qua vſi ſunt Thuſci, latentem ſignificat, ab סתנ occuluit ſeſe, latuit, vti monet P. Merula ſuper Enn. p. 94. Inte Latinum vocauerunt, et eius vxorem Latiam, ſiue Latiam Saturni. *Dalec.*

e. *Sedis ſuae principia)* Principum vocat, punctum quodcunque Zodiaci, et quaſi curriculi metam, vnde ſtella mouetur: quo Saturni ſidus non ante triceſimum fere annum reuertitur. Fere, inquam, vt caute locutus eſt Tullius, de N. D. p. 72. ὡς ἔγγιςα Gemin. in Elem. Aſtron. p. 4. παχυμερῶς καὶ πλατικῶς, vt minus accurate et platice dicam, Tatius, c. 18. p. 137. Breuiſſima porro principia illa ſeu metas vocat, ſiderum errantium in ſignifero limites: quos vbi vnumquodque attigit, non amplius ſidus excurrit. Saturno

Omnium autem errantium ſiderum meatus, interque ea Solis, et Lunae, contrarium a. mundo agere curſum, id b. eſt, laeuum, illo ſemper in dexteram praecipiti. Et quamuis aſſidua conuerſione immenſae celeritatis attollantur ab eo, rapianturque in occaſum, aduerſo c. tamen ire motu per ſuos quaeque paſſus:

turno Ricciolus annos adſcribit 29. et dies fere 190. Tomo I. Almag. L. VII. p. 500. H.

a. *Contrarium mundo)* Hoc eſt, caelo inerrantium ſtellarum. Hoc vero ſimilitudine quadam explanat Tatius in Phaenom. c. 20. p. 140. Φέρεσθαι δὲ ἥλιόν φασι τὴν ἐναντίαν etc. *Solem aiunt,* inquit ille Petauio interprete, *contrario ſtellis inerrantibus, ac proprio motu ab occaſu in ortum ferri: interim dum ab inerrantium ſphaera ab ortiuis partibus in occiduas rapitur — Etenim quemadmodum ſi formica in exteriore rotae ambitu, contraria atque illa progreſſione ab occaſu moveatur in orientem, accidet id quidem, vti rotae circuitione ab oriente rapiatur occaſum verſus; ſuopte vero motu ab occaſu in ortum: at nos proprium illius motum, quod leniſſimus eſt, aegre diſcernimus: ob id oculos noſtros effugit formicae progreſſio, quod ſit conuerſio illa rotae citatior. Eodem modo et de Sole cogitandum eſt, vt is formicae inſtar ſit, caelum rotae.* Rem alia ſimilitudine declarat Hygin. in Aſtron. L. IV. de Sole, p. 102. H.

b. *Laeuum)* Plinius augurum diſciplinam ſequutus, pronam faciem intuentis in Auſtrum ſpectare voluit: indeque laeuum erit vbi ſol oritur, dextrum vbi occidit. Ariſtoteli mundi dextra ſunt exortiua, laeua occidua: Solino dextra ſeptentrionalia, laeua meridionalia. Ebraeis meridies dexter, ſeptentriones ſiniſtri. In ludis Circenſibus cur Solini ratio obſervata ſit explicat I. Gorop. hierogl. l. III. p. 37. *Dalec.*

Id eſt, laeuum) Plinius Latinorum ſententiam ſecutus, quos laudabimus, ſect. 55. ſiniſtram ſtatuit ad ortivas partes, obuerſa ſpectantium facie ad Auſtrum: et Planetas in laeuam ferri ait. Graeci contra in dexteram ire contendunt, vti ex Pindari Scholiaſte, caeterisque ſcriptoribus probat Ioh. Bapt. Bellus, Lib. de Templo Augur. c. 3. p. 61. H.

c. *Aduerſo)* Siderum contrario motu verberatur aer, diuiditur ac finditur. H.

paſſus: ita fieri, ne conuolutus aer eandem in partem aeterna mundi vertigine, ignauo globo torpeat, ſed findatur [1], aduerſo ſiderum verbere diſcretus et digeſtus. Saturni autem ſidus gelidae ac rigentis eſſe naturae, multoque [2] ex eo inferiorem Iouis circulum, et ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertium a. Martis, quod quidam Herculis b. vocant, ignei [3], ardentis a Solis vicinitate, binis c. fere annis conuerti. Ideoque huius ardore nimio, et rigore Saturni, interiectum ambobus, ex vtroque temperari d. Iouem, ſalutaremque fieri [4]. e. Deinde

1. *Fundatur. M.* 2. *multoque eo inf. Dal. expuncto, ex multoque ex eo in terris inf. M.* 3. *ignea ardentis Solis vicinitate. M.* 4. *fieri Deum. Inde. Vet.*

a. *Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignea ardentis Solis vicinitate, binis fere annis conuerti)* Vetus lectio, *Ignei, ardentis a Solis vicinitate,* quemadmodum et Liuius ſaepe loquitur. Cauſam dedit, non cur biennio circulum abſumat, ſed cur ardens ſit et igneus. *Gelen.*

b. *Herculis)* Ἡρακλέους ἀστὴρ dicta Aegyptiis ſtella Martis, inquit Tatius, in Phaenom. c. 17. p. 136. Ita Hyginus etiam in Aſtron. Poet. L. II. p. 76. Apuleius, L. de Mundo, p. 169. Ariſt. de Mundo c. 2. p. 602. et alii. H.

c. *Binis fere)* Cicero L. II. de N. D. p. 72. *Quatuor et xx. menſibus, ſex, vt opinor, diebus minus.* At recentes Aſtronomi, ſpatio vnius anni, decemque menſium, et quindecim fere dierum, ſigniferum luſtrare orbem Martis ſtellam aiunt. Vide Ricciolum, loco ante appellato. H.

d. *Temperari Iouem ſalutaremque fieri Deum)* De ſidere loquitur, non de Deo. Scriba proxime ſequentem particulam, *Deinde,* deprauauit in *Deum inde. Gelen.*

e. *Deinde ſolis)* Solis quidem curſus, vt et aliorum planetarum, CCC et LX. Zodiaci partibus, ſiue gradibus, perficitur: ſed illas partes ocyus alii, alii ſerius excurrunt. Sol quidem certe quinque diebus ad annum conficiendum additis, et quarta parte diei, vti obſeruatum eſt ex notis vmbrarum in planitiem horologii cadentium, quas vmbras ad notas easdem anno vertente regredi, animaduerſum eſt: quarta autem pars illa diei non

de Solis meatum eſſe partium quidem trecentarum ſexaginta: ſed vt obſeruatio vmbrarum eius redeat ad a. notas, quinos annis dies adiici, ſuperque quartam partem diei. Quam ob cauſam quinto b. anno vnus intercalaris dies additur, vt temporum ratio Solis [1] itineri congruat. Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno c. meatu vagum, ipſisque cognominibus aemulum Solis ac Lunae. Praeueniens quippe et ante matutinum exoriens, Luciferi d. nomen accipit, vt Sol alter, diem maturans: contra ab occaſu refulgens nuncupatur Veſper, e. vt prorogans lucem, vicemque Lunae reddens.

1. *Solis itineri facilius. M.*

non niſi poſt plures annos eſt deprehenſa. Quin etiam huic quartae diei parti, ſiue horis ſex, deeſſe ſenſit recentiorum accuratior obſeruatio, ſexageſimam horae partem, minutam vocant, et fere dimidiam alteram minutam, ſeu 23. minutas ſecundas. H.

a. *Ad notas)* Ad easdem lineas *in ſolari horologio.* H.

b. *Quinto quoque)* Computatis ſcilicet duobus extremis, primo, et quinto: vtroque enim intercalationem fieri ne agricolae quidem ignorant. H.

c. *Alterno meatu)* Alterno curſu vagum, *modo Solem antegrediens, modo ſubſequens.* H.

d. *Luciferi nomen accepit)* Luciferum diurnam ſtellam vocat Plaut. in Menaechm. *Inde vsque ad diurnam ſtellam craſtinam potabimus cras.* Veſperuginem quidam Veneris eſſe ſtellam putauerunt, ac ideo Venerem noctiuigilam appellarunt, vt Plaut. in Curc. aut noctilucam, vt Leuinus: *Venerem igitur almam adorans, ſiue foemina, ſiue mas eſt, ita vti alma Noctiluca eſt.* Dalec.

e. *Veſper)* Inde Veſperugo, extrema diei pars, et prima noctis, Varro, *Inter Veſperuginem ei Iubar dicta nox intempeſta* (omitto quaedam) *quam Aelius dicebat, cum tempus agendi eſt nullum: quod alii concubium appellarunt, quod omnes fere tunc cubarent.* κνέφας veſperuginem Graeci appellare videntur, quod terra luce carere incipiat, Hom. Iliad. α. Ἦμος δ᾽ ἠέλιος κατέδυ, καὶ ἐπὶ κνέφας ἦλθεν. Veſperi exortum, primam facem Apuleius et Macrobius dixerunt: non quod tunc faces accenderentur et lucernae, quam ob rem Gal. ἡμμένων

dens. Quam a. naturam eius Pythagoras b. Samius primus deprehendit, Olympiade c. circiter XXXII. qui fuit vrbis Romae annus CXIII [1]. Iam [2] magnitudine extra cuncta alia ſidera eſt: claritatis quidem tantae, vt d. vnius huius ſtellae radii vmbrae reddan-

1. *Circiter XLII. q. f. v. R. a CXLII. Gr. receptam in textum lectionem ex MSS. dat Hard.* 2. *largiori magnitudine. Vet.*

μένων ἄρτι λύχνων horam veſpertinam ait, vt meridiem Lucianus, ἀμφὶ πλήθουσαν ἀγοράν, quod ea diei parte maxima ſit in foro frequentia, ſed quod Veſperi ſtella poſt ſolis occaſum prima luceat. *Dalec.*

a. *Quam naturam)* Stobaeus pariter, L. I. Ecl. 53. ex Apollodoro refert a Pythagora primo deprehenſum, eumdem eſſe Luciferum, Veſperumque. Ita etiam Laert. L. VIII. in Pythag. Quamquam alii Parmenidi tribuunt, vti ait idem in huius vitae L. IX. Sed plane Pythagorae hanc laudem aſſerit nummus antiquus, quem vidimus, in Cimelio Regio, in quo Pythagorae ipſius expreſſa effigies, baculo ſtella in globo ſignantis, cum epigraphe ΠΥΘΑΓΟΡΗΣ ΣΑΜΙΟΝ. H.

b. *Pythagoras Samius)* Pythagorae longam hiſtoriam et incredibilium rerum quas geſſit miracula, vid. apud Rhod. cap. 7. 19. *Dal.*

c. *Olympiade)* Vide Not. et Emend. N. XI. (hic inſertas) *Ol.* circiter XXXII. qui fuit Vrbis Romae annus CXIII.) Ita MSS. Reg. num. 191. 4761. 4762. 4763. 4792. 4793. cum Vaticano vno, et Colbertino. Lege permutato literarum ſitu, *annus* XCIII. In altero Colbertino legitur, Olympiade circiter XXXIII. fortaſſis rectius; quoniam Olympias XXXIII. tunc proxime appetebat inciditque in annum Vrbis XCIV. Annus autem Vrbis in libris editis hactenus fuit CXLII. corrupto numero ex XCIII. mutatoque primum in XCIII. deinde a librariis in CXLII. Laertius Pythagoram refert L. VIII. in eius Vita p. 225. ad LX. Olympiadem, τὴν ἑξηκοστήν. Clem. Alex. L. I. Strom. p. 302. ad LXII. τὴν ἑξηκοστὴν δευτέραν. Tatianus item, orat. contra Gentes, p. 187. Olymp. LXX. deceſſiſſe ſcribit Euſebius. Et craſſius ſane ac πλατικωτέρως locutus videtur Dion. Halic. qui L. II. p. 121. poſt quinquageſimam, μετὰ τὴν πεντηκοστὴν floruiſſe ait. H.

d. *Vt vnius huius)* Nec tamen toto curſu ſuo, ſed cum minimum diſtat a terra, Venus

dantur. Itaque et in magno nominum ambitu eſt. Alii enim Iunonis, a. alii Iſidis, b. alii Matris Deum appellauere. Huius natura cuncta generantur in terris. Namque in alterutro c. exortu genitali rore

nus vmbram efficit; quam nos ſaepe Lunari ferme parem mirati ſumus. Keplerus in Opticis, p. 263. diſtincta lumina in pariete a ſe viſa teſtatur, non Veneris modo, ſed Iouis, et Spicae: quod et nos, inquit Ricciolus in Almag. Tom. I. L. VII. ſect. I. c. 7. p. 503. non ſemel in Ioue et Mercurio vidimus. H.

a. *Iunonis)* Ariſt. L. de mundo, c. 2. p. 602. Hygin. in Aſtron. L. II. p. 76. et Apuleius, L. de mundo, p. 170. Lepide Auguſt. L. VII. de Civ. Dei, c. 15. *Luciferum enim quidam Veneris, quidam dicunt eſſe Iunonis: Sed, vt ſolet, Venus vincit. Nam multo plures eam, ſtellam Veneri tribuunt,* etc. H.

b. *Iſidis)* Forte quia Iſidem nonnulli, eamdem eſſe Iunonem putarunt, vt ſcribit Diodorus Sic. L. I. Bibl. p. 22. Mater Deum apud Romanos Natura rerum vel per ſe, vel per Veneris ſtellam, cuius mirifica quaedam vis eſt, magnos excelſosque animos exiſtimata gignere, quales ſunt Principes viri ac feminae; ſed feminae inprimis. Quamobrem et eamdem alii, vt hoc loco Plinius ait, appellauere Iunonem: de qua vide quae nuper diximus ad Homeri Iliadem. De Matre Deum, quae et Mater Magna, paſſim agit Plinius, locis ex Indice repetendis. In nummis antiquis turrito capite pingitur; nam mentem iniecit condendi ciuitates, quibus viri et feminae principes imperant. Vel ipſa deinde leoni inſidet, vel pictum iuxta ſe vnum habet, aut plures: ſymbolum generoſitatis magnorum, quos regit, animorum. Tympanum gerit, quoniam celebres magnis dotibus Principes facit: ſceptrum, quia Principes: Denique eadem eſt Salutaris, et Conſeruatrix Deum, dum valetudinem eorumdem Principum tuetur integram. Hinc crebro in nummis antiquis legas, MATRI DEVM: MATRI MAGNAE: MATRI DEVM SALVTARI: MATRI DEVM CONSERVAT. *Conſeruatrici*. MATRI DEVM CONSERV. AVG. *Conſeruatrici Auguſti*, Commodi nimirum, qui Princeps tenui valetudine fuit. H.

c. *In alterutro)* Siue exortu matutino, cum Luciferum agit: ſiue Veſperum, veſpertino. H.

rore a. conſpergens, non terrae modo conceptus implet, verum animantium quoque omnium [1] ſtimulat: Signiferi autem ambitum peragit trecentis b. et duodequinquagenis diebus, ab Sole nunquam abſiſtens [2] partibus ſex c. atque quadraginta longius, vt Timaeo placet. Simili ratione, ſed nequaquam magnitudine aut vi, proximum illi Mercurii ſidus, a quibusdam appellatum Apollinis d.: inferiore circulo fertur, nouem e. diebus ocyore ambitu, modo ante Solis exortum, modo poſt occaſum ſplendens, nunquam ab eo f. viginti [3] tribus

1. *Omnium naturam ſtimulat.* M. 2. *abſcedens.* Vet. 3. *duabus.* M. V.

a. *Genitali rore)* Quemadmodum a Luna Tullius L. II. de N. D. p. 71. aliique aiunt, *multa manare et fluere, quibus et animantes alantur, augeſ antque et pubeſcant, maturitatemque aſſequantur quae oriuntur a terra.* De vi prolifica Veneris multa Poetae fabulantur. Vide Lucretium initio Libri I. Porphyrius apud Euſeb. L. III. de Praepar. p. 114. τῆς Ἀφροδίτης ἀςέρα γενεσιεργὸν καὶ γονῆς αἴτιον eodem ſenſu appellat. H.

b. *Trecentis etc.)* Aſtronomi omnes veteres in annuum ſpatium fere conſpirant. Recentiores multo accuratius explorata re, Veneris curſum ducentis fere ac viginti quinque diebus, ſeu menſibus ſeptem ac dimidio, confici, omnibus prope ſententiis affirmant. H.

c. *Sex atque)* Immo ſi hodiernis Aſtronomis fides, gradibus XLVII. cum ſemiſſe a Sole interdum remouetur, quantum fere Luna quatriduana: Id qnod ante eos Ptolemaeus vidit, in Almag. L. X. c. 1. p. 234. et L. XII. p. 298. H.

d. *Apollinis)* ſic vocatur ab Apuleio L. de Mundo, p. 169. H.

e. *Nouem diebus)* Igitur diebus CCCXXXIX. Anno prope vertente Balbus dixit, apud Tullium L. II. de N. D. p. 72. a Mercurio Signiferum luſtrari orbem. Noſtri in ſcientia ſiderali diligentiores, poſt dies octo et LXXX. fere aiunt, ad vnum ex iis punctis reuerti, vnde digreſſus eſt: ac tardo quidem motu ea puncta verſus ortum deferri, adeo vt annis XL. gradu vno promoueantur. H.

f. *Viginti tribus)* Ita rurſum ſect. 14. etſi varient exempla-

bus partibus remotior, vt hic [1] idem et Soſigenes docent. Ideo et peculiaris horum ſiderum ratio [2] eſt, neque communis cum ſupradictis. Namque a. ea et quarta parte caeli a Sole abeſſe, et tertia: et aduerſa Soli ſaepe cernuntur, maioresque alios habent cuncta plenae conuerſionis ambitus, in b. magni anni ratione dicendos. (IX.) Sed omnium admirationem vincit nouiſſimum ſidus, terrisque [3] familiariſſimum, et in tenebrarum remedium ab natura repertum, Lunae c. Multiformi haec ambage torſit ingenia contemplantium [4], et proximum ignorari [5] maxime ſidus indignantium: creſcens ſemper, aut ſene-

1. *Cteſias et Soſigenes. M.* 2. *Statio. M.* 3. *terris. CH.* 4. *contemplantibus. CH.* 5. *Ignorare. CH.*

emplaria in his numeris exprimendis. MSS. quatuor babent, XXII. Aſtronomi hodie ad XXVIII. gradus a Sole aiunt abſcedere longiſſime. Ptolem. in Almag. L. IX. c. 7. p. 226. ad XXVI. cum ſemiſſe. H.

a. *Namque ea)* Tria ſuperiora ſidera, quae vocantur errantia. H.

b. *In magni anni)* Tractari, inquit, haec debent ab iis, qui de anni magni ratione ac menſura, inſtituunt quaeſtionem. Caue enim putes denotari a Plinio partem aliam hiſtoriae ſuae, quae in hoc argumento verſetur: cum in reliquo opere, de magno anno, nec vola, vt aiunt, nec veſtigium appareat, niſi obiter, L. X. ſect. 2. vbi de phoenicis aeuo, *Magnus annus efficitur*, inquit Cic. L. II. de N. D. p. 72. *cum Solis et Lunae et quinque errantium ad eamdem inter ſe comparationem, confectis omnium ſpatiis eſt facta conuerſio. Quae quam longa ſit, magna quaeſtio eſt: eſſe vero certam et definitam, neceſſe eſt.* Magnum annum varie definiere veteres, quorum opiniones recitat Ricciolus, T. I. Almag. L. III. c. 13. p. 130. et Cenſorinus ante eum, c. 18. p. 131. H.

c. *Lunae)* Lineam ἐκλειπτικὴν, Lunae orbitam, Tarentina voce *circulum manacum* veteres appellarunt, quaſi maniacum, μηνιακὸν: vnde Arabibus Kalendarium Almanach. Vitruuius lib. XI. *Circinatio circuli menſtrui agatur, qui Manacus dicitur. Scalig.*

ſeneſcens. Et modo curuata in cornua[1] facie, modo aequa portione diuiſa[2], modo ſinuata a. in orbem: maculoſa, b. eademque ſubito praenitens: immenſa orbe pleno, ac repente nulla; alias pernox, alias ſera, et parte diei Solis lucem adiuuans: deficiens, et in defectu tamen conſpicua[3]: quae c. menſis exitu latet, cum d. laborare non creditur. Iam vero humilis,

1. *Cornua, facie modo aequa, etc. M. cornua modo aequa etc. Gr. receptam lect. ex MSS. Hard. debemus.* 2. *diuidua. Vet. ſic et cap. 18.* 3. *conſpicua: ac menſis. M. Alii quin Menſ.*

a. *Sinuata in orbem)* Lego, *ſinuata, in orbe maculoſa, etc.* Nam ſinus in orbe non poteſt intelligi. Vel certe, *ſinuoſa, orbe pleno immenſa ac repente nulla, eademque ſubito praenitens, maculoſa alias, etc D.*

Modo ſinuata in orbem) Hunc locum correctionibus ſuis peſſime corruperunt eruditi dum legunt, *ſinuata, in orbe maculoſa.* Nam ſinus, inquiunt, in orbe non poteſt intelligi. inepte. *ſinuari arcus* dicitur, qui curuatur. *ſinuari vela*, quae curuantur, et inflantur. curuari et cauari inuicem ponuntur, vnde et κοιλαίνειν Graeci pro curvare accipiunt, ita et *ſinuare.* Luna igitur *in orbem ſinuata* eſt quae Graecis ἀμφίκυρτος in orbem ſcilicet protumida vndique et in orbem curuata. *Salmaſ.* Exercitat. Plin. p. 376.

b. *Maculoſa)* Maculoſam appellat, quae orbe non pleno, ſed ſeminani, extremo ambitu ob maculas obſcuriore eſt, futura orbe mox rotundato praenitens. H.

c. *Qua menſis exitu latet)* Melior meo iudicio lectio, *Quin menſis exitu latet. Pint.*

d. *Cum laborare non creditur)* *Luna* cum plena eſt, inciditque in faſtigium vmbrae noctis, extinguitur, quod veteres *laborare* dixerunt. At vero menſis exitu, quamuis nullum eius lumen ſit, tamen eam laborare veteres non credebant. Credebant etiam veneficarum carminibus et incantationibus deficientem eripi, ſolicitari, affici, ac deduci. Quapropter ne illarum verba exaudiret, clamoribus, et aeris crepitu obſtrepebant. Ambroſius, *Quod cum requirerem quid ſibi clamor hic velit, dixerunt mihi quod laboranti Lunae veſtra vociferatio ſubueniret, et defectum eius ſuis clamoribus iuuaret.* Et iterum, *Tunc, inquam, apud vos turbatur carminibus globus Lunae, quando calicibus turbantur et oculi. Dal.* Cum

milis[1], et excelſa, et ne id quidem vno modo, ſed alias admota caelo, alias contigua montibus, nunc in Aquilonem elata, nunc in Auſtros deiecta: quae ſingula in ea deprehendit hominum primus Endymion: a. et ob id amore eius captus fama traditur[2]. Non b. ſumus profecto grati ergo eos, qui labore cura-

1. *Humilis, excelſa.* 2. *traditus. M.*

Cum laborare non creditur) Id eſt, interquieſcere creditur, eo quod tunc lucere deſinat. Vnde quod interlunio fit, aliquoties Plinio *ſilente Luna* fieri dicitur. *Gel.*

Cum laborare) Si cum deficit, conſpicua eſt, inquit, et tamen laborare exiſtimatur, cur eadem in exitu menſis abdita, haud laborare dum creditur? Laborare lunam veteres putabant, cum deficeret: qua de re dicemus ſect. 9. H.

a. *Endymion)* Ita ex Platone Anonymus L. de Incredib. c. 12. p 104. ὅτι πρῶτος Ἐνδυμίων, etc. Princeps omnium Endymion ſiderum contemplationi operam dedit: quamobrem noctu vigilabat, plurimum dormiebat interdiu: atque idcirco eius amore Luna capta eſſe dicebatur. Ita enim Apollodorus L. I. de Diis p. 29. Tzetzes, Chiliad. 2. v. 877. Fulgent. L. II. Mythol. c. vlt. de Proſerp. et Endym. fol. 141. Heſychius, p. 325. Carem fuiſſe Endymionem ſcribit, et in Cariae monte Latmo ſepultum. H.

b. *Non ſumus profecto grati erga eos qui labore curaque)* Scribendum reor, *Ne ſimus profectu ingrati erga eos qui, etc.* hoc ſenſu, mentionem habitam Endymionis, ſuumque illi redditum, quod ingrati hominis ſit, cum literis profecerit, obliuiſci eorum, qui primum aditum, primasque fores ad ipſas diſciplinas reſerauere. Hunc ſenſum aptiorem eſſe, magisque e dignitate et grauitate Pliniana, quam is, quem Hermolaus comminiſcitur, intelliget, qui verba haec Plinii contulerit, cum illis quae mox cap. 15. habentur: *In quibus aliter multa quam priores tradituri, fatemur ea quoque illorum eſſe muneris qui primi quaerendi vias demonſtrauerunt, modo ne quis deſperet ſaecula poſſe proficere.* Eſt autem, ni fallor aemulatio Senecae lib. VI. Nat. Quaeſt. *Noua,* inquit, *omnia erant primo tentantibus. Poſtea eadem limata ſunt. Et, ſi quid inuentum eſt, illis nihilominus referri*

curaque lucem nobis aperuere in hac luce[1]: miraque humani ingenii peſte, ſanguinem et caedes condere[2] Annalibus iuuat, vt a. ſcelera hominum noſcantur mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini, b. ideoque minimo ambitu, vicenis diebus ſepteniſque, et tertia diei parte, peragit ſpatia eadem, quae Saturni ſitus altiſſimum triginta (vt c. dictum eſt) annis. Deinde[3] morata in coitu Solis biduo, cum tardiſſime e[4] triceſima luce rurſus ad easdem vices exit; haud ſcio an omnium, quae in caelo per-

1. *Luce. Mira hum.* Dalec. 2. *ſcribere.* M. 3. *deinde aſſecuta ſolem, biduo remorata in coitu, et cum tardiſſime a triceſima luce, etc.* Milichius. *Dein commorata.* M. 4. *a.* CH.

ferri debet acceptum. Magni animi fuit rerum naturae latebras dimouere, neque contentum exteriori eius conſpectu introſpicere, et in deorum ſecreta deſcendere. Pintian.

Nos ſumus) Fruſtra hunc locum ſollicitat Pintianus, dum legit, *Ne ſimus profectu ingrati*, etc. Ac paulo infra, *vt ſcelera numinum.* Nihil eſt hac Pliniana oratione planius, nihil apertius. Grauem continet reprehenſionem eorum, qui inutilia ſtudia conſectantur, neglectis praeſtantiſſimis diſciplinis, ac caeleſtium praeſertim corporum contemplatione: Alius enim ſcribit amatoria, alius tragica, alius hiſtorica: vnde noſcantur ſcelera hominum: mundi ipſius eximia pulchritudine neglecta interim, et craſſis inſcientiae tenebris occultata. H.

a. *Vt ſcelera hominum noſcantur mundi ipſius ignaris)* Scribendum arbitror, *numinum*, non *hominum*. vt ſit ſenſus, tantam eſſe humani animi arrogantiam, vt caelum ipſum ignorantes, profiteantur ſe ſcelera numinum tenere. Confirmant hanc correctionem verba mox ante praecedentia: *In hac luce mira humani ingenii peſte ſanguinem et caedes condere annalibus iuuat.* et quae ſequuntur cap. 12. *Pint.*

b. *Cardini)* Hoc eſt terrae, vt ait ipſe ſect. 64. Certe ex implicatis orbibus ii ſunt breuiores. qui centro ſunt axique omni ex parte propiores. H.

c. *Vt dictum eſt)* Paulo antea hac ipſa ſectione. H.

pernoſci[1] potuerunt, magiſtra: In duodecim menſium ſpatia[2] oportere diuidi annum, quando[3] ipſa toties Solem redeuntem ad principia a. conſequitur: Solis b. fulgore[4] reliqua ſiderum regi: ſiquidem in toto mutuata ab eo luce fulgere, qualem[5] in repercuſſu aquae volitare conſpicimus: Ideo molliore, et imperfecta vi ſoluere c. tantum humorem, atque etiam augere, quem Solis radii abſumant: Ideo[6] et inaequali lumine aſpici: quia ex aduerſo demum plena, reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum d. ex Sole ipſa concipiat[7]: In coitu quidem non cerni: quoniam hauſtum omnem lucis auerſa e. illo rege-

1. *pronoſci.* CH. 2. *ſpatia cognitum oport. Dal.* 3. *quando ipſum. M.* 4. *ex MSS. hanc laudat Hard. fulgore vt reliqua ſiderum regi. M. Legit et, regi, Turneb. fulgore eam, vt reliqua ſidera. Gr.* 5. *qualem in repercuſſa aqua. M.* 6. *Ideo autem inaequali lumine abſumi. M.* 7. *conſpiciat. CH.*

a. *Ad principia)* Ad ea puncta vnde curſum incepit, *quae non attingit niſi anno vertente*, Luna cum iam duodecies conſecuta. H.

b. *Solis fulgore eam vt reliqua ſidera tegi)* Legendum *regi*, non, *tegi*, tum ex cap. 15. vbi dicet, *Poſtea radiorum eius contactu reguntur.* tum etiam ex Toletano codice. *Pintian.*

Reliqua ſidera tegi) Ob hanc cauſam Graeci poetae Solis filiam vocant. Euripides in Phoeniſſis, ὦ λιπαροζώνε θύγατερ ἡλίου σελαναία χρυσεόκυκλον φέγγος. Heſiodus vero et Virgilius, ſororem: *Nec fratris radiis obnoxia ſurgere Luna. Dal.*

c. *Soluere tantum humorem)* Aquas marinas, tantum ſoluere, non autem attollere et auferre, vt dicetur ſect. 104. H.

Humorem) Aquas marinas. H.

d. *Quantum ex Sole)* Hoc eſt, pars illa quae terris obvertitur (faciem antea appellauit) tantum fundit ex ſeſe lumen, quantum in eam a Sole deriuatur: Alioqui dimidio ſemper illuminatur orbe, vt phyſici Aſtrologique norunt. H.

e. *Illo regerat)* Beroſus, auctore Cleomede, atque etiam Vitruuius, putauit Lunae corpus pilam eſſe altera parte candentem, altera coeruleam,

regerat, vnde acceperit: a. Sidera [1] vero haud dubie humore b. terreno paſci; quia c. orbe dimidio nonnunquam [2] maculoſa cernatur, c. ſcilicet nondum ſuppetente ad hauriendum vltra [3] iuſta vi: maculas d. enim

1. *Humore vero terreno, vt ſidera, haud dubie paſci. Dal.*
2. *nunquam Dal.* 3. *vltra lucis vi. Chiff.*

ruleam, eiusque mutationes fieri prout magis minusue a Sole corripitur. Vide Vitruv. cap. 4. lib. IX. *Dalec.*

a. *Sidera vero)* Stoiciſſat hoc loco Plinius, vt et Seneca ὁ Στοϊκώτατος, L. II. Quu. Nat. c. 5. qui de terra agens, hinc proferri ait, quo ſuſtineantur tot ſidera, tam exercitata, tam auida, per diem noctemque, vt in opere, ita et in paſtu. Anacreon lepide in eam ſententiam. Πίνει θάλασσα δ᾽ αὔρας, Ὁ δ᾽ ἥλιος θάλασσαν. Scio hac etiamnum aetate Aſtronomos haud obſcuri nominis huic ſententiae patrocinari: Sed dudum eſt quod ridiculam Ariſtoteles appellavit L. II. Meteor. c. 2. p. 551. Διὸ καὶ γελοῖοι πάντες ὅσοι τῶν πρότερον ὑπέλαβον τὸν ἥλιον τρέφεσθαι τῷ ὑγρῷ. H.

b. *Humore terreno paſci)* Sic infra c. 68. huius lib. de Oceano: *Sidera ipſa tot et tantae magnitudinis paſcens.* Eiusdem opinionis fuit et Seneca Quaeſt. Nat. lib. II. cap. 5. *Ex caelo et terra alimenta omnibus animalibus, omnibus ſatis, omnibus ſtellis diuiduntur. Profertur quo ſuſtineantur tot ſidera, tam exercitata, tam auida per diem noctemque, vt in opere, ita in paſtu.* Lucret. *Vnde Aether ſidera paſcit.* Lucan. *Nec non Oceano paſci Phoebumque palumque Credimus. Dalec.*

c. *Quia orbe dimidio nonnunquam maculoſa cernatur)* Minus male legetur commutato negationis loco, *nunquam non maculoſa cernatur,* hoc eſt, nonnihil maculoſa, non in totum, qua ſubiungit ratione. *Pintian.*

Quia orbe) Ex Lunae nutrimento effici ait ſimilem eſſe aliorum ſiderum paſtum: Lunae autem cibum eiusdem maculis declarari putat. H.

Maculoſa) Vide Not. et Emend. N. XII. (hic adiectas) *Nonnunquam maculoſa)* Sententiam Plinianam perturbat, et omnium exemplarium auctoritati Pintianus aduerſatur, cum legit, *Nunquam non maculoſa.* H.

d. *Maculas enim, etc.)* Poetae fingunt maculas illas eſſe puerum, quem dilectum ſecum Luna ferat, prae pudore faciem celantem. Valerius Cato in Diris: *Sidera per viridem redeunt cum pallida*

enim non aliud eſſe quam terrae raptas cum humore ſordes: (X.) Defectus a. autem ſuos [1], et Solis, rem in tota contemplatione naturae maxime miram, et oſtento ſimilem, eorum magnitudinem, vmbraeque indices exiſtere.

VII. Quippe manifeſtum eſt, Solem interuentu Lunae occultari, Lunamque terrae obiectu: ac vices reddi, eosdem Solis radios Luna interpoſitu ſuo auferente terrae, terraque Lunae. Hac [2] ſubeunte repentinas obduci tenebras, rurſumque illius vmbra ſidus hebetari. Neque aliud b. eſſe noctem, quam terrae vmbram. Figuram autem vmbrae ſimilem metae, ac turbini [3] inuerſo; quando mucrone c. tan-

O 5

1. *Eius. M. ſui, et Solis, quae res in tot. cont. nat. max. et oſt. ſimilis, eor. magnitudinem vmbrasque ind. exiſt.* Dal. 2. *Hac vero.* M. 3. *orbi.* Chiff.

da mundum, Inque vicem excurrunt, tunc aureus orbis ephebi Luna tui tecum eſt, cur non eſt et mea mecum? Apud Plutarchum Ageſianarum Poeta: *περὶ τοῦ προσώπου ἐμφαινομένου ἐν κύκλῳ τῆς σελήνης, Πᾶσα μὲν ἥδε πέριξ πυρὶ λάμπεται, ἐν δ' ἄρα μέσσῃ Γλαυκότερον κυάνοιο φαείνεται ἠΰτε κοῦρος Ὄμμα; καὶ ὑγρὰ μέτωπα δ' ἐρεύθει ἔνθα ἔοικε.* Dalec.

a. *Defectus autem ſuos)* Lunae ſcilicet ac deinde Solis: ex quibus Luna ipſa docuit vtriusque ſideris et amborum vmbrae magnitudinem poſſe intelligi. Haec enim ad illa ſuperioris capitis referuntur, vnde male diuulſa ſunt hactenus ab iis qui Plinianum opus in capita digeſſerunt: *Haud ſcio an omnium quae in caelo pernoſci potuerunt, magiſtra.* Quare perperam Hermolaus, quem Latius in editione ſua eſt ſecutus, *ſuos* inducit, vt *eius* reponat, repugnantibus MSS. et libris editis. H.

b. *Aliud eſſe noctem, etc.)* Noctis praeſidem deum, Nocturnum Plautus appellat in Amphitryone: *Certe aedepol ſcio, ſi quicquam eſt quod credam, aut certo ſciam, Credo ego hac noctu Nocturnum obdormiſſe ebrium.* Idem in Bacchid. *Vulcanus, Sol, Dies, et Luna Dei quatuor, Sceleſtiorem nullum illuxere alterum.* Dal.

c. *Mucrone tantum ingruat)* Hic monendus eſt Lector, Plinium ſequutum quosdam qui ecli-

tantum ingruat, neque Lunae [1] excedat a. altitudinem [2]: quoniam nullum aliud ſidus eodem b. modo obſcuretur; c. et talis figura ſemper mucrone deficiat. Spatio quidem [4] conſumi vmbras, indicio ſunt volucrum d. praealti volatus. Ergo e. confinium illis eſt aeris f. terminus, initiumque aetheris. Supra Lunam

1. *Non legitur in M. neque in Ch.* 2. *latitudinem. M.* 3. *in mucronem. M. et Gron. cum Hard. ex MSS. conſentit. CH.* 4. *eodem. CH.*

eclipſium rationes non intellexerunt, et ideo cum illis turpiter erraſſe. Haud enim verum eſt vmbram mucrone tantum in Lunam incidere, Hoc enim modo fieret, vt non plus vno puncto de corpore Lunari obſcurare poſſet, quantum videlicet mucro, ſeu acies contineret. Quod falſum eſſe experientia teſtatur: ſiquidem totam Lunam deficere, atque etiam aliquandiu in vmbra commorari, vel rudi vulgo notum eſt. Hac de re vide Iacobi Milichii in hunc ſecundum librum commentaria. *Dal.*

Quando mucrone) Cum mucronem audis, caue etiam extremam intelligas illius vmbrae, quae eſt metae ſimilis: ſed partem illam totam, quae in mucronem mox eſt deſitura. H.

a. *Altitudinem)* *Latitudinem* magis probat Hermolaus, quod Latitudinem diſci Lunaris vmbra terrae tegi compertum eſt. Sed *altitudinem* ſcripſiſſe Plinium, et MSS. codicum conſenſus ſuadet, et illud in primis quod proxime ſequitur: *Quoniam nullum aliud* ſupra Lunam *ſidus obſcuretur.* H,

b. *Eodem modo)* Hoc eſt, intercedente terra. Soli enim ex aduerſo eſſe Mercurius Venusque non poſſunt, nec ab eo tam longo, vt dictum eſt, diſſident interuallo. Obſcurari tamen alio modo, Lunae ſcilicet interiectu, quis neget? Mars ipſe etiam delibari fortaſſis vmbra terrae poteſt, vt Keplero viſum. H.

c. *Obſcuretur)* Ratio eſt, quia Venus et Mercurius nunquam tam longe recedunt a Sole vt obſcurari poſſint. *Dalec.*

d. *Volucrum)* Quarum ante abſumuntur vmbrae, quam terram eae pertingant. H.

e. *Ergo)* Ergo vbi vmbra terrae deſinit. *Sole ſub terras exiſtente,* ibi aeris terminus eſt, initiumque aetheris. H.

f. *Aeris terminos)* Igitur in aere volui Lunam putat, reliqua in aethere. Aeri illi aethe-

Lunam pura omnia ac diuturnae lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur ſidera, vt reliqua lumina e[1] tenebris. Et a. propter has cauſas nocturno tempore deficit Luna. Stati autem atque menſtrui non ſunt vtrique defectus, propter obliquitatem Signiferi, Lunaeque multiuagos, b. vt[2] dictum eſt, flexus, non c. ſemper in ſcrupulis d. partium congruente ſiderum motu.

VIII. (XI.) Haec ratio mortales[3] animos ſubducit in caelum: ac velut inde contemplantibus, trium e. maxi-

1. *In tenebris. M.* 2. *vt dictum eſt, vncinis incluſa haec verba ap. Gr.* 3. *mortalium. Vet.*

aetherique communem eſſe ſanxit *ſpiritus* appellationem, ſect. 4. cum in eodem ſpiritu pendere ſeptem ſidera dixit, quae vocantur errantia. H.

a. *Et propter has)* Cum Luna, inquit, inferior ſit ea regione, in qua pura omnia ſunt, ac diuturnae lucis plena, in qua etiam per noctem, conſpicua ſunt ſidera, quia ad ea nox ipſa, ſiue vmbra, minime perueniat, idcirco patitur Luna defectum: quia vmbra, quae cauſa defectionis eſt, ad confinium vſque aeris et aetheris, in quo Luna eſt, pertinet. H.

b. *Multiuagos)* Nunc in aquilonem elata, nunc in Auſtros deiecta, vt dictum eſt ſuperiore ſectione. H.

c. *Non ſemper)* Non ſemper in iisdem gradibus, partibusque graduum, occurrente vtriusque ſideris motu. H.

d. *Scrupulis, etc.)* Hoc eſt in capite et cauda Draconis. *Dalec.*

In ſcrupulis) Non ſemper mouente ſe vtroque ſidere ſub iisdem Eclipticae partibus, ſiue punctis, vnde Solis defectus oritur: aut in oppoſitis ex diametro, vnde Lunae deliquium. Scrupuli, nodi ſunt, in quibus circuli, quos in ſuo curſu Sol et Luna efficiunt, ſe mutuo ſecant. Hos caput caudamque Draconis Aſtronomi vocant. H.

e. *Trium maximarum)* Terrae, Lunae, Solis. Aliquod his tribus corporibus maius aliud fuiſſe aliquando exiſtimatum in rerum natura, negat aperte Plinius: negat inter veteres quemquam aliter ſenſiſſe: quod ſi feciſſet aliquis, de more ipſe, vt de mundis innumerabilibus, aliisque nonnullorum quamvis ſtultis opinionibus iam ſuperius dixit, verbo ſaltem id indicaret. Ex eo autem fit

maximarum rerum naturae partium magnitudinem detegit. Non poſſet [1] quippe totus ſol adimi terris, intercedente Luna, ſi [2] terra a. maior eſſet quam Luna,

1. *Poſſet quippe. Ia. Milich. ſic legit, Nam poſſet totus ſol adimi terris, intercedente Luna, ſi terra minor eſſet.*
2. *ſi luna maior eſſet quam terra. Dal.*

fit vt veteres Aſtronomos arbitremur in ea fuiſſe ſententia, quae ſola nobis viſa ſemper eſt congruere etiam cum ſacris libris; praeſertim vbi de aquis ſupra caelum ſidereum ad diluuium in primis reſeruatis, ſcriptum eſt praeter alia, *Qui tegis aquis ſuperiora eius:* conditum a Deo in vſum hominum globum terraqueum, maximum omnium corporum eſſe, quae ſunt globoſa, vno Sole excepto. Et hanc ſententiam cum voluptate vidimus Aſtronomice et Optice demonſtratam libro Italice ſcripto, quo oſtendit D. Iohannes Baptiſta Hodierna Raguſanus Archibresbyter in Sicilia, anno 1644. terram eſſe maiorem non modo ſingulis, ſed ſimul omnibus ſideribus ac ſtellis, vno excepto Sole: quem ſoliditatem globi terraquei contineri ait tantis CLXXV. cum triginta et vna ſexageſimis partibus: cum ſoliditas terrae contineat lunae ſoliditatem ſexagies cum quadrante. Inter ſidera autem errantia, maximum cenſet eſſe poſt Lunam Saturni ſidus, tum Iouis, deinde Veneris, poſt Mercurii, Martis vero minimum. At ſecus ſentit Plinius inferius ſect. XXXIX. vbi nullum e ſideribus quae vocantur errantia minus Luna eſſe pronuntiat: quamuis magis ea eſſe vllum non auſit affirmare. Nam quod ſect. VI. ait, *extra cuncta alia ſidera eſſe magnitudine* Veneris ſidus; vt Solem ibi, ſic et Lunam excipit. Auguſtinus autem in ep. CXV. n. 3. *credit* aſtra a Sole magnitudine tantum differre, quantum ſenſibus clarum atque manifeſtum eſt. At Aſtronomi hodierni Solem aiunt magnitudine terram ſuperare ſaltem tantis decies centenis millibus: Lunam vero ſe habere ad terram, vt fere 1. ad 45. H.

a. *Si terra maior, etc.)* Haec in Euclide latius tractata videre poterit ſtudioſus lector. *D.*

Si terra) Si tractus ille terrarum, qui tum obſcuratur, maior eſſet quam Luna: En, inquit, quantum illud eſt terrarum ſpatium, cui Sol totus adimitur? Adimi vtique vel ſic non poſſet, niſi Luna ſpatio eo toto, quantum quantum illud eſt, maior eſſet. Vt vel ex eo argumento, etiam

etiam craſſiores intelligant Lunae vaſtitatem, quae tanto terrarum tractui par ſit, atque adeo multis partibus eo maior. Ad ſtadiorum certe millia quatuor, Solem adimi totum terris poſſe, ſcripſit Cleomedes, L. II c. 3. Vide Not. et Emend. n. XIII. (hic ſubiunctas) *Non poſſet quippe totus Sol adimi terris, intercedente Luna, ſi terra maior eſſet quam Luna.)* Vnus eſt hic locus ex iis, in quibus vel ſideralis ſcientiae imperitus, vel improbe fixiſſe crucem Aſtronomis Plinius hactenus viſus eſt. Corruptos illi codices conqueſti ſunt, atque in diuerſas deinde emendando coniiciendoque abiere partes. Zieglerus ſic quidem legit: *Non poſſet quippe totus Sol non adimi terris — niſi terra maior,* vel *ſi terra non maior eſſet, quam Luna.* Dalecampius: *ſi Luna maior eſſet, quam terra.* Salmaſius: *ſi terra minor eſſet, quam Luna.* Milichium is hac parte ſequitur, ita reſcribentem: *Nam poſſet totus Sol non adimi terris, ſi terra minor eſſet, quam Luna.* Plerique pugnantia ſecum locutum eſſe Plinium, et a veritate alieniſſima arbitrati ſunt: quorum falſas coniectiones ſimplici admodum illa quidem, at Plinianae menti, rerumque adeo veritati conſona interpretatione, vt ſane remur, eluſimus. Quid enim? In ea fuiſſe Plinium haereſi volunt, quae toti terrarum orbi, quantus quantus eſt, poſſe ſimul Solis lumen eripi ſtatuat. Quo argumento tandem? Totum ille quidem adimi Solem terris audio, quod et auctoritas, et experimenta magnorum artificum probant: totis adimi terris, non audio. At terram vniuerſam minorem eſſe Luna pronuntiat. Falſum. Hoc negat vnum, vt diximus, partem terrae eam, cui Sol adimitur, quae lunaris vmbrae mucrone tegitur, Luna ipſa quae vmbram emittit in mucronem, poſſe eſſe maiorem. Adeone vero ſtipes ac fungus fuit, vt immemor eorum quae plane modo ſuperiore ſectione dixerat, quaeque iterum hac ipſa mox inculcat, nempe vmbra terrae in conum deſinente obſcurari Lunam: id nunc affirmet, cum quo ſtare hoc poſtremum nequit? Nam ſi terra vniuerſa minor quam Luna fuerit, qui tandem eius vmbrae meta obſcurari Luna poſſit? Sed eam eſſe Plinii mentem, quam diximus, transſcriptor Plinii Martianus declarat: qui cum hunc locum haberet ante oculos, ita reddidit libro octauo cap. *quod Luna minor ſit quam tellus,* p. 290. *Reperi,* inquit, *duodeviceſimam partem terrae, vmbram quam Luna fecerat, continere. Sed quoniam maius corpus eius eſt; quo vmbra*

me a-

Luna. a. Tertia [1] ex vtroque vaſtitas Solis aperitur, vt b. non ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis, atque coniectura animi ſcrutari: c. immenſum [2] eſſe, quia arborum in limitibus porrectarum

1. *Sic M. et CH. ex MSS. laudat hanc Hard. Certior ex vtraque Gr.* 2. *immenſum eſſe conſtat, quia Rhodig.*

metaliter iacitur, quam ipſa vmbra — compertum eſt triplo maiorem eſſe Lunam vmbra ſua. Quo ſenſu *vmbra ſua* dixit Martianus, hoc ipſo Plinius *terra* dixit, pro ea terrae portione ſcilicet, cui Sol adimitur, quam Lunae vmbra obſcurat, ad vulgi, vt monuimus, ſenſum accommodate. Lunam alioqui terrae magnitudine quadragies quinquies ſuperari, demonſtrant Mathematici. H.

a. *Tertia ex vtroque vaſtitas ſolis aperitur)* codex Tolet. *tertia*, legit, non *certior. Pintian.*

Tertia) Tertia, inquit, e maximis partibus rerum naturae, hoc eſt, Solis vaſtitas, ex vtraque altera liquido declaratur. Sic L. XIII. ſect. 2. *Tertius inter haec eſt colos*, etc. Plinii ſtilum non ſapiunt ii, vt cetera nunc argumenta mittam, qui pro *tertia* hoc loco *certior* reponunt. H.

b. *Vt non ſit)* Ludit operam, inquit, qui Solis amplitudinem iis argumentis ſcrutatur, quae vulgus iactitat, cuiusmodi iſta ſunt. Immenſum eſſe Solem oportere, quia etc. Praeſertim vbi alia certiora magisque idonea ſuppetunt: qualia ſunt Lunae Solisque defectus, de quibus nunc eſt inſtituta oratio. In Pico Tenerifae (mons hic eſt altiſſimus maximaeCanariarum inſularum, ac totius verius orbis, cum ſit millium paſſuum 47812 altitudinis:) in ſummo, inquam, montis cacumine ſolem aiunt videri non niſi maximae ſtellae magnitudine Vide librum inſcriptum, *Melanges d' hiſtoire et de litterature* T. I. p 48. 49. 50. Id accidere aiunt ex defectu vaporum, qui nulli ſunt in illo montis vertice, quibus fieri ſolet vt maiora eſſe ſidera errantia oculis videantur. H.

c. *Immenſum eſſe conſtat, quia arborum, etc.)* Verbum *Conſtat*, quod in aliis reperitur, redundat. Refertur enim haec tota oratio ad praecedens verbum, *Aperitur*, et, *Qui arborum* habent veteres codices, non, *Quia*: Scriba, *A.* literam geminauit. *Gelen.*

Immenſum eſſe) Sic videlicet *ratiocinando*, Immenſum eſſe Solem *oportere*, quia vmbras arborum, quae ſunt in viarum et agrorum limitibus longo

rum in quotlibet paſſuum millia vmbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto ſpatio medius [1]. Et quia per aequinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, ſimul a. fiat a vertice: item b. quia circa [2] ſolſtitialem circulum habitantium meridie ad Septentrionem vmbrae cadant, ortu vero ad Occaſum: Quae fieri nullo modo poſſent, niſi multo, quam terra, maior eſſet. Nec c. quod [3] montem Idam exoriens latitudine exſuperet [4], dextra laeuaque large amplectens, praeſertim tanto diſcretus interuallo. Defectus Lunae magnitudinem e. eius haud dubia ratio-

1. *medias.* M. 2. *citra.* M. 3. *Hanc lect. firmant MSS. Nec non quod montem idem.* M. *Et quod montem.* Gr. 4. *exſuperat.* M.

longo ordine protectae multis paſſuum millibus, ipſe proiicit, pari longitudine, tanquam toti illi ſpatio par vnus eſſet. H.

a. *Simul fiat)* Simul omnium vertici immineat *hora meridiana, nullasque iaciat vmbras.* H.

b. *Item quia circa)* Eodem ipſo tempore, inquit, quo habitantibus in meridiana plaga; Sol incumbit a vertice iis qui circa vel citra ſolſtitialem circulum incolunt, meridie vmbras ad ſeptentrionem iacit. H.

c. *Nec quod)* Nec multo felicius, inquit, vaſtitas Solis eo argumento comprobatur, quod vel ruſticis ipſis familiare eſt, et ex oculorum etiam experimento accerſitur: quo montem Idam, qui mons ſeſe alte e terra in metae propemodum formam attollit, animaduertimus dextra laeuaque mane colluſtrari, luce ſua large complente Sole vtrumque montis, quantus quantus eſt, latus. H.

d. *Montem Idam exoriens, etc.)* doctiſſ. poeta *Iamque iugis ſummae ſurgebat Lucifer Ida.* Dalec.

Montem Idam) Siue Cretae montem intelligat, ſiue Troadis, nihil intereſt. Narrat quiddam de Ida, Troadis monte, Pompon. Mela L. I. c. 18. p. 20. quod Cretenſi Idae Solinus imprudens adſcribit, c. 11. p. 29. Sed aliud longe eſt quam quod hic Plinius refert; quamquam Salmaſius p. 172. in Solin. et Voſſ. in Melam p. 97. hoc ipſum eſſe arbitrati ſunt. Diodorum vide L. XVII. Bibl. p. 492. H.

e. *Magnitudinem eius)* Solis. H.

ratione declarat, ſicut terrae paruitatem a. ipſe [1] deficiens. Namque b. cum ſint tres vmbrarum figurae: conſtetque, ſi par lumini ſit materia, quae [2] iactat vmbram, columnae effigie iaci, nec habere finem: ſi vero maior materia, quam lumen, turbinis recti, vt ſit imum eius anguſtiſſimum, et ſimili modo infinita longitudo: ſi minor materia, quam lux, metae exiſtere effigiem in cacuminis finem deſinentem: talemque cerni vmbram deficiente Luna, palam ſit, vt nulla amplius relinquatur dubitatio, ſuperari c. magnitudine terram: id [3] quidem et tacitis ipſius naturae indiciis. Cur enim partitis vicibus anni brumalis [4] abſcedit? vt noctium d. opacitate terras reficiat, exuſturus haud dubie, et ſic quoque exurens quadam in parte, tanta magnitudo eſt [6].

IX.

1. *ipſa M.* 2. *iactans. CH.* 3. *hic. M.* 4. *bruma is. M.* 5. *ſic quoque M. et Chiff. capacitate. Gr.* 6. *eius. Dal.*

a. *Ipſe deficiens)* Terrae paruitatem, inquit, ſi cum Sole conferas, declarat Sol ipſe deficiens: tum enim maior lux eſt quam materia quae iactat vmbram, cum ea iacitur metae effigie in cacuminis finem deſinente. Talis autem cernitur vmbra terrae deficiente Luna, Sole ſub terris abdito: ſuperatur a Sole igitur magnitudine terra. Zieglerus et alii, qui *ipſa deficiens* legunt, ad Lunamque referunt, vetuſtis Plinii codicibus aduerſantur, ſententiamque labefactant. H.

b. *Namque cum etc.)* Theon. Praef. ſuper Euclid. optica. Magin. theoric. lib. II. cap. 24. *Dalec.*

c. *Superari)* A Sole. H.

d. *Opacitate)* Vmbra nimirum, ac frigiditate. Vide Not. et Em. N. XIV. (hic poſitas) *Vt noctium opacitate terras reficiat)* Sic codices omnes MSS. et editi ante Dalecampium, qui *capacitate* ſubſtituit, vocem iſto prorſus alienam loco: quamquam Latius in ſuis Notis, capacitatem ait Plinium hic dixiſſe videri, pro longitudine. Nihil occurrit frequentius euolventi veterum ſcripta, quam *noctes opacae, opaca et frigida in ſiluis loca,* etc. Sed Plinianae lectioni fauet in primis Tullius, L. II. de N. D. p. 71. *Primusue Sol — ita mouetur, vt cum terras lar-*

ga-

IX. (XII.) Et rationem quidem defectus a. vtriusque, primus Romani generis in vulgus extulit Sulpitius b. Gallus, qui Conſul cum Marcello fuit: ſed tum Tribunus militum, ſollicitudine exercitu liberato, pridie quam Perſeus rex ſuperatus a Paulo eſt, in concionem ab imperatore productus ad praedicendam [1] eclipſim, mox et compoſito volumine. Apud Graecos autem inueſtigauit primus c. omnium Tha-

1, *Praecinendam. V.*

ga luce compleuerit, easdem modo his, modo illis partibus opacet, etc. H.

a. *Defectus vtriusque)* Vide Valer. Max. lib. VIII. c. 11. et Liu. lib. XLIV. *Dal.*

b. *Sulpicius)* Rem Liuius narrat L. XLIV. p. 569. *Caſtris permunitis,* inquit, *C. Sulpicius Gallus Trib. Mil. ſecundae legionis, qui Praetor ſuperiore anno fuerat, Conſulis permiſſu ad concionem militibus vocatis pronuntiauit, nocte proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora ſecunda vſque ad horam quartam noctis lunam defecturam eſſe — nec trahere in prodigium debere. Nocte, quam pridie Nonas Sept. inſecuta eſt dies, edita hora Luna cum defeciſſet, Romanis militibus Galli ſapientia prope diuina videri, etc.* Valerius quoque Max. l. VIII. c. 11. n. 1. p. 398. qui rei geſtae narrationem hoc eleganti concludit elogio: *Itaque illi,* inquit, *inclytae Paulianae victoriae liberales artes Galli aditum dederunt: quia niſi ille metum noſtrorum militum viciſſet, imperator Romanus vincere hoſtes non potuiſſet.* Meminere etiam Frontinus L. I. Strateg. c. 2. Quinct. L. I. c. 10. p. 92. Plutarch. in Aemilio Paulo, p. 260. hunc Lunae defectum contigiſſe refert *ſub exitum aeſtatis.* H.

c. *Primus omnium Thales Mileſius)* Thalem et Lycurgum fuiſſe viros ſapientes, vel vt poſſent leges condere, et praecepta Philoſophiae, clare indicat Plaut. in Bacchidib. *Nam ita me dii ament, vel Lycurgus, mihi quidem vt videtur, poſſet hic ad nequitiam adducier.* Ac rurſum, *Quem ego ſapere nimio cenſui quam Thalem. Dalec.*

Primus omnium) Id quoque narrant Herodot. L. I. Clio, n. 74. p. 30. Laert. in Thalete p. 6. ex Eudemo hiſtorico, ex quo id pariter hauſiſſe ſe ait Clem. Al. Strom. L. I. p. 302. Plutarch. L. II. de plac. Phil. c. 24. p. 890. Tzetzes, Chil. 2. v. 869. H.

Thales Mileſius, Olympiadis XLVIII. anno quarto, praedicto ſolis defectu, qui a. Alyatte[1] rege factus eſt, Vrbis conditae anno b. CLX.[2] Poſt eos vtriusque ſideris curſum in ſexcentos annos praecinuit Hipparchus, menſes c. gentium, diesque et horas, ac

1. *Halyatte, ex Herod.* 2. *CLXXX. M. et CH. CLX. Gr.*

a. *Alyatte)* Ἀλυάττης Gygis pronepos, Sardium tyrannus, Croeſi pater, qui Alyatticus idcirco ab Horatio appellatur. Bellum is tum gerebat cum Cyaxare Medorum rege, Aſtyagis patre, vt refert Herod. l. c. p. 44. et Clem. Alex. H.

b. *Anno CLX.)* Vide Not. et Emend. (hic adiectas) *Vrbis conditae anno* CLX.) Ita MSS. Reg. 4972. Quinque alii habent, cum omnibus fere libris editis, CLXX. hoc eſt *ſeptuageſimo*, pro *ſeptimo et quinquageſimo*: quo anno plane, ante Chriſtum 597. et anno IV. Olympiadis XLVIII. ille Solis defectus contigit, die IX. Iulii, feria tertia, hora 6. matutina; clara nempe in luce, qua ſolent praelia conſeri. Fruſtra Chifl. cod. CLXXX. et Latius, CLXVI. Olympiades enim XLVIII. complectuntur annos 192. ex quibus ſi demas 24. qui elapſi ſunt ante Romam conditam, quae Olympiadis IX. anno quarto eſt condita, reliqui ſunt anni 168. Hoc igitur anno CLVII. Thales defectionem Solis praedixit, diebus aliquot priusquam illa eueniret. Sed nec Tullium, nec Euſebium audio, qui cum Aſtyage ipſo praeliatum eſſe tum volunt: quos tamen ſequitur Hermolaus, vt Plinium emendet, neglecta veterum codicum, et priorum editionum auctoritate ac fide. Euſebii errores in notatione temporis, quo haec contigerunt, detegit Petauius, L. X. de Doctr. Temp. c. 1. p. 153. H.

c. *Menſes gentium)* Hoc eſt, ephemerides conſcripſit, effecitque vt gentes, interlunia poſſent pleniluniaque praenoſcere. Dies item et horas, hoc eſt, dierum magnitudines adnotauit: Situs locorum, diſtantiam, ab Aequatore, et boreali polo: Denique viſus populorum, hoc eſt, quod Aſtronomi diuerſitatem aſpectus appellant. Haec ab Hipparcho fuiſſe digeſta ordinatim, auctor eſt etiam Ptolemaeus, Lib. I. Geogr. c. 4. p. 7. H.

ac a. ſitus locorum, et viſus[1] populorum complexus, aeuo teſte, haud alio modo, quam conſiliorum naturae particeps. Viri ingentes ſupraque mortalium[2] naturam, tantorum numinum lege deprehenſa, et miſera hominum mente abſoluta b. in defectibus[3] ſcelera c., [4] aut d. mortem aliquam ſiderum pavente: quo[5] in metu fuiſſe Steſichori e. et Pindari f.

P 2 vatum

1. *vicos populorum. Gr. viſus M. vt eos intelligamus quos recentiores Aſtrologi aſpectus vocant.* 2. *mortalia tantorum. M.* 3. *quidam addunt ſtellarum, d. in Tol. P. et Gr.* 4. *ſcelera vt mortem aliquam. M. et Chiff.* 5. *qua in mente. M.*

a. *Ac ſitus locorum et vicos populorum)* Lego, *viſus populorum*, non, *vicos populorum*, ex ſcripta lectione. Recentiores aſtrologi diuerſitatem aſpectus appellant. *Pint.*

b. *Abſoluta)* Metu ſoluta, H.

c. *Scelera)* Siderum ſcelera appellat, bella, grandines, eluuiones aquarum, ceterasque calamitates et infortunia, quae immitti innoxiis hominibus ab iratis in defectu ſuo ſideribus putabantur. Haec enim portendi defectu ſuo ſideribus putabantur Haec enim portendi defectione Solis, cecinit Pindarus in eo hymno, cuius partem recitat Dion. Halic in opuſc. de Demoſthenis grauitate in dicendo, p. 167. Eius hymni initium eſt, Ἀκτὶς ἀελίου — πολέμȣ δ' ἢ σᾶμα Φέρεις τινὸς, ἢ καρπȣ̃ Φθίσιν, ἢ νιΦετȣ̃ σθένος ὑπέρΦατον, ἢ ςάσιν ȣ̓λομένην, etc. H.

d. *Aut mortem)* Extinctionem luminis. Hinc laborare Luna in defectu putabatur, vt mox dicemus. H.

e. *Steſichori)* Himeraeus fuit e Sicilia vates: cuius ingenii formam Quintilianus deſcribit L. X. c. I. p. 740. Hor. L. IV. Carm. od. 9. *Steſichori graues Camenas* vocat, quod maxima bella, et clariſſimos duces cecinerit. Huius fragmenta collegit. H. Stephanus, inter Lyricos poetas. Quod de Steſichoro, Pindaroque Plinius refert, etiam apud Plutarchum legitur, L. de facie in orbe Lunae, p. 931. Στησίχορον καὶ Πίνδαρον ἐν ταῖς ἐκλείψεσιν ὀλοΦυρομένȣς τὸν Φανερώτατον, κλεπτόμενον, etc. H.

f. *Pindari)* Pindarus in cantico de radiis Solis obſcuratis: Πολέμȣ δ' ἢ σᾶμα Φέρεις τινὸς Ἢ νιΦετȣ̃ σθένος ὑπέρΦατον, Κενέωσιν ἀνὰ πέδον, Ὕδατι ζακότῳ διερὸν

vatum ſublimia ora palam eſt deliquio Solis [1]: et in Luna veneficia arguente mortalitate, et ob id crepitu a. diſſono auxiliante. Quo pauore ignarus cauſae Ni-

1. *Solis, aut Lunae, veneficia, etc.* M. *Solis et Lunae. Alii.* ρὸν· Ἀνδρῶν νέων ἐξ ἀρχῆς Ἦ καρποῦ φθίσιν, Ἦ στάσιν οὐλομέναν, ἢ πόντου Ἦ παγετὸν χθονὸς, ἢ νότιον θέρος, Ἦ γαῖαν κατακλύσασα θήσεις Γένος ὀλοφυδνόν. *Dal.*

a. *Crepitu diſſono auxiliante)* Ouid. hac de re: *Te quoque Luna traho, quoniam Temeſaea labores Aera tuos minuunt.* Liuius lib. XXVI. ſcribit, *Campanorum imbellem multitudinem cum aeris crepitu, qualis in defectu Lunae ſilenti nocte fieri ſolet, clamorem edidiſſe.* Alexander putat ſic abigi prauos daemones, tum feroces et inſultantes, cum vim ſuam in terras deficiens ſidus non poteſt homini ſalutarem mittere, et illorum cohibendae inſolentiae efficacem. Credidit etiam ſimplex antiquitas Lunam de caelo in terras carminibus trahi poſſe: nec non depreſſam cogi in herbas ſubditas ſpumam et virus effundere, quibus ad magica felicius vtantur. *Deſpumare Lunam* id dixit Apul. l. I. Aſini aurei. Lucanus l. VI. *Et patitur cantu tantos depreſſa labores, Donec ſuppoſitas propior deſpumet in herbas.* Haec omnia commentum Aglaonicae, Agetoris filiae, Aſtrologiae peritae, fuiſſe, Plutarch. lib. de oraculorum defectu auctor eſt. Vide quae ſupra c. 9. in verbo, *laborare*, annotauimus, et Cleomed. Cycl. l. II. pag. 520. *Dalec.*

Crepitu diſſono) Aeris ac peluium. Iuuenalis agens de clamoſa muliere, Sat. VI. v. 441. — *Verborum tanta cadit vis, Tot pariter peluis et tintinnabula dicas Pulſari: iam nemo tubas, atque aera fatiget: Vna laboranti poterit ſuccurrere Lunae.* Lunam deficientem cum antiqui viderent, maximos ſonitus et fragores edebant, quod laboranti ſe ſuccurrere inani ea ſuperſtitione crederent: Exiſtimabant quippe idcirco deficere, quod magicis ſagarum incantationibus cogeretur in terram deſcendere, ac neſcio quo virulento rore in herbas deſpumare, quo veneficae vterentur. Lunam vero, ne deuocaretur e caelo, tum laborare ac reluctari: ſed vinci tandem carminibus, niſi aeris tinnitu et incondito ſtrepitu ad carmina ſagarum obſurdeſceret, et in ea lucta laboranti Lunae obſtrepens mortalium ſuperſtitio ſuccurreret. Pleni ſunt poetarum libri

Nicias a. Athenienſium imperator, veritus claſſem portu educere, opes eorum afflixit. [1]Macti b. ingenio eſte caeli interpretes, rerumque naturae capaces, argumenti c. repertores, quo Deos hominesque d. viciſtis [2]. Quis enim haec cernens, et ſtatos

 fide-

1. *Macte. m.* 2. *vinxiſtis. V.*

libri his nugis. Etiam in Chriſtianorum mores mos ille irrepſiſſe aliquando videtur, cum in eos Maximus Taurin. inuehatur, homilia de defectu Lunae, quod magnos clamores deficiente Luna ſumma contentione tollerent: et S. Audoenus L. II. vitae S. Eligii c. 15. H.

a. *Nicias Athenienſium imperator)* Nicias Athenienſis, clarus alioqui imperator, ſed tardior, ac nimius cunctator, in quem hoc facetiſſimum Ariſtophanis dicterium: καὶ μὴν μὰ τὸν δί᾽ οὐχὶ νυστάζειν ὥρα ἐστὶν ἡμῖν, οὐδὲ μελλονικιᾶν. Vide Plutarch. in eius vita. *Dalec.*

Nicias) Refert haec fuſe Plutarch. in Nicia, p. 539. Quintil. L. I. c. 10. p. 92. et alii. Profuit autem viceverſa non parum Chriſtoph. Columbo notitia eclipſium, vt id obiter corollarii vice ſubdam. Nam cum anno 1493. ad Iamaicam inſulam appuliſſet, et ibi Hiſpanus exercitus poſt ſeditionem penuria laboraret, nec a Iamaicenſibus impetrari alimenta poſſent, peſtem iis Columbus tum minitari, inque huius ſignum, eclipſim mox apparituram, Octb. 22. Quae cum dicta die eueniſſet, certatim commeatus afferre illi, et prouolui ad eius genua, vt veniam impetrarent. H.

b. *Macti ingenia)* Nihilominus eleganter, verſibus laudat Aſtronomos Ouid. L. I. Faſt. *Felices animos, quibus haec cognoſcere primis, Inque domos ſuperas ſcandere cura fuit. Credibile eſt illos pariter vitiisque locisque Altius humanis exſeruiſſe caput. Non Venus et Vinum ſublimia pectora fregit; Officiumue fori, militiaeque labor: Nec leuis ambitio, perfuſaque gloria fuco, Magnarumue fames ſollicitauit opum. Admouere oculis diſtantia ſidera noſtris, Aetheraque ingenio ſuppoſuere ſuo. Sic petitur caelum: non vt ferat Oſſan Olympus: Summaque Peliacus ſidera tangat apex.* H.

c. *Argumenti repertores quo deos hominesque viciſtis)* Legendum reor non, *viciſtis,* ſed *vinxiſtis:* hoc eſt, colligaſtis, et paris fere conditionis feciſtis. *Pint.*

d. *Viciſtis)* Homines quidem viciſtis, quibus caeleſtium

ſiderum (quoniam ita placuit appellare) labores a. non ſuae neceſſitati mortalis [1] genitus ignoſcat? Nunc confeſſa de iisdem breuiter atque capitulatim attingam, ratione admodum neceſſariis locis ſtrictimque reddita: nam neque inſtituti operis talis argumentatio [2] eſt: neque omnium rerum afferre [3] poſſe cauſas minus mirum eſt, quam conſtare in aliquibus.

X. (XIII.) Defectus ducentis b. viginti [4] tribus menſibus redire in ſuos orbes certum eſt: Solisque defectum

1. Mortales genitos ignoſcat? CH. forte, agnoſcat. 2. *aut argumenti ratio. M.* 3. *afferri. CH.* 4. *ſic quoque M. Chif. alii XXV. viginti duobus. Gr.*

ſtium rerum praeſcientia tanto excellitis: Deosque ipſos, earumdem deprehenſione rerum, quas latere tamdiu hominibus voluerunt. Quis enim deinceps Deorum, hoc eſt, ſiderum labores intelligens, non ignoſcat neceſſitati, quae eum mortalem genuit? Legit Pintianus *vinxiſtis*, hoc ſenſu, paris fere ſortis conditionisque feciſtis: neceſſitati, perinde ac mortales, obnoxios Deos. Cui emendationi fauet ſane orationis textura ipſa, fauet et Seneca ante laudatus: at conſenſus omnium exemplarium aduerſatur. H.

a. *Labores)* Ita Poetae vocant. Virg. Aen. L. I. v. 746. *Hic canit errantem Lunam, Solisque labores.* H.

b. *Defectus ducentis viginti tribus menſibus)* Ita plane legendum eſſe demonſtrat ipſe ſiderum, Solis ac Lunae curſus: conſenſusque librorum veterum, vt Chifletiani codicis, teſte Dalecampio, editionis Romanae, anni 1470. Parmenſis, anni 1476. Taruiſinae, anni 1497. et Venetae, anni 1483. Nam in his conſtanter legitur, CCXXIII. *menſibus:* et in Itala verſione Chriſtophori Landini, Venetiis, anno 1476. *Certo che gleclypſi in ducento venti tre meſi ritornono a ſuoi cerchi:* Editio Veneta, anni 1496. prior ſcripſit, CCXXII. quam ceterae deinceps perperam ſunt ſecutae. Plinium confer cum Martiano Capella, L. VIII. c. de 12. partibus latitudinis Zodiaci; vbi CCXXXV. menſes requirit, hoc eſt annos XIX. Vide et Ricciolum Tom. I. Almag. p. 349. vbi Keplerum ait in ep. Aſtron. p. 895. *affirmare, ob multa principia concurrentia ad eclipſes, praeſertim Solis, nullum eſſe reuolutionis exactum ordinem nobis notum: loquendo*

fectum [1] nonniſi nouiſſima primaue fieri Luna, quod vocant coitum a.: Lunae autem nonniſi plena, ſemperque b. citra quam proxime fuerit [2]. Omnibus c. autem annis fieri vtriusque ſideris defectus ſtatis diebus, horisque ſub terra. Nec tamen cum ſuperne fiunt [3], vbique cerni, aliquando propter nubila, d. ſae-

1. *Defectus.* CH. 2. *fuerint* CH. 3. *ſic Vet. fiant Gr.*

do tamen, de lunaribus, quae ſimpliciores ſunt, inſignem eſſe periodum menſium CCXXIII. ſeu annorum lunarium XVIII. ita vt ad cyclum decemnouennalem reſiduus ſit vnus lunaris annus ſimplex. Hac enim periodo plerumque redeunt eclipſes non multum differentes, denis tamen gradibus Zodiaci antecedentes. H.

a. *Coitum)* Alii interlunium, ſilentium alii Lunae appellant. *Tacita per amica ſilentia Lunae.* H.

b. *Semperque citra)* Hoc eſt, non in eadem parte caeli, in qua proxima eclipſis animaduerſa fuerit: ſed in parte magis occidentali. H.

c. *Omnibus autem annis)* Aut textus hoc loco mendoſus eſt: aut aliquem auctorem ſecutus eſt Plinius, qui eclipſium rationem non intellexit. Nam horizontis diuerſa poſitio nihil, aut admodum parum, ad eclipſium rationes pertinet: et omnino haec res nullam habet rationem, vt ſingulis annis eclipſes ſub terra fiant, et non etiam ſingulis annis ſupra terram. *Dalec.*

Omnibus autem) Hoc eſt intra vnius anni ſpatium. Hoc vero demonſtrant Tabulae eclipſium Aſtronomicae, apud Ricciolum Tom. I. Almag. L. V. p. 398. H.

d. *Saepius globo)* Impediente globoſitate terrae, caelique conuexitate, quo minus cerni poſſint *ab oriente deliquia in occidente facta,* inquit Martianus, L. VI. p. 193, *et quae in ortu accidunt a tota Britannia atque occaſus regionibus ignorantur.* Hoc verſibus eleganter expreſſit Manilius L. I. Aſtron. p. 8. — *Mediique tumores, Eripiunt terrae caelum, viſusque coercent: Te teſtem dat, Luna, ſui glomerabilis orbis: quae cum merſa nigris per noctem deficis vmbris, Non omnes pariter confundis ſidere gentes. Sed prius Eoae quaerunt tua lumina gentes: Poſt medio ſubiecta polo quaecumque coluntur, Vltima ad Heſperios infeſtis volueris alis. Quod ſi plana foret tellus, ſimul icta per*

pius globo terrae obſtante a. conuexitatibus [1] mundi. Intra b. ducentos annos Hipparchi ſagacitate compertum eſt, et Lunae defectum aliquando quinto menſe a priore fieri, Solis c. vero ſeptimo: Eundem d. bis [2] in triginta diebus ſupra terras occultari, ſed [3] ab aliis e. atque aliis hoc cerni: quaeque ſunt in

1. *E con. Vet.* 2. *Sic et M. et Chiff. eandem. Gr.* 3. *ſed ab hoc atque aliis cerni. M. ſed ab aliis hoc cerni. CH.*

omnes Deficeret pariter toti miſerabilis orbi. Sed quia per teretem deducta eſt terra tumorem, His modo, poſt illis, apparet Delia terris, etc. H.

a. *Conuexitatibus mundi)* Caeli conuexitati. H.

b. *Intra ducentos)* Ducentos, inquit, ante annos vixit Hipparchus, cuius ſagacitate compertum eſt, etc. Tantum enim temporis intercesſit inter Hipparchi, Pliniique aetatem. Neque vero ſenſus eſt, vt exiſtimauit vir alioqui extra ingenii aleam poſitus, exſpectandos eſſe annos ducentos, vt recurrat lunae defectus quinto menſe: cum vel intra annos decem animaduerſum fuerit aetate noſtra geminam ita recurrere: Primo nempe, 14. Iunii et 9. Nouembr. anno 1658. ac rurſum 10. Nou. 1658. et 15. Apr. anni 1669. De hoc porro defectionum Lunae recurſu, qui fit quinto menſe, ſubſcribit Plinio Ptolemaeus, L. VI. Almag. c. 6. p. 137. H.

c. *Solis vero)* Ita Ptolemaeus l. c. Tale interuallum fuit ſeptem fere menſium inter ſolarem eclipſim anni 1623. Oct. 23. et anni 1624. Maii 18. Tale et ab eclipſi item ſolari 16. Ian. 1684. ad aliam 12. Iulii. H.

d. *Eumdem bis)* Vide Not. et Emend. N. XVI. (hic adiectas) *Eumdem bis in triginta diebus)* Ita correximus, cum *eamdem* prius legeretur: ſecuti codices MSS. Reg. 1. 2. Colb. 2. Chifl. et Milichii coniecturam: quodque his omnibus praeſtat, Ptolemaeum ipſum, qui L. VI. Almag. c. 6. p. 139. in eodem habitat argumento de Solis defectuum recurſu bis in menſe. Mathematicis rationibus Ricciolus id euincit, tomo I. Almag. L. V. p. 347. theoremate. 5. De Sole certe Plinium eſſe locutum, vel ipſa Latini ſermonis ratio clamat, quae Solem in defectu ſupra terras occultari dicit, non Lunam, quam etiam in ipſo defectu eſſe conſpicuam dictum eſt, ſect. 6. H.

e. *Sed ab aliis atque aliis hoc*

in hoc miraculo maxime mira, cum conueniat vmbra terrae Lunam hebetari, a. nunc [1] ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus Et quanam ratione cum Solis exortu vmbra illa habetatrix ſub terra eſſe debeat, ſemel b. iam acciderit, vt in

P 5 occa-

1. *Et nunc ap. Tol. non placet.*

hoc cerni) Lege, *Sed ab aliis hoc cerni.* Reliqua demenda, ex antiquis codicibus. *Pint.*

Sed ab aliis) Hoc illud eſt quod Ricciolus ait l. c. non poſſe Solis eclipſim in vno menſe bis fieri verſus eumdem polum, poſſe verſus alterum: hoc eſt, priorem eclipſim viſum iri a Borealibus; ab Auſtralibus alteram aut vice verſa. H.

a. *Nunc ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus, et quanam ratione)* Commutandum puto locum coniunctionis, *et*; legendumque, *Et nunc ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Quanam ratione. Pint.*

Nunc ab occaſu) Nunc ab occidente, nunc ab oriente Lunam obſcurari. Subtilius arbitror quam quod Plinius intellexit, illud quod Ricciolus excogitat l. c. c. 13. p. 345 ſententiam videlicet huius loci eſſe, *quamquam ordinarie Lunae eclipſis incipiat ab orientali Lunae parte, et deſinat in occidentali: euenire tamen aliquando, vt incipiat ab occidentali, deſinatque in orientali:* quod et Keplerus accidere poſſe oſtendit, in Aſtron. Opt. c. 11. probl. 31. p. 411. Id vero ſane infrequens, ac permirum debet videri, ſi vel ſemel accidit. H.

b. *Semel iam)* Horizontales eas eclipſes appellant: quas vndeuigeſimo quoque anno accidere, peritiores huius aeui Aſtronomi obſeruarunt. Vt autem conſpicuum ſit vtrumque ſupra terram ſidus, praeſertim ex edito loco ſpectantibus, accidere aiunt refractionum opera ac vi; cum vapores Lunam aut Solem, etiam cum ſub terra ſunt, attollunt aliquantilum, ac repraeſentant: Sic aliquando viſum Solem ipſum poſt occaſum, oriri rurſum ab ea ipſa occidua parte: Id denique ea plane ratione fieri, qua, ſi nummum argenteum in peluim iniicias, recedasque deinde interuallo tanto, quanto neceſſe eſt vt nummum oculis non queas attingere: ſi quis deinde in peluim aquam infundat, credat attolli nummum, quem clare perſpicies ab eo loco in quem antea diſceſſeras. H.

occaſu Luna deficeret, vtroque ſuper terram conſpicuo ſidere. Nam vt a. quindecim [1] diebus vtrumque ſidus quaereretur, et noſtro aeuo accidit, b. Impera-

1. *ſic et M. et Chiff. et Pint. duodecim Gr.*

a. *Nam vt quindecim)* Vide Not. et Em. N. XVI. (infra exhibitas) Vt intra dies quindecim ſidus vtrumque deficeret, haud ita magnam, inquit, admirabilitatem habet: nam et aeuo noſtro id contigit. Quod porro Plinius accidiſſe ſuis temporibus ait, id frequenter noſtra quoque vidit aetas: vti Anno 1666. 16. Iunii deliquium patiente Luna, Sole 2. Iulii 1681. Luna quarto Martii, Sole 19 Anno 1683. Sole deficiente 27 Ian. Luna 9. Febr. etc. Anno 1307. Sol defecit die 11. Febr. Luna deinde poſt dies quindecim, die XXVI. eiusdem menſis. H. *Nam vt quindecim diebus vtrumque ſidus quaereretur — Veſpaſiano patre IV. filio iterum. Coſſ.)* Antea *duodecim* legebatur: atque ita legit Dungalus, in epiſt. ad Carolum M. Tomo X. Spicilegii p. 151. Librariorum incuria ſaepe contigit, vt in Pliniano contextu notae numerorum confunderentur. Facit vero in primis affinitas harum notarum, u. et 11. in veteribus libris, vt inuicem, magno Chronologicae rei periculo, permutentur. Id vero ſemel atque iterum in hoc vno loco accidit: in quo perperam hactenus lectum eſt XII. *diebus*, pro XV. Quamquam primae notae codices, Reg. 1. 2. Colb. 2. Chifl. Tolet. et alii atque Pariſ. edit. 1543. diſerte *quindecim* exprimunt, ſine vllis notarum compendiis. Sic et paulo poſt haud leuiore errato, III. hoc eſt, tertius Veſpaſiani patris Conſulatus, cum altero filii Conſulatu componitur: cum IV. ſcribi non III. oportuerit, ita poſtulantibus nummis antiquis. Prioris vero numeri emendationi, non ſola codicum fides, ſed et experientia, ratioque ſuffragatur: conſtare enim alioqui neceſſe eſſet circuitum aliquem lunarem, diebus tantum quatuor et viginti, quod fieri non poteſt. Porro hunc locum geminus Plinii interpres, Gallicum dico et Italum, ingenti hallucinatione ita reddiderunt, vt totos dies quindecim necSolem viſum eſſe, nec Lunam affirment: quod a ſcriptoris mente abhorret longiſſime H.

b. *Imperatoribus)* In nummis antiquis, ipſo viuo ac ſpectante patre, Titus Conſulatu ſuo III. et IV. ſcribitur T. CAESAR. VESPAS. IMP.

peratoribus Veſpaſianis a., patre IV. filio iterum Conſulibus.

XI. (XIV.) Lunam ſemper, auerſis a Sole cornibus, ſi creſcat, ortus ſpectare; ſi minuatur, occaſus, haud dubium eſt. Lucere b. dodrantes [1] ſemun-

1. *initio dodrantem et ſemuncias horar. M.*

IMP. At non idcirco idem collega imperii fuit. Primus omnium Marcus L. Verum collegam habuit: Vnde Spartianus: *Tantum*, inquit, *huius rei et nouitas et dignitas valuit etc.* *Imperator* apud Romanos nonniſi exercitus ducem ſignificat: Galli dicunt, *General d' Armée.* Vnde et ante Caeſares Lucullus a Plinio L. XXV. ſect. 7. *clariſſimus Imperator* appellatur. Is honos Tito delatus a Senatu eſt, viuo patre, vt ſumma poteſtate exercitui vni praeeſſet. At in nummis antiquis, cum nomini proprio praeponitur titulus IMP. tunc ſummum omnium exercituum ducem, natalium iure, ſignificat: *le Generaliſſime né:* qualis etiam viuo patre Titus in nummis interdum praedicatur. Vt in iſto aureo e Cimelio Ducis Parmenſis: IMP. VESPAS. AVG. P. M. TR. P. COS. III. Caput laureatum .)(. IMP. T. CAES. VESP. AVG. F. TRIB. P. II. COS. II. Caput nudum. Et in altero iſto ſimiliter aureo, ex Gaza Regia: IMP. CAESAR. VESP. AVG. Caput laureatum. .)(. IMP. T. CAES. VESP. TR. P. III. COS. III. Caput nudum. Nec leuiter ii etiam praetereundi ſunt, qui ſunt inſcripti; T. CAES. IMP VESP. CENS. Caput laureatum. .)(. PAX. AVG. Dea ſtat, cum caduceo et ramo oleae. In alio, T. CAESAR IMP. VESP. Caput laureatum: .)(. PONTIF. TR. P. COS. IIII. Victoria coronam geſtat et palmam. Vterque eſt aureus in Cimelio Regio. Interiecta *Caeſaris et imperatoris* nomina inter praenomen Titi et Veſpaſiani cognomen, ambo ſe quoque eſſe hereditaria cognomina, aeque ac Veſpaſiani, clamant. *Titus*, ex patris matre *Caeſar*, ac propterea ſimul *Imperator* natus: *Veſpaſianus* ex patre. H.

a. *Veſpaſianis)* Annus Chriſti vulgaris fuit LXXII. quo anno die 8. Febr. Sol defecit in Italia ante meridiem, et die 22. eiusdem menſis Luna defecit ſeſquihora fere poſt occaſum Solis Romae, vti ex Tabulis Aſtronomicis colligit P. Riccioli in Chronol. Reform. L. IV. p. 161. H.

b. *Lucere, etc.) Lucere dodran-*

muncias horarum a ab ſecunda adiicientem vſque ad plenum orbem, detrahentemque in diminutionem [1]. Intra a. quatuordecim autem partes Solis, ſemper occultam eſſe. Quo b. argumento amplior errantium

1. *Deminutionem. Chiff.*

drantes ſemuncias eſt lucere tres vnius horae quartas, et inſuper eiusdem partem viceſimam quartam: vt explicat Bud. lib. I. de Aſſe. Secundo die lucet dextantem et ſilicium horae vnius. infra c. 18. l. XXXII. *Dal.*

Lucere) Lucet Luna a ſecunda poſt nouilunium die, adiiciens ſingulis diebus dodrantem horae et ſemunciam: *tanto enim citius quolibet die oritur* vſque ad plenilunium: tantumdemque detrahit, *ac ſerius oritur* eadem, cum minuitur. H.

Lucere dodrantes) Dodrans tres quartas, vt vocant, horae partes complectitur. Semuncia pars eſt vnius horae quarta et viceſima, ſiue minuta duo cum ſemiſſe. Summa igitur eſt minutorum $47\frac{1}{2}$ quibus citius in ſingulos dies Luna, quam pridie, oritur. Ita ſecunda poſt Nouilunium die, ſiue poſt coitum Solis ac Lunae, Luna poſt occaſum Solis lucet minutis horae $47\frac{1}{2}$ Die ſequenti hora vna et minutis 35. et ſic deinceps, donec totum orbem compleat. At poſt plenilunium tantumdem detrahit temporis: hoc eſt, prima die poſt plenilunium non oritur Luna poſt Solis occaſum, niſi $47\frac{1}{2}$ horariis minutis: ſecunda die nonniſi poſt horam, et minuta 35. etc. Vide Keplerum in Aſtron. Opt. c. 6. p. 235. et Ricciolum Tom. I. Almag. L. IV. c. 4. p. 192 Fortaſſis exactius paulo locutus eſt Plinius L. XVIII. ſect. 75. vbi in eodem argumento habitat: qua de re eo loci dicemus. H.

a. *Intra quatuordecim)* Cum diſtat a Sole gradibus tantum quatuordecim. H.

b. *Quo argumento amplior, etc.)* Lege: *Quo argumento amplior errantium caeterarum quam lunae magnitudo colligitur*, non *errantium ſtellarum*: nam luna etiam vna ex errantibus et *errantes* abſolute dicuntur. *Salmaſ.* p. 722. a. *G.*

b. *Errantium ſtellarum)* Ita codices MSS. omnes: quamobrem fruſtra Salmaſius p. 722. corrigit, *errantium caeterarum*, quod Luna etiam vna ſit errantium. At ſtellas errantes Plinius appellat eas duntaxat, quae minores nobis e ſeptem apparent: Solem ac Lunam ſtellarum nomine

tium ſtellarum, quam a. Lunae, magnitudo colligitur: quando illae et [1] a ſeptenis b. interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores videri: ſicut affixas caelo Solis fulgore [2] interdiu non cerni, cum c. aeque [3] ac noctu luceant: idque manifeſtum fiat [4] defectu Solis, et praealtis puteis.

XII. (XV.) Errantium autrem tres d., quas ſupra Solem diximus ſitas e., occultantur, meantes f. cum eo. Exoriuntur g. vero matutino, diſcedentes partibus nunquam amplius h. vndenis. Poſtea radiorum

1. *Etiam ſeptenis. M. et Chiff.* 2. *Fulgor. Int. CH.* 3. *ſic quoque M. Tol. et Ch. aeque diu ac noctu Gr.* 4. *ſic et M. Chiff. defectibus Gr.* 5. *Diximus. Vet.*

mine nuſquam comprehendit: ſed vel ſiderum, vel rerum naturae partium maximarum: oculorum nempe iudicio. Quid quod ſiderum voce Solem ac Lunam nolit idem interim intelligi? Superius enim ſect. 6. de Venere: *iam*, inquit, *magnitudine extra cuncta alia ſidera eſt.* Qua ſiderum appellatione palam eſt Solem hic Lunamque minime comprehendi. H.

a. *Quam Lunae)* Ab ipſo Mercurio Lunam magnitudine ſuperari, auctor eſt Blancanus apud Ricciolum, Tom. I. Almag. p. 709. H.

b. *Et a ſeptenis)* Etiam et Venus, cum quinque partibus ſiue gradibus a Sole digreſſa, oculis ipſis detegitur: per teleſcopium vero, etiam in Sole conſpectum ſidus illud ſcimus. H.

c. *Cum aeque diu ac noctu luceant)* Dele verbum, *diu*, ex Tolet. codice. Dixit enim ſtatim ante, *Interdiu non cerni. Pint.*

d. *Tres)* Saturnus, Iupiter et Mars. *Dalec. et Hard.*

e. *Diximus ſitas)* Sect. 6.

f. *Meantes cum eo)* In coniunctione cum Sole. Horum quatuor ſiderum errantium motum apparentem egregie deſcribit D. Caſſini, in Hiſtoria Academiae Regia Scientiarum, anni 1709. p. 247. H.

g. *Exoriuntur vero, etc.)* Legend. *Exoriuntur vero matutino, diſſitae partibus nonnunquam amplius vndenis.* Salmaſ. p. 721. b. G.

h. *Amplius vndenis)* Cum tot gradibus, inquit, diſtant a Sole, tum apparent, et oriuntur ortu matutino heliaco, quae prima et ſtellae apparitio ſiue emerſio e radiis Solis, ſub quibus antea late-

rum a. eius contactu [1] teguntur, et in b. triquetro a par-

1. *Reguntur. M. et Chiff. vt ſupra cap. 9.*

latebat, aſcendente ſtella ſupra horizontem ortiuum paulo ante exortum Solis. Vide Not. et Em. N. XVII. (hic exhibitas) *Amplius vndenis)* Sic libri omnes, etiam manu exarati. At Iul. Firmicus, L. II. c. 9. p. 21. *Sciendum*, inquit, *quod Saturni ſtella cum a Sole duodecim receſſerit partibus, id eſt, cum praecedens orta fuerit, matutina erit: Simili modo etiam Iupiter vndecim partibus recedens, matutinum ſe facit praecedentem: Mars autem octo.* Quin Plinius ipſe paulo poſt diſerte ait Solem iterum, vbi eſt ſtellas aſſecutus in duodenis partibus, illas occultare, cum veſpertini fiunt occaſus. Eodem certe interuallo temporis ante Solem oriuntur, quo poſt illum occidunt. Denique Plinii tranſcriptor Martianus, qui L. VIII. p. 299. c. de Stella Saturni, *Ortus tam ei*, inquit, *quam duabus inferioribus ſunt ſimiles: cum vltra partes duodecim, eas matutini radius non praeceſſerit Solis. H.*

a. *Poſtea radiorum)* Solis, inquit, radiorum contactu regitur, ac dignoſcitur planetarum motus: vt diuerſe Solis afficiuntur radiis. Vide Not. et Emend. N. XVIII. (hic poſitas) *Poſtea radiorum eius contactu reguntur)* Reguntur ſcripſimus, non vt prius *teguntur*, ex cod. Reg. 1. 2. Colb. 2. Chifl. etc. ac Turnebi fauente coniectura. Tegi ſane haec ſidera poſt exortum matutinum, qui tandem poſſunt? Admonuit me huius emendationis Vitruuius, L. IX. c. 4. p. 188. *Quemadmodum*, inquit, *omnes res euocat feruor, et ad ſe ducit, — eadem ratione Solis impetus vehemens radiis trigoni forma porrectis, inſequentes ſtellas ad ſe perducit, et ante currentes veluti refrenando retinendoque non patitur progredi, ſed ad ſe cogit regredi, et in alterius trigoni ſignum eſſe*, etc. Et librum octauum Martianus ita concludit, p. 300. *Sed curſus diuerſitates, altitudinisque cauſas conſiſtendi, retrogradiendique, atque incedendi, omnibus ſupradictis importat radius Solis affulgens, qui eas percutiens aut in ſublime tollit, aut in profundum deprimit, aut in latitudinem declinare, aut retrogradare facit.* Haec veterum Mathematicorum opinio fuit, qui cauſam motus planetarum coniecerunt in aſpectus Solis. Hos refellit Ricciolus, Tom. I. Almag. L. VII. ſect. 5. c. 3, p. 648. Haud multum abſunt ab eo errore noui Mathema-

a partibus centum viginti ſtationes c. matutinas faciunt, quae et primae vocantur: mox d. in aduerſo[1] a partibus centum octoginta, exortus veſpertinos. Ite-

1. *Auerſo. Ch. aduerſo Gr.*

thematici, quos inter Keplerus, cum ad magneticas Solis tractiones, quibus planetas trahat et circumducat, referunt hos diuerſos motus, ſiue retardandi, ſiue ſiſtendi ſiue incitandi, ſiue denique retrahendi cauſas. Confirmat rurſum emendationem noſtram ipſe Plinius, qui ſect. XIII. de iisdem ſtellis agens, *Percuſſae,* inquit, *Solis radio inhibentur rectum agere curſum, et ignea vi levantur in ſublime. H.*

b. *In triquetro)* In trino aſpectu. *Dalec.*

Et in triquetro) Hoc eſt, in aſpectu trino, ſiue trigono. Vitruuium vide, L. IX. c. 4. Aſpectus planetarum trigonus, ſeu triangularis vocatur, cum diſtant inter ſe duo planetae tertia caeli parte, hoc eſt gradibus 120. ſeu quatuor ſignis Zodiaci. Porro Keplerus in Epitome Aſtron. p. 744. aliique recentiores Aſtronomi, loca ſtationum haud paria tribus ſuperioribus planetis aſſignant: Sed Saturno inter quadratum ac trinum Solis aſpectum, propius tamen quadrato: Ioui fere in trino: Marti vltra trinum. H.

c. *Stationes matutinas faciunt)* Planetae dicuntur ſtationarii cum tardiſſime mouentur. *Dalec.*

Stationes matutinas) Stationarius planeta dicitur, quando ſtare videtur per aliquod tempus in eadem parte Zodiaci, et ſequenti die apparet in eodem loco, quo fuit praecedenti. Matutina ſtatio vocatur et prima, in tribus ſuperioribus planetis, de quibus nunc quaeſtio inſtituitur, ea quae exortum planetae matutinum ſequitur. H.

d. *Mox in aduerſo)* In oppoſitione Solis, vt loquuntur Aſtronomi: cum a Sole abſunt longiſſime, hoc eſt, media parte caeli, ſiue gradibus 180. Oriri tum dicuntur ortu veſpertino, ſiue acronycho: qui fit, cum aſcendit ſtella ſupra horizontem ortiuum, Sole occidente. Codices tamen MSS. Reg. 1. 2. Colb. 2. Chifl. etc. *Mox in auerſo* legunt: vt idem fortaſſis auerſum ſit, quod laeuum, ſeu orientalis pars caeli, in qua tum ſtella oritur, Soli aduerſa. At Martianus L. VIII. p. 300. *Moxque in contrario in 180 partibus exortus faciunt veſpertinos. H.*

Iterumque [1] in centum viginti ab a. alio latere appropinquante [2], ſtationes veſpertinas, quas ſecundas vocant, donec aſſecutus in partibus duodenis occultet illas: qui verſpertini occaſus appellantur. Martis ſtella vt propior, etiam ex b. quadrato ſentit radios

1. ſic quoque. M. Tol. et Ch. quam lect. MSS. firmant. Itemque Gr. 2. appropinquantes. Vet. 3. quas et ſecundas Gr.

a. *Ab alio latere)* Haec totidem fere verbis Martianus l. c. Peracta eſt ſtatio matutina, ſeu prima, orientali mundi plaga, ſtellis ab orientali latere Soli vicinis: Nunc viciſſim in oppoſitis, hoc eſt, in occiduis mundi partibus eaedem poſitae, alio latere a Sole 120. partibus pariter disiunctae, conſiſtere rurſum videntur, ac ſtationem facere, quam veſpertinam, et ſecundam vocant: quia veſpertinum planetae occaſum, et coniunctionem cum Sole antecedit: Donec Sol, qui multo eſt in ſuo motu velocior, eas aſſecutus, ita vt duodecim graduum interuallo, non amplius, ab eis diſſideat, occultet illas: atque haec occultatio, occaſus planetarum veſpertinus heliacus appellatur: Tunc enim ſtella deſcendit ab horizonte poſt Solis occaſum: cumque diebus ſuperioribus poſt Solis occubitum cernerentur in horizonte occidentali, iam deſinunt ibi apparere: occultantur enim radiis Solis, qui eas vtpote tardiores aſſequitur: latentque ipſius fulgore obſcuratae, vsque ad emerſionem matutinam, de qua dictum eſt proxime. H.

b. *Ex quadrato)* Planetae ceteri tertia caeli parte diſtant a Sole, cum ſtationarii fiunt, et vocantur, hoc eſt, 120 partibus. Mars vero, cum quarta tantum caeli parte disiungitur, hoc eſt, gradibus XC. tum radiis Solis quaſi retrahitur ac reuocatur, et ſtationem facit. Vnde hic motus nomen accepit: nam cum ab exortu matutino apparet, nonagenarius primus: cum ab veſpertino, ſecundus nuncupatur: hoc eſt primus, cum in ſtatione prima, ſeu matutina moratur: cum in ſecunda ſeu veſpertina, ſecundus. In MSS. R. 1. 2. Chifl. etc. legitur ab LXXX. partibus, haud ſatis recte, vt opinor. Nam receptam lectionem vidit et ſecutus eſt Martianus. L. VIII. p. 299. H.

radios, ab [1] nonaginta partibus [2]: vnde et nomen accepit is motus, primus et ſecundus nonagenarius dictus ab vtroque exortu. Eadem a. ſtationalis ſenis menſibus commoratur in ſignis, alioqui bimeſtris: cum caeterae vtraque ſtatione quaternos menſes non impleant. Inferiores b. autem duae c. occultantur in coitu veſpertino, ſimili modo: relictoque [3] Sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos, atque d. a [4] longiſſimis diſtantiae ſuae metis Solem inſequuntur: adeptaeque occaſu matutino conduntur ac praetereunt. Mox e. eodem interuallo [5] veſpere exo-

1. *Et ab octoginta partibus. M. radios LXXX. partibus. CH.* 2. *partibus, vnde et nomen accepit. Motus primus et M. et Ch.* 3. *relictaeque a Sole. M. et Ch.* 4. *a deeſt in Ch.* 5. *ſic et Ch veſperi Gr.*

a. *Eadem ſtationalis)* Stella Martis, inquit, ſuo proprio curſu bimeſtris eſt, hoc eſt, duobus menſibus ſignum vnum peruagatur, binis ferme annis duodena, vt dictum eſt ſect. 6. Eadem ab vna ſtatione ad alteram, menſes ſenos inſumit: caeterae Iouis et Saturni, vix quaternos. H.

b. *Inferiores)* Venus et Mercurius ſimili modo ac ſuperiores planetae, radiis Solis teguntur, in coitu ſeu coniunctione cum Sole; latentque ſic vſque ad emerſionem matutinam, ſiue ortum matutinum heliacum, qui fit ſimiliter in duodenis partibus a Sole, aſcendente ſtella ſupra horizontem, paulo ante Solis exortum, quem pone ſe reliquere. H.

c. *Duae)* Mercurius et Venus. *Dalec.*

d. *Atque a longiſſimis)* Inde longiſſime recedunt a Sole, Venus ſcilicet gradibus XLVIII. Mercurius XXVIII. vt diximus ſect. 6. Vbi ad curſus ſui metas longiſſimas peruenerunt, concitato curſu regrediuntur ad Solem ortivum, et horizontem: quem vbi ſunt aſſecutae, occidere dicuntur occaſu heliaco matutino: conduntur enim radiis Solis, deſinuntque conſpici, vſque ad emerſionem veſpertinam, ad quam deinde curſum accelerant. H.

e. *Mox eodem interuallo)* Partium ſiue graduum duodecim interuallo a Sole diſſitae velocitate ſua emergentes, oriuntur ortu heliaco veſper-

exoriuntur vſque ad quos diximus terminos. Ab his [1] retrogradiuntur ad Solem, et occaſu veſpertino deliteſcunt. Veneris ſtella et [2] ſtationes duas, matutinam veſpertinamque, ab vtroque exortu facit, a [3] longiſſimis a. diſtantiae ſuae finibus: Mercurii, ſtationes breuiore b. momento, quam vt deprehendi poſſint [4].

XIII. Haec eſt luminum occultationumque ratio, c. perplexior [5] motu, multisque inuoluta miraculis. Siquidem d. magnitudines ſuas et colores mutant, et eaedem [6] ad Septentrionem accedunt, abeuntque ad Auſtrum, terrisque propiores aut caelo repente cernuntur: in quibus aliter multa, quam priores, tradituri,

1. *Hiſce. CH.* 2. *et deletur in M. Chiff. et Vet. omnibus.* 3. *dele a. Dal.* 4. *ſic et M. et Ch.* 5. *perplexior. CH.* 6. *eadem. CH.*

veſpertino: quia poſt Solis occaſum luminis ſui libertate clareſcunt, inquit Martianus, L. VIII. p. 290. hoc eſt, apparere tum primum incipiunt in horizonte occidentali: ibique deinceps videntur in dies ſingulos veſperi altiores, vſque ad quos diximus terminos, hoc eſt, ad maximam digreſſionem a Sole: poſt quam illae rurſum regrediuntur ad Solem, a quo demum occultantur. Atque haec occultatio, veſpertinus occaſus heliacus appellatur: deſcendunt enim ab horizonte paulo poſt Solis occaſum, ac deinceps ſub eius radiis deliteſcunt. At diſcrepat a Plinio Ptolemaeus, qui L. XIII. Almag. c. 7. p. 321. veſpertinum Veneris exortum ſtatuit fere in gradu ſexto a Sole: Mercurii in vndecimo cum ſemiſſe. H.

a. *A longiſſimis)* Vbi longiſſime diſceſſit a Sole, poſt vtrumque exortum, *matutinum et veſpertinum*, matutinam veſpertinamque ſtationem facit, *ibi tum facta tardior, et retrograda.* H.

b. *Breuiore momento)* Biduo triduoue, vel forte quatriduo, vt dicetur ſect. 14. H.

c. *Perplexior)* Difficilioris explicatus quam ratio motuum. H.

d. *Siquidem et colores)* Apparent enim maxima, et luminoſa magis, cum propius ad terras accedunt, vel vt loquuntur Aſtronomi, quando ſunt in oppoſito augium excentrici. H.

dituri, fatemur ea quoque illorum eſſe muneris, qui primi quaerendi vias demonſtrauerint[1]: modo ne quis deſperet ſecula proficere ſemper. Pluribus de cauſis haec omnia accidunt. Prima circulorum, quos Graeci *ἀψῖδας* in ſtellis vocant: etenim Graecis vtendum erit vocabulis. Sunt autem hi ſui cuique earum, aliique quam a. mundo: quoniam terra a verticibus duobus, quos appellauerunt Polos, centrum caeli[2] eſt, nec b. non Signiferi, oblique inter eos ſiti. Omnia autem haec conſtant ratione circini ſemper indubitata. Ergo ab alio cuique centro abſides ſuae exſurgunt: ideoque diuerſos habent orbes, motusque diſſimiles, quoniam interiores c. abſidas neceſſe eſt breuiores eſſe. (XVI.) Igitur d. a terrae centro abſides altiſſimae ſunt: Saturno e. in Scor-

1. *Sic et CH. demonſtrauerunt. Gr.* 2. *caeli eſt, non ſigniferi. V.*

a. *Quam mundo)* Quam caelo. H.

b. *Nec non Signiferi)* Qui legunt, *non ſigniferi*, perperam hunc locum emendatione ſua corrumpunt, contra omnium exemplarium fidem, atque adeo contra Plinii mentem: qui ſolos ſtellarum errantium circulos diuerſum a caelo ſtellisque, quae caelo ac ſignifero affixae ſunt, centrum habere docet. H.

c. *Interiores)* Centro propiores. H.

d. *Igitur a terrae)* Ita fere Martianus ex Plinio L. VIII. p. 299. Ἀψὶς altiſſima, eſt ſummus apex circuli excentrici, in quo planeta maxime a centro terrae diſtat: quod punctum Graeci *ἀπόγειον* vocant. Humillima contra, ſiue infima, eſt punctum eiusdem circuli, in quo planeta quam maxime diſtat a terra. Περίγειον iidem Graeci appellant. Si planeta habeat in Ariete abſidem altiſſimam, infimam obtinebit in Libra, et ſic de reliquis. H.

e. *Saturno in ſcorpione)* Quoniam ſtellae fixae a priſco illo veterum Aſtronomorum aeuo progreſſae ſunt verſus ortum gradibus fere 30. Zodiacus verus, ſeu viſibilis, ſignis paene integris diſſidet a ſignis Zodiaci inuiſibilis, quem immobilem et in duodecim partes aequales ſectum, prima parte ſtatuta in interſectione aequatoris et obli-

Scorpione, Ioui in Virgine, Marti in Leone, Soli in Geminis, Veneri in Sagittario, Mercurio in Capricorno, mediis omnium partibus. Et e contrario, ad terrae centrum humillimae atque proximae. Sic fit, vt tardius moueri videantur, cum altiſſimo ambitu feruntur: non quia[1] accelerent, tardentue naturales motus, qui[2] certi ac ſinguli ſunt illis, ſed quia deductas ab ſumma abſide lineas coarctari ad centrum neceſſe eſt, ſicut a. in[3] rotis radios: idemque motus alias maior, alias minor, centri propinquitate ſentitur. Altera b. ſublimitatum cauſa; quoniam

1. *Sic et M. et Ch. quam lect. firmant MSS. quod Gr.* 2. *qui certi ſingulis. Vet.* 3. *in rotae radiis, idem motus. M.*

obliquae Solis orbitae, retinent hodieque Aſtronomi: adeo vt Arietis aſtrum viſibile ſub Tauro ſit Zodiaci inuiſibilis, Taurus ſub Geminis, hoc eſt, ſub tertia parte dodecatemorii: Nam Arietem ſemper vocant primam e Zodiaci duodenis partibus, etſi nunc illa ſubeſt, vt dixi, Tauri conſtellationi. Inde minime mirandum eſt, abſidas planetarum nunc temporis eſſe mutatas. Sunt enim abſides altiſſimae planetarum hoc aeuo, vt refert Ricciolus, Tom. I. Almag. Saturni quidem, in Sagittarii gradu 28 Iouis, in Librae gradu 9 Martis, in Leonis 30 Solis in Cancri gradu 7. cum ſemiſſe. Veneris in Libra, Mercurii in Capricorno. E contrario minimae, Saturni in Geminis, Iouis in Ariete, Martis in Aquario etc. in partibus totidem. H.

a. *In rotis radios)* Radii rotae quo propiores ſunt axi, ſiue centro, hoc magis inter ſe coarctantur: quo ab eodem axe longius abſcedunt, hoc inter ſe ſpatii plus relinquunt. Hinc fit vt illud caeli ſpatium quod planeta luſtrat, et ex quo ad oculum noſtrum angulus ducitur, alias decurri tardius videtur, cum planeta abſidem ſummam obtinet, quia id ſpatium longe maius apparet: alias celerius, cum terrae propinquat: quia tunc angulus, qui ab vtroque ſpatii limite ducitur, quo magis ad centrum accedit, eo anguſtior breuiorque eſt, atque adeo celerius confici ſentitur. H.

b. *Altera ſublimitatum)* Cur ſublimes, inquit, ſtellae ſpectent-

niam a ſuo centro abſidas altiſſimas habent in aliis

Q 3 ſignis

ctentur, altera ex eo cauſa petitur, quod a ſuo centro, hoc eſt, a circumferentia extima circuli ſui excentrici, alius abſidas, ſiue circulos altiſſimos habent, quos epicyclos vocant. Tunc enim non ἀπόγειον modo ſidus appellatur, ſed ἀπογειότατον, cum in abſidum, vt aiunt, linea, atque in eo epicyclo circulo, longiſſime diſcedit a centro terrae: quod in aliis ſignis contingit, quam quae ſuperius appellata ſunt. Vide Not. et Em. N. XIX. (hic conſpicuas) *Altera ſublimitatum cauſa, quoniam a ſuo centro abſidas altiſſimas, etc.)* Deceptum hoc loco Plinium exclamant interpretes Aſtronomique, affinitate videlicet et cognatione vocabulorum exaltationis, et eleuationis: quae tam re et natura in hac arte diuerſa ſunt. Eleuatio enim planetae fit, quando loco aut circulo reuera attollitur: Exaltatio vero in vi tantum et poteſtate conſiſtit, quando ſcilicet in eo loco eſt, in quo efficaciſſime vires ſuas exſerit. Aſtrologi enim ſingulis planetis ſingulas Zodiaci partes aſſignarunt, in quibus vehementiores, quam in ceteris partibus forent. Ea vero loca altitudines appellarunt, ſeu exaltationes: Graeci ὑψώματα: oppoſita autem ταπεινώματα, et deiectiones. Itaque Plinium aiunt iſta miſcuiſſe: nec quid ὕψωμα Graece ſonaret, intellexiſſe. Quo vero id argumento probent? Nam et Martianus L. VIII. p. 299. de abſide epicycli pariter intellexit: in Marte primum: *Eius altitudo*, inquit, *id eſt, vbi ſe eius circulus a terra altius tollit, ſub ſigni Leonis regione conſurgit* — *abſidem etiam habet, receſſumque ſublimem in Capricorni confini, parte* XXIX. Et de Ioue: *Altitudo eius circuli in Virgine reperitur: abſis vero in Cancri decima quinta portione.* Denique in Saturno: *Altitudo quidem eius circuli in ſcorpionis ſigno grandeſcit: verum abſis ipſius in Librae vigeſima portione.* Quamobrem non ante Plinium hallucinatum eſſe euicerint, quam eleuationem planetarum demonſtrarint, in iisdem ſignis cum exaltatione non poſſe congruere. Id vero numquam ſane ab eius artis peritis impetrarint. Quin etiam id in cauſa eſſe arbitror, cur ſummi artifices planetarum altitudinem ſiue exaltationem, in quo vires ii ſuas efficacius exercent, ad eadem ſigna tranſtulerint: Ptolemaeus, L. I. de iudiciis, c. de altitudinibus, p. 389. vbi

hoc

ſignis. Saturnus in Librae parte viceſima, Iupiter Cancri quinta decima, Mars Capricorni viceſima octaua, Sol Arietis a. decima nona [1], Venus Piſcium viceſima ſeptima [2], Mercurius Virginis decima quinta, Luna Tauri tertia [3]. Tertia b. altitudinum ratio, caeli

1. *Sic quoque Chiffl. viceſima nona Gr. et Al.* 2. *decima-ſexta Gr. et Al.* 3. *quarta Gr. et Al.*

hoc argumentum prolixe tractat: ac paulo etiam explanatius Iulius Firmicus, L. II. c. 3. p. 17. cuius verba operae pretium fuerit huc referre, quandoquidem et quid illa ſit exaltatioque aperit, et Plinianos numeros inſigniter corruptos ad caſtigatiorem lectionem, quam ſecuti ſumus, aptiſſime reuocat. *Scire etiam debemus*, inquit, *quae ſint ſtellarum altitudines ſingularum, in quibus naturali quadam ſublimitate magnitudinis eriguntur: quaeve ſint earum deiectiones: in quibus conſtitutae, oppreſſa auctoritatis ſuae poteſtate, minuuntur — Altitudines autem dictae ſunt ob hoc, quod cum in ipſa parte fuerint ſtellae in qua exaltantur, in opportunis ſcilicet geniturae locis, homines faciunt beatos. Deiectiones autem earum faciunt miſeros. — Sed igitur in Arietis parte decima nona exaltatur, in Librae vero decima nona deiicitur. Luna exaltatur in Tauri parte tertia, in Scorpionis tertia parte deiicitur. Saturnus exaltatur in Librae parte viceſima, in Ariete rurſus decima nona parte deiicitur. Iupiter exaltatur in parte Cancri decimaquinta, deiicitur vero in Capricorni decima quinta. Mars exaltatur in Capricorni parte viceſima octaua, deiicitur vero in Cancri parte 28. Venus exaltatur in Piſcium parte viceſima ſeptima, deiicitur vero in Virginis parte 27. Mercurius exaltatur in Virginis parte decima quinta, deiicitur vero in Piſcium parte 15.* Suffragatur aliqua ex parte emendationi noſtrae, praeter Firmicum, codex Chifl. in quo legitur, *Arietis decima nona.* Ex Firmico et Plinio Martianum corriges, apud quem perperam ſcribitur, *Mars Capricorni viceſima nona*, L. VIII. p. 299. H.

a. *Arietis decima nona)* Prius legebatur, *Arietis viceſima nona, Piſcium decima ſexta, Tauri quarta.* Nos indubitatis argumentis emendationes noſtras ſtabiliemus in Not. et Em. N. XIX. (v not. antec.) H.

b. *Tertia altitudinum)* Hoc eſt, ſtellae dicuntur altiores, vel depreſſiores, propter mundi conuexitatem. Aſcendunt

caeli menſura, non a. circuli, intelligitur, ſubire eas, aut deſcendere per profundum aeris, oculis exiſtimantibus. Huic b. connexa latitudinum Signiferi, obliquitatisque, cauſa eſt. Per hunc ſtellae, quas c. diximus [1] feruntur: nec aliud habitatur in terris, quam quod illi ſubiacet: reliqua a Polis ſqualent. Veneris e. tamen ſtella excedit cum binis partibus:

Q 4 Quae

1. *MSS. et Chif. firmant hanc lectionem. diximus errantes feruntur. Gr.*

dunt enim ſtellae ab ortu per profundum aeris, vſque ad caeli medium, vbi conſiſtunt aliquandiu: poſtea vero rurſum deſcendunt: Igitur cum medium caeli ſubeunt, tum dicuntur eſſe altiſſimae: ſed hoc ex communi hominum iudicio et ſenſu, oculis exiſtimantibus. Eodem modo locutus Ouid. L. II. Metam. v. 63. *Ardua prima via eſt, et qua vix mane recentes Enituntur equi: media eſt altiſſima caelo: Vltima prona via eſt.* H.

a. *Non circuli)* Prima ſtellarum altitudinis cauſa, refundebatur in circulos, ſiue abſidas deferentes: Haec non in iſtos, ſed in ipſum caelum, hoc eſt, in illud omne ſpatium quod emetitur planeta ab Horizonte aſcendens in meridiem. H.

b. *Huic connexa)* Latitudinum ratio, inquit, habet aliquam connexionem, et vicinitatem, cum explicatione altitudinum. Eſt porro latitudo, ſtellae diſtantia ab ecliptica, verſus alterutrum polum. H.

c. *Quas diximus)* Errantes videlicet, de quibus hoc retulit, ſect. 6. H.

d. *Nec aliud)* Ita ſane creditum antiquis, quibus non erant ſeptentrionales plagae luſtratae, vt nuper fuere. Deſertos putarunt eos terrarum tractus, vnde Zodiacus integer cerni non poſſet: de quibus Maro cecinit, L. VI. Aen. v. 795 — *Iacet extra ſidera tellus, Extra anni, Solisque vias.* H.

e. *Veneris — binis partibus)* Binis gradibus verſus ſingulos mundi polos extra ſigniferum Venus euagatur. Igitur ab ecliptica Venerem putat hinc inde diſcedere gradibus octonis. Sunt enim Zodiaco vtrimque ab ecliptica, vt mox dicetur, ſeni latitudinum gradus. Keplerus tamen, in Epitome Aſtron. Copern. L. II. p. 150. maximam Veneris euagationem ait eſſe graduum decem in

Quae a. cauſa intelligitur efficere, vt quaedam animalia et in deſertis mundi naſcantur. Luna quoque per totam latitudinem eius vagatur, ſed b. omnino non excedens eum. Ab his Mercurii ſtella laxiſſime, vt tamen e duodenis partibus (tot c. enim ſunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neque has aequaliter, ſed d. duas medio eius, et ſupra quatuor, infra[1] duas. Sol e. deinde medio fertur inter duas partes flexuoſo Draconum meatu inaequalis: Mar-

1. *Intra.* V.

in Boream. Ex machinarum caeleſtium contemplatione, quas mirabili opere et arte ſumma confici Rex Chriſtianiſſimus nuper iuſſit, quas et ſpectare nobis plures menſes licuit, Venerem diſcedere ab ecliptica longiſſime ſenſimus, gradibus nouem, minutis duobus et viginti: quod et Schottus animaduertit, L. VIII. Aſtron. p. 275. H.

a. *Quae cauſa)* De hac vi prolifica Veneris, ſed fabuloſa illa quidem, dictum eſt ſect. 6. H.

b. *Sed omnino)* Immo etiam, nec pererrans totum, ſi recentioribus credimus: nam ab Ecliptica diſcedere ea non exiſtimatur, niſi gradibus quinque, et minutis octodecim: cum ſex gradus integros latitudinis ſignifer habeat ab vtroque eclipticae latere. H.

c. *Tot enim ſunt)* In duodecim gradus Zodiaci ſiue ſigniferi latitudo diuiditur, quam ſecat mediam Ecliptica. H.

d. *Sed duas medio)* Duas Zodiaci partes ſeu gradus pererrat, cum ipſe per medium incedit ſigniferum: Supra cum deflectit ad Aquilonem, per quatuor alias eiusdem partes vagatur: infra, cum deſcendit ad Auſtrum, diſcedit duabus. Sic latitudo Mercurii maxima, ſeu diſceſſus ab Ecliptica fuerit graduum omnino quinque. Nunc amplius ſenos recentiores ſtatuunt: nempe gr. 6. min. 54. Vide Schottum, l. c. et Ricciolum Tom. I. p. 628. H.

e. *Sol deinde)* Solem ait per medium moueri Zodiacum, ſub ea linea quae Zodiacum in partes duas aequales ſecat: Sic autem moueri inaequaliter, mox ſubeundo in Aquilonem, mox in Auſtrum deſcendendo, vt flexuoſos draconum meatus imitari quodammodo videatur. H.

Martis a. ſtella quatuor medias, Iouis b. mediam et ſuper eam duas; Saturni c. duabus [1], vt Sol. Haec erit latitudinum ratio ad Auſtrum deſcendentium, aut ad Aquilonem ſubeuntium. Hac d. conſtare et tertiam illam a terra ſubeuntium in [2] caelum. Et pariter ſcandi eam quoque exiſtimauere plerique falſo: qui vt coarguantur, aperienda eſt ſubtilitas immenſa, et omnes eas complexa cauſas. Conuenit e. ſtellas in occaſu veſpertino proximas eſſe terrae f. et latitudine et altitudine: exortus-

Q 5 que

1. *Sic et Ch. duos. Gr.* 2. *leg. ſubeuntium in caelum, et per aera quoque deſcendentium in caelum pariter et deſcendentium quoque. Vet.*

a. *Martis ſtella)* Igitur ab ecliptica diſcedit vtrimque binis partibus. Ab ea ſententia haud multum abludit recentiorum obſeruatio, qui diſceſſionem eam gradu vno, min. 51. 4″ circumſcribunt. Riccioli, l. c. cum Bullialdo. H.

b. *Iouis)* Iouis ſtella mediam Zodiaci partem pererrat: et ſuper eam partes duas. Sic et nunc quoque Iouis diſceſſum ab ecliptica hoc aeuo Aſtronomi, vno tantum gradu vtrimque dimidioque finiunt. H.

c. *Saturni duabus)* Ita MSS. Reg. 2. et Chifl. non, vt alii, *duas.* Vt Sol, inquit, medio fertur Zodiaco inaequalis, flexuoſo draconum meatui ſimilis: ſic Saturni ſtella duabus incedit partibus, tum ad Auſtrum, tum ad Aquilonem. Auctores proxime appellati Saturnum aiunt deſciſcere ab Ecliptica gradibus binis cum ſemiſſe. H.

d. *Hac conſtare)* Tertiam altitudinis ſtellarum cauſam, de qua dictum eſt paulo ſuperius, e caeli menſura petitam, hoc eſt, ex eleuatione planetae ſupra horizontem, quidam putarunt eamdem eſſe cum latitudinum ratione: rati quoties ſtella eſt eleuata illa tertia altitudine, tunc quoque latitudinem eſſe maximam. Triplici illi coarguuntur ratione. H.

e. *Conuenit)* Prima ratio. H.

f. *Et latitudine)* Latitudine quidem, quia tum deſcendunt in Auſtrum, quae pars caeli humilior exiſtimatur vulgo: ſunt enim tum in latitudine meridionali: altitudine vero, quia ſunt in perigeo: adeoque viciniores terrae ſunt ea et latitudine ſimul, et altitudine. H.

queа. matutinos in b. initio cuiusque fieri [1]: ſtationes in c. mediis latitudinum articulis, quae vocant ecliptica. Perinde d. confeſſum eſt, motum e. augeri, quamdiu in vicino ſint terrae: cum abſcedant in altitudinem; minui. Quae f. ratio Lunae maxime ſublimitatibus approbatur. Aeque g. non eſt dubium, in exortibus matutinis etiamnum [2] augeri, atque h. a ſtationibus primis tres ſuperiores diminui i. vſque ad ſtationes ſecundas. Quae cum ita ſint, manifeſtum erit ab exortu matutino k. latitudines ſcandi: quoniam in eo primum l. habitu [3] incipiant

1. *Fieri ſtationis. Tolet.* 2. *Sic et M. CH. hanc quoque MSS. firmant. motum, alii. etiam numerum Gr.* 3. *ſic et M. et Ch. abitu incipiant Gr.*

a. *Exortusque matutinos in initio cuiusque fieri: ſtationes in mediis latitudinum articulis)* *Stationis*, legunt ambo codices, non, *ſtationes*, vt iungatur ſuperioribus. *Pint.*

b. *In initio cuiusque)* Latitudinis, altitudinisque: Latitudinis quidem, quia tunc latitudinem borealem habent: altitudinis, quia tum ſcandunt apogeum. H.

c. *In mediis)* In media latitudinum via, quam eclipticam vocant: quoniam contingere ibi eclipſes ſoleant. H.

d. *Perinde)* Altera ratio. H.

e. *Motum augeri)* Motum ſtellarum videri concitatiorem, quando ſunt in perigeo: cum altiſſime a terra abſunt, in apogeo, tardiorem. H.

f. *Quae ratio)* In apogeo enim, cum magis recedit a nobis, et eſt ſublimior, moveri ea tardius videtur: celerius, cum depreſſior eſt, et in perigeo. H.

g. *Aeque non eſt)* Tertia ratio. H.

h. *Atque a ſtationibus)* Stationes primae ſunt, quae et matutinae: ſecundae, quae et veſpertinae nuncupantur, vti dictum eſt ſect. 12. H.

i. *Diminui)* Non ita diſtingui oculorum iudicio varietatem ſitus in ſingulos dies, quoniam lentius tum mouentur. H.

k. *Latitudines ſcandi)* Planetam incipere tum temporis ab Ecliptica diſcedere in Aquilonem per latitudinem borealem: quoniam tum primum incipit lentius progredi motus. H.

l. *Habitu)* Ita MSS. omnes, Reg. Colb. Chiſl. non, vt editi, *abitu*. H.

piant parcius adiici motus: in ſtationibus vero[1] primis altitudinem a. ſubire, quoniam tum primum incipiat[2] detrahi numerus, ſtellaeque retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda eſt. Percuſſae b. in c. qua diximus parte, et triangulo Solis radio inhibentur rectum agere curſum, et ignea vi leuantur in ſublime. Hoc[3] non protinus intelligi poteſt viſu noſtro, ideoque exiſtimantur ſtare, vnde et nomen accepit ſtatio. Progreditur deinde eiusdem radii violentia, et retroire cogit vapor d. repercuſſus. Multo id magis in veſpertino earum exortu, toto e. Sole auerſo[4], cum in ſummas abſidas expelluntur, minimeque cernuntur, quoniam altiſſime abſunt, et minimo feruntur motu, tanto minore[5] cum f. hoc in altiſſimis abſidum euenit ſignis. Ab g. exortu veſpertino latitudo deſcenditur, parcius iam ſe minuente motu: non tamen ante ſtationes ſecundas augen-

1. *Sic quoque M. primis et altitudine ſubire Gr.* 2. *Incipiat detrahi numeris. M. et Ch.* 3. *hoc vno protinus. Alii.* 4. *MSS. firmant hanc lect. et CH. aduerſo. Gr.* 5. *minores.*

a. *Altitudinem ſubire)* Apogeum ſcandere, cum minui motus incipit: hoc eſt, cum moueri tardiſſime, imo et retrogredi ſtellae videntur. H.

b. *Percuſſae)* De hac opinione veterum dicemus in v. not. a. p. 238. Not. et Em. N. XVIII. H.

c. *In qua diximus parte)* Cum ſtella diſtat a Sole 120. partibus: Eſt enim id in caelo triquetrum. H.

d. *Vapor repercuſſus)* Hoc eſt, calor Solis. Rectius forte *repercuſſas)* vt ad ſtellas vox illa pertineat. H.

e. *Toto Sole auerſo)* Siue aduerſo, hoc eſt, in horizonte fere exortiuo poſito. H.

f. *Cum hoc in altiſſimis)* Altiſſimas a centro ſuo abſidas vnicuique planetae (epicyclum circulum hodie nuncupant:) Singulis deinde abſidibus ſua ſigna adſcripſit paulo ſuperius, in explicanda altera ſublimitatum cauſa. H.

g. *Ab exortu)* Sicut e contrario paulo ante dixit, *Ab exortu matutino latitudines ſcandi, quoniam in eo primum habitu incipiant parcius adiici motus.* H.

augente [1], cum et altitudo deſcenditur, ſuperueniente ab alio latere radio, eademque vi rurſus ad terras deprimente, quae ſuſtulerit in caelum ex priore triquetro. Tantum intereſt, ſubeant radii, an ſuperueniant [2]. Multoque eadem magis in veſpertino occaſu accidunt. Haec eſt ſuperiorum ſtellarum ratio: difficilior reliquarum, et a nullo ante nos reddita.

XIV. (XVII.) Primum a. igitur dicatur, [3] cur b. Veneris ſtella nunquam longius XLVI. [4] partibus, Mer-

1. *Augente.* M. et CH. *forte augeſcente.* Dal. 2. *deſuper veniant.* Vet. 3. *Hanc firmant lectionem MSS. dicantur cum ſint diuerſae ſtellae, cur etc.* Gron. *cum ſint vniverſae.* M. *in* CH. *haec clauſula non legitur.* 4. XXXVI. CH.

a. *Primum igitur dicatur, etc.)* Sic legend. *Primum igitur dicatur cur Veneris ſtella nunquam longius XLV. partibus Mercurius viginti tribus a Sole abſcedant.* Salmaſ. p. 754. a. Paulo inferius legit: *Digredi autem latitudine, etc.* Plinius *degredi* ea dicit quae ab altitudine deſcendunt, pro quo multis locis *digredi* perperam editum eſt; nam aliud, *degredi*, aliud *digredi.* Salmaſ. p. 754. b. *Gr.*

Primum igitur) Huius ſectionis lemma, quod eſt in libris editis hoc loco praepoſtere collocatum, eiusmodi eſt, *Catholica ſiderum errantium* Quintilianus L. II. c. 13. p. 146. καϑολικὰ interpretatur *vniuerſalia, ſeu perpetualia praecepta.* Diomedes, L. III. p. 490. pro lemmate, ſeu titulo ſcripſit, *Catholica de extremitate nominum ad metricam compoſitionem neceſſaria.* Vide Not. et Em. N. XX. (hic adiectas) *Primum igitur dicatur cur Veneris ſtella.)* In libris hactenus editis legebatur, *Primum igitur dicatur, cum ſint diuerſae ſtellae, cur Veneris ſtella, etc.* Verum haec clauſula, *cum ſint diverſae ſtellae,* in probatiſſimis codd. deeſt, quales ſunt Regius vterque, Chifl. aliique: nataque videtur ex praua lectione verborum ſequentium, *cum Veneris ſtella:* vnde conflatum primo, *cum vniverſae ſtellae,* vt in vet. cod. Dalec. poſtmodum *cum diuerſae ſtellae,* vt in editis. Nam quo tandem haec verba ſpectant? H.

b. *Cur Veneris)* Vide quae diximus ſect. 8. Conſentit his Cicero, L. II. de N. D. p. 72.

Mercurius viginti tribus[1] a Sole abſcedant, ſaepe citra eas ad[2] Solem reciprocent. a. b. Conuerſas[3] habent vtraeque abſidas, vt infra Solem ſitae: tantumque circulis[4] earum ſub[5] terra eſt, quantum ſuperne praedictarum: et ideo non poſſunt abeſſe amplius, quoniam curuatura c. abſidum ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo vtrique[6] ſimili ratione modum d. ſtatuunt abſidum ſuarum margines, ac ſpatia longitudinis latitudinum e. euagatione penſant.

1. XX. M. et CH. 2. ab Sole reciprocae ſint. CH. et M. 3. ſic conuerſas. CH. 4. circuli Vet. 5. ſic quoque CH. ſubter eſt Gr. 6. vtrique, ſimili ratione ad modum ſtatuunt, etc. M. et Chiff. vtraeque Gr.

72. de Mercurio: *Neque a Sole longius vnquam vnius ſigni interuallo diſcedit, tum antevertens, tum ſubſequens.* Item de Venere, p. 73. *Neque vmquam ab Sole duorum ſignorum interuallo longius diſcedit, tum antecedens, tum ſubſequens. H.*

a. *Reciprocent) Retrogradatione ſui, viciniae Solis admotae,* inquit Martianus, L. VIII. cap. de ſtella Mercurii, p. 297. *G.*

b. *Conuerſas)* Veneris et Mercurii orbes ambire terras exiſtimat, excentricos tamen toti mundo, atque conuerſos, hoc eſt, poſitione inuerſos: ſuperiore horum orbium parte anguſtiore: altera, quae ſub terra eſſe cogitatur, craſſiore multo et ampliore: contrario plane modo atque accidit in ſuperioribus. Aliter tamen accipienda putat haec Pliniana verba Ricciolus Tom. I. Almag. L. VII. p. 567. quem tu conſule. H.

c. *Curuatura abſidum)* Orbium excentricorum Veneris et Mercurii partem ſuperiorum, quae et vertici noſtro imminet, curuaturam vocat, quam et ouatam fingit: curuaturae in orbe Veneris aſſignat gradus 46. longitudinis: Mercurii 23. Quantum ab hac hypotheſi Aſtronomica diſcrepent obſeruationes recentiorum, norunt omnino, qui ſideralem ſcientiam vel a limine ſalutarunt: neque ad eas referendas ſatis otii eſt. H.

d. *Modum ſtatuunt)* Ne vlterius abſcedant. H.

e. *Latitudinum euagatione)* Quoniam laxiſſime Mercurius, vt dictum eſt ſup. ſect. octonas partes ſigniferi in latitudine pererrat: ſedecim Venus, quod nulli alteri plane

ſant. At a. enim cur non ſemper ad quadraginta ſex, et ad partes viginti [1] tres perueniunt? Immo b. vero. Sed ratio [2] canonica c. fallit. Namque apparet,

1. *Viginti. M. V.* 2. *ratio Canonicos fallit, hoc eſt, canonum Aſtronomicorum conditores: CH.*

planetae accidit. Sic ſpatia longitudinis, quae ſunt arctiſſima, cum tam prope abſcedant a Sole, latitudinum euagatione penſant. H.

a. *At enim cur non, etc.)* Lege: *At enim cur non ſemper ad quadraginta ſex et partes viginti perueniunt? Immo vero. Sed ratio canonicos fallit.* Salmaſ. p. 741. b. G.

b. *Immo vero)* Perueniunt vero, inquit, ad eos limites: ſed quiddam eſt in canonica ratione huiusce motus, haud ſane ſatis diligenter animaduerſum. Orbes enim earum ſtellarum ſiue abſides moueri vel ex eo apparet, quod Solem non tranſeant. Itaque cum in partem Solis modo aſſignatam, hoc eſt, diſtantiam a Sole vel 46. vel 23. grad. margines iſtorum circulorum peruenerint, ſiue ab exortiva parte, ſiue ab occidua, tum ſtellae a Sole digreſſae longiſſime: cum citra ſunt, tunc eaedem regredi intelliguntur. Intricatius nihil dici poteſt hac methodo, vt agnouit Ricciolus, Tom. I. Almag. L. VII. c. 3. p. 648. et ante eum Milichius, Zieglerus, aliique. A Ptolemaica etiam hypotheſi vehementer diſcrepare poſtea agnouimus: adeo vt quam ante ſe a nullo inuentam gloriatur Plinius extr. ſect. ſup. inferiorum planetarum motus explicandi rationem, ab omnibus poſt illum derelictam neglectamque eſſe intelligamus. Haec interim certa ſunt: A Sole Mercurium non plusquam 27. aut 28. gradus remoueri, quantum fere Luna diſtat, altero a nouilunio die: at ſaepe ad Solem reuerti, poſtquam 18. tantum gradus ab eo receſſerit: In his regionibus vix Mercurium ſub oculos venire, quod Soli vicinior ex eius radiis emergit. In Sole viſum haud ſemel, ac nuperrime a D. Caſſino, 7. Noubr. a. 1667. Idem de Venere proportione dicendum: vt cum longiſſime a Sole 47. gradibus cum ſemiſſe diſcedere: interdum 45 grad. cum ſemiſſe a Sole digreſſam ad eum reuerti. H.

c. *Canonica)* Canonum aſtronomicorum, ſeu regularum. Achilles Tatius, p. 136. Aratum citat ἐν τῷ κανόνι. In MSS. quibusdam, *Canonicos*, hoc eſt, canonum peritos. Sic

ret; abſidas quoque earum moueri, quod nunquam tranſeant Solem. Itaque cum in partem ipſam eius incidere margines alterutro latere, tum et ſtellae ad longiſſima ſua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidem partibus: et ipſae ocyus redire a. creduntur[1], cum ſit illa ſemper vtrique extremitas b. ſumma. Hinc et ratio motuum conuerſa c. intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occaſu veſpertino, hae tardiſſime: illae d. a terra altiſſime abſunt, cum tardiſſime mouentur, hae cum ocyſſime. Quia ſicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in[2] his extremitas e. circuli. Illae ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hae vero augere: Illae retro curſum agunt a ſtatione matutina vſque ad veſpertinam, Veneris a veſpertina vſque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem f. ſcandere, altitudinem g. vero ac Solem inſequi a ſtatione matutina, ocyſſima in occaſu matutino, et altiſſima: Digredi h. autem

1. *Coguntur.* M. 2. *in his.* Alii.

Sic Baſil. ad Amphil. can. I. magnum Dionyſium vocat τὸν κανονικὸν ὄντα. H.

a. *Redire creduntur)* Vt paulo ante, *peruenire intelliguntur.* Quamquam in codd. nonnullis, quos Salmaſius ſecutus, legitur, *redire coguntur.* H.

b. *Extremitas ſumma)* Meta digreſſionis vltima. H.

c. *Conuerſa)* Diuerſa intelligitur a ſuperiorum planetarum motu. H.

d. *Illae — altiſſimae)* in Apogeo. H.

e. *Extremitas circuli)* Margo circuli, qui receſſit a Sole longiſſime. H.

f. *Latitudinem ſcandere)* Ab ecliptica digredi Aquilonem verſus, in latitudinem Zodiaci borealem. H.

g. *Altitudinem vero)* Apogeum. Velociſſimos Venerem et Mercurium ad coniunctionem apogeam matutinamque, quam Plinius hoc loco intelligit, agnoſcit pariter Ricciolus, Tom. I. L. VII. p. 500. H.

h. *Digredi autem latitudine, motumque minuere ab exortu matutino)* Exemplar Salmant.

autem latitudine, motumque minuere ab [1] exortu veſpertino: retro quidem ire, ſimulque altitudine digredi a ſtatione veſpertina. Mercurii rurſus ſtella vtroque a. modo ſcandere ab exortu matutino, digredi vero latitudine a veſpertino: conſecutoque Sole ad quindecim partium interuallum, conſiſtit quatriduo b. prope [2] immobilis. Mox ab altitudine deſcendit, retroque graditur ab occaſu veſpertino vſque ad exortum matutinum. Tantumque haec, et Luna, totidem c. diebus, quot ſubiere, deſcendunt. Veneris d. quindecies [3] pluribus ſubit. Rurſus Saturni et Iouis duplicato e. digrediuntur: Martis etiam

1. *Ex MSS. ſic edidit Hard. conſentit M. et CH. et Pint. matutino Gron.* 2. *pene. Chiff.* 3. *Lectio Hard. MSS. nititur auctoritate. Sic quoque M. et Chiffl. quindecim et Gron.*

mant. *ab exortu veſpertino,* legit. Nec ſi aliter legatur, ſenſus videtur poſſe conſtare. Nam ſi, vt paulo ante dictum eſt, ab exortu matutino, incipit latitudinem ſcandere, qua ratione ab eodem matutino exortu poteſt digredi ab eadem latitudine. *Pint.*

Digredi autem) Diſcedere a parte boreali Zodiaci, regredique verſus Auſtrum, in latitudinem Zodiaci auſtralem. H.

a. *Vtroque modo)* Latitudine et altitudine. H.

b. *Quatriduo)* Morae ſtationum ſunt inaequales, etiam in iisdem planetis: ſunt enim alias breuiores, alias prolixiores. In Mercurio tamen medio tempore electo, haud praetergredi bidui fere ſpatium recentiores Aſtronomi aſſeuerant. H.

c. *Totidem diebus)* Septem fere diebus a nouilunio Luna ſubit in quadraturam, atque adeo in mediam caeli partem, et in apogeum. H.

d. *Quindecies pluribus)* Hoc eſt, diebus fere centum et quinque. Nam ſi ſeptem dies per quindecim multiplicentur, ea ſumma colligitur. Recentiores Aſtronómi centum fere et 30 dies maximae digreſſioni a Sole aſſignant. H.

e. *Duplicato)* Hoc eſt, ducentis fere diebus tendunt ad oppoſitionem cum Sole. Haec accipienda ſunt πλατικῶς et large: Nam ſi rem exactius velis expendere, Saturnus eo digreditur diebus centum octoginta ſex: Iupiter ducentis. Vide Ricciolum l. c. H.

iam quadruplicato. a. Tanta eſt naturae varietas. Sed ratio euidens: nam b. quae in vaporem Solis nituntur, etiam deſcendunt aegre.

XV. Multa promi amplius circa haec poſſunt ſecreta naturae, legesque, quibus ipſa ſeruiat. Exempli gratia: in Martis ſidere, cuius eſt maxime inobſeruabilis c. curſus, nunquam id [1] ſtationem facere, Iouis d. ſidere triquetro, raro admodum ſexaginta e. partibus diſcreto, qui numerus ſexangulas mundi efficit formas: nec f. exortus, niſi in duobus ſignis tantum, Cancri et Leonis, ſimul edere. Mercurii vero ſitus in Piſcibus exortus [2] veſpertinos raros facere, creberrimos in Virgine, in Libra matutinos. Item matutinos in Aquario, rariſſimos in Leone. Retrogradum in Tauro et Geminis non fieri: in Cancro vero non citra xxv. partem. Lunam bis coitum cum Sole et in nullo alio ſigno facere

1. *Id, niſi quadrato, ſtat. fac. V.* 2. *Veſpertinos in piſcibus. M.*

a. *Quadruplicato)* Longiſſime a Sole digreditur diebus fere quadringentis. Cum enim reuolutio planetae ad Solem, vel potius Solis, qui velocior eſt, ad planetam, fiat in Marte, vt ait Ricciolus l. c. diebus 780 inde efficitur progredi Martem ad oppoſitionem cum Sole dimidiato hoc dierum numero, hoc eſt, 390 ſiue rotundo, vt aiunt, abſolutoque numero, fere quadringentis. *H.*

b. *Nam quae in vaporem)* In ſolis calorem. *H.*

c. *Inobſeruabilis)* Quod ſpiris inextricabilibus Aſtronomorum hactenus fruſtra torſit ingenia. Vide Ricciolum Tom. I. L. VII. c. 6. p. 497. *H.*

d. *Iouis ſidere)* Cum eſt in trino aſpectu cum Sole Iupiter, ſiue cum diſtat ab eo partibus CLX. *H.*

e. *Sexaginta partibus)* Aſpectum hexagonum, et ſextilem vocant, cum abeſt a Sole planeta gradibus LX. Quod ſpatium ſexies multiplicatum, in tympano ſeu tabula lignea, ope circini, orbis ſiue mundi formam ſexangulam facit. *H*

f. *Nec exortus)* Simul cum Ioue. *H.*

cere g. quam Geminis, non coire aliquando h. in Sagittario tantum. Nouiſſimam vero primamque eadem die vel nocte, nullo alio in ſigno quam i. Ariete, conſpici: id quoque paucis mortalium contingit. Et inde fama cernendi Lynceo. k. Non l. comparere in caelo Saturni ſidus, et Martis cum plurimum diebus [1] centum ſeptuaginta: Iouis triginta ſex, aut cum minimum, denis detractis diebus: Veneris ſexagintanouem, aut cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurii tredecim, aut cum plurimum, octodecim [2].

XVI. (XVIII.) Colores ratio a. altitudinum temperat: ſiquidem earum ſimilitudinem trahunt, in b. qua-

1. *Centum ſexaginta.* V. 2. *ſic Hard. ex MSS. quo cum conſentit Ciffl. ſeptemdecim Gr.*

g. *Quam Geminis)* Ob tarditatem nimirum Solis, cuius apogeum ea aetate erat in Geminis: nunc eſt in Cancri gradu fere octauo. *H.*

h. *In Sagittario)* Ob celeritatem Solis, cuius perigeum tunc erat in Sagittario: nunc eſt in Capricorni gradu ferme octauo. Idcirco aſſequi Solem Luna non poteſt, vt cum eo ſub hoc ſigno coeat. *H.*

i. *Quam Ariete)* Viſam eſſe Hiſpali Lunam, anno 1553. Martii 13. Sole in gradu tertio Arietis, Luna in gradu 23. Piſcium, atque adeo in diſtantia a Sole, graduum circiter decem, ſcribit Keplerus in Epitome Aſtronomiae, p. 839. Americus Veſpuccius apud Ramuſium Tom. I. Nauigat. p. 132. viſam a ſe Lunam teſtatur ipſo cum Sole coitus die. Sic et a ſuis conſpectam e montium iugo, ſcribit Ioh. de Barros ibidem, p. 392. *H.*

k. *Lynceo)* De quo multa fabulati poetae. Flaccus L. I. Argon. — — *Cumque aethera Iupiter vmbra Perdiderit, ſolus tranſibit nubila Lynceus.* De Lynceo Tzetzes Chil. I. hiſt. 48. v. 711. aliique. *H.*

l. *Non comparere)* Hunc Plinii locum refert ac defendit P. Ricciolus, ſummus Aſtronomicae diſciplinae artifex, Tomo I. Almag. p. 503. contra Milichium. *H.*

a. *Colores)* Colorum varietatem efficit altitudo diſtantiaque ſtellarum a terra. *H.*

b. *In quarum aera)* Proxima-

quarum aëra [1] venere ſubeundo, c. tingitque appropinquantes vtralibet d. alieni meatus circulus; Frigidior e. in pallorem, ardentior in ruborem, ventoſus in horrorem. [2] Sol f. atque commiſſurae abſidum, extremaeque orbitae atram in obſcuritatem. Suus g. quidem cuique color eſt, Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero candens, [3] Veſperi refulgens, Mercurio radians, Lunae blandus, Soli, cum oritur, ardens: poſtea radians. h. His cau-

R 2

1. *Oram. V.* 2. *Solaeque. Long.* 3. *Veſpero. Chiff.*

mitate, inquit, aliarum ſtellarum ad quas accedunt, colorem trahunt: tingitque ſidera alieni orbis acriſque in quo voluitur alius planeta, color: ſiue ad eum aſcendendo vicinitas ea fiat, ſiue deſcendendo. *H.*

c. *Tingitque)* Tingit colore ſuo ſtellas appropinquantes, ſiue ſupra, ſiue infra, circulus per quem vicinus planeta meat. *H.*

d. *Vtralibet.]* Siue aſcendant, ſiue deſcendant. *Dalec.*

e. *Frigidior)* Frigidior planeta vicinum tingit in pallorem etc. *H.*

f. *Sol atque)* Sol, inquit, vicinitate ſua ceteras obſcurat ſtellas: Commiſſurae etiam circulorum, quos Nodos vocant, dum Solis orbitam ſideris alterius meatus interſecat, vt cum Luna defectiones fiunt, atram obſcuritatem ſideribus obducunt: vti et extremae orbitae, hoc eſt, abſis ſuprema, ſiue apogeum planetarum: quia quo longius ab oculo corpora diſcedunt, hoc illa obſcuriora apparent. Fruſtra hic Longolii coniectura, emendantis, *ſolacque commiſſurae.* H.

g. *Suus quidem)* P. Ricciolus, Tom. I. Almag. L. VII. p. 469 exiſtimat planetas non eſſe opacos, ſicuti eſt tellus, quod Kepplerus cenſuit: ſed eſſe opacitate metallis ſimili, aut potius gemmis colore aliquo imbutis, et valde denſis: Saturnum onychi, Iouem ſapphiro, Martem pyropo aut amethyſto, Venerem chryſopraſo, Mercurium beryllo ſiue achatae, Lunam margaritis et vnionibus: mediamque ei naturam eſſe inter ſpecula, et mere opaca: omnes denique indolis ad combibendum lumen aptiſſimae, et ad illud idem viuidius huc vibrandum. *H.*

h. *His cauſis)* Huic tractationi

cauſis connexo viſu et earum quae caelo continentur: Namque modo multitudo conferta ineſt circa dimidios orbes Lunae placida nocte leniter illuſtrante4 eas: modo raritas, vt fugiſſe miremur, plenilunio abſcondente: aut cum Solis, supraue dictarum radii, viſus perſtrinxere noſtros. Et 5 ipſa autem Luna ingruentium Solis radiorum haud dubie differentias ſentit, hebetante i. caetero inflexos mundi conuexitate eos, praeterquam k. vbi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato Solis diuidua eſt, in 7 triquetro ſeminani l. ambitu orbe, impletur autem in aduerſo: rurſusque minuens easdem effigies paribus edit interuallis, ſimili m. ratione, qua ſupra Solem tria ſidera.

XVII.

4. *Illuſtrantis. V.* 5. *Et ipſi autem Lunae ingruentium Solis radiorum haud dubia differentia ſentitur. M.* 6. *Ex MSS. ſic Hard. caetera. Gr.* 7. *in triquetro ſemi ambitur orbe. Alii.*

tioni connexa contemplatio eſt etiam earum *ſtellarum* qua caelo affixae ſunt. *H.*

His cauſis) Admonent veſtigia veterum codd. legi poſſe, *His cauſis connexus viſus ceterarum, etc.* Hac formula loquendi vſus ipſe ſect. 13. *Huic connexa*, inquit, *latitudinum ſigniferi, obliquitatiſque cauſa eſt.* Multa hic de connexo diſperſoque viſu Milichius congerit, quem Plinii interpretes alii ſunt ſecuti: ſed prorſus ea ἄτοπα. *H.*

i. *Hebetante)* Infringit alioqui immiſſos in Lunam Solis radios caeli conuexitas, praeterquam vbi recto illi ingruat angulo. *H.*

k. *Praeterquam)* Solis radii, inquit, qui in Lunam ſuperne incidunt, quod fit in primis nouilunii diebus, hebetiores ſunt ac minus acres, nempe conſpicuum nobis Lunam reddunt, propter conuexitatem caeli: praeterquam vbi anguli duci poſſunt a Solis radiis ad Lunam, triquetri, quadrati, aut aſpectus quem vocant oppoſitionis. *H.*

l. *Seminani)* Orbe non perfecto et abſoluto. Graecis ἀμφίκυρτος dicitur, hoc eſt, vt ait Martianus, L. VIII. p. 292. *Maior dimidia; minor plena. H.*

m. *Simili ratione)* Id eſt, mox in triquetro, mox in quadrato, mox in aduerſis a

Sole

XVII. (XIX.) Sol autem ipſe quatuor differentias habet, bis aequata a. nocte diei, vere et autumno, et in b. centrum incidens terrae, octauis c. in partibus Arietis ac Librae: bis permutatis ſpatiis: in d. auctum diei, bruma octaua in parte Capricorni, noctis vero ſolſtitio totidem in partibus Cancri. Inaequalitatis cauſa obliquitas eſt[1] ſigniferi, cum pars aequa mundi ſuper ſubterque terras omnibus fiat momentis. Sed e. quae recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna, longiore tractu tenent lucem: quae vero obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio.

XVIII. (XX) Latet pleroſque, magna caeli f. affectatione compertum a principibus g. doctrinae viris,

1. *Eſt, in M. non legitur, neque in Chiff.*

Sole partibus poſita, vt quae ſupra Solem ſunt ſidera tria errantia. *H.*

a. *Aequata nocte diei*] Aequinoctium nunc vocant: olim Feſtus ait aequidiale, τὴν ἰσημερίαν vocatum fuiſſe, quod nox diei potius adnumerari debeat, quam dies nocti. *Dalec.*

b. *In centrum)* Ad vulgi ſeſe captum iudiciumque accommodat: dum Solem aequinoctii tempore, orbem luſtrando, in eam terrae partem ait incumbere, vnde ad centrum recta proceditur; non vt aliunde, oblique, dum ab aequatore verſus polos deflectit. *H.*

c. *Octauis in partibus)* Vide quae dicenda ſunt de ſolſtitii, brumae, aequinoctiorumque momentis, L. XVIII. ſect. 59. *H.*

d. *In auctum)* Ad incrementa lucis: *cum dies creſcere incipiunt. H.*

e. *Sed quae recta)* In ſphaera obliqua ſeu inclinata, ſex ſigna recte aſcendunt, totidem oblique. Recte ſeu tarde aſcendunt apud boreales Cancer cum reliquis quinque ſequentibus: Sed eadem oblique deſcendunt. Reliqua vero ſex ſigna illis aſcendunt oblique, recte deſcendunt. Illa longiore mora tenent lucem, haec breuiore. *H.*

f. *Caeli affectatione)* Caeli obſeruatione. *H.*

g. *Principibus doctrinae)* Etruſcae diſciplinae, de qua ſect. 53. *H.*

ris, ſuperiorum trium ſiderum ignes eſſe, qui decidui ad terras fulminum h. nomen habeant: ſed maxime ex iis medio i. loco ſiti [1]: fortaſſis quoniam contagium nimii humoris [2] ex ſuperiori k. circulo, atque ardoris, ex ſubiecto, per hunc modum egerat. Ideoque dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo vt e flagrante ligno carbo cum crepitu, ſic a ſidere caeleſtis ignis exſpuitur, praeſcita l. ſecum afferens, ne m. abdicata quidem ſui parte in diuinis ceſſante operibus. Idque maxime turbato fit aëre: quia collectus n. humor abundantiam ſtimulat, aut o. quia turbatur quodam ceu [3] grauidi ſideris partu.

XIX.

1. *Sitis. Alii.* 2. *algoris. Nam Saturnus non eſt humidus ſed ſiccus.* 3. *ſeu, Gr.*

h. *Fulminum nomen habeant*] Quaſi fluminum, vel fulmina, quaſi, flumina, vt fere perpetuo in Manuſcr. legitur, quod ad terram defluant. *Dalec.*

i. *Medio loco ſiti*) Medium obtinentis e tribus locum, *nempe Iouis. H.*

k. *Superiore circulo*) Humorem nimium eſſe in ſuperiore circulo Saturni dicit; ardorem nimium in ſubiecto, hoc eſt, in inferiore Martis: has contrarias qualitates coire in Ioue qui medius eſt: atque vt e flagrante ligno, etc. *H.*

l. *Praeſcita ſecum afferens.*] Tria antiquitus fulgurum genera feruntur, poſtulatoria, peſtifera et peremptalia: e quibus poſtulatoria votorum, aut ſacrificiorum ſpretam religionem deſiderabant: peſtifera mortem, aut exilium denunciabant: peremptalia vero ſuperiorum fulgurum, portentorumque ſignificationem pariebant. De expiationibus fulgurum vide Senecam Natur. quaeſt. lib. II. *Dalec.*

m. *Ne abdicata*) Etiam illa ſui parte, quam coeleſtis hic Iouis ignis veluti a ſe abdicat et *exſpuit*, in rebus diuinis non ceſſante, ſed *occupata*, in praeſignificandit *videlicet* futuris euentibus. *H.*

n. *Quia collectus*) Quia collectae circum nubes humidae ignem abundantiorem prouocant, vt emicet et exſiliat. *H.*

o. *Aut quia*) Aut quia turbatur aer quaſi ex grauidi Iouis partu. *H.*

XIX. (XXI.) Interualla a. quoque ſiderum a terra multi indagare tentauerunt [1]: et Solem abeſſe a Luna vndeuiginti b. partes, quantum Lunam ipſam a terra, prodiderunt. Pythagoras vero vir ſagacis animi, a terra ad Lunam, c. centum [2] XXVI. M. ſtad. eſſe collegit. Ab ea vsque ad d. Solem, duplum. Inde ad XII. ſigna triplicatum. In qua ſententia et Gallus Sulpitius noſter fuit.

XX. (XXII.) Sed Pythagoras e. interdum ex f. muſica [3] ratione appellat g. tonum, quantum h. abſit a terra Luna. Ab i. ea ad Mercurium, ſpatii [4] eius

R 4

1. *Tentarunt. M.* 2. *CXXVI. ſtad. eſſe colligit. M. et Chiff. ſed perperam. Vide quae notamus ad cap. ſeq.* 3. *et Chiff.* 4. *Spatii dimidium: et ab eo ad Veneris. A quo ad. M. et Ch.*

a. *Interualla quoque ſiderum.*] Idem conatus eſt Cardan. referente Dan. Santbech. probl. aſtron. prop. 18. *Dalec.*

b. *Vndeuiginti partes)* Decies illi et nouies aiebant maius eſſe illud ſpatium, quod eſt a Luna ad Solem, quam illud quod eſt a terra ad Lunam. Veteres Mathematici apud Plutarch. L. II. de placit. Phil. c. 32. p. 892. Lunae a Sole diſtantiam eſſe aiunt octodecuplam eius quae Lunae a terra eſt. Vnde ſuſpicor hic legi oportere, *duo de viginti. H.*

c. *Centum viginti ſex)* Hoc ipſum de Pythagora refert Cenſorinus, c. 13. p. 82. Haec millia paſſuum efficiebant 18000.

d. *Ad Solem duplum)* A Luna ſcilicet. Haec fuit Empedoclis ſententia, teſte Plutarcho l. c. et Platonicorum apud Macrob. L. II. in Somn. Scip. c. 2. p. 129. *H.*

e. *Sed Pythagoras)* Haec Cenſorinus totidem fere verbis, c. 13. p. 82. *H.*

f. *Ex muſica)* Quaeſitis ab arte muſica nominibus. *H.*

g. *Appellat tonum.*] Tonus ſic ſumitur pro vnitate integra, hoc eſt, ex Pythagorae ſententia pro 125000. ſtadiis. *Dalec.*

h. *Quantum abſit)* Totum illud ſpatium quod Lunam inter et terram interiacet. *H.*

Quantum abſit) Hoc eſt interuallum, vt diximus 126000 millium ſtad. ſiue milliariorum 18000. id appellabat Tonum. *H.*

i. *Ab ea ad)* Cenſorin l. c. *A Lu-*

eius dimidium: et ab eo ad Venerem fere tantundem. A qua ad Solem ſeſquiplum: a Sole ad Martem, tonum, id eſt, quantum ad Lunam a[1] terra. Ab eo vsque Iouem dimidium, et ab eo ad[2] Saturnum dimidium, et inde ſeſquiplum ad Signiferum. Ita[3] ſeptem k. tonos effici, quam l. diapasôn harmoniam vocant, hoc eſt, vniuerſitatem concentus. In m. ea Saturnum[4] Dorio moueri phthongo, Iouem

1. *Praep. a omittit Gr.* 2. *Ad Saturni dimidium et inde ſeſquiplum ad Signiferum. M. et Chiff.* 3. *Ita ſeptem tonis effici, quam etc. CH.* 4. *Saturnum Dorio moueri phthongo, Iouem. Tol. et Chiff. S. D. moueri, Mercurium phth. Gr.*

A Luna, inquit, *vsque ad Mercurii ſtellam, dimidium eius ſpatii, velut ἡμιτόνιον. Hinc ad* Φωσφόρον, *quae eſt Veneris ſtella, fere tantumdem: hoc eſt, aliud ἡμιτόνιον, Inde porro ad Solem ter tantum quaſi tonum et dimidium. Itaque Solis aſtrum abesſe a terra tonos tres, et dimidium, quod vocant, διὰ πέντε. A Luna autem duos et dimidium, quod eſt διὰ τεσσάρων. A Sole vero ad ſtellam Martis, tantumdem interualli eſſe, quantum a terra ad Lunam, idque facere τόνον. Hinc ad Iouis ſtellam, dimidium eius, quod faciat ἡμιτόνιον. Tantumdem a Ioue ad Saturni ſtellam, id eſt aliud ἡμιτόνιον. Inde ad ſummum caelum, vbi ſigna ſunt, perinde ἡμιτόνιον. Itaque a caelo ſummo — — — ad terrae ſummitatem tonos eſſe ſex, in quibus ſit διὰ πασῶν ſymphonia. H.*

k. *Ita ſeptem)* Cenſorinus loco allato, ſex tantum tonos a terra ad ſummum caelum eſſe ait: D. Anſelmus, L. I. de imag. mundi, c. 23. vt Plinius, ſeptem. *H.*

l. *Diapaſon)* Διὰ πασῶν, omnibus tonis contextam harmoniam. *H.*

m. *In ea Saturnum Dorio moueri.*] Veteres ii, qui tres tantum modos agnouere, de quibus Porphyr. ſuper Ptol. Harmon. et Athenaeus dipnoſ. lib. XIV. et Fab. Paul. Hebdom. lib. II. cap. 2. vocabant grauem tonum ſeu modum Dorium, medium Lydium, acutum Phrygium: qua re moti inepti quidam hic Mercurium interpoſuerunt, et legunt, *Mercurium Lydio. Dalec.*

In ea Saturnum Dorio moueri, Mercurium phthongo, Iouem Phrygio) Verbum *Mercurium*, in Toletano codice deſideratur,

vem Phrygio, et in reliquis ſimilia, iucunda magis, quam neceſſaria ſubtilitate.

XXI. (*XXIII.) Stadium n. centum vigintiquinque noſtros efficit paſſus, hoc o. eſt pedes ſexcen-

R 5 tos

tur, et quidem recte. Omni enim ratione carebat, inter ſuperiores Planetas Saturnum ac Iouem locari Mercurium, qui eſt ferme infimus. Legatur itaque, *In ea Saturnum Dorio moueri phthongo, Iovem Phrygio. Pintianus.*

Dorio moueri) Veteres tria in primis vocum diſcrimina tenuerunt: de quibus rurſum dicemus, L. VII. ſect. 57. Grauem vocauerunt Dorium, quia Dorienſes hoc genere ſoni delectabantur. Medium appellauere Lydium acutum vero Phrygium. Quia vero Saturni motus eſt tardiſſimus, grauiſſime quoque ſono in hoc concentu aſtrorum moveri dixerunt, etc. Vide Not. et Em. N. XXI. paulo poſt. Habet his nugis ſimilia Achilles Tatius, in Phaenom. p. 136. *Dorio moueri phthongo)* In editis hactenus libris legebatur, *Dorio moueri, Mercurium phthongo.* Sed de Mercurio ſilent omnes ad vnum codices exarati. Inepti emendatores, qui tria viderent eſſe apud antiquos vocum diſcrimina, quae nos retulimus, tertium, nempe Lydium a Plinio praetermiſſum, Mercurio adiudicarunt: quem inter Saturnum et Iovem praepoſtere vel ſic collocari a ſe non animaduerterunt. *H.*

* Mart. Capell. Phil. lib. VI. pag. 228. *Dalec.*

n. *Stadium centum.*] Menſurae trium ſunt generum. Aliae namque ſimplices ſunt, ſeu porrectae, εὐθυμετρικαὶ Graecis dictae. Aliae vero planae ſeu conſtratae ἐμβαδομετρικαὶ. Aliae denique ſolidae ϛερεομετρικαὶ, quas Latini non ſat apte quadratas vocant. Cum cubicae potius eſſent nuncupandae. Caeterum porrectarum menſurarum nomina, atque ſimplex vſitataque diuiſio haec eſt: Digitus continet quatuor grana hordei: palmus quatuor digitos: pes quatuor palmos: cubitus ſeſqui pedem, ſeu vlnam: paſſus quinque pedes: ſtadium centum viginti quinque paſſus: ſtadia ſeptem ſemis vnum conficiunt milliare Italicum, Suidas ἑπτὰ γὰρ ἥμισυ ϛάδια ποιȣ̃σι μίλιον. Notandum enim ſtadia non vbique eandem terrae menſuram continere, ſed pro diuerſitate gentium eſſe diuerſas ſtadiorum menſuras; quemadmodum et

tos vigintiquinque. Poſidonius p. non minus * quadraginta q. ſtadiorum a terra altitudinem eſſe, in [1] qua

*. 400. *Thad. Hagg.* 1. *In quam nubila ac venti nubesque perueniant. M.*

et milliaria modo longiora, modo breuiora aliis atque aliis nationibus exiſtunt. Vnde Ptolomaeus ait 500. ſtadia in terra vni gradui caeleſti reſpondere. At Eratoſthenes et Plinius 700. numerant. *Dalec.*

Stadium) Ita etiam Martianus Capella L. VI. c. de circuitu terrae p. 198. Vberius Cenſorinus, c. 13. p. 82. *Stadium*, inquit, *in hac mundi menſura id potiſſimum intelligendum eſt, quod Italicum vocant, pedum DCXXV. Nam ſunt praeterea et alia longitudine diſcrepantia, vt Olympicum, quod eſt pedum DC. item Pythicum, pedum mille.* Tamen inter Italicum, Olympicumque ſtadium nihil intereſſe acute vidit Lucas Paetus L. I. de menſur. et ponder. p. 3. *H.*

o. *Hoc eſt, pedes)* Paſſus igitur quilibet Italicus pedibus quinis aequatur; ſtadiis octo, milliare vnum: vti ex Strabone conſtat L. VII. p. 322. *H.*

p. *Poſidonius non minus, etc.*] Poſidonius bifariam partitur diſtantiam a terra ad caeleſtes orbes. Ab ea enim ad aërem, vbi tempeſtates fiunt, XL. ſtadia aſſignat: a nubibus ad Lunam vicies centena ſtadiorum millia: indeque ad Solem quinquies mille ſtadia. *Dalec.*

q. *Quadraginta ſtadiorum)* Vide Not. et Emend. N. XXII. (hic poſitas) *Quadraginta ſtadiorum) Quadring. ſtad.* ſcriptum primo fuiſſe, idque poſtea in *quadraginta* immutatum, ſuſpicantur Nonnus, Thaddaeus Haggaecius, et Tycho, quos citat Ricciolus, Tom. I. Almag. L. II. p. 82. quique ſe *quadringenta* legiſſe in vetuſtis exemplaribus teſtantur. Auget ſuſpicionem eorum, id quod Plinius ſtatim ſubdit, plures extitiſſe ſcriptores, qui nongentis ſtadiis ſubire nubes in altitudinem prodiderint: quod interuallum propius abeſt ab eo numero, CCC ſtadiorum. Poſidonium nihilo minus ſcripſiſſe *quadraginta*, mihi ex eo capite veriſimile fit: quod et id veritati magis conſentaneum eſt, et is ad veritatem proxime omnium ſcripſiſſe videatur, vbi de altero agitur ſpatio a nubibus ad Lunam. Accedit eo quod omnes quos quidem vidi codices ad vnum, conſtanter legunt, *quadraginta.* Nubes certe haud vltra quintum milliare

qua nubila, ac venti, nubesque proueniant. Inde purum liquidumque, et imperturbatae r. lucis aërem [1]. Sed s. a turbido ad Lunam vicies t. centum millia ſtadiorum. Inde ad Solem quinquies u. millies. Eo ſpatio fieri vt tam immenſa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem nubes nongentis x. ſtadiis in altitudinem ſubire prodiderunt. Incomperta haec et inextricabilia: ſed y. tam [2] prodenda, quam ſunt prodita: in queis tamen vna ratio Geometricae collectionis nunquam fallacis poſſit non repudiari, ſi cui libeat altius iſta perſequi. Nec vt menſura, (id enim velle pene dementis otii eſt) ſed vt tantum aeſtimatio coniectandi conſtet animo. Nam

1. *Aera. Chiff.* 2. *Sed tamen prodenda, quia ſunt prodita: quamuis vna. Tolet.*

liare Italicum, ſeu ſtadia XL attolli paene certum eſt, ex obſeruationibus variis quas loco ante laudato colligit Ricciolus. Paucis interiectis eadem ſectione legitur, *ſed tam prodenda, quam ſunt prodita;* In Reg. 2. cod. breuius: *ſed prodenda, quia ſunt prodita.* Sic. L. XXX. ſect. 47. *Vix eſt ſerio complecti quaedam; non omittenda tamen, quia ſunt prodita. H.*

r. *Imperturbatae lucis aerem.*] *Aera,* Graeca deſinentia exemplar Toletanum. *Pintianus.*

s. *Sed a turbido)* A turbinum ventorumque regione. *H.*

t. *Vicies centum)* Quae millia paſſuum efficiunt ducenta et quinquagena. Itaque a terra ad Lunam colligit Poſidonius interuallum CCLV. mill. paſſ. *H.*

u. *Quinquies millies)* Hoc eſt, quinquies et millies centena millia ſtadiorum: ſiue, quod eodem recidit, centies et vicies centena millia paſſuum: praeterque DL millia paſſ. *H.*

x. *Nongentis ſtadiis)* Centum ac duodecim millibus paſſuum, et quingentis. *H.*

y. *Sed tam prodenda, quam ſunt prodita.*] Scribendum ex eodem. *Sed prodenda quia ſunt prodita. Pint.*

I. Nam [1] cum trecentis ſexaginta et fere ſex partibus orbis Solis ex circuitu eius patere appareat circulum, per quem meat, ſemperque dimetiens a. tertiam partem ambitus, et tertiae paulo minus ſeptimam colligat, apparet, dempta b. eius dimidia (quoniam terra centralis interueniat) ſextam fere partem huius immenſi ſpatii, quod circa terram circuli ſolaris animo comprehenditur, ineſſe altitudinis ſpatio: Lunae vero duodecimam: quoniam tanto breuiore, quam Sol, ambitu currit: ita [2] ferri c. eam in medio Solis ac terrae. Mirum [3] quo procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata ſucceſſu, ſicut in ſupradictis occaſionem impudentiae ratio largitur: auſique diuinare Solis ad ter-

1. *Nam cum trecentis ſexaginta et fere ſex partibus patere circulum, per quem meat orbis Solis ex circuitu eius appareat, ſemperque, etc. Vet. quidam legunt, circuli, pro circulum.* 2. *ita fieri eam, etc. M. et Chiff.* 3. *Miror. M.*

I. *Nam cum* CCCLX. *et fere ſex partibus orbis ſolis ex circuitu eius patere appareat.*] Credo vitium eſſe in ordine verborum, legendumque: *Nam cum* CCCLX. *et fere* VI. *partibus, patere circulum, per quem meat orbis ſolis, ex circuitu eius appareat. Idem.*

a. *Dimetiens tertiam partem.*] Hoc eſt, circumferentia ſemper continet ter diametrum, et fere vnam ſeptimam. In hac tamen ſupputatione neglexit ſeptimam vnius tertiae. *Dalec.*

Semperque dimetiens) Semperque diameter tertiam partem circuli obtinet, et paulo minus quam ſeptimam tertiae partis portionem. *H.*

b. *Dempta eius)* Eius diametri partem dimidiam demi praecipit, ob terrae interpoſitae craſſitiem, quae videtur tantumdem ſpatii obtinere: ſequitur ergo dimidiam diametri parte, ſiue quod idem, ſexta totius circuli parte, hoc eſt, 60 gradibus a terra Solem abeſſe: Lunam vero, quae media interiacet, duodecima vtrimque, a Sole videlicet, terraque, parte diſtare, hoc eſt, 30. gradibus. *H.*

c. *Ita ferri eam)* MSS. Reg. I. 2. Chifl. *ita fieri eam,* multo elegantius. *H.*

terram ſpatia, eadem d. ad caelum agunt; quoniam e. ſit medius Sol: vt protinus mundi quoque ipſius menſura veniat ad digitos. Qnantas f. enim dimetiens habet ſeptimas, tantas habere circulum duo et viceſimas, tanquam plane a perpendiculo menſura caeli conſtet. Aegyptia ratio, quam Petoſiris et Necepſos oſtendere, ſingulas g. partes, in lunari circulo (vt h. dictum eſt) minimo, triginta i. tribus ſtadiis paulo amplius patere colligit: in Saturni ampliſſimo duplum k. in Solis, quem medium eſſe diximus, vtriusque menſurae l. dimidium. Quae

d. *Eadem ad caelum)* Si enim Sol fertur in medio mundi, tanto a caelo intervallo, quanto a terra diſtat, hoc eſt, 60 gradibus. *H.*

e. *Quoniam ſit medius Sol.*] Si enim Sol fertur medio mundi, diſtatque a terra ſexaginta gradibus, diſtantia terrae et Signiferi erit duplicata, hoc eſt, 120 graduum. *Dalec.*

f. *Quantas)* Quales diameter circuli habet partes ſeptem, tales circulus habet partes duas et viginti. *H.*

Quantas enim) Habet ſe circumferentia, inquit, ad diametrum, ſicut 22. ad 7. Craſſe et πλατικῶς loquitur, fractione omiſſa quae addenda fuit. Ita Macrob. L. I. in Somn. Scip. c. 10. p. 101. Sed multo ſubtilius ac plane veriſſime Griembergerus apud Ricciolum, Tom. I. Almag. L. I. c. 3. p. 5. diametri circulum inueniet ad circumferentiam ita ſe habere, vt 100000000000000000000 ad 314159265358979323846 $\frac{1}{2}$ *H.*

g. *Singulas)* Singulos gradus lunaris circuli. *H.*

h. *Vt dictum eſt, minimo)* Dictum eſt ſect. 6. Lunam eſſe nouiſſimum ſidus, terrisque proximum: ſect. vero 12 extrema, interiores circulos eſſe oportere breuiores, vt vel ipſo ſenſu apparet. *H.*

i. *Triginta tribus)* Igitur 360 partes colligunt ambitu ſuo ſtadiorum vndecim millia, cum octingentis et LXXX. *H.*

k. *Duplum)* Stadiorum videlicet viginti tria millia, cum ſeptingentis et XL. *H.*

l. *Menſurae dimidium)* Hoc eſt, ſtadia 17820. Sed pueriliter nimis arctant orbium caeleſtium menſuram Petoſiris et Necepſos, vt probe Ricciolus intellexit, Tomo.

Quae m. computatio plurimum habet pudoris 1: quoniam ad Saturni circulum, addito Signiferi ipſius interuallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

XXII. (XXIV.) Reſtant pauca de mundo: namque et in n. ipſo caelo ſtellae repente naſcuntur. Plura earum genera. (XXV.) Cometas o. Graeci vocant, noſtri crinitas, horrentes crine ſanguineo, et comarum modo in vertice hiſpidas. Iidem Pogonias p, quibus, inferiore ex parte, in ſpeciem barbae

1. *Alii, ponderis.*

mo. I. Almag. L. IV. p. 226. cum diſtantiam Lunae a terra reuocant ad 1780 circiter ſtadia, hoc eſt, ad ducenta fere XLVIII millia paſſuum, Quantum reuera ad Lunam interuallum eſſe exiſtimandum ſit, difficile eſt admodum in infinita propemodum ſyſtematum opinionumque varietate ſtatuere. Ricciolus l. c. diſtantiam Lunae mediam a centro terrae cenſet eſſe ſemidiametrorum terrae nouem et quinquaginta. Quantus vero ſit terrae diameter, quantus eius ambitus, dicturi ſumus, ſect. 112. A. Ricciolo haud multum abludit Tycho. *H.*

m. *Quae)* Qui computandi modus plurimum habet verecundiae ac modeſtiae, *cum ibi ſiſtit, nec vlterius progreditur:* quoniam ſi ad diſtantiam circuli, quem Saturnus meat, addas interuallum, quo diſtat Saturnus a ſignifero, innumerabilis exiſtet ſtadiorum numerus. *H.*

n. *In ipſo caelo)* En ſitum cometis adiudicat ſedemque communem cum errantibus ſtellis: id quod vltro recens Aſtronomia amplectitur. *H.*

o. *Cometas Graeci vocant.*] Vide Senecam cap. 14. et 15. lib. I. Quaeſt. Natural. Item Ariſtot. Meteor. I. cap. 3. et 4. et de Mundo 3. et Corn. Gem. Coſmocrit. I. cap. 8. *Dalec.*

Cometas Graeci) Ariſtoteles ferme ad verbum eadem habet, L. I. Meteorol. c. 7. p. 536. Crinitum Cometam vocant, qui circum quaque crines emittit, roſae inſtar, vnde illi et Roſae nomen. Diuerſi generis cometarum icones exhibet accurate Corn. Gemma; L. I. Coſmocrit. c. 8. p. 196. *H.*

p. *Pogonias)* Πωγωνίας, barbatus cometes idem, et caudatus appellatus. Diſcrimen enim reſpectus ad Solem facit:

barbae longae, promittitur[1] iuba. Acontiae q. iaculi modo vibrantur, r. ocyſſimo[2] ſignificatu. Haec fuit de s. qua quinto conſulatu ſuo Titus[3] Imperator Caeſar praeclaro carmine perſcripſit, ad hunc diem

1. *Promitur. M.* 2. *Ocyſſime. M.* 3. *Malim, Tiberius, vti antea legebatur: cum praeſertim ſupra in Catalogo auctorum, etiam Tiberium Caeſarem recenſeat.*

facit: quo propterea quod barba, ſeu cauda, proiicitur ſemper in partem contrariam et aduerſam Soli: quem ſi mane praeueniat, cometa barbatus apparet, villis in anteriora verſus occidentem procurrentibus, cuiuſmodi fuit cometa anni 1618. Si veſperi ſuperſtes erit, Sole iam occaſo, caudatus videtur, et praelongo ſyrmate verſus ortum inſignis: qualis cometa is exſtitit, qui nouiſſime omnibus terris viſus anno 1681. Crinitum, et pogoniam gemino verſu Manilius comprehendit, L. I. p. 26. *Nunc prior haec ſpecies diſperſis crinibus exit: Et globus ardentis ſequitur ſub imagine barbae H.*

q. *Acontiae)* Ἀκοντίας Graeca voce iaculum ſignificante, ab appendice radiorum longa in modum iaculi, nomen habet. Huiusmodi fuit is qui anno 1533 Iulio menſe viſus eſt, teſte Milichio in L. II. Plinii, fol. 65. Manilius loc. cit. *Et tenues longis iaculantur crinibus ignes. H.*

r. *Ocyſſimo)* In cod. Reg. 2. *Ocyſſime ſignificantes:* hoc eſt, celeritatem futuri euentus monſtrantes. H.

s. *De qua Tiberius Imperator Caeſar praeclaro carmine ſcripſit.*] Exemplar Salmant. *Titus* agnoſcit, non *Tiberius.* quod non diſplicet. Nam eximium poetam fuiſſe Titum, Tranquillus docet. *Latinae,* inquit, *Graecaeque linguae vel in ornandis, vel in fingendis poematis, promptus et facilis, ad extemporalitatem vſque.* Septies etiam conſulem fuiſſe, idem auctor prodit, quorum neutrum Tiberio conuenit. Poëtam fuiſſe Tiberium conſtat, praeclarum non conſtat. *Pintianus.*

Titus Imperator) Vide Not. et Emend. N. XXIII. p. ſq. Titi Conſulatus quintus cum Veſpaſiani patris ſeptimo Conſulatu iungitur in Faſtis, anno Chriſti et aërae vulgaris, 76. Aurei nummi duo in Theſauro Regio ſic leguntur inſcripti, vt iam diximus: T. CAESAR IMP. VESPASIAN. *Titus Caeſar Imperator Veſpaſianus:* vbi ſitus tituli

diem nouiſſime viſa. Eaſdem breuiores et in mucronem

tuli IMP. poſt T. CAES. ante Veſpaſiani cognomen, tam illud Imp. hereditarium fuiſſe in poſteris ex Auguſti filia Iulia Auguſta, quam cognomen CAES. ſiue Caeſaris, palam facit. Ad idem ius declarandum, quod Carino competebat, ſcriptum in ipſius nummis latinis legitur, IMP. C. M. AVR. CARINVS NOB. C. et in Graecis ſimiliter, A. K. M. A. ΚΑΡΙΝΟΣ K. hoc eſt Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μάρκος Αὐρήλιος Καρῖνος Καῖσαρ ſcilicet, *Imperator* iure natalium *Generaliſſime né ou hereditaire: Caeſar*, hoc eſt, quia *Caeſar*, quia ex ſanguine Caeſarum; et idem tamen iterum *Caeſar*, hoc eſt ſolummodo *Caeſar*, nulla adhuc fungens poteſtate ſiue Imperatoria, ſiue Auguſtali. Et idem etiam nobliſſimus Caeſar, hoc eſt nobilitatis auitae, Caeſarea ipſa prioris ſeu vetuſtioris. Eſt hic nummus Carini, apud D. de Surbek. Similis eſt Numeriani apud D. Baudelot: IMPERATOR C. NVMERIANVS NOB. CAES. Nobilior Carinus, quam Caeſares, quia *Pius Felix:* quamobrem et in nummis rarioribus ſcribitur, antequam *Auguſtus* ſalutatur, M. AVR. CARINVS P. F. NOB. CAES. *Pius Felix Nobiliſſimus Caeſar.*)(. VICTORIA AVGVSTORVM. Aureus eſt in Theſauro Regio.

Titus Imperator) Monet Dalecampius *Tiberium* legi oportere, non *Titum:* quod in Auctorum indice Tiberius recenſetur. At ipſum Indicem eſſe corruptum, vel ex hoc loco manifeſtum eſt: De Tito enim ſic Plinium loqui haud ſane dubiis efficitur argumentis: cum de nouiſſimo ad eum diem viſo cometa ſcriptum illud carmen eſſe declarat. Namque a Tiberii temporibus multos ſimiles fulſiſſe ignes, notatosque a Plinio, Claudii ac Neronis principatu, mox Plinius ipſe teſtatur: Non igitur Tiberii fuit illud carmen, quod de nouiſſimo ad eum diem quo haec ſcribebantur viſo cometa eſt editum, ſed Titi. Adde omnia exemplaria manu exarata Reg. 1. 2. Colb. 2. Chifl. etc. cum editione vulgata plana facere, ac Titum exhibere. Adde poſtremo etiam habere ſimilitudinem veri maximam, in eum cometam verſus a Tito compoſitos eſſe, quo viſo Veſpaſianus pater vt narrat Aurelius Victor, p. 609 facete luſit, aiens illum *pertinere ad Regem Perſarum*, vel vt Dio habet, in Epitome Xiphilini, p. 753. L. LXVI. *ad Regem Parthorum, cui capillus effuſior.* H.

cronem * faſtigatas, Xiphias g. vocauere, quae ſunt omnium pallidiſſimae, et quodam gladii nitore, ac ſine h. vllis radiis: quos Diſceus, i. ſuo nomini ſimilis[1], colore autem electro, raros e margine emittit. k. Pitheus[2] doliorum cernitur figura, in concauo fumidae lucis. Ceratias l. cornus ſpeciem habet, qualis fuit cum m. Graecia apud Salamina[3] depu-

* *Sic ex MSS.* Hard. *faſtigiatas Gr. et Alii.* 1. *Similes. Vet. leg. quos diſco ſimiles, colore autem electro, raro e margine emittunt.* 2. *Sic ex MS.* Hard. *et M. eadem forma, qua* Hippeus, *et Diſceus, Pithias, Senec. Pithetes, Gr. et Al.* 3. *Salaminam. M. et Chiff. V.*

g. *Xiphias)* Ξιφίας, Enſis eſt, vel enſiformis: cuiuſmodi viſus eſt imminere vrbi Hieroſolymitanae paulo ante eius excidium, ac toto fere anno fulgere, vt quidem refert Ioſephus, L. VII. Belli Iudaici p. 960. H.

h. *Sine vllius radiis)* Videlicet diſcriminatis. Fuiſſe eiusmodi dicitur is, qui viſus eſt anno 1532 menſe Septembri, vt refert 7. belli Milichius l. c. H.

i. *Diſceus ſuo nomini ſimilis.*] Diſceus fit quando materia vndique ſibi ſimilis exiſtit. *Dalec.*

Diſceus) Δισκεὺς, a lata diſci rotunditate nomen accepit. H.

k. *Pithetes doliorum cernitur figura.*] Vterque codex, *Pitheus*, legit, non *Pithetes*: qua dixit forma ſtatim ante, *diſceus*, et mox infra *hippeus* *Pintianus.*

Pitheus) Ita Reg. 1. et 2. qua forma Diſceus, et Hippeus efferuntur. Graecis, Πιθεὺς, Πιθίτης et Πιθίας, quae vox dolium ſonat. Deſcribitur a Manilio, L. I. p. 26. inter cometarum genera: *Quin etiam tumidus exaequat dolia flammis Procere diſtenta vtero.* Et Seneca L. I. Nat. Quu. c. 14. p. 838. *Sunt Pithiae, inquit, cum magnitudo vaſti rotundique ignis dolio ſimilis, vel fertur, vel in vno loco flagrat.* H.

l. *Ceratias)* Κερατίας ſiue Κερατοειδὴς, id eſt, Cornutus cuius flamma in modum cornu, ſiue litui, vel acinacis Perſici, curuata torquetur. Forma haec poſtremi cometae fuit ex iis, qui fulſere anno 1618. H.

m. *Cum Graecia)* Xerxe nauali pugna deuicto a Graecis, duce Themiſtocle, anno ante Chriſtum 480. H.

depugnauit. Lampadias n. ardentes imitatur faces: Hippeus o. equinas iubas, celerrimi motus, atque in orbem circa ſe euntes. Fit et candidus cometes, argenteo p. crine, ita refulgens, vt vix contueri liceat, q. ſpecieque[1] humana Dei effigiem in ſe oſtendens. Fiunt r. et hirti[2] villorum ſpecie, et nube

1. *Quidam ſequentia huius periodi verba ſuppoſita exiſtimant.* 2. *Hirci. M. et Chiff.*

n. *Lampades ardentes imitantur faces.*] Sic alii, ſed leg. *Lampadias ardentes imitatur faces*, vt iidem habent, qua inflexione enunciauit, *Ceratias*, *Xiphias*, *Acontias*. Scio nihilominus et ab Ariſtotele libro de mundo, et in Meteoris, et a Seneca in Naturalibus Quaeſtionibus, et a Plinio in ſequentibus, *lampadas* vocari: quam recte, non auſim ſtatuere. *Pint.*

Lampadias) Manilio pariter ſic appellatus, l. c. *Lampadias fiſſus ramoſos fundit in ignes.* Lampas Senecae, et Lucano, L. I. v. 532. *Nunc iaculum longo, nunc ſparſo lumine lampas Emicuit caelo.* H.

o. *Hippeus.*] Fuit et Hippeus ſculptor ac faber inſignis, de quo Athenaeus pagina 233. verſ. 48. *Dalec.*

Hippeus) Ἱππεὺς, quaſi ſtella equina, ob celeritatem motus. Hanc quidam volunt a recentioribus Roſam vocari. H.

p. *Argenteo crine)* Vnde ei nomen, ἀργυροκομήτης. H.

q. *Specieque humana dei effigiem in ſe oſtendens.*] Haec verba adulterina eſſe nec Pliniano dogmati congruentia, oſtendunt manifeſte quae ipſe ſupra capite ſeptimo dixit de deo; *Effigiem dei formamque quaerere, imbecillitatis humanae reor. Quiſquis eſt alius, ſi modo eſt alius, et quacunque in parte, totus eſt ſenſus, totus eſt viſus, totus auditus, totus animae, totus animi, totus ſui. Pintianus.*

Specieque humana) Totam hanc clauſulam ſuppoſititiam eſſe Pintianus exiſtimat, haud improbabiliter, tametſi reclamant omnia exemplaria. Fromondus L. III. Meteorol. c. 4. p. 129. ſpectare haec verba putat ad ſtellam Magorum, fortaſſis ob famam quae ferebatur Auguſti principatu, cometam in oriente et Iudaea viſum, in quo pueruli imago expreſſa Deum hominem factum indicaret. Pie, magis ſcriptum, quam vere. H.

r. *Fiunt et hirti)* E duodecim cometarum generibus, haec

be [1] aliqua circumdati. Semel adhuc iubae effigies mutata g. in haſtam eſt, Olympiade centeſima nona [2], vrbis anno trecenteſimo h. nonageſimo octauo. Breuiſſimum, i. quo cernerentur, ſpatium ſeptem k. dierum

S 2

1. *Ex MSS. ſic Hard. conſentit Chiff. Long. iuba Gron. et Alii.* 2. *Sic ex MSS. CVIII. Gr.*

haec duo ſunt poſtrema. Cave *hirci* legas, cum Milichio, ceteriſque. H.

g. *Mutata in haſtam)* Λογχίτην hunc cometam Graeci appellarunt ab haſtae, forma. Porro cum haſtae, Iubae, barbaeque, ſiue quo alio nomine lubet appellare, radii ſolares ſint per cometae caput transmeantes: fit aliquando vt ii radii pertundere caput non poſſint, ſed circumquaque diſpergantur, et caput coronent: nec raro accidit, vt qui initio denſiorem capitis materiam perrumpere non valerent, eadem ſe poſtea ſponte laxante, viam exitumque reperiant. Vide Fromondum l. c. p. 130. H.

h. *Trecenteſimo)* Vide Not. et Em. N. XXIV. (hic adiectas) *Vrbis anno trecenteſimo nonageſimo octauo)* In MSS. Reg. 191. 4761. 4762. 4763. 4793. et duobus Vaticanis, et in libris omnibus editis, legitur, *Olympiade CVIII. Vrbis anno CCCXCVIII.* Tantum lege *Olympiade CVIIII*, vt in MS. Colbertino 29. et in aliis duobus, qui *Clu.* et *Cla.* appellantur in margine editionis Baſileenſis, 1548 in Bibliotheca noſtra, manu peruetuſta, ante annos CXX. tunc intelliges, dici nihil poſſe accuratius. Nam re ipſa incidit annus Vrbis CCCXCVIII. in annum ipſum I. Olympiadis CIX. ante Chriſtum CCCLVI. calculo Olympiadum Pliniano. H.

i. *Breuiſſimum quo cernerentur ſpatium ſeptem dierum annotatum eſt, longiſſimum octoginta.*] Addendum puto verbum, *centum:* vt legatur, *centum octoginta*, ex Seneca libro ſeptimo Naturalium Quaeſtionum. *Atqui cometes*, inquit, *ſenis menſibus manent, quod non fieret, ſi duarum ſtellarum conuentu gignerentur.* *Pintianus.*

k. *Septem dierum)* Narrant Conimbricenſes, tract. 3. Meteor. c. 3. viſum a ſe cometam, qui cum ſeſe paulum ſupra horizontem extuliſſet, ſubito diſſipatus ex oculis euanuerit: alterum item Kekermanus, L. VI. ſyſtem. Phyſici, p. 680. qui poſt quinque horae quadrantes videri deſierit. H.

dierum annotatum eſt, longiſſimum l. octoginta [1].

XXIII. Mouentur autem alii errantium modo, alii m. immobiles haerent. Omnes n. ferme ſub ipſo Septemtrione, aliqua eius parte non certa, ſed maxime in o. candida, quae lactei circuli nomen acce-

1. *Centum octoginta. ex Senec. 7. Nat. Quaeſt. et ibi movente Mureto.*

l. *Octoginta)* Ita retinemus cum omnibus MSS. licet refragante, poſt Pintianum Mureto in notis ad Senecam, vbi librariorum vitio excidiſſe in libris centenarii notam dicit, ſcriptumque perperam eſſe LXXX. tantum pro CLXXX. qui dierum numerus ſex menſes efficit: quo temporis interuallo Neronianum cometen, a Plinio ſane viſum et obſeruatum, vti mox patebit, duraſſe auctor eſt Seneca, L. VII. Nat. Quu. c. 21. p. 924. Alios praeter iſtum ſenis menſibus fulſiſſe referunt hiſtorici: alterum anno Chriſti 603. ſub Mahometis ortum: alterum anno 1240 irrumpente tum fere in Aſiam Tamberlane. Vide Ricciolum, Tomo II. Almag. L. VIII. p. 24. Qui deinde trimeſtri ſpatio viſi ſint, plures ibidem recenſentur. H.

m. *Immobiles haerent)* Narrat Dio L. LIV. p. 542. anno qui Agrippae mortem anteceſſit, viſum cometam qui per dies multos Vrbi immineret. Anno ipſo integro, vti paulo ante diximus ex Ioſepho, Hieroſolymis Xiphias incubuit. Motune omni prorſus illi carerent, haud eſt ſane ſatis exploratum. Eadem habet Epigenes apud Senecam, L. VII. Nat. Quu. c. 6. H.

n. *Omnes ferme)* Cauſam huiuſce rei affert Seneca, L. VII. Nat. Quu. c. 21. p. 924. Ariſtoteles, L. I. Meteorol. c. 6. p. 535. negat ſub Septemtrione ſolum gigni cometas: *ἀλλὰ μὴν ἐδὲ τῦτο ἀληθὲς, ὅτι ἐν τῷ πρὸς ἄρκτον τόπῳ γίνεται ὁ κομήτης μόνον.* Septemtrionem appellat hoc loco quidquid ſpatii ab aeſtiuo Tropico ad polum vſque protenditur: opponiturque auſtrino polo, de quo poſtea. H.

o. *In candida)* Ariſtotelis etiam iſtud placitum eſt, qui libri ante laudati capite 7. extremo. p. 537. vix generari cometas pro confeſſo ponit, niſi extra Tropicum circulum: Frequenter ſub ea, quam Lacteam viam appellant: ſub

accepit. Ariſtoteles tradit et ſimul plures p. cerni: nemini compertum alteri, quod equidem ſciam. Ventos q. autem ab iis graues aeſtusque ſignificari. Fiunt r. et hibernis menſibus, et s. in auſtrino polo, ſed ibi citra vllum iubar. Diraque comperta Aethiopum et Aegypti populis, cui nomen aeui eius rex dedit Typhon t., ignea ſpecie, ac ſpirae

 modo

ſub qua magnam eſſe vim exhalationum credidit, ex qua cometae gignerentur. Sunt hodie, qui ex materia, quam Sol exhalet, cum accenſa fuerit, gigni cometas putent. Vide de eo argumento diſputationem viri in Mathematicis eruditi, Tomo I. p. 222. libri inſcripti, *Melanges d' hiſtoire et de litterature.* H.

p. *Plures cerni.*] Fieri poteſt vt imago veri cometae fulſerit in oppoſita nube, non aliter quam imagines in ſpeculis redduntur. *Dalec.*

Et ſimul plures) Ariſt. c. 6. p. 535. καὶ πλείους ἑνὸς ἅμα γεγένηνται πολλάκις. Beda refert in Chronico, anno 729. binos cometas per dies quindecim menſe Ianuario conſpectos eſſe, alterum mane, veſpere alterum. Alios praetermitto, quos refert Ricciolus, Tom. II. Almag. p. 23. H.

q. *Ventos autem)* Nempe ſi plures ſint cometae. At Seneca. L. VII. Nat. Quu. c. 28. p. 926. *Ariſtoteles ait cometas ſignificare tempeſtatem, et ventorum intemperantiam, atque imbrium.* — *Non ſtatim cometes ortus ventus et pluuias minatur, vt Ariſtoteles ait: ſed annum totum ſuſpectum facit.* Locus Ariſtotelis hic eſt, L. I. Meteorol. c. 7. p. 537. Σημαίνουσι γιγνόμενοι οἱ πλείους πνεύματα καὶ αὐχμούς. Ac paulo poſt: ὅταν μὲν οὖν πυκνοὶ καὶ πλείους φαίνονται, καθάπερ λέγομεν, ξηροὶ καὶ πνευματώδεις γίγνονται οἱ ἐνιαυτοὶ ἐπιδήλως. Concinit Aratus, Latine redditus ab Auieno Feſto, p. 73. *At ſi contigerit plures ardere cometas, Inualidas ſegetes torrebit ſiccior aer.* H.

r. *Fiunt et hibernis)* Ex cometarum ſynopſi, quam Ricciolus collegit, apparet aeſtate plures, quam hieme cometas oriri: atque inter aeſtiuos menſes Auguſtum vincere: Ianuarium inter hibernos Ariſtot. l. c. ἐφάνη μὲν χειμῶνος ἐν πάγοις, *rigente gelu.* H.

s. *In auſtrino)* Ariſt. l. c. Καὶ πρὸς νότον ἤδη πολλοὶ γεγόνασιν. H.

t. *Typhon*] Typhon infra cap.

modo intorta, viſu quoque toruo, nec ſtella verius, quam quidam igneus nodus. Sparguntur u. aliquando et errantibus ſtellis, caeterisque crines. Sed cometes nunquam x. in occaſura parte caeli eſt; terrificum magna ex parte ſidus, ac non leuiter [t] piatum, vt ciuili motu y. Octauio Conſule, iterumque Pompeii z. et Caeſaris bello. In a. noſtro vero aeuo

t. *Leniter. M.*

cap. 48. ventus eſt, et vibratus ecnephias. *Dalec.*

Typhon) Cometae genus, ſolis Aegypti atque Aethiopum populis cognitum, et quidem ſemel, Typhone rege, a quo ei nomen. De Typhone Diod. Sic. L. I. Bibl. p. 79. H.

v. *Sparguntur)* Id Aegyptios ſcriptis prodidiſſe, id ſe vidiſſe oculis teſtatur Ariſtot. L. I. Meteor. c. 6. p. 535. in femore Canis ſtellam quae comam haberet, ſed obſcuram. H.

x. *Nunquam in occaſura parte*] Siniſtre hic Plinius Ariſtot. interpretatus eſt: non enim dicit in occaſu cometas nunquam apparere, ſed quod ſaepe diſſipentur ſupra Horizontem, ac euaneſcant. *Dalec.*

In occaſura) Nunquam cometes, inquit, nempe primi generis, initio ſect. XXII. memoratus, *horrens crine ſanguineo, et comarum modo in vertice hiſpidus,* in occidua caeli parte cernitur. Hunc locum ſecus accepiſſe videtur ſcriptor Meteorologicon. Ἅπαντες οἱ καθ' ἡμᾶς, inquit ille l. c. ὤμμενοι, ἄνευ δύσεως ἠφανίσθησαν ἐν τῷ ὑπὲρ τοῦ ὁρίζοντος τόπῳ. H.

y. *Octauio Conſule)* A. V. C. 678. quo anno ciuile bellum fuiſſe cum Sertorio, Coſſ. Octauio et Scribonio, hiſtorici referunt. H.

z. *Pompeii)* De iis cometis, qui Caeſare Rubiconem transgreſſo, bellum ciuile praefulſerunt, Lucan. I. v. 526. *Ignota obſcurae viderunt ſidera noctes, Ardentemque polum flammis, caeloque volantes Obliquas per inane faces, crinemque timendi Sideris, et terris mutantem regna cometem.* De his pariter, et de eo qui Philippenſe praelium anteceſſit, Virg. Georg. L. I. v. 487. *Non alias caelo ceciderunt plura ſereno Fulgura, nec diri toties arſere cometae. Ergo inter ſeſe paribus concurrere telis Romanas acies iterum videre Philippi.* Quod plane ad verbum imitatus Manilius, L. I. p. 28. H.

a. *In noſtro vero aevo circa*

aeuo circa veneficium, quo b. Claudius Caeſar imperium reliquit Domitio Neroni, ac c. deinde[1] principatu eius, aſſiduum prope ac ſaeuum. Referre d. arbitrantur, in quas partes ſeſe iaculetur, aut e. cuius ſtellae vires accipiat, quasque ſimilitudines reddat, et quibus in locis emicet. Tibiarum f. ſpecie, muſicae

1. *Principatum. M.*

ca veneficium.] Eo anno quo Cl. Caeſar veneno extinctus eſt: qui fuit V. C. 808. Chriſti vero nati 55. *Dalec.*

b. *Quo Claudius)* Meminit Suetonius in Claudio, c. 46. p. 77. Seneca vero L. VII. Nat. Quu. c. 17. p. 923. *Nec eſt quod putemus*, inquit, *eumdem cometem viſum eſſe ſub Claudio, quem ſub Auguſto vidimus: nec hunc qui ſub Nerone Caeſare apparuit — illi ſimilem fuiſſe, qui poſt necem Diui Iulii ludis Veneris Genitricis, circa vndecimam horam diei emerſit.* Veneno ſublatum Agrippinae dolo Claudium, vel pueri ſciunt. Vide Dion. L. LX. p. 688. H.

c. *Ac deinde)* Deinde, inquit, alterum ſidus principatu Neronis: aſſiduum illud quidem, quia ſex ipſis menſibus ſpectandum ſe praebuit, vti ex Seneca diximus paulo ante. Contigit id anno Neronis impii vndecimo, Chriſti Seruatoris, LXIV. Meminit praeterea Tacitus, Annal. L. XIV. p. 227. *Et ſidus cometes effulſit*, inquit, *de quo vulgi opinio eſt, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quaſi iam depulſo Nerone*, etc. H.

d. *Referre)* Aſtrologorum placita de cometarum praeſagiis hoc loco perſequi, nec decet, nec vacat. Quae Ptolemaeus aliique ſuper ea re prodiderunt, collegit Ricciolus Tom. II. Almag. p. 31. H.

e. *Aut cuius ſtellae vires accipiat.*] *Virus*, non, *vires*, noſtri habent codices ſcripti. *Pintian.*

Stellae vires) *Virus* mauult Pintianus. Ego nihil moueo gnarus Epigenem dixiſſe, vt auctor eſt Seneca, Nat. Quu. L. VII. c. 4. p. 920. Stellam Saturni plurimum habere virium ad omnes eiuſmodi ſublimium motus, etc. H.

f. *Tibiarum)* Non ſunt hae cometarum aliae ſpecies, vt vir doctus exiſtimat Hermolaus, aliique eum ſecuti: ſed diuerſae tantum ſimilitudines, ſeu figurae, quae ex plurium ſiderum vicinitate finguntur; diuerſique ſitus ac loci, in quibus, vt Plinius ait, cometae emicant.

Si

ſicae arti portendere: obſcenis autem moribus, in verendis partibus ſignorum: ingeniis et eruditioni, ſi triquetram figuram quadratamue paribus angulis ad aliquos perennium ſtellarum ſitus edant venena fundere, in capite ſeptentrionalis, auſtrinaeue ſerpentis. Cometes i. in vno totius orbis loco colitur in templo Romae, admodum fauſtus Diuo Auguſto iudicatus ab ipſo: qui incipiente eo, apparuit ludis k. quos faciebat Veneri Genetrici, non multo poſt obitum

Si tibiarum ſpeciem ſic poſiti referrent, credebantur muſicis aliquid ſignificare: ſi partes ſignorum imaginumque caeleſtium verendas occuparent, fore vt libidinis exempla ederentur obſcena: ingeniis et eruditioni detrimentum portendi, ſi triquetram, quadratamue formam ad aliquam haerentium caelo ſtellarum redderent, etc. H.

i. *Cometes)* Huius meminit Suetonius in vita Iulii Caeſaris. Vide Senecam Quaeſt. Nat. lib. VI. c. 17. Cometes hic Chriſti Seruatoris noſtri natalem praenunciaſſe creditur. *Dalec.*

Cometes) Suetonius in Iulio, c. 88. *Ludis, quos primo conſecratos ei haeres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa vndecimam horam: creditumque eſt animam eſſe Caeſaris in caelum recepti: et hac de cauſa ſimulacro eius in vertice additur ſtella.* H.

k. *Ludis quos faciebat Veneri Genetrici)* Ita ſcribunt hoc nomen Nummi veteres, non *Genitrici.* Venus Genetrix, comitas eſt, humanitas, affabilitasque homini ingenita. Ludi ſimiles inſtituti leguntur in nummo, quem aliter, ſed perperam, multi acceperunt. Parte priore caput eſt Victoriae, poſteriore loco gradiens: ſiue ſpectaculo in theatro, ſiue ad pugnam exhibitus: hinc A: inde XL. vel XLI. *Abrogata Quadrageſima,* vel quadrageſimae indictio. Gallice: *L' impoſt du quarantiéme denier ſur les marchandiſes de tranſport, oſté, ou ceſſé.* Infra LUGU: ſupra litteris inverſis INΩG. Sententia eſt: *Ludi Votiui Genetrici Veneri, Decreto Vrbis Narbonis Indicti:* Nomen, opinor, ciuitatis non ſcriberetur in genitiuo caſu. At in nummo Corneliae Saloninae, aeris minimi, in Gaza Regia, inſcripto ſic: BENERI GENETRICI: in quo Salonina ſedens, dextra ramum oleae tenet,

obitum patris Caeſaris, in collegio ab l. eo inſtituto [1]. Namque his verbis id gaudium prodidit: (*Iis ipſis ludorum* m. *meorum diebus*, *ſidus crinitum per ſeptem dies in regione caeli*, *quae ſub ſeptemtrionibus eſt*, *conſpectum. Id oriebatur circa vndecimam* n. *horam diei*, *clarumque et omnibus* [2] *e terris conſpicuum fuit. Eo ſidere ſignificari vulgus credidit*, *Caeſaris* o. *animam in-*

S 5 ter

1. *Conſtituto. M.* 2. *omnibus e terris. Chiff.*

tenet, ſiniſtra ſceptrum tranſverſum, vide ne Venerem Genetricem intelligas: nullum enim ibi Veneris ſymbolum eſt. Sed eſt haec ibi ſententia: *Baſilicam Edua Nouam Erexit Imperatoris* GENETRICI; nempe Cornelii Salonini Valeriani: quem fuiſſe etiam Imperatorem docet nummus ex argento perrarus, apud D. DE CLESVES, Pariſiis, hac epigraphe: IMP. SALON. VALERIANVS P. F. AVG. capite radiato.)(. SPES PVBLICA. Dea ſpes florem tenet. H.

l. *Ab eo inſtituto)* A Iulio Caeſare. Is enim paulo ante obitum collegium his ludis faciendis inſtituerat, confecto Veneris templo. Hos deinde ludos ſuis ſumtibus Auguſtus ipſe edidit, in collegio, vt Plinius ait, non pro collegio, vt refert Iul. Obſequens, c. 128. p. 70. M. Antonio, P. Dolabella Coſſ. vide etiam Dionem, L. XLV. p. 272. H.

m. *Ludorum meorum diebus.*] *Ludorum diebus*, iidem Codd. *Pintian.*

n. *Vndecimam)* Hoc eſt, hora fere integra ante Solis occaſum. Quod deinde addit, creditum vulgo Caeſaris animam inter deorum immortalium numina receptam, eo pertinet nummus inſcriptus, DIVI IVLI. cuius ſententia haec eſt: *Diuus Iunctus Veneri Imperator* IVLI*us*. Neque enim nomina Principum in nummis Latini ſcripſere in gignendi caſu: et eſt IVLI. pro *Iulius*: vt CASSI. pro *Caſſius*, et ſexcenta ſimilia. H.

o. *Caeſaris animam, etc.*] In antiqui denarii Romani altera parte ſpectatur Caeſaris effigies cum literis: IMP. CAESAR DIVI II. VIR. R. P. C. in altera vero, templi Veneris anterior facies cum ſtella, Caeſaris ſtatua augurali habitu, et ara ad quam ſacrificare, vota ſuſcipere, et controuerſias dirimere, interpoſito iureiurando, per Caeſarem, ſolebant, cum his literis DIVO IVL. Vti videre

ter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id inſigne ſimulacro capitis eius, quod mox in foro conſecrauimus, adiectum eſt.) Haec ille in publicum, interiore gaudio ſibi illum natum, ſeque p. in eo naſci interpretatus eſt: et ſi [1] verum fatemur, ſalutare id terris fuit. Sunt q. qui et haec ſidera perpetua eſſe credant, ſuoque ambitu ire, ſed nonniſi relicta a [2] Sole cerni. Alii r. vero qui naſci humore fortuito, et [3] ignea vi, ideoque ſolui.

XXIV.

1. *Vt verum fateamur. M.* 2. *ab Chiff. M.* 3. *et igne. M.*

re eſt in nummis a Vico, Goltzio, Vrſino aliisque editis. *Dalec.*

p. *In eo naſci*) Felicitatem ſuam in eo, imperiumque portendi. H.

q. *Sunt qui et haec*) Pythagoreorum haec opinio fuit, teſte Galeno, vel quiſquis auctor eſt libri de hiſt. Philoſ. c. 18. p. 40. Tom. II. aliorumque, quorum Seneca meminit, L. VII. Nat. Quu. c. 19. p. 924. Quam in ſententiam plane concedit ipſe c. 22. et 23. p. 925. Fieri ſane poteſt, vt idem cometa recurrat identidem, tametſi nemo id animaduertat: vel quia ſub crepuſcula reuertitur: vel quia nitente cauda, quae eum ſaepius prodit, et nebuloſis radiis deſtituitur. Sic cometa a Patre Fontaney in Collegio noſtro Pariſienſi deprehenſus eſt in Eridano cauda deſtitutus, qui aliorum diligentiam eluſit. Caudatus etiam viſus a nobis tota fere nocte, quae 26 Auguſti diem anteceſſit, anno 1682. Et Seneca l. c. c. 20. *quendam cometam apparuiſſe, quem Sol vicinus obtexerat, Poſidonius tradit.* Anno 1477. viſum cometem Bzouius refert in Annalibus: anno 1577. obſeruauere Tycho, et alii: anno 1677. P. Fontaney, aliique. Recurrere eoſdem cometas poſt certum tempus, et eorum poſſe recurſus praedici, Bernoullius Aſtronomus Baſileenſis adeo obfirmare cenſuit, vt praedixerit cometam anni 1680 viſum iri anno 1719 in primo gradu 12 Arietis: vt quidem refertur in hiſtoria Academiae Regiae ſcientiarum, anni 1705. p. 140. Berolini obſeruatum fuiſſe cometam hoc anno 1719. circa id tempus nuper audiuimus, ſed eum minimum, et terrae vicinum. H

r. *Alii vero*) Vt Epigenes, Peripatetici. Vide Senecam, et Galenum locis citat. H.

XXIV. (XXVI.) Idem Hipparchus, nunquam ſatis laudatus, vt quo nemo magis approbauerit cognationem cum homine ſiderum, animasque s. noſtras partem eſſe caeli; nouam t. ſtellam et aliam in aeuo ſuo genitam deprehendit: eiusque motu, qua die fulſit, ad dubitationem eſt adductus, anne hoc ſaepius fieret, mouerenturque et eae, quas putamus affixas: Idemque [1] auſus, rem etiam Deo improbam, annumerare poſteris ſtellas, ac ſidera, ad u. nomen

1. *Ideoque. M.*

s. *Animaſque noſtras partem eſſe caeli.*] Forſitan alludit ad dogma Platonicum, qui animas antequam in corpora haec inferiora deſcendunt, ſtellae cuipiam mancipatas putauit. Qua de re Theupol. acad. contempl. lib. IV. cap. 12. et Procl. ſuper Alcibiad. *Dalec.*

t. *Nouam ſtellam et aliam*) Hoc eſt, non cometici ſed diuerſi generis, cuiusmodi ſunt caelo affixa ſidera, vt Tycho recte vidit, Tom. I. Progymn. p. 322. H.

v. *Ad nomen*) Appellato nomine expungere, inſtrumentis excogitatis. H.

Ad nomen expungere) Appellare ſuo quoque nomine, deſignare, diſtinguere, ſeparare. Vide Not. et Em. N. XXV. (Hic adiunctas) *Ac ſidera ad nomen expungere*) Hactenus editum fuit, *ad normam expungere:* Verum emendationem noſtram defendunt codices MSS. omnes, Regius vterque, Colb. 2. Chifl. vetus Dalec. aliique. Expungere ad nomen ſidera, eſt appellatis ſubinde ſideribus, numeratisque ſtellis, quibus ea conſtant, vt ad alia fiat deinde progreſſio, priorum expungere nomina, quaſi iam de iis cognitione peracta. Vtitur eo verbo Tertullianus de orat. L. I. c. 9. p. 133. vbi orationem dominicam laudans, *Compendiis paucorum verborum*, inquit, *quot ſimul expunguntur officia? Dei honor in Patre, fidei teſtimonium in nomine, oblatio obſequii in voluntate,* etc. Vbi *expunguntur* id valet perinde ac ſi dicas, deſignantur, declarantur, continentur, implentur. Aliunde etiam ſumpta translatio poteſt videri, nempe a delectu militari, in quo faciendo recenſendoque dare nomen iuniores, ad nomenque, cum citabantur, reſpondere mos erat. Liuius, L. VII. p. 122

nomen[1] expungere, organis excogitatis, per quae ſingularum loca, atque magnitudines ſignaret: vt facile diſcerni poſſet ex eo, non modo, an obirent, naſcerenturue, ſed an omnino aliqua transirent, mouerenturue; item an creſcerent, minuerenturque, caelo in haereditate cunctis relicto; ſi x. quisquam, qui[2] cretionem eam caperet, inuentus eſſet.

XXV.

1. *Sic ex MS. Hard. ad nomen expungere M. et Chiff. hoc eſt,* Hipparch. *ſtellas ad ſidera redegiſſe, in ſingulis ſideribus quot eſſent numeraſſe, nomina etiam reddidiſſe cum illis, tum ſideribus. ac normam expangere Gr.* 2. *Sic Ch. rationem Gr.*

p. 122. *Acerbitas in delectu, non damno modo ciuium, ſed etiam laceratione corporum lata, partim virgis caeſis, qui ad nomina non reſpondiſſent, partim in vincula ductis, inuiſa erat.* Sidera igitur ad nomen expungere dicitur Hipparchus, qui dum eorum numerum recenſet, quae adeſſent, et ad nomen quodammodo reſponderent, tranſilit, ac ſi lubet, expungit, vt ad alia ſimiliter appellanda pergat. Vide Rigaltii not. ad Tertull. Apol. c. 2. in haec verba, *Debito poenae nocens expungendus eſt.* Vſus et ea forma loquendi Plautus in Ciſtel. Act. I. Sect. 3. v. 4. *Nunc quod reliquum eſt, volo perſoluere: Vt expungatur nomen, ne quid debeam.* H.

x. *Si quisquam, qui rationem eam caperet, inuentus eſſet)* Lego, *Si quisquam qui cretionem eam, etc.* Ex exemplari Toletano rectiſſime. Eſt autem cretio, haereditatis aditio Ciceroni in Bruto, ſeu de claris Oratoribus, et in Oratore ad Brutum, et Iuſtiniano ſexto libro Codicis, Titulo De iure deliberandi, et Cernere haereditatem, adire eſt, ſiue cedere, apud Sextum Pompeium et Nonium Marcellum. *Pintian.*

Qui cretionem) Ita recte Pintianus e ſuo codice, nosque ex noſtris omnibus, cum libri perperam *rationem* praeferant. Eſt autem cretio vox Ciceroni familiaris, L. XIII. ep. 45. ad Attic. p. 427. atque alias ſaepe, quae haereditatis aditionem ſignificat. Tam expeditam, certamque rationem tradidit Hipparchus obſeruandorum ſiderum, vt caelum veluti haereditatem aliquam reliquiſſe poſteris videatur, ſi quis eam adire ac cernere, hoc eſt, illius artis pernoſcere myſteria et ingredi adyta auſit. H.

XXV. Emicant y. et faces, non, niſi cum decidunt viſae: qualis Germanico z. Caeſare gladiatorum ſpectaculum edente, praeter ora populi meridiano transcucurrit.[1] Duo genera earum: Lampades a. vocant plane faces, alterum Bolidas, b. quale Mutinenſibus c. malis viſum eſt. Diſtant quod faces veſtigia longa faciunt, priore ardente parte: Bolis vero perpetua ardens, longiorem trahit limitem.

XXVI.

1. *Transcurrit* Gr.

y. *Emicant et faces)* Impreſſiones igneas omnes, quas medio in aere accendi conſtat, et ex habitu ſulphureo nitoroſoque oriri, Plinius exiſtimauit in caelo ipſo naſci, aut de caelo decidere: quemadmodum ſect. 6. diximus, cum de ſtellis diſcurrentibus ageremus. Id vero etiam legenti initium ſect. 38. multo conſtabit apertius. H.

z. *Germanico)* Is Druſi filius, a Tiberio adoptatus, veneno per Piſonem ſublatus eſt. Seneca, L. I. Nat. Quu. c. I. p. 832. *Vidimus*, inquit, *non ſemel flammam ingentis pilae ſpecie, quae tamen in ipſo curſu ſuo diſſipata eſt. Vidimus circa diui Auguſti exceſſum ſimile prodigium: nec Germanici mors ſine denunciatione tali fuit.* H.

a. *Lampades vocant plane faces)* Codex Salmanticenſis, *Lampadas*, legit: vt forte ſcribendum ſit, *Lampadias*, vt ſupra notatum eſt: niſi forte quis dicat, ad differentiam illas priores *lampadias*, dictas eſſe, has vero *lampadas*. *Pint.*

b. *Bolidas)* Βολὶς Graece miſſilem haſtam et iaculum notat. H.

c. *Mutinenſibus malis)* Obſeſſo Mutinae Bruto a M. Antonio, factoque ibi vehementi et cruento praelio, de quo Appianus, L. III. Ciuil. Ibi Praetoriani Caeſaris milites ad vnum omnes occubuere: Conſules ambo trucidati, etc. *Pharſalia, Philippi, Peruſia, et Mutina, nota publicarum cladium nomina*, inquit Tacitus Hiſt. L. I. p. 20. Dio, L. XLV. p. 278, λαμπάδα facem vocat, quae circa Mutinenſis belli tempus viſa eſt ab occaſu in ortum transcurrere. H.

XXVI. Emicant d. et trabes ſimili modo, quas δόκους [1] vocant: qualis cum Lacedaemonii e. claſſe victi, imperium Graeciae amiſere. Fit et caeli ipſius hiatus, quod [2] vocant chaſma, f.

XXVII.

1. *Docus.* *M. et Ch.* *Docos Gr.* 2. *quem. M.*

d. *Emicant et trabes ſimili modo, quas Docos vocant)* Vtraque ſcripta lectio *docus*, legit, non *docos*, Graeca accuſatiui terminatione. *Pint.*

Emicant et trabes) De his Seneca, L. VII. Nat. Quu. c. 4. et 5. p. 920. Lucem in aere, ſeu quamdam albedinem, anguſtam quidem, ſed oblongam, de noctu quandoque viſam, ſereno caelo, ſi parallelo ſitu ſit, Trabem vocant: ſi perpendiculari, columnam: ſi cum cuſpide, bolida, ſiue iaculum. Sunt hodie qui velint, vt cometas, ita etiam Trabes, ſupra regionem elementarem attolli ſublimes, atque ex eadem gigni materia: ex eo fuiſſe numero trabem eam, quam volunt ſubſecutam eſſe cometam anni 1618. Negant alii trabem tum vllam viſam, ſed cometae caudam fuiſſe. Fromond. L. II. Meteorol. c. 5. p. 79. obſeruatum ait anno 1625 ingentem trabis molem intempeſta nocte ab occaſu exortam, Lunae fulgorem infuſcaſſe, atque eripuiſſe oculis: non ea igitur ſupra Lunam fuit, neque vero eſſe, ſententia Ariſtotelis eſt, L. I. Meteor. c. 4. p. 533. Quomodo trabs fiat, diſce ex Cabeo, L. I. text. 19. p. 120. H.

e. *Lacedaemonii)* Claſſe victi ab Athenienſibus Conone duce, imperio maris ſpoliati, Olymp. XCVI. anno ſecundo, vt ſcribit Diodorus, L. XIV. p. 303. *Et hoc initium*, inquit Iuſtinus, L. VI. c. 4. p. 69. *Athenienſibus reſumendae potentiae, et Lacedaemoniis habendae finis fuit. Namque velut cum imperio etiam virtutem perdidiſſent, contemni a finitimis coepere.* H.

f. *Chaſma)* Eſt et chaſma terra αὐτομάτως diſcedente ac patefacta factus hiatus et vorago. Seuerus in Aetna vocat charos. Id cum ſubito accideret, inferorum et deorum manium Romani veteres appellarunt, quomodo Graeci χαρώνια. Caeterum de caeli chaſmatis legatur Corn. Gem. Coſmocrit. lib. I. cap. 6. et lib. II. cap. 2. vbi et effigies eorundem depingit. *Dalec.*

Chaſma) Seneca L. I. Nat. Quu. c. 10. p. 838. *Sunt chaſmata*, inquit, *cum aliquando caeli ſpatium diſcedit,* et

XXVII. Fit et f. ſanguinea[1] ſpecie (quo nihil terribilius mortalium timori eſt) incendium g., ad terras cadens inde: ſicut Olympiadis centeſimae ſeptimae anno h. tertio*, quum rex Philippus Graeciam quateret. Atque haec ego ſtatis[2] temporibus naturae, vt caetera, arbitror exiſtere; non, vt plerique, variis de cauſis, quas ingeniorum acumen excogitat; quippe ingentium malorum fuere praenuncia: ſed i. ea accidiſſe, non quia haec facta ſunt, arbitror: verum haec ideo facta, quia incaſura erant illa. Raritate autem occultam eorum eſſe rationem, ideoque non, ſicut k. exortus ſupra dictos, defectusque et multa alia, noſci.

XXVIII.

1. *Fit et ſanguinea ſpecies, quo etc. M. Chiff.* * *quarto Al.* 2. *ratis. M.*

et flammam dehiſcens velut in abdito oſtentat. Ariſtot. L. I. Meteor. c. 5. p. 534. Τὰ δὲ χάσματα, etc. Quem in locum Cabeus, L. I. Text. 24. p. 141. hiatum vocari a Philoſopho ait, quoties lumen in aere accenditur, et obſcuro circum colore obducitur; fit enim tum terrae dehiſcentis ſpecies, vnde flamma erumpat. Vel ſi obſcurus vapor circumueſtitur lumine, ea obſcuritas cauitatem repraeſentabit: vt ſubnigri in tabula colores receſſum mentiuntur. H.

f. *Fit et ſanguinea)* Ariſt. l. c. αἱματώδη χρώματα vocat. H.

g. *Incendium.*] Chaſmatum proprii colores ſunt puniceus et purpureus. Ariſtot. Meteorolog. lib. I. cap. 2. et de Mundo 3. *Dalec.*

h. *Anno tertio)* Vide Not. et Em. N. XXVI. (hic extantes) *Olympiadis centeſimae ſeptimae anno tertio)* Ita conſtanter libri etiam MSS. omnes habent, *anno tertio.* Nihil igitur audemus hic mutare, quamuis Diodoro aliter ſtatuente, L. XVI. p. 450. H.

i. *Sed ea accidiſſe*] De hoc fuſe Seneca Nat. Quu. lib. II. cap. 32. *Dalec.*

Sed ea accidiſſe) Hoc eſt, ea prodigia, fortuitaque phaenomena, non fuere ſequentium malorum cauſa, ſed ſignum. Vtor Senecae verbis Nat. Quu. c. 1. p. 332. H.

k. *Sicut exortus)* Sicut exortus ſiderum errantium ſupra dictos. H.

XXVIII. Cernuntur et ſtellae cum Sole totis die-bus, plerumque et circa Solis orbem, ceu l. ſpiciae[1] coronae : et verſicolores m. circuli, qualiter Auguſto n. Caeſa-

1. *Sic quoque M. et Chiff. ſeu ſpecie coronae Gr. et Al.*

l. *Ceu ſpiceae)* Vide Not. et Em. N. XXVII. (hic poſitas) Ceu *ſpiceae coronae)* Prius legebatur : *ſeu ſpecie coronae.* Verum praeter omnes codices MSS. Reg. 1. 2. Colb. Chifl. etc. confirmant emendationem noſtram Iul. Obſequens, c. 128. p. 70. *M. Antonio, P. Dolabella Coſſ. Soles tres fulſerunt, circaque Solem imum, corona ſpicae ſimilis in Vrbem emicuit: et poſtea in vnum circulum Sole redacto, multis menſibus lux languida fuit.* Dio rem ſignificat expreſſius, L. XLV. p. 278, iisdem Coſſ. poſt Caeſaris necem : τό, τε φῶς τοῦ ἡλίου ἐλαττοῦσθαι τε καὶ σβέννυσθαι. ποτὲ δὲ ἐν τρισὶ κύκλοις φαντάζεσθαι ἐδόκει, καὶ ἕνα γε αὐτῶν στέφανος σταχύων πυρώδης περιέσχεν. *Solis lumen aliquando minui et extingui: aliquando intra tres circulos effulgere ipſe viſus eſt: quorum vnum corona ſpicea, eaque ignita circumdaret.* H.

m. *Et verſicolores)* Diuerſum hoc a ſuperiore oſtentum. Meminit Dio, L. XLV. p. 272. H.

n. *Auguſto Caeſare)* Suet. in Aug. c. 95. Sed multo explicatius Seneca, L. I. Nat. Quu. c. 2. p. 833. *Memoriae proditum eſt, quo die Diuus Auguſtus Vrbem ex Apollonia reuerſus intrauit, circa Solem viſum coloris varii circulum, qualis eſſe in arcu ſolet: hunc Graeci ἅλω vocant, nos dicere coronam aptiſſime poſſumus. Quemadmodum fieri dicatur exponam. Cum in piſcinam lapis miſſus eſt, videmus in multos orbes aquam diſcedere; etc.* Ac paulo poſt, *Tales ſplendores Graeci areas vocauere*, etc. Apollonia, vnde Romam Octauius reuerſus eſt, vrbs Epiri eſt ad Ionium mare, ſtudiorum celebritate eo aeuo nobilis, vt teſtatur Dio, L. XLV. p. 271. *In prima iuuenta*, vt ait Plinius, tum fuit Auguſtus, hoc eſt, annorum octodecim, A. V. C. DCCVII. Tunc Romam venit poſt mortem patris ſui Octauii, ad nomen ingens Caeſaris auunculi ſui, a quo tunc adoptabatur, capeſſendum. Hanc primam fere Caeſaris Auguſti iuuentam, hoc eſt, qualis triennio ante fuit, exhibet nummus ſingularis, ex aere mediocri e Cimelio D. de Surbeck. CAESAR DICT. TER. *Dictator tertium.* Caput

Caeſare in prima iuuenta Vrbem intrante, poſt obitum

Caput Victoriae alatum. .)(. In corona laurea, caput nudum iuuenis Octauii, vultu vix annos octodecim referente, et in Orientem conuerſo. Ante ipſummet os, lauri folium eſt: quo veniſſe illum in partem victoriae illius indicatur, quae eodem Victoriae ſymbolo ſignificatur, in alio Caeſaris eiuſdem Dictatoris numiſmate, quod habet Solem adpictum, ſymbolum Orientis ab eo ſubacti. Intra ipſammet coronam lauream, hinc A. et inde rurſum A *Aſiam* a Caeſare *acquiſitam* ſignificat, A. V. R. DCCV. ex quo Syriae ciuitates annos numerauere foederis cum Romanis percuſſi, quae aera Caeſariana eſt appellata. *Aſia* enim hic intelligenda eſt ea ipſa, quae poſt annos ſeptemdecim in Nummis Octauii Caeſaris ASIA RECEPTA nominatur, hoc eſt, Syria proprie dicta. Sic in numino Traiani Imp. ad annum ipſius nonum legimus, ARAB. ADQVIS. hoc eſt, *Arabia adquiſita:* non tamen capta, ſed facta populo Romano foederata. Militabat ſcilicet Octauius anno aetatis ſuae circiter ſextodecimo, ſub auunculo ſuo Caeſare Dictatore, cum repulſam ab eo paſſus eſt in Magiſterio equitum, vt Plinius refert, L. VII. ſect.

46. Sed caue hic pro Aſia Africam cogites: tum quia *Adquiſita* prouincia non dicitur, quae ſit tota bello capta; nec ſi bello a Caeſare Dictatore capta Africa foret, *Adquiſita* diceretur, ſed RECEPTA: quippe quae iam olim a Scipione capta, et a Sulla Felice, ſic enim in nummis legitur, vt dictum eſt, ASIA haec ipſa RECEPTA ab Auguſto, quae nunc dicitur ab eius auunculo *adquiſita:* Parthis nimirum, poſtquam acquiſita fuerat, eam rurſus ſibi vindicantibus. Nec vero propter ciuilem victoriam prouincia, in qua geſtum eſt ciuile bellum, *adquiſita* vel *capta* propterea dicitur, niſi rebellarit: quam ob cauſam HISPANIA RECEPTA ab Auguſto legitur, nimirum quae Pompeio ſe dediderat. Denique nec ciuiles victorias Caeſar voluit omnino commemorari, nedum in nummis conſignari: quae cauſa eſt quamobrem nulla eiusmodi victoria prorſus in illis picta appareat. Bellum autem quod in Africa geſtum eſt ſub Caeſare, tantum ciuile fuit: quin imo, ne bellum quidem, Caeſaris comitate ac Venere Victrice motibus cito compoſitis compreſſisque At iuuentam illam ipſam, quam Plinius hic commemorat,

tum patris, ad nomen ingens capeſſendum. (XXIX.) Exiſtunt o. eaedem coronae p. circa Lunam, et circa nobilia aſtra, caelo [1] quoque inhaerentia.

XXIX. Circa Solem arcus apparuit, q. L. Opimio [2], Q. Fabio conſulibus; orbis r. L. Portio [3], M. Acilio.

1. *Caeloque. M.* 2. *Opimio III. et Q. Fabio II. Conſulib. Vet. Ch.* 3. *C. Portio. Al.*

rat, repraeſentat affabre nummus aureus e Theſauro Regio, et apud D. de Cleſues: cuſus A. V. C. DCCX, quo Dictator occiſus eſt: C. CAESAR DICT. PERP. PONT. MAX. *Caius Caeſar Dictator perpetuo, Pontifex Maximus.* Caput Iulii laureatum .)(. C. CAESAR COS. PONT. AVG. *Caius Caeſar Conſul, Pontifex, Augur.* Caput Octauii Caeſaris nudum, ob reuerentiam Dictatoris et Pontificis Maximi. D. Vaillant nummum illum *rariſſimum* vocat. H.

o. *Exiſtunt eaedem)* Haec totidem verbis Ariſtot. L. III. Meteor. c. 2. p. 574. τῆς μὲν ἐν ἅλω φαίνεται πολλάκις κύκλος ὅλος, καὶ γίγνεται περὶ ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ περὶ τὰ λαμπρὰ τῶν ἄστρων, etc. Seneca, L. I. Nat. Quu. c. 2. p. 833. *Hae coronae noctibus fere circa Lunam, et alias ſtellas notantur: interdiu raro: adeo vt quidam ex Graecis negauerint eas omnino fieri, cum illos hiſtoriae coarguant.* Et c. 10. p. 838. *Arcus ſolares, lunaresque omnes ſunt, coronae, omnium ſiderum.* Corona circa Lunam viſa Pariſiis, die decima Aprilis, anno 1683. hora nona veſpertina. H.

p. *Coronae circa lunam)* Coronas hic vocat quod Graeci ἅλωνας, et Latini areas: quando videlicet circa Solem, vel Lunam, vel aliam claram ſtellam circulus conſpicitur. Cuiuſmodi depictas videbis apud Corn. Gem Coſmocrit. lib. II. c. 6. et 8. *Dalec.*

q. *L. Opimio)* L. Opimius Nepos, et Q. Fabius Maximus Allobrogicus, geſſere Conſulatum, A. V. C. DCXXXIII. vt dicetur L. XIV. ſect. 16. H.

r. *L. Portio)* L. Portius Cato, Cenſorii Catonis nepos, et M. (hoc eſt, Manius, non Marcus,) Acilius Balbus Conſules fuere A. V. C. DCXL. Portio praenomen Caii donant Iul. Obſequens, et Caſſiodorus. At MSS. omnes Plinii, librique editi, *L. Portio*, conſtanter exhibent. H.

Acilio. Circulus rubri coloris, L. s. Iulio, P. Rutilio coſſ.

XXX. Fiunt prodigioſi, et longiores Solis t. defectus: qualis occiſo Dictatore Caeſare, et Antoniano bello, totius paene anni pallore continuo.

XXXI. Et rurſus v. plures x. Soles ſimul cernuntur; nec ſupra ipſum, nec infra, ſed ex obliquo: numquam iuxta, nec contra terram: nec noctu: ſed

s. *L. Iulio)* A. V. C. DCLXIV. ex Faſtis et ex Iulio Obſequente, fuere Conſules L. Iul. Caeſar, P. Rutilius Lupus. H.

t. *Solis defectus)* Citra eclipſium hic defectus fuit, vt monet Petauius, L. X. de Doctr. Temp. c. 63. p. 269. nebularum globus toto anno ſub Sole viſus, Solis corpus pallidum ac ſine fulgore propemodum vllo reddebat, inquit Plutarchus in Caeſare, p. 742. Ὅλον γὰρ ἐκεῖνον τὸν ἐνιαυτὸν ὠχρὸς μὲν ὁ κύκλος καὶ μαρμαρυγὰς οὐκ ἔχων ἀνέτελλεν, etc. Vide etiam Dionem L. XXV. p. 278. Deſcribitur hic Solis defectus, vel quocumque alio nomine appellari lubet, a Virgilio, L. I. Georg. v. 466. *Ille etiam extincto miſeratus Caeſare Romam: Quum caput obſcura nitidum ferrugine texit, Impiaque aeternam timuerunt ſaecula noctem.* H.

v. *Et rurſus)* Quae de parheliorum ſitu ac tempore placita nunc Plinius refert, ea plane ad verbum Ariſtoteles habet, L. III. Meteor. c. 2. p. 575. Singulorum huius doctrinae capitum cauſas inveſtigat idem ille Philoſophus, c. 6. p. 582. et 583. De iis Seneca, L. I. Nat. Quu. c. 11. p. 838. *Quid eas vocem? Imagines Solis? Hiſtorici Soles vocant, et binos ternoſque apparuiſſe memoriae tradunt: Graeci* παρήλια *appellant, quia in propinquo fere a Sole viſuntur, aut quia accedunt ad aliquam ſimilitudinem Solis.* Anno 1671. die Maii, hora 5 matutina, Carnuti in Gallia corona circa Solem viſa eſt, in qua duo parhelia, caelo ſereno, ſine vlla nube. H.

x. *Plures ſoles ſimul cernuntur)* Quos hiſtorici Soles, Graeci παρήλια vocant: noſtri vero virgas nominant. Fiunt autem quando nubes ex latere Solis vel orientis, vel occidentis collocata, velut ſpeculum εἴδωλον ſeu imaginem Solis recipit atque exprimit. Exempla aliquot recenſet Corn. Gem. Coſmocrit. lib. I. c. 8. *Dalec.*

ſed aut oriente, aut occidente. Semel y. et meridie conſpecti in Boſphoro produntur, qui a matutino tempore durauerunt in occaſum. Trinos z. Soles antiqui [1] ſaepius videre: ſicut Sp. a. Poſtumio, Q. Mutio: et Q. b. Marcio, M. Portio: et M. c. Antonio, P. Dolabella: et M. d. Lepido, L. Planco coſſ. Et noſtra aetas vidit Diuo Claudio principe, conſulatu e. eius, Cornelio Orfito collega. Plures f. ſimul,

1. *Et antiqui.* M.

y. *Semel in meridie)* Vetus lectio, *Semel et meridie.* Exemplaria conſentiunt. *Iox poſt ſingula paria Conſulum adiecimus coniunctionem, quo euidentius anni ab inuicem ſecernerentur. *Gelenius.*

z. *Trinos Soles)* Familiare eſt, vt cum duos vel tres Soles apparuiſſe dicimus, Solem quoque verum, et non παρηλίας, ſpuriosue dumtaxat, eo numero comprehendamus. Exempla, praeter Pliniana, ſuppeditant Iulius Obſequens, c. 92. p. 50. aliique. H.

a. *Sp. Poſtumio)* Sp. Poſtumio Albino Paulo, Q. Mucio Scaeuola Coſſ. A. V. C. DLXXX. quo anno tres ſimul Soles effulſiſſe Liuius pariter auctor eſt, L. XLI. p. 528. H.

b. *Et Q. Marcio)* Q. Marcius Rex, et M. Porcius Cato, Conſules fuere, A. V. C. DCXXXVI. H.

c. *Et M. Antonio)* Quo anno interfectus eſt Caeſar. Hoc quoque refert Iul. Obſequens, laudandus a nobis in Nat. et Em. N. XXVII. (p. 288.) et Hieron. in Chron. H.

d. *Et M. Lepido)* Iul. Obſequens, c. 130. p. 72. *M. Lepido, Munatio Planco Coſſ. Soles tres circiter hora tertia diei viſi, mox in vnum orbem contracti.* Id contigit altero poſt Caeſaris necem anno. H.

e. *Conſulatu eius)* Cum quintum Conſul eſſet, Ser. Corn. Scipione Orfito Collega, anno imperii Claudii vndecimo, Chriſti quinquageſimo primo. H.

f. *Plures ſimul)* Gaſſendus in L. X. Laertii, c. de Parheliis, p. 1131. viſos ſex eſſe in Polonia ſcribit, anno 1625. Scheinerum vero obſeruaſſe Romae quinque, die 20 Martii 1629. Septem etiam, anno ſequente 1630. die 24. Ianuarii. Addit autem p. 1134. nihil obeſſe quin apparere ſimul parhelii ſaltem vndecim poſſint. H.

mul, quam [1] tres, viſi, ad hoc aeui nunquam produntur.

XXXII. Lunae g. quoque trinae, vt Cn. Domitio, C. Fannio Conſulibus, apparuere: quos [2] plerique appellauerunt Soles nocturnos.

XXXIII. Lumen h. de caelo noctu viſum eſt, C. i. Caecilio *, Cn. Papirio Conſulibus, et k. ſaepe alias, vt diei ſpecies noctu [3] luceret.

XXXIV. Clypeus l. ardens ab occaſu ad ortum ſcintillans transcurrit, Solis occaſu L. Valerio, C. Mario Conſulibus.

1. *Quam tres ſimul.* Chiff. Coelio Gr. et Al.
2. *quod* M. *et* Chiff. * C.
3. *nocte.* M. *et* Chiff.

g. *Lunae quoque trinae)* Παρασελήνη, dicitur, et eandem habet cauſam materialem et efficientem, quam parelius. *Dalec.*

Lunae quoque) παρασελήνας ſeu ſpurias Lunas appellant: de quibus eadem quae de parheliis, ſeruata proportione dicenda videntur. Iul. Obſequens, c. 92. p. 50. *Cn. Domitio, C. Fannio Coſſ. in Gallia tres Soles, et tres Lunae viſae.* Fuit is annus V. C. DCXXXII. Aliud exemplum refert Plutarchus in Marcello, p. 299. H.

h. *Lumen de caelo noctu viſum.)* Nihil aliud eſt quam chaſma ſupradictum. *Dal.*

Lumen) Milichius hoc nihil aliud eſſe putat quam chaſma ſuperius explicatum ſect. 26. Rectius Gaſſendus in Epicuri Philoſ. p. 1137. fulgorem eſſe opinatur, qui aliquando nocte intempeſta, et ſilente etiam Luna, totum ſeptemtrionalem tractum ita occupat, vt claram auroram mentiatur: vnde et *Aurora Borea* ab aliquibus dicitur. Poſſunt etiam viuaciores quidam fulgores, qui aliquando ſiue in ortum progrediuntur, ſiue in occaſum. H.

i. *Caio Caecilio)* A. V. C. DCXLI. Conſulatum iniere C. Caecilius Metellus, et Cn. Papirius Carbo. Refert hoc ipſum Iul. Obſequens, c. 98. p. 52. H.

k. *Et ſaepe alias)* Vide Iul. Obſeq. c. 73. p. 40. et c. 86. p. 46. et c. 131. p. 73. Liuium quoque L. XXVIII. p. 323. et L. XXIX. p. 343. H.

l. *Clypeus)* Iul. Obſeq. c. 105. p. 56. *C. Mario, L. Valerio Coſſ. ſub occaſu Solis, orbis clypei ſimilis, ab occidente ad orientem viſus praeferri.*

Fuit

XXXV. Scintillam e ſtella cadere, et augeri terrae appropinquantem, ac poſtquam m. Lunae [1] magnitudine facta ſit, illuxiſſe n. ceu nubilo die [2]; dein cum in caelum ſe reciperet, lampadem o. factam, ſemel vnquam proditur, Cn. p. Octauio. C. Scribonio coſſ. Vidit [3] hoc Syllanus q. Proconſul cum r. comitatu ſuo.

XXXVI.

1. *In Lunae magnitudine.* M. 2. *Sic ex MSS. Hard. ſeu nubilo die M. et Chiffl. diei Gr.* 3. *Vidit id Syllanus. Licinius Syl. Gr. M. et Chiff. nulla Licinii facta mentione.*

Fuit hic ſextus Marii conſulatus, A. V. C. DCLIV. Clypeorum in aëre apparentium meminit Seneca L. I. Nat. Quu. c. 1. p. 833. et L. VII. c. 20. p. 924. H.

m. *Poſtquam in Lunae magnitudinem facta ſit)* Sic alii leg. ſed miror, cur hic Hebraiſmus placuerit. Sic enim illi loquuntur, *Factus eſt mihi Deus in protectorem, et in locum refugii.* Noſtri codd. habent, *Lunae magnitudine.* Gelen.

n. *Ceu nubilo)* Tantum illuxiſſe noctu, quantum cum nubilus eſt dies, ſolet lucere. H.

o. *Lampadem)* Hic eſt, vt quidem reor, cometes lampadias, de quo ſect. 22. H.

p. *Cn. Octauio)* A. V. C. DCLXXVIII. Cn. Octauio, C. Scribonio Curione Coſſ. H.

q. *Silanus Proconſul)* Fuit hic Decimus Iunius Silanus, qui Conſulatum geſſit aliquanto poſt cum Licinio Muraena, A. V. C. DCXCII. Vide Not. et Emend. N. XXVIII. (hic inſertas) *Silanus Proconſul)* In libris hactenus editis legebatur, *Vidit hoc Licinius Syllanus Proconſul*, cum MSS. codd. vt Dalecampius de Chifletio et alio vetere teſtatur, nullam Licinii mentionem faciant. Regius 2 codex totidem plane litteris et apicibus ſcripſit, vti nos edi curauimus. Perilluſtris tamen Romae Silanorum familia fuit, in Licinia gente, ex qua fuit A. LICINIVS NERVA SILANVS IIIvir Monetalis et ΣΙΛΑΝΟΣ in nummis ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ: et M. Silanus nepos neptis Augusti, pater Neruae Caeſaris Imp. Quamobrem ipſe ΣΙΛΑΝΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ Proconſul hic verius deſignari a Plinio nunc videtur, quam Iunius, ſi quis fuit. H.

r. *Cum comitatu ſuo)* Comitatus dicitur clientela ſequens

XXXVI. Fieri videntur, et diſcurſus s. ſtellarum, nunquam temere, vt non ex ea parte truces t. venti cooriantur.

T 4 XXXVII.

quens dominum: *la ſuite:* et pro Curia Principum in Iure ſubinde accipitur: *la Cour.* Caue tamen in nummo perpulcro aureo, e Cimelio Sereniſſimae Ducifſae Aurelianenſis, de alterutro comitatu intelligas titulum inſcriptum his litteris: COMITATVS AVGG. Priore nummi parte legitur, CONSTANTIVS N. C. *Nobiliſſimus Caeſar*: caput laureatum. Poſteriore ſunt Auguſti duo paludati, in equis, dextris elatis, ſiniſtris tenent baculos imperatorios, *leurs baſtons de commandement.* Infra, P. T. *Prima Treuerenſis.* Sed vbi vox vna eſſe COMITATVS falſo creditur; totidem ibi fere voces, quot litterae ſunt: integra autem haec ſententia: *Conſtantio Obeunte Magiſtratum I primae Treuerenſis*, haec pars prior inſcriptionis eſt: altera, *Auguſta Treuerorum Victores ſuſcepit* AVGG*uſtos*, Diocletianum nimirum et Maximianum. Quoniam honori Conſtantii Caeſaris hic nummus cudebatur, idcirco etiam in auerſa ſuperficie, quae pictos exhibet Auguſtos, ipſe ſtatim appellatur, littera eius nominis prima a reliquis ſeiuncta, honoris cauſa. Fuit ille Conſtantius Caeſar e gente Iulia, quem Chlorum cognominauere. H.

s. *Diſcurſus)* Scintillas et diſcurſus ſtellarum vocat id quod Ptolemaeus traiectiones. Ea de re acute Scalig. aduerſ. Card. exer. 63. *Dal.*

Diſcurſus) Non quaſi ſtellae diſcurrant ipſae: ſed cum exhalationes, ſulphureique ſpiritus in aere poſiti accenduntur, concipiuntque flammam, tum ſenſibus noſtris illuditur, ac ſtellas diſcurrere facile credunt oculi. Sic tormentarium puluerem ſi fumas, eoque ſolum conſperſeris, longo quidem ſed gracili ductu, admoto ad caput ſeu ductus huiuſce initium igne, ſubſilire quodammodo flammam putes, cum puluis ſubinde arripit, vnaque alteram continentem accendit, et ſuſcitat. Vide quae diximus in notis ad ſect. 6. et quae Cabeus habet in L. I. Meteorol. text. 20. p. 123. H.

t. *Truces venti)* Vide quae dicturi ſumus, L. XVIII. ſect. 80. H.

XXXVII. Exiſtunt [1] ſtellae et in mari terriſque. (XXXVII.) Vidi nocturnis militum vigiliis, inhaerere x. pilis pro vallo y. fulgorem [2] effigie ea. Et antennis nauigantium, aliisque nauium partibus, ceu * vocali quodam ſono inſiſtunt, vt volucres ſedem ex ſede mutantes: graues, cum ſolitariae venere, mergentesque nauigia: et ſi in carinae ima deciderint, exurentes: geminae autem ſalutares, et proſperi curſus praenunciae: quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamque Helenam z., ferunt. Et ob id Polluci a. et Caſtori id numen aſſignant: eosque in mari deos invocant. b. Hominum quoque

1. *Ex his tunc procellae etc. M.* 2. *Fulgurum effigies. Ex. etc. V. et M.* * *ſeu Gr.*

x. *Inhaerere pilis)* Seneca, Nat. Quu. c. 1. p. 832. *Cylippo*, inquit, *Syracuſas petenti, viſa eſt ſtella ſuper ipſam lanceam conſtitiſſe. In Romanorum caſtris viſa ſunt ardere pila, ignibus ſcilicet in illa delapſis.* H.

y. *Fulgorem effigie ea)* Graeci hoc meteoron vocant πολυδεύχεα. Latini Caſtorem et Pollucem. *Dalec.*

Effigie ea) Nempe ſtellarum effigie. H.

z. *Helenam)* Solinus expoſitis multis malis, quae adfert mulierum ſanguis menſtruus: *Habet*, ait, *plane id ſolum ſalutare, quod auertit ſidus Helenae, pernicioſiſſimum nauigantibus.* Apollo tamen in Oreſte apud Euripidem, ſalutarem nautis Helenam eſſe pronuntiat: ζηνὸς γὰρ ὄσαν ζῆν νὶν ἀφθιτὸν χρὼε Κάςορί τε, πολυτεύκειτ' ἐν αἰθέρος πτυχαῖς σύνθακος ἔςαι ναυτίλοις σωτήριος. *D.*

a. *Polluci et Caſtori)* Haec Seneca paulo vberius l. c. Galli et Hiſpani circa mediterraneum mare, S. Hermi, aut S. Telmi ignes appellant: Itali, SS. Petri et Nicolai. De his ignibus mira Funerius narrat, in Hydrogr. L. XV. c. 20. p. 539. H.

b. *Hominum quoque capita veſpertinis boris)* Superfluit vlmum verbum, in ſcript. lect. *P.*

Hominum quoque capita veſpertinis horis) Sic apud Virgilium 2. Aeneid. ſub finem, caput Iulii ardere viſum. *Ecce leuis ſummo de vertice viſus Iulii Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli Lambere flamma comas, et circum tempora paſci.* Dalec.

quoque capita veſpertinis horis, magno praeſagio circumfulgent. Omnia c. incerta ratione, et in naturae maieſtate abdita.

XXXVIII. Hactenus de mundo ipſo [1], ſideribusque. Nunc reliqua caeli memorabilia. Namque et d. hoc caelum appellauere maiores, quod e. alio nomine aera: omne quod inani ee. ſimile, vitalem hunc ſpiritum fundit. Infra f. Lunam haec ſedes, multoque inferior, (vt animaduerto propemodum conſtare) infinitum ex ſuperiore natura aeris, infinitum [2] et terreni halitus miſcens, vtraque ſorte confunditur. Hinc g. nubila, tonitrua, et alia [3] ful-

mina.

1. *Sic ex MS. Gr. conſentit M. et Chiff. de ipſo mundo Gr.* 2. *haec dictio in vetuſtis non leg.* 3. *illa fulmina, emphaticῶs.*

c. *Omnia incerta)* Libet hic exclamare cum Seneca l. c. *Ergo tu in tantis erroribus es, vt exiſtimes Deos mortium haec ſigna praemittere.* H.

d. *Et hoc caelum)* Ita Pacuuius a nobis laudatus in Not. ad ſect. 4. H.

e. *Quod alio nomine aëra)* Elegantiſſimi ſunt verſus Pacuuii in Chryſe, de aëre. *Hoc vide circum ſupraque quod complexu tenet Terram, quod noſtri caelum memorant, Graeci perhibent aethera. Quicquid eſt hoc, is omnia format, animat, auget, alit, ſerit, Sepelit, recipitque in ſe omnia, omniumque idem eſt pater; Indidemque eademque oriuntur, de integra aeque eadem occident.* Vide ſupra caput primum, et Varr. de ling. lat. lib. IV. *Dal.*

ee. *Inani ſimile)* Videri enim propter raritatem non poteſt. *Dalec.*

Inani ſimile) Id quidem eſſe huiuſmodi plebi videtur, ob raritatem et tenuitatem. H.

f. *Infra Lunam haec ſedes multo inferior (vt animaduerto propemodum conſtare infinitum) ex ſuperiore natura aeris, et terreni halitus miſcens, vtraque ſorte confunditur)* Planior lectio, *Infra Lunam haec ſedes multoque inferior (vt animaduerto propemodum conſtare) infinitum ex ſuperiore natura aeris, infinitum et terreni halitus miſcens, vtraque ſorte confunditur.* Atteſtantur ambo exemplaria. *Gelen.*

g. *Hinc nubila, tonitrua et alia*

mina. Hinc grandines, pruinae, imbres, procellae, turbines. Hinc plurima mortalium mala, et rerum naturae pugna h. ſecum. Terrena in caelum tendentia deprimit ſiderum vis, eademque quae ſponte non ſubeunt, ad ſe trahit [1] Decidunt imbres, nebulae ſubeunt, ſiccantur amnes, ruunt grandines, torrent radii, et terram in medium vndique impellunt. Iidem infracti reſiliunt: et, quae potuere [2], auferunt ſecum. Vapor i. ex alto cadit, rurſumque in altum redit. Venti ingruunt inanes, iidemque cum rapina remeant. Tot animalium hauſtus ſpiritum e ſublimi trahit. At ille contra nititur, tellusque, vt k. inani caelo ſpiritum infundit. Sic vltro citroque commeante natura, vt tormento aliquo, mundi l. celeritate diſcordia accenditur. Nec m. ſtare pugnae licet, ſed aſſidue rapta convoluitur, et circa terram immenſo [3] rerum n. cauſas

1. *Sic et Chiff. trahunt Gr.* 2. *Potauere, forſan legendum eſſet.* 3. *Sic. ex MSS. Hard. conſentit M. et Chiff. rerum quaſi globo, tendit etc. Gr.*

alia fulmina) Legendum puto, *et illa fulmina*, vulgato more addendi id pronomen, vbi agitur de re memoranda. Fulminum autem mirandos effectus pete ab Ariſtotele, Seneca, et infra Plinio. *Pint.*

Hinc nubila, tonitrua, et illa fulmina) Enumeratio eſt impreſſionum, quae in aëre fiunt, ex congreſſu et pugna contrariarum qualitatum. *Dalec.*

h. *Pugna ſecum)* Ex congreſſu contrariarum qualitatum, frigiditatis et caloris. Hic locus videtur expreſſus ab Ariſt. L. de mundo, c. 2. p. 602. H.

i. *Vapor)* Calor. H.

k. *Vt inani caelo)* Quaſi exhauſto caelo, tot animalibus inde ſpiritum trahentibus, rependit tellus ac regerit de ſuo vapores, qui caeli iacturam cum fenore ſarciant. H.

l. *Mundi)* Caeli aſſidue rotata vertigine. H.

m. *Nec ſtare)* Nec quies aut mora in ea pugna vlla eſt. H.

n. *Rerum cauſas)* Rerum omnium effectrices cauſas immenſo

ſas globo, oſtendit, ſubinde per nubes caelum o. aliud 4 obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque praecipua eorum natura ibi, et ferme reliquas 5 complexa cauſas: quoniam et tonitruum, et fulminum iactus, horum violentiae plerique aſſignant. Quin et ideo lapidibus pluere interim, quod vento p. ſint rapti, et multa ſimiliter. Quam ob rem plura ſimul dicenda ſunt.

XXXIX. Tempeſtatum q., rerumque quasdam ſtatas 6 eſſe cauſas; quasdam vero fortuitas, aut adhuc rationis incompertae, manifeſtum eſt. Quis enim aeſtates, et hyemes, quaeque in temporibus annua vice intelliguntur, ſiderum motu fieri dubitet?

4. *Aliud atque aliud. Vet.* 5. *complexa a ſe. M.* 6. *ſtatutas. M.*

menſo globo oſtendit, *nempe ſidera.* H.

Rerum cauſas) Sidera tum vaga, tum quae affixa caelo ſunt, quorum efficientia res inferiores omnes gigni creduntur, et contineri. H.

o. *Caelum aliud)* Inſtar alterius caeli nubes habent, quae noſtris oculis obtenduntur, eripiuntque ſiderenm. H.

p. *Quod vento)* Turbine ſeu typhone arrepta ſaxa grandinante alio. Vide quae dicturi ſumus ſect. 49. Legimus eſſe vallem in India, e qua lapides ſic excitati, deinceps deciderint. Lapidum pluuiam ad ſingulos paene annos, atque ad faſtidium prae ceteris commemorat Liuius. Videntur ii porro lapides multo veriſimilius grandinei fuiſſe, ſed inſignis magnitudinis, et a quibus ſtrages edi poſſet ingens. Facit ad hoc ſacrorum etiam codicum auctoritas: vbi poſtquam Deus dicitur *miſiſſe lapides de caelo magnos*, ſubiicitur: *Et interfecti ſunt multo plures lapidibus grandinis, quam quos filii Iſrael interfecerunt gladio.* H.

q. *Tempeſtatum, rerumque quaſdam ſtatas eſſe cauſas)* *Statas tempeſtates* vocat ſimpliciter ortus et occaſus ſiderum, qui certis temporibus ac vicibus oriuntur et occidunt: fortuitas quae nulla certa caeleſti ratione gubernantur. *Dalec.*

tet? Vt Solis ergo [1] natura temperando intelligitur anno, ſic reliquorum quoque ſiderum propria eſt quibusque vis, et ad ſuam cuique [2] naturam fertilis. Alia r. ſunt in liquorem ſoluti humoris fecunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia s. vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec vero haec tanta debent exiſtimari, quanta cernuntur: cum eſſe eorum nullum minus Luna tam immenſae altitudinis ratio declaret. Igitur in ſuo quaeque motu naturam ſuam exercent: quod manifeſtum Saturni t. maxime tranſitus x. imbribus faciunt. Nec mean-

1. *ſic ex MSS. Hard. conſentit Ch. Ergo vt Solis Gr.* 2. *cuiquam Gr.*

r. *Alia ſunt)* Alia ſunt ſidera ad imbres gignendos ſoluto humore fecunda. H.

s. *Alia vaporis)* Caloris. H.

t. *Saturni maxime)* Si vel cum Saturno iungatur aliud ſidus, vel tranſeat idem ad alterum quod Saturno opponatur: aiunt Aſtrologi fieri quas dicunt Apertiones Portarum, ſeu Valuarum, cataractarumque: hoc eſt inſignes tempeſtatum mutationes per vehementes ventos, imbres, tonitrua, grandines, etc. non modo cum planetae, quorum ſunt naturae oppoſitae, ſeſe aſpectu etiam oppoſito quadratoue reſpiciunt: ſed maxime etiam, cum Luna relinquens vnum planetam, eiusue aſpectum fertur ad planetam, aſpectumue eius, qui praecedenti oppoſitus eſt. Sic enim dum Luna fertur a Saturno ad Solem, aut contra, fiunt caligines, nubes denſae, vis incurſusque pluuiarum, etc. Celebrant vero etiam maxime prae caeteris ipſam coniunctionem. Nam ſi applicetur, inquiunt, v. g. Mercurius ad Saturnum, erit obſcurus, pluuius, ac vehemens ventus, etc. Denique prout Saturnus, aliusue planeta ſtellam perſtringit vnam ex iis, quae ſunt affixae caelo, huius tum vires credunt augeri: ipſumque etiam Martem prope Pleiadas meantem creare imbrium copiam vehementiorem volunt: multoque magis Saturnum. H.

x. *Tranſitus)* Tranſitum hunc vulgo apertiones portarum vocans. *Dalec.*

meantium modo ſiderum haec vis eſt, ſed multorum etiam adhaerentium caelo, quoties errantium acceſſu impulſa, aut coniectu radiorum exſtimulata ſunt: qualiter in y. Suculis ſentimus accidere, quas z. Graeci ob id pluuio nomine Hyadas appellant. Quin et ſua a. ſponte quaedam, ſtatisque [1] temporibus, b. Hoedorum [2] exortus. Arcturi vero ſidus non ferme ſine procelloſa grandine emergit.

XL.

1. *Statutisque.* M. 2. *vt hoedorum* Gr.

y. *In Suculis)* Sunt ſeptem ſtellae obſcurae, praeter eam quae λαμπάδιας a Graecis dicitur, connumeratisque duabus ad exortum cornuum, iis namque amiſſis alii quinque tantum numerant, in capite tauri, eſtque vehemens ſidus terra ac mari. Vide inf. cap. 26. lib. XVIII. et Henr. Decimat. lib. de ſtell. pag. 31. et 108. Ceterum de vniuerſae huius artis inventoribus Vitruu. Archit. libro IX. cap. 8. Vbi tamen procul dubio legendum *Eudoxus*, *Euctemon*, *Calippus*, *Meton*, *etc.* Incertitudinem autem notat, nec artem ſed fortuitam tantum congnationem eſſe contendit Geminus εἰσαγωγ. pag. 209. vbi tamen egregie explicat methodum, quam veteres hac in re indaganda obſeruauere. *Idem.*

Qualiter in Suculis) Coniunctione Martis aut Saturni, vt plane modo diximus, aliorumue errantium. H.

z. *Quas Graeci ob id)* Ab eo quod eſt ὕειν, inquit Tullius Tiro, apud Gellium, L. XIII. c. 9. p. 668. Vide quae dicturi ſumus, L. XVIII. ſect. 66. H.

a. *Sua ſponte.)* Quamuis non aliorum ſiderum acceſſu impellantur, exſtimulenturve radiis: hoc eſt, quamuis neque coniuncta ſint, neque oppoſita vlli errantium ſtellarum. H.

b. *Hoedorum)* Dicetur de his ſideribus multo opportunius, L. XVIII. ſect. 74. Reſpicere mihi hoc loco Plinius videtur ad illud Virgilii Georg. L. I. v. 204. *Praeterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis, Hoedorumque dies ſeruandi, et lucidus Anguis, Quam quibus in patriam ventoſa per aequora vectis*, etc. H.

XL. Nam caniculae c. exortu accendi Solis d. vapores[1] quis e. ignorat? cuius ſideris effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Feruent f. maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, mouentur ſtagna. Orygem g. appellat Aegyptus feram; quum in exortu

1. *Calores. Vet. vide infra cap. 39. lib. XVIII.*

c. *Caniculae exortu accendi Solis, etc.)* Negat profecto magni apud vet. nominis Mathematicus Geminus auctis nonnullis excogitatis ratiunculis εἰσαγ. p. 221. At contra Delrius ſuper Sen. trag. par. vlt. pag. 84. *Dalec. Caniculae)* Sirii. H.

d. *Solis vapores)* Ita conſtanter libri omnes. Vapor hoc loco et L. IX. ſect. 12. aliaſque ſaepius, calorem ſignificat. Sic Horat. Epod. Carm. 3. v. 15. *Nec tantus vnquam ſiderum inſedit vapor Siticuloſae Apuliae.* Loquitur pariter de aeſtu Caniculae. Columella, L. VII. c. 3. de agnis: *Namque id pecus Frigoris impatientiſſimum eſt, nec minus aeſtiui vaporis.* H.

e. *Quis ignorat?)* Id poſſit fortaſſis in dubium reuocari, quando certum eſt Caniculam, ceteraque fixa ſidera, ob motum, quem verſus ortum habent, oriri iam et occidere vno circiter menſe tardius, quam illis temporibus: et nihilominus tempeſtates non vno menſe retardari, ſed remanere, vt prius, alligatas Soli. Nam qui magni aeſtus olim erant circiter Iulii medium, quo tempore tunc exoriebatur Canicula, iidem nunc quoque Iulio fiunt, neque tranſferuntur in medium Auguſtum, quo nunc Canicula exoritur: neque verendum eſt transflatum iri in Ianuarium poſt decem annorum millia, quo tempore tunc exorietur canis, ſi etiam tum orietur. Vide plura in eam rem apud Gaſſendum, in L. X. Laertii, p. 917. Quamobrem ad Gemini, Petauiique ſententiam L. II. Vranol. c. 10. p. 415. lubens accedo, exiſtimantium hos aeſtus, aliaque effecta, a Sole, non a ſtellis oriri. H.

f. *Feruent)* Vide L. XVIII. ſect. 68. H.

g. *Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contra ſtare, et contueri tradit, ac velut adorare cum ſternuerit)* Vocem etiam tunc edebat, nec in exortu caniculae tantum hoc faciebat, ſed etiam ſolis ac lunae. Et cur dicit, *ac velut adorare cum ſternuerit?* An reſpexit ad morem veterum, quo ſter-

ortu eius contra h. ſtare, et contueri tradit, ac i. velut adorare, cum ſternuerit. Canes k. quidem toto eo ſpatio maxime in rabiem agi, non [1] eſt dubium.

XLI. Quin partibus l. quoque ſignorum quorundam ſua vis ineſt, at [2] autumnali aequinoctio, brumaque [3], cum m. tempeſtatibus confici ſidus intelligimus.

1. *Nulli dubium eſt.* M. 2. *vt* Gr. 3. *brumaeque.* M.

ſternuentes non tantum ab his qui aderant, ſatulabantur; ſed etiam ipſi ſibi qui ſternuebant, Deum propitium precabantur et adorabant. *Salmaſ.* 474. Vide et infra lib. VIII. c. 53. *Gr.*

Orygem) Damaſcius apud Photium in Bibl. cod. 242. p. 1048. ὁ ὄρυξ τὸ ζῶον πταρνύμενος ἀνατέλλειν διασημαίνει τὸν Σῶθιν, *Oryx fera caniculam oriri ſignificat, cum ſternuit.* Idem habet Aelianus, L. VII. Hiſt. Anim. c. 8. Αἰγυπτίων ἀκούω λεγόντων τὸν ὄρυγα συνιέναι τὴν τοῦ Σειρείου ἐπιτολὴν πρῶτον, καὶ μαρτυρεῖσθαι τῷ πταρμῷ αὐτόν. H.

h. *Contra ſtare)* Hunc ritum iiſdem verbis deſcribit Horus Apollo, p. 47. H.

i. *Ac velut adorare)* Nempe demiſſo, vt fit, vi ſternumenti capite. Multum ſe mouet Salmaſius, p. 474. vti haec verba explicet: ſed nihil ſe boni habere tandem confitetur, quod dicat. Fuit cum ex ſupra laudatis auctoribus emendari poſſe conicerem *ac velut adnotare.* Sed nunc retexo me ipſe, nec quidquam muto. H.

k. *Canes quidem)* Vide L. VIII. ſect. 61. H.

l. *Quin partibus)* Nec tota ſolum conſtellatio praecipuas vires habet, ſed et ſingulares quaedam ſiderum partes, quibus in partibus tempeſtatum fieri conuerſio ſolet: quippe eo tempore ex tempeſtatibus, imbribus, ventis, ſidus eſſe peractum, hoc eſt, perueniſſe ad metam, et e quatuor anni tempeſtatibus vnam ſignare intelligimus: ſic Fidiculae ſidus, autumno conficitur: bruma, Vergiliarum, vt dicemus L. XVIII. ſect. 69. et 74. Hunc locum Milichius, ceterique interpretes, non intellexere. Sidus confectum, pro ſolſtitio peracto dixit pariter Plinius, L. XVI. ſect. 36. aliaſque ſaepius. H.

m. *Cum tempeſtatibus confici)* Vſus eſt hypallage, cum dixit *ſidus confici tempeſtatibus*, pro *conficere tempeſtates.* *Dalec.*

mus. Nec imbribus tantum tempeſtatibusque, ſed multis et corporum, et ruris experimentis. Afflantur n. alii ſidere, alii commouentur, ſtatis temporibus, aluo, neruis, capite, mente. Olea o., et populus alba, et ſalices, ſolſtitio [1] folia circumagunt. Floret p. ipſo brumali die ſuſpenſa in tectis arentis herba pulegii, rumpuntur intenta ſpiritu q. membranae. Miretur hoc, qui non obſeruet quotidiano experimento, herbam vnam, quae vocatur heliotropium, abeuntem Solem intueri ſemper, omnibusque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari poteſtate oſtrearum, conchyliorumque, et concharum omnium corpora r. augeri

1. *Sic ex MSS. Hard. conſentit M. et Ch. folia ſolſtitio Gr.*

n. *Afflantur alii ſidere)* Hoc eſt, ſiderantur. Morbi genus eſt, quem Graeci ἀςροβολισμὸν appellant, aut quando, corpus exareſcit et fit tabidum, aut ſit quis velut attonitus. Hoc in coniunctione Saturni cum Venere in Virgine fieri ſolet. *Idem.*

Afflantur) Siderantur ſideratio morbi genus eſt, partem aliquam corporis, ipſumque ſaepe totum corpus percutientis ſubito: quod quam repentino eueniat impetu, e caelo vi quadam ſideris euenire putatur. Plautus: *Sideratus eſt, mouere ſe nequit.* H.

o. *Olea etc)* Vide L. XVIII. ſect. 68. H.

p. *Floret ipſo)* Tullius, L. II. de Diuin. p. 224. *Vt enim, inquit, iam ſit aliqua in rerum natura cognatio, quam eſſe concedo: multa enim Stoici colligunt: nam et muſculorum iecuſcula bruma dicuntur augeri, et pulegium aridum floreſcere ipſo brumali die, et inflatas rumpi veſiculas: et ſemina malorum, quae in his mediis incluſa ſint, in contrarias partes ſe vertere: iam neruos in fidibus aliis pulſis reſonare alios: oſtreisque, et conchyliis omnibus contingere, vt cum Luna creſcant pariter, pariterque decreſcant,* etc. Vide praeterea Gellium L. II. c. 8. et Ariſtot. Sect. 20. Probl. 21. p. 774. H.

q. *Spiritu)* Aere incluſo intenti rumpuntur vtres. H.

r. *Corpora augeri, ac rurſus)* Lucilius: Luna alit oſtrea: implet et echinos, muribus fibras et pecu addit. Sola omnium

augeri, ac rurſus minui. Quin r. et ſoricum fibras reſpondere numero Lunae, exquiſiuere diligentiores; minimumque animal formicam s., ſentire vires ſideris, interlunio ſemper ceſſantem. Quo turpior homini inſcitia eſt, fatenti praecipue iumentorum quorumdam in t. oculis morbos cum Luna increſcere, ac minui. Patrocinatur u. vaſtitas caeli [1], immenſa,

[1] *Rei. M. Vetus ſic habet: caeli, immenſa altitudine, diſcreta in, etc.*

omnium capitatarum caepa Luna ſeneſcente augetur, iuveneſcente flacceſcit, quaſi ſideris curſum peroſa. Quamobrem eam Peluſiotae in cibis execrantur. *Dalec.*

r. *Quin et ſoricum)* De his rurſum Plinius, L. XI. ſect. 76. et L. XXIX. ſect. 15. Plutarch. L. IV. Sympoſ. qu. 5. non de quouis mure hoc affirmat, ſed de mygale tantum, hoc eſt, de araneo mure. H.

s. *Formicam)* Vide L. XI. ſect. 36. H.

t. *In oculis morbos)* Vide L. XI. ſect. 55. H.

u. *Patrocinatur vaſtitas caeli immenſa diſcreta altitudine in duo atque ſeptuaginta ſigna)* Puto legendum alio verborum conceptu, *Patrocinatur vaſtitas caeli, immenſa altitudine diſcreta in duo, etc.* Praeterea, *quadraginta*, ſcriberem potius quam, *ſeptuaginta.* Higinius in principio Aſtronomici: *Rurſusque redeuntes ad ſphaeram, duo et quadraginta ſigna nominatim pernumerauimus.* Alphonſus Hiſpaniae rex, ſtudiorum claritate memorabilior etiam quam regno, quadraginta octo ſigna in octauo orbe conſtituit, Ptolemaeum ſecutus ſeptimo et octauo libro maximae Conſtructionis. Marcianus libro octauo quadraginta ſeptem ponit. Legendus quoque Vitruuius nono. Illud non praeterierim: Si velit quiſpiam, vt idem Marcianus tradit, in numerum ſignorum geſtamina ipſorum aſciſcere, multo maiorem ſignorum numerum conſurrecturum, proximumque huic Pliniano, quem caſtigauimus. Exempli gratia: Capram Heniocho ſuperpoſitam, aut hoedos qui eius humeris ſuſtinentur, aut ſerpentem quem Ophiuchus tenet, aut Pantheram quam Centaurus geſtat. quae ſidera velut partes habendae ſunt potiorum. *Pintianus.*

menſa diſcreta altitudine x. in duo y. atque [1] LXX. ſigna. Hae ſunt rerum, aut animantium effigies, in quas digeſſere caelum periti. In his quidem mille ſexcentas adnotauere ſtellas, inſignes z. videlicet effectu, viſuue. Exempli gratia, in cauda Tauri ſeptem a., quas appellauere Vergilias; in fronte Suculas; Booten b., qui ſequitur Septemtriones.

XLII.

1. *Atque XL. ex Higinio Martianus 47. numerat. Ptolemaeus et Alfonſus 48.*

x. *Altitudine)* Rectius fortaſſe *latitudine*: haec enim eſt, quae in tot ſigna diſcernitur. H.

y. *Duo atque ſeptuaginta)* Conſentiunt in eum numerum omnia exemplaria. Nihilominus qui plurimas numerant conſtellationes, e veteribus quidem Ptolemaeus, 48 agnoſcit: Keplerus in tabula Rudolph. ſtellarum, p. 105. additis nouis aſtris, quae nauclerі obſeruarunt vltra aequatorem tranſgreſſi, omnino habet duo et ſexaginta. Forte Plinius particulas aſtrorum pro integris cenſet, puta Hoedos ab Auriga diſtinctos, Gorgonis caput a Perſeo, a Tauro Pleiadas Hyadasque, Aſellos a Cancro, Vrnam ab Aquario, etc. quo numerus maior excreſcat. Si quid invitis MSS. mutari oporteat, legam *duodequinquaginta:* Tot enim ſunt μορφώσεις ab Hipparcho, Eudoxo, et aliis deſignatae. H.

z. *Inſignes videlicet)* Quid ſi igitur addantur ad hunc numerum eae quae priſcos illos obſeruatores latuerunt, vltra zonam torridam poſitae? Quid ſi praeacutis oculis illa ipſa, quae nouere, cernantur? In Orionis clypeo amplius quadraginta, quatuordecim in Pleiadibus vident, qui ſunt viſus paulo perſpicacioris: teleſcopii beneficio, quadraginta. Sinenſes longe plures habent in numerato, quam nos. H.

a. *Septem)* Fama et opinione vulgi ſeptem eſſe Vergilias, ſiue Pleiadas Aratus ſcribit, conſpici tamen ſex tantum. ἑπτὰ πόροι δὴ ταίγε μετ' ἀνθρώποις καλέονται. ἓξ οἶαι πὲρ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσι. οὐ μὲν πῶς ἀπόλωλεν ἀποθῆς ἐκ διὸς ἀστὴρ. ἐξ οὗ καὶ γενεῆθεν ἀκούσαμεν ἀλλὰ μάλ' αὔτως εἴρηται ἑπτὰ δὲ ἐκεῖναι ἐπιῤῥήδην καλέονται· ἓξ οἶαι ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσι. Homerus Odyſ. μ. tradit cum Pleiades occidunt, Symplegadum ſcopulorum concurſu et colliſu vnam ſemper obteri:

XLII. Extra has cauſas non negauerim exiſtere imbres ventoſque: quoniam [1] humidam a terra, alias c. vero propter d. vapores [2] fumidam e. exhalari caliginem certum eſt. Nubesque f. liquore [3] egreſſo in ſublime, aut ex aëre coacto in liquorem, gigni. Denſitas earum, corpusque haud dubio conjectatur argumento, cum Solem obumbrent, perſpicuum alias etiam vrinantibus g. in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

V 2 XLIII.

1. *Quoniam alias. V.* 2. *ſic ex MSS. Hard. conſentit M. et Chifl. exhalare Gr. et Al.* 3. *vapore, ex Ariſt.*

teri: ſed alteram in eius locum a Ioue reſtitui, vt earum numerus integer ſit. Vide Athenaeum lib. XI. ὀρίας, Pindarus vocat, tanquam ὀρίας, quod in Tauri cauda ſitae ſint. *Dalec.*

Septem, quas) Septem ſunt apud Aratum, et Hipparchum: apud Geminum, ſex: quia vna ex iis nebuloſior eſt: vnde illud Ouidii, Faſt. L. IV. v. 169. *Pleiades incipiunt humeros releuare paternos, Quae ſeptem dici, ſex tamen eſſe ſolent.* H.

b. *Booten)* Hunc Muſaeus in Leandro tardum vocat, *καὶ μὶν ὀπιπτεύων ἐκ ὄψε δύοντα βοώτην, ἐ θρασὴν ὠρίονα, καὶ ἄβροχον ὄλκον ἀμάξης.* Axen, Booten, et Temonem Varro appellat. Septemtriones Homerus ἄμαξαν, *Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.* *Dalec.*

Booten) Qui etiam Arctophylax vocatur, id eſt, Vrſarum cuſtos, et Bubulcus. H.

c. *Alias vero propter vapores fumidam caliginem exhalare)* Vetus lectio, *exhalari* legit non *exhalare. Pintian.*

d. *Propter vapores)* Propter Solis ardores fumo ſimilem exhalari a terra vaporem. H.

e. *Fumidam) Terrenum vaporem et ſiccum, fumo ſimilem, qui ventos, et tonitrua, et fulmina facit,* inquit, Seneca, L. II. Nat. Quu. c. 12. p. 850. H.

f. *Nubeſque)* Nubeſque fiunt, inquit, partim e vapidis exhalationibus, quae ex terra et aqua ſubeunt in ſublime: partim ex aere ipſo qui concreſcit frigore, atque craſſeſcit. Haec etiam habet Ariſtot. Meteor. L. I. c. 9. p. 540. H.

g. *In quamlibet)* Nimium iſtud ſane, ac praeter verum. Nam piſcatores vnionum maris

XLIII. Igitur non eam inficias, poſſe h. in has et ignes ſuperne [1] ſtellarum i. decidere, quales ſereno ſaepe cernimus, quorum ictu concuti aëra verum eſt, quando et tela vibrata ſtridunt. Cum vero in nubem peruenerint [2], vaporem k. diſſonum [3] gigni, vt l. candente ferro in aquam demerſo, et fumidum verticem volui. Hinc naſci procellas. Et ſi in nube luctetur flatus aut vapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens m., fulmina: ſi n. longiore tractu nitatur,

1. *Supernarum.* V. 2. *perueniunt.* M. 3. *altiſſonum.* V.

ris Pacifici iuxta Panamam, in Orbe nouo, referunt non infra quindecim cubita aſpici a ſe Solem. Idem affirmant vrinatores Indiae Orientalis ad Ormuzium, vt narrat Fromondus didiciſſe ſe a religioſo teſte, Meteor. L. I. c. 4. art. 2. p. 31. H.

h. *Poſſe in has et ignes ſuperne)* Fuit haec ſententia Epicureorum. At quam falſa, nemo non intelligit. ſtellae enim non cadunt, nec ignis niſi ſuperius tendit. Vide Ariſt. 3. Meteor. et Stob. eclog. lib. I. p. 64. *Dalec.*

i. *Stellarum decidere)* Hos ignes ex aethere deſtillatos, quos nubes incluſos cuſtodiant, cauſas eſſe tonitruum, putauit quoque Anaxagoras, teſte Seneca, L. II. Nat. Quu. c. 12. p. 850. H.

k. *Vaporem)* Calorem in nube gigni, cum ſono incondito. H.

l. *Vt candente ferro)* Sic Anaximes, apud Senecam l. c. c. 17. p. 851. vbi hanc tonitruum cauſam is affert. *Quidam*, inquit, *exiſtimant ipſum ſpiritum per frigida atque humida euntem, ſonum reddere: nam ne ferrum quidem ardens ſilentio tingitur. Sed quemadmodum, ſi in aquam feruens maſſa deſcendit, cum multo murmure extinguitur: ita, vt Anaximenes ait, ſpiritus incidens nubibus tonitrua edit: et dum luctatur, per obſtantia et interciſa vadens, ipſa ignem fuga accendit.* H.

m. *Ardens fulmina)* Iterum Seneca l. c. c. 19. *Anaximandrus ait omnia tonitrua ſic fieri, vt ex aethere aliqua vis in inferiora deſcendit. Ita ignis impactus nubibus frigidis ſonat. At cum illas interſcindit, fulget: et minor vis ignium fulgurationes facit, maior fulmina.* Adde et his quae dicenda ſunt ex Tullio, ſect. 49. H.

n. *Si longiore)* Planius Seneca l. c. c. 16. *Quid ergo inter*

tur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et eſſe tonitrua impactorum ignium o. plagas; ideoque protinus coruſcare igneas nubium rimas. Poſſe p. et repulſu ſiderum depreſſum, qui a terra meaverit ſpiritum, nube cohibitum tonare, natura ſtrangulante q. ſonitum dum rixetur, edito fragore cum erumpat, vt in membrana ſpiritu intenta. Poſſe r. et attritu dum in praeceps feratur, illum, quisquis eſt, ſpiritum accendi. Poſſe et conflictu nubium elidi vt duorum lapidum, ſcintillantibus fulgetris.

 Sed

inter fulgurationem, et fulmen intereſt? dicam. Fulguratio eſt late ignis explicitus: Fulmen eſt coactus ignis et impetu iactus. Quae ibi ſequuntur, ſimilitudinem continent lectu digniſſimam. H.

o. *Ignium)* Quas ignes impacti nubibus efficiunt. H.

Ignium plagas) Hoc vberius explanat Seneca l. c. c. 12. *Siccus ille*, inquit, *terrarum vapor, vnde ventis origo eſt, quia coaceruatus eſt, cum coitu nubium vehementer impactarum a latere eliditur: deinde vbi latius ferit nubes proximas, plaga et cum ſono incutitur: qualis in noſtris ignibus redditur, cum flamma vitio lignorum virentium crepat — — Spiritus ille, quem paulo ante exprimi colliſis nubibus dixi, impactus aliis, nec rumpi, nec exſilire ſilentio poteſt. Diſſimilis autem crepitus poteſt, ob diſſimilem impactionem nubium.* H.

p. *Poſſe et repulſu)* Haec Diogenis Apolloniatae eſt ſententia, quam Seneca explanat vberius l. c. c. 20. p. 852. et c. 27. ac 28. p. 853. H.

Poſſe et repulſu ſiderum depreſſum qui a terra meauerit ſpiritum.) Exemplar Tolet. *qui ad terram meauerit ſpiritum.* Cui lectioni fauent verba quae paulo poſt ſequuntur, *Poſſe et attritum, dum in praeceps feratur, illum quisquis eſt ſpiritum accendi. Pintian.*

q. *Natura)* Natura cohibente ſonum, quamdiu rixatur *aer incluſus in nube*: edente fragorem cum erumpit, qualem vter edit plenus aere et intentus, *dum rumpitur*. H.

r. *Poſſe et attritu)* Hunc modum exprimit Seneca l. c. c. 22. p. 852. vt et alterum, de conflictu nubium. Et c. 3. quaedam potuiſſe tonitrua confitetur pumicum concurſu, et arenarum attritu fieri, in quas ventus impegerit. H.

Sed [1] haec omnia eſſe fortuita. Hinc bruta s. fulmina et vana, vt quae nulla veniant ratione naturae. His percuti [2] montes, his maria, omnesque alios irritos iactus. Illa vero t. fatidica ex alto, ſtatisque de cauſis, et ex ſuis u. venire ſideribus.

XLIV. Simili modo x. ventos, vel potius flatus, poſſe et [3] ex y. arido ſiccoque anhelitu terrae z. gigni non negauerim: poſſe et aquis aëra exſpirantibus, qui neque in a. nebulam denſetur, nec craſſeſcat in nubes: poſſe et Solis b. impulſu agi: quoniam ventus non aliud intelligatur, quam c. fluxus [4] aëris

1. *Et haec omnia.* 2. *Sic quoque M. Iis p. m., iis etc. Gr.* 3. *et arido ſiccoque anhelitu. M. et Ch. halitu Gr.* 4. *flatus. M. fluctus Gr.*

s. *Bruta fulmina et vana)* Quae fulmina dicantur vana et quae fatidica infra dicetur c. 54. *Dalec.*

t. *Illa vero)* De quibus dictum eſt initio huius ſectionis. H.

u. *Et ex ſuis venire)* Praeſertim ex tribus ſuperioribus planetis, vti dictum, ſect. 18. H.

x. *Simili modo)* Haec totidem verbis Ariſt. L. II. Meteor. c. 4. p. 558. H.

Simili modo ventos) Quidam hic cap. aliud incipiunt de ventis. *Dalec.*

y. *Ex arido ſiccoque)* Haec eſt opinio Ariſtotelis, II. Meteorol. cap. 1. *Dalec.*

z. *Anhelitu terrae)* Ea voce, quam ex MSS. Reg. 1. 2. Chifl. aliisque expreſſimus, expuncta ea quam editi libri habebant, *halitu*; ea, inquam, vſus eſt Cicero, cum dixit L. II. de Diuin. p. 228. *placere Stoicis eos anhelitus terrae qui frigidi ſint, cum fluere coeperunt, ventos eſſe.* H.

a. *Neque in nebulam)* Nam, vt recte Seneca, L. V. Nat. Quu. c. 3. p. 895. nullum tempus magis quam nebuloſum, caret vento: et minime tum ventus eſt, cum aer nubilo grauis eſt. H.

b. *Solis impulſu agi)* Ariſt. 2. Meteor. ὁ δ' ἥλιος καὶ παύει καὶ συνεξορμᾷ τὰ πνεύματα. *Dalec.*

Solis impulſu) Forſan huc pertineat illud Senecae l. c. c. 6. p. 896. *Aliquando per ſe ipſe Sol cauſa venti eſt, fundens rigentem aera, et ex denſo coactoque explicans.* Vide Plutarch. L. III. de placit. Philoſ. c. 3. p. 895. H.

c. *Fluxus aeris)* Vide Not. et

aeris: pluribusque etiam modis. Namque et e fluminibus, ac d. ſinubus [1], et e mari videmus, et quidem

1. *Conſentit Conſt. niuibus Gr.*

et Emend. N. XXIX. (hic adnexas.) *Fluxus aeris)* Id maluimus, quam quod libri habent, *fluctus aeris.* Nam Vitruu. L. I. c. 6. p. 12. *Ventus,* inquit, *eſt aeris fluens vnda.* Seneca, L. V. Nat. Quu. c. 1. p. 895. *Ventus,* inquit, *eſt aeri fluens in vnam partem. Fluctus eſt maris in vnam partem agitatio.* Et Ariſtot. L. I. Meteor. c. 13. p. 543. Εἰσὶ δί τινες οἵ Φασι τὸν καλȣ́μενον ἀέρα, κινȣ́μενον μὲν καὶ ῥέοντα, ἄνεμον εἶναι. Et Hippocr. L. de flatibus, ventum definit, ἠέρος ῥεῦμα καὶ χεῦμα, *aeris fluxum et fuſionem.* Et ante eum Anaximander, apud Plutarch. L. III. de placit. Philoſ. c. 7. p. 895. Sed et alia parte hunc locum ſuſpicor eſſe vitiatum, et pro *Solis impulſu, ſolo impulſu* legi oportere. Videtur enim tres celebriores complecti opiniones voluiſſe, quae circumferuntur: quippe originem ventorum ſunt qui ad terram, vti Ariſtoteles: ſunt qui ad aquam, vt Metrodorus apud Plutarchum: ſunt denique qui ad aerem agitatum referant, vti Anaximander, aliique auctores proxime appellati. Nam quod ad Solem attinet, is tam comprimit, quam auget flatus, vt dictum eſt ſect. 48. Quamquam agitati aeris cauſam ſcio ab Anaximandro, et Seneca a nobis in notis prioribus laudato, in Solis calorem coniici. H.

Fluctus aeris) Plutarch in Cauſ. Nat. Ἀναξίμαρχος λέγει ἄνεμον εἶναι ῥύσιν ἀέρος. Idem: Στωικοὶ πᾶν πνεῦμα ἀέρος εἶναι ῥύσιν. Ἀναξίμανδρος ῥύσιν ἀέρος, τὸν ἄνεμον ε ἶ π ε. Achill. Stat. ſuper Arat. pag. 102. vide et Dautis anemograph. *Dalec.*

d. *Ac ſinubus)* Vide Not. et Em. N. XXX. (hic adiectas) Totum hunc locum confer cum Ariſtot. L. de Mundo, c. 4. p. 605. *Ac ſinubus)* Prius legebatur *ac niuibus*, quod ſane inſulſum et experientiae contrarium. Nobis auctor ſic emendandi fuit Seneca l. c. 7. p. 869. *Fortaſſe apparebit quemadmodum fiant* venti, *ſi apparuerint quando et vnde procedant. Primum ergo antelucanos flatus inſpiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo ſinu feruntur.* Ex κόλπων prodire, *ex ſinubus*, dixit Ariſtot. L. de mundo, c. 4. p. 605. atque inde ἐγκολπίαι dicti, quaſi ſinuales. H.

dem tranquillo e.: et alios quos vocant Altanos f., e terra conſurgere. Qui quidem cum e mari redeunt, Tropaei vocantur g.: ſi pergunt, Apogei. (XLIV. h.) Montium vero flexus crebrique vertices, et i. conflexa [1] cubito, aut confracta in humeros iuga, concaui vallium ſinus, ſcindentes inaequalitate ideo k. reſul-

1. *Aut complexi ſubito anfractu innumeroſa iuga. Vet. M. habet et conflexa ſubito aut fracta niuium eroſa iuga.*

e. *Et quidem tranquillo)* Cum repente intumeſcit mare, tranquillo aere, et magno ſtrepitu incluſus ſpiritus erumpit, ingentis procellae praenuntius. Prodigii ſimile eſt exemplum quod Furnerius refert, L. XV. Hydrogr. c. 18. p. 537. Haud procul Baiona ventis minime ſpirantibus, adeo turgeſcit mare, vt terram vniuerſam obducere velle videatur. Quem tumorem dubio procul efficit ventus in terrae viſceribus conceptus, et per aquas euolans. Andr. Baccius, L. I. de Thermis, c. 2. H.

f. *Altanos)* Seruius in illud Aen. VII. v. 27. *Quum venti poſuere: Flatus omnis,* inquit, *qui eſt ripae aut pelagi, altanus vocatur.* Iidem ἀπόγειοι a Graecis appellati, quoniam a terra conſurgunt. H.

g. *Tropaei)* Venti ſunt qui flatu conuerſo atque contrario e mari in terram reuertuntur: Apogei, qui e terra oriuntur. De vtriſque Ariſtot. ſect. 26. Probl. Qu. 5. p. 796. ἐναντίον ἐςὶ τῇ ἀπογείᾳ ἡ τροπαία. De Apogeis ſpeciatim, L. de mundo, c. 4. p. 605. οἱ μὲν ἐκ νεοτισμένης γῆς πνέοντες, ἀπόγειοι λέγονται. H.

h. *Echo)* Latinis imaginem dici notat Philargyr. ſuper Virgil. pagina 267. *Dalec.* v. Indic. capit. ad vocem Echo.

i. *Et conflexa cubito aut confracta in humeros iuga concaui vallium ſinus)* Deprauatiſſimus eſt locus. Codex Toletanus, pro *conflexa cubito, complexu ſubito,* habet, vt forte minus incommode legi poſſit ad hunc modum, *Aut complexi ſubito anfractu in numeroſa iuga concaui; etc.* Vt ſit eadem ſententia aliis verbis repetita. *Pintian.*

Conflexa) Sinuata in cubitum, aut attollentia ſeſe in plures vertices, ſeu tumulos, quaſi quoſdam humeros iuga. H.

k. *Ideo reſultantem aera)* *Ideo reſultantem aera,* praedicta exemplaria. *Pint.* Gronou. mauult: *Scindunt inaequaliter inde reſultantem; etc.* dein

reſultantem aëra; (quae cauſa etiam voces l. multis in locis reciprocas facit ſine [1] fine,) (XLV.) ventos m. gene-

V 5

1. *Iam ſine fine ventos generant quidam etiam ſpecus.* dein nullam in ſequentibus agnoſcit parentheſin, et ſic interpungit: — *reciprocas facit.* (XLV) *Sine fine ventos generant iam quidam ſpecus*, etc.

l. *Voces multis in locis reciprocas facit)* Auſonius ait Echo aëris et linguae filiam eſſe. Varro in Seſquiulyſſe *Pieridum comes quae tenes cavata putri gelu montium ſaxa.* Vide Ouid. III. Met. *Dalec.*

Etiam voces) Hoc eſt, vt ait ipſe, L. XXXVI. ſect. 23. montes, iuga, conualles, *acceptas voces numeroſiore repercuſſu multiplicant: nomenque huic miraculo Echo a Graecis datum.* H.

m. *Sine fine ventos generant iam quidam etiam ſpecus)* Scribendum puto alio verborum ordine, *Iam ſine fine ventos generant quidam etiam ſpecus.* ex familiari modo loquendi Plinii. *Pintian.* *Sine fine ventos generant iam, etc)* De ventis vide Ariſtot. de Mundo, cap. 3. et Meteor. lib. II. c. 2. et Achil. Stat. ad Arat. p. 102. et Vitruu. architect. I. cap. 6. et lib. VIII. cap. 2. et Veget. de re mil. lib. IV. c. 38. et Dauth. anemograph. *Idem.*

Ventos generant) Vide Not. et Em. N. XXXI. (hic adiectus) *Concaui vallium ſinus, ſcindentes inaequaliter ideo reſultantem aera — ventos generant. Iam quidem et ſpecus, etc)* Hunc locum editores Plinii omnes inſigniter corruperunt, diſtinctis, vbi minime omnium oportebat, capitibus, tota idcirco orationis ſtructura diuulſa. Nos ope codicum R. 1. 2. et Colb. ſanauimus ea vulnera. Sic enim editum eſt in hunc diem: *ſcindunt inaequaliter inde*: vbi MSS. habent, *ſcindentes inaequalitate ideo reſultantem aera*, quae oratio veluti pendens et imperfecta, deſiderare aliquid vltra videtur: id nempe, *ventos generant*: quam illi clauſulam in caput alterum traiecerunt: quod non exemplaribus ſolum vetuſtis, ſed quod amplius eſt, Plinianae maxime ſententiae aduerſatur. Is enim in eo totus habitat, vt ventorum originem variam explanet. E fluminibus, mari, ripa, ſuperiore capite: e montibus, conuallibuſque, iſto in quo verſamur: e ſpecubus denique, rupibus, domibusque naſci ventos prodit capite ſequenti, quod ab iis verbis ducere initium debuit, *Iam quidem et ſpecus*: addunt enim hanc voculam, *et*, MSS. Haec a ſe inuicem diſtra-

generant. Iam quidam n. et ſpecus, qualis in Dalmatiae [1] ora, vaſto in praeceps hiatu, in quem deiecto leui pondere, quamuis tranquillo die, turbini ſimilis emicat procella. Nomen loco eſt Senta. Quin et in o. Cyrenaica prouincia rupes quaedam Auſtro traditur ſacra, quam profanum ſit attrectari hominis manu, confeſtim Auſtro voluente arenas [2]. In domibus etiam multis [3], manu facta incluſa opacitate conceptacula auras ſuas habent, adeo cauſa non deeſt.

XLV. Sed plurimum intereſt, flatus ſit, an ventus. Illos p. ſtatos atque perſpirantes: quos non tractus

1. *Dalmatia, ore vaſto praeceps hiatu.* Chiff. 2. *harenas.* Gr. 3. *Multa madefacta incluſa opacitate conceptacula.* Chiff.

diſtrahere ac diuellere, inſignis cuiuſdam inconſiderantiae fuit. H.

n. *Iam quidam et ſpecus)* De eo argumento Seneca Nat. Quu. L. V. c. 14. p. 898. Montem eſſe refert Gaſſendus in L. X. Laertii, p. 1008. in Prouincia, ad Lanſonem, qui et ad Auſtrum et ad Boream perforatus patet, ventosque ex ſeſe eodem tempore contrarios emittit, quos intra ſe creat: neque putandum eſt ventum egredientem oſtio boreali, ingreſſum auſtrino, aut vice verſa: cum ab vno ad alterum peruius nullus ſit ingreſſus. H.

o. *In Cyrenaica prouincia)* Vide Pomp. Melam lib. I. cap. de Cyrenaica. *Dalec.*

In Cyrenaica) Mela Pomponius, in deſcript. Africae, L. I. c. 8. p. 9. *Eſt rupes quaedam*, inquit, *Auſtro ſacra. Haec cum hominum manu attingitur, ille immodicus aſſurgit, arenasque quaſi maria agens, ſiccis ſaeuit fluctibus.* H.

p. *Illos ſtatos atque perſpirantes, etc)* Legend. *Illos ſtatos ac ſemper ſpirantes quos non tractus aliquis, verum terrae ſentiunt: qui non aura, non procella, ſed mares appellatione quoque ipſa venti ſunt: qui ſiue aſſiduo mundi incitu, et contrario ſiderum occurſu naſcuntur; ſiue hic eſt ille genitabilis rerum naturae ſpiritus, huc illucque tanquam in vtero aliquo vagus, ſiue diſpari errantium ſiderum ictu radiorumque multiformi iactu flagellatus aer, ſiue a ſuis ſideribus exeunt, his propioribus, ſiue ab illis coelo affixis cadunt,*

tractus aliquis, verum terrae ſentiunt: q. qui [1] non aura, non procella ſed mares qq. appellatione quoque ipſa venti ſunt: ſiue aſſiduo mundi r. incitatu [2]; et contrario ſiderum occurſu naſcuntur; ſiue s. hic eſt ille generabilis rerum t. naturae ſpiritus, huc illuc [3] tamquam in vtero aliquo vagus: ſiue diſpari li errantium ſiderum ictu, radiorumque multiformi

1. *Haec lectio MSS. auctoritate nititur, qui non aura, non procellae, ſed mares appellatione quoque ipſa venti ſunt. Chiff. Mares itaque exiſtimantur impari numero infra cap. ſeq. qui non aura, non procella maris, ſed app. Gr. et Al.* 2. *Sic Chiff. haec ex MSS. qui ſiue a. m. incitu Gr. et Al.* 3. *illucque. Tol.*

cadunt, palam eſt illos quoque legem habere naturae non ignotam etiamſi nondum percognitam. Vide Salmaſ. p. 755. b. *Gron.*

q. *Qui non aura, non procella maris, ſed appellatione quoque ipſa venti ſunt)* Convertenda verba, praetereaque legendum, *mares*, non *maris*, ex codice Toletano. *Qui non aura, non procella, ſed mares appellatione ipſa quoque venti ſunt. Pintian.*

qq. *Sed mares)* Quaſi fortiores, validiores, conſtantiores. Vide quae dicturi ſumus ſect. 48. H.

r. *Qui ſine aſſiduo mundi incitu)* Verbum, *qui*, non habetur in eodem, et *incitatu*, legit, non *incitu. Pint.*

Mundi incitatu) Caeli rotatu ventos cieri Peripateticorum opinio fuit: Copernicanorum hodie, diurna telluris vertigine. H.

s. *Siue hic eſt ille)* Id eleganter exprimit Seneca L. V. p. 896. *Ceterum illa eſt,* inquit, *longe verior cauſa, valentiorque: habere aera naturalem vim mouendi ſe, nec aliunde concipere: ſed ineſſe illi, vt aliarum rerum, ita huius potentiam, etc.* Hunc illi deinde motum eſſe ingenitum; vt aquae, probat ex eo idem, quod ſine tali motu procreare ex ſe nihil aut aer aut aqua poſſet. H.

t. *Generabilis)* Alii *genitabilis* malunt, vti apud Lucretium v. 11. dicitur L. III. *genitabilis aura Fauoni.* Generabilis h. l. dicitur, cui vis gignendi eſt: vt apud Poetas *penetrabilis*, cui vis penetrandi. *Hard.* Vide Thom. Creech in Not. ad Lucret. l. l.

mi iactu flagellatus aer: ſiue u. a ſuis ſideribus exeunt his propioribus x., ſiue ab illis caelo affixis cadunt: palam eſt illos[1] quoque y. legem naturae habere non ignotam, etiamſi nondum percognitam. (XLVI.) Viginti amplius [2] auctores Graeci veteres prodidere de his obſeruationes. Quo magis miror, orbe diſcordi[3], et in regna, hoc eſt, in membra [4], diuiſo, tot viris curae fuiſſe, tam ardua inuentu [5]: inter bella praeſertim et infida hoſpitia, piratis etiam omnium mortalium hoſtibus tranſitus ferme tenentibus: vt hodie quaedam in ſuo quisque tractu ex eorum commentariis, qui numquam eo acceſſere, verius noſcat [6], quam indigenarum ſcientia: nunc vero pace z. tam feſta, tam gaudente prouentu rerum artiumque principe, omnino nihil addiſci noua inquiſitione, imo ne veterum quidem inuenta perdiſci. Non a. erant maiora praemia in multos diſperſa

1. *Sic M. Ch. illud Gr. et Al.* 2. *et amplius M.* 3. *tam diſcordi. Vet.* 4 *membra terrae. M.* 5. *inuentu perquirere. Vet.* 6. *noſcant. Vet.*

u. *Siue a ſuis ſideribus exeunt)* Hoc ex Epicureorum ſententia. Cuiuſmodi tamen nihil legimus nec apud Lucr. qui lib. VI. ait, ventum fieri vbi ſit agitando percitus aer, nec apud Laert. qui in epiſt. ad Pythoclem longe aliam ventorum cauſſam ab Epicuro redditam ponit. *Dalecampius.*

x. *His propioribus)* Septem nimirum errantibus. H.

y. *Illos quoque)* Ita omnes MSS. Male *illud* editi. Referri enim id oportet ad illud huiuſce ſectionis initium. *Illos ſtatus*, etc. H.

z. *Pace tam feſta)* Tam laeta. Hac voce rurſum abutitur, L. XIV. ſect. 1. H.

a. *Non erant maiora praemia)* Feſtiuiorem reddes orationem ſi per interrogationem legas, *Num erant maiora praemia?* *Pintian.*

Non erant) Non erant tum maiora praemia, *quam nunc ſunt*: cum multi tunc *exſiſterent*, in quos diſtrahi et *communicari* fortunae magnitudinem ac *beneficentiam* oporteret. Verum etiam *iſta arcana* plures eruerunt, nullo alio adducti praemio, quam poſteros iuuandi laude et gloria. H.

perſa fortunae magnitudine: et iſta plures ſine praemio alio, quam poſteros iuuandi, eruerunt.[1] MORES[*] HOMINVM SENVERE, NON FRVCTVS: et immenſa multitudo aperto, quodcumque[2] eſt, mari, hoſpitalique litorum omnium appulſu nauigat; ſed lucri, non ſcientiae gratia. Nec reputat coeca mens, et tantum auaritiae intenta, id ipſum ſcientia poſſe tutius fieri. Quapropter ſcrupuloſius, quam inſtituto fortaſſis conueniat operi, tractabo ventos, tot millia nauigantium cernens.

XLVI. (XLVII. a.) Veteres b. quatuor[3] omnino ſeruauere[4], per totidem mundi partes; (ideo nec Home-

1. *Gron. praeponit his verbis vocem: Namque conf. infra not. z. iamque. et M.* 2. *Quocumque M.* 3. *cernens veteres. Chiff.* 4. *ſeruaſſe. Vet.*

* *Namque mores hominum ſenuere, non fructus)* Deme dictionem, *namque*, ex codice Tolet. *Pint.* Recepta a nobis lectio MSS. gaudet auctoritate.

a. *Ventorum genera)* Vetera exemplaria non ſeparant hoc caput a praecedenti. *Dalec.*

b. *Veteres quatuor omnino ſeruauere, per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebeti vt mox iudicatum id eſt. Secuta aetas octo addidit, ratione nimis ſubtili, et conciſa. Proximis inter vtramque media placuit)* Eſt quidem ſenſus idem in antiqua lectione, mirum tamen, quantum ſibi hic indulſerit caſtigator neſcio quis, dictiones alias addendo, alias tranſponendo, alias diuiſas componendo, vnamque continuam orationem in plures minutas inepte concidendo. Talem audaciam ardelionum probare non poſſum. Hermolaus extra culpam eſt: Alerienſis fortaſſe non eſt. Nunc vide ſinceriorem lectionem: *Veteres quatuor omnino ſeruauere, per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat hebeti vt mox iudicatum eſt ratione: ſecuta aetas octo addidit, nimis ſubtili et conciſa, proximis inter vtramque media placuit.* Quod ſi quis contendat noſtram lectionem ſcribarum temeritate inuectam, primum exemplaria conſentiunt: deinde ſcribae non ſolent tam feliciter errare. Caſtigatorum haec ſolertia eſt, deprauationibus ſpeciem aliquam ſince-

Homerus c. plures nominat:) hebeti *, vt mox iudicatum eſt, ratione. Secuta⁵ aetas octo addidit, d. nimis ſubtili, et conciſa: proximis e. inter vtramque media placuit, ad breuem f. ex numeroſa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor caeli partibus: ab oriente aequinoctiali Subſolanus g., ab orien-

5. *Proxima. Vet.*

ſinceritatis affingere, quorum impudentia ſaepius, quam vellem, anſam deſtomachandi praebet. *Gelen.*

c. *Homerus)* Odyſſ. ε. v. 295. Σὺν δ' εὖρός τε νότος τ' ἔπεσε, ζέφυρος τε δυσαὴς, καὶ βορέης αἰθρηγενέτης. Muſaeus. Μαρναμένων ἀνέμων, ζεφύρῳ δ' ἀντέπνεεν εὖρος, Καὶ νότος ἐς βορέην μεγάλας ἀφέηκεν ἀπειλάς. Ariſt. tamen Meteorolog. II. ventos ex aduerſo ruentes ſimul flare non poſſe tradit. *Dalecampius.*

Nec Homerus) Odyſſ. ε. v. 295. Σὺν δ' εὖρός τε, Νότος τ' ἔπεσε, Ζέφυρός τε δυσαὴς, καὶ Βορέης αἰθρηγενέτης. H.

* *Hebeti)* Hoc eſt craſſiore Minerua, neque valde ingenioſe. Nam vt in quouis horizonte quatuor occurrunt plagae praecipuae, ita quatuor ſaltem obſeruare ventos, vnicuique in promtu eſt. H.

d. *Octo addidit)* Vt eſſent omnino duodecim. Ita Varro apud Senecam Nat. Quu. lib. c. 16. p. 898 apud Agathemerum Geogr. L. I. c. 2. H.

e. *Proximis) Qui diligentius perquiſiuerunt,* inquit Vitruuius, L. I. c. 9. *tradiderunt ventos eſſe octo, maxime quidem Andronicus Cyrrheſtes: qui etiam exemplum collocauit Athenis Turrim marmoream octogonon, et in ſingulis lateribus octogoni ſingulorum ventorum imagines, exſculptas, contra ſuos cuiuſque flatus deſignauit: ſupraque eam turrim metam marmoream perfecit: et inſuper Tritonem aereum collocauit, dextra manu virgam porrigentem, et ita eſt machinatus, vti vento circumageretur et ſemper contra flatum conſiſteret, ſupraque imaginem flantis venti indicem virgam teneret.* H.

f. *Ad breuem)* Ad Homericam diuiſionem quadripartitam additis quatuor ex altera diuiſione numeroſiore, quae ventos duodecim fecit. H.

g. *Subſolanus)* Ita Seneca l. c. p. 879. Nautis hodie vocatur *l'Eſt,* et *Vent d'amont.* H.

oriente brumali Vulturnus h.: illum i. Apelioten [1], hunc Eurum Graeci appellant. A Meridie Auſter k. et ab occaſu l. brumali [2] Africus; Noton, et m. Liba

1. *Aphelioten. Chiff.* 2. *Solſtitiali.*

h. *Vulturnus)* Romanis appellatus Eurus, vel a Vulture Apuliae monte, vt quidam volunt: vel quia ex Vulturno oppido veniens eos afflabat: id enim Capuae nomen alterum fuiſſe, vt Romae Valentiam, auctor eſt Liuius, L. IV. Alteri etiam oppido in ora, Plin. L. III. ſect. 9. Vtrumque ab hiberno oriente Romae, vnde Eurus ſpirat. *Sed et Eurus iam ciuitate donatus eſt,* inquit Seneca, l. c. *et noſtro ſermoni non tanquam alienus intervenit.* Nautis in Gallia, *le Sud-Eſt*, et *Vent forain.* H.

i. *Apelioten)* Vide Not. et Em: N. XXXII. (hic adiectas) *Apelioten)* ſiue *Apelioten* ſcripſeris, vt editi libri habent, ſiue *Aphelioten*, vt MSS. nihil intereſt. Seneca Nat. Quu. L. V. c. 16. p. 899. Ἀφηλιώτην vocat: Ariſt. Meteor. L. II. c. 2. p. 563. et Agathem. Geogr. L. I. c. 2. p. 4. ἀπ᾽ ἰσημερινῆς ἀνατολῆς Ἀπηλιώτης, καὶ ἀπὸ χειμερινῆς Εὖρος. H.

k. *Auſter)* *Le Sud*, et *Vent forain*: H.

A Meridie Auſter, et ab Occaſu) Mirum quod Ariſtoteles Meteor. II. Auſtrum a mundi parte quae antarctico polo ſubiecta eſt flare negat, quod tam procul ad nos vsque flatus peruenire non poſſit, cum in Problematibus, et lib. de Mundo ad Alex. illinc flare tradat. Ouid. certe IV. de Ponto ab ortu ſuo procul digreſſum, languidum accedere ſcribit, *Hic oritur Boreas, oraeque domeſticus huic eſt, Et ſumit vires a propiore loco. At Notus adverſa tepidus qui ſpirat ab arce, Eſt procul rarus, languidiorque venit.* Dalec.

l. *Ab occaſu brumali Africus)* Nautis *Sud-Oueſt*, et *Vent d' aual.* Vide Not. et Em. N. XXXIII. (hic ſubiectas) *Ab occaſu brumali Africus)* Dalecampius in margine editionis ſuae, legendum admonet, *ab occaſu ſolſtitiali.* Repugnant vero libri ad vnum omnes. Repugnat Ariſt. l. c. cuius haec verba: Λίψ, ἀπὸ δυσμῆς χειμερινῆς πνεῖ. Item Agathemerus l. c. totidem verbis. Repugnat et Seneca, l. c. c. 14. p. 898. *Ab occidente hiberno,* inquit, *Africus furibundus et ruens: apud Graecos λίψ dicitur.* Africae denique ipſius, vnde is flat et nomen habet, ſitus repugnat, quae brumali occaſui, vt vel ipſae oculos

ba nominant. Ab occaſu n. aequinoctiali [3] Fauonius, ab occaſu [4] ſolſtitiali Corus: Zephyrum o., et Argeſten vocant. A ſeptemtrionibus p., ſeptemtrio: interque eum q. et exortum ſolſtitialem, Aquilo:

3. *brumali.* 4. *ab ortu ſolſtitiali.* Long.

los tabulae monent, non ſolſtitiali obtenditur. H.

m. *Noton)* Auſtrum, Africum Liba vocant. H.

n. *Ab occaſu aequinoctiali)* Vide Not. et Em. N. XXXIV. (paulo inferius) Fauoninm nautae vocant *l' Oueſt*, et *le Vent d' aual*: Corum *le Vent Nord-Oueſt*, et *Vent Maroueſt*, et *le Maë ſtral*. *Ab occaſu aequinoctiali Fauonius)* Rurſum hic omnia mutant Dalecampius et Longolius, dum ille pro *aequinoctiali*, *brumali* ſubſtituit: iſte ab ortu ſolſtitiali Corum, ſiue Argeſten, non ab occaſu ſpirare iubet. Vulgatam lectionem defendit Agathemerus l. c. Ἀπὸ δύσεως ἰσημερινῆς Ζέφυρος ἀπὸ δὲ δύσεως θερινῆς Ἀργέςης, ἤτοι Ὀλυμπίας. Defendit et Ariſtoteles l. c. totidem verbis. Ac denique Seneca, l. c. c. 16. p. 899. *A ſolſtitiali occidente*, inquit, *Corus venit, qui apud quoſdam Argeſtes dicitur. Aequinoctialis occidens Fauonium mittit, quem Zephyrum eſſe dicent tibi, et vim qui Graece neſciunt.* H.

o. *Zephyrum)* Zephyrum illum, hunc Argeſten Graeci appellant. H.

p. *A Septemtrionibus, Septemtrio)* Ouid. *Scythiam Septemque triones. Horrifer inuaſit Boreas: contraria tellus, Nubibus aſſiduis pluuioque madeſcit ab Aſtro.* Idem, *Letiferi calidi ſpirarunt flatibus Auſtri:* νότος ἀπὸ τȣ͂ νοτίδος ab humore et nebula. Hom. κατὰ δὴ νότι ῥέεν ἱδρώς. Idem: ὅτε θαλάσσης κῦμα τόσον βοᾷ ποτὲ χέρσον ποντόθεν ὀρνύμενον πνοιῇ Βορέω ἀλεγεινῇ. *Dalec.*

A Septemtrionibus) Agathemerus, L. I. c. 2. Ἀπὸ δὲ Ἄρκτȣ, ἀπαρκτίας. Ita etiam Ariſt. Meteor. L. II. c. 6. p. 563. Nautis, *le Nord*, et aliquando etiam *le Vent Maroueſt*, et *la Biſe*. H.

q. *Interque eum)* Inter ſeptemtrionem ſiue Aparctiam, et exortum ſolſtitialem, vnde flare Caecian mox dicemus, Aquilo interiacet, quem Borean nominant. Ita Agathemerus l. c. μέσον Ἀπαρκτίȣ καὶ Καικίȣ Βορέαν. Hunc vulgus nautarum *Nord-Nord-Eſt*, appellitat. H.

quilo: Aparctias [1], et Boreas, dicti. Numeroſior ratio r. quatuor his interiecerat, Thraſcian, media regione inter ſeptemtrionem, et occaſum s. ſolſtitialem [2]: itemque Caeciam t., media inter Aquilonem et exortum aequinoctialem, ab [3] ortu ſolſtitiali:

1. Ex MSS. recepta. ſic quoque Chiff. Aparctias dicti et Boreas Gr. 2. brumalem. 3. aequinoctialem: Phoeniciam media. haec quae interiacent ſuperuacanea ſunt. Gron. ſic: aequinoctialem. Ab ortu ſolſtitiali Phoenicean, etc.

r. *Numeroſior ratio)* Qui plurimos, hoc eſt, duodecim numerauere ventos, vt Varro et Timoſthenes antea laudati, ſingulos ita ſitu diſcreuere, vt ternos ſingulis mundi quatuor partibus aſſignarent: facto a ſeptemtrione initio: curſuque inde per Solis exortum, auſtrumque, in ſeptemtrionem iterum flexo: *A Septemtrione.* Aparctias, ſiue Septemtrio, Boreas ſiue Aquilo et Meſes, Caecias, *ab ortu ſolſtitiali. Ab oriente,* Apeliotes, ſiue Subſolanus, *ab ortu aequinoctiali.* Eurus, ſiue Vulturnus, *ab ortu brumali.* Euronotus, qui et Phoenix: *A meridie.* Notus, ſiue Auſter. Libonotus. Libs, ſiue Africus, *ab occaſu brumali. Ab occidente.* Zephyrus, ſiue Fauonius, ab *occaſu aequinoctiali.* Argeſtes, ſiue Corus, *ab occaſu ſolſtitiali.* Thraſcias. Hunc ventorum ſitum plane approbat Dionyſius in Geopon. L. I. c. 11. p. 18. H.

s. *Et occaſum ſolſtitialem)* Vide Not. et Emend. N. XXXV. (infra poſitas. Thraſcian Galli vocamus, *Nord-Nord-Oueſt. Traſcian media regione inter ſeptemtrionem, et occaſum ſolſtitialem)* Iterum hic caelum ventosque miſcet Dalecampius, et brumalem occaſum pro ſolſtitiali corrigit. Fruſtra: Nam Timoſthenes, quem Plinius ſequitur, vt ante admonui, apud Agathemerum, l. c. μέσον δὲ Ἀπαρκτίε καὶ Ἀργεςε Θρασκίαν, ἤτοι Κίρκιον ὑπὸ τῶν περιοίκων. Inter Aparctian, hoc eſt, ſeptemtrionem, et Argeſtem, ſiue Corum, qui ab occaſu ſolſtitiali ſpirat, vt diximus, Thraſcias ſedem habet, quem accolae iſtius orae Circium interdum appellant. Et Ariſt. Meteor. L. II. c. 6. p. 564. ὃν καλεσι Θρασκίαν, μέσος Ἀπαρκτίε καὶ Ἀργέςε. Adde Galen. in Comm. in L. Hippocr. de humoribus p. 569. Tom. VIII. H.

t. *Itemque Caecian)* Gallis *Nord-*

tiali u.: Phoenicem x., media regione inter ortum brumalem et meridiem. Item inter Liba et Noton, compoſitum ex vtroque medium, inter y. meridiem et

Nordeſt. In mediterraneo mari, *Vento Graeco.* H.

u. *Ab ortu ſolſtitiali)* Vide Not. et Emend. N. XXXVI. (hic adiectas) *Itemque Caecian — ab ortu ſolſtitiali)* Expungenda haec verba poſtrema cenſuit olim Pintianus, reclamantibus omnibus MSS. Cenſuit et Salmaſius, in Exercit. ad Solin. p. 1251. vbi ſe mire diuexat in explicando hoc vniuerſo ventorum ſitu. Latius in editione ſua reapſe induxit ac praetermiſit. Ego retinenda cenſeo, emendato ſolum praepoſterae interpunctionis vitio, vti edi curauimus: cum antea ſic perperam legeretur: *inter Aquilonem, et aequinoctialem. Ab ortu ſolſtitiali Phoenicean, etc.* Neque enim Phoenix, ſed Caecias ab exortu ſolſtitiali eſt. Teſtis Agathemerus iam toties appellatus, qui ex Artemidori γεωγραφεμένοις, epitomen fecit. Is enim l. c. ἀπὸ δὲ τροπῆς θερινῆς Καικίας, inquit. Et Ariſtot. l. c. p. 563. Καικίας, ἀνατολὴ θερινή. H.

Ab ortu ſolſtitiali Phoeniciam mediae regione inter ortum brumalem et meridiem) Ventus interiacens ortum brumalem et meridiem, qua ratione poſſit ſpirare ab ortu ſolſtitiali minime percipio, quum ortus ſolſtitialis ſubmotus ſit ab ortu brumali octo ferme et quadraginta partibus ex ſupputatione aſtronomorum noſtri temporis, et longe pluribus a meridie. Quapropter verba illa, *ab ortu ſolſtitiali*, ad ſuperiora pertineant neceſſe eſt: etſi exiſtimo magis expoſitionem eſſe, gloſſulamque, vt dicunt, interlinearem, quam Pliniana verba, vt ex ordine prodendi apparet. Verbum autem, *Phoeniciam*, initium praeſtat ſequenti caeſo. Qui ventus ita dictus eſt, quod a Carbanis gente Phoenices ſpiret, auctore innominato ſcriptore Graeco, de ſignis aquarum et ventorum. *P.*

x. *Phoenicem)* V. Not. et Em. N. XXXVII. (hic poſ.) Gallice, Sud-Sud eſt. *Phoenicem)* Prius legebatur *Phoenicean.* At vero Agathemerus l. c. μέσον Εὔρε καὶ Νότε Φοίνικα τὸν καὶ Εὐρόνοτον. μέσον δὲ Νότου καὶ Λίβος τὸν Λευκόνοτον, ἤτοι Λιβόνοτον. H.

y. *Inter Meridiem et hibernum Occidentem Libanoton)* Scribo, *libonoton*, non, *libanoton*, ex Ariſtotele ſecundo Meteoron, et Alexandro eius expoſitore, item Vitruvio primo, et Seneca quinto Naturalium Quaeſtionum: a quo obſeruatum eſt, care-

et hibernum [1] occidentem. z. Libonoton. Nec finis. Alii quippe a. Meſen nomine etiamnum addidere inter Borean et Caecian: et inter b. Eurum et Noton, Euronotum. Sunt etiam c. quidam peculiares quibusque gentibus venti, non vltra cer-

X 2 tum

1. *Aeſtiuum.* re eum ventum Latino nomine. *Pint.*

z. *Hibernum occidentem)* Vide Not. et Em. N. XXXVIII. (paulo poſt) *Libonotus*, inquit, Seneca, Nat. Quu. L. V. c. 16. p. 899. *apud nos ſine nomine eſt. Gallis, Sud-Sud-Oueſt Int. mer. et)* Adhuc loco Dalec. aeſtiuum pro hiberno ponit. Verum ab hiberno occaſu Liba ſpirare, a meridie Notum, quos intermedius eſt. Libonotus, iam antea ex Agathemero Plinioque docuimus. H.

a. *Alii quippe)* Senſus eſt, quoſdam eſſe qui inter Aparctian, (quem illi etiam Borean vocant,) Caecian et Meſen addiderunt. quem nos Borean diximus appellari. Ita Galenus iisdem plane verbis, Tom. VIII. Com. in L. Hippocr. de Humoribus, p. 569. Sic proxime Caecian collocat Meſen Tzetzes Chil. VIII. hiſt. 224. v. 787. Ariſtoteli certe is quem Plinius Borean vocat, Meſes eſt: ὃν καλȣ̃σι Μέσην, inquit, L. II. Meteorol. c. 6. p. 564. ἔτος γὰρ μέσος Καικίȣ, καὶ Ἀπαρκτίȣ. Et Thraſciam ibi a Meſe ſecernit. Hic omnia turbare Plinium immerito Salmaſius queritur, p. 1452. H.

b. *Et inter Eurum)* Iidem, inquit, inter Eurum et Notum, Euronotum locant: ſed is a Phoenice nomine tantum et appellatione differt. H.

c. *Sunt etiam quidam peculiares quibuſdam gentibus venti non vltra certum procedentes tractum, vt Athenienſibus Sciron paulum ab Argeſte deflexus, etc.)* Imo Sciron non eſt ventus peculiaris Attici ſoli, ſed peculiare hoc nomen Argeſtae ſiue Chauri quo illum vocabant Athenienſes quod ex Scironiis ſaxis eum ſentirent: et cum hoc quidem nomine, non alibi, notus quam in Attica regione. Vide *Salm.* 1257. *b.* Falſum ergo quod addit Plinius de hoc eodem Argeſte, qui et *Olympias et Sciron et Iapyx* localiter appellabatur. *Conſuetudo omnibus his nominibus Argeſten intelligi.* Non conſuetudo hoc facit; ſed ſitus regionum quae apud ſe ventis ex aliquo loco venientibus nomen fecerunt ex eo ipſo loco, vnde flatus eorum percipiunt. *Idem ibid. Gr.*

tum procedentes tractum, vt Athenienſibus d. Sciron, paulum[1] ab Argeſte deflexus e., reliquae Graeciae ignotus. Alicubi[2] elatior f., idem Olympias g. vocatur. Conſuetudo omnibus his nominibus Argeſten h. intelligit[3]: et Caecian aliqui vocant Helleſpontiam i., et eosdem alibi[4] aliter. Item in Narbonenſi prouincia clariſſimus ventorum eſt k. Circius,

1. *Paulo. M.* 2. *alibi vbi. M.* 3. *intelligi. Et M.* 4. *Alii. Chiff.*

d. *Vt Athenienſibus Sciron)* Strabo zephyros et praecipue Argeſtas σκείρονας vocari ab Athenienſibus ſcribit, ὅτι πνέουσιν ἀπὸ σκειρωνίδων σκοπέλοις; *quoniam ſpirant a ſcopulis Sceironiis.* Quidam hunc ventum eundem eſſe putant cum Iapyge, Cauro, Helleſpontio, Olympia. *Dalec.*

Sciron) Zephyri quoniam in Attica ſpirare a Scironiis ſaxis videbantur: Σκείρωνες vocabantur: maxime vero ea appellatione Corus ſiue Ἀργέστης ſignabatur, inquit Strabo, L. I. p. 28. Scironia ſaxa quae vocentur, dicemus L. IV. ſect. 11. Seneca Nat. Quu. L. V. c. 17. p. 899. *Atabulus Apuliam infeſtat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron,* etc. H.

e. *Deflexus)* Verſus ſeptemtrionem. H.

f. *Elatior)* Septemtrioni vicinior. H.

g. *Idem Olympias)* Ariſt. l. c. Ὃν καλοῦσιν οἱ μὲν Ἀργέστην, οἱ δὲ Ὀλυμπίαν οἱ δὲ Σκείρωνα, ἀπὸ δυσμῆς θερινῆς πνεῖ. H.

h. *Argeſten intelligit et Caeciam)* Diſtingue, vt Caecias ſequentibus cohaereat, *Et Caeciam aliqui vocant Helleſpontiam. Gelen.*

i. *Et Caeciam aliqui vocant Helleſpontium)* Lego, *Helleſpontiam*, prima inflexione, tum ex ambobus ſcriptis codicibus, tum ex Ariſtotele libro paulo ante citato, et auctore de ſignis aquarum et ventorum, et reliquis, ne plures in re comperta citando auctores, tundam: quod video multos libenter facere, iactandae potius doctrinae auidos, quam iuuandi ſtudioſos. *Pintian.*

Helleſpontiam) Non vt prius *Helleſpontium.* Ariſt. l. c. p. 565. Καικίας, ὃν Ἑλλησποντίαν ἔνιοι καλοῦσιν. H. Minus recte itaque Gronouius edidit *Helleſpontium.*

k. *Circius)* Hunc Strabo lib. IV. *Melamborum* vocat, Circio tam vehementi vt tecta nonnunquam auferat, ne Galliam

cius: nec vlli [1] violentia inferior, Oſtiam plerumque recta [2] Liguſtico mari perferens: idem non modo in reliquis partibus caeli ignotus [3] ſed ne Viennam l. quidem, eiusdem prouinciae vrbem, attingens, paucis m. ante limitibus [4] iugi modici occurſu tantus ille [5] ventorum coercetur [6]. Et n. Auſtros in Aegyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifeſta lex naturae, ventis etiam et tempore, et fine dicto.

XLVII. Ver ergo o. aperit nauigantibus maria: cuius in principio, Fauonii * hibernum molliunt

X 3 cae-

1. *vllo in violentia. Chiff.* 2. *recto. M. Vet.* 3. *ignotus eſt. Ch. M.* 4. *Millib. Vet.* 5. *ille ventus coercetur. Vet. vt et Ch.* 6. *coercitus. Gr.*

Galliam rapidus infeſtaret. Auguſtus aliquando votum exſoluit et ſacrum fecit. Anemothidos Palladis Methone templum fuit. Vide Alex. ab Alexand. capite 22. 3. *Dalec.*

Circius) G a l l i s dicitur, *Nort Oueſt Nort.* De eo multa Strabo, L. IV. p. 128. Phauorinus apud Gellium, L. II. c. 22. p. 163. Sed ante alios Seneca Nat. Quu. L. V. c. 18. p. 899. Plinius rurſum L. XVII. ſect. 2. H.

l. *Ne Viennam)* Hoc ipſum a ſe animaduerſum indigenae retulerunt. Vide Nic. Chorier, L. I. hiſt. Delphinatus, p. 45. Plinium Salmaſius ridet, in Solin. p. 1257. qui Circium peculiarem Galliae ventum appellet. Actum agam, ſi in eo refellendo immorer. Id egit ab- vnde Voſſius in Melam, p. 172. H.

m. *Paucis)* Exiguis ante vrbem eam finibus clauditur, et montis modici obiectu ille ventorum vehementiſſimus. coercetur. H.

n. *Et Auſtros)* Habet hoc ipſum Theophr. L. de ventis, p. 57. et ante eum Ariſtot. ſect. 26. Probl. 47. p. 803. H.

o. *Ver ergo aperit nauigantibus maria)* Maria hieme clauſa ſunt caelo tempeſtatibus, foedo ac procelloſo: aperiuntur vere. Diem anni quo nauigationem auſpicabantur feriis publicis celebrabant. Veget. *Poſt natalem vero nauigationis, qui ſolenni certamine, publicoque ſpectaculo multarum gentium celebratur, etc.* Turnebus capite 24. libro XVIII. Aduerſar. *Dalec.*

caelum, Sole Aquarii xxv. obtinente partem. Is dies p. ſextus eſt ante Februarias Idus. Competit ferme q. et hoc omnibus, quos deinde ponam, per ſingulas intercalationes r. vno die anticipantibus; rurſumque luſtro ſequenti ordinem ſeruantibus. Fauonium quidam a. d. [1] VIII. Calendas s. Martii, Chelidonian vocant t., ab hirundinis viſu [2]: nonnulli

1. VII. Chiff. et ad VII. C. M. Gron. 2. ſic quoque M. viſo Gr.

Ver ergo aperit) Clauſum ſcilicet tempeſtatibus mare. Horat. Carm. L. I. Carm. Od. 4. *Soluitur acris hiems grata vice veris et Fauoni, Trahunturque ſiccas machinae carinas.* H.

(* *Fauonii)* Fauonius inter omnes ventos mitiſſimus. *Soluitur acris hiems grata vice viris et Fauoni.* Horat. Plaut. in Milite. *Liquidiuſculusque ero quam ventus eſt Fauonius.* Idem ibid. *Hic Fauonius ſerenus eſt, iſtic Auſter imbricus, hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus conciet.* Dalec.

p. *Is dies ſextus)* Columella L. XI. c. 2. p. 371. *Septimo Idus Febr. Fauonii ſpirare incipiunt.* H.

q. *Competit ferme)* Vt circa ſextum Idus ſui quique menſis venti oriantur. H.

r. *Intercalationes)* Quarto quoque anno. *Dalec.*

Per ſingulas interc) Quarto quoque anno, quando intercalatur, venti qui ad VI. Idus aliudue tempus flati ſunt, die vno anticipant, vt ad VII. Idus flare intelligantur. H.

s. *A. d. VIII. Calendas)* Hoc eſt ante diem octauum Calendas. Vide Not. et Em. N. XXXIX. (hic inſertas)

A. d. VIII. Calendas Martii) Ita codices omnes MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. etc. At Columella, L. XI. c. 2. p. 372. a. d. VII. Cal. Martii hirundinem conſpici ait, cui fauere Plinius mox videtur ipſe, cum a bruma ad Fauonium ſeu hirundinis viſum, vnum et ſexaginta dies numerat. H.

t. *Chelidoniam)* Ab hirundine, quae Graecis χελιδών. Ea enim pulcherrimi temporis oſtendit aduentum, inquit Aelian. Hiſt. Anim. L. I. c. 52. τῆς ὥρας τῆς ἀρίστης ὑποσημαίνει τὴν ἐπιδημίαν. Et Zephyri prima nuncia, ſiue Fauonii, vt canit Oppianus, L. III. Halieut. v. 244. — εἰαρινὴ Ζεφύρε πρωτάγγελος ὄρνις. Hinc Horat. L. I. ep. VII. ad Maecen. v. 13. *Cum*

nulli vero Ornithian u., vno x. et LX.[1] die poſt brumam ab aduentu auium, flantem per dies nouem. Fauonio contrarius eſt, quem Subſolanum appellauimus. Datus y. eſt [2] autem huic exortus Vergiliarum in z. totidem partibus Tauri, ſex diebus ante Maias Idus: quod tempus a. auſtrinum eſt, huic vento Septemtrione contrario. Ardentiſſimo autem aeſtatis tempore exoritur b. Caniculae ſidus, Sole primam partem Leonis ingrediente: qui dies xv. ante Auguſtas Calendas eſt. Huius exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt, quos Pro-

X 4 dro-

1. *LXX. Gr.* 2. *Eſt autem exortus Verg. M.*

Cum Zephyris, ſi concedes, et hirundine prima. H.

u. *Ornithian)* Quaſi Auicularem dixeris: nam Graecis auis ὄρνις eſt. Alii porro ſunt Columellae l. c. p. 372. Ornithiae venti. De iis rurſum dicemus ſectione ſequente. H.

x. *Vno et LX)* Vide Not. et Em. N. XL. (hic conſpicuas) *Vno et LX die poſt brumam)* Ita ſcribimus, reclamantibus licet omnibus libris, in quibus legitur, *vno et LXX.* A bruma enim, quae auctore Columella L. IX. c. 14. Plinioque ipſo L. XVIII. ſect. 59. octauo Calend. Ian. conficitur, vsque ad VIII. Calend. Mart. ſexaginta et vnus, non vnus et LXX. computantur dies. H.

y. *Datus eſt autem huic)* Subſolano. H.

z. *In totidem partibus)* Tauri parte quinta et viceſima: non, vti vir alias ſane perquam eruditus cenſuit, in ſexta. H.

a. *Quod tempus)* Quo tempore Auſter flat, et dies ſunt humidi. Ita Columella L. et c. c. H.

b. *Caniculae ſidus)* Hoc nomine Plinius vbique Sirivm deſignat, hoc eſt, Canis maioris particulam fulgentiſſimam. Vide L. XVIII. ſect. 68. H.

c. *Prodromos)* Vide infra capite 28. lib. XVIII. circa medium et Del. ſuper Sen. trag. par. vlt. p. 367. *Dalec.*

Quos Prodromos) Quaſi Praecurſores: quos cum octo ferme diebus Caniculae ortum antecedere Plinius ait, ſeu diem XV. Cal. Aug. atque adeo circa V. Idus Iulii oriri, haud abludit a Columella, qui L. XI. c. 2. p. 379. *Sexto Idus Iulii*, inquit, *Prodromi flare incipiunt.* De his

dromos appellant. Poſt biduum d. autem exortus, iidem Aquilones conſtantius e. perflant [1] his diebus ee., quos [2] Eteſias f. appellant. g. Mollire [3] eos

1. *ſic quoque M: perflant diebus quadraginta, Gr.* 2. *ſic quoque Chiff.* 3. *ſic quoque Ch. M. Vet. molliri eis Gr.*

his Prodromis Aquilonibus egit Ariſtot. L. II. Meteor. c. 5. p. 561. H.

d. *Poſt biduum)* A. d. XIII. Cal. Auguſti. vt dicetur L. XVIII. ſect. 68. H.

e. *Conſtantius perflant diebus quadraginta)* Exemplar Salmanticenſe, *triginta*, praefert, non, *quadraginta*. Apollonius Rhodius primo, quadraginta, cum Plinii impreſſa lectione. Interpretes Apollonii, quinquaginta, ex Timoſthene, qui eiſdem referentibus, prodit flare Eteſias ſole obtinente poſtremam partem Cancri, et totum Leonem, donec ingrediatur viceſimam partem Virginis. *Pintian.*

ee. *Perflant his diebus)* Canicularibus. Vide Not. et Em. N. XLI. (hic adi.) *Perflant his diebus quos Eteſias appellant)* In libris hactenus editis erat, *perflant diebus XL.* Sed ſine vllo dierum numero ita habent, vt edi iuſſimus, Reg. 1 Colb. 1. 2. vet. Dalec. San-Victor. aliique, Quadragenarius certe numerus conſtare hoc loco non poteſt, ſed vt ſummum, tricenarius tantum, ſi Columellam audimus. Ille enim L. X. c. 2. Eteſias ait ſpirare Calendis Auguſti incipere, deſinere vero tertio Calendas Septembris. Biduo ante Aſſyriae deſinere ſcribit ipſe Plinius L. XVIII. ſect. 74. Et Ariſtot. L. II. Meteor. c. 5. p. 561. nulla dierum, quibus Eteſiae ſpirant, facta mentione, hoc ait vnum, συνεχεῖς γίνονται μετὰ τὰς θερινὰς τροπὰς, καὶ κυνὸς ἐπιτολὴν, *conſtanter ſpirant poſt ſolſtitium, et Canis ortum*, Apollonius tamen Rhodius L. I. ait ſpirare dies 40. et cod. Reg. 2. Timoſthenes apud Schol. Apollonii, etiam decem adiicit. H.

f. *Eteſias)* Hoc eſt anniverſarios. Ἐτησίαι ab ἔτος. H.

Eteſias) Eteſias conſtat flare a Septemtrione. Lucret. *Eteſiae flabra Aquilonum.* Licenter poëtae Aquilonem, ſiue Boream, medium inter Orionem et Vrſam, Septemtrionem, Graecorum Aparctiam vocant. Flant Prodromi diebus octo ante ortum Caniculae: Eteſiae vero biduo poſt. Ariſtoteli et Suidae gignuntur ſole diſſoluente collectum humorem ἀπὸ τȣ̃ ἔτȣς nomen eſt impoſitum

eos h. creditur Solis vapor i. geminatus ardore ſideris: nec vlli ventorum magis ſtati ſunt. Poſt eos rurſus Auſtri frequentes, vsque ad ſidus Arcturi, quod exoritur vndecim diebus ante l. aequinoctium Autumni. Cum hoc Corus m. incipit. Corus autumnat: huic eſt contrarius Vulturnus. Poſt id aequinoctium diebus fere quatuor et quadraginta, Vergiliarum occaſus n. hiemem inchoat: quod 1 tempus in o. III. Idus Nouembris incidere conſue-

X 5 vit:

1. *Quod in tempus. Vet.*

tum quod ſint anniuerſarii. Occidentem verſus ii flant ad Zephyrum, Argeſten, Thraſcian, Orientem vero ad Aphelioten. *Nauales*, vel, vt alii legunt, *Niuales* Varro appellat in Ephemeride, *Nauales Eteſiae diutius et vberius flauerant, et autumnum ventoſum fecerant. Dalec.*

g. *Vocant)* Vide infra cap. 32. lib. X. *Dalec.* qui retinuit lectionem Gron.

h. *Mollire eos)* Vide Not. et Em. N. XLII. (hic collocatas) *Mollire eos)* Cur a vetere lectione tum codicum MSS. Reg. 1. 2. Chiffl. etc. tum priorum editionum Parm. Venet. 1. 2. Brix. etc. diſceſſum ſit, vt ſcriberetur, *Molliri eis*, neſcio. Abeſt id enim longiſſime a Plinii mente: qui Aquilones Eteſias, e ventorum frigidiſſimis, molliri ait Solis geminato calore ab ardore Caniculae, vt mitiores ipſi fiant. H.

i. *Solis vapor)* Calor vt diximus ſect. 40. Sideris vero nomine Caniculam, ſiue Sirium intelligit. H.

k. *Vndecim diebus)* Circiter diem qui eſt pridie Idus Septembris: quo die Arcturus medius oritur vehementiſſimo ſignificatu terra, marique, vt ait ipſe L. XVIII. ſect. 74. H.

l. *Ante aequinoctium)* Quod incidit in VIII. Cal. Sept. Vide L. XVIII. ſect. 74. H.

m. *Cum hoc Corus)* Columella haud multum diſcedit a Plinio, L. XI. c. 2. H.

n. *Vergiliarum occaſus)* Vide quae Petauius erudite diſſerit in eum locum, aduerſus Salmaſium, L. VI. Variar. Diſſ. in Vranol. c. 8. p. 239. H.

o. *In III. Idus Nou.)* Vide Not. et Em. N. XLIII. (hic poſitas) *In III. Idus Nouembr.)* Tamen Columella L. XI. c. 6. *Sexto Idus Nouembris, Vergiliae mane occidunt: hiemat.* Et ſane ab VIII Calendas

vit: hic [1] eſt p. Aquilonis hiberni, multumque aeſtiuo illi q. diſſimilis, cuius ex aduerſo eſt Africus. Ante brumam autem ſeptem diebus totidemque poſtea, ſternitur mare halcyonum feturae, vnde nomen hi r. dies traxere: reliquum tempus hiemat. Nec tamen s. ſaeuitia tempeſtatum cludit [2] mare. Piratae primum coegere mortis periculo in mortem ruere, et hiberna experiri maria: nunc idem hoc auaritia cogit.

XLVIII. Ventorum [3] frigidiſſimi t. ſunt, quos a Septemtrione diximus ſpirare, et vicinus his Corus. Hi [4] et reliquos compeſcunt, et nubes abigunt. Humidi Africus et praecipue Auſter Italiae; Nar-

1. *Sic ex MSS. hic eſt Aquilo hibernus. M. hoc eſt Gr.* 2. *Sic ex MSS. concludit Gr.* 3. *venti etiam Ch.* 4. *ſic quoque Chiff. Ii Gron.*

lendas Octbr. quo die ſit aequinoctium, ad ſextum Idus Nouembr. dies intercedunt fere quatuor et quadraginta. Quod ſi tertio Idus Vergiliae occidunt, vt libri omnes prae ſe ferunt, non dies quatuor, ſed octo et quadraginta ſcribi oportuit. Notum eſt autem ab nota numeri IV. ad III. procliuem eſſe librariis lapſum. Nihilominus receptam ſcripturam eſſe retinendam, Plinius ipſe admonet L. XVIII. ſect. 60. et 74. Et Columella L. XI. c. 1. p. 382. aequinoctii ſidus triduo definit, VIII. VII. et VI. Calend. Octobr. H.

p. *Hoc eſt Aquilonis)* Sic libri omnes, recte. Hoc tempus eſt, inquit, Aquilonis hiberni, qui eſt diſſimilis aeſtiuo. H.

q. *Aeſtiuo illi)* Caeciae, qui ab exortu ſolſtitiali ſpirat: cuius ex aduerſo eſt Africus, ab occaſu brumali. H.

r. *Nomen hi dies)* Halcyonides. Haec multo vberius narrantur, L. X. ſect. 47. H.

Hi dies traxere) Vide Senecam. *Dalec.*

s. *Nec tamen ſaeuitia tempeſtatum concludit mare) Cludit*, Melius quam *concludit*, vetuſta lectio. *Pintian.*

Nec tamen) Habet in hanc ſententiam plane aurea, Seneca Nat. Quu. L. V. toto c. 18. p. 899. H.

t. *Ventorum frigidiſſimi)* Haec Ariſtot. L. II. Meteor. c. 6. p. 565. H.

Narrant et in Ponto Caecian u. in ſe trahere nubes. Sicci Corus, et Vulturnus, praeterquam x. deſinentes. Niuales y., Aquilo et Septemtrio. Grandines z. Semptemtrio importat, et Corus: aeſtuoſus Auſter: tepidi a. Vulturnus, et Fauonius. Iidem Subſolano ſicciores: et in totum omnes a ſeptemtrione et occidente ſicciores, quam a meridie et oriente. Saluberrimus b. autem omnium Aquilo [1]: noxius Auſter,

1. *Vide num rectius legatur, aquilo, quia ſiccus et frigidior: noxius Auſter, fortaſſis, quia magis humidus. Chiff.*

u. *Caecian in ſe)* Ariſt. ſect. 26. Probl. 32. p. 800. Διὰ τί ὁ Καικίας μόνος τῶν ἀνέμων ἐφ' ἑαυτὸν ἄγει τὰ νέφη; ὥσπερ καὶ ἡ παροιμία λέγει, Ἕλκων ἐφ' αὑτὸς, ὡς ὁ Καικίας, νέφος. Οἱ γὰρ ἄλλοι ὅθεν ἂν πνέωσιν, ἐνταῦθα ἀνατέλλουσι. *Cur vnus ventorum Caecias nubes ad ſe vocat? quod etiam prouerbio declaratur:* Vt Caecias nubes, opes ad ſe trahit. *Ceteri namque, vnde ſpirant, inde expellunt.* Idem repetit, L. II. Meteor. c. 6. p. 565. et poſt eum Theophr. L. de ventis, p. 65. In cauſa vero eſſe videtur, quod a terra ſpirat, atque adeo nubes non expellit, ſed in caelum elatas circumagit, atque orbiculari linea rurſum ad eum locum vnde aſpirat, adducit. H.

x. *Praeterquam deſinentes)* Vide Not. et Em. N. XLIV. (hic adn.) *Sicci Corus et Vulturnus, praeterquam deſinentes)* Etſi exemplaria omnia legant *deſinentes*, fortaſſis tamen rectius ſcripſeris *deſinens*, vt id de Vulturno ſolum intelligas. Nam Ariſtot. L. II. Meteor. c. 6. p. 565. Ξηροὶ δὲ Ἀργέστης καὶ Εὖρος· ἀπαρχῆς δὲ ἔτος ξηρός· τελευτῶν δὲ, ὑδατώδης. *Sicci, Corus, et Vulturnus: ſed hic inter initia ſiccus eſt: deſinens vero humidus.* H.

y. *Niuales)* Sic. Ariſtot. L. II. Meteor. c. 6. p. 565. Νιφετώδης δὲ Μέσης καὶ Ἀπαρκτίας, μάλιστα. ἔτοι γὰρ ψυχρότατοι. Meſen appellat, vt ante monuimus, quem Plinius Borean, ſiue Aquilonem. H.

z. *Grandines)* Ariſt. l. c. Χαλαζώδης δ' ὁ Ἀπαρκτίας, καὶ Θρασκίας, καὶ Ἀργέστης. H.

a. *Tepidi)* Vulturnum, et Fauonium eadem cum Auſtro conditione facit Ariſtot. l. c. hoc eſt, aeſtuoſum. Καυματώδης δὲ Νοτὸς, Ζέφυρος, καὶ Εὖρος. H.

b. *Saluberrimus autem omnium*

ſter c., et magis d., ſiccus; fortaſſis quia humidus frigidior

omnium Aquilo, quia ſiccus et frigidior: noxius Auſter, fortaſſe quia magis humidus) Non video, cur hic quoque libuerit caſtigatoribus tantum verborum transponere, fortiter contemta fide archetyporum Auſter, qui Graecis Notus, ſaepius quidem imbrifer, interdum tamen ſerenificus eſt, vel Horatio teſte, *Albus vt obſcuro detergit nubila caelo, Saepe Notus:* neque ſemper imbres adfert: vtroque modo noxius: atque etiam magis quoties eſt ſiccus, quod tunc etiam aeſtuoſus ſit. Id an non ſatis Latine Plinius expreſſit his verbis? *Saluberrimus autem omnium Aquilo. Noxius Auſter: et magis ſiccus, fortaſſis quia humidus frigidior eſt.* Sequenti verſu in ambobus legitur, *Eteſiae nocte deſinunt fere*, non, *Flare.* Et quorſum attinebat ſupponere, *Flare*, cum aeque perfecta locutio ſit, *Eteſiae noctu deſinunt?* Nec male noſtri in ſequenti verſu, *Cum vocantur Ornithiae*, pro quo in vulgatis eſt: *Qui vocantur.* Nam Ornithiae ſunt Eteſiae, atque ſtati. *Gelen.*

Saluberrimus) Ita Hippocr. L. de morbo ſacro, c. 7. p. 483. T. X. cf. iſta autem cum iis quae Celſus habet L. II. c. I. fol. 5. H.

c. *Noxius Auſter)* Hipp. L. de hum. text. 13. p. 567. Tom. 8. Νότοι βαρήκοοι, ἀχλυώδεες, καρηβαρικοὶ, νωθροὶ, διαλυτικοὶ etc. *Auſtri auditum grauant, oculis caliginem, capiti grauitatem, torporem membris inducunt, diſſoluunt*, etc. Eadem repetit T. IX. L. III. Aph. V. p. 95. Et liber primus Epid. totus in eo ferme argumento habitat: vbi et Galen. in com. ad eum librum, et ad L. II. p. 72. H.

d. *Et magis ſiccus)* Magis etiam nocet Auſter, quando eſt ſiccus. Vide Not. et Em. N. XLV. (hic inf.) *Noxius Auſter, et magis ſiccus)* Eſt in editione Dalecampii et Gronouii, coniectura Chifletii admonentis, num rectius legatur, *Saluberrimus omnium Aquilo, quia ſiccus et frigidior: noxius Auſter fortaſſis, quia magis humidus.* Auſi ſunt et alii ante eum haec Plinii verba ſic praepoſtere permutare, quod fieri contempta archetyporum fide, iamdudum Gelenius conqueſtus eſt. Nos receptam lectionem egregie tuemur Ariſtotelis auctoritate, ſect. I. Probl. 23. p. 681. διὰ τί οἱ Νότοι οἱ ξηροὶ καὶ μὴ ὑδατώδεις, πυρετώδεις εἰσίν; *Cur Auſtri ſicci, et nullo modo humidi, febres creare ſolent?* Ac paulo poſt: Ὅταν μὲν ἂν ἄνευ ὕδατος πνέωσι, ταύτην ἐν ἡμῖν ποιοῦσιν τὴν διάθεσιν· ὅταν δὲ ἅμα ὕδατι, τὸ ὕδωρ καταψύχει ἡμᾶς. *Cum igitur*

dior eſt. Minus e. eſurire eo ſpirante creduntur animantes. Eteſiae f. noctu deſinunt fere [1], et a g. tertia

1. *Flare. M.*

tur ſicci ſunt Auſtri, corpora noſtra ſic affici neceſſe eſt: at cum ventus imbre coniungitur, nos aqua refrigerat. Et ante Philoſophum Medicus Hippocrates, L. de humoribus Text. 15. p. 570. ἀνυδρίαι νοτίαι, *et ſiccitates,* inquit, *auſtrinae ſunt:* in quem locum Galenus Tom. VIII. p. 571. huiusmodi tempeſtates ait multum a naturalibus differre, creare morbos. etc. H.

e. *Minus eſurire)* Ariſtoteles ſect. 26. Probl. 46. p. 803. Διὰ τί ἐν τοῖς βορίοις βρωτικώτεροι ἢ ἐν τοῖς νοτίοις, ἢ διότι ψυχρότερα τὰ βόρεια; *Cur ſpirante Aquilone cibi auidiores ſumus, quam Auſtro; An quod Aquilo frigidior eſt?* H.

f. *Eteſiae noctu deſinunt fere)* Codex Salmanticenſis et omnis impreſſa lectio, *flare,* non, *fere,* agnoſcit. Et ſic proculdubio ſcribendum, ex eodem Ariſtotele loco ſaepe allegato. *Pintian.*

-Deſinunt fere) Vide Not. et Em. N. XLVI. (hic adi) *Eteſiae noctu deſinunt fere)* Aliqui codices *deſinunt flare* haud improbabiliter. Ariſtot. L. II. Meteor. c. 5. p. 561. de eteſiis, τὰς μὲν ἡμέρας πνέουσι, τὰς δὲ νύκτας παύονται. Et ſect. 26. Probl. 54. p. 804. ſine dubitandi aduerbio λήγουσης τῆς ἡμέρας λήγουσι, καὶ τῆς νυκτὸς οὐ πνέουσιν, *deſinente die deſinunt, noctu quieſcunt:* Itaque *flare* haud ſane diſplicet: ſed magis arridet hanc voculam *fere* ad ſequentia referre: noctu enim ſemper quidem deſinunt: ſed non ſemper iidem hora tertia incipiunt: immo apud nos vix vmquam ea hora. Sic igitur libenter legam: *Fere et a tertia diei hora oriuntur.* Alioqui et *deſinere* abſolute, voce ea non adiecta *flare,* de ventis dicimus non inuenuſte. Plinius ipſe paulo antea hac ipſa ſectione: *Sicci, Corus et Vulturnus, praeterquam deſinentes.* Et mox: *Septemtriones impari fere deſinunt numero.* Sic e diverſo *incipere* pariter abſolute dicuntur: Paulo poſt Auctor ipſe: *Omnes venti vicibus ſuis ſpirant maiore ex parte: aut vt contrarius deſinenti incipiat.* H.

g. *Et a tertia)* Hoc eſt, medio tempore inter Solis ortum, et medium diem. In eam rem lepide Seneca Nat. Quu. L. V. c. 11. p. 897. *Eteſiae,* inquit, *ob hoc ſomniculoſi a nautis, et delicati vocantur; quod, vt ait Gallio, mane neſciunt ſurgere: eo tempore incipiunt prodire, quo ne pertinax quidem aura eſt, etc.* H.

tertia diei hora oriuntur. In [1] Hiſpania h. et Aſia ab i. oriente flatus eſt eorum; in Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus a meridie. Spirant autem et a bruma, cum [2] vocantur k. Ornithiae, ſed leniores, et l. paucis diebus. Permutant et duo naturam cum ſitu. Auſter m. Africae ſerenus, Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus ſuis ſpirant maiore ex parte, aut [3] vt n. contrarius deſinenti incipiat [4]. Cum proximi cadentibus ſurgunt, a o. laevo latere in dextrum vt Sol, ambiunt. De ratione eorum

1. *In Hiſpaniam et Aſiam ab oriente flatus eſt eorum: in Ponto ab Aquilone in meridiem. Reliquis autem partibus ſpirant et a etc. V.* 2. *qui. V.* 3. *del. aut.* 4. *incipiat: aut quam proxime cadentibus ſurgat. Long. et M.*

h. *In Hiſpania)* Eteſiae et prodromi appellantur, vt recte Gellius admonet, L. II. c. 22. p. 165. qui ſtato tempore anni, cum Canis oritur, ex alia atque alia caeli parte ſpirant. In Hiſpania ab oriente flare, et eosdem eſſe cum Euro ſcribit pariter Poſidonius apud Strabon. L. III. p. 144. In Ponto, ab Aquilone. Polybius L. IV. p. 434. In his regionibus nulli paene ſunt conſtantes, aut anniuerſarii venti. H.

i. *Aſia ab oriente flatus eſt eorum)* Venti ſeptemtrionales omnes numero quinque: Aquilo, Caecias, Aparctias, Thraſcias, Argeſtes. *Dalec.*

k. *Vocantur Ornithiae)* Eteſiae imbecilliores. *Idem.*

l. *Et paucis diebus)* Nouem vt dictum eſt ſuperiore ſect. Ita Democritus apud Geminum, in Elem. Aſtron. c. 16. p. 68. Δημόκριτῳ ἄνεμοι πνέουσι ψυχροὶ, οἱ Ὀρνιθίαι καλούμενοι, ἡμέρας μάλιστα θʹ. H.

m. *Auſter Africae)* Ariſt. L. II. Meteor. c. 3. p. 556. Ὁ δὲ Βορέας — τῷ ἀπωθεῖν, αἴθριος ἐνταῦθα. ἐν δὲ τοῖς ἐναντίοις, ὑδατώδης ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Νότος αἴθριος τοῖς περὶ τὴν Λιβύην, etc. *Aquilo — quod nubes propellat, ſerenus eſt: in locis oppoſitis pluuius. Pari modo et Auſter Afris ſudus eſt, etc.* Habet aliquid ſimile Macrob. L. II. in Somn. Scip. c. 5. p. 137. H.

n. *Aut vt)* Ita omnes MSS. Explicat quid ſit, vicibus ſuis ſpirare ventos: nempe deſinenti contrarium, ſiue qui ex aduerſo eſt, incipere. H.

o. *A laeuo latere)* Ab ortu in

eorum menſtrua, quarta p. maxime Luna decernit. Iisdem autem ventis in contrarium nauigatur q. prolatis pedibus r., vt noctu plerumque aduerſa vela concurrant. Auſtro maiores fluctus eduntur, quam Aquilone: quoniam ille s. infernus [1] ex imo maris ſpirat,

1. *Inferius ex imo maris Chif.*

in occaſum, ac deinceps rurſus in ortum. H.

p. *Quarta maxime)* Qui quarto nouilunii die ſpirant, ii vt plurimum toto menſe dominantur. Virg. Georg. L. I. v. 433. *Sin ortu in quarto, namque is certiſſimus auctor, Pura, nec obtuſis per caelum cornibus ibit: Totus et ille dies, et qui naſcentur ab illo, Exactum ad menſem, pluuia ventisque carebunt: Votaque ſeruati ſoluent in litore nautae, etc.* H.

q. *Nauigatur prolatis pedibus)* *Pes*, nauticum vocabulum, imus eſt veli angulus: aliis funis quo velum tenditur. Virgil. *Vna omnes fecere pedem.* id eſt, vela tetenderunt. *Proferre pedem* Seruio eſt, funibus et ſuis podiis imam veli partem minus adducere, ſiue vtramque veli partem aequatam eſſe non pati, quod fit obliquato veli ſinu, dum producitur funis alter, alter reducitur. Sic colligitur ventus vt aduerſae naues eodem vento inflatae ac pulſae poſſint concurrere. Funes hos *vorſoria* vocat Plautus, *Hic ventus nunc ſecundus eſt, cape vorſorium.* Propedes Iſidorus ex Turpilio, *Quaſi cum ventus fert nauem in mare ſecundum ſi quis propedem miſit in veli ſiniſtrum.* Sic anginam ex Cinna vocat funem. *Qui autem naui ad malum conſtringit atque angina regit ſtabilem fortiſſima curſum.* Turn. cap. 4. lib. XX. Aduerſ. *Dalec.*

r. *Prolatis pedibus)* Seruius in illum Virgilii v. 830. Aen. L. V. *Vna omnes fecere pedem:* Pedem vel podiam appellari ait funem illum quo pro voluntate velum adducitur ac remittitur. Ex vtroque veli angulo pendulus hic funis fuit: vſus, in captando vento: nam prout alter aut laxabatur, aut ſtringebatur, obliquabatur antenna, et ipſum velum: atque adeo maiori vel minori ſinu vela ventos excipiebant. Prolatis igitur pedibus idem eſt ac leniter et quantum opus eſt, remiſſo laxatoque fune, qui ex infimo veli angulo pendet, obliquare velum. *Aller a la bouline.* H.

s. *Ille infernus)* Haec quidem Plinius ex ea opinione, quae veterum animis plerumque inſedit, borealem plagam

ſpirat, hic ſummo. Ideoque poſt t. Auſtros noxii praecipue terrae motus. Noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior. Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu flantibus. Septemtriones impari u. fere deſinunt numero: quae obſeruatio et in aliis multis rerum naturae partibus valet. Mares itaque ſexiſtimantur impari [1] numero. x. Sol y. et auget, et comprimit flatus. Auget exoriens occidensque, comprimit meridianus aeſtiuis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerumque ſopiuntur; qui aut nimio frigore, aut aeſtu ſoluuntur. Et imbribus z. venti [3] ſopiuntur. Exſpectantur autem maxime, vnde nubes diſcuſſae adaperuere caelum. Omnium quidem (ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire easdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat; non ventorum modo, verum et reliqua-

1. *Impares numeri. Vet.* 2. *meridianis et aeſtiuis. M.* 3. *venti ſop. deſ. haec in Chiff. M. et recte.*

gam excelſiorem eſſe et elatiorem: humiliorem multo, depreſſioremque Auſtralem. Hoc etiamnum vulgus ſequitur in ventorum nomenclatione, quos *Vent d' aval* et *Vent d' amont* vocant, quaſi ex humiliore illum, iſtum e ſuperiore mundi plaga exortum. H.

t. *Ideoque poſt Auſtros)* Vide Senecam Nat. Quu. L. VI. c. 7. p. 906. H.

u. *Impari fere)* Poſtquam impari dierum numero ſpirauere. H.

x. *Impari numero)* Quoniam, vt Macrobius ait, L. I. in Somn. Scip. 6. p. 25. *Impar numerus mas, et par femina vocatur: item Arithmetici imparem patris, et parem matris appellatione venerantur.* H.

y. *Sol et auget)* Quae mox ſequuntur vsque ad ea verba. *et imbribus,* etc. habent totidem verbis Ariſtot. L. II. Meteor. c. 5. p. 561. et ſect. 25. Probl. 4. p. 793. Theophr. L. de ventis, p. 59. et 60. et Seneca Nat. Quu. L. V. c. 8. p. 896. H.

z. *Et imbribus)* Ariſt. ſect. 26. Probl. 6. p. 797. Διὰ τί οἱ ἐκνεφίαι ὕδατος γενομένου θᾶττον παύονται; *Cur procellae vehementiores imbre ſuperueniente ocyus ceſſant?* H.

quarum tempeſtatum magna ex parte. Et a. eſt principium luſtri eius, ſemper intercalari anno, Caniculae ortu. De generalibus ventis haec.

XLIX.

a. *Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculae ortu)* Lege: *et eſt principium luſtri eius ſemper in canario anno Caniculae ortu. Canarius annus* eſt Aegyptiacus, quia Aegyptii ab ortu canis anni ſui exordium ſumebant. Vide *Salmaſ.* pag. 553. a. *Gron.*

Et eſt principium) Eudoxi quadriennium, vel, ſi lubet ita appellare, luſtrum, in quo annus vnus intercalaris eſt, principium ducit ab exortu Caniculae. Vide Not. et Em. N XLVII. (hic conſp.) *Intercalari anno Caniculae ortu)* Vel *intercalario anno*, vt in ſcriptis quibusdam extat, atque ex vet. cod. adnotauit V. Cl. Pelicerius Ep. Montiſpeſſul. Salmaſius, p. 553. reponere mauult ex coniectura ſua, *in canario anno.* Sed hanc emendationem nemini vel leuiter erudito probatum iri arbitror, qui quam erudite ac ſolide confutata ſit a Petauio noſtro, L. V. Variar. Diſſ. in Vranol. c. 5. p. 202. expendere ſecum voluerit. Interim operae pretium fuerit admonere, poetarum more locutum eſſe hoc loco Plinium, qui luſtrum appellare viſus ſit quadriennii ſpatium: cum tamen certum ſit interuallo quinque ſolidorum annorum conſtare luſtrum. Id enim a cenſione populi Romani originem habuit: ea vero poſt quinque vertentes annos ex legis praeſcripto apud Cenſores fieri debebat. Qua de re Aſconius Pedianus in 3. orat. contra Verrem, ad ea verba, *Neque cenſus eſſet.* Atque huius moris veſtigium in Faſtorum Capitolinorum reliquiis apparet: in quibus luſtra nonnulla continuis quinquenniis interiectis condita viſuntur: quod et Romanorum antiquitatum periti docent, Sigonius, aliique. Poetae nihilominus, vt dixi, aliique interdum, ob duarum periodorum iſtarum affinitatem, luſtri Romani, et Olympicae πενταετηρίδος, nomina licenter permutarunt, quadriennio luſtri, luſtro Olympiadis appellatione imputata. Poſterioris exemplum habet Ouid. L. IV. de Ponto, El. 6. *In Scythia nobis quinquennis Olympias acta eſt: Iam tempus luſtri tranſit in alterius.* Prioris, Auſonius, in Epitaphiis Heroum, Carm. 31. *Omnia, quae longo vitae cupiuntur in aeuo, Ante quatuor plenum conſumſit Anicia luſtrum.* Hoc eſt ante annos ſede-

XLIX. Nunc b. de repentinis flatibus, qui exhalante terra (vt c. dictum eſt) coorti, rurſusque d. deiecti, interim e. obducta nubium cute, multiformes exiſtunt. Vagi f. quippe [1] et ruentes torrentium modo (vt aliquibus [2] placere oſtendimus g.) tonitrua et fulgura edunt. Maiore vero illati pondere incurſuque, ſi late ſiccam rupere [3] nubem, procellam gignunt, quae vocatur a Graecis Ecnephias h.: Sin vero i. depreſſo [4] ſinu arctius rotati effregerint, ſine

1. *d. in M.* 2. *aliqueis. Chiff.* 3. *Sic ex MSS. conſentit Chiff. ruperint Gr.* 4. *depreſſum ſinum. Vet.*

ſedecim ſolidos et perfectos. Fidem facit ipſa ſi tamen genuina, Epitaphii inſcriptio: ANICIAE. SEDECENNI. MATRONAE. H.

b. *Nunc de repentinis flatibus)* De his Ariſtoteles in Meteor. et Gellius lib. XIX. Rhodig. cap. 19. 20. *Dalec.*

c. *Vt dictum eſt)* Sect. 42. H.

d. *Rurſusque deiecti in terram, obducta nubium cute)* Antiqua ſcriptura, *Rurſusque deiecti, interim obducta. Gelen.*

e. *Interim)* Interim dum nubium *veluti* corio obuoluuntur, *ne exeant.* H.

f. *Vagi quippe)* Interpretationem huius loci dabit ipſe Cicero: *Cum illi anhelitus,* inquit, L. II. de Diuin. p. 228. *ſe in nubem induerint, eiusque tenuiſſimam quamque partem coeperint diuidere, atque diſrumpere, idque crebrius facere, et vehementius, tum fulgura et tonitrua exſiſtere: ſi autem nubium conflictu ardor expreſſus ſe emiſerit, id eſſe fulmen.* H.

g. *Oſtendimus)* Sect. 43. iis verbis: *Et ſi in nube luctetur flatus aut vapor, tonitrua edi: ſi erumpat ardens, fulmina, etc.* H.

h. *Ecnephias)* Accommodato ſcil. nomine: ἐκ νέφους, ex nube erumpente ſpiritu. Sic Ariſt. L. III. Meteor. c. I. p. 573. Frequentes Ecnephiae dicuntur eſſe prope Aequatorem, iis praeſertim menſibus, quibus conſtantes venti ſunt rariores. In quibusdam certis Africae locis ſunt anniuerſarii. Has procellas nautae *Tornados,* et *Trauados* vocant, intra vnius horae ſpatium in omnes paene plagas diriguntur, tonitruis fere comitantibus, et magna imbrium copia. H.

i. *Sin vero)* Res ſic eſt concipienda: vt ſit nubes aliqua vento

ſine igne, hoc eſt ſine fulmine, verticem faciunt, qui k. Typhon vocatur, id eſt, vibratus Ecnephias. Defert hic ſecum aliquid[1] abruptum e nube gelida, conuoluens, verſansque, et ruinam ſuam illo pondere aggrauans, et locum ex loco mutans rapida vertigine: praecipua nauigantium peſtis, non antennas modo, verum ipſa nauigia contorta frangens, tenui l. remedio aceti in aduenientem effuſi, cui frigidiſſima eſt natura. Idem illiſu ll. ipſe[2] re-

percuſ-

1. *Aliquid abreptum.* 2. *ipſo. V.*

vento extrinſecus compreſſa, quae in ſui medio contineat plurima venti ſemina: qui dum quaerit exitum, varie intra nubis ſinum impingitur, deflectitur, contorquetur, circumrotatur, ac impetu ſemper creſcente prorumpit in eam nubis partem quae infirmior eſt. Quia tamen nubes haud facile excutitur, fit vt quamdam eius portionem ſecum abripiat, et conuehat: eaque de cauſa cernatur quaedam nubis quaſi columna deorſum vergens ac procidens, quae in mare impacta, ipſum vi ſumma commoueat, et quaſi feruere compellat: quo nomine fere *Procella* intelligitur. Dicitur etiam Δῖνος *Vortex*, cum manifeſtiores creat in aqua vortices: ac ſpeciatim *Typhon*, cum rapidos creat ac vehementes, nauigiumque in quod inciderit, *Torquet agens circum, et rapidus vorat aequore vortex.* Ita fere Cabeus in L. III. Meteor. p. 8 et Gaſſendus in L. X. Laertii p. 1039. poſt Ariſt. l. c. Typhon is eſt quem vulgo *Ouragam* vocant, Americanas inſulas ſaepe infeſtans: de quo vide Ricciolum, Tom. I. p. 728. H.

k. *Qui Typhon vocatur)* Gellius loco citato. Alius eſt Typhon cometes ſupra cap. 25. *Dalec.*

l. *Tenui remedio)* Et Plutarch. quidem, L. III. Symp. qu. 5. p. 652. naturam aceti eſſe ait frigidiſſimam, nihilque eſſe quod ignibus reſtinguendis ſit aptius. Οὐδὲν δὲ τῶν σβεστηρίων ὄξυς, πυρὶ μαχιμώτερον, ἀλλὰ μάλιστα πάντων ἐπικρατεῖ καὶ συμπιέζει τὴν φλόγα δι' ὑπερβολὴν ψυχρότητος. Negat autem id fieri ob aceti frigiditatem, ſed ob tenuitatem partium, quibus conſtat, Fr. Reſta in Meteor. p. 229. H.

ll. *Idem illiſu)* Dum ventus

percuſſus, correpta ſecum id caelum refert, ſorbetque in excelſum.

L. Quod ſi m. maiore depreſſae nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato quam procella, nec ſine fragore. Turbinem n. vocant, proxima quaeque proſternentem. Idem ardentior, accenſusque dum furit [1], Preſter o. vocatur, amburens contacta pariter et proterens. (XLIX.) Non p. fit autem aquilonius

1. *Fuerit. Chiff.*

tus terrae impingitur, cogitur rurſum reſultare, ſecumque effert ea in quae incidit. Quare forma quaedam Typhonis ea eſt, quae quandoque lapides ita attollit, vt compluere poſtea iis arbitrere: quae arbores conuellit, et eradicat, etc. H.

m. *Quod ſi maiore depreſſae nubis eruperit ſpecu, ſed minus alto, quam procella)* Scribo, *Lato*, non, *Alto*. Superius enim dixerat, *Si late ſiccam ruperint nubem procellam gignunt.* Gelen. *Quod ſi maiore depreſſae, etc)* Τὸν ϛρόβιλον. Ventos hos nubibus incluſos et tanto impetu erumpentes Ennius his verſibus ſignificat. *Per ego Deum ſublimes ſubices humidas, Vnde oritur imber ſonitu ſaeuo et ſpiritu.* Vide Feſtum hac de re. *Dalec.*

n. *Turbinem)* Huc videtur pertinere prima ſequentis capitis periodus, perperam ex hac ſua ſede in alienam traiecta, *Idem.*

Turbinem) Definitur a Seneca, Nat. Quu. L. V. c. 13, p. 897. *Ventus circumactus,* inquit, *et eumdem ambiens locum, et ſe in ipſa vertigine concitans, turbo eſt. Qui ſi pugnacior eſt, ac diutius volutatur, inflammatur, et efficit quem πρηϛῆρα Graeci vocant. Hic eſt igneus turbo. Hi fere omnia pericula venti erupti de nubibus produnt, quibus armamenta rapiantur, et totae naues in ſublime tollantur.* Vide Lucret. L. VI. v. 299. *Fit quoque vt interdum venti vis miſſa ſine igni, Igneſcat tamen in ſpatio*, etc. Vide eumdem v. 445. Eadem habet Ariſt. l. c. p. 574. Preſteres Iaponicam plagam infeſtant in primis. H.

o. *Preſter)* Eſt etiam πρηϛὴρ χθόνιος. Ariſt. ἀναφύσημα vocant, cum ſpiritus ex terrae hiatibus exploſus mare vi ſe circumagit et contorquet. *Dal.*

p. *Non fit autem Aquilonius Typhon, nec niualis, aut niue iacente Ecnephias)* Repugnent licet omnia exemplaria

nius Typhon, nec [1] niualis aut niue p. iacente Ecnephias. Quod q. ſi ſimul rupit [2] nubem, exarſitque et ignem habuit, non [3] poſtea r. concepit, fulmen eſt. Diſtat a Preſtere, quo flamma ab igni. Hic late s. funditur flatu, illud conglobatur impe-

 tu.

1. *Nec niualis Ecnephias.* *Redundant enim tria illa verba, Aut niue iacente: ex Vet. et Ariſt. 1. Met.* 2. *rumpit.* 3. *ac non poſtea concipit ex M. et Chiff.*

plaria, perſuaſum habeo, tria illa verba, *aut niue iacente*, Plinii non eſſe, vt innumera alia in hiſtoria naturali. Mouet me Ariſtoteles, cuius verba ex initio tertii Meteorωn ſubieci, *Borea flante non fit typhon, neque ningente ecnephias.* De reliquo quis ita eſt mente captus, vt non videat, tum ex ordine eorum quae indicantur, tum ex Ariſtotele a quo cuncta haec ad literam, vt aiunt, hauſit Plinius, verba ſupra dicta alienum locum occupaſſe, proprio relicto, et ſtatuenda eſſe poſt illud caeſum proximi capitis, cuius finis eſt, *ſorbetque in excelſum?* Nam cum tractatio ecnephiae et typhonis claudatur illo loco, non potuere commodius alibi ſubtexi accidentia vtriusque: praeſertim cum ea parte, qua inſerta ſunt, ſeriem diſturbent, continuationemque interrumpant, turbinis, preſteris, f u l m i n i s, quorum commentatio interſcindenda non erat interpoſitione accidentium diuerſarum tempeſtatum. *Pintian.*

Non fit autem) Ariſt. L. III. Meteor. c. 1. p. 573. Βορείοις δ' οὐ γίγνεται τυφῶν, οὐδὲ νιφετῶν ὄντων ἐκνεφίας. Cauſas deinde ſubiicit, quas planius dilatat Cabeus in eum locum, L. III. p. 7. H.

p. *Aut niue iacente*) In MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. *aut niuem iaciens:* quae verba gloſſema ſapiunt vocis *niualis.* Eam forte ob cauſam expungenda illa, *aut niue iacente*, cenſuit Pintianus. H.

q. *Quod ſi ſimul rupit nubem, exarſitque, et ignem habuit, aut poſtea concepit fulmen eſt*) Lego, *Non poſtea concepit.* Id addit ad differentiam preſteris, quem in fine praecedentis capitis dixit, rupta nube demum dum furit, accendi. *Gelenius.*

r. *Non poſtea concepit*) Vt Preſter, qui poſtquam erupit e nube, nec prius, extra nubem, dum furit, accenditur, vti dictum eſt paulo ante. H.

s. *Hic late*) Preſter nimirum.

tu. Vortex t. autem remeando [1] diſtat a turbine, quomodo [2] ſtridor a fragore. Procella latitudine ab vtroque: disiecta nube verius, quam rupta. Fit et caligo belluae ſimilis, nube dira nauigantibus. Vocatur et columna u., cum ſpiſſatus humor rigensque ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere, et in[3] longum x. veluti fiſtula nubes aquam y. trahit.

LI.

1. Meando. Vet. 2. ex MSS. ſic quoque Ch. et quo Gron. et Al. et d. in Vet. omnibus. 3. Et in longum veluti fiſtula aquam etc. Chiff. Sic ex MSS.

rum. Hoc illud eſt quod Stoici probabant apud Plutarchum, L. II. de plac. Phil. c. 3. fulmen eſſe fulgorem quemdam vehementiorem: Preſterem vero languidiorem. H.

t. *Vortex*) Vorticem Graeci σιφῶνα alii τυφῶνα vocant. Apollodorus in Meteor. Ariſt. Ἀριστοτέλης, inquit, τυφῶνα οἷον τυπῶνα καλεῖ, διὰ τὸ τύπτειν σφόδρως καὶ ῥηγνύειν τὰ στερεὰ σώματα. ναῦται δὲ σιφῶνα διὰ τὸ δικὴν σιφῶνος ἀνασπᾶν τὸ ὕδωρ θαλάσσης. Vide Turn. cap. 20. lib. IV. Aduerſ. D.

Vortex autem hoc meando diſtat a turbine, quo ſtridor a fragore) Non diſplicet, quod habent noſtra exemplaria, *Vortex autem remeando diſtat a turbine, et quod ſtridor a frigore. Gelen.*

u. *Et columna*) Lucret. L. VI. v. 425. *Nam fit vt interdum tamquam demiſſa columna In mare de caelo deſcendat, quam freta circum Feruiſcunt, grauiter ſpirantibus incita flabris: Et quaecunque in eo tum ſunt deprenſa tumultu Nauigia, in ſummum veniunt vexata periclum. etc.* H.

x. *Et in longum*) Σιφῶνα Graeci vocant, διὰ τὸ δικὴν σιφῶνος ἀνασπᾶν τὸ ὕδωρ θαλάσσης, inquit Olympiodorus in Meteorol. Ariſtot. Venti ſunt nimirum, in nube, incluſi, qui aquam fibulae inſtar reſorbentes a mari, eam exonerant in naues, easque demergunt. In mediterraneo mari, quam in Oceano, hae Tubae ſeu fiſtulae crebiores. H.

y. *Aquam trahit*) Praeter Ecnephian, ſiue procellam, vorticem, ſiue typhonem, turbinem ſiue ſtrobilum et preſterem nominat Ariſtoteles, θύελλαν, ἐξυδρίαν, λαίλαπα, κατ' αἰγίδα, ἀναφύσημα, de quibus Rhodig. ἐκκολπίας vero, ἀπογείους, εὐθύπνους, hic referre nihil attinet, cum aliam naturam rationemque habeant, vt et

imbres

LI. (L.) Hieme et aeſtate rara fulmina, contrariis de cauſis; quoniam hieme denſatus aer nubium craſſiore corio ſpiſſatur; omnisque terrarum exhalatio rigens, ac gelida, quidquid accipit ignei vaporis, extinguit. Quae ratio immunem Scythiam et circa rigentia a fulminum caſu praeſtat: et e diuerſo nimius ardor Aegyptum: z. ſiquidem calidi ſiccique halitus terrae, a. raro[1] admodum, tenuesque denſantur in nubes. Vere b. autem et autumno crebriora fulmina, corruptis in vtroque tempore aeſtatis hiemisque cauſis. Qua ratione crebra[2] in Italia: quia mobilior aer mitiore hieme, et aeſtate nimboſa, ſemper quodammodo vernat, vel autumnat. Italiae quoque partibus iis, quae c. a ſeptemtrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt Vrbis et Campaniae tractus, iuxta hieme et aeſtate fulgurat, quod non in alio ſitu[3].

1. *Ex MSS. ſic, et raras admodum tenuesque et infirmas denſantur*, Gr. 2. *crebra ſunt in Italia.* Chiff. 3. *ſitu euenit.* M.

imbres τροπαῖοι. Petrus Victorius Romae in prima regione aedem Tempeſtati fuiſſe ſacram tradit. *Dalec.*

z. *Aegyptum*) Et Aethiopiam. Nam et hanc immunem eſſe a fulminibus teſtatur Plutarch. περὶ δεισιδαιμ. pagina 287. b. *Idem.*

a. *Raras admodum tenuesque et infirmas denſantur in nubes*) Duo illa verba, *et infirmas*, deſiderantur in exemplari Toletano, et quidem puto recte. Quid enim eſt aliud, *raras admodum tenuesque*, quam infirmas? *Pintian.*

b. *Vere autem*) Ita et Lucreti L. VI. v. 356. Apud nos autem aeſtate frequentius, quam temporibus aliis fulminat. H.

c. *Quae a ſeptemtrione deſcendunt ad teporem, qualis eſt omnis Campaniae tractus*) Rurſus in ambobus MSS. eſt, *Quae a ſeptemtrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt Vrbis et Campaniae tractus. Gelen.*

LII. (LI. d.) Fulminum ipſorum plura genera traduntur. Quae ſicca veniunt, non adurunt, ſed diſſipant. Quae e. humida, non vrunt, ſed infuſcant. Tertium eſt, quod clarum vocant, mirificae maxime naturae, quo f. dolia exhauriuntur intactis g. operimentis, nulloque alio veſtigio relicto. Aurum,

d. *Fulgurum genera)* Fulgurum genera Rhodigino cap. 13. lib. VIII. *καταιβαταὶ, ἀργήτης, ψηλόεντα*, quae, vt vult Suidas, maxima celeritate icta comminuunt. Ab his tribus generibus quidam *triſulcum* fulmen dictum volunt. *Dalec.* v. Inſcr. in Ind. Librorum L. I.

e. *Quae humida)* Vide Not. et Em. N. XLVIII. (hic inſ.) *Quae humida non vrunt, ſed infuſcant)* Fortaſſis legendum *quae fumida.* Nam Ariſtot. qui duo tantum poſteriora fulminum genera attingit, quae Plinius nunc commemorat: *ἐὰν μὲν πάνυ λεπτὸν*, inquit L. III. Meteor. c. I. p. 574. *οὐκ ἐπικάον διὰ λεπτότητα, ὃν οἱ ποιηταὶ ἀργῆτα καλοῦσιν· ἐὰν δ' ἧττον ἐπικάον, ὃν ψολόεντα καλοῦσιν· ὁ μὲν γὰρ διὰ τὴν λεπτότητα φέρεται, διὰ δὲ τὸ τάχος, φθάνει διϊὼν, πρὶν ἐκπυρῶσαι, καὶ ἐπιδιατρίψας μελᾶναι. ὁ δὲ βραδύτερος, ἔχρωσε μὲν, ἔκαυσε δ' οὔ.* Quod ſi fulmen admodum tenue fuerit, ſed prae tenuitate non adurat, illud eſt quod Poetae *Clarum* vocant: ſi vero minus adurat, *Fumidum.* Nam ob tenuitatem cito agitur: propter celeritatem ante penetrat quam adurat, vel mora facta infuſcet: Illud cum ſit tardioris naturae, infuſcat quidem, ſed non adurit. Vt vt eſt, multo diſtinctius magis Plinius, quam Ariſtoteles, tria fulminum genera conſtituit: ſiccum, humidum vel fumidum, et clarum. Duo priora non adurunt: ſed ſiccum tenuitate ſua dura diſſipat: humidum tantum infuſcat: clarum mira operatur: nam ſe per omnes venas inſinuat, etc. H.

f. *Quo dolia)* Lucret. L. VI. v. 227. *Tranſit enim valide fulmen per ſepta domorum, Clamor vti, ac voces: tranſit per ſaxa, per aera, Et liquidum puncto facit aes in tempore, et aurum: Curat item, vt vaſis integris vina repente Diffugiant: quia nimirum facile omnia circum Conlaxat, rareque facit lateramina vaſi*, etc. Addere lubet et Senecam, Nat. Quu. L. II. c. 31. p. 854. *Loculis integris ac illaeſis conflatur argentum. Manente vagina*

Aurum, et aes, et argentum h. liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno cerae. Marcia princeps i. Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipſa citra vllum aliud incommodum vixit. In k. Catilinanis [1] prodigiis

1. *Catiliniańis. Vet. Alii, Catilianis.*

gina gladius liqueſcit: et inuiolato ligno circa pila ferrum omne deſtillat. Stat fracto dolio vinum, nec vltra triduum rigor ille durat, etc. H.

g. *Intactis operimentis)* Vide Senecam cap. 31. lib. II. Quaeſt. Natur. Ariſt. de mundo cap. 3. Meteor. lib. II. cap. 1. lib. III. cap. 1. *Dal.*

h. *Argentum liquatur intus)* Vide quod adnotatum eſt de Mithridate cap. 2. lib. XXV. Varro lib. III. Rerum diuinarum: *Lucius Scipio cum aurum haberet in ciſta viminea, ita fulmine eſt icta, vt ciſta eſſet integra, aurum vero colliquiſſet.* Nonius in voce Liquidum. Plutarchus in Sympoſiis: καὶ κυλιχνίων ἀργυρῶν ξυλίνοις ἐγκειμένων ἐλύτροις, τὸν μὲν ἀργυρὸν σύξεσαι τακέντα, τὸ δὲ ξυλὸν ἄτικτον καὶ ἀπαθὲς εὑρεθῆναι. *Dalec.*

i. *Princeps Romanarum)* Sic coniugem appellatam credimus principis Senatus ac ciuitatis, qualis Scaurus exſtitit. H.

k. *In Catilinanis)* Vide Not. et Em. N. XLIX. (hic conſp.) *In Catilinanis prodigiis)* Emendare ex hoc loco Iul. Obſequentem iuuat, qui eamdem hiſtoriam recitat, c. 122. p. 66. *M. Caeſone,* (lege, *M. Cicerone) C. Antonio Coſſ. Fulmine pleraque decuſſa. Sereno Vargunteius Pompeius* (lege, *Pompeiis*, nam Plinius *ex Pompeiano municipio* fuiſſe ait: eſt autem Pompeii Italiae oppidum, de quo L. III. Sect. 9.) *de caelo exanimatus — Ab his prodigiis Catilinae nefaria conſpiratio coepta.* At ex Obſequente viciſſim puto Plinium corrigendum. Quis enim non ſuſpicetur ex hac voce *Vargunteius*, factum eſſe a librariis primum *Marcuennius*: poſtea *Marcus Herennius* ab emendatore aliquo? Sunt diuerſae apud Romanos familiae Varginteia et Herennia. Tacito viri nomine hoc ipſum Cicero refert inter prodigia, quae tempore ſui Conſulatus, atque adeo inter Catilinana prodigia acciderunt, L. I. de Divin. p. 164. *Aut cum terribili perculſus fulmine ciuis Luco ſerenanti vitalia lumina liquit.* Et ad id forte reſpexit Seneca Nat. Quu. L. I. c. 1. p.

digiis Pompeiano ex municipio M. Herennius Decurio ſereno l. die fulmine ictus eſt.

LIII. (LII.) Tuſcorum m. literae nouem Deos emittere fulmina exiſtimant, eaque eſſe vndecim generum: Iouem n. enim trina iaculari. Romani duo tantum ex iis ſeruauere [1]: diurna o. attribuentes Ioui, nocturna Summano p.: rariora ſane eadem de cauſa frigi-

1. *Seruauere Ch. M. etiam, ſeruare Gron.*

I. p. 832. dum ait: *Nam ſereno quoque caelo aliquando tonat ex eadem cauſa qua nubilo, aere inter ſe colliſo.* H.

In Catilianis prodigiis) Vetus lectio, *Catilinanis.* Lego, *Catilinanis.* Nam vt a Sylla Syllanus, ſic a Catilina Catilinanus. *Pintian.*

l. *Sereno die)* Id eatenus ſolum credi vult Gaſſendus in L. X. Laert. p. 1014. ſi reliquo caelo ſereno, credatur ſimul fuiſſe nubes ad quamdam finitoris ſeu horizontis partem, e qua fulminauerit, aut tonuerit: vel toto caelo alioqui puro, factam e terra eruptionem eſſe cum igne, nec ſine fragore. H.

m. *Tuſcorum)* His ſummam fuiſſe perſequendorum fulminum ſcientiam, ait Seneca, Nat. Quu. L. II. c. 32. p. 854. Totam eorum doctrinam de fulminum ſcientia, et de diuinatione per fulmina, prolixe deſcribit idem, c. 33. et ſequentibus. Attigit etiam Cicero, L. I. de Diuin. p. 194. Etruſcorum libros Rituales, praeter Tullium, laudat et Cenſorinus, L. de die Nat. c. 11. p. 69. H.

Tuſcorum literae nouem) Hetruſci iudicabant fulmina ob hoc tantum fieri, vt aliquid ſignificarent: Philoſophi contra fulminum cauſam efficientem nubium colliſioni aſſignabant: poſtquam vero facta eſſent, aliquid portendere exiſtimabant. *D.*

n. *Iouem enim tria)* Harum nos ineptiarum piget: quas ſi quis fuſius tractatas requirit, is Senecam adeat, l. c. c. 41. p. 856. H.

o. *Diurna)* Haec totidem verbis de Ioue et Summano, Feſt. in Fragm. p. 37. et S. Auguſt. L. IV. de Ciuit. Dei, c. 23. Summanus eſt Deus ſummus Manium, idem Orcus et Pluto dictus. H.

p. *Summano)* Plutoni ſummo Deorum Manium. Quis tamen Summanus eſſet, Ouidius dubitare videtur his verſibus, *Reddita, quisquis eſt, Summano templa feruntur: Tunc cum Romanis Pyrrhe timendus*

frigidioris q. caeli. Etruria erumpere terra [1] quoque arbitratur, quae infera appellat [2], brumali tempore facta; ſaeua maxime et exſecrabilia; cum ſint omnia, quae terrena exiſtimant [3], non illa generalia, nec a ſideribus venientia, ſed ex proxima atque turbidiore natura. Argumentum euidens, quod [4] omnia a ſuperiore caelo decidentia obliquos habent [5] ictus: haec autem quae vocant [6] terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur e terra exire, quoniam ex repulſu [7] nulla veſtigia edunt [8], cum ſit illa ratio non r. inferi [9] ictus, ſed aduerſi. A Saturni ea ſidere proficiſci ſubtilius iſta conſectari putant: ſicut cremantia, a Martis. Qualiter, cum Volſinii s. oppidum Tuſcorum opulentiſ-

1. *E terra M.* 2. *appellantur M.* 3. *exiſtimantur. M.* 4. *Vocem eſt inſerit Gr. eſt deeſt in Chiff. M.* 5. *Chiff. ſic quoque.* 6. *Sic etiam Ch. vocantur Gr.* 7. *percuſſu. Ch.* 8. *conſentit Ch. M. edant. Gr.* 9. *Chiff. ſic quoque, inferni Gr.*

mendus eras. Hac tota de re Delr. ſuper Sen. Herc. Oet. p. 852. et par. vlt. pag. 501. *Dal.*

q. *Frigidioris caeli)* Quia locis tepentibus caelum propter ἀντιπερίστασιν frigidius eſt. *Dal.*

r. *Non inferi ictus)* Ita MSS. omnes. Alias, *Inferni.* H.

s. *Volſinii oppidum Tuſcorum opulentiſſimum)* Et Lugdunum, florentiſſima ciuitas, Nerone imperante. Hetruſci, quas vocarunt *manubias*, id eſt, fulminum iactus, a tribus ſuperioribus ſideribus, Saturno, Ioue, Marte decidere putarunt: ſed praecipue Ioue, qui colluctantes inter ſe nimium Saturni humorem, et immodicum ardorem Martis, medius ipſe prorumpere cogit. Iouis fulmina mitiora eſſe tradunt. Saturni ſaeua et execrabilia, Martis cremantia. Itaque Iouis fulmen afflare tantum, leuique iniuria laedere, Saturni punire, ac perimere: Martis accendere: vnde *triſulca* quoque *fulmina* appellata fuiſſe quidam cenſent. Abſtruſius eſt, quod fulguralibus Hetruſcorum libris continebatur, ex vndecim manubiis nouem diis traditis, tres

lentiſſimum totum [1] concrematum eſt fulmine. Vocant et familiaria t. in totam vitam fatidica, quae prima fiunt familiam ſuam cuique indepto. Caeterum exiſtimant non vltra u. decem annos portendere priuata, praeterquam aut matrimonio [2] primo facta, aut natali die: publica non vltra triceſimum annum, praeterquam in x. deductione oppidorum.

LIV. (LIII.) Extat Annalium memoria, ſacris quibusdam, et precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari. Vetus fama Etruriae eſt, impetratum y., Vol-

1. *Opulentum. M.* 2. *patrimonio. M. Senec.*

tres Iouem habuiſſe: quarum prima eſt eius ſolius arbitrii, placida et monitoria tantum: ſecunda ex conſilio Deorum concentum, quae non impune mittitur: tertia conſenſu Deorum ſuperiorum, ſeu inuolutorum, quae peruaſtat et imis ſumma commiſcet. Had. Iun. cap. 16. 5. Alex. ab Alex. cap. 13. 5. Sunt et poſtulatoria fulmina, quae contemta nec procurata expiatione indigent. *Dal.*

Cum Volſinii) Tertull. ad Nation. L. I. c. 9. p. 46. *Cum Vulſinios de caelo perfudit ignis.* H.

t. *Familiaria in totam vitam fatidica)* Seneca Quaeſt. Natur. lib. II. cap. 47. *Fulmina perpetua, quorum ſignificatio in totam vitam pertinet, nec vnam rem id enunciat, ſed contextum rerum per omnem deinceps aetatem futurarum complectitur. Haec ſunt fulmina quae prima accepto patrimonio et in nouo hominis aut vrbis ſtatu fiunt. Dal.*

Vocant et familiaria) Perpetua appellantur a Seneca, Nat. Quu. L. II. c. 47. p. 857. *Haec ſunt fulmina, inquit, quae prima accepto patrimonio, in nouo hominis aut vrbis ſtatu fiunt.* — H.

u. *Vltra decem annos portendere)* Seneca idem, Quaeſt. Nat. lib. II. cap. 48. *Priuata fulgura negant vltra decimum annum, publica vltra triceſimum poſſe differri. Dal.*

Non vltra decem) Haec quoque Seneca l. c. c. 48. H.

x. *In deductione)* Cum in oppida coloniae deducuntur. H.

In deductione) Nouum vrbis ſtatum Seneca appellauit, l. c. c. 47. H.

y. *Impetratum)* Sic MSS. omnes: non, *impetritum*: etſi *impetritum* in formulis ſcio Augurum vſurpari, pro *impetratum*. De hac voce dicemus, L. XXVIII. ſect. 3. H.

Volſinios [1] vrbem z. agris depopulatis ſubeunte monſtro, quod vocauere Voltam. Euocatum et a Porſenna ſuo rege. Et ante eum a Numa a. ſaepius hoc factitatum, in primo Annalium ſuorum tradit L. Piſo grauis auctor: quod imitatum parum rite Tullium Hoſtilium ictum b. fulmine. Lucosque et aras et ſacra habemus: interque [2] Statores c., et [3] Tonan-

1. *Volſiniis et vrbe et agris depopulatis. Vet. Chiff.* 2. *Inter quae ſtatores. Vet. alii, inter quaeſtores.* 3. *ac M. Ch.*

z. *Impetratum Volſiniis et vrbe et agris depopulatis, ſubeunte monſtro quod vocauere Oltam)* Sic Vet. et Chiff. ſed ſincera lectio eſt, *Impetratum, Volſinios vrbem agris depopulatis, ſubeunte monſtro, quod vocauere Voltam.* Alioqui ſerum erat Iouis Tonantis auxilium iam depopulata vrbe. Quod autem ad monſtri nomen attinet, Tuſci terram vocabant Volam. Inde Volta terrigena bellua. *Gelenius.*

Volſinios) Hodie *Bolſena*, vnde et lacui cognomen, *Lago di Bolſena*, in Ducatu Caſtrenſi, in Etruria. H.

a. *A Numa)* Recitat Arnobius ſtatim initio libri V. p. 154. ex libro II. Valerii Antiatis, quo pacto artem Iouis, hoc eſt, fulminis eliciendi edoctus Numa fuerit. Videndus ea de re Plut. in Numa. Ioui Elicio aram in Auentino dicatam narrat Livius, L. I. p. 8. ad elicienda fulmina. H.

b. *Ictum fulmine)* Idem ſcribitur c. 2. l. XXVIII. *Dal.*

Ictum fulmine) De hoc rurſum, L. XXVIII. ſect. 4. Vide quae ibi dicturi ſumus. H.

c. *Interque Statores)* Inter Iouis, hoc eſt, Naturae fulmina edentis nomina, cuiusmodi ſunt Iouis Statoris, hoc eſt, Naturae fulmen parturientis, ſupra caput adſtans et imminens, ac veluti minans; proptereaque faciens homines attonitos: alterumque deinde Iouis Tonantis, tertiumque Feretrii, quo ſignificatur Natura fulmen emittens, quod interimit, deducitque ad feretrum, vel ſepulcrum: Elicium quoque, inquit, a maioribus accepimus Iouem appellatum; hoc eſt, Naturam fulmen emittentem ſacris et precationibus elicitum. Hic manifeſtum eſt, a Plinio Iouis, hoc eſt, Naturae fulminantis tria nomina eo ordine appellari, quo illius effectus percipi ſolent. In nummis tamen Gordiani

Tonantes, et Feretrios d., Elicium e. quoque accepimus Iouem. Varia in hoc vitae ſententia, et pro cuiusque animo. Imperari [1] naturae f., audacis eſt credere: nec g, minus hebetis, beneficiis h. abrogare vires: quando in fulgurum quoque interpretatione eo profecit ſcientia, vt ventura i. alia finito

1. *Imperari naturae audaci, eſt credere, nec minus auitis beneficiis. Ch. Imperare naturae ſacrae audacis Vet.*

diani Pii Felicis et Gallieni, in quibus ſcribitur, IOVIS STATOR, caue aut *Iouis* in recto caſu ibi dici pro *Iuppiter*, aut *Iouem Statorem* pingi: quamuis ſtans dextra haſtam, fulmen ſiniſtra tenet. Sententia eſt. *IOue Imperii Seruatore* STAT ORiens. Eam ob rem in nummis Gordiani aliis, ORIENS AVguſti legitur: in nummis Gallieni, RESTITutor ORIENTIS. Vbi Iuppiter Stator intelligi debet, in nummis ſcribitur, IOVI STATORI. H.

d. *Feretrios)* Feretrio opima ſpolia dicabantur. Numae Pompilii lex prima: *Quoius auſpicio, claſſe procincta opima ſpolia capiuntur, Iouis, Feretrio bouem caedito, quei cepit, aeris tercenta darier oporteto.* Secunda, *Spolia in Martis aſam: in campo ſuove taurilia vtra voluerit caedito.* Tertia, *Spolia Iano Quirino agnum marem caedito, quei ceperit centum aeris dato. Quoius auſpicio capta Dis piacolom dato.* Fulu. Vrſin. not. ad II. P. Merula ſuper Enn. pag. 193. *Dalec.*

Et Feretrios) Dictum putat a feriendo Feretrium Plutarch. in Romulo p. 27. Ἀνάθημα Φερετρίȣ Διὸς ἐπωνομάσθη. Τὸ γὰρ πλῆξαι, Φερῖρε Ῥωμαῖοι καλȣ̃σι. Alias huiuſce vocis originationes vide apud Lilium Gyrald. hiſt. Deor. ſynt. 2. p. 79. H.

e. *Elicium quoque)* Ab eliciendo, ſeu quod precationibus caelo euocaretur, id nomen traxit. Ouid. L. III. Faſtor. v. 327. *Eliciunt caelo te, Iuppiter: vnde minores Nunc quoque te celebrant Eliciumque vocant.* H.

f. *Imperari naturae)* Sacris et precationibus, quibus cogi creduntur fulmina, vel impetrari. H.

g. *Nec minus hebetis, beneficiis abrogare fidem)* Habitis, legit codex Tolet. non *hebetis. Pintian.*

h. *Beneficiis) Precationum vi* abrogare fulminibus vires, quae ſummi beneficii loco haberi par eſt. H.

i. *Ventura)* Seneca cap. 49.

nito die praecinat: et an peremptura k. ſint fatum, aut apertura l. potius [1] alia fata, quae lateant innumerabilibus in vtroque publicis priuatisque experimentis. Quamobrem ſint iſta vt rerum m. naturae libuit, aliis [2] certa, aliis dubia, aliis probata, aliis damnanda: nos caetera, quae ſunt in his memorabilia, non omittemus.

LV. (LIV.) Fulgetrum n. prius cerni, quam tonitrum audiri, cum ſimul o. fiant, certum eſt. Nec mirum; quoniam lux ſonitu velocior. Ictum autem et ſonitum congruere, ita modulante natura: ſed ſonitum profecti eſſe fulminis, non p. illati. Etiamnum q. ſpiritum ocyorem fulmine; ideo quati prius omne

1. *Prius.* *Chiff.* 2. *alias certa, alias.* *Chiff. M.*

49. lib. II. ex Cecinna: *Peremptalia fulmina quae tollunt priorum minas: Regalia, quae regum ciuitati minantur: Monitoria, quae docent quid cauendum ſit, aut impendentis periculi euitationem continent.* Dalec.

Vt ventura) Vt alia fulgura certo die ventura praecinat: *ſimulque ſignificet* an mutatura ſint fatum, etc. H.

k. *Peremptura)* Mutatura, Ita Seneca, c. 35. quem conſule. H.

Peremptura) Exoratura, placatura, vt pericula ſubmoveantur. Vide Senecam cap. 35. 26. Quaeſt. Nat. *Dalec.*

l. *Aut apertura)* Hoc illud eſt quod ait Seneca Nat. Quu. L. II. c. 34. p. 854. *Summam, inquit, eſſe vim fulminum iudicant: quia quicquid alii portendunt, interuentus fulminis tollit. Quicquid ab hoc portenditur, fixum eſt: etc.* H.

Apertura) Auerſura. *Dalec.*

m. *Vt rerum naturae libuit)* Haec verba incluſa ſunt vncinis a Gronouio.

n. *Fulgetrum prius)* Fulminis vim et impetum eleganter deſcribit Plautus in Amphitryon. his verbis: *Strepitus, crepitus, ſonitus, tonitrus, vt ſubito, vt propere, vt tonuit valide.* Dalec.

o. *Cum ſimul fiant)* Vncinis incluſit haec Gronouius.

p. *Non illati)* Profecti ſponte fulminis, non ab diis iratis immiſſi. Totum hac caput plenum eſt vaniſſimae ſuperſtitionis, de fulgurum obſeruatione, et diuinatione per ea. H.

q. *Etiamnum ſpiritum)* Aerem

omne et afflari, quam percuti: nec quemquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitru [1] audierit. Laeua r. proſpera exiſtimantur: quoniam laeua parte mundi ortus eſt [2]. Nec tam aduentus ſpectatur, quam reditus: ſiue ab ictu reſiliit [3] ignis, ſiue opere confecto, aut igne conſumpto ſpiritus remeat [4]. In s. ſedecim partes caelum in eo aſpectu [5] diuiſere

1. *Tonitrua. Vet.* 2. *deeſt in Chiff.* 3. *Sic quoque Ch. reſiliat Gr.* 4. *Haec ex MSS. conſentit Chiff. remeet Gr.* 5. *Ex MSS. ſic et M. reſpectu Gr.*

Aerem, ventum, afflatum. Seneca l. c. c. 20. p. 852. *Adiice nunc quod neceſſe eſt, vt impetus fulminis, et praemittat ſpiritus, et agat ante ſe, et a tergo trahat ventum, cum tam vaſto ictu aera inciderit. Itaque omnia, antequām feriantur, intremiſcunt vibrata vento, quem ignis ante ſe preſſit.* H.

r. *Laeua proſpera exiſtimantur)* Ad conſuetudinem Romani augurii dixit Ennius, *Quom tonuit laeuum bene tempeſtate ſerena.* At Homericus Vlyſſes apud Achillem querens de ferocitate Troianorum, neſcio quid hoc modo enunciat: *Proſpera Iuppiter his dextris fulguribus edit.* Cicero II. de Diuinat. Homeri verſus eſt, ζεὺς δὲ σφὶν κρονίδης ἐνδέξια σήματα φαίνων. Idem teſtatur Pauſan. Meſſen. pag. 132. Victorius cap. 3. lib. III. Muretus in Varronem cap. 6. 3. Apud Nonium e Catone, Fulguratores dicuntur fulgurum inſpectores, vt extiſpices, haruſpices. Vide Alex. ab Alex. c. 13. 5. Turneb. cap. 35. lib. XXIX. vide ſupra cap. 8. *Dalec.*

Laeua proſpera) Varro L. V. Epiſtolicarum Quu. apud Feſtum: *A Deorum ſede*, inquit, *cum in meridiem ſpectes, ad ſiniſtrum ſunt partes mundi exorientes: ad dexteram, occidentes: factum arbitror, vt ſiniſtra meliora auſpicia, quam dextra eſſe exiſtimentur.* H.

s. *In xvi. partes caelum in eo reſpectu diuiſere Tuſci)* Exemplar Salmant. *in eo ſpectu*, habet, rectius: praeceſſit enim mox ante, *Nec tam aduentus ſpectatur, quam reditus. Pintian.*

In ſedecim) Cicero, L. II. de Diuin. p. 228. *Quid eſt igitur*, inquit, *quod obſeruatum ſit in fulgure? Caelum in ſedecim partes diuiſerunt Etruſci. Facile id quidem fuit, quatuor quas non habemus duplicare: poſt idem iterum facere,*

re Tuſci. Prima eſt a ſeptemtrionibus ad aequinoctialem exortum: ſecunda ad meridiem: tertia ad aequinoctialem occaſum: quarta obtinet, quod reliquum eſt ab occaſu ad ſeptemtriones. Has iterum in quaternas diuiſere partes, ex quibus octo ab exortu ſiniſtras, totidem e contrario appellauere dextras. Ex his maxime dira, quae [1] ſeptemtrionem ab occaſu attingunt. Itaque [2] plurimum refert, vnde venerint fulmina, et quo conceſſerint. Optimum eſt, in exortiuas redire partes. Ideo cum a prima caeli parte venerint, et in eamdem conceſſerint, ſumma felicitas portenditur, quale Syllae Dictatori oſtentum datum accepimus. Cetera t. ipſius mundi portione minus proſpera [3] aut dira. Quaedam fulgura enunciare non putant fas, nec audire, praeterquam ſi hoſpiti indicentur, aut parenti. Magna huius obſeruationis vanitas, tacta Iunonis aede, Romae deprehenſa [4] eſt, Scauro Conſule, qui mox princeps [5] fuit u. Noctu magis, quam interdiu, ſine tonitribus fulgurat. Vnum x. animal hominem non ſemper extinguit, cetera y. illico: hunc [6] videlicet

1. *Quae per ſeptemtriones occaſum. Vet.* 2. *Sic ex MSS. Hard. perplurimum. Gr.* 3. *proſpera. At dira quaedam enunciare. M.* 4. *depreſſa Romae.* 5. *lego, Senatus princeps, etc.* 6. *huic. M.*

cere, vt ex eo diſcerent, fulmen qua ex parte veniſſet. Primum, id quid intereſt? Deinde quid ſignificat? etc. H.

t. *Cetera)* Quae fulmina in reliqua mundi portione cernuntur, ea pro regione vnde orta fuerint, aut quo conceſſerint, minus proſpera, vel minus dira cenſentur, ea qua dictum eſt ratione. H.

u. *Princeps)* Princeps Senatus, vel vt dicitur L. XXXVI. ſect. 24. Princeps totius ciuitatis. H.

x. *Vnum animal)* Vidimus ictos fulmine ſuperſtites: ſed ita, vt numquam recte ſapere aut loqui poſtea valerent. H.

y. *Cetera illico)* Negat hoc Scaliger eſſe verum, Exer. 13. p. 70. intacto enim equo ac

cet natura tribuente honorem, cum tot belluae viribus praeſtent. Omnia z. contrarias incubant [1] in partes: homo [2], niſi conuertatur in percuſſas, non exſpirat. Superne icti conſidunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem a. ita exanimatum cremari fas non eſt: condi b. terra religio tradidit. Nullum animal, niſi

1. *Concidunt. M.* 2. *Haec ex MSS. ſic quoque V. ſi convertatur in percuſſas non reſpirat. M. niſi conuertatur, vi percuſſus, non etc. Gr.*

ac ſuperſtite, equitem inſidentem interfectum nattat. At ſunt haec diſſimilia: Negat Plinius percuſſum animal praeter hominem, non illico mori: eo illaeſo, extingui ictum hominem, non negat: qui, quod mirabilius videri poſſit: ſacculis nullo modo ambuſtis, argentum liquari plane proxime antea adnotauit. MS. vnus pro *hunc*, hic habet *huic*. H.

z. *Omnia contrarias)* Cetera, inquit, quae fulmine iciuntur, concidunt in partem oppoſitam ei quae vulnus excepit: homo e contrario, niſi circumagatur in vulnus, (vt ipſe loquitur, L. XXVIII. ſect. 12) non exſpirat. Neque id homini ſolum, ſed et ceteris animalibus euenit, ſi Senecae credimus. *Illud aeque inter adnotanda ponas licet,* inquit, Nat. Quu. L. II. c. 31. p. 854. *Quod et hominum, et ceterorum animalium, quae icta ſunt, caput ſpectat ad exitum fulminis.* H.

a. *Hominem ita exanimatum)* Credidit antiquitas Iovem tonare ac fulminare ſi quando iratus impios et periuros vlciſci velit, aut lucos et ſacra loca violata, profanata, contaminata, parum caſte habita, expiari. Itaque vt Acro ſcribit, Aruſpicum et Pontificum doctrina, pollutum fuit quicquid de caelo tangeretur. Turn. cap. 29. lib. XXIX. Inde apud Plautum in Trinummo, *fulguritae arbores.* Scalig. in Feſtum voce Occiſum et bidental. Turneb. cap. 22. 16. in leg. 12. Tabul. *Dalec.*

b. *Condi terra)* Antiquitus priusquam gleba iniecta eſſet: locus vbi crematum corpus erat, nil religionis habebat: iniecta gleba tumulis corpus humatum dicebatur. *Idem.*

Condi terra) Hinc Tertullian. in Apolog. c. 48. p. 39. *Qui de caelo tangitur, ſaluus eſt, vt nullo igne decinereſcat.* H.

niſi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera c. fulminatorum 3 frigidiora 4 ſunt reliquo corpore.

LVI. (LV.) Ex iis, quae terra gignuntur, lauri d. fruticem non icit: nec vmquam quinque altius pedibus deſcendit in terram. Ideo e. pauidi altiores ſpecus tutiſſimos putant: aut tabernacula e pellibus belluarum, quas f. vitulos 5 appellant: quoniam hoc ſolum animal ex marinis non percutiat; ſicut nec e volucribus aquilam, quae ob hoc g. argimera 6 huius teli fingitur. In Italia inter Terracinam 7 et aedem h. Feroniae, turres bellicis temporibus deſiere fieri, nulla non earum 8 fulmine diruta.

3. *fulminitorum. Feſtus.* 4. *Ex MSS. ſic et Chiff. vocem ſunt omittit Gr.* 5. *marinos vitulos. Vet.* 6. *Et ſic Ch. armiger Gr.* 7. *Terracinem et aedem Feroniam. Ch. Tarracinam Gr.* 8. *quia nonnullae earum fulmine dirutae. M.*

c. *Vulnera)* Plura quae referri huc poſſent, vide ap. Senecam, l. c. H.

d. *Lauri fruticem)* Huc refer ea quae de Tiberio narrantur, L. XV. ſect. 40. Columella, gallinae incubanti, tonante caelo, et in fulminum metu, lauri folia ſubiici imperat. Refellit tamen hoc miraculum experientia ipſa, qua laurum de caelo tactam recentiores plurimi obſeruauerunt: Sennertus, Vicomercatus, aliique, quos laudat Phil. Iac. Sachs, in Gammarologia, p. 22. H.

e. *Ideo pauidi)* Sueton. de Aug. c. 90. *Tonitrua et fulmina paulo infirmius expaueſcebat; vt ſemper et vbique pellem vituli marini circumferret pro remedio: atque ad omnem maioris tempeſtatis ſuſpicionem, in abditum et concameratum locum ſe reciperet, etc.* H.

f. *Quas vitulos appellant)* Phocas ſcilicet. Harum pellis vt et Hiaenarum fulmine non tangitur. *Dalec.*

Quos vitulos) Auguſtum Seuerus Imperator ſuperſtitione aequauit, aut etiam vicit: lecticam etiam ſuam aduerſus fulminis impetus tali corio tegi praecepit. H.

g. *Armigera)* Ita libri MSS. tum hoc loco, tum L. X. ſect. 4. non vt editi hic exhibent, *armiger.* H.

h. *Aedem Feroniae)* Feronia libertorum Dea, in cuius

LVII. (LVI. i.) Praeter [1] haec inferiore k. caelo relatum in monumenta eſt, lacte l. et ſanguine pluiſſe

1. Praeter haec relatum in monumentis eſt caelum lacte, etc. M. ius templo ii, ſiue bello capti, ſiue compedibus ac ergaſtulo educti, ſeu vindicta manumiſſi forent, ſeu teſtamento; ſeu cenſu liberorum, ſtatum, munera et conditionem accipiebant. Alex. ab Alex. cap. 10. lib. IV. In Feroniae templo numine afflati ſuper ignem citra noxiam incedebant, vt et virgines dicatae templo Dianae Perſicae in Caſtrabalis, et ad montem Soractis Hyrpiarum familiae, quibus ſenatus conſulto perpetua munerum vacatio conceſſa eſt. Idem cap. 2. lib. VI. Plin. cap. 2. lib. VII. *Dal.*

Aedem Feroniae) Fuit in agro Pometiano, Campaniae tractu, proxime Terracinam et Circios, vbi nunc lacus, *Lago di Ferona*, de quo Horat. L. I. Sat. 5. Hic Feroniae lucus plane diuerſus ab altero cognomine in Etruria, de quo dicemus, L. III. ſect. 8. Meminit Virg. Aen. L. VII. *Et viridi gaudens Feronia luco.* H.

i. *De prodigioſis pluuiis)* Caeleſtes aquas pluuias in ſublime piſcium examina ſecum rapere vide cap. 1. lib. XXXI. Apud Athenaeum lib. VIII. ex Phinia et Phylarcho piſcibus aliquando pluit. Contigit in Cherſoneſo toto triduo. Auctore Euſtathio in Dardania et Paeonia ranis pluit tam multis, vt incolis auſugiendum fuerit. Diodorus IV. Biblioth. Idem accidiſſe ſcribit in Vellauniis non ita ante multos annos: vna nocte tantum erucarum e caelo decidit, vt eas in domo reptantes, biduo toto, accenſa palea vrere neceſſum fuerit, vix ad id ſufficiente hominum mulierumque turba. Vide Rhodig. cap. 3. 24. Iul. Obſeq. de prodig. 32. 34. 59. 60. *Dal.* Haec pertinent ad Indicem capitum L. I. adiectum, quem vide.

k. *Inferiore caelo relatum)* Cum haec prodigia, oſtentaque acciderent prodigiali Ioui ſacrum fiebat. Plautus in Amphyt. *Sed mulier poſtquam experrecta es, prodigiali Ioui, Aut mola ſalſa hodie, aut thure comprecatam oportuit. Dalec.*

l. *Lacte et ſanguine)* Huiusmodi pluuiarum exempla vide plurima apud Liuium, L. XXXIX. p. 504. L. XL. p. 510. L. XLII. p. 536. etc. Iul. Obſeq. c. 59. 70. 71. 91. 96. 99. 103. etc. Qui rem ita explicant, vt velint pluuiam albeſcere, ob terram cretaceam, e qua vapores pro-

pluiſſe M. m. Acilio [1], C. Porcio Coſſ. n. et [2] ſaepe alias: ſicut carne o., P. p. [3] Volumnio, Seruio Sul-
Z 3 pitio

1. *Attilio. Chiff.* 2. *Sic quoque in vett. et Chiff. legitur. et ſaepe alias carne, ſicut L. V. Gr.* 3. *Publio, ex Valerio cap. 6. t.*

prodierint: aut rubeſcere, ob rubram: ii certe non attendunt ſatis ad colorem aquae ſtillaticiae ex rubris roſis: nec ſciunt vapores, dum excernuntur, rerum colores exuere, et dum in liquorem concreſcunt, aqueum dumtaxat exhibere. Gaſſendus in L. X. Laertii p. 998. et in vita Peireſcii, exiſtimat maculas ſanguineas lapidibus parietibusque adhaereſcentes, ex erucis oriri, dum in papiliones abeunt, et ſpolia exeunt, neque e caelo decidere. H.

m. *M. Acilio)* De his Coſſ. dixi ſect. 29. H.

n. *Et ſaepe alias carne, ſicut L. Volumnio, Seruio Sulpicio Conſulibus)* Tria illa verba, *et ſaepe alias,* praecedentibus iunge. Deinde conuerſis verbis ſcribe quae ſequuntur, *Sicut carne, L. Volumnio, etc.* ex apographo Toletano. *Pintianus.* *Et ſaepe alias carne, etc.)* Liuius lib. III. primae Decad. *Dalec.*

o. *Sicut carne)* Vide Not. et Em. N. L. (paulo poſt) Fungoſum quiddam et carni ſimile id fuiſſe videtur, quod cecidiſſe tum dicitur. Pluiſſe aliquando vitulo, vt ab Auicenna ſcriptum memorant, nimis quam fabuloſum eſt. Tolerabilius quod vulgo creditur, de ranarum pluuia: cum tamen eas in aere gigni, ac pluuiae inſtar decidere, neque auctores idonei et oculati tradant, neque ſimile veri ſit. *Et ſaepe alias, ſicut carne: P. Volumnio, Ser. Sulpicio, Coſſ.)* Praepoſtere permutata haec verba in libris ad hunc diem editis legebantur, *et ſaepe alias carne, ſicut L. Volumnio* etc. At ſaepius carnibus pluiſſe falſum eſt, neque id habent Codices Reg. 1. 2. Colb. 2. Chifl. aliique, quos ſecuti ſumus. Reſtituimus quoque conſuli Volumnio Publii praenomen, a Liuio, ceterisque admoniti, qui id retulerunt. Val. Max. L. I. c. 6. n. 5. p. 40. *Praecipuae admirationis,* inquit, *etiam illa prodigia, quae P. Volumnio, Ser. Sulpicio Coſſ. in vrbe noſtra inter initia motusque bellorum acciderunt — Carnis quoque in modum nimbi diſſipatae partes ceciderunt, quarum maiorem numerum praepetes diripuerunt aues: reliquum humi per aliquot dies, neque odore tetro, neque deformi aſpectu mutatum iacuit.* Vide

pitio Coſſ. exque ea non putruiſſe [1], quod non diripuiſſent aues. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Craſſus a Parthis interemptus eſt, omnesque cum eo Lucani milites, quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies, quae pluit [2], ſpongiarum fere ſimilis fuit: auruſpices [3] praemonuerunt ſuperna vulnera. L. autem Paulo q., C. Marcello Coſſ. lana pluit r. circa caſtellum Cariſſanum, iuxta quod poſt annum [4] T. s. Annius Milo occiſus eſt. Eodem

1. *Perputruiſſe. Ch. et M.* 2. *Sic ex MSS. Hard. et Chiff.* 3. *Sic ex MSS. Hard. pluerat. in Vet. M. et Chiff. aruſpices cauenda praemonuerunt Gr.* 4. *d. in Chiff.*

Vide Liuium L. III. p. 46. Dion. Halic. L. X. ſtatim initio, p. 627. et 628. Πόπλιος Ὀυολέμνιος καὶ Σερούϊος Σελπίκιος. H.

p. *P. Volumnio)* A. V. C. CCXCIII. ex Faſtis. H.

q. *L. autem Paulo)* A. V. C. DCCIV. item ex Faſtis. H.

r. *Lana pluit)* Simile eſt quod Hieronymus refert in Chron. ann. 368. *Apud Atrebatas lana e caelo pluuiae mixta defluxit.* Hanc aiunt Atrebatenſes in ſumma ſterilitate agrorum, inopiaque frugum, e caelo decidiſſe, ac terras fecundaſſe. Mannam huic lanae nomen dederunt. Durat apud eos hodieque beneficii huius memoria gratiaque, feſta celebritate annua. H.

s. *T. Annius Milo)* Caeſari lib. III. belli ciuilis lapidis ictu periit, dum oppugnaretur Coſſa in agro Taurino. *Dalec.*

T. Annius Milo) Vide Not. et Em. N. LI. (hic conſp.) *T. Annius Milo occiſus eſt)* In margine codicis vnius e noſtris, ſcriptum eſt Pelicerii manu, T. Manilius, ex vet. cod. MS. ſed vitioſa, vt arbitror, l e c t i o n e. Silent enim de hoc Manilio ſcriptores ceteri, neque hunc cauſam, vt Milonem, dixiſſe acta vlla referunt. Quod vero Milonem apud Compſam Thurinorum oppidum, in oppugnatione vrbis ictu lapidis ex muro periiſſe Caeſar ait L. III. Belli Ciuilis et Velleius L. II. Cariſſanum caſtellum citius crediderim iuxta Compſam fuiſſe, quam Cariſſanum idcirco in Campſanum caſtellum mutari oportere. H.

Eodem cauſam dicente lateribus t. coctis pluiſſe, in [1] eius anni acta relatum eſt.

LVIII. (LVII.) Armorum crepitus u., et tubae ſonitus auditos e caelo Cimbricis bellis accepimus: x. crebroque [2] et prius y., et poſtea. Tertio vero z. conſulatu Marii ab a. Amerinis [3] et Tudertibus ſpectata b. arma caeleſtia, ab ortu occaſuque inter

Z 4 ſe

1. *In acta eius anni.* 2. *Sic quoque M. et Chiff. crebrosque Gr.* 3. *Amamertinis. Ch. M.*

t. *Lateribus coctis*) Etiam teſtis integris pluiſſe, L. Marcio, Sex. Iulio Coſſ. auctor eſt Iul. Obſequens, c. 114. p. 61. Forte haec aliunde abrepta turbine, alio deciderunt. Forte vi ignis e terra erumpente, propelli inde lapides, lateresque eructari, ac proiici longiſſime potuerunt. Praeterire ſilentio nefas eſt, quod Dio refert, L. LXXV. p. 860. Seuero imperante, argenteam plauiam decidiſſe: eo argento nummos aereos fuiſſe oblitos, quod tamen intra dies tres euanuerit. H.

u. *Armorum crepitus*) Iul. Obſeq. c 105. e. locis ſubterraneis prodiiſſe hos ſtrepitus, *L. Valerio Coſ. Crepitus armorum ex inferno auditus.* Sextus hic Marii Conſulatus fuit, A. V. DCXLIX. ex Faſtis. H.

x. *Crebroque*) Ita MSS. omnes: non *crebrosque*, vt editi. H.

y. *Et prius*) Habet aliquid huic prodigio ſimile Liuius, L. XXIV. p. 260. H.

z. *Tertio vero*) Vide Not. et Em. N. LII. (ſtatim ſeq.) Fuit annus V. C DCL. H.

a. *Ab Amerinis*) Iul. Obſequens de prodig. 118. 125. *Dal.*

Ab Amerinis) Vide Not. et Em. N. LII. (hic conſp.) *Ab Amerinis*) In Chiffl. Cod. et aliis, *a Mamertinis*, male. Nam Plutarch. in Mario, p. 415. ἐκ δὲ Ἀμερίας καὶ Τυδέρτου πολέων Ἰταλικῶν ἀπηγγέλθη νυκτὸς ὦφθαι κατὰ τὸν οὐρανὸν αἰχμάς τε φλογοειδεῖς, etc. Hinc emendabis Iul. Obſeq. c. 103. p. 54. *C. Mario, C. Flacco Coſſ. Arimini,* (lege *Amerini*) *canis locutus: arma caeleſtia, tempore vtroque ab ortu et occaſu viſa pugnare, et ab occaſu vinci.* Sed ex Iulio viciſſim Plinii lectio vetus eſt retinenda, *Tertio vero conſulatu Marii*: quamuis Faſti Conſulares reclament. *H.*

b. *Spectata arma caeleſtia*) Obſq. num. 76. 103. *Dal.*

ſe concurrentia, pulſis quae ab occaſu erant. Ipſum ardere c. caelum, minime mirum eſt, et ſaepius viſum, maiore [1] igne nubibus correptis.

LIX. (LVIII.) Celebrant Graeci Anaxagoram d. Clazomenium, Olympiadis ſeptuageſimae octauae ſecundo e. anno, praedixiſſe f. caeleſtium literarum [2] ſcientia, quibus diebus ſaxum g. caſurum eſſet e Sole.

1. *Sic ex MSS. Hard. et Chiff. Ch. maiore vi ignis. Gr.*
2. *militiarum. Ch.*

c. *Ardere caelum)* Iul. Obſeq. num. 13. 14. 15. 16. 30. etc. *D.*

Ipſum ardere) Id accidiſſe Liuius narrat L. III. p. 46. P. Volumnio, Ser. Sulpicio Coſſ. A. V. C. CCXCIII. aliasque ſaepius, vt L. XXXI. p. 371. L. XXXII. p. 385. et L. XLIII. p. 554. Vide Iul. Obſeq. c. 79. 98 et 111. Dionem. L. LX. p. 687. et alios. *H.*

d. *Anaxagoram Clazomenium)* Hegeſibuli vel Eubuli filium, Archelai et Euripidis magiſtrum, Anaximenis diſcipulum. De quo Leopard. cap. 17. *Dal.*

Anaxagoram) Is Euripidis magiſter fuit. De eo vulgatum eſt ac tritum, quod Tullius refert, L. I. Tuſc. Quu. p. 331. *Praeclare Anaxagoras, qui cum Lampſaci moreretur, quaerentibus amicis, velletne Clazomenas in patriam ſi quid accidiſſet, afferri: Nihil neceſſe eſt,* inquit, *vndique enim ad inferos tantumdem viae eſt.* De eo multa Laertius, L. II. p. 35. vbi huius Anaxagoreae praedictionis meminit. *H.*

e. *Secundo anno)* Vide Not. et Em. N. LIII. (hic adp.) *Olympiadis ſeptuageſimae octauae ſecundo anno)* Diſcrepat a Plinio Auctor Chronici marmorei, quod in Marm. Oxon. recitatur, p. 160. Epoch. 58. Rem enim is contigiſſe ait Archonte Athenis Theagenide: ἈΦ' ξ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ὁ λίθος ἔπεσε, καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητὴς ἐτελεύτησε - - - ἄρχοντος Ἀθήνησι Θεαγενίδου. Fuit autem Theagenides Archon, Olymp. LXXVIII. anno primo, teſte Dion. Hal. L. IX. p. 611. et Diod. Sic. L. XI. p. 49. Qui annus calculo Pliniano annus eſt V. C. CCLXXV. *H.*

f. *Praedixiſſe)* Rem vero tam fortuitam, tamque inſperatam, praedici aut praenoſci vlla arte poſſe, vix vllam habet ſimilitudinem veri. *H.*

g. *Saxum)* Plutarch. L. II. de plac. Philoſ. c. 13. p. 888. ſtellam ſaxeam et ignitam vocat: πυροειδῶς κατεχθέντα ἀςέρα πέτρινον. Diogenes item apud Stobaeum,

L. I.

Sole. h. Idque factum interdiu in Thraciae parte ad Aegos i. flumen. Qui lapis etiam nunc oſtenditur, magnitudine vehis [1], colore [2] aduſto, comete quoque illis noctibus flagrante. Quod ſi quis praedictum credat, ſimul fateatur neceſſe eſt, maioris miraculi diuinitatem Anaxagorae fuiſſe: ſoluique rerum naturae intellectum, et confundi omnia, ſi aut ipſe Sol l. lapis eſſe, aut vnquam lapidem in eo

Z 5 fuiſſe

1. *vehiculi. Vet. vehibilis. Salm.* 2. *calore aduſtus. Salm.*

L. I. Ecl. Phyſ. p. 53. Non vnicum ſaxum, ſed plures caſuros lapides praedixiſſe ferunt Tzetzes mox laudandus, et Philoſtr. L. I. de vita Apoll. c. 2. p. 4. *H.*

h. *E Sole)* Laertius pariter e Sole cecidiſſe ait. E caelo ἐξ ἐρανῦ Tzetzes, et Philoſtratus. Ariſtot. L. I. Meteor. c. 7. p. 537. ex aere: ὁ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἔπεσε λίθος ἐκ τῦ ἀέρος. *H.*

i. *Aegos flumen)* Aegoſpotamon, ſiue vt Plinius vertit, Aegos flumen, Cherſoneſi Thracicae quondam vrbem fuiſſe ſcito, non amnem. Stephanus, p. 36. Αἰγὸς ποταμοὶ, πόλις ἐν Ἑλλησπόντῳ. τὸ ἐθνικὸν, Αἰγοποτάμιτης. Fuit hoc oppidum clade Athenienſium claſſis nobile, inquit Mela, L. II. c. 1. Et Tzetzes, Chil. 2. v. 892. hoc ipſum referens, quod a Plinio in praeſenti narratur. Ὁ δέ γε Κλαζομένιος πάλιν Ἀναξαγόρας Ἐξ ἐρανῦ προέφησε λίθες κατενεχθῆναι Ἐν ποταμοῖς τοῖς τῆς Αἰγὸς (Θρᾴκης δὲ τῦτο πόλις,) etc. De eo oppido dicemus L. IV. Sect. 18. *H.*

k. *Magnitudine vehis)* Sic quidem exemplar Toletanum, at Salmanticenſe, *vehibilis* agnoſcit *Pintian.* — *Vehis)* Eo pondere, eaque magnitudine, quae vna vectura ferri poſſit. Vide Not. et Em. N. LIV. (hic poſ.) *Magnitudine vehis)* Hac voce rurſum vſus eſt Plinius L. XVIII. c. 23. *Iuſtum eſt vehes octodecim iugero tribui.* Vſus et Columella ſaepius, quem citat Rob. Stephanus. A vehendo deductum vocabulum, pondusque certum illud ſignificans, quod vna vectatione ferri poteſt. Plura de ea voce dicemus, L. XVIII. ſect. 53. Salmaſium nihil moror, qui inuſitato in Latina lingua verbo, *vehibilis* legit, reclamantibus libris omnibus. *H.*

l. *Sol lapis)* Hanc fuiſſe Anaxagorae mentem prodidit Tatianus orat. contra Graecos: aliique. Harpocration

fuiſſe credatur: decidere m. tamen crebro, non erit dubium. In n. Abydi gymnaſio ex ea cauſa colitur hodieque, modicus quidem, ſed quem in medio terrarum caſurum idem Anaxagoras praedixiſſe narratur. Colitur [1] et Caſſandriae, quae Potidaea vocitata eſt, ob o. id deducta. Ego ipſe vidi in Vocontiorum agro paulo ante p. delatum.

LX. (LIX.) Arcus q. vocamus, extra miraculum frequentes, et extra oſtentum. Nam r. ne pluvios

1. *Colitur et Potidaeae, quae Caſſandria vocitata eſt, colonia ab eo deducta.*

tion p. 23. verbo Ἀναξαγόρας, docuiſſe eum ait, Solem eſſe maſſam candentem, μύδρον διάπυρον. Idem habet et Suidas, p. 241. verbo Ἀναξαγόρας. *H.*

m. *Decidere tamen)* Vide lib. I cap. 31. *Dalec.*

Decidere tamen) Non e caelo, aut Sole: ſed, vt Ariſtoteles ait l. c. ex montis vertice deciſum procellis ſaxum ſublatumque in altum, deinde decidere poſſe veriſimilius eſt. Hac enim huius miraculi reddita ratione miraculum is eludit: Ἐπεὶ καὶ ὅτε ὁ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἔπεσε λίθος ἐκ τοῦ ἀέρος, ὑπὸ πνεύματος ἀρθεὶς ἐξέπεσε μεθ᾽ ἡμέραν. Ex colore vero aduſto, nata fabula eſt cecidiſſe e caelo. Eiuſmodi fortaſſis fuerunt tres ii magni lapides, quos e caelo in Thracia cecidiſſe ſcribit Marcellinus in Chron. p. 29. temporibus Marciani Imp. quo anno Aquileia ciuitas ab Attila Hunnorum rege exciſa eſt. *H.*

n. *In Abydi gymnaſio ex ea)* Romae quoties lapidibus pluiſſet, vel ab vrbano Praetore, vel a Maximo Pontifice nouendiale ſacrificium indicebatur; procurandi expiandique oſtenti gratia. Alex. ab Alex. cap. 27. lib. V. Saepius autem pluiſſe refert Iul. Obſeq. de prodig. num. 3. 30. 32. etc. *Dal.*

o. *Ob id deducta)* Deductis eo ſacri huius lapidis cauſa colonis, exſtructoque oppido, cui nomen a colore aduſto lapidis, eſt inditum, Potidaea. Eſt enim ποτὲ dorice πρός, δαίομαι vror. H.

p. *Delatum)* Ex agris. Quid ſi *delapſum* legas? H.

q. *Arcus vocamus)* Vide Rhodig. a cap. 24. vſque ad 32. lib. XXII. Vitell. optica. I. 10. Io. Fleiſcher. de iridibus. *Dal.*

r. *Nam ne pluuios quidem)* Sene-

vios[1] quidem, aut ſerenos dies, cum fide portendunt. Manifeſtum eſt, radium Solis immiſſum s. cauae nubi, repul-

1. *Pluuiales. M.*

Seneca: *Vndecunque apparuit non eaſdem minas affert. A meridie ortus magnam vim aquarum vehit. Vinci enim non poteſt vehementiſſimo ſole, tantum eſt illi virium. Si circa Occaſum refulſit, rorabit, et leniter impluet. Si ab Ortu circaue ſurrexerit, ſerena promittit.* Plautus de anu bibace in Curcul. *Ecce autem bibit arcus: pluet, credo, hercle hodie.* Poeta Elegiacus: *Caeruleus pluuias cur bibit arcus aquas?* Irin geminam copioſiſſimum imbrem portendere hoc verſu docet Aratus, καὶ δίδυμος διὰ μέγαν οὐρανὸν ἶρις. Interpres eius Theon cauſam reddit. *Dalec.*

Ne pluuios) Ea de re Seneca Nat. Quu. c. 6. p. 836. *Et bibit ingens Arcus, vt ait Virgilius noſter, cum aduentat imber: ſed non eaſdem, vndecumque apparuit, minas affert. A meridie ortus magnam vim aquarum vehet — Si circa occaſum refulſit, rorabit, et leuiter impluet. Si ab ortu, circaue ſurrexit, ſerena promittit.* Verius eſt quod hoc loco Plinius ait, quam quod L. XVIII. ſect. 80. Arcus cum ſunt duplices, pluuiam nunciare, etc. H.

s. *Immiſſum cauae nubi)* Humidus enim vapor, in nubem concreſcens, ac deinde εἰς μικρὰς ῥανίδας νοτίζων, in exiguas ſtillas liqueſcens, non imaginem figurae τὴν τοῦ σχήματος μορφὴν, ſed coloris oſtendit varietatem. *Dalec.*

Cauae nubi) Ita Seneca, l. c. 3. p. 835. *Illud eſſe dubium nulli poteſt, quin arcus imago Solis ſit, roſcida et caua nube concepta.* Ἐν νέφει κοίλῳ, inquit Ariſt. vel quiſquis eſt Auctor libri de Mundo, c. 4. p. 607. Exiſtimabant craſſiuſcule veteres, nubem eſſe veluti ſpeculum concauum, e quo Solis radii reflecterentur: ſic demum itidem fieri: rotunditate ex figura nubis vnice petita. Vide Plutarch. L. III. de plac. Philoſ. c. 5. Qui ſubtilius iſta deinceps conſectati ſunt, dixere nubem roſcidam eſſe texturam corpuſculorum ſeu guttularum, quarum vnaquaeque radium Solis reflectat quidem: ſed ita tamen vt tum ſolum videatur, atque adeo ſpeciem iridis coloratam exhibeat, cum in eo eſt ſitu, vt angulo certo reflexionem in oculum faciat. Quamobrem, quaecumque nubis figura ſit, iridis ſpeciem aliam eſſe niſi rotundam non poſſe: quoniam

pulſa acie in Solem refringi; colorumque t. varietatem[1] mixtura nubium, aeris, u. igniumque[2] fieri. Certe niſi Sole x. aduerſo non fiunt; nec vmquam y., niſi dimidia circuli forma: nec z. noctu; quamuis Ariſtoteles prodat aliquando viſum; quod tamen fatetur idem non niſi a. triceſima[3] Luna poſſe.

Fiunt

1. *Varietates. M.* 2. *luminumque. Vet.* 3. *Sic et M. et Chiff. quatradecima. Gr.*

niam ſitus corpuſculorum ad parem Solis et oculi angulum non poteſt alius eſſe ſucceſſiue, niſi circularis. Haec pro inſtituti noſtri ratione ac breuitate ſufficiant. Phyſici ea vberius: quibus eſt otium, ſpatiumque. H.

t. *Colorumque varietatem)* Tales colores apparent in Sapphiro nitida candelae obiecta, in aquae cyatho quem feriunt ſolis radii, in vitri, cryſtalliue anguloſa maſſa, ad lucem conuerſa. πολυώνυμον ὕδωϱ vocat Heſiodus. *D.*

u. *Igniumque fieri)* Fit etiam per emphaſin, ſiue ſymphaſin, lineis non rectis ſed refractis. Plutarh. de placit. Phil. lib. III. c. 5. Stob. eclog. pag. 67. *Dalec.*

Igniumque) Ignem vocat quod igneum Solis lumen. Seneca l. c. Varios iridis colores ex varia luminis reflexione et refractione emergere, nunc recentiores ſcriptores conſentiunt: ſed in explicanda ratione, mirae ambages. Fieri certum eſt, vt in experimento familiari et vſitato euenit: cum Sole auerſo aquam ore ſpargimus: fieri enim tum quiddam plane ſimile his, quos videmus in arcu, coloribus ſolet, vt animaduertit Seneca, l. c. et ante eum Ariſt. Meteor. L. III. c. 4. p. 578. De iridis coloribus multa egregie Seneca, L. III. c. 3. p. 834. H.

x. *Sole aduerſo)* Vide Senecam, l. c. p. 835. H.

y. *Nec vmquam)* Haec Ariſtoteles totidem verbis expreſſit, Meteor. L. III. c 2. p. 574. H.

z. *Nec noctu)* Ariſtotelem vide loco proxime indicato. Seneca l. etiam c. p. 833. *At contra arcus in nocte non fit, niſi admodum raro: quia Luna non habet tantum virium, vt nubes tranſeat: et illis colorem ſuffundat, qualem accipiunt Sole perſtrictae, etc.* H.

a. *Niſi quartadecima Luna poſſe)* Ἐν τῇ πανσελήνῳ. Ariſt. Eodem anno bis viſam nocturnam Irin in Aquilone, Luna in Meridie poſita, non quidem plena, ſed amphicyrto obſeruatum eſt: *Dalec.*

Fiunt b. autem [1]hieme maxime ab aequinoctio autumnali die decreſcente. Quo rurſus creſcente ab aequinoctio verno, non exiſtunt: nec circa ſolſtitium longiſſimis diebus: bruma vero, hoc eſt, breviſſimis diebus, frequenter. Iidem c. ſublimes [2] humili Sole, humilesque ſublimi: et d. minores oriente aut occidente [3], ſed in latitudinem diffuſi; meridie exiles, verum ambitus [4] maioris. Aeſtate vero

1. *Autem hi maxime. Vide Rhodig. cap. 27. lib. XXII.* 2. *Sole ſublimes humili humiles, etc. M.* 3. *Sic ex MSS. Hard. oriente vel occidente. M. et Chif. occid. vel or. Gr.* 4. *ambitu maiores. M.*

Niſi triceſima) Vide Not. et Em. N. LV. (hic adi) *Niſi triceſima Luna poſſe)* Ita Chiffl. et alii MSS. omnes vetuſtaeque editiones, Parmenſis, Taruiſina, et aliae. Repoſuere, *niſi quarta decima* recentiores, ſatis audacter, contra Plinii mentem; qui non de arcu lunari hoc loco differit, vt falſo creditum eſt; ſed de ſolari, ſole adhuc poſito infra horizontem. Quod ſi tunc eſt aliquis arcus in Oriente apparens vel in Occidente, certe non poteſt niſi triceſima luna, ſiue ſilente, apparere. De lunari arcu loquitur Ariſtot. Meteor. L. III. c. 2. p. 575. Ἐν τῇ πανσελήνῳ γὰρ ἀνάγκη γενέσθαι, εἰ μέλλοι ἔσεσθαι καὶ τότε ἀνατελλούσης, ἢ δυνούσης διόπερ ἐν ἔτεσι πεντήκοντα δὶς ἐνετύχομεν μόνον. *Nam plenilunio fiat, ſi noctu futurus ſit arcus, neceſſe eſt: idque oriente, vel occidente Luna: quamobrem in annis quinquaginta, bis tantum animadvertimus.* H.

b. *Fiunt autem hieme.)* Seneca l. c. c. 8. p. 837. *Ariſtoteles ait poſt autumnale aequinoctium qualibet hora diei arcum fieri, aeſtate non fieri, niſi aut incipiente, aut inclinato iam die. Cuius rei cauſa manifeſta eſt: Primum, quia medio die Sole calidiſſimus nubes euincit, etc.* Ariſt. locus eſt Meteor. L. III. c. 5. p. 581. H.

c. *Iidem ſublimes)* Seneca l. c. c. 3. p. 835. *Numquam non aduerſus Soli arcus eſt, ſublimis aut humilis, prout ille ſe ſubmiſit, aut ſuſtulit contrario motu: illo enim deſcendente altior eſt; alto depreſſior.* H.

d. *Et minores)* Reliquum deinceps caput vide apud Ariſt. Meteor. L. III. c. 2. p. 575. H.

vero per meridiem non cernuntur: poſt autumni aequinoctium, quacumque hora: nec vmquam plures ſimul, quam duo.

LXI. Caetera e. eiusdem[1] naturae non multis dubia eſſe video. (LX.) Grandinem f. conglaciato imbre gigni, et niuem eodem humore mollius coacto; pruinam g. autem ex rore gelido. Per hiemem niues cadere, non grandines: ipſasque grandines interdiu h. ſaepius, quam noctu, et multo celerius reſolui, quam niues. Nebulas nec aeſtate nec maximo frigore exiſtere. Rores i. neque gelu, neque ardoribus, neque

1. *Eius. M.*

e. *Caetera eiuſdem naturae multis dubia eſſe video*) Haec verba initium eſſe debent capitis ſequentis: alioqui magna lectoribus ariolandi occaſio praeſtaretur. Diſſeret enim Plinius capite proximo, de grandine, niue, rore, pruina, nebula, quae eiuſdem videntur eſſe naturae. *Pint. et Dalec.*

f. *Grandinem conglaciato*) Plutarch. de plac. phil. lib. III. cap. 4. Stob. eclog. phyſ. lib. I. c. 24. p. 63. *Dalec.*

Grandinem) Quae toto hoc capite continentur, vide apud Ariſt. Meteor. L. I. c. 10. 11. 12. p. 540. 541. et 542. vbi ſingularum rerum cauſae redduntur: Quam vera porro ſint, quae adducit, ipſa rerum experientia comprobat. H.

g. *Pruinam*) Gallis, *la gelée*. Vide L. XVII. ſect. 37. H.

h. *Interdiu ſaepius*) Caute dictum, contra quoſdam, qui negant noctu grandinem cadere. Nam id eſſe falſum, experientia teſte, recte monet ſcriptor libri Gallici, *Melanges d' hiſtoire et de litterature*, Tom. II. p. 171. H.

i. *Rores neque gelu*) Ros imber tenuis, Alcam ait eſſe, Iouis et Lunae filiam. Διὸς θυγάτηρ ἔρσα τρέφει καὶ σελάνας δίας. Nam, vt inquit Plutarchus, πανσέληνος δροσοβόλος ἐστιν: ac ideo canes pleniluniis ἥκιστα ἰχνοσκοπίαις ἐντυγχάνουσιν, quoniam roris frigiditas odorem abolet, nec ἐᾷ ῥεῖν τὰς τῶν ζώων ἀποφορὰς: quae cauſa eſt cur διοσθήρευτος ſit ἡ ὥρα τοῦ ἔαρος. Rhodig. capite 20. 26. Victorius capite 17. 14. Plutarchus ἐν Φυσικαῖς αἰτίαις tradit obeſas mulieres rore pannis, aut mollibus velleribus collecto ac excepto pinguedinem minuere

que ventis, nec niſi ſerena nocte. k Gelando liquorem minui, ſolutaque glacie non eumdem inueniri modum. (LXI.*) Varietates colorum figurarumque in nubibus cerni, prout admixtus ignis l. ſuperet [1], aut vincatur [2].

LXII. Praeterea quasdam proprietates [3] quibusdam locis eſſe. Roſcidas aeſtate Africae noctes. In Italia Locris, et in m. lacu Velino, nullo non die apparere arcus. Rhodi n. et Syracuſis numquam tanta nubila obduci, vt non aliqua hora Sol cernatur: qualia aptius ſuis referentur locis. Haec ſint dicta de aere.

LXIII. Sequitur o. terra, cui vni rerum naturae partium, eximia propter merita, cognomen indidimus

1. *Superat. M.* 2. *vincitur. M.* 3. *Sic ex MSS. Hard. quoque Ch. proprietates caeli q. Gr.*

nuere ac conſumere. Victorius cap. 6. 2. A rore milites Rorarii dicuntur: qui et Ferentarii, qui primi armatura leui praelium committunt, quemadmodum caelum rorat ante pluuiam. Plaut. in Friuolaria: *Vbi rorarii eſtis? D. en ſunt.* Vide Stevvech. ſuper Veget. lib. I. capite 20. pag. 51. *Dalec.*

* *De nubium imaginibus)* Vide Ariſt. Meteor. lib. I. cap. 2. *Dalec.* cf. Ind. cap. L.II.

k. *Gelando)* Ea de re dicemus, L. XXXI. ſect. 21. H.

l. *Admixtus ignis)* Igneus halitus, e terra Solis vapore eductus, atque intra nubem commixtus materiae, quae ex aqua extrahitur et in aquam ſoluitur. H.

m. *In lacu Velino)* *Lago di Riete* hodie dicitur. Alias appellationes habes apud Ortel. Onomaſt. ſeu Theſaur. geogr. *Dalec.*

n. *Rhodi)* Idcirco Rhodum Phoebi ſponſam, ἀελίοιο νύμφαν appellat Pindarus, Olymp. ζ. v. 26. De Rhodo id quoque Solinus, c. 11. p. 31. De Syracuſis c. 5. p. 19. Illud ipſum de Alexandria Ammianus, L. XXII. *Nullo paene die,* inquit, *incolentes hanc ciuitatem, Solem ſerenum non vident.* In inſula Chio id etiam contingere, multi experimento comprobarunt, inquit, Allatius in Philon. Byzant. p. 69. H.

o. *Sequitur terra)* Ab hac ſectio-

mus maternae p. venerationis. Sic hominum illa, vt caelum Dei: quae nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper: nouiſſime complexa q. gremio iam a reliqua natura abdicatos, tum r. maxime, vt s. mater, operiens; nullo magis ſacra [1] merito t., quam quo nos quoque ſacros u. facit,

1. *Sacro merito Ch. ſacra merito rectius. Sacramento Gr. Al.*

ſectione librum ſecundum operis ſui Plinium inchoaſſe, plane ſuaderet exordium iſtud, pari diligentia elaboratum, ac cetera ſunt prooemia reliquorum librorum: niſi locus obſtaret, e L. XVIII. ſect. 75. H.

p. *Maternae venerationis)* Barn. Briſſon. form. lib. I. pag. 49. *Dalec.*

Maternae) Quod ea communis mater omnium mortalium, ſit inquit Liuius, L. I. p. 20. Plinius ipſe L. XVIII. ſect. 4. *Non tamen,* ait, *ſurda tellure*, quae parens appellatur, etc. H.

q. *Complexa gremio)* Ennius apud Varronem: *Eſt corpus terra, quae dederat ipſa capit, neque diſpendii facit hilum:* Alibi: *Quae dedit illa capit, neque diſpendii facit hilum.* Idem ex Epicharmo: *Iſthaec terra gentes omnes peperit et reſumit denuo: Iſthaec dat cibaria, iſthaec omnibus fruges gerit. Dalec.*

r. *Tum maxime)* Lucanus, L. VII. v. 810. *Placido natura eceptat Cuncta ſinu.* Et v. 818. *Capit omnia tellus, Quae genuit.* Vide quae dicturi ſumus L. VII. ſect. 55. ex Tullio. H.

s. *Vt mater, operiens)* Magnam olim et impiam fraudem admittere cenſebatur, qui in naufragum, aut inſepultum quemuis, terram non inieciſſet, Buzyre apud Athenienſes eius caput execrato, qui id neglexiſſet. Horat. *Ne parce malignis arenae oſſibus, et capiti inhumato Particulam dare.* Catullus in Argonaut. *Nec iniecta tumulabor mortua terra. Dalec.*

t. *Sacra merito)* Vide Not. et Em. N. LVI. (hic poſ.) *Nullo magis ſacra merito, quam quo nos quoque ſacros facit)* Ita repoſuimus ex Reg. cod. I. Prius *ſacramento* legebatur, nullo ſenſu: et oratione mirum in modum claudicante. Libro XXXIII. in prooemio, rurſum tellurem *ſacram parentem* vocat. Sacros autem nos terra facit, ſuamque illa nobis diuinitatem impertit, ratione buſtorum inuiolabilium. H.

u. *Sacros facit)* Vetus lex fuit: *vbi corpus hominis demortui*

facit; etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans noſtrum, et memoriam extendens contra breuitatem aeui. Cuius x. numen vltimum iam nullis * precamur [1] irati graue: tamquam neſciamus

1. *Imprecamur rati graue. Vet. mortui condas, ſacer locus eſto.* Plutarchus ſacros mortuos appellat: quoniam eorum ſacra ſepulchra ſunt: inde Graecis dictum ἀκινητὰ μὴ κίνει. Rhodig. cap. 19. 17. *Dal.*

Sacros facit) Plutarch. in Solonis vita p. 89. Ἐπαινεῖται δὲ τοῦ Σόλωνος καὶ ὁ κωλύων νόμος τὸν τεθνηκότα κακῶς ἀγορεύειν, καὶ γὰρ ὅσιον τοὺς μεθεστῶτας ἱεροὺς νομίζειν, etc. Maledicta iaci vetat in defunctos: ſacros enim conſentaneum eſt exiſtimare eos, qui deceſſerunt, etc. Huc refer epitaphium in Muſis lapidariis, p. 78. *Hoſpes ad hunc tumulum ne meias, oſſa precantur Tecta hominis.* Quia nimirum, vt cecinit Perſius, Sat. I. v. 127. *Sacer eſt, pueri, locus, extra Meiite.* H.

x. *Cuius numen vltimum iam nullis imprecamur, rati graue)* Quid eſt imprecari numen? Imprecamur mala. Numen, niſi aliquid addas, nihil mali eſt. Tranſpoſuit vnam ſyllabam neſcio quis, *Imprecamur rati*, ſcribendo, pro, *Precamur irati.* Dicebant enim male precantes, *Sit tibi terra grauis:* ſicut contra bene precantes, *Sit tibi terra leuis:* vt eſt videre in epitaphiis. Irati precamur defunctis terram grauem, cupientes et ipſam eis iratam, quaſi neſciamus ſolum numquam homini iraſci. *Gelen.*

Iam nullis) Hoc eſt, mortuis. Cicero, Tuſc. L. I. p. 323. *De mortuis loquor, qui nulli ſunt.* H.

* *Precamur irati)* Solemni hoc hemiſtichio, *Sit tibi terra grauis.* Vide Not. et Em. N. LVII. (hic ſubi.) *Cuius numen vltimum iam nullis precamur irati graue)* Hermolaus legit, *imprecamur rati graue:* Rati ſcilicet illud graue fore iis, qui nulli ſunt: quibus etiam ſi ſupereſſent, officere tamen ipſa non poſſet, benigna, indulgens, et in humanos tantum vſus intenta. Solebant antiqui, vt ex poetis praeſertim Latinis conſtat, Manibus eius, *cuius memoriam*, vt ait Tertullianus, L. de teſtim. animae, c. 4. *cum alicuius offenſae morſu facerent, et cui maledicere vellent, terram grauem imprecari: eius vero cui gratiam deberent, oſſibus et cineribus refrigerium comprecari.* Hinc illa: *Molliter oſſa cubent. Et cinerem tel-*

mus hanc eſſe ſolam, quae numquam iraſcatur homini. Aquae ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, praecipitantur in torrentes: aer denſatur nubibus, furit procellis. At haec benigna, mitis, indulgens, vſusque y. mortalium ſemper ancilla, quae coacta generat: quae ſponte fundit! quos odores ſaporesque! quos ſuccos! quos tactus! quos colores! quam bona fide creditum foenus [1] reddit! quae noſtri cauſa alit! Peſtifera enim animantia, vitali z. ſpiritu habente culpam, neceſſe eſt illi ſeminata excipere, et genita ſuſtinere. Sed in malis [2] generantium a. noxa eſt. Illa b. ſerpentem homine percuſſo non amplius recipit, poenasque etiam inertium nomine exigit; illa medicas fundit herbas, et ſemper homini parturit. Quin et venena noſtri miſertam inſtituiſſe credi poteſt; ne [3] in taedio vitae

1. *deeſt in M.* 2. *in his malis.* 3. *Sic etiam Ch. ne in taedio vitae dirae famis mors, t. m. al. Gr.*

tellus non oneroſa premat. Mart. L. V. Epigr. 35. p. 275. *Mollia nec rigidus ceſpes tegat oſſa: nec illa Terra grauis fueris: non fuit ille tibi.* Seneca in Hippol. Act. V. Sc. vlt. *Iſtam terra defoſſam premat, Grauiſque tellus impio capiti incubet.* Detorſit ingenioſe votum terrae leuis in contrariam, plane ſententiam Ammian. in Anthol. L. II. c. 43. Epigr. I. Εἴη σοι κατὰ γῆς κȣ́φη κόνις, Νέαρχε, Ὄφρα σε ῥηϊδίως ἐξορύσωσι κύνες. *Sit leuis, infelix, tandem tibi terra, Nearch: Promptius effodiant vt tua membra canes.* H.

y. *Vſuſque)* Forte rectius, *vſuique.* H.

z. *Vitali ſpiritu)* Aer in culpa eſt, ex quo cunctorum animantium, ſerpentiumque ſemina decidere creduntur: Terra ipſa non ſponte excipit, ſuſtinetue: ſed quoniam ita neceſſe eſt illi. H.

a. *Generantium)* Tota generantium culpa eſt, ſi quid mali eſt. H.

b. *Illa ſerpentem)* Vide L. XXIX. ſect. 23. H.

tae c. fames, mors d. terrae meritis alieniſſima, lenta nos conſumeret tabe, ne lacerum e. corpus abrupta diſpergerent: ne laquei torqueret poena praepoſtera, incluſo ſpiritu, cui quaereretur exitus: ne in profundo quaeſita morte, ſepultura pabulo fieret: ne ferri cruciatus ſcinderet corpus. Ita eſt [1], miſerta genuit id, cuius facillimo hauſtu, illibato corpore, et cum toto ſanguine extingueremur, nullo labore, ſitientibus [2] ſimiles: qualiter [3] defunctos, non volucris, non fera attingeret, terraeque ſeruaretur, qui ſibi ipſi periiſſet. Verum f. fateamur [*], terra nobis malorum remedium genuit [4]; nos illud vitae fecimus venenum. Non g. enim et ferro, quo

Aa 2

1. *Ita genuit id. M. caetera quae interpoſita, ſunt delenda.* 2. *ſentientibus.* 3. *quo taliter.* * *Hard. retinuit ex MSS. hanc lect.* 4. *genuit: illud vita fecit venenum. Num enim et ferro. interrogatiue. Tol. Vet. facimus Ch.*

c. *Ne in taedio vitae dirae famis mors, terrae meritis alieniſſima)* Verbum, *dirae*, redundat ex Toletano archetypo. In quo etiam, *fames*, in recto, non *famis*. Pint

Fames mors) Ita Reg. 1. 2. Chifl etc. Prius legebatur, *ne in taedio vitae dirae famis mors*, etc. interpolato Plinii contextu. H.

d. *Mors)* Quod mortis genus a terrae meritis et benignitate valde abhorret. H.

e. *Ne lacerum)* Ne foret neceſſe ad exitum vitae inveniendum, ſeſe ex abruptis locis in praeceps dare: quod leti genus lacerum corpus et fracta membra diſpergeret. H.

f. *Et vt verum fateamur)* Duae priores dictiones itidem redundant in eodem. *Pint.* Videlicet in Tolet. Et vt verum, edidit *Gron.*

g. *Nos enim et ferrum quo carere potuiſſemus, ſimili modo vtimur)* Archetypum idem, *Non enim, etc.* rectiſſime: vt ſit interrogatio vrgens. *Pint. Nos quoque enim* Gron. dat.

Non enim et ferro) Vide Not. et Em. N. LVIII. (hic poſit) *Non enim et ferro, quo carere non poſſumus, ſimili modo vtimur?)* Ita cum Pintiano ſcribimus ex Reg. 1. 2. etc. Prius legebatur *Nos enim.* At cum interrogationis nota concitatius efficacius-

quo carere non poſſumus, ſimili h. modo vtimur. Nec tamen quereremur merito, etiamſi maleficii cauſa [1] tuliſſet: Aduerſus i. vnam quippe naturae partem ingrati ſumus. k. Quas [2] non ad delicias, quasque non ad contumelias ſeruit homini? In maria iacitur, aut, vt l. freta admittamus, eroditur [3] aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus cruciatur horis, multoque plus, vt deliciis, quam vt alimentis famuletur noſtris. Niſi [4] tamen, quae ſumma patiatur, atque extrema cute, tolerabilia videantur. Penetramus in viſcera, auri argentique venas, et aeris ac plumbi metalla fodientes: gemmas etiam et quosdam paruulos quaerimus lapides [5], ſcrobibus in profundum actis. Viſcera eius extrahimus,

1. *cauſam attuliſſet. Vet.* 2. *Sic ex MSS. quaſi non. ſeruiat Gr. quasque non inſeruit. Toll. interrogando.* 3. *eruitur. Vet.* 4. *Sic ex MSS. Hard. et tamen Gr. illa tamen. M.* 5. *lapides. Scrobibus in profundum actis viſcera. M. alia diſtinctione, petimus quot, alia diſtinct.*

eaciuſque dictum videtur. Etiam paulo ante ex iisdem MSS. reſcripſimus. *Verum fateamur*, non vt in libris editis, *Et vt verum.* Ac poſtea, *Quas non ad delicias*, pro *quaſi*. Et, *niſi tamen quae ſumma patiatur*, etc. pro *Et tamen quae ſumma patiatur*, eorumdem codicum auctoritate et fide. H.

h. *Simili modo)* Ad perniciem. H.

i. *Aduerſus)* Quippe adverſus hanc vnam *e quatuor naturae partibus*, nempe terram, ingrati ſumus. H.

k. *Quaſi non ad delicias quaſque, non ad contumelias ſeruiat homini)* Elegantior ſcripta lectio cum interrogandi nota, *Quas non ad delicias, quaſque non ad contumelias ſeruit homini? Pintian.*

l. *Vt freta)* Vt maria in terras immittantur, litus excauatur, et eroditur aquis. H.

Vt freta admittamus) Iactis ſcilicet, vt ille cecinit, in altum molibus, caementiſque demiſſis, mare ipſum in terras immittitur, et colitur a domino terrae faſtidioſo. Vide interpretes Horatii in Od. 1. L. III. v. 34. H.

m. *Vt digito geſtetur gemma quam,*

himus, vt m. digito geſtetur gemma, quam n. petimus. *Quot manus atteruntur, vt vnus niteat articulus!* Si vlli eſſent inferi, iam profecto illos auaritiae atque luxuriae cuniculi refodiſſent. Et miramur ſi eadem ad noxam genuit aliqua: Ferae enim, credo, cuſtodiunt illam, arcentque ſacrilegas manus. Non [1] inter ſerpentes fodimus, et venas auri tractamus cum veneni [2] radicibus o.? Placatiore tamen Dea ob [3] hoc, quod omnes hi opulentiae exitus ad ſcelera, caedesque et bella tendunt: quamque ſanguine noſtro irrigamus, inſepultis oſſibus tegimus. Quibus tamen, velut exprobrato furore, tandem ipſa ſe obducit, et ſcelera q. quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi et hoc duxerim, quod naturam eius ignoramus.

LXIV. Eſt autem figura prima, de qua conſenſus iudicat. Orbem r. certe dicimus terrae 4, globumque

1. *Sic ex MSS. Hard. Nos inter. Tol. Nam inter. Sal. Nonne Gr.* 2. *venenis traducibus. Vet. alii, venenis trucibus et recte.* 3. *ſic ex MSS. Hard. ob hoc vtimur, quod Gr. vtimur deeſt in Tolet.* 4. *terrae globum, quem. M. et Ch.*

quam petimus) Eadem, cum interrogatione. *Vt digito geſtetur gemma, quo petitur? Pint.*

n. *Quam petimus)* Pintianus legit cum interrogatione, *Vt digito geſtetur gemma, quo petitur?* Reg. 1. 2. *Vt digito geſtetur gemma, petitur,* terra ſcilicet: Eleganter. Vide L. XXXIII. ſect. 6. H.

o. *Cum veneno)* Cum venenatis herbis, ac fruticibus. H.

p. *Placatiore tamen dea vtimur)* Poſtremum verbum deſideratur in ſcripta lectione. *Pintian.*

q. *Et ſcelera — occultat)* Caeſa operiens cadauera, vt mater. H.

r. *Orbem certe dicimus)* Eſſe τυμπανοειδῆ quoſdam exiſtimaſſe, alios κονοειδῆ, alios τραπεζοειδῆ. Plutarchus in Placitis philoſophorum ſcribit, lib. III. cap. 10. Qui globoſam eſſe putant, ob id *apeirona* vocant, quod rotundi corporis nullus ſit finis, nullum initium. *Dalec.*

Orbem) Terrae globum eſſe

que s. verticibus includi fatemur. Neque enim abſoluti orbis eſt forma, in tanta montium excelſitate, tanta t. camporum planitie: ſed cuius amplexus, ſi capita u. linearum [1] comprehendantur ambitu, figuram abſoluti orbis efficiat: id quod ipſa rerum naturae cogit ratio, non eisdem cauſis, quas attulimus in caelo. Namque in illo caua in ſe conuexitas vergit, et cardini ſuo, hoc eſſe terrae, vndique incumbit. Haec, vt ſolida atque conferta, aſſurgit, intumeſcenti ſimilis, extraque protenditur. Mundus x. in centrum vergit: at terra exit a centro, immenſum eius globum in formam orbis aſſidua circa eam mundi volubilitate cogente.

LXV. y. Ingens hic pugna literarum, contraque vulgi; circumfundi terrae vndique homines, conuerſisque inter ſe pedibus ſtare, et cunctis ſimilem eſſe caeli verticem, ac ſimili modo ex quacumque parte

1. *Cunctarum linearum. Vet.* 2. *et intumeſcenti ſimilis ex vtraque parte extenditur. M.*

eſſe circa polos complanatum Aſtronomi hodie opinantur. Vide Hiſtoriam Acad. Reg. Scient. anni 1701. p. 96. et diſſertationem D. Caſſini, de figura Terrae, anno 1713. p. 188. H.

s. *Globumque)* In globo eo vertices montium includi fatemur. H.

t. *Tanta camporum planitie)* Ea ratione Sophocles in Oedipode *Sternuchon* vocat: *ſterna* enim et νῶτα τῆς γῆς latae fuſaeque planities: αὐχένες vero anguſti campi metaphoricῶs dicuntur. Vide Rhodig. 18. 15. *Dalec.*

u. *Si capita linearum)* Si per extremitates linearum ductarum a centro terrae ad ſummos quosque vertices montium circulus exigatur, qui cunctos comprehendat ambitu: ille circumplexus figuram efficiet abſoluti orbis. H.

x. *Mundus)* Caelum. H.

y. *De Antipodibus)* De iis Manilius et Lucretius. Lactantius lib. III. negat Antipodas. Vide et Plutarch. de Plac. Phil. lib. III. cap. 11. Cleomed. Cyclic. lib. I. cap. 2. pag. 323. Pomp. Mel. de ſitu orb. lib. I. c. 1. *Dalec.* v. Ind. capit. I., II.

parte mediam calcari: illo z. quaerente, cur non decidant contra ſiti; tamquam non [1] ratio praeſto ſit, vt nos non decidere mirentur illi. Interuenit ſententia, quamuis indocili probabilis turbae, inaequali a. globo, vt ſi ſit figura pineae nucis, nihilominus terram b. vndique incoli. Sed quid hoc refert alio miraculo exoriente? pendere ipſam, ac, non cadere nobiscum: ceu [2] ſpiritus c. vis, mundo praeſertim incluſi, dubia [3] ſit: aut poſſit cadere, natura repugnante, et quo cadat, negante [4]. Nam ſicut ignium ſedes non eſt niſi in ignibus, aquarum niſi in aquis, ſpiritus niſi in ſpiritu: ita terrae, arcentibus cunctis, niſi in ſe, locus non eſt. Globum tamen effici mirum eſt, in tanta planitie maris, camporumque. Cui ſenten-

1. *Sic ex MSS. Hard. Gronou. coniunction. et addit in M. et deeſt, etc.* 2. *ſeu Gr.* 3. *dubium ſit. Ch.* 4. *non dante. V.*

z. *Illo quaerente)* Hominum vulgo quaerente. H.

a. *Inaequali globo)* Multis ſedibus et veluti ſcalarum gradu diſtincto. *Dal.*

b. *Terram vndique coli)* Non ita creditum olim Homeri temporibus, vt in Apologia Homeri diximus; nec Virgilio ipſi, tum libro III. Georg. v. 358. vbi de Sole dicit: *Nec cum inuectus equis altum petit aethera, nec cum Praecipitem Oceani rubro lavit aequore currum:* tum L. I. v. 242. vbi de polo mundi gemino: *Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum ſub pedibus Styx atra videt, maneſque profundi.* Infra hoc hemiſphaerium nihil eſſe magno errore arbitrabantur, praeter aquarum immenſitatem infinitam, fabuloſamque Stygem. Falſum iſtud Syſtema Coſmographicum, ſequitur enim et prolixe deſcribit Graecus ſcriptor vitae Andreae, cui Salo cognomen fuit, ſub finem diei XXVIII. Maii. c. 28. N. 240. in Actis Sanctorum. *H.*

c. *Ceu ſpiritus)* Quaſi dubia ſit vis aeris, qui caeli praeſertim ambitu includitur. *H.*

Ceu ſpiritus vis) Cuius ſpiritus ſiue aeris vi ſuſpenſam, cum aquarum elemento, librari medio ſpatio tellurem dixit, ſect. 4. *H.*

tiae adeſt Dicaearchus d., vir e. in primis eruditus, regum cura permenſus montes, ex f. quibus altiſſimum prodidit Pelion, MCCL. paſſuum, ratione perpendiculi, nullam g. eſſe eam [1] portionem [2] vniuerſae rotunditatis colligens. Mihi incerta haec videtur coniectatio, haud ignaro quosdam Alpium verti-

1. *eam altitudinem proportione vniuerſitatis.* Vet. 2. *portione vniuerſae rotunditatis, hoc eſt, ſi vniuerſae rotunditatis ſpectes proportionem, quod genus locutionis Plinio in primis eſt familiare.*

d. *Dicaearchus)* Vide quae de eo diximus in Auctorum ſyllabo. H.

e. *Vir in primis eruditus)* Cuius nuper quaedam geographica, etc. edidit Henr. Stephan. in quibus tamen locum hunc exſtare non memini. *Dalec.*

f. *Ex quibus altiſſimum)* Ex illis nimirum quos dimenſus eſt, Theſſaliae montibus, non ex omnibus, quaqua patet orbis vniuerſe. Pelion Geminus in Elem. Aſtron. c. 14. p. 55. ex eodem Dicaearcho refert altum eſſe ſtadiis decem, quae efficiunt, vt Plinius ait, paſſus MCCL. Cyllenen vero Arcadiae montem, ad XV. propemodum ſtadia attolli, eodem menſore Dicaearcho, hoc eſt, paſſus fere 1900. Atabyrium denique Rhodi inſulae, ſtadiis XIV. hoc eſt, MDCCL. paſſibus. H.

g. *Nullam eſſe eam portionem vniuerſae rotunditatis)* Scribendum, *portione*, auferendi caſu, non, *portionem*, et Pliniano loquendi more, hoc eſt, ſi ratio reſpectusque habetur vniuerſae rotunditatis: vt pronomen, *eam*, referas ad rationem perpendiculi. *Pintian.*

Nullam eſſe eam) Ratione Mathematica nos rem ita conficimus cum Ricciolo, Tom. I. Almag. p. 727. Mons altiſſimus, qualis eſſe Caucaſus dicitur, non excedit 50 milliaria Italica, quorum in diametro terrae ſunt 8278. in ſemidiametro, 4139. in quo numero quinquagenarius numerus continetur ter et octogies. Sume igitur ſphaeram ligneam, cuius ſemidiameter ſit particularum aequalium trium et octoginta: eique grana aliquot, monticuloſque cereos impone, quorum altitudo aequalis ſit vnicae particulae de tribus illis et LXXX. Vel oculorum iudicio conſtabit ſeriem horum monticulorum aliquam nihil fere nocere ſphaerae rotunditati. H.

vertices, longo tractu, nec breuiore L. h. millibus paſſuum aſſurgere. Sed vulgo maxima [1] haec pugna eſt, ſi coactam in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aſpectu manifeſtius. Namque i. et dependentes vbique guttae paruis globantur orbibus: et pulueri illatae, frondiumque lanugini impoſitae, abſoluta rotunditate cernuntur: et in poculis repletis media maxime tument: quae k. propter ſubtilitatem

1. *Maxime. M. et Sabellicus.*

h. *Quinquaginta)* Sunt quibus id fabuloſum videatur. De aſcenſu montium obliquo accipiunt alii. Tenariffum aiunt Hiſpani eſſe altitudinis LX. milliarium: In mari is maxime conſpicuus eſt ex quatuor graduum interuallo: Hinc Snellius colligit, in Eratoſth. Bat. perpendiculum eius montis eſſe nouem milliarium cum ſemiſſe: ex quibus alii ſeſquimilliare, ob refractionem, deducunt: ſtatuuntque octo milliarium altitudinem habere ad perpendiculum. Vide quae de eo diximus ad ſect. 8. H.

i. *Namque et)* Guttulae, inquit, vbique rotundantur in orbem: igitur et tota aqua ita ſe conglobat. Sequuntur enim partes ſingulae naturam totius. Verum quod guttulae diſperſae globoſitatem tueantur, id non arbitror accidere ex affectatione figurae totius: ſed ex eo quod aquea corpuſcula ſuis ſeſe mutuo hamulis teneant: et quod veluti medium factum eſt in gutta, concatenatione quadam circumſtantia contineat, donec moles exigua eſt: quae ſi increſcit, dum a rotunditate deſciſcit, protuberatque in latera: ac tum demum rumpitur, effluitque: quod etiam fit ex appoſitione alterius humoris, cuius corpuſcula prioribus nexa, illa pertrahunt, continuationemque abrumpunt. Haec fuſius Gaſſendus, L. de Globo telluris. Ea certe ratio videtur eſſe cur in poculis repletis, vti mox dicetur, addito humore circumfluat, quod ſuperſit, non item denariis additis. H.

k. *Quae propter ſubtilitatem humoris, mollitiamque in ſe reſidentem)* Exemplar vtrumque, Salmant. et Tol. *reſidente,* habet, vt intelligas *humore.* Vtitur ſubinde tali locutione Plinius. *Pint.*

tatem humoris, mollitiamque [1] in ſe reſidentem, ratione facilius, quam viſu, deprehenduntur. Idque etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod ſuperſit: contra euenire ponderibus additis ad vicenos ſaepe denarios: ſcilicet quia intus recepta liquorem in verticem attollant, at cumulo eminente infuſa [2] dilabantur. Eadem eſt cauſa, propter quam e nauibus terra non cernatur, e nauium malis conſpicua: ac procul recedente nauigio, ſi quid, quod fulgeat, religetur in mali cacumine, paulatim deſcendere videatur, et poſtremo occultetur. Denique Oceanus, quem fatemur vltimum, quanam alia figura cohaereret, atque non decideret, nullo l. vltra margine includente? Ipſum [3] id ad miraculum redit, quonam modo, etiamſi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, vt ſint plana maria, et qua videntur figura, non poſſe id accidere, magno ſuo gaudio, magnaque gloria inuentores Graeci ſubtilitate geometrica docent. Namque cum e ſublimi in inferiora aquae ferantur, et ſit [4] haec natura earum confeſſa: nec quiſquam dubitet in [5] litore vllo acceſſiſſe eas, qu[a]m. longiſſime deuexitas paſſa ſit: procul dubio apparere, quo quid humilius ſit, propius centro eſſe terrae: omneſque n. lineas, quae

1. *Mollitiemque in ſe reſidentem.* Tol. 2. *infra.* Vet. 3. *in id ipſum ad miraculum rediit.* Chiff. 4. *ſit hic naturae earum conſenſus.* M. *et ſit haec natura conceſſa.* alii. 5. *in littus vllum acceſſiſſe eas niſi quo longiſſima.* V.

l. *Nullo vltra)* Quando quidem, *ſi terra plana foret*, nullus vltimam maris aquam margo lituſve coerceret. H.

m. *Quo longiſſime)* Quam longiſſime patiebatur litoris deuexitas. H.

n. *Omneſque lineas)* Omneſque lineas, quae a centro terrae ducuntur ad proximam aquae ſuperficiem, breuiores fieri, quam quae ad vltimum mare a primo littore. H.

quae emittuntur ex eo ad proximas aquas, breuiores| fieri, quam quae ad extremum mare a primis aquis. Ergo totas, omnique ex parte aquas vergere in centrum: ideoque non decidere, quoniam in o. interiora nitantur.

LXVI. Quod ita formaſſe artifex p. Natura [1] credi debet, vt cum terra arida et ſicca conſtare per ſe ac ſine humore non poſſet: nec rurſus ſtare aqua, niſi ſuſtinente terra, mutuo implexu [2] iungerentur; has [3] ſinus pandente, illa vero permeante totam, intra, extra [4], ſupra, venis, vt vinculis, diſcurrentibus: atque etiam in ſummis iugis erumpente; quo [5] ſpiritu acta et terrae pondere expreſſa, ſiphonum r. modo

1. *Naturae.* Ch. 2. *ſic ex MSS. Hard. et Gr. complexu fungerentur.* Vet. Tol. 3. *hac Gr.* 4. *extra, intra, ſup.* 5. *quibus.*

o. *In interiora)* In ea quae ſunt propiora centro. H.

p. *Artifex Natura)* Reg. 1. 2. Chiffl. etc. *Artifex naturae.* H.

q. *Quo ſpiritu)* Sequitur peruulgatam ſententiam, referentium originem fontium ad ipſum mare, ex quo per ductus ſubterraneos in montes vſque, et loca omnia, in quibus ſcaturigines conſpicuae ſunt, 'aqua contendat: Habere ſe nempe tellurem, quaſi animal quoddam ingens, cuius non modo ſubterranei meatus forent quaſi venae aquam ex mari, vt ſanguinem ex hepate quodam ducentes: ſed feruores etiam ſubterranei eſſent veluti ſpiritus vitales, per ductus quoque varios, ceu arterias, diffuſi. Hinc nihilo magis mirum videri ſcaturire aquam ex montis vertice, ſi vena ſubterranea ibi aperta fuerit, quam emicare ſanguinem ex fronte, ſi illic venam ſecueris. Quippe terrae veluti cruſtam non eſſe vbique perforatam, neque vbiuis praebere aquae in eam nitenti exitum: et conſtare experientia, interdum aperiri terram, et aquam ſcatere in locis prius admodum ſiccis: vti cum nobis vena rumpitur. Contra iſta diſputat Gaſſendus in L. X. Laertii, p. 1073. H.

r. *Siphonum)* Siphon eſt canalis fiſtula, per quam emittitur liquor, vt in ſalientibus aquis cernimus. H.

modo emicat: tantumque a periculo decidendi abeſt, vt in ſumma quaeque et altiſſima exſiliat. Qua s. ratione manifeſtum eſt, quare tot fluminum quotitidiano acceſſu maria non creſcant. (LXVI.) Eſt igitur in toto ſuo globo t. tellus medio ambitu praecincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc inveſtigandum, ſed iam experimentis, cognitum.

LXVII. A Gadibus, columnisque Herculis, Hiſpaniae et Galliarum circuitu, totus hodie nauigatur occidens. Septemtrionalis vero Oceanus, maiore ex parte nauigatus eſt, auſpiciis Diui Auguſti, Germaniam claſſe circumuecta ad Cimbrorum u. promontorium: et inde immenſo mari proſpecto, aut fama cognito, ad Scythicam [1] plagam, et humore nimio rigentia. Propter quod minime veriſimile eſt illic maria deficere, vbi humoris x. vis [2] ſuperet. Iuxta vero ab ortu ex Indico mari, ſub y. eodem ſidere pars tota vergens in Caſpium z. mare, pernaui-

1. *Scythicam ad plagam. Chiff.* 2. *Ex MSS. Hard. ſic etiam Ch. et M. vis humoris Gr.*

s. *Qua ratione)* Et propter hanc rationem, inquit, cum tot nempe fontes ex ipſo mari, totque flumina prodeant, manifeſtum eſt, etc. H.

t. *Globo tellus medio)* Hic Plinius mediam tantum terram mari praecinctam eſſe, reliquum vero dimidium eminere extra vndas, velut pila aut globus aquis innatans ait ex Thalis Mileſii ſententia, Ariſt. de caelo, lib. II. *Dalec.*

Medio ambitu) Toto orbis ſui ambitu terra, inquit, mari praecingitur, ceu faſcia quadam: reliqua eminet extra vndas. H.

u. *Cimbrorum promontorium)* Cherſoneſum Cimbricam, quam incolunt Holſatienſes. *Dal.*

Ad Cimbrorum) De quo promontorio dicetur L. IV. ſect. 27. H.

x. *Humoris vis)* Vbi aquarum abundat copia. H.

y. *Sub eodem ſidere)* Sidus hic plagam mundi ſignificat. Vide Turn. c. 24. lib. XVIII. Aduerſ. *Dal.*

z. *Caſpium mare)* Errores vet.

nauigata eſt Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui et Seleucida atque Antiochida ab ipſis appellari voluere. Circa Caſpium quoque multa[1] Oceani litora explorata, paruoque a. breuius, quam totus, hinc aut illinc Septemtrio eremigatus. Vt tamen coniecturae locum ſic quoque non relinquat, ingens argumentum paludis Maeoticae, ſiue ea illius Oceani ſinus eſt, vt multos aduerto credidiſſe; ſiue b. anguſto diſcreti ſitu reſtagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani ſinus ambitu Mauritaniae nauigatur hodie. Maiorem c. quidem eius partem

1. *Multo labore Oceani.* M.

vet. de hoc mari exſtant apud noſtrum auctorem infra lib. IV. cap. 13. et apud Capellam lib. VI. pag. 247. et apud Dionyſ. περιεγής. verſ. 47. et 727. Melam. lib. I. cap. 2. et lib. II. cap. 5. et Strab. lib. XI. Ortel. Theſaur. Hyrcan. Viuaque effigie in tab. geograph. ſeptemtrional. terrar. Gerardi Mercat. Atque hinc quoque factum, vt veteres ſcriptores ſinum nuncuperit. Quod dum noſtrates plerique κακόζηλοι non animaduertunt, et ipſi eleganter ſcilicet ſcripturi eodem quoque nomine vtuntur. *Dal.*

Caſpium mare) Quem ſinum eſſe ſeptemtrionalis Oceani, ſiue Scythici, veteres arbitrati ſunt. Vide quae dicturi ſumus L. VI. ſect. 15. H.

a. *Paruoque breuius)* Paulo minus quam totus, ſiue fere totus. *Paruo* pro *exiguo ſpatio* familiaris eſt ſcriptori huic locutio: *Tam paruo*, inquit, L. V. ſect. 12. *diſtat ibi rerum naturae diuerſitas.* H.

b. *Siue anguſto ſitu diſcreti)* Deſideratur verbum, *ſitu,* in exemplari Salmant. recte puto. Pari locutione vſus eſt lib. V. cap. 51. *Tam paruo diſtat tanta rerum naturae diuerſitas.* Pintian.

Anguſto diſcreti ſitu) Ita MSS. omnes. Siue, inquit, palus haec Maeotica ſeptemtrionalis Oceani, modico terrarum tractu ſpatioque inde diſcreti, reſtagnatio ac veluti aeſtuarium ſit. H.

c. *Maiorem quidem)* Quae ſequuntur ad ea verba, *Idem Nepos*, etc. Martianus exſcripſit

partem, et Orientis, victoriae Magni Alexandri luſtrauere, vsque in Arabicum ſinum. In quo res gerente d. C. Caeſare Auguſti filio, ſigna nauium ex Hiſpanienſibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno, Carthaginis potentia florente, circumuectus a Gadibus ad ſinem Arabiae, nauigationem eam prodidit ſcripto: ſicut ad extera Europae noſcenda miſſus eodem tempore Himilco. Praeterea e. Nepos Cornelius auctor eſt. Eudoxum f. quemdam ſua aetate, cum Lathurum regem fugeret, Arabico ſinu egreſſum, Gades vsque peruectum: multoque ante eum cum Coelius Antipater, vidiſſe ſe, qui nauigaſſet ex Hiſpania in Aethiopiam commercii gratia. Idem Nepos de ſeptemtrionali circuitu tradit, Quinto Metello Celeri, L.[1] Afranii g. in Conſulatu colle-

1. *Sabellicus emendauit, Africani. C. Afranii Gr.*

ſcripſit e Plinio totidem verbis, L. VI. c. de rotunditate terrae, p. 200. et 201. H.

d. *C. Caeſare)* Agrippae filio, quem Auguſtus adoptauit. Vide L. VI. ſect. 31. H.

e. *Praeterea)* Reliquum fere caput habet etiam Mela, L. III. c. 5. p. 55. et c. 9. p. 63. Ea vero tametſi ridet Strabo, L. II. p. 98. tamquam a Poſidonio conficta, vel temere credita, calculo tamen ſuo Herodotus comprobat, L. IV. Melpom. p. 237. docetque Phoenices, ab Erythraeo mari ſoluentes, Bonae ſpei promontorium eſſe praeteruectos, ac demum per columnas Herculis in Aegyptum remeaſſe. H.

f. *Eudoxum)* Nauigatorem, non Aſtrologum, de quo Petronius in Satyra: *Eudoxus quidem in excelſiſſimi montis cacumen conſcendit, vt aſtrorum caelique motus deprehenderet.* Vide Strabonem lib. II. qui diuerſae eſt a noſtro auctore ſententiae. *Dalec.*

Eudoxum) Cyzicenus hic fuit, a Cnidio Mathematico, de quo dictum eſt in Auctorum Indice, plane diuerſus. Ptolemaei Euergetae temporibus vixiſſe auctor eſt Strabo l. c. eius nimirum, cui Lathurus ſucceſſit. H.

g. *L. Afranii)* Vide Not. et Em N. LIX. (hic adi) *L. Afranii in Conſulatu collegae)* In libris hactenus editis C. Afranii. Dalecampius in margine

collegae, ſed tum Galliae proconſuli, Indos a h. rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercii cauſa nauigantes, tempeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfuſa vndique diuiduo globo partem orbis auferunt nobis: nec i. inde huc, nec hinc illo peruio tractu. Quae contemplatio apta detegendae mortalium vanitati, poſcere videtur, vt totum hoc, quicquid eſt, in quo ſingulis nihil ſatis eſt, ceu [1] ſubiectum oculis, quantum ſit oſtendam.

LXVIII.

1. *ſeu Gr.*

gine editionis ſuae admonet Sabellicum emendare, *Africani*. Manuſctipti codices praenomen non habent. Nos ex Dione, L. XXXVII. p. 51. et ex Faſtis, Lucium appellamus, qui cum Q. Caecilio Metello Celere Conſul fuit A. V. C. DCXCIV. triennio poſt Ciceronis conſulatum. H.

h. *A rege Sueuorum)* Vide Not. et Em. N. LX. (hic adi) *A rege Sueuorum)* Ita conſtanter libri omnes MSS. Credidit Iſ. Voſſius, in Melam, p. 249. neque Sueuis, neque Boiis, (quae poſtrema vox nonnullis placuit) locum hic eſſe poſſe, cum ſint mediterranei populi. At cum ipſe ſubſtituit, *a rege Baetorum*, Baetosque Batauos interpretatur, valde vereor, vt vades coniecturae ſuae codices vllos probatae fidei poſſit afferre, aut Baetorum nomen pro Batauis familiare Plinio fuerit. Propius a vero abeſt Sueuorum regem fuiſſe, vt ſcriptores toto vno conſenſu affirmant, ad quem deducti terreſtri itinere Indi, qui ad oram Germaniae tempeſtate fuiſſent abrepti, quam contra exemplarium fidem quidquam mouere. H.

i. *Nec inde huc)* Globum terrae veteres in duo latera ſiue hemiſphaeria diuiſerunt Oceano diſcluſa. Qua ex opinione ſcripſit Plinius, medio terrae globo infuſum Oceanum partes terrae diuidere: neque vero illinc huc, neque hinc illo tranſmitti poſſe remigio vllo veloue exiſtimabant. H.

LXVIII. Iam k. primum [1] in dimidio computari videtur, tamquam nulla portio ipſi decidatur Oceano: qui toto circumdatus medio, et omnes caeteras fundens recipiensque aquas, et quidquid exit in nubes, ac ſidera l. ipſa tot et tantae magnitudinis paſcens, quo tandem amplitudinis ſpatio credetur habitare? Improba et infinita debet eſſe tam vaſtae molis poſſeſſio. Adde quod ex relicto plus abſtulit caelum. Nam m. cum ſint eius quinque partes, quas

1. *Iam primum inde mihi diſputandum videtur, cum nulla portio ipſi decedat. M. Inde mihi diſputandum videtur, quaenam portio illius ipſi decedat Oceano. Vet. Pint. adſtipulatur Chiff.*

k. *Iam primum in dimidio computari videtur, tamquam nulla portio ipſi decidatur Oceano)* Codex Salmant. et Romana impreſſio, *Iam primum inde mihi diſputari videtur, cum nulla portio, etc.* Scribendum reor, *quaenam illius portio ipſi decedat oceano,* hoc ſenſu, Caput huius diſputationis eſſe videtur, quanta ſit illa terrae portio, quae Oceano ceſſerit, quam permagnam eſſe ſimile vero eſt, cum in confeſſo ſit Oceani vaſtitas. *Pintianus. Iam primum in dimidio computari mihi videtur tamquam nulla portio ipſi decedat Oceano) Mihi,* redundat: nam ipſe improbat eam opinionem. Et pro, *Decedat, Decidatur,* legendum. Portio terrae deciditur Oceano eique accedit, non decedit. *Gelen.*

Iam primum) Ac primo quidem, inquit, totum hoc quidquid eſt, in quo ſeſe ingens aperit mortalium vanitas, pro dimidio totius globi, ex terra et aqua coaleſcentis, computari poſſe vulgo creditur: perinde ac ſi per ſe non multo maior Oceanus; aut non magna etiam huius dividuae partis portio ipſi decidatur Oceano, et eidem accedat, qui cum toto circumdetur medio, etc. H.

l. *Sidera ipſa)* Vide adnotata cap. 9. huius libri. *Dalec.*

m. *Nam cum ſint)* Qnae ſequuntur vsque ad ſectionem ſeq. ea fere totidem verbis Martianus exſcripſit, L. VI. p. 196. Attigerat ea multo antea Virgilius, his vulgatis verſibus: *Quinque tenent caelum zonae,* etc. H.

n. *Quas vocant zonas)* Eratoſthenes in Hermete, apud Heraclidem lib. II. de

quas vocant Zonas, infeſto rigore o. et aeterno gelu premitur omne, quicquid eſt ſubiectum duabus extremis, vtrimque circa vertices: hunc qui ſeptemtrio p. vocatur, eumque qui aduerſus illi, auſtrinus appellatur. Perpetua caligo vtrobique, et alieno molliorum ſiderum aſpectu, maligna, ac pruina tantum albicans q. lux 1. Media vero terrarum, qua Solis

1. *Albicans. Lux vero media terrarum. Chiff.* Allegoriis Homericis, Πέντε δ' αἱ ζῶναι περιήνγεες ἐσπείρηνται, Αἱ δύο μὲν γλαυκοῖο κελαινότεραι κυανοῖο, Ἡ μία ψαφαρήτε καὶ ἔμπυρος, οἷον ἐρυθρὴ, Τυπτομένη φλογμοῖσιν ἐπεὶ ῥά ἐμοῖραν ἐπ' αὐτὴν Κεκλημένην ἀκτῖνες ἀειθέρεες πυροῶσιν. Αἱ δὲ δύο ἑκάθερτε πόλοιο περιπεπηγυῖαι, Ἀεὶ κρυμαλέαι, ἀεὶ δ' ὕδατι μογέουσαι. Verſus hos Virgilius ſic expreſſit: *Quinque tenent caelum zonae, quarum vna coruſco Semper Sole rubens, et torrida ſemper ab igni: Quam circa extremae dextra laeuaque trahuntur Caerulea glacie concretae, atque imbribus atris. Has inter mediaeque duae mortalibus agris Munere conceſſae diuum.* Homer. in Achillis clypeo πτύκας vocat: et polis vicinas ex albo plumbo factas ait: mediam, auream, id ex, igneam: reliquas duae ad tropicos ſitas, aeneas, veluti medii coloris inter aurum et plumbum. Τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδυθι κασσιτερίης, τὴν δὲ μίαν χρύσην. Zonas has eleganter deſcripſerunt Ouid. 1. Met. Claudian. lib. de raptu Proſerpinae, Hadrianus Iunius cap. 5. 3. Procl. ſphaer. cap. 19. *Dalec.*

o. *Rigore)* Glacie ad ſeptemtrionem, imbribus ad Meridiem. *Dalec.*

p. *Septemtrio)* Triones boves qui terram arant, colunt, terunt, quaſi teriones. Hoc ſidus quod caeli vertex eſt, a ſtellarum figura et poſitu ſimile plauſtro Graeci ἅμαξαν vocarunt: Romani a ſeptem ſtellis ita iunctis vt triones iuncti videantur ſeptemtriones. Vide Aulum Gell. cap. 21. lib. XI. Feſt. in Septemtriones, nonnihil reſtitutum a Merula ſuper Enn. p. 36. et 614. *Idem.*

q. *Albicans lux)* Vide Not. et Em. N. LXI. (hic adi) *Ac pruina tantum albicans lux. Media vero terrarum, etc)* In Chiffl. et aliis codicibus praepoſtera interpunctione legitur, *albicans. Lux vero media, etc.* Mendum corrigit Martianus haec exſcribens ac

Solis orbita eſt, exuſta r. flammis et cremata, cominus vapore torretur. Circa duae tantum, inter exuſtam et rigentes, temperantur: eaeque ipſae inter ſe non s. peruiae, propter incendium t. ſiderum [1]. Ita terrae tres u. partes abſtulit caelum: Oceani rapina in incerto eſt. Sed et relicta nobis vna portio, haud ſcio an etiam in maiore damno ſit. Idem ſiquidem Oceanus infuſus in multos (vt x. dicemus [2]) ſinus, adeo vicino acceſſu interna maria allatrat, vt centum y. xv. millibus paſſuum [3] Arabicus

1. *Sic etiam M. et Chiff. ſideris Gr. et Al.* 2. *diximus. M. ſc. ſupra cap.* 67. 3. *paſſuum tantum Arabicus, etc. V.*

ac leuiter immutans, L. VI. p. 196. c. de zonis terrae: *Nam duae*, inquit, *quae axi vtrique confines, algore immenſo et frigoribus occupatae, deſertionis cauſas pruinis ninguentibus praebuere: Media vero flammis atque ardoribus torridata, etc.* H.

r. *Exuſta flammis)* Sub aequinoctiali. *Dalec.*

s. *Non peruiae)* Quoniam vt ipſe putat ſub aequinoctiali commeare non licet. *Idem.*

t. *Incendium ſiderum)* Ita Reg. 1. 2. Chiffl. etc. non *ſideris.* Cenſebant Stoici, quorum opinioni Plinius ſubſcribere non videtur, Oceanum eſſe ſubiectum ſignifero circulo, per quem Sol decurrit, eiusque litoribus metas ſui curſus Solem definire praedicabant: quod cum Sol igneae ſit, feruentisque naturae humoreque paſcatur, vltra citraque illius litora curriculum ſuum non flectat, cum terra ſequatur, quae alimentum paſtumque Soli praebere non poſſit. Vide Macrobium in Somn. Scip. L. II. c. 5. p. 137. H.

u. *Terrae tres partes)* Torridam mediam, extremasque duas gelu et frigore infeſtas. H.

x. *Vt dicemus)* In Geographicis libris, qui hunc proxime conſequuntur. Ita MSS. omnes. H.

y. *Vt centum quindecim)* Vide Not. et Em. N. LXII. (hic poſ) *Vt centum quindecim)* Hoc iterum repetit L. V. ſect. 12. cum hac eleganti exclamatione, *Tam paruo diſtat ibi tanta rerum naturae diuerſitas.* Neque exiſtimandum eſt a ſeipſo Plinium diſſentire, cum illic ait a Peluſio ad Arſinoen Rubri maris oppidum, CXXV. paſſuum

bicus ſinus diſtet ab Aegyptio mari: Caſpius vero CCCLXXV. z. millibus a Pontico. Idem[1] interfuſus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Aſiamque diſpeſcit [2], quantum terrarum occupat? Computetur etiam nunc menſura tot fluminum, tantarum paludum: addantur et lacus, et ſtagna. Iam elata in caelum, et ardua aſpectu quoque iuga: iam ſiluae, vallesque praeruptae, et ſolitudines, et mille cauſis deſerta [3] detrahantur. Hae tot portiones terrae, imo vero, vt plures tradidere, mundi a. punctus, (neque enim eſt aliud terra in vniverſo.) *Haec eſt materia gloriae noſtrae, haec ſedes:* hic honores gerimus [4], hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuamur [5] humanum genus, hic inſtauramus bella etiam ciuilia, mutuisque caedibus laxiorem facimus terram. Et b. vt publicos gen-

Bb 2

1. *Sic ex MSS. emendauit Hard. Idem interfuſus — diſpeſcit. Quantum terrarum occupet, computetur etc. Gr. et Al.* 2. *aum diſpertit M. diſpeſcit, multum terrarum occupat. Comput. Vet.* 3. *deſerta detrahantur terrae. Imo M.* 4. *quaerimus. V.* 5. *Ex MSS. emend. Hard. ſic quoque Chiff. tumultuatur humanum genus Gr.*

ſuum millia ab Agrippa tradi: nunc vero CXV. Propiorem enim Arabici ſinus oram ſpectare videtur hoc loco, quam ſit illud Arſinoes oppidum. H.

z. *CCCLXXV)* Hunc quoque numerum paſſuum ex quorumdam ſententia recitat, L. VI. ſect. 12. H.

a. *Mundi punctus)* Vide Senecam in prooemio. *Dal.* *Mundi punctus)* Acutum illud eſt Senecae dictum, Nat. Quu. L. I. in prooem. p. 831. *Hoc eſt illud punctum, quod inter tot gentes ferro et igni diuiditur. O quam ridiculi ſunt mortalium termini, etc.* H.

b. *Et vt publicos gentium furores tranſeam)* Lege ex MSS. *Et, (vt publicos furores tranſeam) haec* (terra eſt) *in qua conterminos pellimus furtoque vicini caeſpitem noſtro ſolo ordimur: vt qui latiſſime rura metatus fuerit, vltraque famam exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat, vel cum ad menſuram auaritiae ſuae propagauerit? quam tandem*

gentium furores tranſeam, haec in qua conterminos pellimus, furtoque vicini ceſpitem noſtro ſolo [1] adfodimus c., vt qui latiſſime rura metatus fuerit, vltraque fines [2] exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel cum ad menſuram auaritiae ſuae propagauerit, *quam tandem portionem eius defunctus obtineat!*

LXIX. Mediam d. eſſe mundi [3] totius haud dubiis conſtat argumentis; ſed clariſſime [4] aequinoctii paribus horis. Nam niſi in medio eſſet, aequales dies noctesque haberi non poſſe deprehendunt et Dioptrae e., quae vel maxime id confirmant: cum aequi-

1. *Ordimur. M. affodimus. Et vt quis. Vet.* 2. *famam. Chiff.* 3. *eſſe terram mundi. Chiff. M.* 4. *clariſſimo. M.*

dem portionem eius defunctus obtineat. Vide Gronouii Obſeruat. lib. I. cap. 4.

c. *Adfodimus*) Ita Reg. 1. 2. etc. Hoc eſt, addimus, adiungimus, adnectimus, vt vna foſſione aretur. H.

d. *Mediam eſſe mundi*) Vide Ariſtot. lib. II. de caelo, cap. 2. Plutarch. de plac. Phil. lib. III. cap. 11. Achil. Stat. ſuper Arat. pag. 84. *Dal.*

e. *Dioptrae*) Aſtronomica inſtrumenta, quale noſtrum Aſtrolabium a Ptolemaeo, vt cenſent, excogitatum, quo Lunae, Solis, et reliquorum aſtrorum interualla cognoſcuntur. Geminus teſte Proclo ſuper 1. Eucl. lib. I. cap. 13. Aſtronomiae tres conſtituit partes, γνωμονικὴν, μετεωροσκοπικὴν καὶ κατοπτρικήν. Et quamuis id non ſit accurate dictum: cum multis aliis haec poſtrema ſcientia atque ars inſeruiat matheſeos quoque partibus: hoc tamen conſtat, in vniuerſum dictam eam, quae de quibuſuis inſtrumentis mathematicis pertractat, quibus oculorum adhibita acie, per ipſorum pinnacidia adſpectando quidpiam indagamus. Atque ita et eius generis quoque inſtrumenta omnia generali nomine hac lege dicuntur dioptrae. *Idem.*

Et Dioptrae) Δίοπτρα vulgo inſtrumentum appellatur Geometricum, ab explorando, perſpiciendoque dictum. At hoc loco nihil aliud eſſe quam horologium ſiue ſolarium, in quo Solis horae vmbra declarantur, ac perſpiciuntur, tum ipſa loci ſententia palam facit, tum etiam Martianus L. VI. c. de poſitione terrae, p. 195. vbi

aequinoctiali tempore ex eadem linea ortus occaſusque cernatur, ſolſtitialis [1] exortus per ſuam lineam, brumaliſque occaſus. Quae accidere nullo modo poſſent, niſi in centro ſita eſſet.

LXX. Tres a. autem circuli ſupra dictis zonis implexi, inaequalitates temporum diſtinguunt: ſolſtitialis a parte Signiferi excelſiſſima nobis, ad ſeptemtrionalem plagam verſus: contraque ad alium polum brumalis: item medio ambitu Signiferi orbis incedens aequinoctialis. b.

LXXI. Reliquorum, quae miramur, cauſa in ipſius terrae figura eſt: quam globo ſimilem, et cum ea aquas [2], iisdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie, vt nobis ſeptemtrionalis plagae ſidera numquam occidant; contra meridianae numquam oriantur: rurſusque haec illis non cernantur, attollente c. ſe contra medios viſus terrarum globo. Septemtriones d. non cernit Troglodytice, et confinis

1. *Gron. addit coni. et.* 2. *aquam. M.*

vbi hoc caput exſcribens: *Medio igitur credenda eſt*, inquit, *quia poſtrema, quod praeſertim aequinoctialis temporis interſtitia manifeſtant:* nam pares horarum metas, tam ante meridialium, quam etiam poſtremarum, et tam diei quam noctis, horologia manifeſtant. *Quo documento clarum eſt, tantumdem vndique ſecus abterris abeſſe caelum:quod idem duobus circulis edocetur, ſolſtitiali, et brumali. Nam vtique quantum interſtitii dies habet, cum caeli culmine Sol elatus illuſtrat, tantum ſpatii longior nox, cum Sol in brumam decidens repraeſentat: etc.* Haec paulo explanata vberius a Martiano, lucem miram afferunt Plinianae breuitati. H.

a. *Tres autem*) Tropici duo, cum aequinoctiali circulo. H.

b. *Aequinoctialis*). Ab hoc loco in finem vsque capitis LXXVII. vna eſt et breuis ſententia: Terram et aquas eſſe circacumque rotundas, idque multis probat exemplis. *Dalec.*

c. *Attollente ſe*) Globo terrae obſtante, vt dixit, ſect. 10. Vide quae dicemus ſect. ſequente. H.

d. *Septemtriones*) Quae deinceps tractantur, ad ea verba,

ſinis Aegyptus: e. nec[1] Canopum Italia, et f. quem vocant Berenices crinem; item quem ſub Diuo Auguſto cognominauere Caeſaris thronon g., inſignes[2] ibi ſtellas. Adeoque manifeſto aſſurgens faſtigium curuatur, vt Canopus h. quartam fere partem ſigni vnius

1. *Nec Canopum Italia, ſed quem vocant Berenices crinem. Vitruv. lib. IX. c. 6: 7.* 2. *inſignis ibi ſtella. M. Chiff. Quidam ſtella Canopus adeo manifeſto ſurgens faſtigio cernitur. vt quartam, etc.*

verba, *Nauigantium haec maxime etc.* verbum verbo tranſcripſiſſe credas Martianum Capellam, L. VI. p. 193 H.

e. *Nec Canopum*) Canopus ſtella eſt in Argo naui, in temone auſtrino, primae magnitudinis. De hac Manilius Plinio conſentiens, L. I. p. 7. *Idcirco terris non omnibus omnia ſigna Conſpicimus: nusquam inuenies fulgere Canopum, Donec Niliacas per Pontum veneris oras: Sed quaerent Helicen.* etc. H.

f. *Et quem vocant Berenices crinem*) Lege: *Veneris crinem.* Salmaſius pagina 759. b. *Gr.*

Berenices) Fuit Berenice Ptolemaei Soteris ſiue Lagidae coniux, vt Plinius docet, L. XXXVII. ſect. 32. Eius crinem vt Plinius, inter ſidera Mathematici retulerunt: Conon in primis, ſi fides eſt Scholiaſtae Arati, a quo diſtichon illud Callimacho tribuitur: Ἠ δὲ Κόνων μ' ἔβλεψεν ἐν ἠέρι, τὸν Βερενίκης Βόστρυχον, ὅν κείνη πᾶσιν ἔθηκε θεοῖς. Vide Catulli carmen ſextum et LX. p. 149. Sed longe eſt haec ſtella quam Plinius hoc loco commemorat, quaecumque demum ea ſit, diuerſa ab ea quae vulgo Coma Berenices vocatur; et a Callimacho, Catulloque deſcribitur; et ſitu, et forma, et nomine: nam et auſtralior eſt, et vnica, et Crinis nominatur, non coma. H.

g. *Caeſaris θρόνον*) Non eſt haec in albo cenſuque ſtellarum, quas Aſtronomi recentiores numerant. Nempe multo plures in caelo ſtellarum μορφώσεις Plinius agnouit, quam noſtri hodie in numerato habent, vt diximus ſect. 41. p. 192. H.

h. *Vt Canopus*) Haec quoque de Canopi viſu Rhodi et Alexandriae, Geminus in Elem. Aſtron. c. 2. p. 13. At Petauius in notis ad Geminum, p. 407. non fere quarta parte ſigni vnius, ſed quadrante toto, hoc eſt, gradibus

vnius ſupra terram eminere Alexandriae intuentibus videatur: eadem i. a Rhodo terram quodammodo ipſam ſtringere: in Ponto omnino non cernatur, vbi maxime ſublimis ſeptemtrio. Idem a Rhodo abſconditur, magisque Alexandriae. In Arabia Nouembri menſe prima k. vigilia occultus, ſecunda ſe oſtendit, in Meroe ſolſtitio veſperi paulisper apparet, paucisque ante exortum Arcturi l. diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium haec maxime curſus deprehendunt, in alia aduerſo, in alia prono mari: ſubitoque conſpicuis, atque vt e freto emergentibus, quae in m. anfractu pilae latuere, ſideribus. Neque n. enim (vt dixere aliqui) mundus o. p. hoc[1] Polo excelſiore ſe attollit: q. aut[2]

Bb 4 vndi-

dibus ſeptem cum ſemiſſe, eleuatum eſſe ſupra horizontem Alexandriae probat, tum ex Hipparcho, tum ex tabularum epilogiſmo. H.

i. *Eadem a Rhodo)* Ita Euſtath. in Dionyſ. v. 13. H.

k. *Prima vigilia)* Nox in quatuor partes aequales, ſeu vigilias caſtrorum diuidebatur: quarum ſingulis ternae fere horae cedebant: et prima vigilia ab occaſu Solis coepta, deſinebat poſt tres horas: inde ſecunda incipiebat, vsque ad mediam noctem, etc. H.

l. *Exortum Arcturi)* IX. Cal. Mart. Vide L. XVIII. ſect. 65. H.

m. *In anfractu pilae)* Anfractum pilae vocat tumorem globi terraquei. Sidera, inquit, propter tumorem terrae conſpici non poſſunt: illa ſubito comparent, velut ex freto emergentibus, illo anfractu pilae ſeu tumore ſuperato. H.

n. *Neque enim, etc. mundus hic polo excelſiore ſe attollit, vt vndique non cernantur haec ſidera)* Sic leg. alii, Primum non, *Mundus hic*, ſed, *Hoc polo*, legendum: deinde, *Aut vndique cernerentur haec ſidera. Aut*, id eſt, alioqui. nam et hoc ſignificatu apud probos auctores reperitur haec particula. Sic lib. XIX. cap. 5. *Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt.* Gelen.

Vt dixere aliqui) Vide Auctorem libri de hiſt. philoſ. apud Galenum, Tom. II. c. 11. p. 35. H.

o. *Mundus)* Caelum. H.

p. *Hoc polo)* Septemtrionali. Fuit illa mens ignarae vetu-

vndique cernerentur haec ſidera: verum r. haec eadem quibusque 3 proximis ſublimiora creduntur: eademque demerſa longinquis: vtque nunc ſublimis in s. deiectu 4 poſitis videtur hic vertex, ſic illam terrae deuexitatem transgreſſis, illa ſe attollunt, reſidentibus quae hic excelſa fuerant: quod niſi in figura pilae, accidere non poſſet.

LXXII.) t. Ideoque 5 defectus Solis ac Lunae veſpertinos orientis incolae non ſentiunt; nec matutinos, ad occaſum habitantes: meridianos vero saepius. Nobili u. apud Arabiam 6 Magni Alexandri victo-

1. *Hic.* M. 2. *vt* M. *et Chiff.* 3. *proximis quibusque.* Pint. 4. *deiectum.* M. 5. *que deeſt in* M. 6. *Ex MSS. ſic emendat Hard. cum prius legeretur: apud Arbela.*

vetuſtatis, ac poetarum maxime, quibus aſcendere dicuntur ea ſidera quae ſupra horizontem ſeſe oſtendunt: Ad eam ſe mentem Virgilius accommodat, L. I. Georg. v. 240. *Mundus vt ad Scythiam, Riphaeaſque arduus arces Conſurgit, premitur Libyae deuexus in auſtros. Hic vertex nobis ſemper ſublimis: at illum ſub pedibus Styx atra videt, maneſque profundi.* Vide etiam Manilium, L. I. p. 8. *Pars eius ad Arctos Eminet*, etc. H.

q. *Aut vndique*) *Aut* idem valet quod *alioqui.* Sic L. XIX. ſect. 30. *Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt.* H.

r. *Verum haec eadem quibuſque proximis ſublimiora cernerentur*) Mallem legere permutato verborum ordine, *proximis quibuſque* vſitatiore loquendi modo. *Pintian.*

s. *In deiectu*) In tractu terrarum boreali, qui his ſideribus ſubiacet. H.

t. *Ideoque*) Martianus, L. VI. p. 193. H.

u. *Nobili apud Arabiam*) Hanc Lunae defectionem retulit Petauius L. X, de Doctr. Temp. c. 35. p. 211. ad annum ſecundum Olymp. CXII. quo Archontem Athenis fuiſſe Ariſtophanem ſcribit Diodorus Siculus: nocte XX diem Septembris inſequente. Conſentiunt Scaliger, et Ricciolus: iſte Tom. I. Almag. p. 365. ille L. V Emend. Temp. p. 420. vbi Ciceronem, Plutarchum et Arria-

victoria, Luna defeciſſe noctis ſecunda hora prodita eſt: eademque in Sicilia exoriens. Solis x. defectum, Vipſanio y. et Fonteio Coſſ., qui fuere ante

Arrianum erroris arguit, in aſſignando defectionis huiuſce die. At quem Lunae defectum Plinius hic deſcribit, contigit is omnino A. V. C. CCCCXXX. ante Chr. CCCXXIV. die 8. Maii, hora ſecunda noctis, Luna exoriente in Sicilia. Vide Not. et Em. N. LXIII. (hic adi.) *Nobili apud Arabiam Alexandri M. victoria*) Iuuat hoc loco incredibilem Martiani hallucinationem obſeruare, qui cum hunc Plinii locum, *meridianos ſaepius: Nobili apud Arbela*, etc. curſim raptimque tranſcriberet, legit, *meridianos. Seruius Nobilis apud* etc. ac deinde quae de hac defectione narrantur a Plinio, ea Seruio Nobili auctore, plane commentitio, venditat. Sed et operae pretium fuerit adnotare in Codd. MSS. Reg. 1. 2. etc. atque in vetuſtis editionibus, legi *apud Arabiam:* in Martiani libris item *in Arabia*. In Arbelitide tamen Alexandri M. victoriam contigiſſe, praeter innumeros alios ſcriptores, ipſe Plinius teſtatur, L. VI. ſect. 16. Quamobrem neglectis codicibus MSS. prioribuſque editionibus ſcripſere hoc loco poſteriores, *apud Arbela*. At nobis religio eſt quidquam mutare: cum veriſimile ſit, Arbela Arabiae attributa fuiſſe, velle Plinium indicare: vt coniicere eſt ex his quae de amplitudine Arabiae ſcribit, L. VI. ſect. 32. H.

x. *Solis defectum Vipſiano et Fonteio conſulibus, qui fuere ante paucos annos, factum pridie Kalendas Maias Campania ſenſit.*) Marcianus, qui Plinii breuiarium compoſuit, non *pridie Kalendas*, ſed *XI. Kalendas*, legit in Plinio. Exemplar Toletanum *II. Kalendas*, habet, vt facilis fuerit librarii lapſus in alterutram partem. Horum Conſulum, qui Neronis principatu magiſtratum geſſerunt, meminere tum Plinius infra hoc ipſo libro tum Cornelius Tacitus libri decimiquarti initio. Meminit et Fonteii Iuuenalis poeta:

— *Studet haec qui iam poſt terga reliquit*
Sexaginta annos Fonteio conſule natus.

Marciani codices, vt hoc obiter notetur, atrox menda inuaſit. *Apiano* enim *et Fonteio conſulibus* legitur, pro *Vipſanio et Fonteio conſulibus*. Pint.

y. *Vipſanio*) Vide Not. et Em. N. LXIV. (paulo poſt)

Tacit.

paucos annos, factum [1] pridie Calendas z. Maias, Campania hora diei inter ſeptimam et octauam ſenſit: Corbulo a. dux in Armenia inter horam diei decimam et vndecimam prodidit viſum, circuitu globi alia et aliis detegente et occultante. Quod ſi plana eſſet terra: ſimul omnia apparerent cunctis, noctesque non fierent inaequales: num b. aeque aliis [2], quam in medio ſitis, paria duodecim horarum interualla cernerentur, quae [3] nunc in omni parte ſimili modo congruunt.

LXXIII.

1. *Vndecimo Calend. Maias. adſtipulante etiam Marciano, qui de hac ipſa loquens eclipſi, in diem xi. Calend. Maias eam incidiſſe ait.* 2. *neque alias Gr. aliis. M. et Hard. ſic ex MSS. emendauit in curis poſter: Nam aeque alias quam in med'o ſitis, qua nunc non in omne parte.* 3. *quae nunc non, etc. M.*

Tacit. Annal. L. XIV. hanc defectionem Solis annumerat inter prodigia ob necatam a Nerone matrem Agrippinam. *Vipſanio et Fonteio Coſſ.*) In editione Romana, Parmenſi, aliiſque, *Vipſano.* In MSS. pleriſque, *Vipiano.* In optimis editionibus *Vipſanio:* recte. Fuit enim Romae, vt Fonteia, ſic et Vipſania, gens nobilis. Vipſianus non poteſt nomen gentis eſſe, ſed tantum familiae cognomen: quod neque hoc loco cum gentis nomine Plinius coniungeret, nec ſine praenomine. Itaque *Vipſanio* legi hoc loco, non *Vipſiano*, fas eſt. H.

z. *Pridie Calendas)* Ita Reg. 1. codex, totidem litteris. Regius alter, II. *Calend.* Martianus qui Plinii epitomen fecit, XI. *Calendas:* mutata Arithmetica numeri nota Arabica in Romanam. Sed hunc errare admonet Ricciolus, Tom. I. Almag. p. 367. H.

a. *Corbulo)* A Nerone in Armeniam ſummo cum imperio miſſus. Vide Dionem, L. LXII. p. 710. Tacit. Annal. L. XIV. p. 228. H.

b. *Nam aeque alius)* Regius 2. codex, *nam aliis:* ceteris, *neque*, per notarum compendia, pro *nam aeque*, ita loci poſtulante ſententia. MSS. deinde omnes, editique, *nunc non in omni parte exhibent*, ante Frobenium, qui prior *non* expunxit. H.

LXXIII. (LXXI.) Ideo nec nox dieſque quaeuis eadem toto orbe ſimul eſt, oppoſitu globi noctem, aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa, Hiſpaniaque, Turrium Hannibalis: in Aſia vero propter piraticos terrenos, ſimili ſpecularum praeſidio excitato: in c. queis praenunciatiuos[1] ignes d. ſexta hora diei accenſos, ſaepe compertum eſt, tertia e. noctis a tergo vltimis viſos.

1. *praenuncios.* V. *Praenunciaturos* *Pint.*

c. *In queis praenunciatiuos ignes)* Lego, *praenunciaturos*, aut quod magis probo, vt infra cap. 86. *Nunquam vrbs Roma tremuit, vt non futuri euentus alicuius id praenuncium eſſet.* Pint.

In queis) Ignes, qui piratas adeſſe nunciabant, meridie in illis locis accenſos, ſaepe compertum eſt, tertia noctis hora viſos eſſe ab vltimis nauibus, quae ad perſequendos piratas ex Africa Hiſpaniaque profectae meridie, cum ibi ignes illi accenderentur, et verſus ortum pergentes, poſt tergum reſpiciebant, poſtquam illis nouem horis leucas totidem mari confeciſſent: Atque idem compertum eſt de his qui ex Aſia ſoluentes, verſus occaſum, poſt tergum reſpicerent ignes ibi accenſos meridie, cum inde diſcederent. H.

d. *Praenunciatiuos)* Ita recte videtur Frobenius emendaſſe, quamuis libri veteres, et vetuſtae editiones habent *praenunciatos*. H.

e. *Tertia noctis a tergo vltimis viſos)* Milichius hoc eſſe credibile non putat, ſicvt nec quod de Alexandri curſore ſequitur. *Dal.*

Tertia noctis) Nihil hic moror Alciatum, qui L. X. Parergon, c. 3. p. 173. Tom. VI. Opp. vt minus incredibile hoc Plinii dictum videatur, ait hoc loco ſextam horam diei non pro meridie, vt ſit, accipi oportere: ſed a meridie in meridiem definito die, vt Vmbris in more fuiſſe dicetur ſect. 79. pro ipſo Solis occaſu. Nihil opus iſtis ambigibus, vbi ſunt omnia per ſe perſpicua, lucisque pleniſſima, vt vel ex interpretatione noſtra liquet. Ex eo enim, quod profectae naues ex Hiſpania verſus ortum, poſtquam meridie inde ſoluiſſent, vbi viderant ignes accendi, poſt horas nouem ſeu leucas totidem, atque adeo in nocte vide-

viſos. Eiusdem Alexandri curſor Philonides f., ex Sicyone Elin mille g. et ducenta ſtadia nouem diei confecit horis: indeque, quamuis decliui itinere, tertia h. noctis hora [1] remenſus eſt ſaepius. Cauſa, quod eunti cum Sole iter erat: hh. eundem [2] remeans obuium contrario praeteruertebat i. occurſu.

1. *Reuerſus eſt. Cauſa. M.* 2. *eundemque. M.*

viderent eosdem ignes, recte Plinius colligit terram eſſe rotundam. Nam ſi plana foret, tam in luce plena poſt nouem leucas vel horas viderentur ignes, quam quando ſunt primum accenſi. Oſtenſus eſt mihi nuperrime locus in Dictionario Baylii, in quo Plinianis verbis ſenſum affingit plane inſulſum, qui nemini homini ſano venire poſſit in mentem. Plinium enim cenſet arbitrari, ignes accenſos alicubi meridie, eodem momento temporis alibi videri tertia noctis hora; hoc eſt, leucis MCXXV. ab eo loco, in quo ſunt accenſi. At ab hac amentia Plinius longe abfuit. H.

f. *Philonides)* De quo rurſum dicetur L. VII. ſect. 20. Ἡμεροδρόμους *vocant Graeci*, inquit Liuius, L. XXXI. p. 374. *ingens diurno curſu emetientes ſpatium.* H.

g. *Mille et ducenta ſtadia)* Paſſuum ſunt centum quinquaginta millia, leucae horariae quinque et viginti. H.

h. *Tertia noctis)* Etiam cum toto die ex Eli Sicyonem cucurriſſet, conficere tamen iter non potuit ante tertiam noctis horam, quod antea ex Sicyone Elim excurrens nouem diei horis erat emenſus. H.

hh. *Eundemque remeans obvium contrario praetervertebat occurſu)* Malui, quod eſt in ſcriptis exemplaribus, *praeuertebat*: praeuertimus enim ad eandem metam nobiſcum tendentes, non obvios. Et aeque integra locutio eſt abſque coniunctione, *Que*. Gelen.

i. *Praeteruertebat)* Offendebat. Contrario nimirum motu, quam quo Sol ferebatur, hoc eſt, auerſa ab occiduo Sole fronte, ad ortivum progrediebatur: celerius autem videntur ii progredi, qui ſecundum Solem iter faciunt, quam qui eodem aduerſo. Illis enim verſus occaſum procurrentibus, tardius Sol occidit: habentque illi idcirco diem longiorem. Iſti, dum contra ortum

ſu. Qua k. de cauſa ad occaſum nauigantes, quamvis breuiſſimo die, vincunt ſpatia nocturnae nauigationis, vt Solem ipſum comitantes.

LXXIV. (LXXII.) Vaſaque l. horoſcopa [1] non vbique eadem [2] ſunt vſui, in trecentis [3] ſtadiis, aut, vt longiſſime, in quingentis, mutantibus ſemet vmbris Solis. Itaque vmbilici (quem m. gnomonem appellant) vmbra, in Aegypto meridiano tempore, aequinoctii die, paulo plus quam dimidiam gnomonis menſuram efficit. In vrbe Roma nona n. pars

1. *Horoſpica.* *Tol.* 2. *eidem.* *Longol.* 3. *tricenis.* *Ch.*

tum feruntur, relinquuntur a Sole: qui citius iisdem occultatur: ſic diem ii verſa vice habent breuiorem. H.

k. *Qua de cauſa ad Occaſum nauigantes, etc.)* Ita haec continuanda ſunt, quae perperam in Editis diducta leguntur: *Qua de cauſa ad Occaſum nauigantes, etc. vt Solem ipſum comitantes, vaſaque horoſcopa non vbique eadem ſunt vſui, etc.* Salmaſ. p. 651. a. Gr.

l. *Vaſaque horoſcopa non vbique eidem ſunt vſui)* *Horoſpica,* vterque codex, Tol. et Salmant. legit. Graeci horoſcopia appellant. *Pintian.* *Vaſaque horoſcopa non vbique eidem ſunt vſui)* Lege, *Eadem,* id eſt, vaſa. *Gelen.*

Vaſaque) Haec Martianus totidem verbis, L. VI. p. 194. Alia demonſtratio eſt rotunditatis terrae, a diuerſitate vmbrae gnomonis repetita. Vaſa horoſcopa appellat horologia in plano deſcripta, horizonti ad libellam reſpondentia. Vaſa dicuntur, quod area in qua lineae ducebantur, labri interdum inſtar et conchae erat, cuius in margine deſcribebantur horae. Horoſcopa, ab ὥρα et σκοπέω, hoc eſt, ab inſpiciendis horis. Quia in his vaſis, inquit, vmbra gnomonis mutatur, vſum illorum quoque mutari neceſſe eſt, vbi ſunt in alium locum translata, vbi non eſt eadem eleuatio poli. Haec autem poli diuerſa eleuatio oritur ex tumore terrae. H.

m. *Quem gnomonem appellant)* Vide infra cap. 10. lib. XXXVI. et cap. 60. et 34. lib. VII. Item Vegetium cap. 8. lib. IX. Vitruuium lib. IX. c. 4. et 8. Ex recentioribus vero Clauium gnomonicis. *Dalecampius*

n. *Nona pars)* Ita Vitruu. L. IX. c. 8. p. 197. *Sol,* inquit,

pars gnomonis deeſt vmbrae. In o. oppido Ancone[1] ſupereſt quinta. Decima[2] in p. parte Italiae, quae Venetia appellatur, eisdem horis vmbra gnomoni par fit.

LXXV. (LXXIII.) Simili modo tradunt in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinque q. millibus ſtadiorum[3], ſolſtitii r. die medio nullam vmbram

1. *Ancona. M.* 2. *quinta trecesſima. M. trigeſima. In parte etc. Gr. et Alii.* 3. *ſtadium. Chiff.*

quit, *aequinoctiali tempore, Ariete Libraque verſando, quas ex gnomone partes habet nouem, eas vmbrae facit octo, in declinatione caeli, quae eſt Romae.* Hoc eſt, ſi gnomonis longitudo diuidatur in nouem partes, meridiano tempore, (nam de ſola vmbra meridiana agitur, ſiue quam rectam vocant) vmbra gnomonis habebit tantum octo partes Romae: ſiue erunt gnomonis partes nouem: vmbrae, octonae. H.

o. *In oppido Ancona)* Scribo, *Ancone*; nec enim primae, ſed tertiae inflexionis eſt. Ancon Graece, apud nos Anco, vt Naro, Narbo, Hippo, Aſcalo, aſtipulantibus non ſolum vetuſtis codicibus, ſed etiam Priſciano grammatico. *Pintianus.*

p. *Decima in parte)* Vide Not. et Em. N. LXV. (hic adi.) *In oppido Ancone ſupereſt quinta. Decima in parte Italiae etc)* Hactenus editum eſt, *In oppido Ancone ſupereſt quinta, XXX. In parte Italiae etc.* MSS. hic variant. Nos ex certiſſima coniectura, edi curauimus: *Ancone ſupereſt quinta. Decima in parte Italiae*, etc. In decima Italiae regione Venetiam ſtatuit in Geographicis libro ſequente. Neque ſimile veri eſt in tot particulas, hoc eſt, in quintas tricesimas, ab homine πλατικωτέρως vbique agente, gnomonem, vmbramue diuidi. H.

q. *Quinque millibus)* Totidem numerat Strabo, L. II. p. 114. Efficiunt ea ſtadia, paſſuum millia DCXXV. H.

r. *Solſtitii die)* Hoc etiam Pauſanias refert in Arcad. L. VIII. p. 518. Lucan. L. II. v. 587. *Vmbras nusquam flectente Syene.* Vide etiam Strab. L. II. p. 114. Et de puteo Syenes, qui meridie nullam vmbram facit, Arrianus in Ind. p. 559. Ex eo manifeſtum eſt oppidum Syenem eſſe ſub ipſo Tropico Cancri gr. 23. 30′. latitudinis ſeptemtrionalis. H.

bram iaci: puteumque eius experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere, tum Solem illi loco ſupra verticem eſſe: quod et in India ſupra flumen Hypaſin fieri tempore eodem Oneſicritus ſcripſit [1]. Conſtatque in Berenice s. vrbe Troglodytarum, et inde ſtadiis quatuor t. millibus DCCCXX in eadem gente, Ptolemaide u. oppido quod x. in margine Rubri maris ad y. primos elephantorum venatus conditum eſt, hoc idem ante ſolſtitium quadragenis quinis diebus, totidemque poſtea [2] fieri, et z. per eos XC. dies in meridiem vmbras

1. *Scribit. Chiff.* 2. *poſt. M.*

s. *Berenice)* Steph. p. 160. Βερενίκη ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ. De Berenice narrat hoc ipſum Strabo, L. II. p. 133. H.

t. *Quatuor mill. DCCCXX)* Sunt paſſuum millia DCII. vt Plinius ait, L. VI. ſect. 34. vbi haec eadem rurſus tractantur. H.

u. *Ptolemaide)* Haec Ptolemais ἐπὶ θήρας, et Πτολεμαὶς πρὸς τῇ θήρᾳ τῶν ἐλεφαντῶν eſt cognominata, apud Strabonem, L. XVI. p. 770. De eius ſitu dicemus L. VI. ſect. 34. H.

x. *Quod in margine Rubri maris ad primos, etc)* Scribe: *Quod in margine Rubri maris primum, ad elephantorum venatus conditum eſt.* Vide *Salm.* pag. 424. a. Paulo poſt ibid. legend. *Rurſus in Meroë, inſula haec, caputque gentis Aethiopum quinque millibus ſtadium (a Syene in amne Nilo habitatur, bis in anno abſumi vmbras ſole duodeviceſimam Tauri partem, et quartamdecimam Leonis obtinente.* Gron.

y. *Ad primos)* Ptolemaei duo, Philadelphus et Euergetes, primi fuere Graecorum, qui elephantorum venationem in his oris inſtituerint. Auctor Agatharcides, L. I. de Mari rubro ap. Photium, cod. 250. p. 1322. Πτολεμαῖόν φασὶ τὸν μετὰ τοῦ Λάγου πρῶτον ἐλεφάντων θήραν συστήσασθαι. Fruſtra Salmaſius, p. 424. corrigit, *primum ad eleph.* H.

z. *Et per eos XC)* Vide Not. et Em. N. LXVI. (hic adi.) *Per eos XC dies in meridiem vmbras iacit)* Salmaſius in Exerc. Plin. p. 424. haec ita interpretatur, vt ridiculum Plinio affingat errorem: Solem nimirum per XC. dies fixum et immobilem ſtare ſupra

bras iaci. Rurſus in Meroë, (Inſula a., haec caput gentis b. Aethiopum, a quinque millibus c. ſtadiorum [1] a Syene in amne Nilo habitatur:) bis anno abſumi vmbras, Sole duodeuiceſimam Tauri partem, et quartam decimam Leonis obtinente. In Indiae gente Oretum d., mons eſt Maleus nomine, iuxta quem

1. *Sic ex MSS. Meroe inſula, haec quae eſt et. Chiff. Meroe, inſula haec caputque. Tol. Meroe inſula, quae eſt caput etc. Gr. qui nec Parentheſi incluſit.* 2. *ſtadium. Ch.*

ſupra verticem Ptolemaitarum. Sed alia longe Plinii mens eſt. Ptolemaitas ait, Meroetas, et quotquot ſub illo viuunt caeli tractu, XLV. diebus ante ſolſtitium, totidemque poſtea, Sole XV. gradum in Tauro, ac deinde XV. in Leone obtinente, nullas meridiano tempore habere vmbras. Eiuſdem tamen diei ceteris horis, vmbras quodammodo in meridiem cadere, propter obliquitatem ſphaerae. Iis enim oritur Sol ad Caeciam, ad Corum occidit. Vnde liquet his extremis diebus vmbras meridie quidem ibi conſumi, reliquis vero horis, et intermediis XC. diebus, vmbras ad Auſtrum cadere, cum reliquo anni tempore in Septemtrionem porrigantur. Videre hoc ante nos alii. H.

a. *Inſula haec)* Eadem de Meroe habet Strabo, L. II. p. 77. H.

b. *Caputque gentis)* Strabo, L. I. p. 32. Μερόη, τὸ βασίλειον, καὶ μητρόπολις τῶν Αἰθιόπων. H.

c. *Quinque millibus)* Hoc eſt, vt diximus, DCXXV. mill. paſſ. quo interuallo diſtare Syenen a Meroe ſcribit Strabo, L. II. p. 114. et Eratoſthenes apud Plinium, L. VI. ſect. 35. Ex eo inter Syenen et Meroen interuallo, quale eſt inter Alexandriam et Syenen, et ex tempore, quo mox dicturus eſt Plinius in Meroe abſumi vmbras, recte conficit D. Deliſle, in Hiſtoria Academiae Regiae ſcientiarum, anni 1708. Meroen inſulam ſtatui debere grad. circiter 16. 30′. latitudinis Borealis. H.

d. *Oretum)* De Oritis, L. VI. ſect. 25. At ſect. 22. eiusdem libri hoc ipſum retractans de Maleo monte, Suaris illum attribuit, non Oretis. *In interiore ſitu*, inquit, *Monedes et Suari, quorum mons Maleus, in quo vmbrae ad Septemtrionem cadunt hieme: aeſtate, in auſtrum,* per

quem vmbrae aeſtate in auſtrum, hieme in ſeptemtrionem iaciuntur. Quindecim tantum noctibus ibi apparet ſeptemtrio. In eadem India Patalis [1] celeberrimo portu, Sol e. dexter oritur, vmbrae in meridiem cadunt. Septemtrionem, ibi Alexandro morante, annotatum [2] prima f. tantum noctis parte aſpici. Oneſicritus dux eius ſcripſit: quibus in locis Indiae vmbrae non g. ſint, ſeptemtrionem non conſpici, et ea loca appellari h. Aſcia, nec horas dinumerari ibi.

LXXVI.

1. *Sic ex MSS. Hard. conſentit Chiff. Patales Gr. et Al.*
2. *annotatum, ſed princ.*

per ſenos menſes. Septemtriones eo tractu ſemel in anno apparere, nec niſi XV. diebus, Baeton auctor eſt, etc. Alii fortaſſe hi Oretae ab Oritis, de quibus L. VI. ſect. 25. etſi a ſuo monte quem incolunt, vtrique Ὀρεῖται fortaſſe appellati ſunt. Vide quae ea de re dicturi ſumus L. VI. ſect. 22. H.

e. *Sol dexter)* Si dextrum Plinius occiduam mundi plagam intellexit, vti ſect. 6. et 55. ſecutus hoc loco videtur ſcriptores ſideralis ſcientiae parum peritos. Neque enim his Indiae incolis aliter fere quam nobis aeſtate Sol oritur: vmbrae licet meridiana hora verſus auſtrum proiiciantur: cum inter Tropicum Cancri, et aequinoctialem circulum ii ſedem habeant. Si vero Poetarum more locutus, ſeptemtrionem dextrum vocat, vt ſiniſtram Lucanus, L. III. v. 248. meridianam partem, cum Arabes Ἀμφισκίες in eodem caeli tractu ſitos, qui cis Tropicum Pompeio venerant auxilio, mirari ait vmbras ſuas numquam ire ſiniſtras, hoc eſt, numquam in auſtrum proiici medio die, iis diebus quibus ſol progreditur ad Tropicum Cancri: haud ſatis ſibi conſtans in eius acceptione vocis videtur. H.

f. *Prima tantum)* Prima vigilia, de qua diximus ſect. 71. Habet haec quoque Martianus, L. VI. p. 193. H.

g. *Vmbrae non ſint)* Medio die, Sole eorum verticem luſtrante. H.

h. *Aſcia)* Ἀπὸ τῆς σκιᾶς, quae vox vmbram ſonat, et α quod ςερητικὸν ſeu priuatiuum vocant. Aſcia loca ſunt, vbi in meridie nullam vmbram rectam gnomones proiiciunt,

LXXVI. (LXXIV.) At in tota Troglodytice, vmbras i. bis quadragintaquinque diebus in anno Eratoſthenes in k. contrarium cadere prodidit.

LXXVII. (LXXV.) Sic fit l., vt vario lucis incremento, in Meroe longiſſimus dies xii. horas m. aequinoctiales, et octo partes vnius horae colligat: Alexandriae n. vero xiv. horas: In Italia quindecim; in Britannia xvii; vbi o. aeſtate lucidae p. noctes,

iiciunt, Sole tum eorum vertici imminente. H.

i. *Vmbras bis)* Ἀμφίσκιοι Graecis dicuntur, quorum vmbrae alternatim auſtrales, ac boreales ſunt, prout Solem habent modo ad auſtrum, modo ad boream deflectentem a vertice. Iidem aſcii dicti, hoc eſt, carentes vmbris, quod bis in anno illis euenit, medio die, vt diximus. H.

k. *In contrarium cadere prodidit.)* Hoc euenit, quia Troglodytica ſita eſt inter Tropicum Cancri et Aequatorem. *Dalec.*

l. *Sic fit)* Haec Martianus totidem fere verbis, L. VI. p. 194. H.

m. *XII. horas)* Strabo, L. II. p. 133. ait *tredecim*. Τοῖς δὲ κατὰ Μερόην καὶ Πτολεμαΐδα τὴν ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ, ἡ μεγίστη ἡμέρα ὡρῶν ἰσημερινῶν ἐστὶ τρισκαίδεκα. Martianus Plinium ſecutus, *duodecim* et *beſſem*. H.

n. *Alexandriae)* Conſentit Strabo l. c. De Italia item, p. 134. H.

o. *Vbi aeſtate lucidae noctes haud dubie repromittunt, id quod cogit ratio credi, ſolſtitialibus diebus accedente Sole propius verticem mundi, anguſto lucis ambitu ſubiecto terrae continuos dies haberi)* In exemplari Salmant. *haud dubia repromittunt*, ſcriptum inuenies, non *haud dubie repromittunt*. Item quinque illa verba, *anguſto lucis ambitu, ſubiecta terrae*, indebito loco, ni fallor, poſita ſunt. Sic enim, vt ſentio, ſcribendum eſt; *Vbi aeſtate lucidae noctes anguſto lucis ambitu ſubiecta terrae:* quibus verbis oſtenditur ratio, quare in Britannia aeſtate lucidae noctes ſint. *Ambitum* enim *lucis* appellat lineam illam, quam ſol deſignat motu coacto. Quod autem ſequitur ſtatim, *Senis menſibus*, in eodem exemplari non *menſibus*, ſcriptum eſt, ſed, *diebus*, vt immerito hac parte taxetur Plinius a Budaeo, primo libro de aſſe. Quid ſi duo illa verba, *ſenis menſibus*, aut *ſenis diebus*, falſo adiecta ſunt? *Pint.*

noctes [1], haud dubie repromittunt id, quod cogit ratio credi; ſolſtitii q. diebus accedente Sole propius verticem mundi, anguſto r. lucis ambitu, ſubiecta

1. *Noctes, anguſto lucis ambitu ſubiecta terrae, haud dubia repromittunt id, etc. mundi continuos, etc. Pint. transpoſitione verborum corrigit.*

p. *Lucidae noctes)* Vnde poeta, *Minime contentos nocte Britannos*, dixit. H.

q. *Solſtitii diebus)* Caue putes his verbis dies tantum aliquot deſignari citra vltraque ſolſtitium. Totum illud ſpatium intellige, quod vt ait ipſe L. IV. ſect. 26. ab aequinoctio verno in autumnum interiacet, cum ſigna borealia Sol perluſtrat, cum ſolſtitium ſit, et dies amoeniores ſunt. Quemadmodum e contrario Solem ad brumam remotum dicit, cum auſtralia percurrit, quo tempore bruma maxime dominatur, et triſtis hiems. Senſiſſe ita ſane Plinium oportuit: quid ſenſerit tamen, opportunius dicetur, L. IV. ſect. 26. Vide Not. et Em. N. LXVII. (hic poſ.) *Continuos dies habere ſenis menſibus, noctesque e diuerſo, Sole ad brumam remoto)* Quid eſt quod Pintianus, Longoliusque hanc lectionem ſolicitant? quorum ille *ſenis diebus*, iſte *binis menſibus*, ſcribendum pronunciant. At et ſua vulgatae ſcripturae conſtat ſententia, neque ea mutari ſine contemptu veterum exemplarium, atque adeo ſine veritatis diſpendio poteſt. Sic enim ſcribere oportuiſſe Plinium, cogit ipſa ratio credi, vt eius verbis vtar: ita ſcripſiſſe docet Martianus, L. VI. p. 194. dum hunc locum tranſcribens ita ait: *Hinc eſt, quod in Meroë longiſſimus dies XII. aequinoctiales horas, et alterius beſſem ſecat: Alexandriae XIV. in Italia XV. in Britannia XVII. Solſtitiali vero tempore, cum caeli verticem Sol inuectus ſubiectas laeuorſum terras perpetui diei continuatione colluſtrat: item brumali deſcenſu ſemiannuam facit horrere noctem, quod in inſula Thyle compertum Pytheas Maſſilienſis aſſeruit.* Semiannua vox ſenorum certe menſium eſt. Vide quae dicturi ſumus, L. IV. ſect. 26. H.

r. *Anguſto lucis)* Exiguus enimuero eſt circulus ille, quem Sol deſcribit ſolſtitii diebus, cum ſupra horizontem attollitur, cerniturque ab iis, qui ſeptemtrionales ſiue polares mundi tractus incolunt, vbi ſunt cardines mundi, minimique ſiue extremi ſiderum ambitus,

ieꝯa terrae continuos dies habere ſenis[1] menſibus; noctesque e diuerſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula Thule s., Pytheas Maſſilienſis ſcripſit, ſex dierum nauigatione in ſeptemtrionem a Britannia diſtante: quidam vero et in Mona t., quae diſtat a Camalduno [2] Britanniae u. oppido circiter ducentis millibus affirmant.

LXXVIII. (LXXVI.) Vmbrarum x. hanc rationem, et quam [3] vocant gnomonicen y., inuenit Anaximenes z. Mileſius, Anaximandri (de quo a. dixi-

1. *Senis diebus. Pintianus, vetuſti codicis fidem ſecutus, binis. Longol.* 2. *Camoladuno. M. Tacitus, lib. XIII. Camuloduno, Ptolemaeus Camumludonum. Pintian. Camaloduno Gr.* 3. *quem vocant gnomonem, inuenit Mileſius Anaximander, de quo diximus, primusque. Pint. ex Laert. ſic Vitruu. lib. VI. c. 4. 8. in vita Anaximandri.*

tus, vt Plinius loquitur, L. IV. ſect. 26. *Subiecta terrae* Plinius plagam vocat caelo Solique in eo terrarum tractu ſubiectam. H.

s. *Thule)* Islandia. *Dalec.*

t. *Mona)* Vulgo, *Man.* Id.

Mona) De ea L. IV. ſect. 30. H.

u. *Camalduno)* Sic MSS. omnes, quos vidimus, et vetuſtae editiones; Romana, Parmenſis, Taruiſina, etc. At eſt Colonia Camolodunum Tacito, Annal. L. XII. p. 181. Apud Gruter. p. 439. COLONIAE VICTRICENSIS. QVAE. EST. IN BRITANNIA. CAMALODVNI. Hodie deminuta voce, *Maldon* vocant, teſte Cambdeno. Neque eſt Colceſtria, vt alii volunt. H.

x. *Vmbrarum hanc rationem et quam vocant Gnomonicen, inuenit Anaximenes Mileſius, Anaximandri, de quo diximus, diſcipulus)* Hic locus in aliis exemplaribus aliter legitur. Sed nulla mihi lectio ſatisfacit. Exiſtimo enim verba eſſe partim aduentitia, partim etiam deprauata, ſcribendumque ad hunc modum, *Vmbrarum hanc rationem, et quem vocant gnomonem, inuenit Mileſius Anaximander, de quo diximus.* caetera redundant, ex Laertio Diogene in vita Anaximandri. *Pint.*

y. *Gnomonicen)* Rationem deprehendendi horas ex ſtilo, vmbra indicante. H.

z. *Anaximenes)* Quem Anaximandri diſcipulum fuiſſe confirmat quoque Cicero. L. IV.

diximus [1]) diſcipulus: primusque b. horologium; quod appellant ſciothericon c., Lacedaemone oſtendit.

 LXXIX.

1. *Diximus, et Thaletis. Vet.* L. IV. Ac. Quu. p. 79. Mileſium, Laertius. H.

a. *De quo diximus)* ſect. 6. H.

b. *Primuſque)* Gnomonis inuentum Laertius, L. II. Anaximandro ipſi adiudicat: diſcipuli forte laudem in magiſtrum deriuans, a quo quae inchoata acceperat, arte ille induſtriaque perfecit. Cum Laertio Suidas facit p. 241. H.

c. *Sciothericon)* Quod deprehenduntur ad vmbram horae. Sunt enim et automata per arenam, aquam, orbiculos, etc. de quibus Varro de re ruſtic. lib. III. cap. 5. et ibi Fulv. Vrſin. Vitruv. Archit. L. IX. cap. 9. Proclus hypotypoſ. Vide et infra L. VII. cap. 60. et Cael. Rhodig. antiq. lect. VII. cap. 9. et L. X. cap. 39. et L. XIV. cap. 7. *Dalec.*

Sciothericon) Quo deprehenduntur ad vmbram horae. Σκιόθηρον et Σκιαθήρας Graecis ab indaganda vmbra. Vide Not. et Em. N. LXVIII. (hic ſubi.) *Sciothericon.*) Negat Salmaſius, p. 632. ſecutus. Snellium in Eratoſthene Batauo, c. 4. p. 21. negat, inquam, Sciothera illa horis ſignandis apta fuiſſe: ſed ſolſtitiis tantum, aequinoctiiſque ſignificandis. Negat horarum notationem aut nomen fuiſſe ante Alexandri M. tempora. Verum Laertius, L. II. p. 33. Anaximandrum ait rerum duarum inuentorem fuiſſe: Primum ex Phauorino, gnomonem in ſolariis conſtituiſſe, εὗρε δὲ γνώμονα πρῶτος, vtique ad deſignandas diei horas. Alterum, in horoſcopiis ſiue ſolariis non quemlibet gnomonem panxiſſe, ſed eum qui ſolſtitia praeterea, aequinoctiaque monſtraret. Herodotus L. II. Gnomonicen et dierum in partes duodecim fractionem a Babyloniis ad Graecos manaſſe ſcribit: Πόλον μὲν γὰρ, καὶ γνώμονα, καὶ τὰ δώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες. *Nam polum, et gnomonem, et duodecim diei partes a Babyloniis Graeci didicerunt.* Eae vero non ſtatim horarum nomine proceſſerunt: ſed, aut partium, vt indicat Herodotus, aut σημείων ſignorum, vt Iul. Pollux, L. I. c. 8. refert ex Menandro. Haec et alia multo plura Petauius L. VII. Var. Diſſ. in Vranol. c. 8. p. 272. Sed rem meo quidem iudicio

LXXIX. (LXXVII.) Ipſum d. diem alii aliter obſeruauere. Babylonii e. inter duos Solis exortus: Athenienſes f. inter duos occaſus: Vmbri g. a meridie

cio planius conficit eximius Xenophontis locus, in quem incidi L. IV. Mem. p. 800. Οὐκοῦν δὲ ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὢν τάς τε ὥρας τῆς ἡμέρας ἡμῖν καὶ τἄλλα πάντα σαφηνίζει etc. Vbi falſum apparet eſſe quod Salmaſius aiebat vocem ὥραν a nemine ſcriptorum qui Alexandri tempora aut Platonis anteiret, pro diei particula vſurpatam. Mathematici porro illi qui horoſcopia publice et in propatulo collocabant, non ſolum eruditis, et Aſtronomiae peritis, ſed vulgo ea proponebat: Igitur non ad ſola diſcernenda ſolſtitia ex vmbrarum ratione, ſed ad ciuiles diei partes, et ad quotidiana gubernanda negotia pertinebant. Quid enim intereſt plebeiorum hominum ac ciuium, ſcire quo momento exacte ſolſtitia commiſſa ſint? Et vero demum id, quod plurimum cauſae noſtrae patrocinatur, hoc Anaximenis horologium ſciothericon, deſignandis cuiusque diei horis fuiſſe concinnatum, Plinius ipſe verbis conceptis admonet, L. VII. ſect. 60. non ſolſtitiis, aequinoctiiſque tantum ſignandis. H.

d. *Ipſum diem alii aliter obſeruauere*) Alex. ab Alex. cap. 20. L. IV. *Diei ſpatium totum veteres diuiſerunt in matutinum, ortum, meridiem, occaſum: noctis vero in veſperum, conticinium, ſiue intempeſtam noctem, gallicinium et Luciferum.* Aliter paulo Cenſorin. de die nat. cap. 23. et 34. Beroald. ad Apulei. pag. 35. *Dal.*

e. *Babylonii*) Ita Varro, libro Rerum Humanarum, quem de diebus ſcripſit, apud Gellium, L. III. c. 2. p. 208. et Macrob. L. I. Saturnal. c. 3. p. 195. Cenſorin. c. 23. p. 170. Iſidorus, L. I. Origg. c. 30. Ita hodieque computant Baleares et Norimbergenſes. H.

f. *Athenienſes*) Ita Varro, et Cenſorinus, locis citatis. Quibus igitur auctoribus ſcripſerit Iſidorus, l. c. diem ſecundum Aegyptios inchoare ab occaſu Solis, et ſecundum Athenienſes a ſexta hora diei, adhuc requiro. Hunc Athenienſium morem ſeruant hodieque Auſtriaci, Poloni, Sinenſes: maximeque Itali, vnde nomen Horis Italicis. H.

g. *Vmbri*) De Vmbris et Romanis eadem rurſum Varro et

ridie in meridiem: vulgus omne a luce ad tenebras: ſacerdotes Romani, et qui diem diffiniere [1] ciuilem h.; item Aegyptii, et Hipparchus, a media nocte in mediam. Minora [2] autem i. interualla eſſe lucis inter ortus Solis iuxta ſolſtitia, quam aequinoctia, apparet: quia poſitio Signiferi circa media ſui obliquior eſt; iuxta ſolſtitium vero [3] rectior.

LXXX. (LXXVIII.) Contexenda ſunt his caeleſtibus k. nexa cauſis. Namque Aethiopas vicini ſideris l. vapore torreri, aduſtisque ſimiles gigni, barba et capillo vibrato m., non eſt dubium. Et aduerſa plaga mundi, atque glaciali, candida cute eſſe gentes, flauis promiſſas crinibus: truces n. vero ex

Cc 4 caeli

1. *Finiere. M.* 2. *Minora maiorauen, etc. Chiff.* 3. *autem. Ch.*

ro et Cenſorinus l. c. Huius moris cauſas inueſtigat Plutarchus in quaeſt. Rom. p. 284. Secuti ſunt Arabes, et plerique Aſtronomi vnde horae Aſtronomicae appellatae. H.

h. *Ciuilem)* Gellius l. c. p. 212. *Diem, quem Romani ciuilem appellauerunt, a ſexta noctis hora oriri ait*, hoc eſt, a media nocte. H.

i. *Minora autem)* Solis, inquit, infra finitorem circulum mora, quae noctem facit, atque interualla lucis, minor eſt, iuxta ſolſtitia, hoc eſt, iuxta aeſtiuum Tropicum, quam iuxta aequinoctia: Quia ſignifer circulus circa mediam ſui partem, decliuior eſt verſus auſtrum, minoremque facit cum finitore angulum: circa ſolſtitium vero erectior, ſublimior, maiorque cernitur, et reuera eſt. H.

k. *Caeleſtibus)* Ea quorum cauſa ratioque connexa eſt cum caeleſtibus. H.

l. *Sideris vapore)* Solis ardore. H.

m. *Vibrato)* Torto. Auctor Moreti: *Afra gens, tota patrium teſtante figura, Torta comam, labroque tumens, et fuſca colore.* Hoc crinium diſcrimen geminum Lucanus expreſſit L. X. v. 131. — *Pars tam flauos gerit altera crines, Vt nullas Caeſar Rheni ſe dicat in armis Tam rutilas vidiſſe comas: pars ſanguinis vſti Torta caput, refugosque gerens a fronte capillos.* H.

n. *Truces vero ex caeli rigore*

caeli rigore has [1], illas mobilitate o. hebetes. Ipſoque [2] crurum p. argumento, illis in ſupera ſuccum reuocari, natura q. vaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic varias effigies animalium prouenire, et [3] maxime alitum, et in multas figuras gigni volucres. Corporum autem proceritatem vtrobique: illic ignium niſu, hic humoris alimento. Medio vero terrae ſalubris [4] vtrimque mixtura, fertilis ad omnia tractus,

1. *Sic ex MSS. Hard. caelitus Rhodig. Antiq. lect. lib. III. c. 12. legit: has et illas mobilitate hebetes. lege, truces et caeli rigore et has. Illas vero, etc. habentes Gr.*
2. *criniumque ipſorum. CH. Ipſorumque crinium. Vet.*
3. *et redundat.* 4. *ſalubri vtrinque miſtura. V.*

gore has et illas) Scribe ex Salmant. exemplari, verbis commutatis, *Trucis vero ex caeli rigore et has. Illas, etc.* cum maiore. *Pintian.*

o. *Mobilitate hebetes)* Ignea caeli aerisque mobilitate, quae in his plagis potiſſimum viget. Hanc caeli Aethiopici mobilitatem iterum commemorat, L. VI. ſect. 35. Prius legebatur, *has et illas mobilitates habentes:* nullo plane ſenſu. H.

p. *Ipſoque crurum)* Vide Not. et Em. N. LXIX. (hic adi.) *Ipſoque crurum argumento)* Ita Reg. cod. 2. aliique, quos ſecutus eſt primus omnium Gelenius. Priores enim editiones habent, *ipſoque crinium argumento* inductis in fraudem editoribus, propterea quia de capillo vibrato, promiſſisque crinibus proxime eſt facta mentio: id tamen Latius in editionem ſuam quoque inſeruit. Nos codices defendimus cum experientia, tum Galeni teſtimonio, L. III. de temper. c. 6. p. 72. Tom. III. εἰ μὲν ὁμαλῶς ἅπαν ἔχει τὸ σῶμα τῆς κράσεως οἷς μὲν ἰσχνὰ τὰ σκέλη, ξηροὶ πάντως εἰσὶν, ὑγροὶ δ' οἷς παχέα. Siccos ait eſſe, quibus macra ſunt crura: humidos, quibus craſſa. Quam apte cum Plinianis iſta congruunt, cum ait illis, hoc eſt, Aethiopibus, in ſupera ſiccum reuocari, vi caloris deſiccantis: his vero, nempe borealibus, in inferas partes, crura ſcilicet, depelli humore deciduo? H.

q. *Natura)* Vi caloris. H.

ctus [5], magna et in colore temperies, ritus molles, ſenſus liquidus, ingenia fecunda, totiusque naturae capacia. Iisdem imperia, quae nunquam extimis gentibus fuerint [6] ſicut ne illae quidem his paruerint [7], auulſae, ac pro r. immanitate [8] naturae vrgentis illas, ſolitariae.

LXXXI. (LXXIX. s.) Babyloniorum t. placita motus u. terrae, hiatusque, et caetera omnia, vi ſiderum

Cc 5

5. *Gron. paulo aliter: tractus, modicus eorum habitus. Magna et in colore temperies. Ritus etc.* 6. *fuerunt. V.* 7. *paruerunt. V.* 8. *pronitate. V. vnitate. Ch.*

r. *Pro immanitate naturae)* Salmant. codex, *Pronunciante naturae.* Toletanus, *Pro vnitate naturae.* Legendum puto, *Pronitate naturae.* Sic melius, quam vt Hermolaus emendat, *Pro immanitate naturae. Pintian.*

Pro immanitate) Pintiano magis placet legi, *pronitate.* Sed nihil intereſt. Vltimae gentes, inquit: quemadmodum imperare diu nequeunt, virium defectu, aut prudentiae: ita nec parere, cum ſint auulſae a nobis, atque in alium orbem quaſi relegatae. Quin ſi aditus aliquis pateret, tamen ſiue illa immanitas, peregrinitasque, ſiue pronitas naturae, ſubduceret eas a nobis, ac ſummoveret. In Chiffl cod. ac Reg. 2. *pro vnitate:* haud improbabili ſententia, vt ſit intellectus, a natura ipſa, quae horum tractuum vnitati pacique conſulat, arceri ac ſummoueri a commercio noſtro gentes eas ſolitarias ac feras. De hoc argumento Photium vide in Biblioth. cod. CCXLIX. in vita Pythagorae. H.

s. *De motu terrae)* Haec ex Ariſtot. lib. II. Meteorol. et cap. 1. lib. II. de Plantis, item cap. 4. de Mundo, Seneca in Quaeſt. Natur. Vide auctores a Ioan. Raſſio collectos, et Plutarch. de Plac. Philoſ. lib. III. c. 15. et Stob. eclog. lib. I. pag. 68. *Dalec.* v. Ind. cap. L. II.

t. *Babyloniorum placita)* De Chaldaeorum Philoſophis loquitur. *Dalec.*

u. *Motus terrae)* Si quando Romae terra quaſſata fuiſſet, ſupplicatio in triduum decernebatur, feriis a praetore indictis, praeeuntibus duumviris, eoque die terrae motum nemo praenuntiabat, tanquam foedum et abominandum quodpiam, nec Dei nomen, cui ſacrum fiebat, edebatur, quod Pontificum libris

derum [1] exiſtimant fieri, ſed x. illorum trium, quibus fulmina aſſignant: fieri autem, meantium y. cum Sole, aut congruentium, et maxime circa quadrata mundi. z. Praeclara [2] quaedam eſſe et immortalis in [3] eo, ſi credimus a. diuinitas perhibetur Anaximandro [4] Mileſio Phyſico: quem ferunt Lacedaemoniis praedixiſſe, vt [5] vrbem ac tecta cuſtodirent b.: inſtare enim motum terrae [6], cum et vrbs tota

1. *Siderum. vi. Ch.* 2. *Praeclara quaedam et immortalis (ſi credimus) diuinitas perhibetur Anaximand. Ex vett. Cod.* 3. *haec duo vocabula (in eo) d. in Vet. et M.* 4. *Anaximene, ex Ariſtot. Meteor. lib. II.* 5. *ne, ex Cicer. lib. I. de Diuin.* 6. *terrae et tum vrbs. M.*

libris traditum non eſſet cuius Dei nutu imperioue terra moueretur. Vide Alex. ab Alex. cap. 27. lib. V. Vide Rhodig. cap. 27. lib. XXX. *Idem.*

x. *Sed illorum trium*) Saturni, Iouis, ac Martis, vbi dictum eſt ſect. 18. H.

y. *Meantium*) Vel quando meant cum Sole, *in coniunctione cum eo*, vel quando cum eo conueniunt in aſpectu, maxime vero in quadrato, *qui fit cum diſtant a Sole*, quarta mundi, *ſiue caeli* parte. H.

z. *Praeclara quaedam eſſe, etc*) Ariſtoteles terrae motuum, τῶν σεισμῶν, haec refert genera, 1. χασματίας, receſſus, 2. ῥύκτας, hiatus, 3. ἐξειράστας, ſuccuſſionem, 4. ἰάστας, impulſionem, 5. ἐπικλίντας, inclinationem, 6. παλματίας, vibrationem. Vide Dionem in Traiano quatuor genera recenſentem, etc. et Ammian. Marcellin. lib. XVII. mihi pag. 1503. *Dalec.*

a. *Si credimus*) Vncinis incluſa a Gron. ſunt haec verba.

b. *Cuſtodirent*) Cauerent. Vide Not. et Em. N. LXX. (hic adi.) Significatu vocis paulo inſolentiore, *cuſtodirent* dixiſſe pro *cauerent*, declarat tum vnanimis codicum conſenſus, in quibus diſerte legitur, *vt vrbem et tecta*, etc. tum ipſe Cicero; *Multa medici*, inquit ille, L. I. de Diu. p. 201. *multa gubernatores, agricolae etiam multa praeſentiunt: ſed nullam eorum diuinationem voco: ne illam quidem, qua ab Anaximandro Phyſico moniti Lacedaemonii ſunt, vt vrbem et tecta linquerent, armatique in agro excubarent, quod terrae motus inſtaret; tum, cum et vrbs tota corruit, et ex monte Taygeto extrema montis quaſi puppis*

tota eorum corruit, et Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem [1] inſuper eam ruina preſſit. Perhibetur c. et Pherecydi [2] Pythagorae doctori alia coniectatio, ſed et illa diuina; hauſtu d. aquae e puteo praeſenſiſſe, e. ac [3] praedixiſſe ibi terrae motum. Quae ſi vera ſunt, quantum a Deo tandem videri poſſunt tales diſtare, dum viuant [4]? Et haec quidem arbitrio cuiusque exiſtimanda relinquantur: ventos f. in cauſa eſſe non

1. *Clades eam, inſuper et ruina oppreſſit.* M. 2. MSS. *ſecutus Hard. conſentit Ch. Pherecydis Pythagorae doctoris:* Gr. 3. *ac praedixiſſe.*) *haec duo vocab. in* M. d. 4. *viuunt.*

puppis auulſa eſt. Ne Pherecydes quidem, ille Pythagorae magiſter, potius diuinus habebitur, quam Phyſicus: qui cum vidiſſet hauſtam aquam de iugi puteo, terrae motus dixit inſtare. Quo in loco caue libentius legas, *bibiſſet;* quam *vidiſſet*, aut ex hoc Plinii contextu, aut ex Apollonio, qui in hiſt. Mir. c. 5. τὸν δὲ πιόντα bibentem id ſenſiſſe ſcribit. Nam *vidiſſet* rurſum ſcribitur, L. II. de Diuin. p. 223. et *hauſtu* Plinius, non *potu* dixit. *Hard.* Hunc Plinii locum laudauit I. Meurſ. in Not. ad Apoll. Dyſcolum c. 5. quem videas.

c. *Perhibetur et Pherecydis Pythagorae doctoris alia coniectatio*) Scribe dandi caſu, *Perhibetur et Pherecydi Pythagorae doctori alia coniectatio.* Ex vtroque codice. Sic paulo ante, *Praeclara quaedam eſſe, immortalis in eo ſi credimus, diuinitas perhibetur Anaximandro Mileſio phyſico.* In quibus verbis ſubſtantiuum illud verbum *eſſe*, ſuperfluit ex vetere lectione: duas vero dictiones *in eo*, quis non videt, gloſſulam eſſe interlinealem? *Pintian.*

d. *Hauſtu aquae*) Hoc vaticinium Ammianus Marcell. L. XXII. p. 236. adſcribit Anaxagorae, quem *dum putealem limum contrectaret, tremores futuros* ait *praedixiſſe terrae.* Euſeb. L. X. de Praep. Euang. Pythagorae ipſi: Pherecydi vero, praeter Tullium L. II. de Diuin. p. 223. Maximus Tyrius, ſerm. 3. vbi hoc Sami accidiſſe ait. H.

e. *Ac praedixiſſe ibi terrae motum*) Particula *ibi*, deeſt in vetuſtis codicibus. *Pint.*

f. *Ventos in cauſa*) Vide Not. et Em. N. LXXI. (hic poſ.)

non dubium reor. Neque g. enim vmquam intremiſcunt h. terrae, niſi ſopito mari, caeloque adeo tranquillo, vt volatus auium non i. pendeant, ſubtracto

poſ.) *Fiunt et Solis Lunaeque defectu)* Pintianus emendat, *Fiunt et Lunae defectu;* quod de ſola Lunae defectione Ariſtoteles egerit. Sed cum eadem cauſa et in Solis deliquio, quae in deficiente Luna, terrae motum poſſit efficere, quod demonſtrat egregie Cabeus in L. I Meteor. text. 49. p. 263. nihil ego, contra omnium librorum fidem, mutare auſim. Iuuat hic porro corollarii vice breuiter ſubdere, quid de terrae motus cauſis recentior Phyſica ſtatuat. Ait enim terrae motum perinde contingere ex repentina inflammatione halitus ſulphurei ac bituminoſi, qui ignem facile concipiat in cryptis ſubterraneis: quemadmodum in cuniculis factitiis vſu venit, quas *Minas* vocant: in quibus concluſus, inflammatusque puluis pyrius, ſuperextantes concutit, exturbatque moles. Ita fere Gaſſendus in L. X. Laertii, p. 1045. H.

g. *Neque enim)* Seneca, Nat. Quu. L. VI. c. 12. p. 907. *Spiritum eſſe qui terram moueat, et plurimis, et maximis auctoribus placet. Archelaus antiquitatis diligens, ait ita: Venti in concaua terrarum deferuntur: deinde vbi iam omnia ſpatia plena ſunt, et in quantum aer potuit, denſatus eſt, is qui ſuperueniet ſpiritus, priorem premit et elidit — Tunc ille quaerens locum, omnes anguſtias dimouet, et clauſtra ſua conatur effringere. Sic euenit, vt terrae, ſpiritu luctante, et fugam quaerente, moueantur. Itaque cum terrae motus futurus eſt, praecedit aeris tranquillitas, et quies: videlicet, quia vis ſpiritus, quae concitare ventos ſolet, in inferna ſede detinetur — Quid ergo? Numquam flante vento terra concuſſa eſt? Admodum raro duo ſimul flauere venti. Fieri tamen et poteſt, et ſolet — In hac ſententia licet ponas Ariſtotelem, et diſcipulum eius Theophraſtum,* etc. Vide et Ariſt. Meteor. L. II. c. 8. p. 568. H.

h. *Intremiſcunt terrae, niſi ſopito mari)* Proclus ſcribit vt terrae motus ceſſet, Neptuno ſacrum fieri Aſphelio, quoniam mare ſaepius obſtat, ne terrae latebris erumpant venti, quamobrem Neptunum et γαιήοχον, et ἐνοσίχθονα vocauerunt. *Dalec.*

i. *Non pendeant)* Non aequabili volatu ſeſe librent, ob ſummam aeris tenuitatem, ſed alas crebro concutiant. H.

tracto omni ſpiritu qui vehit: nec k. vmquam, niſi poſt ventos, condito [1] ſcilicet in venas et l. caua eius occulto flatu. Neque m. aliud eſt in terra tremor, quam in nube tonitruum: nec hiatus aliud, quam cum fulmen erumpit, incluſo ſpiritu luctante, et ad libertatem exire nitente.

LXXXII. (LXXX. n.) Varie o. itaque quatitur, et mira eduntur opera: alibi proſtratis moenibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus: nonnumquam etiam ignibus, calidisue p. fontibus, alibi q. auerſo [2] fluminum curſu. Praecedit r. vero comitaturque terribilis ſonus,

1. Receptam lect. ex MSS. tuetur Hard. conſentit Ch. calidos occultato flatu. M. conditos ſcilicet in venas et cauernas Gron. et Al. 2. ſic quoque M. et Ch. et quidem rectius. Aduerſo Gr.

k. *Nec vnquam niſi poſt ventos conditos ſcilicet in venas et cauernas eius occulto afflatu)* Aptior multo noſtrorum exemplarium lectio, *Nec vnquam niſi poſt ventos, condito ſcilicet in venas et caua eius occulta afflatu. Pint.*

l. *Et caua)* Vento in terrae concaua abdito. H.

m. *Neque aliud eſt in, etc)* Lege Senec. Quaeſt. Nat. lib. VI. cap. 9. *Dalecampius.*

Neque aliud eſt) Vt in nube, inquit, luctatione flatus aut vaporis, tonitruum editur, ſic in terra cauis aeris agitatione cietur tremor. H.

n. *De terrae hiatibus)* Totum hoc caput eſt ex Ariſtotele Meteorolog. lib. II. ſumma 3. Exempla aliquot habes apud Iul. Obſeq. de prodig. et Corn. Gemin. Coſmocrit. *Dalec.* cf. Ind. cap. L. II.

o. *Varie itaque)* Vide Ariſt. L. de mundo, c. 4. p. 608. H.

p. *Calidiſue)* Quales circa Aedepſum ſimili ex cauſa prodiere, teſte Ariſtot. Meteor. L. II. c. 8. p. 566. Διὸ δὲ τὰ θερμὰ τὰ περὶ Αἴδεψον ἀπὸ τοιαύτης αἰτίας γέγονε. H.

q. *Alibi auerſo)* Ita MSS. omnes: non vt editi, *aduerſo.* Vide L. XXXI. ſect. 30. H.

r. *Praecedit vero)* Sic Ariſt. Meteor. L. II. c. 8. p. 569. H.

ſonus, alias s. murmur [1] ſimilius mugitibus, aut clamori humano, armorumue [2] pulſantium fragori: pro qualitate materiae excipientis; formaque vel cauernarum, vel cuniculi, per quem [3] meat: exilius t. graſſante in anguſto; eodem rauco in recuruis [4], reſultante in duris, feruente in humidis, fluctuante in ſtagnantibus: item fremente contra ſolida. Itaque [5] et u. ſine metu ſaepe editur ſonus. Nec ſimplici modo quatitur [6], ſed tremit vibratque. Hiatus vero alias remanet, oſtendens quae ſorbuit, alias occultat ore compreſſo, rurſusque ita inducto ſolo, vt nulla veſtigia extent, vrbibus plerumque deuoratis, agrorumque tractu hauſto. Maritima x. autem

1. *Alias murmuri ſimilis, alias mugitibus. Chiff. aſtipulatur M.* 2. *arborumue. Chiff.* 3. *per quem fit exitus. Salm.* 4. *recuruis, reſultante in duris, fremente in humidis, fluctuante in ſtagnantibus, feruente contra ſolida. Itaque. Ch. et M. Vet. item Salmant. fluctuante et ſtagnantibus Gr.* 5. *quandoque M. Itaque et ſine motu. Gr.* 6. *quatitur vmquam Gr. particula vmquam d. in M.*

s. *Alias murmur)* Seneca, L. VI. c. 13. p. 908. *Ideoque,* ait, *antequam terra moueatur, ſolet mugitus audiri, ventis in abdito tumultuantibus: nec enim aliter poſſet, vt ait noſter Virgilius: Sub pedibus mugire ſolum, et iuga celſa moueri, Niſi hoc eſſet opus ventorum,* etc. H.

t. *Exilius)* Hoc ad ſonum referri debet, qui tum editur, cum per anguſtum foramen ſpiritus meat. Nam ſi de vi agitur, vehementiaque concuſſus, ſecus ſe res habet. *Per aliquam rimam maligne fugit,* inquit Seneca l. c. c. 14. *et hoc acrius fertur, quo anguſtius.* Hunc locum ex vett. codd. aliter interpunximus, quam libri hactenus editi: Vide Ariſt. l. c. H.

u. *Itaque et ſine)* Ariſt. l. c. H.

x. *Maritima maxime quatiuntur)* Quamobrem Homero Neptunus vocatur ἐννοσίγαιος. *Dal.*

autem maxime quatiuntur. Nec montuoſa [1] tali malo carent. Exploratum eſt mihi, Alpes, Apenninumque [2] ſaepius tremuiſſe. Et autumno ac vere terrae crebrius mouentur, ſicut fiunt fulmina. Ideo Gallia z. et Aegyptus minime quatiuntur: quoniam hic aeſtatis cauſa obſtat, illic hiemis. Item noctu ſaepius, quam interdiu. Maximi autem motus exiſtunt matutini, veſpertinique; ſed propinqua luce crebri; interdiu a. autem circa meridiem. Fiunt [3] et

1. *Ch. quoque, montoſa Gr.* 2. *Apennias. M. poenias. Longol.* 3. *Fiunt et Lunae defectu: Pint. et Ariſtot.*

y. *Nec montuoſa*) Ita MSS. omnes, non *montoſa*. Vide Senecam l. c. c. 26. p. 912 H.

z. *Gallia et Aegyptus minime quatiuntur*) Seneca cap. 26 L. VI. Quaeſt. nat. quia ex limo concreuit tota, quem affert Nilus turbido affluxu. Quamobrem nulla interualla habet, accreſcente in ſolidum limo, nihil inane quod interueni..., et ſpiritum includat. Moueri tamen aliquando Aegyptum idem aſſerit. *Dal.*

Ideo Gallia) Narrat Monſtreletius, anno 1424. Prouinciae Narbonenſis tractum motu concuſſum. Sed Galliae nomine apud Plinium Narbonenſis prouincia admodum raro cenſetur, vt dicemus L. XVI. ſect. 13. Agathias L. II. p. 52. Alexandriam Aegypti, cum ibi iuri diſcundo daret operam, tremuiſſe ait: idque prodigii inſtar fuiſſe. De Aegypto, vide Senecam, L. VI. Nat. Quu. c. 26. p. 912. Eius hoc multo verius pronunciatum eſt: *Erramus, ſi vllam terrarum partem ab periculo immunem credimus. Omnia ſub eadem iacent lege. Nihil ita, vt immobile eſſet, natura concepit, etc.* Et ſane hoc ipſo quo iſta commentamur anno, poſt Chriſtum natum 1682. die Maii duodecima, hora poſt mediam noctem ſecunda, concuti Lutetiam terrae motu ſenſimus: quo deinde motu accepimus vehementius quaſſata eſſe complura Campaniae oppida, dirutas aedes circa Vogeſum montem, in Lotharingiae Alſatiaeque confinio. H.

a. *Interdiu autem circa meridiem fiunt et Solis Lunaeque defectu*) Ariſtoteles, quem hoc libro ſequi videtur Plinius, Lunae tantum defectu terram quati prodit, de Sole

et Solis Lunaeque defectu, quoniam tempeſtates tunc ſopiuntur. Praecipue vero, cum ſequitur imbrem aeſtus, imbresue [1] aeſtum.

LXXXIII. (LXXXI.) Nauigantes quoque ſentiunt non dubia coniectura, ſine flatu intumeſcente fluctu ſubito aut quatiente b. icti [2]. Intremunt vero et in nauibus poſita, aeque quam in aedificiis, crepituque praenunciant. Quin et volucres non impauidae ſedentes [3]. Eſt c. et [4] in caelo ſignum, praeceditque motu futuro, aut interdiu, aut paulo poſt occaſum ſereno, ceu [5] tenuis linea nubis in longum porrectae ſpatium. Eſt d. et in puteis turbidior aqua, nec ſine odoris taedio.

LXXXIV.

1. *Imberue.* 2. *ictu. Ch.* 3. *MSS. auctoritate ſic Hard. et Ch. ſentiunt Al. ſedent Gr.* 4. *ſed et in caelo ſignum praecedit motu futuro. M.* 5. *tenuis ſeu lineae nube in longum porrecta ſpat. Ch. Tenuis ſeu lanea nubes in long. porrecta. Pintian. ex Virg. Tenuia nec lanae per caelum vellera ferri.*

le nullum verbum. Quare dictio *Solis*, ſuperuacanea eſſe videtur, adiecta, vt coniicio, ab aliquo, qui putabat indifferenter terram tremere vtriuſque ſideris defectu. Legendum itaque, *Interdiu autem circa meridiem.* Sed haec verba anterioribus adiunge iſta. Sequitur ſtatim alius ſenſus: *Fiunt et Lunae defectu, quoniam tempeſtates tunc ſopiuntur.* Pint.

Fiunt et Solis) Vide Not. et Em. N. LXXI. (quae p. 411. poſit.)

b. *Icti)* Reg. 2. et Chiffl. *ictu.* H.

c. *Eſt et in caelo)* Ad verbum ita Ariſt. L. II. Meteor. c. 8. p. 569. Τὸ δὲ αὐτὸν αἴτιον καὶ τοῦ εἰωθότος ἐνίοτε γίγνεσθαι σημείου πρὸ τῶν σεισμῶν, ἢ γὰρ μεθ' ἡμέραν, ἢ μικρὸν μετὰ δυσμὰς αἰθρίας οὔσης. νεφέλιον λεπτὸν φαίνεται διατεῖνον, καὶ μικρὸν, οἷον γραμμῆς μῆκος εὐθύτητι διηκριβωμένον. etc. H.

d. *Eſt et in puteis)* Vide quae de Pherecyde dicta ſunt, ſect. 81. H.

LXXXIV. (LXXXII.) Sicut e. in [1] iisdem eſt remedium, f. quale [2] et crebri ſpecus praebent: conceptum [3] enim ſpiritum exhalant: quod g. in [4] certis notatur oppidis, quae minus quatiuntur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multoque ſunt tutiora in iisdem illis quae h. pendent: ſicut Neapoli in Italia intelligitur; parte eius, quae ſolida eſt, ad tales caſus i. obnoxia. Tutiſſimi ſunt aedificiorum fornices, k. anguli [5] quoque parietum, alterno l. pulſu [6] renitente. Et [7] latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia eſt et in ipſo genere motus: pluribus

1. *Sed et in iisdem eſt remedium.* Vet. 2. *quale cloacae et* V. 3. *Ex MSS. auct. Hard. ſic et Ch. praeconceptum* Gr. 4. *totis notatur oppidis: minus quippe quatiuntur. ex M. et Ch.* 5. *non anguloſi quoque parietes* Vet. 6. *MSS. codd. ſequitur Hard. conſentit Ch. poſtesque alterno pulſu renitentes* Gr. *pulſui* M. 7. *E latere terraue.* V

e. *Sicut in iiſdem)* In puteis perfugium, et cauis ſpecubus. H.

f. *Quale et crebri ſpecus praebent)* Exemplar Salmanticenſe, *Qvam rem et crebri ſpecus praebent.* Pintian.

g. *Quod in certis notatur oppidis)* Apographon Toletanum, *Quod in totis notatur oppidis.* Salmanticenſe, *Quod in tutis notatur oppidis,* egregie. Nam ſequitur ſtatim, *Multoque ſunt tutiora in iiſdem illis quae pendent*, hoc eſt, cum omnia tuta oppida minus infeſtentur: hoc malo partes quae pendent, ſunt adhuc tutiores. *Idem.*

h. *Quae pendent)* Structis fornice cameris impoſita aedificia intelligit: quod genus camerarum ſpiramenta plerumque habet non pauca, quibus exeat ad libertatem aer. H.

i. *Ad tales caſus)* Huc refer quod Tacitus ait Annal. L. XV. theatrum Neapoli terrae motu ſine vllius noxa collapſum. H.

k. *Anguli quoque)* Seneca Nat. Quu. L. VI. c. 30. p. 913. *Diductis aedificia angulis vidimus moueri, iterumque componi.* H.

l. *Alterno pulſu* Quando, vt paulo poſt ait ipſe, alter motus alteri renititur. H.

bus ſiquidem modis quatitur. Tutiſſimum eſt, cum vibrat criſpante aedificiorum crepitu: et m. cum intumeſcit aſſurgens, alternoque motu reſidet: innoxium et cum concurrentia tecta contrario ictu arietant; quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio, et fluctus [1] more quaedam volutatio infeſta eſt: aut cum in vnam partem totus ſe motus impellit. Deſinunt n. autem tremores, cum ventus emerſit: ſin vero durauere, non ante quadraginta dies ſiſtuntur: plerumque et tardius, vtpote cum quidam annuo et biennio ſpatio durauerint.

LXXXV. (LXXXIII.) Factum eſt ſemel, quod equidem in Hetruſcae diſciplinae voluminibus inueni [2], ingens o. terrarum portentum, L. Marcio, Sex. p. Iulio [3] Coſſ. in agro Mutinenſi. Namque montes duo inter ſe concurrerunt, crepitu maximo aſſultantes; recedentesque, inter [4] eos flamma fumoque in caelum exeunte interdiu, ſpectante e via Aemilia magna equitum Romanorum, familiarumque et [5] viatorum multitudine. Eo concurſu villae omnes eliſae: animalia permulta, quae intra fuerant, exanima-

1. *Fluctuum.* Ch. 2. *inuenitur.* Ch. 3. *Lucio.* Ch. 4. *interea.* M. 5. *vxorum.* M.

m. *Et cum intumeſcit*) Ariſt. Meteor. L. II. c. 8. pag. 570. H.

n. *Deſinunt autem*) Reliqua prorſus ad verbum Ariſt. habet, l. c. p. 569. H.

o. *Ingens terrarum*) Ingentius multo quod contigiſſe fertur ſaeculo hoc ineunte, non procul Lima in Peruuia: terrae motus ſcilicet, quo non proditus eſt immanior. Furnerius, L. XV. Hydrog. c. 18. p. 538. ſic illum deſcribit, vt vrbes, montes, flumina omnia, ſusque deque, horae octante peruerſa eo fuiſſe dicat: et tractu quidem leucarum trecentarum ſecundum littus: ſeptuaginta in continentem: Seneca interim falſo pronunciante, numquam terrae motum vltra millia paſſuum ducenta extendi. H.

p. *Sex Iulio*) A. V. C. DCXXIII. H.

nimata ſunt, anno ante ſociale q. bellum: quod haud ſcio an funeſtius terrae [1] ipſi Italiae fuerit, quam [2] ciuilia. Non minus mirum oſtentum et noſtra cognouit aetas, anno Neronis principis r. ſupremo, ſicut in rebus eius expoſuimus s., pratis oleisque intercedente via publica, in contrarias ſedes transgreſſis, in agro Marrucino, praediis Vectii t. Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

LXXXVI. (LXXXIV. u.) Fiunt x. ſimul cum terrae motu et inundationes maris, eodem y. videlicet ſpiritu infuſi, ac terrae ſidentis [3] ſinu recepti. Maximus terrae memoria mortalium extitit motus, Tiberii Caeſaris principatu, XII. z. vrbibus Aſiae vna

Dd 2 nocte

1. *Sic ex MS. Hard. conſentit Ch. ipſi terrae Italiae Gr.* 2. *bella ciuilia. Ch.* 3. *Ex MSS. Hard. et V. Aut reſidentis ſinu Gr. Al.*

q. *Sociale bellum*) Idem Marſicum bellum appellatum, quod a Marſis primum concitatum fuerit. Adeo formidoloſum et exitiale Italiae, vt nec Hannibalis nec Pyrrhi fuerit tanta vaſtatio, inquit Florus, a quo fuſe illud deſcribitur, L. III. c. 18. p. 137. Vide etiam Appianum, L. I. Ciuil. p. 371. H.

r. *Principis*) Vide infra c. 5. lib. XVII. ſub finem. *Dal.*

s. *Expoſuimus*) In libris hiſtoriarum, quos a fine Aufidii Baſſi compoſuit, vt in praefatione dictum eſt. H.

t. *Vectii Marcelli*) Repetit hoc rurſum, L. XVII. ſect. 38. Notandum hic interim, alias res Neronis, alias res fuiſſe Imperii ſiue Reipublicae. H.

u. *Miracula terrae motus*) Vide Ariſt. Meteor L. I. ſum. 4. per totum, et l. II. c. 2. de Mundo c. 4. *Dal.* cf. ind. cap. L. II.

x. *Fiunt ſimul*) Sic. Ariſt. Meteor. L. II. c. 8. p. 570. H.

y. *Eodem*) Fluctus in terras impellente et infundente vento: atque alio ſimul terrae ſidentis ſinu recepto, eamdem quatiente. H.

z. *XII. Vrbibus*) Meminit Strabo L. XII. p. 57. Tacitus Annal. II. p. 55. *Eodem anno duodecim celebres Aſiae vrbes collapſae, nocturno motu terrae, quo improuiſior grauiorque peſtis fuit — Aſperrima in Sardianos lues, plurimum in eoſdem miſericordiae traxit: nam centies ſeſtertium pollicitus Caeſar: et quantum aerario*

nocte proſtratis. Creberrimus Punico a. bello, intra eumdem annum ſepties atque quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad Traſymenum b. lacum dimicantes, maximum c. motum neque Poeni ſenſere, nec Romani. Nec vero ſimplex malum, aut in ipſo tantum motu periculum eſt; ſed d. par aut maius e. oſtento [1]. Numquam vrbs Roma tremuit, vt non futuri euentus alicuius id praenuntium eſſet.

LXXXVII. (LXXXV.) Eadem naſcentium cauſa terrarum eſt, cum f. idem ille ſpiritus attollendo potens ſolo, non valuit [2] erumpere. Naſcuntur enim

1. *Sic ex MSS. Hard. M. Vet. Chiff. ſed par aut maius oſtentum Gr.* 2. *valet. M.*

aerario aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. Magnetes a Sipylo proximi damno ac remedio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegaeatas, Apollonienſes, quique Moſteni, aut Macedones Hyrcani vocantur, et Hierocaeſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum, levari idem in tempus tributis, etc. Exſtant Tiberii Caeſaris nummi, monimentum liberalitatis in afflictas vrbes: quibus nummis inſcriptum: CIVITATIBVS ASIAE RESTITVTIS. His duodecim vrbibus Epheſum addit Euſ. in Chron. Tacitus ait id contigiſſe, C. Caelio, L. Pomponio Coſſ. quarto Tiberii Principis anno. H.

a. *Punico bello)* Secundo de quo Florum, v. L. II. c. 6. p. 59. H.

b. *Traſymenum)* Liuius lib. II. Decadis tertiae. *Dalec.*

Traſymenum) In agro Peruſino, hodie *Lago de Perugia.* Hic nobilis pugna, atque inter paucas memorata populi Rom. clades, inquit Liuius L. XXII. p. 120. Tertium fulmen Hannibalis, inquit, Florus l. c. H.

c. *Maximum motum)* Huius meminit Florus l. c. H.

d. *Sed par aut maius oſtentum)* Lege, *oſtento*, vt ſimilis caſus ſimili reſpondeat, exemplari etiam vtroque ſic praeferente. *Pintian.*

e. *Oſtento)* Magis in oſtento, quam in motu malum. H.

f. *Cum idem ille)* Ita Sen. Nat. Quu. L. VI. c. 21. p. 910. H.

enim nec fluminum tantum inuectu, ſicut Echinades inſulae ab Acheloo g. amne congeſtae; maiorque pars Aegypti h. a Nilo, in i. quam a Pharo inſula k. noctis et diei curſum [1] fuiſſe Homero l. cre-

1. *Curſus fuit, ſi Homero. Pint.*

g. *Ab Acheloo)* Strabo L. I. p. 59. ex Heſiodo, et L. X. p. 458. affirmat pariter Acheloo limum aggerente, ex Echinadibus alias eſſe iam continenti adiunctas, alias etiam progreſſu temporis adiungendas. Et ante eum Herodot. L. II. p. 93. H.

h. *Aegypti)* Herodotus vocat Aegyptum ποταμȣ δῶρον, fluuii donum, vt et Seneca, Quaeſt. nat. cap. 26. lib. VI. *Dalec.*

i. *In quam a Pharo inſula noctis et diei curſum fuiſſe Homero credimus)* Scribo contra omnia exemplaria, *noctis et diei curſus fuit, ſi Homero credimus*: vt paulo poſt, *Herodoto quidem ſi credimus, mare fuit ſupra Memphin. Pint.* *In quam a Pharo inſula, etc)* Nunc Alexandriae ponte iungitur. Vide cap. 11. lib. XIII. *Dalec.*

k. *A Pharo)* de Pharo dicemus, L. V. ſect. 34. H.

l. *Homero)* Odyſſ. δ. *Dal.* *Homero)* Sic etiam. Ariſt. Meteor. L. I. 14. p. 547. et Mela L. II. c. 7. p. 43. Aegypti partem illam, quae Delta vocatur, aggeſtione limi Niliaci factam eſſe plerique veterum putarunt, Homero (vt putant) duce, Odyſſ. IV. v. 354. Νῆσος ἔπειτά τις ἐςι πολυκλύςῳ ἐνὶ πόντῳ Αἰγύπτȣ προπάροιθε (Φάρον δὲ ἐνκικλήσκουσι) Τόσσον ἄνευ θ᾽ ὅσσον τε πανυμερίη γλαφυρὴ νηῦς Ἤνυσεν, etc. Quae ſic Lucanus reddidit L. X. v. 509. *Tunc clauſtrum pelagi cepit Pharon: inſula quondam In medio ſtetit illa mari, ſub tempore vatis Proteos: at nunc eſt Pellaeis proxima muris.* Sen. Nat. Quu. L. VI. c. 6. p. 912 *Tantum enim, ſi Homero fides eſt, aberat a continenti Pharos, quantum nauis diurno curſu metiri plenis lata velis*; etc. Et L. IV. c. 2. *Debet Aegyptus Nilo non tantum fecunditatem terrarum, ſed etiam ipſas.* Hoc commentum refellunt eruditi hoc argumento: Nam ſi Pharos ab ora Aegypti et Nili oſtio tanta intercapedine diſtabat, atque hoc, quantum eſt, ſpatium oppletum eſt intra annos mille ab excidio Troiae ad conditam Alexandriam, quomodo deinceps intra longius ſpatium nihil eſt ei limi aut terrarum additum? Et

dimus: ſed et receſſu maris; ſicut eidem m. de n. Circeiis. Quod accidiſſe et in Ambraciae [1] portu decem millium paſſuum interuallo; et Athenienſium quinque millium ad Piraeeum o. memoratur: et Epheſi, vbi quondam aedem Dianae [2] alluebat. Herodoto p. quidem ſi credimus, mare fuit ſupra Mem-

1. *Vmbraciae. Chiff.* 2. *abluebat. Chiff.*

vero id riſit iamdudum Strabo L. I. p. 30. At Homerum Plinius ipſe non, intellexit. Pharos Homerica inſula, ipſa eſt *οἰκεμένη*, Terra habitabilis, Oceano (vt putabatur) circumcincta: nec aliud ſunt ceterae fere, quae in Odyſſea commemorantur, inſulae. Habitabilem autem dico in hoc vno hemiſphaerio: altero in vndis in infinitum ſpatium immenſis, vt tunc credebatur magno errore, innatante et obruto. Eſt ea Homerica Pharos, non ante vnum ex oſtiis Nili, vt vera Pharos ſemper eſt et fuit, iuncta ponte Alexandriae, ſed ante Aegyptum, hoc eſt, ante Nilum ipſum totum, at pariter fabuloſum; hoc eſt, ante finem hominis, ſiue dilapſum eius e vita. *Omnes enim morimur, et quaſi aquae dilabimur ſuper terram,* 2. Reg. XIV. 14. Diſtat autem ea inſula ab Aegypto ſiue Nilo, diei vnius noctisque curſu ſecundiſſimo; hoc eſt, toto vitae tempore etiam bene et fortunate actae. Eſt ea in mari vndoſo, hoc eſt, variae in eo agitantur curae. Ibi portus eſt portuoſus, vnde deducuntur naues in mare, poſtquum hauſerunt aquam nigram, *ἀρυσσάμενοι μέλαν ὕδωρ*, hoc eſt, poſtquam naſcendo vitam hauſere curis tetris futuram pleniſſimam. Non aquationem certe hic Homerus intelligit; cum neque ex mari fiat aquatio; et diſtare dicatur continens ab inſula, in qua hauritur aqua nigra, noctis vnius et diei curſu velociſſimo. H.

m. *Sicut eidem*) Subintellige, Homero credimus. Plin. L. III. ſ. 9. *Circeii quondam inſula, vt creditur Homero.* H.

n. *De Circeiis*) Odyſſ. κ. εἶδων γὰρ σκοπιὴν ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθὼν Νῆσον, τὴν περὶ πόντος ἀπείρατος ἐστεφάνωται. *Dal.*

o. *Ad Piraeeum*) Ita Strabo, L. I. p. 58. De Piraeeo, L. IV. ſect. 11. H.

p. *Herodoto quidem*) L. II. Euterpe, p. 93. vnde haec Plinius; ibi enim de Epheſo, Aegypto ac Memphi, Ilio,

Memphim vsque ad Aethiopum montes: itemque q. a [1] planis Arabiae. Mare et circa Ilium, et tota Teuthrania r. quaque campos intulerit Maeander.

LXXXVIII. (LXXXVI.) Naſcuntur s. et alio modo terrae; ac repente in aliquo [2] mari emergunt, velut t. paria ſecum faciente natura; quaeque hauſerit hiatus, alio u. loco reddente.

LXXXVIV. (LXXXVII.) Clarae iam pridem inſulae, Delos x. et Rhodos, memoriae [3] produntur ena-

1. *In Pint.* 2. *alto. M. alio, Cod. Salmantic.* 3. *memoria. M.*

Ilio, Teuthrania, Maeandrique campis, eadem referuntur. H.

q. *Itemque a planis Arabiae)* Subdubito an legi debeat, *in planis Arabiae*, ex ipſo quem allegat Herodoto, libro ſecundo. *Eſt*, inquit, *Arabiae regionis non procul ab Aegypto ſinus maris productus, in quo ſinu quotidie reciprocatio aquarum et vadoſum aeſtuarium eſt.* Pintian.

r. *Teuthrania)* Troadis mediterranea parte. *Dalec.*

s. *Naſcuntur et alio, etc.)* Vide Strabonem ſub finem L. I. *Dal.*

t. *Velut paria)* Velut ſua damna compenſante natura. H.

Velut paria) Columella, L. I. c. 8. *cum rationibus domini paria facere* famulum dixit, qui accepti et expenſi rationes pares eſſe oſtendit: qui quod aliunde accepit, alibi vel aliunde compenſat, Sen. ep. 19. *Poteram tecum hac Maecenatis ſententia parem facere rationem:* hoc eſt, debitum omne exſoluere. H.

u. *Alio loco)* Sic proximam Lemno inſulam, quam Chryſea vocant, mari abſorptam eſſe, Pauſan. refert in Arcad. L. VIII. p. 509. quo tempore enata alia eſt, Hiera nomine: de qua dicetur ſect. ſq. H.

x. *Delos et Rhodos)* Dicta ἀπὸ τοῦ δηλοῦσθαι. De Rhodo Philo lib. de Mundo. Heracleides lib. περὶ πολιτειῶν, Ῥόδον τὴν νῆσον, inquit, τὸ παλαιὸν κεκρύφθαι, λέγουσιν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀναφανῆναι δὲ ὕστερον ξηρανθεῖσαν. Hadri. Iun. cap. 15. L. III. Vide infra c. 12. L. IV. *Dal.*

Delos) Ammian. L. XVII. p. 98. *In Aſia Delos emerſit, et Hiera, et Anaphe, et Rhodus.* Vide etiam Pindarum in Olymp. od. 7. H.

enatae. Poſtea minores, vltra Melon, Anaphe y., inter Lemnum et Helleſpontum, Nea z.: inter a. Lebedum[1] et Teon, Halone: inter Cycladas Olympiadis b. cxxxv. anno quarto, Thera c. et Theraſia.

1. *Lesbon. Chiff.*

y. *Anaphe)* Strabo L. II. *Dalec.*

Anaphe) Supra Theram inſulam, non procul Lacedaemone, ſtatuitur a Conone apud Photium in Bibl. cod. 186. p. 456. ἐν Ἀνάφῃ τῇ νήσῳ. αὕτη δ' ἐςὶν ὑπὲρ νήσȣ Θήρας, ἐχ ἑκὰς τῆς Λακεδαιμονίων. H.

z. *Nea)* Numero multitudinis Νέαι *Nea* vocantur ab Antigono hiſt. mirabil. c. 9. inter Lemniorum inſulas Stephano item et Suidae. Dicemus de ea iterum, L. IV. ſect. 23. H.

a. *Inter Lebedum)* Vid. Not. et Em. n. LXXII. (paulo poſt). Eſt hic annus Vrbis Romae DV. calculo Olympiadum Pliniano. *Inter Lebedum et Teon)* Quamquam Salmaſio magis arridet lectio Chiffletiani codicis, *inter Leſbum*, nihil tamen moueo contra fidem ceterorum, vt Reg. 2. etc. et vetuſtarum editionum: cum praeſertim haec Halone rurſum a Plinio memoretur, L. V. ſect. 38. proxime Myomneſum, quam Stephanus p. 477. ſtatuit inter Lebedum et Teon, μεταξὺ Τέω καὶ Λεβέδου. H.

b. *Olympiadis CXXXV.)* Vide N. et Em. N. LXXIII. (paulo poſt) Annus hic eſt Vrbis Romae DV. Similis exortus alterius inſulae ſiue rupis, e mari enatae anno 1707. deſcribitur in Hiſtoria regia ſcientiarum anni 1728. p. 23. *Olymp. CXXXV.)* Atqui longe Theta ante hanc Olympiada exſtitit, vti ex Herodoto conſtat L. IV. p. 172. ceteriſque. Hanc enim, Calliſten antea nominatam Cadmus incolis frequentauit: Battus deinde Cyrenarum conditor tenuit: Similis eſt Senecae lapſus, qui Theraſiam Valerio Aſiatico iterum Conſule prodiiſſe ſcribit, L. II. Nat. Quu. c. 26. p. 853 et L. VI. c. 21. p. 910. hoc eſt, Claudii principatu. Meminit enim eius inſulae Strabo, qui dudum ante obierat, L. X. p. 484. H.

c. *Thera et Theraſia)* Seneca VI. Nat. Quaeſt. *Theren et Thian noſtrae aetatis inſulam hanc ſpectantibus nobis in Aegaeo mari enatam, quis dubitat quin in lucem ſpiritus vexerit.* Dal.

raſia [1]. Inter easdem poſt annos cxxx d. Hiera, eademque [2] Automate. Et [3] ab duobus ſtadiis poſt annos e. cx. in noſtro aeuo [4], M. f. Iunio Silano, L. Balbo Coſſ. ad VIII. Idus Iulias, Thia. (LXXXVIII.) Ante nos et [5] iuxta Italiam inter Aeolias ff. inſulas,

 item

1. et Thia. Brod. Senec. 2. *eadem quae.* M. 3. *Ab ea duobus. Chiff.* 4. *aeuo, Iunio Syllaneo, Mar. Caelio Balbo, Chiff. Salm. ex MSS. Sillano Hard.* 5. *d. in M.*

d. *Poſt annos CXXX)* Iuſtinus, L. XXX. c. 4. p. 233. ait prodiiſſe Hieram, circiter id tempus quo bellum a Romanis ſuſceptum eſt adverſus Philippum Macedonum regem. Conſentit Iuſtino Plutarchus, L. de Pythiae oraculis, p. 399. Id vero bellum ſeptuaginta ferme annis Plinianam epocham antecedit. H.

e. *Poſt annos CX)* Vide Not. et Em. N. LXXIV. (paulo inf.) Interim corollarii vice lubet hic addere quod refert Gaſſendus in L. X. Laertii, p. 1050. ne noſtrum quidem ſaeculum conſimili oſtento carere. Nam anno 1638. a Iulii calculis ad Idus ita coepit eructare Vulcanus (verba ſunt ipſa litterarum quas recitat) non admodum procul ab inſula S. Michaelis, quae Acorum ſeu Tercerarum vna eſt, et qua mare quidem altum eſt vlnis ſeu brachiis, vt vocant, 160. vt inde efformata fuerit inſula, longitudinis trium leucarum, latitudinis ſeſquileucae, altitudinis 60. brachiorum. Cauſas tanti miraculi idem indagat, ea de re vberius diſputando. Tu, ſi otium eſt, conſule.

Poſt an. CX) Igitur id contigiſſe neceſſe eſt A. V. DCCXLV. quamuis non ante annum DCCLXXII. Tiberii Imp. ſextum, Conſules fuiſſe M. Iunius Silanus, L. Norbanus Balbus Flaccus ſcribantur in Faſtis. H.

f. *M. Iunio Syllano, L. Balbo Conſulibus)* Codex Salmanticenſis, *Iunio Syllano, M. Laelio Balbo Conſulibus.* Toler. *Caelio,* legit, non *Laelio.* De hoc Iunio Syllano, quem princeps Caligula *auream pecudem* appellabat, collega Silii Neruae in Conſulatu, principatu Tiberii Caeſaris, mox ab Agrippina Neronis matre veneno extincto, vide Cornelium Tacitum Hiſtoriarum libro IV. et item XIII. *Pintian.*

ff. *Aeolias inſulas)* Vulcanias, Liparaeas, Hephaeſtias, infra cap. 8. lib. III. ſub finem. *Dalec.*

item iuxta Cretam emerſit e mari M M [1] D. g. paſſuum vna cum calidis fontibus: altera Olympiadis h. CLXIII [2], anno tertio, in Tuſco ſinu, flagrans haec violento cum flatu. i. Proditurque [3] memoriae magna circa illam multitudine piſcium fluitante, confeſtim exſpiraſſe, quibus ex his cibus fuiſſet. Sic et Pithecuſas k. in Campano ſinu ferunt ortas. Mox l. in his montem Epopon m., cum repente flamma ex eo emicuiſſet, campeſtri aequatum planitie. In eadem [4] et oppidum hauſtum profundo: alioque motu terrae n. [5] ſtagnum emerſiſſe: et alio, prouolutis montibus inſulam extitiſſe Prochytam. o.

XC.

1. *Sic et Tol. M. D. Gr.* 2. *ſic et Ch. Tol. CXLIII. Gr.* 3. *quoque. M.* 4. *iisdem. M.* 5. *ſtatiuas. Long. Scalig. in Var.*

g. *MM. D)* Ita codices Reg. 2. Colb. 2. Tolet. etc. Editi M. D. H.

h. *CLXIII)* Ita praelaudati codices. Editi, praepoſtere CXLIII. H.

i. *Proditurque)* Rem plane ſimilem accidiſſe in Caria prope Lorima vrbem Seneca refert, Nat. Quu. L. III. c. 19. p. 871. H.

k. *Pithecuſas)* Aenaria, Inarime Homero. Pithecuſae Graecis. cap. 6. lib. III. *Dal.*

Pithecuſas) Conſentit Strabo L. VI. p. 258. In Campano ſitu, *Golfo di Napoli.* H.

l. *Mox in his montem Epopon)* Scribo, *Epomeum*, non, *Epopon*, ex Strabone lib. V. non longe a fine: Timaeus ait, *priſcos quoque illos multas de Pithecuſſis fabulas edidiſſe prodit. Paulo ante ipſum collem Epomeum in inſulae medio ſitum, per quoſdam terrae motus incendia evomuiſſe tradit. Pintian.*

m. *Epopon)* Idem Strabo L. V. p. 248. ex Timaeo refert τὸν Ἐπωπέα λόφον motu terrae concuſſum, ignes euomuiſſe, et quidquid erat medium inter mare et ipſum, rurſus ad mare perpuliſſe. Campeſtri aequatum planitie non dicit. H.

n. *Stagnum emerſiſſe)* Vt intelligas omnia in vna inſula accidiſſe, oppidum hiatu hauſtum, ſtagnum emerſiſſe, montes prouolutos, non eodem tamen terrae motu, ſed alio poſt alium. *Gelen.*

Stagnum emerſiſſe) Seu lacum, qui hodie *Lago Agnano.* Vid. Not. et Em. N. LXXV.

XC. Namque et hoc modo inſulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam p. Italiae, Cyprum Syriae, Euboeam q. Boeotiae, Euboeae Atalantem r. et Macrin,

LXXV. (hic colloc.) *Stagnum emerſiſſe)* Dubitat Ortelius in Theſ. Geogr. num *Statiuas* pro *Stagnum* reſcribi oporteat, ob eum Papinii Statii verſiculum, *Aenariaeque lacus medicos, Statiuasque renatas.* Venere in eamdem ſuſpicionem ante eum Scaliger et Longolius et *Statiuas* ii reponi malunt: Sed nocet coniectoribus nimia quandoque eruditio. Ego ab exemplaribus MSS. Reg. 2. Colb. 2. etc. vetuſtisque libris, quos vidi, minime diſcedendum aio. Triplicem terrae motum a Plinio numerari in vna eademque inſula: oppidum hiatu hauſtum, primo: altero, ſtagnum emerſiſſe: poſtremo, montes prouolutos, Prochytamque enatam. Nam a Pithecuſis Prochytam fuiſſe auulſam, auctor eſt Strabo, L. V. p. 247. νῆσος ἡ Προχύτη, Πιθηκουσῶν δ' ἐςὶν ἀπόσπασμα. H.

o. *Prochytam)* Vide cap. 8. lib. III. *Dalecampius.*

Prochytam) Vide Not. et Em. numero citato proxime. H. (h. l. lit. r.)

p. *Siciliam)* Seneca lib. VI. Nat. Quaeſt. cap. 29. *Dalec.*

Siciliam) Hoc et Seneca credidit, Nat. Quu. L. VI. c. 29. p. 913. Ouid. Metam. L. V. v. 290 — *Zancle quoque iuncta fuiſſe Dicitur Italiae: donec confinia Pontus Abſtulit, et media tellurem repulit vnda.* H.

q. *Euboeam)* *Euboea et ipſa auulſa Boeotiae,* inquit Plinius L. IV. ſ. 21. H.

r. *Atalantem)* Vid. Not. et Em. N. LXXVI. (hic colloc.) *Euboeae Atalantem)* Quum antea Cherſoneſus eſſet iſthmo vi maris abrupto, ex peninſula factam eſſe inſulam Atalanten, ſcribit etiam Diodorus, L. XII. p. 111. et Strabo L. I. p. 60. Ait autem Thucydides L. III. p. 233. Atalantem inſulam, inundatione ſubita, quae Olympiade LXXXVIII. contigit, totam aquis fuiſſe ſuperfuſam. Igitur ante id tempus inſula fuit. Quod etiam repetit L. II. p. 119. vbi in ea inſula νήσῳ, munimentum ait fuiſſe, praeſidiumque Athenienſium. Seneca Thucydidem legerat, qui ex eo refert Quu. Nat. L. VI. c. 24. p. 911. *circa belli Peloponneſiaci tempus Atalantam inſulam aut totam, aut certe maxima ex parte ſuperfuſam.* H.

erin, Besbycum Bithyniae, Leucoſiam s. Sirenum promontorio.

XCI. (LXXXIX.) Rurſus abſtulit inſulas mari, iunxitque terris: Antiſſam t. Lesbo, u. Zephyrium [1] Halicarnaſſo, x. Aethuſam [2] Myndo, Dromiſcon y. et Pernen z. Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio. Hybanda quondam inſula Ioniae, cc. nunc a mari abeſt ſtadiis. Syrien a. Epheſus in mediter-

1. *Zephyriam. V. M.* 2. *Aechuſam. Ch. al Aethechuſam.*

s. *Leucoſiam)* Leucoſia Sirenum vna in Neptunium promontorium e mari eiecta inſulae nomen dedit Lycophron in Caſſandra: ἀκτὴν δὲ τὴν προὔχȣσαν εἰς ἐνιπέως Λευκωσία ῥιφεῖσα τὴν ἐπώνυμον πέτραν ὀκήσει δαρόν. Canterus cap. 10. lib. III. *Alia eſt Leucoſia dicta ab Aeneae conſobrina, ibi ſepulta, cuius meminit Halicarnaſſaeus lib. I. et quae deprauata ſcriptura Feſto* Lectoſia *dicitur.* Sirenas Auſonius in Grypho vocat *Siredonas,* quaſi σειραηδόνας, cantu allicientes: *Tres in Trinacria Seiridones: omnia trina. Dalec.*

Leucoſiam) Ita Strabo L. VI. p. 258. H.

t. *Antiſſam)* Ouid. Metam. XV. v. 287. *Fluctibus ambitae fuerant Antiſſa, Pharosque Et Phoeniſſa Tyros, quarum nunc inſula nulla eſt.* Vide etiam Strabonem, L. I. p. 60. vbi hoc ipſum ex Myrſili relatu probat. H.

u. *Zephyrium)* Vnde iuncto terris Zephyrio, id nomen etiam Halicarnaſſo ipſi haeſit, cui annexum fuit: Ζεφύριον, ἡ Ἁλικαρνασσὸς τῆς Καρίας, inquit Stephanus p. 288. Straboni L. XIV. p. 656. eſt Ζεφύρα. H.

x. *Aethuſam Myndo)* Plinius lib. V. cap. 31. *Aethecuſam* nominat, etſi aliter habeat vetus lectio, vt ſuo loco dicetur. Caeterum vtro modo legatur, per *ae,* diphthongon ſcribendum eſſe, ex etymologia Graeca, notius eſt quam vt indicari egeat. Item Mindo per *y,* vt in Pomponium diximus. *Pintian.*

y. *Domiſton et Prienem Mileto, Artemiſiam Parthenio promontorio)* In Vett. Cod. verius legitur, *Dromiſcon et Pernen Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio. Gelen.*

z. *Pernen)* Ita codd. MSS. Nec placet nobis *Prienen* huius vocabuli vice reponi: ſed Barbaro tamen placet. H.

a. *Syriten Epheſus in mediterranea habet)* Plinius libro

diterranea [1] habet: Deraſidas et Sophoniam vicina ei Magneſia. Epidaurus et Oricum inſulae eſſe deſierunt.

XCII. (XC.) In totum abſtulit terras, primum omnium vbi Atlanticum mare eſt, ſi b. Platoni credimus, immenſo ſpatio. Mox c. interno, quae videmus [2] hodie, merſam Acarnaniam Ambracio ſinu, Achaiam Corinthio, Europam Aſiamque Propontide et Ponto. Ad hoc perrupit mare d. Leucada,

1. *Mediterraneo.* *M.* 2. *quo.* *M.* *Hodieque vid.* *Cb*

bro V. cap. 31. *Syrien*, non *Syriten* appellat: cui ſuffragatur et vetus lectio. *Pintian.* *Syrien*) De Syrie et Deraſidis, rurſum L. V. ſect. 31. De Epid auro et Orico, L. III. ſ. 26. H.

b. *Si Platoni*) In Timaeo, p. 25. vbi inſulam ait ad columnas Herculis olim exſtitiſſe, Atalanticam cognominatam, opibus, imperioque Europae et Africae praepotentem, ipſa Libya Aſiaque maiorem, ex qua ad alias inſulas, mox ad continentem ex aduerſo huius orbis noſtri quem colimus, traiectus facilis foret: Eamdem porro poſt ingentes terrae motus, et eluuiones aquarum, vnius diei ſpatio hauſtam fluctibus inſulam videri deſiiſſe: nunc immenſo ibi interfuſo pelago haud facile peruiam eſſe ad Antichthonas viam. Eadem Strabo refert de Atlantide ex Platone, L. II. p. 102. Sed haec eſſe fabulis propiora, quum vt iis immorandum ſit, nemo prudens non ſubodoratur. Meminit etiam Tertullianus huius Platonicae ſententiae in Apolog. c. 40. p. 32. Plinius autem non ex Timaeo, ſed ex opere Platonis quod intercidit, accepiſſe iſtud videtur, quod hic ex Platone refert: neque enim inſulam, vt in Timaeo dicitur, abſorptam Plinius dicit, ſed *terras*; hoc eſt, vt vocem eam intelligit ſect. ſup. partem continentis. H.

c. *Mox interno quae videmus hodie, etc*) Lege, *quo videmus hodie*, ex codice Salmant. vt referat mari interno. *Pintian.*

d. *Leucada*) Ouid. Metam. L. XV. v. 289. *Leucada continuam veteres habuere coloni, Nunc freta circumeunt.* Strabo quoque L. I. p. 59. Leucadem ait factam inſulam, Corinthiis iſthmum exſcindentibus. Aduerſarine igitur ſibi

cada, Antirrhium e. Helleſpontum f., Boſphoros duos.

XCIII. (XCI.) Atque g. vt ſinus et ſtagna praeteream, ipſa [1] ſe comeſt terra: deuorauit Cybotum altiſſimum montem, cum oppido h. Curite [2]: Sipylum in i. Magneſia: et prius in eodem loco clariſſi-

1. *MSS. auctoritatem ſequitur Gr. ipſa ſe comeſt terra. Deuorauit. Chiff. ipſa quae ſe comeſt, terra. M. ipſa ſe condens Gr.* 2. *Curice. Chiff.*

ſibi Plinius, et Straboni exiſtimandus eſt, qui L. IV. ſ. 2. fateatur Leucadem, non mari irrumpente, ſed opere accolarum abſciſſam eſſe a continente? Minime ſane. Bis potius continenti redditam fateamur. Nam Liuius L. XLIII. diſerte teſtatur, belli etiam Philippici tempore peninſulam fuiſſe: quae tamen Strabonis Liuiique ipſius aeuo inſula fuit. H.

e. *Antirrhium)* A Rhio diviſum quinque ſtadiorum freto, vt ait Strabo, L. VIII. p. 335. Vide quae dicturi ſumus L. IV. ſect. 3. H.

f. *Helleſpontum)* Stratonis Phyſici ea ſententia fuit, referente Strabone L. I. p. 49. Euxinum mare non fuiſſe olim cum Aegeo coniunctum: ſed viam vi aquarum factam. H.

g. *Atque vt ſinus et ſtagna praeteream, ipſa ſe condere terra, etc.)* Ambo exemplaria, *ipſa ſecum eſt terra.* Scribo, *ipſa ſe comeſt terra*, vt L. VIII. cap. 51. *Comeſſe foetus his non eſt prodigium.* et Cicero pro Cluentio, *Comeſtum* dixit, Priſciano auctore L. X. Verbum autem quod ſequitur continuo, *Devorauit*, cum maiore litera ſcriptum, initium eſſe debet ſequentis clauſulae. Porro *Cibotum* montem coniicio fuiſſe prouinciae Phrygiae. Nam Apameam Phrygiae etiam vrbem, appellatam aliis nominibus *Caelenas* et *Ciboton*, L. V. tradit: vt forte, quod frequenter accidit, mons vrbis nomen dederit. Confirmant hoc verba ſequentia, *Sipylum in Magneſia.* Pintian.

h. *Oppido Curite)* Illo fortaſſis, quod Curopolim Cariae Stephanus appellat, p. 382. Sed Reg. 1. 2. Colb. 2. habent *Carite*, Chiff. *Curice.* H.

i. *Sipylum)* Sipylum euerſam terrae motu, regnante Tantalo, Strabo quoque prodidit, L. I. p. 58. et ante eum Ariſtot. Meteor. L. II. c. 8. p. 570. H.

riſſimam vrbem, quae Tantalis vocabatur. Galanis[1] et k. Gamales vrbium in Phoenice agros cum ipſis: Phegium Aethiopiae[2] iugum excelſiſſimum, tamquam l. non infida graſſarentur et litora.

XCIV. (XCII.) Pyrrham m. et Antiſſam circa Maeotim Pontus abſtulit: Elicen n. et Buram[3] in ſinu Corinthio, quarum in alto veſtigia apparent. Ex inſula Cea o. amplius triginta[4] millia paſſuum abrupta

1. *Galenes et Galames Chiff.* 2. *Iopes. Longol. vide c. 13. l. V.* 3. *Burſam, ſinus Corinthius. Ch.* 4. *trecenta. M.*

k. *Galanis et Gamales*) Vide Not. et Em. N. LXXVII. (hic ext.) *Galanis et G. etc.*) In Reg. 1. 2. Colb. 2. Chiff. etc. *Galenes et Galames*: quae lectio fortaſſis eſt potior, quam edita. Aut certe de alia Gamale accipiendum illud eſt, quam de qua agitur L. V. ſ. 14. Geminam Ioſephus agnoſcit: prope Iordanem alteram: alteram haud procul Carmelo. H.

l. *Tanquam*) Perinde ac ſi *damna tantum in medio terrarum ſentirentur*, ac non ipſa etiam infida graſſarentur maris littora, *terrasque ſorberent.* H.

m. *Pyrrham*) Caue de Pyrrha et Antiſſa accipias, Lesbi inſulae oppidis, de quibus L. V. ſect. 39. H.

n. *Elicen*) Strabo L. VIII. Ariſt. de mundo. Calliſthenes apud Senecam L. VI. Quaeſt. Nat. Ouid. Si quaeris Polyp. L. II. Xylan. ſuper vitam M. Antonii L. IV. p. 334. *Dalec.*

Elicen) De his vrbibus rurſum dicetur L. IV. ſect. 6. Ouid. Metam. XV. v. 293. *Si quaeris Elicen, et Burin, Achaidos vrbes, Inuenies ſub aquis, et adhuc oſtendere nautae Inclinata ſolent cum moenibus oppida merſis.* De harum vrbium ſubuerſione ſcripſit libros integros Calliſthenes ille, quem Alexander Magnus occidit, vt refert Seneca Nat. Quu. L. IX. c. 23. p. 911. Vide etiam Ariſtot. L. de mundo, c. 4. p. 608. et Strab. I. p. 59. Contigit haec clades biennio ante pugnam Leuctricam. H.

o. *Cea*) Hoc Plinius iterum L. IV. ſ. 10. Vide Not. et Emend. N. LXXVIII. (hic conſp.) *Ex inſula Cea*) Hic fortaſſe Tertullianus fuerit emendandus in Apolog. c. 4. cum ait, *Legimus, — — et Delon, et Rhodon, et Co inſu-*

pta ſubito cum plurimis p. mortalium [1] rapuit. Et in Sicilia dimidiam Tyndarida q. vrbem, ac quicquid ab Italia r. deeſt. Similiter in Boeotia et [2] Eleuſina. s.

XCV. (XCIII.) Motus enim terrae ſileantur, et quidquid eſt, vbi ſaltem buſta vrbium extant [3] ſimul vt terrae t. miracula potius dicamus, quam ſcelera natu-

1. *Mortalium. Rapuit et. Ch.* 2. *d. in Ch.* 3. *extant ſepultarum. M.*

inſulas multis cum millibus hominum peſſum abiiſſe. Nam de Ceo inſula, non de Co, quae patria Hippocratis eſt, relatum id ab hiſtoricis memini. H.

p. *Mortalibus*) Ita Reg. 1. 2. Colb. 2. Chiff. etc. Editores repoſuerant, *mortalium.* H.

q. *Tyndarida*) *Nam cum radices vrbis*, inquit Fazellus decad. 1. L. IX. c. 7. p. 204. *maris fructibus impeterentur, ſaeuiente hieme, vndiſque ſupra ſolitum irruentibus, a cetera vrbe ea pars diuulſa, diſiectaque, cum habitatoribus in pelagus repente prolapſa eſt, cuius vorago ingens ac horrenda adhuc cernitur.* H.

r. *Ab Italia*) Spatium intelligit, fretumue quo Sicilia nunc ab Italia diſpeſcitur. Hinc Rhegio nomen, vt dicetur L. III. ſ. 14. vide Strabonem L. I. p. 60. Seneca Nat. Quu. L. VI. c. 29. p. 913. *Hac inundatione, quam poetarum maximi celebrant, ab Italia Sicilia reiecta eſt.* H.

s. *Eleuſina*) Vide Not. et Em. N. LXXIX. (hic colloc.) *In Boeotia Eleuſina*) Hallucinatur Ammianus L. XVII. p. 98. cum Eleuſin Boeotiae ciuitatem inter eas vrbes enumerat, quae terrae motu emerſerunt: cum inter eas locum habeat, quae diluuio peſſum abierunt, vt praeter Plinium auctor eſt Pauſanias in Boeoticis L. IX. et Strabo, L. IX. p. 407. H.

t. *Terrae miracula*) Vide Not. et Emend. N. LXXX. (hic conſp.) *Simul vt terrae miracula potius dicamus, quam ſcelera naturae*) Ex his verbis Plinii editores lemma huic capiti ſeu titulo confinxerunt: *De miraculis terrarum:* perinde quaſi id foret huic capiti argumentum proprium ac peculiare, non toto illud opere ſparſum, ſed *de ſpiraculis terrarum* ſcribi oportere admonet index, et ipſa capitis huiuſce materies: nam vt Maro cecinit Aeneid. L. VII. pro argumento

naturae. Et hercule non caeleſtia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam varia, tam diues, tam foecunda, tot ſeculis ſuboriens, cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinae, naufragia, bella, fraudes: tantum vero luxuria, et tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex; lapidum tam diſcolores maculae, interque eos candor u. alicuius, praeter lucem omnia excludens: medicatorum fontium vis: ignium tot x. locis emicantium perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus y. letales alibi [1], aut ſcrobibus z. emiſſi, aut ipſo loci ſitu mortiferi; alibi [2] volucribus a. tantum, vt b. Soracte vicino Vrbi tractu: alibi [3] praeter

1. *alubi.* *Ch.* 2. *aliubi.* *Ch.* 3. *aliubi.* *Idem.*

to ſunt: *Specus horrendum, et diri ſpiracula Ditis.* H.

u. *Candor alicuius)* Vel vnionis, vel Adamantis. *Dal.*

Candor alicuius) De phengite lapide loquor, de quo ille vberius, L. XXXVI. ſ. 46. H.

x. *Ignium tot)* Aetnae ac Veſuuii. Adde Heclam in Islandia, alioſque prope innumeros, quorum Maffeus, et alii rerum Indicarum ſcriptores meminerunt. H.

y. *Spiritus letales alibi)* Vide Rhodig. capite 12. L. VIII. Babylone in Apollinis templo arculam inuentam, qua conſciſſa proſilierit ſpiritus peſtilens, non ſolum Babyloniis, ſed accolis etiam Parthis. Item principatu M. Antonini et Veri, diruto Apollinis fano Seleuciae, repertum a militibus foramen, quod obturauerant Chaldaei, eoque recluſo vaporem letiferum prorupiſſe, qui funeſtus in Gallias vſque ſit debacchatus. *Dalec.*

z. *Scrobibus emiſſi)* Seneca L. VI Nat. Quaeſt. c. 28. *Dalec.*

a. *Alibi volucribus)* Seneca Nat. Quu. L. VI. c. 28. p. 912. *Quid quod pluribus Italiae locis, per quaedam foramina peſtilens exhalatur vapor, quem non homini ducere, non ferae tutum eſt? Aues quoque in illum inciderint, — — in ipſo volatu cadunt, liuentque corpora, et non aliter quam per vim eliſae fauces tument.* H.

b. *Vt Soracte)* Hodie, *Monto S. Oreſte,* in prouincia Patrimonii S. Petri. Ibi ſpelunca halitum peſtiferum emittens, recte Seruio in eum Vir-

ter hominem c., caeteris animantibus: nonnumquam et homini, vt in Sinueſſano agro, et Puteolano d.: e. ſpiracula [1] vocant, alii Charoneas f. ſcrobes, mortiferum ſpiritum exhalantes. Item in g. Hirpinis

1. *Quae ſpiracula.* *Ch. ſunt ſpiracula, quae vocant alii. M.* Virgilii locum, L. XI. *Summe Deum Sancti cuſtos Socactis Apollo.* H.

c. *Praeter hominem)* Prope Neapolim ſpelunca eſt anguſta, vulgo *Grotta del Cane* appellata, quod in eam coniecti canes omni motu ſenſuque deſtituantur illico, donec vicinae aquae immerſi, quaſi ſpiritum vitamque recuperent: nec quidquam homini tamen halitus nocet. De huiuſmodi exſpirationibus noxiis, multa erudite Caeſius, L. I. de mineral. c. 7. ſ. 12. n. 30. H.

d. *Puteolano)* Cicero I. de Diuinat. *Plutonia* vocat, eaque ſibi in Aſia viſa tradit, nempe ad Hierapolin. Idem L. II. multis diſputat, qua ratione Delphicus anhelitus et afflatus, quo Pythia mente incitata, oracula edebat, euanuerit, et ceſſauerit. Vide Rhodig. cap. 16. L. VIII. Idem auctor c. 12, L. XIX. Charoneis ſuffocari quaeuis animalia tradit, praeter ea quibus exſciſſa ſunt genitalia. χαρωνῖται βελευταὶ, Plutarchus in Antonio. Orcini ſenatores Suetonio in Auguſto, poſt Caeſaris necem ad orcum demiſſi et Charonem gratia vel praemio allecti. Victorius cap. 16. L. XVI. Fuit et Athenis χαρώνιος θύρα in Nomophylacio δι' ἧς οἱ κατάδικοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἐξήγοντο. Zenobius, Pollux. Rhodig. cap. 9. Lib. XVII. Brod. c. 8. L. IV. *Dal.*

Puteolano) De ſpecu loquitur, qui hodieque viſitur prope Puteolos, ad laeuam lacus Aniani, *Lago Agnano.* H.

e. *Spiracula vocant)* *Spiracula Ditis.* Virg. VII. Aeneid. nempe in quibus eſt, rupto ingens Acheronte vorago, id eſt, eruptio, et exaeſtuatio ἀποῤῥώξ. Homer. 2. Iliad. ὅρκε γὰρ δεινῦ ςυγὸς ὕδατος ἐςὶν ἀποῤῥώξ. Vide Turn. cap. 28. L. XXVI. *Dal.*

f. *Charoneas)* Χαρώνεια βάραθρα mortifero ſpiritu quem exhalant, vitam homini eripere ſcribit et Galenus L. VII. de vſu partium c. 8. p. 458. Tom. IV. H.

g. *Hirpinis)* Strabo L. VI. *Leucis, oppidulo non procul a Tarento ſeiuncto, foetidam aquam fons effundit.* Dal.

pinis h. Amſancti [1], ad i. Mephitis aedem, locum k., quem qui intrauere, moriuntur. Simili l. modo Hierapoli m. in Aſia, Matris tantum magnae ſacerdoti n. innoxium. Alibi [2] fatidici o. ſpecus, quorum exhalatione temulenti futura praecinunt, vt Delphis, nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſae afferre [3] mortalium quispiam, quam diffuſae per omne naturae ſubinde aliter atque aliter numen erumpens?

 XCVI.

1. *Anſacti.* Ch. 2. *Alimbi.* Ch. 3. *ſic et M. efferre Gr.*

h. *Amſancti*) Virgilius, Aen. L. VII. v. 563. *Eſt locus Italiae in medio, ſub montibus altis, Nobilis et fama multis memoratus in oris, Amſancti valles: denſis hunc frondibus atrum Vrget vtrimque latus — Hic ſpecus horrendum, et ſaeui ſpiracula Ditis Monſtrantur, ruptoque ingens Acheronte vorago*, etc. Meminit huius peſtiferae terrarum partis Cicero de Diuin. L. I. p. 189. H.

i. *Ad Mephitis*) Ita codices MSS. omnes: etſi dubitet Hermolaus, num *Ditis* reponi oporteat. Mephitis ipſa Iuno eſt, aeri corrupto praeſidens, cui templum excitatum apud Cremonam auctor eſt Tacitus Hiſt. L. III. p. 71. Hodie locus ipſe Amſancti, Mephitis retinet nomen, *Mufiti*. Ipſa vero Mephitis interdum pro putore ſumitur, vt pro igne Vulcanus, Iupiter pro aere. Ita Virgilius L. VII. v. 84. — *Saeuamque exhalat opaca mephitim*. H.

k. *Locum*) Speluncam: quidam *Lacum* legunt. *Dalec.*

l. *Simili modo*) Hoc etiam refert Ariſt. vel quisquis eſt auctor libri de mundo, c. 4. p. 607. H.

m. *Hierapoli in Aſia*) Galenus lib. I. tuendae valetudinis, circa Sardeis talem quoque locum eſſe tradit. *Dalec.*

Hierapoli) Refert hoc pluribus Strabo, L. XII. p. 579. et L. XIII. p. 629. H.

n. *Sacerdoti*) Ita Apuleius libro de mundo. Innoxium quoque caeteris exſectis ac ſemiuiris eſſe, tradunt Dio in vita Traiani, Damaſcius apud Photium in Bibl. cod. 242. p. 1053. et Ammianus, L. XXIII. H.

o. *Alibi fatidici*) Haec totidem verbis Ariſt. loc. cit. H.

XCVI. (XCIV.) Quaedam p. vero terrae ad ingreſſus tremunt, ſicut in Gabienſi agro, non procul vrbe Roma, iugera ferme ducenta, equitantium curſu: ſimiliter in Reatino. (XCV.) Quaedam q. inſulae ſemper fluctuant [1], ſicut in agro Caecubo, et eodem Reatino, Mutinenſi [2], r. Statonienſi.

1. *Fluitant.* *V.* 2. *ſic habent MSS. Hard. Mutienſi Gr. et Al.*

p. *Quaedam vero terrae ad ingreſſus tremunt)* Exemplar. Tolet. *premuntur*, legit, non, *tremunt*: verius puto. *Pint.*

Quaedam vero) Ad ingreſſum ambulantium, et equorum curſus terrae quoque tremere ſentiuntur in Brabantino agro, quae Belgii pars eſt, circa S. Audomari Fanum. H.

q. *Quaedam inſulae ſemper fluctuant)* Conſiderandum an ſit commodior lectio, *fluitant.* Plinius infra, capite 107. non longe a fine: *Sicut illa permira naturae opera, aes et plumbum in maſſam mergi, dilatata fluitare.* et lib. VII. cap. 17. *Virorum cadauera ſupina fluitare: foeminarum prona. Pint.* *Quaedam inſulae ſemper fluctuant)* Theoph. cap. 11. lib. IV. Hiſtoriae νήσων πλυάδων meminit, vide Senecam cap. 25. lib. III. Quaeſt. nat. et And. Bacc. de Ther. lib. IV. pag. 264. *Dalec.*

Quaedam inſulae) Seneca Nat. Quu. L. III. c. 25. p. 873. *Sunt multi*, inquit, *lapides pumicoſi et laeues, ex quibus quae conſtant inſulae, in Lydia natant. Theophraſtus eſt auctor. Ipſe ad Cutilias natantem inſulam vidi. Alia in Vadimonis lacu vehitur: alia in lacu Statonenſi. Cutiliarum inſula et arbores habet, et herbas nutrit, tamen aqua ſuſtinetur: et in hanc atque illam partem non tantum vento impellitur, ſed et aura: nec vmquam illi per diem et noctem in vno loco ſtatio eſt: adeo mouetur leui flatu. Huic duplex cauſa eſt: Aquae grauitas medicatae, et ob hoc ponderoſae: et ipſius inſulae materia vectabilis, quae non eſt corporis ſolidi.* etc. Tales inſulas, quae arbores habeant, quae contis impellantur quo lubet, et in quibus pecudes et armenta paſcantur, ad Fanum S. Audomari in Belgio, magna cum voluptate ipſe ſpectaui. Quas vero Seneca ſe vidiſſe teſtatur, et Plinius hoc loco refert, earum hodie nulla fluctuat. De fluitantibus in Orchomeno, et Aegypto, v. Theophr. hiſt. L. IV. c. 13. H.

r. *Statonienſi)* In cod. Reg. 1. 2.

nienſi 1. In s. Vadimonis 2 lacu, et ad t. Cutilias aquas opaca ſilua, quae numquam die ac noctu 3 eodem loco viſitur. In u. Lydia quae vocantur Calaminae x., non ventis ſolum, ſed etiam contis 4 quo

1. Stationenſi. Chiff. forſan Statinienſi. Statinas enim meminit Statius. 2. Vadimontis. Ch. 3. nocte. M. Ch. 4. contis, vel quo. V.

1. 2. et Chiffl. *Stationenſi.* At Varro de Re Ruſt L. III. c. 12. Statonenſem: Plinius L. III. ſ. 8. Statones accolas vocat. H.

s. *Vadimonis lacu)* Vadimonius lacus, ad quem lib. IX. Liuius ſcribit, Hetruſcos a Romanis ſuperatos fuiſſe, monti Roſulo vicinus, inter Sutrium et Nepe medius eſt Blondo: alii prope Tiberim collocant, iuxta Baſſano, inter Orti et Galeſe caſtella. Vide Ortel. Theſaur. *Dalec.*

In Vadimonis) De eo lacu Liuius, L. IX. p. 166. ſed multo eleganter Plinius Iunior, L. VIII. ep. 20. Hodie *Lago di Beſſanello*, in Etruriae parte, quae Patrimonium D. Petri dicitur, milliaribus a Tiberi vix tribus. H.

t. *Ad Cutilias aquas)* Strabo, καὶ τὰ ἐν Κοτυλίαις ψυχρὰ ὕδατα, ἀφ' ὧν καὶ πίνουσι, καὶ ἐγκαθέζοντες θεραπεύουσι νόσους. Oppidum quod ad eam paludem erat *Cutilias* numero plurali dixerunt, et inde aquas eas. Aluminoſas eas fuiſſe Gal. tradit; Graecis ſedes quaerentibus reſponſum eſt redditum: στείχετε μαιόμενοι Σικελῶν σατόρνιον αἶαν, ἠδ' ἀβοριγενέων Κοτύλη, οὗ νάσος ὀχεῖται. *Dalec.*

Ad Cutilias) De his L. III. ſ. 17. vide et Varronem de Ling. Lat. L. IV. p. 20. H.

u. *In Lydia)* Martianus L. IX. c. 1. p. 214. *Nonne,* inquit, *ipſius vetuſtatis perſuaſione compertum, in Lydia Nympharum inſulas dici, quas etiam recentior aſſerentium Varro ſe vidiſſe teſtatur: quae in medium ſtagnum a continenti procedentes cantu tibiarum, primo in circulum motae, dehinc ad littora reuertuntur.* Locus Varronis quem laudat, eſt de R.R. L.III.c.17. vbi Fuluius Vrſinus, in Notis, Sotionis fragmentum affert, hoc ipſum de iis inſulis, quae ſunt in lacu qui Calamina dicebatur, commemorantis. Vt inde liqueat Calaminae paludis, λίμνης Καλαμίνης partem aliquam ac veluti ſinum fuiſſe Nymphaeam, de quo mox Plinius, in quo exiguae illae, ceteriſque minores, ad ictum pedum, qui in Symphoniae cantu fieri ſolet, mouerentur. H.

x. *Calaminae)* Inſulae Calaminae et Saltuares eaedem. Prope

quo libeat impulſae, multorum ciuium Mithridatico bello ſalus. Sunt y. et in Nymphaeo paruae, Saltuares dictae; quoniam in ſymphoniae z. cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. In Tarquinienſi a. lacu magno Italiae, duae nemora circumferunt [1], nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, ventis impellentibus; quadratam numquam.

XCVII. (XCVI.) Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quamdam b. aream [2] non c. impluit.

1. *Circumierunt. Ch.* 2. *aram. Ch.*

Prope fuit Nympharum templum quibus erant dicatae. Plinius Nymphaeum vocat. Sotion in Eclogis, ἐν Λυδίᾳ ἐστὶν λίμνη Καλαμίνη καλουμένη, ἱερὰ δ' οὖσα νυμφῶν, ἣ φέρει καλάμων πλῆθος, καὶ μέσον αὐτῶν ἕνα ὃν βασιλέα προσαγορεύουσιν οἱ ἐπιχώριοι, θυσίας δὲ καὶ ἑορτὰς ἐπιτελοῦντες ἐνιαυσίους ἐξιλάσκονται. τούτων δ' ἐπιτελουμένων ἐπειδὰν ἐπὶ τῆς ἠίονος κτύπος συμφωνίας γένηται, πάντες οἱ κάλαμοι χορεύουσιν, καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν αὐτοῖς παραγίνετ' ἐπὶ τὴν ἠίονα. Varro lib. III. de Re Ruſt. capite 17. Cum eodem tempore inſulas Lydorum ibi χορεύουσας vidiſſes. Vide ibi Fulu. Vrſini notas. *Dalec.*

y. *Sunt et in Nymphaeo paruae, Saltuares dictae)* Legend. *Sunt et in Nymphaeo Saliares dictae, quoniam in ſymphoniae cantu ad ictum modulantium pedum mouentur. Saliares* ſunt ὀρχηστρίδες, χορητίδες, a ſaliis, qui ſunt ὀρχησταί. *Nymphaeum* Lydiae ſtagnum erat, in quo inſulae illae Calaminae et Saliares dictae habebantur. *Salmaſ.* p. 125. a. b. *Gron.*

z. *Symphoniae)* De hac voce dicemus, L. IX. ſ. 8. H.

a. *Tarquinienſi) Lago di Bracciano*, ab oppido proximo nomen habet in Etruria, H.

b. *Aream)* Vide Not. et Em. N. LXXXI. (hic poſ.) *In cuius quamdam aream non impluit)* Sic in omnibus libris editis *aream* legitur, et in vtroque Reg. cod. At in Chiffl. *aram*, praue: tametſi Tacitus hiſt. L. II. p. 34. templum Veneris Paphiae deſcribens, *Sanguinem arae*, inquit, *offundere vetitum, precibus et igne puro altaria adolentur: nec vllis imbribus, quamquam in aperto, madeſcunt.* H.

c. *Non impluit)* Tacitus lib.

pluit. Item in d. Nea, oppido Troadis, circa ſimulacrum Mineruae. In eodem et relicta ſacrificia non putreſcunt.

XCVIII. Iuxta Harpaſa e, oppidum Aſiae cautes ſtat horrenda, vno digito mobilis: eadem, ſi toto corpore impellatur, reſiſtens. In f. Taurorum peninſula in ciuitate g. Paraſino [1] terra eſt, qua ſanantur omnia vulnera. At circa Aſſon h. Troadis lapis naſcitur, quo conſumuntur omnia corpora: Sarcophagus i. vocatur. Duo k. ſunt montes iuxta

Ee 4 flumen

1. *Characena.*

lib. XVIII. de illa ara: *Sanguinem arae offundere vetitum, precibus et igne puro altaria adolentur, nec vllis imbribus, quamquam in aperto madeſcunt.* *Dalec.*

d. *In Nea)* Stephanus, p. 487. Νέα, κώμη καὶ φρούριον Φρυγίας. H.

e. *Harpaſa)* De eo oppido, L. V. ſ. 29. H.

f. *In Taurorum peninſula in ciuitate Taraſino)* Scribo, *in ciuitate Characena,* a Charace ciuitate Tauricae Cherroneſi; Ptolemaeo, Stephano, Plinio, etſi in Plinio lib. IV. cap. 12. corrupte etiam, *Charaſeni,* ſcriptum ſit, vt proprio loco dicetur. *Pint.*

g. *Paraſino)* Ita omnes codices MSS. librique editi: quorum ab auctoritate deſciſcere vix auſim, etſi eruditi quidam *in ciuitate Characena,* ſcribendum putent. Ptolemaeo L. III. c. 6. p. 83. Παρῶσα vrbs eſt Tauricae Cherſoneſi, eadem forte cum Paraſino. H.

h. *Aſſon Troadis)* De qua L. V. ſ. 32. H.

i. *Sarcophagus)* Si omnia corpora conſumit, πάνφαγος potius quam σαρκόφαγος dicitur. *Dalec.*

Sarcophagus) Quoniam corpora comeſt. Σὰρξ enim *corpus* ſeu *carnem*, φαγεῖν *comeſſe* ſonat. Σαρκοφάγος λίθος Stephano, p. 126. verbo Ἄσσος. Vide quae dicturi ſumus L. XXXVI. ſ. 27. In littore Veraguae in America ſeptentrionali eamdem vim ineſſe arenis obſeruarunt Hiſpani, vt teſtatur Herrera, L. VIII. Dec. 1. H.

k. *Duo ſunt montes)* Idem montibus duobus Aethiopiae infra cap. 16. lib. XXXVI. in fine capitis. *Dalec.*

Duo ſunt) De hoc miraculo iterum dicetur L. XXXVI. ſ. 25. H.

flumen Indum: alteri natura eſt, vt ferrum omne teneat, alteri vt reſpuat. Itaque ſi ſint claui in calciamento, veſtigia auelli in altero non poſſe, in altero non poſſe, in altero ſiſti [1]. Locris et Crotone l. peſtilentiam numquam fuiſſe, nec [2] vllo terrae motu laboratum, annotatum eſt. In Lycia vero ſemper a terrae XL. dies ſerenos eſſe. In agro Arpano [3] frumentum ſatum non naſcitur. Ad m. aras Mucias [4] in n. Veiente, et apud Tuſculanum, et o. in ſil-

1. *Obſiſti.* 2. *ne illo terrae motu aduotatum eſt. Ch.* 3. *ex MSS. ſic Hard. Ardano. Gr.* 4. *Murtias Gr.*

l. *Crotone*) Vide apud Strabonem l. VI. vetus proverbium, Κρότωνος ὑγιέστερον. *Dalec.*

Crotone) Vnde nata paroemia, cuius Strabo meminit, L. VI. p. 262. ob ſalubritatem aeris ὑγιέστερον Κρότωνος. Scribit etiam Scaliger Exer. 32. in Card. p. 140. oram illam occidentalis Aethiopiae, quae Nigri fluuium accolit, cui calidiſſima ſit, peſtilentiae quoque omnis expertem eſſe. H.

m. *Ad aras Murtias*) Veneri Murtiae dicatas, de qua infra cap. 29. lib. XV. Rhodig. cap. 12. lib. XVIII. *Mutias* probat, nempe in honorem Q. Mutii Scaeuolae erectas, qui tanta integritate Aſiae praefuit, vt in eius gloriam *Mutia* diem feſtum Aſiatici celeberauerint, ſicut et Syracuſani *Marcellea*, eodem fere laudis genere, quo Scipioni in ſella Iouis Capitolini, Catoni in curia ſtatua poſita eſt. *Dalec.*

Mucias) Vide Not. et Em. LXXXII. (hic poſ.) *Ad aras Mucias*) Ita Reg. 1. 2. et Colb. 2. atque editiones veteres: quod et Rhodiginus probat, L. XVIII. c. 12. p. 841. In honorem forte Q. Mucii Scaeuolae, vel ab eo erectae arae illae fuerunt, Seſtianae a Seſtio, L. IV. ſ. 34. Prius *Murtias* legebatur. H.

n. *In Veiente, etc*) Hodie *Martignano*, ſeu Marthenianо: aliis tamen aliter. Vide. Ortel. Theſ. Marthenian. *Dalec.*

o. *Et in ſilua Ciminia, etc*) Ciminius mons, Viterbio proximus. Ciminius lacus hodie Viterbienſis. In eo monte Ciminia ſilua, in qua victos a Fabio conſule Hetruſcos ſcribit Liuius l. IX. Per montem illum tendebat via Caſſia, vbi nunc eſt Surianum,

in ſilua Ciminia loca ſunt, in quibus in terram depacta non detrahuntur. In Cruſtumino natum foenum ibi noxium, extra ſalubre eſt.

XCIX. (XCVII.) Et de aquarum natura complura dicta ſunt: ſed aeſtus p. maris accedere, et reciprocare, maxime mirum: pluribus quidem modis, verum cauſa in q. Sole, Lunaque. Bis inter duos exortus Lunae affluunt, bisque remeant, vicenis quaternisque ſemper r. horis. Et s. primum attol-

Ee 5 lente

rianum, arx munitiſſima. *Idem.*

Ciminia) Saltus Ciminius prope Viterbium in Etruria, vnde nomen, *Monte Viterbo:* adiacet ei lacus cognominis, *Lago di Ronciglione.* De vtroque Virg. Aen. VII. v. 697. *Et Cimini cum monte lacus.* De ſilua Ciminia, Livius, L. IX. p. 165. H.

p. *Aeſtus maris accedere)* De hoc vide Ptolemaeum lib. II. cap. 12. Quadrip. et Ariſt. Prob. ſect. 23. Item Meteor. lib. II. ſum. 1. per totum. et Plutarch. de plac. phil. lib. III. cap. 17. et Stob. eclog. phyſ. cap. 25. pag. 69. Solin. Polyhiſt. 22. S. Aug. de ciuit. Dei lib. VII. cap. 22. *Dalec.*

q. *In Sole, Lunaque)* Plures e veteribus cum Plinio ad vtrumque: Pytheas Maſſilienſis, ad Solem vnum retulit, teſte Plutarcho, de placit. Philoſ. L. III. c. 17. p. 897. Merito tamen Luna videtur in hac ſcena vel omnes vna per ſe, vel certe praecipuas partes agere: quando tam admirabilis eſt huius cum Lunae motu connexio, vt caecum eſſe neceſſe ſit qui non animaduertat. H.

r. *Semper horis)* Πλατικῶς loquitur, et ad vulgi ſenſum. Alias enim vicenis quaternis horis cum dodrante, ſeu minutis horae octo et quadraginta dicere debuiſſet: cum Luna tantumdem inſumet ſpatii, vt ad idem Meridiani punctum remeet, quod vbi eſt aſſecuta, affluxus maris eſt maximus. H.

s. *Et primum)* Et attollente ſe *ab ortu verſus meridiem* cum Luna caelo, aeſtus intumeſcunt: mox a meridiano caeli vertice, caelo vergente in occaſum, reſidunt: rurſusque ab occaſu ad oppoſitum meridianum, qua ſpectat antipodas, iterum aeſtuant: hinc donec ad horizontem noſtrum exortiuum perueniat, rurſum ſubſidunt. H.

lente ſe cum ea mundo intumeſcentes; mox a meridiano caeli faſtigio vergente in occaſum reſidentes: rurſusque ab occaſu ſubter caeli ima, et meridiano contraria accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, ſe reſorbentes [1]. Nec vmquam eodem tempore, quo pridie, reflui, vt [2] ancillante t. ſidere, trahenteque ſecum auido hauſtu maria, et aſſidue aliunde, quam pridie exoriente: paribus tamen interuallis reciproci, ſenisque ſemper horis u., non x. cuiusque diei aut noctis, aut loci, ſed aequinoctialibus: ideoque inaequales vulgarium horarum ſpatio, vtcumque plures in y. eas [3] aut diei aut noctis illarum

1. *Ex MSS. ſic emend. Hard. ſic quoque Tol. ſorbentes Gr.*
2. *vt ancillantes ſideri auido, trahentique ſecum hauſtu maria, et aſſidue aliunde, quam pridie, exorienti. Ch.*
3. *eos. ſub. aeſtus.*

t. *Vt ancillante)* Credas ancillari ſidus, et indulgere mari, vt non ab eadem parte, qua pridie, paſtum ex Oceano hauriat. Haec vero poetis venditanda ratio, non phyſicis. H.

u. *Horis)* Has horas vulgares et temporales καιρινὰς Graeci vocant, vt aequinoctiales ἰσημερινὰς. Vide Senec. Quaeſt. Nat. lib. II. cap. 28. Vide et annotata in cap. 10. lib. XXXVI. *Dalec.*

x. *Non cuiusque)* Non cuiuslibet diei noctisue horas vulgares, aut cuiuſuis loci proprias intelligo, ſed aequinoctiales et pares. Ideoque aeſtus ſunt inaequales, ſi vulgarium horarum, *vt ſunt Italicae*, ſpatium intelligas; cum plures vulgares horae, ſiue diei *hibernae*, ſive noctis *aeſtiuae paucioribus* horis aequinoctialibus reſpondeant: aequinoctio tantum vbique ſint pares. H.

y. *Plures in eas)* Cum enim horae illae vulgares, exempli gratia Italicae, ſic numerentur, vt ab exortu Solis ad occaſum duodecim eſſe lubeat, totidemque rurſum ab occaſu, donec Sol iterum exoriatur: noctis aeſtiuae, atque hibernae diei horas duodecim neceſſe eſt eſſe breuiſſimas, atque adeo plures illarum vni horae aequinoctiali reſpondere. Fruſtra eſt Dalecampius, nec Plinii mentem eſt aſſecutus, cum legendum admonuit, *Plures in eos*, ſubintellige maris aeſtus. H.

rum menſurae cadunt, et aequinoctio tantum pares vbique. Ingens argumentum, plerumque lucis ac vocis etiam diurnae [1], hebetes eſſe, qui negent ſubtermeare ſidera, ac rurſus eadem reſurgere: ſimilemque terris, imo vero vniuerſae naturae exinde faciem, in iisdem ortus occaſusque operibus: non aliter ſub terra manifeſto ſideris curſu, alioue effectu, quam cum praeter oculos noſtros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia, primumque ſeptenis diebus. Quippe [2] modici noua ad diuiduam aeſtus, pleniores ab ea exundant, plenaque maxime feruent. Inde miteſcunt. Pares z. ad ſeptimam primis: iterumque alio latere diuidua augentur. In a. coitu [3] Solis pares plenae. Eadem Aquilonia b., et a terris longius recedente mitiores, quam cum [4] in auſtros digreſſa, propiore niſu vim ſuam exercet. Per c octonos quoque annos ad principia motus et paria

1. *Diuinae.* 2. *ex MSS. ſic Hard. quippe modici a noua ad diuiduam aeſtus, pleniores ab ea exundant. Ch.* 3. *ſic quoque Chiff. pares plane. Ead. M.* 4. *d. in Ch. et rectius.*

z. *Pares) A plenilunio* ad diem inde ſeptimum, pares ſunt aeſtus prioribus, *a noua Luna ſcilicet ad diuiduam,* Rurſum cum alio latere diuidua eſt, *(alterum vocant Lunae quadrantem)* augeri aeſtus incipiunt: in coniunctione cum Sole, *ſeu nouilunio,* aeſtus ſunt pares iis qui plena luna fiunt. H.

a. *In coitu Solis pares)* Lege: *In coitu Solis paret et plena. Eadem Aquilonia et a terris longius recedente, mitiores.* Salmaſius.

Pares plenae) Vide Not. et Em. N. LXXXIII. (hic adi.) *In coitu Solis pares plenae. Eadem Aquilonia - - mitiores)* Secuti ſumus codices Reg. 1. 2. Chiff. etc. id ipſa loci exigente ſententia. Prius legebatur, *in coitu Solis pares. Plane eadem etc.* Salmaſius coniiciebat, pag. 1007. *In coitu Solis paret et plenae:* Satis infeliciter. H.

b. *Eadem Aquilonia)* Ex vicinitate Lunae ad terras aeſtum augeri fatetur etiam Franc. Reſta, in Meteorol. tract. 1. de mari c. 15. pag. 668. ex Alberto M. H.

c. *Per octonos)* Cur vero non potius annis vndevigin-ti

paria incrementa centeſimo Lunae reuocantur ambitu, augente[1] ea cuncta: Solis annuis cauſis, duobus aequinoctiis maxime tumentes, et autumnali amplius, quam verno: inanes d. vero bruma, et magis ſolſtitio. Nec tamen in ipſis, quos dixi temporum articulis: ſed e. paucis poſt diebus ſicuti neque in plena aut nouiſſima, ſed poſtea: nec ſtatim vt f. Lunam mundus oſtendat occultetue, aut media plaga declinet, verum duabus fere horis aequinoctialibus ſerius: tardiore g. ſemper ad terras omnium, quae geruntur in caelo, effectu cadente, quam viſu [2] ſicuti fulguris, et tonitrus, et fulminum. Omnes h. autem aeſtus in Oceano maiora inte-

1. *Augentibus.* *Vet. Pint.* 2. *niſu.*

ti redeunt hae vices, cum Sol Lunaque tunc ad eoſdem ferme ſitus reuertuntur? aut cur non aliis lunaribus periodis? Id fieri Plinius exiſtimat, quod octo annorum ſpatio centum Lunae circuitiones numerentur. H.

d. *Inanes vero bruma)* *Manes vero bruma*, Tol. et Salmant. codices Legendum forte, *manſuetiores*, vt paulo ante, *Mitiores quam cum in Auſtros degreſſa.* Pintian. *Inanes)* Depreſſiores aeſtus aut minus tumentes. H.

e. *Sed paucis)* Altero nempe poſt die: non igitur ipſo interlunii, pleniluniiue, aut Lunae διχοτόμου, ſed altero tantum poſt ea, temporum momenta die. H.

f. *Vt Lunam)* Nec in eo praeciſe puncto quo Lunam terris caelum oſtendit, ſubducitue, aut in meridiana caeli plaga ſiſtit: (caelum enim ſecum rapere ac torquere ſidera nouimus:) ſed aliquanto poſt. H.

g. *Tardiore ſemper ad terras omnium quae geruntur in caelo effectu cadente quam viſu)* Lego, *niſu*, non *viſu*, verbo Plinio familiari, vt liquebit etiam paulo poſt. *Pint.*

h. *Omnes autem aeſtus in, etc.)* Romani veteres aeſtum maris accedentem *Veniliam* appellarunt, reciprocantem vero et in ſalum redeuntem, *Salaciam.* Cum autem in Germanicum Oceanum penetraſſent Germanicis vocabulis pro Venilia, *Maladinam* dixerunt, vulgo *marce*, et pro Salacia *Lidunam*, quibus vocabulis vſus eſt Marcellus

integunt ſpatia inundantque, quam in reliquo mari: ſiue quia totum in vniuerſitate animoſius eſt, quam in parte; ſiue quia magnitudo aperta ſideris vim laxe graſſantis efficacius ſentit, eamdem anguſtiis arcentibus. Qua de cauſa nec lacus, nec amnes ſimiliter mouentur. Octogenis i. cubitis ſupra Britanniam intumeſcere aeſtus Pytheas Maſſilienſis auctor eſt. Interiora k. autem maria terris clauduntur, vt portu. Quibusdam tamen in locis ſpatioſior l. laxitas m. ditioni [1] paret [2]: vtpote cum plura exempla ſint, in tranquillo mari, nulloque velorum impulſu [3], tertio n. die ex Italia pro-

vecto-

1. *Dictioni Ch.* 2. *patet. Alii.* 3. *pulſu. Ch.*

cellus Empiricus, *Conficitur*, inquit, 12. *Cal. Iulias. Non intereſt quo die vel Luna: Liduna, vel Malina.* His verbis apparet obſeruatione ſuperſtitioſa Marcellum crediſſe, alias vires herbis eſſe collectis, cum mare inundat; alias cum recedit. Oceanum refuſum vocat Virg. VII. Aeneid refluentem ἀψόῤῥοον Homerus: idem aeſtum extumeſcentem, ac detumeſcentem ἁλοσύδνην vocat. Vide Scalig. in Feſtum, voce Salacia. *Dal.*

i. *Octogenis)* Vix Pytheae hac in parte habenda fides. Tameſis certe, vbi aeſtus eſt maximus, mare vix recipit ad cubitos XIV. Inter Noruegiam et Daniam vix ſentitur aeſtus. At in ora Galliae San-Macloniana, quae Anglicae opponitur, vſque ad LXX. pedes aeſtus attolluntur, et quandoque ad XC. vt aiunt Furnerius, Hydrogr. L. IX. c. 21. p. 353. Fr. Reſta, Tract. 2. de mari c. 15. et alii. *H.*

k. *Interiora)* Mediterranea. *H.*

l. *Spatioſior laxitas)* Lunae viribus ac imperio. *Dal.*

m. *Ditioni)* Lunae Soliſque efficientiae, *quae ciet aeſtum. H.*

n. *Tertio die)* Africana littora ad Vticam, Tunetum, Hipponem, aliaſque quasdam oras, ſentiunt quidem aliquem aeſtum, ſed leuem: et Melita certe multo maiorem. Quare quod tertio die ex Italia Vticam deſcenſus ſit factus, id non tam aeſtui, quam prono aquarum Ponti,

Pro-

vectorum [1] Vticam, aeſtu feruente. Circa litora autem magis quam in alto deprehenduntur hi motus: quoniam o. et in corpore extrema pulſum venarum, id eſt, ſpiritus magis ſentiunt. In plerisque tamen aeſtuariis propter diſpares ſiderum in quoque tractu exortus, diuerſi exiſtunt aeſtus, tempore, non ratione, diſcordes, ſicut in p. Syrtibus.

C. Et quorumdam tamen priuata natura eſt, velut Tauromneitani [2] euripi q. ſaepius, et in Euboea ſepties r. die ac nocte reciprocantis. Aeſtus [3] idem s. triduo

1. *Perrectorum.* Ch. 6. *Tauromenitani.* Ch. 3. *idem aeſtus, etc.*

Propontidis, et Aegei maris lapſui in mare internum, atque inde in oras Africanas, adiuuante tamen nonnihil, ſi ita videtur, ipſo aeſtu, tribuendum eſt. H.

o. *Quoniam et in corpore)* Adiuuat forſan hanc ſimilitudinem Furnerii doctrina, ſtatuentis Hydrogr. L. IX. c. 8. p. 340. vt in corporibus noſtris febrium ſtatas reuerſiones, ſic in mari aeſtus cieri, commotis vaporibus halitibuſque marina aqua incluſis. H.

p. *In Syrtibus)* De his Solinus, c. 27. p. 49 *Syrtes inacceſſas vndoſum ac reciprocum mare efficit, cuius ſali defectus vel incrementa haud promtum eſt deprehendere: ita incertis motibus nunc in breuia creſcit dorſuoſa, nunc aeſtibus inundatur inquietis: et auctor eſt Varro perſtabilem ibi terram ventis penetrantibus, ſubitam vim ſpiritus citiſſimi, aut euomere maria, aut reſorbere.* H.

q. *Euripi)* Vide Pomponium Melam. *Dal.*

Euripi) Euripon vocant, inquit Mela, L. II. c. 7. p. 43. agens de Chalcidico, *rapidum mare, et alterno curſu ſepties die ac ſepties nocte fluctibus inuicem verſis, adeo immodice fluens, vt ventos etiam ac plena ventis nauigia fruſtretur.* H.

r. *Septies die)* Ita Strabo, L. I. p. 55. Cicero de N. D. L. I. aliique. At Gillius, qui ea loca veſtigauit, vt narrat Fr. Reſta in Meteorol. Tr. I. de mari, c. 13. p. 656. didiciſſe ſe ex incolis ait, bis tantum fluere, biſque refluere, non ſepties aeſtuare: aliquando tamen has vices minime obſeruare. Ita etiam Gaſſendus in L. X. Laertii, p. 1091. H.

triduo in menſe conſiſtit; ſeptima, octaua, nonaque Luna. Gadibus t., qui eſt delubro Herculis proximus, fons incluſus ad putei modum, alias ſimul cum Oceano augetur minuiturque, alias vero vtrumque contrariis temporibus. Eodem in loco alter, Oceani motibus conſentit. In ripa Baetis oppidum eſt, cuius putei creſcente aeſtu minuuntur, augeſcunt decedente, mediis temporum immobiles. Eadem natura in Hiſpeli oppido vni puteo, caeteris vulgaris. Et Pontus u. ſemper extra meat in

s. *Aeſtus idem*) Conſiſtentia, ſiue mediocritas aquarum non ſolum ſeptima die ſentitur, ſed et octaua, ac nona durat. Hoc Veneti prouerbio Italo ſignant, *Dalli otto alli noue l' acqua no' ſi muoue*, hoc eſt, ab octaua die ad nonam, aqua non ſe mouet: idemque aiunt accidere vltima quadratura: *Dalli ventiuno alli ventidue, la no' va ne' in ſù ne in Zue*: hoc eſt, a 21. ad 22. neque creſcit, neque decreſcit. H.

t. *Gadibus*) Strabo ſub finem lib. III. *Dalec.*

Gadibus) Ita Polybius apud Strabonem, L. III. p. 172. Et in Petrocoriis Galliae oppido fons eſt omnino ſimilis, qui ſimul cum Oceano augetur minuiturque, quamquam ipſe a mari diſſitus leucis circiter XL. hoc eſt, paſſuum millibus fere centum. H.

u. *Pontus ſemper*) Seneca in praefatione L. IV. Quaeſt. Nat. *Ob hoc Pontus in inferum mare aſſidue fluit rapidus, non vt caetera maria alternans vltro citro aeſtus, in vnam partem ſemper pronus et torrens. Quod niſi faceret, hiſque itineribus quod cuique deeſt redderetur, et quod cuique ſupereſt emitteretur, iam aut ſicca eſſent omnia, aut inundata.* Vide infra cap. 13. L. IV. *Dal.*

Et Pontus) Ariſtot. Meteor. L. II. c. 1. p. 550. Strabo L. I. p. 503. Seneca Nat. Quu. L. IV. c. 2. p. 887. aliique. Eſt illud ſane admirabilitatis maximae, Ponti aquas et Aegei maris in internum ſeu mediterraneum mare labi: nihil viciſſim ex eo in Pontum refluere: adeoque parum in Atlanticum Oceanum, per Gaditanum fretum, vt cum ſex horis in Oceanum illud effluat, Oceanus ipſe, quaſi victor in mediterraneum pelagus ingrediatur per horas duodevigin-

in Propontidem, introrſus x. in Pontum numquam refluo mari.

CI. (XCVIII.) Omnia y. plenilunio maria purgantur; quaedam et ſtato tempore. Circa z. Meſſanam et Mylas fimo ſimilia exſpuuntur in litus purgamenta: vnde fabula, Solis a. boues ibi ſtabulari. His addit (vt nihil, quod equidem nouerim, praeteream) Ariſtoteles, nullum animal niſi b. aeſtu recedente exſpirare. Obſeruatum id multum in Gallico c. Oceano, et dumtaxat in homine compertum.

CII. (XCIX.) Quo vera d. coniectatio exiſtit, haud fruſtra e. ſpiritus [1] ſidus Lunam exiſtimari. Hoc eſſe

1. *Spiritus. Vet. ſpirituoſum ſidus Lunam etc. Ch. et M. ſpiritum ſidus Lunae. Gr.*

viginti, vti obſeruatum eſt a Furnerio, Hydrog. L. IX. c. 6. p. 338. nec tamen tanta aquarum copia terras inundari. H.

x. *Introrſus in Pontum numquam refluo mari*) Legend. *Prorſus in Pontum, etc.* ex autographo Toletano. *Pint.*

y. *Omnia plenilunio*) Ita et Seneca, Nat. Quu. L. III. c. 26. p. 874. vbi etiam addit quibusdam hoc fontibus ſimili ratione contingere. Strabo quoque, L. I. p. 53. H.

z. *Circa Meſſanam, etc.*) Seneca L. III. c. 26 *Dal.*

Circa Meſſanam) Haec totidem verbis Seneca cit. loco. Id experimento comprobatum a ſe viſumque olim teſtatur Fazellus decad. I. L. IX. de reb. Siculis, c. 8. H.

a. *Solis boues*) Seneca l. c. Apollonii Scholiaſt. ad L. IV. v. 965. aliique. Hanc tamen fabulam confictam a veteribus, ob eximiam in locis illis paſcuorum felicitatem, auctor eſt Theophr. Hiſt. plant. L VIII. c. 3. H.

b. *Niſi aeſtu*) Deprehenſum vſu eſt in maritimo Belgii tractu, eos qui obeſiore paulo corpore eſſent, aeſtu accedente periclitari; qui graciliore et ſicco, eodem recedente. H.

c. *In Gallico*) Et in Atlantico iuxta Gades, vt refert Philoſtratus, L. V. de vita Apollonii c. I. p. 210. H.

d. *Quo vera coniectatio exiſtit*) Legend. *Quo vero coniectatio exiſtit haud fruſtra ſpiritus ſidus Lunam exiſtimari. Hoc eſt, quod terras ſaturet, accedenſque corpora impleat, abſcedens inanit.* Vide Sal-

eſſe [1] quod terras ſaturet, accedensque corpora impleat, abſcedens inaniat. Ideo cum incremento eius f. augeri conchylia, et maxime ſpiritum ſentire, quibus ſanguis non ſit. Sed g. et ſanguinem [2] hominum etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (vt h. ſuo loco dicetur) ſentire, in omnia eadem penetrante vi.

CIII. (C.) Itaque [3] Solis ardore ſiccatur i. liquor: et hoc eſſe maſculum ſidus accepimus, torrens cuncta ſorbensque.

CIV.

1. *Eſt Ch.* 2. *Sic quoque Ch. ſanguine hominem Gr.* 3. *Ita, cum Solis ardore ſiccetur liquor (nam et hoc, etc. ſorbensque) ſic mari, etc. Pint.*

Salmaſ. p.755. b.*Gr. Quo vero coniectatio exiſtit, haud fruſtra ſidus Lunae exiſtimari)* *Lunam*, habet autographum Toletanum, non, *Lunae:* recte opinor. *Pintianus.*

e. *Spiritus ſidus)* Hoc eſt, vitae ſidus, quod vitalem humorem ac ſpiritus in corporibus rebuſque omnibus varie temperet. Ita reſcripſimus ex cod. Reg. 1. cum prius legeretur, *ſpiritum ſidus Lunae.* In Chiff. *ſpirituoſum.* H.

f. *Augeri conchylia)* Luna alit oſtrea, et implet echinos, muribus, et pecori fibras addit. Lucilius ad Gellium cap. 7. L. XX. Vide Ariſt. de partibus animal. L. IV. cap. 5. Prol. quadrip. L. I. c. 2. et ibi Procl. *Dal.*

Conchylia) Horat. L. II. Sat. 4. v. 30. *Lubrica naſcentes implent conchylia Lunae.* Vide quae diximus ſect. 41. H.

g. *Sed et ſanguine hominem etiam cum lumine eius augeri)* Lego, *Sed et ſanguinem hominum etiam*, etc. ex vtroque exemplari. *Pintian.*

Sanguinem hominum) Ita Reg. 1. 2. Chiff. Tolet. etc. non *ſanguine hominem*, vt editi. Egregie in eam ſententiam Iulius Firmicus L. IV. Matheſ. in praef. p. 84. *Nam et creſcentis Lunae*, inquit, *augmenta in corporibus noſtris, et deficientis luminis damna ſentimus. Medullae enim humani corporis, cum Luna creſcunt: cum vero inanis coeperit luminibus deſtitui, tenuati corporis fatigatione langueſcunt* etc. H.

h. *Vt ſuo loco)* Libro praeſertim XVIII. ſ. 75. H.

i. *Siccatur liquor)* Ita mare, quod magis magiſque exſiccari in Sole in dies, futurumque aliquando vt totum

CIV. Sic mari late patenti ſaporem k. incoqui ſalis; aut l. quia exhauſto inde dulci tenuique, quod facillime trahat vis ignea, omne m. aſperius [1] craſſiusque linquatur: ideo n. ſumma [2] aequorum aqua dulcio-

1. *Summam aequorum aquam dulciorem profunda. Alii.*
2. *et aſperius. Ch.*

tum abſumatur, affirmat Ariſtoteles, Meteorol. L. II. c. I. p. 549. H.

k. *Saporem incoqui ſalis)* Rhodig. c. 15. et 16. L. XXVI. Plutarch. de plac. ph. III. cap. 16. *Dalec.*

l. *Aut quia exhauſto inde dulci)* Dictionem, *aut*, ſupervacaneam cenſemus: totum enim perturbat ſenſum, qui ſine illa conſtat perbelle. Nam etſi paulo poſt ſimiles particulae ſequantur, non tamen ad hanc referendae ſunt, ſed ad confutandam Ariſtotelis, et Senecae, et aliorum opinionem de ſalſo maris ſapore, appoſitae. *Pint.*

Aut quia) Tergeminam in medio cauſam proponit, cur ſalſum ſit mare. Hanc priorem affert etiam Hippocrates L. de aere, locis, et aquis, c. 4. p. 197. Tom. VI. et Ariſt. L. II. p. 552. Eam porro fuiſſe et Anaximandri ſententiam, auctor eſt Plutarchus L. III. de plac. Philoſ. c. 16. p. 896. H.

m. *Omne aſperius craſſiusque linquatur)* Scribo, *liquatur*, hoc eſt, liqueſcit ardore Solis: quod cum fieri nequeat in profunda parte aequorum, quo radii Solis non penetrant, ſequitur quod ſubiungit, *ſummam aequorum aquam, etſi ſalſa ſentiatur, dulciorem tamen eſſe profunda. P.*

n. *Ideo ſumma)* Vide Not. et Em. N. LXXXIV. (hic adi.) *Ideo ſumma aequorum aqua dulciorem profundam)* Sunt critici, qui ſincerum vas amant incruſtare: quique corrigere malunt, quam intelligere; dum hunc locum ita perturbata ſententia mutant, *Ideo ſummam aequorum aquam dulciorem eſſe profunda: vel ſummam aequorum aquam dulciorem profundis.* Sed et a Plinii mente diſcedere, et a codicum omnium prorſus auctoritate deficere emendationem huiuſcemodi certiſſimum eſt. Ait enim ille ſummam aquam ideo eſſe ſalſam, quia Solis attractu exhauſto tenui dulcique, linquitur id quod aſperius, idque eſſe quod guſtu tractatur. Scio recentiores plurimos in ea eſſe haereſi, quae marinas aquas in imo ſalſiores pertendit, quam in ſuperficie: quoniam aqua ſalſa quam dulcis, vt Ariſt. ait, multo eſt

dulciorem profundam: hanc eſſe veriorem cauſam aſperi ſaporis, quam quod mare terrae o. ſudor ſit aeternus; aut p. quia plurimum [1] ex arido miſceatur

Ff 2 illi

[1]. *Plurimus ex arido miſceatur illi vapor. Ch. Sal.*

eſt grauior. Sed quid Plinius ſenſerit, ſcripſeritue, id vero prius inueſtigandum nobis incumbit, quam quid ſcribere eum ac ſentire oportuerit. Ariſt. certe, ſect. 23. probl. 30. p. 788. Διὰ τί τῆς θαλάσσης τὰ ἄνω τῶν ἐν τῷ βάθει ἁλμυρώτερα; ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς φρέασι τοῖς ποτίμοις τὸ ἐπιπολῆς ἁλμυρώτερον τοῦ εἰς βάθος καίτοι ἔδει τὸ κατωτέρω, βαθύτερον γὰρ τὸ ἁλμυρόν. Ἢ διότι ὁ ἥλιος καὶ ὁ ἀὴρ ἀνάγει ἀεὶ τὸ ἐλαφρότατον ἀπὸ τῶν ὑγρῶν; Gaza interprete: *Cur ſuperius mare ſalſius et calidius eſt, quam inferius? et in puteis quoque potu idoneis pars ſuperna ſalſior, quam ima? quanquam eſſe e contrario debuit: grauius enim quod ſalſum eſt. An quia Sol et aer partem humoris leuiſſimam aſſidue detrahunt?* Et vero ſcimus vrinatores in vitreis vaſculis e maris profundo aquam dulcem extuliſſe. H.

o. *Terrae ſudor)* Id quod exiſtimauit Empedocles, vt refert Plutarch. l. c. p. 897. aliique veteres apud Ariſtotelem Meteor. L. II. c. 1. p. 550. quorum ipſe opinionem ridet. H.

p. *Aut quia plurimum)* Altera ratio, quam pro ſalſugine maris explicanda propoſuit; Quia aqua maris ab exhalationibus terrae ſiccioribus calorem habet admixtum, ſibique ingenitum. Quod autem calidum eſt, ſalſius eſt quam quod dulce, τὸ γὰρ ἁλμυρὸν θερμότερον τοῦ ποτίμου, inquit Ariſtot. ſect. 23. Probl. 30. p. 788. Vide Not. et Em. N. LXXXV. (hic conſp.) *Aut quia plurimum ex arido miſceatur illi vapore)* Gronouiana editio, *Aut quia plurimum ex arido miſceatur illi ſine vapore:* quae dictio *ſine* praepoſtere addita, contra fidem omnium librorum, palam facit neſciſſe, qui ſic edi curauit, quae vis ſubeſſet apud Plinium, optimosque Latinitatis auctores, huic voci *vapor.* Calorem enim ſignificat: vti monuimus ſect. 40. et alias ſaepe: non halitum illum frigidum humidumque, quem vulgo vaporem dicimus, ex aquis exhalantem. Sed vel ipſum calorem ſiderum, vel terrenum halitum, (exhalationem vocant) eorumdem vi in ſublime tractum. Haud porro multum abludit, quod Plinius hoc loco affert, a Platonicorum ſententia, exiſtiman

illi vapore; aut q. quia terrae natura [1] ſicut medicatas aquas inficiat. Eſt in exemplis, Dionyſio Siciliae tyranno, cum r. pulſus eſt ea potentia, accidiſſe prodigium, vt s. vno die in portu dulceſceret mare. (CI.) E contrario ferunt Lunae foemineum ac molle ſidus, atque nocturnum ſoluere humorem, et trahere, non auferre. Id manifeſtum eſſe, quod ss. fera-

1. *Ex MSS. ſic emendauit Hard. conſentit Ch. natura medicatis aquas Gr. interficiat dat Hard. forte ex operarum errore.*

mantium genus aquae elementaris eſſe omnino geminum: alterum ex aere coactum vi frigoris, dulce: aliud, quod e terra ardoris et incendii vehementia exhalaſſet, ſalſum. Ita enim Plutarch. L. IV. de plac. Philoſ. c. 16. p. 897. Οἱ ἀπὸ Πλάτωνος τοῦ στοιχειώδους ὕδατος, τὸ μὲν ἐξ ἀέρος κατὰ περίψυξιν συνιστάμενον, γλυκὺ γίνεται, τὸ δ᾽ ἀπὸ γῆς κατὰ περίκαυσιν καὶ ἐκπύρωσιν ἀναθυμιώμενον, ἁλμυρόν. H.

q. *Aut quia terrae*) Tertia ratio. Forte id euenit, inquit, quia terrae, quae marinis aquis ſubſternitur, natura eſt huiuſcemodi, vt medicata ſua vi ſeu amatore aquas inficiat. Multos eſſe in mari alueo Salinos montes, et veluti fodinas, quae ſub inde quaſi renaſcantur, haud improbabile recentioribus phyſicis videtur: cum tota paene inſula, quae *Ormuz* appellatur, nihil ſit praeter durum candidumque Salem, ex quo aedes ipſae exſtrui in eo tractu ſolent. Sed hoc vrinatorum experientiae aduerſatur, qui dulcem aquam ex imo mari in vitreis vaſculis attulerunt. H.

r. *Cum pulſus eſt*) Ac litteras deinde puerulus Corinthi docuit, magiſter ludi factus ex tyranno, vt ait Valerius Max. L. VI. c. 9. p. 329. vſque eo imperio carere non poterat, inquit, Cicero Tuſc. L. III. p. 379. H.

s. *Vt vno die in portu dulceſceret mare*) Vide Val. Max. cap. vltimo lib. VI. *Dalec.*

ss. *Quod ferarum occiſa corpora in tabem viſu ſuo reſolvat*) Scribendum, vt teſtatus ſum, *niſu*, non *viſu*, vt ſupra cap. 97. *Eadem aquilonia et e terris longius recedente mitiores quam quum in Auſtros digreſſa propiore niſu vim ſuam exercet.* Appellat *niſum* Plinius defluuium illud, quod a ſideribus in terram decidens, varios pro qualitate ipſius ſideris gignit effectus. *Influentias* philoſophi iuniores, hoc eſt, infantes ac barbari,

ferarum occiſa corpora in tabem viſu ſuo reſoluat: ſomnoque t. ſopitis torporem contractum in caput reuocet, glaciem refundat u., cunctaque humifico ſpiritu laxet. Ita penſari naturae vices, ſemperque ſufficere, aliis ſiderum elementa cogentibus, aliis vero fundentibus. Sed x. in dulcibus aquis Lunae alimentum eſſe, ſicut in marinis Solis.

CV. (CII.) Altiſſimum mare xv. y. ſtadiorum Fabianus tradit. Alii z. in Ponto ex aduerſo Cora-

Ff 3 xorum

bari, appellitant. Vetuſta etiam exemplaria, *niſu* legunt, non aliter. *Pintian.*

t. *Somnoque ſopitis*) Elegans Macrobii in eam rem locus, Saturn. L. VII. c. 16. p. 641. *Non eſt ergo mirum, ſi ratione proprietatis quae ſingulis ineſt, calor Solis arefacit, lunaris humectat: Hinc et nutrices pueros alentes operimentis obtegunt, cum ſub Luna praetereunt: ne plenos per aetatem naturalis humoris amplius lunare lumen humectet — Hoc quoque notum eſt, quia ſi quis diu ſub Luna ſomno ſe dederit, aegre excitatur, et proximus fit inſano, pondere preſſus humoris, qui in omne eius corpus diffuſus atque diſperſus eſt proprietate lunari, quae vt corpus infundat, omnes eius aperit et laxat meatus:* etc. H.

u. *Refundat*) Soluat. Certum eſt in plenilunio non eſſe nocturna frigora tam efficacia, quam alio tempore: idque a Lunae lumine, in quo videtur aliquid ineſſe caloris. H.

x. *Sed et in dulcibus*) Ita Zeno, Chryſippus, Poſidonius, aliique apud Laert. in Zenone, L. VII. Τρέπεσθαι δὲ τὰ ἔμπυρα ταῦτα, καὶ τὰ ἄλλα ἄστρα, τὸν μὲν ἥλιον, ἐκ τῆς μεγάλης θαλάττης, τὴν δὲ σελήνην, ἐκ ποτίμων ὑδάτων. H.

y. *XV. Stadiorum*) Scribit quoque Priſcianus, Iulii Caeſaris cura emenſis maribus, miſſis per orbem, qui eorum profunditatem explorarent, eam XV. ſtadiorum altitudinem repertam eſſe. Multo breuiore menſura rem Scaliger definit, Exerc. 38. vbi ait, *Aquae profunditatem raro excedere paſſus LXXX. Pluribus locis non accedere ad vicenos: paucisſimis ad centenos: paucioribus hunc numerum ſuperare.* Vide Ricciolum, de varia profunditate marium, Tom. I. p. 728. H.

z. *Alii in Ponto*) Sic etiam Ariſtot. Meteorol. L. I. c. 13

xorum gentis (vocant Βαθέα a., Ponti) trecentis fere a continenti ſtadiis immenſam altitudinem maris tradunt, vadis numquam repertis.

CVI. (CIII. b.) Mirabilius [1] id faciunt aquae dulces, iuxta c. mare vt fiſtulis emicantes [2]. Nam nec aquarum natura a miraculis ceſſat. Dulces mari inuehuntur, leuiores haud dubie. Ideo et marinae [3], quarum natura grauior, magis inuecta ſuſtinent. Quaedam vero et dulces inter ſe ſupermeant alias. Vt d. in Fucino lacu inuectus e. amnis, in Lario

1. *Mirabile.* CH. 2. *emanantes.* M. 3. *marina natura grauior, magis inuecta ſuſtinet.* Tol. V. Cod.

c. 13. p. 546. Κατὰ Κοράξες περὶ τὰ καλέμενα Βαθέα τε Πόντε, ταῦτα δ' ἐςιν ἀπειρόν τι τῆς θαλάττης βάθος. Οὐδεὶς γᾶν πώποτε καθιεὶς ἠδυνήθη πέρας εὑρεῖν. ταύτῃ δὴ πόῤῥω τῆς γῆς σχεδὸν περὶ τριακόσια ςάδια, etc. H.

a. Βαθέα) Hoc eſt, maris immenſa profunditas. Eadem porro altitudo eſſe dicitur in mari Caſpio, in freto Britanniae et Hiberniae, et prope Vlmam Sueciae. Mare iuxta Taprobanen, Plinius L. VI. ſ. 34. profunditate tanta eſſe ait, nullae vt ancorae ſidant. De ſtagnis etiam Seneca, Nat. Quu. L. III. c. 19. p. 871. *Iam quis ignorat*, inquit, *eſſe quaedam ſtagna ſine fundo?* H.

b. *Miracula aquarum, etc.*) De aquarum miraculis vide Vitruu. lib. VIII. cap. 3. et And. Baccium de therm. paſſim quidem, cum primis tamen lib. VI. cap. 23. *Dalec.* v. Ind. cap. L. II.

c. *Iuxta mare*) Vide Ariſt. Sect. 28. Problem. 19. 21. 27. *Dalec.*

Iuxta mare) Qualis eſt ille qui iuxta Aradum, de quo L. V. ſect. 34. In inſula S. Iacobi, nouo orbe, mille paſſibus a litore fons in alto emicat ſuauiſſimi ſaporis, tanta vi emergens, vt ſupra mare exſiliat ad cubiti altitudinem. H.

d. *Vt in Fucino lacu*) *Lago di Celano* hodie. *Dalec.*

e. *Inuectus amnis*) Vide Not. et Em. N. LXXXVI. (paulo poſt) Fucinus lacus, hodie *Lago di Celano*. Larius, *Lago di Como*. Verbanus, *Lago Maggiore*. Benacus, *Lago di Guarda*. Seuinus, *Lago di Seo*, vel *d' Iſeo*. Lemannus, *le lac de Geneue*. Amnium nomina dicemus, L. III.

rio f. Addua g., in h. Verbano Ticinus, in i. Benaco Mincius k., in l. Seuino Ollius m., in Lemanno Rhodanus, hic trans Alpes, ſuperiores in Italia, multorum millium tranſitu hoſpitales ſuas tantum, nec n. largiores, quam intulere [1], aquas euehentes. Proditum hoc et in Oronte o. amne Syriae, multisque p. aliis. Quidam vero odio maris ſub-

1. *Tulere.* M.

L. III. ſ. 23. *Vt in Fucino lacu inuectus amnis)* Sic Reg. 2. ceterique codices MSS. Mirari porro hoc loco ſubit cur huius amnis nomen praetereat ſilentio, qui ceteros ſuo quemque proprio nomine indigitat: ſed quo modo nomen diſſimulat, id alibi ipſe aperit, nempe L. XXXI. ſ. 24. vbi Piconum vel Pitonium vocat. Vibius Sequeſter, p. 335. *Pitornium* appellat, *qui per medium lacum Fucinum Marſorum ita decurrit, vt aquae eius non miſceantur ſtagno.* H.

f. *Lario) Lago di Como. D.*

g. *Addua) Ada. Dal.*

h. *In Verbano) Maior. D.*

i. *In Benaco) La Gargde. Dal.*

k. *Mincius) Mento. Dal.*

l. *In Seuinno) Iſero. Dal.*

m. *Ollius) Oglio. Dal.*

n. *Nec largiores)* Si flumina lacubus innatare hoc vno Plinius argumento colligit, quod in exitu non maiorem euehant aquae vim, quam quantam intulerunt, ludit operam. Nam etſi permiſceantur inter ſe vel maxime, imminui lacus non continuo debet, ſi per eum amnis tranſierit. Quid quod enim ex iisdem amnibus nati lacus? qui amnes vbi depreſſiorem locum, hoc eſt, alueum lacus impleuerint, eamdem aquae molem trahentes pergunt porro vlterius, quo patitur decliuitas loci, alueique ſinus. Alioqui tamen, cum amnes quidam violentius per lacus feruntur, impermixtas ferme aquas ſeruare vulgo exiſtimantur: qua ratione fluuii quidam inſigniores retinent in mari per milliaria aliquot et curſus ſui tenorem, et ſaporem aquae. H.

o. *In Oronte)* Ita Strabo, L. VI. p. 275. De Oronte dicemus L. V. ſ. 18. H.

p. *Multisque aliis)* Singulare eſt in eo genere, quod de Tigri et Arethuſa narratur, L. VI. ſ. 31. H.

ſubeunt vada, ſicut Arethuſa q. fons Syracuſanus, in quo redduntur iacta in r. Alpheum, qui per Olympiam fluens, Peloponneſiaco litori infunditur. Subeunt terras [1], rurſusque redduntur, Lycus s. in Aſia, Eraſinus in Argolica, Tigris in Meſopotamia. Et quae in Aeſculapii t. fonte Athenis immerſa [2] ſunt, in Phalerico u. redduntur. Et in x. Atinate campo fluuius merſus poſt xx. M. paſſ. exit: et in Aqui-

1. *Terrae. Ch.* 2. *emerſa. Ch. M.*

q. *Arethuſa)* Dicemus ea de re oportunius, L. XXXI. ſ. 30. H.

r. *In Alpheum)* Idem tradunt de Alpheo Strabo et Timaeus. *Dal.*

s. *Lycus in Aſia, etc.) Sic vbi terreno Lycus eſt epotus hiatu, Exiſtit procul hinc alioque renaſcitur ore.* De Eraſino vide Senec. Quaeſt. Nat. lib. III. cap. 26. *Sic modo qui bibitur tacito ſub iurgite lapſus, Redditur Argolicis ingens Eraſinus in vndis.* Virgilius de Arethuſa, *Sic tibi cum fluctus ſubterlabere Sicanos Doris amara ſuam non intermiſceat vndam. Da.*

Lycus in Aſia) Ouid. Metam. XV. v. 273. *Sic vbi terreno Lycus eſt epotus hiatu, Exſiſtit procul hinc, alioque renaſcitur ore: Sic modo combibitur, tacito modo gurgite lapſus, Redditur Argolicis ingens Eraſinus in aruis.* Citat hos verſus etiam Seneca l. c. p. 873. ſubiungitque porro, *Idem et in oriente Tigrin facere: abſorberi: et deſideratum diu, tamdem longe remoto loco, non tamen dubium an idem ſit, emergere.* Vide quae dicenda ſunt L. VI. ſ. 31. et quae ſcribit de Tigri, Oronte, aliisque Strabo, L. VI. p. 275. H.

t. *Aeſculapii fonte)* De hoc fonte Pauſanias in Atticis. H.

u. *Phalerico)* Fonte, cui nomen a Phalera Athenienſium portu, de quo L. IV. ſ. 11. H.

x. *Et in Atinate)* Tanagrum intelligit Principatus Citerioris in Italia amnem, qui in Salarim, *Selo*, defluit. Is infra Atinum, *Ateno*, ad diuerſorium publicum, *la Polla*, in ſpecum magno ſeſe cum murmure montis condens, poſt quatuor circiter paſſuum millia: haud procul oppido *Auletta* iterum emergit, ad diuerſorium, cui ex ea re facta appellatio, *L' hoſteria del Pertuſo*, hoc eſt, Diuerſorium foraminis. H.

Aquileienſi Timauus. y. Nihil in Aſphaltite Iudaeae lacu, qui bitumen gignit, mergi poteſt, nec in Armeniae maioris Arethuſa: is quidem nitroſus piſces alit. In Salentino iuxta oppidum z. Manduriam [1] lacus ad margines plenus, neque exhauſtis aquis minuitur, neque infuſis augetur. In Ciconum a. flumine, et in b. Piceno lacu Velino lignum deiectum, lapideo cortice obducitur: et in Surio Colchidis flumine, adeo vt lapidem plerumque c. durans [2] adhuc

Ff 5

1. *Anduriam. Ch.* 2. *durus.*

y. *Timauus)* Hunc voragine abſorptum per CXXX. ſtadia ſub terras decurrere, ac rurſum emergere, ſcribit Poſidonius apud Strabonem L. V. p. 215. His adde Perſidis amnem Elaeum, de quo L. VI. ſ. 31. H.

z. *Manduriam)* In Chiffl. cod. *Ancuriam.* Liuius L. XXVII. p. 304. Mandurium in Salentinis agnoſcit. Stephano, Μανδύριον, πόλις Ἰαπυγίας. Lacus qui hic deſcribitur, *Andoria* hodieque appellatur, VII. circiter paſſuum mill. vltra Tarentum, ad oppidum *Caſalnuovo*, vt ait Leander. H.

a. *In Ciconum)* Seneca Nat. Quu. L. III. c. 20. p. 871. *Intereſt vtrum per loca ſulphure, an nitro, an bitumine plena aquae transeant. Hac ratione corruptae, cum vitae periculo bibuntur. Hinc illud de quo Ouid. ait: Flumen habent Cicones, quod potum ſaxea reddit Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.* L. XV. Metam. v. 313. Ac paulo poſt: *Inde eſt quod res abiectae in eumdem lacum lapideae ſubinde extrahuntur. Quod in Italia quibusdam locis euenit, ſiue virgam, ſiue frondem demerſeris, lapidem poſt paucos dies extrahis* etc. De Ciconum regione dicetur L. IV. ſ. 18. H.

b. *In Piceno lacu Velino)* *Piedi luco* Ouid. *Flumen habent Cicones quod potum ſaxea reddit Viſcera, quod tactis inducit marmora rebus.* Dal.

In Piceno) Hoc eſt, vt ego quidem interpretandum benigne cenſeo, in ea Sabinorum regione, ex qua orti ſunt Picentes, vt dicetur, L. III. ſ. 18. Nam in mediis Sabinis, quae quarta Italiae regio eſt, lacus eſt Velinus, *Lago di Pie di Luco*: non in vero Piceno, quo quinta Italiae regio continetur. H.

c. *Durans adhuc integat cortex)* Rectior lectio, *durus*, etſi

huc integat cortex. Similiter in d. Silaro [1], vltra e. Surrentum, non virgulta modo immerſa, verum et folia lapideſcunt, alias ſalubri potu eius aquae. In exitu paludis f. Reatinae ſaxum creſcit. Et g. in Rubro mari oleae, virenteſque frutices h. enaſcuntur. Sed et fontium plurimorum natura mira eſt feruore. Idque etiam in iugis Alpium, ipſoque in mari inter Italiam et Aenariam, vt in Baiano ſinu, et in Liri fluuio, multiſque aliis. Nam i. dulcis hauſtus in mari [2] plurimis locis; vt ad Chelidonias inſulas, et Aradum [3], et in Gaditano Oceano. k. Pataui-

1. Sic ex MSS. Hard. in flumine Silaro Gr. flumine, d. in Tol. et Salm. 2. maris. Vet. 3. Arabum. Ch.

etſi repugnant exemplaria, hoc ſenſu, non lignum tantum, ſed durum lapidem, duro adhuc integi cortice. *Pint.*

d. *In Silaro)* De eo L. III. ſ. 9. Eadem refert Strabo L. V. p. 251. Silius Italicus, L. VIII. *Nunc Silarus quos nutrit aquis, quo gurgite tradunt Duritiem lapidum merſis inoleſcere ramis.* H.

e. *Vltra Surrentum)* Vide Strabonem ſub finem lib. V. *Dalec.*

f. *Paludis Reatinae)* Ea palude ſola iumentorum vngulae durantur c.2.l.XXXI.*D.*

Paludis Reatinae) Reate in Sabinis, de quo L. III. ſ. 17. De hac palude rurſum L. XXXI. ſ. 8. H.

g. *Et in Rubro mari oleae virenteſque frutices enaſcuntur)* Haec verba deſiderantur in Tol. et Salmant. codd. *Pint.*

Et in Rubro) Vide Not. et Em. N. LXXXVII. (hic adi.) *Et in Rubro mari etc.)* Tota haec clauſula, de oleis fruticibusque Rubri maris, expungenda eſt, ceu ſpuria: cum nulli eam libri manuſcripti habeant: atque huc translata temere ex L. XIII. ſ. 48. videatur. H.

h. *Frutices enaſcuntur)* Vide Theophraſt. in Hiſt. *Dal.*

i. *Nam dulcis)* De mari certe quod Aradum alluit, id Strabo diſerte affirmat, L. XVI. p. 754. modumque idem aperit, quo ex ipſo maris fundo dulcis aqua peti ibi ſoleat: qui modus hodieque in vſu frequenti eſt ad Ormuziam inſulam, vt Furnerius refert Hydrogr. L. IX. c. 26. p. 358. De Gaditano fonte ſeu puteo diximus, ſ. 100. H.

k. *Patauinorum)* Aquas Aponenſes dictas ſignificat, a Patauio quinto lapide diſſitas:

tauinorum aquis calidis herbae virentes innaſcuntur: Piſanorum l. ranae: ad Vetulonios m. in Hetruria non procul a mari piſces. In Caſinate fluuius appellatur Scatebra n., frigidus, abundantior aeſtate. In eo, vt in Arcadiae Stymphali o., enaſcuntur [1] aquatiles muſculi. p. In q. Dodone Iouis fons cum

1. *Naſcuntur.* M.

tas: quarum e riuulis virides ſe florenteſque plantas excerpſiſſe ſcribit Fallopius, L. de aquis thermalibus, c. 17. cum aquas illas non calidas modo, vt Plinius ait, ſed et feruentiſſimas eſſe idem Fallopius aſſeueret: Claudianus item, Carmine 49. cuius lemma, *Aponus: Fetaque viciniis noxia pellis aquis:* etc. *Ardentis fecundus aquae, quacumque cauernas Perforat, offenſo truditur igne, latex:* etc. *Quis ſterilem non credat humum? fumentia vernant Paſcua: luxuriat gramine cocta ſilex:* Eximia eſt huius fontis deſcriptio apud Caſſiodorum L. II. Variar. ep. 39. quae eſt Theodorici Regis ad Aloiſium architectum. H.

l. *Piſanorum)* Tertio fere a Piſis lapide, qua Luccam iter eſt. H.

m. *Ad Vetulonios) Viterbo.* *Dal.*

Vetulonios) Vetulonii oppidi rudera, *Vetuglia*, iuxta ſiluam *Vetletta* viſuntur etiamnum, in Etruria. Similis huic Vetuloniorum fonti fons ille, de quo Busbequius *αὐτόπτης*, ep. I. p. 10. *Illud quoque*, inquit, *dum eram Budae in* Hungaria *videre iuvit, fontem qui eſt extra portam, qua iter eſt Conſtantinopolim in ſummo mari feruentem, in cuius tamen fundo natantes deſpicias piſces: quos inde niſi coctos eximi poſſe non putes.* H.

n. *Scatebra)* Praeterfluit oppidum S. Germani prope Caſſinum, influit in Vinium, cuius Varro meminit: ambo deinde in Lirim, quem vocant *il Gariglione.* H.

o. *Stymphali)* Arcadiae is lacus eſt, Στυμφαλὶς Herod. L. VI. Erato, p. 358. H.

p. *Muſculi)* Mures exigui, vel aquatici mytuli, vt in multis Galliae fluuiis. *Dal.*

Aquatiles muſculi) Mures aquatici: non mituli piſces, vt viſum eſt nonnemini. Vide L. XXXI. ſ. 10. H.

q. *In Dodone)* Meminere huius fontis, ac miraculi, Lucretius, L. VI. Mela, L. II. c. 3. Solinus, c. 7. p. 22. Auguſtin. de Ciu. Dei, L. XXI. c. 5. Iſidorus, L. XIII. c. 13. aliique. H.

cum ſit gelidus, et immerſas faces extinguat, ſi extinctae admoueantur, accendit. Idem meridie ſemper deficit; qua de cauſa Ἀναπαυόμενον r. vocant. Mox increſcens ad medium noctis exuberat: ab eo rurſus ſenſim deficit. In Illyriis ſupra fontem frigidum expanſae veſtes accenduntur. Iouis s. Hammonis [1] ſtagnum interdiu frigidum noctibus feruet. In t. Troglodytis fons u. Solis appellatur dulcis, circa diem

1. *Sic quoque Ch. fons frigidus Gr.*

r. *Anapauomenon)* Vide Pontanum. *Dal.*

Ἀναπαυόμενον) Quaſi alternis requieſcens, ac meridians: diem diffindens, vt Varro loquitur, inſititia quiete. Similem plane in Prouincia, quae Galliae pars eſt, Collis Martienſem appellatum, deſcribit eleganti oratione, Gaſſendus in L. X. Laertii, p. 1060. H.

s. *Iouis Hammonis fons)* Vide Scotonem, et noſtrum cap. 5. lib. V. *Dal.*

Hammonis ſtagnum) Vide Not. et Em. N. LXXXIX. (paulo poſt) Haec πικρὰ καλϵμένη λίμνη, amarum ſtagnum, apud Diodorum, L. VII. p. 527. centum fere ſtadiis diſſitum ab oppidulis, quae nomine Iouis Hammonis cenſentur: quod nomen et ſtagno haeſit. *Iouis Ham. ſtagnum)* Ingentes tenebras effudere rei chorographicae, qui neglecta omnium codicum, Reg. 1. 2. Chiffl. etc. vetere ac ſincera ſcriptura, edi curauerunt, *Hammonis fons*, pro voce *Stagnum.* Inde nata eruditorum conqueſtio, abire a ceteris ſcriptoribus Plinium, qui geminum fontem inducat, vbi ceteri vnum agnoſcant. H.

t. *In Troglodytis)* Aethiopibus ſcilicet, de quibus L. V. ſ. 5. et 8. Horum in confinio poſitam aedem Iouis Hammonis ad ſeptemtrionem, Curtius auctor eſt, L. IV. n. 29. p. 138. Harum regionum confuſi promixtique fines fecerunt, vt ab aliis ſcriptoribus aliubi collocaretur fons Solis, ipſumque Hammonis nemus ac fanum. In Lybia nonnulli, alii in Marmarica, in Cyrenaica alii, aliubi alii poſuerunt. H.

u. *Fons Solis)* De eo Herodot. L. IV. Melpom. p. 282. n. 181. Diodorus L. XVII. p. 528. Mela. L. I. c. 8. Curtius, l. c. n. 30. p. 139. aliique. Neque mirum debet videri, Garamantico fonti alteri, de quo L. V. ſ. 5. easdem prope mutationes adiudicari, vicesque caloris ac frigoris: cum tota haec regio, etiam mediis in arenis, multis

diem [1] maxime frigidus: mox paulatim tepeſcens, ad noctis media feruore et amaritudine x. infeſtatur [2]. Padi fons mediis diebus aeſtiuis velut interquieſcens ſemper aret. In Tenedo inſula fons, ſemper a tertia y. noctis hora in ſextam ab aeſtiuo ſolſtitio exundat. Et in Delo inſula Inopus [3] fons z. eodem, quo Nilus, modo, ac [4] pariter cum eo decreſcit augeturque. Contra Timauum amnem inſula a. parua in mari eſt cum fontibus calidis, qui pariter cum aeſtu maris creſcunt, minuunturque. In agro Pitinate b. trans Apen-

1. *Meridiem. Gr.* 2. *infeſtus. Vet.* 3. *Inolus. Ch.* 4. *ac pariter, redundant.*

tis manet fontibus, et dulcibus aquis, vt Curtius monet loc. c. H.

x. *Amaritudine)* Hoc in eo fonte ſingulare, nec cum Garamantico, aliisue, ſed cum ſtagno tamen, de quo proxime dictum eſt, ei commune. H.

y. *A tertia)* A tertia noctis hora *poſt Solis occaſum*, ad ſextam, *quae media nox*. H.

z. *Inopus fons)* Prodigioſa commenta augent, inquit Strabo L. VI. p. 271. qui Inopum e Nilo in Delum deriuant: Ἐπιτείνουσι δὲ τὴν τοιαύτην τερατολογίαν, οἱ τὸν Ἰνωπὸν εἰς Δῆλον ἐκ τοῦ Νείλου περαιοῦντες. Idem habet et Pauſanias. Strabo L. X. p. 458. fluuiolum ait eſſe. Hunc igitur ſubterraneis occultisque meatibus venire Delum putabant: atque inde pares cum eo amne habere incrementi vices. Hodie nec huius fontis vllum, nec fluuii ibi veſtigium eſt. H.

a. *Inſula parua)* Peninſula eſt, cuius latus meridionale clauditur mari: orientale, Timauo amne: ſeptemtrionale, fluuiolo in Timauum defluente, cui cognomen a D. Antonii nomine inditum. Fontes calidi, *i bagni di monte Falcone*, ab oppido cognomine proximo appellantur: iidemque *di bagni di S. Antonio*, ab aedicula huic Diuo ſacra. Diſtant a mari vno atque altero teli iactu: a Timaui fontibus, paſſibus fere mille. Hinc idem cum maris aeſtu incrementum detrimentumque patiuntur. Vide Senecam Nat. Quu. L. III. c. 16. *Sed quare quidam fontes ſenis horis pleni, ſenisque ſicci ſunt?* Cauſam afferre conatur Plinius Iun. L. IV. Ep. vlt. et Licetus L. V. de quaeſitis per epiſt. p. 277. H.

b. *Pitinate)* Pitinum ciuitas epiſcopalis fuit, vt appa-ret

Apenninum fluuius Nouanus c. omnibus ſolſtitiis torrens, Bruma ſiccatur. In d. Faliſco omnis e aqua pota candidos e. boues facit: In Boeotia ee. amnis

1. *Clitumni amnis. Vet aſtipulat. M.*

ret ex Concilio Rom. ſub Symmacho. Exſtare eius veſtigia ait Holſtenius in Geogr. tribus circiter mill. paſſ. ab Aquilana ciuitate: Loco nomen, *Torre di Pitino.* H.

c. *Nouanus)* Forte *Vomanus* legi ſatius fuerit. Nam de Vomano flumine trans Apenninum in Piceno mentio L. III. ſ. 18. Exempla plurima fontium, amniumque, qui areſcant hieme, aeſtate redundent, vide apud Fr. Reſtam, in Meteorol. Tr. 2. de flum. et font. p. 735. Et in Vapiſcenſi agro Galliae, *Gap en Dauphiné*, referente Nic. Chorier, teſte oculato ac locuplete, L. I. hiſt. Delph. p. 36. fontes viſuntur ſolſtitio exundantes, qui ſenſim poſtea in dies vsque ad brumam decreſcant. H.

d. *In Faliſco omnis aqua pota candidos, etc.)* Faliſco Virg. II. Georg. *Hinc albi Clitumne greges et maxima taurus Victima.* Silius lib. I. *Et lauet ingentem perfundens flumine ſacro Clitumnus taurum:* Eius fluuii Deus Iupiter Clitumnus vocabatur, de quo Plinius Iunior lib. VIII. Epiſtola 8. *Adiacet templum priſcum et religioſum: ſtat Clitumnus ipſe amictus ornatusque*

praetexta. Praeſens numen atque etiam fatidicum indicat ſortes. Flumen ſacrum eum ideo vocarunt, quod, vt idem Plinius ait, in illo ad pontem vsque natare liceret, non nauigare. *Dal. In Faliſco Clitumni amnis aqua potata candidos boues facit)* Hominem peritum regionum, qui tam leui momento Clitumnum ex Vmbria in Hetruriam traduxit. Vetus lectio, *In Faliſco omnis aqua pota candidos boues facit. Gelen. In Faliſco omnis aqua) Amnis,* non *omnis*, noſtrates habent codices: *Pintian.*

In Faliſco) De Faliſca Plinius L. III. ſ. 8. H.

e. *Omnis aqua)* Vide Not. et Em. N. LXXXIX. (hic poſ.) *In faliſco omnis aqua pota candidos boues facit)* Ita Reg. 1. 2. etc. Labem intulere huic loco eruditi, qui cum apud Virgilium legiſſent, *Hinc albi, Clitumne, greges,* etc. vocem hanc *omnis aqua* in *Clitumni aquam* neglecta librorum MSS. auctoritate, mutare auſi ſunt: ſic enim in editione Parmenſi, aliisque vetuſtioribus legitur. Quis tam ignarum locorum, Latio confinium, Plinium putauerit, vt neſciret Clitumnum

amnis Melas oues nigras: Cephiſſus f. ex eodem lacu profluens, albas: rurſus nigras Penius g., rufasque iuxta Ilium Xanthus, vnde et nomen amni. In i. Ponto

mnum amnem eſſe in Vmbria, Faliſcum vero agrum in Etruria, vt notat ipſe L. III. ſ. 8. Etiamnum hodie totus hic Faliſcorum tractus, inter Ciminium montem, *Montagna di Viterbo*, et Tiberim amnem, circa Soractem montem boves albas habet. Hunc ab aquae potu circa ea loca fluentis trahi colorem Plinius arbitratur: haud temere. H.

ee. *In Boeotia)* Hoc de vtroque Boeotiae amne, tacito tamen nomine, refert ex Varrone Solinus, c. 7. p. 23. Seneca miraculum explicat, vel etiam auget, Nat. Quu. L. III. c. 25. p. 872. *Quibusdam fluminibus vis ineſt mira. Alia enim ſunt, quae potu inficiunt greges ouium: intraque breue tempus, quae fuere nigrae, albam ferunt lanam: quae albae venerant, nigrae abeunt. Hoc etiam in Boeotia amnes duo efficiunt: quorum alteri ab effectu Melas nomen eſt: vterque ex eodem lacu exeunt, diuerſa facturi.* H.

f. *Cephiſſus ex eodem, etc.)* Vterque in Orchomenium lacum effunditur. Theophraſt. c. 12. lib. IV. Hiſt. *Dalec.*

g. *Penius)* Vel vt ſcribitur L. IV. ſ. 15. *Peneus.* Graecis Πηνειός eſt. Seneca eleganter loco citato p. 873. *Si lana opus fuerit nigra, puellis paratus gratuitus infector eſt: ad Peneum gregem appellunt.* Sic enim prius legebatur, quam Muretus *ad Cenonem* ſcriberet. H.

h. *Rufasque)* Sic Ariſtot. Hiſt. Anim. L. III. c. 10. p. 353. vbi ξανθὰ πρόβατα ex Scamandri potu, qui deinde Xanthus ab ea re dictus eſt, prouenire ſcribit. Vitruuius pariter, L. VIII. c. 3. p. 162. ξανθὰ πρόβατα *armenta rufa* tranſtulit. Alii fulua malunt. Refert hoc ipſum Aelianus, Hiſt. Anim. L. VIII. c. 21. H.

i. *In Ponto fluuius Aſtaces irrigat campos)* Aſtacon oppidum eſſe Ponti in Bithynia vnde ſinus Aſtacenus dictus ſit, Strabo Ptolemaeus, Stephanus, Plinius, auctores ſunt. De fluuio qui *Aſtaces* dicatur, nihil comperi. Quamobrem ſcribendum hic puto, non *Aſtaces*, ſed *Aſtacenus*, poſſeſſiue, ſicuti multos hoc ipſo capite fluuios et aquas Plinius nominat, absque proprio nomine indicata modo regione in qua habeantur. *Pint.* *In Ponto fluuius Aſtaces irrigat campos, in quibus paſtae oues nigro lacte equae gentem alunt)* Cur abſurdum viſum eſt Scythicam gentem equi-

Ponto fluuius k. Aſtaces [1] rigat campos, in quibus paſtae [2] nigro lacte equae gentem alunt. In Reatino fons Neminie [3] appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonae mutationem ſignificans. Brundiſii in portu fons, l. incorruptas [4] praeſtat aquas nauigantibus. Lynceſtis m. aqua, quae vocatur acidu-

1. *Aſtacenos rigat campos, irrigat.* Ch. 2. *oues paſtae nigro lacte, et equae.* M. Vet. 3. *ſic ex MSS.* Hard. *conſentit* Ch. *Neminia* Gr. 4. *incorruptas in ſpira praeſtat.* Chiff. *ſemper praeſt.* M.

equino lacte ali, is multo vaniora crediſſet, quae Pauſanias de Victimis ex hoc armento tradit et ſacras quoque dapes apud illos equinis viſceribus conſtare. Certe apud Maronem legiſſe debuerat: *Et lac concretum cum ſanguine potat equino.* Gelen.

k. *Aſtaces)* Vel *Aſtacenos:* hoc eſt, Aſtacenae regionis. H.

l. *Incorruptas praeſtat)* Ita Reg. 2. At Reg. 1. et Chiffl. *incorruptas in ſpira praeſtat:* forte, pro *incorruptas ſemper praeſtat.* H.

m. *Lynceſtis aqua)* Vibius Sequeſter *Lyceſium* nominat: Thraciaeque fluuium eſſe tradit. Ch. exemp. *Lynceſus* legit. Ouid. XV. Metam. *Huic fuit effectu diſpar Lynceſtius amnis, Quem quicumque parum moderato gutture traxit, Haud aliter titubat quam ſi mera vina bibiſſet.* Vide Senec. Quaeſt. Natur. lib. III. cap. 20. *Lynceſtas* Strabo. lib. VII. inter gentes Macedoniae refert, quae in Auſtrum et Ionium ſinum iacent. *Dalec.*

Lynceſtis) Nomen habet a Lynco oppido, de quo L. IV. ſ. 17. Ἐστι δὲ καὶ περὶ Λύγκον κρήνη τις ὕδατος ὄξεος, inquit Ariſtot. L. II. Meteorol. c. 3. p. 558. Vitruu. pariter L. VIII. c. 3. p. 163. *Sunt nonnullae*, inquit, *acidae venae fontium, vti Lynceſto,* etc. Seneca, L. III. c. 20. p. 872. *Hoc habet mali et Lynceſtius amnis, Quem quicumque parum moderato gutture traxit, Haud aliter turbat, quam ſi mera vina bibiſſet.* Ouidiani ſunt verſus, ex L. XV. Metam. v. 329. Vide D. de Boiſſieu, L. de ſeptem miraculis Delphinatus, p. 123. in Oenirrhoe, ſeu fonte vinoſo, agri Vapincenſis. Plinius a Theopompo haec accepiſſe ſe profitetur. L. XXXI. ſ. 13. De aqua Lynceſtide Theopompum laudat auctorem

acidula, vini modo temulentos facit. Item in Paphlagonia n., et in agro o. Caleno. In p. Andro inſula, templo Liberi patris, fontem, Nonis Ianuariis ſemper vini ſapore fluere Mutianus q. ter Coſ. credit: Διὸς r. Θεοδοσία [1] vocatur. Iuxta s. Nonacrim in Arcadia [2] Styx t., nec odore differens, nec colore, epota illico necat. Item in tt. Libroſo [3] Tauro-

1. Tecoſia Vet. Dios Tecnoſia Gr. Al. 2. conſentit Ch. Arcadiae Gr. 3. Beroſo, Gr. et Al.

rem et Sotion, in Excerptis de fluminibus ac fontibus, p. 140. H.

n. *In Paphlagonia)* Vitruvius l. c. p. 164. et Athenaeus L. II p. 42. H.

o. *Agro Caleno)* In Campania. Val. Max. L. I. c. 8. p. 77. *Vel quare alteram in Macedonia, alteram in Caleno agro aquam, proprietatem vini, qua homines inebrientur, poſſidere natura voluerit.* H.

p. *In Andro)* De hoc miraculo dicetur, L. XXXI. ſ. 13. H.

q. *Mutianus)* Fuit is e gente Licinia, ex qua deinde Licinius Nerua Auguſtus, Licinii Valerianus et Gallienus Auguſtus cum filio Caeſare, etc. H.

r. *Dios Tecnoſia vocatur)* Ambo ſcripta exemplaria, *Dies Theodoſia appellatur. Pintian.*

Διὸς Δεοδοσία) Ita codices Reg. 1. 2. tresque alii, et Pintiani tuo: tamquam ſi dixeris, diuinum Iouis munus hunc fontem eſſe. Ea lectio potior videtur, quam quae hactenus recepta eſt in libris editis, Διὸς τεκνωσία, perinde ac ſi Iouis partus, (quia Iouis femore Liberum genitum fabulae ferunt) ad hunc fontem quidquam attineat. H.

s. *Iuxta Nonacrin)* Vitruvius l. c. p. 163. Plinius ipſe L. XXXI. ſ. 19. aliique. Magnifice, vt ſolet, Seneca, Nat. Quu. L. III. c. 25. p. 872. *Circa Nonacrin in Arcadia, Styx appellata ab incolis, aduenas fallit, quia non facie, non odore ſuſpecta eſt; qualia ſunt magnorum artificum venena, quae deprehendi niſi morte non poſſunt.* Vide et Strabon. L. VIII. p. 389. Hoc refert ex Varrone Solinus c. 7. p. 22. H.

t. *Styx)* Vide cap. vlt. lib. XXXIX. et 2. lib. XXXI. *Dal.*

tt. *In Libroſo)* Ita Reg. I. At Reg. 2. *Liberoſo.* Editi deterius, *Beroſo.* De Tauris Scythiae populis, L. IV. ſ. 26. H.

Taurorum colle tres fontes, ſine remedio, ſine dolore mortiferi. In u. Carrinenſi [1] Hiſpaniae agro duo fontes iuxta fluunt, alter omnia reſpuens, alter abſorbens. In eadem gente alius [2], aurei coloris omnes oſtendit piſces, nihil extra illam aquam caeteris differentes. In Comenſi iuxta Larium lacum, fons x. largus, horis ſingulis ſemper intumeſcit ac reſidet. In y. Cydonea inſula [3] ante Lesbon fons calidus, vere tantum fluit. Lacus z. Sinnaus [4] in Aſia circumnaſcente abſinthio inficitur a., Colophone in Apollinis Clarii ſpecu lacuna eſt, cuius b. potu mira redduntur

1. *Catanenſi.* 2. *alueus. Ch.* 3. *In Sydonia inſula Gr. et Al.* 4. *Innaus. Ch.*

u. *In Carrinenſi Hiſpaniae, etc.)* Alii *Catanenſi*, leg. Fons ille Catanenſis abſorbens omnia hodie *Feruentia* vocatur: ager, Cadima, vicinus municipio Tentugallenſi. Auctor ſtirpis regum Luſitaniae narrat iumentum quo vehebatur demerſo pede in eum fontem, vix extractum fuiſſe a duobus comitibus. *Dal.*

Carrinenſi) Pagus eſt tenuis, quatuor fere a Conimbrica leucis, quod etiamnum incolae appellant *Carromeu*, vt forte *Carrimenſi* ſcribi in Pliniano contextu oporteat. Ibi tres ii fontes viſuntur, quos Plinius hoc loco commemorat. Alterum ex iis omnia abſorbentem, *Feruençàs* vocant, quod perenni aquarum et arenarum ebullitione feruet. Vide Vaſconcellium in deſcript. regni Luſit. et Andr. Reſendium L. II. Antiq. Luſit. H.

x. *Fons largus)* Hunc fontem deſcribit eximie Plinius Iun. L. IV. Ep. vlt. Eſt ad orientalem Larii lacus plagam, *Lago di Como*, X. mill. paſſ. a Como. H.

y. *Cydonea)* Vide L. V. ſ. 39. H.

z. *Lacus Sinnaus)* In Reg. 2. *Sannaus.* Reg. 1. et Colb. 1. *Annaus.* Chiffl. *Innaus.* Alii, *Amaus.* Συναός vrbs eſt magnae Phrygiae Ptolemaeo, L. V. c. 2. p. 138. H.

a. *Inficitur)* Amareſcit. H.

b. *Cuius potu)* Tacitus Annal. L. II. p. 58. de Germanico: *Appellit Colophona, vt Clarii Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos: ſed certis e familiis, et*

tur c. oracula, bibentium breuiore vita. Amnes retro fluere et noſtra vidit aetas, Neronis principis annis ſupremis, ſicut in rebus eius retulimus. d. Iam omnes fontes aeſtate quam hieme gelidiores eſſe, quem fallit? Sicut illa permira naturae opera, aes et plumbum in maſſa mergi, dilatata fluitare: eiusdemque ponderis alia ſidere, alia e. inuehi. Onera in aqua facilius moueri. f. Scyrium[1] lapidem, quamuis grandem innatare, eumdemque comminutum mergi. Recentia cadauera ad vadum labi, intumeſcentia g. attolli. Inania vaſa haud facilius,

Gg 2 quam

1. *Thyrreum Gr. et Alii.*

et ferme Mileto accitus ſacerdos, numerum modo conſultantium, et nomina audit: tum in ſpecum digreſſus, hauſta fontis arcani aqua, ignarus plerumque litterarum et carminum, edit reſponſa, etc. H.

c. *Mira redduntur oracula)* Iis per ambages redditis exitium ſibi maturum impendere Germanicus monitus eſt. Rhod. cap. 5. lib. XXVII. *D.*

d. *Retulimus)* Supra cap. LXXXIII. *Dal.*

Retulimus) In libris hiſtoriarum, quos a fine Aufidii Baſſi compoſuit, vt dictum eſt in Praefatione ad Veſpaſianum. H.

e. *Alia inuehi)* In Silia Indiae montanae fluuio nihil innatare Strabo tradit lib. XV. *Dal.*

f. *Scyrium)* V. Not. et Em. N. XC. (hic adi.) *Scyrium lapidem, quamuis grandem innatare, eumdemque comminutum mergi)* Cum in libris editis omnibus legatur, *Thyrreum*, in Reg. 1. 2. Colb. 2. etc. *Tyreum:* nos ex certiſſima coniectura *Scyrium* reſcripſimus. Illud enim naturae miraculum a Plinio nunc refertur, cuius eſt iterum mentio L. XXXVI. ſ. 26. ſtatim initio, his verbis: *Lapidem e Scyro inſula integrum fluctuare tradunt, eumdem comminutum mergi.* H.

g. *Intumeſcentia)* Poſt duos vel tres dies, inquit Cardanus: poſt ſeptem, Leuinus Lemnius L. de occult. naturae. Cauſam huius emerſionis cadauerum ex aqua, refundunt Phyſici in ſpiritus, quibus pulmo et meatus omnes implentur, cum putreſcit corpus, et intabeſcit. Vide Fr. Reſtam, Tr. I. de mari, p. 706. Negant Luſitani

quam plena, extrahi. Pluuias f. ſalinis aquas [1] vtiliores eſſe, quam reliquas: nec fieri ſalem, niſi admiſtis dulcibus. Marinas g. tardius gelare, celerius h. accendi. Hieme i. mare calidius eſſe, autumno k. ſalſius. Omne l. oleo tranquillari. Et m. ob

1. *Aquis. Ch.*

tani cadauera in mare proiecta cis Aequatorem aquis immergi: vltra, mergi aiunt. Vide Furnerium Hydrogr. L. III. c. 28. p. 117. H.

f. *Pluuias ſalinis aquas vtiliores eſſe quam reliquas)* Codices noſtri, *Pluuias ſalinis aquis dulciores eſſe quam reliquas. Pintian.*

Pluuias ſalinis) Hoc illud eſt, quod rurſum ait L. XXXI. ſ. 39. *Sal vulgaris, plurimusque in ſalinis, mari affuſo, non ſine aquae dulcis riguis, ſed imbre maxime iuuante.* H.

g. *Marinas tardius)* Quia aquae ſalſae calidiores ſunt, vt ex Ariſtot. diximus, ſ. 104. H.

h. *Celerius accendi)* Ita Ariſtoteles ſect. 23. Probl. 15. p. 786. et Plutarch Symp. L. I. qu. 9. p. 627. Αὐτή τε ἡ θάλαττα προσραινομένη ταῖς φλοξὶ συνεκλάμπει, καὶ καίεται μάλιςα τῶν ὑδάτων τὸ θαλάττιον· ὡς δ' ἐγ᾽ ὦμαι, διὰ τῦτο καὶ θερμότατον ἐςίν. *Iniecta,* inquit, *in flammam aqua marina ſimul exardeſcit: neque vlla alia eſt aqua quae perinde incendatur: vtque mea fert ſententia; idcircò etiam eſt calidiſſima.* Quia pinguior eſt, vt indicio eſt oleum, quod ex ſale exprimitur, idcirco deuri poſſe Philoſophus l. c. putat, et Probl. 32. p. 788. Et ſane Dio refert, cum in pugna Actiaca Antonii milites conarentur plenis ſitulis ignem a Caeſarianis immiſſum reſtinguere, maiores inde vires cepiſſe. H.

i. *Hieme mare)* Ariſt. ſect. 26. Probl 60. p. 806. H.

k. *Autumno)* Forte a pluuiis primo autumno decidentibus, quas eſſe tum ſalſiuſculas docet Ariſtot. Meteor. L. II. c. 3. p. 556. Alioqui aeſtate ſalſius eſſe mare, ait Plutarch. in Quu. Nat. p. 914. H.

l. *Omne oleo)* Vide Plutarch. l. c. Διὰ τί τῆς θαλάττης ἐλαίῳ καταῤῥαινομένης γίνεται καταφανεῖα καὶ γαλήνη, *Cur mare oleo conſperſum, perlucidum fit et tranquillum?* H.

m. *Et ob id)* Plutarch. l. c. p. 914. Gerere tum credas oleum vicem conſpiciliorum, quibus lux maior, vegetiorque excipitur. H.

ob id vrinantes ore ſpargere; quoniam mitiget naturam aſperam, lucemque deportet. Niues n. in alto mari non cadere. Cum omnis aqua deorſum feratur, exſilire fontes, atque etiam in Aetnae radicibus flagrantis in tantum, vt quinquagena et centena millia paſſ. arenas [1] flammarum globo [2] eructet.

CVII. Iamque [3] et ignium, quod eſt naturae quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis.

CVIII. (CIV.) In o. Commagenes vrbe Samoſatis ſtagnum eſt, emittens limum (maltham p. vocant) flagrantem.

1. *Cineres et flammarum globos.* M. 2. *Ex MSS. ſic emend. Hard. conſentit Ch. globus Gr.* 3. *Namque. Ch.* 4. *in vrbe Comagenes Samoſata. Ch.*

n. *Niues)* Ob calidos halitus e mari exhalantes, quibus nix ante ſoluitur, quam decidat. Hinc etiam in locis maritimis eſt hiems mitior. H.

o. *In Comagenes vrbe Samoſata)* Scribo *Samoſatis:* neutrius enim eſt generis, clara natalibus Luciani, celebris apud Graecos ſcriptoris. Item *Commagenes*, cum duplici *m*, ſcribendum, vt oſtendimus in Pomponium. *Pint*

p. *Maltham vocant)* Maltha haec bitumen eſt. Malthae factitiae rationem, vide cap. 22. lib. XXXVI. *Dalec.* *Maltham)* Vide Not. et Em. N. XCI. (paulo poſt) Malthae igitur nomine duo notantur a Plinio: Primum quidem, mixtura quaedam ex calce recenti, adipe ſuillo, et ficu, vt L. XXXVI. ſ. 58. Deinde limus flagrans, hoc capite in quo verſamur. De natiua, Agricola, L. I. de natura foſſilium p. 101. De factitia, L. VII. p. 321. *Maltham vocant)* Naphtham vocat Xiphilinus ex Dione in geſtis Pompeii, p. 1. ed. H. Stephani, vbi Luculli milites ait, dum Tigranocerta is obſideret, eo limo flagrante peſſime fuiſſe vexatos: eſſe illud genus bituminis, quod rebus omnibus adhaereſcat, nec humidis extingui poſſit: Τὰ Τιγρανόκερτα ἐπολιόρκει καὶ αὐτὸν οἱ βάρβαροι τῇ τε τοξείᾳ, καὶ τῇ νάφθᾳ κατὰ τῶν μηχανῶν χεομένῃ δεινῶς ἐκάκωσαν ἀσφαλτώδες

tem. Cum quid attigit [1] ſolidi, adhaeret q.: praeterea tactu [2] ſequitur fugientes. Sic defendere muros oppugnante Lucullo: flagrabatque miles armis ſuis: aquis etiam [3] accenditur. Terra tantum reſtingui docuere experimenta.

CIX. (CV.) Similis qq. eſt natura Naphthae: ita appellatur circa r. Babylonem [4], et in s. Aſtacenis [5] Par-

1. *Attingit. Vett.* 2. *Ex MSS. ſic Hard. conſentit Ch.: tactus Gr.* 3. *d. in Ch.* 4. *Sic ex MSS. H. conſentit Ch.* 5. *Ex MSS. H. Auſtagenis. Gr. Auſtacenis. Ch.*

δες δὲ τὸ φάρμακον τῦτο, καὶ διάπυρον ἔτως ὥσθ' ὅσοις ἂν προσμίξῃ, πάντως αὐτὰ κατακαίειν· ἐδ' ἀποσβέννυται ὑπ' ἐθενὸς ὑγρῦ ῥαδίως. Simile quiddam accidiſſe Severi Imp. principatu, idem Dio refert, L. LXXV. p. 855. apud Xiphilinum. H.

q. *Adhaeret: praeterea tactus ſequitur fugientes)* Apographon Toletanum, *Adhaeret praeterea tactus, et ſequitur fugientes.* Salmanticenſe, *Adhaeret praeterea, et tactum ſequitur fugientis. Pint.*

qq. *Similis eſt natura naphthae, etc.)* Legend. *Similis eſt natura Naphthae: ita appellatur circa Babylonem, et in Aſtacene Parthiae profluens bituminis, etc.* Ἀςακηνὴ provincia eſt regni Parthorum. Per Parthiam igitur intellexit Plinius, τὴν τῶν Πάρθων ἐπικράτειαν. alias Ἀςακηνὴ diuerſa a Parthia proprie dicta, quae Παρθυηνὴ Graecis. *Salmaſ.* p. 241. b. Gr. *Similis eſt natura naphthae, etc.)* Latinorum quidam oleum viuum vocant. Gratius, *Vulcano condicta domus, quam ſubter eunti Stagna ſedent venis oleoque madentia vivo.* Xiphilin. ex Dione refert Tigranocertanos naphtha ſeſe inter caetera defendiſſe, Lucullo vrbem oppugnante. Vide et And. Baccium de therm. lib. V. cap. 13, *Dalec.*

Naphthae) Vide quae diximus in Not. et Em. N. XCI. p. 469. p. H.

r. *Babylonem)* Iuxta Euphratem, vbi fontes bituminis plurimi, πηγαὶ ἀσφαλτίτιδες, inquit Iſidorus Characenus, p. 186. H.

s. *In Aſtacenis)* Vide Not. et Em. N. XCII. (hic coll.) *Aſtacenis Parthiae)* Quoniam Aſtacenos Ponti c. 103 nominarat, hos alterius iuris, Parthici nimirum imperii eſſe ſignificat. Ἀςακηνὴ, regio nominatur ab Iſidoro Characeno, ἐν ςαθμοῖς Παρθικοῖς. H.

Parthiae, profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, tranſiliuntque t. protinus in eam vndecumque viſam. u. Ita ferunt [1] a Medea pellicem x. crematam, poſtquam ſacrificatura ad aras acceſſerat, corona y. igne rapta.

CX. (CVI.) Verum in montium miraculis, ardet Aetna noctibus ſemper, tantoque aeuo ignium [2] materiae ſufficit, niualis hibernis temporibus, egeſtumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantum natura ſaeuit, exuſtionem z. terris denuncians.

Gg 4

1. *Fertur.* Ch. 2. *materia ignium.* Ch. M.

t. *Tranſiliuntque)* Concipiunt ignem illico, et arripiunt. Vide Dioſcor. L. I. c. 101. et Strab. lib. XV. p. 743. Ii naphtham et aphtham vocant. H.

u. *Viſam)* Eadem vis in radice Aproxidis infra c. 17. lib. XXIV. *Dal.*

x. *Pellicem)* Horat. *Hoc delibutis vlta donis Pellicem ſerpente fugit alite. Dal.*

y. *Corona igne)* Nota hiſtoria: Medeam iratam, veneno infectam pallam miſiſſe ad pellicem Iaſonis: ex qua palla ignis exſiliens, regium cum Creonte ſocero et noua nupta deuſſit. Horat. in L. Epod. de venenis Medeae, Carm. 5. *Quibus ſuperba fugit vlta pellicem Magni Creontis filiam: Cum palla, tabo munus infectum, nouam Incendio nuptam abſtulit.* Coronam fuiſſe, non pallam, auctor eſt Plinius. Adſtipulatur Apuleius, L. I. Aſin. aur. p. 64. *Et vt illa Medea, vnius dieculae a Creonte impetratis induciis totam eius domum, filiamque cum ipſo ſene, flammis coronalibus deuſſerat,* etc. H.

z. *Exuſtionem)* Veteres enim vniuerſitatis rerum apocataſtaſin, id eſt, reſtitutionem, ſiue redintegrationem factam fuiſſe per cataclyſmum tradunt, et olim futuram per ἐκπύρωσιν. Eius meminit Rhodig. cap. 21. lib. II. Eius fit et mentio infra c. 16. lib. VII. *Dal.*

Exuſtionem) Ignes ſubterraneos magis magisque creſcere in dies, veteres opinabantur, ex quo rerum omnium conſecuturam aliquando conflagrationem, τὴν ἐκπύρωσιν putabant. Vide quae dicturi ſumus in eam rem, L. VII. ſ. 16. H.

cians. Flagrat a. in Phaſelide [1] mons Chimaera, et quidem immortali diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui vere terra, aut b. foeno [2], Cnidius Cteſias tradit. Eadem c. in Lycia Hephaeſtii d. montes, teda flammante tacti [3], flagrant adeo, vt lapides quoque riuorum, et arenae in ipſis aquis ardeant: aliturque ignis ille pluuiis. Baculo ſi quis ex iis accenſo traxerit e. ſulcos, riuos ignium ſequi narrant. Flagrat in Bactris Cophanti noctibus vertex. Flagrat in Medis, et f. Sittacene [4], confi-

1. *Phaſelitis. Chiff. et Tol.* 2. *fimo. Long.* 3. *tracti flagrant, et adeo. Ch.* 4. *MSS. ſequitur Hard. e Caeſtia gente Gr. et Al.*

a. *Flagrat in Phaſelide mons Chimaera)* Ambo codices non *Phaſelide* habent, ſed *Phaſelitis*, quod et melius, vt paulo poſt *Flagrat in Bactris*, et mox, *Flagrat in Medis*. *Pint.* *In Phaſelide)* De hac Lyciae parte, ſiue, vt alii volunt, Pamphyliae, quia in vtriusque confinio ſita, dicetur L. V. ſ. 26. Cteſiae Cnidii verba recitat Photius in Bibl. cod. 73. p. 146. Ὅτι πῦρ ἐστὶν ἐγγὺς Φασήλιδος ἐν Λυκίᾳ ἀθάνατον, καὶ ὅτι ἀεὶ καίεται ἐπὶ πέτρας καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὕδατι μὲν οὐ σβέννυται, ἀλλὰ ἀναφλέγει· Φορυτῷ δὲ σβέννυται. Veteres codices legunt, *in Phaſelitis*, quemadmodum Antigonus in Mirab. hiſt. c. 182. περὶ τὴν τῶν Φασηλιτῶν χώραν. H.

b. *Aut feno)* Cteſias Φορυτῷ dixit, quae vox congeſta ſtramenta ſignificat: cuiusmodi ſunt feni ſtrues ex ſtabulis egeri ſolitae. Quae cauſa fortaſſis fuit, cur *fimo* mallet legi Longolius quam *feno*. H.

c. *Eadem in Lycia Hephaeſtii montes, etc.)* Legend. *Eadem in Lycia Hephaeſtii montes taeda flammante tractim flagrans, et adeo, etc.* vide *Salmaſ.* p. 801. b. *Gr.*

d. *Hephaeſtii)* De iis dicetur L. V. ſ. 28. H.

e. *Traxerit)* Duxerit in terra ſulcos. H.

f. *Et Sittacene)* Vide Not. et Em. N. XCIII. (hic adi.) *Et Sittacene)* In libris editis hactenus, *et Ceſtia gente.* In cod. Reg. 1. et *in cutigente* R. 2. *in contingente.* Dum nobis felicior aliquis coniector ſuggerat quid reponi oporteat,

confinio Perſidis: Suſis quidem ad Turrim albam, e xv caminis, maximo eorum [1] et interdiu. Campus Babyloniae flagrat, quadam veluti piſcina iugeri magnitudine. Item g. Aethiopum iuxta Heſperium h. montem, ſtellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorum agro; tametſi internus i. ſit ille, iucundus, frondemque k. denſi ſu-

1. *Eorum.* Et inter campos Babyloniae flagrat quaedam velut. *Ch.*

porteat, edi curauimus, *Sittacene*: adducti auctoritate ſcriptoris De mirabil. Auſcult. p. 1153. cuius verba reddidiſſe fere Plinius creditur: Ἔςι δὲ καὶ ἐν Μηδίᾳ, καὶ ἐν Ψιτακήνῃ τῆς Περσίδος πυρὰ καιόμενα, τὰ δὲ ἐν Μηδίᾳ ὀλίγον. τὰ δὲ ἐν Ψιττακήνῃ, πολύ. Ex Pſittacene, ſiue Sittacene, de qua L. VI. ſ. 31. *Pſitiagene* primum: mox *Ceſtia gente* potuit a librariis confingi. H.

g. *Item Aethiopum iuxta Heſperium montem)* Vtrumque exemplar, *Heſperum*, habet, non *Heſperium.* Vnde et *Heſperu Ceras* a Plinio alibi et Mela vocatur, vt in eum diximus. Proinde legendum hic, *Heſperu montem*, non *Heſperium*, etſi ſcio appellari etiam *Heſperion Ceras*, *Heſperios Aethiopas. Pintian.*

h. *Heſperium montem)* ſive Ἑσπέριον κέρας, de quo L. VI. ſ. 35. H.

i. *Internus)* In interiore nemore abditus. H.

k. *Frondemque denſi ſupra ſe nemoris non adurens, et iuxta gelidum fontem ſemper ardens. Nymphaei crater dira Apolloniatis ſuis portendit)* In tam paucis verbis quot res in cenſuram cadunt? Ante omnia coniunctio, *et*, cum maiore litera ſcribenda; vt adiuncta praecedentibus, ſit initium inſequentium. Legenda quoque verba illa, *Nymphaei crater*, ſine diſtinctione: deinde ſcribendum videtur, *egelidum*, non *gelidum*, quae dictio ſignificat tepidum vel ex Ouidiano verſu, cuius Seneca meminit libro declamationum ſecundo, *Et gelidum Borean, egelidumque Notum.* Tepidum vero fuiſſe fontem iuxta Nymphaei craterem, non frigidum, Strabo oſtendit ſeptimo geographumenon, his verbis: *In ipſis Apolloniatarum finibus celeber locus extat, quem*

pra ſe nemoris non adurens, et l. iuxta gelidum fontem ſemper ardens. Nymphaei m. crater dira Apolloniatis ſuis portendit n., vt Theopompus tradidit. Augetur o. imbribus egeritque bitumen tem-

peran-

quem Nymphaeum vocant. Ibi vero et petra eſt ignem vomens, cui fontes ſubſunt, qui aquas tepidas bitumenque ſcatent, dum ipſa bituminis petra, vt par eſt, vritur. haec Strabo. Praeterea videtur ordo verborum inuerſus eſſe, et praepoſtere conceptus, ſenſu aut nullo, aut vix cohaerente. Nam ſi ſemper ardet, qua ratione Apolloniatis ſuis dira portendit? Quapropter legendum cenſeo, *Et iuxta egelidum fontem Nymphaei crater. Dira ſemper Apolloniatis ſuis portendit ardens.* Neque enim crater ille ſemper ardet, vt oſtendunt Strabonis verba paulo ante adducta, dum ipſa bituminis petra, vt par eſt, vritur: ſed cum ardet, dira ſemper Apolloniatis praenuntiat. Poſtremo diſpiciendum, an non *egelidum fontem*, ſed plurium numero *egelidos fontes* ſcribi debeat, vt Straboni cum Plinio conueniat. *Pint.*

l. *Et iuxta gelidum)* Vide Not. et Em. N. XCIV. (hic poſ.) *Et iuxta gelidum fontem ſemper ardens)* Laborabat hic locus interpunctione vitioſa, quae hanc clauſulam totam ad ſuperiora referebat, cum ad Nymphaei cratera pertinere ipſa orationis textura declaret: Quis enim ille fons inguſtabilis, de quo paulo poſt ea agitur, praeter hunc gelidum fontem eſſe alius queat? H.

m. *Nymphaei crater)* Sic petram vocabant flammas eructantem, cui fontes ſuberant, vnde bitumen manaret, in finibus Apolloniatarum poſitam, Strabo L. VII. p. 310. Ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τῶν Ἀπολλωνιατῶν καλεῖταί τι Νυμφαῖον· πέτρα δ' ἐςὶ πῦρ ἀναδιδοῦσα etc. De hoc Nymphaeo rurſum L. III. ſ. 26. H.

n. *Portendit)* Cum dies noctesque ardere perſeueret, intermiſiſſe ſemel fama eſt apud Apolloniatas, inquit Aelianus L. XIII. Var. hiſt. c. 16. quo tempore cum Illyriis bellum geſſerunt. Ita deſinendo magis, quam ardendo, Apolloniatis dira portendit. H.

o. *Augetur)* Vide Not. et Em. N. XCV. (hic poſ.) *Augetur imbribus)* Ita Dio L. XLI. p. 174. Sed Dionis locum interpres eius haud ſane ſatis fideliter reddidit: qui imbribus ſuperfuſis adoleſce-

perandum p. fonte illo inguſtabili: alias omni bitumine dilutius ¹. Sed quis haec miretur? in medio mari Hiera inſula Aeolia q. iuxta Italiam cum r. ipſo mari arſit per aliquot dies ſociali s. bello, donec legatio t. Senatus piauit. Maximo tamen ardet incendio Theon u. ochema dictum, Aethiopum iugum, torrentesque Solis x. ardoribus flammas egerit. Tot locis, tot incendiis rerum natura terras cremat.

CXI. (CVII.) Praeterea cum ſit huius vnius elementi ratio foecunda, ſeque ipſa ² pariat, et minimis creſcat ſcintillis, quid fore putandum eſt in tot rogis terrae? Quae eſt illa natura, quae voracitatem

1. *Dulcius. M.* 2. *Ipſum.*

leſcere herbas ſcripſit, perinde quaſi id ſingulare quiddam ac prodigii ſimile ſit: cum imbribus augeri ignem Graecus auctor dixerit. H.

p. *Temperandum)* Diluendum. H.

q. *Aeolia)* Vna ex Aeoliis, de quibus L. III. ſ. 14. H.

r. *Cum ipſo mari)* Refert hoc oſtentum Poſidonius apud Strabonem L. VI. p. 277. multo vberius, accuratiusque. H.

s. *Sociali bello)* De quo diximus ſect. 85. H.

t. *Legatio Senatus)* De re tota certior factus Senatus a T. Flaminio Siciliae Praetore miſſis legatis Hieram Liparamque, rem ſacram fecerunt Diis manibus, marinisque, inquit Poſidonius loc. cit. τοῖς δὲ καταχθονίοις θεοῖς, καὶ τοῖς θαλαττίοις. H.

u. Θεῶν ὄχημα) Currum Deorum Latine licet interpretari. De eo dicemus L. VI. ſ. 35. H.

x. *Solis ardoribus)* Vide Not. et Em. N. XCVI. (hic ann.) *Torrentesque Solis ardoribus)* Venit in mentem aliquando ſatius fore, ſi ſcriberetur, *ſolis ardoribus*, quaſi tantum illis hae flammae nocerent. Sed viſum eſt nobis potius in lectione iam recepta acquieſcere: vt ſit haec loci ſententia: Solis ardoribus qui in eo tractu ſunt vehementiſſimi, regeri ab eo monte flammas, tamquam acceptas a Sole reddat, vel cum Sole ipſo de flammarum ardore contendat. H.

tatem in toto [1] mundo auidiſſimam ſine damno ſui paſcit? Addantur iis ſidera innumera, ingensque Sol. Addantur humani y. ignes, et lapidum quoque inſiti naturae, attrita z. inter ſe ligna, iam nubium et origines fulminum. Excedit profecto omnia [2] miracula vllum [3] diem fuiſſe, quo non cuncta conflagrarent: cum ſpecula a. quoque concaua aduerſa Solis radiis facilius etiam accendant [4] quam vllus alius ignis. Quid b. quod innumerabiles parui, ſed natu-

1. *Iſto. M.* 2. *miracula omnia. Chiff.* 3. *vnum. Chiff.* 4. *ſic et Ch. accendantur. Gr.*

y. *Humani ignes)* Hi noſtri ignes, quos vitae vſus requirit, vt Tullius ait de N. D. L. II. p. 67. H.

z. *Attrita inter ſe)* Ea de re dicemus L. XVI. ſ. 77. H.

a. *Specula quoque concaua, etc.)* De ſpeculis his exurentibus, quibus Romanorum ſuccendit naues Syracuſanus ille mathematicus celeberrimus Archimedes, res vulgo eruditorum nota eſt: cuiusmodi autem fuerint ea ſpecula non perinde conſtat. Pleroſque recentiorum in ea video ſententia eſſe, quaſi, in parabolae modum caua fuerint, vti praeter Vitell. a Milichio laudatum Orontius quoque peculiari libello perſecutus eſt, et Cardan. lib. III. de ſubtil. etc. Sed vetus auctor Anthemius περὶ παραδόξων μηχανημάτων (vti ex eo quod ſupereſt fragmento didicimus) κλιβανοειδέα fuiſſe tradit. Idem autem ab aliis praeſtitum reperies apud Zonaram in vita Anaſtaſ. Dicori. et Curion. Saracen. lib II. p. 61. *Dalec.* *Cum ſpecula)* Specula, inquit, concaua, Solis oppoſita radiis facilius accendunt, quam quiuis alius ignis. Annon igitur excedit omnia miracula, vllum diem eſſe, quo non cuncta conflagrent et ab ipſo Sole, qui ingens eſt, et a ſideribus innumerabilibus; cum tanta vis inſit radiis huius vnius, vel ſpeculo exceptis? H.

b. *Quid quod innumerabiles parui, ſed naturales ſcatent?)* Alii, *Partus.* antiqua lectio, *Parui.* Naturales dixit propter praecedentem ſpeculorum mentionem: *Parui,* quia hactenus de magnis loquutus. *Gelen.* *Quid quot innumerabiles parui, etc.)* Vide Senecam Quaeſt. Nat. lib. II. cap. 2. *Dalec.*

naturales ſcatent? In Nymphaeo exit e petra flamma, quae pluuiis accenditur. Exit c. et ad aquas Scantias. Haec d. quidem inualida, cum tranſit, nec longe in alia materia durans. Viret aeterno [1] hunc fontem igneum contegens fraxinus. Exit in Mutinenſi agro ſtatis e. Vulcano [2] diebus. Reperitur apud auctores, ſubiectis Ariciae f. aruis, ſi carbo deciderit, ardere g. terram. In agro Sabino et Sidicino h. vnctum flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia i., impoſito ligno in ſaxum quodam

1. *Ex aeterno. M. ſuperne. Alii.* 2. *Vulcanis. M.*

c. *Exit et ad aquas Scantias)* Eadem flamma micat in vliginoſa terra, cum baculo ſculpitur prope Gratianopolim Allobrogum, ad fontem quem Ardentem vocant, e quo ſtramen admotum poſſit accendi. *Dalec.*

Aquas Scantias) In Campania. Meminit ſiluae Scantiae non ſemel Cicero, orat. I. de Lege Agr. H.

d. *Haec quidem)* Imbecilla, inquit, ea flamma eſt, cum a vena pabuli ſui diſceſſit, hoc eſt, a ſuo fonte. Mirabilius eſt quod de fonte Gratianopolitano ſemper Ardente, (id enim ei nomen eſt) narrat Auguſt. de Ciuit. Dei, et oculatus teſtis Nic. Chorrier, L. I. de hiſt. Delph. p. 47. Luculentius vero eleganriusque quam caeteri, Praeſes de Boiſſieu, L. de ſeptem mirac. Delphin. p. I. *Fons, inquit, ille celebratus in agro Vocontiorum, ad radices Alpium maritimarum, tertii lapidis a Gratianopoli diverticulo, qui iugi flammarum exhalatione poſt hominum memoriam, noctu quidem violentius, interdiu ſegnius inaeſtuat, ea liquoris et ignis ſeu fidelitate, ſeu peruicacia, vt neque liquorem ignis calefaciat, neque ignem liquor extinguat,* etc. Hoc miraculum concinno admodum carmine idem exornauit. H.

e. *Vulcano)* Menſe Auguſto celebrata Vulcanalia ſcimus ex Columella L. XI. c. 3. H.

f. *Ariciae)* In Latio. Vide L. III. ſ. 9. H.

g. *Ardere terram)* Sulphurei quiddam aut bituminoſi ineſſe huic terrae neceſſe eſt. H.

h. *Et Sidicino)* Teani Sidicini agro in Campania, de quo L. III. ſ. 9. H.

i. *Egnatia)* Ridet hoc miraculum Horatius L. I. Sat. 5. v.

dam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere. In Laciniae k. Iunonis ara ſub dio ſita, cinerem immobilem eſſe, perflantibus vndique procellis. Quin et repentinos exiſtere ignes [1], et in corporibus etiam humanis. Traſimenum lacum arſiſſe totum: Seruio l. Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuiſſe: L. m. Marcio in Hiſpania interemptis Scipionibus concionanti, et milites ad vltionem exhortanti, arſiſſe ſimili modo, Valerius n. Antias narrat. Plura mox et diſtinctius; nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum o. egreſſa mens interpretationem naturae, feſtinat legentium animos per totum orbem velut manu ducere.

CXII.

1. *Sic et Chiff. ignes exiſtere Gr. et in aquis et in corporibus etiam hum. Gr.*

ſ. v. 97. — *Dehinc Gnatia lymphis Iratis exſtructa dedit riſusque, iocosque: Dum flamma, ſine thura liqueſcere limine ſacro Perſuadere cupit: credat Iudaeus apella, Non ego.* H.

k. *In Laciniae)* Val. Max. L. I. c. 8. p. 76. *Quapropter Crotone in templo Iunonis Laciniae aram ad omnes ventos immobili cinere donauerit potiſſimum natura.* Fuiſſe hanc aram Crotone, ſcribit etiam Dionyſ. Perieg. v. 371. H.

l. *Seruio Tullio)* Idem infra cap. 1. lib. XXXVII. Vide lib. II. Aeneid. Virg. de Iulo. *Dalec.*

Seruio Tullio) Val. Max. L. I. c. 6. n. 1. p. 37. *Seruio Tullio etiam tum puerulo dormienti, circa caput flammam emicuiſſe, domeſtici oculi adnotauerunt. Quod prodigium Priſci Tarquinii regis vxor Tanaquil admirata, Seruium ſerua natum in modum filii educauit, et ad regium faſtigium euexit.* Vide pariter Liuium, L. I. Dion. Halic. L. IV. ipſumque adeo Plinium, L. XXXVI. ſ. vlt. H.

m. *L. Marcio)* Vide Valer. Max. l. c. n. 2. p. 38. H.

n. *Valerius Antias)* Ex quo eamdem hiſtoriam recitat et Liuius L. XXV. p. 278. H.

o. *Verum egreſſa mens interpretationem naturae)* Archetypum Toletanum, non, *Verum*

CXII. (CVIII. p.) Pars q. noſtra terrarum, de qua memoro, ambienti (vt r. dictum eſt) Oceano velut innatans, longiſſime ab ortu ad occaſum patet, hoc eſt, ab India ad Herculis columnas Gadibus ſacratas s. octuagies [1] quinquies centena ſexaginta octo M. paſſ.

[1] 1. *Septuaginta octo Gr. Sabellico: octoginta quinque millia ſtadiorum, et praeterea ſexaginta octo.*

Verum legit, ſed *iterum:* vt legendum putem, *interim. Pintian.*

p. *Terrae vniuerſae menſura, etc.)* Capella philol. lib. VI. pag. 229. *Dalecampius.* v. Ind. cap. L. II.

q. *Pars noſtra)* Exſcripſit haec Martianus a Plinio, totidem fere verbis, vsque ad eum locum, *Alia via quae certior,* etc. L. VI. cap. de longitudine terrae, p. 198. 199. Exſcripſere et Theodoſii Miſſi, ſed vitioſiſſime. H.

r. *Vt dictum eſt)* Supra c. LXVI. *Dal.* et H.

s. *Octuagies quinquies)* Hoc eſt octuagies quinquies centena millia paſſuum, ac praeterea octo milliaria, et ſexaginta. Vide Not. et Em. N. XCVII. (hic conſp.) *Octuagies quinque centena ſexaginta octo mill.)* Ita Martianus L. VI. p. 198. hunc locum ad verbum transſcribens: cuius auctoritas, Sabellici et aliorum coniecturas explodit, qui legi volunt, *octoginta quinque millia ſtadiorum,* etc. Sed Martianum ipſum iam tum in deprauatos Plinii codices incidiſſe deprehendimus, cum ſcripſit, *Octuagies quinquies centena ſeptuaginta octo mill.* quemadmodum in Plinii libris ad hunc diem eſt editum. *Nos octuagies quinquies centena octo* repoſuimus ſiue LXXXV. LXVIII. (ſic enim ſcribebant veteres) pro LXXXVII. detracta vnica, quae redundabat, denarii nota. Emendationis auctor fuit Artemidorus, cuius epitomen Agathemerus fecit, caputque integrum exſcripſit, capite quarto libri primi operis Geographici: cui titulus, vt Pliniano, Περὶ μήκȣς καὶ πλάτȣς τῆς οἰκȣμένης, Sic igitur ille: Μῆκος δὲ τοῖς οἰκȣμένης ἀπὸ Γάγγȣ εἰς τὰ Γάδειρα, ϛαδίων μυριάδων ϛ′ καὶ ηφ′ μ′ θ. Hoc eſt ſtadiorum 68549. quae omnino efficiunt millia paſſuum quot diximus, LXXXV. LXVIII. praeter fere quingentos. Et vero huic emendationi fauent etiam Codices Reg. 1. 2. Colb. 2. Chiffl. et alii, cum paulo

paſſ. vt Artemidoro auctori placet. Vt vero Iſidoro*, nonagies octies centena et decem[1] et octo M. Artemidorus adiicit amplius, a Gadibus circuitu ſacri promontorii ad promontorium t. Artabrum, quo longiſſime frons procurrit Hiſpaniae, u. ccccxci.[2] Id menſurae duplici currit via. A Gange amne oſtioque eius, quo ſe in Eoum Oceanum effundit per Indiam Parthyenenque ad Myriandrum vrbem Syriae, in Iſſico ſinu poſitam, quinquagies[3] bis x. cente-

* *Sab. ſtadiorum M. XCVIII. ac praeterea XVIII.* 1. *LXVIII. Cb.* 2. *Octingenta M. nonaginta vnum Gr. Al.* 3. *quinquaginta quinque millia ſtadiorum. Sabellicus.*

paulo infra vbi totius ſpatii rurſum menſura ſummaque colligitur, ea eſſe ſtatuitur, quam diximus. Fauet et Parmenſis editio, aliaeque veteres, in quibus LXVIII. legitur. H.

t. *Promontorium Artabrum)* Ibi ſita eſt Olyſſipo. *Dalec.*

u. CCCCXCI.) Vide Not. et Em. N. XCVIII. (hic coll.) CCCCXCI.) Hactenus editum eſt DCCCXCI. Martianus etiam deterius, DCCCCXCI. Nos ex Artemidoro reponimus CCCCXCI. reſtituta priore nota centenarii, quam in quingenarium librarii transformarunt. Artemidori verba ſunt loco cit. p. 9. Ἀπὸ Γαδείρων δὲ διὰ ἱερȣ̃ ἀκρωτηρίȣ, καὶ Ἀρτάβρων λιμένος, ϛάδιοι γ͵ϡλβ. A Gadibus praeter ſacrum promontorium, et Artabrorum portum, ſtadia ſunt 3932. Efficiunt ea porro CCCCXCI. hoc eſt, quadraginta et vnum ſupra nonaginta millia paſſuum cum quingentis paſſibus, qui pro nihilo haberi ſolent in rotundis numeris. H.

x. *Quinquagies bis)* Ita codices ante laudati. Hoc eſt, quinquagies bis centena millia paſſuum, ac praeterea XV. milliaria. Vide Not. et Em. N. XCIX. (hic inf.) *Quinquagies bis centena, XV. mill. paſſ.)* Iterum hoc loco Sabellicus mouet, legitque, *Quinquaginta quinque millia ſtadiorum.* Satis audacter id quidem. At Plinium Martianus eſt ſecutus, vel Artemidorum, cuius verba refert Agathemerus, l. c. Ἀπὸ μὲν Γάγγȣ ποταμȣ̃ ἕως Μυριάνδρȣ τῷ ἐν Ἰσσικῷ κόλπῳ ϛαδίων μυριάδων δ′ καὶ ͵αψκε. Stadia ſunt 41725, ſiue millia paſſuum 5215000, quin-

centena quindecim M. paſſ. Inde proxima nauigatione Cyprum Inſulam, y. Pataram [1] Lyciae, Rhodum, Aſtypalaeam in Carpathio mari inſulas, Laconicae [2] Taenarum, Lilybaeum Siciliae, z. Calarim [3] Sardiniae, a. vicies [4] et ſemel centena, tria millia

1. *Patras.* 2. *Taenarum Laconiae. Chiff.* 3. *Caralim, ex Strabone et Ptolemaeo. Vnde etiam infra lib. III. c. 7. propinquum promontorium Caralitanum appellatur.* 4. *trigeſies bis quinquaginta. Ch. tricies quater centena quinquaginta M. Alii.*

quagies et bis centena, quindecim millia paſſuum. H.

y. *Pataram)* Vide Not. et Em. N. C. (hic. poſ.) *Pataram Lyciae)* Dalecampius in margine editionis ſuae reponit *Patras*, quae vrbs non Lyciae, ſed Achaiae fuit. Artemidorus l. c. εἰς Πάταρα. H.

z. *Calarim Sardiniae)* Oſtendimus in Pomponio *Caralim* enunciandum, non *Calarim*: errareque eos qui aliter proferant. *Pint.*

Calarim) Artemidorus apud Agathemerum l. c. ἐπὶ δὲ Κάραλιν Σαρδοῦς. Vide quae dicturi ſumus L. III. ſ. 13. H.

a. *Vicies et ſemel)* Vide Not. et Em. N. CI. (hic adi.) *Vicies et ſemel centena, tria mil. paſſ.)* Nihil eſſe vſpiam arbitror, toto Pliniano opere, foedius deprauatum, quam hi numeri ſunt. In editis legebatur, *tricies quater centena quinquaginta mill. Deinde Gades quatuordecies centena quinquaginta mill.* In R. 1. 2. Colb. 3. Chiffl. XXXII. L. hoc eſt, *trigeſies bis centena, quinquaginta millia paſſ.* Sed duas videlicet ſummas in vnam conflarunt eorum codicum exaratores: Omiſere enim haec verba, *Deinde Gades*, etc. ac ſubſequentem numerum cum priore, qui *vicies* erat, iunxerunt. Nos Artemidorum ſecuti ſumus, apud quem particulares ſummae conſentiunt mirifice cum totali, quam idem Artemidorus ſaepe propoſuit, et Plinius ipſe paulo ante protulit, moxque iterum colliget. Artemidorus igitur l. c. a Myriandro interuallum ad Gades ait eſſe ϛαδίων δισμυρίων ϛ', ω' κ'. ſtadiorum 26820. A Calari vero ad Gades, ϛαδίων μυρίων, ſtadiorum 10000. Igitur a Myriandro Calarim, ſtadia ſunt 16820. quae efficiunt XXI. MMM. paſſ. hoc eſt,

millia paſſ. Deinde Gades duodecies b. centena, et quinquaginta M. paſſ. Quae menſura vniuerſa ab eo mari efficit octogies [1] quinquies centena, LXVIII [2] M. c. paſſ. Alia via, quae certior, itinere terreno maxime patet, a Gange ad Euphratem amnem d. quinquagies [3] et ſemel centena M. paſſ.

1. *Nonaginta octo millia ſtadiorum. Sabell.* 2. *LXXVIII. Gr.* 3. *quinquagies centena M. paſſ. et XXI. Gr. quinquaginta millia ſtadiorum et nouendecim. Sabellic. Long. paſſ. etiam leg. hic et in ſequentibus.*

eſt, vicies ſemel centena, et tria paſſuum millia, praeter quingentos. H.

b. *Gades duodecies)* Vide Not. et Em. N. CII. (hic conſp.) *Gades duodecies centena et quinquaginta millia paſſuum)* In libris editis perperam legitur *quatuordecies.* Artemidorus, vt diximus, habet decem millia ſtadiorum, quae efficiunt duodecies centena, et quinquaginta millia paſſuum. Adde Parmenſem editionem et Venetam 1479. in quibus legitur *duodecim,* haud dubie pro *duodecies.* Martianum nihil moror, apud quem corrupte admodum, *quadragies,* pro *quatuordecies,* ſi corrupto ille vſus eſt codice, vt videtur. H.

c. *LXVIII. mill.)* Vide Not. et Em. N. CIII. (hic conſ.) LXVIII. mill.) In editis poſt Hermolaum, *ſeptuaginta octo:* At Parmenſis editio, Veneta 1479. aliaeque LXVIII. Regius vterque codex, Colb. 1. 2. Chiffl. LXVIII. idque cum ſuperiore Artemidori numero congruit, vt diximus. Iterum hic Sabellicus omnia ſuſque deque vertit. H.

d. *Quinquagies et ſemel)* Vide Not. et Em. N. CIV. (hic ext.) *Quinquagies et ſemel)* In editis, et apud Martianum ipſum, deſunt amplius centena millia: ſic enim habent, *quinquagies centena M. paſſ.* et XXI. In Reg. cod. 1. 2. et Colb. 2. LI. XIX. Corrigo LI. LXIX. hoc eſt, quinquagies et ſemel centena, et LXIX. mill. paſſ. Totidem enim paſſus efficiunt ſtadia, quae a Gange ad Euphratem Artemidorus ſtatuit, l. c. Καὶ ἄλλως, inquit, ἀπὸ Γάγγȣ ἕως Εὐφράτȣ ποταμȣ͂, μυριάδων δ' καὶ α' τ' ν'. Alia via, a Gange ad Euphratem amnem, ſtadia 41350. Miror Sabellicum, qui ſtadiorum millia quinquaginta hoc loco reponit. H.

paſſ. et LXIX. Inde Cappadociae Mazaca e., CCCXIX. M. [1] Inde per Phrygiam, Cariam, Epheſum f., CCCCXV. Mill. ab Epheſo per Aegaeum pelagus Delum g., ducenta Iſthmum h. CCXII. quingenti [2]. Inde terra, et i. Lechaico [3] mari et Corin-

1. *CC. M. XLIV. Gr. Al.* 2. *CCXII. M. Gr. et Al.* 3. *ſic et Ch. Ab oppido Lechaeo ſinus Corinthiaci.*

e. *Mazaca CCCXIX mill.)* Vide Not. et Em. CV. Mazaca porro, Caeſarea Cappadociae eſt. *M. CCCXIX. mill.)* Libri omnes ſcribunt CCXLIV. quos ex Artemidoro fidenter emendamus. Ἀπ' Εὐφράτε, inquit, εἰς Μάζακα Καππαδοκῶν, ςάδια β' φ'. ν'. Stadia 2550. efficiunt paſſus 318750. perfecto autem abſolutoque numero, CCCXIX. millia. H.

f. *Epheſum, CCCCXV. mill.)* Vide Not. et Em. N. CVI. (hic ext.) *Eph. CCCCXV. mill.)* Prius legebatur, CCCCXCVIII. pro CCCCXV. M. Verum Artemidorus l. c. Ἀπὸ δὲ Μαζάκων διὰ Φρυγίας τῆς παρορίας, καὶ μεγαλῆς Καρίας ἕως Ἐφέσε ςάδιοι γ' τ' κ'. *A Mazacis vero per Phrygiam montanam, et magnam Cariam, vsque Epheſum, ſtadia* 3320. quae totidem, quot dixi, paſſus omnino efficiunt. H.

g. *Delum ducenta)* Conſentit plane hic numerus, et cum libris omnibus, et quod caput eſt, cum Artemidoro, qui ſtadia numerat 1600. Ἀπὸ δὲ Ἐφέσε εἰς Δῆλον διὰ τε Αἰγαίε, ςάδια α' χ'. H.

h. *Iſthmum CCXII. M. quing.)* Vide Not. et Emend. N. CVII. (hic ann.) *Iſthmum CCXII. M. quing.)* Editores Pliniani, cum in MSS. codicibus legerent, *Iſthmum CCXII. M. D. Inde terra,* etc. (ſic enim habent Reg. 1. 2. aliique:) edi curauerunt, CCXII. M. *Deinde terra:* cum eo loci littera D. quingenarii nota eſſet: quam nos reſtituimus, tum ex MSS. tum vero inprimis ex Artemidoro, qui ſpatium illud definiit ſtadiis 1700. Ἐπ' Ἴσθμον ςάδια α' ψ'. quae efficiunt CCXII. mill. cum quingentis paſſ. H.

i. *Et Lechaico)* Vide Not. et Em. N. CVIII. (hic poſ.) *Et Lechaico mari et Corinthiaco ſinu)* Ita correximus hunc locum, Pintianum ſecuti, vbi prius *Laconico* legebatur. Abeſt ſane ab hoc itinere longiſſime Laconicum mare: ſed vicinum eſt Iſthmo Lechaicum, a Lechaeo Corinthiaci

rinthiaco ſinu Patras Peloponneſi, xc. k. Mill. [1]: Leucadem l. lxxxvii. [2] millia quingenti [3]: Corcyram m. totidem: Acroceraunia n. centum triginta duo millia quingenti [4]: Brundiſium o. lxxxvii. [5] millia quingenti; Romam p. ccclx. millia. Alpes vſque

1. *Ducenta duo M. D. Gr. et Al.* 2. *LXXXVI. Gr. Lechaico Gr.* 3. *d. in Chiff.* 4. *d. in Chiff.* 5. *LXXXVI. Gr. et Al.*

thiaci ſinus oppido cognominatum: de quo Plin. IV. ſ. 5. Emendationi noſtrae plane ſuffragatur Chiffletianus codex. H.

k. XC. *mill.*) Vide Not et Em. N. CIX. (hic ann.) XC. *mill.*) Prodigioſum hoc loco interuallum poſuere Plinii editores ab Iſthmi orientali parte vsque Patras; *ducenda duo millia quingenti:* ipſo Plinio repugnante, qui L. IV. ſ. 5. Iſthmi longitudinem ait eſſe paſſuum quinque millium: ſinus deinde Corinthiaci vſque Patras, LXXXV. quae ſumma efficit millia paſſuum XC. Atque hic numerus eſt, quem nos reſtituimus, quod eum non ſolum ſitus locorum, et Plinius ipſe, ſed et Artemidorus ſtatuit loco toties appellato, cum ait, Ἀπ' Ἰσθμȣ διὰ Κορινθίȣ κόλπȣ εἰς Πάτρας, ϛάδια ψ' κ', ſtadia 720. ſiue, quod idem eſt, paſſus 9000. H.

l. *Leucadem* LXXXVII.) Vide Not. et Em. N. CX. (hic conſp.) *Leucadem* LXXVII.) Ita Chiffl. cod. Ita Plinius ipſe L. IV. ſ. 5. Ita demum Artemidorus toties appellatus: Λευκάδα, ϛάδια ψ'. Stadia 700 ſunt paſſus omnino LXXXVII. M. D. Male igitur in editis, LXXXVI. H.

m. *Corcyram totidem*) Artemidorus, ἐπὶ Κορκύραν, ϛάδια ψ' ſtadia 700. ſiue LXXXVII. mill. D. paſſ. H.

n. *Acroceraunia*) Conſentit plane Artemidorus: ἐπ' Ἀκροκεραύνια ὄρη ϛάδια α' ξ'. Stadia 1060. ſunt paſſuum CXXXII. mill. cum quingentis. H.

o. *Brundiſium* LXXXVII.) Vide Not. et Em. N. CXI. (hic poſ.) *Brundiſium* LXXXVII.) Deeſt in libris milliare vnum. Artemidorus enim ἐπὶ Βρεντήσιον, ϛάδια ψ. Stadia 700. vt diximus, paſſus efficiunt LXXXVII M. D. H.

p. *Romam* CCCLX.) Artemidorus adſtipulatur, qui ſtadia numerat α' ω' π'. 2880. H.

vſque ad q. Scingomagum [1] vicum M. dxviiii. r. Per Galliam ad Pyrenaeos montes Illiberim s. dccccxxvii.

1. *Calcincomacum. Vet. Circomagum DXVIII. Gr. Al.*

q. *Scingomagum)* Hodie *Suze.* Vide Not. et Em. N. CXII. (hic adu.) *Scingomagum)* Male hactenus *Cincomagum.* Strabo L. IV. p. 179. Ἐπ' Ἐβρόδουνον κώμην, εἶτ' ἄλλοι τοσοῦτοι διὰ Βριγαντίου κώμης, ἐκ Σκιγγομάγου, καὶ τῆς τῶν Ἄλπεων ὑπερθέσεως, ἐπὶ Ὤκελον τὸ πέρας τῆς Κοττίου γῆς· καὶ ἡ ἀπὸ Σκιγγομάγου δὲ ἤδη Ἰταλία λέγεται. *Ad Ebrodunum vicum: inde totidem per Brigantium vicum, a Scingomago, et Alpium altos tranſitus, vſque ad Ocelum, qui eſt terrae Cottiae finis: nam a Scingomago iam Italia dicitur.* Quibus ex rebus, aliisque idoneis argumentis, egregie probat Honor. Bouche, L. III. Hiſt. Prouinc. c. 3. p. 145. Scingomagum illud oppidum eſſe, quod poſtea Latinis Seguſium dictum eſt, vulgo *Suze*, Marchionatus titulo nobile, in Dioeceſi Taurinenſi: neque audiendum eſſe vulgus Geographorum, qui *Sezanne* interpretantur. Straboni, de Italiae capite, quod a Scingomago petit, adſtipulatur Itinerarium Hieroſol. *Seguſione* inquit, *inde incipit Italia.* H.

r. DXVIIII.) Vide Not. et Em. N. CXIII. (hic poſ.) DXVIII.) In libris omnibus DXVIIII. hoc eſt, vno milliari minus. Verum Artemidorus l. c. verum definit ſpatium: ἀπὸ Ῥώμης ἐπὶ τὰς Ἄλπεις ἕως Σκιγγομάγου κώμης, ὑπὸ ταῖς Ἄλπεσιν οὔσης, ςάδια δ ρ ν β'. Stadia 4152. quibus aequiualent paſſuum millia DXIX. H.

s. *Illiberim* DCCCCXXVII.) Vide Not. et Em. CXIV. (hic conſp.) *Illiberim etc.)* Hic rurſum aberrant a vero longiſſime codices Pliniani, quos vidi, omnes: iidemque nec ſatis ſibi conſtant. Editi quidem exhibent, CCCCCLVI. mil. Reg. 1. 2. CCCCLVI. Colb. 2. CCCCLXVI. cum ſcribi oporteat DCCCCXXVII. Apud Agathemerum quidem in lacuna eſt hoc loco numerus ſtadiorum, quae integra eſſe valde e re noſtra foret. Verum cum ex ſingularibus ſummis omnibus totalem colligat ſtadiorum 71560. et ad eas quae diſerte expreſſae ſunt, ſi addantur 7417. ſtadia, illa ipſa exſtitura ſit; iam nullus dubitationi locus relinquitur, quin eam ipſam hoc loco reponi oporteat.

Sunt

DCCCCXXVII.[1] Ad Oceanum et Hiſpaniae oram t. CCCXXXI.[2] Traiectu Gadis u. ſeptem millia quingenti. Quae menſura Artemidori[3] ratione efficit x. octuagies[4] nouies centena[5], XXXXV. Latitudo y. autem terrae a meridiano ſitu ad ſeptemtrionem, dimidio fere[6] minor colligitur, quadragies z. quater cente-

1. *DLVI. Gr. et Al.* 2. *CCCXXXII. Gr. Al.* 3. *Artemidoro atteſtante. Vet.* 4. *LXXXVI.* 5. *centena LXXXV. Gr. et Al.* 6. *ferme. Ch.*

Sunt autem ea ſtadia, DCCCCXXVII. millia paſſuum, cum ſtadio vno, quod eſt in rotundo numero praetermiſſum. H.

t. CCCXXXI.) Vide Not. et Em. N. CXV. (hic. poſit.) CCCXXXI.) Plin. libri hic I. milliare addunt. Artemidorus, ἕως Γαδείρων, ϛαδία β'χ'ν'α, ſtadia 2651. quae paſſus efficiunt CCCXXXI. mill. cum paſſibus fere CCCC. quae minor ſumma negligi plerumque ſolet. H.

u. *Gadis)* Fauet Artemidorus, qui traiectum Gadis ait eſſe ſtadiorum LX. H.

x. *Octuagies nouies)* Vide Not. et Em. N. CXVI. (hic adi.) *Octuagies nouies centena* XXXXV.) Mire hoc loco diſcrepant inter ſe codices. Editi quidem, *octuagies ſexies centena* LXXXV. Parmenſis editio *nonaginta*, (pro *nonagies*) LXIX. Martianus L. VI. p. 199. *octuagies quinquies* LXXVIII. At Regius codex. 1. 2. et Colb. 2. aliique, LXXXIX. LXXXX. hoc eſt, octuagies nouies centena, nonaginta millia. Ad haec ſincerae ſcripturae veſtigia accedit proxime noſtra emendatio, LXXXIX. XXXXV. Stabilitur autem inprimis Artemidori auctoritate ac ratione. Is enim ſummam omnium ſtadiorum colligens, ὁμȣ̃ ἀπὸ Γάγγου εἰς Γάδειρα, ϛαδίων μυριάδων ζ' καὶ α'Φ'ξ' ſtadia numerat 71560. quibus reſpondent omnino 8945000 paſſus, ac praeterea CLXXV. quorum in tanta menſura ratio vix haberi ſolet. H.

y. *Latitudo autem)* Haec totidem verbis Martianus, L. VI. p. 199. c. de latitudine terrae. H.

z. *Quadragies)* Vide Not. et Em. N. CXVII. (hic poſ.) *Quadragies)* Pliniani codices multi LIIII. LXII. perperam haud dubie pro XLIIII. XC. M. hoc eſt quadragies quater centena, et nonaginta millia: vt Guil. Pellicerii manu in ora librorum eius ſcriptum animad-

centena LXXXX millia [1]. Quo palam ſit, quantum et hinc a. vapor abſtulerit, et illinc rigor [2]. Neque enim deeſſe arbitror terris, aut non eſſe globi formam; ſed inhabitabilia vtrimque incomperta eſſe. Haec menſura currit a litore Aethiopici Oceani, qua modo habitatur, ad Meroen b. decies [3] centena millia. Inde Alexandriam c., duodecies centena millia quinquaginta. Rhodum d. DLXIII. [4], e. Gnidum

1. LIV. *centena* LXII. *Gr. et Al.* 2. *liquor.* 3. *D.* CCCV. *Ch.* CCCCL. *Gr.* 4. *octog. quat. Ch* DLXXXIII. *Gr.*

animaduerti, ex probatis codicibus: quae ſumma reſpondet ſtadiis 35920. quo interuallo litus Aethiopici Oceani diſtare ab oſtio Tanais ſcripſit Artemidorus. Id vero planius multo fiet, collatis in vnam ſingularibus quae mox ponentur, menſuris. Martiani cum Plinii libris conſenſus, iam tum aetate eius deprauatos fuiſſe codices probat, quod alias ſaepe animaduertemus. H.

a. *Hinc vapor)* Hinc calor. et illinc frigus. H.

b. *Decies centena)* Vide Not. et Em. N. CXVIII. (hic adi.) *Decies centena)* Hic mirum in modum variant codices omnes. Libri editi, *quingenta quinquaginta millia.* Reg. 1. 2. Colb. et Chiffl. DCCV. Nos *decies centena*; ex Artemidoro. Πλάτος δὲ τῆς οἰκουμένης, inquit, ἀπὸ τῆς Αἰθιοπικῆς θαλάσσης ἐπὶ τὴν Μερόην, ϛαδίων η'. Stadia 8000 efficiunt paſſus 1000000. Qui CCCCL. M. in Plinii textum induxerunt, ii ex Eratoſthenis computo Artemidori rationem metiri voluerunt, de qua videndus Strabo, L. I. p. 63. H.

c. *Alexandriam duodecies)* Conuenit plane hic numerus et cum Artemidoro, qui ſtadia decies mille ſtatuit, et cum ipſo Plinio et Eratoſthene, vti diximus ſ. 75. vbi Syenen a Meroe et Alexandria, medio itinere poſitam, abeſſe aiunt vtrimque DCXXV. mille paſſ. H.

d. *Rhodum,* DLXIII.) Vide Not. et Em. N. CXIX. (hic inſ.) *Rhodum* DLXIII.) Artemidorus habet tantum ſtadia δ'φ', 4500. ſeu paſſus DLXII. cum quingentis. Pliniani libri DLXXXIII. H.

e. *Gnidum,* LXXXVII.) Vide Not. et Em. CXX. (hic adi.) *Gnidum* LXXXVII.) In libris editis LXXXIIII. In Chiffl. LXXXV. In Colb. 2. LXXXVI. M. D. paſſ. H.

dum lxxxvii.[1] millia quingenti[2]. Con f., viginti quinque millia. Samum, C. millia. Chium g., lxxxxiv.[3] millia. Mitylenen h., lxv. millia. Tenedon i., xciv.[4] millia. Sigeum k. promontorium, xii. millia quingenti. Os Ponti, cccxii. millia, quingenti. Carambim promontorium, cccl. Os Maeotidis, cccxii. millia, quingenti. Oſtium l. Tanais

1. *Octog. quinque. Ch.* 2. lxxxiv. *Gr. et Al.* 3. xliv. *Ch.* lxxxiv. *Gr.* 4. cxix. *Ch.* xxviii. *mill. Gr. et Al.*

f. *Con*, XXV.) Sic Artemidorus, de interuallo vtriusque inſulae: εἰς Κῶ, ςάδια σ'. εἰς Σάμον, ςάδια ω'. H.

g. *Chium*, LXXXXIV.) Vide Not. et Em. N. CXXI. (hic ext.) *Chium* XCIV.) Ita plane Reg. 1. 2. Colb. 2. aliique: quibus ſuffragatur Artemidorus: εἰς Χῖον, ςάδια χ'ν', ſtadia 750. ſunt paſſuum millia LXXXIII. cum DCCL. Rotundo expletoque numero, LXXXXIV. In libris editis et MSS. quibusdam, excidit denarii nota, dum legunt tantum LXXXIV. pro LXXXXIV. H.

h. *Mitylenen* LXV.) Eodem recidunt Artemidori ſtadia 520. εἰς Μιτυλήνην, ςάδια φ' κ'. H.

i. *Tenedon* XLIV.) Vide Not. et Em. N. CXXII. (hic conſp.) XLIV.) Perturbatas hoc loco numerorum notas agnoſcere promtum eſt, cum in Chiffl. cod. hoc interuallum a Samo ad Chium attribuitur, quod ſane huc reuocari oportet, expuncto numero XXVIII. quem editi omnes retinent, vel CXIX quem manuſcripti. Artemidorus enim εἰς Τένεδον, inquit, ςάδια τ'ν' ſtadia 350. quae efficiunt paſſuum XLIII. millia, cum DCCL. numero abſoluto, XLIV. mill. H.

k. *Sigeum*) De interuallo locorum conſentit Artemidorus: εἰς Σίγειον, ρ'. Stadiis centum reſpondent ex aequo XII. millia paſſuum, cum quingentis. De Ponti item, Carambis, Maeotidisque diſtantia: ἐπὶ τὸ ςόμα Πόντȣ, β' φ'. Stadia 2500. Ἐπὶ Κάραμβιν, ςάδια β' ω'. Stadia 2800. Εἰς ςόμα Μαιώτιδος β' φ'. Stadia 2500. Quae omnia cum Plinianis numeris plane congruunt. H.

l. *Oſtium Tanais* CCLXXV.) Vide Not. et Em. N. CXXIII. (hic conſp.) *Oſtium Tanais*, CCLXXV.) Sic Artemidorus, quem ſecuti ſumus, vt par

Tanais CCLXXV. [1] M. qui curſus compendiis maris breuior fieri poteſt, LXXXIX. m. M. Ab oſtio Tanais nihil modicum diligentiſſimi auctores fecere: Artemidorus n. vlteriora incomperta exiſtimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum o. gentes degere fateretur ad ſeptemtriones verſas. Iſidorus adiecit duodecies [2] centena millia quinquaginta, vſque ad Thulen: quae coniectura diuinationis eſt. Ego non minore, quam proxime dicto ſpatio, Sarmatarum fines noſci intelligo. Et alioquin quantum eſſe debet, quod innumerabiles gentes ſubinde ſedem mutantes capiat? Vnde vlteriorem menſuram inhabitabilis plagae multo eſſe maiorem arbitror. Nam et a Germania immenſas inſulas non pridem

 com-

1. CCLXII. *Ch.* 2. *duodecim millia ſtadiorum et quinquaginta. Sabell. Ch.*

par fuit. Ἐπὶ Τάναιν ποταμὸν, βʹ σʹ. Stadia 2200 efficiunt paſſus CCLXXV. mill. In libris omnibus excidit librariorum culpa denarii nota: nam CCLXV. tantum exhibent. H.

m. LXXXIX. *mil.)* Vide Not. et Em. N. CXXIV. (hic ext.) LXXXIX. *mil.)* Ita libri omnes. Ex Artemidoro tamen colligi dumtaxat poſſunt ſtadia 564. hoc eſt, paſſuum millia LXX. Martianus aberrat ab eo numero quam longiſſime, cum ait L. VI. p. 200. *Qui quidem curſus, ſi per maria transeatur, in compendium ducit millia* DCLXXVIII. H.

n. *Artemidorus)* Apud Agathemerum, l. c. Τὰ γὰρ ἄνω τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τανάιδος ἀγνοεῖται εἰς Βοῤῥᾶν. H.

o. *Sarmatarum gentes)* Herodoto Sarmatae ſupra Maeotin habitant quindecim dierum itinere. *Dalec.*

p. *Iſidorus adiecit)* Vide Not. et Em. N. CXXV. (hic poſ.) *Iſidorus adiecit duodecies centena millia quinquaginta)* Ita codices omnes MSS. et Martianus l. c. *Sed Iſidorus adiecit duodecies centena quinquaginta millia, vſque ad Thulen: quae quidem opinatio mihi videtur incerta.* Fruſtra igitur Sabellicus emendabat, *duodecim millia ſtadiorum, et quinquaginta.* H.

compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine haec ſunt, quae digna memoratu putem: Vniuerſum q. autem hunc circuitum Eratoſthenes r., in omnium quidem literarum ſubtilitate, et in hac vtique praeter caeteros ſolers, quem [1] cunctis probari video, ducentorum quinquaginta duorum millium ſtadium prodidit. Quae s. menſura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia paſſ. Improbum auſum: verum ita ſubtili argumentatione [2] comprehenſum, vt pudeat non credere. Hipparchus t. et in coarguendo eo, et in reliqua omni diligentia mirus, adiicit ſtadiorum paulo minus xxv. millia. (CIX.) Alia u. Dionyſodoro fides: neque enim ſubtraham exemplum vani-

1. *Sic ex MSS. em. H. etiam Ch. quam Gr. et Alii.* 2. *Sic et M. computatione. Gr.*

q. *Vniuerſum autem)* Haec Martianus L. VI. p. 194, Strabo L. II. Vitruuius, L. I. c. 6. p. 14. Macrob. L. II. in Somn. Scip. c. 20. p. 102. Cenſorinus, c. 13. p. 82. aliique. H.

r. *Eratoſthenes)* Is Cyrenaeus fuit, vt ſcribit Vitruu. c. 6. lib. I. *Dalec.*

s. *Quae menſura)* Ita Martianus L. VI. cap. de circuitu terrae, p. 198. Et verum id quidem. Nam ſtadium CXXV. paſſibus conſtat. Proinde ſi 252000 per 125 multiplices, fient 31500000 paſſ. Sed Eratoſthenis errorem detegit Ricciolus tom. I. Almag. p. 61. H.

t. *Hipparchus)* Eius ſententiam de terrae ambitu multis explicat Strabo, L. II. paene toto. H.

u. *Dionyſodoro)* Aliter inquit et cautius multo Dionyſodorus eſt audiendus, qui miraculo ſolo nititur, quam Hipparchus et Eratoſthenes, qui Geometricis nituntur principiis. Laudatur Διονυσόδωρος ab Heſychio, verbo Γλαύκȣ τέχνη p. 218. Huius inuentum eſſe quoddam genus horologii, quod *conum* vocabant, auctor eſt Vitruvius L. IX. c. 9. p. 199. Amiſenum mathematicum hunc fuiſſe auctor eſt Strabo L. XII. p. 548. et alterum eiusdem nominis Geometram extitiſſe. H.

vanitatis x. Graecae maximum. y. Melius[1] hic fuit, Geometrica ſcientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus z. duxere ei propinquae, ad quas pertinebat haereditas. Eae cum ſecutis diebus iuſta peragerent, inueniſſe dicuntur in ſepulchro epiſtolam Dionyſodori nomine ad ſuperos ſcriptam: Perueniſſe eum a ſepulchro ad infimam terram, eſſeque eo ſtadiorum a. quadraginta duo millia. Nec defuere Geometrae, qui interpretarentur, ſignificare epiſtolam, a medio terrarum orbe miſſam, quo deorſum ab ſummo longiſſimum eſſet ſpatium, et idem pilae b. medium. Ex quo conſequuta computatio eſt, vt c. circuitu eſſe ducenta[2] quin-

1. *Chius. M. alii, Cydius. al. Cydnius.* 2. *Ducenta quinquaginta duo millia ſtadiorum. Ch. Vet.*

x. *Vanitatis Graecae)* Quod nimirum Geometricam ſuam rationem experimento poſt mortem teſtari voluerit. At ſi menſuram ſpectes, non vanitatis illud, ſed veritatis eſt: quippe ad eam menſuram accedit, quam viri hodie eruditi probant: nec ab Eratoſthene ea abludit. H.

y. *Melius)* Ita Reg. 1. 2. etc. Ex inſula Melo, de qua L. IV. ſ. 23. H.

z. *Funus duxere)* Funus ducere, proſequi eſt, non antecedere. Ita L. VIII. ſ. 64. *Rex defuncto ei duxit exſequias.* Soli tibicines, praeficaeque, et quicumque pompae inſeruiebat, antecedere ſoliti. H.

a. *Stadiorum XLII. M.)* Siue paſſuum quinquagies bis centena quinquaginta millia. H.

b. *Pilae medium)* Atque adeo dimetientis dimidia pars, quam ſemidiametrum vocant. Diametrus igitur fuerit 84 millium ſtadiorum, ſeu centies quinquies centenum mill. paſſ. 10500000 paſſ. H.

c. *Vt circuitu eſſe ducenta quinquaginta quinque millia ſtadiorum pronunciarent)* Scribo, *CCLII. M. ſtadia pronunciarent*, ex ipſo Plinio capite praecedente, et Macrobio lib. in Somnium Scipionis ſecundo. Ptolemaeus vero et Marcianus aliam rationem ſecuti ſunt. Sed et calculi ratio, *duo millia*, non *quinque* ſcribendum eſſe conuincit. Nam ſi a pilae medio

quinquaginta d. duo millia ſtadiorum pronuntiarent.

CXIII. Harmonica e. ratio, quae cogit rerum naturam ſibi ipſam congruere, addit f. huic menſurae

dio ad ſummum, quae eſt dimetientis dimidia pars, colliguntur XLII. M. duplicata, haec ſumma reddet totum dimetientem, hoc eſt, LXXXIV. M. Qui numerus ſi triplicetur, (nam ſeptima pars dimetientis videtur ab Eratoſthene neglecta, vt parui momenti acceſſio ad totum circulum) conficiet numerum praedictum CC L II. M. ſtadiorum. *Pint.*

d. *Quinquaginta duo*) Ita Chiffl. Cod. cum alii habeant CCLV. vt editi. Quod ſi a pilae medio, quae eſt dimetientis dimidia pars, colliguntur XLII. millia ſtadiorum, dimetiens erit LXXXIV. numerus. Qui numerus ſi triplicetur, (neglecta enim videtur ſeptima dimetientis pars, quam Plinius mox addendam eſſe admonebit:) exſiſtet praedictus numerus CCLII. mill. ſtad. quam menſuram paulo antea Eratoſthenes quoque aſſignauit. Quod ſi ad triplicatam diametri menſuram, id quod exacta ratio requirit, ſeptimam dimetientis partem adieceris, nempe ſtadiorum millia duodecim, conficientur 264000. ſiue ducenta ſexaginta quatuor millia ſtadiorum, pro circuitu: hoc eſt paſſuum Romanorum 33000000 trecenties trigeſies centena millia. Recentiores hodie terrae ambitum aiunt eſſe 10270 leucarum, cum tribus leucae quadrantibus, poſita leuca communi duum millium expedarum, ſeu pedum 12000, quod Romana veteri computatione efficit 24648400 paſſ. hoc eſt, ducenties quadragies ſexies centena quadraginta octo millia, cum quadringentis paſſ. H.

e. *Harmonica*) Ratio naturae nihil niſi apte, nihil niſi perfectum abſolutumque molientis, cogit addi ad ſuperiorem menſuram ſtadiorum 252. mill. ſeptimam dimetientis partem. Nam triplicata diametros cum ſeptima diametri parte circuli perfectam rationem exhibet, vt dictum eſt ſect. 21. Diametri porro, quem conſtare vidimus ſtadiorum millibus LXXXIV. partem ſeptimam neceſſe eſt eſſe, duodecim millium ſtadiorum. H.

e. *Addit huic menſurae ſtadia ſeptem millia*) Scribendum videtur *XII. M.* non, *VII. M.* facili librariorum lapſu,

rae ſtadiorum XII.[1] millia; terrramque nonageſimam g. ſextam[2] totius mundi partem facit.

1. *Rectius ſic ex MSS. R. 1. 2. em. H. ſtadia* VII. *millia Gr.* 2. *Nonageſimam ſextam milleſimam t.m.p.ſ. Gr. at vti nos edidimus ex MSS. emend. Hard.*

lapſu, mutato *X*, in *V*. Duodecim autem ſuperiori ſummae defuerant ad complementum totius circuli: qui, vt eſt in confeſſo, et ſupra docuit Plinius, complectitur ter dimetientem et inſuper ſeptimam dimetientis partem. Dato ergo, dimetientem continere LXXXIV. M. conſequitur, vt ſeptima eius pars agat XII. M. ſtadia. *Pint.*

XII. millia) Ita vetus codex Dalecampii cum in ceteris perperam legatur, VII. millia, vt vidit ante nos Pintianus. Et ratio ipſa Arithmetica cogit credi, tertiam dimetientis partem, vt diximus, quam ſuperaddi Plinius praecipit, eſſe XII. mill. ſtadiorum. H.

g. *Nonageſimam)* Ergo ambitus terrae, quantus quantus eſt, multiplicetur per 96. quae inde ſumma colligetur, prodet ambitum caeli. Terrae porro circuitus conſtat, vt diximus 264000 ſtadiis. Igitur caeli circuitus erit ſtadiorum 25344000. quae Romana computatione paſſuum efficiunt 3168000000 tricies millies ſexcenties octogies centena millia. H.

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

LIBER III.

Hactenus de ſitu, et miraculis terrae, aquarumque, et[1] ſiderum, ac ratione[2] vniuerſitatis, atque menſura[3]. Nunc de partibus; quamquam infinitum id quoque exiſtimatur[4], nec temere ſine aliqua reprehenſione tractatum[5]. Haud vllo in genere venia[6] iuſtiore, ſi modo minime mirum eſt, hominem genitum non omnia humana nouiſſe. Quapropter auctorem neminem vnum ſequar; ſed vt quemque veriſſimum in quaque parte arbitrabor. Quoniam commune ferme omnibus fuit, vt eos quisque diligentiſſime ſitus diceret[7], in quibus ipſe prodebat: ideo nec culpabo, aut coarguam quemquam. Locorum nuda nomina, et quanta[8] dabitur breuitate ponentur, claritate cauſisque dilatis in ſuas partes: nunc enim ſermo de toto eſt. Quare ſic accipi velim, vt a. ſi[9] vidua[10] fama ſua nomina, qualia fuere primordio ante res vllas geſtas, nuncupentur; et[11] ſit quaedam in his nomenclatura quidem, ſed mundi rerumque naturae. Terrarum orbis vniuerſus in tres diuiditur partes, Europam, Aſiam,

1. *Sic et Chiff. ac Gr.* 2. *Sic et Chiff. et Gr.* 3. *menſurae. V.* 4. *aeſtimatur. V.* 5. *tractandum. Vet.* 6. *Venia iuſtior eſt, Gr.* 7. *diſceret, ex quibus ipſe prodibat.* 8. *quantum dabitur breui.* 9. *ſicubi. V.* 10. *diuidua. Ch.* 11. *et, del. vid. ex Ch.*

a. *Vt ſi vidua)* Oppidorum, inquit, ita nunc audienda ſunt nomina, tamquam cum primum fuere condita, vt obſcura ſcilicet inglorıaque, citentur. H.

Aſiam, Africam. Origo b. ab occaſu Solis et Gaditano freto, qua irrumpens Oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa eſt, laeua Europa: inter c. has Aſia eſt [1]. Termini amnes, Tanais, et Nilus. Quindecim d. M. paſſ. in longitudinem, quas e. diximus, fauces Oceani patent, quinque M. in latitudinem, a vico Mellaria Hiſpaniae ad promontorium Africae Album f., auctore Turranio Gracili [2] iuxta genito. T. Liuius, ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, vbi g. minus [3], VII. M. paſſ. vbi vero plurimum, X. M. Tam modico ore tam immenſa aequorum vaſtitas panditur. Nec profunda altitudo mira-

1. *Eſt, deeſt in Ch.* 2. *Ex MSS. ſic em. Hard. et V. Turannio Graccula. Gr.* 3. *ſic et Ch. minimum Gr. Al.*

b. *Origo)* Mela L. I. c. 4. operis de ſitu Orbis: *Nunc exactius,* inquit, *oras ſitusque dicturo, inde eſt commodiſſimum, incipere, vnde terras noſtrum pelagus ingreditur,* etc. H.

c. *Inter has)* Nam Europae Aſia Africaeque obtenditur. H.

d. *Quindecim)* Sic Martianus, L. VI. c. de rotunditate terrae, p. 201. H.

e. *Quas dixímus)* Plane modo, his verbis: *Gaditano freto,* etc. H.

f. *Album)* Nunc *Capo Spartel:* idem Ampeluſia vocitatum, L. V. ſ. 1. H.

g. *Vbi minus)* Vbi plurimum, decem: vbi minus, ſeptem: vbi minimum, quinque millia paſſ. vt dictum eſt proxime antea. Vide Not. et Em. N. I. (hic ext.) *Vbi minus VII. mill. paſſ.)* Ita reſtituimus admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. et Chiffl. vetuſtarumque editionum ante Frobenium, qui *vbi minimum* obtruſit imprudenter: Triplex enim modo quaſi latitudinis ordo proponitur, vt noſtra interpretatio planum fecit: cuiusmodi ab exſcriptore Plinii Martiano Capella diſtinguitur, L. VI. c. de diuiſione terrae, p. 201. *Latitudo vero,* inquit, *vbi anguſtior, quinque: vbi diffuſa, ſeptem: vbi prolixior, decem millibus explicabatur.* H.

miraculum minuit. Frequentes h. quippe taeniae candicantis vadi carinas territant. Qua de cauſa Limen i. interni maris multi eum locum appellauere. k. Proximis[1] autem faucibus vtrimque impoſiti montes coercent clauſtra[2]: Abila Africae, Europae Calpe, laborum Herculis metae[3]. Quam ob cauſam indigenae columnas eius Dei vocant: creduntque l. perfoſſas[4] excluſa antea admiſiſſe maria, et rerum naturae mutaſſe faciem.

(I.) Pri-

1. *Sic etiam Ch. proxima Gr.* 2. *veluti clauſtra.* 3. *meta. Ch.* 4. *perfoſſos (ſub. montes.) Pint.*

h. *Frequentes)* Adeo parum depreſſi fundi mare ibi eſſe ſignificat, vt vadum ipſum ſaxoſum appareat, ac per latitudinem freti, ab Europa in Africam inſtar taeniae faſciaeue candicantis porrigatur: ταινίαν ὕφαλον appellat Strabo, L. I. p. 49. H.

i. *Limen interni maris)* Mediterranei, quod et ſupra *internum* dixit. Salluſtio *mare ſecundum*, et fretum maris noſtri: Iſidoro, *mare magnum.* Dalec.

k. *Proximis autem)* Montes, inquit, vtrimque impoſiti faucibus quae fretum vrgent, ſibique propinquant, clauſtra huiuscemodi continent. Pomponius Mela, L. II. c. 6. *Deinde anguſtiſſimum pelagus, et proxima inter ſe Europae atque Africae litora, montes efficiunt, vt initio diximus, columnae Herculis Abila et Calpe.* H.

l. *Perfoſſas)* Vide Not. et Em. N. II. (paulo inf.) De re ipſa Pomponius, vt ſolet, pereleganti breuitate, L. I. c. 5. *Hunc Abilam,* inquit, *illum Calpen vocant: columnas Herculis vtrumque. Addit fama nominis fabulam: Herculem iunctos olim perpetuo iugo diremiſſe colles; atque ita excluſum antea mole montium Oceanum, ad quae nunc inundat, admiſſum.* Seneca Nat. Quu. L. VI. c. 29. *Sic et Hiſpanias a contextu Africae mare eripuit. Creduntque perfoſſas.)* Sic MSS. proxime laudati: Rectius tamen fortaſſe cum Pintiano *perfoſſos* agnoueris, montes ſcilicet, non columnas. Capella hoc ipſum agens, l. c. *Montium praedictorum,* inquit, *effoſſis radicibus euulſoque confinio.* H.

(I.) Primum ergo de Europa altrice victoris omnium gentium populi, longeque terrarum pulcherrima, quam m. plerique merito non tertiam portionem fecere, verum aequam; in duas partes, ab amne Tanai ad Gaditanum fretum, vniuerſo orbe diuiſo. Oceanus hoc n. quod dictum eſt ſpatio Atlanticum [1] mare infundens, et auido meatu terras,

1. *In Atlanticum mare ſe infun.*

m. *Quam plerique merito non tertiam portionem fecere)* Iſocrates in Panegyrico. Τῆς γὰρ γῆς ἁπάσης, τῆς ὑπὸ τῷ κόσμῳ κειμένης δίχα τετμημένης, καὶ τῆς μὲν Ἀσίας, τῆς δ᾽ Εὐρώπης καλουμένης, τὴν ἡμίσειαν ἐκ τῶν συνθηκῶν εἴληφεν. Aethic. Coſmogr. poſtquam vulgo tandem receptam orbis terrarum tripertitam attuliſſet diuiſionem. *Sed hinc*, inquit, *magnum inter doctos certamen fuit. Nam plurimi qui res diuinas euidentius agnouerunt, duas tantum partes accipiendas ſuadent, id eſt, Aſiam et Europam tantummodo. Africam vero cenſent Europae finibus deputandam. Et reuera hoc ita eſſe euidenti documento monſtratur. Quia non ſolum venenorum male altrix terra partem habet ſpatii, verum etiam eſt et caeli aduerſo ſidere plus deſtituta. Namque illam partem tertiam vocauerunt, non vt aequalem inclitis praecellentibusque ſed ſitu peſſimo, languidam ardoribus ſuis, in extremo poſitam, ab optimis ſecarunt: non diuiſionis merito, ſed ſic vt inciſa ſuis fluctibus inuenitur.* Id quod poſtea p. 32. paucioribus paulo verbis repetit, et p. 52. Simler. quoque alios auctores dilaudat, quibus addatur et Auſon. ep. 18. Reuera autem rem aliter, quoad cauſas ab Aethico adductas, ſeſe habere norunt partim eruditi, qui id omne ex hominum pendere arbitrio ſciunt, partim vero qui hodierna die parentumque noſtrorum memoria orbem terrarum ipſi luſtrauere, certioraque experti ſunt. Qua de re cum primis, quod huc faciat, Leo Afer in deſcriptione Africae, caeterique Coſmographi recentiores. Salluſtius in Iugurth. *In diuiſione orbis terrae plerique in parte tertia Africam poſuere, pauci tantummodo Aſiam et Europam eſſe: ſed Africam in Europa.* Dalec.

n. *Hoc quod dictum eſt)* Gaditano freto. H.

ras, quaecumque venientem expauere [1], demergens: reſiſtentes quoque flexuoſo litorum anfractu lambit: Europam vel maxime receſſibus crebris excauans: ſed in quatuor praecipuos [2] ſinus. Quorum o. primus a Calpe Hiſpaniae extimo (vt dictum eſt) monte, Locros p. et [3] Brutium vſque promontorium immenſo ambitu flectitur.

II. In eo prima Hiſpania terrarum eſt, vlterior appellata, eadem Baetica. Mox [4] a fine q. Vrgitano citerior, eademque Tarraconenſis ad Pyrenaea iuga. Vlterior in duas [5], per longitudinem, prouincias diuiditur. Siquidem r. Baeticae latere ſeptemtrionali praetenditur Luſitania, amne Ana s. diſcreta.

1. *Exſpectauere, excepere. Vet.* 2. *ſic ex MSS. H. et praecipue Gr.* 3. *deeſt in Chiff.* 4. *lege, a ſinu Virgitano. vrbs enim Virgi hac in parte a Pomponio collocatur: propinquusque ſinus appellatur, Virgitanus.* 5. *duas partes diuid. Chiff.*

o. *Quorum primus a Calpe Hiſpania)* Scribe: *Quorum primus a Calpe Hiſpaniae extimo monte, Locros, Bruttium vſque promontorium immenſo ambitu amplectitur. Salmaſ.* pag. 83 *Gr.*

Quorum primis) Is Ibericum mare, Sardoum, Tyrrhenumque complectitur. H.

p. *Locros, etc.)* Pomponius quoque Brutium promontorium Locros ſtatuit: *Tertius ſinus, inquit, inter promontoria Zephyrium, et Brutium, Conſilinum, Cauloniam, Locrosque circumdat.* Brutium vero promontorium illud eſt, quod ſect. 10. Leucopetra appellatur. H.

q. *A fine Vrgitano)* Ab oppido Vrci, qui Baeticae finis, idemque Tarraconenſis initium, vel dicitur ſect. 3. et 4. Vrci, Vrgi, Virgi, omnia eiusdem oppidi ſunt nomina. Hodie *Alcmareu.* Martianus a Plinio mutuatus, L. VI. p. 202. cap. de Hiſpania: *Ab Vrcitano fine, inquit, qua citerior meat, Tarraconenſis dicitur,* etc. Mela L. II. c. 6. *Virgi in ſinu quem Virgitanum vocant.* H.

r. *Siquidem)* Martianus l. c. H.

s. *Ana)* Nunc Maurorum lingua *Guadiana,* hoc eſt flumen *Anas.* Ἄνας Straboni L. III. p. 139. H.

creta. Ortus hic Laminitano t. agro citerioris Hiſpaniae: et modo ſe in ſtagna fundens, modo in anguſtias reſorbens, aut in totum cuniculis condens, et ſaepius naſci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Tarraconenſis autem hinc [1] affixa Pyrenaeo, totoque eius latere decurrens, et ſimul ad u. Gallicum Oceanum Iberico a mari transverſa [2] ſe pandens, Solorio x. monte, et Oretanis y. iugis, Carpetanisque, et Aſturum, a Baetica atque Luſitania diſtinguitur.

III. Baetica z. a flumine eam mediam ſecante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu, et

1. *Hinc d. ap. Gr.* 2. *transuerſim. Vet.*

t. *Laminitano)* Ab oppido quod Λαμίνιον vocat Ptolemaeus in Carpetanis, L. II. c. 6. Laminium Antonius in Tarraconenſi, quod a capite fluminis Anae diſtare ait idem VII. paſſ. mill. Hodie oppido nomen eſt *Montiel*, et idem circumiacienti agro, *Campo de Montiel:* nec procul a fontibus ſe in diuerſa ſtagna fundit, ac ſe ipſe premit ſubinde anguſtioribus alueis, mox in totum curriculo ſe abſcondit, ſaepius ita naſci gaudens: quod circa Metellinum oppidum, multis ab ipſius exortu millibus contingere falſo veteres credidere. H.

u. *Ad Gallicum)* Qui et Aquitanicus appellatur. H.

x. *Solorio)* Solurium vocat Iſidorus, L. XIV. Orig. c. 8. qui montium Hiſpaniae altiſſimum eum prodit. Nunc vocant *Sierra de los Vertientes.* H.

y. *Oretanis)* Oretana iuga, hodie *Sierra de Alcaraz:* Carpetana, *Sierra di Guadalupe, Sierra di Pico:* Aſturum denique, *Sierra de las Aſturias.* Pro *Aſturum* fruſtra *Vettonum* reponit Ioh. Geneſ. Sepulueda L. III. ep. 45. ad Pintianum, p. 181. H.

z. *Baetica)* Andaluſia nunc eſt cum parte Granatenſis regni. Vnde ſit autem Andaluſiae factum nomen, mihi fateor eſſe incompertum. A Vandalis enim, opinor, Vandalia diceretur. Orientales, quibus ignoti ſunt Vandali, inquit D. D' Herbelot, in Biblioth. orient. p. 114. fabulantur ab Andaluſo Iapheti filio, Noe Nepote, Andaluſiam nomen accepiſſe. H.

et quodam fertili ac peculiari nitore praecedit. Iuridici a. conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubenſis, Aſtigitanus [1], Hiſpalenſis. Oppida b. omnia numero CLXXV. In c. iis coloniae VIIII. [2] municipia

1. *Aſticianus. Ch.* 2. VIII. *Gr. Al.*

a. *Iuridici conuentus ei quatuor)* Martianus duos aſſignat Baeticae duntaxat conventus, Cordubenſem et Gaditanum. Mirumque mihi, cur in hac traditione, tam diuerſus abierit a ſuo Plinio, a quo in caeteris neque latum, vt aiunt, vnguem diſcedere ſolet. *Pintian.*

Iuridici) Quo tempore Romani Hiſpanias tenuere, ſuos in illis Senatus Iudiciarios habebant, quos *Conuentus Iuridicos* ſuo nomine appellabant. Hunc finitimi, tamquam ad Coloniae metropolim, ius petituri, et de controuerſiis, quae orirentur, diſceptaturi conueniebant: quemadmodum hodieque in Gallia forum iuris publici (Parlamenti Curiam vocant) Lutetiae Pariſiorum et Toloſae, et alibi conſtitutum perdurat: et in Caſtellae regno, Praetorium Valliſoletanum, et Granatenſe. H.

b. *Oppida omnia numero CLXXV.)* Et paulo poſt, *foedere II.* Scribe: *foedere IIII.* ex exemplari Tolet. eximie. neque enim inferiores numeri collecti redderent aliter praedictam ſummam 275. *Pint.*

Numero CLXXV.) Sic Martianus L. VI. c. de Hiſpania, p. 203. librique omnes. H.

c. *In his coloniae* VIIII.) Vide Not. et Em. N. III. (paulo poſt) vbi eadem opera, quid coloniae ſint, quid municipia, quid donata Latio oppida, quid denique foederata ac ſtipendiaria, dicturi ſumus. *In his coloniae VIIII. municipia octo: Latio antiquitus donata XXIX. libertate, VI. foedere, III. ſtipendiaria, CXX.)* Numeros ex fide eorumdem codicum reſtituimus: *coloniae VIIII. et foedere III.* cum prius octo tantum coloniae, foedere donata tantum oppida duo cenſerentur: id quod cum ſuperiore ſumma oppidorum omnino CLXXV. ſtare nequit. Porro de coloniarum ceterorumque iure, haec accipe. Poſt diuturnum bellum Romani Latinos pro ſociis et amicis ſibi adſciuerunt, dato iure, vt in bello Romanis legionibus permixti militarent, et ibi magiſtratus officiaque gerere, et honores com-

cipia XVIII. d. Latio [1] antiquitus donata XXIX. libertate VI. foedere [2] III. [3] ſtipendiaria CXX. [4]

Ii 3 Ex

1. *Lege Latio iure, vt infra cap. 3.* 2. *ſic quoque in Ch.* 3. II. *Gr. Al.* 4. CCX. *Gr. Al.*

communi iure accipere poſſent: ſed non Romae tamen petere magiſtratus aut gerere iisdem licuit, vt apertiſſime Plinius docet, L. VII. ſ. 43. nec repugnat Aſconius, de quo Sigonium vide, L. I. de antiquo iure Italiae, c. 4. p. 133. Atque id ius quidem, quia Latinis primum conceſſum, *Ius Latii* appellatum. Poſt tamen et ſuffragii in Vrbe ferendi, creandique Magiſtratus dari ſibi ius poſtularunt, vtque pro ciuibus Romanis pari cum caeteris iure haberentur. Impertitum et illud deinde praerogatiua quadam populis aliquot exteris, aegre tamen: vocatumque *Ius Ciuium Romanorum*. Vetus vero ius ad diſcrimen huius noui, *Ius antiquum Latii*, et *Latium antiquitus* dictum eſt: datumque idem ius longo poſt tempore vniuerſae Italiae: vnde Italicum ius dici coeptum. Cum ciues, militesque alio deducerent, vt ea incolerent loca, *Coloniam* vocabant: *Municipium* vero, cum loci alicuius indigenis ius illud Italicum, vel ciuium Romanorum, de quo egimus, communicarent. Ampliabant autem Romani, adſtringebantque arbitratu ſuo ius et immunitates eas, vt auctor eſt Tacitus Annal. L. XI. Quin ipſe Plinius coloniis quibusdam ius Italiae tantum conceſſum, aliis ſolam immunitatem a tributis innuit, ſectione huius libri tertia. Municipia ſuis viuebant legibus et inſtitutis: Coloniae Romanis. Suis quoque, oppida libertate donata: ſed neque Italico, neque ciuium Romanorum iure gaudebant, quorum alterutro municipia fruebantur: Ea vero *libera oppida*, et *liberae conditionis* vocabantur. Foederata erant, quibuscum populus Rom. foedus inierat, quorum ciues ſe foederatos, ſocios, fratres, populi Romani cognominabant, vt de Aruernis Galliae populis, Heduisque dicemus, L. IV. ſ. 32. et 33. Denique ſtipendiaria erant, quae veſtigal penderent, ſeu tributo ſoluendo obnoxia forent. H.

d. *Latio antiquitus donata* XXIX.) Quoniam hac tota Geographia frequens mentio fit iuris Latii, ac Municipalis, coloniarum, oppidorum, quae ſtipendiaria fuerunt et quae

Ex his digna memoratu, aut Latiali ſermone dictu facilia, a flumine Ana, litore Oceani, oppidum e. Onoba [1], Aeſtuaria cognominatum: Interfluentes [2], Luxia f., et Vrium: Arenae g. montes [3]: Bae-

1. *Oſſonoba. Gr. Al.* 2. *Interfluunt. Vet.* 3. *Ariani. Gr. Al.*

quae immunia, gentium, quae Romana ciuitate donatae ſint, Alexandrum ab Alex. cap. 10. lib. IV. conſulendum puto, qui ea omnia diligenter perſecutus eſt. Ius Latii leuatio cenſitionis fuit, vt idem ius experirentur in cenſitione quod Italicae coloniae, ac praeterea in traditionibus nixi, vſucapionibus, annali exceptione iure capiendi: immunitas vero cum nec pro capite, nec pro ſolo tributum pendebant. Videatur Onuph. Panuin. Imper. Rom. et Car. Sigon. de antiq. iur. *Dalec.*

e. *Onoba Aeſtuaria)* Ab aeſtuariis eo loci frequentibus. Sunt autem aeſtuaria (ἀναχύσεις Straboni lib. III. p. 140.) loca quae marinis aquis referta ſunt ex inundationibus pelagi, per quas ſaepe in mediterranea fluuiocum inſtar nauigantes accedunt. Oppidum id porro Anae fluuii oſtiis, vbi aeſtuaria fiunt accedente mari, proximum, nunc eſſe *Gibraleon* Rodericus Carus recte cenſet, L. III. Antiq. Hiſpal. c. 75. Vide Not. et Em. N. IV. (hic inſ.) *Onoba Aeſtuaria)* MSS. Reg. et Colb. ac Pariſ. *Oſſonoba Aeſtuaria.* Parm. edit. *Oſſonaba Aſturiae.* Hermolaus, *Oſſonoba Luſturia*, quoniam inter amnes Luxiam et Vrium, ſita eſt. Nos Ὄνοβαν Αἰςυρίαν, hoc eſt, Aeſtuariam, ab aeſtuariis, quae illic frequentia ſunt appellatione deducta, maluimus appellari, veſtigia codicum antiquorum ſumma fide ac religione ſecuti. Oſſonaba certe non huius loci eſt, ſed Luſitaniae, vt dicemus L. IV. ſ. 35. et ab Oſſonoba diuerſam Onobam et nomine et ſitu Marcianus Heracleotes agnoſcit, p. 71. et 73. hanc in qua nunc ſumus Ὄνοβαν Ἀςυρίαν vocans prope Anae oſtia: vnde Ptolemaeus emendandus, apud quem L. II. c. 4. Ὄνοβα Αἰςυρία pro Ὀνοβαλιςυρία legitur. Hanc porro Onobam eſſe *Ayamonte*, oppidum ipſis Anae oſtiis impoſitum perperam Biuarius exiſtimauit, vt ſuppoſititium Maximo foetum vindicaret. H.

f. *Luxia et Vrium)* Nunc amnes eos *Odier*, et *Tinto* vocant, inter Anam et Baetim fluentes. H.

Baetis h. fluuius: Litus i. Corenſe [1] inflexo ſinu; cuius ex aduerſo Gades, inter k. inſulas dicendae. Promontorium Iunonis l., portus Baeſippo m. Oppida: Belon n., Mellaria o.: fretum ex Atlantico mari.

1. *Curonenſe.* Cb.

g. *Arenae)* Ab Vrio amne ad Baetim perpetua ſunt montium iuga. Vide Not. et Em. N. V. (hic coll.) *Arenae montes)* Ita Romana et Parmenſis editio vetus. MSS. Reg. 1. 2. etc. *Hareni montes.* Ipſi ſunt Mariani montes, quos in hoc Baeticae tractu Ptolemaeus agnoſcit L. II. c. 4. quem tractum haud multum a MSS. codicum lectione abludente vocabulo, *las Areas Gordas* vulgus appellitat. H.

h. *Baetis)* Nunc *Guadalquivir* vocant: quae vox Arabibus fluuium magnum ſonat. H.

i. *Litus Corenſe)* MSS. Reg. 1. 2. etc. *Curenſe.* Litus id a Baeti amne ad *Rio Guadalete* porrigitur, vbi oppidum *S. Lucar di Barameda.* H.

k. *Inter inſulas)* L. IV. ſect. 36. H.

l. *Iunonis)* Nunc *Capo de Trafalgar.* Ptolem. L. II. c. 4. ἀκρωτήριον, ἐν ᾧ ναὸς Ἥρας. H.

m. *Baeſippo)* Hodie *Puerto Beges*, vel *Beger.* Vide Not. et Em. N. VI. (hic adi.) *Portus Baeſippo)* Melae quoque L. II. c. 7. *Beſippo ad Iunonis promontorium:* ex quo intelligitur hallucinatos eſſe viros alioqui eruditos, Rodericum Carum, qui L. III. Antiq. Hiſpal. c. 48. portum Baeſipponem eſſe exiſtimat, *Puerto de S. Maria,* ad oſtium amnis *Guadalete:* et Hieronymum Suritam, qui Baſilipponem, hodie *Camillana,* ſuper Hiſpalim ad Boream poſitum, cum hoc Baeſippone maritimo oppido confundit; cum diſertis verbis Mela Pomponius, Pliniusque, viri in Geographicis rebus ſupra famam accurati ac diligentes, inter Gades et Calpen, promontorio Iunonis Baeſiponem affigant. Ptolem. L. II. c. 4. Μνεισθέως λιμὴν dicitur oppidum Βαισίππω. H.

n. *Belon)* Ptolemaeo l. c. Βαίλων πόλις καὶ ποταμὸς Martiano quoque Heracl. p. 70. Stephano, Βελών, πόλις καὶ ποταμὸς τῆς Βαιτικῆς, etc. poſt Strabonem, L. III. p. 140. Hodie *Tariffa*, ad fretum. H.

o. *Mellaria)* Μενλαρία Martiano Heracl. p. 70. Nunc dirutae: loco nomen *Milareſe.* H.

ri. Carteia p., Tarteſſos [1] a Graecis dicta. Mons Calpe. q. Dein r. litore interno oppidum [2] Barbeſula cum fluuio. Item s. Salduba [3]: oppidum Suel

1. Carpeſſum. Appian. Pauſaniae. Leopard. 2. oppida. Vet. 3. Item Salduba oppidum, Suel Malacha cum fl. Gr. et Al.

p. *Carteia)* Καρτηΐα Ptolemaeo, L. II. c. 4. Nummus eſt ex aere minimo, apud P. Albaret, e Societate noſtra, Turnonii, inſcriptus, CARTEIA, quem ad nos ille inſpiciendum miſit. Pictus ea parte Genius ciuitatis eſt: pars altera eſt vſu detrita. Fabrica manifeſte Hiſpanica. Oppidi illius hodie rudera vix ſuperſunt. Portus ſupereſt admodum capax, cum caſtello, *Torre di Cartagena*, corrupto a vetere Carteia nomine. Roder. Carus, L. III. Antiq. Hiſpal. c. 24. Mela, L. II. c. 6. *Carteia, (vt quidam putant) aliquando Tarteſſus.* Pauſan. L. VI. Eliac. poſter. p. 378. et Strabo L. III. p. 151. ἔνιοι δὲ Ταρτησσὸν τὴν νῦν Καρτηΐαν προσαγορεύουσι. Gadium inſulam Tarteſſum quoque vocitatam dicemus, L. IV. ſ. 36. Et in inſula ad Baetis oſtia tertiam eo nomine vrbem veteres agnouere, Strabo p. 148. H.

q. *Mons Calpe)* Cum oppido cognomine, cuius meminere Strabo, L. III. p. 140. Antoninus, et nummus ſuſpectus. C. I. CALPE, hoc eſt, *Colonia Iulia Calpe*, ap. Spanhem, p. 766. Sed eadem plane ea eſt cum Carteia ſuperius dicta. H.

r. *Litore interno)* Litore interni maris, hoc eſt, mediterranei: ibi enim oppidum Barbeſula, nunc *Guadaiara*, ad amnem hodieque cognominem: Martianus Heracl. ἀπὸ Καρτηΐας εἰς Βαρβήσολα — ἀπὸ δὲ Βαρβησόλων, etc. Fluuii Βαρβησόλα meminere Ptolem L. II. c. 4. et Tzetzes, Chil. 8. v. 712. H.

s. *Item Salduba)* Hoc eſt, vt Barbeſula, ſic etiam Salduba olim oppidum cum fluvio fuit cognomine: Suel non item. Salduba hodie *Marbella* eſt: ad amnem olim cognominem, qui nunc *Rio Verde* dicitur. Σουελ inter Marbellam et Malacam, in regno Granatenſi caſtellum eſt, hodie *Molina.* Refert haec oppida Mela, L. II. c. 6. *Maenoba, Malaca, Suel, Salduba, Lacippo, Barbeſul.* Inſcriptio vetus apud Reineſium, p. 131. MVNICIPIO SVELITANO. Sunt qui velint eſſe *Fuen-*

Suel [1]: Malaca t. cum fluuio, foederatorum. Dein Maenoba u. cum fluuio. x. Sexti [2] Firmum cognomine Iulium, Selambina y., Abdera. Murgis z.

1. *Siue. Chiff.* 2. *Sextifirmium Ptolemaeo.*

Fuengirolam, vicum a Malaca leucis quatuor diſſitum, vbi haec reperta erutaque inſcriptio eſt, ſed ficta eadem et recens. H.

t. *Malaca)* Malaca, inquit, foederatorum oppidum eſt, cum fluuio. Ptolemaeo, L. II. c. 4. Μάλακα, qui vicinum amnem Σάδεκαν vocat. Oppido incolae nomen fecere *Malaga:* Galli, *Malgues:* amni, *Guadalquivireio*, ſiue *Fiu Grande.* Regio vino nobilis, in Granatenſi regno. H.

u *Maenoba)* Μαίνοβα, Straboni L. III. p. 143. Ptolemaeo Μάνοβα, mendoſe. Fluuio nomen eſt hodie *Fiu Frio*, ſeu frigidus amnis: oppido, *Torres*, in litore regni Granatenſis. H.

x. *Sexti)* MSS. *Sexifirmum.* Mela, l. c. *Ex* vocat: *Sexitanum*, Antoninus: Σὲξ Ptolemaeus, L. II. c. 4. hodie *Almunecar.* Vide Not. et Em. N. VII. (paulo poſt.) Hinc ſalſamentis Exitanis, ſiue Sexitanis nomen, de quibus Strabo L. III. p. 156. aliique. *Sexti Firmum)* Admonet ipſa ſeries oppidorum, quae plane eadem eſt apud Melam, Plinium, Ptolemaeumque, Sexti Firmum prius Hiſpaniae oram legentibus a Calpe verſus Septemtrionem occurrere, quam Selambinam: quare Suritam, Rod. Carum, aliosque falli neceſſe eſt, qui id oppidum nunc *Motril* eſſe exiſtimant, quod citra Selambinam eſt. H.

y. *Selambina)* Σηλάμβινα Ptolemaeo, l. c. et mox Ἄβδαρα, Straboni, l. c. Αὔδηρα, Stephano Ἄβδηρα. Illam hodie *Salobrena* incolae: iſtam *Almeria* vocat Mariana, L. X. Hiſt. Hiſp. c. 18. p. 503. vtramque regni Granatenſis. Aliis Abdera *Adra*, eſſe videtur, haud adeo abludente ab Abdera vocabulo, medio fere inter Selambinam et Almeriam interuallo. H.

z. *Murgis)* Antonino Murgi, a Sexitano, M. P. XXXVIII. Hodie Almeria eſt, ſi Mendozam audimus in Conc. Illib. *Muxacra*, in ora vlteriore verſus ſeptemtrionem, ſi Marianam, L. I. Hiſt. Hiſp. c. 3. cui ſubſcribimus. Alia porro ab iſta Μοῦργις Ptolemaei eſt, L. II. c. 4. in mediterraneis Turdulorum Baeticorum oppidis. Alia item, quam hodie Murciam vocant, regni caput,

Baeticae finis. Oram eam vniuerſam originis Poenorum exiſtimauit M. Agrippa. Ab a. Ana autem Atlantico Oceano obuerſa b. Baſtulorum Turdulorumque eſt. In [1] vniuerſam Hiſpaniam M. Varro perueniſſe Iberos c., et Perſas, et Phoenicas, Celtasque, et Poenos tradit. Luſum d. enim Liberi patris

1. *Turduli a Baeti fluuio ad Aetnam vſque protenduntur. Eorum finis ad promontorium ſacrum: Baſtuli vero a Calpe vſque Alimentam. Pinetus haec interſerit.*

caput, oppidum et a mari, et ab ora hac quam luſtramus longe diſſitum. H.

a. *Ab Ana)* Ad fretum vſque, Mela, L. III. c. 1. *A freto ad flumen Anam Turduli et Baſtuli habitant.* H.

b. *Obuerſa)* Subintellige, ora. A Turdulis ſiue Turdetanis, Baetica tota olim Turdetania appellata. Vide Strab. L. III. p. 139. H.

c. *Iberos* etc.) De his omnibus vide Diodor. Sic L. V. Bibl. p. 312. Appianus in Ibericis, p. 256. Melam, L. II. c. 6. aliosque. Phoenicum inprimis expeditionem in Hiſpaniam eo tempore ſuſceptam, quo Romanae vrbis fundamenta ponerentur, Mariana cenſet, L. I. Hiſt. Hiſp. c. 15. H.

d. *Luſum enim Liberi patris ac Lyſam cum eo bacchantium, etc.)* Scribe: *aut Lyſam cum eo bacchantem.* Martianus, *Cui*, inquit, *nomen fabulae a luſu Liberi patris, vel cum eo bacchantium ſociavit.* Fauent etiam ambo exemplaria. *Pintian.* *Luſum enim Liberi patris, ac Lyſſam, etc.)* Nota eſt ex poetis *lyſſa*, hoc eſt, rabies, Maenadum Bacchi comitum obuios thyrſo ferientium, et canes pecudesque diſcerpentium: de qua illud: *Et toruum vitulo caput ablatura ſuperbo Baſſaris et lyncem Maenas flexura corymbis.* *Gelen.*

Luſum enim) Varro nugatur, ſi a ludo ſeu luſione, quae vox Latina eſt, iam tum Bacchi aeuo Luſitaniam cognominatam velit: aut a λύσσα, quae vox rabiem ſonat. Sic tamen Martianus accepit L. VI. c. de Hiſpania p. 203. *Luſitania, cui nomen fabula a luſu Liberi patris, vel cum eo bacchantium, ſociauit.* In MSS. *Lyſum.* An *Lyſum Liberi patris, aut Lyſam cum eo bacchantem* legi ſatius: vt *Lyſus* et *Lyſa* vnius hominis, qui Bacchi filius comesue fuerit, nomen geminum eſſe videatur? Bacchum ipſum Lyſium

patris, aut Lyſam cum eo bacchantem [1] nomen dediſſe Luſitaniae, et Pana praefectum eius e. vniverſae [2]. At f. quae de Hercule ac Pyrene, vel Saturno traduntur, fabuloſa in primis arbitror. Baetis in Tarraconenſis [3] prouinciae, non vt aliqui dixere, g. Menteſa [4] oppido, ſed Tugienſi h. exoriens ſaltu [5], iuxta i. quem Tader fluuius, qui Carthaginienſem agrum rigat, k. Ilorci [6] refugit Scipionis

1. *Patris comitem, aut Lyſſam, bacchantem. Gor. Pinet.* 2. *eius vniuerſa autem quae de.* 3. *Tarraconenſi provincia.* 4. *Meteſa. Ch.* 5. *iuxta. deeſt ap. Gr.* 6. *ille ocyor refugit. Vet.*

Lyſium apud Pauſaniam dictum accepimus, a λύω quod curas ſoluit. *Bacchantem* habent editiones vetuſtae. H.

e. *Vniuerſae)* Subintellige, Hiſpaniae. Verba Soſthenis de Baccho, L. XII. Ibericorum: Νικήσας δὲ καὶ Ἰβηρίαν, Πᾶνα κατέλιπεν ἐπιμελητὴν τῶν τόπων, ὃς τὴν χώραν ἀπ' αὐτȣ Πανίαν μετωνόμασεν, ἣν οἱ μεταγενέςεροι Σπανίαν προσαγορεύȣσαν. Apud Plutarch. L. de flumin. p. 1159. H.

f. *At quae de Hercule)* Vetuſti codices, *Quae autem de Hercule. Pint.*

f. *De Hercule, etc.)* De Herculis expeditione in Hiſpaniam Diod. Sic. L. IV. Bibl. p. 226. A Pyrene Bebrycis filia, quam Hercules adamarat, in Pyrenaeo monte ſepulta, montis eius appellationem fabuloſe Silius deducit, L. III. H.

g. *Menteſa)* Haec Menteſa Baſtulorum de qua ſ. 4. dicetur. Nunc vicus *S. Thomaé:* olim Epiſcopalis ſedes, Gienam deinde transducta, *Iaen.* H.

h. *Tugienſi)* Ab oppido Tugia, cuius Antoninus meminit, et a Caſtulone, Malacam verſus, diſtare ait, XXXV. M. P. Nunc iacet. Saltui Tugienſi nomen, *Sierra di Alcaraz.* H.

i. *Iuxta quem Tader)* Ita MSS. omnes. Ex iisdem montibus, quibus Baetis, Tader oritur: hodie *Segura* vocant: Sed is in ortum tendit, Murciam rigat, et in Ilicitanum agrum deuoluitur, vt dicetur ſect. ſq. H.

k. *Ilorci)* Curuo, inquit, amnis deflectit anfractu, quaſi refugiat Cn. Scipionis rogum aſpicere: quem in turrim quamdam Aſdrubalis copiae fugientem compulerant: qua

pionis rogum: verſusque in occaſum, Oceanum Atlanticum prouinciam l. adoptans petit, modicus primo, ſed multorum fluminum capax, quibus ipſe famam aquasque aufert. Baeticae m. primum ab[1] Oſſigitania n. infuſus, amoeno blandus alueo crebris dextra laeuaque accolitur oppidis. Celeberrima inter o. hunc et Oceani oram in mediterraneo Segeda, quae Augurina cognominatur, Iulia p. quae Fidentia: q. Vrgao[2] quae Alba: r. Ebura[3], quae

1. *Oſſigitaniae.* 2. *Virgao.* Gr. 3. *Hebura.*

qua incenſa cum omni comitatu miſere concrematus eſt: vt auctor eſt Appian. in Iberic. p. 263. Oppido hodie nomen *Lorquinum* eſt, ad amnem Taderem, in regno Murciae. H.

l. *Prouinciam)* Baeticae prouinciae, quam mediam ſecat, ſuum nomen impertiens. H.

m. *Baeticae primum ab Oſſigitania infuſus)* Alii, *Oſſigetania*. Codex Salmanticenſis, *Oſſigitania*, per *i*, in tertia, veriore lectione, ab *Oſſigi* oppido conuentus Cordubenſis cognomine Laconio, de quo mox paulo P.

n. *Oſſigitania)* Ab Oſſigi oppido, de quo mox: ab ea prouincia Baeticae initium duci haud obſcure innuit: citra verſus ſeptemtrionem et ortum, Tarraconenſem eſſe: quare ad Caſtulonem oppidum, qui Baeticae finis paulo poſt dicetur, Oſſigitania pertinuit. H.

o. *Inter hunc)* Inter Baetim, ab Oſſigitania, ad fretum Gaditanum, et Atlantici oram Oceani, Cordubenſis conuentus mediterranea oppida iſta ſunt: Segeda, etc. H.

p. *Iulia, quae)* Tiberii nummus in Theſauro Goltzii, COL. IVL. FIDENTIA. Sed ſunt Goltziana Latina numiſmata pleraque adulterina et ficta. Straboni L. III. p. 141. Ἰουλία. Eſt Οὐλία vel potius Ἰȣλία Ptolemai prope Cordubam, L. II. c. 4. H.

q. *Vrgao)* Inſcriptio inventa Argonae in Agro Gienneſi, leucis duabus ab *Anduiar*, MVNIC. ALBENSE. VRGAVON. apud Gruter. p. 233. ſed ficta et recens. H.

r. *Ebura)* In MSS. quibusdam, *Ebora*. Non eſt haec *Ebora* Pomponii Melae, de qua ille in Baeticae littore, L. III. c. 1. nec Strabonis Ἐβȣ̃ρα, quae eadem cum Ebora

quae Cerealis: Iliberi s., quod Liberini: Ilipula t., quae Laus: Aſtigi u., quod Iulienſes: Veſci x., quod Fauentia: y. Singili [1] z. Attegua [2], Arialdunum a., Agla-

1. *Singilia. Gr.* 2. *Hegua, Gr.*

Ebora Pomponii eſt, L. III. p. 140. Nunc, vt ergo reor, eſt *Alcala Rſal*, inter Granatam et Cordubam. H.

s. *Iliberi)* Loayſas in Conc. Illib. legit, *Eliberi, quod Eliberini.* Fuit in colle, cui nomen hodie eſt *Sierra de Elvira.* Ptolemaeo, l. c. Ἰλλιβερίς. H.

t. *Ilipula)* Ptolemaeo, l. c. Ἰλλίπουλα μεγάλη. Nunc eſt Granata, regni cognominis caput. Vide Roder. Carum, L. III. Antiq. Hiſp. c. 11. p. 100. H.

u. *Aſtigi)* Nunc *Alhama,* inter Granatam et internum mare, verſus Malacam. Mart. de Roa, in hiſt. Aſtigit. fol. 13. aliique: Ptolemaeo, l. c. Ἀϱτιγίς. Parmenſis editio, *Aſtici.* H.

x. *Veſci)* Οὐεσκις Ptolemaeo l. c. Forte *Archidona,* inter *Antequera,* et *Alcala Real.* H.

y. *Singili)* Eadem Antiquaria Antonino dicta, nunc *Antequera,* ſupra Malacam. Ibi reperta inſcriptio apud Gruter. exſtat, p. 437. MVNICIP. SINGILIENSIVM. H.

z. *Attegua)* Ἀττεγουα πόλις, Dioni, L. XLIII. p. 230. haud procul Corduba. Mariana, L. III. hiſt. Hiſp. c. 21. *Attegua,* inquit, *decimo ſexto ab vrbe Corduba lapide ſita erat, quo nunc loco ruinae tantum exſtant Tebae veteris nomine; Teva veia,* ſexto fere milliari ab Antiquaria Hiſpalim euntibus. Vide Not. et Em. N. VIII. (hic ext.) *Singili, Attegua)* Prius legebatur, *Singilia, Hegua.* Scio in hoc Baeticae tractu Αἰγουαν a Strabone citari, L. III. p. 141. Sed cum *Singiliattegua* in MSS. ſcribatur Reg. 1. 2. et *Singili: Attegua,* haud cunctanter agnoſco. Nam de Attegua, praeter Dionem, quem laudaui, meminit non ſemel Hirtius, L. de bello Hiſp. p. 259. et Atteguenſes Pompeianarum partium fuiſſe, ſcribit Valer. Max. L. IX. c. 2. p. 425. H.

a. *Arialdunum)* MSS. Reg. et Colb. *Arialdunum, Aglamin, Vrbedo.* Hic aliqui comminiſcuntur, *Avia, Eldanum:* et a priore oppido dictum eſſe Feſtum Avienum volunt. Pro *Boebro.* Forte *Agabro* legi ſatius: quod cum Eliberitana et Aſtigitana Eccleſia, meminit etiam Agabrenſis Concilium Hiſpalenſe II. can. 1. H.

Aglaminor, Baebro [1]. Caſtra b. vinaria, c. Epiſibrium [2]: Hippo d. noua, Illurco e., Oſca f., Eſcua, Succubo, Nuditanum g., h. Tuati [3] vetus, i. omnia [4] Baſti-

1. *Vbeda.* 2. *Piſimbrium. Ch.* 3. *Tucci. Gr.* 4. *Omnia Baſtitaniae vergentis ad mare. Conuentus vero Cordubenſis circa flumen ipſum Oſſigi Gr. et Al.*

b. *Caſtra vinaria)* Forte quae Hirtio Caſtra Poſtumiana dicuntur, millibus fere quatuor ab Attegua et Succubi, L. de bello Hiſp. p. 255. quae Mariana, L. III. hiſt. c. 21. p. 123. nunc *Caſtro del Fiume* ait appellari. H.

c. *Epiſibrium)* MSS. R. 2. *Epiſimbrium.* Reg. 1. et Colb. 2. *Ciſimbrium.* H.

d. *Hippo)* MSS. *Iphonoba.* Hipponem Liuius agnoſcit, ſed in Carpetanis, haud procul Toleto, L. XXXIX. p. 496. H.

e. *Illurco)* Inſcriptio apud Gruterum, p. 406. ORDINIS. ILLVRCONENSIS ex Ant. Auguſtini ſcedis, reperta in pago *Pinos*, Granatenſis agri. Falſa et recens. H.

f. *Oſca,* etc.) Oſcam nunc aiunt eſſe *Hueſcar*, in confinio regni Granatenſis, et Caſtellae Nouae. Ita Ioh. Franc. Andrez, L. de patria S. Laurentii p. 6. aliique. *Eſcuam* Ptolemaeus Ἔσκȣαν vocat L. II. c. 4. *Succubo* Hirtio, L. de bello Hiſpanico p. 254. Vcubis vocatur, prope Atteguam. Succubitani municipii meminit Capitolinus, in M. Antonio, p. 22. H.

g. *Nuditanum)* MSS. *Vnditanum.* H.

h. *Tuati)* Vide Not. et Em. N. IX. (hic adi.) *Tuati vetus)* Ita MSS. omnes, librique editi ante Frobenium, qui *Tucci vetus* repoſuit. H.

i. *Omnia Baſtitaniae)* Recenſita inquit, hactenus oppida, in Baſtitaniae parte illa ſunt, quae non ad Oceanum, ſed internum vergat ad mare: ad conuentum vero quod ſpectat, Cordubam iura petunt. Baſtetani Plinio iidem qui Baſtuli. A Baeti amne ad Carthaginem nouam, Oceani internique maris oram tenuere. Auctor Strabo L. III. p. 156. Nomen a Baſta vrbe, quae hodie *Baza* eſt, inquit, Mariana, L. I. hiſt. Hiſp. c. 3. Apud Gruter. p. 349. BASTETANVS. At p. 225. permutatis litteris, BATESTANI. POPVLI. Sunt pleraeque omnes Inſcriptiones Gruterianae ſuſpectae aut fictae. H.

Baſtitaniae vergentis ad mare, conuentus vero Cordubenſis. Circa k. flumen ipſum Oſſigi l., quod cognominatur Laconicum [1]: Illiturgi n., quod Forum Iulium: Ipaſturgi, quod Triumphale: Sitia p.: et XIV. M. paſſuum remotum in mediterraneo Obulco q., quod Pontificenſe appellatur. Mox r. Ripepora

1. *Laconium. Ch.*

k. *Circa flumen)* Circa Baetim. H.

l. *Oſſigi)* In ſubſcriptione Concil. Illib. *Clementianus ab Oſſigi.* Nunc aiunt eſſe *Megibar*, inter *Anduiar*, et *Linarez*, in regno Giennenſi. In Hiſpania Laconicos mores et inſtituta floruiſſe auctor eſt Strabo, L. III. p. 154. Inde illa fortaſſe cognomina, Laconicum, et Laconimurgi, quae nunc occurrunt. Tamen in MSS. hoc loco *Latonium* ſcribitur. H.

n. *Illiturgi)* A Scipione aequatum ſolo id oppidum auctor eſt Liuius, L. XXVIII. p. 326. et Appian. in Iber. p. 272. cui Ἰλεργία πόλις dicitur, ſicut Ptolemaeo, L. II. c. 4. Ἰλουργὶς. Nunc eſt *Anduiar el veio*, tribus millibus ab *Anduiar* oppido ad Baetim ſito, ſupra Cordubam: vbi reperta inſcriptio, quam refert Morales, L. II. fol. 57. ORDO ILITVRGITANOR. ficta et recens. H.

p. *Sitia)* Σέτια Ptolemaeo, l. c. H.

q. *Obulco)* Ὀβόλκων Stephano. Ὄβελκον Ptolemaeo, L. II. c. 4. Hodie *Porcunna*, oppidum haud ignobile Cordubam inter, et Giennam. Ita Mariana, L. III. hiſt. Hiſp. c. 21. p. 123. Reperta ibi vetus inſcriptio, apud Gruterum, p. 105. MVNICIP. PONTIFICIS. Et p. 458. ORDO. PONTIFICIENSIS. OBVLCONENSIS. Id pluribus firmat argumentis, Mart. de Roa, in hiſt. Aſtig. p. 18. In nummo vetere, e Gaza Regia, OBVLCO. H.

r. *Mox Ripepora)* Poſt Obulconem, inquit, ſequitur in mediterraneo Ripepora, quod oppidum foederatorum fuit. In oppido *Montoro* repertum lapidem vetuſtum Hieron. Surita ait in Anton. Itiner. p. 553. cum inſcript. RESPVB. EPORENSIS. Eporam a Corduba diſtare Antoninus prodidit M. P. XXVIII. a Caſtulone, L. Gruteri inſcript. p. 105. ORDO. MVN. EPOR. Hanc Eporam eſſe *Montoro*, in Cordubenſi Dioeceſi,

pora foederatorum, Sacili s. Martialium [1], Onoba. t. Et u. dextra, Corduba x., Colonia Patriciae cognomine [2]: inde primum nauigabili Baeti. Oppida: y. Carbula [3], Decuma z.: fluuius Singulis, eodem a. Baetis latere incedens [4]. Oppida Hiſpalenſis

1. *Maritalium. Vet.* 2. *Sic ex MSS. Hard. patricia cognominata Gr.* 3. *Carbule Gr. Carbulo Al.* 4. *Incidens Gr. Al.*

ceſi, cenſet pariter Roder. Carus, L. III. c. 22. p. 120. Haec Ἔβορα Ptolemaei videtur, L. II. c. 4. in oppidis Turdulorum mediterraneis, proxime Onobam. H.

s. *Sacili)* Σακιλὶς Ptolemaeo, L. II. c. 4. in oppidis Turdulorum mediterraneis. Nunc *Alcorrucen* vocant. In Theſauro Goltzii, p. 244. MVN. SACILIS. H.

t. *Onoba)* Ὄνοβα Ptolemaeo l. c. Vt Narbo Martius, a Martia vt videtur, legione, quae eo deducta colonia eſt, ſic Onoba eamdem ob cauſam. Martialum cognominata creditur. At hoc verius Sacilis cognomen eſt, interpungique ſatius in hunc modum: *Sacili Martialium, Onoba.* H.

u. *Et dextra)* In ripa fluvii, quae meridiem ſpectat. H.

x. *Corduba)* Hodie *Corduba la veia*, leuca fere vna a Corduba noua, quam nos Cordoue dicimus in ſeptemtrionali amnis latere poſita. In nummo Auguſti, COLONIA PATRICIA. H.

y. *Carbula)* Ita MSS. Reg. 1. 2. etc. et in nummo antiquo ex aere, apud P. *Ludouicum Iobert* e Societate noſtra, CARBVLA. Non *Carbulo*. Carulam in Baetica habet Antoninus, ſed Ilipam inter et Hiſpalim: quare non eſt huius loci: quamquam aliter Suritae viſum, in Anton. Itiner. p. 562. et Roder. Caro, L. III. Antiq. Hiſpal. c. 49. H.

z. *Decuma)* In MSS. R. 1. 2. etc. *Detuma*. Forte *Detunda*, vel *Detunnia*. Nam, vt Barbarus adnotauit, in hoc ipſo Baeticae tractu, inter mediterranea Turdulorum oppida Δητοῦντα a Ptolemaeo nominatur, haud procul Sacili. Situm eius oppidi fuiſſe neceſſe eſt inter Baetim et Singulim amnes. H.

a. *Eodem)* Dextro ſcilicet, et meridionali. Amnem hodie *Xenil*, et *Guadaxenil*, accolae nuncupant. H.

lenſis conuentus: Celti b., Arua [1], Canama, Euia, Ilipa c. cogno-

1. *Celtica*, *Axatiara*, *Arucci*, *Menoba*, *Gr. Al.*

b. *Celti*, etc.) Antonino, vel Aethico potius, vt viris eruditis placet, in itinere ab Hiſpali Emeritam. Ceterorum oppidorum mentio in vetuſtis Inſcriptionibus. Vide Not. et Em. N. X. (hic adi.) *Celti, Arua, Canama, Euia)* Vix vllus eſt in hoc opere Geographico, in quo atrocius ſit graſſata interpolatorum libido, et emendandi prurigo quaedam, quae eruditos etiam viros interdum tenet. In MSS. R. 1. 2. Colb. et Pariſ. *Celtiarava*, *Camana*, *aeua*. In edit. Romana, Parm. Froben. Gelenii aliisque ante Dalecampium, *Celtiaca*, *Vacamana*, *Acria*. Numerum oppidorum auxit, immutauitque deinde Dalecampius: *Celtiaca*, *Axatiara*, *Arruci*, *Maenoba*. Ecquod in his verbis, veteris ſcripturae veſtigium? Roder. Carus, L. III. Antiq. Hiſpal. c. 3. 8. et 9. legit, *Celſita*, *Axati*, *Arua*, *Arucci*, *Menoba*, *Canama*, *Aria*. Noſtram emendationem potiorem his omnibus eſſe non modo priſcorum codicum veſtigia ipſa confirmant, vix vllo fere apice immutato, ſed et inſcriptiones veteres, quas modo allaturi ſumus. *Axati*, certe et *Arucci* expunximus, quod de iis libri omnes conditiui ſilent: etſi non me praeterit Municipii Flauii, Axatitani, et Ciuitatis Arruccitanae, apud Grut. in Inſcript. fieri mentionem, p. 432. et p. 238. Quin et ipſam Celtim ex hoc albo ſuſtuliſſem: niſi meminiſſet, vt dixi, Antoninus: ratus Plinium in his oppidis appellandis, non tam ſitus cuiusque loci, quam ſeriei elementorum habuiſſe rationem: quamobrem *Alica* priore loco ſtatuiſſem, cum Alicenſis oppidi in Prouincia Baetica memoria exſtet, apud Gruterum, p. 542. Quod vero ad Aruam attinet, apud eumdem, p. 476. inſcriptio legitur, ORDO. MVNICIPII. ARVENSIS, reperta Alcolae, medio itinere inter Hiſpalim, et Cordubam. De Canama, p. 345. CANAMENSES LINTRARII. Oppidum Baeti impoſitum, nunc *Villanoua del Rio*. Denique EVIA apud eumdem legitur, p. 550. in inſcriptione, procul ab hoc ſitu, ſed in Baetica tamen reperta. H.

c. *Ilipa)* Nunc *Pennaflor*, ad Baetim, inter Cordubam, Hiſpalimque. Vide Not. et Em. N. XI. (hic coll.) *Ilipa, cognomine Ilia: Italica)* In MSS,

cognomine Ilia[1]: Italica. cc. Et a laeua, Hiſpalis colonia, cognomine Romulenſis. d. Ex adverſo

1. *Deeſt ap. Gr.* MSS. R. 1. 2. Colb. 1. 2. et Pariſ. *Ilipa cognomine Illa Italica.* Parm. edit. *Ilipae cognomine Ila Italica.* Voculam *Ila*, veluti nihili ea foret, Frobenius prior expunxit, legitque, *Ilipa cognomine Italica*, atque ita ſcribendi ceteris deinde auctor fuit. Atqui Straboni L. III. p. 141. Ἰτάλικα καὶ Ἴλιπα, et quod idem eſt, Ptolemaeo Λαῖπα μεγάλη et Ἰτάλικα, ciuitates ſunt duae diſpares. Et fuit *Ila* ſiue *Ilia* Ilipae cognomen genuinum. Apud Gruterum, p. 351. IMMVNES ILIENSES. ILIPONENSES: vnde noſſe Reineſius potuit qui Ilienſes Iliponenſes forent, quod ſcire ſe negat, ep. 23. Alias ſine cognomine, apud eumdem Gruterum, p. 246. legitur MVNICIPIVM. INLIPENSE. H.

cc. *Italica)* Omnium ſcriptorum conſenſu hodie eſt *Seuilla la veja*, Hiſpali proxima: Silii vatis, vt quidem vulgo creditur, natalibus clara. Gruteri inſcriptio, p. 385. COLONIA. ITALICENSIS. IN PROV. BAET. In nummis Auguſti, ITALICA: Tiberii: MVN. ITAL. et MVN. ITALIC. *Municipium Italicenſe.* H.

d. *Romulenſis)* Huc pertinet vetus inſcriptio, apud Gruterum, p. 257. QVI. IVLIAE. ROMVLEAE. NEGOTIANTES. Hodie *Seuille.* Iuliam Romulam a Iulio Caeſare nuncupatam ait Iſidorus, L. XV. Origg. c. 1. Nummus eſt ex aere magno, in quo caput eſt femineum Orbi Romano impoſitum; cuius in vertice Lunae creſcentis effigies eſt, quod eſt ſymbolum Auguſtorum Solis ſidus. Epigraphe: IVLIA AVGVSTA GENETRIX ORBIS. Iulia Auguſti filia haec eſt, eadem Tiberii coniux. At non hic ORBIS legi certe oportuit, veluti vna vox ſit. Nam quid ſibi vult *Genetrix Orbis?* Quae femina, quaeue Dea dici genuiſſe orbem poſſit, vllo bono ſenſu? In auerſa nummi area caput Auguſti radiatum eſt: ſupra, Solis ſidus: iuxta, fulmen. Epigraphe: PERMISSV DIVI AVG. COL. ROM. *Colonia Romulenſis.* A Diuo Auguſto ius impetraſſe ſe cudendae monetae hoc titulo colonia Romulenſis, ſiue Hiſpalis, gloriatur. Itaque legen-

ſo e. oppidum Oſſet, quod cognominatur Iulia Conſtantia: Vergentum, quod Iulii f. Genius; Orippo,

gendum in priore titulo eſt: IVLIA AVGVSTA GENETRIX, *Obſtrinxit Romulenſes Beneficio Impetrato Singulari.* Genetrix appellatur, vt ab altera Iulia ſecerneretur, quam ipſa genuerat, vxore Germanici nimirum, Iulia Agrippina Auguſta. *Mater* dici non debuit, ne *Mater Orbis* dici crederetur; hoc eſt, Orbis Romani, quo ſenſu dicta eſt Liuia Auguſta, Auguſti coniux, *Mater Patriae:* cum aliud vellent Romulenſes intelligi. Ergo ſcribi *Genetrix*, non *Mater* oportuit. H.

e. *Ex aduerſo)* Dextro igitur Baetis latere, ſeu meridiano: nam laeuo ſita olim Hiſpalis fuit. Igitur *Alcula de Guadaira* fuerit ſane potius Oſſet, quam *Alcala del Rio*, quantumcumque Pſeudo-Maximus refragari nobis in Chronico videatur: cum Oſſet oppidum Aquas duras iubet intelligi, vbi ſancti Gregorii ſacrae reliquiae aſſeruantur. H.

f. *Iulii Genius)* Vt Athenienſes aedem Auguſti Genio, Suetonio teſte, dedicarunt: ſic vrbem ſuam Vergentenſes ſub Genii Caeſaris tutela ac praeſidio collocarunt. Nunc *Gelues*, vt quidem videtur, inter amnes Baetim et *Guadiamar*. Vide Not. et Em. N. XII. (hic coll.)

Vergentum, quod Iulii Genius: Orippo, Caura, Siarum) Inſigniter deprauatus hactenus hic locus in libris omnibus ſic legebatur: *Vergentum, quod Iulii genitor, Hippo Caurasiarum*, quae non oppidorum nomina, ſed vocum portenta erant. At Orippo, etiam ab Antonino memoratur, in itinere a Gadibus Corđubam, ab Hiſpali IX. M. P. Et apud Gruterum p. 803. inſcriptiones erutae in pago quem *Sarracatim* vocat, in agro Vtrerenſi, ORDO. SIARENSIVM. Apud Roder. Carum, L. III. Antiq. Hiſpal. 20. SIARENSIVM. MVNICIPIVM legitur. De Caura et Orippone mentio apud Poetam antiquum, A. Halum nomine, ortu Burdegalenſem, quem Tamayus edidit in Martyrol. Hiſp. *Hic Caura, Sauros ſuſtentat Orippo colonos.* Mox vt editione Romana a. 1470. et Parmenſi legitur, *Fluuius Menoba et ipſe*, legi oportet: non *Menoba Baeti et ipſe*, vt recentes libri cum Dalecampio, inani repetitione ſyllabae *ba* et *et* exhibent; Neque enim Menoba fluuius amni Baeti, ſed agris vel oppido Sciaro potius dicitur *infuſus*. Sic enim

pog., Caura[1] Siarum, fluuius Menoba, et h. ipſe[2] a dextro latere infuſus. At inter aeſtuaria Baetis, oppidum Nebriſſa i., cognomine Veneria, et Colobona. k. Coloniae: Aſta l., quae Regia dicitur: Et in mediterraneo Aſido m., quae Caeſariana[3]. Singulis fluuius in Baetin, quo dictum eſt ordine, irrumpens, Aſtigitanam n. coloniam alluit, cognomine Augu-

1. *Vergentium, Hippo, Cauraſiarum, fl. Gr.* 2. *Baeti et ipſe Gr.* 3. *Caeſarina. Ch.*

enim Plinius ipſe Baetim amnem paulo ante Baeticae dicit infuſum. H.

g. *Orippo, Caura, etc.)* Orippo, nunc *Villa de dos Hermanas*, IX. M. P. ab Hiſpali, eruditis creditur. Siarum *Sarracatin*, in agro Vtrerenſi, Mart de Roa, in hiſt. Aſtig. In nummo vet. ex aere, ap. D. Foucault, legitur CAVRA. H.

h. *Et ipſe a dextro)* Hoc eſt, meridiano. Nunc *Rio Guadalete* dicitur, in oſtium Baetis orientale, ἀνατολικώτερον, ſi fides Martiano, p. 71. olim influens: nunc eo oblimato, proprio in Oceanum ore ſe deuoluit, flexumque, vt Plinius paulo poſt ait, torſit, correxitue. v. Not. et Em. N. XII. (ſupra p. 515. n. f.) H.

i. *Nebriſſa)* Diſtare nunc a Baeti VIII. P. M. ſcribit Mariana, L. I. Hiſt. Hiſp. c. 3. et Anton Nebriſſenſis: altero Baetis oſtio nunc oblimato. Incolis *Lebrixa*. In nummo Claudii Imp. teſte Ligorio, ſed falſo plerumque apud Holſten. p. 128. COLONIA. VENEREA. NABRISSA. AVGVSTA. H.

k. *Et Colobona)* MSS. *Colobana.* Hodie *Tribuxena*, inter *Lebrixa*, et *S. Lucar di Barrameda.* Sic Roder. Carus L. III. Ant. Luſit. c. 22. Qui *Col. Onoba*, legi hic iubent, et a librorum omnium fide deſciſcunt, et plures colonias inuehunt, quam quot Plinius promiſerat. H

l. *Aſta)* Meminit Mela, L. III. c. 1. Ptolemaeus, L. II. c. 4. aliique. Nunc *Xerez della Frontera*, ad amnem *Guadalete*, teſte Mart. de Roa, in hiſt. Aſtig. Rudera vrbis inter *Xerez* et *Tribuxena* monſtrari ait Rod. Carus. H.

m. *Aſido)* Poſtea Aſidonia, demum *Medina Sidonia* appellata. Non eſt Ptolemaei Ἄσινδον, L. II. c. 4. quae inter Baetim Anamque ſita, iuxta Nertobrigam. H.

n. *Aſtigitanam)* Hodie *Ecija*, inter Hiſpalim, et Cordubam.

Auguſtam Firmam, ab ea nauigabilis. Huius conventus ſunt reliquae o. coloniae immunes: Tucci p., quae cognominatur Auguſta Gemella: Itucci q., quae Virtus Iulia: Attubi r., quae Claritas Iulia: Vrſo, quae s. Genua Vrbanorum: inter quae fuit t. Munda cum Pompeii filio capta. Oppida

 libe-

dubam. Apud Gruterum p. 101. COL. AVG. FIR. Aſtigi reperta inſcriptio. Et apud Mart. de Roa, in hiſt. Aſtig. COL. IVL. AVG. FIR. In nummo vetere, COL. AST. AVGVSTA. H.

o. *Reliquae)* E coloniis nouem, quas promiſerat, iam quinque appellauit: Gades, de quibus inter inſulas vberius; L. IV. ſ. 36. Cordubam, Hiſpalim, Aſtam, Aſidonem. H.

p. *Tucci)* Hodie *Martos*, inter Cordubam et Giennum. Τȣκι Ptolemaeus, L. II. c. 4. Γέμελλαν vocat Appianus, in Iber. p. 293. Gruteri inſcript. p. 323. COLONIAE. GEMELLAE. TVCCITANAE. Vnde Gemellae nomen, dicemus in Not. et Em. N. XIII. (hic poſ.) *Vrſo, quae Genua Vrbanorum:)* Ita libri omnes. Tamen erudite ſuſpicatur Anton. Auguſtinus, legi oportere *Gemina Vrbanorum:* deductis eo colonis militibus ex aliqua earum legionum quibus Geminae, aut Gemellae, cognomen fuit, quales erant VII. X. XIII. et XIV. quod ex duabus factae ſingulae erant, quae iuſtum legionum numerum non explorent. Auctor ipſe Caeſar, Bell. Ciu. L. III. p. 166. et Dio L. LV. Vrbanorum autem cognominatur, quod militum ſorte ex ſola Vrbe Roma conſcriptorum eſſet. H.

q. *Itucci)* Ἰτύκη Appiano in Iber. p. 292. H.

r. *Attubi)* Nunc eſſe *Eſpeio*, Marianae videtur L. III. hiſt. c. 21. Nobis *Oliuera*, prope Oſtipponem. In Theſauro Goltzii, p. 238. Neronis nummus, COL. CLARITAS. IVLIA. H.

s. VRSO) Hodie *Oſſuna*. Ducatus titulo inſignis: Mariana, L. III. hiſt. c. 22. Ὀρσῶνα vocat Appian. in Iber. p. 291. Vrſaonem Hirtius in bello Hiſp. p. 264. in Conc. Arelat. I. ſubſcribit *Natalis Presbyter de ciuitate Vrſolenſium.* Vide Not. et Em. N. XIII. (ſupra Not. p.) H.

t. *Fuit Munda)* Hac familiari forma loquendi *fuit*, exciſum deletumque aeuo ſuo oppidum, cui hanc praefigit voculam, innuit. De Cn.

libera: Aſtigi u. vetus, Oſtippo. x. Stipendiaria: Callet y., Calucula, Caſtra gemina, Ilipula minor, Meru-

Cn. Pompeio Magni F. ad Mundam interfecto, vide Livii Epitomen, L. CXV. Hirtium, de Bello Ciu. p. 264 Velleium, L. II. n. 56. Florum, L. IV. c. 2. Dionem, L. XLIII. p. 233. H.

u. *Aſtigi vetus)* Nunc eſt *Alhameda*, inter coloniam Aſtigitanam, et Oſtipponem, Martino de Roa, in hiſt. Aſtig. H.

x. *Oſtippo)* Meminit Anton. XIV. M. P. ab Ilipa, in itinere a Gadibus Cordubam. Aſtapa Liuio eſt, L. XXVIII. p. 327. Ἀϛαπὰ, Appiano, in Iber. p. 273. nunc *Eſtepa:* tribus fere leucis ab Aſtigitana colonia, in agro Oſſunenſi. H.

y. *Callet*, etc.) In nummo Hiſpanico, apud Roder. Carum, L. III. c. 70. p. 197. CALLET. *Calucula.* Ptolemaeo, L. II. c. 4. Καλίκȣλα, *Obulcula.* Ὀβόλκολα Appiano in Iber. p. 293. Ὀβȣ́κολα Ptolemaeo. Nunc eſt *Mancloua*, inter Aſtigitanam coloniam, et Carmonem, Rod. Caro, L. III. c. 41. *Oningis* Liuio eſt *Oringis.* Vide Not. et Em. N. XIV. (hic adi.) *Callet* — *Ilipula minor, Merucra, Sucrana,* — *Oningis)* Cum ſint haec oppida et extra Baeturiam poſita, et conuentus Aſtigitani, in eorumdem aſſignando ſitu aſſentiri viris eruditis non poſſum. Nam quod *Callet* nunc Cala eſſe cenſet Ioh. Fr. Andrez, L. de patria S. Laurentii, p. 212. et Rod. Carus, L. III. c. 70. et poſt illum Holſtenius, oppidum ſcilicet in media Baeturia poſitum, ſupra Hiſpalim, inter Baetim et Anam; quam oram Plinius nunc deſcribat, quemve conuentum, aeſtimaſſe ſatis non videntur. Ilipula vero minor, *ſi Niebla* eſt, ad amnem *Tinto*, fere inter oſtia Baetis et Anae, vt viſum eſt Roder. Caro, L. III. c. 81. ſane non Aſtigitani conuentus ea eſſe potuit, ſed Hiſpalenſis: Celticis Baeturiae populis, in quibus eſt *Niebla*, ei conuentui, vt Plinius mox ſubiungit, attributis. Denique ſi Oningis ibi fuit, vbi nunc Giennium eſt, vt cenſuit Mariana, L. II. hiſt. Hiſp. c. 21. p. 78. ad Cordubenſem conuentum pertinuit, non ad Aſtigitanum. Et Liuius ſane L. XXVIII. p. 319. haud procul Gadibus et Oceano ſtatuere Oringin videtur, quam ſolo aequatam a Scipione prodit. Pro *Merucra, Sucrana,*

Merucra, Sucrana [1], Obulcula, Oningis. Ab ora venienti prope z. Menobam amnem et ipſum nauigabilem, haud procul accolunt Alontigiceli a., Aloſtigi [2]. Quae autem regio a Baeti ad fluuium Anam tendit extra praedicta, Baeturia b. appellatur, in duas diuiſa partes, totidemque gentes: Celticos c. qui Luſitaniam attingunt, Hiſpalenſis conuentus: Turdulos d., qui Luſitaniam et Tarraconenſem accolunt, iura e. Cordubam [3] petunt. Celticos f. a

 Celti-

1. *Sacrana. Gr.* 2. *Alagiſti. Ch.* 3. *Corduba. S. M. perinde namque eſt atque ſi Turdulos hoſce fori Cordubenſis eſſe dixiſſet aut conuentus.*

na, MSS. *Marca, Sacruna.* At vetuſtae editiones, Romana et Parmenſis, vt edidimus. H.

z. *Prope Menobam*) *Rio Guadalete*, vt diximus, non *Guadiamur*, vt Rod. Caro viſum, L. III. c. 84. qui deinde accolarum eius amnis, quos Plinius mox appellat, perturbat ſitum. H.

a. *Alontigiceli*) MSS. Reg. et Colb. *Alontigi*, *Caeliloſtigi*. H.

b. *Baeturia*) Βαιτουρία Straboni, L. III. p. 142. Nunc magna ex parte *Petrocha* dicitur, ob petrarum frequentiam, teſte Ioh. Sepulveda Cordubenſe, de patria ſua ſic ſcribente apud Pintianum, L. III. ep. 45. H.

c. *Celticos*) Nunc Andaluſiae pars ea eſt, quae ſupra Baetim ad ripam vſque Anae et *Badaiox* ciuitatem. H.

d. *Turdulos*) Vbi hodie *Eſtremadura*, quae inter Anam et Baetim. H.

e. *Iura Cordubam*) Sunt fori conuentusque Cordubenſis. H.

f. *Celticos a Celtiberis ex Luſitania*) Scribo: *Celticos, a Celticis ex Luſitania aduenisse*. Nam Celtiberi Tarraconenſis prouinciae ſunt populi, non Luſitaniae. De Celticis autem Luſitaniae, Plinius in quarto, Ptolemaeus primo. *Pint.*

A Celtiberis) A Celtiberis quidem, quoniam oppidorum vocabula in Celtiberia quoque ſunt paria, in Baetica cognominibus diſtinguuntur: In Luſitania vero Celtiberos conſediſſe prius, quam in Baeturiam commigrarent, ſuadet linguae, ſacrorumque ſimilitudo: et nomina etiam nonnulla oppidorum

Celtiberis ex Luſitania aduenisse manifeſtum eſt, ſacris, lingua, oppidorum vocabulis, quae cognominibus in Baetica diſtinguuntur: g. Seriae [1] adiicitur Fama Iulia; h. Nertobrigae [2], Concordia Iulia: i. Segidae [3], Reſtituta Iulia: Contributae k. Iulia, Vcultuniacum l., quae et Turiga nunc [4] eſt: Laconi-

1. *Seria, quae dicitur fama Iul. Gr.* 2. *Vertobrige Gr.* 3. *Segede Gr.* 4. *Curiga Gr.*

dorum gemina. Hunc locum fruſtra ſollicant Pintianus, et Salmaſ. in Solin. p. 279. contra librorum omnium conſenſum. H.

g. *Seriae adiicitur)* Subintellige cognomen. Σέρια eſt Ptolemaeo, L. II. c. 4. quamquam in Turdetanis, ſeu Turtulis locat, iuxta Luſitaniam. Vide Not. et Em. N. XV. (hic adi.) *Seriae adiicitur, etc.)* Prius legebatur, *Seria quae dicitur Fama Iulia: Vertobrige, Concordia,* — — *Callenſibus Emanici.* Quam lectionem vitioſam oſtendit diſſona a priore parte poſterioris ſtructura ſermonis. Nos codicum R. 1. 2. Colb. 1. 2. et Pariſ. fidem ſecuti ſumus, vt fere ſolemus. H.

h. *Nertobrigae)* Νερτόβριγα Ptolemaeo l. c. prope Contributam Κοντριβȣ́ταν. Eſt et alia Nertobriga Celtiberorum, apud Florum, L. II. c. 17. p. 91. Nertobriga haec Baeticae, nunc *Valera la veja,* prope *Frexenal.* Rod. Carus, L. III. c. 66. H.

i. *Segidae)* Huic cognominis alia in Celtiberis agnoſcitur a Stephano, Σεγίδη, πόλις Κελτιβήρων. Appiano in Iber. p. 279. Σεγήδη, πόλις Κελτιβήρων τῶν Βελλῶν λεγομένων, hoc eſt, Bellitanorum, de quibus ſect. ſq. H.

k. *Contributae)* Hanc ab Emerita diſtare M. P. XLIV. auctor eſt Antoninus. In Celtiberis quoque Contrebia ſeu Contributa fuit, de qua Florus, et Liuius. Tamagus in Martyrol. Hiſp. die 10. Decb. erutas ait ad oppidum *Medina de las Torres,* inſcriptiones multas, IVLIAE CONTRIB. H.

l. *Vcultuniacum quae et Turiga nunc eſt)* Exemplar Salmant. *Icuriga.* Toletan. *Et Curiga:* Ptolemaeus, *Acurgia.* Pintian.

Vcultuniacum) In MSS. *Mucultumaccum.* Libentius agnouerim, *Mucultuni item:* vt ſit ſententia. adiici ei oppido cognomen idem, nempe *Iulia.* Curicam a Contri-

conimurgi m., Conſtantia Iulia: Tereſibus Fortunales, et Callenſibus n. Emanici. Praeter o. haec in Celtica, Acinippo, Arunda, Arunci p., Turobrica, Laſtigi q., Alpeſa, Saepone, Serippo.

Kk 5 Altera

Contributa diſſitam ait Antoninus, M. P. XXIV. Non eſt *Carruca* Hirtii, L. de bello Hiſpanico p. 260. quippe quae iuxta Mundam poſita, vltra Baetim. Sed videtur eſſe Κȣ́ργια Ptolemaei, L. II. c. 4. in Celticis Baeticis, haud dubie pro Κȣ́ριγα, vel Τȣ́ριγα. Nam Romana editio anni 1470. et Parmenſis anni 1476. habent *Turiga*. H.

m. *Laconimurgi)* In MSS. Regio et Colb. *Lacimurgae.* Et in Vettonibus Luſitaniae populis, vnde Celtici profecti ſunt, Λακωνίμȣργον habet Ptolemaeus, L. II. c. 5. Nunc eſſe *Conſtantina* videtur, in Andaluſia ſupra *Pennaflor:* nec procul inde Tereſes tenuere oppidum, vbi *S. Nicolo del Puerto.* Tereſes a Fortunalibus perperam ſecernit Pſeudo-Maximus in Chronico. Coloniae Conſtantiae mentio apud Hygen. lib. de limitib. conſtit. p. 195. Sed ab iſta, vt puto, diuerſae. H.

n. *Callenſibus)* Quorum oppidum *Caçalla*, iuxta *Alanitz* et *S. Nicolo del Puerto.* Rod. Carus, L. III. c. 70. Olim Calentum dictum, ex Plinio ipſo, L. XXXV. ſ. 49. H.

o. *Praeter haec)* Ἀκενίππω Ptolemaeo, L. I. c. 4. in Baeticis Celticis, et Ἀρȣ́νδα, et Ἀρȣ́κι. In nummo vetere, apud Rod. Carum, L. III. c. 57. ACINIPO. Sed idem Carus et Aciniponem, et Arundam, et Arucci, et cetera, quae ſequuntur oppida, magno errore extra Baeturiae Celticam, quae tota Ana et Baeti amnibus clauditur, fere ad Gaditanum fretum ablegat, prope Mundam, vocum affinitate inductus in fraudem. H.

p. *Arunci)* Vel *Arucci*, nunc *Arroche*, Andaluſiae pagus in confinio Luſitaniae. Inſcriptio Gruteri, p. 238. CIVITAS ARVCCITANA. H.

q. *Laſtigi)* In numo vetere, quem exhibet Roder. Carus, L. III. c. 61. p. 186. LASTIGI. Et cap. 62. ORDO MVNICIPI FLAVI. SALPENSANI, in inſcriptione quam Vtrere vltra Hiſpalim, verſus fretum, repertam ait: Sed non continuo eius loci nomen Salpeſam fuiſſe recte colligit: quam in Celtica Baeturia fuiſſe, hoc eſt inter

Altera Baeturia [1], quam diximus Turdulorum, et conuentus Cordubenſis, habet oppida non ignobilia, Arſam r., Mellariam s., Mirobricam: regionis [2] Oſintiadis, Siſaponem. t. Gaditani [3] conuentus: ciuium Romanorum Regina u.: Latinorum [4] Regia Cariſſa x. cognomine Aurelia: Vrgia cognominata

1. *Altera Baetulia ab ea quam.* 2. *regiones Oſintigi Gr.* 2. *Tuditani. Ch.* 4. *Latinorum Laepia, Vlia, Cariſa Gr. Al.*

ter Baetim et Anam Plinius aſſeuerat. H.

r. *Arſam)* Ἄρσα Stephano, et Ptolemaeo, L. II. c. 4. et Appiano in Iber. p. 294. Tamayus in Martyr. Hiſp. 8. Iulii Eſtremadura fuiſſe ait, nunc *Argallen*, dici, leucis duabus a *Zalamea della Serena.* H.

s. *Mellariam)* Hodie *Fuente de la Ouejuna*, a Corduba leucis XIV. verſus Emeritam. Repertae ibi inſcriptiones, apud Gruterum p. 391. ORDO. MELLARIENSIS. Nec procul inde pagus eſt *Villa de Capilla*, veteribus Mirobrica, vt docet eruta ibi inſcriptio vetus, apud eumdem Gruter. p. 257. ex Ant. Auguſtini ſchedis, MIROBRICENSIVM. MVNIC. H.

t. *Siſaponem)* Vbi nunc *Almaden*, in Andaluſia ſupra Hiſpalim. Σισάπων Straboni dicitur, L. III. p. 142. Vide Not. et Em. N. XVI. (hic poſ.) *Regionis Oſintiadis Siſaponem.)* Hactenus in libris editis poſt Frobenium, *Regiones Oſintigi, Siſaponem.* In MSS. R. et C. ac Parm. ed. *Regiones Oſintiadis, Siſaponem.* Quam lectionem ceteris anteponimus, vt Siſaponi oppido circumiectus ager ſuo nomine cenſeatur: ſiquidem Oſſintiadem continenti Baeturia, ſicut minores regiones maioribus ſolent, ſimile veri eſt. H.

u. *Regina)* Ῥήγινα Ptolemaeo, L. II. c. 4. Apud Ambroſ. Moral. L. VII. fol. 101. RESP. REGINENSIVM. H.

x. *Cariſſa)* Κάρισσα Ptolemaeo, L. II. c. 4. eidemque Οὔγία eſt, quae Plinio Vrgia. Hodie *las Cabeças*, prope Nebriſſam: Cariſſa vero vetus nomen, retinere dicitur, prope *Bornos*, ad ripam amnis Guadalete. Rod. Carus, L. III. c. 29. Vide Not. et Em. N. XVII. (hic conſp.) *Latinorum, Regia Cariſſa.)* Sic MSS. Reg. et Colb. vetuſtaeque editiones omnes ante Dalecampium, Nec Laepiam habent, nec Vliam,

minata caſtrum Iulium: item y. Caeſaris Salutarienſis: Stipendiaria, Beſaro. z, Belippo, Barbeſula, Lacippo, Baeſippo, Callet, Cappagum, Oleaſtro, Itucci, Brana a., Lacibi, Saguntia, Andoriſae [1]. Porro longitudinem vniuerſam eius prodidit M. [2] Agrippa CCCCLXV. M. paſſuum: latitudinem CCLVII. M. ſed b. cum termini Carthaginem vſque pro-

1. *Andoriſippo. Longitudinem.Gr.* 2. *Sic ex MSS. Hard.* CCCCLXV. *Gr. et Al.*

Vliam, quas ille hoc loco nobis obtruſit. Scio apud Gruterum, p. 271. legi ORDO REIP. VLIENSIVM. Sed reperta ea inſcriptio eſt apud *Monte - Mayor*, prope Cordubam; longe a Gaditano conuentu, in quo nunc ſumus. Hodie Montis - Maioris nomen habere putatur Vlia, inquit Mariana, L. III. hiſt. Hiſp. c. 20. p. 122. XX. ab vrbe Corduba lapide. Haud procul Corduba fuiſſe etiam Dio ſignificat, L. XLIII. p. 229. H.

y. *Item Caeſaris)* Hoc ipſum oppidum Vrgia, inquit, quod Latii quoque iure gaudet, altero etiam cognomine dignoſcitur, Caeſaris nimirum Salutarienſis. H.

z. *Beſaro. etc.) Beſaro*, et *Belippo*, ignota ceteris oppida. De Barbeſula, et Baeſippone, initio ſectionis huius diximus. Λακίππωνος, meminit Ptolemaeus, L. II. c. 4. et Mela, L. II. c. 6. Eſt et Ὀλέαςρον, et Λακιβὶς, apud Ptolemaeum, et Σαγεντία: cuius rudera monſtrari aiunt *inter Arcos*, et *Xerez della Frontera*, ad amnem *Guadalete*, cum vetuſto nomine *Cigonza*. Oleaſtrum Mela, L. III. c. 1. lucum ait fuiſſe prope Gaditanum ſinum. H.

a. *Brana)* Forte Vrbona Οὐρβώνη, de qua Ptolem. L. II. c. 4. inter Oleaſtrum et Baeſipponem. Mox vbi *Andoriſae* ſcripſimus, et ſtatim ſubſequente periodo, *Porro longitudinem*: id MSS. codicum fidem ſecuti fecimus: cum prius legeretur, *Andoriſippo. Longitudinem*, etc. Sic ipſe Plinius, L. IV. ſ. 16. Deſcriptis quibusdam Graeciae regionibus, *Porro Epiri*, inquit, *Achaiae* — *longitudo*, etc. H.

b. *Sed cum termini)* Sed eam longitudinem Agrippa tum prodidit, cum Baetica Carthaginem vſque pertineret. H.

procederent: quae cauſa magnos errores computatione[1] menſurae ſaepius parit, alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis aut diminutis paſſibus [2]. | Incubuere maria tam longo aeuo, alibi proceſſere littora, torſere ſe fluminum aut correxere flexus. Praeterea c. aliunde aliis exordium [3] menſurae eſt, et alia meatus: ita fit, vt nulli duo concinant. (II.) Baeticae longitudo nunc a Caſtulonis d. oppidi fine [4] Gades, CCL.[5] M. et a Murgi maritima ora XXV.[6] M. paſſ. amplior [7]. Latitudo a Carteiana ora e. CCXXXVI.[8] M. paſ. Agrippam quidem in tanta [9] viri diligentia, praeterque in hoc opere cura, cum orbem terrarum orbi f. ſpectandum

1. comparatione. V. 2. paſſibus. Et dum incub. 3. Exordium eſt, menſura, et alia meatus. 4. finibus ad Gadeos. 5. CCCCLXV. *M. Gr. et Al. 6. Sic ex MSS. Hard. conſentit Ch.* XXII. *M. Gr. et Al. 7. amplius. Vet. 8.* CXXVII. *Ch. 9. tanta virium diligentia.*

c. *Praeterea)* Non ab eodem termino, inquit, initium menſurae eſt omnibus, neque eadem via iter, ad eosdem etiam fines illam menſuram ducentibus. H.

d. *A Caſtulonis)* A Caſtulone oppido, inquit, qui Baeticae finis ac limes nunc ſtatuitur, vſque Gades, CCL. M. Caſtulonem Baeticae finem ſtatutum fuiſſe, auctor eſt etiam Strabo, L. III. p. 166. Nunc *Cazlona*, et *Cazorla*, in confinio Caſtellae Nouae, et Regni Granatenſis. Vide Not. et Em. N. XVIII. (hic poſ.) *A Caſtulonis oppidi fine Gades, CCL. M.)* Ita MSS. omnes Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Parmenſ. quoque editio, et Martianus ipſe L. VI. c. de Hiſpania, p. 203. a quo Hermolaus incaute citerioris Hiſpaniae menſuram mutuatus tranſtulit in vlteriorem, atque hoc loco Plinii textum inde corrupit, ſcribens CCCCLXX. M. H.

e. CCXXXVI. M. *Paſſ.)* Martianus, L. VI. c. de Hiſp. p. 203. CCXXIV. H.

f. *Orbi ſpectandum)* Vide Not. et Em. N. XIX. (hic adſp.) *Orbi ſpectandum,)* Orbi repoſuimus admonitu codicum Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et

dum [1] propoſiturus [2] eſſet, erraſſe quis credat, et cum eo Diuum Auguſtum? Is namque complexam eam porticum ex deſtinatione [3] et commentariis M. Agrippae a ſorore eius inchoatam peregit.

IV. (III.) Citerioris Hiſpaniae, ſicut complurium prouinciarum, aliquantum vetus forma mutata eſt; vtpote cum Pompeius Magnus trophaeis ſuis, quae ſtatuebat in Pyrenaeo g. DCCCLXXVI. [4] oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniae vlterioris in ditionem a ſe [5] redacta teſtatus ſit. Nunc h. vniuerſa prouincia diuiditur in conuentus ſeptem: Carthaginienſem, Tarraconenſem, Caeſarauguſtanum, Clunienſem, Aſturum, Lucenſem, [6] Bracarum. Accedunt hh. inſu-

1. *Vrbi Gr.* 2. *proponeret, caece erraſſe.* 3. *deſignatione.* 4. *conſentit Ch.* DCCCXLVI. *Gr.* 5. *abs ſe. V.* 6. *Lucrenſem. Ch.*

et Pariſ. cum prius *vrbi* legeretur in libris impreſſis: Orbi, inquam, hoc eſt vniverſis terrarum gentibus Romam confluentibus. Periret enim alioqui, cum inſigni illo Romanae vrbis praeconio loci ipſius etiam ex eiusdem verbi repetitione venuſtas. Sic paulo poſt, *porticum eum complexam* ſcripſimus, vbi *cam* habent libri editi perperam, cum ad *orbem* id referatur, quem porticus ea complectebatur. H.

g. DCCCLXXVI.) Sic MSS. omnes Reg. Colb. Pariſ. Chiffl. De Pompeii trophaeis in Pyrenaeo poſitis, Strabo, L. III. p. 156. Tamen vetuſtae editiones tantum habent DCCCXLVI. H.

h. *Nunc vniuerſa)* Haec Martianus iisdem verbis, L. VI. c. de Hiſpania, p. 203. Horum conuentuum mentio fere omnium in Inſcript. Gruteri. Lucenſis, apud Ambr. Morales, L. VI. fol. 69. H.

hh. *Accedunt inſulae, quarum mentione ſepoſita praeter ciuitates contributas aliis, prouincia ipſa CCCXIII. continet oppida. In iis colonias XII.)* Locus eſt vitiatiſſimus, cui opportune ſuppetias tulit apographon Toletanum, in quo ad hunc modum legitur: *Accedunt inſulae, quarum mentione ſepoſita, ciuitates prouincia ipſa praeter, contributas aliis CCXCIII. continet oppida CLXXIX. Pint.*

inſulae, quarum mentione ſepoſita[1] praeter ciuitates contributas aliis CCXCIV. prouincia ipſa continet oppida. i. CLXXIX. in iis colonias[2] XII. oppida ciuium Romanorum XIII. Latinorum veterum XVIII[3] foederatorum vnum, ſtipendiaria CXXXV.[4] Primi in ora Baſtuli k.: poſt eos, quo dicetur ordine, intus recedentes Menteſani, Oretani, et ad Tagum Carpetani: iuxta eos Vaccaei, Vectones, et Celtiberi Areuaci[5]. Oppida orae proxima, Vrci l., adſcriptumque Baeticae Baream m.; regio n. Mavitania[6], mox Deitania, dein Conteſtania; Carthago

1. *Sepoſita ciuitatis prouincia ipſa, praeter contributas aliis.* CCXCIII. *continet oppida* CLXXIX. *Chiff. p. c. c. aliis, prou. i.* CCCCXCIV. *continet oppida. In iis colonias* XII. *Gr. et Al.* 2. *Coloniae. Vet. praeter ciuitates contributas aliis ducentas nonaginta quatuor, prouincia ipſa continet oppida* CLXXIX. 3. *ſic ex MSS Hard. conſentit Chiffl.* XVII: *Gr. et Al.* 4. *Ex MSS. ſic Hard. conſentit Ch. quibusdam* CXXXVII. *At.* CXXXVI. *Gr.* 5. *Arrebaci. Gr.* 6. *Mauritania. Gr. et Al.*

i. *Oppida* CLXXIX.) Ita Reg. 2. Tolet. Chiffl. etc. Exactiſſime certe huic ſummae reſpondet, qui ſubiicitur numerus oppidorum citerioris Hiſpaniae, ſeu Tarraconenſis. Contributae ciuitates eae ſunt, quae maiorum iurisdictioni ac foro parent. H.

k. *Baſtuli*) Qui et Bateſtani Plinio, vt diximus ſup. ſect. H.

l. *Vrci*) Οὔρκη Ptolemaeo L. II. c. 6. in Baſtitanorum ora. De ea iam diximus ſup. ſect. ad ea verba, *Mox a fine Vrgitano.* H.

m. *Barea*) Barea etiam oppidum, inquit, Tarraconenſis prouinciae, adſcribitur a nonnullis Baeticae. Nunc *Vera*, prope *Muxacra*, quae veterum Murgis, vt diximus. Βάρεια in Baſtulis ad Ibericum pelagus, Ptolemaeo, L. II. c. 6. H.

n. *Mauitania*) Ita Libri omnes: non *Mauritania*, vt editi: aut *Bateſtania*, vt nonnulli volunt. Minor ea regio, vt et Deitania, quae ſequitur, Bateſtaniae finibus, quae maior fuit multis partibus, continebatur. H.

go o. noua, colonia: cuius a promontorio quod Saturni p. vocatur, Caeſariam Mauritaniae vrbem CLXXXVII. M. paſſ. traiectus. Reliqua in ora: flumen Tader q., colonia immunis Illici r., vnde Illicitanus ſinus. In eam contribuuntur Icoſitani s. Mox Latinorum t. Lucentum, Dianium u. ſtipendiarium: Sucro x. fluuius, et quondam oppidum, Conte-

o. *Carthago)* Cartagena incolis: quam dux Poenorum Aſdrubal condidit, inquit Mela L. II. c. 6. H.

p. *Saturni)* Ptolemaeo Σκομβραρία ἄκρα. Nunc *Capo di Palos.* H.

q. *Tader)* Segura, vt ſup. ſect. diximus. Τέρεψ Ptolemaeo dici videtur, L. II. c. 6. H.

r. *Illici)* Mela, l. c. *Illicitanus ſinus,* inquit, *habet Alonem, et Lucentiam: et vnde ei nomen eſt, Illicen.* Nunc, vt recte Eſcolanus, L. IV. hiſt. Valent. c. 19. aliique *Elche:* aut id certe oppidum ex Illicis ruinis, quod propius a mari fuiſſe videtur, eſt excitatum. Sinui Illicitano tamen hodie nomen eſt *Golfo di Alicante,* a vicino, de quo mox dicemus, oppido. Colonia porro immunis cum dicitur, Italico iure donata ſignificatur, et immunitate ab omni cenſu, non modo capitis, ſed et ſoli. De eo iure multa pereruditе Gothofredus in Cod. Theod. L. XIV. Tit. 13. de iure Italico, etc. p. 221. H.

s. *Icoſitani)* Ita libri omnes. Hi, inquit, Illicitanae coloniae foro ac iurisdictioni ſubduntur. H.

t. *Latinorum)* Hoc eſt, Latii iure donatum. Lucentum Arabes praefixo articulo *Alicante* dixere, celeberrimum hodie Valentini regni emporium. H.

u. *Dianium)* Straboni L. III. p. 159. Διάνιον. Nunc *Denia.* Iſidoro, *Zanium,* vt pro Diaeta, Zaeta dixere antiquitus. H.

x. *Sucro)* Σούκρωνος, hodie *Xucar,* meminit Strabo, l. c. Oppidi, Antoninus. Hic Sucronenſis pugna, inter Pompeium et Sertorium: de qua Plutarchus in Sertorio p. 578. Amnem hunc Conteſtaniae finem facit etiam Ptolemaeus, L. II. c. 6. cuius a Carthagine noua, quod et Plinius fecit, ducit initium. Oppidum hodie Alzira. H.

Conteſtaniae finis. Regio Edetania y. amoeno praetendente ſe ſtagno, ad Celtiberos recedens. Valentia z. colonia, III. M. paſſ. a mari remota: a. flumen [1] Turium, et tantumdem a mari Saguntum, ciuium [2] Romanorum oppidum, fide b., nobile: flumen c. Vduba [3]: regio Ilergaonum. d. Iberus e. amnis nauigabili

1. *Durias, quibusdam. Turia. Vet.* 2. *ciuium Romanorum fide oppidum nobile.* 3. *Idubeda Gr. et Al.*

y. *Edetania)* Ἠδητανῶν regio Ptolemaeo l. c. ad Iberum vſque et Caeſaraugu-ſtum ea pertinuit. Apud Gruterum p. 481. EDITANI. H.

z. *Valentia)* Valentini regni caput, *Valence.* Hanc Turium flumen praeterfluit. Nunc *Guadalayar* vocant: Mela, Turium: Turium Salluſtius appellat. H.

a. *Flumen Turium)* Alii, *Durias:* Toletanum archetypon, *Turium:* Salmant. *Torim:* Ptolemaeus, *Turulim. Pint.*

b. *Fide nobile)* Florus, L. II. c. 6. *In cauſam belli Saguntus delecta eſt* ab Hannibale, *vetus Hiſpaniae ciuitas, et opulenta: fideique erga Romanos, magnum quidem, ſed triſte monumentum — Iam nouem menſibus feſſi fame, machinis, ferro, verſa denique in rabiem fide, immanem in foro excitant rogum: tum deſuper ſe ſuosque, cum omnibus opibus ſuis, ferro et igni corrumpunt.* Vide Liuium L. XXI. p. 194. Auguſt. de ciuit. Dei. L. III. c. 20. et Appian. in Iber. p. 261. Indigenae locum eſſe putant, vbi nunc eſt *Morviedro*, quarto vel quinto lapide a Valentia ad Boream: vbi veteris Sagunti rudera fuiſſe oſtenſa Regi Catholico Philippo V. octaua die Maii, anni 1719. nuncii publici typis impreſſi prodiderunt. *Morviedro* dicunt patria lingua eſſe *murum veterem.* H.

c. *Flumen Idubeda)* Apographum Tolet. *Vdiba;* Salmant. *Vduba:* Nam *Idubeda* mons eſt celeber Hiſpaniae Straboni et Ptolemaeo. *Pint.*

Flumen Vduba) Sic Reg. et Colb. non *Idubeda*, quod montis eſt nomen Ptolemaeo, ac Straboni. Nunc *Moruedro*, quo Segobriga alluitur, *Segorte*, in Valentino regno. H.

d. *Ilergaonum)* Ab Vduba ad Iberum. Ἰλεϱκάονας Ptolemaeus L. VI. c. 6. et Liuius, L. XXII. p. 215. *Illurgauonenſes, qui flumen Iberum attingunt.* Caeſar appellat L. I. de bello ciu. p. 143. Tamen vltra Iberum Ilergaonas promouet Ptolemaeus:

gabili commercio diues, ortus in Cantabris, haud procul oppido Iuliobrica f., per CCCCL. M. paſſ. fluens: nauium per CCLX. M. a g. Varia oppido capax: quem propter vniuerſam Hiſpaniam Graeci appellauere Iberiam. Regio Coſſetania h., flumen Subi i.: colonia k. Tarraco, Scipionum opus, ſicvt

i. Sic quoque Ch. vox per d. ap. Gr.

maeus: et in nummis Dertoſa Ilergaonum genti adſcribitur. H.

e. *Iberus)* Accolis *Ebro*: nobis *l' Ebro*. H.

f. *Iuliobrica)* Ἰȣλιόβριγα Ptolemaeo, l. c. quam ſub eadem caeli parte locat, ac Iberi fontes. Nunc ipſi oppido nomen, *Fuente d' Ivero*: aliter aliis perperam ſtatuentibus Inſcriptio apud Ambr. Morales, fol. 67. IVLIOBRIGENSI. EX. GENTE. CANTABRORVM. H.

g. *A Varia)* Ex eius oppidi ruinis iuxta creuit ad Iberum amnem, quod *Logrono* nunc dicimus. Οὐαρία Ptolemaeo in Beronibus, L. II. c. 6. et Straboni, L. III. p. 162. H.

h. *Coſſetania)* Sic libri omnes. Ptolemaeo, L. II. c. 6. Κοσητανοὶ, in quibus Tarraconem locat. Apud Gruterum, p. 499. TARRAC. VRBS. COSITANOR. Ab Ibero ea regio incipit: Tarracone clauditur. H.

i. *Subi)* Quod Tarraconem alluit. H.

k. *Colonia)* Haec Solinus, c. 23. p. 44. et Martianus L. VI. p. 202. Hodie *Tarragona* dicitur, in ora Catalauniae. Inſcriptio Gruteri, p. 382. COL. TARRAC. Tiberii nummus, in Muſeo noſtro Pariſienſi, C. V. T. hoc eſt, *Colonia Victrix Tarraco*. Sed praeter alios inſignis ille ex aere mediocri, cuius expreſſam in cera effigiem habemus, e Cimelio D. da Ballonffeaux, Senatoris Luxemburgici: vultum Auguſti et caput radiatum exhibet ex parte antica: Epigraphe: DIVVS AVGVSTVTTAEIM. In altera ſuperficie, armamentarium eſt, ianuis biforibus: hinc S. inde C. Infra, PROVIDENT. Senſus eſt: DIVVS AVGVST*us Voluit Turritam Tarraconem Armamentarium Eſſe Imperii. Senatusconſulto.* PROVIDENT*ia* Auguſti. De cognomento *Turritae Tarraconis*, olim alibi diximus. Ob ſimilem prouidentiam dictus eſt poſtea Imperator Nero, *Nouus Auguſtus*, in

vt Carthago Poenorum. l. Regio m. Ilergetum, oppidum Subur n.: flumen Rubricatum o., a quo Laletani p. et Indigetes. q. Poſt r. eos, quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenaei, Auſetani, s.

Lace-

in nummo Graeco perraro, cuius haec epigraphe eſt: ΠΡΟΝ. ΝΕΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Πρόνοια Νέȣ Σεβαςȣ̃. *Prouidentia Noui Augusti*: hoc eſt, Principis Auguſto abauo ſuo ſimillimi. H.

l. *Poenorum*) Duce Hamilcare. Nunc eſt *Villa Franca de Panades*, in Catalaunia: etſi in Ilergaonibus a Ptolemaeo collocatur: Cis Iberum fuiſſe veterem hanc Carthaginem, vt et Tarraconem, Plinius haud obſcure innuit. Errant qui Cantavexa eſſe exiſtimant in Aragonia. H.

m. *Regio Illergetum*) Illurganonenſes, vel vt Fuluius Vrſinus legit, *Lurganoneſes*. Vide Caeſar. in Comment. *Dalec.*

Ilergetum) A Subi amne ad Rubricatum. Noti Liuio Ilergetes, L. XXI. p. 169. vbi de Hannibale: *Ilergetes inde, Barguſiosque, et Auſetanos, et Aquitaniam quae ſubiecta Pyrenaeis montibus eſt, ſubegit*. Gruteri inſcript. p. 519. CONTRA. ILERGETAS. H.

n. *Subur*) Σȣ́βȣρ, Ptolemaeo, L. II. c. 6. Nunc *Villa Noua*. Gruteri inſcriptio, iuxta Tarraconem eruta, p. 414. SVBVRITANI. H.

o. *Rubricatum*) Ῥουβρίκατος, Ptolemaeo l. c. hodie *Lobregat*. Ab hoc amne ait iam Laletanos appellari incolas: et proximos iis deinde, vbi nunc Emporiae ſunt, Indigetes, quorum regio Pyrenaeae Veneris promontorio clauderetur. Sic etiam Ptolemaeus, l. c. H.

p. *Laletani*) Sic libri omnes. Hinc Laletana vina Plinio, L. XIV. ſect. 8. Laletana ſapa, Martiali L. VII. Epigr. 52. Gruteri Inſcript. p. 490. PRAEFECTO. ORAE. MARITIMAE. LALETANAE. Ptolemaeo, L. II. c. 6. Λαιητανοὶ, Straboni, L. III. p. 159. Λεητανοί. H.

q. *Indigetes*) Ἐνδιγέται Ptolemaeo, l. c. Ἰνδικῆται Straboni, L. III. p. 160. H.

r. *Poſt eos*) Retro verſus occaſum Solis aeſtiuum, in mediterraneo. H.

s. *Auſetani*) Horum Liuius meminit l. c. Αὐσητανοὶ Ptolemaeo, L. II. c. 6. Oppidum Auſa, et Vicus Auſae, *Vic d' Oſona*, et frequentius *Vich*, inter Gerundam et Manreſam. H.

t. Lacetani [1]: perque Pyrenaeum Cerretani u., dein Vaſcones. In ora autem colonia Barcino x., cog-

nomi-

1. *Ita legitur Straboni lib. III. et Ptolemaeo. Fuluio Vrſino Iacetani. Auſetani, Itani, Lacetani. Gr.*

t. *Lacetani)* Supra Gerundam in Pyrenaei radicibus. Vide Not. et Em. N. XX. (hic poſ.) *Auſetani, Laſetani)* Hactenus, *Auſetani, Itani, Laſetani.* Fuluius Vrſinus, *Iaccetani* legit ex Strabone, et Ptolemaeo. Nos *Itani* expunximus, de quibus in hoc tractu nihil vſquam compertum: ex quo mutila quaedam praecedentis vocis repetitio poſſit haberi. Nam cum hos, quos recenſet Plinius, redditurum ſe promittat inferius, Auſetani quidem, aliique, ſuis locis apparent: Itani nuſquam. At ne Lacetas cum Vrſino, Pelicerioque in Not. MSS. mutem, vetat Liuius qui Lacetanos ſaepe laudat, L. XXVIII. p. 329. L. XXXIV. p. 410. multoque expreſſius ſitum eorum indicat, L. XXI. p. 206. *Cn. Scipio: inquit, in Hiſpaniam cum claſſe et exercitu miſſus, cum ab oſtio Rhodani profectus, Pyrenaeosque montes circumvectus, Emporiis appuliſſet claſſem, expoſito ibi exercitu, orſus a Lacetanis omnem oram vſque ad Iberum* etc. Λακητανίαν Dio, L. XLV. p. 274. Et Λακεντανῶν ἔθνος. Plutarchus agnoſcit, tum alibi, tum in Catone maiore, p. 342. Lacetanos denique Caeſar L. I. Bell. Ciu. p. 143. cum Auſetanis et Tarraconenſibus iungit. Adeo placuere Iaccetani Cuiacio, vt non modo hoc loco, ſed vbi minime omnium oportuit, obtruſerit. Nam Dig. L. L. tit. 15. de Cenſibus, vbi Vlpianus, *Ius Italicum Valentini et Licitani habent:* ipſe *Iaccetani* legi cenſet oportere, L. X. Obſeru. c. 35. Alii *Lacetani:* neutri recte. Nos *Illicitani* ab Illici, de quo paulo ante Valentiam egimus, quod oppidum Latinorum, ſeu iuris Latini eſſe Plinius monet, reſtituimus. H.

u. *Cerretani)* Κεῤῥιτανοὶ Ptolemaeo, L. II. c. 6. Straboni, L. III. p. 162. Κεῤῥητανοί. Κεῤῥητανοι ἐν Ἰβηρίᾳ Dioni, L. XLVIII. p. 382. Vaſcones, non in Aquitania, ſed in Hiſpania collocat etiam Ptolemaeus l. c. Vaſcones ea aetate erant, qui hodie Nauarri: vt egregie probat Oihenartus, L. II. c. 1. p. 75. H.

x. *Barcino)* In Laeetanis, ſeu Laletanis, teſte Ptolemaeo, l. c. Nunc *Barcelone.* Grute-

nomine Fauentia. Oppida ciuium Romanorum: Baetulo y., Iluro 1: flumen Larnum z.: Blandae: flumen Alba a.: Emporiae b.: geminum hoc, veterum incolarum, et Graecorum, qui c. Phocaeenſium fuere ſoboles. Flumen Tichis. d. Ab eo Pyrenaea e. Ve-

1. *Irulo. Ch.*

Gruteri inſcriptio, p. 419. COL. F. I. A. P. BARCIN. hoc eſt, *Colonia Flauia Iulia Auguſta Pia* (non *Paterna*) *Barcino.* Ibi enim F. Flauia eſt. Nam eadem pagina legitur, COL. FLAV. P. BARC. At in Theſ. Goltzii, Galbae nummus, ſed fictus, vt Goltziani plerique: COL. BARCINO. FAVENTIA. H.

y. *Baetulo: Iluro)* Mela, L. II. c. 6. *Eluro, Baetullo.* Baetulam habet Liuius, L. XXVII. p. 307. Baetulo, hodie *Badalena*, in ora Catalauniae, leucis a Barcinone quatuor. Iluro, Διλȣρὼν Ptolemaeo (pro Αἰλουρὼν) in Laletanis, nunc *Pineda*, inter Βαιτȣλῶνα, et Βλάνδαν. Eſt et alia Iluro in Nouempopulania, *Oleron*, Hiſpanorum commercio diues. H.

z. *Larnum) Tornera* hodie, quo Blanda alluitur, *Blanes.* H.

a. *Alba)* Qui Melae Clodianus dicitur, L. II. c. 6. *Dein Ticer flumen ad Rhodam, Clodianum ad Emporias.* H.

b. *Emporiae)* Strabo, L. III. p. 159. Ἐμπορεῖον vocat, et Δίπολιν, hoc eſt, geminam vrbem, Graecos aduenas a veteribus incolis medio dirimente muro, diuidi teſtatus cum Plinio. Idem a Maſſilienſibus conditam, cum Stephano docet, et Scylace in Periplo, p. 2. Fuere autem Maſſilienſes orti a Phocaeenſibus, vt dicetur ſect. ſeq. Nunc *Ampurias* vocant. Ptolemaeus Ἐμπορέιαι in Indigetibus, L. II. c. 6. H.

c. *Qui Phocoenſium fuere ſoboles)* Alii leg. *Phocenſium.* Scribe, *Phocaeenſium*, a Phocaea Ioniae, non a Phocide Helladis. *Gelen.*

d. *Tichis)* Qui Ticer ad Rhodam mox dictus eſt Melae Pomponio l. c. Nunc *Ter* accolis. H.

e. *Pyrenaea Venus)* Mela, L. II. c. 5. *Tum inter Pyrenaei promontoria, portus Veneris inſignis fano*, etc. Huic promontorio, inquit Mariana, L. I. hiſt. Hiſp. c. 2. olim a Veneris templo, nunc religione mutata a Cruce facta eſt

Venus in latere promontorii altero, xl. M. i.) Nunc per ſingulos conuentus reddentur inſignia praeter ſupradicta: Tarracone f. diſceptant populi xliii. [1] quorum celeberrimi, ciuium Romanorum Dertuſani g., Biſgargitani h.: Latinorum i., Auſetani k., Cerretani l., qui Iuliani cognominantur, et qui Auguſtani: m. Edetani [2] Gerundenſes n., Geſſo-

 rien-

1. *Sic ex MSS. Hard. conſentit Chiffl.* xliv. *Gr. Al.*
2. *Sedetani, Gr. et Al.*

eſt appellatio, *Capo di Cruz.* H.

f. *Tarracone)* Hoc eſt, fuere hi Tarraconenſis fori: hinc iura petere coacti. H.

g. *Dertuſani)* Qui ciuium Romanorum iure potiebantur, vt et Biſgargitani, Oppidum Ptolemaeo, L. II. c. 6. Δέρτωσα Ilercaonum gente. Tiberii nummus apud Suritam, in Anton. Itin. p. 548. DERT. ILERGAONIA. Apud Reineſium, p. 316. vetus inſcriptio Dertoſae reperta, ORDO D. C. D. *Ordo Dertonum Coloniae Dertoſae.* Nunc eſt *Tortoſe* ad Iberum. H.

h. *Biſgargitani)* Et hi ab oppido rurſum Ilergaonum mediterraneo, qud Βισσαργὶς Ptolemaeo, l. c. Germanici nummus, in Theſ. Goltzii, p. 242. MVN. BISCARGIS. H.

i. *Latinorum)* Qui Latii iure donati fuerant. Id autem fuit magiſtratus petendi cauſa ciuitatem adipiſci. Fuerunt Latini ciues, et veteres, nimirum ex Latio ipſo ciuitate donati, et noui beneficio principis idem adepti. Cuiacius cap. 35. lib. X. Obſeru. Car. Sigon. de vet. iur. et Onuph. Panuin. de Imperat. Roman. *Dalec.*

k. *Auſetani)* Ab Auſa oppido, de quo ſupra. H.

l. *Cerretani)* Gentis huius ait oppida duo fuiſſe, vnde cognomen incolae tulerunt: Cerretani, ab oppido Iulia Libyca, Ἰȣλία Λίβυκα, cuius Ptolemaeus meminit, L. II. c. 6. Auguſtani ab Auguſta. H.

m. *Edetani)* Vidi Not. et Em. N. XXI. (hic inf.) *Edetani)* Prius *Sedetani* legebatur. Atqui Sedetanos hic locum habere litterarum ſeries non patitur, quam in populis nunc recenſendis Plinius ſequitur: *Auſetani, Cerretani, Edetani, Gerundenſes,* etc. Ab Ἔδητα oppido nomen hi ſortiti videntur, quod vbi demum id fuerit, cis Iberum fuit,

rienſes: Teari o., qui Iulienſes. Stipendiariorum: Aquicaldenſes p., Onenſes q., r. Baeculonenſes [1] 2.) Caeſarauguſta s. colonia immunis, amne Ibero affuſa, vbi oppidum antea vocabatur Salduba t., regionis u. Edetaniae [2], recipit populos CLII. Ex his ciuium Romanorum Belitanos x., Celſenſes y. ex colo-

1. *Baetulonenſes*, *Gr. et Al.* 2. *Sedetaniae Gr. et Al.*

fuit: inter amnem eum et Pyrenaea iuga. Caue enim credas ab Edeta oppido Edetaniae ſiue Sedetaniae regionis, vbi Saguntum, Valentia, et Caeſarauguſta fuere, hos Sedetanos fuiſſe appellatos: cum ii Caeſarauguſtani fuerint, vt ſtatim Plinius admonet, non Tarraconenſis fori. Quid ſi *Deciani* ſcribas, a Δεκίανα Indigetum mediterraneo oppido apud Ptolemaeum L. II. c. 6. H.

n. *Gerundenſes)* Ab oppido Gerunda in Auſetanis, Ptol. l. c. Nunc *Girona* incolis, nobis *Girone*. H.

o. *Teari)* Quorum oppidum Tiara Iulia, Τιαριουλία in Ilergaonum mediterraneis ciuitatibus apud Ptol. l. c. qui Ilergaonas, vt monuimus, vltra Iberum, in Cataluniamque promouet. H.

p. *Aquicaldenſes)* Ab Aquis calidis, quae Ὕδατα θερμὰ Ptolemaeo, L. II. c. 6. in Auſetanis; nunc *Caldes*, leucis quatuor a Barcinone. H.

q. *Onenſes)* Ita libri omnes: etſi ab litera A auſpicandum id nomen ex literarum ſerie videatur. H.

r. *Baeculonenſes)* Ita MSS. Reg. etc. non Baetulonenſes, a Baetulone oppido ſuperius memorato: ſed a Βαικούλα Ptolemaei, in Auſetanis, inter Auſam, et Gerundam. H.

s. *Caeſarauguſta)* Nummos huius coloniae indices multos refert Patinus, p. 33. et ſeq. Nunc *Sarragoſſe*. H.

t. *Salduba)* MSS. Reg. et Colb. 1. 2. *Salduuia*. At vetus inſcriptio, apud Goltzium, p. 238. COL. CAESAREA. AVG. SALDVBA. In nummis Sexti Magni Pii, SAL. hoc eſt, *Salduba*. H.

u. *Edetaniae)* Ptolemaeus quoque, L. II. c. 6. Edetanis, ſiue Hedetanis, ſeu denique aſpiratione, vt fit, in ſibilum verſa, Sedetanis Caeſarauguſtam aſſignat. Σηδητανία Appiano, in Iber. p. 298. H.

x. *Belitanos)* Ab oppido Βελεία, in Edetanis, haud procul Caeſarauguſta, ap. Ptolem. L. I. c. 6. Hodie *Belchite*. Indulget coniecturae Reineſius, l. I. Var. Lect. c. 25. contra omnium librorum

colonia: Calaguritanos z., qui Naſſici cognominantur: Ilerdenſes a., Surdaonum gentis, iuxta quos Sicoris fluuius: Oſcenſes b., regionis Veſcitaniae [1]: Turiaſonenſes c., Latinorum veterum: [2] Caſcan-

 ten-

1. *Beſſetaniae. Vet.* 2. *Caſcantes. Ch.*

rum fidem, cum Bilbilitanos, a Bilbili, quae Martialis patria, ſcribi iubet. H.

y. *Celſenſes. Ex colonia Calagurritanos)* Scribendum reor, *Celſenſi ex colonia Calagurritanos*, hoc ſenſu, Ex agro Celſenſis coloniae diſ..ptare Caeſareae auguſtae Calagurritanos cognomine Naſcicos. vt hoc ipſo cap. infra: *Conueniunt Carthaginem ex colonia Accitania Gemellenſes, ex colonia Salarienſi oppidani Latii veteris Caſtulonenſes, qui Caeſari Venales appellantur.* Celſae autem Hiſpaniae coloniae et Strabo meminit in IV. lib. *Pint.*

Celſenſes) Oppidum Κέλσα in Ilergetibus, Ptolem. L. II. c. 6. Nunc *Xelſa*, ad Iberum. Nummus Tiberii, in Theſauro Goltzii, p. 242. COL. VIC. IVL. CELSA. Anton. Aug. ait eſſe *Vililla*, quae ad Iberum pariter leucae vnius interuallo a Celſa diſtat. Vide librum, quem de Nummis antiquis Populorum et Vrbium nuper in lucem edidimus. H.

z. *Calaguritanos)* Eorum vrbs *Calagurus* dicebatur. Florus cad. 20. lib. II. Epitomes. De Calaguritanis vide cap. 6. lib. VII. Val. Max. *Dalec.*

Calaguritanos) Ambr. Morales, ex vetere inſcript. MVN. CALAGVRIS. IVLIA. NASSICA. Nunc *Loharre*, ab Hueſca leucis IV. diſſita. Sic Andrez, p. 53. H.

a. *Ilerdenſes)* Ἰλέρδα in Ilergetibus a Ptolemaeo collocatur, L. II. c. 6. Nunc *Lerida*, iuxta *Rio Segre*, qui Sicoris, etiam Lucano, L. IV. v. 14. vbi Ilerdae ſitum deſcribit: — *Placidis praelabitur vndis Heſperios inter Sicoris non vltimus amnes*, etc. H.

b. *Oſcenſes)* Oſca eorum oppidum, Floro, L. III. c. 22. in Ilergetibus quoque ſtatuitur, (quorum pars Veſcitani, et Surdaones fuere) apud Ptolemaeum, L. II. c. 6. nunc *Hueſca* in Aragonia. Nummus Germanici, in Theſ. Goltzii, p. 242. COL. V. T. T. OSCA. Vide librum nuper a nobis de Nummis antiquis Populorum Vrbiumque editum. H.

c. *Turiaſonenſes)* Turiaſſonenſes a Turiaſſone oppido

tenſes d., Ergauicenſes e.: Graccuritanos f., Leonicenſes g., Oſſigerdenſes. h. Foederatos, Tarragenſes. i. Stipendiarios: k. Arcobricenſes [1], Andologen-

1. *Arcobrienſes.* *Ch.*

do ferrariis officinis nobili, cap. 14. lib. XXXIV. *Dal.*

Turiaſonenſes) Τȣριαζῶ in Celtiberis, Ptolem. L. II. c. 6. In nummis antiquis, MVN. TVRIASO. et MVN. TVR. Nunc *Tarracona*, trans Iberum. H.

d. *Caſcantenſes)* Nummus Tiberii apud Patin. p. 616. MVNICIP. CASCANTVM. Κάσκαντον Ptolemaeo, L. II. c. 6. in Vaſconibus, hoc eſt, Nauarris. Nunc oppidum Nauarrae, *Caſcante*, trans Iberum, prope Turiaſonem. In decretis Hilari Papae, 252. *Tyriaſſonenſium, Aſcantenſium, Calaguritanorum:* lege, *Turiaſonenſium, Caſcantenſium,* etc. H.

e. *Ergauicenſes)* Ἐργαȣ́ικα in Celtiberis, Ptol. l. c. Apud Gruterum, p. 381. EX CONVENT. CAESAR. ERGAVIC. Hoc eſt, Ex Conventu: Caeſarauguſtano Ercauicenſes. Apud Patinum, p. 34. nummus antiquus, MVN. ERGAVICA. In Conc. Tolet. X. *Balduigius Arcauicenſis epiſcopus*, pro *Ercauicenſis.* H.

f. *Graccurritanos)* A Ti. Gracco nomen Graccuris accepit. Vide Liuii Epit. L. XLI. Nunc *Agreda* in Aragoniae confinio, prope Turiaſonem. Hinc Martyres Graccuritani in Martyrol. *Martyres de Agreda.* Γρακȣρίς Ptolemaeo, in Vaſconibus. H.

g. *Leonicenſes)* Oppidum Λεονίκα in Edetanis, Ptolemaeo L. II. c. 6. in quibus eſt ipſa Caeſarauguſta, cuius foro Leonicenſes diſceptabant. Nunc eſt *Alcaniz*, in Aragonia, ad amnem *Guadalope*, qui in Iberum influit. Edetanos a Valentia vſque Caeſarauguſtam pertinuiſſe iam monuimus. Nummus C. Caeſaris, in Theſ. Goltzii, p. 244. MVN. LEONICA. H.

h. *Oſſigerdenſes)* Ὀσικέρδα iuxta Leonicam ſtatuitur a Ptolemaeo. H.

i. *Tarragenſes)* Municipium Τάῤῥαγα Ptolemaeo in Vaſconibus. Hodieque *Tarrega*, leucis quinque ab Ilerda, in Catalaunia, verſus Barcinonem. H.

k. *Arcobrigenſes)* Ἀρκόβριγα Ptolemaeo, l. c. in gente Celtiberorum. Nunc in Caſtellae veteris Arragoniaeque confinio, ad *Rio Xalon*, qui in Iberim influit: *Arkoz*, haud procul *Siguença.* H.

logenſes l., Arocelitanos m., Burſaonenſes n., Calaguritanos o. qui Fibularenſes cognominantur, Complutenſes p., Carenſes q., Cincenſes r., s. Cortonenſes[1], Damanitanos t., Larnenſes u., x. Lurſen-

Ll 5 ſes,

1. *Cotonenſes. Ch.*

l. *Andologenſes)* Ab *Andoſilla* Nauarrae oppidulo, Prud. Sandoval, apud Oihenartum, p. 90. hos ſuſpicatur nomen habuiſſe. H.

m. *Arocelitanos)* Ita MSS. omnes. Antoninus in itinere ab Aſturica Burdigalam, habet Aracelim, vel Arocelim, a Pompelone XXIV. M. P. Hunc *Huarte Araquil*, leucis quinque Pompelone, verſus Solis occaſum, vt recte Oihenartus vidit, in Notit. Vaſcon. p. 90. H.

n. *Burſaonenſes)* Vel *Burſauolenſes*, de quibus Hirtius in bello Hiſp. p. 158. vel *Burſadenſes* ab oppido Βέρσαδα, de quo Ptolem. L. II. c. 6. in Celtiberis. H.

o. *Calaguritanos)* Nunc eſt *Calahorra* in Caſtella vetere. In Gaza Regia, nummus Auguſti, MVN. CALAG. IVL. H.

p. *Complutenſes) Alcala de Henarez.* H.

q. *Carenſes)* Vetus oppidum nomen retinet *Cares*: nouum, *Puente la Reyna*, leucis 4 a Pompelone. Inſcriptio apud Ambroſ. Morales, fol. 68. EX CAESARAVG. KARENSI. hoc eſt ex conventu Caeſarauguſtano, oppido ſeu municipio Carenſi: non, vt Scaliger interpretatur, in Gruteri indice, *Carenſes Caeſarauguſtani.* H.

r. *Cincenſes)* Ita libri omnes. Forte *Cinnenſes* ab oppido Κίννα in Iaccetania Ptolemaei, L. II. c. 6. H.

s. *Cortonenſes)* MSS. omnes, *Cotonenſes.* H.

t. *Damanitanos)* In Edetanorum gente, in quibus ipſa Caeſarauguſta fuit, Δαμανία Ptolemaeo, l. c. H.

u. *Larnenſes)* Ab oppido, Larno amni, de quo ſupra, cognomine. H.

x. *Lurſenſes)* Vide Not. et Em. N. XXII. (hic poſ.) *Larnenſes*, *Lurſenſes*, *Lumberitanos)* Cum hoc loco populorum nomina diſponi per elementa debeant, mire omnia perturbata, permixtaque ſunt in libris ad hunc diem vulgatis: ſic enim habent: *Larnenſes*, *Iturifenſes*, *Iſpalenſes*, *Lumberitanos.* In MSS. Reg. etc. *Larnenſes*, *Lurſenſes*, *Lumberitanos.* De Iſpalenſibus nihil: vnde huc irrepſerint, incompertum adhuc. Hermolaus Ilurſenſes ab Ilurone iam antea memora-

ſes, y. Lumberitanos [1] Lacetanos z., Lubienſes [2], Pompelonenſes a., Segienſes. b. 3.) Carthaginem c. conueniunt populi LXV. [3] exceptis inſularum incolis. Ex colonia Accitana Gemellenſes d., et e. Libiſoſona [4] cognomine Foroauguſtana, quibus duabus

1. *Ilumberitanos, Gr. et Al.* 2. *Subienſes. Ch. Vibienſes. Gr. et Al.* 3. *ſic quoque Ch. LXII. Gr.* 4. *rectius Libiſoca, vt in vetuſtis codicibus, et apud Ptolemaeum, lib. II. c. 6.*

morato oppido, neque reuocando amplius: Iturisenſes Dalecampius ab Ἰτούϱισα Vaſconum ciuitate, repoſuit. H.

y. *Lumberitanos)* Ab oppido quod Galli *Lombier*, in Nauarra: incolae Vaſconice, *Irumberri* vocant, teſte Oihenarto, p. 90. leucis VII. a Pompelone. H.

z. *Lacetanos)* De his agemus in Not. et Em. N. XX. (v. p. 531. l. t.) De Lubienſibus nihil adhuc compertum, niſi ii ſunt qui Leuienſes corrupte forſitan nominantur, cum Caſcantenſibus et Calaguritanis proxime hoc tractu appellatis, in decretis Hilari Papae, p. 252. H.

a. *Pompelonenſes)* Ita Gruteri quoque inſcriptio, p. 325. et 455. Nobis *Pampelune.* H.

b. *Segienſes)* Segienſes, vel Segiſenſes, (vt recte Parm. ed.) a Σέγισα in Baſtinis oppido, apud Ptolem. L. II. c. 6. H.

c. *Carthaginem)* Carthaginem nouam, quae hodie in Murciae regno, *Carthagena. Carthagine noua conuentum agebat Galba*, inquit Sueton. in eius vita, c. 9. H.

d. *Gemellenſes)* Sic Accitanae coloniae ciues vocabantur: ipſa, *Colonia Iulia Gemella Accitana*, COL. IVL. GEM. ACCITANA, apud Gruterum, p. 271. Accis hodie *Guadix*, in Granatenſi regno. De Gemellae cognomine dicemus in Not. et Em. N. XIII. (vide p. 517. l. p.) In nummis antiquis, C. I. G. ACCI. et COL. GEM. ACCI. H.

e. *Libiſoſona)* Et haec colonia fuit, apud Gruterum, p. 260. ex Ant. Auguſtino, COLONIA LIBISOSANORVM. Eſtque Plinii calculo, qui XII. colonias in citeriore Hiſpania recenſet. Vide librum de nummis antiquis, verbo CELSA. Antonino, Libiſoſa eſt: Λιβισόκα Ptolemaeo in Oretanis, L. II.

bus ius Italiae datum: ex colonia Salarienſe f. oppidani Latii veteris Caſtulonenſes, qui Caeſari Venales appellantur: Setabitani g., qui Auguſtani: Valerienſes. h. Stipendiariorum autem celeberrimi: i. Alabanenſes [1], k. Baſtitani [2], Conſaburenſes l. Dia-

1. *Sic quoque Ch. Labanenſes Vet. Babanenſes Gr. et Al.*
2. *Baſtiani. Vet.*

L. II. c. 6. Aiunt extare huius oppidi ruinas ad Lebazuza ſiue Lezuza, Caſtellae pagum, haud procul Concha, *Cuença.* H.

f. *Salarienſe)* Nunc *Cazorla* dicitur in regno Granatenſi: aeuo ſequiori *Saliotis*, vt auctor eſt Iulianus Archipresbyter Aduerſ. n. 356. Salariam et Caſtulonem diverſa duo Oretanorum oppida perperam, vt ſaepe ſolet, Ptolemaeus facit. Vetus inſcriptio in Theſauro Goltzii, p. 40. COL. IVL. AVG. SALARIENSIS. *Caeſaris Venales* dicuntur, quod agros eorum Caeſar emit. Sic Triumpilini inferius, ſect. 24. *venalis cum agris ſuis populus* appellatur. In Concilio Toletano X. *Marcus Caſtellonenſis epiſcopus*, pro *Caſtulonenſis.* H.

g. *Setabitani)* Σαιταβὶς Ptolemaeo, in Conteſtania, de qua ſupra. Straboni Σεταβὶς, L. III. p. 160. Nunc *Xatiua*, in regno Valentiae, ad amnem eius nominis, qui in Sucronem influit. Hinc ſudaria Setaba de quibus diximus in Praef. ad Titum, p. 2. In Conc. Tolet. X. *Athanaſius Setabitanus.* H.

h. *Valerienſes)* Vaſaeus, ipſam Concham *Cuença*, circa fontes Sucronis amnis poſitam, Coloniam olim Iuliam Valeriam appellatam eſſe: Ambr. Morales, non Concham ipſam, ſed pagum leucis ſeptem a Concha diſſitum, ad eumdem amnem putat, cui nomen hodie *Valera la veja.* In Conc. Tolet. X. *Stephanus Valerienſis epiſcopus.* H.

i. *Alabanenſes)* Sic MSS. omnes: non, vt editi hactenus, *Babanenſes.* Ab Ἄλαβα, vt Valerienſes ab Οὐαλερία, Celtiberorum oppidis, apud Ptolem. L. II. c. 6. haud procul Ercauica. H.

k. *Baſtitani)* A Baſti oppido, hodie *Baza*, in regno Granatae, ad *Rio Guadalentia.* Dedit id Baſtetaniae regioni nomen. H.

l. *Conſaburenſes)* Apud Gruter. p. 402. MVNIC. CONSABVRON. Apud Ambr. Morales, fol. 19. CONSABVRENSIS. Nunc vt

Dianenſes m., n. Egeleſtani [1], Ilorcitani, Laminitani, Menteſani o. qui et Oretani p., Menteſani [2] qui et Baſtuli, Oretani qui et Germani cognominantur; caputque q. Celtiberiae Segobrigenſes r.: [3] Carpetaniae,

1. *Geleſtani. Ch.* 2. *Meteſani. Ch.* 3. *Carpetani. Ch.*

vt videtur, *Conſuegra*, Caſtellae nouae oppidulum, vltra Toletum, inter Tagum et Anam. H.

m. *Dianenſes)* A Dianio, de quo ſupra. Sic Ilorcitani, et Laminitani, ab Ilorci, et Laminio, de quibus hac ſectione diximus. H.

n. *Egeleſtani)* Ἐγελάςαι Straboni, L. III. p. 160. Nunc *Vnieſta*, prope Concham in Caſtella noua. Egelaſtae Plinius rurſum meminit, L. XXXI. ſ. 39. Apud Ptolem. L. II. c. 6. Ἐτέλεςα in Carpetanis, pro Ἐγέλεςα. Non poteſt eſſe *Medina Celi*, vt quibusdam viſum: nam Medina in Celtiberis fuit. H.

o. *Menteſani)* Gemina fuit olim Menteſa: altera in Oretanis, Ptolemaeo teſte, L. II. c. 6. vnde ciues Oretani cognominati: in Baſtetanis, Baſtulisue, altera, de qua iam diximus, ſect. 3. Menteſam Baſtiam vocat Antoninus: Baſtuli incolae eam ob rem cognominati. H.

p. *Oretani)* In Oretanis oppidum fuit Ὀρητὸν Γερμανῶν apud Ptol. L. II. c. 6. Lud. Nonius in ſua Hiſp. c. 62. putat eſſe *Calatraua*, non obſcuri nominis oppidum, ad fl. Anam, ſacrae militiae nomine inſigne. Vtriusque veſtigium, vt videtur exſtat in Conc. Tolet. X. Prioris quidem, ſiue Menteſae Oritanae, quod ſubſcripſiſſe ibi legitur *Daniel Diaconus Marcelli Epiſcopi Eccleſiae Vritanae.* Poſterioris item: *Martianus Abbas Valdefredi Epiſcopi Eccleſiae Menteſanae.* H.

q. *Caputque Celtiberia Segobrigenſes Carpetani, et Toletani)* Sic quidam legunt, verum nullo modo ſuſtineri poteſt haec lectio. Nam cum Plinius hic ſequatur ordinem Alphabeti, quo pacto poſt elementum, S, ſubſequi poſſint populi incipientis a C, quales ſunt Carpetani, non video. Legendum igitur, *Caputque Celtiberia Segobrigenſes, Carpetania Toletani. Pint.*

r. *Segobrigenſes)* Procul hi a Segobriga Valentini regni. Numantiae proximos in Celtiberia facit Ptolemaeus, L. II. c. 6. Bilbili, quae ibi fuit, vbi fere nunc *Calatajud*, Strabo, L. III. p. 162. in Celtiberis pariter cum Numantinis. H.

taniae s., Toletani Tago flumini impoſiti: Dein Viatienſes t., et Virgilienſes. 4.) In u. conuentum Cluníenſem Varduli ducunt populos XIV: ex quibus Albanenſes x. tantum nominare libeat [1]: Turmodigi y. quatuor, in quibus Segiſamonenſes z., a. Segiſamejulienſes [2]. In eumdem conuentum Carietes b. et Vennenſes quinque ciuitatibus vadunt, qua-

1. *Libet.* 2. *et Sagiſemejulienſes.* Ch.

s. *Carpetaniae*) Subintellige, caput Toletum; vt Segobriga Celtiberiae. Καρπητανοὶ Appiano in Iber. p. 283. Καρακιτανὲς ὑπὲρ τὸν Ταγὸν, apud Plutarchum in Sertorio, p. 576. male, pro Καρπήτανὲς. H.

t. *Viatienſes*) Oppidum Βιατία in Oretanis, apud Ptolem. L. II. c. 6. Et Virgilienſes ab Οὐεργιλία in Baſtitanis iuxta Oretanos. Apud Grut. p. 324. VERGILIENSIS. Haec hodie Murcia, regni cognominis caput exiſtimatur. H.

u. *In conuentum*) Ambr. Morales, fol. 70. EX CLVNIENSI. Subintellige conventu. De Clunia mox dicemus. H.

x. *Albanenſes*) Albam vrbem etiam in Vardulis habet Ptolemaeus, L. II. c. 6. Alaua regio hodieque appellatur, ad Iberum, infra Guipuſcoa: eius regionis primaria ciuitas Vittoria appellatur. Ibi oppidulum hodie Alvanna. H.

y. *Turmodigi*) Nuſquam vox ea audita nobis. Quid ſi Murbogi potius, ex Ptolem. l. c. Μὲρβογοι, Pelendonibus, Vaccaeisque finitimi? Valdulorum pars ii Turmodigi fuere. H.

z. *Segiſamonenſes*) A Segiſama, de qua Florus, L. IV. c. 12, p. 198. Nunc eſt *Veyzama*, in ea Cantabriae parte, quae Guipuſcoa dicitur, vt recte Mariana, L. III. hiſt. Hiſp. c. 25. p. 130. H.

a. *Segiſamejul.*) Σεγίσαμα Ἰελία in Vaccaeis, Ptolemaeo, L. II. c. 6. A Plinio, in Vardulis. Ex Ptolemaei numeris, ibi fere fuiſſe coniicio, vbi nunc *Sierra d' Occa*, haud procul Ibero amne, in confinio Caſtellae veteris H.

b. *Carietes*) Hos Ptolemaeus Καριςίὲς vocat, quorum oppidum Οὐελία Velia fuit: ciues Plinio Velienſes. H.

quarum c. ſunt Velienſes 1. d. Eodem 2 Pelendones 3 Celtiberorum, quatuor populis: quorum Numantini e. fuere clari: ſicut in Vaccaeorum f. XVIII. ciuita-

1. *Vibienſes. Scal.* 2. *Iidem. Vet.* 3. *Pelontones. Ch.*

c. *Quarum ſunt)* Quarum e numero praecipue inſignis Velia, de qua plane modo diximus. H.

d. *Eodem)* Hoc eſt, in eumdem conuentum diſceptaturi vadunt Pelendones, quorum populi quatuor, e Celtiberorum gente vniuerſi. Nam Celtiberia Pelendones, Areuacosque complectitur. Gruteri inſcr. p. III. PELLENDONES. AREVACON. In Pelendonibus oriri Durium amnem auctor eſt Plinius L. IV. ſ. 34. H.

e. *Numantini)* Fuit vrbs Numantia haud procul a fontibus Durii amnis, vt teſtantur Florus, L. II. c. 18. p. 92. et Plinius, L. IV. ſ. 34. Rudera etiamnum viſuntur, quibus nomen eſt *Puente Garray*, prope vrbem Soria. H.

f. *Vaccaeorum)* Οὐακκαῖοι Polybio in Fragm. L. III. p. 1503. qui eorum vrbem Ἰντερκατίαν laudat. Et apud Grut. p. 324. MODESTVS. INTERCATIENSIS. EX GENTE. VACCAEORVM. Fuiſſe Vaccaei videntur, in eo tractu, qui Salmanticam inter et Zamoram interiacet. Inſignis error eorum eſt, qui Poſtumi Imperatoris nummum inſcriptum, EXERCITVS VAC. ad Vaccaeos iſtos referunt, et Vaccaicum (credo) exercitum hic interpretantur. Eſt hic ex aere magno, apud P. Chamillart, et apud D. Vaillant, p. 188. inter rariores: vt et alter ibidem, et apud Triſtanum, Tomo III. p. 167. EXERCITVS ISC. vbi *Iſcanicum* ex Iſca ciuitate alterutra, ſiue quam *Excеter*, ſiue quam *Caberleon* vocant, putans ſignari: nihilo leuiore hallucinatione. Abſonum enim eſt, a vico vel oppidulo duci cognomen exercitus, cum ne a nobili quidem et primaria ciuitate peti ſoleat. Nam quis audiuit, *le Regiment de Paris*, *le Regiment de Vienne*, *le Regiment de Madrit*, *le Regiment de Londres?* In vtroque nummo Imperator in equo dextera extenta ſigniferis cohortium imperat ex aduerſo ſtantibus. Poſterioris ſententia eſt: EXERCITVS *Iubente Senatu Conſcriptus.* Prioris iſta: EXERCITVS *Vrgente Auguſto Conſcriptus.* In ſuo, qui ceteroqui priori ſimillimus eſt, legit D. Vaillant: EXERCITVS. YSC. eodem ſenſu: opifi-

ciuitatibus, Intercatienſes g., Pallantini h., Lacobricenſes i., Caucenſes. k. Nam in Cantabricis VII. [1] populis, Iuliobrica l. ſola memoratur. In Autrigonum m. decem ciuitatibus, Tritium, et Virouesca.

1. *Sic ex MSS. emend. Hard. conſentit Chiffl.* IV. *Gr. et Al.*

opifice induſtrie literam V literae I ſuperponente et connectente; quae prima eſt ſyllaba verbi IV*bente.* Conſenſum Poſtumi cum Senatu, praeter ſubiectas conſueto more literas SC. haec nummi poſterioris ſubſcriptio demonſtrat. Ceterum *Iubet Senatus, Auguſtus Vrget.* Cuſus poſt illos nummus eſt, quem de Vaillant, p. 186. rariſſimum vocat, eiusdem Poſtumi: EXERCITVS AVG. H.

g. *Intercatienſes, Palantini)* Scribendum, *Intercatenſes*, ex monumento antiquiſſimo; quod vſque in hodiernum diem legitur *Cluniae*, quae eſt finis in Celtiberiae. de qua mox paulo. *Pint.*

h. *Pallantini)* Pallantiam in Vaccaeis quoque locat Ptolem. L. II. c. 6. et Appian. in Iber. p. 300. Nunc *Palencia*, in Legionenſi regno. H.

i. *Lacobricenſes)* Lacobrigae in hoc tractu meminit Antoninus, XLVI. M. P. a Pallantia, in itinere ab Aſturica Tarraconem, et Burdigalam. Λαγγοβρίτας vocat Plutarchus in Sertorio, p. 574. *Lacobrigae nomen*, inquit Feſtus, *a lacu et Briga, Hiſpaniae oppido.* Vox *briga* oppidum ſonat. H.

k. *Caucenſes)* Καῦκα in Vaccaeis quoque Ptolemaeo, l. c. et Appiano in Iber. p. 283. Vbi nunc *Coca* oppidum, vt recte Mariana, L. III. hiſt. Hiſp. c. 2. p. 93. inter Segouiam et Valliſoletum in Caſtella vetere. H.

l. *Iuliobrica)* Diximus de ea ſuperius, hac ſect. Non eſt his Cantabricis locus in nummo argenteo Gallieni Aug. e Gaza Regia, ſic inſcripto, IOVICANTAB. in quo Iupiter dextra fulmen tenet, haſtam ſiniſtra. Sententia enim haec eſt: *IOve Victore, Imperii Conſeruatore, Primae Narbonenſis Tutatore, Auguſtus Beatus.* Sic nummum inſcriptum, INT. VRB. olim explicuimus, *Ioue Narbonis Tutatore, Vrbi Roma Beata.* Et GENIO ANTI: *Genio Primae Narbonenſis, Tutatori Imperii.* H.

m. *Autrigonum)* Αὐτρίγονες ſunt Ptolemaeo, l. c. Oppida, Τρίτιον et Οὐιρόυεσκα. In decretis Hilari Papae, p. 252. *Verouiſcenſium et Tritenſium*

veſca. Areuacis n. nomen dedit fluuius Areua. Horum ſex oppida: Saguntia o., et Vxama p., quae nomina crebro aliis q. in locis vſurpantur: praeterea Segouia r. et noua s. Auguſta, Termes t., ipſa-

tenſium ciuitas pro *Tritienſium.* Vetus inſcr. ap. Ambr. Morales, fol. 65. TRITIENSI. Antoninus in itinere ab Aſturica Tarraconem, Tritiam a Virouesca diſtare ait M. P. XI. Quod ſi itaque Virouesca *Birbuſca* eſt, inter *Burgos*, et Iberum: Tritiam vbi nunc *Najara* eſt, prope *Logreno* et Iberum amnem, eſſe certe non potuit: quam tamen ſententiam placuiſſe video Suritae in Anton. p. 541. aliisque. H.

n. *Areuacis)* Ptolemaeo, L. II. c. 6. Ἀρεουάκαι, Straboni, L. III. p. 162. Ἀρεκάκοι, Areuam nunc *Arlanzo* vocant, Caſtellae veteris amnem, qui in Durium influit, ſupra Vallifoletum. H.

o. *Saguntia)* Vel Seguntia. Seguntiae Celtiberum Liuius meminit, L. XXXIV. p. 409. Antoninus item Segontiam vocat, quae nunc *Siguença* dicitur, ad fontes amnis *Henarez*, in Caſtellae veteris Aragoniaeque confinio. H.

p. *Vxama)* Vxama quoque Antonino, in itiner ab Aſturica Caeſarauguſtam: a Numantia L. M. P. Nunc *el Borgo d' Oſma* ad Durium amnem, in Caſtella vetere. H.

q. *Aliis in locis)* Nam et Segontiam alteram a Caeſarauguſta XVI. M. P. habet Antoninus, nunc *Epila* dicitur, vt recte vidit I. Franc. Andrez, c. 2. p. 39. Et alteram Vxamam prope Corugnam in Gallaeciae littore agnoſcit Mariana, L. III. hiſt. c. 18. p. 118. Sunt et aliae, quae referre non eſt otii noſtri. H.

r. *Segouia)* Σεγουβία in Areuacis quoque Ptolemaeo, L. II. c. 6. Non ea eſt quae inter Vallifoletum, et Madritum, nobis *Segouie* dicitur: ſed altera eiusdem nominis vrbecula, quae ſub eadem fere caeli parte, atque ipſa Numantia, eodemque ſitu a Ptolemaeo collocatur. H.

s. *Noua Auguſta)* Et in Areuacis Ptolemaeo Νουδαυγοῦςα, prope Segobiam. H.

t. *Termes)* Τέρμες in Areuacis Ptolemaeo. Τερμισσὸν πόλιν vocat Appian. in Iber. p. 311. Hinc Termeſtini populi, apud Liuium in Epitome, L. LIV. et natio Termeſtina apud Tacitum Annal. L. IV. p. 155. Nunc *Lerma*, ad Areuam amnem, de quo ſupra. H.

ipſaque Clunia u. Celtiberiae finis. Ad Oceanum reliqua x. vergunt, Vardulique ex praedictis, et Cantabri. 5.) Iunguntur y. his Aſturum XXII.[1] populi, diuiſi in Auguſtanos z., et Tranſmontanos, Aſturica vrbe magnifica. In a. his ſunt b. Cigurri[2], Paeſici, Lancienſes c., d. Zoelae[3]. Numerus omnis multitudinis ad CCXL. M. liberorum capitum. 6.) Lu-

1. *Sic ex MSS. em. Hard. XII. Gr. et Al.* 2. *Giguri Gr. Peſici Id.* 3. *Zoeli. Ch.*

u. *Clunia)* Et haec in Areuacis Ptolemaeo. Dioni quoque Κλȣνία, L. XXXIX. p. 115. Inter Raudam ad Durium, *Aranda de Duero*, et Vxamam *Oſma*, medio fere interuallo ab Antonino collocatur. Nunc pagus *Crunna*, vel *Corunna del Conde*. Ibi conuentus Clunienſis repertum eſſe ſigillum aiunt, et a loci domino aſſeruari. Celtiberiae finis is dicitur, quoniam ad occaſum aequinoctialem ſunt Vettones, ad aeſtiuum Aſtures, quos a Vettonibus Durius amnis diſterminat: Areuacae denique ad Boream. H.

x. *Reliqua vergunt)* Reliqua, inquit, quae pertinent ad conuentum Clunienſem: vt Vardulorum regio iam ſuperius dicta: et mox Cantabrorum, dicenda, L. IV. ſ. 34. H.

y. *Iunguntur his)* Cantabris. Inſcriptio Gruteri, p.

110. CONVENTVS ASTVRICENSIS. H.

z. *Auguſtanos)* Ab vrbe metropoli, quae in Auguſti nummo apud Goltzium, p. 237. COL. ASTVRICA. AVGVSTA. ſcribitur, *Aſtorga* in regno Legionenſi: Ἀςȣ́ρικα Αὐγȣ́ςα Ptolemaeo, L. II. c. 6. H.

a. *In his ſunt Giguri)* Ambo codices cum duplici *rr Cigurri*: Ptolemaeus, *Egurri*. *Pint.*

b. *Cigurri)* Ita MSS. omnes. Egurri forte ſcribendum ex Ptolemaeo, non longe ab Aſturica Auguſta Forum Egurrorum locante. De Paeſicia dicemus, L. IV. ſ. 34. H.

c. *Lancienſes)* Λαγκία maximum Aſturum oppidum a Dione dicitur, L. LIII. p. 514. A Mariana, L. III. Hiſt. Hiſp. c. 25. p. 132. iis locis ſitum, vbi nunc Ouetum cernitur, *Oviedo*. Plumbum Ouetanum laudatur a Plinio, L. XXXIV. ſ. 49. H.

6.) Lucenſis e. conuentus populorum eſt xvi. praeter Celticos f., et Lebunos, ignobilium[1], ac barbarae appellationis: ſed liberorum capitum ferme clxvi. M. 7.) Simili modo Bracarum g. xxiv. ciuitates clxxv.[2] M. capitum: ex quibus praeter ipſos Bracaros, h. Bibali[3], Coelerini, Gallaeci, Hequaeſi

1. *Ignominioſae. M. Vet.* 2. *conſentit Ch.* ccLxxv. *Gr. et Al.* 3. *Vibali, Celerini, Gallaeci, Aequeſilici, Gr.*

d. *Zoelae)* A quibus Zoelicum linum nomen traxit. Plinius, L. XIX. ſ. 2. *Non dudum ex Hiſpania Zoelicum venit in Italiam, plagis vtiliſſimum. Ciuitas ea Gallaeciae, et Oceano propinqua.* H.

e. *Lucenſis conuentus populorum eſt XVI. praeter Celticos et Lebunos ignominioſae ac barbarae appellationis)* Lege, *praeter Ceucos et Lebunos ignobilium, ac barbarae appellationis*, ex vetere lectione, vt infra in Gallia Narbonenſi, *Oppida vero ignobilia XIX.* et ſaepe alias. *Pint.* *Lucenſis)* Lucenſis conuentus mentio apud Ambr. Morales, fol. 69. Vrbs primaria Lucus Aſturum, Λȣ̃κος Ἀςȣρῶν, Ptolemaeo, Dioni Ἀςύρων: hodie *Lugo* in Gallaecia. H.

f. *Celticos)* Cognominibus Nerias et Praeſamarcos, de quibus L. IV. ſ. 34. Lebuni ſimili modo ii eſſe videntur Hermolao, qui Leuni rurſum eodem libro appellantur: at ii Bracarenſis conventus eſſe vbi dicuntur, hi nunc Lucenſis. In MSS. legitur, *Leuanios*. H.

g. *Bracarum)* Subintellige, conuentus, vt prius Aſturum Gruter. p. 411. conventvs. bracari. Horum caput Bracara Auguſta, *Brague*. H.

h. *Bibali, etc.)* Βιβαλοὶ, quorum oppidum Φόρον Βιβαλῶν Ptolemaeo, L. II. c. 6. Κοιλερινοὶ, eidem Gallaeci omnibus noti. Hequaeſi, in Inſcript. mox citanda. Λιμικοὶ Ptolemaeo rurſum appellati, cum oppido quod Φόρον Λιμικῶν appellat. Inſcriptio vetus apud Gruter. p. 245. bibali. coelerni. eqvaesi. interamici. limici. aebisoc. qvarqverni. Prius legebatur in Plinio, *Vibali*, et voce vnica e duabus conflata, *Aequeſilici*. Nos literarum ordine admoniti, et vetuſtorum monumentorum fide, locum correximus. Aquas Querquernas a Bracara diſtare ait Antoninus, LIII.

quaeſi, Limici, Querquerni, citra faſtidium nominentur. Longitudo i. citerioris Hiſpaniae eſt, ad finem Caſtulonis a Pyrenaeo, ſexcenta ſeptem M. paſſ. et ora paulo amplius. Latitudo a Tarracone ad littus Olarſonis k. CCCVII. E [1] radicibus Pyrenaei, vbi cuneatur anguſtiis inter duo maria, paulatim deinde ſe pandens, qua contingit vlteriorem Hiſpaniam, tantumdem et amplius latitudini adiicit. Metallis plumbi, ferri, aeris, argenti, auri, tota ferme Hiſpania ſcatet: Citerior et l. ſpecularibus [2] lapidibus: Baetica et minio. Sunt et marmorum lapicidinae. Vniuerſae Hiſpaniae Veſpaſianus Imperator Auguſtus iactatus m. procellis Reipublicae Latii ius tribuit. Pyrenaei montes Hiſpanias Galliasque diſterminant, promontoriis in duo diverſa maria proiectis.

V. (IV.) Narbonenſis prouincia appellatur pars Galliarum, quae n. interno mari alluitur, Bracca-

 ta

1. *Conſentit Ch. Et rad. Gr.* 2. *ſpecularis lapidis: Baetica et minio et marmorum lapidicinis. M.*

LIII. M. P. Κουακερνοὶ ſunt Ptolemaeo, et Ὕδατα Κουακερνῶν. H.

i. *Longitudo)* Martianus, L. VI. c. de Hiſp. p. 203. H.

k. *Olarſonis)* De eo, L. IV. ſ. 34. H.

l. *Specularibus lapidibus)* Talcum vocant, ſeu Aſini ſpeculum. *Dal.*

Specularibus) Dicemus de his oportunius, L. XXXV. ſ. 45. H.

m. *Iactatus)* Vi ac neceſſitate quadam expreſſam eſſe eam liberalitatem innuit, vt Hiſpanos ſibi deuinciret; cum iactaretur ipſe Reipublicae procellis, hoc eſt, ciuili bello Vitellii, vt leuamen id quoddam eorum damnorum fuerit, quae ob ciuilia Imperatorum bella perpeſſa eſſet Hiſpania. Immunitatem a tributis, ſiue Claudius Imp. ſiue anteriorum aliquis iisdem conceſſerat, vti ex Seneca colligimus, L. VI. de Benef. c. 19. p. 111. H.

n. *Quae interno)* Mediterraneo. Haec Martianus a Plinio, L. VI. c. de Monte Pyrenaeo, p. 203. H.

ta o. ante dicta, amne Varo ab Italia diſcreta, Alpiumque vel ſaluberrimis [1] Romano imperio iugis. A reliqua vero Gallia latere ſeptemtrionali, montibus Gebenna p. et Iura q.: agrorum r. cultu, virorum, morumque dignatione, amplitudine opum, nulli [2] prouinciarum poſtferenda, breuiterque Italia verius quam prouincia. In s. ora regio Sardonum,

1. Sic quoque Ch. vox vel deeſt ap. Gr. 2. nulla ei praeferenda. M.

o. *Braccata)* A braccis, ſiue femoralibus lineis, *des brayes, ou hauts de chauſſes*: quod veſtimenti genus Romanis veteribus inuſitatum, ab iis in Gallia Narbonenſi primo deprehenſum eſt: quae inde ab iis Braccata eſt cognominata, inquit Alcuinus, Lib. de diuinis offic. H.

p. *Gebenna) Les montagnes de Geneve a l'entour de Anici, les montagnes de Foſſigny. Dal.*

Gebenna) Habet eadem Mela, L. II. c. 5. Gebennam quoque Caeſar, L. VII. belli Gallici p. 81. Gebennas vocat Lucanus, L. I. v. 435. Et *Gebennicos montes*, Mela. Galli, *les Mons des Cevennes*. Languedocium, vt vocant, a reliqua Gallia latere ſeptemtrionali diſterminant. H.

q. *Iura)* Eſt exiguus pagus in radice montis non longe diſtans a D. Claudio, Gallice *Mitou*, a quo Iura mons nomen accepit. *Dal.*

Et Iura) MSS. omnes, et *Iuribus*. Mela, L. II. c. 5. non Iuram Montem, ſed Lemannum lacum, finem ſtatuit Narbonenſis Prouinciae. Iura pro locorum diuerſitate varia ſortitur nomina, *le Ioux, le Mont. S. Claude, le Credo*, etc. H.

r. *Agrorum cultu)* Non minus eleganter Saluianus patriam ſuam, hoc eſt, Prouinciam deſcribens, L. VII. *Illic omnis admodum regio*, inquit, *aut intertexta vineis, aut florulenta pratis, aut diſtincta culturis, aut conſita pomis, aut amoenata lucis, aut irrigata fontibus, aut interfuſa fluminibus, aut crinita meſſibus, etc.* H.

s. *In ora)* Poſt Pyrenaeae Veneris promontorium, in quo haeſimus ſect. ſup. incipit Sardonum regio, quam nunc dicimus *le Comté de Rouſſillon*. Sic Mela L. II. c. 5. *Inde eſt ora Sardonum, et parua flumina, Telis et Tichis: vbi accreuere, perſaeua. Colo-*

num [1], intusque t. Conſuaranorum. Flumina u.: Tecum x., Vernodubrum. Oppida y.: z. Illiberis [2], magnae quondam vrbis tenue veſtigium: Ruſcino a., Latinorum. Flumen Atax b. e Pyrenaeo Rubrenſem

1. *Sardaonum, vt praecedenti cap. legitur.* 2. *Illileberae. Ch. V. quibusdam Illybyrtis.*

Colonia Ruſcino, etc. Ipſam Leridam Hiſpaniae ciuitatem, ſup. ſect. Surdaonum gentis eſſe dixit. In MSS. *Sordonum.* Auienus, *Sordos* appellat. H.

t. *Intusque)* Interior, inquit, ſeu remotior paulo a mari, regio Conſuaranorum fuit. H.

u. *Flumina Tecum, Vernodubrum, etc.)* Scilicet Larnum, Alba, Tichis, vt ſuperiori cap. *Dalec.*

u *Tecum)* Melae, l. c. *Tichis:* accolis hodieque *Tec.* Vrbem Helenam praefluit, *Elne.* Vernodubrum, *Latet,* Perpinianum rigat. H.

y. *Oppida Illiberis)* Archetypum Toletanum, *Illiſeberre:* Salmant. *Eliſeberre:* Strabo, *Illibirris* fluuius et oppidum: Ptolemaeus *Illiberris. Pint.*

z. *Illiberis)* Vel Eliberris, quam Caucoliberim poſterior aetas appellauit: Hiſpani, *Colibre:* noſtri, *Colioure.* Ita de Catel, L. I. c. 7. ſecutus Loayſam, et alios. Mela, L. II. c. 5. *Vicus Eliberri, magnae quondam vrbis, et magnarum opum tenue veſtigium.* Nummus eſt eximius, aeris minimi, in Cimelio D. Foucault, hac epigraphe: IMP. C. CLAVDIVS P. F. AVG. Claudii Gothici caput. In auerſa parte, DEO CABIRO Faber malleum dextra tenet. Caue hic Cabiros cogites, aut Theſſalonicam. Sententia eſt: *Duci Exercitus Optimo Claudio Arcum Benefactis Inſignem Ruſcinonenſes Obtulerunt,* ob victoriam praeſertim Gothicam. Ingenioſe admodum ſignificatur oblatum fuiſſe ab oppidanis Arcum triumphalem, ſed a Claudio neglectum ac repudiatum, cum in area nummi non arcus pingitur, ſed Faber tantummodo, ad exſtruendum arcum paratus. H.

a. *Ruſcino)* Non modo iure Latii donatam, ſed et coloniam vocat Mela, l. c. Nunc caſtellum eſt, a Perpiniano oppido, quod Ruſcinonem vicinitate ſua exhauſit, leuca diſſitum, *la Tuor de Rouſſillon.* Eodem amne, quo Perpinianum, alluitur. Catel, L. I. c 7. H.

b. *Atax)* *L'Aude,* Narbonem ſecat. Vide Not. et Em.

ſem[1] c. permeans lacum: Narbo d. Martius, Decumanorum Colonia, XII. M. paſſ. a mari diſtans, Flu-

1. *Rubroſum. Vetus Narbonenſem. Strab. lib. IV.*

Em. N. XXIII. (paulo poſt.) Ab eo amne Narbonenſes olim Atacini dicti, vt de Varrone Atacino pluribus diſputauimus, in Auctorum indice.

Atax e Pyrenaeo) E Cemeno ſeu Gebenna monte dum fluere Atacem, non e Pyrenaeo, Strabo docet, L. IV. p. 182. haud ſatis peritum ſe locorum eorum fuiſſe prodit. Rectius Mela, a quo non ineleganter deſcribitur, L. II. c. 5. *Atax ex Pyrenaeo monte digreſſus, qua ſui fontis aquis venit exiguus, vaduſque eſt, et ingentis alioquin aluei tenens, niſi vbi Narbonem attingit, nuſquam nauigabilis; ſed cum hibernis intumuit imbribus, vſque eo ſolitus aſſurgere, vt ſe ipſe non capiat.* H.

c. *Rubrenſem permeans lacum)* Rubrenſis lacus alluit Narbonenſem, Strabo lib. XVI. *Le lac qui eſt pres de Capdeſtam, et de l' Archevebé de Narbonne.* Dalec.

Rubrenſem) Rubreſum Mela vocat, L. III. c. 5. qua Atacem accipit, ore ſpatioſo admodum: qua mare admittit, aditu tenuem, *L' Eſtang de la Rubine.* Nunc Atax minime lacum permeat: ſed foſſae per Narbonem ductae immiſſus, in mare effunditur ad VII. ab vrbe milliare. Catel. L. I. p. 58. H.

d. *Narbo)* Atacinorum, Decumanorumque colonia, Melae, l. c. Martius, a Marte, vt Sirmondus noſter putat in Not. ad Sidonium, vel a Martia legione: Decumanorum a militibus decimae. Nummus argenteus apud Goltzium, in Magna Graecia, Tab. XX. n. 5. caput diadematum exhibet, cum claua Herculea. .)(. Lupa cum gemellis. Infra, ROMANO. Sic interpretamur: *ROma MArtii Narbonis Origo.* Cognomen enim illud habet a legione Martia, hoc eſt, Romulea. Nam Romulus Marte genitus ferebatur: hoc eſt, vir generoſus; ſed patre ob temporum vetuſtatem ignoto, quamuis nobili. In aliis ibidem nummis N. 1. et 2. caput eſt Romae galeatum. .)(. Caput equi, qui eſſe dicitur Marti ſacer, quia generoſus et bellicoſus. Infra, ROMANO. vt proxime. In alio, Caput Romae galeatum. .)(. Leo iratus. Infra ROMANO. H.

Flumina: e. Arauris [1], Liria. f. Oppida de caetero rara, praeiacentibus ſtagnis g.: Agatha h. quondam Maſſilienſium i., et regio Volcarum k. Tectoſagum: atque vbi Rhoda l. Rhodiorum fuit: vnde dictus

 multo

1. *Rharraris. Strab. Araris Gr. et Al.*

e. *Arauris)* Ita recte, non *Araris.* Mela, L. II. c. 5. p. 39. *Tum ex Gebennis demiſſus Arauris iuxta Agatham fluit.* Ptolemaeo, L. II. c. 10. Ἀραύριος, Gallis *Airau*, vel *Erhau.* H.

f. *Liria)* MSS. omnes, *Libria.* Nunc *Lez* accolae vocant, et quos Medios ſecat, Monſpelienſes. H.

g. *Stagnis) Les Eſtangs de Thau, de Maguelone, et de Perault.* Maximae parti eius orae, marique mediterraneo ea praetenduntur. H.

h. *Agatha)* Iuxta quam Arauris fluit, vt Mela admonet l. c. nunc *Agde:* non, vt ſubtilioribus quibusdam viſum eſt, *Maguelone*, quae procul eſt ab Arauri diſſita. A Maſſilienſibus conditum eſſe oppidum Strabo auctor eſt, L. IV. p. 182. H.

i. *Maſſilienſium)* De Maſſilienſibus honorifice et magnifice multa Liuius lib. XXXVII. Valerius, Cicero pro Flacco, Iſocrates in Archidamo et Ariſtoteles conditam putant a Phocaeenſibus magni regis dominatum fugientibus: addit Plutarch. in Solone, illorum ducem fuiſſe Protum: Trogus vero, Peranon. Dictam volunt ἀπὸ τȣ͂ μάσαι, quod cum in littore piſcatorem gubernator nauis conſpexiſſet, iuſſi μάσαι τὸ ἀπόγειον σχοινίον, religare funem quo ad terram appellitur. Rhodig. cap. 8. lib. XVI. Maſſilienſes tamen mores Plautus in Caſina delicatos et muliebres intellexit: Athenaeus autem ait θηλυνθῆναι Μασσαλιώτας, καὶ αἰσχημονεῖν διὰ τὴν ἐν ψυχαῖς μαλακίαν καὶ διὰ τροφὴν γυναικοπαθεῖν, ὅθεν καὶ προσῆλθεν παροιμία, πλεύσας εἰς Μασσαλίαν. Brod. cap. 27. lib. III. qui et adnotat Maſſilienſes a Phocoeenſibus, non Phocenſibus oriundos. *Dalec.*

k. *Volcarum)* Haec regio agrum complexa eſt Agathenſem, atque adeo quidquid terrarum inde vſque ad oſtia ferme Rhodani protenditur. H.

l. *Rhoda) Poce de Rhora, Aiguemortes,* quo in loco Marius foſſam duxit. *Dalec.*

Vbi Rhoda — fuit) Familiari ea loquendi formula, *fuit*, excidiſſe id oppidum, cui vox ea adnectitur, iam aeuo ſuo innuit. Haec Rhodanuſia a Scymno Chio, ſiue

vt

multo Galliarum fertiliſſimus Rhodanus amnis, ex Alpibus ſe rapiens per Lemannum lacum, ſegnemque m. deferens Ararim [1], nec minus ſeipſo n. torrentes [2] Iſaram, et Druentiam. Libyca o. appellantur duo eius ora modica: ex p. his alterum Hiſpa-

1. *Aurarim, quibusdam.* 2. *Sic et Ch. M torrentem. Gr. et Al.*

vt alii vocant, a Martiano Heracleota, p. 6. dicitur: alteramque Rhoden, quae in Hiſpania eſt, (nunc *Roſes* incolae Catalani vocant) a Rhodiis quoque conditam ſcribit. Hieronymus in prolog. epiſt. ad Galat. *Oppidum Rhoda,* inquit, *coloni Rhodiorum locauerunt, vnde amnis Rhodanus nomen accepit.* H.

m. *Segnemque)* Vnde Claudiano dicitur, *Lentus Arar.* Sauconam poſterior aetas appellauit, teſte Ammiano, L. XV. p. 55. hodieque, *la Saone.* H.

n. *Nec minus ſeipſo torrentem Iſaram et Druentiam)* *Torrentes* agnoſcit exemplar vtrumque, Salmant. et Tol. vt ambos fluuios comprehendat: quos, ſi Ptolemaeum ſequeris, *Iſara* accuſatiuo Graeco, et *Truentium* nominabis. *Pint.*

Torrentes) Gallis, *l' Iſere, et la Durance,* in latus vterque Rhodani orientale influit. Vide Not. et Em. N. XXIV. (hic poſ.) *Nec minus ſe ipſo torrentes, Iſaram et Druentiam)* Non *torrentem,* vt prius, ſed *torrentes* multitudinis numero repoſuimus, tum codicum omnium MSS. fide, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Chiffl. Pariſ. etc. tum ex re ipſa: namque ea vis torrenti ſimilis etiam Druentiae propria eſt, communisque cum Iſara et Rhodano. Vnde Silius Italicus, L. III. *Turbidus hic truncis, ſaxisque Druentia laetum Ductoris vaſtauit iter: namque Alpibus ortus Auulſas ornos, et Adeſi fragmina montis Cum ſonitu voluens fertur latrantibus vndis: Ac vada translato mutat fallacia curſu.* Vide et Liuium, L. XXI. p. 198. H.

o. *Libyca)* Ita libri omnes. Itaque nihil mutamus, tametſi oram vniuerſam a Rhodano Emporium vſque Hiſpaniae oppidum, Λιγυςικὴν veteres appellarunt, quod eam Ligures tenuere: Scylax, p. 2. Παράπλȣς Λιγύων ἀπὸ Ἐμπορίȣ μέχρι Ῥοδανȣ̃, etc. H.

p. *Ex his)* Ex duobus Libycis. Exſcripſit haec Martianus, L. VI. p. 204. cap. de Pyrenaeo, et Prou. Narb. Hiſpanienſe oſtium, quod in occidentem vergit, accolae vocant

ſpanienſe, alterum Metapinum: tertium, idemque ampliſſimum, Maſſalioticum. q. Sunt auctores, et Heracleam r. oppidum in oſtio Rhodani fuiſſe. Vltra s., foſſae [1] ex Rhodano C. Marii opere, et no-

 mine

1. *Foſſam ex Rhodano C. paſſ. Marii, etc. Vet. foſſae. Ch.*

vocant *Grau Neuf*, Maſſalioticum, quod in ortum, *Gras d'Orgon.* Metapinum inter haec medium eſt nunc ſine nomine. His tribus oſtiis includitur inſula, quam vocant incolae, *Petite Camargue.* H.

q. *Maſſalioticum)* *Maſſalian* enim Graeci, non *Maſſilian* proferunt. In Narbonenſi Gallia recumbentibus qui ad nuptias inuitati eſſent prodiens virgo iubebatur a patre aquam ei porrigere, quem ſibi dari virum vellet. Ea forte Peranus Phoenicum Dux Senani regis Segoregiorum gener delectus condendae Maſſiliae locum a ſocero accepit. Rhodig. cap. 15. lib. XXVIII. Turneb. cap. 26. lib. XXVII. Ex Plutarcho in Solone Protum, non Peranum vocatum fuiſſe monſtrat. Maſſaliae, Salyum caput: a Salyis nomen inditum. *Dalec.*

r. *Et Heracleam)* Haec Ἡράκλεα Κελτικῆς Stephano. In agro San-Remigiano, prope oppidum *S. Remy*, oſtiumque Rhodani Hiſpanienſe, reperta inſcriptio, principatu Caroli V. Francorum regis, electam docet ab Ataulpho principe *Heracleam in Regiae maieſtatis ſedem.* Ibi igitur fuiſſe olim Heracleam putat, qui recitat inſcriptionem eam totam Honor. Bouche, L. III. hiſt. Prou. c. 5. p. 158. Verum diſtat ager ille San-Remigianus ab *oſtio Rhodani*, in quo fuiſſe Heracleam auctores, teſte Plinio, prodidere. H.

s. *Vltra foſſam ex Rhodano C. paſſuum Marii opere et nomine inſigne ſtagnum, Aſtromela oppidum)* Subſultans et vacillans oratio, erroribus ſcatens. Verbum, *vltra*, per maiorem literam ſcribendum, vt ſit principium ſententiae. *Vltra foſſa ex Rhodano, C. paſſuum, Marii opere et nomine inſignis. Stagnum Aſtromela. Oppidum, etc.* De foſſa Mariana Ptolemaeus et Pomponius. De ſtagno Stephanus, quod tamen ipſe *Maſtramellam* nominat cum duplici, *ll*, non *Aſtromelam.* Ptolemaeus item foſſas Marianas plurali numero vocat. *Pint.*

Vltra)

mine [1] t. inſignes [2]: Stagnum, Maſtramela u.: oppidum,

1. *Nomine Latera inſigne ſtagnum. (L'eſtan de Lares.) Vide infra capite 15.* 2. *Inſigne ſtagnum Maſtrumela. Ipidum Maritima Auaticorum. Or. foſſa ex Rh. C. M. o. et n. inſigne ſtagnum: Aſtromela oppidum Gr. nomine. Inſigne ſtagn. Al.*

Vltra) Vltra tria proxime appellata Rhodani oſtia. Vide N. et Em. N. XXV. (hic adi.) Ptolemaeo, L. II. c. 10. Φόσσαι Μαριάναι. *Vltra, foſſa ex Rhodano C. Marii)* Nemo omnium Geographorum apertius, quam Plinius, ſitum Marianarum foſſarum ſignauit, nempe vltra Rhodani vetera oſtia. Cuius ex verbis varias de foſſarum Marianarum ſitu ſcriptorum ſententias conuellere procliue admodum foret, ſi eſſet id otii noſtri, aut inſtituti. *Foſſas* plurali numero dicit, easque *inſignes opere*: vnde errare eas intelligas, qui vnicam quaerunt, et obſcura tantum illius veſtigia ſe reperiſſe confitentur. Nunc ſunt duo orientalia Rhodani oſtia, in quae ſe potiſſimum poſtea amnis deuoluit. Inſulam ex parte includunt, quam vocant *la grande Camargue.* Ex duabus hiſce foſſis, ei quae magis orientalis eſt, impoſitum poſtea Arelate Sextanorum eſt. Has quoque commemorat foſſas Solinus c. 2. p. 17. *C. Marius bello Cimbrico factis manu foſſis inuitauit mare: perniciosamque feruentis Rhodani nauigationem temperauit:* H. t. *Inſigne ſtagnum: Aſtromela oppidum, etc.)* Lege: *inſigne ſtagno Maſtramela oppidum, Maritima Auaticorum.* Salmaſ. p. 94. *Gr.*

u. *Maſtramela) L'Eſtang de Berre, ou de Martiguez.* Oppido, quod Maritimam Plinius vocat, nomen hodie *Marignane.* Vide N. et Em. N. XXVI. (hic conſp.) *Stagnum Maſtramela: oppidum, Maritima Auaticorum)* Prius *Aſtromela* legebatur. At Stephanus p. 448. Μαστραμέλλη, inquit, πόλις καὶ λίμνη τῆς Κελτικῆς. Vnde et illud effici videtur geminum oppido adiacenti fuiſſe nomen: alterum cum ſtagno commune: proprium alterum. At dum Geographorum vulgus id oppidum putat eſſe *Martiguez,* merito reprehenditur ab Honor. Bouche, L. III. hiſt. Prou. c. 6. p. 172. quod recentiſſime conditum id eſſe conſtat, hoc eſt, non ante annos quingentos, loco antea inculto ac deſerto. Veri multo ſimilius ſtatuit eſſe *Mari-*

dum, Maritima x. Auaticorum: ſuperque campi y. lapidei, Herculis praeliorum memoria: Regio z. Anatiliorum [1], et intus Deſuuiatium [2], Cauarumque. a. Rurſus a mari Tricorium: et b. intus Tricollorum, Vocon-

1. *Natiliorum. M.* 2. *Deſuuiaticum. Ch. M.*

Marignane, ad ſtagni latus orientale. *Maritima Auaticorum*, inquit Mela, L. II. c. 5. *ſtagnum obſidet.* H.

x. *Maritima Auaticorum*) Ptolemaeus *Auatilorum*. Vetus tamen lectio et Pomponius, *Auaticorum.* Pint.

Auaticorum) Sic Mela, L. II. c. 5. et MSS. Id nomen agro ei fuit, qui Maritimae circumiectus erat, et contributus, in Anatiliorum regione, quae latius multo patuit: quare eadem Maritima in Anatiliorum agro poſita dicitur a Ptolemaeo, L. II. c. 10. H.

y. *Campi*) Vulgo, *la Crau*, Mela, L. II. c. 5. *Lapideus*, inquit, *vt vocant, campus, in quo Herculem contra Albionem et Geryona Neptuni liberos, dimicantem, cum tela defeciſſent: ab inuocato Ioue adiutum imbre lapidum ferunt. Credas pluiſſe: adeo multi paſſim et late iacent.* Vide Hygin. in Poet. Aſtron. L. II. c. Engonaſin, fol. 61. H.

z. *Anatiliorum*) Recte. In Inſcriptione San-Remigiana proxime laudata, ANATILII. Hi Arelatenſem agrum tenuere: Deſuuiates, quorum interior regio fuit, Taraſeonenſem: Cauaras denique, a confluente Iſarae in Rhodanum, vbi fere Auenio eſt, ad Druentiam vſque, quam late patet, oram omnem, quae Rhodano alluitur. H.

a. *Rurſus a mari*) Rurſus, inquit, in ora eſt Tricoriorum regio: Τρικορία appellat Strabo, L. IV. p. 185. vbi nunc Maſſilienſis ager, Aquiſextienſis, et ſupra Druentiam Aptenſis. In Aptenſi fuere ſaltus Tricorii, quos Hannibal, dum peteret Italiam, ſuperauit. Vide Ammian. L. XV. p. 53. et Liuium, L. XXI. p. 198. H.

b. *Et intus*) Intus recedunt a mari longius Tricolli, qui nunc Siſteronenſes: quorum caput fuiſſe olim creditur *Alarante*, de quo Tabula Peutingeri. Hodie *Talard* in Delphinatu, via quae Siſterone Vapincum ducit. Ita Nic. Bouche, L. III. hiſt. Prou. c. 7. p. 178. H.

Vocontiorum c., et [1] Segouellaunorum d.: mox Allobrogum. e. At in ora Maſſilia Graecorum f. Phocaeenſium [2] foederata. g. Promontorium h. Zao i.: Citha-

1. Alias, Segalaunorum: quemadmodum et apud Ptolemaeum lib. II. cap. 8. Ch. Segonellanorum legit. 2. *Phocenſium.*

c. *Vocontiorum)* Hi Delphinatus partem orientalem tenuere, vt Cauares occiduam: Oppida iis fuere, Dea *Die*, et Vaſio *Vaiſon*. H.

d. *Segouellaunorum)* Nominis Segouellaunorum veſtigium adhuc reſtat in appellatione oppiduli Diae, et Tricoriis vicini, quod incolae vocant Saillans, et in pago prouinciae dicto Solies Salyum. *Dalec.*

Segouellaunorum) Pars Cavarum hi fuere: quamobrem Valentia, quae Plinio Cauarum vrbs dicitur, Segouellaunis, ſiue Segalaunis a Ptolemaeo adiudicatur, L. II. c. 10. Hodie *le Valentinois.* H.

e. *Allobrogum)* Inter Iſaram, Rhodanumque, vt recte Polybius, L. III. p. 282. et qui Polybium ſequitur Livius, L. XXI. p. 198. apud quem pro *Arar* qui *Iſara* reponunt, ſincerum vas incruſtant, nec ſcriptoris mentem aſſequuntur. H.

f *Phocaeenſium)* Strabo, L. IV. p. 179. κτίσμα δ' ἐςὶ Φωκαιέων ἡ Μασσαλία, a Phocaea, vrbe Aſiae, de qua dicemus in Ionia, L. V. A Phocide Graeciae regione profectos Maſſiliae conditores, non ſemel affirmat Lucanus, L. III. magno, vt puto, errore. H.

g. *Foederata)* Foederis cauſam docet Iuſtinus, L. XLIII. ſub finem: *Maſſilienſium legati*, inquit, *a Delphis reuertentes, audierunt vrbem Romanam a Gallis captam, incenſamque. Quam rem domi nunciatam publico funere Maſſilienſes proſecuti ſunt; aurumque, et argentum publicum, priuatumque contulerunt, ad explendum pondus Gallis, a quibus redemptam pacem cognouerant. Ob quod meritum, et immunitas illis decreta, et locus ſpectaculorum in Senatu datus, et foedus aequo iure percuſſum.* H.

h. *Promontorium Citthariſta, Portus Regio)* Codices iidem, *Promontorium Lao citthariſta, portus, etc.* Sed cum conſtet ex Ptolemaeo Citthariſtam promontorium eſſe, ſcribendum videtur permutatione dictionum: *Cittharista promontorium, Zao portus.* Pint. *Promontorium Citthari-*

Citharista [1] portus. Regio Camatullicorum. k. Dein Suelteri l., ſupraque m. Verrucini [2]. In ora autem Athenopolis n. Maſſilienſium, Forum o. Iulii Octavano-

1. *Zaozita: iſta portus. Chiff. aliis, Zaoportus. Promontorium Citharista, portus regio, Gr. Al.* 2. *Verticini. M.*

tharista, etc.) Lege: *Promontorium Citharista, Lacydon portus, regio Camatullicorum.* Iſ. Voſſ. in Melam. 174. Paulo ante legend. *Vltra foſſa ex Rhodano, C. Marii opere et nomine, inſigne ſtagnum Maſtramele, oppidum Maritima Auaticorum.* Et oppidi et lacus nomen eſſe Maſtramelam docet Stephanus. Vide Iſ. Voſſium in Melam. *Gr.*

i. *Zao)* Ita MSS. omnes. Promontorio tamen idem praeterea quod portui nomen Citharistam eſſe, docet Ptolem. L. II. c. 6. ὁ Κιθαριςὸς τὸ ἄκρον, hodie *Cap. Siſiat, ou de Cerchiech*, prope Telonem: Citharistae portui nomen hodie eſt *le port S. Georges, ou le port de Toulon.* Portum Citharistam a Maſſilia diſtare Antoninus ait XXX. M. P. Haec Citharistana parochia in territorio Arelatenſi, cuius mentio tum in epiſtola Zoſimi ad Epiſcopos Galliae, de privil. eccl. Arelat. tum libro II. vitae ſancti Caeſarii Arelat. H.

k. *Camatullicorum)* Vbi nunc Telonenſis ager, *l' Eveché de Toulon*, vſque ad Samblacitanum ſinum, *le Golfe de Grimaut:* a quo ſinu haud procul abeſt vicus *Ramatuelle*, quod vetuſti nominis veſtigium ſeruat haud obſcurum. H.

l. *Suelteri)* Nunc eſt Foroiulienſis ager, citra amnem Argenteum: *Brignole, et Draguignan.* Sic Honor. Bouche, L. VII. c. 7. p. 182. Fauet ſitus quem in Tab. Peutingeri *Selteri* obtinent. H.

m. *Verrucini)* Suelteris ad Boream adſiti: vbi nunc *Verignon*, et *Baryol.* H.

n. *Athenopolis)* Cum in ora poſitum id oppidum dicatur, inter portum Citharistam, et Forum Iulii: ipſum eſſe Telonem Martium non temere ſuſpicamur. H.

o. *Forum Iulii Octauianorum)* Sic leg. alii; ſed Apographon Toletanum, *Octavanorum*, legit, non *Octavianorum*, recte: ſic vti paulo ante *decumani*, et mox *ſeptumani.* Nominantur et hoc capite Sextani, et Secundani. Vt igitur a Decimus, Septimus, Sextus, Secundus, Decumani, Septumani, Sextani,

vanorum [1] colonia, quae Pacenſis appellatur, et Claſſica: amnis p. in ea Argenteus. Regio, Oxubiorum q., Ligaunorumque r.: ſuper quos Suetri s., Qua-

1. *Octauianorum. Vet*tani, Secundani, ita ab Octauius Octauani. *Pint. Forum Iulii Octauanorum)* Straboni *villa Franca.* Hod. *ville neuve pres de Nice:* aliis *Breil pres de Nice:* aut *villa Franca.* Oxubii *Oberrois. Dal.*

p. *Forum Iulii) Frejus.* Octauanorum colonia dicitur, quoniam octauae legionis militibus ea conſtaret. In Theſauro Goltziano, p. 240. nummus Auguſti, COL. IVLIA. OCTAVIANORVM. Et alter Neronis, p. 241. COL. PACENS. CLASS. Pacenſis a Pace dicta eſt: Claſſica ab Auguſti claſſe fortaſſis, cuius ea nauale fuit. Vnde Strabo, L. IV. p. 184. Τὸ ναυςαθμὸν τὸ Καίσαρος τȣ̃ Σεβαςȣ̃, ὃ καλȣ̃σι Φόρον Ἰȣ́λιον, v. Tacitum L. III. Sueſſam tamen, quae mediterranea ciuitas eſt, coloniam pariter Claſſicam dicemus appellatam, ſect. 9. a militibus forte Claſſiariis eo deductis. Inſcriptio apud Ioh. Poldo, lib. de Antiq. Nemaus. p. 165. MILITVM. LEG. VIII. AVG. CIVITAS. FOROIVLIENSIVM. H.

p. *Amnis in ea argenteus)* Vetus lectio, *amni ſiue Argenteus.* Scribendum puto, *Amnes Caenus, Argenteus,* ex Ptolemaeo, qui tamen *Argentius* cum *i,* in tertia enunciat. *P.*

p. *Argenteus)* Accolis dictus hodieque *Argens,* a colore aquae argenteo. Arenam deuehit, qua portum iam illum oppleuit, Auguſti nauium receptorem, de quo modo diximus. H.

q. *Oxubiorum)* Quorum caput ipſum Forum Iulii fuit: vt *Deciatium* Antipolis. Hic Λιμὴν Ὀξύβιος apud Strabonem, L. IV. p. 185. H.

r. *Ligaunorumque)* Ingaunorumque, vt capite ſequenti legitur. Eius nationis caput eſt Albium Ingaunum (vulgo Arbenga) vt eodem capite. *Dalec.*

Ligaunorumque) Sic libri omnes. Ingaunos, qui vltra Varum ſedes habent, fruſtra Dalecampius inculcare hic nititur pro Ligaunis, qui ante Varum Antipolimque ipſam a Plinio appellantur, et iunguntur Oxubiis. Graſſenſem, vt agunt, tenuiſſe agrum videntur. H.

s. *Suetri)* Ptolemaeus, L. III. c. 1. meminit Σȣητρίων in maritimis Alpibus quorum oppidum Σαλίνας vocat. Id eſſe *Scillans* Holſtenius putat, in Dioeceſi Sanitienſi, *Senez.* At rectius

Quariates t., Adunicates. At in ora oppidum Latinum u. Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex Alpium monte x. Cema [1] profuſus. In mediterraneo coloniae: Arelate y. Sextanorum, [2] Beterrae

1. *Sic ex MSS. Hard. conſ. Vet. monte Acema Gr. et Al.*
2. *Bilterae. Vet. Bliterae Septumanorum Gr.*

rectius Honorius Bouche, L. III. hiſt. Prou. c. 2. p. 119. vrbem Caſtellanam interpretatur, Verdoni amni impoſitam, qui in Druentiam labitur, eodem Sanitienſi agro: eamque ſententiam idoneis firmat argumentis. Errant plerique Geographorum, qui Saluria in Sabaudia eſſe putant, *le Marquiſat de Saluces.* H.

t. *Quariates etc.)* Quantum ex ſitu coniicimus, ibi fuere, vbi nunc Senetium eſt, et Dinia. H.

u. *Latinum)* Hoc eſt, Latii iure donatum, vt dicemus in Not. et Em. N. III. (v. p. 500. l. c.) Nunc *Antibe.* Ptolemaeo L. II. c. 10. Ἀντίπολις in agro Δεκιατίων, quem Varus amnis claudit, *le Var.* Melae, L. II. c. 5. *Oppidum Deciatum Antipolis:* ſic enim legendum. H.

x. *Acema)* Alii, *amnis Cema.* Cum omnes Geographi Varum in hac ora Galliae fines faciant, miror cur caſtigatoribus libuerit Cemam pro Varo ſupponere, reclamantibus manuſcriptis codicibus. *Gelen.*

y. *Arelate)* Arelatem Romam Gallulam vocauit Auſonius, ob celeberrimum et opportuniſſimum emporium, cuius commoditatibus inuitatus Flauius Conſtantinus tyrannus, Imperator in Britanniis ſalutatus, tempore Honorii iunioris, ſedem imperii ſui illic ſtatuit. Vide commentarios Scaligeri in Auſonium cap. 24. lib. I. *Dalec.*

Arelate) Arles. Sextanorum dicta, quod eſſet colonia militum ſextae legionis. Sic Primanos primae, Vnaetviceſimanos vigeſimae primae, Tacitus vocat, L. II. hiſt. p. 44. Tertianos tertiae, L. III. hiſt. p. 68. Quintanos, L. IV. hiſt. p. 96. etc. Nummus Caii Caeſaris in Theſauro Goltzii, COL. ARELAT. SEXTAN. Et Apud Grut. p. 257. SEXTANI. ARELATENSES. Sed ficta illa: genuinus, inter ceteros Arelate percuſſos, nummus iſte inſignis eſt, in Cimelio Mediceo, et Gaza Reginae Chriſtinae, ex aere maximo. Caput laureatum exhibet Fl. Iul. Conſtantii Augu-

terrae z. Septimanorum, Arauſio a. Secundanorum. In b. agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum.

Oppi-

Auguſti, qui frater Fl. Iul. Conſtantis D. N. CONSTANTIVS. P. F. AVG.)(. LARGITIO. Sedet Auguſtus; hinc vrbe Arelatenſi turrita porrigente dextram Conſtantio, inſtar offerentis ei aliquid: inde haſtato milite Imperatorem complectente. Nos largitionem hic ſignificari olim, ſed timide, ſuſpicati ſumus, alios ſecuti: ſed pictura haud dubie aliud repraeſentat; et (quod tunc menti non ſuccurrebat) totidem hic fere voces, quot litterae ſunt, hac ſententia: *Liberum ARelate Gratuitam Indictionem Tributi Imperatori Obtulit.* Gallice: *La Ville d' Arles, ville libre, a offert à l' Empereur de lui faire lever vn ſubſide, par forme de don gratuit.* Miles hic adſtat idcirco, vt ad alendos milites, qui vel limites imperii tutarentur, vel itinerum ſecuritatem praeſtarent, collatum pecuniarium ſubſidium intelligatur. Atque idcirco Imperatori datum, non Auguſto, dici videtur. Nihil eſt in pictura certe, quod largitionem indicet, aut liberalitatem Auguſti, vt in nummis inſcriptis, LIBERAL. AVG. vel CONG. DAT. etc. In imo nummi margine fabricae locus non ſubnotatur; quoniam in ipſo indicatur titulo. Delineatur hic nummus a Spanhemio, in edit. priore p. 823. H.

z. *Bliterae Septumanorum)* *Beterre*, vterque Codex: Ptolemaeus, *Betirae. Pint.*

Beterrae) Sic MSS. omnes, Reg. Colb. et Thuan. L. XIV. non *Bliterae:* etſi ita id Melae ac Straboni nomen ſcribitur. Septimanorum nomen habet a ſeptima legione. Hinc circumiecta regio Septimania appellata, a Sidonio, qui aliis Beterrenſis ager. Mox Septimaniae nomen a Gothis ad vniuerſum Languedocium translatum Nunc eſt oppidum *Beziers.* Inſcriptio apud Gruterum p. 270. SEP. BAETER. hoc eſt, *Septimani Baeterrenſes.* Stephano Βαιτάῤῥας dicitur. In Gaza Regia nummus eſt inſcriptus, BHTHPPATΩN: at ex oppido Syriae aliquo, vt videtur, nunc ſitus ignoti: non ex Baeterris certe prouinciae Narbonenſis H.

a. *Arauſio) Orange.* Nummus Neronis, in Theſ. Goltzii, p. 237. COL. ARAVSIO. SECVNDANOR. COH. XXXIII. VOLVNT. Deducti nempe eo milites ex cohorte XXXIII. ſecundae legionis. H.

b. *In agro etc.)* Et hae

Oppida c. Latina, Aquae d. Sextiae Salluuiorum [1] Auenio e. Cauarum, Apta Iulia Vulgientium, Alebece f. Reiorum Apollinarium [2], Alba g. Heluorum,

1. *Sic Hard. conſ. Ch. Salyorum Gr. et Al.* 2. *Alebeceriorum Apollinarium Gr. et Al.*

quoque in coloniarum numerum reponendae. Οὐαλεντία κολωνία Ptolemaeo, L. II. c. 10. Et in Theſ. Goltzii p. 242. nummus Neronis, COL. VIENNA. LEG. VII. CLAVDIANA. PIA. Cauarum, Allobrogumque ſitus antea deſcripſimus. H.

c. *Oppida Latina)* Latii iure donata a Senatu, vel a Principe. H.

d. *Aquae Sextiae Salyorum) Salicas* hos item Ptolemaeus nominat, non *Salyos*. Strabo tamen modo *Sallyos*, modo *Sallyas* cum duplici, *ll. Pint.* *Aquae Sextiae) Aix.* Coloniam Ptolemaeus vocat, et inſcriptio apud Gruterum, p. 413. Vide Not. et Em. N. XXVII. (paulo poſt) Vnde Aquis Sextiis nomen, vid. in Epit. Liuii, L. LXI. *Aquae-Sextiae Salluuiorum)* Ita MSS. omnes. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. Pariſ. Chiffl. Non *Salyorum.* Inſcriptio Gruteri, p. 298. DE LIGVRIB. VOCONTIEIS SALLVVEISQVE. Σαλικὰς vocat Ptolemaeus, pro Σάλυας, L. II. c. 10. Hi ſunt Falanii Galli (lege *Sallauii Galli*) de quibus Fuluius triumphaſſe dicitur in Epitome Liuiana L. LX. vt docet inſcriptio vetus in Faſtis Triumphorum, M. FVLVIVS. M. F. Q. N. FLACCVS. PROCOS. DE. LIGVRIBVS. VOCONTIEIS. ET. SALLVVIEIS. H.

e. *Auenio)* In Cauaris quoque Ptolemaeo, L. II. c. 10. ſed colonia eſt. Sic Apta Iulia, in Inſcript. P. Sirmondi, in Not. ad ep. 9. L. IX. Sidonii, COL. APT. IVL. Nunc *Apt.* Vulgienſes Tricoriorum pars fuere, vt ſuperius monuimus. Gruteri Inſcriptio, p. 296. VVLGIENTES, ſed hos Italiae populos habet. H.

f. *Alebece Reiorum)* Hodie *Riez en Prouence.* Vide Not. et Em. N. XXVIII. (hic adi.) *Alebece Reiorum Apollinarium)* Hactenus legebatur *Alebeceriorum Apollinarium.* At MSS. Reg. Colb. et Paris. totidem apicibus id nomen exhibent, quot repraeſentamus. Accedit et vetus inſcriptio apud Gruter. p. 468. COL. REIOR APOLLINAR. Et Tabula Peutingeri REIS APOLLINARIS. Reis Apollinaribus, a cultu, vt

rum [1], Auguſta h. Tricaſtinorum [2]: Anatilia i., Aeria [3], k. Bormanni [4], Comacina, Cabellio l., Carcaſum

1. *Helucocuorum.* 2. *Tricaſtemorum. Chiff.* 3. *Arcarbonia, Nocomannia, Cab. Ch.* 4. *Bormannico, Marcina, Cabellio, Carcaſum, Gr. et Al.*

vt videtur, Apollinis. Quid quod nec Alebece ſatisfacit ipſa, libentiusque *Albioece* agnouerim, ſi MS. vllus codex ſuffragetur. Nam Albioecos Ἀλβιοίκες Salyibus, ſiue Salluuiis, Vocontiisque confines Strabo facit, L. IV. p. 203. plane vt ipſius oppidi Ἀλβίοικοι nomen eſſe potuerit, qua forma et Σόλοι Solae Cilicii appellantur. H.

g. *Alba)* Non *Albi*, vt quidam putant: haec enim Albiga, non Alba appellata eſt. Sed vicus hodie ignobilis, *Aps* ad amnem *Scoutay*; vnde ſedes Epiſcopalis Viuarium translata eſt, *Viviers*, ad Rhodanum. Ager Heluetiorum *le Vivarais.* Hinc Albenſes promiſcue et Viuarienſes Epiſcopi cognominati. Ptolemaeo Ἀλβαυγοῦςα Plinio, L. XIV. ſ. 4. Alba Heluia. Caeſar, L. VII. de Bello Gallico, p. 81. *Mons Gebenna, qui Aruernos ab Heluiis diſcludit.* H.

h. *Tricaſtinorum) S. Paul. Tricaſtin.* Alia eſt Nouiomagus Tricaſtinorum, ap. Ptolem. L. II. c. 10. quae hodie *Nions.* H.

i. *Anatilia etc.)* Forte ab Anatiliis, de quibus ſupra. Aeriam Ἀερίαν Strabo, L. IV. p. 185. in Cauarum agro cum Auenione et Arauſione locat: aitque a loco edito: in quo poſita erat, nomen ſortitam. Quibusdam eſſe caſtellum *Mornas* ad Rhodanum creditur. In MSS. *Anatilia.* H.

k. *Bormannico)* Bormanni, Comacina, Turnebus cap. 6. lib. IV. Bormanni: *Obrac.* Comacina: *la Caune. Dal.*

Bormanni, Comacina) Ita legendum eſſe, non *Bormannico, Marcina,* tum MSS. tum ſeries ipſa elementorum admonet, quam in Latinis hiſce vrbibus recenſendis Plinius ſequitur. Nunc incertus harum ſitus. Fictitia ſunt, nec vnquam terrarum audita nomina, quae Dalecampius hoc loco affert. H.

l. *Cabellio Carcaſum)* *Caballio*, Strabo: Ptolemaeus, tamen et ſcripta lectio *Cabellio.* Item *Carcaſo* Ptolemaeus, non *Carcaſum. Pint.*

Cabellio) Inter oppida Cauarum a Ptolemaeo, L. II. c. 10. Καβελλίων Κολώνια. Nunc *Cauaillon*, ad Druentiam. H.

ſum m. Volcarum Tectoſagum n.: Ceſſero o., Carpentoracte Meminorum q.: Cenicenſes r., Camboleſtri [1], qui s. Atlantici cognominantur: Forum t.

1. *Sic MSS. ope Hard. Camboleſti Gr. et Al.*

m. *Carcaſum)* Καρκασὼ in Volcis quoque Tectoſagibus, Ptolemaeo l. c. Nunc eſt *Carcaſſonne*, ad fluuium Atacem. H.

n. *Tectoſagum)* Tectoſagas ſub Volſcis comprehendi auctor eſt Strabo. Carçaſſo certe in confinio Volſcarum eſt, et Tectoſagum. *Dalec.*

o. *Ceſſero)* Nunc S. Tiberii pagus, in Agathenſi agro. Vide Not. et Em. N. XXIX. (hic adp.) *Ceſſero)* Non *Ciſteron*, aut *Caſtres*, vt quibusdam eruditis viſum, ſed S. Tiberii pagus, *S. Tubery*, ad Araurim, qui Agatham praefluit, leucis fere quatuor a Baeterris. Κεσσερὼ eſt Ptolemaeo. L. II. c. 10. in Volcis Tectoſagibus. Antonino in Itiner. Ceſero, a Baeterris M. P. XII. Ado in Martyrol. 10. Nouembr. *In territorio Agathenſi in Ceſſarione, SS. Martyrum Tiberii, Modeſti, et Florentiae, qui tempore Diocletiani martyrium compleuerunt.* Et in vita S. Tiberii: *Et ſubito apparuerunt iuxta Fluuium qui dicitur Araur, in vico qui vocatur Ceſeri, etc.* H.

p. *Carpentoracte)* *Carpentras*, cuius incolae, ceterique ex agro circumiecto contributi, Memini appellati ſunt: Cauarum regionis; Μιμηνοί Ptolemaeo, L. II. c. 10. ſub Tricaſtinis. Notitia Ciuitatum Galliae: *Ciuitas Carpentoratenſium nunc Vindauſca.* In Conc. Cabilonenſi, an. DCL. *Licerius Vindauſcenſis*, id eſt, Carpentoratenſis, ab oppido vicino Vindauſca. H.

q. *Meminorum)* Quidam volunt eſſe *la Mure pres Grenoble.* Sed mihi placet magis, *Menosque* vel *Mornas*, oppidum antiquum Rhodano appoſitum. cap. 8. lib. XVIII. legitur *Meninorum*, et non *Meminorum*. *Dalec.*

r. *Cenienſes)* Forte *Caenienſes*, amnis Caeni accolae, cuius inter Maritimam, Maſſiliamque meminit Ptolemaeus, l. c. H.

s. *Qui Atlantici)* Eo cognomine a Camboleſtris Ageſinatibus diſcriminantur, quos iunctos eſſe Pictonibus dicemus, L. IV. ſ. 33. H.

t. *Forum)* Forum, inquit Feſtus, negotiationis locus eſt, vt Forum Flaminium, Forum Iulium, ab eorum nominibus, qui ea fora conſtituenda curarunt. Quod

Voconii, Glanum u. Liuii, Luteuani x., qui et Foroneronienſes: y. Nemauſum [1] Arecomicorum, Piſcenae z., Ruteni a., Sanagenſes b., Toloſani Tectoſagum, Aquitaniae contermini: Taſconi c., Taruſconien-

1. *Nemantum pauci Vol. ſuper notic. lib. II. cap. 36.*

Voconii modo dicitur, vicus nunc eſt, *le Canet*, ad amnem Argenteum dioeceſi Foroiulienſi, vt recte probat Honorius Bouche, L. III. hiſt. Prou. c. 4. p. 150. Antoninus in Itinerar. diſtare a Foro Iulii dicit, XII. M. P. pro XXII. Plancus ad Ciceronem, L. X. Epiſt. Fam. XXIV. M. P. H.

u. *Glanum)* A Cabellione, XVI. M. P. in Itin. Anton. Γλάνον in Salyibus, ap. Ptol. L. I. c. 10. Nunc S. Remigii oppidum, *S. Remy*, inter Arelate et Cabellionem: vt egregie probat idem Auctor hiſt. Prou. L. III. c. 3. p. 136. H.

x. *Luteuani)* Oppidum Luteua, *Lodeue:* quibus et Foroneronenſium cognomen additum, quod alterius oppidi ſub Tricaeſtinis peculiare eſt ap. Ptol. l. c. H.

y. *Nemauſum)* Colonia dicitur Volcarum Arecomicorum Ptolemaeo, l. c. et nummi frequentes occurrunt, COL. NEM. *Nimes*. H.

z. *Piſcenae)* Nunc *Pezenas* in Agathenſi agro, prope Araurim amnem. H.

a. *Ruteni)* Non tam hi Narbonenſes, quam vt Plinius ipſe ait L. IV. ſ. 33. Narbonenſi prouinciae contermini. Ῥϰτανοὶ Ptolemaeo, L. II. c. 7. oppidum Segodunum, *Rhodez*. H.

b. *Sanagenſes)* Qui Sanicienſes aeuo poſteriore appellati, a Sanicio Alpinae orae oppido, cuius meminit Ptolem. L. III. c. 1. Nunc *Senez*. H.

c. *Taſcodunitari)* Quibusdam Tarraſco *pres de Foix:* quibusdam Taſco Dunitari. *Chatelnau d' Arri*, aliis *Mirepois*. Dalec.

Taſconi, Taraſconienſes) Priores incolae ſunt, vt arbitramur, Montis Aureoli, cui nunc Monti Albano factum nomen eſt, *Montauban*, oppido celebri, prope Toloſam; quod amnis alluit *Teſco* appellatus: inde *Teſconi* accolae nuncupati, ſiue *Taſconi*. Auctor vitae S. Theodardi Archiepiſcopi Narbonenſis, die 1. Maii, c. 6. In *Caturcenſi territorio, in monte qui Aureolus nuncupatur, ad cuius montis radicem fluuius quidam decurrit, quem indigenae regionis ipſius Teſconem vocant. Hic ſuo decurſu*

ſconienſes[1], Vmbranici d.: Vocontiorum ciuitatis e. foederatae duo capita, f. Vaſio [2], et Lucus g. Auguſti. Oppida vero ignobilia XIX. ſicut XXIV. Nemauſienſibus attributa. Adiecit formulae h. Galba

1. *Taſcoduni. Taruſconienſes. Pint. Toloſani Tectoſagum. Aquitaniae contermini Taſcodunitari, Colonienſes. Gr. et Al.* 2 *ſic et apud Ptolemaeum. Vaſco Gr. et Al.*

curſu confinia Toloſani Caturcenſis ruris liquido dirimit patenter influxu: qui a praedicto monte recedens poſt modicum terrae ſpatium Tarno immergitur flumini. Nondum erat Mons Albanus Epiſcopatus titulo inſignitus; poſtea Caturcenſi dioeceſi eſt auulſus. Poſteriores a Taruſcone Salyum oppido nomen habuere, Ταρουσκῶν Ptolemaeo, L. II. c. 10. Nunc *Taraſcon*, ad Rhodanum. Vide Not. et Em. N. XXX. (hic conſp.) *Taſconi, Taruſconienſes)* In MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. et Pariſ. *Taſconi, Taracunonienſes.* Libri vulgati, *Taſcodunitari, Cononienſes*, omnino mendoſe, vt vel ex ipſa ſerie elementorum liquet. Adeo non placet coniectura eruditi viri, ſcribi ita iubentis: *Taraſcoduni, Tarni, Tononienſes:* vt ſi Taſconos ipſos expungere cuipiam libuerit, ceu ineptam vocis ſubſequentis repetitionem, ac ſolos retinere Taruſconienſes, haud grauate ſim ei adſenſurus. Nam Tarnos ab amne Tarne comminiſci, otioſorum hominum videtur eſſe: Tononienſes a Sabaudia in provinciam Narbonenſem, accerſere, quam ſolam Plinius modo perluſtrat, ἀγεωγραφήτων. H.

d. *Vmbranici)* In Tab. Peutingeri ſegm. 1. Vmbranicia legitur, prope Valcas Tectoſagas, et Nemauſum. Situs incertus. H.

e. *Ciuitatis)* Hoc eſt, regionis, ſiue gentis, non oppidi. Galli Communitatem et Status vocant. H.

f. *Vaſio) Vaiſon*, in Comitatu Venaſcino, Pontificiae ditionis. H.

g. *Lucus) Luc en Dauphiné*, altero a Dia ſiue Dea Vocontiorum lapide, Luci Vocontiorum municipii Tacitus meminit, L. I. hiſt. p. 24. H.

h. *Formulae)* Hoc eſt, Tabulae

Imperator ex Inalpinis Auanticos, atque Bodionticos [1]: quorum oppidum Dinia. Longitudinem prouincae Narbonenſis CCLXX. i. M. paſſ. Agrippa tradit, latitudinem CCXLVIII.

VI.

1. *Ebroduntios Gr. et Al.*

bulae et indici, ſiue ſyllabo prouinciarum Galliae, adiecit Galba ex gentibus Inalpinis, Auanticos atque Bodionticos. Auanticorum pagus hodie *Avançon*, inter Vapincum, et Ebrodunum. Bodionticorum Dinia oppidum haud ignobile, *Digne*. Vide Not. et Em. N. XXXI. (hic poſ.) *Adiecit Formulae* — — *Auanticos atque Bodionticos)* Sic libri omnes tum editi, tum manu exarati ante Hermolaum, qui pro Bodionticis Ebroduntios fidenter inculcauit: perinde quaſi aut gens eadem ſub diuerſis nominibus bis ſignetur a Plinio: Ebroduntiorum quidem appellatione hoc loco, et Caturigum rurſus ſect. 24. eſt enim Caturigum oppidum Ebrodunum: aut Ebroduntiorum, ſi locum hic eos habere oportuit, Dinia potius oppidum, quam Ebrodunum ipſum dici debuerit. At non leuior eiusdem Hermolai lapſus, et Guillimanni, qui Hermolaum ſecutus eſt, cum Auanticos Heluetiae populos, *ceux d'Auanches*, ſignari hic arbitrati ſunt: quandoquidem hos Alpium incolas fuiſſe Plinius ipſe admonet, et Ammianus quidem, vt mox dicturi ſumus, Graiarum: a quibus longa intercapedine Aventicum Heluetiorum disiunctum eſt: longe nempe poſitum ſupra Lemannum lacum, quo tamen lacu claudi prouinciam Narbonenſem ſuperius monuimus. Deſcribit Auanticorum oppidum, cuiusmodi fere nunc eſt Ammianus, L. XV. p. 54. *Alpes Graiae et Poeninae — habent Auenticum, deſertam quidem ciuitatem, ſed non ignobilem quondam, vt aedificia ſemiruta nunc quoque demonſtrant.* Sententiae noſtrae de Auenticorum germano ſitu ſuffragatorem habemus virum eruditum Nic. Chorier, L. I. hiſt. Delphin, p. 12. et L. IV. p. 197. H.

i. CCLXX.) Martianus. L. VI. p. 203. CCCLXX. De latitudine ambo concinunt. Miſſi Theodoſi: *iuxta Plinium Secundum, longitudinem Prouinciae Narbonenſis*

VI. (V.) Italia k. dehinc, primique eius Ligures: mox Etruria, Vmbria, Latium, vbi Tiberina l. oſtia, et Roma terrarum caput, XVI. M. paſſ. interuallo a mari. Volſcorum poſtea litus, et Campaniae; Picentinum inde, ac Lucanum, Brutiumque, quo longiſſime in meridiem, m. ab [1] Alpium fine, luna-

 tis

1. *Sic Hard. quoque ex MSS. ſic infra: Patet longitudine ab Alpino fine, etc. ab Alpium paene, Gr. et Alii.*

ſis, CCCLXX. *M. paſſuum Agrippa tradidit: latitudinem*, CCCXLVIII. H.

k. *Italia)* Italiam praeter hanc notiſſimam appellationem, vel ab Italo Arcade, vel Siculo, vel Penelopes, et Telegoni filio ſumptam, vel vt Cato in Originibus maluit, ab Italo Heſperi fratre: vel ab Italis bobus, quos optimos gignit, etiam Argeſſam, ſiue Morgeſſam, Ianiculam Saturniam, Auſoniam, praeſertim maritimum tractum Aruncorum, Volſcorum, Campanorum, Calabrorum, Heſperiam, Oenotriam ab Oenotro rege, vel ἀπὸ τȣ͂ οἴνȣ quo nobilis eſt, vt Seruius putat, vocauerunt. Hadrian. Iun. animaduerſ. cap. vlt. lib. I. *Dalec.*

Italia dehinc) Tranſcripſit hunc locum Martianus, L. VI. de Italia. p. 204. iisdem plane verbis. H.

l. *Tiberina oſtia)* De Tiberi vide Andream Baccium de therm. c. 5. lib. III. et Georg. Fabric. Rom. c. 16. *Dalec.*

Tiberina oſtia) Hoc eſt, litus illud maris in quod Tiberis effunditur: non vrbs iſta Oſtia, quamquam et ipſa Tiberina Oſtia appellata eſt. H.

m. *Ab Alpium pene lunatis iugis excurrit Italia)* Aeſtimandum lectoribus relinquo, an hic *fine* potius quam *pene* legi debeat, hoc ſenſu: Italiam a fine Alpium excurrere in maria lunatis iugis, quod Plinius paulo poſt tradit: *Et Amazonicae figura deſinens parmae. Vbi a medio excurſu Cocinthos vocatur, per ſinus lunatos duo cornua emittens.* Porro Amazonicas parmas lunae expreſſiſſe figuram, et ſummus poeta ſcribit: *Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis* Quem locum Seruius grammaticus exponens, *Pelta*, ait, *ſcutum breuiſſimum, in modum lunae iam mediae.* Et alio loco, hoc ipſo capite Plinius, *Patet,*

tis iugis in maria excurrit Italia. Ab eo Graeciae ora, mox Salentini, Pediculi [1], Apuli, Peligni, Frentani [2], Marrucini n., Veſtini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Etruſci [3], Veneti, Carni, Iapides, Iſtri, Liburni. Nec ignoro, ingrati ac ſegnis animi exiſtimari poſſe merito, ſi breuiter atque in transcurſu ad [4] hunc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna, eadem et parens: numine Deum electa, quae caelum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperia, ritusque molliret, et tot populorum diſcordes ferasque linguas, ſermonis commercio contraheret: colloquia [5], et humanitatem homini daret; breuiterque, vna cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed [6] quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, (o. quos [7] quis attigerit,) tanta rerum ſingularum populorumque claritas

1. *Peduculi. Ch.* 2. *Ferrentani. V.* 3. *ſic ex MSS. em. Hard. conſent. Vet. Vmbri, Thuſci Gr. Al.* 4. *in hunc. M.* 5. *contraheret ad colloquia, etc. Gr.* 6. *Sed ne id agam? tanta. Vet.* 7. *quae.*

tet, inquit, *longitudine ab Alpino fine Praetoriae Auguſtae. Pint.*

Ab Alpium fine) A primis Alpibus, inquit Martianus, l. c. Plinius ipſe paulo inferius hac ſect. *Patet longitudine Italia ab Alpino fine.* Lunata autem iuga Apennini montis intellige, cuius dextrum cornu, vt ait Mela, L. II. cap. 4. Siculum pelagus: alterum, Ionium reſpicit. H.

n. *Marrucini)* Marrucinorum regio ſupra Aquilam a monte Secco, fluuius Sino et Tano, vſque Lentem, Album, et Forum torrentes, qui coniuncti Lancianum adeunt. Ferentanis Marrucini propinqui, verſus Adriaticum mare. *Dalec.*

o. *Quos quis attigerit?)* Quod non copioſe, inquit, pro meritis nunc de Italia agam, retineor impediorque multiplici nobilitate locorum, (quos quidem nemo attingere, nedum ſatis proſequi valeat,) ingentique ſingularum rerum eius, ac gentium claritate. H.

tas tenet. Vrbs Roma, vel ſola in ea, et digna tam p. feſta ceruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniae ora [1] per q. ſe, felixque illa ac beata amoenitas? vt palam ſit, vno [2] in loco gaudentis opus eſſe naturae. Iam r. vero tota [3] ea vitalis ac perennis ſalubritatis caeli [4] temperies [5], tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxii ſaltus, tam opaca nemora, tam munifica ſiluarum genera, tot s. montium afflatus, tanta frugum et vitium, olearumque fertilitas, tam t. nobilia pecori [6] vellera, tot [7] opima tauris colla, tot

 lacus,

1. *Orae per ſe felix. illa. Vet.* 2. *vno hoc in.* 3. *ſic ex MSS. em Hard. conſentit Gr. tanta, Vet. et Al.* 4. *talis coeli. Ch.* 5. *temperies eſt, Gr. d. vox eſt in Tol.* 6. *pecudi. Ch.* 7. *tam. Vet.*

p. *Tam feſta ceruice)* Hoc eſt, laeta, eximia, vt dictum eſt, L. II ſ. 46. Diceturque iterum L. XIV. ſ. 1. Roma, inquit, quae veluti pro facie eſt Italiae, quae ipſa totius imperii ceruix, ſeu caput eſt, eam habet dignitatem, vix vt poſſit diffuſo opere explicari. H.

q. *Per ſe)* Vel ſi ſola ea ſpectetur. H.

r. *Iam vero tota ea vitalis ac perennis ſalubritatis caeli temperies)* Sic legend. *Iam vero tota ea vitalis ac perennis ſalubritas, talis caeli temperies, etc. Dal.*

s. *Tot montium afflatus)* Salmaſ. ad Solin. leg. *tot marium adflatus*, quia montium, inquit, nullus eſt adflatus, ſed marium et ventorum. Sed profecto et haec quoque aliter ſe habent. Vide *Iſ. Voſſium* in Melam, pag. 161. *Gr.*

Montium afflatus) Venti, ſpirationesque emiſſa e montibus, aura illa odorata, quae per montium latera, ex omni frugum, florumque genere deſcendens, totum inficit ac perfundit aerem. Sic Plinius noſter de polypo, L. IX. *Afflatu terribili canes agebat.* Et Iunior, L. V. ep. 6. *Triclinium ſaluberrimum afflatum eſt Apenninis vallibus.* Salmaſius tamen, *marium afflatus* emendat: perinde ac ſi maris afflatus aut ſalubris ſemper, aut iucundus ſit. H.

t. *Tam nobilia pecori vellera)* Quid ſi legendum *mollia*, potius quam *nobilia. Pint.*

lacus, tot amnium fontiumque vbertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens vndique u.: et tamquam ad iuuandos mortales, ipſa auide in maria procurrens. Neque ingenia, ritusque, ac x. viros, et lingua manuque ſuperatas commemoro gentes. Ipſi de ea iudicauere Graeci, genus in gloriam ſuam [1] effuſiſſimum: quotam partem ex eo appellando Graeciam magnam. Nimirum id, quod in mentione caeli fecimus, hac quoque in parte faciendum eſt, vt quasdam notas [2] ac pauca ſidera attingamus. Legentes tantum, quaeſo, meminerint, ad ſingula toto orbe ediſſerenda feſtinari. Eſt y. ergo folio maxime querno aſſimilata multo proceritate amplior, quam latitudine; in z. laeua [3] ſe flectens cacumine, et Amazonicae a. figura deſinens parmae, vbi a medio excurſu Cocinthos b. vocatur, per ſinus lunatos

1. Sui. Ch. 2. quasdam notas ſtellas. Vet. quasdam notas et Ch. 3. laeuo. Vet.

u. *Patens vndique)* Solini paraphraſis, c. 2. p. 12. *Latera portuoſa, orasque habet patentibus gremiis, commercio orbis accommodatas.* H.

x. *Ac viros)* Rectius forſan *vires* agnoſcas ex ſequentibus illis, *et lingua manuque ſuperatas gentes.* H.

y. *Eſt ergo)* Solinus haec a Plinio mutuatus, c. 2. p. 14. H.

z. *In laeua)* Qua tendit ad promontorium Iapygium, et Hydruntinum agrum, nunc *Terra d'Otranto*, Italiae verſus Ionium mare, et Epirum, vltimum cacumen. Capella quoque, L. VI. p. 205. haec ipſa Plinii repetens, *Laevorſum ſe flectit*, inquit. H.

a. *Amazonicae)* Martianus l. c. *Duobus promontoriis peltae Amazonicae formam reddit: dextro cornu Leucopetram tendens, laeuo Lacinium.* Pelta, auctore Seruio in Aen. I. v. 494. ſcutum eſt breuiſſimum in modum Lunae iam mediae. H.

b. *Cocinthos)* Tria, inquit, promontoria, duos ſinus lunatos efficiunt: ex iis duo extrema, ceu cornua quaedam porrectiora emittuntur in mare: Leucopetra dex-

tos duo cornua emittens, Leucopetram dextera, Lacinium ſiniſtra. Patet c. longitudine ab Alpino fine Praetoriae Auguſtae, per Vrbem Capuamque curſu meante, Rhegium oppidum in humero eius ſitum, a quo veluti ceruicis incipit flexus, decies centena et viginti millia paſſuum: multoque amplior menſura fieret Lacinium d. vſque, ni talis obliquitas in latus digredi videretur. Latitudo e. eius varia eſt, CCCCX.[1] millium f. inter duo maria, inferum g. et ſuperum, amnesque Varum h. atque Arſiam: i. mediae[2], atque ferme circa vrbem Romam, ab k. oſtio Aterni amnis in Adriaticum mare influen-

1. *Vet. lectio*, CCXC. *Mil.* 2. *Media autem ferme. Vt mediam latitudinem intelligas, non Italiam mediam. mediam autem Ch.*

dextrum, ad fretum Siculum, *Capo dell' Armi:* ſiniſtrum Lacinium appellatur in Crotonienſi agro, *Capo delle Colonne.* Medium inter haec Cocinthos, *Cape di Stilo.* H.

c. *Patet)* Haec iisdem fere verbis Solinus et Capella, loc. cit. et Miſſi Theodoſii. De Auguſta Praetoria, dicemus, ſ. 21. H.

d. *Lacinium vſque)* Ducta rurſum eo vſque a Regio oppido menſura. H.

e. *Latitudo eius varia eſt* CCCCX. *M. inter duo maria)* Nullo modo ſic legi poteſt. Nam, vt mox paulo ſubiungit, *haud vllo in loco* CCC. *M. in latitudinem excedit*, etſi ibi quoque perperam ſcriptum eſt CC. pro CCC. vt liquet ex Marciano. *Pint.*

f. CCCCX. *mill.)* Ita Solinus c. 2. p. 14. Miſſi Theodoſi: *Latitudo Italiae*, CCCXX. — *iuxta Plinium Sec.* H.

g. *Inferum, et ſuperum)* Tuſcum illud, iſtud Adriaticum vulgo nuncupatur. H.

h. *Varum, etc.)* Varus Narbonenſis Galliae, vt dictum eſt ſect. ſup. finis. Arſia finis Italiae, vt dicetur ſect. 23. in Iſtria. H.

i. *Media)* Dicta proxime eſt Italiae ſumma, qua cingitur Alpibus, latitudo: nunc eiusdem mediae, vbi fere Roma eſt, latitudo ſignatur: poſtremo, reliquae. H.

k. *Ab oſtio Aterni)* Hunc locum Plinii accuratiſſimis recentiſſimisque obſeruationibus eximie congruere, et errare Geographos recentes, qui

influentis, ad Tiberina oſtia, cxxxvi. et paulo minus a Caſtro l. nouo Adriatici maris Alſium ad Tuſcum aequor, haud m. vllo inde loco ccc.[1] in latitudinem excedens. Vniuerſae n. autem ambitus a Varo ad Arſiam o. xxx.[2] paſſ. lix. efficit. Abeſt

1. *Legendum Aique trecenta, ex antiq. cod. adſtipulante etiam Marciano.* cc. *Gr.* 2. *antiq. cod. ſic habet, vicies centena* xlix. *M. in quam menſuram etiam Martianus et Solinus cenſentiunt.*

qui menſuram Italiae ſecus definiunt, docet D. Deliſle, in Comment. Acad. Reg. Scient. anni 1714. p. 181. H.

l. *Caſtro nouo)* Eſt et Caſtrum nouum Etruriae, hodie *Corneto*, vel exſtructum, vel auctum, ruinis vrbis Tarquiniae vicinae. *Dalec.*

m. *Haud vllo inde loco* CCC.) Reliqua, inquit, Italia ab Alſio Tiberinisque oſtiis ad Rhegium vſque, nuſquam excedit CCC millia paſſ. Vide Not. et Em. N. XXXII. (hic poſ.) *Haud vllo inde loco* CCC *in latitudinem)* In MSS. Reg. Colb. Pariſ. etc. *Haud vllo in loco.* Parm. ed. *Haud vllo in loco* CC. Nos ex coniectura, *Haud vllo inde loco*, ex Martiano, L. VI. c. de Italia, p. 205. CCC. reſcripſimus: *Nuſquam,* inquit, *trecenta latitudo eius excedit.* Sed Plinii mentem iſte Martianus haud aſſecutus ſane videtur, quae noſtra interpretatione, feliciter, vt quidem opinamur, illuſtrata eſt. H.

n. *Vniuerſae autem ambitus a Varo ad Arſiam)* Sic ibi legend. *vniuerſae ambitus a Varo ad Arſiam, vicies centena quadraginta nouem millia.* Salmaſius capite 83. *Gr.*

o. XXX. *paſſ.* LIX.) Hoc eſt, tricies centena, et quinquaginta nouem millia paſſuum. Vide Not. et Em. N. XXXIII. (ſtat. adi.) Superpoſita numeralibus notis lineola, centena toties ſignari admonet. *Vniuerſae autem ambitus* — XXX *paſſ.* LVIII) Sic MSS. omnes. In Solino, c. 2. p. 14. et Capella, L. VI. c. de Italia, p. 205. male nunc hic idem vniuerſae Italiae ambitus colligit vicies centena et XLIX. millia paſſ. hoc eſt XX. XLVIII. cum vtrobique, vt in Plinio, ſcribendum ſit, XXX. LIX. nullis additis detractisue: ſed tertia tantum denarii nota, quam praua librarii diſtinctio ſequenti ſummae tribuit, reddita, reſtitutaque priori. Quamobrem

eſt a circundatis terris, Iſtria ac Liburnia quibusdam locis centena [1] M. paſſ. Ab Epiro et Illyrico quinquaginta. Ab Africa minus cc. vt auctor [2] eſt M. Varro. Ab Sardinia cxx. M. Ab Sicilia M. ccccc. A q. Corſica [3] minus LXXX. [4] Ab Iſſa quinquaginta. Incedit per r. maria caeli [5] regione ad meridiem quidem: ſed ſi [6] quis id diligenti ſubtilitate exigat, inter s. ſextam horam primamque

1. *Sic et Ch. Centum Gr.* 2. *ſic ex MSS. em. Hard. vt auctor affirmat Varro Gron. et Al.* 3. *Corcyra Gr. et Al.* 4. LXXX. *Chiff.* 5. *ad caeli quidem meridionalem regionem.* 6. *ſi quis hoc exigat dilig. Ch.*

rem immerito Salmaſ. in Solino, p. 83. ex eodem Solino Martianoque Plinium emendandum pronunciat, cum e contrario ii ſint ex auctore ſuo Plinio refingendi. Nam ſi decies centena et XX. millia paſſuum apud eosdem colligit longitudo Italiae, haud ſane pauciora tricies centenis paſſuum millibus patere eius ambitum res ipſa peruincit. H.

p. *Abeſt)* Haec Martianus iisdem verbis, L. VI. p. 205. H.

q. *A Corcyra minus* LXX.) Alii leg. *a Corſica minus* CXX. Eſt quidem huic ferme par interuallum, et inter Corſicam: magis tamen placet *Corcyram* legi, quam *Corſicam*, vt habent codd. vett. alioqui Corſica ante Sardiniam, non ante Iſſam ponenda erat, eo ſcil. ordine quo ipſae inſulae ſitae ſunt. *Gelen.*

A Corſica) Vide Not. et Em. N. XXXIV. (hic conſp.) *A Corſica minus* LXX.) Reg. 2. *A Corcyra minus* LXX. Parm. editio *A Corſica.* Martianus, L. VI. c. de Italia, p. 105. ex optimis exemplaribus. *A Corſica, minus* LXX. id quod libentius amplexi ſumus. Omitti ſane non debuit maior inſula, aut longe minor anteponi. Deinde longiuſculum eſt Italiae a Corcyra interuallum, vt minimum C. M. P. At Corſicam a Vadis Volaterranis LXII. M. P. abeſſe Plinius diſerte teſtatus, vt quidem prae ſe ferunt exemplaria omnia, lectionem quam defendimus, egregie tuetur. H.

r. *Per maria)* Inter Adriaticum et Tyrrhenum, quibus latera Italiae gemina alluuntur. H.

s. *Inter ſextam horam primamque brumalem)* Hoc eſt inter meridiem et hibernum exor

que brumalem. Nunc ambitum eius, vrbesque enumerabimus. Qua in re praefari neceſſarium eſt, auctorem nos Diuum Auguſtum ſecuturos, deſcriptionemque ab eo factam Italiae totius in regiones xi. ſed ordine eo, qui [1] litorum tractu fiet: vrbium quidem vicinitates oratione [2] vtique praepropera ſeruari non poſſe: itaque interiori in parte digeſtionem in literas eiusdem nos ſecuturos, coloniarum mentione ſignata, quas ille in eo prodidit numero. Nec ſitus originesque perſequi facile eſt, t. Ingaunis [3] Liguribus (vt caeteri omittantur) agro tricies dato.

VII. Igitur ab amne u. Varo Nicaea oppidum a Maſſilienſibus conditum: fluuius x. Pado [4]: Alpes, populique Inalpini multis y. nominibus, ſed maxi-

1. *qui in lit. V.* 2. *ordinatione. Tol.* 2. *ſuperiore capite legitur, Ligaunis.* 4. *conſentit Chiff. fluuius Padus Gr. et Al.*

exortum, id eſt, inter Notum et Eurum. Vide annot. cap. 32. lib. VI. *Dalec.*

Inter ſextam) Hoc eſt, inter meridiem, quae hora ſexta veteribus dicta eſt, et exortum Solis brumalem, quae prima. Vide quae dicturi ſumus in Not. et Em. ad L. VI. N. CXIX. H.

t. *Ingaunis)* Quorum oppidum Albium Ingaunum, de quo mox. H.

u. *Ab amne Varo)* Hic nona incipit Italiae regio, a Narbonenſi, Varo amne diſcreta: quamobrem a Lucano dicitur, L. I. v. 404. *Finis et Heſperiae promoto limite, Varus.* Sic Nicaea Italiae adſcribitur: a noſtris tamen Galliae, qui vulgo dicunt, *Nice en Provence*, etſi Ducibus paret. Stephano, Νίκαια Κελτικῆς Μασσαλιωτῶν ἄποικος, Maſſilienſium colonia. H.

x. *Pado)* Ita MSS. quos vidi. Voſſius in ſuis, *Palo*, vt quidem ait in Melam, p. 170. Melae ipſi, L. II. c. 4. p. 37. *Paulon*, Accolis *Paillon.* In eius oſtio Nicaea eſt poſita. H.

y. *Multis nominibus)* A Liuio haec Ligurum nomina produntur: Celelates, et Cerdiciates, L. XXXII. p. 392.

maxime Capillati z.: oppidum a. Vediantiorum [1] ciuitatis Cemelion: b. portus [2] Herculis Monoeci, Ligu-

1. *Vendiatiorum ciuitas, etc. Vet.* 2. *portus Herculis et Monoechus. Vet.*

392. Apuani, et Friſinates, L. XXXIX. p. 488. etc. H.

z. *Capillati)* Qui Liguriam tenuere. Λιγύων τῶν Κομητῶν καλȣμένων meminit Dio, L. LIV. p. 538. De his Lucanus, L. I. v. 424. *Et nunc, tonſe Ligur, quondam per colla decora Crinibus affuſis toti praelate Comatae.* H.

a. *Oppidum Vediantiorum ciuitatis Cemelion)* Caeſar, Liuius et Plinius ſolent gentes Hiſpanas atque Gallicas in ciuitates diuidere, cuiusmodi nunc imperitum vulgus *communitates* vocat. Sic inter Belgarum ciuitates numerantur Remi, Treuiri, Eburones, Neruii, Morini atque alii. Singulae ciuitates plura habebant oppida, pro ſuis quaeque opibus: quaedam exiguae non plus vno. Ita hoc loco Vediantiorum ciuitatis oppidum Cemelion recenſetur non longe ab ora. Et Vediantii dicuntur ea forma, qua in eisdem Alpibus Ebroduntii, qui hodie ſunt Ebrodunenſes. Venitates diverſi ſunt ab his trans Padum vicini Carnis. *Gelen.*

Vediantiorum ciuitatis) Hoc eſt, gentis, et vt barbari loquuntur, Communitatis. Vediantii Capillatorum Ligurum pars fuere. Oppidum ipſum Κεμενέλεον Οὐεσδιαντίων a Ptolemaeo dictum, L. III. c. 1. in Maritimis Alpibus. Nunc *Cimiez* prope Nicaeam. De eo oppido vide Sirmondum in Praef. Homiliarum Valeriani Ep. Cemelienſis. Ex Nicaeenſi et Cemelienſi Epiſcopatu vnicus conflatus, decreto Hilari Papae, quod extat in Conc. Gall. T. I. p. 136. *Eccleſiae Cemelenenſis, et Caſtellum Nicaeenſe,* etc. In Conc. Aurel. V. anno DXLIX. *Magnus Epiſcopus Eccleſiae Cemelenſis et Nicaeenſis.* Inſcript. vet. apud Honor. Bouche, L. III. c. 2. ORDO CEMENEL. H.

b. *Portus Herculis Monoeci)* Portus Herculis Menoeci, *Villa francha.* Lucanus: *Quaque ſub Herculeo ſacratus nomine portus Vrget rupe ſua pelagus, non Corus in illum Ius habet et Zephyrus: ſolus ſua littora turbat Circius, et tuta prohibet ſtatione Monoeci.* Portus Monoeci Straboni, *Monigo,* ſtatio potius quam portus, maxime infida, et vix quatuor nauium capax. Vide Ortel. Theſ. *Dalec.*

Hercu-

Liguſtica ora. Ligurum celeberrimi vltra c. Alpes Salluuii [1], Deciates [2], Oxybii [3]: citra d., Veneni, et Caturigibus e. orti Vagienni f., Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates g., Caſmonates, Veliates, et quorum oppida in ora proxima h. dicemus [4]. Flumen Retuba i., oppidum k. Albium [5] Intemelium:

1. Salpes Strab. Salyes (la Provence baſſe.) 2. *ſic et Ch. Sallyi, Deceates Gr. et Al.* 3. *Sic et Vet. Oxybii. Gr.* 4. *edicemus. Ch.* 5. *Album Chiff.*

Herculis) Hodieque, *Monaco.* Fallitur Ptolemaeus, qui Herculis et Monoeci portus diuerſos putat. Ammianus, L. XV. p. 53. de Hercule Thebaeo, qui Geryonem extinxit: *Monoeci ſimiliter,* inquit, *arcem et portum ad perennem ſui memoriam conſecrauit.* Tacito quoque, L. III. hiſt. p. 72. *Portus Herculis Monoeci.* H.

c. *Vltra Alpes)* In Narbonenſi prouincia. Salluuiorum ibi oppidum, vt diximus, ſup. ſect. Aquae Sextiae: Deciatum, Antipolis: Oxubiorum denique, Forum Iulii. H.

d. *Citra)* Qui Ciſalpini Ligures Romanis appellati ſunt, nobis iidem ſunt Transalpini. Horum fere omnium obſcura nomina, ſitus omnino inexploratus. H.

e. *Et Caturigibus)* Ita quidem repoſuit Hermolaus: at MSS. omnes, *Et Turris,* Forte pro, *Et Thurris:* vel *ex Tungris.* H.

f. *Vagienni)* Bagienni ſunt Varroni, L. I. de R. R. c. 51. In Tab. Peuting. *Bagitenni* ſupra Cemenellum, et Albintemelium, ſegm. 2. De Statyellorum oppido, in fine huius ſect. Vagiennorum in finibus, ſunt Padi fontes, in Pedemontio, vt dicetur, ſect. 20. H.

g. *Euburiates)* Horum meminit Florus, L. II. c. 3. p. 56. *Salyi,* inquit, *Deceates, Oxybii, Euburiates, Ingauni.* H.

h. *Dicemus)* Igitur de quibus dictum eſt hactenus, intus in montibus, non in ora ſedes habuere. H.

i. *Retuba)* *Retubamque, cauum* appellat Lucanus, L. II. v. 422. Nunc *la Rota.* Vibus Seq. p. 336. *Rutuba ex Apennino fluit.* H.

k. *Albium Intem.)* *Albentemelio,* in Tab. Peutingeri. Straboni, L. IV. p. 202. Ἄλβιον Ἰντεμέλιον. Ligurum enim alii, inquit, Intemelli, Ingauni alii appellati. Inde

lium: flumen Merula, oppidum Albium [1] Ingaunum: portus l. Vadum Sabatium: flumen Porcifera m., oppidum Genua: fluuius Feritor, portus Delphini; n. Tigulia [2] intus: Segeſta Tiguliorum: flumen Macra o., Liguriae finis. A tergo autem ſupradictorum omnium Apenninus mons Italiae ampliſſimus, perpetuis iugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab p. altero eius latere ad Padum amnem Italiae ditiſſimum, omnia nobilibus oppidis nitent: Libarna q., Dertona r. colonia, [3] Iria,

1. *Album Ingaunum. Chiff.* 2. *Tigulia, intus Segeſta Tiguliorum Gr. et Al.* 3. *trita. Vet.*

Inde gemino oppido nomen. Intemelion, hodie *Vintimiglia.* Ingaunum, *Albenga:* Merula flumen, quo Ingaunum alluitur, *Arocia,* Albingaunos appellat Liuius, L. XXIX. p. 340. H.

l. *Portus Vadum Sabatium)* Vadum Sabatium vetuſtum oppidum, dirutum, hodie *Vae,* ſuperſtitibus tantum quibusdam domunculis. Ex eius ruinis extracta eſt Sauona. Legendum puto *portus Vadum Sabatium,* pro Vadorum Sabatiorum. *Dal.*

Vadum) Hoc eſt, portus Vadorum Sabatiorum, nunc *Vai,* et *Ve.* Ipſa Vada Sabatia *Sauonam* nunc appellant. H.

m. *Porcifera)* Genuam latere orientali alluit: *Biſagna.* Feritor *Lauagna* in partem pariter exortiuam influit eius ſinus, qui portum Delphini efficit, *Porto Fino:* etſi aliter alii ſtatuunt. H.

n. *Tigulia intus)* Longius, inquit, a mari Tigulia. In Itinerar. Anton. via Aurelia, Tegulata. Rudera ſunt, quae *Tregeſa* appellant ad tria fere millia paſſ. a Segeſta Tiguliorum, litorali oppido, nunc *Seſtri de Levante,* Tiguliae Mela meminit, L. II. c. 4. et Ptol. L. III. c. 1. H.

o. *Macra)* Vibius Sequeſt. p. 354. *Macra Liguriae fluvius ſecundum Lunam vrbem.* Strab. L. V. p. 222. ὁ Μάκρης. H.

p. *Ab altero)* Orientali Apennini latere, qua Padum proſpectat. H.

q. *Libarna)* Λιβάρνα Ptolem. L. III. c. 1. In Itin. Anton. *Libanum* mendoſe, a Dertona, M. P. XXXV. In Tab. Peuting. *Libarnum,* a Genua XXXVI. H.

r. *Dertona)* In Theſ. Goltzii,

ria s. Barderate, Induſtria t., Pollentia u. Carrea, quod Potentia cognominatur: Foroſului, quod Valentinum x.: Auguſta y. Vagiennorum, Alba z. Pompeia, Aſta a., Aquis Statyellorum. Haec b. regio ex deſcriptione Auguſti nona [1] eſt. Patet ora Liguriae inter amnes Varum et Macram ccxi. M. paſſuum.

VIII.

1. *Vndecima eſt. Vet.*

tzii, vet. inſcriptio col. ivlia. dertona. Nunc *Tortona.* H.

s. *Iria)* In Itin. Anton. via Clodia, a Dertona, X. M. P. Hodie dicitur *Voghiera.* Ptolem. L. III. c. 1. Εἰρία. H.

t. *Induſtria)* Ita Romanis cognominatum oppidum, qui Liguribus incolis Bodincomagus fuit, vt dicetur ſect. 20. ad Padum: Hodie *Caſal,* oppidum permunitum. H.

u. *Pollentia) Polenza,* ad Confluentes Tanari et Sturae. Hinc vellera Pollentina, de quibus L. VIII. ſ. 73. Eadem Carrea, et Potentia cognominata. H.

x. *Valentinum)* Et nunc *Valenza,* haud procul Tanari Padique confluentibus. Ab Aſta Forum Fuluii diſtat M. P. XXII. in Tab Peuting. H.

y. *Auguſta)* Cluuerio, L. I. Antiq. Ital. c. 10. Carmeniola eſt. Alii Salinas putant, *Saluces.* Videtur eſſe Αὔγουστα Βατιενῶν, de qua Ptolem. L. III. c. 1. cum Iria et Dertona. H.

z. *Alba)* Meminere Ptolem. L. III. c. 1. Tabula Peuting. aliique. Nomen etiamnum retinet, ad Tanarum, infra Pollentiam. Apud Gruter. p. 484. r. p. alb. pompeianorvm. Albenſes Pompeiani dicti, L. XVII. ſ. 3. H.

a. *Aſta,* etc.) Illam *Aſti* Itali: iſtam *Acqui* vocant, quae Straboni, L. V. p. 217. Ἀκουαιστάτελλαι. Hos Ligures Statellates appellat Liuius, L. XLII. p. 536. H.

b. *Haec regio ex deſcriptione Auguſti, nona eſt)* Scribendum, *vndecima:* non *nona.* qui error, vt puto, ortus eſt ex ſimilitudine numerorum, *XI.* et *IX.* Nam Italia, vt paulo ante meminit, in vndecim regiones ab Auguſto diuiſa eſt. De vndecima vero regione nuſquam, niſi hic, mentio: at de nona, capite 16. peculiaris fit commentatio. *Pint.*

VIII. Adnectitur c. ſeptimae [1], in d. qua Etruria eſt, ab amne Macra, ipſa [2] mutatis ſaepe nominibus. Vmbros e. inde exegere antiquitus Pelaſgi: hos Lydi, a f. quorum rege Tyrrheni, mox a ſacrifico ritu, lingua Graecorum g. Thuſci h. ſunt cognominati. Primum Etruriae oppidum i. Luna portu-

1. *Septima.* Ch. 2. *et ipſa.*

c. *Septimae)* MSS. plerique, *Septima.* H.

d. *In qua Hetruria eſt)* Ita vocarunt Pelaſgi veteres, qui in Italia conſederunt, nobilem eam partem Italiae montoſam. ὄθρυες enim montes, vnde fit ἔθρυες ο in ε mutato, vt in Apello, Apollo: τὴν πεδιάδα, Campaniam. καμπὸς enim vox priſca planitiem ſignificat. Sic Hernicam, aſperam, vt in Graecia τραχῖνα; ἀποελίαν, ἀπουλίαν, οε in ου contracto, ἕλη enim ſol. Et in ipſa Apulia μεταπίες, nam ἄπιοι aduenae, vt ἰθαγενεῖς Aborigenes. et ipſa Hetruria Vmbros, ſpurios, nothos, inſititios, Scalig. in Var. quamvis Varro ipſe IV. de Ling. Lat. *Vmbros*, dictos velit ab imbre, quod ea regio ſit humilis et multis imbribus perfuſa. *Dal.*

e. *Vmbros inde)* Haec omnia Graeco carmine Scymnus Chius expreſſit, p. 9. Prolixa oratione Dionyſ. Halicarn. Antiq. Rom. L. I. p. 21. et 22. H.

f. *A quorum rege)* Rex Lydorum in Aſia Atys colonos ablegauit in Italiam duce Tyrrheno filio. Herodot. L. I. Clio n. 94. p. 41. Tertull. L. de ſpectac. c. 5. ex Timaeo. Tacitus Annal. L. IV. p. 118. Vellei. L. I. p. 3. H.

g. *Graecorum)* Ἀπὸ τοῦ θύειν, hoc eſt, a frequenti ſacrificio, inquit Seruius in L. X. Aen. Quare et olim exactiore vocabulo Θυόσκοοι appellati, inquit Dion. Hal. Ant. Rom. L. I. p. 24. H.

h. *Thuſci)* Dicti ſunt ἀπὸ τῦ θύειν. De illorum origine, imperio et ſtatu, vide Alexandrum ab Alex. cap. vlt. III. *Dal.*

i. *Oppidum Luna)* Lunae, Petrae ſanctae, et Carrarae montanos incolas. Liuius Appuanos Ligures appellat, lib. X. ad Macram fluuium, non vt vulgo legitur, Moeram, ſitos. Rupem eo tractu excelſam adhuc vocant Petram Paniam. Lunenſis portus, Ptolemaeo ſinus Erycis: hodie *Porto di Spetia.* *Dalec.*

Luna)

portu nobile. Colonia Luca a k. mari recedens, propiorque l. Piſae m. inter amnes Auſerem [1] et Arnum n., ortae a Pelope Piſisque o., ſiue p. a [2] Teutanis,

1. *Auxerem. Vet. Exarem. Strab.* 2. *a Teutanis. Ch. Sunt qui malint Atintanibus a recto Atintan. Teucanis. Vet. Atintanis. Gr.*

Luna) Ingentes viſuntur ruinae huius ciuitatis a Normannis deletae ad ripam Macrae fluuii: et circumiacenti agro nomen eſt, *il Lunegiano:* Portui, ſeu verius ſinui, *Golfo della Spezzia*, ab oppido quod intimo eius receſſui appoſitum eſt. H.

k. *Luca) Luques en Toſcane:* quam Auſer alluit, Straboni, L. V. p. 222. Αἴσαρ, accolis *Serchio* appellatus. Deductos eo colonos anno fere V. C. DLXXII. Velleius eſt auctor, L. II. H.

l. *Propiorque)* Subintellige, colonia. A. V. DLXXIV. poſtulantibus Piſanis, agrosque pollicentibus, quo Latina colonia deduceretur, ad eam rem Triumuiros creatos Liuius prodidit, L. XL. In Cenotaphio L. Caeſaris Augusti F. *Coloni Iulienſes* appellantur, *Coloniae Obſequentis Iuliae Piſanae.* H.

m. *Piſae)* Sic dictae, quod in humido loco poſitae ſint. Loca enim vda et humecta Graeci πίσα vocant. ἀπὸ τȣ̃ πίσαι, id eſt, πολίσαι Rhodig. c. 6. l. XXVIII. *D.*

n. *Arnum)* Ἄρνον Strabo, Itali *L'Arno* vocant. Piſam, Florentiamque praefluit. H.

o. *Piſisque)* Elidis oppido, in Peloponneſo, de quo L. IV. ſ. 6. Rutilius in Itinerar. L. I. p. 317. *Elide deductas ſuſcepit Etruria Piſas, Nominis indicio teſtificata genus.* Conſentit et Strabo l. c. et Solinus, c. 2. p. 12. Ante hos ipſe Maro, L. X. Aen. v. 179. *Hos parere iubent Alpheae ab origine Piſae, Vrbs Etruſca ſolo.* H.

p. *A Teutanis)* Ita libri probatiores, non *Atintanis*. Sicyoniae regionis in Peloponneſo Teutanion ager fuit: Stephanus: Τιτάνα χωρίον τῆς Σικυονίας· νῦν δὲ Τευτάνιον καλεῖται. Siue igitur Teutani, ſiue Piſatae, Piſas condiderunt, a Pelope ortae rectae dicuntur, Ἀτιντανία iuxta Appolloniam Epiri, Moloſſosque eſt. Thucyd, L. II. p. 153. et auct. libr. de Mirab. Auſcult. p. 1153. Macedoniae adſcripta a Stephano. Sed ſi hos Plinius ſpectaſſet, Atintanibus dicere debuiſſet, vel Atintaniis. H.

tanis, Graeca gente. Vada q. Volaterrana: fluvius Cecinna, Populonium r. Etruſcorum quondam hoc s. tantum in [1] littore. Hinc amnes Prille t., mox Vmbro u. nauigiorum capax, et ab eo tractus Vmbriae, portusque x. Telamon: Coſſa y. Volcientium a populo Romano deducta: Grauiſcae z., Caſtrum nouum, Pyrgi. Caeretanus a. amnis, et

1. *ſitum.*

q. *Vada)* Nunc *Vadi*, vicus cum portu, in agro Piſano, a Volterris XX. M. P. Hic amnis Cecinna decurrit in mare, et nomen antiquum retinet. H.

r. *Populonium)* Ex eius ruinis iuxta creuit Plumbinum, *Piombino*. H.

s. *Hoc tantum)* Id Strabo explicat, L. V. p. 223. ſolum hoc ex priſcis Etruſcorum oppidum ſitum fuiſſe in littore aſſeuerans: quoniam ora importuoſa eſſet. H.

t. *Prille)* Lacum Aprilem vocat Anton. in Itiner. Marit. Qui nunc ab oppido, *Lago di Caſtiglione*. Delabitur in eum lacum amnis, quem lacui cognominem Plinius facit: incolae *Bruno* vocitant. H.

u. *Vmbro)* Et nunc *Ombrone*: mediam fere, Arnum interim Tiberimque, ſecat Etruriam. Inde ad Tiberim Vmbria proprie appellata, quae patuit quondam latius. H.

x. *Portusque Telamon)* Ptolemaeo, Telamonium promontorium, hodie Argentarium: cui vicinus eſt Traiani portus, hodie Herculis: eidem Populonium promontorium, hodie *Troia*, vel *Capo di Toſcana*. Portus Herculis meminit Strabo, ſub ingenti tumulo ſiti, iuxta Coſſam oppidum. *Dal.*

Telamon) Oppidulum cum portu, *Talamone*. Meminit eius Mela, L. II. c. 4. H.

y. *Coſſa)* Ex eius ruinis creuit Anſedonia: ipſa poſtmodum in vicum redacta. *Et deſolatae moenia foeda Coſae*, cecinit Rutilius in Itiner. p. 307. Erat vrbs Etruriae Volci, cuius incolae Volcientes. Hinc Bulcentina eccleſia, apud Gregorium M. I. 3. Dial. c. 17. H.

z. *Grauiſcae, etc.)* Mela, L. II. c. 4. *Caſtrum nouum, Grauiſcae, Coſſa*, Ptolem. L. III. c. 1. Κόσσαι, Γραυίσκαι, Κάστρον νέον. Fuere igitur oppida tria. Grauiſcis exciſis, ſucceſſit Cornetum: Caſtro nouo, *S. Marinella*: Pyrgis, *S. Seuera*. H.

a. *Caeretanus)* Nunc *Eri*, vt

et ipſum Caere b. intus M. paſſ. quatuor; Agylla a Pelaſgis conditoribus dictum: Alſium c., Fregenae. Tiberis amnis a Macra cclxxxiv. M. paſſ. Intus coloniae: Faliſca d. Argis orta (vt auctor eſt Cato e.,) quae cognominatur f. Etruſcorum [1], Lucus Fero-

1. *Hetruſcorum lucus, Feronia, colonia Ruſſellana. Vet.*

vt recte Leander, et Holſten. contra Cluuerium. Caere, nunc *Ceruetere*, oppidulum Patrimonii S. Petri. Agyllam primum a Pelaſgis dictum prodidere etiam Dion. Halic. L. I. p. 16. et L. III. p. 193. et Stephanus Cato in Excerpt. Orig. p. 139. etc. Καίρητα Dionyſio dicitur. Καῖρε Straboni, L. V. p. 220. H.

b. *Caere intus M. paſſ. quatuor; Agylla)* Caere a quo de quorundam ſententia dictae *Caerimoniae*, hodie *Cervetere:* prope id ad 4. mill. paſſuum in ſaxoſo tumulo manent ruinae Agyllae. Strabo imperite cum Caere Agyllam confundit: quod errandi cauſam attulit Hermolao. Ptolemaeo Alſium, quod Agyllam quidam eſſe volunt, Pyrgis vicinum et maritimum eſt: Caere mediterraneum prope Faleriam. *Cerus* veteri lingua ſanctus. In Saliari carmine, *Cerus manus*, myſticum nomen Iani, quamvis quidam expoſuerint Creatorem bonum. *Scaliger in Feſtum. Dalec.*

c. *Alſium)* Ἄλσιον, καὶ Φρεγηνία Straboni, L. V. p. 225. Illud nunc *Palo* eſt, caſtrum gentis Vrſinae, in Ducatu Braciani, ab vrbe Roma XVIII. M. P. Iſtud *La Macareſe*, villa Ducis Matheii, haud procul oſtiis Tiberinis. Fregenas ab Alſio IX. M. P. diſtare ait Antoninus. H.

d. *Faliſca)* Colonia Iunonia, quae appellatur Faliſcos, inquit Frontinus, Lib. de Coloniis, p. 95. Ab Haleſo Argiuo condita, vt ait Solinus, c. 2. p. 13. Nunc eſt ciuitas Caſtellana ad Tiberim, Hortam inter et Romam: aut haec certe ex illius ruinis creuit, quae prope viſuntur, nomenque retinet *Falari*. H.

e. *Cato)* In libris Originum, qui interierunt. H.

f. *Cognominatur, etc.)* Vt ab altera Faliſca, quae Aequorum dicitur, eo cognomine diſtinguatur. *Aequosque Faliſcos* Virgilius appellat, L. VII. Aen. H.

Feroniae g., Ruſellana h., i. Senenſis [1], Sutrina. k. De cetero l. Aretini m. veteres, Aretini [2] Fidentes, Aretini Iulienſes, Amitinenſes n., o. Aquenſes [3]

1. *Senienſes. Ch.* 2. *Arutini fidentiores. Aretini Fidenates. Ch.* 3. *Aquulenſes. V.*

g. *Feroniae)* Cui Deae a ferendis fructibus nomen fuit, lucum hunc et locum ſacrauere in Capenate agro, iuxta Viterbium. Vnde *Lucosque Capenos*, Maro cecinit. Sub oppido *S. Oreſte* etiamnum viſuntur Feroniarum veſtigia. Silius: *Diues vbi ante omnes colitur Feronia luco, Et ſacer humectat fluuialia rura Capenas.* H.

h. *Ruſellana)* Nomen hodieque ſeruat. Apud Greg. VII. L. III. Ep. *Eccleſia Roſellana.* Liuio, L. XXVIII. p. 337. incolae Ruſellani, Inſcriptio vetus ap. Holſten. in Ital. ant. p. 39. COL. RVS. H.

i. *Senenſis)* In MSS. *Senienſes:* Nunc *Sena* vel *Senae* numero multitudinis dicimus: *Sienne en Toſcane.* H.

k. *Sutrina)* Colonia Sutrium, Frontino, L. de Col. p. 95. Vetus inſcriptio in Theſ. Goltzii, COL. IVL. SVTRINA. Nunc *Sutri*, ad amnem *Pozzolo.* Deductam coloniam poſt annos ſeptem, quam Galli vrbem ceperunt, auctor eſt Vellei. L. I. p. 5. H.

l. *De cetero)* Hoc eſt, reliqui generis oppida, nec iam coloniae, ſed municipia, oppidaue Latina. H.

m. *Aretini veteres)* Inſcriptio ab Hermolao iam citata, DECVRIONES. ARRETINORVM. VETERVM. Oppidum *Arezzo*, Florentiam inter Peruſiamque. Fidentium, Iulienſiumque, ne rudera quidem exſtant. Non hi ſolo nomine, vt Holſtenius putat, in Ital. ant. p. 27. Sed re et loco diuerſi: vt de Cluſinis dicturi ſumus inferius. H.

n. *Amitinenſes)* Forte *Anicienſes:* vnde lapicidinae Anicianae, de quibus Plinius, L. XXXVI. ſ. 49. H.

o. *Aquenſes)* Ab Aquis, Thermisue Taurinis, prope *Ciuita Vecchia.* Vide Not. et Em. N. XXXV. (hic poſ.) *Aquenſes cognomine Taurini)* Ariolantur, qui *Aquapendente* in Etruria oppidum ſignari hoc loco putant. A Centumcellis, hoc eſt, *Ciuita Vecchia*, vt diximus, prope hae Aquenſium Thermae abfuerunt. Teſtis Rutilius in Itiner. p. 305. *At Centumcellas forti deflevimus Auſtro: Tranquilla puppes in ſtatione ſedent,*

cognomine Taurini, Blerani p., q. Cortonenſes [1], Capenates r., Cluſini s. noui, Cluſini veteres, t. Fluentini [2] praefluenti Arno appoſiti, Feſulae t., Ferentinum,

1. *Cortonienſes. Vet.* 2. *Florentini profluenti. Ch. et Al.*

ſedent. Et mox: *Noſſe iuuat Tari dictas de nomine Thermas, Nec mora difficilis millibus ire tribus, etc.* H.

p. *Blerani)* Oppidum Βλῆρα Ptolemaeo, L. III. c. 1. Nunc *Bieda*, in patrimonio S. Petri. H.

q. *Cortonenſes)* Oppidum Cortona Liuio, L. IX. p. 165. nunc retinet nomen in Etruria. H.

r. *Capenates)* Ibi fuere, vbi nunc eſt *Morluppo:* vbi quondam Feroniae lucus, vt diximus. Sic Holſt. in Ital. Ant. p. 62. poſt Ligorium. H.

s. *Cluſini)* Nouorum oppidum *Chiuſi*, prope Tiberis fontes. Veterum, nunc fere deſertum, ob inſalubritatem aeris, in regione, cui nomen eſt *Val de Chiana*, a Clani palude proxima. Vide Not. et Em. N. XXXVI. (hic poſ.) *Cluſini noui, Cluſini veteres)* Hos non re ac loco, ſed nomine ſolum inuicem diſcrepare cenſet Holſten. in Not. ad Ital. Ant. p. 75. At non ita ſane veteres cenſuerunt: Nam in fragmento Itinerarii Antonini, itinere Tiberino ſiue Ciminio legitur, *Cluſio vetere olim Comerſolo; Cluſio nouo, a quo dictus Cluſentinus tranſitus Hannibalis.* De quo Liuius, L. X. p. 179. *Cluſium, quod Camarſolum appellabant.* H.

t. *Fluentini)* *Florence.* Etruriae caput. Vide Not. et Em. N. XXXVII. (hic coll.) *Fluentini)* Ita MSS. plerique, librique editi. At Chiffl. et Pariſ. *Florentini*, vt in codicibus quos vidit, legiſſe ſe, ſi credimus, teſtatur Gelenius, Frontinus, l. de coloniis p. 93. Coloniam Florentinam deductam a Triumuiris prodidit: et Tacit. Annal. L. I. p. 36. oraſſe ait Florentinos, ne Clanis ſolito alueo demotus, in amnem Arnum transferretur, idque ipſis perniciem afferret. Tamen in decreto Deſiderii Regis Italiae apud Gruter. p. 220. *Palantes Fluentinos collegimus:* quod de Florentinis accipiendum eſt. H.

u. *Feſulae, etc.)* *Fieſoli.* Ferentini oppidi ruinae iacent inter Viterbium et *Monte Fiaſcone:* nomen ſupereſt, *Ferenti.* Feſcennia nunc *Galeſe*, ad Tiberim, in Patrimonio S. Petri: nec procul inde Hortanum *Orta.* H.

num, Feſcennia, Hortanum, Herbanum x., Nepet y., Nouem z. pagi, a. Praefectura [1] Claudia Foroclodii [2], Piſtorium b., Perusia, Suanenſes c., Saturnini, qui ante [3] Aurinini vocabantur, d. Suber-

Oo 5 tani,

1. *Praefecturae Claudiae. Vet.* 2. *Forum Claudii. V. alii, Forum Caſſii.* 3. *antea. Ch.*

x. *Herbanum)* Idem Vrbis veteris nomine inſignitum, *Oruieto.* H.

y. *Nepet) Nepi*, iuxta amnem *Pozzolo*, inter Romam et Viterbium. Νέπετα Ptolem. L. III. c. 1. In decretis Hilari Papae, *Proiectus Nepeſinus Epiſcopus.* H.

z. *Nouem pagi.)* Supra Centumellas, hoc eſt, *Ciuita Vecchia*, ad fontes Minionis amnis, *il Mignone*, poſiti: praefecturae Claudiae attributi. H.

a. *Praefectura Claudia Foroclodii)* Foroclodii, forum Claudii vel Caſſii: oppidum Sutrio vicinum, in via Caſſia, euntibus Viterbio Romam, hodie *Vetralla.* Huic oppido contiguum diuae Mariae templum in foro Caſſii vocatur. *Daleo.*

Praefectura) Nunc eſt *Oriolo*, in Ducatu Bracciani. Apud Optatum, *Domitianus a Foro Claudii*, inter Epiſcopos qui ſederunt iudices in cauſa Donati. Ceterum praefecturae a colonis municipiisque omnino diuerſae. Ex pluribus conſtare videntur vicis oppidisque minoribus, eodem ad petenda iura conuenientibus. Sic nouem pagi Claudiae adſcribuntur. In Aegypto Praefecturas oppidorum Nomos vocabant, vt dicemus L. V. *Praefecturae*, inquit Feſtus, *hae appellantur in Italia, in quibus et ius dicebatur, et nundinae agebantur, etc.* H.

b. *Piſtorium)* Inde iocus et alluſio Plauti in captiuis: *Multis et multigeneribus opus eſt ibi Militibus: primo dum opus eſt Piſtorienſibus. Dal.*

Piſtorium etc.) Nunc *Piſtoia*, *Perugia*, *Soana*, et *Saturnia* vel *Sitorgna.* Ptolem. L. III. c. 1. Πιςωρία, Περȣσία, Σȣάνα, Σατȣρνίανȣ κολωνία. H.

c. *Suanenſes, Saturnini)* Puto ſcribendum, *Suenſes, Saturniani*, a Suena et Saturniana, ex Ptolemaeo. *Pint.*

d. *Subertani)* Oppidum Suberetum *Sovretto*, prope Soanam haud procul amne *Flore.* Vide Not. et Em. N. XXXVIII. (hic adſp.) *Subertani)* Sic MSS. omnes, impreſſique libri ante Hermolaum, qui a Suderno Ptolemaei L. III. c. 1. *Sudertani* ſcripſit,

tani [1], Statones e., Tarquinienſes f., Tuſcanienſes g. Vetulonienſes h., i. Veientani [2], Veſentini, k. Volaterrani [3], Volcentini [4] cognomine Etruſci, Volſinien-

1. Sudertani Gr. et Al. 2. Veretani Vaſentini. Vet. 3. Volaterrani Volgentini cogn. Ch. 4. Volcentinos omittunt Gr. et Al.

pſit. Nos *Subertani* antepoſuimus, quoniam id ei oppido, quod *Sovreto* diximus appellari, peraccommodatum nomen eſt a ſubere, quo circumiectus ager abundat. H. Mutauit tamen Harduinus poſtea ſententiam ſuam, vt ex emendationibus ad calcem operis apparet, quas ſupra in variis lect. laudauimus.

e. *Statones)* Oppidum Στατωνία, Statonienſis lacus accolae, de quo Plinius, L. II. ſ. 96. In Ducatu Caſtrenſi, *Le Duché de Caſtro.* Ex eo lacu Olpita fluuius manat. H.

f. *Tarquinienſes) La Tarquinia*, et corrupte *la Turquina.* Ptolem. L. III. c. 3. Ταρκουίναι. In Patrimonio S. Petri, infra Viterbium. In decretis Hilari Papae, *Apuleius Tarquinienſis.* H.

g. *Tuſcanienſes)* Hodie *Toſcanella*, in Ducatu Caſtrenſi. In Conc. Pontigonenſi, in Gallia, *Iohannes Toſcanenſis*, Tom. VII. Conc. anno 876. p. 281. H.

h. *Vetulonienſes)* Horum oppidi rudera nomen priſcum retinet, *Vetulia*: ſupra Plumbinum. Οὐετυλωνιᾶται Dionyſ. Halic. Antiq. Rom. L. III. p. 189. H.

i. *Verentani)* A Verento oppido, nunc *Karentano et Valentano*, in Ducatu Caſtrenſi. Nec procul inde Viſentini, quorum oppidum hodieque *Biſontia*, ad ripam Volſinienſis lacus, *Lago di Bolſena*, Frobenius, aliique poſt eum, *Veientani* pro Veretanis ſcripſere. H.

k. *Volaterrani)* Strabo Volaterram vocat οἰνοῤῥέαν, vt et auctor libri περὶ τῶν ἀκουσμάτων, qui ſcribit Volaterranos ne ciuitatem quiſpiam occuparet, ſolitos imperium ac dominium Reipub. ſuis libertis dare, quibus abeuntibus magiſtratu, alios eiusdem conditionis ſufficerent. Victor. c. 23. lib. XXII. *Dal.*

Volaterrani) Oppido nomen *Volterra*: olim Volaterrae, in Etruria. Vide Not. et Em. N. XXXIX. (hic adi.)

Volcentini, cognomine Etruſci) In libris editis, *Volaterrani cognomine Etruſci*, Volcentinis praetermiſſis: At eosdem ex Chiffl. codicis fide reſtituimus probe gnari, praeter Etruſcos Volaterranos eſſe nullos vſpiam: neque

ſinienſes l. In eadem parte oppidorum veterum nomina retinent l. agri, Cruſtuminus, Caletranus.

IX. Tiberis antea Tybris appellatus [et prius Albula, m. e media fere longitudine Apennini, finibus Aretinorum profluit: tenuis primo, nec niſi piſcinis corriuatus emiſſusque, nauigabilis, ſicuti Tinia n. et Glanis ² influentes in eum, nouenorum o. ita conceptu dierum, ſi non adiuuent imbres.

1. *Volſini, Flor. cap. 21. l. I. Valerio Max. Volſinenſes. c. 9.* 2. *Glanius. Vet.*

que eo proinde cognomine diſcerni ab aliis neceſſe fuiſſe. Volcentinos autem, ſeu Volcentanos, et in Lucanis Plinius commemorat, ſect. 15. H.

l. *Retinent agri)* Ambo nunc incerti ſitus. H.

m. *Prius Albula)* Inuenio Serram quoque ac Rumonem vocatum, quoniam rapidis et concitatis aquis, quae alluit, mordet, limat, mollit. Sic veteres loquuti ſunt. Horat. — *quae Liris quieta mordet aqua taciturnus amnis.* Cornelius Seuerus in Aetna: — *ſeu lympha perenni Edit humum lima, furtimque obſtantia mollit.* Attius in Telepho: — *remisque nixi properiter nauem in fugam Trudunt ſubter ſaxa ad laeuam qua montem mollibat mare.* Feſto *Rumentum*, abruptio, interruptione. *Dal.*

Albula) Varro, L. IV. de L. L. p. 13. *Sunt qui Tiberis priſcum nomen Latinum Albulam vocitatum literis tradunt, poſterius propter Tiberinum regem Latinorum mutatum; quod ibi interierit: nam hoc eius, vt aiunt, ſepulcrum.* Idem prodidit et Liuius, L. I. p. 3. Ouid. L. III. Faſtor. etc. H.

n. *Tinia)* Legitur apud Strabonem *Tinias*: hodie *Topino*. Mixtus is ad Canariam oppidum Chieſio, nomen amittit, et Chieſius dicitur. *Dalec.*

Tinia et Glanis) Tinia Τενέας Straboni L. V. p. 227. nunc *Topino*, Fulginium alluit, in Ducatu Spoletano. Glanis, vulgo *la Chiana*, Etruriam a pontificia ditione dirimit. H.

o. *Nouenorum ita conceptu dierum)* Hoc eſt, cum per nouem dies aquae in piſcinis vel alueo clauſtris et aggeribus cohibitae fuerint. *Dal.*

Nouenorum) Poſtquam diebus nouem cohibitae fuerint eorum amnium aquae in piſcinis,

imbres. Sed Tiberis propter aſpera et confragoſa, ne p. ſic quidem, praeterquam trabibus verius quam ratibus, longe [1] meatibus fertur, per centum quinquaginta millia paſſuum non procul Tiferno, Peruſiaque, et Ocriculo [2], Etruriam ab Vmbris ac Sabinis: mox q. citra tredecim millia paſſuum Vrbis, Veientem r. agrum a Cruſtumino s., dein Fidenatem Latinumque t. a Vaticano dirimens: ſed u. infra [3] Aretinum Glanim duobus et quadraginta fluviis

1. *Longis meatibus in Vet.* 2. *Otriculo, Vet. Ch.* 3. *Intra Tiniam et Glanim. Vet. Gr. legit, vltra Tiniam item Glanim e duobus quadraginta.*

ſcinis, in quas deducti et corriuati fuerunt, vt inde emiſſi largius fluant. H.

p. *Ne ſic quidem)* Subintellige, nauigabilis. H.

q. *Mox citra)* Antequam Tiberis ad ſextum decimum lapidem ab Vrbe perueniat. H.

r. *Veientem agrum)* Is in Etruria fuit, cis Tiberim, in ea regione, in qua nunc Inſula *Iſola* eſt, Farneſiarum pagus: vt recte vidit Holſtenius, in Ital. ant. p. 53. et 55. A Veiis nomen Veiens ager accepit. H.

s. *A Cruſtumino)* Fuit hic ager vltra Tiberim a Cruſtumino Etruriae agro, qui cis Tiberim fuit, de quo in fine ſup. ſect. diuerſus. Nomen habet a Cruſtumerio, de quo mox H.

t. *Latinumque a Vaticano dirimens)* Emendatius, ni fallor, legetur *a Labicano*, ex verbis quae paulo poſt ſequuntur, *Et qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano.* Nec ſum immemor verborum Solini, quae fauere videntur priori lectioni. *Pint.*

A Vaticano) Qui cis Tiberim fuit, ab Roma verſus ſeptemtrionem, et in vetere Etruria, Liu. L. X. p. 179. H.

u. *Sed infra Aretinum)* Sed a confluente Glanis, qui in finibus Aretinorum oritur, ad mare vſque, Tiberis duo et XL. excipit flumina: quorum praecipui ſint Nar, ipſeque Anio, qui idem nauigabilis includit a tergo Latium. Quin nec minora incrementa Tiberis adeptus ex tot aquis ac fontibus Romam deductis: ideoque mercator rerum toto orbe naſcentium placidiſſimus, vt qui quamlibet

viis auctus, praecipuis autem Nare et Aniene x., qui et ipſe nauigabilis Latium includit a tergo: nec minus tamen aquis ac tot fontibus in Vrbem perductis: et ideo quamlibet magnarum nauium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe naſcentium mercator placidiſſimus, pluribus prope ſolus, quam ceteri in omnibus terris amnes, accolitur, aſpiciturque villis. Nullique fluuiorum minus licet, incluſis vtrimque lateribus: nec tamen ipſe pugnat, quamquam creber [1] ac y. ſubitis incrementis, et nusquam magis aquis quam in z. ipſa Vrbe ſtagnantibus. Quin imo vates intelligitur potius ac monitor, auctu ſemper religioſus a. verius, quam ſaevus. Latium b. antiquum a Tiberi Circeios [2] ſervatum [3] eſt, mille paſſuum quinquaginta longitudine. Tam tenues primordio imperii fuere radices. Colonis ſaepe mutatis, tenuere alii aliis temporibus,

1. *Crebris.* 2. *Cerceios. Ch.* 3. *Vſque obſeruatum. Vet.*

libet magnarum nauium ſit capax, pluribus prope ſolus accolitur, adſpiciturque villis. H.

x. *Aniene)* Anio, *Teuerone* hodie. Ad eum fluuium Camillus Gallos redempta Roma exeuntes trucidauit. Iungitur via Tiburtina ponte Maennolo, quem Mammaea Seueri Alexandri mater aedificauit. Numentana via, Numentano; Salaria, ponte extructo a Narſete. *Dalec.*

y. *Ac ſubitis)* Forte rectius, *ac ſubitus*, hoc eſt, crebro ac repente excreſcens. H.

z. *In ipſa Vrbe)* A. V. C. DLXV. duodecies campum Martium, et plana Vrbis inundauit, Liu. L. XXXVIII. p. 477. H.

a. *Religioſus)* Quoniam non tam mala infert per ſe, quam ea praeſagit, quae ſacris auerti, ac religionibus expiari oporteat. H.

b. *Latium antiquum)* Nunc primam Italiae regionem deſcribere inſtituit, Latium fuit et antiquum, et nouum. Antiquum, ad Circeios: ad Sinueſſam vſque, pertinuit nouum. Ita cum Plinio Strabo, L. V. p. 231. H.

bus, Aborigines c., Pelaſgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et vltra Circeios [1] Volſci, Oſci, Auſones, vnde nomen [2] Latii proceſſit ad Lirim amnem. In principio eſt Oſtia, colonia a d. Romano rege deducta. Oppidum e. Laurentum, lucus f. Iouis Indigetis, amnis g. Numicius, Ardea a Danae

1. *Cerceios. Ch.* 2. *Sic ex MSS. emend. Hard. conſentit Ch. vnde nomen modo Latii. Gr. et Al.*

c. *Aborigines*, etc.) Et haec Solinus, c. 2. p. 12. De ea porro voce, Sex. Aurel. Victor. in Origg. Gent. Rom. p. 26. *Aborigines appellati*, inquit, *Graeca ſcilicet appellatione, a cacuminibus montium, quae illi ὄρη vocant: Alii volunt eos, quod errantes illo venerint, primo Aberrigines: poſt mutata litera, altera adempta, Aborigines cognominatos.* Hauſit hoc a Dion. Halic. Ant. Rom. L. I. p. 9. H.

d. *A Romano Rege)* Anco Marcio, vt Liuius docet, L. I. p. 23. Feſtus item, verbo *Oſtia.* H.

e. *Laurentum)* Λωρεντὸν Dion. Halic. L. I. p. 51. *S. Lorenzo*, medio inter Oſtiam, Antiumque interuallo. Holſten. Haec *Laurentia* Maronis *arua.* H.

f. *Lucus Iouis Indigetis)* Nemus id hodie *Campo Selva*, vicinum Albae longae, hodie *Sauello*, et Aritiae ruinis, hodie *la Riccia. Dalec.*

Lucus Iouis) Vbi ſacellum fuit, cuius inſcriptio, *Patri Deo Indigeti, qui Numicii, amnis vndas temperat:* Πατρὸς Θεοῦ χθονίου ὃς ποταμοῦ Νομικίου ῥεῦμα διέπει. Auct. Dion. Halic. L. I. p. 52. Ardeam is amnis alluit, quod nunc Caſtrum Caeſarinae gentis, cum vetere appellatione *Ardea.* Virgilius, L. VII. Aeneid. v. 410. Plinio praeiuit, et Solino, c. 2. p. 12. H.

g. *Amnis Numicius)* Fl. hic olim ex lacu Nemorenſi emiſſus per Aream in mare labebatur. In ipſum vero Iuturnae fons, cuius aqua victimas conſpergebant. Eam vaſe hauſtam oris latioris et fundi anguſti, ne humi depoſitum ſtaret: humum namque attingere piaculi loco habitum, aut Flaminicae virginis ſacrorum miniſtrae, aut Veſtalium famulae, aut patrimi, matrimique Camilli, ſiue pueri coronati manibus tenebant. Alex. ab Alex. c. 17. lib. IV. Hodie fons Ardeae proximus tenui riuo in mare

Danae Perſei matre condita. Dein quondam Aphrodiſium h., Antium i. colonia, Aſtura k. flumen et

mare deſcendens. Ceterum lacus Nemorenſis meminit Sueton. Calig. *Dal.*

h. *Aphrodiſium)* Hoc eſt, Veneris templum olim, nunc veſtigia tantum. H.

i. *Antium)* Antium Equeſtris fortnnae, templo celebre, auctore Tacito qui incurioſe ſcribit, nullam eius aedem ſeculo ſuo Romae fuiſſe: cum Quintus Fuluius Flaccus cenſor, victis Celtiberis, magnificam aedificaſſet, tegulis marmoreis tectam, quas Iunonis Laciniae templo detraxerat. Antiates famoſos olim praedones fuiſſe conſtat: a piratica tamen coactos abſiſtere Graecorum precibus, qui de eorum latrociniis apud Rom. Senatum queſti fuerant. Victorius cap. 22. lib. XXXI. Hodie *Anxo.* Tiberius ſumptuoſiſſimis aedificiis ornavit: Nero et portu quo carebat, maximo ſumptu et cura. In ruinarum parte oppidulum Neptunium extructum eſt, hodie *Natum. Dal.*

Antium) Nunc quoniam ſola ſuperſunt rudera, *Antio rouinato*, Itali accolae vocant. In nummo Neronis, ſed ficto, in Theſ. Goltzii, COL. ANTIAT. LEG. IIII. ITALICA. Sic etiam quamvis ſcripſit Horat. L. I. Od. 35. *O Diua, gratum quae regis Antium;* caue tamen eo referas nummum argenteum, qui eſt apud Patinum, in Famil. p. 244. et in Muſeo noſtro, hac epigraphe, Q. RVSTIVS FORTVNAE ANTIAT. Duo hac parte capita ſunt coniuncta; dextrum eſt ciuis Narbonenſis, pileo vrbano et domeſtico tecti; alterum Fortunae, capitis muliebri tegmine. .)(. CAESARI AVGVSTO. Ara, in qua ſcriptum eſt, FOR. RE. infra EX SC. Fortuna, non Antii ſolum, ſed vbique terrarum colebatur, et quod caput eſt, in hoc numiſmate haec ſententia primis dumtaxat vocum litteris magna ex parte expreſſa continetur. Q. RVSTIVS FORTVNAE *AEdificauit Aram Narbone, Titulo Imperatoris Auguſti Tutatricis.* CAESARI AVGVSTO ara FOR*tunae* RE*ducis.* H.

k. *Aſtura)* Et inſulae nomen hodie, et amni manet. Feſtus: *Stura flumen in agro Laurenti eſt, quod quidam Aſturam vocant.* H.

et inſula. Fluuius Nymphaeus l., Cloſtra m. Romana. Circeii n. quondam inſula immenſo quidem mari circundata, (vt creditur o. Homero) at nunc planitie. Mirum eſt, quod hac de re tradere hominum notitiae poſſumus. Theophraſtus p., qui primus externorum aliqua de Romanis diligentius ſcripſit: (nam Theopompus, ante quem nemo mentionem habuit, Vrbem dumtaxat a Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrum miſſam:) hic q. iam plusquam et

l. *Nymphaeus)* Nunc *La Nimpa* dicitur: cuius verum oſtium inter Circeios et Terracinam: altero quod Plinii aetate fuit, ad fauces lacus Fogliani, arena oppleto. Holſten. H.

m. *Cloſtra)* Latii veteris limes, et clauſtra antiqui Imperii, ad coercendos Volſcos. Vel clauſtra forſan oſtio Nymphaei amnis oppoſita, vt Holſtenius coniicit, contra vim Oceani, ne oppleretur arena: quod poſtea nihilominus effectum eſt. H.

n. *Circeii)* Oppidum Volſcorum fuit, Κιρκαία πόλις Dionyſio Halic. L. VIII. p. 490. cuius in ruderibus nunc pagus eſt S. *Felicita*, in radicibus Circeii montis, *Monte Circello.* Hic Circe Solis filia creditur habitaſſe. Dion. L. IV. p. 260. H.

o. *Creditur Homero)* Vide locum quem citauit ſupra cap. 89. lib. II. *Dalec.*

Homero) Odyſſ. κ'. v. 194. Non intellexit Homerum h. l. Plinius. Circes inſula, ipſa Tellus eſt, Oceano magno circumdata, Αἰαίαν vocat, v. 135. et λ'. 70. Ipſa eſt, inquam, quae Φυσίζωος αἶα ab eodem vocatur, λ'. v. 300. quoniam gignit, quicquid opus eſt alendis mortalibus. Fratrem Circae dedit Homerus, μ'. v. 137. quem *Aeeten* Αἰήτην, hoc eſt, terreſtrem, vocat. Ambos fingit ex Sole genitos, et Nympha Perſa, Oceani filia. Hic Circes ſiue Telluris frater, vigor eſt telluri inſitus, ex Sole in primis, quem alii finxere aquis Oceani. H.

p. *Theophraſtus)* L. V. Hiſt. Plant. c. 9. H.

q. *Hic iam plusquam et fama)* Phraſis obſeruanda, hoc eſt, certius quam ſi tantum auditione et fama comperiſſet. *Dalec.*

Hic iam plusquam) Theophraſtus, inquit, Circeiorum inſulae menſuram tradendo

et fama, Circeiorum [1] inſulae menſuram poſuit ſtadia r. octoginta, in eo volumine, quod ſcripſit Nicodoro Athenienſium s. magiſtratu [2]; qui fuit Vrbis noſtrae CCCCXL. [3] anno. Quicquid eſt ergo terrarum, praeter decem millia paſſum prope [4] ambitus, adnexum inſulae [5], poſt eum annum acceſſit Italiae. Aliud t. miraculum: A [6] Circeiis palus Pompti-

1. *Cerceiorum. Ch.* 2. *magiſtratui Gr.* 3. *ſic et Chiff.* CCCCLX. *Gr. et Al.* 4. *propinqui. Vet.* 5. *Adnexum inſulae. Poſt eum annum acceſſit Italiae aliud miraculum. Gr. et Al.* 6. *Cerceiis Gr.*

dendo, certius quam e fama incertoque rumore, prodidit de ea. H.

r. *Stadia octoginta)* Hoc eſt, X. M. P. H.

s. *Magiſtratu)* Magiſtratum gerente. Tres ſimul fuiſſe Athenienſium Magiſtratus annuos, niſi quis eorum intra annum e vita decederet, nummi antiqui teſtari videntur, in quibus plerumque tres appellantur. Eiusmodi eſt ille, quem Goltzius in Graecia refert, Tab. XIV. in quo hic ipſe *Nicodorus* videtur notari. Sic enim habet. A. ΘE. hoc eſt, Ἀθηναίων Θεὰ, *Athenienſium Dea;* Minerua ſcilicet. Deinde Magiſtratuum nomina: ΔΟΡΟΘΕ. ΝΙΚΟΔΩ. ΔΙΟ. *Dorotheus, Nicodorus, Diogenes.* Vide Not. et Em. N. XL. (hic adi.) *Nicodoro Athenienſium magiſtratui, qui fuit Vrbis noſtrae* CCCCXL.) Ita MSS. omnes, Reg. Colb. Pariſ. et Chiffl. Quin ipſe Plinius L. XIII. ſ. 30. et L. XV. ſ. 1. hunc ipſum annum ſignat. Hoc vno in loco permutatis numeris libri impreſſi habent CCCC. LX. Quin et illud paullo ante, *quod ſcripſit Nicodoro Magiſtratui* mutare auſi non ſumus, cum ſic habeant libri omnes manuſcripti, et editi: tametſi neque inſcripſiſſe cuiquam librum ſuum de plantarum hiſtoria Theophraſtus videtur. H.

t. *Aliud miraculum)* Gloſſema hae voces ſapiunt: videnturque ex ora libri in textum irrepſiſſe. Niſi quis referre haec malit ad illa priora, *Mirum eſt, quod hac de re,* etc. Quibus iſta modo reſpondeant, *Aliud miraculum.* Nam quod *acceſſiſſe Italiae* proxime ante haec verba dicitur, ſpatium illud terrarum intelligendum eſt, quod retrogreſſo mari eo, quo

u. Pomptina [1] eſt, quem locum xxxiii. [2] vrbium fuiſſe Mutianus ter Conſul prodidit. Dein x. flumen [3] Vfens, ſupra quod y. Terracina [4] oppidum, lingua

1. *Pontina, inf. lib.* xxvi. *c.* 4. 2. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Chiff.* xxiii. *Gr. et Al.* 3. *flumen Vfentum. Chiff.* 4. *Tarracina. Gr.*

quo Circeii olim circumdabantur, acceſſit Italiae, ſiue continenti: cum mox vice verſa locum XXXIII. vrbium Pomptina palus obtineat. H.

u. *Pomptina)* Vel, vt alibi, ipſique Feſto, *Pontina.* n agro Pometino, et ἐν τῷ Πομεντίνων πεδίῳ fuit, inquit Dionyſius l. c. cui nomen a Sueſſa Pometia, Volſcorum vrbe mediterranea. De hac palude dicemus iterum, L. XXVI. ſ. 9. H.

x. *Flumen Vfens)* Flumen inter Formias et Sinueſſam Garigliano, a monte Tauro, huius fluminis oſtiis. *Dalec.*

Vfens) Vibius Sequens, p. 338. *Vfens Terracinae proximus.* In MSS. *Flumen Vfentum.* Amni nomen *Il Portatore:* Terracina ſuum retinet. De vetuſta Anxuris appellatione Feſtus, Liuiusque. Hinc Iupiter Anxurus, apud Maronem Aen. L. VII. v. 799. Caue tamen hic putes pertinere argenteum nummum Vibiae gentis apud Patinum, in Famil. p. 293. n. 4. Parte priore caput barbatum ignotumque exhibet, in familia Panſae gentilitium: retro, PANSA. Parte altera Iupiter ſedet ſeminudus, capite laureato, dextra extenta, haſtam tenet ſiniſtra, C. VIBIVS. C. F. C. N. *Caius Vibius, Caii filius, Caii nepos,* hoc eſt, patre et auo Triumuiris Monetalibus. Latere dextro, IOVISAXVR. Sententia enim latet iſta ſub litteris: *Imperator Optimus Veſpaſianus Iouis Sacerdotia Ampliauit Decem Viris Reſtitutis. H.*

y. *Tarracina)* Porphyrio in Horat. ex vetuſtiſſimo Codice, *Quae nunc Tarracina dicitur, olim Anxur dicebatur, vnde Iouem Anxurum colebant:* cuius et Virg. meminit, dum ait: *Iupiter Anxurus aris praeſidet.* Merito autem inquit Horat. *repimus, et impoſitum ſaxis,* quoniam adhuc illis temporibus Tarraconenſis vrbs in altiſſimo monte erat: inde poſtea in aequiorem locum depoſita eſt, vt non ſolum adhuc ſint veſtigia aedificiorum in monte, ſed et murorum. Si Seruio credimus, *Anxyrus Iupiter* dictus fuit, quod puer et imberbis pingeretur et ſculpe-

lingua Volſcorum Anxur dictum: et vbi [1] fuere Amyclae z., a ſerpentibus deletae. Dein locus ſpeluncae a., lacus Fundanus b., Caieta portus. Oppidum Formiae c., Hormiae [2] prius olim dictum, vt exiſtimauere d., antiqua Laeſtrygonum ſedes.

 Vltra

1. *Ibi.* 2. *ſic emend. Hard. ex MSS. Hormiae dictum Gr. et Vulgatae.*

ſculperetur. Ἄξυρος, legendum, ἄνευ ξύρου, quia nunquam eſſet barba raſa. In denario ſtirpis Panſarum altera parte videtur perſona ludis Cerealibus conueniens, in altera Iouis imago ſine barba, cum hac inſcriptione: C. VIBIVS. C. F. C. IOVIS. (pro Iupiter) AXVR. *Dalec.*

z. *Amyclae)* Virgil. decimo Aeneid. *Tacitis regnauit Amyclis*, id eſt, deletis, et obliuione ſepultis. Eius oppidi ciues Pythagorei cum animatis omnibus abſtinerent, ſerpentium quos occidere nolebant, in vicinis paludibus natorum copia, deleti ſunt. Narrant alii, cum inani rumore hoſtes adeſſe crebro nuntiaretur, lege cautum, ne id poſtea indicarent, et ex improuiſo aliquanto poſt, facta impreſſione, ab hoſtibus oppreſſos fuiſſe: vnde prouerbium, *Amyclas ſilentium perdidit.* Lucilius: *Mihi neceſſe eſt loqui: Nam ſcio Amyclas ſilentio periiſſe.* *Dal.*

Amycla) Haec rurſum Plinius, L. VIII. ſ. 43. Vide Seruium in illud Maronis, *Tacitus regnauit Amyclis:* L. X. Aen. v. 564. H.

a. *Speluncae)* Amyclaeae, in litore poſitae, hodie *Sperlonga:* vnde ſinui Amyclano nomen, *Mare di Sperlonga.* H.

b. *Fundanus) Il Lago di Fondi*, ab oppido cognomine, quod V. M. P. a mari diſtat. H.

c. *Formiae)* Formiae fuerunt a Saracenis dirutae anno 956. prope Tarracinum extant illarum ruinae. *Dal.*

Formiae) Vbi nunc oppidum *Mola*, in intimo Caietani, ſeu Formiani ſinus receſſu. Caieta, hodie *Gaiette.* H.

d. *Vt exiſtimauere)* Homerus Odyſſ. κ'. Ouid. Metam. L. XIV. Solinus, c. 2. p. 14. Plinium ſecutus. Laeſtrygones reipſa in Sicilia tantum fuere: ſed ex Sicilia tranſtulit eos in Italiam Homerus in fabula, quam contexebat de Vlyſſis erroribus. Laeſtrygonas ex induſtria in medi-

Vltra e. fuit oppidum Pyrae [1]: Colonia Minturnae f., Lyri

1. *Pylo. Chiff.*

mediterraneo collocat; vt Vlyſſem doceat, aeque ab his qui continentem incolerent, quam ab his qui degerent in inſulis, aſpera multa pertuliſſe. Propterea, cum hos ſub nomine Cyclopum iam deſignaſſet, illos deinde ſub Laeſtrygonum appellatione denotauit. Conſtabat ex vera fama, veniſſe in Siciliam Italiamque Vlyſſem: fabula ſitum populorum, vt libuit, immutauit. Homeri locus, v. 31. ſed praecipue v. 85. multa nuper exercuit ingenia. Sic ibi vates: Ἑβδομάτῃ δ' ἱκόμεθα Λάμου αἰπὺ πτολιέθρον, Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην· ὅτι ποιμένα ποιμὴν Ἠπύει εἰσελάων, ὁ δέ τ' ἐξελάων ὑπακούει. Ἔνθα καὶ ἄϋπνος ἀνὴρ δοιοὺς ἐξήρατο μισθοὺς, Τὸν μὲν βουκολέων, τὸν δ' ἄργυφα μῆλα νομεύων. Ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι. Hunc locum ſic nos breuiter exponimus: *Septima die*, inquit Vlyſſes, venimus ad excelſum Lami oppidum, mediterraneam Laeſtrygoniam: vbi paſtorem paſtor vocat, inducens pecora media nocte in vrbem, alter exaudit, qui ſua continuo educit: nam per vices vigilant, alter alteram noctis partem. Si vnus autem totam noctem vult vigilare, duplam mercedem lucratur: alteram ob paſtos boues vſque ad mediam noctem, alteram ob paſtas oues vſque ad ſolis exortum. Nam ſiue de die educat, hoc eſt, ſolo occidente, et nocte reducat, hoc eſt, ſub mediam noctem; ſiue educat poſt mediam noctem, et reducat mane; breues ſunt viae, quibus itur et reditur, ſiue die, ſiue nocte. Sic Luc. II. 8. *Paſtores erant in regione vigilantes, et cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.* H.

e. *Vltra fuit*) Dirutum iam tum aeuo ſuo innuit: et de eo ſane ceteri ſcriptores ſilent. H.

f. *Minturnae*) Vbi nunc Liris ſcapha traiicitur, fere in eius oſtiis: vnde loco nomen: *la barca del Garigliano.* Idem Glanis ſiue Clanis olim appellatus. Strabo, L. V. p. 233. Λειρὶς ποταμὸς, Κλάνις δ' ἐκαλεῖτο πρότερον. Alius ab amne Glani, quem propterea Aretinum Plinius cognominauit paulo ſuperius, hac ſect. vt ea nota ab iſto Clani, qui Liris eſt, ſeiungeret Minturnas deductam coloniam auctor eſt etiam Liuius L. X. p. 177. et Ptolem. L. III. c. 1. Velleius, L. I. *Q.*

Fabio

Lyri g. amne diuiſa, Glani [1] appellato. Oppidum Sinueſſa h., extremum ini. adiecto [2] Latio, quam quidam Sinopen dixere vocitatam. Hinc felix illa Campania eſt. Ab k. hoc ſinu incipiunt vitiferi colles, et temulentia [3] nobilis ſucco per omnes terras inclyto, atque (vt veteres dixere) ſummum Liberi Patris cum Cerere certamen. Hinc Setini l. et

1. *Sic ex MSS. Hard. Clanio, quo pacto et a Virgilio appellatur l. I. Georg. Glanico Gr. et Al.* 2. *adiectum.* 3. *temeto nobiles.*

Fabio quintum, Decio Mure quartum Coſſ. quo anno Pyrrhus regnare coepit, Sinueſſam Minturnasque miſſi coloni. H.

g. *Lyri amne diuiſa, Glanico appellato)* Scribo, *Clani* non *Glanico*, ex Strabone, v. et Cornelio Tacito, XI. *Orantibus*, inquit, *Florentinis, ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipſis perniciem afferret.* Summus poeta Georgicorum ſecundo, *Clanium* appellat Acerranorum fluvium; — *et vacuis Clanius non aequus Acerris.* Pintian.

h. *Sinueſſa)* Superſunt ingentis oppidi rudera, prope caſtellum *Rocca di Mondragone:* medio ferme interuallo inter oſtia Liris, et Sauonis. Liuius l. c. *Placuit, vt duae coloniae deducerentur: vna ad oſtium Liris fluuii, quae Minturnae appellata: altera in ſaltu Veſtino Falernum contingente agrum, vbi Sinope dicitur Graeca vrbs fuiſſe, Sinueſſa deinde ab colonis Romanis appellata.* H.

i. *In adiecto)* In nouo Latio, quod veteri adiunctum eſt, Sinueſſa alioqui in confinio Latii Campaniaeque poſita, alterutri, vt fit, adiudicatur: nunc quidem Latio: Campaniae, L. XXXI. ſ. 4. H.

k. *Ab hoc ſinu)* Ab hoc terrarum tractu, quo Latium nouum diximus contineri. Hunc locum non intellexit Camillus Peregr. qui mox legendum cenſuit, *Hinc Veſcini, et Caeditii,* pro *Setini, et Caecubi* p. 127. et 143. H.

l. *Setini et Caecubi)* Ab oppido Latii noui, quod Σητία Ptolemaeo, L. III. c. 1. dicitur, nunc *Sezza*, Setinus ager: Caecubus a Caecubo oppido, quod τὸ Καικȣβον Straboni, L. V. p. 233. inter Caietanum ſinum, oppidumque Fundanum. Hinc vina Setina et Caecuba, de quibus L. XIV. ſ. 8. Setiae ſitum

et Caecubi protenduntur [1] agri. His iunguntur Falerni m., Caleni. Dein conſurgunt Maſſici n., Gaurani o., Surrentinique p. montes. Ibi q. Laborini [2] campi ſternuntur, et in delicias alicae r. populatur [3] meſſis. Haec litora fontibus s. calidis rigantur: praeterque cetera in toto mari conchylio et piſce t. nobili u. adnotantur [4]. Nuſquam gene-

1. *Sic ex MSS. em. Hard. conſ. Ch. obtenduntur Gr. et Al.* 2. *Leborini. Ch.* 3. *politur Gr. et Al. politura. Vet. poliuntur meſſes. Herm. populatur. Chiff. halicae poliuntur menſis. Blondo. lego colligitur.* 4. *nobilitantur.*

ſitum Martialis edocet, L. XIII. epigr. 109. *Pendula Pomptinos quae ſpectat Setia campos.* H.

m. *Falerni, Caleni)* Falernus ager a Maſſici montis radicibus, de quo mox, in latam planitiem: Calenus a Caleno oppido, nunc *Calui*, citra Capuam, verſus ſeptemtrionem protendebatur. H.

n. *Maſſici)* Nunc *Monte Marſico*, vino ſuo nobilis, quod *Muſcatellam* incolae vocant. Pars illius montis extrema, *Rocca de Mondragone*, de quo paullo antea. H.

o. *Gaurani)* Vibius Sequens, p. 343. *Gaurus mons Campaniae.* Sic etiam Liu. L. VII. p. 131. Nunc *Monte Barbaro*, inter Puteolos, et Lucrinum lacum. Camill. Peregr. p. 231. H.

p. *Surrentini)* Qui Surrento oppido imminent, de quo mox. Hinc vina Surrentina, de quibus Plinius, L. XIV. ſ. 8. vbi et de Gauranis. H.

q. *Laborini)* MSS. *Leburini.* De his dicemus vberius, L. XVIII. ſ. 29. H.

r. *Alicae populatur)* Ad alicam faciendam meſſis populatur, hoc eſt, auide rapitur ob eius exiſtimationem, a Laborinorum camporum incolis. Sic MSS. Chifflet. In Reg. *populitur.* Quid alica ſit, dicemus L. XVII. ſ. 29. H.

s. *Fontibus)* Baianas aquas intelligit, et Puteolanas, et Stabianas. H.

t. *Piſce nobili)* Scaro. Vide quae dicturi ſumus L. IX. ſ. 29. Oſtrea quoque, credo, Baiana et Lucrina intelligit; de quibus L. IX. ſ. 79. H.

u. *Adnotantur)* Celebrantur, nobilitantur. Vide Not. et Em. N. XLI. (hic poſ.) *Conchylio et piſce nobili adnotantur)* Sic libri omnes, nec

generoſior oleae liquor. Et x. hoc quoque certamen humanae voluptatis tenuere Oſci, Graeci, Vmbri, Thuſci, Campani. In ora Sauo y. fluuius: Vulturnum z. oppidum cum amne, Literni a. Cumae b. Chalcidenſium c., Miſenum d., portus

Baia-

nec coniectura placet eruditi viri, legentis *adnatantur:* qua forma dictum ab Ouidio eſt, *Nouit quae multo piſce natantur aquae.* Adnatari enim conchylio litora dure admodum dici nobis videtur. H.

x. *Et hoc quoque)* Felicem hunc ſoli tractum, in quo humanae voluptati explendae Liber pater, cum Cerere certat et Pallade, tenuere varii ſubinde populi; primum Opici, Auſonesque, inquit Strabo ex Polybio, L. V. p. 242. Deinde Oſci, etc. H.

y. *Sauo)* Latium hic a Campania diſterminat. Hodie *Saone.* Camillus Peregr. p. 151. H.

z. *Vulturnum)* Vulturnum a colonia Roma eo miſſa conditum ad oſtia Vulturni fluvii, hodie Vulturnia. Liu. lib. IV. ait Capuam olim Vulturnum dictam fuiſſe; Capuae vero nomen inditum a Capuo Samnitum duce qui eam ceperat, vel a campeſtri agro. Vulturnum flumen etiam a Romanis *Natarorum* vocatum fuiſſe tradit in vita Fabii, Plutarchus. *Dalec.*

Vulturnum) Amnis Campaniae maximus, *Voltorno,* dedit oppido nomen, quod nunc caſtellum tenue eſt in ora, *Caſtel del Voltorno.* H.

a. *Liternum)* Nunc vicus *Torre di Patria,* ab amne cognomine, quem Virgil. L. II. Clanium vocat, vt recte Camil. Peregr. p. 189. In Synodo Palmari, ſub Symmacho, *Aprilis Liternenſis.* H.

b. *Cumae)* Cumis Hamae vicinae fuerunt, ſacrorum religiones clarae. Liu. lib. XXIII. *Campani adorti ſunt rem Cumanam ſuae ditionis facere: primo ſollicitantes vt a Romanis deficerent. Vbi id parum proceſſit, dolum ad capiendum eos componunt. Sacrificium ad Hamas nocturnum erat,* etc. In arduo monte qui a Balneis Tripergulinis abeſt mille et quingentos paſſus, Hamarum inſignes ruinae conſpiciuntur. *Dal.*

c. *Chalcidenſium)* Hoc eſt a Chalcidenſibus conditae ſiue vt Solinus ait, c. 2. ab Euboenſibus. Eſt enim oppidum Euboeae Chalcis. Livius

Baiarum, Bauli e., lacus Lucrinus f. et Auernus g., iuxta quem Cimmerium oppidum quondam. Dein Puteoli h., colonia Dicaearchia dicti: poſtque i. Phlegraei

vius, L. VIII. p. 144. *Cumani ab Chalcide Euboïca originem trahunt.* Sic et Euſtath. in Iliad. β'. p. 279. Nunc ſolum ſupereſt nomen, *Cuma.* H.

d. *Miſenum)* *Capo di Miſeno*, vbi oppidi rudera: Sic Baiis ſolum reſtat caſtellum. *Caſtel di Baia.* Bauli retinet nomen: *Bauli et Bagola.* Hortenſii villa quae eſt ad Baulos, inquit Cicero L. IV. Acad. p. 28. H.

e. *Bauli)* Baulos, Herculeos vocat Silius, quod eo Geryonis armenta diuerſatus Hercules egiſſet, quaſi βοαύλȣς. Hadrian. Iun. cap. 9. lib. I. *Dal.*

f. *Lucrinus)* Fuit prope receſſum intimum ſinus Puteolani. Nunc eſt palus lutoſa, cum arundineto. Olim Auerno coniunctus, tunc cum portus eſſet, qualis a Virgilio deſcribitur, L. II. Georg. v. 161. *An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra, Atque indignatum magnis ſtridoribus aequor; Iulia qua ponto longe ſonat vnda refuſo, Tyrrhenosque fretis immittitur aeſtus Auernis?* H.

g. *Auernus)* Antro Sibyllae celebratiſſimus: hodie *Lago d' Auerno*, et *Lago di Tripergola.* Quae de Cimmeriis hoc terrarum tractu ſunt olim prodita, fabulis accenſet Strabo, L. V. p. 245. Nihil praeter verum Feſtus: *Cimmerii dicuntur homines, qui frigoribus occupatas terras incolunt, quales fuerunt inter Baias et Cumas, in ea regione, in qua conuallis ſatis eminenti iugo circumdata eſt, quae neque matutino, neque veſpertino tempore Sole contegitur.* Et populi pariter et oppidi huius Cimmerii meminit Homerus Odyſſ. λ'. Ἔνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε, πόλις τε. H.

h. *Puteoli)* Italis *Pozzuolo:* noſtris, *Pouzol.* Prius Δικαιαρχία Straboni, l. c. vbi de Puteolorum nominis origine diſputat. Tacitus Annal. L. XIV. *Vetus oppidum Puteoli ius coloniae, et cognomentum a Nerone adipiſcuntur.* Frontinus tamen, L. de Colon. p. 87. *Puteolis colonia Auguſta. Auguſtus deduxit.* Vide quae dicturi ſumus. L. XXXI. ſ. 2. H.

i. *Phlegraei)* Iidem et Leborini ſeu Laborini dicti: nunc *campo Quarto*, vt egregie aduerſus Cluuerium diſputat Camill. Peregr. p. 261. H.

graei campi, Acheruſia k. palus Cumis vicina. Litore autem Neapolis l. Chalcidenſium et ipſa, Parthenope m. a tumulo Sirenis appellata: Herculanium n. Pompeii o., haud p. procul aſpectante I monte Veſuuio, alluente q. vero Sarno amne: ager

Pp 5 Nuce-

I. *Spectante. Gr. et Al.*

k. *Acheruſia)* Ἀχερουσία λίμνην, Straboni l. c. *Lago della Colluccia.* H.

l. *Neapolis Chalcidenſium, et ipſa Parthenope a tumulo Sirenis dicta)* Sic interpungendum, vt verba illa, *et ipſa*, ad ſuperiora referas. Ait enim, ſicuti Cumas, quas paulo ante reddidit, ita etiam Neapolin Chalcidenſium aedificium eſſe. Auctor eſt Strabo libro V. *Pint.*

Chalcidenſium et ipſa) Perinde atque Cumae. Sic Liuius L. VIII. p. 144. et Velleius, L. I. p. 3. H.

m. *A tumulo Sirenis)* Cui Parthenope nomen fuit. Strabo L. V. p. 246. Stephanus: Martianus, L. VI. cap. de conditoribus Vrb. p. 206. Solinus c. 2. p. 13. Sirenum trium haec nomina apud Tzetz. Chiliad. 6. v. 719. Λευκοσία, Λίγεια, Παρθενόπη. H.

n. *Herculanium, Pompeii: haud procul ſpectante monte Veſuuio, etc.)* Lege: *Herculaneum, Pompeii; haud procul ſpectato monte Veſuuio, alluente vero Sarno amne.* Vid. Iſaac. Voſſium in Melam. p. 170. *Gr.*

Herculanium) Ἡράκλειον Straboni, l. c. Nunc *Torre di Ripalta*, vt recte Holſten. aduerſus Cluuerium. H.

o. *Pompeii)* Oppidum fuit, nunc rudera: et *Ciuità* nomen. Sarno amne alluebatur, vt auctor eſt praeter Plinium Strabo, p. 247. et Statius, L. II. Carm. 2. Silu. *Nec Pompeiani placeant magis otia Sarni.* Nomen hodie amni *Sarno*, et *Scafati.* H.

p. *Haud procul)* Hoc et Mela Pomponius, L. II. c. 4. *Herculaneum, Veſuuii montis aſpectus, Pompeii.* H.

q. *Alluente vero Sarno amne, ager Nucerinus eſt: et nouem millia paſſuum a mari ipſa Nuceria)* Prima illa verba, *Alluente vero Sarno amne*, ad ſuperiora pertinent: vt ſcribendum putem, *Pompeii haud procul ſpectante monte Veſuuio, alluente vero Sarno amne. Ager Nucerinus, et IX. M. paſſuum a mari ipſa Nuceria.* Nam verbum, *eſt*, non legitur in ſcriptis codicibus. Allui vero Pompeios

Nucerinus [1]: et nouem millia paſſuum a mari, ipſa Nuceria. q. Surrentum r. cum promontorio Mineruae, Sirenum quondam ſede [2]. Nauigatio a Circeiis s. duodeoctoginta millia paſſuum patet. Regio ea a Tiberi prima Italiae ſeruatur, ex deſcriptione Auguſti. Intus coloniae: Capua t. ab campo

1. *Nucerinus eſt: et Vet.* — 2. *ſedes. Chiff.*

ios Sarno amne, Strabo tradit libro quinto. *Pint.*

q. *Nuceria)* Nocera. Cognomen huic Alfaterna fuit, ad diſcrimen Nuceriae Vmbricae, quae Camellaria dicebatur. Auctor Diodorus Siculus L. XIX. p. 707. H.

r. *Surrentum)* *Sorrento.* Ibi ἀκρωτήριον Ἀθήναιον Straboni L. V. p. 247. nunc quoque *Capo della Minerua:* Sirenianos montes Frontinus vocat, L. de Colon. p. 125. Ab ea regione Sirenum nomen accepit Homerus, Odyſſ. μ΄. v. 44. Sed eas virgines facit, quae et cantando permulcerent aures, et noſſent labores Graecorum ac Troianorum, aliosque in toto orbe, v. 190. In ea vero fabula, aliud nihil Sirenes, quam conſcriptiones hiſtoricae et poeſes fabuloſae ſunt, quarum lectione capiebatur Vlyſſes. Bis alligari eum oportuit, ne ibi maneret, μ΄. 196. Quo ſignificatur, cum res domeſtica curanda eſt, male teri tempus in lectione hiſtoriae ſiue fabularum. Vlyſſi ſocii ipſi ſibi ſponte obturauere, quoniam plebs ſcilicet, aliis diſtenta curis id genus ſtudiorum negligit. Incolere dicuntur Sirenes pratum amoenum; ſed mortuorum oſſibus plenum; quoniam hiſtoria non niſi de mortuis loquitur. In inſula denique eas collocat, μ΄. 167. νῆσον Σειρήνοιιν, quod ipſum hoc integrum hemiſphaerium eſt, Oceano circumcinctum, vt putabant. H.

s. *Circeiis)* Circeium eſt mons, ſiue promontorium potius, ad cuius radices oppidum Sanctae Felicitatis ſitum eſt. *Dalec.*

t. *Capua ab campo)* Liu. L. IV. p. 78. *Capua ab duce eorum Capye, vel (quod propius vero eſt) a campeſtri agro appellata.* Liuium Feſtus exſcripſit. Sic Diodorus a circumiacentium camporum planitie dictam eſſe vult. Strabo a capite, quod caput eſſet duodecim vrbium, inditum nomen putauit, p. 248. Nunc vicus eſt,

po dicta, Aquinum u., Sueſſa x., Venafrum y., Sora z., Teanum a. Sidicinum cognomine, Nola. b. Oppida: Abellinum c., Aricia d., Alba e. longa, f. Acerra-

eſt, *S. Maria di Capua:* a noua Capua millia paſſuum diſſitus, Camillo Peregr. p. 381. idemque recte admonet, p. 347. in MSS. legi, *Capua ab XI. campo*, hoc eſt, *ab vndecimo campo*, ſic enim et noſtri habent, et fauere Strabo proxime laudatus videtur, perinde ac ſi e duodecim vrbibus, ipſa reliquis vndecim praeſtaret. Plin. L. XVIII. ſ. 29. *Capua colonia ab Auguſto deducta.* H.

u. *Aquinum) Aquino*, ac procul amne Liri, in Prou. Terrae Laboris. H.

x. *Sueſſa)* Apud Gruter. p. 1093. COLONIA. IVLIA. FELIX. CLASSICA. SVESSA. Haec Aurunca olim cognominata, ad diſcrimen Sueſſae Pometiae, quae in Volſcis fuit. Saepe etiam ſine cognomine, quod Sueſſa Pometia euerſa iam inde a Tarquinii temporibus foret. Haec nunc *Seſſa* dicitur, intra Lirim et Teanum, de quo mox. H.

y. *Venafrum)* Hodie *Venafri*, in Vulturni fluminis ripa. H.

z. *Sora)* Gruter. p. 409. COLONIA. SORANA. Ad Lirim amnem, Arpino proxima, *Sora.* Ptolemaeo, Σῶρα, L. III. c. 1. H.

a. *Teanum)* Τέανον Σιδικηνὸν, Straboni, L. V. p. 249. ad diſcrimen Teani Apuli, de quo ſ. 16. *Tiano*, ad fontem fluuii Sauonis. H.

b. *Nola)* Gruterus ex Sirmondo, p. 1085. COL. FEL. AVG. NOL. Frontinus, L. de Coloniis, p. 87. *Nola Colonia Auguſta.* H.

c. *Abellinum)* Ab hoc Campaniae Abellino, diuerſum illud quod in Hirpinis fuiſſe videbimus, ſ. 16. Huius meminit Frontinus, p. 82. H.

d. *Aricia)* Nunc *l'Arricia*, vbi lacus Aricinus Dianae ſacer prope Velitras. Ἀρικία Ptolemaeo, L. III. c. 1. Frontino, L. de Colon. p. 82. *Arina*, pro *Aricia.* H.

e. *Alba longa)* Solo aequata a Romanis, Tulli Hoſtilii principatu. Dionyſ. L. I. p. 53. Ex eius ruderibus oppidum excitatum, cui nomen vetus *Albano* eſt, XII. fere millia paſſuum ab vrbe Roma. H.

f. *Acerrani)* Ab Acerris, oppido ad Liternum amnem, ſeu Clanium. De his Virgil. L. II. Georg. v. 225. *Talem diues arat Capua, et vicina Veſuuo Ora iugo, et vacuis Clanius non aequus Acerris.* Vide

cerrani, Alliſani g., Atinates h., Aletrinates i., Anagnini k., Atellani l., m. Affilani [1], Arpinates n., o. Auximates [2], Auellani p., Alfaterni q. et qui ex agro

1. *Aeſulani.* V. *Aſulani Gr. et Al.* 2. *Auximares, Auxellani. Vet.*

Vide Seruium in eum locum. Sunt et Acerrae aliae, de quibus dicemus, ſ. 19. H.

g. *Alliſani.)* Oppidum Straboni, L. V. p. 238. Ἀλλιφαί. Liuio, L. IX. p. 168. *Alliſae:* Incolae, p. 167. *Alliſates*, Frontino, L. de Colon. p. 83. *Alliſe.* Nunc ruderibus nomen eſt *Aliſi*, prope Vulturni ripam. H.

h. *Atinates)* Ἄτινα Ptolemaeo, L. III. c. 1. prope Fidenas, in oppidis Latinorum mediterraneis: nunc vicus, a Caſſino IV. M. paſſ. in radicibus Apennini montis. H.

i. *Aletrinates)* Alatrinates Hernici nominis populos vocat Liuius, L. IX. p. 83. Nunc *Alatri*, inter Anagniam et Soram. Frontino, L. de Colon. p. 82. *Alatrum.* H.

k. *Anagnini)* *Diues Anagnia* Maroni dicitur, nunc *Anagni*, in Campania, vt vocant, Romana. H.

l. *Atellani)* Atellanorum ruinae viſuntur in Auerſa oppido regni Neapolitani. Prope id oppidum diuae Mariae templum, quod nomine vetuſto in Altella vocatur. Robertus Guichardus Auerſum nominauit, quod illic munitis caſtris Neapolin ſimul et Capuam per longum tempus obſidens aduerſatus diu ſit. *Dal.*

Atellani) Ἄτελλα Straboni, L. V. p. 249. In eius ruinis nunc eſt *S. Arpino*, ſive *S. Elpidio*, duobus mill. paſſ. ab Auerſa. Auerſanus Epiſcopus, etiam et Atellanus olim, et Cumanus dicebatur. Holſten. H.

m. *Affilani)* Ab oppido, *Affile.* Vide Not. et Em. N. XLII. (hic conſp.) *Affilani)* In MSS. *Afulani.* In edit. Parm. *Veſulani*, perperam: exigente elementorum ſerie, vt ab A gentis eius nomen incipiat. Frobenius, et alii poſt eum, *Aſulani.* Nos *Affilani:* quod apud Frontinum legitur, L. LXXXIII. *Affile oppidum lege Sempronia.* H.

n. *Arpinates)* Arpinum, natale Ciceronis ſolum, *Arpino*, mill. paſſ. a monte Caſſino. H.

o. *Auximates)* Horum ſitus adhuc obſcurus. Caue enim cum Auximatibus aliis confundas, de quibus in quinta Italiae regione dicemus inferius ſect. 18. H.

p. *Auellani)* Ἀβέλλα Straboni, L. V. p. 249. et nunc *Auella*,

agro r. Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bouillae s., Calatiae t., Caſinum u., x. Calenum,

Auella, ad fontes amnis Literni. H.

q. *Alfaterni)* A Nuceria Alfaterna, de qua ſuperius, hi nomen habent. Νουκερίαν τὴν Ἀλφατέρνη vocat Diodorus, L. XIX. Bibl. p. 707. H.

r. *Et qui ex agro)* Alfaterni, vt ſeruetur locorum per litterarum ſeriem digeſtio, in Latinis, Hernicis, Labicanisque ſunt repetendi. Λαβικανοὶ Dion. Halic. L. V. p. 326. Quorum oppidum Labicos vocat Liu. L. II. p. 34. Nunc eſſe oppidum *Columna*, Holſtenio credit Fabrettus, diſſ. I. de Aquaed. p. 13. H.

s. *Bouillae)* Bouilla oppidum Frontino, L. I. de Colon. p. 83. H.

t. *Calatiae)* Calatia, hodie, *Caiatia*. Huic vicinus Callis Sidicinus, hodie *Calvi*, et Callicula, hodie *Caianello*. *Dal.*

Calatiae) Liuio, Calatia, L. IX. p. 162. Nunc vicus ignobilis, in Appia via, *S. Gaiazza*, inter Capuam et Beneuentum. Holſten. H.

u. *Caſinum)* Varro lib. VI. de Ling. Lat. *Caſſinum* ſcribit, ac eius dictionis rationem ducit a *Caſſo*, quod *vetus* ſignificat, quod veteres Samnites a Sabinis orti id tenuerunt: eadem ratione Forum Caſſinum *vetus* appellari. Papinius *Caſinum* ſcribit prima breui, — *Nymphisque habitata Caſini Rura euaſtantur.* Nunc Diui Benedicti coenobium in monte Caſſino. *Dal.*

Caſinum) Nunc *Monte Caſino*. H.

x. *Calenum)* Calenum hodie Carinula. Iuuen. — *Et molle Calenum Porrectura viro.* ſub. vinum, quod in eo tractu nobile fuit: vt Maſſicum, Falernum, Surrentinum, Cecubum, dicta a collibus Caleno vicinis, imprimis vitiferis. *Dal.*

Calenum) Non eſt *Carinola*, prope Maſſicum montem, vt viſum eſt eruditis: ſed *Calui*, citra Capuam fere IV. mill. paſſ. Cales et Calenum idem oppidum eſt. Calenum municipium Cicero vocat, orat. 2. in Rullum. Horat. L. I. Od. 20. *Caecubum, et praelo domitam Caleno Tu bibes vuam.* Et L. IV. Od. 12. *Sed preſſum Calibus ducere Liberum Si geſtis.* Plura de eo argumento Camillus Peregr. p. 436. H.

lenum, y. Capitulum [1] Hernicum, Cereatini qui z. Mariani cognominantur: Corani a. a Dardano Troiano orti: Cubulterini, Caſtrimonienſes b., Cingulani: c. Fabienſes [2], in monte Albano: d. Foropopulien-

1. *Capitulum Cernetum, Cernetani Gr. et Al.* 2. *Gabienſes. Ch.*

y. *Capitulum)* Frontino, L. de Colon. p. 123. *Capitulum oppidum lege Syllana eſt deductum.* Vide Not. et Em. N. XLIII. (paulo poſt) vbi et de Cereatinis dicitur. *Capitulum Hernicum, Cereatini qui Mariani)* In ed. Parmenſi *Capitulum Hernetum, Cernetani.* Frobenius aliique deinceps, *Capitulum, Cernetum: Cernetani.* Emendationis noſtrae auctor fuit partim Strabo, L. V. p. 238. partim Frontinus: Sic enim ille: Ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ὑπὲρ Πραίνεςον, ἥ τε τῶν Ἑρνίκων πολίχνη Καπίτουλον, καὶ Ἀναγνία πόλις ἀξιόλογος, καὶ Κερεαταὶ etc. *In montibus ſupra Praeneſte, vrbs Hernicorum ſita eſt, Capitulum, et Anagnia vrbs inſignis, et Cereatae.* Itaque erit *Hernicum* pro *Hernicorum*, et a Cereate Cereatini. Frontinus vero L. de Colon. p. 85. *Cereate Mariana* (non *Marina*) *municipium familia C. Marii obſidebat.* Et p. 118. *Ceretium* (lege *Cereatium*) *municipium familia Marii obſidebant.* H.

z. *Qui Mariani)* Ob familiam C. Marii. H.

a. *Corani) Coram Dardanus condidit*, inquit Martianus, L. VI. p. 206. et Solinus c. 2. p. 13. Lucanus L. VII. v. 393. vere admodum, *Gabios, Veiosque, Coramque Puluere vix tectae poterunt monſtrare ruinae.* H.

b. *Caſtrimonienſes)* Frontino L. de Colon. p. 85. *Caſtrimonium oppidum lege Syllana eſt municipium.* H.

c. *Fabienſes)* Fabiae gentis oppidulum in Albano monte, prope Albam longam, de qua antea dictum eſt. H.

d. *Foropopul.)* Inſcript. apud Camill. Peregr. p. 460: FOROPOPILIENSIVM. Forum Populi, vel Popilii, Φόρος Ποπλίου apud Ptolemaeum, L. III. c. 1. iuxta Capuam, cui finitimus ager Falernus fuit. Ex male diſtincto hoc Plinii loco, Foropopulienſes Cluuerius e Falerno agro tranſtulit in Albanum montem. Ibi Forum Populi fuit, vbi nunc *Rocca di Papa.* Ex Frontino p. 85.

pulienſes [1], ex Falerno: e. Fruſinates [2], Ferentinates f., Freginates g., Fabraterni veteres, Fabraterni noui, Ficolenſes h., i. Foroappii [3], Forentani, k. Gabini

1. Foropopulienſes. Ex Falerno, Fraſinates Gr. et Al. 2. Fuſcinates, a Fuſcinone oppido. Vet. 3. Foroappiani. V. hodie foſſa noua, coenobium.

p. 85. *Forum Populi* dicitur: at rectius p. 119. *Popilii.* Ἀγορὰ Ποπιλία Dion. Halic. L. I. p. 17. H.

e. *Fruſinates*) A Fruſinone oppido, cuius Frontinus meminit, L. de Coloniis p. 85. cum Ferentino, a quo Ferentinates, et Fabrateria, vnde Fabraterni. Fabrateria hodie *Faluatera* prope Lirim amnem. Ferentinates Hernici nominis populos appellat Liuius, L. IX. p. 168. Fruſinatum idem meminit, L. X. p. 170. Φρουσινῶνος oppidi, Diod. Sic. L. XX. Bibl. p. 809. quod hodieque nomen durat, haud procul a fontibus Liris amnis. Iuvenalis quoque Satyr. 3. v. 224. *Aut Fabrateriae domus, aut Fruſinone paratur.* Grut. p. 1095. FRABATERNI. NOVANI. et alibi FRABATERNI. NOVI. praue. Tab. Peuting. ſ. 4. ANAGNINO VIII. FERENTINVM VII. FEBRATERIAE IIII. H.

f. *Ferentinates*) Ferentium Tuſciae Ptolemaeo, vnde Ferentini: Ferentinum Latii, vnde Ferentinates. Strabo perpetuo *Ferentinum* ſcribit. Eſt et in Samnio Ferentum, ſiue Sabinis, vnde Ferentani et Ferentii. Valer. lib. II. *Habitabat in villa ſua prope vicinum Sabinae regionis Ferentum:* quamuis illic quidam legant Fretum. *Dal.*

g. *Freginates*) Ab alio, quam Fregenis, ſeptimae regionis, et Etruriae oppido, de quo diximus ſect. ſup. H.

h. *Ficolenſes*) Ficulnea vetus oppidum, apud Liu. L. I. p. 14. prope Corniculum. Incolae Φικόλνεοι Dion. L. I. p. 14. Nunc Fanum *S. Vaſile*, tribus paſſ. mill. a Fidenis. H.

i. *Foroappii*) Mira nominis conformatio a Foro Appii: ſaltem *Foroappienſes* diceret, vt Foropopulienſes. Nunc eſt *Caſarilio di S. Maria*, infra Setiam, ad Pontinam paludem, vt ait Vibius Seq. p. 341. a Terracina, M. P. XVIII. vt Antoninus, ſiue vt volunt, Aethicus. H.

k. *Gabini*) Γάβιοι oppidum in Praeneſtina via, inquit Strabo, L. V. p. 238. a Praeneſte Romam euntibus. H.

bini, l. Interamnates [1] Succaſini, qui et Lirinates vocantur: Ilionenſes m., Lauinii n., Norbani,

1. *Interamnates, Succaſani qui et L. Gr. et Al.*

l. *Interamnates Succaſini*) Succaſini, et Lirinates, non nomina ſunt, ſed horum Interamnatium cognomina. Sunt enim alii rurſus Interamnates in quarta ſextaque regione nominandi. Hanc Interamnam, quae ab amne Liri in Latio nomen habet, Holſtenius ibi ſitam eſſe putat, vbi nunc eſt *Torre di Termine*, alii vbi Caſtrum *l' Iſoleta*. Vide Not. et Em. N. XLIV. (hic adi.) *Interamnates Succaſini, qui et Lirinates*) Haec coniunctim vt legerentur, effecimus: non vti prius, *Interamnates, Succaſani, qui et Lirinates.* Nam praeter elementorum ſeriem, quae nunc alioqui abrumperetur, docet id vetus inſcriptio apud Gruter. p. 431. quae Caſino in monte reperta eſt: in qua REIP. INTERAMNAT. LIRIN. mentio habetur. Sic porro appellati ſunt, quod ad Lirim amnem ſedes haberent: Succaſini autem (ſic enim emendo, pro *Succaſani*) quod ſub Caſino monte. Auctor emendandi Liuius, L. XXVI. p. 282. *Sub Caſinum biduo ſtatiua habita: Inde praeter Interamnam, Aquinumque in Fregellanum agrum ad Lirim fluuium ventum.* H.

m. *Ilionenſes, Lauinii*) Forte haec coniunctim legenda, vt Ilionenſes dicti ſunt, quod ab Ilio primi eius oppidi incolae cum Aenea venerunt, cui oppido nomen Lauinio fuerit. In eo colle ſitum fuiſſe videtur, qui nunc vulgo *Monte di Leuano*, M. D. paſſ. ſupra Patricam. Holſt. Vide Not. et Em. N. XLV. (hic conſp.) *Ilionenſes Lauinii*) Lanuuii repoſuit Hermolaus ex Ptolemaeo, ob vetus municipium Lanuuium, qui pagus eſt hodie *Indovina*, haud procul Velitris. At maior longe dignitas Lanuuii fuit, vt vetuſtas maior: nam vt Varro ait L. IV. de L. L. p. 35. *Oppidum, quod primum conditum in Latio ſtirpis Romanae Lauinium fuit: Hoc a Latini filia, quae coniuncta Aeneae, Lauinia appellata:* etc. Frontino, p. 86. et 124. *Lauro Lauinium* dicitur. Dion. Halic. Antiq. L. V. p. 278. Λαουίνιον μητρόπολις τοῦ Λατίνων γένος. Incolae Λαβινιαταὶ. p. 326. H.

n. *Lauinii*) In ruinis Lauinii exſtructa eſt ciuitas Indiuina. Aliud fuit Lanuuium municipium, e quo Licinii Murenae originem trahebant.

ni o., Nomentani p., Praeneſtini q., vrbe quondam Stephane dicta, Priuernates r., Setini s., Signini, Sueſſulani, Telini t., Trebulani [1] u. cognomine

1. *Alias Mutiſcaei infra c. 12.*

hebant. Roma Tarracinam petentibus occurrit Marinum, deinde Lucii Murenae villa, adhuc nonnihil integra, et Portium praedium. Marinum quidam Marianam villam eſſe putant: alii exſtructum fuiſſe ex Lauinii ruinis. Quidam de Zagarolo propinquo id exiſtimant. In denariis Romanis inſignia fuere penates tantum duo, haſtas manibus tenentes, porca in eorum medio: quod ſus Aeneae Lauinii porcos albos triginta pepererat, Albae poſt annos triginta a Lauiniis condendae oſtentum. Vrſinus famil. Sulpic. et Leandr. in deſcrip. Latii litoral. pag. 198. *Dalec.*

o. *Norbani*) Norba olim Volſcorum oppidum, hodie *Norma rouinata*, Signiam inter, paludesque Pomptinas, Liu. L. XXXII. p. 383. H.

p. *Nomentani*) Nomentum oppidum Liuio, L. I. p. 14. Hodie *Lamentana*. Baccius, L. V. p. 271. in Terra Sabina. H.

q. *Praeneſtini*) Vrbs Praeneſte, Πραίνεςος Straboni, L. V. p. 238. vbi et Πολυςέφανον quondam appellatam ſcribit, quo nomine coronarum multitudo exprimitur. Hodie *Pilaſtrina*, et *Paleſtrina* dicta. Olim ſummo montis attollebatur iugo. A Bonifacio VIII. diruta, in vallem deinde deiecta eſt. H.

r. *Priuernates*) Πριϐερνον Ptolemaeo in Latio, L. III. c. 1. Priuernum oppidum Frontino, p. 125. Nunc *Piperno*, ad Vfentem fluuium et Pomptinas paludes. H.

s. *Setini etc.*) Setini a Setia, de qua ſupra. *Signini* a Signia colonia, Liuio L. II. p. 28. *Segni*, in Campania vt vocant, Romana. *Sueſſulani* ab oppido Σεέσσελα, cuius meminit Strabo, L. V. p. 249. nunc *Caſtel di Seſſola*, prope dirutum: olim colonia Sueſſula Frontino, p. 88. H.

t. *Telini*) Forte *Teleſini*, a Teleſia colonia, apud Frontinum, p. 89. Τελεσία Ptolemaeo, L. III. c. 1. prope Beneuentum. H.

u. *Cognomine*) Ad diſcrimen Trebulanorum in Samnio, de quibus ſ. 17. Horum oppidum ἡ Τριϐόλα, Dion. Halic. L. I. p. 11. H.

mine Balinienſes, Trebani x. Tuſculani y., Verulani z., Veliterni a., Vlubrenſes b., c. Vluernates [1]: ſuperque Roma ipſa: cuius d. nomen alterum dicere, arcanis caerimoniarum nefas habetur: optimaque et ſalutari fide abolitum enunciauit Valerius Soranus, luitque e. mox poenas. Non alienum videtur inſerere hoc loco exemplum religionis antiquae, ob hoc maxime ſilentium inſtitutae. Namque Diua Angerona, cui ſacrificatur, a. d. f. XII [2] Calend.

1. *Vrbinates. Chiff.* 2. *Ad diem XII. Cal. Ian. Gr. et Al.*

x. *Trebani)* Τρῆβα Ptolemaeo, L. III. c. 1. Latii oppidum nunc *Terui*, in Campania Romana. H.

y. *Tuſculani)* Prope erat villa Ciceronis Tuſculana, hodie, *Sancta Maria di grotta ferrata. Dal.*

Tuſculani) Tuſculum ibi fuit, vbi nunc Freſcati. H.

z. *Verulani)* Oppidum *Verulae* Frontino, L. de Colon. p. 90. et 127. Nunc *Veroli*, infra Alatrium, in Hernicis; auctore Liuio, L. IX. p. 168. H.

a. *Veliterni)* Sub monte Algido Velitrae oppidum Liuio L. II. p. 31. hodieque *Velitri*. H.

b. *Vlubrenſes)* Ab Vlubris, oppido deſerto, de quo Iuvenal. Sat. 10. p. 102. *Pannoſus vacuis aedilis Vlubris.* H.

c. *Vluernates)* MSS. Reg. etc. *Vruanates*, ab vrbe fortaſſis extorta appellatione. Vrbinates habere hic locum nequeunt, qui in regione ſexta appellandi ſunt. H.

d. *Cuius nomen alterum dicere, etc.)* Roma altero nomine *Valentia* vocabatur. Vide Solinum cap. 2. M. Velſerum rer. Auguſt. lib. III. pag. 50. et lib. II. p. 23. Iul. Iacobon. append. ad famil. Caeſ. p. 9. Pet. Pith. adverſ. I. cap. 4. Briſſon. form. 1. pag. 70. Fabric. Rom. cap. 2. Onuphr. vrb. Rom. pag. 16. et auctorem ipſum infra, lib. XXVIII. cap. 2. *Dal.*

Cuius nomen) Haec deinceps totidem verbis Solinus, c. I. p. 31. Nomen id alterum fuiſſe Valentiam tradunt. Vide quae in eam rem dicturi ſumus, L. XXVIII. ſ. 4. H.

e. *Luitque mox)* Necem ei allatam ait Solinus. Vide etiam Plutarch. in Quu. Rom. p. 278. H.

f. *A. d. XII.)* Hoc eſt ante diem duodecimum Calendas, ſeu ipſo die duodecimo ante

lend. Ianuarii, ore obligato obſignatoque ſimulacrum g. habet. Vrbem h. tres i. portas habentem Romulus reliquit, aut (vt plurimas [1] tradentibus credamus) quatuor. Moenia eius collegere ambitu Imperatoribus Cenſoribusque Veſpaſianis anno conditae k. DCCCXXVI. [2] paſſ. XIII. [3] l. M. CC.

Qq 2 Com-

1. *Plurimis. V.* 2. DCCCCXX. *Ch.* DCCCCXXVIII. *Gr. et Al.* 3. XXX. *Vet.*

ante Calendas. Solinus loco cit. Vide quae de hac forma loquendi dicturi ſumus, L. VIII. ſ. 70. H.

g. *Simulacrum habet)* In ara Volupiae collocatum, vt docet Macrobius, L. I. Saturn. c. 10. p. 229. qui quamvis eo loco diffidere a Plinio videatur, affert tamen auctores alios, qui eidem ſuffragentur, L. III. Saturn. c. 9. p. 405. H.

h. *Vrbem)* Vrbs ab orbe, ſiue vruo, quod et vrbum dicitur. Vruum autem τὸ ἀνάσιμον, indeque et aratri pars. Orbis quem et Olympum, limbum, mundum vocarunt. Foſſa primum excavata die auſpicato, qua cingebatur vrbs iunctis boue vaccaque interiore, aratro ſulco ducto, introrſumque moenibus factis. Varro. Magius cap. 13. lib. III. *Dal.*

i. *Tres portas habentem)* Quadratam Fabio Pictori, Catoni, Pompeio, Ennio: *Et quis extiterat Romae regnare quadratae.* Plutarcho in Romulo τετράγωνον. *Magius.* Portarum Vrbis 34. nomina, appellationisque rationem vide apud Alex. ab Alex. cap. 16. lib. IV. *Gr.*

Tres portas) Carmentalem, Romanam et Pandanam, quae dicta olim Saturnina eſt, teſte Varrone: mox Pandana, auctore Feſto, quod pateret omnibus. Hallucinantur porro, qui Quadratam Romam apud vetuſtos ſcriptores rerum Romanarum, de ipſa Vrbe accipiunt, Solinum ſecuti ſcilicet, quadratamque Vrbem, et ſuam cuique lateri anguloue portam fuiſſe ſomniant: cum Quadrata Roma locus in Palatio fuerit, ſtructus a Romulo, priusquam Vrbi condendae ſulcum duceret, qui locus Romae fuit, etiam P. Victoris aeuo, a quo in regione Vrbis decima locatur, hoc eſt, in Palatio. Vide et Plutarchum in Romulo: et Feſtum, verbo *Quadrata Roma.* H.

k. DCCCXXVI.) De anno huius Cenſurae dicemus, L. VII.

Complexa montes m. ſeptem, ipſa diuiditur in regiones quatuordecim, compita n. Larium [1] CCLXV. Eius-

1. *Earum. Vet.*

L. VII. ſ. 50. Porro Imperatores Veſpaſianos, patrem et filium ex aequo vocat, quod ſane eſt animaduerſione dignum. Vide L. II. ſ. 10. H.

l. XII. M. CC.) Minore tum aliquanto, quam nunc eſt paſſuum menſura: emenſisque extrinſecus moenibus, et caſtris Praetoriis, turribusque circuitis. Hodiernam murorum amplitudinem vetere illa decem ſtadiis, hoc eſt, MCCL. paſſuum contractiorem eſſe, auctor eſt Martianus, L. I. c. 1. Topographiae Vrbis. Non credimus. H.

m. *Montes ſeptem)* Palatinum: Capitolinum: Caelium, ſeu Querquetulanum, vbi nunc aedes Lateranenſis: Exquilinum, cum Viminali, nunc S. Mariae ad Niues: Quirinalem, nunc *Monte Cavallo*, ab equis duobus marmoreis, quos gigantes tenent, Phidiae opere, et Praxitelis: Aventinum, nunc S. Sabinae: et trans Tiberim, Ianiculum, quod Vrbi Ancus addidit, et fuit, vt mox dicetur a Plinio, in parte Romae: nunc eſt *Montorio*, vbi regio quarta decima fuit. H.

n. *Compita Larium* CCLXV.) Atteſtatur Ouidianus verſiculus, *Compita grata Lari, compita grata cani.* Nam in compitis ſacrum anniuerſarium Laribus fiebat: vnde *Compitalia* dicta, dies ei ſacrificio ſtatus. Et verba quae ſubiiciuntur, intelligenda ſunt de paribus inter ſe a miliario ad omnes portas ſpatiis. *Gelen.*

Compita Larium) Non quaeuis compita Vrbis, ſiue quoslibet exitus vicorum, ſed quadriuia tantummodo, vbi Lares, ſiue aedes, ex quatuor angulis ſibi opponuntur: vbi quatuor viae concurrunt, eo numero colligi intelligimus. In compitis Lares olim coli ſolitos Feſtus teſtatur. Vide Not. et Em. N. XLVI. (hic poſ.) *Compita Larium)* Lares in compitis coli ſolitos praeter Feſtum teſtatur Ouid. Faſt. L. II. v. 615. — *Qui compita ſeruant, Et vigilant noſtra ſemper in vrbe, Lares.* Et Tranquillus de Auguſto, c. 31. *Compitales Lares*, inquit, *ornare bis in anno inſtituit, vernis floribus, et aeſtiuis.* Hinc Tertulliani locum obiter emendamus, L. de ſpectaculis, lib. V. vbi vetus haec arae inſcri-

Eiuſdem ſpatium [1], menſura currente o. a milliario, in capite Rom. fori ſtatuto, ad ſingulas portas, quae ſunt hodie numero triginta p. ſeptem, q. ita [2] vt duo-

1. *Sic ex MS. Hard. eiusdem ſpatii menſura currente Gr. et Al.* 2. *Sic ex MSS. Hard. bis quindecim: alii, ita vi patentes portae. ita vt. d. portae ſ. n. Gr. et Al.*

ſcriptio legitur: CONSVS. CONSILIO. MARS. DVELLO. LARES. COMITIO. POTENTES. Rigaltius edidit, *Coillo potentes.* Grammaticus neſcio quis COLIO, idque pro aede iubet accipi domicoliumque quondam dictum eſſe pro domicilio, hoc vno ductus argumento, ſuſpicatur. Ego libentius, LARES. COMPITO. POTENTES. agnouerim. Laribus dicata compita; et ſub Larium tutela praeſidioque ea eſſe: Ludos idcirco compitalitios appellatos, ex compitis in quibus agitabantur, docet Macrobius Saturn. L.II. c.7. p. 221. *Compitalia*, inquit Varro, L. V. de L. L. p. 49 *dies attributus Laribus: — ideo vbi viae competunt, tum in compitis ſacrificatur. Quotannis is dies concipitur.* Apud Seruium non ſemel, *Lares Viales.* H.

o. *Currente a milliario)* Milliarium eſt, 1. ſpatium mille paſſuum, 2. columna aurea in capite fori Romani, ad quam viae publicae terminabantur, 3. Vas Balneatorium magnum multarum amphorarum capax, Senecae cap. 24. lib. III. Quaeſt. Natur. ὑπνολέσσης. Milliariae porticus a ſpatio mille paſſuum, vel a numero columnarum. Milliariae oleae cap. 12. lib. XVII. *Dalec.*

A milliario) Columna fuit aurea, χρυσοῦν μίλιον, inquit Dio L. LIV. p. 526. ab Auguſto in fori capite conſtituta, octaua regione Vrbis, in quam omnes Italiae viae deſinebant. Id ei nomen inditum, quod ab ea milliariorum numerus, quibus itinera metiebantur, duci primum ſolebat. Conſtituta ea ab Auguſto eſt, A. V. C. DCCXXXIV. M. Apuleio, P. Silio Nerua Coſſ. H.

p. *Triginta ſeptem)* Totidem pariter numerat portas Auct. Deſcr. Vrbis Romae ſub finem p. 147. ſed Plinio ſcilicet praeeunte. H.

q. *Ita vt duodecim)* Ad duodecim ex illis, inquit, itur via duplici; per directum, et per obliquum. At hae ſemel a nobis numerantur, qua ad eas itur per directum. Sunt etiam aliae ſeptem, quae ſunt ex veteribus,

duodecim ſemel numerentur, praetereanturque ex veteribus ſeptem, quae eſſe deſierunt, efficit paſſuum per directum xxx. r. M. dcclxv. Ad s. extrema vero tectorum cum caſtris t. praetoriis ab eodem milliario per u. vicos omnium viarum menſura

bus, omnino autem a nobis non numerantur, quia perviae eſſe deſierunt. Significat aetate ſua legitimas fuiſſe Romae portas triginta. H.

r. XXX. M. DCCLXV.) Igitur a milliario ad portas ſingulas, ſi omnes adaequentur menſurae, paſſus fuere omnino DCCCXXXI. cum ſemiſſe. Sic enim ab eodem milliario ad vniuerſas triginta ſeptem, menſura colliget XXX. M. DCCLXV. paſſ. A milliario, ſi ita mauis, ad portas ſingulas mille paſſuum plus minus ſpatium erat: ad omnes XXX. millia DCC. LXV. H.

s. *Ad extrema vero tectorum)* Eorum ſcilicet quae moenium ipſorum ambitu continentur, non quae extra moenia poſita in ſuburbio forent: nam de his poſtea. Miror ſenſiſſe aliter eruditos viros, vt olim Lipſium, in Admirandis, L. III. c. 2. et plane nuper Raph. Fabrettum, L. de Aquis et Aquaeduct. Diſſ. 3. p. 158. H.

t. *Caſtris Praetoriis)* Caſtra Vrbi Tiberius Caeſar adiecit, Seiani monitu, Praetoriis cohortibus Praefecti. Nam de eo Tacit. Annal. L. IV. *Vim praefecturae modicam intendit: diſperſas per Vrbem cohortes vna in Caſtra conducendo: — Praetendebat laſciuire militem diductum: ſi quid ſubitum ingruat, maiore auxilio pariter ſubueniri,* etc. Quadrata fuere ea, muris, propugnaculis, turribusque munita: inſtructa templo, armamentario, balneis, fontibusque, ad portam Viminalem: vt fuſe demonſtrat Alex. Donatus, L. I. de Vrbe Roma, c. 15. p. 42. H.

u. *Per vicos)* Non iam per directum, inquit, currente menſura, vt prius, per vias quasque maiores, a milliario ad ſingulas portas: ſed ab eodem milliario per omnes omnium viarum maiorum vicos et angiportus, caſtris etiam Praetoriis, et vicis, qui inibi erant, emenſis. Viae omnino in vrbe fuerunt nouem et triginta, quot fere portae: vici quadringenti et viginti quatuor, vt quidem proditum eſt in Deſcript. Vrbis Romae. Sed quotcumque Romae vici eſſent, qui eos omnes, inquit Plinius, facto profectionis initio

ſura colligit paulo amplius ſeptuaginta x. millia paſſuum. Quo ſi quis altitudinem tectorum addat, y. dignam [1] profecto aeſtimationem concipiat, fateaturque nullius vrbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Clauditur ab oriente aggere Tarquinii z. Superbi, inter prima opere mirabili. Namque eum muris aequauit, qua maxime patebat a. aditu plano. Cetero munita erat praecelſis muris, aut abruptis montibus b., niſi [2] quod exſpatiantia tecta multas addidere c. vrbes. In prima regione praeterea fuere d.: in Latio clara oppida; Satricum e., Pometia, Scaptia, Pitulum, Polito-

 rium,

1. *Dignationis.* 2. *niſi qua.*

initio a milliario in capite fori Romani ſtatuto, percurreret, is ſeptuaginta millia paſſuum, et eo amplius, ambularet. Eo ſenſu in prophetia Ionae, c. 3. v. 3. *Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum;* quoniam eius vicos omnes pererrare nemo poſſet, niſi itinere trium dierum: vt iterum dicemus ad L. VI. ſ. 16. H.

x. *Septuaginta)* In Deſcriptione Vrbis modo laudata, regiones Vrbis XIV. pedes dicuntur continere CCCCXIX. M. DCCCCXXIV. Paſſus ea menſura efficit, ſi pedem vnum adieceris, LXXXIII. M. DCCCCLXXV. Sed multo certior auctor ac teſtis Plinius. H.

y. *Dignam)* Debitam, conuenientem. H.

z. *Tarquinii)* Vide quae dicturi ſumus, L. XXXVI. ſ. 24. n. 2. H.

a. *Patebat)* Vrbs nimirum. H.

b. *Montibus)* Auentino, Caelio, Quirinali. H.

c. *Addidere vrbes)* Suburbia ſcilicet, quae producta longius ad vicinas fere vrbes pertinebant, Ocriculum, Tibur, Ariciam, etc. H.

d. *Fuere in Latio)* Defecerunt, inquit, in prima regione praeterea, primumque in Latio oppida, etc. Infra enim, *In Campano autem agro*, etc. Ex his nec ſitus plerorumque, nec nomina ipſa conſtant. H.

e. *Satricum, etc.)* De Satrico, Liuius, L. I. p. 34. incolae Σατρηκανοί Dion. Halic. L. V. p. 326. Pometia Sueſſa, de qua nos ſuperius

rium f., Tellene, Tiſata g., Caenina, Ficana, Cruſtumerium h., Ameriola, Medullia [1], Corniculum, Saturnia i., vbi nunc Roma eſt: k. Antipolis [2], quod nunc Ianiculum in parte Romae: l. Antemnae [3], Came-

1. *Medullum. Ch.* 2. *Aeneipolis. Vet.* 3. *Antenna. Vet.*

rius egimus. A Scaptia Σκαπτήνιοι ap. Dion. l. c. H.

f. *Politorium*, etc.) Πολιτώριον Dion Halic. L. III. p. 179. et Liuio, L. I. p. 13. Τελλήνη Dionyſio, Liuio Tellenae, l. c. H.

g. *Tifata) Tifata* imminentes Capuae colles vocat Liuius L. VII. p. 150. ſed hi extra fines antiqui Latii. Καινίνη et Κρυςομέριον Dion. L. II. p. 101. et 104. Liuio, L. I. p. 14. *Corniculum, Cameria, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Nomentum,* in Latio. Medulliam ab Albanis conditam ait Dionyſ. L. III. p. 136. Ficanae denique Liuius meminit, L. I. p. 13. H.

h. *Cruſtumerium)* In ea regione nunc ſunt Mons rotundus, Palumbaria, et quaedam oppida ignobilia. Vide Scalig. in Feſtum voce Cruſtumina. *Dal.*

i. *Saturnia)* Ouid. Faſtor. L. VI. *A patre dicta meo quondam Saturnia Roma eſt.* Virgil. Aen. L. VIII. *Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit vrbem: Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.* Vide et Auguſt. de Ciuit. Dei L. VII. c. 4. Dion. Halic. Antiq. Rom. L. I. p. 36. et Varron. d. L. L. L. IV. p. 13. H.

k. *Antipolis)* Sic vett. edd. legunt: veriſimileque eſt, Pelaſgos aut Arcadas, qui cum Aboriginibus Saturniam tenebant, hoc nomen Ianiculo indidiſſe, quod id oppidum ſibi ex aduerſo ſitum eſſet. *Gelenius.*

Antipolis) Quod ex aduerſo Saturniae vrbis, quae vltra Tiberim erat, vbi nunc Roma eſt, condita eſſet in Ianiculo, a Iano, vt diximus: ab Aenea, vt Hermolaus credidit. H.

l. *Antemnae)* Vnde Antemnates, Liuio, L. I. p. 14. et Dion. L. I. p. 13. Καμερία, Dion. L. V. p. 307. *Collatia* Liuio, l. c. Κολατία Dion. L. III. p. 187. Feſto, Conlatia, a conlatis eo opibus: et porta Vrbis inde dicta Conlatina. A Norbe Norbani ſunt ſupradicti. *Sulmo* nunc *Sermonetta*, inter Velitras et Priuernum. H.

Camerium, Collaria, Amitinum [1], Norbe, Sulmo: et cum his carnem m. in monte Albano ſoliti accipere populi Albenſes n., Albani, o. Aeſolani [2], Acienſes, Abolani, p. Bubetani [3], Bolani, Cuſuetani, Coriolani, Fidenates, r. Foretii [4], Hortenſes, Latinienſes, s. Longulani [5], Manates, Macrales, Mutucu-

1. *Sic ex MSS. Hard. conſentit Ch. Collatia, Amiternum Gr. et Al.* 2. *Solani. Vet.* 3. *Nubetani. Ch.* 4. *Foreſi, Vet. Foruli. Strab. Forenſes. Feſtus in voce Novae curiae.* 5. *Longani. Ch.*

m. *Carnem in monte Albano)* In viſceratione, ſiue ἐν τῇ κρεοδαισίᾳ, cui apud Lacedaemonios ſplendidiſſimus quisque ac clariſſimus praeficiebatur. Itaque et Lyſandro munus aliquando id commiſſum eſt. Rhodig. c. 7. V. τὴν κρεοδαισίαν Lampridius in Alexandro *Edulitatem* nominare videtur. *Dal.*

Carnem — accipere) Meminit moris huiusce Liuius, L. XXXII. p. 383. *Legati ab Ardea,* inquit, *queſti in Senatu, ſibi in monte Albano Latinis carnem, vt aſſolet, datam non eſſe.* H.

n. *Albenſes) Albani dicuntur ab Albano,* inquit Chariſius, L. I. p. 81. *Albenſes autem ab Alba Fucente.* Sed ab his diuerſi ſunt Albenſes, qui nunc a Plinio appellantur. H.

o. *Aeſolani)* Ab Aeſola ſiue Aeſula, de qua Horat. L. III. Od. 29. *Ne ſemper vdum Tibur, et Aeſulae Decliue contempleris aruum.* H.

p. *Bubetani)* Dionyſio Halic. L. V. p. 326. Βουβεντανοί. Qui Plinio Bolani, hos Liuius Volanos, L. IV. p. 82. oppidum *Bolas* vocat, L. VI. p. 106. Κοριολανῶν πόλιν habet Dionyſ. L. VIII. p. 495. Coriolos Liuius, L. II. p. 32. Hinc Martio Coriolano nomen. H.

q. *Fidenates)* Fidenas euertit ac prorſus deleuit M. Aemilius Dictator. *Dal.*

Fidenates) Fidenae oppidum, Liuio, L. I. p. 13. XVIII. milliario ab Vrbe Roma, inquit Eutropius, L. I. p. 728. Fidenas, a Mamerco Dictatore direptas narrat Liuius, L. IV. p. 77. Nunc *Caſtello Giubileo*, ſex ab vrbe mill. paſſ. vt ait Holſt. in Ital. p. 127. H.

r. *Foretii)* Forte *Forienſes*, de quibus Feſtus, verbo *Novae Curiae.* H.

s. *Longulani,* etc.) Horum oppidum Longulam Liuius, L. II. p. 34. appellat: Λογγόλαν πόλιν Dion. L. VIII. p. 551.

tucumenſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani, Octulani, Pedani t., u. Polluſtini [1], Querquetulani, Sicani, Siſolenſes, Tolerienſes, Tutienſes, Vimitellarii [2], Velienſes, Venetulani, Vitellenſes [3]. Ita x. ex antiquo Latio LIII. populi interiere ſine veſtigiis. In Campano autem agro Stabiae y. oppidum fuere

1. *Poletaurini. Chiff.* 2. *Vimiterali. Vet. Vinutellarii Chiff.* 3. *Vicellenſes. Gr. et Al.*

p. 551. Ceteri deinceps ſere incogniti. H.

t. *Pedani)* Pedanos quoque vocat Liuius, L. VIII. p. 142. oppidumque Pedum, L. II. p. 34. Πέδα, πόλις Αὐσονικὴ Stephano. De regione Pedana, Horat. L. I. ep. 4. H.

u. *Polluſtini)* Oppidum Polluſtiam Liuius appellat, L. II. p. 34. Κερκετȣλανȣ̀ς Dion. L. V. p. 326. Τολερίνȣς, Plutarchus, in Coriolano, p. 227. Velienſes a Velia. Liuius, L. II. p. 24. Vitellenſes, (ſic enim repoſui pro *Vicellenſes,*) a Vitelia, de qua idem Liuius, L. II. p. 34. quam Stephanus Βιτέλλαν vocat. H.

x. *Ita ex antiquo Latio LIII. populi interiere)* Hi populi, qui ex antiquo Latio, Plinii tempore, defecere, illi ipſi ſunt proxima relatione ab ipſo memorati. Nam praefatus fuit, *fuere in Latio clara oppida:* quaſi diceret, fuere olim, iam non ſunt. Hi autem populi LI. ſunt: non LIII. Itaque aut duo oppida librariorum indiligentia omiſſa ſunt, aut in poſtrema ſumma non LIII. ſed L. ſcribi debet. *Pint.*

y. *Stabiae)* Etiamnum inter oſtia Sarni amnis, et Surrentum, loco nomen eſt *Caſtel a mar di Stabia.* De *Stabiano lacte* Galenus, Meth. med. L. V. Symmachus, L. VI. ep. 17. *Stabias ire deſiderant, vt reliquias longae aegritudinis armentali lacte depellant.* Caue igitur hunc nummum Stabiis, aut Bouillis cuſum putes, vt nos olim exiſtimauimus, nihil dum de ſententiis ſuſpicati, quae ſunt in nummis ſcriptae primis duntaxat literis vocum ſingularum. SEPT. GETA. CAES. PONT. *Septimius Geta Caeſar Pontifex:* caput nudum .)(. Bos paſcens. Supra STA: infra. BOV. Legendum videtur. *Seueris Tutantibus Agricolas* aduerſus praedones vel hoſtes, *Beata Orbis Vota.* Tunc enim ſunt laetae ſegetes. Eſt hic nummus

fuere [1] vſque ad Cn. Pompeium et L. z. Catonem Conſules [2], pridie Calend. Maii, quo die L. Sulla legatus bello ſociali id deleuit, quod nunc in villam [3] abiit. Intercidit ibi et Taurania. a. Sunt et morientis Caſilini b. reliquiae. Praeterea auctor c. eſt Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum a L. Tarquinio rege, ex cuius praeda Capitolium [4] is inchoauerit d.: A e. Surrento ad Silarum amnem

1. *Fuit. Vet.* 2. *Cn. Pomp. et L. Carbonem Coſſ. Gr. et Al.* 3. *ſic ex MSS. Hard. conſentit Ch. villas Gr. et Al.* 4. *lego, Capitolinum.*

mus apud Patinum, p. 317. Seueri ſunt Septimius Seuerus pater: et liberi duo, Antoninus et Geta. Quid quod nec vlla Italiae vrbs olim cudit honori Auguſtorum vel Caeſarum: nec extra minorem Aſiam in nummis concordiae ſunt, vt appellant, ſiue Ὁμονοίαι ciuitatum? H.

z. *Et L. Catonem)* Vide Not. et Em. N. XLVII. (hic coll.) *Ad Cn. Pompeium, et L. Catonem)* Ita libri omnes, tum impreſſi, tum manu exarati, ante Hermolaum, qui *L. Carbonem* importune obtruſit, quem bello Marſico, ſiue Sociali nullum fuiſſe Conſulem ſcimus. Fuit vero L. Porcius Cato anno ſecundo huius belli, V. C. DCLXV. cum Cn. Pomp. Strabone, Cn. Pompeii M. patre. H.

a. *Taurania)* Forte quae Stephano Ταυρανίη. Vide Not. et Em. N. XLVIII. (hic inſ.) *Taurania)* Stephanus Ταυρανίη, πόλις Ἰταλίας, forte huc referenda. Apud Melam, L. II. c. 4. Taurinum eſt: apud Strabonem, L. VI. p. 254. regio Tauriana: ſed ad Plinii Taurianam nihil illa pertinent, etſi pertinere Caſaubonus exiſtimauit, in notis ad Strabonem: cum iſta ſint in Brutio: Plinii Taurania in Campano agro. H.

b. *Caſilini)* De Caſilino et Caſilinorum aduerſus Hannibalem fortiſſima tolerantia vide Strabonem lib. V. *Dal.*

Caſilinum) Fuit illud oppidum, vbi nunc eſt Capua noua, et quidem ad vtramque ripam Vulturni amnis, qui et Caſilinus inde dictus. De Caſilino multa Liuius, L. XXIII. p. 234. H.

c. *Auctor eſt Antias)* Etiam et Dion. Halic. Ant. Rom. L. III. p. 186. Ἀπιολάνων πόλιν a Tarquinio Priſco captam prodit. H

d. *Inchoauerit)* Liuius L. I. p. 15. H.

amnem triginta millia paſſuum ager Picentinus fuit Tuſcorum f.: templo Iunonis Argiuae ab Iaſone condito inſignis. Intus g. oppidum Salerni, Picentia.

X. A Silaro regio tertia, et ager Lucanus h. Brutiusque incipit: nec ibi rara incolarum mutatione [1]. Tenuerunt eam Pelaſgi i., Oenotrii, Itali, Morgetes, Siculi, Graeciae maxime [2] populi: nouiſſime Lucani a Samnitibus orti duce Lucio. Oppidum Paeſtum,

1. *Mutatio.* 2. *maximae. aliis, magnae.*

e. *A Surrento ad Silarum amnem, etc.)* *A Surrento ad Silarum amnem triginta millia paſſuum ager Picentinus fuit Oſcorum, templo Iunonis Argiuae ab Iaſone condito inſignis.* ſic legit Salmaſ. 59. *Gr.*

Ad Silarum) Σίλαρις Straboni, L. V. in fine: nunc *Selo*, in ſinum Salernitanum influit. H.

f. *Tuſcorum)* Tuſcos hanc oram olim tenuiſſe auctor eſt etiam Strabo l. c. Idem, L. VI. p. 252. templum ibi conditum ad Iaſone tradit: Diodorus Siculus Bibl. L. IV. p. 859. portum de nauis ſuae nomine Ἀργῷον appellatum: vnde *Argoae* forte potius quam *Argiuae*, legendum hic fuerit. Habet haec quoque Solin. c. 2. p. 12. Nunc *Giſoni* vocant, quaſi Iunonis fanum: Templum hodieque durat, Aſſumtae Virgini ſacrum. Holſten. H.

g. *Intus oppidum Salerni, Picentia)* Ita Colb. 3. librique omnes editi. In mediterraneo procul a mari fuiſſe tum Picentiam innuit, Picentini agri metropolim. Salernum autem, quod in ora fuit, vti nunc eſt, non oppidi tum nomen obtinuiſſe, ſed praeſidii tantum a Romanis ibi conſtituti, quod et Strabo diſerte docet, L. V. p. 251. H.

h. *Lucanus)* Nunc Principatum citeriorem vocant: Brutium agrum, Calabriam. H.

i. *Pelaſgi*, etc.) Haec totidem verbis Antiochus Syracuſanus, ap. Dion. Halic. Ant. Rom. L. I. p. 10. A Pelaſgo primum, mox ab Oenotro Pelaſgi F. tum ab Italo: mox a Morgete, deinde a Siculo Morgetis hoſpite populis, nomina ſubinde commutata. Strabo pariter, L. VI. p. 257. Idem p. 254. ortos a Samnitibus Lucanos docet. H.

k. Paeſtum [1], Graecis Poſidonia appellatum: ſinus Paeſtanus [2]: oppidum Helia, quae nunc Velia. l. Promontorium Palinurum ll.: a quo ſinu m. recedente traiectus n. ad [3] columnam Rhegiam centum M.

1. Praeſtum. Ch. 2. Praeſtanus. Ch. 3. ad Coloniam. M. Vet: vt et paulo poſt.

k. *Paeſtum)* Παῖςον Ptolemaeo L. III. c. 1. in Lucanis. Eadem Ποσειδωνία Straboni, L. V. p. 251. a Ποσειδῶν, hoc eſt, a Neptuno, Neptunia Velleio dicitur. Nunc vicus in ora, *Peſti.* Sinui Paeſtano nunc a Salerno, vicino oppido, nomen eſt. H.

l. *Velia)* Ἐλέα, ἡ νῦν Βελέα Stephano, et Straboni, L. VI. p. 252. ad amnem cognominem, quem accolae vocant *Halente:* vicum *Caſtel a mare della Brucca.* Ptolem. L. III. c. 1. Οὐέλια. Ὑέλην dictam eſſe aliquando Strabo l. c. admonet, et nummus Cimelii noſtri Pariſienſis, ΥΕΛΗΤΩΝ, et argento, et alter ex aere. In his eximium olim ex auro vidimus, apud D. *de Boze,* ex Academia Gallica, qui nummus Palladem galeatam exhibet, malis eminentibus et ſucci plenis: in ipſa autem galea, cum curru quadriiugo duplicis victoriae indice, literas has ſcriptas: ΛΙΥΙΣΤΙΩ: quas in ſuo ſimili altero Goltzius corrupit, Tab. 24. n. 9. Scripſit enim ex audaciore paulo coniectura, inuitis nummis, ΦΙΛΙΣΤΙΩΝΟΣ: perinde quaſi viri nomine ſcribendo locus hic eſſet. At in eo, quem dicimus, qui nitidiſſimus eſt, ΛΙΥΙΣΤΙΩ conſpicue legitur: quod ſic interpretandum eſſe arbitramur Λιπαρῶπα Ὑεληταῖς Ιςτησι Τριτογίνειαν ΙΩ. *Pinguem Veletis Palladem ſiſtit Ceres.* Agrum frumenti feracem ſignificat, incolas bene valentes et bellicoſos. Eſt enim Ἰὼ in nummis antiquis Ceres: vt in nummo Arſacae regis, ΤΟΡΠΙΑΙΩ: in altero Hadriani Auguſti, ΓΑΖΑ ΕΙΩ. In altera nummi area leo eſt, virtutis ac roboris ſymbolum, cum ſubſcripto nomine ΥΕΛΗΤΩΝ: *Veletarum* nummus. H.

ll. *Palinurum)* Nomen ſervat, *Capo di Palenuro.* Mela, L. II. c. 4. *Palinurus olim Phrygii gubernatoris, nunc loci nomen.* Vide Virgil. L. VI. v. 381. H.

m. *Sinu recedente)* Quem nunc ſinum vocant *Golfo di Policaſtro,* ab oppido Buxento. H.

n. *Ad columnam)* Strabo ſemper

M. paſſ. Proximum o. autem huic flumen Melpes[1]: oppidum Buxentum, Graece Pyxus p.: q. Laiis[2] amnis: fuit et oppidum eodem nomine. Ab eo Brutium litus: oppidum Blanda r., flumen rr. Batum[3]: portus Parthenius s. Phocenſium[4], ſinus Vibonenſis t., locus[5] Clampetiae u.: oppidum Temſa x., a Graecis Temeſe dictum; et Crotonienſium y. Terina, ſinusque ingens Terinaeus. Oppidum[6] Con-

1. *Sic ex MSS. em. Hard. Melphes Gr. et Al.* 2. *Talaus. Strabo lib. VI. Laus. Gr.* 3. *Balcetum. M. V. Chiff.* 4. *et Phocenſium. Chiff.* 5. *lucus.* 6. *Oppidum Conſentia. Intus in pen. Gr. et Al.*

ſemper hoc vocabulo vtitur. Graeci ςύλην et ςυλίδα. Manuſcriptum exemplar habet *coloniam. Dalec.*

Ad columnam) Quae in ipſo freto Rhegio conſtituta erat, vnde τὴν Ῥηγίνων ςηλίδα τȣ πορθμȣ appellat Strabo L. VI. p. 256 et 268. Ad Columnam Rhegiam, Antoninus, Mela, L. II. c. 4. aliique. H.

o. *Proximum autem huic)* Palinuro. Nomen amni ab incolis, *Molpa.* H.

p. *Pyxus)* Πυξȣ̃ς Straboni, L. VI. p. 253. nunc *Palicaſtro.* H.

q. *Laiis)* Ποταμὸς Λᾶος καὶ πόλις Straboni loc. et Stephano pariter, in Lucanis. Amnis meminit etiam Ptolem. L. III. c. 1. in eodem tractu. Nam *Laino*, Lucaniae finis: Brutii inde agri initium. H.

r. *Blanda)* Blandae in Lucanis, Liuio, L. XXIV. p. 252. H.

rr. *Batum)* In MSS. *Baletum.* H.

s. *Phocenſium)* A Phocenſibus conditus, inquit Solinus, c. 2. p. 12. H.

t. *Vibonenſis)* Straboni L. VI. p. 353. a vicino fluuio oppidoque, κόλπος Λᾶος. H.

u. *Clampetiae)* Liuio, L. XXX. p. 359. Dampetia. Dum Plinius locum appellat, exciſum aeuo ſuo innuit. Rurſum deinde excitatum eſt, hod. *l' Amantea*, in ora Calabriae cit. H.

x. *Temſa)* Τεμέση et Τέμψα in Brutiis, Straboni, L. VI. p. 255. Rudera viſuntur, vbi *Torre Loppa* in Calabriae citerioris, vlteriorisque confinio. H.

y. *Crotonienſium)* Hoc eſt, a Crotonienſibus condita, vt ait Solinus, cap. 2. p. 13. Hodie *Nocera.* Terinaeo ſinui nomen, *Golfo di S. Euſemia.* H.

Conſentia z., intus. In a. peninſula fluuius Acheron, a quo oppidani Acherontini. b. Hippo c., quod nunc Vibonem Valentiam appellamus: Portus Herculis d., Metaurus e. amnis, f. Tauroentum[1] oppidum, Portus Oreſtis et g. Medma[2]. Oppidum Scyllaeum h., i. Cratais[3] fluuius, k. mater[4] (vt dixere) Scyllae. Dein columna l. Rhegia: Siculum fretum, ac duo aduerſa promontoria: ex Italia Caenys m., ex Sicilia Pelorum, duodecim ſtadiorum

1. *Taurianum. Vet.* 2. *Medina. Vet. Medua Gr. et Al.* 3. *Cratis. Vet.* 4. *pater. Vet.*

z. *Conſentia)* Hodieque *Conſenza*, in citeriore Calabria. H.

a. *In peninſula)* Peninſulam vocat Brutiorum partem eam, quae maxime tendit in Siculum fretum, inſtar longae ceruicis: nunc Calabriam vlteriorem vocant. Dicemus de ea, ſ. 15. H.

b. *Acherontini)* Exſtat huius oppidi memoria in nummis, ΑΧΕΡΟΝΤΑΝ. Non eſt *Cirenza*, in Baſilicata: etſi hanc quoque Acherontiam vocant. H.

c. *Hippo)* Iisdem verbis Stephanus: Ἱππώνιον, πόλις Βρεττίων, ἡ μετωνομάσθη ὑπὸ Ῥωμαίων Οὐίβων καὶ Οὐαλεντία. Hauſit a Strabone, L. VI. p. 256. Nunc *Biuona*, quod oppidi nauale eſt, cui nomen *Monte Leone*. H.

d. *Herculis)* Ἡρακλέους λιμὴν Straboni, l. c. Nunc *Tropea*. H.

e. *Metaurus)* Μέταυρος Straboni, l. c. Nunc *Marro*. H.

f. *Tauroentum)* Melae, L. II. c. 4. Taurianum: cuius extant rudera, prope vicum *Palma*: vbi et Oreſtis portus, *Porto Rauaglioſo*. H.

g. *Medma)* Nunc *Roſſarno*. Μέδμα et Μέσμα Stephano: Melae, L. II. c. 4. *Medama*, et Straboni Μέδαμα, L. V. p. 25. H.

h. *Scyllaeum)* Τὸ Σκύλλαιον Straboni, l. c. Nunc *Sciglio* in ipſo Siculo freto. H.

i. *Cratais)* Ita libri omnes. Nunc *Fiumara di Maro*, ad ipſam columnam Rhegiam. H.

k. *Mater)* Sic libri omnes. Alii, *Pater*. Sit penes fabulas fides. H.

l. *Columna)* Nunc vicus, *la Catona*: alii *Calanna* vocant. H.

m. *Caenys) Capo di Cauallo*, duobus paſſ. mill. a Scyllaeo.

diorum interuallo. Vnde n. Rhegium duodecim [1] M. D. paſſ. Inde Apennini ſilua [2] o. Sila [3], promontorium Leucopetra p., xii. [4] M. paſſ. Ab ea Locri q. cognominati a promontorio Zephyrio, abſunt a Silaro ccciii. M. paſſ. r. Et [5] includitur Europae ſinus primus, in eoque maria nuncupantur: vnde irrumpit [6], Atlanticum, ab aliis magnum: qua intrat, s. Porthmos [7] a Graecis, a nobis Gaditanum fretum: cum intrauit, Hiſpanum t., quatenus Hiſpanias illuit [8]: ab aliis Ibericum, aut Balearicum: mox Gallicum ante Narbonenſem prouinciam: hinc Liguſticum. Ab eo ad Siciliam inſulam Tuſcum: quod ex Graecis alii Notium u., alii

1. xx. *M. paſſ. Ch.* 2. *inſula. M.* 3. *Sila. in Vet.* 4. xxv. *Chiff.* 5. *His includitur Europ. ſi. pri. in eoque maria diuerſa nuncup. Chiff.* 6. *irrumpunt: alii, vnde Oceanus irrumpit. V.* 7. *Aſtmos. Ch.* 8. *alluit, abluit. Vet.*

laeo. Καινὺς Straboni, p. 257. Proxime abeſt a Peloro; vtriusque promontorii ſpeculae campana inuicem ſibi dant ſignum. H.

n. *Vnde)* A Columna: vnde Rhegium abeſſe centum ſtadia Strabo auctor eſt, L. V. p. 257. quae menſura cum Pliniana congruit. Oppido nomen *Reggio.* H.

o. *Sila)* Inde pix Brutia. Vibius Seq. p. 341. *Sila Brutiorum nemus.* Σίλαν Strabo vocat, L. VI. p. 261. H.

p. *Leucopetra) Capo dell' Armi*, in quo deſinit alterum montis Apennini cornu. Sunt tamen qui arbitrentur eſſe *Punta della Saeta*, promontorium inde millibus paſſ. octo diſſitum, verſus ortum. H.

q. *Locri cogn.)* Epizephyrii, a Zephyrio promontorio, quod obſidebant, nunc *Capo Burſano.* H.

r. *Et includitur)* Hoc eſt, finitur. Sic L. IV. ſ. 18. *Tertius Europae ſinus ad hunc modum clauditur.* H.

s. *Porthmos)* Πορθμὸς fretum ſonat. H.

t. *Hiſpanum, etc.)* Haec deinceps Solinus iisdem verbis, c. 23. p. 44. H.

u. *Notium)* Solinus, c. 23. p. 44. *Icnium*, male. Νότιον hoc mare dixere, quod Romanis ſpectare ad Auſtrum videretur, vt Adriaticum e con-

alii Tyrrhenum, e noſtris plurimi Inferum vocant. Vltra Siciliam [1] ad Salentinos, Auſonium Polybius appellat. Eratoſthenes autem inter oſtium Oceani et Sardiniam quicquid eſt, Sardoum. Inde ad Siciliam Tyrrhenum. Ab hac Cretam vſque Siculum: ab ea Creticum.

XI. Inſulae x. per haec maria primae omnium Pityuſae a Graecis dictae, a frutice pineo: nunc Ebuſus y. vocatur vtraque z., ciuitate foederata, anguſto freto interfluente: patent a. XLVI. [2] M. paſſ. Abſunt a Dianio b. ſeptingentis ſtadiis: totidem Dianium per continentem a Carthagine noua. c. Tantum-

1. *Siciliam quod eſt ad. Ch.* contrario, ad ſeptemtrionem. H.

x. *Inſulae)* Martianus hic Plinium de more tranſcribit, L. VI. c. de Inſulis, etc. p. 206. H.

y. *Ebuſus, — vtraque)* Hodie *Ibiſſa*, vel *Yviça*. Quoniam fretum anguſtum interfluens mediam Ebuſum olim interſecuit, gemina Ebuſus a Plinio dicitur, quae ipſi ſunt Pityuſae duae, Πιτυῦσαι: Ceteris vero ſcriptoribus Colubrariam quoque, de qua mox, in Pityuſarum numero reponentibus: cum Ἔβυσον interim vnam agnoſcant. H.

z. *Vtraque)* Altera *Evizza*, altera *Frumentara* vocatur. *Dalec.*

a *Patent XLVI.)* Ebuſo vni, quae gemina, vt diximus, a Plinio proditur, tantam amplitudinem, atque

2. *Sic quoque. Chiff.* XLII. *Gr.* adeo maiorem, Strabo adiudicat, L. III. p. 167. nempe ſtadiorum CCCC. hoc eſt, L. M. paſſ. Agathemerus L. I. Geogr. c. 5. geminam, vt Plinius, Ebuſum nouit: maiorem trecentis, minorem ſtadiis centum porrectam: id quod eodem recidit. H.

b. *Dianio)* Hiſpaniae oppido, de quo ſeq. 4. H.

c. *Tantumdem)* Stadiis DCC. hoc LXXXVII. M. D. paſſ. a Pityuſis in altum, Italiam verſus recedunt Baleares duae: verſus Sucronem, quae vrbs Hiſpaniae fuit, Colubraria, hodie *Mon colibre*, ſeu Mons Colubrarius. Graecis eamdem vim nominis rationemque ſecutis Ὀφιοῦσα: Nam etiamnum ſerpentibus impeditur atque vaſtatur. Mariana, L. I. hiſt. c. 16. H.

tumdem [1] a Pityuſis in altum, Baleares d. duae, et Sucronem verſus Colubraria. Baleares funda bellicoſas, Graeci Gymnaſias dixere. Maior e. centum millia paſſuum longitudine, circuitu vero CCCLXXV. [2] M. Oppida f. habet ciuium Romanorum Palmam g. et Pollentiam: h. Latina [3], Cinium, et Cunici: et foederatum, Bocchorum i. fuit. Ab k. ea XXX. M. paſſ.

1. *Eſt add. Ch.* 2. CCCLXXV. *Ch.* 3. *Latinorum ciuium et Tuſcium quod foederatum Bocchorum fuit. V. Latinaciniium et foederatum Bocchorum. Bochri Gr. et Al.*

d. *Baleares duae)* Statius in Achil. — *Vt flexae balearicus actor habenae, Quo ſuſpenſa trahens libraret vulnera tortu Incluſum quoties diſtingueret aera gyro.* Hadrian. Iun. c. 2. I. Ortel. Theſ. *D.*

Baleares.) Eam vocem Carthaginenſium lingua funda bellicoſas ſignificare, auctor eſt Agathemerus l. c. Diodor. Sic. L. V. Bibl. p. 297. Baleares dictas putat Ἀπὸ τοῦ βάλλειν, a iaculando: Γυμνησίας, quod nudo corpore incolae incederent per aeſtatem. Liuius, in Epit. L. LX. vel a teli miſſu, vel a Baleo Herculis comite ibi relicto, cum Hercules ad Geryonem nauigaret. Vide etiam Tzetzen, in Lycophronem, p. 94. H.

e. *Maior centum)* Artemidorus apud Agathemer. l. c. ſtadia mille et ducenta longitudine ait continere, quae ſunt paſſuum CL. millia. Huic eſt nomen *Maiorca.* H.

f. *Oppida habet ciuium Romanor. etc.)* Senſus eſt: olim quinque in ea inſula oppida fuiſſe, duo ius ciuitatis habuiſſe: duo ius Latii: quintum foederatum Romanorum fuiſſe, idque intercidiſſe. *Gel.* *Oppida habet ciuium Romanorum, etc.)* Legend. *Oppida habet ciuium Romanorum Palmam et Pollentiam: Latina Cinium et Tucim: et foederatum Bocchorum fuit.* Salmaſ. p. 281. *Gr.*

g. *Palmam)* Πάλμαν, καὶ Πολλεντίαν Straboni, L. III. p. 167. vtramque ciuitatis Romanae iure donatam. Colonias appellat Mela, L. II. c. 7. Palmam hodie Mallorcam vocant. H.

h. *Latina)* Quae ius Latii haberent. In MSS. Reg. etc. *Latina, ciuium, et Tucim.* H.

i. *Bocchorum)* Bocchori nomen ei oppidi erat, quod iam tum intercidiſſe monuit, olim foedere iunctum Romanis. Caue enim exiſtimes Bocchos Mauritaniae Reges hic imperitaſſe: quod fere

paſſ. diſtat minor: longitudine, l. XL. [1] M. circuitu CL. M. paſſ. Ciuitates habet, m. Iamnonem [2], Saniſeram, Magonem. A maiore XII. M. paſſ. in altum abeſt n. Capraria: inſidioſa naufragiis: et e regione Palmae vrbis, Maenariae o., ac Tiquadra [3], et p. parua [4] Hannibalis. Ebuſi q. terra ſerpentes fugat, Colubrariae parit. Ideo infeſta omnibus, niſi Ebuſitanam terram inferentibus. Graeci Ophiuſam dixere. Cuniculos [5] Ebuſus gignit, populantes r. Balearium [6] meſſes. Sunt aliae XX. ferme paruae mari vadoſo. Galliae s. autem [7] ora, in Rhodani oſtio, Metina t.: mox quae Blaſcon vocatur,

Rr 2

1. *Sic et Ch. LX. Gr. et Al.* 2. *Hannonem vt poſtea Labonem in Chiff. Lamnonem. Vet.* 3. *Tiqueira. V.* 4. *et patria Annibalis. Vet.* 5. *ſic ex MSS. em. Hard. Nec cuniculos Gr. et Al.* 6. *Braſſocorum. M. la Plage.* 7. *autem, hinc ora. Vet.*

ſenſit Solinus, c. 23. p. 44. H.

k. *Ab ea XXX. M.)* Strabo l. c. LXX. tantum ſtadia, hoc eſt VIII. M. DCCI. paſſ. Minori nomen eſt *Minorca.* H.

l. XL. M.) Sic MSS. omnes. Agathemerus hanc patere ait ſtadiis trecentis, hoc eſt III. M. DCCL. paſſ. H.

m. *Iamnonem)* Mela, L. II. c. 7. *Caſtellae ſunt in minore; Iamno et Mago.* H.

n. *Capraria, etc.)* Martian. L. VI. p. 206. Nunc *Caprara*, vel *Cabrera.* Maiori Balearium ſubeſt, ad auſtrum. H.

o. *Maenariae)* A maenis piſcibus ſalſamento aptis. *Gel.* *Maenariae, etc.)* Sic plane MSS. omnes. Et Maenarias, et Tiquadram, et paruam Hannibalis inſulam, nunc mari demerſas putamus. H.

p. *Et parua Annibalis)* Hodie *Alſac* vocatur, inter Hiſpaniam et Maioricam e regione Ortoſiae, hodie *Tortoſa.* Hermolaus haud recte putat eſſe Cuniculariam. *Dal.*

q. *Ebuſi terra)* Solinus, c. 23. p. 44. H.

r. *Populantes)* Vide quae dicturi ſumus, L. VIII. ſ. 81. H.

s. *Galliae)* Martianus, l. c. *In Galliae quoque ora, in Rhodani oſtio*, etc. H.

t. *Metina)* In MSS. *Metania.* Forte ab oſtio Rhodani, in quo olim fuit, *Metapina.* H.

catur u., tres [1] Stoechades x. a vicinis Maſſilienſibus dictae propter y. ordinem, quas item nominant

1. Stoechades a vicinis Maſſilienſibus dictae propter ordinem, quo ſitae ſunt. Nomina ſingulis Prote, Meſe, etc. C. Tol.

u. *Blaſcon vocatur)* Monpeſſulenſibus hodie, *La Plage:* Inſula cincta altera ex parte mari, altera ſtagno. *Dalec.*

Blaſcon) Feſto Auieno, in deſcript. Orae marit. v. 600. *Blaſco.* Incerti ſitus. H.

x. *Stoechades)* Ptolemaeo et Straboni, Stoechades quinque: duae paruae: tres ſat magnae: ac poſt eos Lero, et Planaſia. Stoechades tres Plinii, hodie *Pomige*, ab vnius nomine. Earum prima, Themiſta Martiano, Prote Plinio, hodie *Iſoco.* Altera Meſe, hodie *Diui Stephani:* tertia Hypaea, hodie *Pomige.* Aliae inſulae paruae Stoechadib. vicinae, duae Straboni, et Ptolemaeo, plures Melae, hodie, *Les Iles Dieres*, numero tres: *Bonomo*, *Porto Crozo*, *Porto Rhena* ſiue *Ribadeo.* Quatuor vero Stoechadibus vicinae, Sturium, Phoenice. Phila Lero, hodie *Aire*, *Hiare*, *Proxelo*, *Reo.* His adiacent et aliae duae, quarum vnam rubram vocant: Baſconem, hodie dici *Gianeam*, volunt: et Agatham Ptolemaeo memoratam, hodie *L' isle d' Ade:* Lerina, in qua Leronis templum fuit, hodie *Sancti Honorati:* Planaſia vero a Strabone memorata, huic vicina hodie Diuae Margaretae. *Dal.*

Stoechades) Les Isles d' Hieres, a vicino in continente oppido appellatae, quod Maſſilienſium olim ditionis fuit: quare Maſſilienſibus hae vicinae dicuntur. H.

y. *Propter ordinem)* Vide Not. et Em. N. XLIX. (hic inſ.) *Dictae propter ordinem, quas item nominant ſingulis)* In MSS. *quas iterum.* Forte ita rectius, cum Toletano Pintiani: *Propter ordinem quo ſitae: a quo iterum nomina ſingulis, Prote et Meſe.* Ab ordine, inquit, quem certis interuallis diſpoſitae hae ſeruant inſulae, in vniuerſum Stoechades dictae ſunt: rurſusque ab eodem ordine ſingulatim ſibi quaeque nomen adſciuit: priore earum Prima, altera mox Media: demumque tertia Vltima appellata. Porro vernacula Stoechadum nomina Pinetus et Dalecampius ea comminiſcuntur, quae nec exteris nec indigenis nota ſint

Honor

minant ſingulis vocabulis, Proten z., et Meſen, quae et Pomponiana [1] vocatur: tertia Hypaea. Ab a. his Sturium, Phoenice, Phila; Lero b., et Lerina c. aduerſum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

XII. (VI.) In Liguſtico mari eſt Corſica d., quam Graeci Cyrnon e. appellauere, ſed Tuſco propior: a ſeptemtrione in meridiem proiecta [2], longa paſſuum CL. f. millia: lata maiore ex parte quinquaginta:

1. *Pompeiana. Vet.* 2. *porrecta.*

Honor. Bouche, L. I. hiſt. Prou. c. 7. a Pomponiana Meſen perperam diſtinguit: alii aliter peccant. H.

z. *Proten)* Πρώτην, hoc eſt, Primam: hodie *Porqueyroles*, Μέσην Mediam, nunc *Portecroz*, quae anno 1200. Mediana vocabatur, vt docet Honor. Bouche, L. I. hiſt. Prou. c. 7. p. 43. Ὕπαιαν denique, hoc eſt Poſtremam, nunc *L'Isle du Levant, ou du Titan*, quae maxime omnium in ortum vergit. H.

a. *Ab his Sturium*, etc.) Nunc ſunt *Ribaudas*, *Langoutier*, *Baqueou*, vt recte vidit idem auctor hiſtoriae Prouinciae, l. c. Sunt eae inter Stoechadas minimae, in quibus exſtructae arces Ludouici XIII. Principatu. H.

b. *Lero)* Haec Antipoli propior, quam Lerina, eſt. Nunc a ſacello ei Diuae ſacro, *l'Isle de S. Marguerite.* H.

c. *Lerina)* A Lerone freto paſſ. DC. diſpeſcitur. Strabo, L. IV. p. 185. Πλανάσιαν vocat, a planitie. Vnde Sidonius in Euchar. ad Fauſtum. *Quantos illa inſula plana, Miſerit in caelum montes:* viros ſanctos intelligit, ſeu Monachos Lerinenſes. Nunc *S. Honoré de Lerin.* Antonin. in Itiner. Marit. *Ab Antipoli Lero et Lerina inſulae, M. P.* XI. H.

d. *Corſica)* De Corſicae ſitu, variis incolis, Phocenſibus, Liguribus, Cantabris, et de coloniis Mariana et Syllana, vide multa apud Senecam c. 8. lib. de Conſol. ad Heluiam. *Dal.*

e. *Cyrnon)* A Graecis Κύρνος, a Poenis Κορσικὴ, inquit Pauſan. in Phoc. L. X. p. 639. H.

f. *CL. Millia)* Strabo, L. V. p. 244. ex Chorographo, neſcio quo, CLX. mill. longitudine, latitudine LXX. porrigi ait. Plinium, vt ſolet,

ginta: circuitu g. cccxxv. [1] M. Abeſt a vadis Volaterranis LXII. h. M. paſſ. Ciuitates habet XXXIII. l. et colonias: Marianam k., a C. Mario deductam; Aleriam [2], a Dictatore Sylla. Citra [3] eſt Oglaſa l.: intra m. vero ſexaginta millia paſſuum a Corſica, n. Planaria [4] a ſpecie dicta; aequalis freto, ideoque nauigiis fallax. Amplior o. Vrgo [5] et Capraria,

1. cccxxv. *Tol. Ch. et Martianus.* 2. *Alteram. Vet.* 3. *Scipa autem citra eſt, Oglaſa infra. Marcianus.* 4. *Platanaria.* 5. *Orgon. Vet. Gorgona.*

let, ſequitur Martianus, L. VI. p. 207. H.

g. CCCXXV.) Sic libri omnes MSS. cum Martiano. H.

h. LXII. M. *Paſſ.*) Vide Not. et Em. N. L. (hic adp.) *Abeſt a vadis Volaterranis, LXII. M.*) Corruptus haud dubie numerus, cum XC. circiter M. paſſuum inter vtraque loca nunc ſupputentur. Nota fortaſſis centenarii in quingenarium deflexa ab amanuenſibus eſt, ſcriptumque LXII. pro CXII. Quin ſi Artemidoro credimus, apud Agathem. L. I. Geogr. c. 5. gemina centenarii nota librariis excidit, ſcribique neceſſe eſt CCLXXV. Traiectum enim ait eſſe ſtadiorum bis mille ducentorum. Sed coarguit Artemidorum Strabo, L. V H.

i. *Habet XXXIII.*) Sic Martian. l. c. H.

k. *Marianam, etc.*) Vtriusque coloniae, et a Mario, et a Sylla deductae Seneca meminit, L. de Conſol. ad Helu. c. 8. p. 808. Aleriae Mela, L. II. c. 7. Flor. L. II. c. 2. et Antoninus. Vtriusque rudera hodieque viſuntur, latere inſulae eo, quod Italiam ſpectat. In Concilio Lateranenſi ſub Martino, *Donatus Marianenſis Epiſcop.* Vide Not. et Em. N. L. H. (ſupra l. h.)

l. *Oglaſa*) Apparet ex ſitu eſſe *Monte Chriſto*: vbi Monachi olim degebant; ad quos literas ſcribit S. Gregorius, L. I. ep. 9. H.

m. *Intra vero*) Priſcae fere conuenit recentium nautarum menſura, hoc idem maris ſpatium I. millibus paſſ. metientium. H.

n. *Planaria*) Nunc *Pianoſa*, prope Iluam, cui ad occaſum obtenditur. H.

o. *Vrgo*) Sic MSS. omnes, ſic etiam Mela, L. II. c. 7. et Martianus, l. c. Rutilio in Itiner. p. 315. *Gorgon. Aſſur-*

ria p., quam Graeci Aegilon [1] dixere: Item q. Aegilium [2]: et Dianium, quam Artemiſiam r.: ambae contra Coſanum s. litus: et [3] Barpana t., Maenaria u., Columbaria, Venaria. Ilua x. cum ferri metallis,

1. *Aegilium. Vet.* 2. *Igilium. Vet. Ignium. Mela.* 3. *et Barpona; Mae. Vet. et paruae. Maen. Gr. et Al.*

Aſſurgit ponti medio circumflua Gorgon, Inter Piſanum, Cyrnaicumque latus. Gregor. M. L. I. ep. 50. *Gorgonis inſulae monaſteria* laudat. Stephano, Ὀργὼν, νῆσος Τυῤῥηνίας. Hodie *la Gorgona.* H.

p. *Capraria) Caprara,* vel *Capraià.* Αἴγιλον Graeci dixere, ἀπὸ τῶν αἰγῶν, hoc eſt, a capris ſilueſtribus, vt ait Varro, L. II. de R. R. c. 3. qui Capraſiam vocat. Sic Planariam, Planaſiamque ex aequo dicimus. H.

q. *Item Aegilium)* Diuerſa haec inſula a ſuperiore: Antonin. in Itiner. Marit. *Inſula Aegilium a Coſa ſtadia* XC. Melae, L. II. c. 7. et Martiano, L. VI. p. 207. *Igilium.* Laudat hanc Rutilius eximie in Itin. L. I. p. 308. *Eminus Igilii ſiluoſa cacumina miror,* etc. nunc *Giglio.* H.

r. *Artemiſiam)* Subintellige, dixere Graeci: Eſt enim Ἄρτεμις Graece Diana. Ἀρτέμιταν hanc inſulam Stephanus vocat. Nunc *Gianuti,* contra *Monte Argentaro,* quod promontorium in continente Italiae eſt. H.

s. *Coſanum litus)* Dicitur etiam a quibusdam Barpona. Pomp. Melae Carbonaria, hodie Monte Chriſto. *Dalec.*

Coſanum) Citra Tiberis oſtia. De Coſa diximus, ſect. 8. H.

t. *Barpana)* Ita MSS. omnes. Ea haud dubie eſt, quae Pomponio Melae L. II. c. 7. Carbania dicitur: nunc *Corboli,* iuxta Iluae promontorium illud, quod Plumbinum Italiae reſpicit. H.

u. *Maenaria)* Hodie Melora. *Dal.*

Maenaria) Nunc *Meloria,* quae portui Liburno obiacet. Columbariam ab auium genere dictam Solinus autumat. Veneriam, non Venariam habet Martianus, l. c. Ambae inter Iluam, et Plumbinum ſitae. H.

x. *Ilua)* Ptolemaeus in mari Liguſtico recenſet Iluam, Aethaliam, Caprariam, diverſas inſulas. Quidam Aethaliam eius, eſſe putant Palmariam inſulam. De illa illiusque portu, variis lapillis, et Argonautarum relictis Stoechadib. eam acceſſu, vide multa apud Vict. c. 10. 19.

αἰθά-

tallis, circuitu centum millia a y. Populonio [1] decem, a Graecis Aethalia dicta. Ab ea Planaſia z. xxxviii. [2] M. Ab his vltra Tiberina oſtia in a. Antiano Aſtura, mox Palmaria b., Sinonia, et adverſum Formias Pontiae. In Puteolano autem ſinu c. Pandataria [3], Prochyta d.: non ab Aeneae nutrice,

1. *Populonia Gr.* 2. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Ch.* xxxix. *Gr. et Al.* 3. *Pandateria. Ch.*

αἰθάλειαν Graeci vocant, pro quo apud Ariſt. περὶ τῶν ἀκουσμ. legitur corrupte, nunc θάλεια, nunc αἰγιαλία. Vict. cap. 23. 32. *Dal.*

Ilua) Rutilius in Itin. L. I. p. 309. *Occurrit Chalybum memorabilis Ilua metallis.* Nunc *Elua* dicitur, contra Plumbinum. Eadem Αἰθαλία cur nuncupata ſit, diſce ex Stephano. Iluam ab Aethalia perperam ſeiungit Ptolemaeus, et mox Aenariam rurſum a Pithecuſa. H.

y. *A Populonia decem, a Graecis Aethalia dicta)* Geographi omnes, et vtrumque ſcriptum exemplar, et vulgaris hodie nominatio, *Populonium.* Solus Virgilius poetica, puto, licentia, *Populonia.* Nam Pomponio idem ſemper ius eſt cum Plinio. Occurrit hic notandum, Iluam inſulam pro eadem cum Aethalia accipi a Plinio. A quo ſtare videtur Stephanus. Nam ferri metalla, quae Iluae Plinius, ipſe Aethaliae tribuit, vnde inſulae nomen proditum tradit. At Ptolemaeus diuerſas facit inſulas, Iluam et Aethaliam. Sicuti infra etiam octauo capite, Aethuſam et Aeguſam Plinius vnam intelligit, cum Ptolemaeo duae ſint. *Pint.*

z. *Planaſia)* Quam paulo ante Planariam diximus. Sic Capraria eadem quae Capraſia eſt. Inſula M. Piſonis Planaſia a Varrone dicitur, L. III. de R. R. c. 6. H.

a. *In Antiano)* Vbi colonia Antium, Aſtura flumen et inſula, vt diximus, ſect. 9. H.

b. *Palmaria*, etc.) Palmaria hodie *Palmaruola.* Simonia, *Sanone.* Caietam verſus. Ceteris maior Pontia, *Iſola di Ponza:* vniuerſae fere communi vocabulo Pontiae appellatae. Vnica Straboni Ποντία, L. II. p. 123. Pontiae multitudinis numero, Liuio, L. IX. p. 162. H.

c. *Pandataria)* Ex inſulis duabus quas nautae *Le Botte* vocant, altera Sanum, Pandataria eſt, in quam filiam Augu-

trice e., ſed quia profuſa f. ab [1] Aenaria erat. Aenaria g. ipſa a ſtatione h. nauium Aeneae, Homero

1. *Quidam Aenearia vbique hic ſcribunt.*

Auguſtus relegauit; altera Diui Martini hodie. Vide cap. 88. lib. I. *Dalec.*

Pandataria) Straboni, L. V. p. 233. Πανδαταρία. Nunc S. Mariae. Pandateria Tacito Annal. L. I. p. 26. H.

d. *Prochyta)* Virgil. IX. Aeneid. — *Tum Prochyta alta tremit: durumque cubile Inarime, Iouis imperiis impoſta Typhaeo. Dal.*

Prochyta) Προχύτη Stephano: etiamnumque *Procita*, contra promontorium Miſenum. H.

e. *Aeneae nutrice)* Vide Dionyſium Halicar. lib. I. *Dal.*

Non ab Aeneae) Vt exiſtimauit Dion. Antiq. Rom. L. 1. p. 43. H.

f. *Profuſa ab Aenaria erat)* Nam Inarime ſiue Aenaria terrae motu quaſſata, monte dirupto ac proſtrato, inſulam diuulſam extruſit Prochytam ideo dictam, quod ea cauſa veluti profuſa fuiſſet. Strab. lib. V. *Dal.*

Quia profuſa) Quia motu terrae auulſa, ac veluti in altum proiecta ab Aenaria, ſeu Pithecuſa, foret. Strabo, L. V. p. 247. Ex his Plinii verbis Martianus ridicule Abaenariam inſulam finxit. H.

g. *Aenaria ipſa a ſtatione, nauium, etc.)* Lege: *Aenaria a ſtatione nauium Aeneae, Homero Inarime dicta: Pithecuſa, non a ſimiarum multitudine, vt aliqui exiſtimauere, ſed a figlinis doliorum.* Salmaſ. p. 96. *Gr.*

h. *A ſtatione)* Feſtus: *Aenaria appellauere locum, vbi Aeneas claſſem a Troianis veniens appulit.* Plinius non Aeneam cum nauibus, ſed Aeneae naues dumtaxat, quas ille Tithono in Italiam proficiſcenti ad transuehendos colonos locauerat vel commodarat, vſque ad hanc inſulam perueniſſe refert, nec vltra progreſſas ibi ſubſtitiſſe in tutiſſima ſtatione, donec in Troadem ante Graecorum aduentum remigrarent; Tithono interim, (qui miſſus, non a Laomedonte, vt ſuſpicati nuper in Apologia Homeri ſumus, ſed a Priamo fratre fuerat, ad transuehendos, quos diximus, colonos, ſcilicet valetudine, aetate, vel ſexu inutiles bello Troiano ſuſtinendo, quod imminebat a Graecis,) ad Lirim amnem vſque ad Circeios naues ſuas peragente. Naues enim

ro h. Inarime dicta, Graecis Pithecuſa i., non a ſimiarum k. multitudine [1], (vt aliqui exiſtimauere) ſed

1. *Mutatione.*

enim Aeneas, quibuscum in Italiam venire ipſe potuiſſet, easdem Agnato ſuo Tithono potuit in publicam patriae vtilitatem commodare: aut ſi venit ipſe ductor nauium ſuarum, id quod minus eſſe veri ſimile arbitramur; ante Troianam certe obſidionem, Homero teſte idoneo ac locuplete, Troiam rediit, Tithono in Italia remanente. Hodie *Iſchia.* Vide Not. et Em. N. LI. (hic conſp.) *Aenaria ipſa)* Siue ab Aeneae nauium ſtatione, ſiue ab aheno aerisque metallis, Aenaria dicta ſit, quaſi Athenaria, Αἰναρίαν ſcripſere cum diphthongo antiqui omnes: vnus inſtar ſit omnium Appianus, L. V. Bell. Ciuil. p. 711. qui νῆσον τὰς Πιθηκέσσας vocat, ἣ νῦν ἐστιν Αἰναρία. Nam quod ſuadere Salmaſius nititur, in Solin. p. 97. et 321. et Bochartus, L. III. de animal. c. 31. p. 994. ſcribi *Enaria* oportere, vt ab enaribus, hoc eſt, ſine naribus, ſimiis videlicet, nomen inſulae deflexum videatur, valde vereor vt quisquam vir naris emunctae probet. H.

h. *Homero Inarime)* Apud Homerum debuit ſcribi εἰν' Ἀρίμῃ. error eſt librarii ex contractione εἰναρίμῃ. Virg. hunc ſequutus lib. IX. Aeneid. vt ſupra oſtendimus: *Inarime, Iouis imperiis impoſta Typhaeo.* Veteres vocarunt Arimen. Vide Erythraeum in Virg. et Ortel. theſaur. *Dalec.*

Homero) In Catalogo Nauium, v. 290. εἰν' Ἀρίμοις: vnde Virgil. Aen. IX. Ouid. Metam. L. XIV. v. 89. aliique *Inarimen* finxere. H.

i. *Pithecuſa)* Sic vocata eſt, auctoribus Xenagora, Suida, Harpocratione, quod Candulum et Atlantem ſceleratiſſimos homines, ac ideo vocatos Cercopas, quaſi caudatas Simias, aduenas dolis circumuenientes, Iupiter eadem fraude ab illis petitus in ſimias verterit. Vide Ouid. libro XIV. Metamorph. *Dalec.*

k. *Non a ſimiarum)* Quas Graeci πιθήκους vocant. Ita nihilominus viſum Ouidio, Metam. L. IV. v. 90. Xenagorae et Aeſchini apud Harpocr. p. 168. atque e recentioribus, Salmaſio et Bocharto, de animal. L. III. c. 31. p. 994. Sane ἄριμος Heſychio πίθηκος eſt, hoc eſt, ſimia. H.

ſed a figlinis l. doliorum [1]. Inter Pauſilypum m. et Neapolim Megaris n.: mox a Surrento octo millibus paſſuum diſtantes, Tiberii principis arce nobiles Capreae o., circuitu quadraginta millium paſſuum.

XIII. Mox [2] Leucothea p.: q. extraque [3] conſpectum, pelagus Africum attingens, Sardinia, minus r. octo [4] millibus paſſuum a Corſicae extremis, etiamnum anguſtias eas arctantibus inſulis paruis, quae

1. *ſic ex MSS. Hard. doliariorum Gr. et Al.* 2. *ſunt qui non legant, Mox.* 3. *extra quem. M. Vet. Chiff.* 4. *ſic et Chiff.* IX. *Gr. et Al.*

l. *A figlinis)* Officinis, in quibus dolia fiunt figlina: ἀπὸ τῶν πιθήκων, hoc eſt, κεραμέων πίθων. A πίθος fit πίθακον, πιθήκοι, πιθηκόεις, πιθηκόεσσαι, et πιθηκοῦσαι, id eſt, figlinae. H.

m. *Pauſilypum)* Hodieque *Poſilypo*, in Campania, priſca incolarum Graecorum appellatione, ab abigendis curis, triſtitiaeque ceſſatione, Παυσίλοπον. Mons enim mare proſpectans, conſitus arboribus, villisque refertus, omnium eius orae amoeniſſimus eſt: Virgilii quoque cineribus inclytus. H.

n. *Megaris)* Μεγαρὶς, nunc *Caſtel del Ovo.* H.

o. *Capreae)* Deſcribuntur eleganter a Tacito, Annal. L. IV. p. 222. Vide etiam Sueton. in Tiber. c. 40. et Dionem, L. LII. p. 495. Nunc *Capri.* H.

p. *Leucothea)* Meminit huius Mela, L. II. c. 7. H.

q. *Extraque conſpectum, pelagus Africum, etc.)* Lege: *extraque in conſpectu pelagus Africum attingens Sardinia, minus octo millibus a Corſicae extremis, etiam anguſtias eas arctantibus inſulis, etc.* Salmaſ. p. 98. *Gr.*

Extraque conſpectum) Sic in altum recedens, vt a continente proſpici non poſſit, niſi aegre admodum. Strabo L. V. p. 223. Κατοπτεύεται δ' ἀπὸ τῆς πολέως πόῤῥωθεν μὲν καὶ μόλις ἡ Σαρδὼν, ἐγγυτέρω δὲ ἡ Κύρνος, etc. H.

r. *Minus octo)* *In octauo milliario a Corſica Sardinia eſt*, inquit Martianus, L. VI. p. 207. Stadiorum fere LX. interuallum eſſe ait Strabo, L. V. p. 223. hoc eſt, VII. M. D. paſſ. H.

quae Cuniculariae s. appellantur: itemque t. Phintonis [1], et Foſſae: a quibus fretum ipſum Taphros nominatur. (VII.) Sardinia u. ab x. oriente patens, CLXXXVIII. millia paſſuum: ab occidente, CLXXV. [2] millia: a meridie LXXVII. [3] millia: a ſeptemtrione, CXXV. [4] cuicuitu DLXV. [5] millia, abeſt ab Africa y. Caralitano [6] promontorio ducenta millia, a Gadibus quatuordecies centena. Habet et a Gorditano z. promontorio duas inſulas, quae vocan-

1. *Phitonis.* V. *Pintonis.* *Tol.* 2. *ſic et Ch. Tol. aliis*, CLXXII. CLXX. *Gr.* DLXX. *Al.* 3. *ſic et Ch.* LXXIV. *Gr. et Al.* 4. *ſic et Ch.* CXXII. *Gr. et Al.* 5. *ſic et Ch.* DLXV. *Gr. et Al.* 6. *Calaritano. Vet.*

s. *Cuniculariae)* Harum altera hodie, *Iſola de le Bizze*, Serpentum inſula, altera *Speragia. Dal.*

Cuniculariae) Hodie ſine nomine, ſcopulis, quam inſulis, propiores. H.

t. *Itemque)* Id eſt: Anguſtiae illae arctantur, non modo Cunicularis inſulis, ſed illa etiam inſula, quae Phintonis, (Ptolemaeo, L. III. c. 3. Φίντωνος νῆσος,) et his quae Τάφρος, ſeu Foſſae vocantur. Illa nunc *Iſola di Figo*: altera *Iſola Roſſa*, Cluuerio, lib. de Corſica antiq. p. 502. H.

u. *Sardinia)* Sardiniae caelum Pauſanias eſſe ſcribit ϑολερὸν ἐς ἐπίπαν καὶ νοσῶδες, ob ſalinas, graues et violentos auſtros, et montium altitudinem, qui ſalubrem Boreae flatum repellunt. Alii Solpugas venenatae formicae genus, et Sardonium Bathrachium cauſantur potius. Cicero Tigellium in ea inſula natum patria ſua peſtilentiorem eſſe ait. Martial. *Nullo fata loco poſſis excludere, cum mors Venerit, in medio Tibure Sardinia eſt.* Silius: *Serpentum tellus pura ac viduata veneno, Sed triſtis caelo, et multa vitiata palude.* Rhodig. c. 16. 12. et 24. 20. *Dal.*

x. *Ab oriente)* Latere orientali: Haec Martianus iisdem verbis, L. VI. cap. de Sardinia, p. 207. H.

y. *Caralitano)* *Capo Ferrato*, et *Capo di Carbonara.* H.

z. *Et a Gorditano)* Γορδίτανον ἄκρον Ptolemaeo, L. III. c. 3. ab occidentali inſulae latere: Nunc *Capo di monte Falcone*, et *Capo di Argentera.* Habet haec quoque Martianus, l. c. iisdem verbis. H.

vocantur Herculis a. a b. Sulcenſi [1], Enoſin c.: d. a [2] Caralitano, Ficariam. e. Quidam haud procul ab ea etiam Berelidas f. ponunt, et Collodem g., et quam vocant Heras h. lutra [3]. Celeberrimi in ea

[1]. *Sylcenſi. Solcenſi, vetuſtiſſ. Sulſenſi Gr. et Al.* [2]. *Caralit. Fica. Galatamque. Martian.* [3]. *Hieraca. vetuſt. Heralytra. Ch.*

a. *Herculis)* Ἡρακλέους νῆσον vnicam Ptolemaeus agnoſcit, L. III. c. 3. Sunt tamen geminae: maior, *Aſinaro*, ſiue *Zavara:* minor, *Iſola piana* dicitur. H.

b. *A Sulcenſi)* Quod meridionali inſulae latere, vulgo *la Punta dell' Vlga*, nomen olim habuit a Sulcenſi oppido, de quo mox. H.

c. *Enoſin)* Enoſis, *Diabaſta* Ptolemaeo, hodie, *Santermo. Dal.*

Enoſin) Ἔνωσιν. Hodie a S. Antiocho nomen habet. H.

d. *A Caralitano Ficariam)* Adde *Galatam*, ex Martiano. *A Caralitano*, inquit, *Ficariam Galatamque.* Galatae meminit et Pomponius, ſed in freto Siculo. Meminit et Plinius infra capite octauo: cuius terra Scorpionem dirum Africae animal necari, ſcribit lib. V. c. 7. *Pintian.*

e. *Ficariam)* Hodie, *Iſola roſſa. Dal.*

Ficariam) Φικαρία νῆσος Ptolemaeo l. c. Cluuerio *Coltelazo.* H.

f. *Berelidas)* Duae paruae, hodie, *Le Tauro et la Vacca. Dal.*

Berelidas) Vide Not. et Em. N. L. II. (paulo poſt.) Et Beleridas, et Κολλώδη, et Ἥρας λοῦτρα, ſeu Iunonis thermas, inter inſulas quae Sardiniae adiaceant, ab auctoribus haud ſatis probatae fidei afferri, haud obſcure prodit ea loquendi formula. *Quidam ponunt*, etc. *Berelidas)* An *Balaridas* ex Martiano rectius? ſcilicet a Balaris Sardiniae gente, de qua mox Plinius. An potius *Boaridas*, ex Tab. Peuting. vt ſcopuli intelligantur duo, qui S. Antiochi inſulam obſident, *il Toro, et la Vacca?* An denique *Banauridas* ex Stephano, Tyrrhenicas inſulas ſic nominante? H.

g. *Collodem)* Fortaſſis a lignorum copia, Ptolemaeo Melibodes, ſiue Plumbea, hodie, Palmae ſolis. *Dalec.*

h. *Heras)* Apud Ptolemaeum et in vetuſtiſſimo codice legitur *Hieraca*, hodie *Diui Petri.* Ptolemaeus addit

ea populorum i. Ilienſes [1], Balari, Corſi. Oppidorum k. XVIII. [2] Sulcitani l. Valentini m., Neapolitani n., Boſenſes o., Caralitani p. ciuium Romanorum, et Norenſes. q. Colonia autem vna, quae voca-

1. Iotenſes. Ioalenſes. Vet. conſent. Ch. XIV. *2. ſic em. ex MSS. Hard. Gr. et Al.*

dit inter Corſicam et Sardiniam, Hermeam, non longe a Nymphata, hodie *Tabularia*. *Dal.*

i. *Ilienſes)* Ἰλιεῖς, qui Ilio euerſo huc confugere, Iolao duce, vt Pauſanias refert, L. X. Phocic. p. 639. vnde et Ἰολάειοι a Diodoro appellati, L. V. Bibl. p. 296. Ilienſes quoque et Mela, L. II. c. 7. et Liuius vocat, L. XLI. p. 523. quibus iſte adiuncta Balarorum auxilia ſcribit. Quare Plinium haud merito Salmaſius arguit in Solin. p. 29. et 99. quaſi *Ilienſes* pro *Iolenſes* dixerit. Βαλαρῶν καὶ Κορσῶν appellatio vnde ſit deducta, Pauſanias aperit, l. c. H.

k. *Oppidorum, XVIII.)* Ita MSS. omnes. Subintellige, *celeberrima.* H.

l. *Sulcitani)* Stephanus: Σόλκοι, πόλις ἐν Σαρδοῖ. Addit a Carthaginienſibus conditam. Antonino, *Sulci.* Aliis *Sulchi* Σέλχοί. Vbi nunc portus eſt, cui nomen *Palma di Solo.* H.

m. *Valentini)* Οὐαλεντίνοι Ptolemaeo, L. III. c. 3. ab oppido cognomine, quod perperam in libris editis Οὐαλεgία pro Οὐαλεντία ſcribitur. H.

n. *Neapolitani)* Ptolemaeo, l. c. Νεαπολῖται: oppidum Aquae Neapolitanae, quarum etiam meminit Antoninus, ſiue Aethicus: hodieque *Napoli.* H.

o. *Boſenſes)* Βῶσα inter oppida Sardiniae mediterranea, apud Ptolem. l. c. nomen retinet. H.

p. *Caralitani)* Quibus ius ciuium Rom. conceſſum. Siue Caralim, ſiue Calarim legas, nihil intereſt. Variant enim libri vetuſti, Mela, L. II. c. 7. *Sardiniae vrbium antiquiſſimae, Caralis et Sulchi.* Liuius *vrbem Carales* vocat, L. XXIII. p. 242. Florus, L. II. c. 6. vrbem vrbium Caralin, quia iam tum, vt hodieque, metropolis inſulae fuit: incolis *Cagliari.* H.

q. *Norenſes)* Antonino, Nora. Νῶρα Ptolemaeo, meridionali inſulae latere. Hodie *Nori.* H.

vocatur ad r. turrim Libyſonis. Sardiniam s. ipſam Timaeus Sandaliotim t. appellauit ab effigie ſoleae, Myrſilus Ichnuſam a ſimilitudine veſtigii. Contra Paeſtanum ſinum Leucaſia u. eſt, a Sirene x. ibi ſepulta appellata. Contra Veliam, Pontia, et Iſcia [1], vtraeque [2] vno nomine Oenotrides y., argumentum

1. *Iſacia.* 2. *Vtraque. Vet.*

r. *Ad Turrim*) Nunc *Porto di Torre.* In Notitia Epiſcop. apud Victorem Vitenſ. inter Epiſcopos Sardiniae, *Felix de Turribus.* Antonino, *ad Turrem*, oppidum Sardiniae eſt. Ptolemaeo, L. III. c. 3. Πύργος Βίσσωνος πόλις, pro Λιβύσσωνος. Nunc ibi creditur eſſe *Saſſari.* H.

s. *Sardiniam*) Haec totidem verbis Solinus, c. 4. p. 18. et Martianus, L. VI. c. de Sardinia, p. 207. Praeiuit auctor libri mirab. Auſcult. p. 1159. H.

t. *Sandaliotin*) Σανδαλιῶτιν, et Ἰχνοῦσαν, Claudianus, de bello Gildon. *Humanae ſpeciem plantae ſinuoſa figurat Inſula: Sardiniam veteres dixere coloni.* Vide etiam Pauſan. L. X. Phocic. p. 638. H.

u. *Leucaſia*) Apud Strabonem, L. II. p. 123. Λευκασία: at ſaepius Λευκωσία, vt Stephanus habet: et auctor libri mirab. Auſcult. p. 1190. quo nomine Sirenen etiam eſſe vocitatam diximus, ſect. 9. Hodie *la Licoſa*, petra verius quam inſula. Ab Aenea conſobrina ibi defuncta, Λευκασίαν nominatam ſcribit Dion. Halic. L. I. p. 43. H.

x. *Sirene*) Straboni Sirenes, ſiue Sirenuſſae inſulae, in circumflexu promontorii Athenaei, et Peſtano ſinu, olim Poſſidoniate, ſitae e regione Silaris fluminis, qua ſinum eum illabitur, hodie *Trozo*, *Toro*, *Nizari.* Plinius vnius tantum Leucaſiae meminit. in veterib. Rom. denariis Syren ſpectatur capite virginis criſtata galea tecto, adiectis duabus pilis cum ſcuto, reliquo vt auis corpore. Nam quod tradit Seruius Sirenes partim virgines fuere, partim volucres, Acheloi et Calliopes filiae, numero tres, quarum vna voce, altera tibiis, tertia lyra canebat. Iuxta Pelorum illae primum habitarunt: deinde Capreas inſulas tenuerunt, praeternauigantes illectos ſuo cantu in naufragia deducentes. *Dal.*

y. *Oenotrides*) Οἰνωτρίδες νῆσοι

tum poſſeſſae ab Oenotriis z. Italiae. Contra Vibonem paruae a., quae vocantur Ithaceſiae b., ab Vlyſſis [1] ſpecula [2].

XIV. (VIII.) Verum ante omnes claritate Sicilia, Sicania c. Thucydidi [3] dicta; Trinacria d. pluribus, aut Triquetra e., a triangula ſpecie: circuitu patens

1. *Et ſic V. Ch. praep. ab deeſt ap. Gr. et Al.* 2. *ſpectacula. Vet. Tol. Ch.* 3. *a Thucydide. Vet.*

νῆσοι Straboni L. VI. p. 252. De Velia diximus, ſect. 10. et de Paeſtano ſinu, et de Vibone. H.

z. *Ab Oenotriis)* Quos in Italia rerum potitos olim Strabo etiam prodidit, p. 253. H.

a. *Paruae quae vocantur Ithaceſiae, Vlyſſis ſpecula)* Videtur et hic deeſſe praepoſitio, *ab*, ex eodem Marciano: *Contra Vibonem Ithaceſiae, ab Vlyſſis ſpecula dicta.* Exemplar Salmant. *ſpectaculo* praefert, pro quo forte commodius legeretur, *ſpeculatu.* Exemplar Toletanum, *Vlyſſis ſpectacula* legit. *Pintian.*

b. *Ithaceſiae)* Ἰθακησίαι. Meminere Solinus, et Martianus. Nunc *Torricella, Praca, Brace:* ſcopulique alii ſine nomine. H.

c. *Thucydidi)* Libro VI. p. 411. H.

d. *Trinacria)* Thuc. l. c. Diodoro, L. V. Bibl. p. 286. et aliis Homero, Odyſſ. λ'. 106. et μ'. 127. Τρινακίη νῆσος; alia longe a Trinacria eſt. Haec partim Latina vox eſt ab adiectiuo *trinus*, partim Graeca, ex voce ἄκρα *promontorium*. Illa ad quamdam prioris ſimilitudinem ficta eſt, et Solis inſula appellatur, quoniam in ea ſol perpetuo lucet. Eſt enim ea inſula in Odyſſea, ipſum hoc terrae hemiſphaerium, quod certe ſemper lucet a ſole. In nummis Auguſti inſcriptis, SICIL. caue putes Siciliam ſignificari. Diana ſtans vel gradiens pingitur cum arcu et pharetra, quae effigies ad Siciliam non pertinet. At ſi Sicilia hic deſignaretur, cum ſymbolo congruentiore ſcriberetur nomen integrum SICILIA. Primae ſunt ergo eae totidem vocum literae, hac ſententia: *Salus Imperatoris Caeſaris, Italiae Laetitia eſt.* Is autem ſaluti ac valetudini ſuae, venatione, quam Diana cum arcu ſignificat, conſulebat. H.

e. *Triquetra)* *Tellus Triquetra*, hoc eſt, Sicula, dixit Horat. L. II. Sat. 6. H.

tens, vt auctor eſt Agrippa f., DCXVIII. M. paſſ. quondam g. Brutio agro cohaerens, mox interfuſo mari auulſa XV. [1] M. in longitudinem freto, in latitudinem autem h. M. D. paſſ. iuxta columnam Rhegiam. Ab i. hoc dehiſcendi argumento, Rhegium Graeci nomen dedere oppido, in margine Italiae ſito. In eo freto eſt ſcopulus Scylla: item Charybdis mare vorticoſum: ambo k. clara ſaeuitia. Ipſius l. Triquetrae, vt diximus, promontorium Pelorus vocatur, aduerſus Scyllam vergens in Italiam: Pachy-

1. *Sic ex MSS. em. Hard. conſ. Ch. M.* XII. *M. Gr. et Al.*

f. *Agrippa)* At Poſidonius apud Strabonem, L. VI. p. 266. habet tantum ſtadia quater mille et CCCC. hoc eſt, DC. mill. paſſ. Timoſthenes vero apud Agathemerum, L. I. c. 5. ſtadiis 4746. ambitum Siciliae definit, hoc eſt, DXCIII. mill. CDL. paſſ. H.

g. *Quondam)* Vide quae diximus, L. II. ſ. 90. H.

h. *M. D. paſſ. iuxta)* Ita Timoſthenes apud Agathem. duodecim ſtadia patere hoc fretum latitudine prodidit, L. I. c. 3. H.

i. *Ab hoc dehiſcendi)* Ita Solinus, c. 5. p. 19. Ἀπὸ τȢ ῥαγῆναι Rhegium dictum volunt, quod ibi terra dehiſcat interfuſo tenui maris euripo. Alii Regium ſine aſpiratione ſcripſere, quaſi Regiam, hoc eſt, Βασίλειον, Strabo, L. VI. p. 258. H.

k. *Ambo clara)* De his ſatis appoſite Ouid. Metam. L. VII. v. 62. *Quid quod neſcio qui mediis concurrere in vndis Dicuntur montes? ratibusque inimica Charybdis Nunc ſorbere fretum, nunc reddere: cinctaque ſaeuis Scylla rapax canibus Siculo latrare profundo?* At apud Homerum, Odyſſ. μ'. 61. Scylla et Charybdis petrae ſunt duae fabuloſae, cum ſcopulis totidem; quibus imaginibus poetice deſcribit adulteriorum, diſcordiae, et luxuriae mala. H.

l. *Ipſius Triquetrae vt diximus)* Verbum, *Triquetrae*, hic et ſupra, adiectum arbitramur, falſoque Plinio attributum. De Sicilia enim differit peculiari et dicato tractatu, non de alia regione, inſulaue. *Pint.*

Vt diximus) Sect. 10. Πέλωρος ἄκρα Ptolemaeo, L. III. c. 4. Nunc *Capo di Faro.* H.

m. Pachynum [1] in Graeciam, n. CCCCXL. [2] M. ab eo diſtante Peloponneſo: Lilybaeum o. in Africam CLXXX. M. interuallo a p. Mercurii promontorio: et a Caralitano Sardiniae CXC. M. [3] Inter ſe autem haec promontoria ac latera diſtant his ſpatiis. Terreno itinere a Peloro Pachynum q. CLXXXXI. [4] M. paſſ. Inde Lilybaeum CC. M. inde Pelorum, CLXX. M. r. Coloniae [5] ibi quinque: vrbes ac ciuitates LXIII.

1. *Pachynus.* 2. *Sic et M. cui lectioni adſtipulatur et Martianus.* CXLIV. *Gr. et Al.* 3. *ſic et Ch.* CXX. *Gr. et Al.* 4. *ſic et Ch.* CLXVI. *Gr. et Al.* 5. *Coloniae immunes quinque, ciuitates* LXXIII. *coloniae ibi vrbes ac ciuitates* LXXII. *Gr. et Al.*

m. *Pachynum)* Παχύνος ἄκρα Ptolemaeo, nunc *Capo di Paſſaro*, ſiue *Paſſalo.* H.

n. CCCCXL. *mill. ab eo)* Vide Not. et Em. N. LIII. (hic poſ.) CCCCXL. *M. ab eo diſtante Peloponneſo)* Ita reſcripſimus admonitu Cod. R. 1. 2. Colb. 1. 2. Par. etc. cum in editis perperam legatur, CXLIV. hoc eſt, centena quadraginta quatuor, pro *quater centena et quadraginta.* Suffragatur praeter Capellam, qui hunc plane numerum habet, L. VI. c. de Sicilia, p. 208. etiam Strabo, dum Alphei fluminis oſtium quatuor millia ſtadium, hoc eſt, D. millia paſſuum a Pachyno abeſſe teſtatur, L. VI. p. 266. H.

o. *Lilybaeum)* Λιλυβαίων ἄκρα Ptolem. *Capo di Marſalla.* H.

p. *A Mercurii)* In Africa. De eo, L V. ſ. 3. Hoc interuallum Timoſthenes l. c. ait eſſe fere CC. mill. paſſ. H.

q. *Pachynum* CLXXXVI.) Ita MSS. omnes, Capella, p. 208. CLXXVI. Terreno itinere, haec menſura inſtituitur, atque adeo breuior inſulae circuitus ex triplici hoc interuallo colligetur, quam quem Agrippa efficit, ora ſinubusque luſtratis. H.

r. *Coloniae ibi, vrbes, ac ciuitates* LXXII.) Scribendum reor, *Coloniae immunes ac ciuitates, etc.* vt hoc ipſo libro, capite primo: *Huius conuentus ſunt reliquae coloniae immunes.* Et capite tertio: *Poſt Caeſarauguſtana colonia immunis amne Ibero affuſa.* et paulo ante, *Colonia immunis Ilici.* Patet praeterea ex Martiano, numerum coloniarum praeteritum eſſe, libra-

LXIII. [1] A Peloro mare Ionium ora ſpectante, oppidum Meſſana ciuium s. Romanorum, qui Mamertini vocantur. Promontorium Drepanum t.: colonia Tauromenium u., quae antea x. Naxos,

Ss 2 flumen

1. LXIII. *Ch.*

librariorum incuria. Confirmatur id auctoritate ipſius Plinii, qui ſtatim colonias in Sicilia quinque aſſignat: Taurominium, Catinam, Syracuſas, Thermas, Tyndaridem. Item Martianus et antiqua lectio, *ciuitates* LXXIII. legunt, quam eſſe veram lectionem comperiet qui diligenter eas numerauerit. Vt in totum legendum ſit: *Coloniae immunes V. ciuitates* LXXIII. *Pint.*

Coloniae ibi quinque) Vide Not. et Em. N. LIV. (hic adi.) *Coloniae ibi quinque: vrbes ac ciuitates* LXIII.) Locum hunc reſtituimus, tum ex Martiano Capella, L. VI. c. de Sicilia, p. 208. tum ex eorumdem codicum fide, in quibus ciuitates LXIII. nullis adiectis aut detractis leguntur. Coloniarum numerum, quem nos etiam repoſuimus, ex Martiano, ſubſequentis voculae, *vrbes*, litera prior abſorbuerat. Porro totidem infra coloniae redduntur: Tauromenium, Catina, Syracuſae, Thermae, Tyndaris. In Excerptis Legationum e Diodori L. XXIII. vrbes in Sicilia LXVIII. omnino numerantur: qui numerus e quinque coloniis, vrbibusque tribus et ſexaginta recte conflatur. H.

s. *Ciuium Rom.)* Iure ciuitatis a Senatu donatum. *Meſſine.* Incolis *Meſſina Citta nobile.* Nummi veteres ſub Auguſto cuſi ΜΕΣΣΗΝΙΩΝ, Latinis ſcripti characteribus, vt ſe ciues Romanos incolae teſtarentur, ſeque a Meſſeniis Peloponneſi diſcriminarent. Cuniculus in ea nummi parte ſculptus, cuniculoſam eam fuiſſe, vel eſſe regionem docet. Fuit hic nummus argenteus apud *D. de Boze.* H.

t. *Drepanum)* Ex eius adverſo Ptolemaeus inſulam exiguam Forbantiam ſtatuit hodie *Lenza:* et ex aduerſo Lilybaei, Sacram, hodie *Maretino. Dalec.*

Drepanum) Idem quod Ptolem. Ἄργεννον: nunc *Capo di S. Aleſſio*, a proximo S. Alexii caſtello. H.

u. *Taurominium)* Hic et paulo poſt, in ambobus antiquis codicibus, *Tauromenium* leges, non *Taurominium. Pint.*

x. *Antea Naxos)* Solin. c. 5. p.

flumen y. Aſines: mons z. Aetna nocturnis mirus incendiis. Crater a. eius patet ambitu ſtad. xx. Fauilla b. Tauromenium et Catinam [1] vſque peruenit feruens: fragor vero ad c. Maronem [2] et Gemellos colles. Scopuli d. tres Cyclopum, portus Vlyſ-

1. *Catinam, vt paulo poſt, et Vet. Catanam G.* 2. *Maroneum. Ch.*

5. p. 19. Etiam Antonin. in Itiner. Tauromenium Naxon vocat. Nempe Naxo excisa, Tauromenium ſucceſſit, quo deducti ſunt Naxii, vt auctor eſt Diodor. Sic. Bibl. L. XIV. p. 282. et L. XVI. p. 411. Graecis Ταυρομένιον, Nunc *Taormina.* Nummus Graecus e Muſeo noſtro Pariſienſi, ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ. H.

y. *Flumen Aſines)* Acim fluuium ex Aetna monte ἀκίδος, id eſt teli inſtar decurrere adnotat Euſtathius in Dionyſium, ab eo fluuio Romae dicti *Aciſculi*, quaſi Aciſcoli, vt *Agriculi*, pro Agricoli. *Dalec.*

Aſines) Ἀσίναρον ποταμὸν vocant Thucyd. L. VII. p. 554. et Plut. in Nicia, p. 541. Accolae, *Cantora.* Hunc cum Aci Dalecampius male confundit. H.

z. *Mons Aetna)* Plautus in Milite: — *praeter theſaurum, Tum argenti montes, non maſſas habet: Aetna non aeque alta eſt.* In Mercatore: *Montes tu quidem mali ardentes in me iamdudum iacis.* Sub Aetna, Liparenſibus inſulis, et Puteolano, Baianoque agro Typhona Gigantem ſepultum fuiſſe ex Pindaro Strabo ſcribit libro IV. Cornelius autem Seuerus in Aetna Enceladum: *Gurgite Trinacrio morientem Iuppiter Aetnae Obruit Enceladum, vaſti qui pondere montis Aeſtuat, et patulis exſpirat faucibus ignes. Dalec.*

Aetna) Mont Gibel. H.

a. *Crater)* Eſt ſummus verticis hiatus. *Dal.*

Crater) Qui in ſummo vertice aperit ſe hiatus. H.

b. *Fauilla)* Ita etiam Strabo, L. VI. p. 269. Auguſt. de Ciuit. Dei. L. III. c. 31. aliique. H.

c. *Ad Maronem, etc.)* In Martyrologio Maurolyci, Maronis pariter montis fit mentio, Gemellorumque collium. Maro nunc *Madonia* dicitur: Gemelli, *Monte di Mele:* vtrique vno nomine *Mons Nebrodes* Solino, c. 5. p. 19. et aliis. H.

d. *Scopuli tres)* In ora, citra Catinam. *Li Farigliori.* Qua parte Sicilia ſpectat Eurum,

Vlyſſis e., colonia f. Catina [1]. Flumina: Symaethum g., Terias. Intus Laeſtrygonii h. campi. Oppida: Leontini i., Megaris k.: amnis [2] Pantagies.

1. *Catana Gr. et Al.* 2. *Pantagia Vet.*

rum, Cyclopas Plinius collocat, cum portu Vlyſſis recte: at Homerus ad ſeptemtrionem fere; quoniam ſic poſcit deſcriptio itinerum Vlyſſis in ea fabula. Veniſſe conſtabat Vlyſſem in Siciliam ex fama publica, atque ibi tunc Cyclopas extitiſſe. Cetera inuenit, immutauit, diſpoſuit vates, ex artis licentia et legibus. Cyclops, Graece Κύκλωψ non hominem ſignificat, cui lumen ſit vnicum; ſed qui rotundos oculos habet, ſiue orbiculares. Vnoculum Cyclopa finxit Homerus, tum vt monſtroſior eſſet: tum quia ſi oculos duos haberet; vno effoſſo ſatis ei alter eſſet ad animaduertendos percuſſores: id quod fabula prohibebat. Docet enim illa, iuſte poenas ab eo exigi, qui ſacroſancta hoſpitii iura violet: quod Cyclopis facinus fuiſſe finxit Homerus. H.

e. *Vlyſſis)* Nunc *Longnina ſtatione*, prope Catinam. H.

f. *Catina)* Sic omnes MSS. Quam Graeci Κάταναν, Catinam Latini dixere: vt illi Μασσαλίαν, Maſſiliam iſti. Nummus in muſeo noſtro, ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. Nobis *Catane:* incolis, *Catania.* In vetere inſtrumento apud Parutam, p. 14. *Catana Citta Clariſſima.* Colonos eos miſſos a Romanis auctor eſt Strabo, L. VI. p. 268. H.

g. *Symaethum)* Σύμαιθος Straboni, L. VI. p. 272. Hodie *la Iaretta*, vltra Catinam. Τηρίας Diodoro in Eclog. p. 868. et Heſychio, nunc a S. Leonardo nomen ſortitur, *Fiume di S. Leonardo.* H.

h. *Laeſtrygonii)* Λαιστρυγόνες appellati, qui Leontinos campos incoluere, οἱ τὸ Λεοντίνων πεδίον οἰκήσαντες, inquit Polybius, in Excerpt. p. 22. Silius, L. XIV. *Prima Leontinos vaſtarunt praelia campos Regnatam duro quondam Laeſtrygone terram.* H.

i. *Leontini)* In Nummis Muſei noſtri ΛΕΟΝΤΙΝΩΝ. Melae quoque L. II. c. 7. *Leontini.* Λεόντιον Ptolemaeo, L. III. c. 4. Nunc *Leutini.* In vetere inſtrumento, apud Parutam, p. 14. *Lentini Citta Fecondiſſima.* H.

k. *Megaris)* In nummis apud Parutam ΜΕΓΑΡΑ. Et apud Ptolem. Μέγαρα. Stephano Μεγαρὶς ἐν Σικελίᾳ, ἡ πρότερον Ὕβλα. H.

gies. l. Colonia Syracuſae m. cum fonte Arethuſa. n. Quamquam et Temenitis o., et Archidemia [1], et Magaea, et Cyane, et Milichie [2] fontes in Syracuſano potantur [3] agro. Portus p. Nauſtathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum; a q. qua fronte Siciliae flumen Hirminium r., oppidum

1. *Archidemiſa et Margaea.* Vet 2. *Milinae.* Vet. 3. *ponantur.* Vet.

l. *Pantagies)* Vibio Seq. *Pantagias:* Silio quoque, L. XIV. Παντακίος Thucydidi, L. VI. p. 413. Ptolemaeo, Πάνταχας. Nunc *Porcaro.* H.

m. *Syracuſae)* Incolis *Siracoſa citta Fedeliſſima:* nobis *Syracuſes.* Coloniam eo deductam ab Auguſto, A. V. C. 733. M. Lollio, Q. Lepido Coſſ. auctor eſt Dio, L. LIV. p. 127. et Strabo, L. VI. p. 270. H.

n. *Arethuſa)* Cic. in Verrem, or. VI. n. 18. *In hac inſula extrema eſt fons aquae dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine, pleniſſimus piſcium: qui fluctu totus operiretur, niſi munimine ac mole lapidum a mari disiunctus eſſet.* Nunc fons eſt ſine nomine. Falcandus, in hiſt. Sic. motu terrae lutulentum hunc fontem ait effectum, multa maris admixtione ſaporem ſalſum contraxiſſe. Vide quae de eo fonte et Alpheo amne dicturi ſumus, L. XXXI. ſ. 30. H.

o. *Temenitis, etc.)* Vinc. Mirabella, Syracuſanus, in erudito opere de patria ſua, ait hos hodieque fontes extare. Temenitin nunc dici, *Fonte di Canali.* Archidemiam, *Ceſalino.* Magaeam, *Fontana de la Madalena.* Cyanen, *Fonte Ciane.* Milichien Μειλίχιην, cuius aqua ſuaviſſima, et nomini ſuo maxime conueniens, *Lampiſmotta.* De Cyane in primis Ovidius, Faſt. L. IV. v. 469. et Metam. L. V. v. 412. Vibius Seq. p. 340. lacum vocat. H.

p. *Nauſtathmus)* Ναυσταθμὸς, quae vox nauium ſtationem ſonat. Ptolem. L. III. c. 4. Φοινικοῦς λιμήν. Nunc *Fontane bianche*, inter Syracuſas et Elorum amnem, cui nomen hodie *Acellaro*, quondam Ἕλωρος apud Stephanum et Vibium Seq. H.

q. *A qua fronte)* Meridionali. H.

r. *Hirminium)* Nunc *Maulo*, et *Mauli*, et *Fiume di Raguſa.* H.

pidum s. Camarina [1], fluuius t. Gelas [2], oppidum Acragas u., quod Agrigentum noſtri dixere. Thermae x. colonia: amnes y. Achates [3], Mazara, Hypſa. Selinus

Ss 4

1. *Camerina.* 2. *Delas Gr.* 3. *Atys et Hypſa Gr. Acis Vet.*

s. *Camarina)* Virgilio dicitur Camerina: *Apparet Camerina procul, campique Geloni: Immanisque Gelo fluuii de nomine dicta.* *Dal.*

Camarina) Καμαρίνα Stephano, Virg. Aen. L. III. *Et fatis numquam conceſſa moveri Apparet Camarina procul.* Hodie *Camarana* dicitur, latere Siciliae meridionali: In nummis apud Parutam, ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΩΝ. H.

t. *Gelas)* *Gela* Vibio: accolis *Fiume Salſo:* in nummis apud eumdem Parutam, ΓΕΛΑΣ. Caput virile, cum auribus et dimidio corpore bubulo, docet agricolas, qui flumen illud accolunt, eſſe perferentes laboris: in auerſa autem parte equus, vel eques, vel bigae pictae generoſos in eo tractu equos eſſe. H.

u. *Acragas)* In nummis Muſei noſtri, et apud Parutam, ΑΚΡΑΓΑΝΤΙΝΩΝ. Hodie *Gergenti.* Incolis, *Agrigento Citta Magnifica.* H.

x. *Thermae)* Antonino Aquae Larodae, ab Agrigento, XL. M. P. Nunc ſunt eae prope vrbem *Sciacca*, vel *Xacca*, vt recte Fazellus. H.

y. *Achates, Mazara, Hypſa)* Ἀχάτης, nunc *Belice*: qui primus poſt Thermas occurrit: Μαζάρας, *Mazara*, ad oppidum eiusdem nominis: latere vterque meridionali. Ὕψας, *Marſala*, prope Lilybaeum. Vide Not. et Em. N. L. V. (hic conſp.) *Amnes: Achates, Mazara, Hypſa)* In ed. Parm. *Amnes Agathe, Mathehypſa.* In Reg. et Colb. *Agathe mater hypſa.* Pro qua lectione, Barbarus *Acis* et *Hypſa* repoſuit: pluribus ſane quam par fuerat extritis literis. Sed Acin quoque, de quo Schol. Theocriti, ad v. 69. Idyll. I. et Vibius Seq. p. 329. ab Aetna, Solino quoque auctore, fluentem, e cuius ripis ſaxa in Vlyſſem Polyphemum iecisſe quidam dixere, ad oram quam nunc percurrit Plinius, non pertinere, docebit ſubiecta oculis deſcriptio inſulae. Quapropter priſcis literarum veſtigiis inſiſtendo, locum nos ita legimus: *Amnes, Achates, Mazara, Hypſa.* De Achate Siciliae fluuio, Vibius Seq. p. 328. *Achates Siciliae, vbi pari nomine lapillos generat, vnde gemmae fiunt.* Plinius ipſe, L. XXXVII. ſ. 54. Eiusdem meminit etiam

nus z. oppidum. Lilybaeum ab eo promontorium, Drepana a., mons [1] Eryx b. Oppida: Panhormum c., Solus d., Himera e. cum fluuio, Cephaloedis,

1. *Mox. Vet.*

iam Ptolemaeus, L. III. c. 4. vbi corrupta voce Ἀκίϑιον vocat: ac Selinuntis ab eo, et Mazarae fluminum oſtia refert. De Mazara Antoninus quoque, XII. M. P. a Lilybaeo. Stephano quoque caſtellum eſt, et propugnaculum Selinuntiorum Mazara, a praefluente, vt credimus, amne dictum. Seruat adhuc in hoc ipſo tractu oppidum Mazarae nomen: a quo tertia Siciliae pars *Val di Mazara* nuncupatur. H.

z. *Selinus)* Σελινȣ̃ς Graecis, ab apii, quod σέλινον vocant, vbertate dictum: magnae vrbis tenue veſtigium extat hodieque in latere inſulae meridionali, vulgo *Terra de li Pulci*, teſte Fazello: haud procul Achate fluuio, ſeu *Belice*. Sed Selinuntis ſitum verius adſignauimus opere nuper in lucem edito, De nummis antiquis Populorum et Vrbium. H.

a. *Drepana)* Incolis, *Trapano Citta Inuitta.* Stephano Δρέπανα, Δρέπανον Ptolemaeo. H.

b. *Eryx)* Vibius Seq. p. 343. *Eryx mons Siciliae.* Solinus, c. 5. p. 19. *Eminet Sicilia montibus Aetna et Eryce: Vulcano Aetna ſacer eſt: Eryx Veneri.* Mela quoque, L. VI. c. 7. *Montium Eryx maxime memoratus, ob delubrum Veneris ab Aenea conditum.* Nunc *Monte S. Iuliano.* H.

c. *Panhormum)* Incolis, *Palermo Citta Felice.* H.

d. *Solus)* Antonino Soluntum dicitur: vt quod Romanis Hydruntum, Graecis Hydrus fuit. In nummis apud Parutam ΣΟΛΟΝΤΙΝΩΝ. Nunc *Solunto.* H.

e. *Himera)* Schol. Pind. p. 110. Θερμὰ λȣτρὰ τῆς Ἱμέρας πολέως Ptolemaeo, L. III. c. 4. Sunt Thermae Himerenſes Θέρμαι Ἱμεραι πόλις. Coloniam deinde factam, teſtatur vetus inſcript. apud Gruter. p. 433. ſed falſi ſuſpecta, vt pleraque apud eumdem: COL. AVG. HIMERAEORVM. THERMIT. In nummis antiquis eſt ΙΜΕΡΑΙΟΝ, et aſpirata interdum priore litera more Latino, ob commercium Romanorum, poſt Siciliam captam, ΗΙΜΕΡΑΙΟΝ. Nunc oppido nomen *Termine Citta ſplendidiſſima:* amni, *Fiume di Termini.* H.

loedis f., g. Aluntium [1], h. Agathyrnum [2], Tyndaris i. colonia, oppidum Mylae k., et vnde coepimus, Pelorus. Intus, Latinae l. conditionis, Centuripini m.. n. Netini [3], o. Segeſtani [4]. Stipendiarii, Aſſorini p., q. Aetnenſes [5], Agyrini r., Aceſtaei s., Acren-

1. *Aleuntium. Vet.* 2. *Alias, Agathyrſum, quo pacto et a Strabone appellatur.* 3. *Nepini. Ch.* 4. *Aegeſtani. Vet.* 5. *Echetienſes. Eſcletienſes. Vet. Eceſtienſes. Gr. et Al.*

f. *Cephaloedis)* Κεφαλοιδὶς Ptolem. l. c. Incolis *Caſalà Citta Placentiſſima.* H.

g. *Aluntium)* Ἀλόντιον Ptolem. l. c. Dion. Halic. L. I. p. 41. Ἀλέντιεν. In nummis ΑΛΟΝΤΙΝΩΝ. Fazellus, decad. I. L. IX. c. 4. *In colle edito et mari prominenti, infra S. Philadelphi oppidum, Aluntium vetuſta vrbs iacet, Alontio.* H.

h. *Agathyrnum)* Polybio apud Stephan. Ἀγαθύρσα. Diodoro, L. V. p. 991. Ἀγαθύρνον ab Agathyrno rege. Liuio, L. XXVII. p. 303. *Agathyrna.* Vbi nunc S. Marci oppidum, ad amnem cognominem: medio ferme interuallo Panormum inter et Meſſanam. H.

i. *Tyndaris)* In nummis ΤΥΝΔΑΡΙΤΑΝ. Ruderibus nomen reſtat, *Tendaro.* Polybio, L. I. p. 35. Τυνδαρίς. H.

k. *Mylae)* Milazzo. H.

l. *Latinae)* Iure veteris Latii donata, de quo dicemus in Not. et Em. N. III. H. (vide ſupra p. 500. l. c.)

m. *Centuripini)* Oppidum τὰ Κεντόριπα Straboni, L. VI. p. 272. ſupra Catinam, iuxta Aetnaeos montes: in nummis Parutae, ΚΕΝΤΟΡΙΠΙΝΩΝ, *Centorbe.* H.

n. *Netini)* Netinos quoque Tullius vocat, VII. in Verr. 55. Oppidum Ptolem. Νέητον. Incolis *Noto, Citta Ingenioſa,* prope Pachynum. H

o. *Segeſtani)* A Segeſta dicti, vel Egeſta, praepoſita ei litera S. a Romanis ſcriptoribus, inquit Feſtus, ne obſceno nomine appellaretur. In nummis Parutae ΣΕΓΕΣΤΑΙΩΝ et ΕΓΕΣΤΑΙΩΝ. H.

p. *Aſſorini)* Ἄσσωρον vrbi nomen apud Stephanum, nunc *Aſaro.* Chryſa amne alluitur, nunc *Battaino.* In Nummo apud Parutam, ΑΣΟΡΥ. ΧΡΥΣΑΣ. H.

q. *Aetnenſes)* Αἴτνη Strabonis, L. VI. p. 273. Ptolemaei,

Acrenſes t., Bidini u., Cetarini x., Cacyrini [1], Drepanitani y., Ergetini z., a. Echetlienſes, b. Erycini [2], Entel-

1. *Citarii, Cacirini, Gr. et Al.* 2. *Erycnii Gr. et Al.*

maei, Αἴτναι: in montis Aetnae radicibus olim fuit: ſtadiis a Catina LXXX. Nummi, ΑΙΤΝΑΙΩΝ. H.

r. *Agyrini)* Agyrium et Agyrinenſes apud Cicer. V. Verr. 62. In nummis, ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ. Nunc *Argyro*, et *San Filippo d' Argyrone*. H.

s. *Aceſtaei)* Ab Aceſta, de qua Virg. Aen. L. V. *Vrbem appellabunt permiſſo nomine Aceſtam.* H.

t. *Acrenſes)* Ἀκραῖοι Stephano. Oppidum *Acras* Antoninus: et Thucydides, L. VI. p. 414. Ptolem. Ἀκραίας vocat. Huius extare veſtigia, XXIV. mill. paſſ. a Syracuſis, vbi nunc Coenobium eſt S. Mariae de Ieſu, auctor eſt Fazellus, dec. I. L. X. H.

u. *Bidini)* Cicero IV. Verr. 54. *Bidis oppidum eſt tenue ſane non longe a Syracuſis.* Incolae Βιδῖνοι Stephano. Supereſt modo templum, *S. Giouanni di Bidini*, teſte Cluuerio, L. II. Sicil. antiq. c. 10. H.

x. *Cetarini, Cacyrini)* Κηταρία et Κάκυρον, duo Siciliae oppida, apud Ptolem. L. III. c. 4. Illud in mediterraneis, nunc vulgo *Caſſaro*, inter Herbeſſum et Syracuſas: illud in ora occidentali. H.

y. *Drepanitani)* A Drepano proxime antea memorato. H.

z. *Ergetini)* Ἐργέτιον Philiſto apud Steph. Ptolemaeo, addito, vt ſaepe alias, ſibilo, Σεργέντιον. Nomen ruderibus *Citadella*, ad Chryſam amnem. H.

a. *Echetlienſes)* Ab Ἐχέτλα oppido, nunc *Ochula*, Leontinos inter et Camarinam. Vide Not. et Em. N. LVI. (hic adi.) *Echetlienſes)* Prius *Eceſtienſes* legebant, quos perſpicuum eſt vel ab Aceſtaeis, vel a Segeſtanis minime diuerſos eſſe. In MSS. *Echeſtienſes:* Nos ex certiſſima coniectura, *Echetlienſes*, ab Ἐχέτλα oppido, cuius meminere Polybius, L. I. p. 20. et Diod. Sic. L. XIX. ac Stephanus. Illud ipſum forte quod Ptolemaeo, L. III. c. 4. Ἐλκέθιον pro Ἐχέθλιον dicitur. H.

b. *Erycini)* In Eryce monte viſuntur ingentes oppidi ruinae, teſte Fazello, L. X. dec. I. Ei nomen fuit ab ipſo colle cui inſidebat. In nummis apud Parutam, ΕΡΥΚΕΙΝΩΝ Steph. Ἐρυκῖνοι. H.

Entellini c., d. Etini [1], Enguini e., Gelani f., Galatani g., Haleſini h., i. Hennenſes [2], Hyblenſes,

1. Aedini. V. ita index habet et Ch. leg. Netini, Edini, Getini, etc. 2. *Ennenſes. Gr. et Al.*

c. *Entellini)* Entellae rudera ad Crimiſum amnem, qui Panormitanum agrum rigat. Stephano, Ἐντελλῖνοι. Oppidum Ἔντελλα, Diodoro, L. XVI. p. 491. H.

d. *Etini)* MSS. *Edini.* H.

e. *Enguini)* De his ſaepius Cic. in Verr. Ἐγγυίον, oppidum: incolae Ἐγγυῖνοι, Stephano. Diod. Sic. L. V. abfuiſſe ab Agyro patria ſua, ſtadiis centum ait. H.

f. *Gelani)* Iidem Gelenſes Ciceroni, VI. in Verr. 73. Γελῷοι Pauſaniae, L. VI. p. 380. aliisque dicti. In nummis, ΓΕΛΑ, quod oppidi nomen eſt Scylaci in Periplo, p. 4. nunc *Alicata.* H.

g. *Galatani)* Qui Ciceroni paſſim *Calatani*, V. Verr. 101. etc. Diod. Sic. Bibl. L. XII. p. 89. Καλλατῖνοι. Oppidum Antonino, *Galeate.* Nunc *Galati.* H.

h. *Haleſini)* Antonino, *Aleſa:* in Tab. Peuting. *Haleſa.* Ἀλέσα πόλις, Diodoro, L. XIV. Bibl. p. 246. H.

i. *Hennenſes)* Ab Enna vrbe, quae Proſerpinae et Cereri ſacra. Vocem hanc Latini ſaepius aſpirarunt: non item Graeci, quibus Ἔννα ſcribitur. Sic nos Hannonem dicimus: Graeci Ἄννωνα. Et apud Iul. Firmic. L. de errore profan. relig. p. 24. *Ceres Hennenſis mulier.* Hodie *Caſtro Giovanni, Citta Ineſpugnabile.* Caue credas cum Spanhemio, p. 906. prioris editionis, huc pertinere nummum inſcriptum, non vt ipſe refert. MVN. HENNAE, ſed MVN. HENNA: qui eſt ex aere magno in Theſauro Regio. Sententia enim eſt. MVNus *Hadriano Edidere Nocturnum Narbonenſes Augures.* Priore parte caput muliebre velatum exhibet, cum emicante e ſinu face. Latere dextro, M. CESTIVS, Triumvir Monetalis: ſiniſtro, MVN. HENNA. .)(. Iupiter in quadrigis caelum petentibus feminam eo defert, quae facem tenet: ſupra MVN. HENNA. MVN*us* vt diximus, *Hadriano nocturnum* editum ab Auguribus Narbonenſibus, in funere Sabinae coniugis, cuius hic vultus eſt, non Cereris, vt quidam cenſuere. Fax noctis ſymbolum eſt. Et Sabinam Iupiter rapit, non Pluto Proſerpinam; cum et caelum quadrigis petat, et facem

ſes k., Herbitenſes l., Herbeſſenſes m., Herbulenſes n., Halicyenſes o., Hadranitani p., [1] Imacarenſes,

1. Lego Hyccarenſes, ab oppido Hyccaro: vnde autem nomen hoc acceperit vide apud Athenaeum ſub finem lib. VII. G.

cem (vt in anteriore parte) deferat, quae Proſerpinae non conuenit: ſed ludos honori Sabinae noctu editos in vtraque nummi parte ſignificat. Non in Sicilia, ſed Narbone fuit Ceſtia gens: vt L. CESTIVS ſub Caeſare. Nam id patet ex nummo inſcripto, PLAET. CEST. Fuere Hennenſes in Sicilia conditionis liberae, vt ait Plinius hoc loco: idcirco nullos ii nummos cudebant honori Auguſtorum: ſicut nec vllos in Hiſpania videmus, poſtquam *vniuerſae Hiſpaniae Veſpaſianus Imperator Auguſtus, iactatus procellis Reipublicae, Latii ius tribuit*, vt Plinius ait hoc libro, ſect. 4. *Munus* hic ludus gladiatorius eſt, vt apud Plinium, L. XXXIII. ſ. 15. *Caeſar, qui poſtea Dictator fuit, primus in AEdilitate,* MVNERE *patris* FVNEBRI, *omni apparatu arenae argenteo vſus eſt; ferasque inceſſiuere tum primum noxii.* Et in nummo ex aere maximo, in Theſauro Regio, ſub Iuliano, vt videtur, ſcriptum eſt, REPARATIO MVNERIS FELICITER: vbi gladiator aprum inſurgentem haſta transfodit. H.

k. *Hyblenſes)* Praeter ceteras vrbes eius nominis, fuit in Sicilia Hybla maior, in Catinenſium agro, cuius incolae Ὑβλαῖοι apud Steph. nunc *Paderno*, vt quidem Cluuerio videtur, L. II. Sicil. c. 8. in nummis apud Parutam, ΥΒΛΑΣ ΜΕΓΑΛΑΣ. H.

l. *Herbitenſes)* Ἑρβιταῖοι Stephano, et Diodoro Sic. L. XIV. p. 296. Gens Ciceroni in Verr. IV. et V. ſaepius memorata. Oppidum id eſſe hodie creditur, quod *Nicoſia Citta Coſtatiſſima* Siculi vocant. H.

m. *Herbeſſenſes)* Herbeſſum Liuius inter Syracuſas et Leontinum agrum collocat, L. XXIV. p. 255. vbi nunc Cryptae, *le Grotte*, vt quidem Fazellus exiſtimat, dec. I. L. X. H:

n. *Herbulenſes)* Forte *Harbelenſes.* Nam Stephano vrbs Siciliae Ἀρβέλη, ex Philiſto, L. VIII. rerum Siculorum. H.

o. *Halicyenſes)* Sic appellantur a Cicer. Verr. IV. 68. Ἁλικυαῖοι, a Thucyd L. VII. p. 511. Inter Entellam et Lilybaeum Ἁλικύαι a Stephano collocantur. Nunc *Saleme* oppidum haud ignobile,

renſes q., Ichanenſes r., s. Ietenſes [1], t. Mutuſtratini [2], Magellini u., Murgentini x., y. Mutycenſes [3], Mena-

1. *Letenſes. Vet.* 2. *Mutuſtrani. Chiff. Mytiſtratini. V.* 3. *ſic et Ch. Mutyenſes Gr. et Al.*

bile, antiquum illud nomen refert vulgari ſermone: Sal quippe Graecis ἅλς dicitur: vnde ἁλικὸς, *ſalſus.* H.

p. *Hadranitani)* Diodor. L. XIV. p. 265. Ἄδρανον. Silio, *Hadranum.* In nummis ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ, apud Parutam. Nunc *Aderno.* H.

q. *Imacarenſes)* Ager Imacarenſis, Cic. V. Verr. 47. ab Ἰμιχάρα Ptolemaei, in oppidis Siciliae mediterraneis. Vide Not. et Em. N. LVII. (hic poſ.) *Imacarenſes)* Ita libri omnes. At elementorum ſeries nobilius paulo oppidum appellandum hoc loco fuiſſe forte admonet, nempe Hyccarenſium, quod Stephano Ὕκκαρον, Hiccara Antonino, a Panhormo XVI. M. P. In nummis apud Parutam, ΙΚΑΡ. Nunc quoque *Carini*, et *Muro d' Iccarini*, teſte Fazello, dec. I. L. VII. c. 6. H.

r. *Ichanenſes)* Ἴχανα vrbs eſt Siciliae apud Steph. H.

s. *Ietenſes)* Ex Philiſto Stephanus Siciliae vrbem Ἰετὰς vocat, incolas Ἰεταίεςς. Nunc *Iato* dici, ſupra Entellam, auctor eſt Fazellus. In nummis, apud Parutam, ΙΑΙΤΙΝΩΝ. Diodoro, in Eclog. p. 876. Ἰετῖνοι. H.

t. *Mutuſtratini)* Μυττίςρατον oppido ei nomen eſt apud Polybium, L. I. p. 34. Ἀμέςρατος apud Steph. Μύςρατον apud Diod. Sic. in Eclog. p. 876. Nunc *Miſtretta.* H.

u. *Magellini)* Magellae oppidi Siculi mentio apud Liuium, L. XXVI. p. 287. Μάκελλαν κώμην vocat Diodorus, in Eclog. p. 875. Πόλιν Polyb. L. I. 233. H.

x. *Murgentini)* Ager Murgentinus, Cic. V. Verr. 47. Hos cum Magellinis defeciſſe ad Poenos auctor eſt Livius, l. c. Stephano, Μοργεντῖνοι. Vrbs Thucyd. L. IV. p. 295. Μοργαντίνη. Et in nummis ΜΟΡΓΑΝ. H.

y. *Mutycenſes)* Ita MSS. omnes, et Parm. ed. Cicero quoque, V. Verr. 101. ab vrbe mediterranea Siciliae, Μοτέκα Ptolemaeo, L. III. c. 4. nunc *Modica*, inter Pachynum et Syracuſas. Diverſa videtur ab ea Μοτύη fuiſſe, de qua Thucyd. L. VI. p. 412. et Diod. L. XI. p. 69. H.

Menanini z., Naxii a., Noaei b., Petrini c., Paropini d., e. Phinthienſes e., Semellitani f., Scherini g., Selinuntii h., Symaethii, Talarenſes i., Tiſſinenſes k., Triocalini l., Tiracienſes m., Zanclaei

z. *Menanini)* In nummis adud Parutam, ΜΕΝΑΝΙΝΩΝ, et ΜΗΝΑΝΙΝΩΝ. Cic. V. Verr. 102. *Meneni.* Hodie *Meneo.* H.

a. *Naxii)* Quorum oppidum Pauſaniae aeuo plane exciſum ac deletum, vt ipſe teſtatur, 106. Eliac. poſter. p. 367. et 368. H.

b. *Noaei)* Stephano, Suidae, Phauorino, Νόαι vrbs Siciliae eſt: incolae Νοαῖοι. Hodie *Noara.* H.

c. *Petrini)* Vrbs Πέτρα Ptolemaeo, in mediterraneis Siciliae oppidis. Petrinas habet Antoninus in itinere ab Agrigento Lilybaeum: Aquas fortaſſe, iuxta id oppidum. Πετρῖνοι quoque Diodoro memorati in Ecl. p. 876. H.

d. *Paropini)* Πάρωπος iuxta Thermas Himerenſes a Polybio ſtatuitur, L. I. Nunc *Coliſano*, vt quidem Fazellus exiſtimat. H.

e. *Phtinthienſes)* Ptolemaeo, in mediterraneis Siciliae oppidis, Φθινθία. Etiam in Sicilia Φιντιάδα Diodorus agnoſcit, Eclog. p. 880. ſed in litore poſitam. In nummis ΦΙΝΤΙΑ. H.

f. *Semellitani)* An *Semen-tiani?* Nam Σεμέντειον Siciliae oppidum, καὶ Μοργέντινον, legere me memini apud Diod. Sic. L. XIV. Bibl. p. 297. H.

g. *Scherini)* Σχῆρα oppido nomen fuit, apud Ptol. Apud Cic. V. Verr. 103 *Acherini*, pro *Scherini.* H.

h. *Selinuntii* etc.) Hi ab oppido Selinunte, de quo ſupra, nomen habuere. Symaethii, qui *Symaethia circum flumina*, vt Maro canit, Aen. IX. quo de amne iam diximus. H.

i. *Talarenſes)* Vel Talarienſes, oppido Ταλαρία, de quo Steph. in Syracuſanorum agro. Apud Diodor. in Eclog. p. 875. Ἰλαρὸν credo mendoſe, pro Ταλαρόν. H.

k. *Tiſſinenſes)* Τίσσα Ptolemaeo, L. III. Τισσαὶ Stephano, nunc *Randazzo* in Aetna radicibus, Cluuer. L. II. Sic. Ant. c. 6. Incolae *Tiſſenſes*, Ciceroni, orat. V. in Verr. *A Tiſſinenſibus, praeparua, et tenui ciuitate, et aratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimisque hominibus.* H.

l. *Triocalini)* Oppidum Τριόκαλα, ex Diod. in Ecl. p. 913. Τριόκλα Ptol. L. III. c. 4. Cic. VII. Verr. 10. Trica-

claei n. Meſſeniorum [1] in Siculo freto. Inſulae ſunt in Africam verſae: Gaulos o., Melita p. a Camerina LXXXIV. [2] M. paſſ. a Lilybaeo CXIII. Coſyra q. Hieroneſos r., Caene, Galata s., Lopaduſa,

1. *Meſſeniorum. Horum in Siculo freto inſulae. Vet.* 2. LXXXVII. *Chiff.*

Tricalinum. In nummis apud Parutam, ΤΡΙΑΚΑΛΑ. Nunc *Troccoli.* H.

m. *Tiracienſes)* Vide Not. et Em. N. LVIII. (hic conſp.) *Tiracieuſes)* Alii *Tyracinenſes*, ab oppido quod Τυρακῖναι Stephano dicitur? At in MSS. et ed. Parm. *Triraceinſes.* Forte pro *Trinacienſes:* nam Τρινακίην πόλιν et Τρινακίεες oppidanos in Sicilia laudat Diod. L. XII. Bibl. p. 89. et 90. An denique *Tyritteuſes?* Nam Τυριττὸν in Sicilia idem Diodorus agnoſcit, in Eclog. p. 875. H.

n. *Zanclaei)* Vrbs olim Ζάγκλη fuit, inquit Herod. L. VII. Polymn. p. 438. quae deinde nomen in Meſſanam mutauit: a Meſſeniis Peloponneſiis condita. H.

o. *Gaulos)* Scylaci, p. 48. ceteriſque, Γαῦλος. Nunc Gozo. PLEBS GAVLITANA, apud Gruter. p. 415. H.

p. *Melita)* *Malte.* De eius interuallo a Camerina Siciliae oppido ſubſcribit Martianus, L. VI. p. 208. H.

q. *Coſyra, etc.)* Κόσυρα Steph. de ea dicemus, L. V. ſ. 7. Medio interuallo ponitur Lilybaeum inter et Africae Clupeam, a Strabone, L. VI. p. 277. Nunc *Pantalarea.* H.

r. *Hieroneſos, Caene)* Ἱερόννησος, Καινή. Vide Not. et Em. N. LIX. (hic adi.) *Hieroneſos, Caene)* Ita libri omnes, ipſeque Martianus, L. VI. p. 208. Caue tamen credas *Caeny* Stephani inſulam nunc ſignari a Plinio: locorum enim is vicinitate deceptus, promontorium Italiae Caeni Peloro aduerſum, perperam haud dubie, inſulam putauit: cum non modo praeter eum nemo eius inſulae meminerit: ſed nec vlla vſquam citra Pelorum ſit, vnquamue, cuius quidem mentio extet, fuerit inſula. H.

s. *Galata, etc.)* Haec priſcum nomen retinet. Ptolemaeo, L. IV. c. 3. Καλάθη: altera Λοπαδοῦσα, Λαμπὰς Scylaci, p. 48. nunc *Lampeduſa.* Αἴθουσα eidem Ptolemaeo, nunc *Limoſa:* idem Aeguſam ab Aethuſa diuerſam inſulam facit, quae ei hallucinatio frequens admodum eſt. H.

ſa, Aethuſa t., quam alii Aeguſam ſcripſerunt: u. Bucinna [1]: et x. a [2] Solunte LXXX. M. y. Oſteodes [3]: contraque Paropinos Vſtica. Citra z. vero Siciliam ex aduerſo Metauri amnis, XXV. [4] millibus ferme paſſ. ab Italia, VII. Aeoliae appellatae. Eaedem Liparaeorum a., Hephaeſtiades a Graecis, a noſtris Vulcaniae [5]: Aeoliae, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnauit [6]. (IX.) Lipara b. cum

ciuium

1. *Aetnae. V. add.* 2. *a Selinſite.* 3. *Oſteades. Ch.* 4. *ſic ex MSS. em. Hard.* XV. *Ch.* XII. *Gr. et Al.* 5. *ſic ex MSS. Hard. Vulcani Gr. et Al.* 6. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Ch. regnabit. Gr. et Al.*

t. *Aethuſa)* *Grandolo* hodie. Huic vicina Aeoli inſula, hodie *Palanderia. Dal.*

u. *Bucinna)* Haec Ptolemaei, L. III. c. 4. Φορβαντία creditur. Italis *Levezo* et *Levenzo.* Stephano: Βȣ́κιννα, πόλις Σικελίας: aut falſo, aut Siculae ditionis vrbem et inſulam dicere voluit. H.

x. *Et a Solunte*, LXXV.) Exemplar Tolet. *Selinunte.* De Selinuſiis, ipſe paulo ante Plinius et Stephanus. Eſt eiusdem nominis fluuius in eadem inſula, Plinio, Straboni, Ptolemaeo. *Pintian.*

y. *Oſteodes, etc.)* Ὀϛεώδης pariter, et Ὀύϛικα a Ptolemaeo memorantur, inter inſulas eas, quae Siciliae adiacent. De hac Horat. quoque L. I. od. 17. locutus a Bocharto creditur: ſed perperam: cum de parte aliqua agri Sabini ibi ſermo ſit. H.

z. *Citra vero Siciliam ex aduerſo Metauri, etc.)* Legend. *Citra Siciliam ex adverſo Metauri amnis* XXV. *millibus ferme paſſuum ab Italia ſeptem Aeoliae appellatae. Eaedem Liparaeorum et Hephaeſtiades a Graecis, a noſtris Vulcaniae, Aeoliae, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnauit.* Salmaſ. p. 136. *Gr.*

Citra vero) Haec iisdem verbis Martian. L. VI. p. 208. H.

a. *Liparaeorum)* Inſulas has τὰς τῶν Λιπαραίων νήσȣς Strabo vocat, quod aliquando in Liparaeorum ditione fuerint. *Dal.*

b. *Lipara)* Eſt princeps et maxima Aeolidum inſula. Apud Liparam Duillius Conſul primus Carthaginenſes praelio nauali ſuperauit. *Dal.*

Lipara) Nomen ſeruat, *Lipari.* H.

ciuium Rom. oppido, dicta a Liparo rege, qui c. ſucceſſit Aeolo: antea d. Melogonis [1], vel Meligunis e. vocitata; abeſt f. xxv. [2] M. paſſ. ab Italia, ipſa circuitu, paulo minori [3]. Inter hanc et Siciliam altera, antea Theraſia appellata, nunc Hiera g.: quia h. ſacra Vulcano eſt, colle in ea nocturnas euomente flammas. Tertia Strongyle i., a Li-

1. *Miloginis. Chiffl.* 2. xv. *Chiffl.* xii. *Gr.* 3. *minori. V. Ch. quinque.*

c. *Qui ſucceſſit Aeolo)* Ita libri omnes: at rectius, credo, cum Solino, c. 6. p. 21. *Cui ſucceſſit Aeolus*, ex Diod. Sic. L. V. p. 291. H.

d. *Melogonis, vel Meligunis)* Dicitur ab ouium prouentu a μῆλον καὶ γίγνομαι. *Dalec.*

e. *Meligunis)* Μελιγȣνὶς, a mellis, vt apparet, felice prouentu. Vide Not. et Em. N. LX. (hic adſp.) *Meligunis)* Ab ouium prouentu, ἀπὸ τῶν μήλων, id inſulae Liparae nomen olim inditum cenſuit Dalecampius. Reclamant vetuſti ſcriptores omnes, a quibus non Μηλιγȣνὶς, ſed Μελιγȣνὶς vocatur. Strabo, L. VI. p. 275. Stephanus, Heſychius, ceteriſque antiquior Callimachus, hym. in Dianam, p. 14. v. 47. Νήσῳ ἐνὶ Λιπάρῃ· Λιπάρῃ νέον, ἀλλὰ τότ' ἔσκεν Οὔνομά οἱ Μελιγȣνὶς. H.

f. *Abeſt* XXV.) Ita Solinus, et Martianus, l. c. H.

g. *Hiera)* De Hiera Virg. VIII. Aeneid. inquit: *Inſula Sicanium iuxta latus, Aeoliamque Erigitur Liparen, fumantibus ardua ſaxis.* Turn. c. 29. 26. *Dal.*

h. *Quia ſacra)* Ἱερὰν Ἡφαίςȣ vocat Strabo, L. VI. p. 275. Ptolemaeus pro more in duas diſtrahit inſulas, Ἱερὰν et Ἡφαίςȣ νῆσον. Hodie *Volcano* nuncupant. Vide Not. et Em. N. LXI. (hic conſp.) *Antea Theraſia — quia ſacra)* Theraſiam quidem in inſulis Aegei maris agnouimus: hanc vero Hieram qui Theraſiam quoque appellarit, adhuc auctorem quaerimus. *Thermiſſa* haud dubie ſcribi ſatius fuerit, ſi exemplaria vlla fauerint: cum id ei nomen fuiſſe, Θέρμισσαν, Strabo fateatur, L. VI. p. 275. et 276. H.

i. *Strongyle)* Cornel. Severus in Aetna de nomine huius inſulae ait: *Inſula cui nomen facies dedit ipſa rotunda.* *Dal.*

a k. Lipara M. paſſ. ad exortum Solis vergens, in qua regnauit Aeolus; quae a Lipara k. liquidiore flamma tantum differt: e cuius fumo, quinam flaturi ſint venti, in l. triduum praedicere incolae traduntur: vnde ventos Aeolo paruiſſe exiſtimatum. Quarta Didyme m., minor quam Lipara. Quinta Ericuſa. Sexta Phoenicuſa, pabulo proximarum relicta: Nouiſſima eademque minima, Euonymos. n. Hactenus de primo Europae ſinu.

XV. (X.) A o. Locris Italiae frons incipit, Magna Graecia appellata, in q. tres [1] ſinus recedens Auſo-

1. *Treis. Chiff.*

Strongyle) Στρογγύλη, quod ei nomen a rotunditate factum, vt Strabo admonet, p. 276. Nunc *Strongoli*, et *Stromboli*. H.

k. *A Lipara)* Haec iisdem verbis Strabo, l. c. H.

l. *In triduum)* Quis tertio poſt die ventus ſpiraturus ſit. Strabo, l. c. H.

m. *Didyme)* Διδύμη, quaſi gemella. Hodie *le Salme*. Ἐρινοῦσσα, inquit Strabo, l. c. et Φοινικοῦσσα, ab erice et palma nomen habent, pabulis pecoris proximarum inſularum addictae, nunc *Alicur* et *Felicur* appellatae. H.

n. *Euonymos)* Εὐώνυμος, hoc eſt, ſiniſtra, quod a Lipara in Siciliam nauigantibus maxime eſt ad laeuam. Auctor Strabo, l. c. Hodie *Liſca Bianca*. H.

o. *A Locris)* Vnde ſ. 10. ad deſcribendas inſulas defluxit oratio, Italia pauliſper relicta. Nunc eo redit. Pertinent vero haec ad tertiam Italiae regionem. Magna Graecia, inquit Plinius, haec Italiae pars ab his eſt appellata, a quibus et Hellas dicta Graecia eſt. *Hellas*, inquit L. IV. ſ. 11. *noſtris Graecia appellata.* Haec igitur Italiae pars, quae et Graece loqueretur, et amplitudine Helladem longe ſuperaret; (nam Hellas Atticam dumtaxat, Boeotiam, Locros, Doridem, et Argos Pelaſgicum complectebatur, quas regiones Plinius deſcribit, l. c. ſ. 11. 12. 13. 14.) idcirco magna Graecia a Romanis eſt appellata. Vide adnotationem noſtram 15. in L. XXV. ſ. 95. H.

p. *In tres ſinus)* Primus Locros circumdat: alter eſt Scyllacius: tertius Tarentinus.

Auſonii q. maris: quoniam Auſones tenuere primi: patet r. LXXXVI.[1] M. paſſ. vt auctor eſt Varro. Plerique [2] LXXV. M. fecere. In s. ea ora flumina innumera, ſed memoratu digna a t. Locris Sagra u., et

Tt 2

1. LXXXII. *Gr. et Al.* 2. *ſic ex MSS. Hard.* LXXII. *Gr. et Al.*

nus. Ita Mela, L. II. c. 4. p. 37. H.

q. *Auſonii)* Sic mare id vocatur, quod a Sicilia ad Salentinos pertinet, vt dictum eſt, ſ. 10. In hanc Italiae partem, non in Latium, duce Tithono Priami fratre, non Aenea, nec profugi, ſed miſſi venere primum coloni e Troia, ante ipſum bellum Troianum. Sic Virg. Georg. L. II. v. 385. *Nec non Auſonii, Troia* GENS MISSA, *coloni.* Et L. III. v. 46. *Mox tamen ardentes accingar dicere pugnas Caeſaris, et nomen fama tot ferre per annos,* TITHONI *prima quot abeſt ab origine Caeſar.* Hoc eſt, per annos innumeros. Nam prima origo Tithoni longe ſupra atauum Dardanum fuit, qui Iouis filius, Διογενὴς, hoc eſt, vir nobilis fuit, at ſtirpis ignotae. Sed venere poſtea Auſones in Latium, vt dictum eſt ſupra, ſ. 9. Quae cauſa eſt, quamobrem hic Tithoni, et alibi Laomedontis, qui pater Tithoni fuit, veluti parentum coloniae, ex qua prodiere Romani, mentio fiat a Virgilio. H.

r. *Patet* LXXXVI.) Ita MSS. et Martianus, L. VI. p. 208. H.

s. *In ea ora flumina innumera, ſed memoratu digna a Locris Sagra)* Sic quidem noſtri ſcripti codices habent, quod correctores fefellit. Multa enim in ſcripta lectione perperam poſita eſſe contingit, librariorum imperitia. Rectius igitur in hac parte impreſſa exemplaria, *ſed memoratu digna Locanus Sagra,* ex Ptolemaeo euidenter. *Pint.*

t. *A Locris Sagra)* Digna memoratu Sagra, genere femineo, etſi id nomen amnis eſt. Strabo ita recte dici monet, L. VI. p. 261. Μετὰ δὲ Λοκροὺς, Σάγρας, ὃν θηλυκῶς ὀνομάζουσιν, etc. At Cic. de N. D. *Cum ad fluvium Sagram Crotonitas Locri maximo praelio deuiciſſent.* Et L. III. *De Sagra Graecorum etiam vulgare prouerbium, quum quae affirmant, certiora eſſe dicunt, quam illa quae apud Sagram.* Nunc *Sagriano.* H.

u. *Sagra)* Sagrus Straboni, Ferentanos a Pelignis diuidens inter Amiternum et Ortonium labitur hodie Sangrus

grus

et veſtigia oppidi Caulonis x., Myſtia y., Conſilinum z. caſtrum, Cocinthum, quod eſſe longiſſimum Italiae promontorium aliqui exiſtimant. Dein a. ſinus [1] Scyllaceus: et Scylacium b., Scylletium Athenienſibus, cum conderent, dictum: quem locum occurrens c. Terinaeus ſinus peninſulam efficit:

1. *Sic ex MSS. Hard. Deinde ſinus Scylacius et Scolagium, Scyllacium et Scyllecium ab Athenienſ. Pint. Dein ſinus, et Scylacium Gr. et Al.*

grus fluuius, et tribus milliaribus a Lantiano fertur. *Dalec.*

x. *Caulonis)* Καυλωνίαν vocat Diod. Sic. L. XIV. Bibl. p. 315. Idem, p. 316. a Dionyſio Syracuſano deletam prodit Virgil. Aen. L. III. v. 553. *Caulonisque arces, et nauifragum Scylaceum.* Nunc eſt *Caſtel Vetere*, in vlterioris Calabriae peninſula. H.

y. *Myſtia) Miſtiae* Melae Pomponio, L. II. c. 4. Nunc *Monaſteraci*, vel vt alii efferunt, *Monte Araci.* H.

z. *Conſilinum)* De eo multa Caſſiodorus, L. VIII. Var. c. 33. Nunc *Stylo*, vnde Cintho promontorio nomen, *Capo di Stylo.* H.

a. *Dein ſinus, et Scylacium)* Legend. *Dein ſinus Scylacius, et Scylacium, Scylletium Athenienſibus cum conderent dictum.* Salmaſ. p. 82. *Gr.*

b. *Scylacium)* Virgilius vocat, Scylaceum nauifragum: *Caulonisque arces, et nauifraqum Scylaceum. Dalec.*

Scylacium) Subintellige, oppidum. Iisdem verbis Strabo, L. VI. p. 261. Σκυλλήτιον ἄποικος Ἀθηναίων, νῦν δὲ Σκυλάκιον καλεῖται. Nunc *Squillace*, in medio fere ſinu, cui ſuum nomen impertit, *Golfo di Squillace.* Caue porro Scyllaeum cum Scyllaceo confundas: Fuit Scyllaeum in Vibonenſi ſinu, vt diximus ſ. 10. in Calabriae vlterioris occidentali: in orientali Scyllaceum in ſinu cognomine, qui Tarentino eſt proximus: vt recte Maro cecinit, l. c. *Hinc ſitus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti Cernitur, attollit ſe Diua Lacinia contra, Caulonisque arces, et nauifragum Scyllaceum.* H.

c. *Occurrens)* Ex aduerſo mari Tyrrheno Terinaeus ſinus terras cum Scylaceo coarctans in breues anguſtias, peninſulam efficiunt, Brutiorum olim appellatam, vt diximus, ſ. 10. H.

cit: et d. in ea portus, qui vocatur Caſtra Hannibalis, nuſquam anguſtiore Italia: e. xx [1] M. paſſuum latitudo eſt. Itaque Dionyſius maior interciſam f. eo loco adiicere Siciliae voluit. Amnes ibi nauigabiles: g. Carcines [2], Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia h.:

Tt 3 mons

1. XL. *Ch.* 2. *Caecinus. Vet. Carcines. Ch. Caeciros. Gr. et Al.*

d. *Et in ea portus, qui vocatur Caſtra Hannibalis)* Scribe: *Et in ea portus qui vocatur caſtra Hannibalis, nuſquam anguſtiore Italia* XL. M. *paſſuum latitudo eſt.* Salmaſ. p. 83. *Gr.*

Et in ea portus) Martianus, L. VI. p. 208. H.

e. XX. M. *Paſſ.)* Sic Martianus: Sic Strabo, L. VI. p. 255. cum ſtadia habere ait CLX. At non ſic Solinus, qui XL. M. paſſ. cum Chiffl. cod. In Reg. et Colb. 1. 2. 3. XL. mill. paſſ. H.

f. *Interciſam)* Non foſſa peracta, ſi Straboni fides, L. VI. p. 261. ſed muro ducto, qui peninſulam a reliqua Italia dirimeret, defenderetque. H.

g. *Carcines, etc.)* Carcines Scyllacium alluit: Crotalus, nunc *Corace:* Semirus, *Simari:* Arocha, *Crecha:* Targines, *Tacina:* eo plane ordine a Scyllacio verſus Lacinium promontorium, in eum ſinum influunt. Vide Not. et Em. N. LXII. (hic poſ.) *Carcines)* Verum huius amnis nomen, ex fide codic. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Pariſ. et Chiffl. reſtituimus: ſubdititiumque *Caecinos* expunximus, quod Hermolaus inculcarat, neglecta vetere editione Parmenſis etiam editionis: quoniam Caecina amne apud Aelianum et Pauſaniam, L. VI. Eliac. poſt. p. 354. dirimi Locros a Rhegino legerat: At procul ab hoc ſinu, quem Plinius modo percurrit, Locri, Rheginique, in ipſo ferme Siculo freto collocati. H.

h. *Petilia)* In Brutiis a Livio collocatur, L. XXIX. in fine, p. 352. In magna Graecia Πετηλία Ptolemaeo, L. III. c. 1. Eadem Straboni, L. VI. p. 254. Lucanorum vrbs primaria. In nummo muſei noſtri Pariſienſis ΠΕΤΗΛΙΑΙΩΝ. Eſt oppidum *Belcaſtro*, vt Cluuerius cenſuit, L. I. Sicil. Ant. c. 6. Non *Strongili*, vt ex monumentis ibi repertis colligit Gualterus, p. 145. Haec enim

mons Clibanus [1], promontorium Lacinium i.: cuius ante oram inſula x. M. paſſ. a terra Dioſcoron k.: altera Calypſus, quam Ogygiam appellaſſe Homerus l. exiſtimatur: praeterea m. Tiris [2], Eranuſa

1. *Alibanus Gr. et Al.* 2. *tres Sirenuſſae.*

enim citra Crotonem eſt, et Neaethum amnem, de quibus mox dicetur: Petilia longe vltra in Calabria vlteriore. A Philoctete conditam ait Strabo, et Virg. Aen. L. III. v. 402. *Parua Philoctetae ſubnixa Petilia muro.* H.

i. *Lacinium) Capo delle Colonne*, vt diximus: Clibani montis pars ea quae maxime prorumpit in mare. Scylaci, p. 5. Διοσκέρων. Pro *Clibanus* prius *Alibanus* legebatur, cum MSS. *Clibanus* prae ſe ferant. Sic ſubſequente proxime ſectione, *Aliternia* editi, vbi manu exarati *Cliternia* exhibent. H.

k. *Dioſcoron)* Διοσκέρων, hoc eſt, Caſtoris et Pollucis. Altera Καλυψὲς, ἐν ᾗ Ὀδυσσεὺς ᾤκει παρὰ Καλυψοῖ, inquit Scylax, l. c. Neutra hodie apparet. H.

l. *Homerus)* Odyſſ. 7. v. 244. quem in locum Euſtath. Ὠγυγίη, ὄνομα τῆς νήσου Καλυψὲς. Sic aperte docet Homerus tum alibi, tum Odyſſ. μ'. v. 448. Νῆσον εἰς Ὠγυγίην πέλασαν θεοὶ, ἔνθα Καλυψὼ Ναίει εὐπλόκαμος, δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα. At Ogygia inſula Homerica, ipſa eſt habitabilis Tellus in hoc hemiſphaerio, quod Oceano circumcinctum veteres credidere; ac propterea inſula ea dicitur Oceani vmbilicus: ὅθι τ' ὀμφαλός ἐστι θαλάσσης, Odyſſ. α'. v. 50. Atlantis ibi filia Calypſo dicitur, illius qui profunda maris pernouit, et molem ſuſtinet caeli ac terrae, columnis immenſis. Natura ipſa eſt, qualis in hemiſphaerio iſto apparet, quam Homerus de nomine feminae tunc celebratae vocat: quoniam Natura multa habet, quae tegit, Graece καλύπτει. Deinde pro Philoſophia ipſa accepit, ſiue Naturae ſtudio: et quemadmodum Herodotus Clio et Erato Muſas, ſic ipſe Calypſo Nympham fecit. H.

m. *Tiris, Eranuſa, etc.)* Iacent nunc aquis obrutae. Vide Not. et Em. N. LXIII. (hic adſp.) *Tiris, Eranuſa, Meloeſſa)* Sic totidem plane apicibus MSS. omnes. Et Meloeſſa quidem a prouentu pecoris haud dubie nomen accepit, ἀπὸ τῶν μήλων. Verum loco priorum dua-

nuſa n., Meloeſſa. o. Ipſum [1] a Caulone abeſſe LXX. M. paſſ. prodidit Agrippa. (XI.) A Lacinio promontorio ſecundus p. Europae ſinus incipit, magno ambitu flexus, et Acroceraunio Epiri finitus [2] promontorio, a quo abeſt q. LXXV. M. paſſ. Oppidum Croto r., amnis s. Neaethus [3]. Oppidum t.

1. *Sic ex MSS. Hard. ipſam Gr. et Al.* 2. *finitur. Gr.* 3. *et Crathia. Vet. ad.*

duarum infeliciter admodum Hermolaus, *Tres Sirenuſae* reſcripſit, quas ab ora Paeſtana, aduerſoque plane maris tractu, in Lacinium vſque promontorium transtulit. Ibi enim Sirenuſas inſulas, hoc eſt, vt Virgilius ait, Sirenum ſcopulos, Strabo, L. I. p. 22. aliique collocant. H.

n. *Eranuſa)* Sirenuſſarum mentionem facit Strabo. *Dal.*

o. *Ipſum)* Lacinium promontorium. H.

p. *Secundus Europae)* Tarentinum ſinum, et Adriaticum mare complexus. H.

q. *Abeſt* LXXV.) Lacinium ſcilicet, non oppidum Croto, quod ſequitur: ſiquidem CL. ſtadiis, hoc eſt, paulo minus XIX. M. paſſ. diſtat a Lacinio Croto, Straboni, L. VI. p. 262. Ex qua noſtra animaduerſione Martianum ipſum emendabis, L. VI. p. 209. Pro LXXV. idem Martianus, LXXXV. H.

r. *Croto)* De eo et Miſcello conditore, vide multa apud Leopardum c. 14. 2. Cogitanti de Crotone aedificanda oraculum editum eſt, Μύσκελλε βραχύνωτε παρ' ἐκ θεοῦ ἄλλα ματεύων ȣ̓ κολὰ θηρεύεις, δῶρον δ' ὅτι δῶ τὶς ἐπαίνει. Legito et Hub. Goltzii Graec. mag. p. 276. *Dal.*

Croto) Κρότων Straboni, l. c. Nunc *Crotone*, in oſtio amnis, quem *Eſaro* accolae vocant. H.

s. *Neaethos)* Νήαιθος Straboni l. c. *Neeto.* H.

t. *Oppidum Thurium)* Vterque codex *Tauri* non *Thurium.* quae lectio mouet me, vt quamuis hic *Thurium* ſuſtineri poſſit, legi tamen malim, *Thurii.* Nam et *Thurium*, et *Thuria*, et *Thurii* ea ciuitas dicitur, auctore Stephano. *Pint.*

Thurii) Θέριοι et Σύβαρις Stephano cognita: Scylaci p. 5. etiam Κρᾶθις. Nunc amni Sybari nomen *Cochile*, Crathi, *Crate:* Oppida Thurium et Syba-

Thurii [1], inter duos amnes Crathin et Sybarin, vbi fuit vrbs eodem nomine. Similiter eſt inter Sirin et Acirin [2] Heraclia u., aliquando x. Siris vocitata. Flumina: y. Acalandrum [3], Caſuentum [4]: oppidum Metapontum z.; quo tertia Italiae regio finitur. Mediterranei Brutiorum, Apruſtani a. tantum: Lucanorum b. autem, bb. Atenates [5], c. Bantini [6], Ebu-

1. *Sic ex MSS. Hard. Tauri. Ch. Thurium Gr.* 2. *Achrin. V. Acrin. Ch.* 3. *Thalandrum. V. Ch.* 4. *ſic ex MSS. Hard. Maſuentum. Gr.* 5. *hinc Vet. ad. Atinates. Gr.* 6. *Buxentini.*

Sybaris ex aequo iacent: in Tabulis *Sibari rouinata.* H.

u. *Heraclia)* Ἡρακλεία, cuius nauale Σίρις: amnes alluentes Ἄκιρις et Σίρις Straboni, L. VI. p. 264. nunc *Sino* et *Agri*: vbi oppidum fuit, in Baſilicatae ora, ſinuque Tarentino, *Torre di S. Baſilio.* H.

x. *Aliquando Siris vocitata)* Apud Athenaeum lib. XII. Timaeus et Euripides ſic dictum volunt a muliere quadam: Archilochus vero a fluvio. *Dalec.*

y. *Acalandrum)* Ἀκάλανδρος, Straboni, L. VI. p. 280. Nunc *Salandrella*: Caſuentum, *Baſiente*: ambo e Baſilicata regione in ſinum Tarentinum influunt. H.

z. *Metapontum)* Μεταπόντιον Straboni, L. VI. p. 264. a Samnitibus deletum: Ibi fuit: vbi nunc *Torre di Mare*, iuxta Caſuentum amnem. H.

a. *Apruſtani)* Quorum oppidum forte Ἄβυςρον fuit, quod cum Petilia Magnae Graeciae Ptolemaeus adiudicat, L. III. c. 1. niſi id Lucanorum potius fuiſſe videatur. H.

b. *Lucanorum)* Qui horum fines olim fuerint, diximus, ſ. 10. H.

bb. *Atenates)* Ab Atena, Principatus, vt vocant, Citerioris oppido: *Atene*: ad ripam Tanagrii amnis, *Negro.* Frontinus, L. de Colon. p. 90. in Prou. Lucania: *Praefecturae, Vlciana, Paeſtana, Potentina, Atenas,* et *Grumentina.* H.

c. *Bantini)* Bantia Liuio. L. XXVII. p. 309. vbi ſitum oppidi edocet: *Itaque in Apuliam,* inquit, *ex Brutiis reditum, et inter Venuſiam, Bantiamque, minus trium millium paſſuum interuallo Conſules binis caſtris conſederant.* Veſtigia oppidi manent ad locum, *S. Ma-*

Eburini d., Grumentini e., Potentini f., Sontini, Sirini g., Tergilani, Vrſentini, Volcentani gg., quibus Numeſtrani h. iunguntur. Praeterea interiiſſe Thebas i. Lucanas Cato k. auctor eſt. Et l. Pandoſiam [1] Lucanorum vrbem fuiſſe Theopompus, in qua Alexander m. Epirotes occubuerit.

Tt 5 XVI.

1. *Mardaniam.* *Ch.* *S. Maria de Vanze*, in Baſilicata circa Venuſiam. Holſten. p. 282. H.

d. *Eburini)* Quibuſdam *Eboli* creditur, quod IV. mill. paſſ. citra Silarum amnem eſt. Perperam: cum a Silaro verſus Siciliam Lucanus ager incipiat, vt dictum eſt, ſ. 10. H.

e. *Grumentini)* Γρȣμεντον Ptolemaeo, in mediterraneis Lucanorum oppidis, L. III. c. I. et Straboni, L. VI. p. 254. Nunc *Agromento* ad dextram Aciris fluuii, de quo ſupra, vt recte Holſten. in Ortel. p. 89. H.

f. *Potentini)* Potentia, *Potenza*, in Baſilicata, prope fontes amnis Caſuenti. H.

g. *Sirini)* Ab oppido Siri, cuius nauale Heraclia Siris ſupra dicta fuerit. *Sontini* forte a Sontia, vulgo *Sanza*, inter *Policaſtro* et Tanagrum Fl. Denique Tergillani videntur ii eſſe, quorum praefectura Tegenenſis, (forte pro Tergillenſis) dicitur a Frontino, in Lucania; L. de Colon. p. 90. H.

gg. *Volcentani)* Inter mediterranea Lucaniae oppida fuere Vulci, Ούλκοι Ptolem. L. III. c. I. ad Silarum amnem: nunc *Bulcino*, et *Bucino*. Hinc Volcentani, qui apud Gruter. p. 209. *Volceiani*, et p. 393. *Vulceiani* dicuntur. Liuius, L. XXVII. p. 304. Volcentes ſvocat. Frontino, p. 90. Vlciana praefectura. H.

h. *Numeſtrani)* Oppidum his Numiſtro. Frontinus, L. II. Stratag. c. 2. *Hannibal apud Numiſtronem contra Marcellum pugnaturus*, etc. Liuius quoque, L. XXVII. p. 299. H.

i. *Thebas)* Quae Θήβη Ἰταλίας Stephano. H.

k. *Cato)* In libris Originum deperditis. H.

l. *Pandoſiam)* Subintellige, interiiſſe, id enim *fuiſſe* iſtud ſonat. Vide Not. et Em. N. LXIV. (hic poſ.) *Et Pandoſiam — in qua Alexander)* MSS. omnes libri que vulgati ante Hermolaum *Mardoniam* conſtantiſſime retinent: *Pandoſiam* Barbarus reſcripſit: quod in Pandoſia obiiſſe Alexandrum ſcriptores

XVI. Connectitur ſecunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos, ccl. n. M. ſinu, qui Tarentinus o. appellatur, ab oppido Laconum p. in receſſu hoc intimo ſito, contributa eo

res omnes conſentiant. Et Liuius quidem, qui vnus eſſe poteſt inſtar omnium. *Alexandrum Epiri regem*, ait, *ab exule Lucano interfectum, ſortes Dodonaei Iouis euentu affirmaſſe. Accito ab Tarentinis in Italiam data dictio erat, caueret Acheruſiam aquam, Pandoſiamque vrbem: ibi fatis eius terminum dari: eoque ocyus tranſmiſit in Italiam, vt quam maxime procul abeſſet vrbe Pandoſia in Epiro, et Acheronte amni* —— *Ceterum (vt ferme fugiendo in media fata ruitur)* — *haud procul Pandoſia vrbe imminentes Lucanis ac Brutiis finibus tres tumulos inſedit* — *peruenit ad amnem* —— *quem cum incerto vado tranſiret agmen, feſſus metu ac labore miles, increpans nomen abominandum fluminis, Iure Acheron vocaris, inquit, etc.* Sic Acherontem fluuium, et Pandoſiam in Lucanis diſerte appellat: Strabo quoque, L. VI. p. 256. Suidas, verbo Τόνον, aliique. Verum cum circa Pandoſiam, περὶ Πανδοσίαν interiiſſe Alexandrum Strabo affirmet, non in ipſa: circa Pandoſiam letali vulnere affectus, concedere Mandoniam potuit, vbi ex vulnere obierit: et hanc vrbem interiiſſe deinde Theopompus eſt auctor, cum ſtaret interim Pandoſia, quam hodie *Caſtro Franco* vocant. H.

m. *Alexander)* Epiri rex, Obiit A. V. C. CCCCXXVIII. H.

n. CCL. M. *ſinu)* Tot millia paſſuum, inquit, hic ſinus ambitu colligit. H.

o. *Tarentinus appellatur)* *Herculeum Tarentum* Virg. appellat, a primis incolis vocatum *Signeum*, ab Ionibus, qui poſt habitarunt πλοῖον, ob nauigationis commoditatem: vel quod, vt ait Ariſt. περὶ θαυμασίων ἀκουσμ. Hercules ex Africa rediens, obſeſſum et expugnatum ſuo nomine ornauerit: vel quod, Taras eius vrbis conditor, Neptuni filius, Herculi et patri aras dicauerit: huic vt proſpera eſſet nauigatio: illi vt fortiter ageret et diteſceret. Quamobrem et nummo Tarentino Taras delphino inſidens laeua manu geſtat cornucopiae. Hadrian. Iun. c. 9. 1. Vide et Hub. Goltz. mag. Graec. *Dalec.*

p. *Laconum)* Florus, L. I. c. 18. p. 36. *Tarentum* vocat

eo maritima colonia quae ibi fuerat. Abeſt q. cxxxvi. M. paſſ. a Lacinio promontorio, aduerſam ei Calabriam r. in peninſulam emittens. Graeci s. Meſſapiam a duce appellauere: et ante Peucetia t., a Peucetio Oenotri fratre [1], in Salentino agro. Inter u. promontoria c. M. paſſ. interſunt: Latitudo peninſulae a Tarento Brundiſium terreno itinere x. xxxv [2] M. paſſ. patet, multoque breuius a portu Saſina. Oppida per continentem a Tarento, Varia y., cui cognomen Apulae, z. Meſſapia [3], Aletium. a. In b. ora vero Senum [5]. Callipo-

1. *Fratre. In Salentino agro inter etc.* Gr. 2. *conſent.* Cb. xxxvii. Gr. 3. *ſic ex MSS. Hard.* *Ceſſapia.* Gr. et Al. 4. *Senonum. Gallipolis.* Gr.

cat *Semi-Graecam ex Lacedaemoniis conditoribus ciuitatem.* Dion. quoque Perieg. v. 377. Scymnus p. 14. Heſychius, verbo Τάρας, a Lacedaemoniis conditum Tarentum produnt. H.

q. *Abeſt)* Subintellige, Tarentinus ſinus. H.

r. *Calabriam)* Quae nunc *Terra d' Otranto*, ab Hydrunte oppido appellatur. H.

s. *Graeci)* Strabo L. VI. p. 277. H.

t. *Peucetia, etc.)* Sic etiam Dion. Halic. Antiq. R. L. I. p. 9. H.

u. *Inter promontoria)* Inter ea duo promontoria, quibus ſinus Tarentinus clauditur: Lacinium ſcilicet, et Acran Iapygian, de qua mox. H.

x. XXXV. M. *paſſ.)* Strabo itinere vnius diei hoc interuallum emenſus eſt, L. VI. p. 282. H.

y. *Varia, cui nomen Apulae)* Ita libri omnes. Apud Anton. Vania (lego *Varia.*) a Tarento, M. P. LX. Nunc eſt *Vria.* Varnum vt quidem reor, Frontinus agrum hunc vocat, quem cum Tarentino iungit, L. de Colon. p. 111. pro *Varinum:* aut potius *Varium*, vt p. 92. H.

z. *Meſſapia) Meſagna*, inter Vriam et Brunduſium. In Martyrologio, *Meſſana Apuliae* nuncupatur, 18. April. H.

a. *Aletium)* Aletium hoc loco nulli MSS. codd. exhibent: omnes pro ea voce *Sarmadium.* Atque huc forte ſpectat Armadillus, ſiue Sarmadillus ager, de quo Fron-

lipolis, quae nunc eſt Anxa, LXXV. [1] M. paſſ. a Tarento. Inde XXXII. M. promontorium, quod Acran c. Iapygian vocant, quo longiſſime in maria excurrit Italia. Ab d. eo Baſta [2] oppidum, et e. Hydruntum [3] decem f. ac nouem M. paſſuum, ad

1. *Sic ex MSS. Hard. conſentit Ch.* LXII. *Gr. et Al.* 2. *Haſta.* 3. *Hydrus.*

Frontinus, L. de Coloniis, p. 115. H.

b. *In ora vero Senum)* Sic MSS. omnes, non vt hactenus editum, *Senonum*, perinde ac ſi a Gallis Senonibus, qui nulli vmquam in hoc tractu terrarum fuerunt, condita Callipolis foret: quae Graecos habuit auctores. Mela L. II. c. 4. *Salentina litora, inquit, et vrbs Graia Callipolis.* Ea nunc *Gallipoli* dicitur. In Muſeo P. Chamillart, nummus didrachmus argenteus virum in equo decurrentem exhibet: infra, ΚΑΛ. Ex parte altera alium inſidentem delphino: infra ſimiliter ΚΑΛ. latere dextro, ΤΑΡΑΣ: Tarenti conditor et dominus: quem et Καλλιπολῖται ad oram ſinus Tarentini poſiti colunt. Ad equitis dextrum latus eſt litera A: ſiniſtro N. Ἄνξα eſt ΚΑΛλιπολῖτων, etc. Senum quoque oppidi nomen fuit. H.

c. *Acran Iapygian)* Ἄκραν Ἰαπυγίαν, ἡ καὶ Σαλεντίνη, inquit, Ptolemaeus, L. III. c. 1. promontorium apygium, ſiue Salentinum: nunc a vicino oppido, *Capo di S. Maria di Leuca.* H.

d. *Ab eo Baſta oppidum, et Hydruntum)* Diximus in commentariolo, tumultuario ſtudio a nobis in Pomponium compoſito, *Hydrus* nominari hanc ciuitatem, non, vt quidam putant, *Hydruntum.* Nam ſi *Hydruntum* diceretur, nequaquam paulo poſt ſequeretur, *Ab Hydrunte Soletum deſertum,* et mox *Brunduſium L. M. paſſuum ab Hydrunte.* Omnes denique geographi et hiſtorici *Hydrus,* non aliter, enunciant. *Pint.* *Ab eo Baſta)* *Vaſte* oppidulum, inter Caſtrum et Hydruntum. H.

e. *Hydruntum, etc.)* Ptolemaeo, l. c. Ὑδροῦς. Nunc *Otranto.* H.

f. *Decem ac nouem)* Ait Baſtam oppidum, Hydruntumque ei proximum, diſtare ab Acra Iapygia, XIX. M. P. Vide Not. et Em. N. LXV. (hic poſ.) *Ab eo Baſta oppidum, et Hydruntum, decem ac nouem*

ad g., diſcrimen Ionii et Adriatici maris, qua h. in Graeciam breuiſſimus tranſitus, ex aduerſo i. Apolloniatum [1] oppidum: latitudine intercurrentis freti, k. quinquaginta [2] M. non amplius. Hoc interuallum

1. *Sic ex MSS. em. Hard. Apolloniae oppidum. Vet. Tol. oppidi Gr.* 2. *Centum. M. P. non. Vet.*

vem mill. paſſ.) Ita libri omnes. At locum hunc Martianus perperam interpretatus, L. VI. p. 209 quod eſſet anguſtiarum eiuſce freti, qua Ionium mare in Adriaticum irrumpit, interuallum, ſignari a Plinio credidit: *Hydruntum urbem,* inquit, *vbi ſuperum inferumque mare decem et nouem millibus diſparatur.* H.

g. *Ad diſcrimen)* Vbi diſcriminatur Ionium ab Adriatico mari. H.

h. *Qua in Graeciam breuiſſimus tranſitus. Ex aduerſo Apollonia oppidum)* Codices ambo ſcripti, *ex aduerſo* cum minore litera legunt, et coniunctim cum ſuperioribus: adduntque, *cum,* hoc modo: *qua in Graeciam breuiſſimus tranſitus, ex aduerſo Apollonia cum oppidi.* Scribo, *qua in Graeciam breuiſſimus transitus, ex aduerſo Apolloniatum oppidi.* nota res, nec teſtimoniis confirmanda. *Pint.*

i. *Apolloniatum)* Ita MSS. Reg. Colb. 1. 2. 3. etc. Hoc eſt breuiſſimus tranſitus ab Hydrunte in Apolloniatarum oppidum, quod ex aduerſo eſt. H.

k. *Quinquaginta)* Hoc eſt, leucarum duodecim. Vide Not. et Em. N. LXVI. (hic adi.) *Quinquaginta mill. non amplius)* Centum repoſuit Barbarus: oblitus eumdem Plinium, in deſcribendo Italiae ſitu, ſupra dixiſſe, ſect. 6. *Abeſt a circumdatis terris, Iſtria ac Liburnia, quibusdam locis centena millia paſſ. Ab Epiro et Illyrico quinquaginta.* Satis enim ſuperque conſtat, *centum* ibi etiam agnoſci non poſſe, cum *totidem, tantumdemue* ſcripturus fuiſſet. Nec dubitare licet quin ad frontem hanc Salentinorum Hydruntinam id ipſum pertineat: cum non alia Italiae ora magis Epiro vicina ſit: atque hoc tempore etiam ab Hydrunte, vel ab ipſo potius prope ſito Leucarum (vt appellant) capite, ad oppoſitum Epiri litus tot fere millia paſſuum computentur: in quibus anguſtiis pontes ipſos iacere Pyrrhum, Varronemque, cogitaſſe, credere par eſt. Ad haec, Epiri Oricum

lum pedeſtri continuare tranſitu pontibus iactis [1] primum Pyrrhus Epiri rex cogitauit l.: poſt eum M. Varro, cum claſſibus Pompeii piratico bello praeeſſet. Vtrumque aliae impediuere [2] curae. Ab Hydrunte, Soletum m. deſertum, dein Fratuertium: portus Tarentinus; ſtatio Miltopae [3]: o. Lupia

1. *Iunctis. V.* 2. *Sic ex MSS. H. conſ. Ch. impediere. Gr. et Al.* 3. *Militum Gr. et Al.*

cum ab Italiae Salentino, LXXX. tantum, aut etiam LXX. paſſ. mill. diſcreuit Plinius, ſ. 26. libri huius, qui breuiſſimum in Graeciam tranſitum ab Hydrunte, non a Salentino, nunc eſſe teſtatur. Ex quo exploratum eſt et certum, lectionem vulgatam, non modo vetuſtiorum codicum fide, verum etiam indubitato Plinii teſtimonio confirmatam, quibusvis aliis reclamantibus, eſſe cuſtodiendam. Quam ſint enim erratis obnoxiae Ptolemaei menſurae, quam vitioſa Antonini et Strabonis editio, norunt eruditi. H.

l. *Cogitauit*) Futili plane conſilio: quod effectum dare nulla ars potuiſſet, vt recte demonſtrat Furnerius noſter, in Hydrogr. L. II. c. 18. p. 59. Tamen anguſtius mare eſſe, quod Italiam a Graecia dirimit, quam hactenus creditum eſt, obſeruauit D. Deliſle, in Comment. Acad. Reg. Scient. anni 1714. p. 83. vnde ibi concludit, ſaltem minus debere Pyrrhi regis conſilium abſurdum videri. H.

m. *Soletum*) Quae et Salentia: vnde Salentini populi, et Salentinus ager, et promontorium Salentinum. Nummi in Theſauro Goltzii, ΣΑΛΑΝΤΙΝΩΝ. Nunc quoque *Solito*, ſupra Hydruntum. H.

n. *Statio Miltopae*) Nauium nempe ſtatio. Vide Not. et Em. N. LXVII. (hic poſ.) *Statio Miltopae: Lupia, etc.*) Scio in libris vulgatis legi, *Statio militum Lupia.* At MSS. omnes, Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Pariſ. *Statio Miltopae, Lupia*: vt proprium ſit ſtationis nauium nomen *Miltopae*: ſequaturque deinde ſeorſim Lupia, vtrumque in ora poſitum, quae nunc luſtratur a Plinio. Sic Virgilius de Tenedo, *Statio malefida carinis.* Sic Plinius ipſe in fine libri huius: *Salonis piratica ſtatione nota.* H.

o. *Lupia*) Λουπίαι Ptolemaeo, inter Hydruntem et Brun-

pia [1] Baleſium p., Coelium q., Brundiſium r. L. M. paſſuum ab Hydrunte, in primis Italiae portu nobile, ac velut certiore tranſitu, ſic [2] vtique longiore, excipiente Illyrica vrbe Dyrrhachio s. CCXXV. [3] M. traiectu. Brundiſio conterminus. Pediculorum t. ager. IX. adoleſcentes, totidemque virgines ab Illyriis, tredecim populos genuere. u. Pediculorum [4] oppi-

1. *Peſſubia. Ch.* 2. *ſed vtique. vulg. Sicuti longiore Gr. et Al.* 3, CCXX. *Gr.* 4. *Poediculorum. Strab. lib. VI. Iidem vocantur et Peucetii.*

Brundiſium. Nunc *Torre di S. Cataldo.* Gruter. p. 374. COL. LVPIENSIVM. Apud Frontin. L. II. de Col. p. 111. Lyppienſis ager. H.

p. *Baleſium*) Oppidum in ora poſitum, vti et reliqua quae modo recenſentur. Mela, L. II. c. 4. *In Calabria, Brundiſium, Valetium, Lupiae, Hydrus.* H.

q. *Coelium*) Frontino, L. de Col. p. 111. Coelinus ager in Calabria. Hinc Coelii appellati, qui a Gargano monte ad Brundiſium coluere, inquit Cato in Excerpt. Orig. p. 136. H.

r. *Brundiſium*) Ita MSS. Alii Brunduſium dicunt. Nobis *Brindes.* De eius portu Strabo, L. VI. p. 282. H.

s. CCXXV. *M. traiectu*) Vide Not. et Em. N. LXVIII. (hic poſ.) CCXXV. *M. traiectu*) Ita MSS. omnes, R. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Pariſ. Chiffl. non, vt in editis, CCXX. Subſcribit Strabo, L. II. p. 283. ſtadia MDCCC. Brundiſium a Dyrrhachio abeſſe teſtatus. H.

t. *Pediculorum*) Ποιδίκλοι a Strabone appellantur, L. VI. p. 277. Partem ii maximam tenuere Barienſis agri, *Terre de Bari.* Horum oppida non in ora modo, ſed et in mediterraneo poſita carptim a Plinio perſtringuntur. H.

u. *Pediculorum oppida, Rhudia, Egnatia*) Lege, *Rudiae, Gnatia.* Et paulo ante ibid. legas: *Oppida per continentem a Tarento. Vria (quia cognominis Apulae) Meſſapia, Sarmadium. In ora vero Saenum, Callipolis, quae nunc eſt Anxa,* LXII. *millia paſſuum a Tarento.* I. Voſſ. in Melam. p. 165. *Pediculorum oppida Rudia*) Legendum numero multorum, *Rudae*, ex Strabone, Pomponio, Silio, Euſebio. Politianus quoque noſter in Nutritia: *Quem Rudiis ortum rigidi*

oppida, x. Rudiae [1], Egnatia, z. Barium [2]. Amnes a.: Iapyx a Daedali filio, a quo et Iapygia: Pactius, Aufidus b. ex c. Hirpinis montibus Canuſium praefluens. Hinc d. Apulia Dauniorum cognomine, a du-

1. *Rhudiae. Ptolemaeo. Rhodae. Stephano.* 2. *Barion, ante Iapyx a Daedali filio, a quo et Iapygia. Amnes, Pactius. Gr. et Al.*

gidi cenſura, Catonis. Proinde corrigendum vitioſum Ptolemaei exemplar, in quo *Rudia* pro *Rudiae* ſcriptum eſt. *Pint.*

x. *Rudiae*) Mela, L. II. c. 4. Poſt *Barium, Egnatia, et Ennio ciue nobiles Rudiae.* Strabo, L. VI. p. 282. ἐν δὲ τῇ μεσογείᾳ Ῥωδαῖοι. Ptol. L. III. c. 1. in Salentinorum mediterraneis, Ῥωυδία. Citra Brundiſium, auctore Plinio, collocandae: Nunc, vt quidem reor, *Carouinga.* H.

y. *Egnatia*) Sic Anton. in Itin. Straboni quoque l. c. Ἐγνατία πόλις. Horat. L. I. Sat. 5. *Gnatia.* Ignatium agrum Frontinus vocat, l. c. et cum Rodino iungit. Nunc *Torre di Anazzo*, inter Brundiſium Bariumque. H.

z. *Barium*) *Bari*, vnde regioni nomen. H.

a. *Ante Iapyx*) In exercitu Minois a Caecubi filiabus occiſi in Sicilia dux ſtrenuus Iapyx fuit, Daedali et Cretenſis mulieris filius. Poſt obitum regis collectas exercitus reliquias 16. in Apuliam traduxit, et a ſuo nomine eum Italiae tractum vocauit. Strabo apud Athen. l. XII. *Iapyges poſteri fuerunt Cretenſium, qui Glaucum, cum in mare ſe deieciſſet, nec vſquam emergeret, quaeſitum e Creta diſceſſerunt. Dalecamp.*

Amnes: Iapyx) Vide Not. et Em. N. LXIX (hic adi.) *Amnes: Iapyx a Daedali filio rege*) Haec ſincera codicum proxime laudatorum ſcriptura eſt: quam ſic vitioſe interpolarant: *Barion, ante Iapyx:* vt Barii oppidi cognomen Iapyx eſſe putaretur. H.

b. *Aufidus*) Vnde Horat. *Longe ſonantem natus ad Aufidum*, de ſe ipſe praedicat L. IV. od. 9. Nunc *Ofanto:* Capitanatam, vt vocant, a Barienſi agro diſterminat. H.

c. *Ex Hirpinis*) A gente indigena nomen accepit haec Apennini portio, prope Compſam. H.

d. *Hinc Apulia*) Quae nunc *Capitanata* nuncupatur. H.

a e. duce Diomedis ſocero. In qua oppidum Salapia f., Hannibalis meretricio amore inclytum: Sipontum g., Vria h.: amnis Cerbalus i., Dauniorum finis: portus Agaſus k., promontorium l. montis Gargani, a Salentino ſiue Iapygio CCXXXIV. M. paſſ. ambitu m. Gargani: portus Garnae n., lacus o. Pantanus. Flumen portuoſum Frento oo.,

Tea-

e. *A Duce*) Dauno. Feſtus: *Daunia Apulia appellatur a Dauno Illyricae gentis claro viro, qui propter domeſticam ſeditionem excedens patria occupauit.* Tzetzes in Lycophr. p. 60. ait eum imperitaſſe Dauniis, cum Diomedes in Italiam appulit: hunc Dauno aduerſus hoſtes tuliſſe ſuppetias: filiam Dauno fuiſſe Euhippam nomine, etc. H.

f. *Salapia*) Oppidum id e loco peſtilenti, qui 4. millib. paſſ. a mari diſtabat, in maritimam et ſalubrem ſedem a M. Hoſtilio translatum fuiſſe, vide apud Vitruuium cap. 4. lib. I. *Dal.*

Salapia) Rudera nomen ſeruant, *Salpe* Ptolem. L. III. c. 1. in Apulia Dauniae ora litorali, Σαλαπίαι. De Hannibale, quod modo narratur. Vide Appian. in Hannib. p. 338. H.

g. *Sipontum*) Σιπȣ̃ς Ptolem. l. c. et Strab. L. VI. p. 284. *Siponto.* At ex eius ruinis creuit *Manfredonia*, quod Sipontum nouum merito dixeris, haud procul Gargano monte. H.

h. *Vria*) Huc pertinet, opinor Vritanus ager, quem cum Rubuſtino, et Genuſino, de quibus mox, Frontinus copulat L. de Col. p. 111. Ptolem. L. III. c. 1. Ὕριον in ora ſinus Adriatici, Apuliae Dauniae pariter adiudicat. H.

i. *Cerbalus*) Nunc *Candelaro:* non alter, qui in iſtum ſubterraneo meatu influit, et *Ceruaro* appellatur. H.

k. *Agaſus*) Nunc *Porto Greco.* H.

l. *Promontorium*) *Capo Vieſtice*, vbi longiſſime mons Garganus excurrit in mare, verſus ortum Solis. H.

m. *Ambitu Gargani*) Gargano monte circuito, qui oram hanc vniuerſam ambit. H.

n. *Garnae*) Ex περίπλȣ ſeu circumnauigationis ordine, apparet eſſe oppidum *Rodia*, vt recte Holſtenius coniecit, p. 269. H.

o. *Lacus Pantanus*) Nunc *Lago di Leſina*, a vicino oppido. H.

oo. *Frento*) Nunc *Fortore.* H.

Teanum p. Apulorum: Itemque Larinatum q. Cliternia [1]: Tifernus r. amnis. Inde s. regio Frentana. Ita t. Apulorum genera u. tria: Teani x. duce [2] e Graiis: Lucani, ſubacti a Calchante, quae loca nunc tenent Atinates. Dauniorum praeter ſupra dicta coloniae, Luceria y., Venuſia. z. Oppida:

1. Larinum, Aliternia. Gr. et Al. 2. a duce. Gaces, Lucanii. Vet.

p. *Teanum Apulorum*) Apulos ruſticos, inciuiles, inurbanos, duros, agreſtes fuiſſe monſtrat hic Plauti verſus in Milit. *Poſt Epheſi ſum natus, non in Apulis, non ſum in Vmbria. Dal.*

Teanum) Ad diſcrimen Teanorum Sidicinorum, de quibus ſ. 9. Apuli iſti cognominati ſunt. Locus nunc *Ciuitate* dicitur, ad ripam Frentonis amnis, in Capitanata. Frequens mentio Ciuitatenſis Epiſcopi in actis Beneuentanae Eccleſiae, cui ille ſuberat. Sic Holſten. p. 279. H.

q. *Larinatum Cliternia*) Vt Apulorum, inquit, oppidum in ora fuit: ſic Larinatum in mediterraneo quidem Larinum, vt dicetur inferius: in ora Cliternia: nunc *Campo Marino*. H.

r. *Tifernus*) Permutatis literis apud Ptolem. L. III. cap. Φίτερνος pro Τίφερνος. H.

s. *Inde*) A Tiferno amne, vt dicetur ſect. ſeq. H.

t. *Ita Apulorum genera tria*: *Teani a duce*) Scribendum opinor, *Teani, a duce, Varies*, vt ſint tria diſtincta genera: Teani, ab oppido Teano; a duce Dauno, Daunii, ab oppido Varia, cuius paulo ante praeceſſit mentio, Varies. *Pintian.*

u. *Genera tria*) Daunii, Teani, Lucani. H.

x. *Teani, duce*) Teanum hunc eſſe appellatum innuit. Teates Apuli et ex Apulia Teanenſes, apud Liu. p. 159. Calchantem in his oris aliquando conſediſſe, etiam ex Strabone colligimus, L. VI. p. 284. G.

y. *Luceria*) Hanc quoque Luceriam appellat Liuius L. IX. p. 156. Λουκερίαν Strabo, L. VI. p. 284. Νουχερίαν Ἀπελῶν Ptolem. L. III. c. 1. Nunc *Lucero delli Pagani*, in Capitanata. H.

z. *Venuſia*) Horatii vatis natalibus clara. Nunc *Venoſa*, in Baſilicata: aliquot vltra Aufidum amnem millibus. Hor. L. II. Sat. 2. v. 34. — *Sequor hunc Lucanus an Appulus*

da; Canuſium a., Arpi b., aliquando c. Argos Hippium Diomede condente, mox Argyrippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes Monadorum, Dardorumque, et vrbes duas, quae in d. prouerbii ludicrum vertere e., Apinam et Tricam. Cetero intus in ſecunda regione, Hirpinorum colonia vna Beneuentum, auſpicatius mutato nomine, quae quondam appellata Maleuentum f.: g. Auſeculani [1], Aquiloni h., i. Abellinates [2] cognomine Protropi,

V v 2 Compſa-

1. *Sic ex MSS. H. conſſ. vet. Aeculani Gr. et Al.* 2. *Apellinates. Cb.*

lus anceps: Nam Venuſinus erat finem ſub vtrumque colonus Miſſus ad hoc, pulſis (vetus eſt vt fama) Sabellis. H.

a. *Canuſium*) Καυσσίαν Ptol. L. III. c. 1. in Apulia Dauniorum, nunc *Canoſa*, ad amnem Aufidum. H.

b. *Arpi*) Iacet in ruinis, retento tamen nomine *li Arpi*, in Capitanata, iuxta amnem *Candelaro*. H.

c. *Argos Hippium*) Argos fuit Diomedis patria, quam *Hippobotan Argos* Homerus vocauit. Vide Leopardum c. 16. V. *Dalec.*

Aliquando, etc.) Haec totidem verbis Strabo, L. VI. p. 283. H.

d. *In prouerbii*) Eraſmus, Chiliad. 1. Cent. 2. adag. 43. *Tricae, Apinae. Tricas et Apinas, vulgo res futiles et nugatorias dicebant*, etc. Martialis L. I. Epigr. 114. *Quaecumque luſi iuuenis, et puer quondam, Apinaſque noſtras, quas nec ipſe iam noui, etc.* H.

e. *Vertere*) Alii, *venere*, H.

f. *Maleuentum*) Ita Liuius, L. IX. p. 162. et Steph. p. 158. In Hippinis, quorum hodie regio Principatus Vlterior appellatur, *Beneuento*, Coloniae Beneuentanae mentio ap. Frontin. L. de Colon. p. 84. et 122. H.

g. *Auſeculani*) Hinc Ager Auſculinus, Frontino, p. 110. Qui deinceps populi ex elementorum ſerie appellantur, vſque ad Veſcellanos, Hirpinorum erant: ſequuntur deinde qui in Apulis: mox qui Calabrorum: denique qui Salentinorum fuere. Hos enim omnes regio ſecunda complexa eſt, vt dictum eſt initio ſect. huius. H.

h. *Aquiloni*) Ab Aquilonia, de qua Liuius, L. X. p. 184. Ptolemaeo, L. III. c. 1. in

Compſani k., Caudini l.: Ligures m., qui cognominantur Corneliani, et qui [1] Bebiani: Veſcellani. n. Aeculani [2], Aletrini, Abellinates cognominati Marſi o., Atrani, Aecani p., Alfellani q., Attinates,

1. *Qui in V. del.* 2. *ſic ex MSS. H. Deculani Gr. et Al.*

i. in mediterraneis Hirpinorum. Ἀκελλωνία, cum Abellino. Nunc eſt, *la Cedogna*, in Principatu vlteriore, vt ex itinerariis liquido conficitur. H.

i. *Abellinates*) Ἄβελλινον in Hirpinis, prope Aquiloniam, apud Ptol. l. c. H.

k. *Compſani*) Nunc *Conza*, in eodem Principatu, Ptol. l. c. In Lucanis, quibus Hirpini confines fuere. H.

l. *Caudini*) Caudium oppidum Samnii, in Caudina valle, dirutum. Diſtat ea vallis a Beneuento millibus paſſuum decem: Furcae vero Caudinae quatuordecim. *Dalec.*

Caudini) Caudium oppidum, et Furcae Caudinae, vbi interceptus Rom. exercitus, Conſules a Samnitibus ſub iugum miſſi. Vide Liu. L. IX. p. 152. et Flor. L. I. c. 16. Caudinum oppidum Beneuentanae coloniae cum ſuo territorio adiudicatum, ſcribit Frontin. L. de Colon. p. 84. H.

m. *Ligures*) Hinc apud Frontinum, L. de Colon. p. 125. *Ager Liguris Veuianus, et Cornelianus, muro ductus Triumuirali lege.* H.

n. *Aeculani*) Hi deinceps qui noua elementorum ſerie inſtituta recenſentur, Apuliae ſunt contributi: non Hirpinis. Inſcript. Grut. p. 446. R. P. AECLANENSIVM Frontino in Apulia, p. 110. Eclanenſis ager, eadem lege qua Canuſinus. Et p. 91. in Prou. Apulia, *Ager Aeclanenſis.* Quare non videtur eſſe Aeculanum Ptolemaei, aut Aeclanum Antonini: nec proinde aut *Fricento* Cluuerii, aut Holſten. p. 74. *Mirabella:* cum haec oppida non in Apulis, ſed in ipſo Hirpinorum vmbilico poſita ſint. H.

o. *Marſi*) Oppido nomen Abellinum, Marſicum cognomine, vt ab altero, quod in Hirpinis fuit, diſtingueretur: oppidum nunc Epiſcopale, in confinio Baſilicatae et Principatus Citerioris: *Marſico vetere.* Frontino, Lib. de Colon. p. 106. *Marſus municipium:* Balbo item, p. 318. H.

p. *Aecani*) Grut. p. 444. REIP. AECANORVM. Oppidum

tes, r. Arpani [1], Borcani, Collatini, Corinenſes, et nobiles clade Romana Cannenſes s., Dirini, Forentani t., Genuſini u., x. Herdonienſes [2], Hyrini y., Larinates, cognomine Frentani z., [3] Merinates,

Vv 3

1. *Hirpini. Liv. lib.* XXIII. 2. *Herdorienſes. V. Hordonienſes. Gr. et Al.* 3. *Metinates, ex Gargano Mateolani, Neritini, Matini, Robuſtini Gr. et Al.*

pidum Aecae, Aethico, p. 16, nunc *Troia*, in Capitanata. De hoc oppido vide Holſten. p. 19. H.

q. *Alfellani*) Forte *Affilani*, ab Affile oppido, de quo Frontin. L. I. de Colon. p. 38. H.

r. *Arpani*) Hirpini, hodie Arpadium, Caudio vicinum Liuius lib. XXIII. Hirporum in Sabinis prope Compſam meminit. *Eadem aeſtate*, ait, *ab Nola, quam praeſidio tenebat, crebras excurſiones in agrum Hirpinum, et Samnites Caudinos fecit.* NOTA. Omittit Plinius Teleſiam ciuitatem, ad ripam Exerniae fluuii priuſquam Vulturnum accipiat, memoratam. Liu. lib. XXII. nunc dirutam. *Dalec.*

Arpani) Apud Frontinum, Arpanus ager, et Conlatinus, in Prou. Apulia, p. 91. Ab Arpis oppido, de quo ſupra. Vetus Pignorii nummus apud Holſten. p. 280. ΑΡΠΑΝΩΝ. H.

s. *Cannenſes*) Cannae aeternum imperii vulnus; rudera modo, *Canna*, ad ripam Aufidi amnis, quem Romanorum caede aiunt ibi decolorem factum, Liu. L. XXII. p. 223. H.

t. *Forentani*) Vbi nunc *Forenza* in Baſilicata, ſupra Acherontiam, quae *Cirenza* dicitur. H.

u. *Genuſini*) In prouincia Calabriae Genuſinus ager, apud Frontinum L. de Colon. p. 111. H.

x. *Herdonienſes*) Ἑρδωνία Ptolem. L. III. c. 1. in Apulis Dauniis. Erdonias habet Antoninus prope Canuſium M. P. XXVI. Ardonam Frontinus, in Apulia, p. 110. Et nunc *Ardona* dicitur, inter *Ceruaro* et *Caropelle* fluuios. H.

y. *Hyrini*) Ab Vria, vt videtur, oppido ſuperius memorato: nam id Ὕριον Ptolem. l. c. et Dionyſ. v. 380. nuncupant. H.

z. *Frentani*) A Frentone amne, de quo proxime ante, quem illi accoluere: vnde et vrbs primaria Frentanorum Larinum dicitur apud Caton. in Excerpt. Orig. p. 136. Nunc *Larina*, in Comitatu

tes a., ex Gargano: Mateolani, b. Netini [1], Rubuſtini c., Siluini d.: Strabellini, Turmentini, e. Vibinates [2], Venuſini f., Vlurtini, Calabrorum mediterranei: Aegetini, g. Apameſtini [3], Argentini, Butuntinenſes h., Deciani, i. Grumbeſtini [4], Norba-

nen-

1. *Neratini.* *Ch.* 2. *Vibarnates.* *Vet.* 3. *In Vet. delet.* 4. *Brumbeſtini.* *Gr. et Al.*

mitatu Moliſii, confinioque Capitanatae. H.

a. *Merinates*) Ad extremum Gargani montis promontorium ciuitas Epiſcopalis ſita eſt, vulgo *Vieſte* dicta. Creuit ea ex ruinis oppidi Merini, ſiue Mirini, Epiſcopali dignitate olim quoque clari. Ita fere Holſten. p. 278. Praepoſtera interpunctio, non Merinates, ſed Mateolanos Gargano in libris ante nos editis affigebat. H.

b. *Netini*) A Netio oppido prope Canuſium, Herdoniamque. Νήτιον Straboni, L. VI. p. 282. Nerentinos, quos hic libri quidam addunt, expunximus: cum inferius Salentinis, vt ſane oportuit, reddantur. H.

c. *Rubuſtini*) Ita MSS. non *Robuſtini.* Et certe Rubuſtinus ager, Frontino L. de Colon. p. 111. a Rubis prope Canuſium Antonino, Horatioque, L. I. Sat. 5. *Inde Rubos feſſi peruenimus.* Nunc *Ruuo*, in agro Barienſi. H.

d. *Siluini*) Ab oppido Apulorum Peucetiorum, quod Strabo, L. VI. p. 283. Σιλούιον vocat: nunc dicitur *il Gorgolione*, teſte Holſt. in Ortel. p. 178. H.

e. *Vibinates*) Sic veteres Inſcrippt. Holſt. teſte. Nunc oppidum *Bouino* dicitur, in Capitanata, inter Troiam et Herdoniam, in Samnii Apuliaeque confinio. Polybius Ἰβώνιον vocat. H.

f. *Venuſini*) A Venuſia ſuperius laudata. H.

g. *Apameſtini*) Vide Not. et Em. N. LXX. (hic poſ.) *Apameſtini*) Ex Ἀπενέστα Ptolemaei, L. III. c. 1. Hermolaus, et Pelicerius in not. MSS. *Apeneſtini* reponunt. At eſt illud oppidum et in Apulia Daunia prope Garganum montem, et in ora poſitum: hic Plinius Calabrorum oppida perſequitur, et ea quidem quae ſint a mari longiuſcule ſemota. H.

h. *Butuntinenſes*) In Tab. Peuting. *Butunti.* Frontino, L. de Colon. p. 111. Botuntinus ager in Calabria. H.

i. *Grumbeſtini*) Ita plane ordo literarum exigit, non *Brumbeſtini.* H.

nenſes, Paltonenſes [1], k. Sturnini [2], Tutini. Salentinorum l.: Aletini [3], Baſterbini m., Neretini n., o. Vxentini [4], Veretini.

 XVII.

1. *ſic ex MSS. Hard. Palionenſes. Gr. et Al. Balionenſes. Vulg.* 2. *Stulnini. V.* 3. *Alentini. Ch.* 4. *Valetini. Vet. Valentini. Gr.*

k. *Sturnini*) Vel potius detrito ſibilo, quod adhaeſiſſe huic voci ex anteriore vocabulo videtur, *Turnini*: nam in Calabriae mediterraneis oppidis Τȣ͂ρνοι a Ptolem. nominantur, L. III. c. 1. Vide Not. et Em. N. LXXI. (hic adi.) *Sturnini, Tutini*) Aberrant a vero, qui Sturninos ibi fuiſſe arbitrantur, vbi nunc *Sternaccio* oppidulum Hydruntini agri, haud procul Hydrunte: in eam ſcilicet adducti haereſim, affinitate quadam ac ſimilitudine nominis. Verum id oppidum, vt planiſſime vel ex ipſis Tabulis conſtat, cum Salentinorum ditionis fuerit, quorum oppida populique ſuo mox ordine digeruntur, in Calabrorum oppidis, quae nunc Plinius percurrit, locum habere non poteſt. Nec felicior in coniiciendo Pelicerius in not. MSS. qui pro Tutinis Tuticanos reponi putat oportere, ab Equo Tutico, quod non procul Beneuento fuit: haud exigua terrarum intercapedine, populorumque interiacentium frequentia, diuiſa a Beneuento Calabria. H.

l. *Salentinorum*) Subintellige, mediterranei. Quorum primi Aletini, ab Aletio, quod Ἀλήτιον Salentinorum mediterraneum oppidum Ptolem. appellat, L. III. c. 1. Incolis vulgo *Leccie*, vel *Lezze*, medio ferme itinere Hydruntum inter et Brundiſium. H.

m. *Baſterbini*) Non a Baſta ſuperius memorato oppido: id enim littorale fuit, ſed ab obſcuriore aliquo: a Βαῦςα fortaſſis, quod in Salentinorum oppidis mediterraneis Ptol. recenſet, l. c. H.

n. *Neretini*) Νήριτον Ptolem. in mediterraneis Salentinorum oppidis: hodie *Nardo*. H.

o. *Vxentini*) Nunc *Vgento*. Sic Veretini, nunc *S. Maria de Vereto*. Ab oppidis Οὔξεντον, et Οὐέρετον, quae Ptolem. locat in Salentinorum mediterraneo, haud procul Acra Iapygia, ſeu Leucarum, vt appellant, Capite. Vide Not. et Em. N. LXXII. (hic conſp.) *Vxentini*) In libris vulgatis *Valentini*. At MSS. et R. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. etc. *Vlentini*: nos ex indubitata conie-

XVII. (XII.) Sequitur regio quarta gentium vel fortiſſimarum p. Italiae. In q. ora [1], Frentanorum, a Tiferno: flumen Trinium qq. portuoſum. Oppida; Hiſtonium r., Buca s., Ortona: Aternus t. amnis. Intus Anxani cognomine u. Frentani. Carentini x. ſupernates, et infernates, Lanuenſes: Marru-

1. *Ora Ferentanorum. Vet.* coniectura, et Ptolemaei, vt diximus, fide, *Vxentini.* H.

p. *Fortiſſimarum)* Multis aduerſus Romanos fortitudo eſt explorata bellis, quae Florus recitat L. I. et Strabo, L. V. p. 241. H.

q. *In ora Frentanorum)* Ferentanorum, Pelignis conterminorum, caput Ferentum, hodie *Franca villa*, in maris littore. Per eam regionem labitur Tifernus lentus fluuius, ex Nicare, ſeu vt hodie vocatur, Maiela monte naſcens. Apud Liuium lib. IX. *Aulus conſul vno ſecundo praelio Ferentanorum effuſam aciem profligauit, et eorum vrbem in deditionem accepit.* Ferentanorum oppidum mediterraneum Ptolemaeo Anaxanum, hodie *Lanſano*. *Dalecampius.*

Frentanorum) Subintellige, regio, quae a Tiferno amne ad Aternum porrigitur. Nunc *Abruzzo citeriore* vocant. H.

qq. *Trinium)* Nunc *Trigno*. H.

r. *Hiſtonium)* In Theſ. Goltzii, MVNICIPES HISTONIENSES. Ἰςόνιον Ptolemaeo in Frentanis L. III. c. 1. Et apud Frontin. p. 109. *Iſtoniis colonia*, in Samnio. At apud Grut. p. 332. HISCONIENSES, bis. Nunc *Guaſto di Amone.* H.

s. *Buca, Ortona)* Ὄρτων, καὶ Βȣ̃κα Straboni, L. V. p. 242. Frentanorum quoque oppida: et Ὄρτων quidem ἐπίνειον nauale: nunc *Ortona a mare*, inter amnes Sagrum et Aternum: Buca, cuius et Mela meminit, L. II. c. 4. nunc iacet. H.

t. *Aternus)* Ἄτερνος Straboni, l. c. Nunc Peſcara. H.

u. *Cognomine)* Vt ab Anxa, quae Callipolis in Salentinis, eo cognomine diſcriminentur. Oppidum Anxanum, Ἄγξανον Ptolem. L. III. c. 1. in Frentanis: nunc *Lanciana*, haud procul oſtiis amnis Sagri, quem *Sangro* vocant. H.

x. *Carentini)* In MSS. *Caretini.* Ptolem. L. III. c. 1. Καρακηνὲς Caracenos locat inter Frentanos et Samnitas. H.

Marrucinorum [1] Teatini y.: Pelignorum z. Corfinienſes a., Superaequani b., Sulmonenſes c.: Marſorum

1. *Murcinorum. Vet.*

y. *Teatini)* Τεατέα Μαῤῥουκινῶν μεσόγειος, Ptolem. l. c. Frontino, p. 108. *Teate, qui Aternus*; quoniam eo amne alluitur: nunc *Ciuita de Chieti.* H.

z. *Pelignorum)* Peligni hodie *Valuenſes*: inter montem Maielam et Apelinum, ob oppido Populio vſque ad Sulmonem extenduntur. In eo tractu oppidum eſt Furea, ſiue Palene, quaſi Peligne, a quo dictos Pelignos volunt. Addit Strabo Interocleam, quae hodie Interdocum. *Dal.*

a. *Corfinienſes)* Corfinium oppidum, in quo Domitius Aenobarbus Iulio Caeſari ſeſe obiecit, ne Pompeium inſequeretur, dirutum iacet. Eius ruinae viſuntur in pago Diui Pelini, in planitie, quam Petinam vocant, procul ab oppido Populio tribus millibus paſſuum. *Dal.*

Corfinienſes) Κορφίνιον, πόλις Πελιγνῶν μεσόγειος, Ptolem. l. c. nunc *Pentina* vicus in Abrutio citeriore. Ager Corfinius Frontino, L. de Colon. p. 104. Vulgo *Campi di S. Pelino*: Pelignus, nunc *Valua* dicitur; et Epiſcopus Sulmonenſis, cum ſubiectum habeat agrum integrum Pelignorum, propterea *Valuenſis* Epiſcopus nuncupatur. H.

b. *Superaequani)* Frontino p. 170. Supereq̄uum: Et Balbo p. 318. Colonia Superaequana. Nunc *Caſtel Vecchio Subequo*, haud procul Aterno amne, vt recte Holſt. in Ital. p. 144. H.

c. *Sulmonenſes)* Oppidum Pelignorum Σουλμῶν Sulmo, Ptol. l. c. Frontino, p. 109. Solmona: hodie *Salmona*. Tertio loco a Plinio nominatur, quoniam in appellandis oppidorum nominibus ſeruat elementorum ordinem. Ouidius patriam hanc ſuam eſſe gloriatur, L. IV. Triſt. elegi IX. *Sulmo mihi patria eſt, gelidis vberrimus vndis, Millia qui nouies diſtat ab vrbe decem.* Propterea Sulmonenſes dicuntur inſignia ſuae ciuitatis conſtituiſſe ſcriptis in taenia literis S. M. P. E. quibus quidam aiunt quatuor priores exprimi voces verſus proxime allati, *Sulmo mihi patria eſt.* Sed falſa et inani profecto coniectatione: neque enim certe poteſt ea vox eſſe ciuitatis, *Sulmo mihi patria eſt.* Sed eſt haud dubie hic ſenſus: *Sulmo Munimentum Pelignorum eſt*: nimirum ob anguſtias, quibus in agrum

ſorum d. e. Anxantini [1], Atinates f., ff. Fucentes [2], g. Lucenſes [3], Maruuii h., Albenſium i. Alba ad k. Fucinum lacum: Aequiculanorum l., Cliternini,

Carſeo-

1. *Anaxatini. Ch.* 2. *Sucentes. Vet.* 3. *ſic ex MSS. H. Lucentes. Gr. et Al.*

Sulmonenſem eſt iter. Alibi idem Ouidius: *Pars me Sulmo tenet Peligni tertia ruris: Parua, ſed irriguis ora ſalubris aquis.* H.

d. *Marſorum)* Iuxta lacum Fucinum nomen ſeruat adhuc regiuncula, *Ducato di Marſi*, gentis Columnae. H.

e. *Anxantini)* In MSS. *Anxatini.* Nunc *Ciuita d' Antia*, inter Fucinum lacum, et Lirim amnem. H.

f. *Atinates)* Atinatem agrum locat in Samnio Liuius, L. X. p. 184. dum Samnites ſcilicet rerum potirentur. H.

ff. *Fucentes)* A Fucino Marſorum lacu hi nomen habent. H.

g. *Lucenſes)* A *Luco* oppido, quod Fucino lacui obiacet ad occaſum. De hoc luco ſeu nemore Virg. L. VII. v. 759. *Te nemus Angitiae, vitrea te Fucinus vnda*, etc. H.

h. *Maruuii)* Μαῤῥίον Straboni L. V. p. 241. ad orientalem Fucini lacus ripam, vbi nunc S. Benedicti pagus. Hinc *Marrubia de gente ſacerdos*, apud Virg. L. VII. v. 750. H.

i. *Albenſium)* Oppidum Alba Fucentis dicta. Apud Grut. p. 404. ALB. FVC. Albenſis ager Frontino, L. de Col. p. 102. Nunc *Albi* Columnae gentis. Fucino lacui nomen hodie *Lago de Celano*, in Abrutio vlteriore. H.

k. *Ad Fucinum lacum)* Anaginae fons Tophanus, hyeme, lacu Fucino glaciato, exareſcit: vere autem regelato lacu, vt et aeſtate, autumnoque ingentem aquarum vim fundit, quibus Liris fluuius augetur. Dicitur autem is lacus hodie, *Lago di Celano. Dal.*

l. *Aequiculanorum)* Αἰκίκολοι Ptolemaeo, L. III. c. 1. quorum oppida vt Plinio, Κλειτερνον, et Καρσιόλοι. Hic *duris Aequicola glebis*, vt cecinit Maro, L. VII. v. 747. Cliterninae, ſic enim vocat Mela, L. II. c. 4. quis fuerit ſitus, incompertum. Carſeolorum veſtigia in valle Torana, ſeu Carſeolana planitie, *Piano di Carſoli*, vbi oppidum Cellae, vulgo *le Celle Carſoli*; monſtrari ait Fabrettus, diſſ. 2. de Aquaeduct. p. 89. Holſtenium ſecutus. H.

Carſeolani: Veſtinorum m., Angulani, Pinnenſes [1], Peltuinates n., quibus iunguntur Aufinates o. Ciſmontani: Samnitium p., quos Sabellos, et Graeci Saunitas q. dixere, colonia r. Bouianum [2] vetus, et alterum cognomine Vndecumanorum. s. Aufidenates t., Eſernini u., x. Fagifulani [3], Ficolenſes,

1. *Pennienſes. Ch.* 2. *Bouianium. Ch.* 3. *Fagi, Fugali. V. Ch.*

m. *Veſtinorum Angulani)* Ptolemaeus, *Angolani. Pint.* *Veſtinorum)* Vtramque Aterni amnis ripam hi tenuere, haud procul fontibus, in Abrutii vlterioris vmbilico. Horum oppida duo, ex Plinianis quatuor, Ἄγγολος et Πιννὰ apud Ptol. L. III. c. I. Et Frontino, p. 106. *Pinnes ager.* Incolae Πιννῆται Diodoro in Excerpt. p. 398. Nunc *Ciuita di Penna*, in Abrutio vlteriore. Pinnam Veſtinam vocat Vitruu. L. VIII. c. 3. H.

n. *Peltuinates)* Apud Grut. p. 443. PELTVINI. Balbo, p. 318. *Colonia Peltinorum.* H.

o. *Aufinates)* Vulgo *Ofena* oppidi nomen eſt, in Abrutio vlteriore, haud procul Aterno amne. Gaudentium Aufinienſis Eccleſiae Epiſcopum laudat Simplicius Papa, ep. 2. Apennino monte horum ager vtrimque clauditur: ideo Romanis Ciſmontani dicti: quoniam vltra eos editiſſima Veſtinorum iuga attollerentur. H.

p. *Samnitium)* Hodie, *Apruzo*. Samnitibus olim continebantur Ferentani, Veſtini, Peligni, Marſi, Hirpini, Marrucini. *Dalecamp.*

q. *Saunitas)* Σαυνῖται Dionyſio Perieg. v. 375. et Scylaci, p. 3. Sabellos vero vocitatos, quod proles Sabinorum eſſent, Cato eſt auctor in Excerpt. Orig. p. 137. H.

r. *Bouianum)* Bobianus Samnii oppidum, apud Frontin. p. 109. Βοΐανον Ptolem. L. III. c. I. in Samnitibus. Nunc *Boiano*, in Comitatu Moliſii. De Bouiano vetere Liu. L. IX. p. 169. H.

s. *Vndecumanorum)* Ab vndecima legione, ex qua eo milites coloni deducti. H.

t. *Aufidenates)* Oppidum Aufidena, Liu. L. X. p. 174. Nunc *Alfidena*, ad Sagrum amnem, in Abrutio citeriore. H.

u. *Eſernini)* Straboni L. V. p. 250. Ἐσερνία. Frontino, in Samnio, p. 109. Eſernia oppidum. At Ptolemaeo Αἰσερνία. Nunc *Iſernia*, in Comitatu Moliſii. Edidit Patinus in Familiis, p. 311. nummum ex aere mediocri, in quo caput eſt Narbonis laurea-

ſes y., z. Saepinates [1], a. Treuentinates [2]: Sabinorum, Ami-

1. *Saepinatee.* Gr. et Al. 2. *Treuentiates.* V.

laureatum, retro, forcipes. Epigraphe: non vt Patinus edidit, VOLCANO: ſed vt vidimus in nummo e Gaza Regia, et in altero apud D. Abbatem *de Fonteny*, in hac ciuitate: VOLCANOM: hac ſententia: *Valeriano, Optimo Libertatis Conſeruatori Aurarium Narbonenſes Obtulere Munus:* Gallice, *vn preſent trauaillé en or.* Quamobrem appicti ſunt retro forcipes.)(. Victoria in curru biiugo. Infra: AISERNINO. Sic enim conſpicue habet nummus Regius, et alter proxime laudatus: non vt Patinus edidit, AESERNINO, vt ad Eſerninos huius loci referret. Praue. Sententia enim eſt: *Arcum Inſignem, Statuendum E Regione Narbonis, Imperatori Negotiatores Obtulerunt.* Ad Valerianum Imperatorem pertinere hunc nummum, alter ex aere minimo admonet, qui eſt inſcriptus: VALERIANVS. P. F. AVG.)(. DEO VOLKANO. Faber intra aediculam ſtat, quatuor inſignem columnis; ad pedes ara eſt. Sententia primis ſingularum vocum literis expreſſa haec videtur eſſe: *Duci Exercitus Orientis Valeriano Optimo, Lararium Korporati Aurifices Narbonenſes Obtulerunt.* Gallice: *Le Corps des Orfévres de Narbonne.* Idcirco VOLKANO ſcribitur, non *Vulcano*, vt latini ſermonis vſus poſcit. Lararium interpretor aedem aediculamue argenteam, in qua collocari plures dii poſſent. Eiuſmodi *argenteas aedes Dianae* commemorat Lucas in Actis Apoſtolorum, c. 19. v. 24. Eſt hic Valeriani nummus in Muſeo noſtro, ex aere minimo: alibi eſt argenteus. H.

x. *Fagifulani*) MSS. omnes, *Fagifugali*. H.

y. *Ficolenſes*) Quidam legendum putant *Ficedulenſes*, eoque pertinere iocum Plauti in Captiuis: *Opus Tudetanis, opu'ſt Ficedulenſibus.* Dal.

Ficolenſes) Vnde Ficilienſis ager, Frontino L. de Colon. p. 105. etſi is in Piceno locet. H.

z. *Saepinates*) Σαίπινον in Samnitibus. Ptol. L. III. c. 1. Frontino, L. de Col. p. 88. *Saepinium oppidum Colonia ab Impp. Nerone et Claudio eſt deducta.* Grut. p. 441. MVNICIPES SAEPINATES. Liuio, L. X. p. 186. eſt Sepinum. Nunc *Supino*, in Comitatu Moliſii. H.

a. *Treuentinates*) Frontino, p. 89. Tereuentum oppidum. Nunc *Triuento*, ad flumen Trinium, in Comitatu Moliſii. H.

Amiternini b., Curenſes c., Forum d. Decii, Forum nouum, Fidenates e., Interamnates f., Nurſini g., Nomentani h., Reatini i., Trebulani, qui cognominantur k. Mutuſcaei [1], et qui Suffenates,

1, *Mutuſtaei. Vet. Mutuſci. Ch.*

b. *Amiternini)* Aquila ex Amiterni ruinis, quod millibus quinque inde abeſt, et Furconii ciuitatis, epiſcopatu quodam nobilis, aedificata eſt. Amiterni reliquiae viſuntur turres, templa, theatrum. Amiternius fuit Caius Salluſtius Criſpus. *Dal.*

Amiternini) Ἀμίτερνον Ptolemaeus, L. III. c. I. Veſtinis attribuit. Hodie *S. Vittorio*, haud procul fontibus Aterni amnis. H.

c. *Curenſes)* Curenſes olim Cures, a quibus Quirites; hodie, *Turres.* Inde nati Numa Pompilius et Titus Tatius, Romanorum reges. Epiſcopatus Sabinus, diui Euthymii, ei ciuitati, quae nunc in exiguum vicum redacta fuit, propinquus eſt. Diuus Gregorius in Regiſtro Gratioſo Numentano Epiſcopo, Eccleſiae divi Euthymii Curium in Sabinis adminiſtrationem committit. *Dal.*

Curenſes) Aliis dicti Cures: ex graeco ſermone *Curites*: mox ore Italico Quirites. Nunc eſt oppidum *Coreſe*, et Curenſis fluuius in Tiberim defluens, in Terra Sabina: etſi aliter viſum Cluverio. Vide Holſten. p. 107. H.

d. *Forum)* Fori Decii veſtigium nullum: Fori noui ſupereſt, exciſo oppido: Epiſcopium Sabinenſe, *Veſcovio*, in terra Sabina. Ibi repertam inſcriptionem teſtatur Holſten. in Ital. p. 107. FORONOVARII. Grut. p. 492. FORONOVANOR. et Frontino, p. 104. Foronovanus ager. H.

e. *Fidenates)* Fidenae Balbo, p. 105. in Prou. Piceni. Diuerſi forte a Fidenatibus primae regionis, de quibus ſect. 9. Et ſunt illae Fidenae tamen in Terra Sabina, V. mill. paſſ. ab vrbe Roma, vt diximus: Nunc *Caſtel Giubileo* H.

f. *Interamnates)* Interamne oppidum Frontino, p. 86. H.

g. *Nurſini)* Νυρσία Ptolemaeo, in Sabinis, L. III. c. I. Et nunc *Norſia*, in Ducatu Spoletino. H.

h. *Nomentani)* A Nomentanis primae regionis diuerſi. H.

i *Reatini)* A Reate, nunc *Rieti*, infra Nurſiam. H.

k. *Mutuſcaei)* Mutiſcae, Virg. *Ereti manus omnis oliviſe-*

tes l., Tiburtes m., Tarinates. In hoc ſitu ex Aequiculis n. interiere Comini o., Tadiates, Caedici [1], Alfaterni. Gellianus auctor eſt, lacu Fucino hauſtum

1. *Sic ex MSS. dat Hard. Acedici Gr. et Al.*

viſeraeque Mutiſcae. Id oppidum poſtea dictum Trevia, et Trebula, hodie *Truvium*, Mart. *Numida qua gelidas ſummittit Trebula valles. Et viribus cancri menſibus alget ager.* Alii ſunt Trebulani Balinienſes ſupra c. 5. huius libri. *Dal.*

Mutuſcaei) Grut. p. 19. IVVENT. TREBVL. MVTVSC. Item p. 487. Trebula Mutuſcae frequens mentio apud Iul. Obſeq. c. 102. 103. etc. Hae Virgilio Aen. L. VII. *oliuiferae Mutuſcae.* Nunc eſt *Monte-Lione della Sabina*, infra Reate, in Sabinis. H.

l. *Suffenates)* Quorum oppidum Trebula Suffena, nunc *Montorio di Romagna*, in Sabinis, ſupra Nerulam, ad Curenſem fluuium. H.

m. *Tiburtes)* A Tibure, *Tiuoli*. Tarinates, quorum oppidum hodie *Tarano*, ſupra Manlianum, quod *Mangliano* vocant. H.

n. *Aequiculis)* Aequi, qui Tyburi montes imminentes ac ſuperiores incolunt. Aequicolae Virgilio VII. Aeneid. *Horrida praecipue cui gens aſſuetaque multo Venatu nemorum, duris Aequicola glebis.* Aequi Liuio lib. IX. *Populus Romanus bellum fieri Aequis iuſſit: Ad quadraginta oppida intra* LX. *dies, omnia oppugnando ceperunt; quorum pleraque diruta et incenſa ſunt, nomenque Aequorum prope ad internecionem deletum, etc.* In eo tractu ſunt, Vicouarro, Cantalupo, Portella. Leand. p. 224. et Car. Sigon. de ant. iur. It. lib. I. c. 3. *Dalec.*

Aequiculis) Quos Aequiculanos ſuperius appellauit. H.

o. *Comini)* Cominii Liuius lib. X. meminit. Oppidum quondam Samnitum, quod Carbilius cepit, caeſis hominum 4. millibus et 40. Montes altiſſimos Liri imminentes, vbi arces Viculbum, Alventum, Sanctus Donatus, Picineſtum, Gallinarium. Septem fratres Cominicum vocant ab illa vrbe, cuius locus etiam ignoratur. *Dal.*

Comini) A Cominio oppido, de quo Liu. X. p. 184. rectius *Cominii.* Mox vbi *Acedici* habent libri editi, nos *Caedici* repoſuimus, ex MSS. H.

ſtum Marſorum oppidum Archippe p., conditum a Marſya duce Lydorum: item Viticinorum in Piceno deletum a Romanis, Valerianus. Sabini (vt q. quidam exiſtimauere, a religione et deorum cultu Seuini appellati:) Velinos r. accolunt lacus, roſcidis s. collibus. Nar amnis exhaurit t. illos ſulphureis

p. *Archippe)* Solinus, L. II. c. 12. *Archippen a Marſya rege Lydorum, quod hiatu terrae hauſtum, diſſolutum eſt in lacum Fucinum.* Hinc regem Archippum, in hoc tractu imperitaſſe finxit Maro, L. VII. Aen. Exſtare huius oppidi veſtigia ad ripam lacus prope *Tranſaco*, quae obtegantur excreſcente eo, affirmant Marſi. H.

q. *Vt quidam)* Varronem notat, de quo Feſtus: *Sabini dicti, vt ait Varro, quod ea gens praecipue colat Deos: ἀπὸ τȣ͂ σέβεσθαι.* A Sabino Sangi filio, Sabinos appellatos affirmat Cato, apud Dion. Halic. L. II. v. 113. H.

r. *Velinos accolunt)* Velini lacus in Amſancti vallibus ſoli multum operuerunt, quod ob inundationem eorum infructuoſum fuit. At iis in proximum Narem deductis agri multum iuxta Reate detectum eſt, graminis foecundiſſimum, quos Roſeae Campos auctor vocat infra ſub finem c. 5. lib. XVI. Virg. *Roſea rura.* Legendum ergo ſic puto: *Velinos accolunt lacus Roſeis campeſtribus. Nam amnis ſulphureis aquis, Tiberim petens exhaurit illos ac deplet. E monte Fiſcello is labens iuxta Vacunae nemora, et Reate, in eodem conditur.* Vacunae templum et oppidum prope Molianum fuit. De ſulphureis autem Naris aquis Merula ſuper Ennium p. 388. *Dal.*

Velinos) Alter Velinus, nunc *Lago de Pié de Luco*, ab oppido finitimo dicitur, in Ducatu Spoletino: Reatinus alter: *lago di S. Suſanna.* H.

s. *Roſcidis collibus)* Qui Roſeae campos in coronam cingunt: Roſeae vocantur, vt Feſtus ait, quod in eis arua rore humida ſemper ſerantur. Ex his collibus, vno interciſo emiſſus in Narem fluuium Velinus lacus. Cic. L. IV. ad Attic. ep. 14. *Reatini me ad ſua τέμπη duxerunt, vt agerem contra Interamnates* (cognomine Nartes) *quod lacus Velinus a L. Curio emiſſus, interciſo monte in Nar defluit: ex quo eſt illa ſiccata, et modice tamen humida Roſea.* H.

t. *Exhaurit illos)* Lacus corrumpit, in quos conditur. H.

reis u. aquis. Tiberim ex his petens replet, e monte Fiſcello x. labens, iuxta Vacunae y. nemora et Reate in eosdem conditus. At ex alia parte Anio z., in monte a. Trebanorum [1] ortus, lacus tres [2] amoenitate nobiles, qui nomen b. dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino c. Cutiliae [3] lacum, in quo fluctuet inſula, Italiae vmbi-

1. *Trebulanorum.* 2. *tris leg. in Vet. Recentiores habent treis.* 3. *Cutiniae. Ch.*

u. *Sulphureis)* Spectat eo Virgil. Aen. L. VII. *Sulphurea Nar albus aqua: fonteſque Velini.* H.

x. *Fiſcello)* Silius Ital. L. VIII. *Quae, Fiſcelle, tuas arces:* etc. Nunc quoque *Monte Fiſcello*, in confinio Abrutii vlterioris, ad oppidum *Ciuita Reale:* Nari amni nomen eſt *Velino*; donec Reate alluat, et Velinus lacus ſit praeterlapſus: poſt *Nera* dicitur. H.

y. *Vacunae)* In monte Fiſcello Deae Vacunae nemus, quam vacantibus et otioſis praeceſſe dicebant. De ea Ouid. Faſt. L. VI. v. 307. H.

z. *Anio)* Nunc *Teuerone.* Oritur iuxta oppidum quod Τρήβα dicitur Ptolem. in Latio, L. III. c. 1. nunc in Campania Romana, vt vocant, *Terui* vel *Treui*, vt diximus in prima regione. H.

a. *Trebanorum ortus)* Scribendum reor, *Trebulanorum.* Populi ſunt Sabinorum, quos paulo ante reddidit. *Pint.*

b. *Nomen dedere Sublaqueo)* Loci nomen eſt lacubus illis ſubiecti, a lacu fictum vicino ſtagnis Imbruinis. Ibi fuit Neronis Sublacenſis villa memorata a Frontino libro de Aquaeductis. Tacit. Lib XIV. *Nam quia diſcumbentis Neronis apud Imbruina ſtagna, villa cui Sublaceum nomen eſt, ictae dapes,* etc. *Dalecampius.*

Sublaqueo) Villa Neronis, cui Sublaqueum nomen eſt, inquit Tacit. Annal. XIV. p. 227. Oppidum fuit etiam ante Neronis tempora, cuius villa Sublacenſis dicta eſt ab oppido: oppidum enim iuxta lacus poſitum, vnde nomen: villa in editiore loco: Nunc *Subiaquo*, ad Anionem. H.

c. *Cutiliae)* Nunc *Lago di Contigliano*, ab oppido vicino. De inſulis Cutilienſium lacus multa Macrobius, Saturn. L. I. c. 7. Fluitantes Seneca vidiſſe ſe teſtatur, vt diximus L. II. ſ. 96. Meminit

vmbilicum eſſe d. M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium eſt, a latere Picenum. a tergo Vmbria, Apennini iugis Sabinos vtrimque vallantibus [1].

XVIII. (XIII.) Quinta regio Piceni e. eſt [2], quondam vberrimae multitudinis. CCCLX. M. Picentium in fidem populi [3] Romani venere. Orti f. ſunt a Sabinis g. voto [4] vere ſacro. Tenuere ab Aterno amne,

1. *Velantibus. V.* 2. *et Chiff.* 3. *Populo Romano. Gr.* 4. *Vero. Gr. Omnino legendum eſt, voto vere ſacro. Quid autem ſit ſacrum ver et quem in vſum ſoleat voueri, notum eſt ex Strabonis lib. V. ſic leg. et Ch.*

nit et Dion. Halic. L. I. p. 15. H.

d. *M. Varro)* Et Martianus, L. VI. c. de Ital. p. 205. H.

e. *Piceni)* A Picentibus diuerſi *Picentini Neapolitani*, quorum oppida maritima Salernum, Surrentum ad Sarni oſtia: mediterranea vero, Nola, Victoria, orti tamen hi ab illis. Qua de re Sigon. de ant. iur. It. lib. I. c. 10. in fin. et c. 15. Piceni autem oppidi quod regioni huic nomen impoſuit, ruinae ſuperſunt prope portum Firmanum, vrbem ad oſtium Laeti torrentis, quem *mortuum* vocat. *Dal.*

Piceni) Nunc Abrutium vlterius dicitur, cum parte aliqua Marchiae, vt vocant, Anconitanae: Sed qua mari fere vtrumque alluitur. H.

f. *Orti ſunt)* Strabo, L. V. p. 228. H.

g. *Voto vere ſacro)* Emiſſa a parentibus iuuentute e finibus patriis, vt abirent in coloniam, voto Diis ante concepto, pro felici rei euentu. Vide Not. et Em. N. LXXIII. (hic poſ.) *Voto vere ſacro)* Prius *vero ſacro* legebatur. At MSS. omnes, *vere.* Veris ſacri gemina apud antiquos acceptio fuit. Primum enim, vt Feſtus ait, *Ver ſacrum vouendi non fuit Italis; magnis enim periculis adducti vouebant, quaecumque proxime vere nata eſſent apud ſe animalia, immolaturos.* Nempe ex caprino, ſuillo, ouillo, bouilloque grege, vt docet Plutarch. in Fabio, p. 176. Quod natum eſſet inter Kalendas Martias, et inter Kalendas Maias, auctore Liuio, L. XXXIV. p. 416. De Sabinis ipſis Nonius, c. 12. n. 18. *Ver ſacrum, religioſum, Siſenna hiſtoriarum libro quarto: Quondam Sabini feruntur vouiſſe, ſi res communis melioribus locis conſtitiſſet, ſe ver ſacrum facturos.* At

amne, vbi nunc ager Adrianus, et Adria h. colonia a mari VII. M. paſſ. Flumen Vomanum i.: ager Praetutianus k., Palmenſisque. Item Caſtrum l. nouum, flumen Batinum m., Truentum n. cum amne: quod

At ver ſacrum vouere, non ſolum erat prouentum vnius anni conſecrare, vt pecudes quidem immolarentur diis: quorſum enim hoc loco huiuſce moris ritusque ſacri mentio, ſi re nulla alia continetur? ſed iuuentutem etiam diis conſecratam in colonias mittere. Hunc morem edocet egregie Plinius, cum ait. Picentes ortos a Sabinis, voto vere ſacro: ſed multo expreſſius Dion. Halic. L. I. p. 13. et L. III. p 77. ſtatim initio. Iuſtinus quoque L. XXIV. c. 4. *Namque Galli abundanti multitudine, cum eos non caperent terrae quae genuerant, trecenta millia hominum ad ſedes nouas quaerendas velut ver ſacrum miſerunt.* Hieron. denique in Chron. ad Olymp. 89. a. 4. *Lacedaemonii ver ſacrum Heracliam deſtinantes vrbem condunt.* Ver ſacrum illi ſacram iuuentutem vocant, e finibus ſuis pulſam a parentibus, vbi alimenta domi non ſuppeterent, creſcente in dies multitudine: voto diis ante concepto, pro felici rei euentu: Inde illi in coloniam abeuntes, quidquid terrarum armis pararent, habebant pro patria. H.

h. *Adria colonia)* Spartiano teſte, eius Adriae ciuis fuit Aelius Hadrianus. Memoratur et ea ciuitas Liuio lib. XIV. *Dal.*

Adria colonia) Atri, in Abrutio vlteriore. H.

i. *Vomanum) Vomano.* Meminit eius Silius, L. VIII. *Statque humectata Vomano Adria.* H.

k. *Praetutianus)* De eo Liu. L. XXII. p. 211. Nos de vtroque dicemus, L. XIV. ſ. 8. H.

l. *Caſtrum nouum)* Ager Caſtranus in Piceno, Balbo, p. 129. Nunc rudera, in ora ſinus Adriatici, in vlteriore Abrutio, *Calueno.* H.

m. *Batinum) Tordino,* quod Interamniam alluit, *Teramo.* Idem qui Μαργῖνος Straboni dicitur, L. V. p. 241. In MSS. Reg. 1. 2. *Vibatinum.* H.

n. *Truentum)* Mela, L. II. c. 4. *Piceni litora excipiunt: in quibus Numana, Potentia, Cluana, Cupra, vrbes: caſtra autem, Firmum, Adria, Truentinum: id et fluuio qui praeterit, nomen eſt.* Nunc amnem, *Tron-*

quod ſolum Liburnorum o. in Italia reliquum eſt. p. Flumen [1] Albula: Teruium, quo finitur Praetutiana regio, et Picentium incipit. Cupra q. oppidum, caſtellum Firmanorum r.: et ſupra id colonia

Xx 2 Aſcu-

1. *Flumina Albula, Teruium, etc. Chiff. Flumina Albula, Suinum, Heluinum, q. f. P. r. Gr. et Al.*

Tronto: Torre di Seguro locum vocant, vt oppidum fuit. Caſtrum Truentinum Cicero vocat, L. VIII. ad Attic. ep. 18. H.

o. *Liburnorum)* Qui ex aduerſa continente, hoc eſt, Illyrico, huc tranſgreſſi, oram hanc tenuere, vt iterum dicetur, ſect. ſq. H.

p. *Flumina, Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur, etc.)* Apographon Toletanum, *Flumen Albula, Teruium quo finitur.* Salmanticenſe, *Flumen Albula, Teſſuinum quo finitur.* Pintian. *Albulates)* Albula, hodie, Librata. NOTA. Omittit auctor in Piceni deſcriptione Tignium, oppidum, hodie *Sancta Maria in Georgio*; memoratum Caeſari I. Belli Ciuil. et vicinum fluuium Tigniam, nunc *Tenne. Dalec.*

Albula) Nunc *Ragnola* accolae vocant, in Marchia Anconitana: in eius oſtio Teruium oppidum fuit, Praetutianae orae nouiſſimum. Vltra, Picentium regio eſt, ad Anconam vſque. Vide Not. et Em. N. LXXIV. (hic conſp.) *Flumen Albula: Teruium quo finitur Praetutiana regio.)* Ita plane totidem apicibus ſeruatis, nec detracto vno, nec adiecto, MSS. Reg. I. 2. Colb. I. 2. Pariſ. Chiffl. et Tolet. At Colb. 3. et Salmant. pro *Teruium* habent *Theſſunium.* Vt vt eſt, oppidi id nomen fuit, vt ex ipſa Plinii oratione exploratum eſt. Vnde Plinii editores haec nomina hauſerint, quae hoc loco obtruſerunt. *Flumina, Albulates, Suinum Heluinum, quo finitur*, etc. non vacat inquirere. H.

q. *Cupra)* Gruter. p. 108. CVPRAMAR. hoc eſt, maritima, ad diſcrimen alterius quae montana dicitur. Κύπρα μαριτίμα Ptol. L. III. c. I. Fuit in oſtio huius fluuii, quem *Toſino* vocant, Marchia Anconitana. H.

r. *Firmanorum)* Nunc paulum a mari ſemotum oppidum Firmanorum, *Fermo*, Gruter. p. 533. FIR. PICENO. H.

s. Aſculum [1]. Piceni nobiliſſima, intus. Nouana t. in ora: Cluana u., Potentia x., Numana y., a Siculis condita. Ab z. iisdem colonia Ancona, appoſita promontorio Cumero, in ipſo flectentis ſe orae a. cubito: a Gargano CLXXXIII. M. paſſ. Intus b. Auxima-

1. *Aſculum, Piceni nobiliſſima. Intus Nouana. In ora Cluana. Gr. et Al.*

s. *Aſculum)* *Aſcoli*, Grut. p. 465. COLONIAE ASCVLANORVM. H.

t. *Nouana)* Nunc *Citta Nuoua*, in ora maris Adriatici. Hic ager Foronouanus Piceni, de quo Balbus, apud Frontin. de Colon. p. 104. Cluuer. Ital. Ant. L. II. p. 741. praepoſtera huius loci interpunctione deceptus, longius a mari ſummouet. Senſus huius loci eſt duas eſſe in Piceno proprie appellato colonias: alteram intus, Aſculum: in ora alteram, Nouanam. H.

u. *Cluana)* Fuit in ipſo oſtio fluuii quem *Chiento* vocant, quique Maceratam praeterit: vbi nunc *Piano di S. Giacomo*. Meminit Mela l. c. H.

x. *Potentia)* Ποτεντία in Piceno, Ptol. L. III. c. 1. et Melae l. c. Superſunt veſtigia haud procul a portu Ricanatico, vbi Abbatia retinet nomen B. Mariae ad pedem Potentiae, ad amnem *Potenza*. H.

y. *Numana)* Grut. p. 446. MVNICIP. NVMANAT. Νέμανα Ptolem. et Melae. Nunc *Humana*. H.

z. *Ab iiſdem colonia Ancona)* Apographon Toletanum, *Anco*, non *Ancon* recte, vt ſupra notatum eſt. *Pint.*

Ab iiſdem) Hoc eſt, a Siculis, vt ait Solinus, c. 12. p. 13. ſiue, vt ait Strabo, L. IV. p. 241. a Syracuſanis, qui Dionyſii tyrannidem fugerant, condita Ancona eſt. Apud Grut. p. 465. COLON. ANCONIT. Promontorium cui aſſidet, Crumerum, *il Monte Guaſco*. H.

a. *Orae cubito)* Id eleganter Mela, L. II. c. 4. *Exin illa in anguſto duorum promontoriorum ex diuerſo coeuntium inflexu cubiti imagine ſedens, ac ideo a Graecis dicta* Ἀγκὼν, *inter Gallicas Italicasque gentes quaſi terminus intereſt.* H.

b. *Auximates)* Auximatis ager, in Piceno, Frontin. de Colon. p. 102. Auximum oppidum, nunc *Oſimo*. Ab Ancona XII. M. paſſ. recedit in Auſtrum. H.

ximates, Beregrani c., Cingulani d., Cuprenſes e. cognomine Montani, Falarienſes f., Pauſulani, Pleninenſes [1], Ricinenſes g., Septempedani h., [2] Tollenti-

Xx 3

1. *Plynienſes. Vet. Planienſes. Ch.* 2. *Tolenſes. Ch.*

c. *Beregrani)* In Praetutiis apud Ptol. Βερέτρα pro Βερέγρα. In Piceno apud Front. p. 108. Veragranus ager. H.

d. *Cingulani)* Cingulanum oppidum a Labieno aedificatum, quod adhuc extat, Auxino propinquum. *Dalec.*

Cingulani) A Cingulanis primae regionis diuerſi. Horum Cingulanus ager in Piceno, apud Balbum, p. 104. qui eadem lege teneri dicitur, qua Potentinus. Cingulum id oppidum appellatum Ciceroni, L. VII. ad Attic. ep. 13. p. 212. Nunc quoque *Cingoli*, in Marchia Anconitana. H.

e. *Cuprenſes)* Oppidum Χȣπρα μοντάνα Ptolem. in Piceni mediterraneis vrbibus, prope *Ripam Tranſonam*, vt teſtatur huius loci Epiſcopus D. Azolinus, ap. Holſten. in Ital. p. 137. H.

f. *Falarienſes)* Falerionenſis et Pauſulenſis ager in Piceno apud Balbum, p. 105. et 106. Prioris oppidi rudera nomen ſeruant, *Faleroni*, haud procul Tennae fluuii fontibus. Alterius, quod Pauſulae in Itiner. Anton. dicitur, in *Monte dell' Olmo*, ex aduerſo Maceratae, exſtant ruinae: In Marchia Anconitana vtrumque. H.

g. *Ricinenſes)* Ricinam inſtauratam, non vt tradit Blondus aedificatam, Pertinax de ſuo nomine Aeliam Ricinam vocauit. Maceratae vicina eſt. Huius incolae in collem propinquum migrantes, Ricinetum olim, nunc Recanetum condiderunt. *Dalec.*

Ricinenſes) Ager Recinenſis et Ricinenſis apud Frontin. p. 107. Oppidi veſtigia ad ripam Potentiae fluuii, millibus paſſuum duobus a Macerata. In vet. lapide ap. Holſt. p. 137. RICINIENSES. H.

h. *Septempedani, Tolentinates, Triacenſes)* Ptolemaeus Traianam hoc loco ſtatuit, vnde forte hic *Traianenſes*, melius quam *Triacenſes* legeretur. Eo magis, quod exemplar Toletanum non *Triacenſes* praefert, ſed *Traicenſes*. Item ambo exemplaria *Septempedates* habent, non *Septempedani*. Pintian. *Septempedani)* E ruinis Septempedae exſtructum eſt oppidum *Sanſeuerinum*, quod alluit Potentia fluuius. quidam legunt *Septempedates*. *Dal.*

Septem-

lentinates i., k. Treienſes [1], l. Vrbeſaluia [2] Pollentini.

XIX. (XIV.) Iungitur m. his ſexta regio, Vmbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. Ab Ancona Gallica ora incipit n. Togatae [3] Galliae cognomine. Siculi et Liburni plurima eius tractus tenuere, in primis Palmenſem, Praetutianum, Adrianumque agrum. Vmbri eos expulere, hos Etruria, hanc o. Galli. Vmbrorum gens antiquiſſi-

1. Traianenſes. Pint. Triacenſes Gr. et Al. 2. cum vrbe Vet. Vrbs Saluia, Pollentini. Gr. et Al. 3. Togata Gallia. V.

Septempedani) Oppidum Σεπτέμπεδα Ptol. et Frontino, p. 107. Septempeda, in Piceno. Id nunc *San-Seuerino*, ad amnem Potentiam, Cluuerio, L. II. Ital. p. 738. probante Holſtenio in Ital. p. 136. H.

i. *Tollentinates)* Tolentinus ager, in Piceno, apud Frontin. p. 108. In veteri Inſcript. ap. Cluuer. p. 739. MVNICIP. TOLLENTIN. Et nunc *Tollentino*. H.

k. *Treienſes)* Treenſis ager, Frontino, in Piceno, p. 108. ap. Grut. p. 446. COL. AVXIM. ET MVNICIP. NVMANAT. ORDO ET PLEBS TREIENSES. Oppidi veſtigia extare manifeſta ad ripam Potentiae amnis, infra *S. Seuerino*, ſub *Montecchio*, auctor eſt Holſt. p. 739. H.

l. *Saluia)* Ex ruinis Salviae extructum eſt oppidum Vrbiſaglia. *Dalec.*

Vrbeſaluia Pollentini) Iungenda haec ſimul, aut alphabeti ordo perturbabitur: intelligendumque Vrbeſaluiae, ſiue Vrbis Saluiae oppidanos cognominari Pollentinos: ſicuti ipſam Vrbem Saluiam, Pollentiam quoque dictam. Citatur enim a Liuio, L. XXXIX. p. 501. colonia Pollentia in Picenum deducta Ptolem. L. III. c. 1. Οὐρβσα Σαλεῖα. Balbo, in Piceno, p. 347. Ager Vrbis Saluienſis. Nunc eſt *Vrbiſaglia*, ad ripam amnis *Chiento*, ſeu Cluenti. H.

m. *Iungitur his)* Picentibus. Vel forte rectius *huic*, ſextae videlicet regioni. H.

n. *Togatae)* Et Ciſalpinae. H.

o. *Hanc Galli)* Boii Lingoneſque, Etruſcos atque Vmbros

tiquiſſima Italiae, exiſtimatur, vt quos p. Ombrios [1] a Graecis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus ſuperfuiſſent [2]. Trecenta q. eorum oppida Thuſci debellaſſe reperiuntur. Nunc in ora flumen, Aeſis r.: Senogallia. s. Metaurus t. fluuius: u. coloniae [3], Fanum x. Fortunae, Piſaurum y. cum amne. Et z. intus Hiſpellum [4], Tuder. De a. ce-

 tero

1. *Ombricos. Herod. in Cleio. Mitallerius.* 2. *ſuperfuiſſent* ccc. *Eorum etc. Gr.* 3. *coloniae. Ch.* 4. *Pellum. Ch.*

Vmbros agro pepulere, Liu. L. V. p. 98. Vide et Strabon. L. V. p. 216. H.

p. *Quos Ombrios)* Ita Solinus c. 2. p. 13. ex M. Antonio, quem laudat. Stephano Ὄμβρικοι et Ὄμβροι. H.

q. *CCC eorum oppida)* Cato in Excerpt. Orig. p. 136. (ſi tamen verus eſt is fetus Catonis, et non ſubdititius) habet haec totidem verbis. H.

r. *Aeſis)* Αἶσις ποταμὸς, μεταξὺ Ἀγκῶνος, καὶ Σηνογαλλίας, inquit Strabo, L. V. p. 227. inter oppida duo, Anconam, et Senogalliam: nunc *Fiumeſino*, quaſi *Eſino Fiume*. Aeſinatem ex Vmbria caſeum commendat in primis Plinius, L. XI. ſ. 97. H.

s. *Senogallia)* Σήνα Γάλλικα Ptol. L. III. c. I. in Semnonibus, Silius, L. VIII. *Et Senonum de nomine Sena, Gallorum a populis traxit per ſaecula nomen.* Senones Gallos Alpes tranſgreſſos habuit conditores: Nunc *Singaglia*, in Ducatu Vrbini. H.

t. *Metaurus)* Melae L. II. c. 4. flumen Metaurus. Nunc *Metaro*, vel *Mitro:* Vrbini Ducatum praeterluit, in Adriamque deuoluitur. H.

u. *Coloniae)* Ita ſcripſi, ex MSS. pro *Colonia:* vt ſequentibus tribus oppidis vox eadem praeterea communicetur. H.

x. *Fanum)* Melae, l. c. *Colonia Faneſtris.* Grut. p. 475. ORIVNDVS. COLONIA. IVLIA. FANO FORTVNAE. Nunc *Fano*, in Ducatu Vrbinate. H.

y. *Piſaurum)* Grut. p 433. COLONIARVM. PISAVR. ET FANEST. Deducta colonia eſt ab Antonio, vt Plutarchus docet in eius vita, p. 943. Nunc oppido *Peſaro:* amni *Foglia* nomen eſt, in Ducatu Vrbinate. H.

z. *Et intus)* Subintellige, coloniae intus, vt ſuperiores duae in ora. Gruter. p. 351. COL. IVL. HISPELLI. Et

p. 19.

tero Amerini b., Attidiates c., Aſirinates d., Arnates e., Aeſinates f., Camertes g., h. Caſuentillani [1], Carſulani i., Dolates cognomine Salentini, k. Fulginates,

1. *Caſuentini. Vet.*

p. 19. COLONIAE TVDERTIS, reperta inſcriptio Tuderti, quod vulgus nunc *Todi* vocat, ad Tiberim. Apud Frontinum, p. 93. Colonia Fida Tuder. Hiſpellum nunc caſtrum eſt prope Fulginium. *Iſpello et Spello.* H.

a. *De cetero)* Alterius generis, inquit, oppida: nec iam coloniae, ſed municipia, vel libera, vel ſtipendiaria. H.

b. *Amerini, etc.)* Ab *Ameria*, quae nunc *Amelia*, in Ducatu Spoletino. H.

c. *Attidiates)* In Marchia Anconitana, ad fontes amnis Aeſis, oppidum eſt *Fabriano*: cuius in agro Attidiatium pagus eſt, *Attigio*. Vetus Inſcript. ap. Holſt. p. 83. R. P. ATTIDIAT. H.

d. *Aſirinates)* Quidam Aſiſinates ab oppido Aſiſio, quod et Axin vocant. Propert. *Scandentique Axis conſurgit vertice murus: Murus ab ingenio notior ille tuo.* Dal.

Aſirinates) Ita MSS. omnes, pro *Aſiſinates*, ab Aſiſio, huius nunc etiam nominis oppido, D. Franciſci cultu ac religione ſatis claro, de quo etiam Ptolem. in Vmbria. Grut. p. 21. MVNICIP. ASILINATIVM. H.

e. *Arnates)* Ab Ἄρνα oppido Vilumbrorum, ap. Ptol. L. III. c. 1. Nunc *Ciuitella d' Arno*, trans Tiberim, ex aduerſo Peruſiae. H.

f. *Aeſinates)* Oppidum Ptolemaeo, Αἶσις. Ap. Grut. p. 446. COL. AESIS, ad amnem cognominem, de quo ſupra, in Marchia Anconitana: nunc *Ieſi*. H.

g. *Camertes)* Oppidum Camerinum: nunc quoque *Camerino*, in Marchia Anconitana. H.

h. *Caſuentillani)* Caſentinum oppidum, ap. Frontinum, p. 83. p. *Caſuentinum.* Grut. p. 411. MVNICIP. CASVENTINORVM. H.

i. *Carſulani)* Oppidum Carſulae: Tacito, L. III. hiſt. p. 77. ager Carſulanus. Apud Plin. Iun. L. I. ep. 4. *Quantum copiarum in Ocriculano, in Narnienſi, in Carſulano, in Peruſino tuo?* Nunc iacet: rudera in Ducatu Spoletino, in itinere a Narnia Peruſium, ad diuerſorium Carſulam. H.

k. *Fulginates)* Fulginium, *Foligno*, in Ducatu Spoletino. Grut. p. 347. FVLGINIA. H.

nates, Foroflaminienſes l., Foroiulienſes, cognomine Concubienſes: Forobrentani [1], Foroſempronienſes m., n. Iguuini [2], Interamnates o., cognomine p. Nartes [3]: Meuanates q., r. Meuanionenſes,

1. *Sic ex MSS. em. Hard. conſ. Ch. Forobremitiani. Gr. et Al.* 2. *Ligunini: ex inſcripto vetuſto lapide. Aldus in comment. Caeſ. Inginini. Vet. Iguini Gr. et Al.* 3. *Naries. Gr.*

l. *Foroflaminienſes*) In ruinis Fori Flaminii euerſi a Longobardis, exſtructum eſt Fulgineum, hodie *Foligini.* Alii tamen ſunt Fulginates Tidurtinis propinqui, quos auctor hic memorat: Straboni Forum Flaminii Nuceriae propinquum eſt, vbi nunc Fulgineum. *Dal.*

Foroflam.) Φόρος Φλαμινίȣ, Ptol. L. III. c. I. Gruter. p. 347. CIVITAT. FORO. FLA. Nunc eſt caſtellum *Forfiamma* millibus paſſuum duobus a Fulginio. H.

m. *Foroſempronienſes*) Foroſempronium hodie, *Foſſambruno*, in via Flaminia, qua Roma itur Ariminum, ab Auguſto lapidibus ſtrata. *Dalec.*

Foroſempron.) Φόρος Σεμπρωνίȣ, Ptol. l. c. nunc *Foſſombrone*, in Ducatu Vrbinate. H.

n. *Iguuini*) Inſcriptio apud Grut. p. 347. CIVITAT. IGVVINORVM. Nunc *Eugubio* in Vrbini Ducatu. Iguuium Ciceroni, L. VII. ad Attic. ep. 13. p. 212. et Nonio, verbo *Apiſci:* et in *Proiicere*, Iguuini. Vide Tractatum ſingularem Auguſtini Steuchi Eugubini, de nomine vrbis ſuae. H.

o. *Interamnates*) Interamnates Vmbri, *Tarni* hodie, Sabini, ſiue Praecutii, ſiue Samnites, Termini, vel Tervolae. Sub Sora in Samnio, vbi Liris coëunt duo capita, inſula eſt, et oppidum Interamna dictum, quod iis duobus fluuiis circumdetur. H.

p. *Nartes*) Grut. p. 422. CIVITAS. INTERAMNATIVM. NARTIVM. Ab amne Nare, cui appoſitum oppidum quod nunc *Terni* vocant. H.

q. *Meuanates*) A Meuania oppido, *Beuagna*, in Ducatu Spoletino, ad amnem *Clitumnum.* Μηȣανία Ptol. L. III. c. I. Meuania Lucano, L. I. v. 473. H.

r. *Meuanionenſes*) A Meuanione, ſiue minori Meuania Vide Not. et Em. N. LXXV. (hic adi.) *Meuanionenſes*) In libris vulgatis poſt Frobe-

ſes [1], Matilicates s.: Narnienſes, quod oppidum Nequinum t. antea vocatum eſt: Nucerini u. cognomine Fauonienſes, et Camelani x.: y. Ocriculani [2], Oſtra-

1. Sic Hard. et V. Meuanienſes Gr. et Al. 2. *Otriculani. Gr. legendum, Ocriculani, ab Ocriculo Vilumbrorum oppido: cuius meminit et Ptolemaeus lib. III. cap. 1. Gr.*

Frobenium, *Meuanienſes.* At iidem ſunt ii qui Meuanates proxime antea memorati, vt recte animaduerſum eſt ab Holſten. in Ital. p. 92. In MSS. Reg. Colb. Pariſ. Chiffl. et in ed. Parmenſi aliisque vetuſtis, *Meuanionenſes.* Nos vetuſtam inſcriptionem ſequi auſi non ſumus, quae exſtat apud Grut. p. 483. DECVRIONI MEVANIOLAE. Cluuerius in Ital. ant. L. II. p. 630. Meuaniolam putat eſſe *Galeata*, qui vicus Romaniae eſt, in valle Bedeſis amnis. H.

s. *Matilicates*) Matilica oppidum, Frontino p. 106, hodieque huius nominis, *Matelica*, in Marchia Anconitana. In decret. Felicis Papae, p. 255. *Equitio Matellicati.* H.

t. *Nequinum*) Apud Grut. p. 196. DE SAMNITIBVS NEQVINATIBVSQVE. A Nare fluuio, quo alluitur, alterum nomen habet: *Narni*: teſte Liuio, L. X. p. 173. H.

u. *Nucerini*) Alii ſunt Nucerini prope Neapolim ſupra cap. 5. huius lib. Haec Nuceria cognomine *Alphatenia*, apud Liuium lib. IX. in Vmbris, quam Decius Conſul oppugnando ad deditionem ſubegit, in ripa Penii amnis, hodie *Topino*, prope Fulgineum, et Camerinum, vbi Straboni lignea vaſa fiunt, hodie ſuum nomen retinet Nuceria: Fulgineum vero, *Foroligno.* Nuceria. *Alphatenia* Liuio lib. IX. fortaſſis *Alphateni. Dal.*

Nucerini) Νουκερία colonia Ptolemaeo, L. III. c. 1. in Olumbris: hodie *Nocera*, inter Aſiſium et Camerinum. H.

x. *Camelani*) Id cognomen Nuceriae alterius fuit, quae Fauoniae vicina fuit. Camiliani prope Nuceriam fieri mentionem in vetere quodam inſtrumento, ſcribit Holſt. in Ital. p. 92. H.

y. *Ocriculani*) Sic MSS. et Grut. p. 422. Straboni L. V. p. 227. Ὀκρίκλοι. Nunc *Otricoli*, in limite Ducatus Spoletini, infra Narniam, ab Otriculo vetere, vbi Eccleſia S. Victoris, aliquantum diſſitum. H.

Oſtrani z., Pitulani a., cognomine Piſuertes, et alii Mergentini: Peleſtini [1], b. Sentinates c., Sarſinates d., e. Spoletini [2], f. Suaſani [3], Seſtinates g., Suillates h., Tadinates i., Trebiates k., Tuficani,

1. *Peſtini. Vet.* 2. *Spolentini. Cb.* 3. *Suarreani. Vet. Suarrani. Gr. et Al.*

z. *Oſtrani)* Oppidum Ὄςρα Ptolemaeo, in Semnonibus mediterraneum. Nunc exſtant veſtigia ſub *Monte Nuouo*, ad ripam Miſae fluvii, qui iuxta Senogalliam in mare influit. Vinc. Mar. Camarelli, L. II. Hiſt. Gall. Senon. c. 4. H.

a. *Pitulani)* Et Pitulum ab his diuerſum, iam in prima regione vidimus. H.

b. *Sentinates)* Sentina Vmbriae, vicina Sentino fluuio, qui etiam hodie nomen retinet, a Longobardis euerſa eſt, ex eiusque ruinis aedificata oppida duo, Saxoferratum, et Fabrianum. Ptolemaeus in Vmbris collocat, Blondus in Piceno. *Dal.*

c. *Sentinates)* Frontino, L. de Colon. p. 107. *Sentis oppidum.* Apud Grut. p. 467. ORDO. ET. PLEBS. SENTINATI. Σετινάτων meminit Dio, L. XLVIII. p. 364. H.

d. *Sarſinates)* Apud Grut. p. 1091. SARSINATIVM. Iidem Saſſinates dicti, apud Martial. L. III. Ep. 58. et apud ipſum Grut. p. 322. 474. 923. aliasque. Nunc etiam *Saſſina*, in limite Romaniolae, ad Sapim flumen, *Sauio.* H.

e. *Spoletini)* Spoletum, *Spolete.* H.

f. *Suaſani)* Vt prius Aſirinates, pro *Aſiſinates* dicti: ſic modo Suarini, in MSS. pro *Suaſani.* Fuit in Senogallienſi agro Ducatus Vrbini. Situm oppidi ac veſtigia deſcribit accurate Cimarellus, L. II. c. 5. H.

g. *Seſtinates)* Prope fontes Peſauri fluminis, Monaſterium eſt ait Cluuerius, L. II. Ital. p. 622. cui *Seſtino* nomen. Apud Gruter. p. 108. SESTINO. H.

h. *Suillates)* Nunc *Sigello*, in limite Marchiae Anconitanae, haud procul Iguuio. Cluuer. L. II. Ital. p. 617. H.

i. *Tadinates)* Tadinatum mentio apud D. Gregor. referente Holſten. in Ital. p. 85. Veſtigia inter Noceram et Gualdum, in confinio Ducatus Spoletini et Marchiae Anconitanae conſpici etiamnum ait. H.

k. *Trebiates)* Ab oppido Trebia, nunc *Treui*, inter Fulginium et Spoletum. Itiner.

ni l., Tifernates [1] cognomine m. Tiberini [2], et alii Metaurenſes: Veſionicates [3], Vrbanates [4] cognomine Metaurenſes n., et alii Hortenſes o.: p. Vettonenſes [5], Vindinates q., Viuentani. In hoc ſitu interiere Feliginates, et qui Cluſiolum r. tenuere ſupra Interamnam: et Sarranates, cum oppidis, Acerris s., quae Vatriae [6] cognominabantur, Turoce-

1. *Tibernates. Ch.* 2. *conſ. Ch. Tiburini. Vet. Tibertini Gr. et Al.* 3. *Veſinicates. Ch.* 4. *Vrbinates. Gr.* 5. *Mettionenſes. Ch. Vettionenſes. Gr.* 6. *Vafriae Gr.*

ner. Hieroſ. Spoleto *Treuis*, XII. *Fulginis*, *V.* H.

l. *Tuſicani)* Ptolemaeo, L. III. c. 1. Ἰσφικον in Olumbris, pro Τσφικον Frontino, p. 108. Tuſicum oppidum. Fuit, auctore Holſt. in Ital. p. 91. inter Matelicam et Fabrianum, prope Attidium. H.

m. *Tiberini)* Hi ab amne Tiberi, iſti a Metauro fluvio, quem accoluere, nomen ſortiti ſunt. Tifernum Tiberinum: *Città di Caſtello:* Metaurenſe, *S. Angelo in Vado*, in Ducatu Vrbinate. In decretis Hilari Papae, p. 250. Subſcribit *Lucifer Tifernis Metauris.* Et in decretis Symmachi, p. 265. *Innocentius Direntium Tiberinorum:* credo pro *Tifernatium Tiberinorum.* Plin. Iun. L. IV. ep. 1. *Oppidum eſt praediis noſtris vicinum. Nomen eſt Tiferni Tiberini.* H.

n. *Metaurenſes)* A Metauro rurſum Vrbinatibus his cognomen: nunc *Caſtel Durante.* Cimarell. L. II. c. 2. H.

o. *Hortenſes)* Horum oppidum Vrbinum, nobis *Vrbin:* Ducatus titulo nobile. H.

p. *Vettonenſes)* Antonino, Vetona, XIV. M. P. a Peruſio. Nunc *Bettona*, infra Aſiſium. Apud Gruter. p. 487. R. P. VETTONENSIVM. H.

q. *Vindinates)* Apud Gruter. p. 411. MVNICIP. CASVENTINORVM. VINDENATIVM V. B. ET. QVIDQVID, etc. Scriptum haud dubie voluit artifex, VIB. hoc eſt, Vibentanorum, quos cum Vindenatibus coniungit Plinius. Vibentani enim, pro Viuentanis ſcribi poſſe cenſuit. H.

r. *Cluſiolum)* Quidam, *Luccolum*, oppidum in Flaminia via qua itur Eugubium, a Longobardis dirutum: Candiano oppido in eius ruinis exſtructo. Illic Totilae mors Belliſario nunciata eſt. *Dal.*

s. *Acerris)* Aliae ſunt Acerrae

rocelo, quod Netriolum [1]. Item Solinates, Curiates [2], Fallienates, Apiennates. Interiere et Arienates cum Crinouolo, et Vſidicani, et Plangenſes, Piſinates, Caeleſtini. Ameriam ſupraſcriptam Cato t. ante Perſei bellum conditam annis DCCCCLXIV. [3] prodidit.

XX. (XV.) Octaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluuius tt. Cruſtumium, Ariminum u. colonia cum amnibus Arimino et Apruſa. Fluuius x. hinc Rubico, quondam y. finis Ita-

1. *Vetriolum. Gr.* 2. *ſic ex MSS. em. H. conſ. Ch. Suriates. Gr.* 3. DCCCCLXIII. *Ch.*

cerrae in prima regione, de quibus Lluius, L. XXIII. p. 233. Stephani forte Ἀχέῤῥαι μεταξὺ τοῦ Πάδου καὶ τῶν Ἀλπέων. De his multa Cluuerius, Ital. L. I. p. 244. H.

t. *Cato*) Sic Annius quidem Viterbienſis in falſis Excerptis Originum, quae Catoni adſcripſit, p. 141. H.

tt. *Cruſtumium*) Rapax Cruſtumium Lucano, L. II. v. 406. cum oppido cognomine, non procul Arimino, inquit Schol. Lucani Sulpicius. Nunc *Conca* dicitur, inter Piſaurum, (vbi orae luſtrandae ſect. ſup. Plinius finem fecit) et Ariminum, in Adriam labens. H.

u. *Ariminum*) Nunc *Rimini*. Grut. p. 481. COLON. ARIM. Hanc amnes duo alluunt: latere meridiano, *Auſa*: ſeptemtrionali, *Marecchia*. Hic Plinio, Ariminum: ille Apruſa, dicti. Vide Raph. Adimari, L. de ſitu Arimini, p. 49. H.

x. *Fluuius hinc Rubrico*) Labitur hic inter Ariminum et Ceſennam. Fluit in Adriaticum mare, et quod ait Lucanus: *Fonte cadit modico, paruisque impellitur vndis*. Circa originem *Rucon* vel *Rugon* vocant: cum longius prouectus eſt mare verſus, *Piſciatello*. Straboni Rubicon labitur inter Ariminum et Rauennam: exit inter Anconem et Senogalliam. *Dalec.*

Rubico) Nunc *Luſo*, vt egregie demonſtrant, tum ſcriptor citatus, de ſitu Arimini, p. 15. tum Iacob. Villanius, libro cui titulum fecit, *Ariminenſis Rubicon*. H.

y. *Quondam finis*) Ante diuiſionem Italiae ab Augusto factam, Vide Lucan. L. I. v. 215. H.

Italiae. Ab z. eo Sapis, et Vitis, et Anemo: Ravenna Sabinorum a. oppidum, cum amne Bedeſe b., ab Ancona [1] cv. M. paſſ. Nec procul a mari, Vmbrorum c. Butrium [2]. Intus coloniae: Bononia d., Felſina vocitata, cum princeps Etruriae e. eſſet, Brixil-

1. *Sic ex MSS. em. Hard.* CII. *Gr. et Al.* 2. *Brutium. Ch.*

z. *Sapis*) Sapis per Candiam vallem Rauennae propinquam fluens, portum olim faciebat commodiſſimum, in quo Auguſtus claſſem inſtituit, quae Adriaticum mare cuſtodiret. Itaque nautarum, remigum, mercatorum concurſu ampla illic ciuitas. Claſſis Rauennarum, ſiue Claſſenſis aedificata eſt, diui Gregorii ſaeculo Epiſcopatus, a Luitprando rege Longobardorum capta et diruta, cuius exilia veſtigia nunc reſtant, templum diui Apollinaris, exſtructum a Theodorico rege Oſtrogothorum, murorum portus, et Phari quaedam ruinae. *Dalec.*

Ab eo Sapis) Haec fluuiorum nomina: Sapis Caeſenam alluit: vnde et *Sauio* et *Rio di Ceſena* dicitur, a Baccio, L. V. de vinis Ital. p. 263. Vitis eſt *Beuano*: Anemo deinde ſequitur, quem *Montone* vocant: qui Rauennam a ſeptentrione alluit. Ex his prioris tantum fluuii mentio in vetuſto lapide apud Reineſium, p. 479. INTER. PONTEM. SAPIS. etc. H.

a. *Sabinorum*) A Sabinis conditum. Sed prius a Theſſalis, vt auctor eſt Strabo, L. V. p. 214. H.

b. *Bedeſe*) Nunc *Ronco* et *Bedeſe* vocant: Rauennam fere cingit a meridie. H.

c. *Vmbrorum*) Subintellige oppidum, ab Vmbris conditum. Βὄτριος τὸ Ῥαουέννης πόλισμα, Straboni, L. V. p. 214. et Stephano. Ptolemaeo, L. III. c. 1. in Cenomanis, male. H.

d. *Bononia*) Mela, L. II. c. 4. *Mutina et Bononia colonia Romanorum.* A quibus colonia deducta fuerit diuerſis temporibus, colligit Cluuerius, L. I. Ital. p. 283. Adde Dionem, L. L. p. 422. De Felſinae cognomine Pſeudo-Cato, in Excerptis, p. 135. H.

e. *Etruriae*) Rebus Thuſcorum florentibus, cum vniuerſa quoque Italia Tyrrhenia nuncuparetur. H.

f. Brixillum [1], g. Mutina [2], Parma, Placentia. h. Oppida: Caeſena i., Claterna, Forum k. Clodii, Liuii l., m. Popilii [3], Truentinorum [4], Cornelii mm.: Fauen-

1. *Brixella.* Pint. 2. *Mutina parua.* Ch. 3. *Pompilii.* Vet. 4. *Brintanorum.* Blondus, *hodie*, *Bretenou.*

f. *Brixillum, Mutina*) Ptolemaeus, Suetonius, Ioſephus *Brixellum.* Vetus lectio, modo *Brixillum,* modo, *Bruxillum.* Pint.

Brixillum) Vel Βρίξελλον, vt Ptol. L. III. c. 1. in Gallia Togata. Nunc *Breſſello,* ad Padum, in limine Ducatus Mantuani. H.

g. *Mutina*) *Modene.* Colonia Liuio, L. XXXIX. p. 504. et Parma quoque; de qua ſpeciatim apud Gruter. inſcriptio, p. 492. COL. IVL. AVG. PARM. Placentiam coloniam eſſe factam belli ſecundi Punici anno primo, ſcribit Aſcon. Pedian. ad or. Cic. in Piſon. p. 2. H.

h. *Placentia*) Ad id nomen ſpectat iocus Plauti in Captiuis: *Opus paniceis, opus placentis quoque.* Dal.

i. *Caeſena*) Nunc quoque *Ceſena,* ad amnem *Sauio.* Claternam prope Bononiam, iam tum D. Ambroſii aeuo in ruinis iacuiſſe, vidit Holſten. in Ital. p. 14. H.

k. *Forum*) Quid Fora eſſent, diximus ſect. 5. Forum porro, ne turbetur ſeries elementorum, ſigillatim in his omnibus repetendum: vt ſit Foro-Clodii, Foro-Liuii, Foro-Popilii, vel Populi: Foro-Truentinorum, Foro-Cornelii. H.

l. *Liuii,* etc.) Liuii, apud Anton. male *Iulii*: nunc *Forli,* in Romaniola. Popilii, quatuor a Foro Iulii mill. paſſ. *Forlimpopolo*: ſaepius *Forli piccolo,* ſeu Forum Iulii minus vocitatum. Truentinorum, in vet. inſcript. apud Grut. p. 492. FORODRVENT. Hodie *Bertinoro,* haud procul Arimino. Cornelii, nunc *Imola eſt,* in Romaniola, vt recte Cluuerius probat, L. I. p. 290. Hoc loco libri vulgati *Cornelii, Laccini,* fere exhibent: ſed poſteriorem vocem, cum nec vlli eam MSS. codices agnoſcant, nec oppido vlli eo nomine Geographorum quiſquam adiudicet, intrepide induximus. De Foro-Cornelii, Prudentius, περὶ ϛεφάνων, hymn. 9. in S. Caſſianum: *Sulla forum ſtatuit Cornelius: hoc Itali vrbem Vocitant ab ipſo conditoris nomine.* H.

m. *Popilii*) Pompilium hodie *Forumpouolo.* Anno 700. Crimoaldus Longobardorum tyrannus, die Sabbati ſancto cum

n. Fauentini [1], Fidentini, Oteſini o., Padinates, Regienſes p. a Lepido, Solonates q., r. Saltesque [2] Galliani qui cognominantur Aquinates, s. Tanetani,

1. *Cornelii, Laccini, Fauentini. Gr. Licinii. Ch.* 2. *Saltusque Gr. et Al.*

cum Chriſma conceptis verbis ſacraretur, ex inſidiis captam diruit. Eamdem reſtitutam a Forouolienſibus Aegidius Cardinalis eccleſiae legatus euertit: et aratro ſuffodit. Epiſcopatus translatus eſt in Forum Britannorum, hodie *Bretenou*, pro quo hic legitur *Forum Truentinorum. Dalec.*

mm. *Cornelii)* Forum Cornelii a Narſetis militibus dirutum, Clephis Longobardorum tyrannus Imolae nomine reſtituit, et Rauennatibus, qui in fide P. R. perſtabant, oppoſuit. Martial. *Si quibus in terris, qua ſimus in vrbe rogabit? Cornelii referas, me licet eſſe foro. Dal.*

n. *Fauentini)* Sylla Carbonem cum exercitu ad Cluſium, Fauentiam, Fidentiolamque caeſo, Italia expulit. Liuius lib. XVIII. *Dal.*

Fauentini) Faenza, in Romaniola. Fidentini a Fidentia, qua de Ptolem. L. III. c. 1. in Togata Gallia: vbi nunc *Borgo di S. Domnino*, vltra Cremonam, Padumque, in limite ditionis Mediolanenſis, vt recte Cluuerius, L. I. p. 268. H.

o. *Oteſini)* Vetus inſcriptio apud Cluuer. L. I. p. 282. REIP. OTESINORVM Padinates, vbi nunc caſtellum *Bondeno*, ad Panari Padique confluentes, vt Cluuerius coniicit l. c. H.

p. *Regienſes)* Regium Lepidum colonia dicitur a Ptolem. l. c. Nomen ab Aemilio Lepido habet: nunc *Reggio*: in Ducatu Mutinenſi. H.

q. *Solonates)* Grut. p. 1095. SOLONATIVM. ARIMINENSIVM. Nunc *Citta del Sole* IV. mill. paſſ. ſupra Forum Liuii. H.

r. *Saltesque)* Non *Saltusque*: vt prius: neque enim nemorum, ſed populorum nomina nunc quaeruntur. H.

s. *Tanetani)* Tanetum Regio vicinum, huius meminit Liuius lib. XXI. Totila ibi occiſus a Narſetis copiis, nempe Longobardis equitibus, quos ad 10000. conduxerat. *Dal.*

Tanetani) Anton. Tannetum, octauo a Parma lapide. Ταννητόν Ptol. L. III. c. 1. in Togata Gallia. Nunc *Tanedo*. H.

tani [1], Veliates t. cognomine Vecteri: Regiates [2]: Vrbanates [3]. In hoc tractu interierunt Boii, quorum tribus cxii. fuiſſe auctor eſt Cato: Item Senones u., qui ceperant x. Romam. (XVI.) Padus [4] gremio y. Veſuli montis, celſiſſimum in z. cacumen [5] Alpium elati, finibus Ligurum a. Vagiennorum [6], viſendo b. fonte profluens, condensque ſeſe

1. *Tannitani. Ch.* 2. *Vegiates. Pinet.* 3. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Ch. Vmbranates. Gr. et Al. Vrbinates. V. imo Vmbranates, nam Vrbinates in* VI. *regione cenſentur. Gelenius.* 4. *Padus e gremio.* 5. *ſic quoque M. et Chiff. in cacumen elati, Gr. et Al.* 6. *Gabiennorum. V.*

t. *Veliates cognomine Vecteri, Regiates)* Legendum alterutro modo, aut *Vecteri, Vegiates*, ſeparatim, vt ſint duo populorum nomina: aut coniunctim, *Vecteriregiates*, ne turbetur alphabeti ordo. *Pint.*

Veliates) Rectius forte legeretur, *Veliates, cognomine veteri Regiates:* id enim ordo literarum exigit, ne interturbetur. H.

u. *Senones)* Senones Brenno duce, 14. Kalend. Auguſt. anno V. C. 362. deleto Rom. exercitu, Romam ceperunt: hancque de nomine Ducis Brenogalliam appellarant. Proelium commiſſum fuit ad Alliam fluuium, quam hodie Correſium vocant: vnde Allienſes dies nefaſti Romanis: huic vicinum eſt oppidum Podium Carreſii. *Dalecamp.*

x. *Ceperant Romam)* Brenno duce. Vide Liu. L. V. p. 98. et 99. Polyb. L. II. p. 150. Paul. Diac. L. XI. Rerum Longobard. c. 24. Id vero contigit A. V. CCCLXIV. XIV. Kal. Sextiles, vt ait Tacitus Annal. L. XV. p. 254. De Boiorum excidio, vid. Polyb. L. II. De Senonum clade, Florum, L. I. c. 13. H.

y. *E gremio Veſuli) Le Mont Viſoul*, in Sabaudia. Haec verbis totidem Martianus, L. VI. c. de Italia, p. 205. et Mela, L. II. c. 4. H.

z. *Cacumen Alpium)* Ita MSS. et Martianus: Hoc eſt, qui plurimum inter Alpinos montes aſſurgat. H.

a. *Vagiennorum)* De his egimus ſect. 7. H.

b. *Viſendo fonte)* Nomen proprium eſt fontis. Imo vero gerundium eſt verbi viſo, poſitumque pro digno viſu ſeu

ſeſe cuniculo, et in Forouibienſium c. agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior: Graecis[1] dictus Eridanus, ac poena Phaetontis illuſtratus[2]: augetur d. ad Canis ortus[3] liquatis niuibus: agris e. quam-

1. *A Graecis. Vet.* 2. *inluſtratus, perpetuo per n, legit. in Chiff.* 3. *ortum. Chiff.*

ſeu conſpicuo, vt de Tigride infra cap. 17. lib. VI. auctor loquitur, ſeu admirando, vt ex Capella quoque interpretatur Ort. Theſ. Erid. Sic et lib. XI. c. 49. infra. *Seu plane viſenda res eſſet, etc. Dal.*

Viſendo fonte) Singulari, mirabili, conſpicuo: quoniam videlicet mediis diebus aeſtiuis velut interquieſcens ſemper aret, vt dictum eſt L. II. ſ. 106. Sic idem Plin. L. X. ſ. 44. Vpupam dixit *criſta viſendum plicatili.* H.

c. *Forouibienſium)* In parte Vibiani agri, inquit Martian. quod idem eſt. De Foro Vibii, ſect. ſq. H.

d. *Augetur ad canis ortus, liquatis niuibus, etc.)* Lege: *Augetur ad canis ortus liquatis niuibus, ac his quam natiuis torrentior, nihil tamen ex rapto ſibi vindicans, atque vbi linquit, vbertatis largitor.* Liquatae niues, ſunt aquae, itaque non opus eſt vocabulum iſtud repetere. *Linquit,* vero hic accipitur pro defluit, decreſcit, λείπει, vti ſaepe. *Iſac. Voſſius* in Melam. p. 164. *Agris quam nauigiis torrentior, etc.)* Sic legend. *agris, quamuis torrentior nihil tamen ex rapto vindicans, atque vbi liquit, etiam vbertate largior.* Haec natura torrentium fluuiorum, vt aliis agris aliquid ex rapto vindicent et adiudicent, aliis vero adimant, et tollant. Quod negat facere Padum Plinius, quamuis torrentiorem: ſed perperam legitur: *nihil ex rapto ſibi vindicans,* lege, *abiudicans,* non iniurius eſt torrens illis agris, quibus aliquid adiicit per alluuionem; ſed quibus quid ex rapto abiudicat et tollit vice iniqui cenſoris. *Salmaſ.* pag 84. etc. *Gr.*

e. *Agris quamuis torrentior)* Quamuis auctus, inquit, in adiacentes agros Padus irruat, fecundiores illos reddit humectando, et vbertatem eis largiendo: non exhauriendo vaſtat, aut depopulatur. Vide Not. et Em. N. LXXVI. (hic poſ.) *Agris quamuis torrentior, nil tamen ex rapto ſibi vindicans)* Ita reſtituimus ex MSS. codicibus Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Chiffl. Pariſ. In libris editis perpe-

quamvis [1] torrentior f., nil tamen ex rapto ſibi vindicans [2], atque g. vbi liquit agros, vbertate largior: trecentis M. paſſ. a fonte addens meatu [3] duodenonaginta, nec amnes tantum Apenninos Alpinosque nauigabiles capiens, ſed lacus quoque immenſos in eum ſeſe exonerantes, omni numero xxx. h. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex iis, Apennini latere iactum Tanarum i.;

 Tre-

1. *Sic quoque M. agris, quam nauigiis torrentior. Gr. et Al.* 2. *Vendicans. M. Chiff.* 3. *meatui: vt ſit Padi curſus P. 3000. 88.*

perperam, *agris quam nauigiis torrentior*. Salmaſius in Solinum p. 84. *nil tamen ex rapto abiudicans*. Fruſtra. Mox vero vbi legitur, *atque vbi liquit agros*, ex eorumdem MSS. fide delenda vox ea *agros* videtur, ceu ſpuria, a ſuperioribus *agris* mutuanda. H.

f. *Torrentior)* Torrentior, id eſt, rapidior, concitatior ac magis exundans: qua in re fallitur Iſidorus cap. 21. L. XIII. Etymol. qui torrentem dictum putat, quod ſiccitate torreſcat et areſcat. Ego potius torrentem quaſi torquentem dictum putauerim, quod inflatus pluuiis, liquatiſue niuibus auctus obuia quaeque intorqueat et peruertat. Aliis *torrere* rapere eſt, vnde *torrens* rapidus. Eridano tauri vultum Virgilius tribuit. IV. Georgic. quod graui ſono, vt taurus mugiat, et cornua propter riparum conflexuoſos ſinus. *Et gemina auratus taurino cornua vultu Eridanus, quo non alius per pinguia culta In mare purpureum violentior influit vndis.* Sic tauriformem Aufidum Horat. lib. II. Carm. hic figmentum de Acheloi cornu ab Hercule euulſo. Magius c. 2. lib. IV. *Dalec.*

g. *Atque vbi liquit agros)* Legi forte melius poſſet, *atque vbi liquitur nix vbertate largior.* Nam dictio, *agros*, non habetur in vetuſta vtraque lectione. *Pintianus.*

h. *XXX flumina)* Martianus, l. c. et Solinus, c. 2. p. 4. Ad XL. hodie Geographi numerant, quorum XV. laeua recipit ripa, reliqua dextera. H.

i. *Tanarum)* *Tanaro*, nobis *le Tancr.* In Padum influit iuxta oppidum *Baſſignano*, in Liguria. H.

Trebiam k. Placentinum: Tarum l., Niciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum m.: Alpium vero Sturam n., Orgum [1], Durias o. duas, Seſſiten p., Ticinum q., Lambrum, Adduam, Ollium, Mincium. Nec alius amnium tam breui ſpatio maioris incre-

1. *Sic quoque Chiff. Morgum Gr. et Al.*

k. *Trebiam Placent.)* Trebia clade Romanorum inſignis, Placentinos irrigat campos, vnde ei legitimum Placentini cognomen. *Vulgo Trebbia.* H.

l. *Tarum,* etc.) *Taro,* per agrum Parmenſem decurrit. Niciam *Lenza* vocant accolae Brixellenſes. Gabellum, *la Secchia,* Mantuani, quorum in agro ex aduerſo Mincii confluentis in Padum delabitur. Scultennam *Panaro* Ferrarienſes, quorum in extrema ditione is Padum ſubit. H.

m. *Rhenum)* Hunc Silius, L. VIII. non Rhenum abſolute, ſed paruum Rhenum appellauit, vt a Germanico eum Rheno diſtingueret: *Paruique Bononia Rheni,* inquit: nam Bononiam Rhenus praeterfluit, quem accolae *Reno* vocitant. H.

n. *Sturam, etc.)* Stura nomen hodieque retinet, haud procul Auguſta Taurinorum. Orgum *Orco* vocant accolae. Vide Not. et Em. N. LXXVII. (hic conſp.) *Sturam, Orgum, etc.)* Sic MSS. proxime laudati. Libri vulgati mendoſe *Morgum.* Ennodius in Carmine quo iter per Cortias Alpes deſcribit: *Duria, nam, Seſſis, torrens vel Stura, vel Orgus.* H.

o. *Durias duas)* Ita libri omnes: etſi ex Grammaticorum legibus *duos* rectius videatur. Duria minor *la Petite Doire* Taurinenſem agrum: maior, *la Doire:* Montisferrati partem alluit, quae Boream ſpectat. H.

p. *Seſſiten)* Qui Seſſis Ennodio dicitur: Vercellenſibus accolis, *la Seſſia.* H.

q. *Ticinum) Teſino.* Papiam alluit, *Pavie,* cui et ſuum nomen impertit. Lambrum *il Lambro* vocant, et *fiume di Marignano:* inter Ticinum et Placentiam: mox Addua, ſupra Cremonam, Pado excipitur: Ollius *Oglio,* inter Cremonam et Mantuam. Hanc denique Mincius alluit, *Menzo.* Vluoſum Lambrum, caeruleam Adduam, pigrum Mincium appellat Sidonius, L. I. ep. 5. De amne Addua multa Caſſiodorus pereleganter, L. XI. ep. 14. H.

incrementi eſt. Vrgetur quippe aquarum mole, et in profundum agitur, grauis terrae, quamquam r. deductus [1] in flumina et foſſas inter s. Rauennam Altinumque t. per cxx. [2] M. paſſ. tamen qua [3] largius vomit, ſeptem u. maria dictus facere. Anguſta foſſa Rauennam trahitur, vbi x. Paduſa vocatur, quondam Meſſanicus appellatus. Proximum y. inde oſtium magnitudinem portus habet, qui z. Vatreni

1. *Diductus.* 2. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Ch. praepoſ. per deeſt ap. Gr. et Al.* 3. *conſ. Chiff. quia. Gr.*

r. *Quamquam deductus)* Diviſus, diſtractusque plurimis, inquit, manu factis foſſis, fluminibusque, inter Altinum et Rauennam, CXX M. paſſuum ſpatio Padus attenuatur, exhauriturque: nihilominus qua parte maiorem euomit aquarum vim, non ſtagna ſiue paludes, ſed maria ſeptem facere dicitur. H.

s. *Inter Rauennam Altinumque paſſuum cxx)* Scribe, *inter Rauennam Altinumque per cxx.* Nimirum accepit librarius particula *per*, compendio ſcriptam, pro *paſſuum. Pint.*

t. *Altinumque)* Ex huius oppidi ruinis aedificatum eſt oppidum Torcello, Martial. et *Aemula Baianis Altini littora villis.* Syli fluuio propinquum eſt. *Dalecampius.*

u. *Septem maria dictus facere)* Palus verſus Aemiliam et Flaminiam porrecta, in eam Pado effuſo, et influentibus Anemone, hodie *l' Amone:* Silete torrente, hodie *Sil.* Cliterna torrente apud Bagnacauallo: Idice, prope Mulinellam: Scultenna, hodie, *Panario:* Liminio: *Samogia:* Formigine, fluuiolis ad Bundenum. Finis eius paludis Turris Vicelini, et Rheni Bononienſis oſtium *Bagnacaualle*, Blondo, olim Tiberiacum. *Dalec.*

x. *Vbi Paduſa)* Virg. Aen. L. XI. v. 457. *Piſcoſoue amne Paduſae.* Quem in locum Seruius: *Paduſa*, inquit, *pars eſt Padi, quae quibuſdam locis facit paludem, quae plena eſt cygnorum.* Loci huius intellectus eſt; Padum ea parte, qua Rauennam foſſa trahitur, Paduſam vocari: quondam etiam ibi Meſſanicum appellatum. H.

y. *Proximum inde)* Paduſa ſeu Padi oſtium, nunc *Porto di Primaro.* H.

z. *Qui Vatreni dicitur)* Vatrenus hodie, *La riviere d' Imola.* et Iſaurus hodie *Folia,*

treni dicitur, quo Claudius a. Caeſar e Britannia triumphans, praegrandi illa domo verius quam naue intrauit Adriam. b. Hoc ante Eridanum oſtium dictum eſt, aliis Spineticum [1], ab vrbe Spina, c. quae [2] fuit iuxta praeualens, vt cc. Delphicis creditum eſt theſauris, condita a Diomede. Auget ibi Padum d. Vatrenus e. amnis, ex Forocornelienſi agro. Proximum inde oſtium Capraſiae f., dein Sagis:

1. *Spireticum. V.* 2. *quae fuit iuxta praeualens. Delphicis (vt creditum eſt) theſauris a Diomede condita. Ch. et M.*

Folia, Aemiliae fines ſunt. Addunt quidam et Scultennam, hodie *Pannario. Dal.*

Qui Vatreni) Ab amne Vatreno, de quo mox, in Padum influente. H.

a. *Claudius)* A. V. C. DCCXCVII. C. Criſpo. II. T. Statilio Coſſ. Dio, L. LX. p. 680. H.

b. *Adriam)* Mare Adriaticum. Sic Horat. L. I. Od. 33. *Fretis acrior Adriae.* H.

c. *Quae fuit)* Interiiſſe iam aeuo ſuo ſignificat. Ab ea oſtium Σπινῆτα vocat Dionyſ. L. I. p. 15. H.

cc. *Vt Delphicis)* Spinetarum theſaurum Delphis oſtendi ſolitum auctor eſt Strabo, L. V. p. 214. Oppidum a Diomede conditum, Pſeudo-Cato in Excerpt. Orig. p. 135. H.

d. *Padum)* Ad id Padi oſtium hodie Butrium eſt, Ravennatium caſtellum, et Spina, nunc vicus, olim florentiſſima ciuitas, nunc a mari diſtans nonaginta ſtadiis, olim maritima. *Dalec.*

e. *Vatrenus amnis)* Vatrenus hodie Spineticum oſtium non ingreditur, ſed auerſo curſu pene 20. millium itinere, noui nominis oſtium in Paduſa habet, hodie Zeniolum. Padi alueus qui a Ferraria Conſadalum, et qui a Coderia in mare labitur, ab annis 150. recluſus eſt. *Dalec.*

Vatrenus) Idem Saternus vocitatus, modo *Santerno,* qui Forum Cornelii alluit, hodie, vt diximus, *Imola.* Mart. L. III. epig. 67. *De pigris nautis: Ceſſatis, pueri, nihilque noſtis, Vatreno, Eridanoque pigriores, Quorum per vnda tarda nauigantes, etc.* H.

f. *Capraſiae)* Capraſiae, et Sagis, quae Padi oſtia fuerunt, nunc obſcurior inueſtigatio eſt, locorum facie immutata ſtagnis Comaclenſibus, *Stagni di Comacchio.* Supe-

gis: dein g. Volane [1], quod ante Olane vocabatur. Omnia ea flumina, foſſasque, primi a h. Sagi [2] fecere Thuſci: egeſto amnis impetu per transuerſum in Atrianorum paludes, quae ſeptem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atriae i., a quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde k. oſtia plena: Carbonaria, ac foſſiones l. Philiſtinae m., quod alii Tartarum n. vocant: omnia ex Philiſtinae foſſae abundatione naſcentia [3]: accedentibus Atheſi o. ex p. Tridenti-

1. *Alana. Chiff.* 2. *Aſagi. M. Vet.* 3. *enaſcentia. M.*

Supereſt maius ibi oſtium vnum, quod hodie *Porto di Magnauacca* nominant: quod ſiue Capraſias, ſiue Sagin, poſſis interpretari. H.

g. *Volane)* Ab oppido, quod huic Eridani alueo impoſitum eſt, hodieque ei oſtio nomen, *Porto di Volana:* amni ipſi, a Ferraria vſque ad oſtium, *il Po di Volana.* H.

h. *A Sagi)* Ita libri omnes Oppidi id nomen videtur fuiſſe de quo Pſeudo-Cato in Exc. Orig. p. 136. *Poſt Padi oſtia Rauenna — Inseriit Saga, oppidum Etruſcorum: vbi et Atria, a quo mare Atriaticum: quod nunc Adriaticum.* H.

i. *Atriae)* Ea ſolo epiſcopatu famoſa eſt, a paucis piſcatoribus hodie incolitur. *Dal.*

Atriae) Longe haec diuerſa ab Adria colonia quintae regionis, ſiue Piceni, de qua ſ. 18. Retinet nomen *Adria* tenue magnae vrbis veſtigium; epiſcopali tamen titulo nobile, inter Padi et Atheſis oſtia. H.

k. *Inde oſtia)* Quae magis in Boream vergunt. H.

l. *Foſſiones)* Piſtrinam Follam nunc dici tradit Rodig. c. 1. 5. Aliis Peleſtrinam. *Dal.*

m. *Philiſtinae)* A Thuſcorum tribubus et decuriis (φύλας Graeci vocant) eius rei cauſſa accitis, factae. *Dal.*

n. *Tartarum)* Hodieque *Tartaro.* Meminit huius Tacitus, L. III. hiſt. p. 63. H.

o. *Atheſi)* L' *Adige*, Veronenſium amnis eſt. H.

p. *Tridentinis)* Eaedem Rhaeticae appellantur, a capite Rhaetiae Tridento. Comitatum Tirolenſem a Venetis, ab Inſubribus Rhaetos diſterminant. H.

dentinis Alpibus, et q. Togiſono [1] ex Patauinorum agris. Pars eorum et proximum portum fecit Brundulum r., ſicut Edronem s. Medoaci t. duo, ac Foſſa Clodia. His ſe Padus miſcet, ac per haec effunditur: plerisque, vt in Aegypto Nilus, quod vocant Delta, triquetram figuram inter Alpes atque oram maris facere proditus, ſtad. duum M. circuitu. Pudet a Graecis Italiae rationem [2] mutuari. Metrodorus u. tamen Scepſius dicit, quoniam x. circa fontem arbor multa ſit picea, quales Gallice vocentur Padi [3], hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidem lingua amnem ipſum y. Bodincum [4] vocari, quod

1. *Vigiſono. Vet.* 2. *narrationem.* 3. *Sic ex MSS. Hard. conſ. Ch. quae Pades Gallice vocetur. Padum hoc nomen accepiſſe. Gr. et Al.* 4. *Bodingum.*

q. *Togiſono)* Hinc *Bachiglione.* H.

r. *Brundulum)* Nunc quoque *Brondolo.* H.

s. *Edronem)* Nunc *Chioza.* H.

t. *Medoaci duo)* Bernardo Iuſtino auctore, alter eorum Brenta nomine Paduam petit: alter Bachilione, Taruiſium praeterlabitur. *Dal.*

Medoaci duo) Brenta et Brendella, accolae vocant. Foſſa Clodia ea mihi eſſe videtur, quam nunc Foſſam Paltanam appellant. H.

u. *Metrodorus)* Et Pſeudo-Cato in Exc. Orig. p. 135. et 136. Scalig. Exerc. 37. p. 154. ab Syrorum voce *Pad,* quae campum ſignificet, Padum appellatum eſſe ait. Menagius in Origin. Ital. p. 702. a Graeca voce Βάθος, quae profundum ſonat, Padi nuncupationem deriuat. H.

x. *Quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quae Pades Gallice vocetur, Padum hoc nomen accepiſſe)* Vetuſta exemplaria breuius ac concinnius, *Quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quales Gallice vocantur padi, hoc nomen accepiſſe. Pintian.*

y. *Bodincum vocari)* A Germanica dictione *Boden,* fundum ſignificante. Aug. Rocha. bibl. Vat. p. 321. Fuerit igitur et altera dictio addenda. Nos enim Germani, qui fundo deſtituuntur, *Bodenloſs* dicimus. *Dalecamp.*

Bodincum) Polyb. L. II. ab accolis ait Βόδεγκον vocari. Nic Chorier, L. II. hiſt. Delph.

quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum iuxta Induſtria z., vetuſto nomine Bodincomagum, vbi praecipua altitudo a. incipit.

XXI. (XVII.) Tranſpadana appellatur ab eo regio vndecima [1], tota in mediterraneo, cui maria cuncta fructuoſo b. alueo important. Oppida: c. Vibi [2] forum, d. Seguſio [3]. Coloniae ab Alpium radicibus, Auguſta e. Taurinorum, antiqua Ligurum ſtirpe, inde [4] nauigabili Pado. Dein f. Salaſſorum [5] Auguſta Praetoria, iuxta geminas Alpium

 fores

1. *Nona. Vet.* 2. *Biuiforum. Vet.* 3. *Setuſum Ptolemaeo.* 4. *Inde nauigabili Pado antiqua Ligurum ſtirpe. Ch.* 5. *Salanorum. M.*

Delph. p. 94. ait voculam *Inc*, ſine: Bod (vnde Gallis etiamnum *le Bout*,) finem, fundum, ſiue extremum ſignificare: Bodincum proinde, voce ex vtraque conflata, fundo carentem ſonare. H.

z. *Induſtria)* *Caſal*, de quo ſect. 7. in regione Italiae nona. H.

a. *Altitudo)* Padi fluminis.

b. *Fructuoſo alueo)* Scil. ob importationem variarum mercium. *Gelen.*

Fructuoſo alueo) Padi alveo, ob importationem variarum mercium, rerum omnium copiam afferente: et regioni huic fertili alueo ſuo copioſiſſime ſuggerente omnium rerum vſus, cunctaque commoda, quae in ora poſitis praeſtare maria ipſa conſueuerint. H.

c. *Vibi forum)* Siue forum Vibii, cuius oppidani ſup. ſect. Forouibienſes dicti, Nunc *Caſtel Fiori* in Taurinorum finibus. H.

d. *Seguſio)* Nunc *Saſe*, in Galliae Italiaeque confinio. H.

e. *Auguſta Taurin.)* Nummus Neronis in Theſ. Goltz. p. 240. COL. IVL. AVG. TAVRINOR. H.

f. *Salaſſorum)* Σαλασσιῶν Αὐγȣ́ςα Πραιτωρία κολωνία, apud Ptol. L. III. c. 1. et in nummo Tiberii apud Goltz. p. 237. Auguſta, quod iuſſu et auſpiciis Auguſti condita Praetoria, quod colonia Praetorianorum eo deducta A. V. C. DCCXXIX. Vide Dionem, L. LIII. p. 514. Nomen antiquum retinet, *Aoſta* et *Augoſta*, Italis: nobis *Aouſte*. H.

fores [1], Graias g. atque Poeninas. His h. Poenos, Graiis Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum Eporedia i., Sibyllinis a Populo Romano conditum [2] iuſſis. Eporedias [3] Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellae k. Libicorum [4] ex Sal-

1. *Sic ex MSS. Hard. conſ. Ch. fauces. Gr. et Al.* 2. *ſic ex MSS. Hard. conditum. Iuſſiſſe Epor. Ch. Sibyllinis libris a Pop. R. condi iuſſum Gr. et Al.* 3. *ſic ex MSS. Hard. Iporedicos M. Vet. Eporedicas Gr. et Al.* 4. *Libitiorum. Vet.*

g. *Graias, etc.)* Graiarum Alpium tractus a monte Ceniſo, hoc eſt ab Alpibus Cortiis vſque ad Poeninas pertinet, quas vulgo vocant, *Monte di S. Bernardo Maggiore.* H.

h. *His Poenos)* Vnde forſitan Alpibus nomen. Nam Ptolem. L. II. c. 12 τὰς Ποινὰς vocat. Et apud Grut. p. 376. VALLIS. POENIN. Negat tamen Liu. L. XXI. p. 200. a tranſitu Hannibalis Poeni Alpes dictas eſſe Poeninas: ſed Penninas potius ab eo quem ſummo ſacrato vertice Penninum montani appellabant. Inſcriptionem refert Sponius, L. de ignotis Diis, p. 22. DEO. PENINO. Penninus itaque verticem montis ſonat, vt hodieque apud Aremoricos Galliae populos, *Pen* caput et vertex eſt. Quid quod nihil de Poenorum tranſitu Plinius aſſeverat, ſed vulgarem ſolum ſummam refert: nec obſcure innuit, ſibi eſſe incompertum, quos fama illa Poenos intelligat: num Hannibalem cum ſuo exercitu, num vero Haſdrubalem, qui duodecim poſt annis ex Hiſpania in Italiam venit. Illac tranſiſſe Hannibalem, vbi nunc eſt Pignerolium oppidum, putat Nic. Chorier, L. III. p. 145. Eruditam de eo argumento concertationem habet Honor. Bouche, L. I. c. 4. p. 396. etc. H.

i. *Eporedia)* Ἐποϱεδία Ptolem. in Salaſſis, L. III. c. 1. Nunc *Lamporeggio,* et *Ivrea,* et *Invrea* ad Duriam maiorem. H.

k. *Libicorum)* Libicorum gentis, inquit, quae ex Salluuiis ortum traxit, caput Vercellae fuit. Nunc quoque *Verceil,* ad Seſſim, vel Seſſitem amnem. Λιβικοὶ apud Ptol. L. III. c. 1. genti nomen. De Salluuiis diximus, ſ. 5. H.

Sallyis ortae, Nouaria l. ex Vertacomacoris, Vocontiorum m. hodieque pago, non n. (vt Cato exiſtimat) Ligurum: ex o. quibus Leui et Marici condidere Ticinum p., non procul a Pado: ſicut Boii q. trans Alpes prouecti, Laudem r. Pompeiam, Inſubres s. Mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe, Comum t., atque Bergomum, et Licini forum, et aliquot circa populos auctor eſt Cato: ſed originem gentis ignorare ſe fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam a Graecia, interpretatione etiam nominis, vitam u. in montibus degentibus. In hoc

l. *Nouaria)* Ptol. Νȣαρία, in Inſubribus. Hodie *Nouaré*, in Ducatu Mediolanenſi. H.

m. *Vocontiorum)* De his egimus ſ. 5. Horum pars quaedam Vertacomacori fuere: cuius nominis veſtigium in eo agro ſeruari, qui hodie *Vercors* appellatur in Delphinatu, auctor eſt Nic Chorier. L. I. p. 11. H.

n. *Non vt Cato)* Vide Pſeudo-Catonem, in Exc. Orig. p. 135. H.

o. *Ex quibus)* Ex Liguribus. Liu. L. V. p. 98. et L. III. p. 401. antiquam gentem Laeuos Ligures vocat, incolentes circa Ticinum amnem. H.

p. *Ticinum) Pauie.* H.

q. *Boii)* Quidam Boiorum etiam Mutinam eſſe volunt, vt Tanetum, et Regium. Illorum meminit Liuius lib. XX. Vnde *Bononia*, quaſi Boionia. *Dalec.*

r. *Laudem)* Ad ripam Adduae fluminis, *Lodi*, vel potius, *Lodivé*, vicus a *Lodi* diſſitus III. mill. paſſ. H.

s. *Inſubres Mediolanum)* Galli. Claudian. in nuptiis Honorii et Mariae. — *Ad moenia Gallis Condita, lanigerae ſuis oſtentantia pellem.* Nam cum eius vrbis fundamenta iacerentur, effoſſo ſolo reperta eſt lanata ſus. Brod. cap. 26. II. *Dal.*

Mediolanum) Milan. Mediolanium habent inſcriptiones veteres apud Mattium, L. III. Opin. p. 162. H.

t. *Comum*, etc.) Illud *Come en Lombardie:* iſtud *Bergamo:* tertium ignoti ſitus, ſoli Plinio memoratur. H.

u. *Vitam in mont.)* A vocibus graecis ὄρος et βίος: παρὰ τὸ τὸν βίον ἐν ὄρεσι. H.

hoc ſitu interiit oppidum Orobiorum Barra, vnde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum [1] prodente ſe altius x. quam fortunatius ſitum [2]. Interiere et Caturiges [3] Inſubrum exſules, et Spina ſupra y. dicta. Item Melpum opulentia praecipuum, quod ab Inſubribus, et Boiis, et Senonibus deletum eſſe eo die, quo Camillus z. Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

XXII. (XVIII.) Sequitur decima regio Italiae, Adriatico mari appoſita: cuius a. Venetia [4]: fluuius Silis

1. *Etiam nomine prodentes. Bucchan. rer. Scot. lib. I. p. 12.* 2. *ſic ex MSS. Hard. ſitum eſt, in Ch. et vetuſtis codicibus non ſitos: vt oppidum Orobiorum reſpiciat potius, quam Bergomates. ſitos Gr. et Al.* 3. *Caturgi. M.* 4. *Venetia, cuius fl. Gr. et Al.*

x. *Altius quam)* Quoniam id oppidum Barra appellatum, in editi montis vertice olim conditum, Catonis autem aetate iam deficiens atque caducum, et paulo poſt funditus interiturum fuit, vere is in hiſtoriis ſuis, altius quam fortunatius ſitum prodidit. H.

y. *Supra dicta)* Sup. ſect. H.

z. *Camillus)* De Veiis a Camillo Dictatore expugnatis, v. Liu. L. V. p. 94. H.

a. *Cuius Venetia)* Non eſt hoc loco nomen vrbis Venetiarum; ſed prouinciae nomen eſt, quae olim in ſuperiorem et inferiorem diuidebatur: ex vtraque autem poſtea confluentes populi, praecipue ex Patauio, Aquileia, Altino vrbem cognominem condidere, *Veniſe.* Vide Not. et Em. N. LXXVIII. (hic poſ.) *Adriatico mari appoſita: cuius Venetia, fluuius Silis)* Sic libri omnes MSS. editique ante Hermolaum, qui omnium codicum fide ſpreta legit, *mari appoſita: Venetia, cuius fluuius* etc. praepoſtere ſcilicet translata Venetia. Secus enim Venetia tantum hac decima regione continebitur: id quod falſum eſſe conſtat, ex Carnorum et Iapydum regionibus, extra Venetiam quidem ſitis, veruntamen huic decima regioni Italiae mox attributis. H.

Silis b. ex montibus Taruiſanis [1]. Oppidum Altinum c., flumen Liquentia d. ex montibus Opiterginis e., et portus eodem nomine: colonia, Concordia f.: flumina et portus, Romatinum g., Tilaventum h. maius, minusque, i. Anaſſum [2], in quod Varramus [3] defluit: Alſa k., Natiſo l. cum Turro, prae-

1. *Conſentit Ch. Tauriſanis. Gr. et Al.* 2. *Anaſſus. V. Anaxum. Ch.* 3. *Varianus. V. M. Anaſſum, quo Varramus. Gr.*

b. *Silis)* *Sile*, Taruiſium alluit; *Treuigio*. H.

c. *Altinum)* Id oppidum ab Attila incenſum et dirutum, intra Gallicas paludes ſitum fuiſſe Vitruuius tradit cap. 4. lib. I. Martialis, *Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis Nobilis: Altinum tertia laudat ouis. Dalec.*

Altinum) Oppidi ruinae exſtant in ipſo Silis oſtio. Hunc eius ſitum docent Tacitus, L. III. et Mart. L. IV. Epigr. 25. cuius titulus, *De litoribus Altini.* H.

d. *Liquentia)* Naſcitur prope Pulſinicum pluribus fontibus eodem ferme loco ſcatentibus. Quidam putant e lacu Domus Stultae, *Gazappaza*, in agro Bellunenſi, per ſubterraneos meatus profluere. Opiternii fines valde procul abeſſe tradit Sabellicus. *Dal.*

Liquentia) Nunc *Livenza:* cum portu cognomine. H.

e. *Opiterginis)* Iuxta Oppidum Opitergium, nunc *Oderzo*, et *Vderzo*, ad amnem *Livenza.* Incolae Opitergini Floro, L. IV. c. 2. H.

f. *Concordia)* Nomen hodieque retinet, inter amnes Liquentiam et Tilauentum. Ptol. L. III. c. 1. in Carnis, Κοννοϱδία κολωνία. H.

g. *Romatinum)* Nunc *Lemene:* Concordiam praefluit: portum denique efficit, *Porto Lematino.* H.

h. *Tilauentum)* Τιλαούεμπτος Ptolemaeo: accolis *Tagliamento* et *Taiamento.* In oſtio portum efficit ſibi cognominem. Inter Romatinum, et hoc Tilauentum maius, fluuiolus labitur, cuius in ore portus eſt *de Langugnama.* Id Tilauentum minus dici a Plinio ſuſpicamur. H.

i. *Anaſſum)* Nunc *Stella*, quicum in paludibus miſcetur Varramus, accolis *Muzonela* vocitatus, prope Maranum oppidum. In MSS. Reg. Colb. etc. Varianus amni nomen eſt. H.

k. *Alſa)* Hodie *Siſanus.* Labitur inter Mugliam oppidum Tergeſto proximum, et Iuſti-

praefluentes Aquileiam m. coloniam [1], xv. M. paſſ. a mari ſitam. Carnorum n. haec regio, o. iunctaque

1. *Sic ex MSS. Hard. Aq. col.* XII. *Gr. et Al.*

Iuſtinopolim, hodie caput Iſtriae. In Iſtria Ptolemaeus collocat. *Dal.*

Alſa) Nunc *Auſa:* haud procul Aquileia labitur. H.

l. *Natiſo)* Natiſo, hodie, *Natiſone:* Turro, hodie *Turrone:* Sontium hodie *Liſontio:* ſubeunt prope Manzan: et Vltinum, hodie, Vdenae, 24. ſtadiis procul Aquileia, quam praeterfluit Natiſſa amnis: vt probabile ſit Plinium pro Natiſſa *Natiſſonem* ſcripſiſſe. Apud Paulum Lombardum lib. IV. Dugna matrona Aquileienſis ob metum Hunnorum irrumpentium ex ſuis aedibus in Natiſſam praecipitem ſe deiecit. Sontii nec Plinius nec Ptol. meminerunt. Idem Lombardus ſcribit, Theodoricum e Sirmio et Pannonia in Italiam transeuntem ad Sontium caſtra primum poſuiſſe. *Dal.*

Natiſo) Νατίσων Ptolemaeo, L. III. c. 1. De hoc Iornandes, Lib. de reb. Getic. *Aquileiae muros*, inquit, *ab Oriente Natiſo amnis elambit.* Pro *Turro.* MSS. Reg. Colb. etc. habent *Tarro.* H.

m. *Aquileia) Aquileia* nunc quoque Italis; Gallis *Aquilée.* Oppidum nunc paene dirutum, vix domos XXXV. complectitur. H.

n. *Carnorum)* Carnia Straboni montana, tractus montanus Foroiulio imminens hodie *Carantana:* vbi ciuitas Iulium Carnicum euerſum a Longobardis, hodie Iulio, Carnia litoralis Ptolemaeo, hodie Patriarchatus Aquileienſis, et Forum Iulii Prouincia, vulgo *Friol*, vbi forum Iulium oppidum, hodie, *Ciuidale.* Eius prouinciae fines: a meridie ſinus Adriaticus inter oſtia Liquentiae, et Timaui, quem tractum Cherſum vocant, iam Iſtriae partem: a Septemtrione Noricarum Alpium iuga: ab ortu Iſtria et Iapidia, quas Illyrici partem eſſe volunt et praecipue ad ortum ſolſtitialem Iapidiae pars, Cranium: ab occaſu Bellunenſis et Tarviſinus ager vſque ad ortum Liquentiae. Sabellicus eius regionis peritiſſimus, vnicum Trilauentum agnoſcit, non duo, vt Plinius. *Dal.*

Carnorum haec regio) In qua Concordia, Aquileiaque, coloniae continentur, teſte Ptolemaeo, L. III. c. 1. H.

o. *Iunctaque)* Quae Carnis, inquit, coniungitur regio, Iapydum eſt: a Timavo inquit. A Strabone, L. VII. p. 314. Ἰαπόδες nominan-

que Iapydum [1]: amnis Timauus p., caſtellum nobile vino Pucinum q.: Tergeſtinus r. ſinus, colonia Tergeſte, XXIII. s. M. paſſ. ab Aquileia. Vltra quam VI. M. paſſ. Formio t. amnis, ab Rauenna CLXXXIX M. paſſ. antiquus u. auctae Italiae [2] terminus, nunc vero Iſtriae x.: quam cognominatam [3] a flumine Iſtro, in y. Adriam effluente e Danubio amne,

1. *Iapidum regioni. Vet.* 2. *ſic ex MSS. Hard. Italiae auctae term. Al. It. auctus t. Gr.* 3. *Sic ex MSS. H. conſ. vet. exemp. et Ch. cognominatam tradunt a flumine Gr. et Al.*

minantur: Ἰάπυδες Ptolem. L. II. c. 17. H.

p. *Timauus*) Virgilio nouem, Strab. et Martial. ſeptem oſtiis in mare euoluitur. Martial. *Laneus Euganei lupus excipit ora Timaui.* Item: *Et tu Ledaeo felix Aquileia Timauo, Hic vbi ſeptenas Cyllarus* (equus Caſtoris) *hauſit aquas.* Blondus non recte putat Brentam eſſe. *Dal.*

q. *Pucinum*) Πούκινον Ptolem. incolis *Caſtel Duino*, prope Timauum. De Pucino inde cognominato, dicetur L. XIV. ſ. 8. H.

r. *Tergeſtinus*) *Golfe de Trieſte*, id eſt ei nunc quoque oppido nomen Τέργηϛον κολωνία Ptolem. l. c. H.

s. XXIII. M.) Antonin. XXIV. M. P. Strabo, L. V. p. 215. ſtadiis 180. hoc eſt, XXII. M. D. paſſ. H.

t. *Formio*) Nunc *Riſano*, Ptol. Φορμίων. H.

u. *Antiquus*) Ante diuiſionem Italiae ab Auguſto inſtitutam. H.

x. *Iſtriae*) Iſtria patet a Formione fluuio, hodie *Ciſapio*, ad Farnaticum promontorium. Primaria eius ciuitas Iuſtinopolis, hodie *Capo d' Iſtria* exſtructa in inſula pullaria, hodie *Capria*. *Dal.*

y. *In Adriam effluente e Danubio amne, eidemque Iſtro ex aduerſo Padi fauces*) Legendum ex eisdem, e *Danubio, amne, eodemque Iſtro.* hoc ſenſu, Ex amne Danubio, qui et ipſe alio nomine appellatus eſt etiam Iſter. Caeterum illud eſt non ſomniculoſis, vt aiunt, oculis praetereundum, traditionem, quam Plinius hic tam fortiter improbat, non vulgarium eſſe auctorum, ſed idoneorum atque adeo ſummorum, Eratoſthenis et Theopompi, referente Strabone libro VII. item Ariſtotelis libro de hiſtoria Animalium octauo, et libro de admiranda auditione: item Apollonii Rhodii quar-

amne, eodemque [1] Iſtro, aduerſum Padi fauces [2], contrario eorum percuſſu mari interiecto dulceſcente, plerique z. dixere falſo, et Nepos [3] etiam Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo nauis flumine in mare Adriaticum deſcendit, non procul Tergeſte, nec iam conſtat quo flumine. Humeris traiectam Alpes, diligentiores a. tradunt. Subiiſſe autem Iſtro b., dein Sauo [4], dein c. Nauporto [5], cui nomen ex d. ea cauſa eſt, inter Aemonam [6] Alpesque exorienti.

XXIII.

1. *Sic ex MSS. Hard. conſ. M. Ch. Eidemque Iſtro ex adverſo Padi fauces Gr. et Al.* 2. *faucibus. M.* 3. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Ch. Nepos Cornelius etiam Gr. et Al.* 4. *ſic ex MSS. em. Hard. conſ. Ch. qui ſemper ſcribit pro Sabo.* 5. *Nauponto. Vet.* 6. *Eumoniam. Vet. hodie Citta nuoua.*

quarto Argonauticῶn et eius expoſitorum, et apud nos Melae Pomponii libro ſecundo. *Pint.*

z. *Plerique dixere*) Auctor libr. mirab. Auſcult. p. 1190. Auctor Peripli Ponti Euxini, p. 10. Timagetes, ἐν τῷ πρώτῳ περὶ λιμένων, apud Schol. Apoll. ad L. IV. v. 250. Theop. ap. Str. L. VII. p. 317. aliique. H.

a. *Diligentiores*) Propius tamen a vero Scymnus abeſſe videtur, qui quemadmodum refert Apollonii Scholiaſtes ad L. IV. Argon. v. 284. ait a Tanai amne in mediterraneum mare, atque inde in Adriaticum deſcendiſſe. H.

b. *Iſtro*) A Tanai primum, Pontoque Euxino in Danubium ſiue Iſtrum, ii tradidere Argon nauim primum deſcendiſſe, mox amnem Sauum ſubiiſſe, qui in Danubium influit: denique ex Sauo in Nauportum fluuium eſſe transuectam: mox humeris per Alpes ſublatam in Tergeſtinum vſque ſinum. Sauus Carniolam Croatiamque perlabitur: *la Saue.* Nauportus, quem *Laubach* vocant, in ipſo Carniolae agro in Sauum influit. Aemona ipſa *Laubach* eſt, Carniolae metropolis, aut haec certe ex illius ruderibus excitata, vt recte Holſt. p. 28. H.

c. *Nauporto*) Alius Strabonis Nauportus in Sauum defluens, et eiusdem Pamportus in Drauum. *Dalec.*

d. *Ex ea cauſa*) Quod nauem tulerit. H.

XXIII. (XIX.) Iſtria e., vt peninſula, excurrit. Latitudinem eius XL. M. paſſ. circuitum vero CXXV.[1] M. prodidere quidam. Item adhaerentis Liburniae et f. Flanatici[2] ſinus. Alii Liburniae CLXXX. M. paſſ. Nonnulli g. in Flanaticum[3] ſinum Iapydiam promouere, a tergo Iſtriae, CXXX. M. paſſ. Dein Liburniam CL. M. fecere. Tuditanus, qui domuit Iſtros, in ſtatua ſua ibi h. inſcripſit: ab Aquileia ad Titium flumen ſtad.[4] M. Oppida Iſtriae ciuium Rom. Aegida i., Parentium k.: colonia, Pola l., quae nunc Pietas Iulia, quondam a Colchis condita. Abeſt a Tergeſte C. M. paſſ. Mox oppidum Neſa-

1. *Sic ex MSS. H. conſ. Ch.* CXXII. *Gr. et Al.* 2. *Fanatici. V. hodie, Carnarium vel Quernarium.* 3. *Fanaticum. V.* 4. *ſic ex MSS. Hard. conſ. M. Vet.* CC. *Gr. et Al.*

e. *Iſtria*) Et ipſa quoque decimae Italiae regioni contributa. H.

f. *Flanatici ſinus*) De quo ſinu dicetur, ſ. 25. H.

g. *Nonnulli*) Cenſeri in horum numero Strabo poteſt, oram Iapydum inter Iſtros ac Liburnos ſtadiis mille conſtare teſtatus, L. VII. p. 314. hoc eſt, CXXV. M. paſſ. H.

h. *Ibi inſcripſit*) Subintellige, regionis quam domuit, latitudinem inſcripſiſſe: ſtadiorum mille ab Aquileia ad Titium amnem, qui Liburniae finis, vt dicetur, ſ. 25. Rem geſtam narrant Flor. in epit. Liuii, L. LIX. et Appianus in ſexto bello Illyrico Fragmentum quoque Faſtorum Triumphalium:

C. SEMPRONIVS. C. F.
C. N. TVDITANVS.
COS. DE. IAPVDIBVS.
KAL. OCT. A.
DCXXVI. H.

i. *Aegida*) Mox Iuſtinopolis appellata, nunc *Cabo d' Iſtria.* Vide inſcriptionem vet. apud Cluuer. L. I. Ital. p. 210. H.

k. *Parentium*) Nunc *Parenzo*, cum portu celebri. Παρέντιον, πόλις καὶ λιμὴν Ἰςρίας Stephano. H.

l. *Pola*) Mela, L. II. c. 3. *Sinus Polaticus*, inquit, *et Pola quondam a Colchis, vt ferunt, habitata, in quantum res tranſeunt: nunc Romana colonia. Hodie Pola.* H.

m. Neſactium [1]: et nunc finis n. Italiae fluuius Arſia [2]. Polam ab Ancona traiectus cxxx. [3] M. paſſ. eſt. In o. mediterraneo regionis p. decimae, coloniae: Cremona q., Brixia r., Cenomanorum agro: Venetorum [4] autem, Ateſte s.: et oppida Acelum t., Patauium u., Opitergium, Belunum, Vicetia: Mantua Thuſcorum trans Padum ſola x. reliqua. Venetos

1. *Nexantium. Vet. Arſe.* 2. *Myrſia. Ch.* 3. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Ch.* cxx. *Gr. et Al.* 4. *Venetorum autem Adria. Ateſte et oppidum. Vet.*

m. *Neſactium*) Ptolem. L. III. c. 1. Νέσακτον τέλος Ἰταλίας. Huius oppidi moenia amne praeterflui Liuius prodidit, L. XLI. p. 525. haud dubie Arſia fluuio, qui finis Italiae mox dicitur. Quamobrem non aliud id fuit, quam quod hodie *Caſtel nuouo* dicitur, in ipſo Arſiae oſtio poſitum, *Arſa*. H.

n. *Finis Italiae*) Et decimae regionis. H.

o. *In mediterraneo regionis decimae coloniae, Cremona, etc.*) Error eſt non ſimplex. Primum ſola Cremona Colonia vocatur; quaſi non et Brixia et Ateſte coloniae fuerint: deinde *Natri* coloniarum enumerationi inſeritur, quo nomine nulla vſquam colonia legitur. *Gelen.*

p. *Regionis decimae*) Haec ad praecedens caput pertinere videntur. *Dalec.*

q. *Cremona etc.*) Ptolem. L. III. c. 1. Κρέμωνα κολωνία, in Cenomanis Deductam eo coloniam, A. V. C. DXXXVI. P. Corn. Scipione, T. Semp. Longo Coſſ. auctor eſt Liu. L. XXI. p. 191. et epitomator eius in fine L. XX. *Cremone*. H.

r. *Brixia*) *Breſſe*, Cenomanorum gentis caput Brixia appellatur a Liuio, L. XXXII. p. 392. Et apud Ptol. l. c. Κενομάνων Βριξία. Coloniam vocat inſcriptio vetus apud Cluuer. L. I. Ital. Ant. p. 252. H.

s. *Ateſte*) Nunc voce deminuta, *Eſte*. H.

t. *Acelum*) Ptolem. Ἄκελον, non Ἄκεδον. Hodie *Azolo*, ſupra Taruiſium. H.

u. *Patauium*) *Padoue*. Ὀπιτέργιον deinde Ptolem. L. III. c. 1. in mediterraneis Venetorum oppidis, nunc *Oderzo*, in Marchia Taruiſana. Βέλουνον quoque ibidem, *Beluna*. Vicetia, *Vicenza*, inter Veronam et Patauium. H.

x. *Sola reliqua*) Ex iis vrbibus quas Tuſci trans Padum

netos Troiana y. ſtirpe ortos, auctor eſt Cato: Cenomanos z. iuxta Maſſiliam habitaſſe a. in b. Volcis. c. Fertini [1], et Tridentini d., et e. Berunenſes [2], Rhaetica oppida: Rhaetorum et Euganeorum Verona f., Iulienſes g. Carnorum. Dein quos ſcru-

Zz 2 pulosſe

1. *Feletrini. Vet.* 2. *Beruenſes. V. ſic Ch. niſi quod perpetuo u, b. ſcribit et econtra vt ſupra. Sauo pro Sabo. ſic hic Berbenſes, pro Beruenſes. Bernenſes Gr. et Al.*

dum condiderunt, cum rerum tota fere Italia potirentur. Idcirco Virg. Aen. L. X. *Mantua diues auis* dicitur et *Tuſco ei de ſanguine vires.* H.

y. *Troiana ſtirpe*) Antenore duce, ſi Liuio credimus, initio L. I. H.

z. *Cenomanos*) Cenomanorum in Gallia Togata oppida ſunt, Bergamum, Mantua, Tridentum: vt Inſubrum, Nouaria, Mediolanum, Comum, Ticinum: Lybicorum, Vercellae, Dertona: Taurinum Taurinorum Ptolemaeo. *Dal.*

a. *Habitaſſe in Volſcis*) Procul a vero id abeſt. *Dalec.*

b. *In Volcis*) Vtraque Rhodani ripam Volci quondam tenuere. Auctor Liuius L. XXI. p. 197. Finibus ſuis egreſſos e Gallia Cenomanos, cum Belloueſo, Ambigati Biturigum et totius Celticae regis nepote, docet Liu. L. V. p. 98. vbi Cenomanos Aulercos vocat. Conſedere ii porro apud Volcas primum; mox per Taurinos ſaltus in Italiam prorupere, Brixiamque, Veronam, Cremonam, et Mantuam conſtruxere. Vide P. Aegid. Laccary, L. II. de Col. Gallor. c. 6. p. 94. H.

c. *Fertini*) Ita libri omnes. Haud dubie pro *Feltrini* vt habet Caſſiodorus. Antonino quoque *Feltria*, in Rhaetia oppidi nomen eſt, a Tridento, M. P. LIV. nunc *Feltre*, ſupra Taruiſium. H.

d. *Tridentini*) Tridentum *Trente*, ad amnem Atheſim. H.

e. *Berunenſes*) In MSS. vbique *Beruenſes.* Hodie *Belluno*, ſupra Feltriam, vt quidem videtur. H.

f. *Verona*) *Verone*, quam Atheſis hodie mediam ſecat. Cenomanis a Ptolem. adſcribitur. H.

g. *Iulienſes*) Quorum Ἰέλιον Κάρνικον Ptolem. L. II. c. 14. Exſtare huius veſtigia aiunt circa Tilauempti amnis initia. H.

puloſe dicere non attineat, h. Alutrenſes [1], Aſſeriates, i. Flamonienſes [2] Vanienſes, et alii cognomine Culici: Foroiulienſes k. cognomine Tranſpadani, Foretani, l. Nedinates [3], Quarqueni, Tauriſani m., Togienſes, Varbari [4]. In hoc ſitu interiere per oram Iramine, Pellaon, Palſatium [5]: ex Venetis Atina, et Caelina: Carnis, Segeſte, et Ocra: Tauriſcis Noreia. Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum etiam inuito Senatu, a Claudio [6] Marcello, L. Piſo auctor eſt. In hac regione et n. XI. [7] lacus inclyti ſunt, amnesque eorum

1. *Sic ex MSS. Hard. conſ. M. Alutraenſes. Gr. Alutrienſes. Al.* 2. *Flamonienſes, Vannienſes. Gr. et Al.* 3. *Sic et Vet. Vedinates. Gr. et Al.* 4. *ſic ex MSS. em. Hard. conſ. Ch. Varuani Gr. et Al.* 5. *ſic ex MSS. em. H. conſent. Ch. Palſicium. Gr. et Al.* 6. *ſic ex MSS. em. Hard. A M. Claud. M. Gr. et Al.* 7. *ſic etiam. Vet. M. Ch X. Gr. et Al.*

h. *Alutrenſes)* Deinceps Alphabeti ordine populi recenſentur: in mediterraneo regionis decimae omnes poſiti. Ita MSS. omnes. Caue porro hos putes ab Aluona, de qua ſ. 25. cognominatos, aut ab Aloo oppido, de quo Stephan. verbo Φλάνων, cum id in ora ſit poſitum: in mediterraneo, Alutrenſes. H.

i. *Flamonienſes, Vannienſes, et alii cognomine Culici)* Scribo commutatis verbis ex Pliniana loquendi conſuetudine, *Flamonienſes cognomine Vanienſes, et alii Culici.* Argumento ſunt praeter alia, verba quae ſequuntur, *Foroiulienſes cognomine Tranſpadani.* Sic non dabitur occaſio lectoribus putandi interruptum eſſe ordinem alphabeti. *Pintian.*

Flamonienſes) Non a Flanona, de qua ſ. 25. quae vrbs litoralis eſt, ſed a Flamonia, quae nunc *Flagogna,* haud procul ripa Tilavempti amnis. H.

k. *Foroiulienſes) Frioul* Tranſpadani cognomen his fuit, quod et alii Foroiulienſes Ciſpadani erant in Vmbria, de quibus ſ. 19. H.

l. *Nedinates)* Ita MSS. non *Venidates:* atque ita ſane ſeries ipſa elementorum exigit. H.

m. *Tauriſani)* Vel Tarviſani: oppidum Taruiſium, *Treuiſe.* H.

n. *Et XI.)* Ita MSS. Hoc eſt,

rum partus aut alumni: ſi modo acceptos [1] reddunt, vt Adduam o. Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus p., Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi. q. Alpes in longitudinem r. X̄. [2] paſſ. patere a ſupero mari ad inferum, Caelius tradit: Timagenes XXII. M. paſſ. deductis [3]: in latitudinem autem Cornelius Nepos C. M. T. Livius tria S. M. ſtadiorum: vterque diuerſis in locis. Nam et centum millia excedunt aliquando, vbi Germaniam ab Italia ſubmouent: nec LXX. M. explent reliqua ſui parte graciles, veluti Naturae prouidentia. Latitudo Italiae, ſubter radices earum a Varo, per vada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam [4], [5] Opitergium,

1. *Sic ex MSS. H. conſ. Vet. M. Ch. exceptos. Gr. et Al.* 2. *X. M. paſſ. V. Ch. X. Gr. et Al.* 3. *deductis. In latitudinem autem Cornelius Nepos col. M. Tol. et Salm.* 4. *Vincentiam. V.* 5. *Opitergium, Aquileiam, Tergeſte, Polam. G.*

eſt, et in vndecima regione: nam Ticinum, non decimae, ſed praecedentis vndecimae regionis amnis eſt. H.

o. *Adduam Larius*) Apud Strabonem ſub finem lib. IV. perperam legitur, Aquam, e Verbano, Ticinum ex Lario profluere, ſiue interpretis culpa, ſiue librariorum errore ac negligentia. *Dal.* *Vt Adduam etc.*) Larius lacus *Lago di Como.* Verbanus, *Lago Maggiore*, Benacus, *Lago di Guarda.* Sebinus, ab oppido Seuo, ſiue Sebo, *Lago di Seo*, mox *d' Iſeo* appellatus. Eupilis denique, *Lago di Puſiano.* H.

p. *Sebinus*) Nunc lacus Iſſei, in Brixiano tractu. Eum fluuius Ollius e ſuperioribus locis natus ingreditur, ac ex eo ſeſe profert. *Dal.*

q. *Incolas Padi*) In Padum denique confluere ait eos amnes. H.

r. *X. paſſ.*) Hoc eſt, decies centena millia paſſ. Siquidem denarii notam, ſuperducta linea, ſignare decies, atque in huiuſcemodi, centena millia ſemper intelligi, ſaepius ante admonuimus. H.

gium, Arſiam, t. dcclxv. [1] millia paſſuum colligit [2].

XXIV. (XX.) Incolae Alpium multi populi, ſed illuſtres a Pola ad Tergeſtis regionem u. Secuſſes [3], Subocrini, Catali [4], Monocaleni [5]: iuxtaque Carnos quondam Tauruſci appellati, nunc Norici. x. His contermini Rhaeti y. et Vindelici, omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhaetos z. Thuſcorum prolem arbitrantur, a Gallis pulſos duce Rhaeto. Verſo a. deinde Italiam [6] pectore Alpium, Latini iuris Euga-

1. *Sic ex MSS. em. Hard.* dccxiii. *Tol. et Salm.* dccxlv. *Ch.* dccii. *Gr. et Al.* 2. *agit. Tol. Salm.* 3. *Fecuſſes. Ch.* 4. *ſic ex MSS. Hard. Catili. Gr. et Al.* 5. *Menocaleni. Gr.* 6. *in Italiam. V.*

s. *Tria millia ſtad.*) Hoc eſt CCCLXXV. M. P. H.

t. *DCC XLV. millia*) Ducto itinere paulo longiore per diuerticula oppidorum. H.

u. *Secuſſes*) In MSS. *Fecues.* Subocrini, ab Ocra fortaſſis oppido vetere cognominati, de quo ſect. ſup. Catali (Sic enim MSS. habent Reg. Colb. etc. non Catili) in veteri inſcriptione laudantur, Tergeſtae reperta, quam Gruterus recitat, p. 408. H.

x. *Norici*) De his dicetur, ſ. 27. H.

y. *Rhaeti et Vindelici*) De his M. Velſer. rer. Aug. lib. I. *Dalec.*

Rhaeti) Rhaeti hodie, *les Griſons*, et *le Comté de Tirol.* Vindelici a Brigantino lacu ad Aenum amnem, qua in Danubium influit, tenuere, vbi nunc Ducatus Bauariae, circumiectique agri. H.

z. *Rhaetos Tuſcorum*) Id quoque Iuſtinus prodit, L. XX. c. 5. p. 181. *Tuſci quoque duce Rhaeto, auitis ſedibus amiſſis, Alpes occupauere; et ex ducis nomine gentes Rhaetorum condiderunt.* H.

a. *Verſo deinde*) Qua deinde verſus Italiam ſpectant Alpium iuga, ibi Latii iure donatae Euganeae gentes. Ab Euganeis Veronam eſſe conditam, ſup. ſect. vidimus. Verum caput Euganearum gentium fuiſſe videtur oppidum nobile, quod adhuc vetuſtum retinet nomen, *Lugano,* ad lacum cognominem; *Lago di Lugano:* inter lacum Verbanum, *Lago Maggiore;* et lacum Larium; *Lago di Como.* H.

Euganeae gentes, quarum oppida XXXIV. enumerat Cato. Ex iis b. Triumpilini, venalis cum agris ſuis populus: Dein Camuni c., compluresque ſimiles finitimis attributi municipiis. Lepontios d., et Salaſſos e., Tauriſcae [1] gentis idem Cato arbitratur. Ceteri fere Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione f. Graeci nominis credunt, praeuſtis [2] in g. tranſitu Alpium niue membris: eiusdem h. exercitus [3] et Graios fuiſſe, Graiarum Alpium inco-

1. *Sic ex MSS. em. Hard. Tauriçae Gr. et Al.* 2. *ſic ex MSS. em. Hard. peruſtis in tranſitu Alpium membris. Eiusdem exercitus. M. Chiff. praeuſtis intra ſinus A. n. m. Eiusdem et Graios fuiſſe, poſitos in tranſitu Graiarum etc. Gr. et Al.* 3. *exerc. d. ap. Gr.*

b. *Triumpilini)* Quorum ager nunc *Troppia* dicitur. Cluu. L. III. Ital. c. 24. Vallis eſt, quam Mela amnis per XXV. mill. paſſ. ſecat, huius fauces ab vrbe Brixia, V. M. P. diſtant. De his in Trophaeo inferius. H.

c. *Camuni)* Καμοῦνοι Straboni, L. IV. p. 206. quos cum Lepontiis copulat. Vallis eſt Rhaetici iuris, quae a priſcis cultoribus retinuit nomen, *Val Camonica*, ſupra Seuinum lacum. Ita Honor. Bouche, L. III. c. 1. p. 100. De his rurſum inferius. Καμούνων Dioni, L. LIV. p. 534. H.

d. *Lepontios)* Hi valles eas tenuere quae ſunt circa Verbanum lacum, *Lago Maggiore*: inter quas *Val d' Oſula*, et ea quam Ticinus ſecat amnis: incolis *Val Leventina*, quaſi Lepontina dicta. Ita Honor. Bouche, p. 102. H.

e. *Salaſſos)* Quorum regio nunc *Valle d' Oſta*: oppidum Auguſta Praetoria, vt diximus, ſ. 21. H.

f. *Interpretatione)* A Graeca voce λείπω, *linquo*: quod ii relicti ibi ex comitatu ſeu exercitu Herculis forent, Lepontii appellati. H.

g. *In tranſitu Alpium)* Locum hunc ad exemplarium MSS. Reg. Colb. Chiffl. et Pariſ. fidem accurate refinximus. H.

h. *Eiuſdem et Graios fuiſſe poſitos in tranſitu Graiarum Alpium)* Adde dictionem *exercitus*, et deme verbum, *poſitos*, ex vtroque exemplari: vt legendum ſit, *Eiuſdem exercitus et Graios fuiſſe in tranſitu Graiarum alpium. Pintianus.*

incolas, praeſtanteſque genere Euganeos, inde i. tracto nomine. Caput eorum Stonos k.: Rhaetorum l. Vennonetes [1], Sarunetesque m., ortus Rheni amnis accolunt: Lepontiorum, qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu. Sunt praeterea Latio donati incolae, vt Octodurenſes n., et finitimi o. Centrones [2], Cottianae p. ciuitates: Caturiges q., et r. ex Caturigibus orti Vagienni Ligures,

1. *Vennonenſes. Ch.* 2. *Ceatrones. Gr. et Al.*

i. *Inde tracto)* Quaſi εὐγένειον, vel εὐγενεῖς ob generis praeſtantiam dicerentur. H.

k. *Stonos)* Liu. in Epit. L. LXII. Q. *Marcius Conſul Stonos gentem Alpinam expugnavit.* Apud Grut. p. 298. ex Faſtis: DE. LIGVRIBVS. STOENEIS. Fuiſſe ii videntur in agro Tridentino prope fontes Cluſii amnis. Stephanus: Στῶνος πόλις Λιγύρων. H.

l. *Vennonetes Saruneteſque)* Rhenanus putat legendum: *Vennonetes Ruteteſque.* Sunt enim Vennonetes qui et Veneti, lacus Veneti accolae, nempe partis lacus Conſtantienſis. *Dalec.*

m. *Saruneteſque)* Ita libri omnes. At rectius forte Suanetes, de quibus mox iterum in Trophaeo: nam et Ptol. L. II. c. 12. in Rhaetia Suanitas agnoſcit: et Οὐέννωνας, qui Vennonetes a Plinio appellantur. H.

n. *Octodurenſes)* In Notit. Prou. Ciuitas Valenſium Octodurus: nunc *Martignac en Valais.* Agri circumiacentis incolae, *les Vaudois.* H.

o. *Centrones)* Κέντρωνες Ptolemaeo, in Graiis Alpibus, L. III. c. 1. In Notit. Gall. Ciuitas Centronum Tarantaſia, *Tarantaiſe.* H.

p. *Cottianae)* Cottii regis imperio ſubiectae: a quo et Alpes Cottiae nomen ſortitae, hodie *le Mont Cenis.* H.

q. *Caturiges)* Caturigum in Graiis Alpibus caput eſt Ebrodunum, *Embrun.* Ptolem. L. III. c 1. aliiſque. Haud procul Ebroduno vicus eſt *Chorges*, qui haud obſcura quidem priſci nominis veſtigia retinet. Vide Nic. Chorier, L. I. p. 12. et Honor. Bouche L. III. c. 2. p. 117. H.

r. *Et ex Caturigibus)* In MSS. et vetuſtis editt. pro *Caturigibus, et ex Caturigibus orti.* legitur tantum, et (vt opinor) verius, *Eturi e Liguribus orti.* Deinde, *Vagienni,*

gures, et qui Montani [1] vocantur: Capillatorumque plura genera ad confinium Liguſtici maris. Non alienum videtur, hoc loco ſubiicere inſcriptionem e trophaeo s. Alpium, quae talis eſt: IMPERATORI CAESARI DIVI FIL. AVG. PONTIFICI MAXIMO, IMP. XIIII. [2] TRBIVNITIAE POTESTATIS. S. P. Q. R. QVOD EIVS DVCTV AVSPICIISQVE GENTES ALPINAE OMNES, QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT, SVB IMPERIVM POP. ROM. SVNT REDACTAE [3]. GENTES ALPINAE DEVICTAE: TRIVMPILINI t., CAMVNI [4], VENOSTES, VEN-

Zz 5

1. *Quidam legunt Appuani, ab oppido Appua, hodie Pontremolo.*
2. *Sic ex MSS. em. Hard.* XVIII. *Tol. Salm. Imp.* XIII. *Tribunitiae poteſtatis* XVIII. *V.* XIII. *Trib. poteſt S. P. Q. R.* XVII. *Gr. et Al.* 3. *redactae et gentes. Ch.*
4. *ſic ex MSS. Hard. Camuci, Venneſtes, Vennonetes. Ch. Camuni, Vennonetes, Gr. et Al.*

gienni, Ligures etc. De Vagiennis, et Capillatis Liguribus, diximus ſ. 7. de Montanis, Sil. L. VIII. *Tum pernix Ligur, et ſparſi per ſaxa Vagenni.* H.

s. *Trophaeo Alpium)* Trophaeum id fuiſſe prope Auguſtam Praetoriam Salaſſorum arbitratus, deceptus eſt. Reliquiae eius trophaei viſuntur prope oppidum Monigo in Liguribus, exſtante adhuc columma cochleata, qua et ſpeculae, et arcis loco vtuntur. Incolae vocant Torbia, quaſi Trophaea. *Dal.*

E Trophaeo) Differt ab ipſo trophaeo Arcus triumphalis, qui eſt Seguſione, ſive Suzae in Pedemontio et alia ibi inſcriptio eſt, cuius haec tantum verba erui potuerunt ab oculato teſte, anno 1671. IMP. CAESARI, AVGVSTO, DIVI. F. PONTIFICI MAXIMO TRIBVNIC. POTESTATIS XV. IMP. XIIII. . . . . Hanc Plinianam oportet fuiſſe in Comitatu Nicaeenſi, in pago Torbia, prope Nicaeam. Deſcribit eam Gruterus, vſque ad ea verba, *Gentes Alpinae*, p. 226. 7. ſed ex editione Dalecampii. Addidit enim Tribuniciae poteſtatis annum XVII. quem nulli MSS. codices, nullae ante Dalecampium editiones habent. H.

t. *Triumpilini)* De Triumpilinorum Camunorum, Vennonetumque ſitu paulo ante diximus. Venoſtes vallem tenue-

VENNONETES, ISARCI u., x. BREVNI [1], y. GENAVNES [2], FOCVNATES z.; VINDELICORVM a. GENTES QVATVOR, CONSVANETES, RVCINATES [3], LICATES, CATENATES, b. AMBISVNTES [4], RVGVSCI, SVANETES c., d. CALVCONES [5], BRIXENTES, LEPON-

1. *Brigantii*, *Straboni*. *Briancon*. 2. *conſ. Ch. Naunes Gr. et Al.* 3. *conſ. Ch. Virucinates Gr. et Al.* 4. *Ambiſones. Ch. Abiſontes Gr. et Al.* 5. *Allucones. Ch.*

tenuere, quae nunc *Val Venoſca*, in qua Atheſis amnis oritur. H.

u. *Iſarci*) Hodie *Val de Sarra*, vel *de Sarcha*, prope *Val Camonica* ſeu Camunos, et Ollium amnem: Rhaeticae ditionis. Vide Honor. Bouche, L. III. c. 1. p. 100. H.

x. *Breuni*) Horum meminit Tranquillus in Tib. c. 9. Βρευνοὶ Ptolemaeo, L. II. c. 13. in Vindelicis. Hodie *Val Breunia*, vel *Bregna*, ad fontem Ticini amnis, prope vallem Lepontinam. Ita Honor. Bouche l. c. ſecutus Ioh. Georg. Septaplam, in Tab. Duc. Mediol. H.

y. *Genaunes*) Ita MSS. omnes: in editis diminuta perperam voce, *Naunes*. De his et de Breunis pariter Horat. L. IV. Od. 14. *Druſus Genaunos, implacidum genus, Breunoſque veloces, et arces Alpibus impoſitas tremendis Deiecit acer*, etc. Forte *Val Anagnia*, inter lacum Comenſem, Atheſimque flumen propeTridentum. Ita ex LazioHonor.Bouche,p.101.H

z. *Focunates*) Sunt qui putent eſſe *Foſſigni*, prope Lemannum lacum, in Poeninis Alpibus: quibus vix aſſentior: mirum enim videtur, a Rhaeticis Alpibus ad Poeninas temere Plinium ac ſubito ſubſilire. H.

a. *Vindelicorum, etc.*) Et in Vindelicia Κονσȣάντας et Ῥȣνικάτας, pro Ῥȣκινάτας et Λικατίȣς Ptol. agnoſcit, L. II. c. 13. Κλαυτινατίȣς, (qui Plinio Catenates, forte pro Clatenates) Strabo, L. IV. p. 206, Licates Licum amnem accoluere, primario oppido Δαμασία, teſte Strabone, l. c. quod poſtea Auguſta Vindelicorum, *Augſpourg*, Honor. Bouche, l. c. Ceterorum ſitus incompertus. H.

b. *Ambiſontes*) Ita MSS. Ἀμβισόντιοι Ptolemaeo, L. II. c. 14. in Norico. Ruguſci, eidem Ptol. L. II. c. 12. Ῥȣγȣσκαι in Rhaetia: vbi libri vulgati, perperam Ῥιγȣσκαι exhibent. H.

c. *Suanetes*) Forte qui Sarunetes proxime ante dicti,

PONTII, VIBERI, NAVTVATES, SEDVNI e., VERAGRI, SALASSI [1], ACITAVONES, MEDVLLI f., g. VCENI [2], CATVRIGES gg., BRIGIANI h., SOGIONTII, i. BRODIONTII [3], NEMALONI k., EDENATES l., ESVBIA-

1. *Salaſſi*, *Ceutrones.* *Cb.* *Salaſi. Gr.* 2. *Veneni*, *vt ſupra cap. 5.* 3. *Ebroduntii Gr. et Al.*

cti, Rheni fontium accolae. H.

d. *Calucones)* Ptol. L. II. c. 12. Καλέκωνες inter Brixantas et Suanetas. Brixentum oppidum ſupra Tridentum eſt, in Comitatu Tiroli, hodieque *Brixen.* De Lepontinorum Viberorumque ſitu paulo ante hac ſect. diximus. Quibus Caeſarem addimus, ſcribentem L. III. belli Gall. Rhenum oriri ex Lepontiis, et longo ſpatio per fines Nantuantium et Heluetiorum, citatum ferri. Et hi quoque Ναντεάται Straboni, L. IV. p. 192. qui eos Rheni fontium accolas facit. H.

e. *Seduni)* Oppidum hodie *Sion*, regionis totius caput, quam vocant *le Vallais.* Veragri, vbi nunc *le Chablais*, pars Delphinatus. De Salaſſis diximus ſuperius. H.

f. *Medulli)* Medulli, vel Miolani Ligurum, ſupra Savonam prope Maluefin. *Dal.*

Medulli) *La Maurienne*, vt egregie probat Hon. Bouche, p. 103. Pars Sabaudiae eſt. H.

g. *Vceni)* *Le Bourg d' Oyſans*, in parte Gratianopolitani agri quam vocant *le Graiſivaudan.* H.

gg. *Caturiges)* *Embrun*, vt diximus. H.

h. *Brigiani)* Vel Brigantii, vt quidem reor, a Brigantio Delphinatus oppido, *Briançon:* in Alpibus maritimis, vt et Caturiges poſiti. Pro *Sogiantii*, vetuſtae editiones habent *Sontiontii.* H.

i. *Brodiontii)* Sic MSS. habent, non Ebroduntii, qui iidem ſunt atque Caturiges, vt diximus, ſ. 5. vbi Bodionticorum caput Diniam eſſe vidimus. At ibi vetuſtae editiones *Bodientios* habent. H.

k. *Nemaloni)* Forte *Miolans*, pagus haud procul Ebroduno poſitus, in ditione Sabaudiae, Honor. Bouche, p. 104. H.

l. *Edenates)* *Edemnates* appellantur in vetuſtis editt. In dioeceſi Ebrodunenſi vrbem Sedenam, *la ville de Scyne*, hos olim tenuiſſe, idem auctor probat l. c. Eſubianos vero, p. 105. prope amnem *d' Hubaye*, in confinio Sabaudiae, Prouinciaeque, in valle cui nomen, *Vallée de Barcelone.* Veaminos in dioeceſi,

SVBIANI, VEAMINI, GALLITAE, TRIVLATTI, ECTINI, VERGVNNI, EGVITVRI, NEMENTVRI, ORATELLI, NERVSI m., VELAVNI, SVETRI. Non ſunt adiectae Cottianae ciuitates n. XII.[1] quae non o. fuerunt hoſtiles: p. item [2] attributae municipiis lege q. Pompeia. Haec eſt Italia diis ſacra, hae gentes eius, haec oppida populorum. Super haec Italia, quae L. Aemilio r. Paulo[3], C. Attilio Regulo Conſuli-

1. XV. *Ch.* 2. *ſed. V.* 3. *Papo.* *Iuſtus Lipſ. de milit. Ro. lib. I. dial. 3. p. 13*

ceſi Sanitienſi, *Senez:* item Triulattos, ad pagum *Alloz:* Ectinos in Glandeuenſi: in Sanitienſi rurſum, Vergunnos, in pago *Vergons.* In Glundeuenſi iterum, oppido *Guillaumes*, Eguituros: item Oratellos, vbi nunc *le Puget de Theniers*: denique Velaunos, vbi nunc pagus *Bueil*, cui Bellio vetus nomen fuit. H.

m. *Neruſi*) Ptolem. L. III. c. 13. Νερουσίων πόλις Οὐίντιον, hodie *Vence:* cui proximum eſt oppidum alterum, S. Pauli cognomine, *S. Paul de Vence.* De Suetris egimus ſ. 5. H.

n. *Ciuitates XII.*) Ciuitatum nomine caue oppida intelligas, quae hodierno vſu ciuitatis appellatione cenſentur: Sed communitates quaſdam, quae pagos multos continerent. Ita Caeſar, L. I. *Omnis ciuitas Heluetia in quatuor pagos diuiſa* eſt. Has ciuitates recte coniicit Hon. Bouche, L. III. p. 110. eſſe populos, qui valles has Alpium tenuerunt, quibus haec hodie nomina: *Val de Grana*, *Val de Vraite*, *Val de Gilde*, *Val d' Iſaſe*, *Val de Pau*, *Val d' Angrogne*, *Val de Pragelas et de Luſerne*, *Val de Perouſe*, *Val de Suze*, *Val de Lans*, *Val de Melon, et Val de Pont.* H.

o. *Non fuerunt hoſtiles*) Quoniam qui has Alpes tenebat Rex Cottius, in amicitiam Octauiani receptus eſt Principis, inquit Ammianus, L. XV. p. 52. *Octauii* debuit dicere. H.

p. *Item attributae*) Nec ſunt ei adiectae, inquit, eae quae ſunt municipiis attributae, vt eo ius peterent, ſiue vt eorum foro ac iuriſdictioni parerent. H.

q. *Lege Pompeia*) A Cn. Pomp. Sex. Cn. Nanno V. C. 664. hoc eſt 88. ante Servatorem Chriſtum perlata, vti putat Car. Sigon. de ant. iur. Ital. lib. III. cap. 2. *Dal.*

r. *Aemilio Paulo*) In Faſtis

ſulibus nuntiato Gallico s. tumultu, ſola ſine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc ſine tranſpadanis, equitnm LXXX. M. peditum DCC. M. armavit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiae parci iubentium.

XXV. (XXI. *.) Arſiae t. gens Liburnorum iungitur, vſque ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores u., Hymani x., Encheleae y., z. Buni [1], et quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum vno a. nomine Illyricum vocatur generatim, populo-

1. *Budini. Ch. Dudini. Gr. et Al.*

ſtis legitur *Papo.* Sed reclamant Pliniani libri omnes, tum manu exarati, et in his etiam noſter, tum typis editi. Conſulatum geſſiſſe ponuntur in A. V. C. DXXIX. H.

s. *Gallico tumultu*) Bello Gallico Ciſalpino, de quo vide Florum, L. II. c. 4. H.

* *Illyricum*) De hoc quantum ad veteres res Romanas facit Sigon. de ant. iur. prou. lib. I. c. 7. et Onuph. Panvin. Imp. Rom. pag. 77. et Pancirol. ſuper notit. Orient. cap. 23. et nonnulla quoque M. Velſer. rer. Auguſt. circa principium. *Dalec.* v. Indic. Librr. L. II.

t. *Arſiae*) Amni, de quo ſ. 23. De Liburniae initio ac fine ſubſcribit Flor. L. II. c. 5. *Illyrii*, inquit, *ſeu Liburni ſub extremis Alpium radicibus agunt, inter Arſiam Titiumque flumen longiſſime per totum Adriani maris litus effuſi.* Hunc tractum hodie vocant *la Morlaquie.* H.

u. *Mentores*) Μέντορες Stephano. H.

x. *Hymani*) Vide Not. et Em. N. LXXIX. (hic adi.) *Hymani*) Ita libri omnes. An potius tamen *Iſmeni* legendum? Nam ſupra Venetos et Iſtros, Scymnus Chius, p. 16. Mentores locat et Iſmenos: Ἐνετῶν ἔχονται Θρᾷκες Ἴστριοι λεγόμενοι, Ὑπὲρ δὲ τούτους Ἴσμενοι καὶ Μέντορες. H.

y. *Encheleae*) Ἐγχελέαι Stephano: Scylaci, p. 9. Ἐγχελεῖς, inter Naronem et Drilonem amnes, qui diei vnius nauigatione inuicem diſtant. H.

z. *Buni*) Ita MSS. omnes, Reg. Colb. etc. non *Dudini.* H.

a. *Vno nomine Illyricum vocatur*) Bernardo Iuſtino, Dalma-

pulorum pauca effatu digna, aut b. facilia [1] nomina. Conuentum Scardonitanum c. petunt Iapydes d., et Liburnorum ciuitates XIV. [2] e quibus Lacinienſes, e. Stlupinos [3], Burniſtas. f. Olbonenſes

1. *Foelicia. V.* 2. XXIV. *Ch.* 3. *Stulpinos Gr. et Al.*

Dalmatae Iſtri accolae Liburniam occupatam Dalmatiam vocarunt, ſecundum littus Adriatici maris a Polo vſque Catarum. Montana imminentia, Croatia ſunt. Eius vicini Illyrici, hodie Sclaui et Boſnenſes, olim Triballi: vltra quos Albani, olim Epirotae, a Drino fluuio vſque Dyrrachium, et poſt eos Raſciani, Flauio Vopiſco, et Capitolino in vita Conſtantii primi et ſecundi, Galerii Maximini, Iuliani, Claudii ſecundi: Illyricum continet quicquid eſt a Flanatico ſinu vſque ad Peloponneſum et Iſtriam, Macedoniam, Epirum, Pannoniam, Dalmatiam. *Dal.*

b. *Aut facilia*) Effatu ſcilicet. H.

c. *Scardonitanum*) Ab oppido Scardona, de quo ſect. ſq. H.

d. *Iapydes*) Iapidiam cum Venetorum regione et Iſtria confuſam eſſe tradunt recentiores Geographi Bernardus tamen Iuſtinus libro. III. hiſtoriae Venetae ſcribit, Soncium fluuium Carſos montes, quos olim Iapidiam vocarunt, ab Alpibus diuidere. Straboni Iapidum oppida ſunt Metullum, Arupe, Manetium, Vendum. *Dal.*

e. *Stlupinos*) Non *Stulpinos*, Ptol. L. II. c. 17. Στλȣ̃πι in oppidis Liburnorum mediterraneis: item Βȣ̃ρνον, a quo Burniſtae apud Plinium. H.

f. *Olbonenſes*) Vel Olbianenſes, ab Olbia Illyridis vrbe, apud Steph. Vide Not. et Em. N. LXXX. (hic poſ.) *Olbonenſes*) Ita MSS. omnes Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Parm. ed. Barbarus *Albonenſes* repoſuit, ab Aluona Ptolemaei, L. II. c. 17. de qua cum mox locuturus ſit Plinius, qui eam Aluonam vocat, et litoralem recte cum Ptolemaeo facit: ſint autem hi Olbonenſes in mediterraneo poſiti: aut a vetere lectione minime recedendum arbitrati ſumus: aut Olbonenſes ab Olbia Stephani reponi poſſe: aut denique, quod cuipiam forte probabitur, *Arbonenſes*: nam eidem Stephano Ἀρβὼν πόλις Ἰλλυρίας dicitur. H.

ſes [1] nominare non pigeat. Ius g. Italicum habent eo conuentu Alutae h., Flanates i., a quibus ſinus nominatur: Lopſi, k. Varuarini [2], immunesque Aſſeſiates: et ex inſulis l. Fertinates [3], Curictae. Ceterum per oram oppida a m. Neſactio, Aluona, Flanona [4], Tarſatica, Senia, Lopſica, Ortopula, Vegium, Argyruntum, Corinium, Aenona [5], ciuitas

1. *Albonenſes. Gr. et Al.* 2. *Varubarini. Gr. et Al.* 3. *Furtinates. Fulfinates. Ch. Fulſinates. Gr. et Al.* 4. *ſic ex MSS. Hard. Flauona. Gr. et Al.* 5. *Aenona ciuitas, Pauſinus flumen, Tedanium, quo finitur Iapidia, Gr. et Al.*

g. *Ius Italicum*) De quo dicemus in Not et Em. N. III. H. (v. ſupra p. 500. l. c.)

h. *Alutae*) Ab Aluo, ſiue Aloo, quo de oppido Artemidorus apud Steph. verbo Φλάνων. Μετὰ δὲ τὴν Ἄλωον λιμὴν ἐςὶ Φλάνων καὶ πόλις καὶ πᾶς ὁ κόλπος ȣ̂τος Φλανωνικὸς καλεῖται. Plinio mox Aluona. H.

i. *Flanates*) A quibus ſinus Flanaticus, nunc *Golfo Canario*, et *Carnero*. Nomen habent a Flanona: vt Lopſi, a Lopſica, de quibus oppidis mox dicetur. H.

k. *Varuarini*) Non *Varubarini*: ab oppido Liburnorum mediterraneo Οὐαρȣαρία, Ptol. L. II. c. 17. vti et Ἀσισία, vnde Plinio Aſſeſiates mox appellati. H.

l. *Fertinates, Curictae*) Κȣρεκτὰ inſula Ptolemaeo, L. II. c. 17. Straboni, L. VII. p. 315. Κυρακτικὴ nunc *Vegia*. Vide Not. et Em. N. LXXXI. (hic poſ.) *Ex inſulis, Fertinates, Curictae*) Conſtans haec librorum omnium lectio eſt, tum vero etiam Parm. edit. aliarumque ante Hermolaum, qui *Fulſinates* repoſuit, quoniam vnius inſulae Curictae oppida duo appellat Ptolemaeus, L. II. c. 17. Φȣλφίνιον et Κȣ́ρικον. At non vnam modo ſignari a Plinio inſulam, ſed plures, tum ipſe hoc loco prodit, cum ait *ex inſulis*, tum paulo poſt, iterum repetens, *Inſulae eius ſinus, praeter ſupra ſignifiatas*. H.

m. *A Neſactio*) De quo ſect. 23. in oſtio fluminis Arſiae, vnde Liburnia incipit. Ἀλȣ́ωνα et Φλανώνα, apud Ptol. L. II. c. 17. hodie retinent nomen, *Albona* et *Flanona*. Apud Grut. p. 108. FLANONA. Sequuntur apud Ptol. Ταρσατίκα, Σένια, Λοψίκα, Ὄρτοπολα, Οὐεγία, Ἀργυρȣ̂τον, Κορίνιον, Αἰνῶ-

tas n. Paſini: Flumen o. Tedanium [1], quo finitur Iapydia. Inſulae eius p. ſinus cum oppidis, praeter ſupra ſignificatas q., Abſyrtium, Arba r., [2] Crexa, Giſſa, Portunata. Rurſus s. in continente colonia Iadera t., quae a Pola CLX. M. paſſ. abeſt: inde triginta M. Colentum u. inſula: XVIII. oſtium x. Titii [3] fluminis.

XXVI. (XXII.) Liburniae finis, et initium Dalmatiae Scardona y., in amne [4] eo, XII. M. paſſ. a mari.

1. *Telanium. V.* 2. *ſic ex MSS. Hard. conſ. M. et V. Arba, Tragurium, Iſſa, Pharos, Paros ante: Crexa. Gr. et Al.* 3. *Titi legendum videtur ex Ptolemaeo, qui ad finem lib. II. fluuium hunc Titum appellat, non Titium.* 4. *Lego fine.*

Αἰνῶνα, Terſatica nunc *Fiume*; Senia, *Segna*, *Lopſico*, *Ortopola*, *Veza*, etc. H.

n. *Ciuitas Paſini)* Sic MSS. omnes. Cur porro ita cognominetur Aenona incompertum. Hodie *Nona* vocatur. H.

o. *Tedanium)* Τηδάνιος Ptol. l. c. Hodie *Zermagna*. H.

p. *Eius ſinus)* Flanatici. H.

q. *Significatas)* Fertinam et Curictam. H.

r. *Arba)* Ἄρβα oppidi nomen eſt in inſula Scordona apud Ptolem. contra Liburnos. Crexa Κρέψα eidem, hodie *Cherſo*. Portunata non alterius inſulae nomen eſſe videtur, ſed Giſſae epitheton, tuti opportunique portus ratione magis quam re alia inſignis, ac cognitae: Giſſa vero ipſa nunc *Pago* vocatur. H.

s. *Rurſus in continente colonia Iadera)* Noſtra Exemp. et hic et cap. ſeq. *Iader* ſcribunt: non *Iadera* et veram hanc eſſe lectionem, ipſe nos Plinius docet capite huius lib. I. vltimo: *Contra Iader*, inquit, *eſt Liſſa.* Ptolemaeus et Pomponius *Iadera* proferunt, ſed vitio (vt reor) exemplarium. *Pintian.*

t. *Iadera)* Nunc *Zara Vecchia*. Nummus Domitiani apud Golzium, COL. AVGVSTA IADERA. Et apud Ptol. Ἰάδερα κολωνία. H.

u. *Colentum)* Κόλλεντον inſulae Scardonae oppidum Ptolem. dicitur, L. II. c. 17. H.

x. *Titii fluminis)* Τίτος ποταμὸς Ptol. l. c Nunc *Kerka* Scardonam praeterluit. H.

y. *Scardona in amne eo)* In

mari. Dein [1] Tariotarum z. antiqua regio, et caſtellum Tariona: promontorium a. Diomedis; vel, vt alii, peninſula Hyllis b., circuitu c. M. paſſ. Tragurium c. ciuium Romanorum, marmore notum: Sicum, in quem locum Diuus Claudius veteranos miſit. Salona d. colonia, ab Iadera [2] cxii. M. paſſ. Petunt in eam iura [3] deſcripti in e. decurias f. cccLxxxii. [4] Dalmatae [5] xxii. [6] Decuni g. ccxxxix. [7] Ditio-

1. *Deottariotarum antiqua regio.* M. 2. *ſic ex MSS. em. Hard. conſ. Ch.* ccxxii. *Gr. et Al.* 3. *iura, iuribus deſcriptis M. Ch.* 4. *ſic ex MSS. em. H. conſ. Tol. Salm.* cccLxxii. *Gr. et Al.* 5. *Delmatae. Tol.* 6. xxvi. *Ch.* 7. cccLxix. *Deditiones. Ch.*

In Titii fluminis ripa: nunc rudera, teſte Ioh. Lucio, L. I. c. 4. *Scardona*, Σκαρδῶνα Ptol. L. II. c. 17. H.

z. *Tariotarum)* Quos Αὐταριάτας, Strabo, L. VII. p. 316. aliique appellant, vt quidem videtur. H.

a. *Promontorium)* Nunc *Cabo di S. Nicolo.* H.

b. *Hyllis)* Ab Hyllo Herculis F. a quo Hylles gens haec Illyrica Stephano. Χερσόνησος Ὑλλική, Scymno Chio, p. 17. H.

c. *Tragurium) Traw.* Sicum *Sebenigo*, vt quidem ab omnibus creditur. At *Sebenigo* citra Tragurium ad Iſtriam, non vt Sicum a Plinio ſtatuitur, vltra id ſitum eſt: quapropter diligentius de eo videndum: num transpoſitus Sici ſitus, auctoris an librarii hallucinatione. H.

d. *Salona)* Nunc exciſa: ex eius ruinis excitatum Spalatum. Vetus inſcriptio apud Gruter. p. 23. COL. MARTIA. IVLIA. SALONA. Et Ptolem. Σαλῶναι κολωνία. H.

e. *In decurias)* Salonitano, inquit, diſceptant foro populi mox appellandi: ibique habent iudicum decurias omnino CCCLXXXII. In MSS. *Petunt in eam iura, iuribus deſcriptis in decurias.* De iudicum decuriis perſaepe Cicero, aliique: ac Plinius ipſe inprimis, L. XXXIII. ſ. 7. H.

f. CCCLXXXII.) Ita MSS. Tol. et Salmant. At Reg. et Colb. CCCXLII. H.

g. *Decuni)* MSS. Reg. et Colb. *Decuri.* Forte Derrii, de quibus in hoc tractu Ptol. L. II. c. 17. Δέῤῥιοι, et mox Διτίωνες: item Μάζαιοι, gens Dalmatica etiam Dioni cognita, L. LV. p. 570. Tum Σαρδιῶται ap. eumdem Ptol. H.

Ditiones LXIX. Mazaei LII. Sardiates. In hoc tra-ctu ſunt, Burnum h., i. Andetrium [1]. Tribulium k., nobilitata kk. Populi Rom. praeliis caſtella. Petunt et ex inſulis, Iſſaei l., Colentini, Separi, Epetini. Ab his caſtella, Piguntiae m., Rataneum n.: Narona o. colonia tertii p. conuentus, a [2] Salona LXXII. M.

1. Burnum, Mandetrium, Gr. et Al. 2. *ſic ex MSS. Hard.* LXXII. *Gr. et Al.*

h. *Burnum)* Caſtellum Dalmatiae, a Liburniae oppido cognomine: de quo ſup. ſectione, vt apparet, diuerſum. H.

i. *Andetrium)* Ἀνδέτριον. Vide Not. et Em. N. LXXXII. (hic poſ.) *Burnum, Andetrium)* Hactenus in libris vulgatis, *Burnum, Mandetrium.* At Ptolem. L. II. c. 17. eſt Ἀνδέκριον, pro Ἀνδέτριον, inter mediterraneas Dalmatiae ciuitates. Dioni, L. LVI. p. 579. Ἀνδήριον, pro Ἀνδήτριον, Φρεριόν ἐπ' αὐτῇ τῇ Σαλώνῃ, caſtellum Salonis adiacens Strabo, L. VII. p. 315. Ἀνδήτριον ἐρυμνὸν χωρίον, caſtellum prope munitum: vti nunc quoque et Venetae ditionis: vulgo *Cliſſa.* Vetus inſcriptio allata a Sponio p 79 ITEM VIAM. GVBINIANAM. AB, SALONIS ANDETRIVM. APERVIT. ET MVNIT. H.

k. *Tribulium)* MSS. *Triburium.* H

kk. *Nobilitata P. R. proeliis)* Tiberio, et Germanico, illuc ab Auguſto miſſis. Vide Dionem, L. LVI. p. 579. H.

l. *Iſſaei)* Iſſaei, ab Iſſa, de qua ſ. 30. Colentini, a Colento, de qua ſup. ſect. Ἐπέτιον vrbs eſt litoralis Dalmatiae, prope Salonas, ap. Ptol. L. II. c. 17. quam forte interdum circumfluus maris aeſtus ambiret, inſulamque faceret. H.

m. *Piguntiae)* Πηγέντιον inter oppida Dalmatiae iuxta litus poſita, apud Ptol. l. c. Nunc *Almiza.* H.

n. *Rataneum)* Ῥαίτινον τῆς Δαλματίας πόλιν, appellat Dio, L. LVI. p. 578. Hodie *Mucariſca.* H.

o. *Narona colonia)* Notauimus ſupra et docuimus in Pomponium legendum, *Naro*, biſyllabum. *Pintian.*

Narona) Ptol. L. II. c. 17. Ναρβονὰ pro Ναρώνα κολωνία. Nummus Titi, apud Goltzium, COL. NARONA. Hodie *Narenta.* H.

p. *Tertii conuentus)* Tergeminus in Dalmatia Liburniaque conuentus fuit, ſeu Iudiciarium forum: Scardonitanus

M. paſſ. appoſita q. cognominis [1] ſui fluuio, a mari xx. M. paſſ. M. [2] Varro LXXXIX. ciuitates eo ventitaſſe auctor eſt. Nunc ſoli prope noſcuntur Cerauni r. decuriis XXIV. Daorizi XVII. Daeſitiates [3] CIII. [4] Docleatae XXXIII. Deretini XIV. Deremiſtae [5] XXX. Dindari s. XXXIII. Glinditiones XLIV. t. Melcomani [6] XXIV. Nareſii CII. Scirtari u. LXXII. Siculotae x. XXIV. populatoreſque quondam Italiae Vardaei, non amplius quam XX. decuriis. Praeter hos tenuere tractum eum y. Ozuaei [7], Partheni, Hemaſi-

Aaa 2

1. *cognomini ſibi.* 2. *M. in M. et V. del.* 3. *Deſitiates Gr. et Al.* 4. CVIII. *Ch.* 5. *Dereniſtae. V.* 6. *ſic ex MSS. H. Melcomani* XXV. *Gr. et Al.* 7. *conſ. Ch. Oenei Gr. et Al.*

tanus, Salonitanus, et is in quo nunc verſamur, Naronitanus. H.

q. *Cognominis ſui)* Ita libri omnes. Rectius, *cognomini ſibi*, vel *nominis ſui.* Naronem amnem intelligit, Νάρωνα Ptolemaeus vocat, hodie *Narença.* H.

r. *Cerauni* etc.) Κεραύνιον Ptol. L. II. c. 17. Δαόριζοι deinde Straboni, L. VII. p. 315. Δαισιδιᾶται apud eumdem, p. 314. qui Δυσιδιᾶται, vt arbitror, Dioni, L. LV. p. 568. Docleatae, ab vrbe Δοκλέα, in mediterraneo Dalmatiae, apud Ptol. quae adhuc in ruinis nomen ſeruat teſte Holſt. p. 32. Incolae Ptolem. Δοκλεᾶται. H.

s. *Dindari)* Δινδάριοι Ptol. l. c. H.

t. *Melcomanni)* Μελκομένιοι. Ptol. Vide Not. et Em. N. LXXXIII. (paul. poſt.) Mox Nareſii, qui Ptolem. l. c. Ναρήνσιοι. *Melcomani)* Ex hoc Plinii loco Ptolemaeum emendamus, apud quem Dalmatiae populi ſic recenſentur, L. II. c. 17. Ἐντὸς δὲ τῆς Δαλματίας Δαύρσιοι, ὑπὲρ οὓς μὲν Κομένιοι. *Interiora Dalmatiae tenent Daurſii:* (quos Daorizos Plin. et Strabo vocant) *Supra quos Comenii:* Legimus enim ὑπὲρ οὓς Μελκομένιοι, *Melcomeni.* H.

u. *Scirtari)* Forte *Seretii:* nam Σερέτιον in hoc tractu agnoſcit Dio, L. LVI. p. 579. Vel ſunt ii potius, quos Σκίρτωνας appellat Ptol. l. c. H.

x. *Siculotae)* Σικελῶται Ptol. l. c. et Οὐάρδιοι, quos Ἀρδιαίους appellat Strabo, L. VII. p. 315. contra inſulam Pharon: Vardeos, Epitome Liuii, L. LVI. H.

y. *Ozuaei)* Gentes eas iam

maſini, Arthitae, Armiſtae [1]. A Narone amne C. M. paſſ. abeſt Epidaurum z. colonia [2]. Ab Epidauro ſunt oppida [3] ciuium Rom. Rhizinium a., Aſcriuium b., c. Butua [4], Olchinium d., quod antea Colchinium dictum eſt, a Colchis conditum: amnis Drilo e., ſuperque eum oppidum ciuium Romanornm f. Scodra [5], a mari XVII. M. paſſ. Praeterea multorum Graeciae oppidorum deficiens memoria, nec non et ciuitatum validarum. Eo namque tractu

1. *Areniſtae. Ch.* 2. *Colonia, ab Epidauro ſunt oppida, etc. Ch.* 3. *Butuanum. Ch.* 4. *ſic ex MSS. H. Ch. Epidauro ſunt d. ap. Gr. Al.* 5. *Scorara, Gr.*

iam tum aeuo ſuo defeciſſe innuit. Vide Not. et Em. N. LXXXIV. (hic adi.) *Ozuaei)* Ita libri omnes tum MSS. tum editi ante Hermolaum, qui *Oenei* ſiue *Onei* ex Ptol. repoſuit, ab Oneo vrbe inter Pignentium et Naronem amnem. Verum *Ozuaei* retinemus: ſiquidem non tunc exſtantia oppida, quale fuiſſe Oneum ſatis conſtare poteſt, cum mentionem eius fecerit Ptolemaeus, qui Plinio eſt aliquanto recentior: ſed gentes quae defeciſſent, procul dubio nunc recenſentur. H.

z. *Epidaurum)* Nunc *Raguſi vecchia:* cui Raguſa noua ſucceſſit. Ἐπίδαυρος, Ptolem. L. II. c. 17. Vetus inſcriptio apud Goltz. COL. EPIDAVRVM. LEG. IX. H.

a. *Rhizinium)* Straboni, L. VII. p. 314. et Stephano Ῥίζων, Ptol. Ῥίζινον. Hodie *Riſine*, in intimo receſſu Rhizonici ſinus, *Golfo di Cataro.* Oppidani, Rhizonitae, Liu. L. XLV. p. 580. H.

b. *Aſcriuium)* Ἀσκρίον Ptol. l. c. Hodie *Cataro.* H.

c. *Butua)* Stephano, Βουθόη, Scylaci quoque p. 9. Ptolemaeo, Βούλουα, pro Βουτοῦα. Nunc *Budoa.* H.

d. *Olchinium)* Οὐλκίνιον Ptolemaeo, l. c. Nunc *Dulcigno*, in confinio Dalmatiae, Albaniaeque. Incolae Liuio Olciniatae, L. XLV. p. 580. H.

e. *Drilo)* Δρείλων Ptol. L. II. c. 17. nunc *Drino*, et *Lo Drin.* H.

f. *Scodera)* Ptolomaeo l. c. Σκόδρα. Nunc *Scutari*, in Albania, qua contingit Dalmatiam: non Driloni, ſed ſuper Drilonem alteri amni appoſitum. De Scodra, Liu. L. XLIII. p. 556. H.

ctu fuere g. Labeatae[1], Enderoduni h., Saſſaei, Grabaei i., proprieque dicti Illyrii k., et Taulantii l., et Pyraei m. Retinet[2] nomen in ora Nymphaeum n. promontorium: Liſſum o. oppidum ciuium Romanorum ab Epidauro c. M. paſſuum. (XXIII. p.) A Liſſo Macedoniae pp. prouincia: gentes q. Partheni[3], et a tergo eorum r. Daſſaretae[4]. Montes

1. *Labeatae, Eſſaenae, Enderuni, etc. Ch.* 2. *haec duo vocab. retin. nom. ſuppoſititia videntur.* 3. *Parthini. V.* 4. *Diſſaretae. V.*

g. *Labeatae*) Labeatum genti Gentium Regem imperitaſſe auctor eſt Liu. L. XLIII. p. 555. et idem Labeatidem terram vocat, L. XLIV. p. 564. Idem Gentius Liſſi regnabat, vt ex Polybio, in Exc. liquet, c. 96. quo de oppido mox dicemus. H.

h. *Enderoduni*) Ἔνδηρον Ptol. L. II. c. 17. inter mediterranea Dalmatiae oppida: nunc *Endero*, in Albania, qua Seruiam ſpectat. H.

i. *Grabaei*) Forte Γαλάβριοι, de quibus Strabo, L. VII. p. 316. H.

k. *Illyrii*) Inter Naronem et Drinum. H.

l. *Taulantii*) De Taulantiis Illyrica gente Stephanus: Macedoniae a Ptolemaeo adſcribitur, L. III. c. 13. atque eorum oppida fuiſſe Dyrrachium, Apolloniamque ſcribit. Sic etiam Thucyd. L. I. p. 17. H.

m. *Pyraei*) De Pyraeis, Pompon. L. II. c. 3. *Tum Pyraei et Liburni, et Iſtria.* H.

n. *Nymphaeum*) Nunc *Cabo di Redeni.* H.

o. *Liſſum*) Λισσὸς Ptolemaeo, L. II. c. 17. Ab Anna Comnena, L. XII. Alexiad oppidulum dicitur in edito colle ſitum, vnde proſpectus vſque Dyrrachium pateat. H.

p. *Macedonia*) De qua Sigon. de ant. iur. prou. lib. I. cap. 8. Onuph. Panuin. Imp. Rom. p. 775. etc. *Dal.* v. ind. LL.

pp. *Macedoniae*) Nunc Albania dicitur haec regio, Macedoniae prouinciae a Ptolemaeo quoque attributa, L. III. c. 13. H.

q. *Partheni*) Παρθενὲς vocat Dio, L. XLI. p. 176. Parthenos Liuius, L. XXXIII. p. 400. Dyrrachio vicini hi fuere. Stephano quoque Πάρθος, πόλις Ἰλλυρική. τὸ ἐθνικὸν, Παρθηνός. H.

r. *Daſſaretae*) Δασσαρῆται Ptolem. L. III. c. 13. et Liuio,

tes s. Candauiae a Dyrrachio lxxviii.[1] M. paſſ. In ora [2] vero Denda t. ciuium Romanorum, Epidamnum u. colonia, propter inauſpicatum nomen a Romanis Dyrrachium appellata: flumen Aous x., a quibusdam y. Aeas nominatum: Apollonia, quondam

1. *Sic ex MSS. H.* lxxviiii. *Gr. et Al.* 2. *in ora ciuium Rom. Epidamnum. Pint.*

Liuio, L. XXVII. p. 312. Regio ipſa *Δασσαρῦτις*, Polyb. L. V. p. 621. Horum oppidum Lychnidus, Ptol. Vnde apud Marcellin. Com. Lychnidenſis Epiſcopus Illyrici laudatur: hodie *Locrida*, in Albania. H.

s. *Montes Candauiae*) Deſerta Candauiae Seneca vocat epiſtola 31. lib. IV.

Candauiae) De his Strabo, L. VII. p. 323. Apud Ptol. l. c. ΚΑΝΑΔΟΥΙΩΝ *ὀρέων* mentio, pro ΚΑΝΔΑΟΥΙΩΝ. Hi Albaniam a Macedonia proprie dicta diſterminat. Deſerta Candauiae Senecae, ep. 31. p. 230. *Qua vaſtos aperit Candauia ſaltus*, inquit Lucan. L. VI. v. 331. H.

t. *Denda*) Vide Not. et Em. N. LXXXV. (hic poſ.) *Denda ciuium Romanorum Epidamnum colonia*) Sic libri omnes, MSS. atque vulgati: quam lectionem probo, et ſi eius nominis oppidum prope Dyrrachium nondum invenerim: cum ciuium Romanorum oppida differre a coloniis non vno in loco auctor indicauerit. Quod non animaduertens Pintianus, vocem *Denda*, ne ſibi moleſtiam faceret, confidenter expunxit. H.

u. *Epidamnum*) Lege Val. Max. cap. 5. lib. I. in exemplo et hiſtoria Apolloniatarum Plaut. in Menaech. *Propterea huic vrbi nomen Epidamnum inditum eſt; Quia nemo ferme huc ſine damno diuertitur. Dalec.*

Epidamnum) Mela, L. II. c. 4. *Romani nomen Epidamnum mutauere, quia velut in damnum ituris omen id viſum eſt.* Vide et Dionem, L. XLI. p. 176. Nunc *Durazzo*. H.

x. *Aous*) Sic appellatur a Liuio L. XXXII. p. 385. Ab Apolloniae vicinio, hodie *la Pollona* vocatur: cum oppidi ipſius rudera tantum extent. Mela, L. II. c. 3. *Aeas ſecundum Apolloniam.* H.

y. *Quibuſdam Aeas*) Αἴας. Vide Not. et Em N. LXXXVI. (hic adi.) *A quibuſdam Aeas*) Sic enim vocatur a Pomponio Mela, vt diximus. A Scylace quoque: Αἴας ποταμὸς ἀπὸ τȣ̃ Πίνδȣ ὄρȣς παρὰ τὴν Ἀπολ-

dam Corinthiorum z. colonia, xv. [1] M. paſſuum a mari recedens; cuius in finibus celebre Nymphaeum a. accolunt barbari, Amantes b. et c. Buliones [2]. At in ora oppidum Oricum d. a Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia e., quibus hunc Europae determinauimus f. ſinum. Oricum, a Salentino Italiae promontorio diſtat g. LXXXV. [3] M. paſſuum.

Aaa 4 XXVII.

1. *Sic ex MSS. em. H. conſ. Ch.* VII, *Gr. et Al.* 2. *Cicero de Orat. Bullienſes vocat. Steph. Bollidenſes. Turn. cap.* 13. *lib.* XXI. *Aduerſ.* 2. LXXX. *M. Chiff.*

a. *Nymphaeum*) Liuius, L. XLII. p. 540. *Nymphaeum in* Ἀπολλωνίαν παῤῥεῖ. Lycophron, v. 1015. et 1019. Αἴας Αἴαντος inflexit, qua forma Graeci ipſius Aiacis, ducis inter Graecos notiſſimi, nomen inflectunt. Vnde Valerii Maximi locus illuſtratur, ita ſcribentis, L. I. c. 5. p. 36. *Atque illi flumen vicinum moenibus nomine Aeantem in adiutorium ſeſe mittere dixiſſent.* Apolloniatae ſcilicet ab Epidamniis ſuppetias poſtulabant: Reſponderunt illi: Habetis Αἴαντα: Ab eo ſubſidium petite. Ludebant homines Graeci in fluminis et Aiacis affini, atque adeo ſimili prorſus nomine. H.

z. *Corinthiorum*) Ita Thucydides L. I. p. 19. et Dio, L. XLI. p. 174. A Corcyraeis et Corinthiis conditam aiunt Strabo, L. VII. p. 316. Scymnus, p. 18. aliique. H.

Apolloniati agro. Egimus de eo L. II. ſ. 110. H.

b. *Amantes*) Oricum Scylax, p. 19. in Amanticorum agro locat, et Steph. H.

c. *Buliones*) Straboni, L. VII. p. 326. Βυλλίονες. In nummis apud Goltz. ΒΥΛΛΙΩΝΩΝ Oppidum Βυλλὶς, Ptol. L. II. c. 13. vnde Bullidenſis colonia Plinio, L. IV. ſ. 17. H.

d. *Oricum*) Ὠρικὸς Stephano, et Appiano, L. II. Belli Ciuil. p. 462. Nunc *Orſo*, in confinio Albaniae et Epiri. H.

e. *Acroceraunia*) Virgilio *Ceraunia*: nunc *Monte di Chimera*, Epirum ab Albania dirimunt. H.

f. *Determinauimus*) ſect. 15. H.

g. *LXXXV. M.*) Straboni, L. VI. p. 281. abeſt a Cerauniis Salentinum, ſtadiis DCC. hoc eſt, millibus paſſuum LXXXVII. et quingentis paſſ. H.

XXVII. (XXIV.*) A h. Tergo Carnorum et Iapydum, qua ſe fert magnus Iſter, Rhaetis iunguntur Norici. i. Oppida eorum, Virunum k., Celeia l., Teurnia m., Aguntum n., o. Vianiomina 1, Claudia p., Flavium q. Soluenſe. Noricis iunguntur lacus Peiſo r., deſerta Boiorum: iam tamen colonia Diui Claudii

1. *Viana, Aemonia Gr. et Al.*

* *Noricum*) Panciról. ſuper notic. occid. cap. 63. *Dal.* v. Indic. Librr. L. II.

h. *A tergo Carnorum et Iapidum qua ſe fert magnus Iſter*) Haec in Manuſc. et vet. anneċtuntur cap. ſuperiori. *D.*

i. *Norici*) Bauariae partem ab Aeno amne, Auſtriamque vniuerſam, praeter Carnuntum, in confinio Auſtriae, Hungariaeque poſitum. Norici olim tenuere, et Carinthiam, Stiriamque. H.

k. *Virunum*) Apud Gruterum, p. 569. NORICVS. COL. C. VIRVNO. Apud Ptol. L. II. c. 14. in Norico Οὐέρουνον. Nunc *Volkmark* ad amnem Drauium. H.

l *Celeia*) Κέλεια Ptol. l. c. Grut. p. 130. CELEIAE, reperta inſcriptio in Carniolae oppido, quod vetuſtum nomen retinet, *Cilley.* H.

m. *Teurnia*) Ptolem. l. c. Τευρνία. Nunc *Villach*, in Carinthia ſuperiore, ad Dravum amnem. H.

n. *Aguntum*) Ἄγουντον, Ptol. l. c. H.

o. *Vianiomina*) Nunc Vienna Auſtriae. Vide Not. et Em. N. LXXXVII. (hic poſ.) *Vianiomina*) Sic MSS. omnes, Reg. Colb. etc. Parm. edit. *Viuana mominia.* Hermolaus ex Rhaetia Ptolemaei, *Viana* primum, mox ex conieċtura *Aemonia* adiecit, quam in hoc traċtu agnouit nemo. Vianiomina Plinii eſt, quae Antonino Vindobona, a Scarabantia, M. P. LIV. et alibi Vindomona dicitur, in itinere de Pannonia in Gallias: apud Gruter. p. 540. VIANNA. H.

p. *Claudia*) Κλαυδιούιον Ptol. in Norico, l. c. Nunc *Clagenfurt*, Carinthiae oppidum. H.

q. *Flauium Soluenſe*) Apud Grut. inſcriptio reperta Cibini in Hungaria, FL. SOLVA. Aiunt eſſe *Solfeldt*, in Carinthia, prope Clagenfurtum. H.

r. *Peiſo*) In Auſtriae Hungariaeque confinio, *Nuſtydlerzée*, Vide Not. et Em. N. LXXXVIII. (hic coll.) *Noricis iunguntur lacus Peiſo, deſerta Boiorum*) Rectius forte *Lacu Speiſo*: vt ſit, lacu illo coniungi Noricis deſerta Boiorum. H.

dii Sabaria s., et oppido [1] Scarabantia t. Iulia habitantur.

XXVIII. (XXV.*) Inde u. glandifera Pannoniae [2], qua miteſcentia Alpium iuga, per medium Illyricum a ſeptemtrione ad meridiem verſa molli in dextra ac laeva deuexitate conſidunt. Quae pars ad mare Adriaticum ſpectat, appellatur Dalmatia, et Illyricum ſupra dictum. Ad ſeptemtriones Pannonia x. vergit: finitur inde Danubio. In ea coloniae, Aemona y., Siſcia. z. Amnes clari et nauigabiles in

Aa a 5

1. *oppidum Sarabantia quibusdam legitur pro zum Rotten.* 2. *In glandifera Pannoniae Gr. et Al. Pannonia. V.*

s. *Sabaria)* Etiamnum retinet nomen in Hungariae Auſtriaeque confinio. Ibi reperta inſcript. quam refert Grut. p. 389. C. C. S. hoc eſt, Colonia Claudia Sabaria. Σαβαρία Ptolem. L. II. c. 15. in Panonia ſuperiore. Et apud Goltzium Claudii nummus, COL. SABAR. CLAVDIANA. AVGVSTA. H.

t. *Scarabantia)* A Sabaria M. P. XXXIV. apud Anton. Hodie *Scapring* ſupra Sabariam: aliis *Sopron*, ſiue *Oedenburg*, in eodem tractu. H.

* *Pannonia)* Onuph. Panvin. Imp. Rom. pag. 800. et Pancirol. ſuper notit. occid. cap. 63. *Dal.* v. Ind. Librr. L. II.

u. *Inde glandifera)* Ita MSS. omnes, non *In glandifera.* Hoc eſt, poſt eas gentes, ac vrbes, quas antea memorauit, glandifera ſunt Pannoniae. Apud Hygenum, L. de limitibus conſtituendis, p. 206. legimus in Pannonia Syluis glandiferis vectigal conſtitutum. H.

x. *Pannonia vergit)* Carniolae partem, deinde Croatiam, Sclauoniam, Hungariamque complexa, Danubium vſque. H.

y. *Aemona) Laubach*, vt diximus ſ. 22. Carniolae primarium oppidum. Ἠμῶνα Ptolemaeo, L. II. c. 15. ſub Norico Pannoniae. H.

z. *Siſcia)* Siſciam ab aliis vocari, Sauiam vero in not. Rom. Imp. et prope Albanum montem citra Sauum in Pannonia ſuperiore ſitam, olimque

in Danubium defluunt, a. Drauus [1] e Noricis violentior, Sauus, ex Alpibus Carnicis placidior: cxx. [2] M.

1. *Drauus.* V. 2. cxv. *Gr.*

que monetam ibi cuſam fuiſſe, ideoque et propoſitum theſaurorum ibidem verſatum et monetae procuratorem notat Pancirol. ſuper d. notic. lib. II. c. 36. et 37. Videatur et Ortel. Onomaſt. aut Theſ. Sed et ſtationem vnius ex quatuor Danubianis claſſibus prope eandem, ſtatiuaque in ipſa cohortis tertio Alpinorum ſub Pannoninae Duce merentium fuiſſe is, de quo paulo ante mentionem fecimus, Pancirol. de lib. c. 81. commonet. *Dal.*

Siſcia) Σίσκια Ptol. l. c. Vulgo *Siſſech,* ad Sauum. Caue autem Siſciam hanc exiſtimes deſignari in nummis Auguſtorum Gallieni et Probi: quamuis in illo ſcribitur, SISCIA AVG. in iſto, SISCIA. PROBI AVG. Neque enim Siſciam Plinius dicit inter amnes duos ſitam eſſe, vt in nummo Probi pingi videtur; ſed tantum iuxta Siſciam Colapin in Saum influere: vt iuxta Pariſios Matrona in Sequanam delabitur. Nec vero Latine bono aliquo ſenſu dici poſſe videmus, Roma Auguſti, Roma Traiani, Roma Antonini: nec proinde *Siſcia Auguſti*, vel *Probi.* Cum aliquid autem offendit in nummorum inſcriptionibus inſolens, id certo indicio eſt, latere ibi ſententiam aliquam ſub primis vocum literis. Legendum itaque arbitramur in Gallieni numiſmate: SISCIA AVG. *Secuſianorum Inclytus Senatus Colit Impenſe Amicitiam AVguſti Gallieni.* Fluuius in nummo pictus Araris, eſt, *La Saone*, qui medios Secuſianos olim ſecabat. In altero ſimiliter SISCIA PROBI AVG *Secuſianorum Inclytus Senatus Colit Impenſe Amicitiam* PROBI AVG. Dea ſtat in iſto inter duos amnes, Ararim ſcilicet Rhodanumque, qui Lugdunum in Agro Secuſianorum alluunt. H.

a. *Draus)* Δράβος et Σάυος Straboni, L. VII, p. 314, Nomen retinent, *Draw* et *Saw*, Vide Not. et Em. N. LXXXIX. (hic poſ.) *Draus*, etc.) Sauus et Drauus ſuo quiſque alueo, vt Plinius ait, Danubium intrat: contra quem perperam a Strabone proditum eſt, Sauum in Drauum, Drauum iuxta Segeſticam in Noarum, Noarum accepto ex Iapydibus Colapi, in Danubium influere, L. VII. p. 314. H.

M. paſſ. interuallo. Drauus per Serretes b., Serapillos, Iaſos c., d. Andizetes [1]. e. Sauus [2] per Colapianos, Breucosque. f. Populorum haec capita. Praeterea Ariuates, Azali g., Amantes, Belgites, Catari [3], Cornacates, h. Erauiſci [4], Hercuniates, Latouici, Oſeriates, Varciani. Mons Claudius i., cuius in fronte Scordiſci [5], in tergo Tauriſci. Inſula in Sauo Metubarris k., amnicarum maxima. Praeterea

1. *Sandizetes. Ch. Sandrizetes Gr. et Al.* 2. *ſic Vet. Saus Gr. qui vbique Saus legit.* 3. *Cartari. V.* 4. *ſic ex MSS. H. Erauiſci. Ch. Corneates, Arauiſci. Gr. et Al.* 5. *Cordici Ch.*

b. *Serretes)* Hi et Serrapilli, Carinthiam tenuere, ripamque geminam Draui amnis. H.

c. *Iaſos)* Ἰασσίȣς appellat Ptol. L. II. c. 15. H.

d. *Andizetes)* Ἀνδιζήτιοι Vide Not. et Em. N. XC. (hic coll.) *Iaſos, Andizetes)* Prius legebatur *Sandrizetes*. At ex Strabone locum emendauimus, L. VII. p. 314. Pannonicas inter gentes cum Breucis, de quibus ſtatim Plin. Andizetios enumerante, Βρεῦκος, Ἀντιζήτιοι. Vnde etiam in Ptolemaei Pannonia ſuperiore, L. II.. c 16. ſequentibus Breucis, videntur Andizetes agnoſcendi, non Andiantes. H.

e. *Colapianos)* A fluuio Colapi, cuius mox Plinius, aliique meminere. H.

f. *Breucoſque)* Βρεῦκοι Ptol. L. II. c. 16. et Straboni, L. VII. p. 314. Βρευκοὶ Dioni, L. LV. p. 568. H.

g. *Azali* etc.) Ἄζαλοι Ptol. in Pannonia ſuperiore, L. II. c. 15. Ἀμαντηνοὶ, in inferiore, c. 16. Catari, forte pro *Curtari*: nam in inferiore Pannonia Κȣ́ρτα oppidum apud Ptolem. Sic Cornacates (ita enim habent MSS. non *Corneates*) a Κόρνακον eiusdem Pannoniae oppido apud Ptolem. H.

h. *Erauiſci)* Sic enim Alphabeti ſeries exigit: ii ſunt qui Ptolemaeo in inferiore Pannonia, L. II. c. 16. Ἀράβισκοι. Idem ibi Ἑρκȣνιᾶτας Amantenis ſubiicit. In ſuperiore Λατοβίκȣς, Ὀσσεριᾶτας, et Οὐαρκιανȣ̀ς locat, c. 15. H.

i. *Claudius)* Tauriſcos a Scordiſcis, hoc eſt, Hungaros Sclauoſque a Croatis diſterminans. H.

k. *Metubarris)* Hodie *Zagrabia*. H.

terea amnes memorandi, l. Colapis [1] in Sauum influens iuxta Siſciam, gemino alueo inſulam ibi efficit [2], quae Segeſtica appellatur. Alter m. amnis Bacuntius [3] in Sauum Sirmio n. oppido influit: vbi o. ciuitas Sirmienſium et Amantinorum. Inde XLV. M. paſſ. Taurunum p., vbi Danubio miſcetur Sauus. Supra q. influunt Valdaſus [4], Vrpanus, et ipſi non ignobiles.

XXIX.

1. *Calapis. Gr. et Al.* 2. *conſ. Ch.* 3. *Acuntius. Ch.* 4. *Sic ex MSS. Hard. Valdanus Gr. et Al. Vadaſus. Ch.*

l. *Colapis)* Κόλοψ Dioni, L. XLIX. p. 414. qui eum amnem ait Sciſciae vrbis moenia primum alluiſſe, poſt vero a Tiberio Caeſare ducta foſſa, totam vrbem circum ambiiſſe, inſulamque facere, mox redire in priſtinum alueum. Σεγετικὴν vocat idem, L. LI. p. 461. quae Plinio Segeſtica dicitur. Strabo, L. VII. p. 314. Σεγεστικήν. H.

m. *Alter amnis)* Vide Not. et Em. N. XCI. (hic poſ.) *Alter amnis Bacuntius)* Ita MSS. Reg. et Colb. Quid ſi legas, *Alterum Biſacuntius in Sauum Sirmio oppido influens.* Vt ſit intellectus Biſacuntium amnem alteram efficere inſulam, qua Sirmienſes et Amantini continerentur. H.

n. *Sirmio)* Hodie *Sirmich*, in Sclauoniae parte quae Turcis paret inter Sauum et Trauum. H.

o. *Vbi ciuitas)* Non oppidum, ſed ditio, ager, communitas. H.

p. *Taurunum)* Ταυροῦνος, vbi ſe Saus Iſtro immiſcet, inquit etiam Arrian. in Indic. p. 517. Hodie *Belgrade*. H.

q. *Supra)* Supra Saum Drauumque. Valduſius, nunc *Volpo* inter Saum Draumque Danubio ſe immiſcens: ſupra Draum Vrpanus nunc *Sarroietz*. H.

XXIX. (XXVI.r.) Pannoniae s. iungitur prouincia, quae t. Moeſia appellatur, ad Pontum vſque cum Danubio decurrens. Incipit u. a confluente ſupra dicto. In

r. *Moeſia)* Moeſia ſuperior, hodie Boſna, cum parte Serviae: Moeſia inferior, hodie Bulgaria, cum parte Walachiae, Bulgari olim Triballi. Ptolemaeus, qui ſaeculo Antonini Imperatoris ſcripſit, meminit vtriuſque. Vopiſcus tamen longe poſterior, ſcribit Aurelianum Dacos, qui vltra Danubium habitabant, in Moeſiam traduxiſſe, in eum tractum ſcilicet, vbi nunc Seruia eſt, et Moeſiam in duos ſecuiſſe. *Dal.* v. Ind. Librr. L. II.

s. *Pannoniae iungitur provincia)* Pannoniae pars Dacia, ſiue Tranſſyluania. Hanc tenent tres gentes: Teotones, ſiue Teutones, oriundi a Saxonibus, bello fortes, hodie Sibenburgenſes, a ſeptem vrbibus quas poſſident, nominati. Vnde et Latini *Septemcaſtra* eam prouinciam vocant, Siculi, Vngari vetuſtiſſimi, et, vt aiunt, nobiliſſimi. Agros ii quamuis colant, et greges paſcant, invicem ſibi occurrentes generoſos ſe Dominos ſalutant. Immunes ſunt, niſi cum rex coronatur. Tum enim quiſque paterfamilias taurum pendit. Sexaginta millia ea gens ſe daturam pacta eſt. Iuſſi niſi ad bellum proficiſcuntur, plectuntur capite, ac omnium bonorum iactura, quae fiſco adiudicantur. Tertii, Walachi, Iſtro finitimi a meridie. Roſanis, ſiue Rutenis, a ſeptemtrione. Nomadibus, Scythis, ſiue Tartaris, verſus Tyran fluvium: olim Getae, qui Darium Hyſtaſpis repulerunt. A Flacco, qui eo coloniam deduxit, Flaccos, poſtea Walachos dictos arbitrantur: vt Seruiam prouinciam, quod teſte Strabone, Getarum, et Dacorum, vnde Dauus Terentianus quaſi Dacus, ſeruilia nomina ſint, et in Seruiam Daci ſiue Getae tranſierint. Steph. de vrb. in verb. Δακία καὶ παρ' Ἀττικοῖς δὲ τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα, Δάοι καὶ Γέται. *Dal.*

t. *Quae Moeſia)* A Belgrada ad Pontum, vbi nunc Seruia et Bulgaria eſt. τὴν Μυσίδα vocat Dio, L. LI. p. 461. H.

u. *Incipit a confluente)* Vbi Danubio Sauus miſcetur, vt dictum eſt. H.

In x. ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi [1], Moeſi, Thraces, Pontoque contermini Scythae. Flumina clara, e Dardanis Margis y., Pingus, Timachus: ex Rhodope Oeſcus z.: ex Haemo, Vtus a., Eſcamus [2], Ieterus. Illyrici latitudo, qua maxima eſt, cccxxv. M. paſſ. colligit. Longitudo b. a flumine Arſia ad flumen Drinium dccc. M. c. A [3] Drinio ad promontorium Acroceraunium, clxxii. M. Agrip-

1. *Trimachi. Gr. et Al.* 2. *Aeſcamus. Ch.* 3. *Aeſcamus. Ch.* 3. *Malim veterem lectionem, quae ſic habet: A Drinio ad promontorium Acroceraunium* clxx. (dlx. *Ch.*) *M. Agrippa prodidit: vniuerſum autem ſinum Italiae et Illyrici ambitu* xiii. (xiv. *Ch.*)

x. *In ea Dardani, etc.*) Haec pariter Tzetzes, Chil. XI. hiſt. 396. Δάρδανοι Ptolem. in Myſia ſuperiore, L. III. c. 9. Vbi nunc Seruia eſt. Τριβαλλοὶ in inferiore, c. 10. Timachi ab oppido Τίμακον Myſiae ſuperioris, ab eumdem Ptol. H.

y. *Margis*) Hodie *Morawa*, per Seruiam in Danubium labens. Is Pingum et Timachum in Iſtrum defert. Oppidum ei olim appoſitum fuit eiuſdem nominis, Margum, cuius mentio in notitia Imp. Rom. ſect. 52. ſub diſpoſ. Ducis Moeſiae primae. H.

z. *Oeſcus*) Nunc *Iſcha* in Bulgaria. Et Oeſcum oppidum ab amne cognomine, in Notit. Imp. ſect. 31. p. 54. Triballis adſcribitur a Ptolem. L. III. c. 10. H.

a. *Vtus etc.*) Et hi Bulgariam allunt. Vtum oppidum in Notit. Imp. ſ. 31. p. 53. ſub. diſpoſ. Ducis Daciae Ripenſis. H.

b. *Longitudo*) Haec Martian. totidem fere verbis L. VI. c. de ſecundo Europae ſinu, p. 209. Tamen MSS. Reg. et Colb. DXXX. H.

c. *A Drinio*) Amne quem Drilonem ſuperius dixit, ſ. 26. H.

Agrippa prodidit vniuerſum hunc ſinum Italiae et Illyrici ambitu d. XIIII. In eo duo maria, (quo e. diſtinximus fine:) f. Ionium [1], in prima parte, interius Adriaticum, quod Superum vocant.

1. *Inferum ſiue Ionium Gr. et Al.*

d. XIIII.) Hoc eſt, ambitu patere hunc ſinum maris Agrippa prodidit quatuor decies centena millia paſſuum. H.

e. *Quo diſtinximus*) ſect. 16. H.

f. *Ionium*) Qua parte in Adriaticum ſinum irrumpit. Vide Not. et Em. N. XCII. (hic poſ.) *Ionium*) In libris vulgatis hactenus, *Inferum ſiue Ionium.* At has voces *Inferum* ſiue expungendas admonent MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. Pariſ. etc. a quibus abſunt. Diuerſum enim Ionium mare ab Infero eſt: nihilque magis alienum a vero, quam ſinu hoc Europae ſecundo mare inferum contineri. H.

XXX.

XXX. Inſulae in Auſonio mari praeter iam dictas, memoratu dignae, nullae: in Ionio paucae: Calabro litore ante Brunduſium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulum litus Diomedea g.: conſpicua monumento Diomedis: et h. altera eodem nomine, a quibusdam Teutria i. appellata. Illyrici ora mille amplius inſulis frequentatur, natura[1] vadoſo mari, aeſtuariisque tenui alueo intercurſantibus. Clarae: ante oſtia Timaui, calidorum k. fontium cum aeſtu maris creſcentium: iuxta Iſtrorum agrum, Ciſſa, Pullaria[2], et Abſyrtides l. Graiis dictae, a fratre Medeae ibi interfecto Abſyrto[3]. Iuxta eas Electridas vocauere, in quibus proueniret ſuccinum, quod illi electrum appellant, vanitatis m. Graecae certiſſimum

1. *Matura vadoſo mari. M. et Ch.* 2. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Tol. Pullariae Gr. et Al.* 3. *nomine quidam addunt.*

g. *Diomedea)* Nunc a Tergemino monte *Tremiti* appellata. Diomedis tumulo ac delubro nobilis, vt dicetur L. X. ſect. 61. Διομήδεια Stephano, et Scymno, p. 18. H.

h. *Et altera)* Sic Strabo, L. VI. p. 284. Nunc *Caprara*, vel *San Domino*. H.

i. *Teutria appellata)* Straboni pariter duae, et in earum altera, Vrbs Vreum, hodie Beſtia. *Dalec.*

k. *Calidorum)* Meminit iam huius inſulae, L. II. ſ. 106. H.

l. *Abſyrdites)* Iisdem verbis Stephanus: Ἀψυρτίδες, νῆσοι πρὸς τῷ Ἀδρίᾳ, ὑπὸ Ἀψύρτου παιδὸς Αἰήτου ἐν μιᾷ, δολοφονηθέντος ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς Μηδείας. Vide etiam Hygin. Fab. 23. Apollod. L. I. de Diis, p. 63. et 65. H.

m. *Vanitatis Graecae)* Cum ea appellatione nec vllae vmquam inſulae ibi fuerint, et eadem alibi ſtatuantur a Graecis, vt Plinius recte admonet, L. XXVII.

mum documentum: adeo vt quas earum deſignent, haud vmquam conſtiterit. Contra n. Iader eſt Liſſa [2]: quaeque o. appellatae. Contra Liburnos p. Grateae [3] aliquot: q. nec [4] pauciores Liburnicae, Celaduſſae. r. s. Contra [5] Traiurium, Bauo:

1. *Nomine quidam addunt.* 2. *Baſiliſſa. Ch.* 3. *Creteae aliquot. Gr. et Al.* 4. *nec non Trucones. Tol.* 5. *Contra Surium, bubus et capris laudata Brattia Gr. et Al.*

XXXVII. ſ. 11. Aſyrtidibus ſic iunxit Electridos Scymnus Chius, p. 16. H.

n. *Contra Iader)* Sic MSS. omnes librique editi. Liſſae meminit Antonin. in Itiner. Marit. enumerans inſulas, quae ſunt inter Dalmatiam et Iſtriam: *Apſoros*, inquit, *Iſſa*, *Liſſa* etc. H.

o. *Et quae appellatae)* Hoc eſt, et aliae quae ſunt a nobis ſupra dictae, ſ. 25. Crexa, Giſſa, Colentum. H.

p. *Grateae)* Ita MSS. Reg. et Colb. non *Creteae*. Scylaci Caryand. in Periplo, p. 9. prope Pharum et IſſamCrateae inſulae nominantur: Κρατειαὶ νῆσοι, κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν. H.

q. *Nec pauciores)* Forte, *nec nec pauciores* XL. Totidem enim Liburnicas inſulas agnoſcit Strabo, L. VII. p. 315. H.

r. *Celaduſſae)* Ita etiam MSS. Et Mela, L. II. c. 7. *Celaduſſae, Apſyrius, Iſſa.* H.

s. *Contra Surium bubus)* Codex Salmanticenſis, *Contra Surium Bauo.* Toletanus, *Boua*, vt ſit proprium nomen inſulae, *Bauo*, ſeu *Boua*, Quid ſi legas non *intra Surium*, ſed *inde*: vel *item Tragurium* nam Tragurium in hoc ſinu, Ptolemaeus, Strabo, Pomponius celebrant. Superius quidem facta eſt mentio Tragurii, ſed falſo illic reddita creditur. Romana exemplaria *Banode contra Surium*, vt forte ſcribendum ſit *Bano*, *Decon*, *Tragurium*. Nam *contra Surium* quid ſit, ego etiam cum Hermolao neſcire me fateor. *Pintian.*

Bauo t.: et capris laudata Brattia u., Iſſa x. ciuium Romanorum [1], et y. cum oppido Pharia. z. Ab

1. *Sic ex MSS. em. Hard. Iſſa ciuium Rom. reliqua, et cum opp. Ph. Gr. et Al.*

Contra Tragurium) Vide Not. et Em. N. XCIII. (hic adp.) *Contra Traiurium*) Prius *contra Surium* legebatur. Nos cum Pintiano, *contra Tragurium* confidenter ſcripſimus: vltima praecedentis vocis ſyllaba, in hac caſtigatione fere tantummodo repetita. Huic enim prope Salonum Spalatumue oppido, nunc etiam *Traw* dicto, oppoſita cernitur priſcum retinens nomen Brattia inſula. H.

t. *Bauo*) Boas inſulam Dalmatiae vocat Ammianus, L. XXII. p. 206. oppido Tragurienſi ponte iungitur, et *Boue* nuncupatur. Vide Not. et Em. N. XCIV. (hic poſ.) *Bauo et capris laudata Brattia*) At bubus carere Brattiam conſtat: et in MSS. Reg. 1. 2. Colb. 1. 2. 3. *Bauo* legitur, non *bubus*. In Tabula Peutingeri ſegm. 4. *Inſula Boa*. Et L. LIII. de haereticis, L. XVI. Cod. Theod. tit. 5. iubet Honorius Imp. Iouinianum haereticum in *inſulam Boam* deduci, quae fuit ea tempeſtate exſiliis famoſa: quod et Ammianus docet, L. XXII. *Florentini*, inquit, *contruſus in inſulam Dalmatiae Boas*. H.

u. *Brattia*) Meminit Anton. in Itin. Marit. Nunc *Bracchia* In Tab. Peuting. ſegm. 4. *Inſula Brattia: Inſula Pharia*. H.

x. *Iſſa*) Ἴσσα Scymno, p. 17. Stephano, aliisque. H.

y. *Et cum oppido Pharia*) Ptolemaeus cum Plinio *Pharia*. At Strabo, Stephanus, Pomponius, Polybius, *Pharus*, qualis illa Alexandria, quam ſcriptores omne famigerant. *Dal.*

z. *Pharia*) Straboni, L. VII. p. 315. Φάρος, olim Πάρος, Pariorum colonia. Nunc *Liſſina*. H.

Ab his Corcyra a., Melaena cognominata, cum Gnidiorum oppido, diſtat XXV.[1] M. paſſuum; inter quam et Illyricum Melita b., vnde catulos Melitaeos appellari Callimachus c. auctor eſt: xv.[2] millia paſſuum ab ea IV. Elaphites. d. In e. Ionio

1. *Sic ex MSS. Hard. conſ. Ch.* XXII. *Gr. et Al.*
2. *ſic ex MSS. Hard. conſ. Ch.* XII. *M. p. ab ea* III. *Elaphites. Gr. et Al.*

a. *Corcyra)* Nunc *Curzola*, teſte Ioh. Lucio. Oppidum a Cnidiis conditum teſtat quoque Scymnus, p. 18. Μέλαινα ſeu Nigra cognominata eſt. H.

b. *Melita)* Melita duplex; altera inter Africam et Siciliam ante Pachynum Malta, a quo Strabo Melitaeos canes vocatos ſcribit: altera Plinii Dalmatica ſiue Illyrica, e regione Raguſae veteris, ab Antonino in Itinerario memorata, et Stephano, qui cum Plinio canes inde cognominatus cenſet. Veneti more antiquo, triremium praefectis mandant, vt Venetias redeuntes, dextrorſum et introrſum per Melitenſem canalem nauigent, non laeuorſum. Vide prouerbium: Melitaeus canis. *Dalecamp.*

Melita) Alia haec eſt ab Africana, Melita, quae Rhodiorum Equitum ſedes, *Melada.* H.

c. *Callimachus)* Et Steph. et Auct. Etymol. Hanc laudem alteri Meli[...]e alii adiudicant. Litem decidere haud procliue, cum in neutra hodie catelli ſimiles reperiantur. H.

d. *Elaphites)* Nomen a cervorum copia factum. H.

e. *In Ionio autem mari ab Orico.,* M. M. *paſſuum)* Scribendum videtur L. M. *paſſuum.* Nam Strabo libro ſexto, a Brundiſio ad Saſonem CCCC. ſtadiorum interuallum eſſe ait, quae agunt paſſuum L. M. et Saſonem inſulam in medio ſitam eſſe ſcribit, eius ſpatii quod eſt inter Epirum et Brundiſium: quod Plinius, ipſe ſupra capite II. dixit eſſe C. M. paſſuum, non amplius. Quod interuallum pedeſtri continuare tranſitu; pontibus iactis,

Ionio autem mari ab Orico III. millia paſſuum [1], Saſonis f. piratica ſtatione nota.

1. *Paſſuum prope Saſonis. Chiff.*

ctis, primum cogitaſſe Pyrrhum Epiri regem, poſt eum M. Varronem, cum claſſibus Pompeii praeeſſet piratico bello, et vtrumque aliis impeditum curis a propoſito deſtitiſſe. Porro in Strabone Latino falſo XL. ſcriptum eſt pro CCCC. Quin etiam Plinius, quod magis adhuc caſtigationem noſtram confirmat, ſupra c. XXII. Oricon. a Salentino Italiae promontorio abeſſe tradit LXXXV. M. paſſ. *Pintian.*

f. *Saſonis)* Scylaci, p. 10. Σασών. Hodie *Saſena.* Lucan. L. V. v. 650. *Non humilem Saſona vadis.* Tabula Peuting. *Inſula Saſonis.* Aethicus: *Inſula Saſo.* Prius hic legebatur, *M. millia paſſuum,* pro *III. millia paſſuum.* H.